Medicusi és borbélyi mesterség

Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek
Radvánszky Béla gyűjtéséből

ADATTÁR XVI—XVIII. SZÁZADI SZELLEMI MOZGALMAINK TÖRTÉNETÉHEZ

9.

Szerkeszti

KESERŰ BÁLINT

Medicusi és borbélyi mesterség

Régi magyar ember- és állatorvosló könyvek Radvánszky Béla gyűjteséből

Kiadja az MTA Irodalomtudományi Intézete, 1989

Készült a József Attila Tudományegyetem I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszékén
diákmunkaközösség közreműködésével

Sajtó alá rendezte
FODOR ADRIENN, HAJLING KATALIN, HOFFMANN GIZELLA,
LÁZÁR ISTVÁN DÁVID

Szerkesztette
HOFFMANN GIZELLA

A latin szöveget fordította
LÁZÁR ISTVÁN DÁVID

Lektorálta
DR. GRYNAEUS TAMÁS
JANKOVICS JÓZSEF

Technikai munkatárs
KOSZTOLÁNYINÉ GÁL ERZSÉBET

A névmutatót számítógépen feldolgozta
GÁL GYÖRGY

SZTE Egyetemi Könyvtár
J000693019

© *Hoffmann Gizella, 1989*

ISBN 963 241 787 9

A kiadásért felel: Klaniczay Tibor

Megjelent a „Kulturális és történelmi emlékeink feltárása, nyilvántartása és kiadása kutatási program" támogatásával, a Medicina gondozásában

Tartalom

I.	A	Medicinae Variae	11
	B	Máriássy János: Egy néhány rendbeli lóorvosságok és más orvosságok	53
	C	Török János: Orvoskönyv lovak orvoslása	77
	D	Szentgyörgyi János: Testi orvosságok könyve	173
	E	Váradi Vásárhelyi István: Kis patika	211
	F	Házi patika	227
	G	Orvosságos könyvecske	247
	H	Révay István: Próbálós bizonyos orvosságok	267
	I	Újhelyi István: Orvosságos könyv	295
	J	Próbált orvosságok	335
	K	Becskereki Váradi Szabó György: Medicusi és borbélyi mesterség	341
II.	L	Gyógyszerek I.	435
	M	Gyógyszerek II.	447
	N	Orvosságoknak rendszedése	459
	O	Orvoskönyv némely füveknek hasznáról	473
		Megpróbált dolgok	497
Utószó			503
Jegyzetek			509
Mutató			543

A magyar művelődéstörténet
fáradhatatlan kutatója
emlékének

I.

MEDICINAE VARIAE

Melius Péter Herbáriumához kötött recipék

1603 k.

1 *[Méte]lyes juhnak gyógyításárul.* [....] [gy]ükeret kell ásni, meg kell aszalni és apróra [....]ni.*

2 *Item.* Ház oldalán való tapasz agyagot kell [....] és meg annyi sót, az menynyi az agyag. Ezeket [.....] kell gyúrni, hogy kemény legyen. Annak utánna kemenczében kell azt vetni, hogy megasszon, [....] megtörve, vagy daraboncként megéteted vele. Meggyógyítja az mételes juhot. Probatum est per Johannem Izbegi de Manik et Casparum Comjathi de Kováth iudlium[?] comitatus de Doboka et verum esse compertum.*

3 *Gutta ütésröl.* Az mely embert az gutta megött es szava megáll, vegyed az öreg féle táska füvet, júniusban eleget találsz kertekben és az mezön, parlagokon, ligetes helyekön is, törd megh mosárban, kösd az nyaka csigolyájára. Meg indul az szava, ha élni való leszen.

4 *Sérésröl való orvosság.* Vedd az belind levelének vizét, ros lisztet, szitálva csak az langyát. Ezeket gyúrd öszue, és szélesen el lapogatván, tedd az sérelmes embernek testére. Az hol az sérése vagyon, körös környül ruhával be kell varrani, hogy le ne hulljon. Harmad napig rajta kell tartani. Annak utánna másodszor, harmadszor is ezent cselekedjed újobb-újobb kötéssel, de mindegyik kötés harmadnapig álljon rajta. Kétség nékül meggyógyul. Probatum.

5 *Inaknak, tagoknak erőtlensége ellen.* [...]tököt, fekete ürmöt, viaszat, fenyü szurkot ó -hájjal össze [..] [....] meg kell főzni, annak utánna meg kell szürni, meleg [.....] azzal kel az inakat és erőtlen tagokat kenni, meggyógyul.

6 *Vezetség miatt való megromlott tagoknak való.* [.....] fő veres hagymát, vájd ki az közepit, az [.....] háját, sáfránt, len csepőben takard be, az [.....] süljön meg jó lágyan; hogy kiveszed az [.....].*

7 *Az mely embernek az gyomra megh hül.* Vgian azon embernek sereseis vagion, vegyenek eöt penz arra temient, eöt penz arra timsot, eöt penz arra egetet bort, negy tyukmonyat, ratot mogyarat higan megh kell feözny az egetett borban, az temienben, s az timsoban bele kell habarny, de igen apron megh kell teörny az timsot, es az temient, annak utanna az embernek az derekat be kell keötnj azon hidegen, de elseöben az embernek az derekat megh kell kennj fa olayal. Igi ely az fa olayal, ted egi csuporkaban, abban metely feier liliomnak az fokait apron beleie, mes kenyer haiat fellyül reaia, es feözd megh alatta lassu szenen. Ezzel kend az embernek mind kezet, lábát, derekat, annak utanna az giomratis ugian azonnal kel megh kennj, az utan mezzel kel kennye megh az giomrat, es [..... .....?], vegien ereös eczetet, vegien egi hitvan süveghnek az feneket, az menyre az giomrat be lephety, marczya az forro eczetben, az menyre el türheti, tegie az giomrára, igi kel bele varranj mind az ket keötesben

az embert. Ezek utan vegi egj uy darab teglat, azt az tüzheöz kel tenni, iol megh kel melegitenj, mind ket feleöl az giomrara kel tennj fellyiül az keötesen, es unas untalan ra kel melegitenj. Ennel iob or[vosagot] giomorfaias ellen nem talaltam. Mind ezeknek utanna nem czyak egyszer kell kötni, hanem mind addigh, migh megh keönny[ebül] az ember.

8 *Ver has ellen.* Probalt oruossag. Pola[. .], farkas alma lewelet, vgorka bagto fü [. . . .] borral megh kell eönteni, azt kell io me[. . . . .].*

9 *Turos, orbanczos sebre io oruossagh.* Ket egesz marok kender magot megh kel mosarba törni, egy öregh röstölöbe kel tenni, egy fel eytel eczetet kel rea tölteni, ösze keuerue megh feözni kel szürni, az polyuaiat visza kel ismet tenni az reöstölöbe, fel eytel vizet kel rea tölteni, aztis altal kel szürni, es ugian ki kel facziarni mind az eczetet, mind az vizet az kender magbol. Ittem harom penz arra temient megh kel törni, ismet vegy szaz baraszk magot, aztis megh kel törni, mellyet szepen apron kent bele bele kel habarni az megh mondot eczetes vizben. Az tüzhöz kel tenni, io szennel megh kel forralni, mely forrasaigh cziak negjzer kel fel keveritteni. Megh kel hülni hadni, hogy megh hül, len ruhat kel bele martani, es azt kel az turos orbanczos labra tekerni, es mihelyen megh kezd melegedni, ottan le kel venni rolla, es ismet uyolan megh kel martani es rea kel tekerni, mind addigh fözni es czinalni kel esze az szerszamot, migh megh giogul. Jol lehet harmad vagy neged napigh igen nehezen türhetni el, mert igen erös szerszam, de mind azon altal egy heten megh giogiul. Probalt oruossagh. De aztis hatra nem hagyuan, hogy mikor igj megh kezd gogiulni, vegj aranyal vessengö viragot füuet, fözd megh folyo vizben, ves fel marok sot bele, [. . .] egy tiukmonyni auas szalonnat, es parold [. . . .] az labodot, es hogy megh hül, az menyere [. . .] labod el türheti az melegseget, mosad velle az [. .] ketsegh nelkül megh giogiul.*

10 *Vizkorsagh ellen valo orvossagok.* Az vad venyket, talmoso füvet, ki az erdön terem, es az nyers kaposztat megh kel egetni, es annak hamvabul kel feredött tsinalni, s abban kel fereszteni az vizkorsagost.

11 *Mas.* Az fekete reteknek el kel feljül az czikajat kereken meczeni, es az belit ki kel vàjni s annak a helyet teli kel milje soval tölteni, viszontagh az czikajat reja kel tenni, es egy kis tövissel vagy gombos tövel ugian reja kel szegezni s azt az földben kel asni, s harmad napigh ott kel tartani, de megh kel latni hany ora tajban teszi az ember oda. Del elötte, delben, del utani, hogy szinte oljankor vegie ki, mint mikor oda tötte, es annak az levet kel az vizkorsagosnak ejomra megh inja, ezel keczer vagy haromszor kel illjen forman elni, es ha het holnapot megh el nem haladot nyavaljaja, ketsegh nelkül megh giogiul. Isten akarattjabul.

12 *Hagimaztul.* Tarkony, sallia, meh fü, borban kel megh fözni.

13 *Ad idem.* Egi marok levesticumot, malva rosanak az tövet, harom eleven rakokat, egi fö foghagjmat, szekfüvet, kit botban arulnak, etekben valot, fül füvet, es barsalicumot. Ezeket mind öszve kel törni, akar jo bort, akar egetbort kel reia tölteni, evel az beteget tetetül fogva talpigh megh kel kenni, expertissimum az succusat vak szemere es talpara kel kötni.

14 *Dissenteria, verhas ellen valo medicamentum.* Az teglat megh kel tüzesiteni, es eczettel megh kel önteni s kette kel törni az teglat, es egimashoz kel dörgölni az hun eczettel megh öntöttek es az poraban egy arany nyomonyt kel fa haynak az poraval egienlö merteknyt egyben elegiteni, es azt vagi meserben vagi borban, vagi eget borban vagi tejben, vagi vizben megh kel inya. Exprobatum.

MEDICINAE VARIAE
et probatissimae.

15 Coloquintida dicitur cucurbita terrae genus herbae amarissimae comune ad Tyrocumestrem sicut nasturcium, asperge sale et liga ad renes sub umbilico, his qui urinare non posunt et statim urinabunt.*

16 *Kinek köszuenies auagy petsenies az szeme.* Vegy mirhat, törd megh, elegiczi aszonyallat teieben, es azzal töröld az szemed.

17 *Az kinek az feieben jar.* Vagdald megh az kendert, fözd megh valamenyre, s mossad az helyt, az hol erzed, es kösd be vagi haromszor.

18 *Contra cancrum.* Stercus humanum combustum, et puluerizet, et piper pariter concussum, et commixtum positum super cancrum, plus valet omnibus medicinis.*

19 *Gikrol, az kiben gik vagion.* Eget bort igik szorgalmatoson.

20 *Korsaghrol.* Az leuesticumnak es keserü lapunak vedd vizet egyarant, es add megh inya.

21 *Köszuenyröl valo ir.* Artany haiat, egett timsot jo böuön, masfel nehezik kenesöt, ket penz arra temient, 23 penz arra laurea baccat, grispanis legien igen kitsin, mastix 3 penz arra. Ezeket törd jol egjben, s ezel kend.

22 *Ittem.* Quere herbam quae vocatur yzalagh, et cum radice simul quoque bene et fac balneum et procul dubio sanabitur, nam experta est sepissimae.*

23 *Ittem.* Az kinek feieben jar, vagy egieb testeben. Rosat, mezet, rosa olayt, safrant böuön, tiukmony fejert, timsot, fözd öszue es azzal kend.

24 *Szaraz köszuenyrül.* Auro melior probatissima. Collige flores herbae ökör fark, tempore suo abundanter, et imple aliquot vasa vitrea cum illis, cum arena unum capisterium imple, et in apricum pone ut calescat, super ponendo, vascula vitrea, de ugian le kel feketni az üueget rajta, tandem propter nimiam caliditatem solis mutabitur in aquam et oleum, deinde illa materia tergantur nerui. Expertissimum.*

25 *Ittem.* Az belind fünek az maguat törd megh ohayban, de elöször az magot megh kel törni, annak utanna kend megh velle. Probatum.

26 *Ittem köszuenyrül valo* feresztes, kinek melie vagy oldalais ki all. Szent bagatne aszony füue paprad.

27 *Oculos dolentes curans.* Absinthium crudum tere in mortario ut succus veniat, at albuginem oui collue cum eo succo, condias cum modico sale, quantum ad ouum omnium suppeteret, dum comedere velis, pone szösz czepüre, et intra duas telas ad oculum et sanabitur.*

28 *Ad equos.* Ad oculos equorum impone succum caelodinae bis, ter vel quater, similiter radicem petrosolini cum albugine oui, liga ad oculum. Probatum.*

29 *Haliogrul.* Az kenköuet megh kel törni, szitalnj, bele kel hinteni, s az haliogot le hasittja.

30 *Oculi dolorem tollens.* Radices bethonicae cum aqua decocta ad 3tias, ex illa aqua oculos foue ipsius autem folia trita fronti impone, et dolor oculorum sanabitur.*

31 *Oculorum claritatem reddens.* Centaurum mitte in vinum album, fac bullire, ita ut duae partes consumantur, et 3tia pars remaneat, et mitte fauum mellis, et iterum fac bullire ad primas, et sic sero unge oculos, dum is cubitum.*

32 *Oculos sanguineos curans.* Succum absintii, lac mulieris, masculum lactentis, et aquam rosaceam simul misce, et ad modum emplastri, super oculos dolentis impone et sanabitur.*

33 *Oculorum lacrimas prohibet.* Bethonicam et radicem foeniculi coque in aqua, et restringit lacrimas si cum ea lauentur oculi.*

34 *Oculi dolorem arcens.* Folia petrosolini lota in albo vino et aqua, pone ad vak szem.*

35 *[Oculi dolorem arcens.]* Absinhyum album contere cum albugine oui et vitri-vitriolo pone ad oculum et sanabitur.*

36 *[Oculi dolorem arcens.]* Folia cerasi lani et pone ad vak szem. Szanabitur.*

37 *[Oculi dolorem arcens.]* Len czepüt decoque in aceto forti per duas horas, excipe et contere, et condias bene sale et pone ad vak szem, et sic pluries faciendo sanabitur.*

38 *[Oculi dolorem arcens.]* Aquam verbenae per mundum pannum colatum et alumen concussum cum aqua rosarum, et colatum bene super frontem, et tempora, et verticem capitis et oculos exterius madida cum panno intincto et pannum bene madidatum super oculos pone tribus noctibus continuando et sanabitur.*

39 *Oculorum sanguinem curans.* Kökeny fanak az mohat ponat in aquam calidam et cola bene inter manus et intra duas trapellas, liga ad oculum bis aut ter et sanabitur.*

40 *[Oculorum sanguinem curans.]* Succus verbenae cum claro oui bene coluatur postea mitte in oculum et tollet sanguinem.*

41 *Oculorum omnes dolores arcens.* Radicis foeniculi ruthae, eufrasiae, verbenae, chelidoniae, tormentillae, hileris montani, radicem ad aceti rosarum rubearum, palligeniae gallitrici, succum majoranae, bethonicae trite, prima die trita, ponantur in unum, secundo in urina putri virginis. Post haec stilla per alembicum, et liquor qui primus exit valet ut argentum, qui secundo ut aurum, qui tertio valet ut balsamum naturale.*

42 *Oculorum puncturas vitans.* De carnibus bouinis macris et recentibus recipe, et incide in pecias, et clausis oculis easdem carnes condas et frigidas super pone, et cessabit punctura, si erit diuturna, tunc vero saepius.*

43 *Palpebras dolentes sanans.* Laureabaccas et zinziber ante contere bene, et commisce cum melle in modis e pasto tesztaual et fac sudare in balneo et oculis clausis praedictas super pone. Itera bis vel maxime ter et sanabitur.*

44 *Palpebras in quibus pediculi nati sanant.* Pinguedinem porci recentem, absque sale et in eadem madefac bombacem, et pone in nares pacientis et sustine ad horam, et tunc pediculi intrabunt in bombacum et pinguedinem.*

45 *Oculorum caliginem vitans.* Si quis linguam vulpis habuerit in anulo vel armella non patietur caliginem oculorum. Plinius. lib. 28.*

46 *Palpebrarum pilos decidentes curans.* Unge cum felle leporis, nascentur et non decidunt.*

47 *Haliogh ellen.* Görögh diniet pasto ~ tesztaual cooperias et assa in fornace, tandem exprime succum et illum frige factam mittat in oculos patientis et si frequenter iterabitur curabitur, idem succus bibidus valet contra raszt.*

48 *[Haliogh ellen.]* Inter festum diui Giorgii et Pentecosten collige uinces nouas quales eo tempore reperire poteris, tere fortiter, aquamque eiusdem in vitrum purum collato mox si munda non erit, rursum in aliud cola, tandem infunde in oculum patientis, et si esset 40 annorum sanabitur.*

49 *[Haliogh ellen.]* Az mogoro fanak az gjükeret törd megh, es annak az leuet botsasd az szemeben.

50 *Idem* efficit fel lucii; cziuka epe.*

51 *[Haliogh ellen.]* Ebszölöt, ki veres, szed megh, es keres egy üuegh almat, et

reple cum tali materia, et in pane assa, cum autem cognoueris panem apprime assatum excipe et reperies in vitro puram et odoriferam aquam, de qua si vespere et mane 4 aut quinque guttulas in oculos pacientis immiseris fac certe tibi persuasum sanari et hoc medicamentum expertum.*

52 *[Haliogh ellen.]* Az hollot fogd megh es föuel botsasd az vizben, es addigh ki ne vedd onnet, az migh megh nem fulad, az epeiet osztan ved ki, egy egy czeppet botsas az szemeben benne regel reggel es le hasittja az haliogot, auagy mentül hertelemb halallal ölheted megh, ugy öld megh az hollot, mert ha eszeben veheti, hogi megh ölik, az epejet megh emiszti, s nem talalsz epet benne.

53 *Testiculorum dolorem sedans.* Chamomillam cum farina hordea coque et fac emplastrum et colliga.*

54 *[Testiculorum dolorem sedans.]* Eöruen cum mellet usum lenitum sanat pessima hulcera testiculorum.*

55 *[Testiculorum dolorem sedans.]* Pisa sine sale cocta, et sepius ligata sanat inflaturas testiculorum.*

56 *[Testiculorum dolorem sedans.]* Folia mori desicca et fac in puluerem et sparge ad testiculos et sepius faciens sanabitur.*

57 *Lab varassaga ellen.* Picem cum cera para, super ignem combulire facito, et tandem cola facque ex eo emplastrum, ex quo caliduis sustinere poterit pone ad eum sanabitur.*

58 *Turos szárrul.* Calcem oltatlan collue cum oleo oliuae fac inde emplastrum super impone et sanabitur.*

59 *Mictura ciet.* Az feier malua in albo vino cocta vel in aceto, et mane bibita.*

60 *[Mictura ciet.]* Succum funi terrae cum forti vino da bibere.*

61 *[Mictura ciet.]* Feier peszerczet de mane coque in aqua, et paciens bibat, et illico urinat, debet autem coqui sub disco panis.*

62 *[Mictura ciet.]* Idem facit centaurea cum vino cocta vel cuminum cum aqua cocta.*

63 *[Mictura ciet.]* Herbam szapora fü elixa in vino albo, sub tectura panis ne euaporetur, summat patiens et sanabitur.*

64 *[Mictura ciet.]* Radix verbenae concussae, et vino et medone potata remittit urinam, arenam expellit et calculum peragit.*

65 *Febres arcens.* Verbenae cum radice coque in vino sub disco panis et bibat patiens.*

66 *[Febres arcens.]* Semen sinapis commestum ante accessionem februm, aufert diuturnam febrem.*

67 *[Febres arcens.]* Contra quartanam. Czertrangh herbam, habens folia similia ut arbor czerfa, sed est humilis cocta in vino et statim sumpta sanat.*

68 *[Febres arcens.]* Az porczin füuet ted az saruban talpad ala, viseld 2 vagi 3 napigh s el hagy.

69 *Surditatem aurium sanans.* Oua formicarum cum sanibus contunde, et mitte in aurem ostrue deinde aurem cum panniculo, et iaceat super aliam aurem ad mediatem noctis, postea extrahat panniculum et sentiet remedium.*

70 *[Surditatem aurium sanans.]* Az retket vagdald megh, sosd megh, es az mely leue az so utan jü, botsasd az füleben s megh gjogjul.

71 *Fülben valo feregh ellen.* Ved vizet az füzfa leuelnek, es mind ket fele üröm-nek az vizet öszue elegitsed, es botsasd az fülben s-megh giogiul.

72 *[Fülben valo feregh ellen.]* Mel cum bono vino, et cum felle tauri simu[l] simul coque, post coccionem fac ad unum vitrum et quando necesse erit, cale fac modice et in funde in aurem.*

73 *[Fülben valo feregh ellen.]* Fel corui nigri guttatim missum in aures tolit surditatem.*

74 *[Fülben valo feregh ellen.]* Papauer albi coloris contere et extrahe oleum quod mitatur in aures.*

75 *[Fülben valo feregh ellen.]* Az veres hagimat, meteld in partes mitissimas quas in sartagine loca, in qua sit butirum, et coquatur in tantum, donec caepe ex tali coctione modicum videatur nigri, postremo tepide butirum mittatur in aures ad noctem stare.*

76 *[Fülben valo feregh ellen.]* Crocum bene exsicatum liga ad filum et mitte in aures ad noctem stare.*

77 *Aurium tinnitum arcens.* Succus rutae cum lacte mulieris, masculum lactentis commextus mittatur in aures et sanabitur.*

78 *Surditatem arcens.* Meny hal maiat fac ad unam testam oui non assi, pone ad ignem, et quando assatur, in venies aquam in ouo, quam cola per pannum et mitte in aures.*

79 *[Surditatem arcens.]* Urina calida pueri fusa, humorem aurium desiccat et recenter sanat.*

80 *Fül faiasrul.* Az isopot fözd megh, es az leuet önczi az fülben.

81 *Fülben valo kelesröl.* Keres egi kis vaiat, oszton egi kest melegiczi megh szennel, oszton az melegh kesen oluazd az füle liukaban, jo melegen, es megh giogiul.

82 *Nilallas ellen.* Nasturtium comminue bene per tyromestem ~ torma reszelön, deinde pone ad unam ⟨.....⟩ ollulam, ut calescat, postremo ad unam massam ordina, et ad dolorem circum liga, et sanabitur.*

83 *[Nilallas ellen.]* Raffanum sicut nasturcium comminue, sed ad ignem ne calefac, reliqua sic habentur, sicut de nasturcio.*

84 *Torok gyk ellen.* Saliat, rutat, isopot, petreselymet, allium, mel, confunde bene alliga et sanabitur.*

85 *[Torok gyk ellen.]* Az barany ganeyt az meliet talalsz husuet es pünköst között, szed, aszald megh, szitald megh, es mikor kelletik egy kis tejbe keuerd, est kösd reja, certissimum.

86 *[Torok gyk ellen.]* Az feier ebszart fözd mezben, es ted kender czepüre, es heuen közd az torkara, egy kis bor legien benne.

87 *[Torok gyk ellen.]* Milium pone acetum prius calefactum et ligetur in locum.*

88 *[Torok gyk ellen.]* Collige in medio flores albi lilii sargaiat, et cariofili bimboiat, et repone ad unum vitrum, et funde de super oleum olivi, et quando habebis in gutture talem infirmitatem statim tergas cum eo et sanabitur auxiliante Deo.*

89 *Dentium dolorem sedans.* Alumen, sal equali pondere, thus, piper, crocum minus, et mel parum, et coque sub operculo panis fortiter, et quanto caliduis potest sustinere patiens in ore tenendo, et lauando, insuper etiam vermes gingiuarum extrahit.*

90 *[Dentium dolorem sedans.]* Celidonia teratur et collocetur in dentem.*

91 *[Dentium dolorem sedans.]* Acetum appone igni cum modico melle, et calefac bene, non tamen bulliat, et cum tali materia dentes lauentur ore clauso, et in reii praesentis experientiam, vermes in spuma reperies.*

92 *[Dentium dolorem sedans.]* Az szaruasnak az szaruat fözd megh borban, es melegen mint el türheted, ved az fogadra.

93 *[Dentium dolorem sedans.]* Probatissimum succus mentae cum succo rutae bibitus mirabiliter sanat.*

94 *[Dentium dolorem sedans.]* Radix belind fü in aceto cocta, et dentes inde loti, mitigat dolorem.*

95 *[Dentium dolorem sedans.]* Pulueris piretrii in aceto cocti si ipsum acetum in ore seruaueris sedat dolorem.*

96 *Dentium stuporem sedans.* Vinum calidum diu teneatur in ore, aut sal ossum, aut auellanas assatas teneat super dentes, et breuiter omnia quae cale faciunt dentes.*

97 *Dentium candorem faciens.* Corticem interiorem ligni fagial coque in aqua ad tertiam partem juris, et liquore eius unge dentes, et dealbabuntur ad spacium unius hebdomadae.*

98 *Fog iz etelrül.* Az foghagjmat törd megh, vesd borban, reggel mikor fel kelsz, kend megh velle, es estueis mikor le fekszel.

99 *Oris fetorem tollens.* Föz tiszta vizet, ves bele sot, timsot egi marokkal, es erös eczetet es ezzel mossa az szaiat.

100 *[Oris fetorem tollens.]* Folio vizben fözze megh az földi bozza leuelet, es azzal mossa egi nap ötször az szaiat.

101 *[Oris fetorem tollens.]* Az fekete ürömnek az töuet merön fözd megh eczetben, kösd az homlokodra, had aljon egy ejel rajta.

102 *[Oris fetorem tollens.]* Kinek az belirül büdös az szaia. Az saliat törje megh, es az cziprust, szekfüuet, kit az etekben vetnek. Ez harom felet borban megh kel fözni, es ejomra kel megh inya.

103 *Vesicam ruptam et qui urinam non potest retinere.* Agrimoniam cum veteri vino decoque usque ad 3tiam partem apposito etiam modico sale, et eo utatur patiens.*

104 *[Vesicam ruptam et qui urinam non potest retinere.]* Offam panis tinge in aceto fortissimo, et summe sereno stomaco, et fac super haustum vinum boni vini, et deambula ad tempus modicum.*

105 *Micturam sanguinis curans et sanans.* Allii copiri sex contrita bibat in aqua.*

106 *Mincturam in lecto faciens.* Medebuntur si origanum cum corticibus maligmati coquat in vino bono et bibat.*

107 *[Mincturam in lecto faciens.]* Vesica caprina in pulueren redacta iuuat si bibatur.*

108 *[Mincturam in lecto faciens.]* Semina lactucae in vino sumpta idem praestans.*

109 *Vizeletnek nehessege ellen.* Az szarkanak az agiaueleieben mint egi buza szemnyt elegiczi borban es ad megh innya.

110 *[Vizeletnek nehessege ellen.]* Föz tyk hurt eczetben es melegen igia megh.

111 *Venenum arcens.* Millefolium sub disco panis in vino de coctum et collata in vitro reseruata ex inde sepe potata, reseruat hominem a veneno et paralisii, qui autem timet a veneno omni mense bibat semel ex ea.*

112 *[Venenum arcens.]* Oleum bulliatur et bibatur a patiente.*

113 *[Venenum arcens.]* Aquam puram fac bullire impone modicum oleum et bibatur calide, et sanat a poena. Etiam si immitatur futuri, prodest.*

114 *Az kit megh egetnek s-megh dagad.* Pinguedinem leporis et cerui, quae in angulis oculorum queruntur et herbam fekete nadaly in simul concutis in oleo admixtis patiens ad ignem ungatur et sanabitur.*

115 *Fene seb ellen in pede.* Popilium, galiczikövet, timsot albuginem oui, keues fa olayt kösd rea.

116 *[Fene seb ellen in pede.]* Piper et vizi cziga, papa füuet, ista fac in pulverem, illis utere et sanabitur.*

117 *Farkas seb ellen.* Fumus terrae, in umbrosis locis desiccatus, et in puluerem redactus, prius melle, loco pereso illito, super inspergatur.*

118 *[Farkas seb ellen.]* Pimponiam fac siccare, tere et et vulnus in unge in circuitu cum melle, et pulueriza, et non permittit ulterius serpere.*

119 *[Farkas seb ellen.]* Radix eius comestus febres pelit.*

120 *Fene seb ellen.* Costam lupi contere et eo pulueriza malum.*

121 *[Fene seb ellen.]* Papa fü, vel tanacetum.

122 *[Fene seb ellen.]* Mille folii, petrosoli et plantaginis folia equo pondere, addito etiam modico pipere ⟨terre⟩ in mortario bene conterantur, idque super vulnus ligetur.*

123 *Ignem sancti Anthonii reprimens.* Kaposzta leuelet, ros lisztet ⟨tyuk⟩ tyukmonfeierrel tsinald egjben, tedd reja.*

124 *[Ignem sancti Anthonii reprimens.]* Folio vizbül tsinaly erös lugot, ki mikor az taytekiat el foria ösd ismet mas fazekban, feljül önts fa olayt bele elegh böuön. Annak utana egy fazekbul masba önts, es azzal mosd az testet.*

125 *Ször feregh ellen.* Lac dulce fac bullire et pone ad locum tepidum ut coanguletur, deinde collige adipem eius et terge illo: de super vero asperge abunde cum concha exiccata et trita, hoc faciendo tribus vicibus.*

126 *Ignem sancti Anthonii reprimens.* Farinam siligenis, calcem et mell simul iunge, et appone igni, et unge et suffocat.*

127 *Etetesröl.* Az cziukanak az giomrat megh kel töltenj ez szerszamokkal: Vegy 6 penz arra giömbert, metelt edes almat, az cziukanak az maiat, es fekete giopart viragostol, leuelestül, ezeket vagdald egjben, es tölczi megh az giomrot velle, az utan vond egy niasra, süsd megh, az utan ozd harom reszre, add megh enni melegen ehjomra, es annak utanna egi falkaigh se egik, se igik.

128 *Foliasrul.* Herbam quae vocatur fumus terrae redigere in puluerem, pulueriZatur cum ea sed prius terge cum melle.*

129 *[Foliasrul.]* Nasturtium contere fortiter, et cape illius aquam adde alumen, et terge dolorem.*

130 *[Foliasrul.]* Acetum forte funde in unum mortarium, deinde accipe terram in fornace crematam et tere eam fortiter, deinde attamina ~ szitald megh, et pone ad acetum tandem vitriolum et alumen bene trita, pone ad acetum, et postea accipe sal, tandem erössen keuerd, et post mediam horam, fiet ista aqua nigra, et sub ea fiet lutum, postremo cum aqua laua, et cum luto terge locum morbidum et hoc expertissimum.*

131 *[Foliasrul.]* Albumen oui unum vel duo, sale condias bene, ac Szent Janos füuet, fac in puluerem, commisce vitelio et fac ad locum patientis.*

132 *[Foliasrul.]* Mel cum sale, et herbam szentiuan füuet concoque in igne, et cum eo unge et curabitur.*

133 *Szent Antal tüzerül.* Keres egy esztaragh fiat, vond le az labarul az hust, az tsontjait aszald megh, törd porra, azzal hinczed az sebet.

134 *Ször feregh ellen.* Az varadiczi korot törd jol megh egy mosarban, es ugi kösd az sebre, megh giogjul, probatum.

135 NB. *Dormire qui non potest.* Forro vizzel ösd megh az belind füuet es az mentat, kösd az homlokodra, vak szemedre es az tenieren küuül az karian valo erekre, es az ket labara az bokaian belöl, azt mind addigh miueld, az migh meg giogiul.*

136 *[Dormire qui non potest.]* Farinam triticeum, papauer fac in pulmentum, et sepe patiens comedet vespere et mane.*

137 *[Dormire qui non potest.]* Agrimonia ponatur sub capite, et non excitabitur donec non auferatur.*

138 *[Dormire qui non potest.]* Semen lactucae et papauer cum aqua tere, et frontem illue.*

139 *[Dormire qui non potest.]* Cum adipe galli ungatur patiens in fronte.*

140 *[Dormire qui non potest.]* Qui non potest dormire absynthium coquat in vino, vel in aqua, et bibat calide et somnum reducit.*

141 *Vagitus infantium.* Cura cum medula cerui frons vagentis ungatur.*

142 *Digestionem iuuans.* Tegulam, quam pluuia multum depluit, tere bene, et cum vitello ouorum, et etiam adde parum mellis, et coque bene, post hoc emplaustra super corpus, si de superiori non potest fieri digestio liga super umbilicum, si vero de inferiori liga infra umbilicum.*

143 *Dormire qui non potest.* Lac porci, farinam triticeam imisce, facque ex eis asimam sub cineream. Probatum est.*

144 *[Dormire qui non potest.]* Absinthyum inscio patiente sub caput positum, idem facit.*

145 *Virilia cui elanguerunt.* Verbasci radicis exteriorem corticem, desicca et da bibere.*

146 *Cibum euomentibus.* Bethonicam cum lacte caprino decoctam bibat patiens.*

147 *Cibum et vinum qui retinere non potest.* Pimpinellam et mellifolium tritos, et in vino tepido da bibere.*

148 *[Cibum et vinum qui retinere non potest.]* Radicem aut aquam foeniculi bibat.*

149 *Comedendi appetitum qui non habet.* Centauream decoque cum aceto, et calide bibat per duos dies, vespere et mane 4to cispum renes sanat sitim tollit pectus purgat et stomacum mirabiliter sanat.*

150 *Vomitus cui non cessat.* Ballum vinum lacera in duas partes, et appone statim ventri super stomacum et cessabit.*

151 *Stomacum curans.* Beatae virginis menta alba, quae multum crescit in hortis, cuius radix bene trita in mortario, et mixta cum antiqua aruina, si admodum emplastri ad stomacum fuerit posita sanat, omnes tales qui non possunt habere digestionem bonam, nec in summa euomere permittit cibaria sumpta.*

152 *Sanguinem expuenti et vomenti.* Raffanum munda et pone ad mell sicque ad edendum da patienti.*

153 *[Sanguinem expuenti et vomenti.]* Apium cum melle in lacte caprino bene bullire faciat et bibat.*

154 *Dolorem capitis arcens.* Bort, ezetet, es rosa olayt elegiczi egiben, vagdaly kakuk füuet bele, melegiczi megh, azzal kenied az feiedet.*

155 *[Dolorem capitis arcens.]* Az rutat vagdald megh, s-vesd az fa olayban, fözd megh benne, es melegen mint el türheted kend az före.

156 *Auagy.* Szek füuet, isopot föz megh vizben, s-azzal mossad, megh vigaszik.

157 *[Dolorem capitis arcens.]* Lauendulae aquam in patina cum albugine oui tere, donec spuma efficiatur et fronti alliga.*

158 *[Dolorem capitis arcens.]* Optima radicem cucurbitae terrestris aruenam antiquam, eleum oliue, vel vinum distillatum, ceram et salem in unum contere, atque ad ignem fac bullire, ut fiat ex his unguentum, et ungatur caput in parte doloris, et etiam restinguit sanguinem de nasu currentem. 2da utilitas podagram in pedibus vel manibus hoc unguento tergendo ad quindecimum diem sa-

nat, tandem hinc veniat ad balneum procul dubio sanabitur et est probatum.*

159 *[Dolorem capitis arcens.]* Radicem plantaginis collo suspensum mitigare degunt.*

160 *[Dolorem capitis arcens.]* Kakuk fü tritum et decoctum, temperetur cum aceto, oleo rosarum, et fiat emplastrum super caput.*

161 *[Dolorem capitis arcens.]* Kapor magh decoctum in oleo oliue iuuat si ungis eo.*

162 *Capitis vertiginem suprimens.* Tere saluiam et bibe eam per tres dies jejunus.*

163 *Frenesim capitis arcens.** Absintyum et arthemisiam in forti aceto de coque, per pannum cola et cum eo calide laua caput.*

164 *[Frenesim capitis arcens.]* Tere rutam cum oleo rosaceo, eoque unge frontem et dolor recedet.*

165 *Verrel valo vizellesröl, vagi kit kö bant.* Az eszteragh feszkebe az mely köuet talalsz, törd megh, s add megh inya.

166 *Seruesröl probatum dersini 1603.* Az szabot fözd megh erössen, es annak utanna törd megh ohajal egietemben, s-kösd az seruesre.

167 *[Seruesröl.]* Ohaiat, fa olayt, eget bort, beczi szappant, timsot: fözd mind egiben, es annak utanna had megh hülni, oszton tiukmony feieret elegiczi köziben, io sütö szennel kend megh az mel[jit] vele.

168 *Dagadasrul.* Az dagadozot embert szena por auagi moruabul tsinalt feredöben fereszek, megh giogiul. Dagat labrais igen jo.

169 *Tüdö es may megh szakadasrul.* Az czikoria leuelenek vedd vizet, s-azt igia.

170 *Hidegh lelesröl.* Az centaureat fözzek megh vizben, es ejomra melegen azt igiak.

171 *Centaurea hasznay.* Törd megh, ted az sebre, megh giogitja, embernek giomrabul minden merget es artalmat ki üz, ha iszak borban.

172 *Szakadasrul.* Pünköst napia tajban keres kegiotrangot, az giökeret es az leuelet törd megh, tedd porra, elegiczi megh mezzel, hogi sürü legien, es kösd az szakadasra.

173 *Seruesrül.* Az feier ürömnek az niers leuelet szed megh, tölczi megh egi fazakat vele, ted az szenhez, keuerjed untalan, es igen sozzad, hogi vereytezzek, ezt ted egy ruhara, s-melegen kösd reja mind szellel.

174 *Dorsi dolorem euitans.* Axungiam veterem coque in oleo oliuae et unge dorsum patientis, tribus aut quatuor vicibus et sanabitur.*

175 *Lesionem lateris dolores, et dorsi dolores arcens.* Lini semina tere bene et oua quantum vis misce cum calida aqua et liga ad illum locum ubi sentis dolorem.*

176 *Rasztrol.* Eb kaprot es szölöt, retket, vagi penigh az leuelet, földi borostiant, ezeket ösd megh forro vizzel feljül, es aual kösd.

177 *Meredekrül.* Milium pone ad acetum prius calefactum, ligesque super locum et sanabitur.*

178 *[Meredekrül.]* Szek fü olajal kend az meredeket, megh giogjul.

179 *[Meredekrül.]* Az feniö magot megh kel törni, egi kis borral megh kel önteni, faczarjak megh, agi megh inia az leueben, az vekoniat kend megh jol az többiuel.

180 *[Meredekrül.]* Lo szart melegen tedd egy poharban fejer borban, es ehiomra igiad.

181 *[Meredekrül.]* Cutem leporis nundum pilatam, unge cum melle, saleque condias bene et liga super dolorem.*

182 *[Meredekrül.]* Niarban az leuesticumnak ved vizet, ad megh inya. Telbe pe-

nigh ha vizet nem talalod, az giükeret asd ki, fözd megh feier borban, s-id megh. Megh kel penigh törni az leuelet mosarban jol, s megh kel faczarni egy tsiuporban, s-töry köment hozza, es egy keues soot, fözd megh jol, es tedd el, s-ely velle az hol fay, kössedis velle.

183 *Turos labrul.* Equali pondere acipe vitriolum alumen, tthus[!], et excoque in pura aqua: de hinc in illa [aq]ua madides trapellam mundam, et illa debes lauare et [..]re: scias per hunc hominem dictum esse qui per eas sanitatem recepit.*

184 *Sömörrül.* Locorum tere, et cum ea terge locum.*

185 *Köröl.* Raffanum magnum incide in paruas particulas impone in unum vas strictum, super funde vinum album et bonum, et mitte stare per diem et noctem, clausumque sit vitrum bene, et postea utere cum illo.*

186 *[Köröl.]* Hat fö fokhagimat föz megh vizben, es harmad vagi negied napigh azt igia, s-el rontia az köuet.

187 *[Köröl.]* Sanguinem vulpinum misce cum bono vino et tepide da pacienti bibere: hoc certum est.*

188 *[Köröl.]* Expertum unum calaris unum sarga gionta, que num sunt recentes conteras, ac in vinum purum impositum puluerem, paciens jejuno stomacho bibat, et lapides ex eunt de vesica expertum varadini.*

189 *[Köröl.]* Az pap moniat, petreseliem gjükeret, temient kel borban fözni, s-azt kel megh inya.

190 *Tussim arcens.* Mell purum cum duobus coclearibus mediocribus, quinque ficus, unam passam quantum pugillus capit pone in unam ollam, pintam aquae in fundas, et coque ita ut media pars consummatur, et tandem mediam partem remanentem, calide vel tepide, jejuno stomaco bibe mane.*

191 *[Tussim arcens.]* Semina caulium et rutae redigantur in puluerem et melle commixta dentur patienti.*

192 *[Tussim arcens.]* Isop, mezey czipke, safrany, sallia, ezeket fözd egyben, es add megh inya.*

193 *Oppilationem sanans.* Az kapotniakat ted porra, es szidd fel az orrodban, es nem sok vartatuan hajoly le arczal az földre, et effluunt mali humores per nares.*

194 *Szü faiasrul.* Az salliat fözd megh borban, az leuet id megh, es az melegh salliat kösd az szüued arant altal.

195 *[Szü faiasrul.]* Az feier ürmöt ösd megh eczettel, forrald megh, az utan az ürmöt kösd az szüuedre.

196 *[Szü faiasrol.]* Az katangh koronak ⟨az töuet⟩ az töuet törd megh, es igia megh fejer borban.

197 *Giomra az kinek fay, vagy megh szorult.* Feniö magot, egetbort, szereczendiot, borsot, eczet [...] kel timporalni, s-megh kel innia adni.

198 *Nylallas elen.* Nasturtium tere fortiter deinde pone, ad unam ollam, ut aliquantulum ad ignem recalescat, postea ad unam mappam ordina, et dolori circumliga.*

199 *Gutturis dolori.* Mer [...] um coque in aceto et liga ad gutturem.*

200 *Czömörröl.* Stercus equi recens maceratus in aqua et expressus eius liquorem bibe et post horam sanaberis.*

201 *Scabiem et pruriginem curans.* Marubium coque in aqua, et corpus inde lotum, omnem scabiem et pruriginem sanat.*

202 *Varas föröl.* Kel kenkö, galiczikö, egy kiczin barany fagiu, ezeket egiben kel fözni, azzal kel kenni.

203 *Hurutrol.* Egy kis marok sos vizzel kenie az talpat az tüz mellet, es süsse iol az tüzhöz az talpat.

204 *Mirigh ellen, vel pokol varnak ad rumpendum.* Harom veres hagimat, pista bene in igne lento, decortica partem superiorem, et smigma Vienense impone in mediam partem, et tere fortiter in mortario, adde oleo oliuae modicum pro ut videbitur expedire, haec omnia coque fortiter, donec nigrum efficiatur, cum cocleari continuo mouendo ne comburratur, hoc pacto fac emplastrum, et appone apostemati, vel ulceri vel cuiuis tumori.*

205 *Pokol varrul.* Kel grispan, timso, galiczikö, mez, erös eczet, ezeket erössen megh kel fözni, es azonkeppen reia kötni, az mint legh meleghben el türheti.

206 *Apostema curans.* Czengö fü, siccabis et flores eius ponas ad oleum eliuae et teras usque nouem dies vel plus et uge[l] locum apostematis, vel cuius vis infirmitatis nitus et extra valet, probatum.*

207 *Sanguis fluxum curans.* Radicem planta[gi]nus coque in albo vino supertectura panis et ieiunus bibe.*

208 *Sanguinem naris sistens.* Folia varadiczi na[ri]bus indita fluxum sistunt, vel bene ligando brachia.*

209 *[Sanguinem naris sistens.]* Stercora calidi porcorem inde naribus et cesabit fluxus.*

210 *[Sanguinem naris sistens.]* Az baracziknak az maguaban töry megh niolczat, ted erös eczetben, faraghy körmöt bele, egi kerot kel tsinalni, ezt kel az orraban tenni, ketfelöl az vak szemere kenieret kel piritani, azt kel reia kötni, es az baraczk magnak az leueuel kel az homlok eret (kötni) kenni.

211 *Ver hasat curans.* Lac dulce pone ad ignem lentum, et fac calefieri quantum sentis quod summere possis, et imponas alumen ad medietatem unius oui, es mihelt rajtad ismered az betegseget ottan id megh melegen ehjomra. Probatum est.*

212 *[Ver hasat curans.]* Milium ⟨que⟩ coque in forti aceto et paciens bibat, dum se deponere voluerit, nec aliquem haustum de super bibat.*

213 *Probata ver hasrul.* Giurjon egy kis tesztat, törjön fel marok timsot, szitalja megh, es az utan vessen egy tiukmony szeket, es egy keues mezet mint harom tsep volna hozzaia, hogi azokat mind öszue giurja, tsinalion harom pogaczat benne, heuiczen egy tiszta teglat megh, es süsse rajta hamuual, es aual eljen.

214 *Lumbricos eiiciens.* Az farkas almanak az haiat fözd megh erössen, et calide undique circum ligabis locum bis velter expertum est.*

215 *[Lumbricos eiiciens.]* Vel cum felle bouis terge ventrem exterius.*

216 *[Lumbricos eiiciens.]* Az natragulianak az töuet borban fözd megh, s-egy kitsint melegen agy inya benne.

217 *Digestionem iuuans.* Az vad salliat, az fejer saljat feier borban megh kel foralni kenier hay alat, s-abban igik.*

218 *[Digestionem iuuans.]* Oszton kormot, tjukmony feiert, mezet kel egiben habarni, s-azt ruhara kel kenni, s-azt kel reja kötni.

219 *Verhasrul.* Primo fac album panem piritani, et de super infunde vinum sublimatum, et adde alumen abundanter, deinde scinde in tres partes, et unam com [ede] mane jejunus, alteram altera, tertiam tertia die.*

220 *Sülyröl in culo.* Marubium nigrum tere [. . .] cum aruena et trude ad culum et sanabitur.*

221 *Lab fokadozasarul.* Vegy fel font gletet, [. .] pinz arra eczetet kel erössen benne megh fözni, es [. .] fillierarra timsot külön kel megh fözni, es ez ketfelet kel [. . .]ue elegiteni, s-ezzel kel kenni,

222 *Morsum alicuius bestiae sanans.* Vegy egy pinz arra galicziköuet, fel tiukmonyni timsot, harom tiukmonyni eget földet, any so kel, menyuel harom penz arra tehen hust megh sozhatnal, fözuen ezeket, mosarban megh kel törni, es az daganatiat megh kel vele körül kenni.*

223 *Turos szarrul.* Kel ember vizeleti, galicziköd, meny, any timso, szappan, aliopaticum es egy nehezik temien.

224 *Inyet kinek feregh megh eszi.* Timsot, galicziköuet, grispant, egy egy dionyt szerez, nem kel öket megh törni, hanem tsak ugy vesd öket tiszta vizben, es fözd erössen egy fazekban, az utan kend az inyed vele, es az rothat husokat ki szagattja.

225 *Sebröl.* Ujonnan valo sebröl jo oruossagh, az uti füuet fözd megh jol mustban, ha must ninczi, borban ves vajat hozza, az utan ved ki az szentül, hogi megh al az forrasatul, mosd megh az sebet az leueuel, az utan tedd reja az uti füvet.

226 *[Sebröl.]* Szaraz akasztalas, körös fa heiat kös rea, es anyra öszue vonsza az sebet, hogi nem kel akasztalas neki.

227 *Dagadasrul es gonosz keleuenyröl valo.* Keres belend füuet, farkas fogot, ki mind telben, niarban zöld, ronto füuet es szölöt, feier lilium gjükeret, feier maluanak gjükeret, szentiuan viragat, czengö fü viragat, földi borzanak leuelet mind gjükerestül, s-törd megh erössen öket mosarban. Annak utanna faolayt, baran fagiat, iros vajat oluazd egjben, vesd bele az füueket, igen keuerjed, hogy megh ne eghjen, [az] utan szep melegen szürd megh erössen, oszton tedd egy szelenczeben, s-mikor kel, ely vele. Menjülestis jo ez felsö szerrel kenni.

228 *Dagadasrul.* Mindenfele dagadas ellen, szegy soska leuelet, foldi boza leuelet, ted egy üueghben ezeket, ted egy hangia fezekben tizen ötöd napigh had alion ott. Aranioz reia oszton, es azon oraban ved ki onnat, az mely oraban oda tötted volt, s-kend vele az dagadast.

229 *Mirigy vagy pattanas ellen.* Feier ürmöt, foghagjmat, rutatt, tormat, feniö magot, dio belt, borsot, törd egyben ezeket, ös fa olayt reja, melegiczy megh az szennel, tsinaly iras ruhat belölle, de elöször kend megh az pattanast vele, annak utanna ted reja az iras ruhat.

230 *Melieben akkinek kel, auagy egieb dagadas volna testen.* Probatum est. Az feier liliumnak szed megh az viragoczikaiat, s-ragd egy üueghben, azon feljül tölczi tiszta faolajt reia, tedd az veröfenyre, had erjek megh. Menyuel töb esztendösb, anyual hatalmasb leszen, es ha az melieben belöl kel, tehat az olajban ött vagi hat tseppet ös egy kalan borban, s-ad megh inya.

231 *Auagy.* Ha valamely dagadas leszen hertelenseggel valamely embernek testen, kenie megh vele, es tsiuda modon megh gjogjul.

232 *Meniülesrül in pede vel manu.* Farinam hordei mel, sal et acetum bonum equali mensura in simul et calide fac ad pedem, et per tres dies sine sub ligatura.*

233 *[Meniülesrül in pede vel manu.]* Meny az par lugh, any az eczet, es soot kel hozaja vetni, azt megh kel az szennel heuiteni egy fazekban, az spongiat ki kel faczarni es heuen reia kel kötni az dagadasra.

234 *Rothadasrul.* Ha valakinek valamely tagja megh rothat, vegy tiukmony szekit, azt igen kel fözni, s-keuerni, annak vaia leszen, azzal kel kötözni, s-megh alattja.

235 *Kelesre valo erlelö ir.* Lenmagot, mezet [...] kel egiben tsinalni, s-azzal kel kötni,

236 *[Kelesre valo erlelö ir.]* Feniö szur[kot], olayt, viaszt, grispant kel egyben tsinalni s azzal kel [. . .]

237 *Dagadasra.* Az szina port fözd megh, azzal kösd. Probatum est.

238 *Esésröl.* Az ki valami magas helyrül esik, es az ver megh aluszik benne, igen hamar keres tserfa szenet, vesd feier borban, agiad azt giakorta innya.

239 *Keznek vagy labnak megh szegeseröl.* Fekete nadalyt, ros lisztet, tiukmony feiert, veres köuet (alii Szentgiörgy köuet dicunt) egiben kel timporalni, reja kel az szegesre kötni es megh forrad.

240 *Gladio transfossis.* Az kegiotrangot kenier hay alat fözd megh es add megh inya, s-az szüueröl el mossa az vert.*

241 *Agiaveleie kinek megh szakat.* Vedd szekit hat tiukmonnak egy talban, ves ahoz terpentinat, az utan viola olaiat, hogi ezeket egiben timporalod, ha firfiunak szakat megh, hat az mely aszony fiat szoptat, annak az teieben kel venni mint egy fel üueggel, es az szerszamban kel keuerni, ha penigh aszonynak szakat megh, oly aszont keres, ki leant szoptat. Ez szerrel kel oruoslani.

242 *Venenum reprimens.* Radicem brancae ursuae bene exsiccatu, contunde bene et recipe unum coclear illius pulueris in vino bene calido et postea bene tegatur ut sudare possit.*

243 *[Venenum reprimens.]* Collige gemmas florum de hipericon, siue fuga demonum antequam appareatur flores et impone ad oleum oliuae et fac ad solarem calidum, sicut fiet oleum scorpionis, istud oleum postea valebit ad morbum pestiferum ad quemcunque locum volueris malefactis panniculis lineis in illo oleo.*

244 *Adustum membrum sanans.* Albumen oui, oleum oliuae, görögh feiert, teyfelt et unge eo sanabitur.*

245 *[Adustum membrum sanans.]* Jo tök leuelis, ros lisztet kel szitalni, 10 tiukmoniat egiben kel vele giurni, megh kel sütni, megh kel aszalni, az egest megh kel vizel, akar olajal egi tolluual kenni, s amaual be kel hinteni.

246 *Iz viz allasrul.* Az tisztes füuet fözd megh fejer borban auagy tiszta vizben, s-mosd azzal.

247 *[Iz viz allasrul.]* Az gilisztat ragd egy üuegben, super funde oleum oliuae cum alumine et albugine oui collue, pone ad vulnus et suffocatur illa fluxio.*

248 *[Iz viz allasrul.]* Egy üuegh gelesztat tegy tesztaban, ted az kemenczeben az szen köziben, hogy megh hül az kemencze, ved ki belölle, az tesztat ved el az üueghröl, s-azt ted reja.

249 *[Iz viz allasrul.]* Hogy ha mind ezekkel megh nem all, az gletett megh kel törni, szitalni, az egetborban kel reja tenni s-megh all. Probatum.

250 *[Iz viz allasrul.]* Meny bors, ket any legien az temien, folio vizben fözd fözd[!] megh es auual mossad.

251 *Sömörrül.* Sulfur, allium, acetum, sal, timpora invicem, acetum sit tantum ut liquidari possit.*

252 *[Sömörrül.]* Carponem magnum et vinum desquama et squamas eius in testa crima ad prunas et cinerem squamarum contunde cum aruena, cum eo unge et sanabitur.*

253 *Kinek iz eszi az fogat.* Cziuka fogat, szekfüvet, borsot, mezet, timsot, ezeket egiben törjed es kenied vele.

254 *Izrül valo.* Az tiukmonnak ved ki az feieret, had benne az szekit, salliat, isopot, sot tegy az tiuk monjaban, azonkeppen takard az szenben, az utan törd megh, hinczi megh az fogat vellé, az kit az iz eszen.

255 *Orbanczirul valo oruossagh ? ize.* Laureabacca, timso, temien, galiczikö, tiuk-

mony, bor, eczet, viz, ezeket habard öszue, es az szennel keuergesd az migh fel forrad.

256 *Auagy.* Eczet, galiczikö, soo, timso, eget föld, bolus armenus, ezeket eczetben özd megh, az eget földet apronkent vesd hozzaia, mert ha szertelen veted, mind ki fut, es habarjad, oszton annak az saraual kend es megh giogiul. Expertum.

257 *Szaia az kinek megh vesz.* Saliam et rutam equali modo, alumen, laureabaccam eadem modo coq[ue] simul et lauetur inde os.*

258 *Szemnek peczeniessegerül.* Az kinek igen peczenies az szeme, mez, timso, grispan, egi lott legien mindenfele, harom tiukmonnak az fejere, ki kemenien fött megh, nigy lott rosa viz, ezeket törd jol öszue mosarban, es szürd megh ruha altal, ezel banial s-ki veszti belölle.

259 *Szemfaiasrul.* Az kegio hagimanak az fejer viraganak ved vizet, s-botsasd bele. S ha ver vagion rajta, el oszol rolla.

260 *[Szemfaiasrul.]* Vagy az tehen ganiejnak az vizet botsasd bele.

261 *Czioklasrul.* Az viza szüuet aszald megh s-add megh inya leuendula vizben et cessabit.

262 *Halioghrul, ha tiz esztendey volnais.* Az celidoniat törd megh jol, es vedd vizet kezed között, touabba meszet, galiczikövet, timsot tegy hozzaja, de az galiczikö böuön legien. Özd megh, szürd megh, ted egy üueghben s-ely velle.

263 *Ször feregh ellen.* Ha megh akarod tudni, ha vagion benne ször feregh, meny el, s-mezzel kend megh az ros kenieret, vagi az ros feiet, es ted az sebre, lassad melegh vizzel hinczi megh, es mind ki jünek az ros feiere.

264 *[Ször feregh ellen.]* Auagy tsinaly parlugot es ted bele az labodat s mind ki jünek.

265 *[Ször feregh ellen.]* Az petreseljmet foniazd megh vizben, es azt kösd az labara, s-mind megh halnak.

266 *[Ször feregh ellen.]* Tsinaly erös parlugot tserfa hamuiabul, kit tiszta helien egettel megh, es azt szürd megh ruha altal, hogi tiszta legien, es az mint el türhetj az laba, ted az vizben egi oraigh vagi feligh, es az migh fay neki, attol fogua töröld ala az seb fele, s megh latod az fergeket benne az utan, hogi ki veszed az vizböl, hinczi megh az sebet ökör farkall, kit szepen megh törtel es megh szitaltal, s-ugian azon vizzel ismet megh moshatod, tsak hogy szürd megh az vizet az fereghtül.

267 *[Ször feregh ellen.]* Az borseprüt forrald megh erössen, es hogy megh hült, az utan kend reja az mint el türhetj, s-azzalis kösd be az dagadast.

268 *Hasa kinek megh all.* Vegy egy öszue marok soot, mezet, beczi safrant, özd jol erössen, annak utanna az asztalra tölczi hidegh vizet, hogi megh ne ragagion. Tölczi reja es tsinaly harom tsapot bene.

269 *Sarrul purgatio.* Artemisia coque in lacte caprino sub disco panis et cum coctum fuerit exime et quanto calidius poteris bibito jejuno stomacho, id iterato iterum sit bene coopertum et purgabit.*

270 *Excernere qui non possunt.* Alumin quantitatis unius nucis incisum impone in aquam frigidam et cum liquefactum fuerit in aqua bibat paciens.*

271 *Purgatio magiarnak.* Feier ürmöt, rutatt egiarant, eginihany szem borsal egjüt, özd megh borban kenier hay alatt es add megh inya.

272 *Emesztesrül.* Egerfarkat ves melegh borban es arrul igial, s-jol emiszteczi.

273 *Purgatio mind sarrul s-mind egieb betegsegröl.* Az farkas harsnak az töuet asd ki s-tiszticzi megh, az utan tarczi eczetben harmad napigh, az utan ved ki es metely igen apron benne, anyt, menyt ött penz megh niom, vegre egi ostiat

harmatoz megh borral, ted köziben es nield el ehiomra, s-minden undoksaghtul megh tisztit.

274 *Korsaghrol.* Az szekfünek az sarga viragczaiat fözd megh erös eczetben, es jo melegen id megh.

275 *[Korsaghrol.]* Vedd vizet az szakadas fünek es az szapora fünek s-add megh innya.

276 *Vagy.* Az szakadas füvet szed megh niarban, aszald megh, s-telbenis jo leszen. Törd megh s-add megh inyia vizben.

277 *Korsaghrol.* Probatum: Az tserfanak az giöngit fözd megh borban s-eczetben, es mikor reia kezd jutni, add megh inya, de elöször szepen megh szarazd, es megh törd, megh szitald, es ugy ely velle.

278 *Hurutrul.* Piriczi kenieret, asztasd megh jol egetborban, hinczi jo böuön törött giömberrel, es agy haromszor vagy negyszer enni benne.

279 *[Hurutrul.]* Az feier liliumnak az töuet asd ki, tedd egy tiszta fazekban, önczi egy meszely bort reja, egy meszely eczetet, egy meszely viszet, egi meszely mezet, kenier hely alat fözd erössen. Nem art, ha feniö magot es isopotis veczi bele. Anyra fözd, hogi feligh el forjon, oszton ves törött giombert bele, es minden nap harom kalanal igial benne. Hoc est ab Anthonio eximio Doctore dictatum.*

280 *Natha ellen.* Unum pomum album scinde in duas partes cultro es kerekiczi ki az magua körül tandem de bono genere tritum thus in medio pomi divisi dispone et fige ad veru et assa fortiter, deinde jejuno stomacho utere cum eo.*

281 *[Natha ellen.]* Szekfüuet ves eleuen szenre, annak az füstit vegie be az szaiaban es orraban, annak utana alugek keuesset, halat ne egiek, gjümölczötis ne egik, delest borsot vegien az szaiaban, ragia megh, oszton nielje el, es annak utanna egy oraigh füsültesse az feiet, es heu ruhaual töröltesse.

282 *Viszketegh ellen.* Az peszerczet fözze megh vizben s-mossa azzal.

283 *Torok faiasrul.* Az veres hagimat süsd megh, feier ürömmel es szekfüuel törd egiben, vesd mezben es fözd megh es heuen kösd reja.

284 *[Torok faiasrul.]* Az galamb ganeyt kösd len ruhaban, fözd megh eczetben, s-heuen kösd reja.

285 *Bizoniosb.* Feier eb ganeyt töry öszue kender szöszel, fözd megh mezben, kösd az torkara heuen, mint el türhetj. Add megis inya tisztan vizben önön magat, törött borsis kel hozza.

286 *Nemasagh ellen, mely betegseghböl leszen.* Saluiam bene lotam excoque in butiro et da bibere patientj.*

287 *Vocem clarificans.* Flores sambuci exsicca ad solem et caueas ne puluis veniat, de super vel aqua fontana vel pluuia distempera cum vino et bibe mane.*

288 *Dentium curatio.* Ha akarod, hogy egy fogad se hulion ki es ne faion: minden esztendöben ketczer vagi haromszor kend megh az fogadat mind küuül belöl az keserü fü leueleuel, es mikor az iz eszi, aszaly megh benne, s-ted porra, s-azzal dörgöljed az fogadat es husat.

289 *Alutlansaghrul.* Az mákban suffat kel tsinalni, s-azt megh kel enni melegen, oszton az mákban niersen megh kel venni, s-azzal kel az ket vak szemet kenni, oszton az ket tenier felet valo ereket, es az ket laba bokajan valo ereket.

290 *Aceti curatio.* Az somfat redige in hastulas, eas tandem macera in vase in vino ad triduum, post excipe et rursum exsicca in loco calido quam optime: iterum infunde insuper acetum acre una mensura, ac deinde bene obstruso ore maneat ad quadriduum et sic deinceps singulis diebus infundendo aliquantu-

lum vini habebis acetum corollarium, si parum addideris piperis, erit odoratum, sin rosam exustam, habebis plus odoratum.*

291 *Aliud.* Pro viatoribus si ubi peregrinati desit acetum, unum vitrum imple vino et in ollam eo imposito, admone igni ut bene comburratur sicque extracto vitro acetum habebis.*

292 *Stomacum confortans.* Grana juniperi vel piper integrum deglutias vesperi cum is cubitum hocque sepe facias, sed post potum non summas.*

293 *Hasa ha kinek igen megien.* Egy tiukmoniat süs kemenien, hamozd megh, mesd haromma, az hejat törd megh jol lagian mint egy millje, es azzal hinczi megh az tiukmoniat. Ekkeppen harom reggel, harom tiukmoniat tsinaly, az utan egy kis fazakaczika tejet forraly megh s-vedd ki az szentül, hadd megh hülni egy keuesse, az utan mint egi mondolany törött timsot ves bele, es melegen, mint el türheted ehiomra kalannal azt igiad.

294 *Giomrat kinek az sar viz belöl megh futta. Purgatio.* Az tiszta viaszt, rutat, az fekete ürmöt, az papa füuet fa olajban fözd megh erössen es tiszta ruha altal szürd megh erössen, es haromszor add megh inya ehiomra. Az embernek testet megh gerjeszti, es vagi maja között leszen, vagi beli között megh tisztittja, de giermeknek ne add.

295 *Diptami radix.* Vulnerj appositus ferrum extrahit, sic faetum mortuum.*

296 *[Sülyrül alfelben.]* Az arua tsalant mikor magos, aszald megh, tedd porra, hinczj megh vele, elszakasztja.

297 *[Sülyrül alfelben.]* Az öregh szarkalabfüuet fözd megh feier borban kenier hey alat, ves egy kis timsot bele, s-ad megh inia.

298 *Kiben belöl vagion.* Az bab leuelü füuet mind töuestül igia megh ehiomra eginihanyszor.

299 *Sülyrül, akarmi külsö tagiaban az kinek vagion.* Foghy egy sülydisznot, rekezd egy fazekban, födöuel fed be, es sarral kend be, az utan ted jo szen köziben, had eghien megh. Hogi megh egh, törd szep apron porra, oszton kend megh az helyt elöször, f o r d u l o o l i m n a k, a z k i t s ü l y f ü n e k i s h i n a k, auagy az kegiotrangnak, kinek sok moniay vadnak az vizeuel, es akar hol legien, igen szepen hinczi megh az porral, es any teglat, meny az süly, melegiczi megh, s-ted egi kis vizes ruhaban, es mint el türhetj, niomogasd be velle. Ha penigh belöl vagion az culusban, hogi megh az seged vegeis kijü miatta, tehat hinczi megh velle, es akkeppen tselekeduen megh latod az giükeret rajta, ha megh az oldalaban volnais, oszton szakaszd ki, s-arrais teglat melegiczi, ha az börön belöl vagion, küuül kend megh mezzel, es ugj hinczj megh. Intestinam herinaces ejjcias.*

300 *Francziurul valo purgatio.* Eb tejet, giömbert, nadmezet fözd megh feier borban s-add megh inya, az meny illik egi purgatjonak.

301 *Faydalom ellen.* Az szeles lapunak az hajat sooual egyben kel törni, s-azzal kel kenni.

302 *[Faydalom ellen.]* Az földi borzanak töuet, tormat, retket megh kel törni mosarban, vizet kel fatsarni, faolayt, egetbort egy mertekkel kel tölteni, s-mikor kenieret sütnek egi kenierben kel tsinalni es megh sütni, s-azzal kel kenni.

303 *Rasztrul.* Radices egerfark tere in mortario et pone in ollam nouam, bene coquendo sub cacabo et asperge cum vino et calefac, tandem pone de cortice panis unum circulum splen in mediate et desuper liga dictas et coctas radices.*

304 *Ittem.* Bibe aquam ligni szilfa jejuno stomacho tribus diebus.*

305 *Vel* interiorem corticem ligni czerfa, coque in olla noua sub disco panis in albo vino, ut ebuliat quartam partem et bibe aliquocies.*

306 *Verhasrul.* Az veres teglat megh kel törni, parluggal öszue kel habarni, keszkenöre kel törleni es az hasara kel kötni.

307 *[Verhasrul.]* Az veres teglat megh kel törni, es tiukmonyban megh kel enni.

308 *[Verhasrul.]* Az tiukmony hejat kiben az pislen volt, igen apron kel törni es tiukmonyban megh kel enni.

309 *Ször feregh ellen.* Mel, ceram, acetum, forte fac in emplastrum et pone ad vulnus. Sanabitur.*

310 *Az mely embernek valamely teste megh asz.* Keres lo tsont veleiet es tsont velöt, ohaiat, hagimat, az hagimat törd megh es fözd öszue az töbiuel s-azzal kössed.

311 *Czioklasrul.* Az veres clarist es giöngi szemet törd megh rez mosarban, s-egi kalan borban add megh innya, es azonnal el hagia. Probatum.

312 *Orra vere az kinek felette jar.* Az firfiunak az moniat ted egi tsiupor eczetben s-ottan megh all.

313 *Kehes lorul.* Abrakkal egietemben agy kender magot enni s megh gjogjul.

314 *Folio kehröl.* Az mogiorofanak az rügjet aszald megh, s-abrak közöt ad az lonak, de megh kel törsölni az rügiet kez közöt, hogi el romoljon s-lagi legien, mint az liszt, es megh kel neduesiteni az abrakot, hogi hozza ragagion, megh ha keues korpat elegitnek köziben az sem art, hogi az lo job szüuel megh egie. Hoc est ad modum expertissimum remedium haec non tantum semel, sed bis, ter, quater etc. continuandum.*

315 *Rühes lorul.* Eget bor seprüben kenköuet es galicziköuet kel törni, s-azzal kel be kenni.

316 *Az kinek ver szal az szüuere, vagi az meredek bantja.* Az harsfa viraganak vegie vizet es aggia megh inya.

317 *Korsaghrul.* Assatum epar talpae comedat et sanabitur. Imo nunquam illum morbum amplius sentiet.

318 *Gutta ütesrül.* Rutam frica bene, tam diu in oleo oliuae donek desiccabitur et cum eo unge ad ignem locum patientis.

319 *Vomitus.* Contere allium cum muscato simul et da bibere patienti et statim euomet quae deglutiuit. Probatum.

320 *Louon valo sebröl.* Az mely louon seb vagion, dugy szinte any oh szalonna szöldet bele az meny bele fer, s-megh giogiul.

321 *Lorol.* Az mely lonak megh varasodik az laba, uton jaras miat, vagy mikor saros s-nem mossak megh, s-attul varasodik megh: mossad iol parlugal, es szappanozd jol megh.

322 *Lo kehessegerül.* Oluasz es föz özue fel eytel oh haiat megh any edes tejel, s-tölczi az torkaban, s mind az alfelen takarodik ki inkab.

323 *[Lo kehessegerül.]* Az mogioro fanak az rügiet aszald megh, es az kezed között törsöld megh, es abrak között add az lonak.

324 *Szakal neuelesröl.* Vedd vaiat az feier gioparnak, es kend megh vele es eröuelis ki jü.

325 *Hidegh lelesröl.* Harom rak örment, harom szem borsot, harom fokhagjma fokot töry egyben, s-ad megh eczetben ehiomra inya, de az nap se egiel, se igial töbet.

326 *[Hidegh lelesröl.]* Az niers ürmöt törd megh s-idd megh eczetben ehjomra mikor szinte reiad jü, de akoris töbet ne egiel s-ne igial.

327 *Retked hogy megh ne magosuljon.* Aztasd megh az maguat borban, mind addigh, az migh megh czirazik, az utan szürd le az leuet es törsöld le az tsirajatis, maszor es harmadszoris az szerent tselekegiel.

328 *Dinied hogy hamar erö legien.* Mikor el akarod vetni, ösd megh egi rostaban buzgo forroual es azt nagy bodogh aszony napian miueld es hamar ki kel, es mezes forroual öntözd s-igen edes leszen.

329 *Petreselymet* ha assumptio maria napian vetczi, harom esztendeigh megh nem magzik.

330 *Kaposztad* hogi mindennek elötte legien, Szent Mihaly napban vesd el az palantatt.

331 *Kopassaghrul.* Ha ki az nagy feier földi tökben mossa az feiet, minden szöre szala el hul.

332 *Korsaghrul.* Az kis kutja kölyköt ember szakasza kette, s-az epeiet vegie ki, s-aszalia megh es igia megh egy pohar hidegh borban mikor szinte reja iut az niavalia.

333 *Puska tisztitasrul.* Fa olajal kend megh az rosdas puskat, töry veres teglat megh igen aprora es szitald megh azt, s-hinczi megh vele az olaios puskat s-egy darab harsfaual surold jol megh.

334 *Lo turiarul.* Az arua tsalant aszald megh, törd megh s-hinczi be az poraual.

335 *[Lo turiarul.]* Az farkas almanak az leuelevel kössek.

336 *[Lo turiarul.]* Az keserü lapuhot fözzek megh es mossak az leueuel s-kössek az leveleuel.

337 *[Lo turiarul.]* Az egerfark füuel kel kötözni.

338 *[Lo turiarul.]* Saru talpat egesd megh, törd megh, vizelettel mosd megh es az saru talpal hinczi be.

339 *[Lo turiarul.]* Az kölest törd megh es hinczi aual, ha megh pergeled az kölest es ugy töröd megh, annal job.

340 *[Lo turiarul.]* Mint az heia körömnek olian leuele vagion egjfele fünek, tsak hogi aprob veres hoszu viraga vagion, aszald megh, hinczj az poraual.

341 *Franczulrol.* Az czipke bokron az melly szeörös bugak vadnak, kiknek apro bugaban apro fergeketis talál az ember, teörje eözue borral mind fergestül, azzal kennye smegh gyogyul.

342 *Vagi.* Az czipke fat uaghdallya ighen apron egybe egy fejszeuel mind haiastul, feözze erössen megh, feredgyek benne. Expertum.

343 *Diszno deöghrül.* Az magas sül füuet, kinek fekete cziallyanis neue, mind gyükerestül adgiak megh enni korpaba.

344 *Fö faiasrul.* Az fejer ürmöt mosd megh vizben s keösd az fejedre. Expertum.

345 *Hidegh lelesröl.* Az belend füuet rongiold megh, s a talpad alatt hordozd.

346 *[Hidegh lelesröl.]* Keös lo tetüt az nyakara edgi ruhaba.

347 *Fogh faiasrul.* Az tarkont feözd megh io eczeötben kenyer haj alatt es mihelt megh forr, mingyart tegy a' faio fogadra benne.

348 *[Fogh faiasrul.]* Az belend fünek a gyükeret feözd megh eczetben, a' levet tarczi a' fogadon a' szadban.

349 *Orra uere a' kinek felette igben iar.* Kössek keresztül negy felöl negy fürt hayal altal az fejet, el all.

350 *Folyosorol.* Az melly gyermeken folyoso vagion, a' nyers bürkeöt szedgiek megh, czak mezittelen fekessek keöziben az büröknek, s-el szarad rolla az niaualia, de az bürkött megh ne töriek.

351 *Lab serteset giogiczi igy.* Mezet, lisztet, szappant habary egiben s-azzal kösd, az szappant szep apron vakaruan.

352 *Sertes orbanczozasarul.* Az szanatot habard jo eczetben, azzal kend es kösd.

353 *Feniöfa magh bor.* Az feniö magot tölczi egi hordoban, tölczi vizet reia, ieles jo ital szeginy embernek.

354 NB. *Vadalma bor.* Az vadalmat aszald megh, tölczi egy hordoban az el fogiot bornak seprejere, es jeles jo ital leszen, ha vizet hordasz reja.

355 *Körül.* Az boganczi koronak az töuet megh kel egetni, s-megh kel törni, szitalni, feier borban megh kel inia adni, az pohart le kel boritani, es egy tserepben kel vizeltetni.

356 *Korsaghrul.* Az vakondaknak az maiat agiak megh enni sütue.

357 *Vagy.* Az farkasnak az tüdeiet megh kel mosni, es az utan egy uy fazekban kel tenni, de leuet nem kel reia ötteni, hanem egy födöt kel reia tenni, ra kel tapasztani, hogi az neduessege ki ne menien, es ugy kel porra tenni, hogy megh eghien, es törd megh s-ad megh innia.

358 *Okadas ellen.* Mezzel kend megh az embernek az köldöket, hints megh törött giömberrel, annak utanna töry retketis megh, mint egy tormat, aztis kösd reia feliül, de az megh busitja, hanem egy tenierni ruhat marczi vizben, s-ted ra feljül es megh lasittia, es az okadas el all vele.

359 *Köröl, mely giermekben volna.* Ved vizet az nagy anya lapunak, es azt tölczi egi poharban feligh, felet ismet feier bort, es ugy add megh inya s-megh giogiul. Expertum.

360 *Madar fogni.* Eökör epeuel föz buzat, s-hinczj nekik, es el nem mehetnek mihelt megh eszik.

361 *Vizellesrül. Az ki nem vizelhetik.* Cziombort, szapora füuet, nospolianak az maguat borban megh kel fözni, s-megh kel inya adni, s-megh indul.

362 *Szem veressege ellen.* Az kökeny fan az mely moh vagion, azt szed megh, feier borban fözd megh kenier hey alatt, es az leueuel mosd megh mind az szemedet, s-mind az homlokodat, es az fa mohot ket ruha között kösd az szemedre keczer egi nap, es ugi tselekegiel majd egy hetigis.

363 *[Szem veressege ellen]* Az füzfa leuelnek vedd vizet es annak a vizevel mosd az homlokodat, es botsas az szemedbenis benne.

364 *Ver hasrul.* Szegy egerfarkat mind magostul es fözd megh jo erös eczetben, s-azt kel ehiomra megh inya haromszor vagi negyszer.

365 *Rothadasrul jo.* Az füzfa szen, eget ros szalma, timso, galiczikö, mezel kel öszue elegiteni es fözni es igen jo leszen vele az rothat sebet tartani.

366 *Lab turiarul szaraszto ir vagy viz.* Az kendermagot megh kel fözni, s-megh kel törni, s-megh kel szürni, de igen higan, nem ugy, az mint az füzfat tsinaliak, temient böuön kel bele vetni, ha az seb reghi, hat ruhat kel bele martani, es azzal kel kötni, es megh inditia giogiulasra az sebet.

367 *Iz etelröl.* Rosa mez, fa hey, giömber, timso, szekfü viraga, sallia, utifü mind töuestül, kegio trangh, fagial fanak az leuele, ezeket feier borban megh kel fözni, azal kel az szaiat mosni.

368 *Seb tisztitasra valo.* Ünö vaiat, mezet, lisztet, megh kel fözni es ezzel kel kötni, megh tisztul.

369 *Szaiat kinek iz eszi.* Kel nadmez, timso, eleuen giömber es mind ezekkel kel kenni.

370 *Iz etelröl es fenerül fekete ir.* Mez, timso, szereczen dio, giömber, szekfü, crispan es diptamusnak az gjükere, eget kenier haiat megh kel törni es szitalni, es az fazekban az mezzel egiarant kel tenni, auagy eczersmind az utan az töb szerszamokis egyarant legienek, de crispan keuesseb legien benne.

371 *Torok faiasrul.* Apiomot, papafüuet fözze megh borban s-mossa velle az faio torkat, megis igiek benne, az füuet küuül reia kel kötni s-el mulik.

372 *Hurutrul.* Papa füuet, isopot, salliat, apiomot, füget, feniö magot kel borban megh fözni, azt kel inya, tengeri szölöis kel bele es egi keues nadmez.

373 *Veres ir minden sebre valo.* Olay, tepentina, cinobrium, canfor, szaruas fagiu, ezeket fözd megh erössen.

374 *Mirigy ellen.* Az földi borzanak az töuet meteld megh apron mikor niers, tölczi egi icze faolayt reia, fözd mind addigh, migh harmad resze el apad, szürd megh, es egy üueghben vess ket vagy harom pokot bele az nagiaban, es ted az veröfenyre hadd erjek, es az hol az mirigy indul, kend megh velle, s-el vesz. Probatum.

375 *Hidegh lelesröl.* Az malyva viragot, utj füuet, szapora füuet, centaureat feier borban fözd megh, add megh inya az elött, migh ra nem jut mint egy oraual, de szenuegie el az keserüseget es bizoniara megh giogiul.

376 *Franczu var ellen.* Elöször vegy diszno haiat, feier temient, timsot, eleuen kenesöt, barany fagiat, ezeket hidegen törd egyben, negied napigh kend velle es el hull rolla, az utan arpa vizet agy inya, s-megh giogiul.

377 *Sebrül, kinek ina megh szakatt.* Az gelesztat böuön apron megh kel vagdalni, es olayban erössen megh kel fözni, megh kel szürni, facziarnj, az utan terpentinat, viaszat kel bele ereszteni, citrium modra kel tsinalni.

378 *Kolyka ellen.* Az aszszu varadiczot fözd megh feier borban, es add megh inya s-el hagia.

379 *Hurutrul.* Az kakuk füuet fözd megh teyben es ves safrant bele, fözd jol s-jo leszen.

380 *Fekete allatott feierre tenni.* Harom patkant vagdaly megh, fözd megh akar borban, akar vizben erössen, es az utan hadd alion harmadnapigh, hogy megh fö, az utan mosd azzal, s-megh feieredik. Ez valoban igaz dologh.

381 *Orra veret el inditani.* Az aruatsalannak az vizeben tseppenczi az orra liukaban s-el indul.

382 *Viszketeghröl.* Törd megh az dionak az belit, fözd megh vayban, s-ves egi keües kenköuetis bele, szürd megh, de elöször jol megh fözd, oszton melegh helien kend megh velle. Jo kassai vasznot igi kel tsinalni.

383 *Vad hus ellen.* Egy penz arra eczetet, egy pinz arra galicziköuet, egy pinz arra timsot törd megh es vesd az eczetben, es tegy mint az tenieredni negy szegü ruhat bele, auagy hatott, auagy tizet, az meny elegh, de elöször aztasd jol az eczetben az ruhat, es az utan föd megh az ruhat az porral egietemben ugy anyra, hogy mind el igia az leuet, de jol hozza las, hogy megh ne ragagion az oldalahoz, vagy megh ne eghjen, keuerd jol el, es hogy megh fö, s-mind el isza az leuet, ved ki es szarazd megh az veröfenien, es igen jo vad hust vele etetni.

384 *Sülyröl.* Momorticat aszald megh, törd megh szepen, ha belöl vagion, ad megh inya, ha penigh küuül vagion, hinczi az poraual.

385 *[Sülyröl.]* Az apiomot aszald megh, es add azt mindenben akarmit egiek, igik, keuesset, keuesset agy, mert igen keserü es nem ehetj megh. Mind adigh agy, migh megh giogiul.

386 *Aluasrul.* Az niulnak az epeiet boczasd egy fazekban egy pohar borban, es add megh inya, es az migh akarod, addigh aluszik. Ha penigh akarod, hogy fel serkenien, agy eczetet inya, vagy erezd az orraban.

387 *Iz vizröl.* Az fekete ürmöt fözd megh egy fazekban, akar borban, akar vizben, szürd megh szepen, es ves egy keues timsot bele, lüd megh vele, s-el all.

388 *Vizeletröl es kolykarul.* Az földi borza viragat fözd megh borban, s-add megh inya, ottan vizelhetik. Ezt tselekegiek 3szor vagy 4szer.

389 *Orra vere allatasrol.* Az tisza fat törd megh, add megh inya borban s megh all.

390 *Sömörröl.* Az malyvanak es az rosanak es az loromnak es az arva tsalannak az töuet fözd megh erössen eczetben, s-azzal kend az sömört. Probatum.

391 *Gonosz keleuenyröl.* Az sarga giekot kel olayban vetni, s-azzal kel az keleuent kenni es valoban hasznal.

392 *Meredekröl.* Az feniömagot törd megh, tölczi egetbort reja, faczard megh, es agy megh inia benne, es az töbit kend az vekoniara s-megh giogiul.

393 *Etetesröl.* Az eb teynek az töuet aszald megh, s-edd megh etelben, vagi idd megh italban, akar vizben, s-akar borban, annal job vizben, s-megh giogiul.

394 *Szüuere az kinek szall.* Az megh eget harsfanak az szenet megh kel törni, borban megh kel inya adni, s-megh giogiul.

395 *Orra vere allatasrol.* Az tiukmonnak az haiat törd megh, de megh aszald elöször es szitald megh mint egy lisztett, ted egy nad czöben, fud az orraban es el all.

396 *Lab turjarul.* Feier viasz, olay, terpentina, fözd megh, azzal kösd s-megh giogiul.

397 *Iz vizröl.* Galiczikö 1 latt, egy keues vizben fözd megh kenier hey alatt es hasznal.

398 *Kegio vagy egieb feregh az kiben vagion.* Az körösfanak az heiat vagy leuelet megh kel törni, borban megh kel inya adni, s-megh giogiul.

399 *[Kegio vagy egieb feregh az kiben vagion.]* Akar az eleuen kenesöt megh kel inia adni.

400 *Sülyröl.* Az arua tsalant mikor magos, le kel szedni, es arniekon megh kel aszalni, törni es tiuk monyban megh kel enni adni.

401 *Verröl.* Az bolus armenust megh kel tiukmonyban, de az tiukmoniat mind haiastul, enni adni.

402 *Az el veszekedet sebre valo jo ir.* Viaszt, mezet, vaiat, feniö viaszt, ket penz arra borsot öszue kel törni, fözni, oszton az ruhat bele kel martani, es az sebre kel kötni.

403 *Szem faiasrul.* Az eufrasianak, celidonianak es kömenynek vizet veuen, egiben kel elegitenj, es harom nap az szemeben kel ereszteni, s-megh giogiul.

404 *Okadasrul. Az ki nem okadhatik.* Az feier ürmöt fözd megh fa olajban, es az juha feiet aual töröld.

405 *Emesztesröl.* Az ki nem emiszthet. Fözze megh az feier ürmöt esö vizben, es ejomra igia megh.

406 *Hurutrul.* Az tsipkenek az gjümölczet tiszta feier borban megh kel fözni kenier hey alatt, es az mint az heuseget el türhetj, igia megh.

407 *Meredekröl.* Az talpa alatt valo kapczat megh kel melegiteni, mezzel megh kel kenni, es azzal kel kenni az hol az meredek bantja.

408 *Köröl.* Az petreseliemnek az vizet es az szep szölöiet, es az apiomet megh kel törni es az kenierre kel faczarni, es az agiekara kel kötni.

409 *Iz viz ellen.* Az czerfanak az belsö heiat erös eczetben vagy borban fözd megh erossen kenier hey alatt, es ely velle.

410 *Feneröl.* Mustart, pokhalot, borsot, giömbert elegiczi öszue, s-ted az fenere.

411 *Emisztesröl.* Feier borban saljat kel megh föznj kenier hey alatt es giömbert kel hozzaia habarni, es tjukmony feieret, es az juhara kel kötni.

412 *Szü faiasrul.* Feier bort kel innia adni szaruas gombarul, s-megh giogiul.

413 *Fogh faiasrul.* Tegy tormat melegen az fogadra, probatum est et quidem maxime.

414 *Halioghrul.* Az giermek vizeletiuel elegicz öszue az mezzet, fözd megh erössen egi kis mazos tsiuproczikaban, s-minden halioghrul jo.

415 *Halioghrul.* Az hangianak az moniat ted egi üuegben, tsinald tesztaban, süsd megh az kemenczeben, es olaia valik, mely 16. esztendös haliogotis megh giogit.

416 *Szaraz köszuenyröl.* Fokhagimat, feniö magot, eget bort, kegio hagimat, rosa vizet, tölgi fa heiat, fa olayt, szaruas fagiat, erös eczetet, ezeket erössen megi kel fözni, s-jo leszen.

417 *Foliosorul.* Meny az eczet, any az fagiu leueis, timso, galiczikö mind egiarant.

418 *Farka kinek megh vesz.* Egesse megh az borköuet, törje megh s-hincze aual az sebet haromszor, annak utanna tsak mossa rosa vizzel az sebet, ha belöl vagion, vagi penigh genietsegh jar ki belölle, fözze megh tiszta vizben akar lughban az timsot, szereczen diot, crispant megh törven, es azzal kösse s-megh giogiul.

419 *[Farka kinek megh vesz.]* Fözd megh erössen az petreselicm gjükeret es melegen, mint el türheti, kösd reia.

420 *Ver allatasrul.* Az kemenczenek az szanattja, galiczikö, tiszta eczet, citromot kel bele tsinalni, es citrium ruha mogiara az sebre kel kötni s-bizony megh all.

421 *Ver hasrul.* Eczetet kel egy tsiuporban megh forralni, s-abban kel harom tiukmoniat öregen megh fözni, es harom nap ehiomra megh ⟨fözni⟩ kel enni az harom tiukmoniat.

422 *Gaueia az kinek megh all.* Az szek füuet szed megh, fözd megh feier borban s-add megh inya, s-el indul vele.

423 *Szem faiasrul.* Ket tiukmoniat süs megh öreghre, s-ved ki az feieret, hand egy kis talaczikaban, es abban egy keues grispantis ves, es tölczi rosa vizet reja, es erössen törd megh ezeket az talban, hogi az crispan megh ne tessek közte, es egy kis tiszta ruha altal szürd megh, tölczi egy üuegben, es egy ruhaczikat kös az üueghszayara es az altal botsasd az szemeben.

424 *Vizeletrül.* Az apiomot, petreselymet, egerfarkat, ronto füuet, tsombort elegiczi egjben, es fözd megh feier borban, s-idd megh.

425 *Ver hasrul.* Mint az kezed feieny merö köuet tüzesiczi megh kettöt, forraly vele egy fazekban 2 penz arra teiet, s-azt idd megh.

426 *Hurutrul.* Egy pohar bort forraly megh, ves vaiat bele es safrant, s-melegen, mint el türhetj, azt add inya, mind ehiomra, s-mind etel utan.

427 *Halioghtul.* Az ember ganeyt megh kel egy fazekban aszalni, s-megh kel erössen törni, s-annak az porat kel az szemeben funi.

428 *Szuniogh ellen.* Az lonak az üstökeben kel szagatni, s-azto[!] es ablak felett fel kel függeszteni.

429 *Sar ellen.* Az borza fanak az giermekdedenek el kel az felsö haiat vakarni, es azon belöl az ki heia vagion, szepen le kel vakarnj, az utan salataban, vagy soos kaposztaban mint egy salatat megh kel ehjomra enni.

430 *Ver allatasrol.* Az szent Giörgy köuet, kit alabastrumnakis hinak törd megh, szitald megh, vesd egy tiszta mazos tsiuporban, tölczi igen erös eczetet reia, soot, timsot ves hozza, fözd megh igen erössen, es az mint el türhetj, ugy kösd vagy lödd az sebet vele. Az föueset azon ismered megh, hogy az szent Giörgy köue ugian fel pattoghdogal.

431 *Vizeletlenseghröl.* Az tiukmonnak az hajat aszald megh, törd megh mint egy milyet, es elegiczi öszue fa olajal es add megh inia s-megh indul.

432 *Franczius varnak es szarasztasarul es megh giogiulasarul.* Az mercuriomot öld megh egetborban, es tölczi rosauizet bele, hogy el vegie az egetbornak az szagat, es ves grispantis ugian jol bele, hogi ugian jol megh lassek benne, es aual curald az patienset.

433 *Beli kinek megh szakatt volna.* Az petreseliem töuet, feier lilium töuet kenier hey alat fözd megh akar bor akar vizben, es azt add mind enni s-mind inya addigh, az migh megh giogiul. De egiebet semmit ne agy annal se enni, se inya. Az utan, hogy megh kezd giogiulni, fa olajal fözd az kasat, es azt add megh enni addigh, mighlen az seb megh köniebedik.

434 *Foliosorul.* Az szekfüuet, szaporafüuet, kakuk füuet vesd egy tsiuporban vagi fazekban job, es tölczi ket any vizet reia mint az füuek volnanak, es fözd mind addigh az migh az vizenek felet mind el fözi, annak utana ves timsot, galiczköuet bele, es sorold erössen.

435 *Taliogh ellen.* Az ronto füuet fözd megh teyben, es azzal kösd az taliogot egjnihanszor s el oszlattja.

436 *Orbanczozasrul es reghi veszekedet sebröl, feier viz.* Feier temient 1 latott, 1 lat timsot es tiukmony feieret, tiszta vizet egjben kel tsinalnj es egy tiszta mazos fazekban egy oraigh igen kel fözni, es az sebet azzal kel mosni es kötözni.

437 *[Orbanczozasrul es reghi veszekedet sebröl, feier viz.]* Parlugh, erös eczet, timso, temien, galiczjkö egi egy pinzarak, harom tiukmony feieret eresz köziben, es azokat sorold erössen öszue, giömberis kel bele, ez igen hasznos remedium.

438 *Etetisröl.* Az sarga giontart kiuel az pais giartok festnek, terieket es nadmezet egjüt kel megh inya adni vizben, de megh kel öket elöször szitalni.

439 *Lab sebessegenek vizketese ellen.* Galiczköuet mosarban megh kel törni, es mezben kel tenni, oszton timsot kel bele vetni es eczetet, es jol megh kel keuerni.

440 *Torokgiekrol.* Az varadiczi füuet tedd melegh vizben, es mennel meleghben köthed ra, ugy kösd.

441 *Magas helyrül valo esesröl.* Az czerfa szenet vesd jo erös borban, s add megh innya, s nem aluszik megh az ver benne.

442 *Ha kinek nyl vas vagy fa az lababan.* Törd öszue az rakot niul haial, kend egy ruhara, ted reia es ki vonsza.

443 *Farkas sebröl.* Az epery leuelet aszald megh, tsinald öszue mezzel, s-kösd vele, megh giogiul.

444 *[Farkas sebröl.]* Vagy keres tizedeui diot, ved olaiat, kend vele, s-megh vigaszik, ez bizonios oruossagh.

445 *Kötesröl.* Az bak füuet ha nalad hordozod, nem fogh rajtad az kötes.

446 *Rothat fene sebre.* Az czerfanak az belsö heiat megh kel erössen aszalni, öszue kel azt törni galiczköuel, erös eczettel öszue kel tsinalni. Annak utanna hogy fel veresedik, ös tiukmony szekit medenczeben, es eresz terpentinat bele, es ez kettöt törd öszue jol, es az utan azzal kösd.

447 *Foliosorol.* Tiukmony feier, timso, galiczikö, eczetet, kendermagot fözd megh es habard megh erössen. Probatum est.

448 *Ver allatasrul.* Az szent Giörgy köuet mint egy lisztet törd megh, szitald megh es fözd megh erös eczetben egy mazos tsiuproczikaban. Ha az ver megh nem allana, kend megh vele es 3mad napigh fel ne ogiad.

449 *Reghi turos labrul.* Az igen jo köuer gienge malaczot megh kel meliesztени, es belit ki kel vetni, niers kendermagot feniö tobozzal öszue kel mosarban törni, es mint egy egy dionyt kel öszue tsinalni, es az malaczot azzal erössen megh kel törleni, jo szennel kel sütni, es az czepegese ala medenczet kel tenni, s-az olian leszen, mint egy czitrium. Az malaczot megh kel mosarban törni, szita

altal megh kel szürni, az olian leszen mint egy ir. Az tsepegessel kel tenni, es az masikkal kel kötni, mint egy irral.

450 *Fö faiasrul.* Az földi borzanak az viragat vesd egy kis melegh vizben, kösd az feiedre.

451 *[Fö faiasrul.]* Az violat fözd megh borban vagy eczetben, s-kösd az feiere, megh köniebedik.

452 *Szent Antal tüzerül.* Az baraczik magnak az belit, timsot, temient, kender magot egienlö mertek szerent törd egiben vizben, borban, eczetben mirtek szerent mind egjüt, az leueben martogas ruhat s-ted ra az hol tüzes.

453 *Hasa az mely kitsiny giermeknek fay.* Az tiuk szart törjek megh, szitaliak megh, vayban ratsak megh, tsepüre kel tenni, oszton marczi ujodat mezben, tekericzi megh az köldöket, oszton tegy 3 szal safrant reja, es feljül kösd reia az czepüt. Megh giogiul, probatum est.

454 *Feneröl.* Az sere (vagy talam inkab santa) komlot, ki terem az szina retben, olian az leuele, mint egy fünek, sarga bimboja vagion, törd megh mind töuestül, leuelestül, annak az poraual hinczed. Ha penighlen belöl vagion, fözd megh, s-az leueben igiek, az ki hozza, az bör közben megh feketül ott, azt oszton megh kel kenni mezzel, az utan az poraual hinteni, ki sebessedik, de mind addigh kel hinteni, mighlen megh giogiul.

455 *Hidegh lelesröl.* Az viz parton az beka tekenöjet szed fel, az ki hoszuka, s-azt törd megh, es az poraban ves erös eczetben, megh forralja az cziga tekenöjet, az paraiat ki ne hagia jüni, s-azt agia megh inya, mikor hidegh el akarja lelni.

456 *Nylallasrul.* Az szabot megh kel fözni, s-ohayt, vaial egjüt egi fazekban az tüzön porgalni egetet borban, azt heuen, mint el türheti, kössek az nilallasra. Probatum.

457 *Etelt az ki nem kiuanya.* Az kek liliumnak az giükeret törd megh, mint az tormat, egy tiuk fiat föz megh, kitsin sot ves bele, s-annak az leuet tölczi az lilium gjükerre, egy fel napon alion rajta, oszton szürd megh, melegen igial benne eczer jol, es fekegiek le, s takartassa be jol magat.

458 *Orra vere az kinek igen jar.* Isten fajanak az mely füuet hinak, törd erössen megh mind töuestül, faczard ki az leuet, es elegiczi oszue erös eczettel, es azt tarczi az orra ala, hasson fel az ereje az orraban.

459 *[Orra vere az kinek igen jar.]* Az heu lo ganeyt niersen kösd egy ruhaczikaban, hogy az orra liukaban ferjen, az tetejeröl mes egy fürt hajat le, kösd az neuetlen ujara az job kezenek, s-azontul megh all.

460 *Fogh iz etelröl.* Az petreseliem leuelet megh kel aszalni, törni, ket resz legien az törött petreseliem, harmad resze legien törött bors, egi keues mezben megh kel melegiteni s-azzal kel kenni.

461 *[Fogh iz etelröl.]* Az cziukanak az fogat megh kel aszalni, megh kel törni, szitalni, azonkeppen az salia leueletis megh kel aszalni, törni, szitalni, azonkeppen az borsotis, es egienlökeppen egiben kel öket elegiteni, mezben megh kel fözni, es ezzel kel az fogat törleni.

462 *Köszuenyröl.* Az esztaraghnak az fiat szarazon meliesztesd megh, törd megh minden tsontjat erössen, tölczi fa olayt reja, fözd mind addigh, hogy mind el szaragion, es annak az iriuel kend az hol fay.

463 *Torokgiekrol.* Az kenier belt morsold megh, az tiukmon szekit timsoual habard megh, ves töröt safrant bele, törd erössen öszue, ted tsepüre, kösd az torkara.

464 *Has faiasrul.* Az giömbert meteld megh, mint egy tormat, es fözd erössen

borban kenier hey alatt, es annak az vizeben igial mindenkor, mikor az hasad fay.

465 *Korsaghrol.* Keressenek egi kis eb kölyköt, mennel köuerebbet lelhetnek, az ki megh az anianak az czeczit szopja, az korsagosnak nyrjek el az haiat, es az kölyköt az hasa felöl hasitsak fel mind vegigh, mind feiet es belit ugy, hogy semmi ki ne essek belölle, de az hata felöl eppen maragion, es mihelt megh hasittjak, azonnal melegen kössek az ember fejere, es harmadnapigh tartsa rajta, s-megh giogiul.

466 *Menjüles ellen kezenek vagy labanak.* Az viasznak az sonkoliat viaszban fözd megh erössen, es melegen mint el türheti, kösd reja. Probatum.

467 *Beka az kiben volna.* Az esztaragh szüuet erössen aszalia megh, törie jol megh, feier borban agia megh inya, s-ketsegh nelkül megh giogiul.

468 *Süketsegh ellen.* Az hangiabolybul szed fel az hangia moniat, es törd jo erössen megh vizzel elegituen, annak utanna szürd megh szepen, es botsasd az süket ember füleben.

469 *Melye faiasrul.* Az rutat fözd megh borral, es valami ruha altal szürd megh, es add megh inya az melie faio embernek.

470 *Dühös eb vagy farkas marasrol.* Az apiomot fözd megh feier borban, es legh ottan mint el türheti, ad megh innia az beteghnek.

471 *Szeplöröl.* Az feier ürmöt mezzel timporald öszue, es az mely embernek szeplös az orczaja, kend vele.

472 *Has faiasrol.* Az nyul arniekanak az leuelet fözd megh feier borban s-add megh innia.

473 *Keze kinek megh cziüged es megh asz.* Az czerfanak az mohat szedd, es ragd egi fazekban, io erös borral tölczi megh, es kenier hey alat fözd erössen, es alkalmasint oh hajat ves bele, giakorta keueried, ugi mint egy egesz nap fözzed, ha az bor el kezd szaradni, ismet megh tölczed, es fözd mind addigh, hogi az czerfa moha irre valtözzek, es az megh aluszik, s-azzal kel kenni.

474 *Hagymazrol.* Az leuesticumot törd megh mind leuelestül egy fa mosarban, az leueuel tetetül fogua talpigh minden testet kend megh, oszton az sonkoliaban ket felöl az vak szemere, tenierere es terdenek az haylasara kössek. Probatum est.

475 *Rasztrul.* Az feier malyvanak vedd vizet, s-abban igiek reggel s-estue egy egy kalanal.

476 *Oltvarrul.* Az rakot törd megh erössen mosarban, fözd erössen megh vayban, azzal kend. Probatum.

477 *Ver hasrul.* Az veres teglat megh kel törni, es parlugal egiben kel habarni, keszkenöre kel kenni, es az hasara kel kötni.

478 *[Ver hasrul.]* Az eleuen rakot megh kel törni, es eczettel öszue kel tsinalni, megh kel szürni, megh kel innya adni.

479 *Kegio az kiben volna.* Az körösfanak az heiat vagy leuelet megh kel törni es borban meg kel inya adni.

480 *[Kegio az kiben volna.]* Az eleuen kenesöt megh kel innya adni, es megh hal benne.

481 *Dagadasrol.* Az safrant, tiukmonnak szekit erös eczetben megh kel habarni, s-azal kel kenni.

482 *Sülyröl.* Fa olayt kel melegiteni, es feier lilium viragat kel bele vetni, es egy ejel rajta kel allatni, es azt kel az sülyre kötni.

483 *Kegio marasrul.* Az kömeny füuet erös borban megh kel fözni, az nagy men-

tat, fekete retket, tormat egiben kel törni, es az kegio marasra kel kötni ezeket mind egiben timporalvan. Sanabitur.

484 *Halioghrul.* Egy singh aranyfonalat marczi az niul epejeben, es azzal töröljed.

485 *Giliszta ellen.* Az ürmöt mezzel öszue kel főzni, es megh hüluen azt estue es regel inya kel adni.

486 *Dühös eb marasrol.* Asd fel az belind füuet mind gjükerestül es az kaprot, es fozd megh feier borban, s-add megh innya.

487 *Etetesröl.* Az ebtey füuet megh aszaluan, megh egie vagy megh igya.

488 *Fene sebröl.* Timsot, kormot, mezet, tiukmony feieret habard jol egiben s-kösd reia.

489 *Hurutrul.* Az szapora füuet főzd megh fejer borban, es hogi megh hül estue abban igiek.

490 *Gutta ütött emberröl.* Az arua tsalant főzd megh mind viragostul feier borban es add megh inya melegen, annak utanna kend megis velle, az nielue alatt valo ket ereket penighlen vagd megh s-ketseghnelkül Isten kegielmeböl sanabitur.

491 *Szü fogasrul.* Az kit szüue fogh. Az tsiukanak az allat törue agiak megh inya s-hasznal.

492 *Ver okadasrul.* Saljat föz borban megh es add megh inya s-igen hasznos.

493 *Egesre valo ir.* Barany faggiu, fa olay, sayt, viasz, eget bor, ezeket főzd öszue s-azzal kösd.

494 *Rasztrul igaz.* Az tormanak az gjükeret főzd megh vizben, törd megh jo erössen es elegicz öszue vayal, oszton az hol az raszt vagion kend megh mezzel, es hintczi megh jó böuön soual, s-kösd reja, had alion rajta egy ejel es egy nap.

495 *Has faiasrul.* Aztasd megh az ostiat borban es tört giömbert szepen takary bele, s-add megh enni, annak utanna az feier ürmöt főzd megh mezzben, es melegen, mint el türhetj, kösd az köldökere, hogi ha az köldökeben törött giömbert töltesz penighlen, sokkal job leszen, s-hamareb megis giogiul.

496 *Artemisia.* De cocta in vino vel aceto intra horam et caput inde lotum calide cum panno ligatam, sanat dolorem capitis.*

497 *Vel.* Quicunque eam in accessione febrium coctam in aceto calefactam biberit, statim febres repellit.*

498 *Contra faetum mortuum.* Radix artemisiae in vino vel cereuisia vel in aqua decocta si biberit, statim mortuum faetum deducit.*

499 *[Artemisia.]* Quod si eodem modo bibatur valet contra dificultatem mingendi, nam lapidem frangit in vesica.*

500 *[Artemisia.]* Quicunque in cibo vel potu de radice eius sumserit (ederit vel biberit) nullum venenum potest eij nocere, nec animal venenosum.*

501 *[Artemisia.]* Quicunque radicem artemisiae in collo gestatum secum portauerit, nullam animal illi nocebit.*

502 *[Artemisia.]* Quicumque eam in mustum posuerit eo usque purgatur et illum vinum jejuno biberit, stomacum confortabit, pectus purgat et ciborum dat appetitum.*

503 *Saluia.* Saluia lota cum aqua et sale aspersa et mane commesta cum vino, omnes puncturas et fixuras vulgo meredek leuat.*

504 *[Saluia.]* Si cum bono vino concussa fuerit et de mane potata, interiora hominis facit virescere et sanat.*

505 *[Saluia.]* Si caput ex eius succo lauerit sale asperso, capillos crescere faciunt.*

506 *[Saluia.]* Decocta in vino, super morsum serpentis vel rabidi canis posita: illico sanat.*

507 *Rutta.* Mane commesta cum sale et vino, omnem cordis maliciam expellit.*

508 *[Rutta.]* Sepae commesta purgat confortat cerebrum.*

509 *[Rutta.]* Succus bibitus tussim sedat.*

510 *[Rutta.]* In vino cocta et mane bibita repellit febres.*

511 *Absynthium.* Succus eius bibitus in vino visum clarificat.*

512 *Betonica, bakfü.* Decocta in vino et mane potata omnem accessionem febrium expellit.*

513 *[Betonica, bakfü.]* Contrita cum vino et claro ouorum et cum panno mundo super vulnus posita, mirabiliter sanat.*

514 *[Betonica, bakfü.]* Concussa cum vino et super vulnus ligata prurridam carnem, ~ vad hust non permitit crescere.*

515 *Hysopus.* Coctus cum aqua et mane potatus, stomacum purgat, vocem clarificat.*

516 *[Hysopus.]* Coctus in vino et in aurem infusus sanat dolorem aurium.*

517 *[Hysopus.]* Coctus in vino cum melle mixtum, tussim sedat.*

518 *Agrimonia, apro boytorian.* Cocta in aqua et potata per tres dies, urinam soluit.*

519 *Centaurea.* In aqua decocta, et mane potata omnes febres quotidianas expellit.*

520 *Qui apertis oculis non vident.* Serpillum dequoquat in aqua et cum aqua oculos lauans sepius, sanabitur.*

521 *Contra vermes in dentes.* Accipe semem jusquiamj ~ belend fünek et pone super viuos carbones, fumum suscipe in os, et si vermes ibi erunt statim cadunt super carbones.*

522 *Contra fluxum sanguinis.* Az maczika farknak az szep pilihes bimbojat szakaszd le es az neuetlen ujoddal ~ az kis ujod melet valoual told az alfelied liukaban s-ot tartuan el all.*

523 *Az kinek keze reszketeges.* Recipe lumbricas vulgo gelesztakat es vay apro czigakat, es szepen tiszticzi megh, es rez mosarban törd megh, kik olianok lesznek, mint egy vay, es aual kenye. Sanabitur.

524 *Verhasrul.* Vegy egy kolbaszny tesztat, es azt giurd öszue tiukmonial, es vond egy niasra es hogi sütöd egy pinz arra viaszt keny reja, lassan lassan add megh enni ehiomra.

525 *Rothado sebröl.* Vegy harom penz arra gumit, egy fel diony timsot, egi fel diony galiczjköuet, egi parany pomagranat haiat, es megh any naranczi alma haiat, vegy erös eczetet, vesd bele ezeket, es fözd megh erössen s-az mely seb megh rothad, ez fele vizzel kösd be. Sanabitur.

526 *Ernek vere allatasarul, mikor megh szakad.* Töry aloest es temient egibe es tjukmon feiert, elegiczi öszue, ebbül tsinaly iras ruhat mind addigh az migh az er es az seb egiben megien, ezt mind addigh mield, migh az seb megh giogiul, s-mindenszer irat tsinaly penighlen.

527 *Az megh szeget tsont forradasa.* Verd az gelesztat, ki embernek hasaban terem, es tedd porra, egieliczi öszue eczettel, mezzel, de az eczet ket any legien mint az mez: cinaly abbul emplastrumot, es tedd az megh szeget tsontra, es tsiudakeppen megh forasztia.

528 *Szü faiasrol.* Vegy kerti tarkonyt, fözd megh feier borban kenierheny [!] alatt es add megh inya es el verj az szüueröl az faydalmat.

529 *Ver hasrol.* Az czerfa leuelenek vedd vizet es add megh inya, es az kinek derekaban serues vagion, arrulis igen jo.

530 *Pokoluarrul.* Az tiukmony szekit erösen megh kel sütni es sozni, kösd reja s-ki vonsza az merget.

531 *Mely faydalomrol.* Ha valaki az katangh korot megh fözi es melegen megh isza, el veszi melje fajdalmat.

532 *Menta.* Valaki ötet borban vagi eczetben megh fözi es megh isza, az nap megh nem reszegedik.

533 Ha az ruha közze teszik, nem hagia megh enni az molynak.

534 NB. *Ha valamely aszony giermeket nem szülhet.* Az szaruasnak az szüueben vagion egi kis tsont, ha megh törik, es az aszonyalatnak megh agiak inya, giermeket fogad vele, ha akkor az ferjeuel közösül.

535 *Si uis aliquod animal in aliqua parte de albare.* Acipe talpam et eam in aqua de coque et mitte per triduum in aqua in qua coxisti, postea funde illam aquam in illam partem animalis ubi album esse cupis et hoc sepe fac.*

536 *Ut memineris si quid legeris.* Recipe alibanum album vulgo feier temient ut sit clarum, quantumcunque vis, contere sicut puluerem et cum aqua calida da bibere, semel vel bis in hebdomade in ortu solis, et in meridie, semper tum jeiuno stomaco et fiet quod cupis.*

537 *Menta.* Si ad caseos ponatur putrescere non sinit neque crescere in eis vermes.*

538 *[Menta.]* In vino decocta et potata omnia interiora purgat.*

539 *[Menta.]* Mane masticata omnem oris fetorem expellit.*

540 *[Menta.]* Libidinem masculis minuit.*

541 *[Menta.]* Mulieribus addit animum, cerebrum purgat.*

542 *Serpillum.* Concussum cum oleo oliuae et vino superque pannum positum, omnem morsum serpentis, vel rabidi canis aufert sanatque.*

543 *[Serpillum.]* Concussum cum aqua fontis et super caput ligata omnem dolorem capitis miligat.*

544 *Contra dolorem dentium.* Recipe urticam minorem vulgo arua tsalan et coque bene in aceto forti, tandem patiens lauet dentes bene ex hinc non deglutiant, postea succum liget ad faciem.*

545 *Contra süly.* Recipe herbam quam vocant Szentiuany uiraga, quam coque bene in vino albo sub disco panis et bibat patiens aliquoties et sanabitur.*

546 *[Contra süly.]* Recipe herbam nigra nigello vulgo fekete ökör fark vocata, qui in superiori parte habent quendam gramina, et illa liget patiens circa infirmitatem et sanabitur.*

547 *Contra in mundices dentium.* Recipe millefolium et tere bene cum pipere, missumque postea cum melle, tandem pone super dentes vulgo faio fogaidra cum dormis et omnem eorum purgabit feditates.*

548 *Contra dolorem dentium.* Recipe radicem ligni galagonia et coque bene in forti aceto sub cortice panis, inde acipe in os de brodio seu jure et tene super dolentes et sanantur.*

549 *Haedera.* Hederae baccas aut 7. aut 11. contritas ex aqua potui sumptas, mire calculos in vesica congregatos frangere, et extrahere per urinam certum est.*

550 *Ad dolorem capitis.* Herba haedera cum oleo rosaceo et succo eius mixto vino, tempora vel frontem perfricabis et sedat dolorem.*

551 *Nares graue olentes.* Herbae haederae succus colatus in nares infun [!] infunditur.*

552 *Ad aurium vitia.* Herbae hederae succus mundissimus cum vino stellatus medetur.*

553 *Plantago.* Lippitudinibus et aurium doloribus eius succus instillatur.*

554 *[Plantago.]* Decocta radix et manducata et collutione dentium dolores sedat.*

555 *[Plantago.]* Podagrae et omnium neruorum dolorj et tam orj folia contusa vel pistata cum salis modico et imposita optime facere certum est.*

556 *[Plantago.]* Si cui pedes tumuerint ex itinere plantago contusa, et cum aceto imposita tumorem tollit.*

557 *Helleborus.* Fetum in utero necat, helleborus nigra coleram nigram curat, albus vomitum facit ipsum tum bibere non est securum.*

558 *Asarum.* Radix macerata in lixiuio et subinde latum ex eo caput vehementer cerebrum confortat.*

559 *[Asarum.]* Aqua assarj vel decoctum eius potum fetum pellit et viuentem et mortuum, quare pregnantibus non est proprium dare.*

560 *Simphitum, nadaly fü.* Trita et potata cruentis et punctionibus ruptibusque praefixit.*

561 *Betonica.* Illatis a' serpente vulneribus illinetur.*

562 *[Betonica.]* Tanta vis in esse betonicae putatur ut inclusae circulo eius serpentes ipsi sesse interminant flagellando.*

563 *[Betonica.]* Domus in qua sata est tuta existimatur ab omnibus piaculis.*

564 *[Betonica.]* Contusa et super capitis ictum posita ulnus mira celeritate conglutinat et sanat: eoque efficatius si ter die recentiorem frequentius imposueris donec sanescat.*

565 *[Betonica.]* Oculorum doloribus medendis Betonicae herbae radices ex aqua ad tertias decocto et ex eo aqua oculos fointo ipsam autem folia supra frontem et oculos imponito.*

566 *[Betonica.]* Bethonicae radices cum folijs coctas ad tertias in aqua potas, ipsamque per se tritam et aplicatam, mire podagrae dolorem lenire experti affirmant.*

567 *Finus terrae siue apium.* Huius succus claritatem facit oculis delacrimationemque.*

568 *Verbena.* Verbenae radix contusus corona capiti imposita dolorem capitis tollet.*

569 *[Verbena.]* Ad morsum ammeorum, quos phlages vocamus herbae verbenae ramulos ex vino decoctos et contritos. Deindeque acetauerit plage impones et ad aperiet postea crudam cum melle contritam in ulcus audacter in serta mature ad sanitatem perducere certus author affirmat. Ad eundem modum, et ad serpentis morsum si cera erit plaga.*

570 *Camedris.* Huic herbae cognatum ferunt, ut qui ea gestauerit in sinum palam omnibus perorsus habetur.*

571 *Köszueny ellen.* Vegy fa olayt, elegiczi el borral, es melegiczi megh, es vegy egy marok giapiat es marczi megh benne es kösd az faydalomra s-megh giogiul.

572 *Kö ellen.* Keres rokat, ved veret egi tiszta fazekban, niuzd megh es vesd az verben az böret, es ted az tüzhöz, fözd mind addigh ket fazek közt, mignem porra leszen, es az poraban vegy egy calan borban s-add megh inya, ha megh akarod probalni, ves egi kis köuet bele, harmad napigh el törik. Az nyulis ugian azont teszi.

573 *[Kö ellen.]* Vegy szapora füuet, eger farkat, törd megh es az porat idd megh s-igen jo.

574 *Szemfaias ellen.* Ved vizet az ruthanak es az rosanak, elegiczi öszue, es egy tiszta ruhat marczi megh benne, es ejelre kösd az szemedre.

575 *Szeme kinek könyuhullo es veres.* Vegy mirhat es törd megh, es elegiczi hozza aszoniallat tejet, es töröld megh az szemedet velle.

576 *Haliogh ellen.* Keresd az fürnek az haiat, szerezd egy tiszta ruhaban, es naponkent egy egy tseppet eresz az szemedben benne.

577 *Szü faiasrul.* Assad az katangh koronak az gjükeret, törd megh, add megh inya.

578 *Sülyröl.* Ved az nagy czoliant es az töuenel egjüt fözd megh jol, es ted az szek ala egy fazekban, mind körül befegied, minemü melegen el szenuedheti, kösd reja mind addigh, migh megh vigaszik.

579 *Az kinek semmi nem kel.* Vegy centaureat, fözd megh vizben, es harmad napigh mind holual s-estue igial bene, s-megh giogiul.

580 *Az ki nem alhatik.* Vegy makot es buza lisztet, tsinaly pepet benne es giakorta egiel benne, es örömest el alhatol.

581 *Haliogrol.* Vegy egy lott czukart, egy lott giömbert, fel lott timsot, egy nehezik galiczikövet, czeket törd jol öszue, es süs kemenien 8 tiukmonymoniat [!] mind haiastul, ved feieret es vagdald igen aprora es vesd egy mazos fazekban, ves fekete ohajat hozza, es az töröt szerszamal hinczi meg egy falkaigh, es annak az vizet ted egy tiszta üueghben, es minden napon eresz egy tseppet az szemedben benne, ha szaz esztendej volnais, el vesz.

582 *Köszuenyröl.* Vegy egy ludat, hizlald megh, öld megh es vesd ki az belit, es egi him eb kölyköt, ki nem ött egiebet, hanem tsak az ania teiet, vesd ki az belit, es niuzatlan vagdald igen aprora es ragd az ludban, es ted egy fazekban, kinek köueribül vegy egy tiszta fazekban, es tölczi fa olajt hozzaia, ugi, hogi ket resze legien az ludnak feli, harmad az olay, es ezzel az szerszammal kend, az mint meleghben el türheted.

583 *Rekedezes ellen.* Vegy peszerczet, isopot, vizben fözd megh, s-mikor le fekszel, igial erössen benne, s-megh giogiulsz.

584 *Az ki nem vizelhetik.* Vegy varadiczot, fözd megh teier borban kenier hey alat es melegen add megh inya.

585 *Ki nem alhatik.* Keres szapora füuet, s-tarczi nallad, es el alhatol.

586 *Szem faiasrul.* Ved az szapora füuet es ved vizet, es az vizeben marczi egy ruhat, es azt ted az faio szemedre s-megh giogiul.

587 *Dögh halal ellen.* Vegy tormat, vagdald igen aprora, tedd egy üueghben, tölczi jo bort reia, es ted az nap melegere ki, de az szaiat dugd be, s-minden nap igial benne, nem iut hozad az dögh.

588 *Mirigy ellen.* Vegy pasitot, ki az köfalon termet, es vayban fözd jol megh, kösd az mirigire s-el oszlattia, expertum.

589 *Contra ficum morbum ~ süly ellen.* Ved az pipis madarat, öld megh, aszald megh es törd jol megh, es hinczi megh az poraual az sülynek az heliet.

590 *Francziurul.* Vegy temient, mastixot, eleven kenesöt, saytalan haiat, es ezeket törd megh mint egy irat, es mindennap eczer kenied.

591 *Torok giek ellen.* Keres varadiczi füuet, tedd melegh vizben, es menel meleghben kötheted reia, úgy kösd.

592 *Szü faiasrul.* Az rak örmenyt fözd megh mezben, es add megh inja.

593 *Kinek nyl vas vagy fa vagion az lababan.* Törd öszue az rakot, nyul haiat, kend egy ruhara, ted reia, s-ki vonsza.

594 *Izröl.* Vegy egy lott timsot, 2 lott mezet, egy szereczendiot, fözd öszue ezeket, ehiora kend velle az hol az iz eszi, s-megh giogiul.

595 *Kinek valami teste megh asz.* Keres lo tsontot es eb tsontbeli velöt, ohayt, kigio hagimat, fözd öszue, kend vele s-megh vigaszik.

596 *Szü faiasrol.* Keres uti fü vizet, forrald megh erössen, es add megh inya.

597 *Kinek farka megh vesz.* Keressen melegh vizet, es az szereczen diot ted porra, es naranczi alma heiat, timsot, tiukmony fejeret, fa olayt es temient, az fa olayt egyben kel venni az tiukmony feierrel, de az timsot egi kitsinne melegen vesse az melegh vizben, ha sebe vagion ennek az szaraual kösse.

598 *Orra vere mely embernek megh nem all.* Az diszno haiat, veres köuet egiben kel timporalni, oszton tsapot kel tsinalni benne, egy ruha közze kel tenni, az cziapot kemenien kel tsinalni, oszton az orraban eczer ruhaban kel tenni, es az homlokat altal kel kötni poszto szellel erössen, mint el türheti, es addigh megh nem kel odni, migh megh giogiul, vagi megh nem all.

599 *Kinek keze vagy laba kette szeget.* Fekete nadaly füuet, ros lisztet, tiukmony feieret, veres cretat, fekete so köuet, az ki aranyban terem, ezeket hidegen egiben kel timporalni, oszton feieren kel tsinalni, es reia kel kötni, es megh forrad alatta, harmad napban kel eczer kötni, oszton penigh ha giogiul, minden heten az feredöben kel menni, es szappanos vizzel kel kenni, ha sebes, minden nap kel kötni.

600 *Fö faiasrol.* Egy meszelyny uy pohart kel keresni, azt be kel tölteni buza liszt langal egy uyny hejaual, s-mikor kenieret sütnek, egy teszta keniernek köziben kel tenni, oszton feljülis be kel tesztaual tsinalni, es az kemenczeben megh kel sütni mind az egy kenieret, hogy megh sül, ki kel venni, es anny töröt borsnak az lisztit hozza kel szitalni, es egiben kel elegiteni vele, es azt megh kel ennie tizen ketszer.

601 *Köszueny ellen.* Belend füuet kel szednj Szent Giörgy hauaban, mind giükerestül, oszton egy fazeknak az feneket megh kel liugatni vagy furdosni, es belend füuel teli kel tölteni, egi mazos fazakat az földben kel asni, az lukas fazakat feliül erössen be kel tsinalni, es szenet kel körüle egetni, es azt el elegicze olajal, vagi egieb köuer allattal s-azal kel kenni.

602 *Pokol varrul.* Vegy foghagimat, borsot, safrant, legiet, pokot, apiomot es retket, ezeket törd egyben, kösd reja es el rontia.

603 *Ver hasrul.* Elöször az kouaczi szart megh kel törni, megh kel szitalni, az czengö füuetis megh kel törni, szitalni, ez ket fele egi arant legien, meny egik, masikis any legien, ezeket timporald öszue, estue megh kel tsinalni neki s-reggelis ehiomra, de magat megh türtesse, hogi sokaigh se elötte, se utanna semit ne egik, se igiek.

604 *Dühüs eb marasrul.* Az apiomot mind leuestül [!] borban megh kel forralni, es nem tsak ehiomra igia megh az ember, hanem mindenkor egiarant. Az ruhat, ki akor rajta volt, mind le vesse az ember, megh az gatiatis, es uy ruhat vegien akkor reia, ha delben törtinik, borban az maguat igia, es tiukmonyban mind addigh egie, migh megh vigaszik.

605 *Dagadasrul.* Szekfünek az feje mind viragostul, mez es arpa liszt mentül töb, ez haromfelet egiben kel timporalni, igen kel fözni es keuerni, hogy megh ne eghien, aual kel kötni.

606 *Kinek laba ki meniül, vagi farka megh dagad.* Parlugh meny, any az eczet, de soot böuön kel bele vetni, megh kel az szennel heuiteni, az utan vedd ki, ves spongiat bele, az utan faczard ki az spongiabul, es heuen kösd reia az spongiat.

607 *Szereczen dio.* Ha ember holual benne ejendik, feiet megh erössiti, es az gonosz neduesseget ki veszi es rekeszti, szemet megh erössiti.

608 *Szek fü.* Ha ember holual benne ejendik, homlokat es feie lagiat megh erössiti, ha borban megh isza, szaiat fel magasztalia, es szaia dohat el veszi.

609 *Nadd mez.* Nedues es melegh allat, ha ember ejendik benne, az meliebül flegmat ki tisztittia es az superfluitast ki rekeszti.

610 *Foghagima.* Ha ember ejendik benne es borral öszue töruen fogara teszi vagi keni, szaia dohossagat el veszi, elmeiet megh uytia es semmi dohossagot hozzaia nem boczat.

611 *Maak.* Ha ember megh törj s-teiel öszue, es zab lisztel pepet tsinal belölle, es az ki nem alhatik, annak agiak megh enni, alhatik.

612 *Kender.* Ha megh fözik es megh eszik, minden merget es balgatagsagot, es belöl valo hoiagoczikakat ki veszen embernek szüueröl.

613 *Az kinek orra vere jar.* Tedd az feczike feszket az orraban, az orra liukaban.

614 *Korsaghrol.* Ezer jó fünek az gjükeret, es az czerfanak gienge heiat, es gienge aganak hegiczikeiet, ezeket egiarant megh osztuan törd megh, s-add megh inya az korsagosnak. Ha kitsin giermek, hat fel arany niomonyt, ha öregh ember, menyt egy arany forint megh niom, anyt kel neki inya adni.

615 *Celidonia.* Ha ember ennek az viziuel szemet megh mossa vagy keni, homaliossagat el tavoztattia es megh vigasztia.

616 *Szapora fü.* Ha ember reggel vizeben eszik, meregh ellen igen jo, negied napi hideghlelest megh giogit, oldalon valo fajdalmat ~ meredeket ha megh kenik vele, megh giogittia, sött föfaiastulis igen jo.

617 *Eufrasia.* Ember szemenek vilagossagat ennek az vize megh agia, ha megh törli velle, ha penigh vele bort tsinal, s-ehiomra benne iszik, majan s-tüdeien valo undoksagot megh giogit.

618 *Fekete üröm.* Ha ember borban vagi eczetben megh fözi, az leueben feiet megh mossa, az füueuel feiet be köti, az fö faiast megh giogittia.

619 *[Fekete üröm.]* Valamely aszony nem szülhet, igia megh melegen az leuet, eczetben megh fözue az leuelet vagi gjükeret es menten szülhet, s-megh az holt giermeketis ki hoza.

620 *[Fekete üröm.]* Az kit hidegh lel, fözze megh borban akar az giukeret, s-akar leuelet, s-jo melegen igia megh az leuet s-el hagia.

621 *Meredek ellen.* Vegy 12 szem borsot, feniö magot, baraczik magot, 2 diot, tiszta mezet es eczetet, ezeket mind öszue töried, fazekban megh melegiczi es jo melegen kösd reja.

622 *Fekete üröm.* Ha ö magat megh fözik es melegen isszak, vizeletet indit.

623 *[Fekete üröm.]* Az ki leuelet vagi giükeret borban megh fözi, es annak leuet ehiomra isza, az nap semmi meregh nem art neki.

624 *Haliogh ellen.* Szegied az eperjet niarban harmaton, tölczi egy üueghben, ted az hangia feszekben, es olaia valtozik, annak utanna tarczi 9 napigh ott, az utan vedd ki, es minden nap czeppenczi egy egy czeppet az szemeben benne, es le hasad rolla az haliogh.

625 *Varas föröl.* Keres fa olayt, kender magot, olayt, mezet, s-az eb feie kaponiajat, lo körmöt, egesd megh, törd megh, de elöször mezzel, kender olay es fa olayal kend megh az feiet, az utan hinczi megh az lo köröm es eb kaponia poraual.

626 *Fogh faias ellen.* Vegy borsot, lagy miljet, equa mensura, törd jol megh, es timporald eczetben, nem sokban, megh kel foralni, vegy az szadban benne, tarczi az faio fogadon es mossad vele.

627 *Mirigyröl.* Az leuendulanak viragat, fa olayt, eget bort, rosa vizet egy üueghben kel tenni, az veröfenyre kel tenni es ott megh kel erlelni, s aual kel kötni.

628 *Kegio marasrul.* Keres jo kendermagot, törd megh crössen, feier borban fözd megh, az utan marczi ruhat beleje az leueben, es töröld velle.

629 *Faio szemröl.* Keres szin mezet, tölczi egy üueget feligh velle, es tegied az hangia feszkeben, had alion ott harmad napigh, azon oraban vedd ki onnat, ted az veröfenyre, es egy tollu szaron eresz az faio szemedben benne.

630 *Saar ellen.* Tsinaltas korpa keszölczet, es faragy bele borköuet jo böuön, az utan fözd megh es keczer igiad napiaban, de se egiel, se igial utanna.

631 *Fogh faiasrul.* Kilenczi szem borsot töry megh, es eginihany petrosoliumal timporald öszue, es ted az faio fogad uduaban.

632 *Contra glantem, torok gyk ellen.* Vedd az kakuk fünek mind viragat s-töuet, törd megh jol, es mindenestül add megh inya.

633 *Az kiben puska goljobis vagion.* Szedd niarban az szar gombolgato bogarat, egesd megh, mikor szeded, hogi az ki vonsza az goliobist, azt az sebnek likara kel kötni, az ki penigh tolia, azt az sebnek harantok kel kötni, azt miveld egy hetigh s-giogiul, es ki jü az goliobis.

634 *Pokol varrul.* Keres aszu kenieret, morsold megh mint egy lisztet, ves egy kalan mezet bele, harom penz arra safrant, ezeket fözd megh s-melegen kösd reia.

635 *Ver hasrul.* Recipe mellifolium cum semine sitque coctum in aceto forti, et jeiuno stomaco summat patiens, fluxum curat, ita tamen ut tribus aut quatuor diebus contemnis a vino, sanat stomacum.*

636 *Orra vere kinek megh nem all.* Ved az parczi füuet (meliet Plinius gramennek mond), czinaly koszorut belölle, ted az feiedben s-megh all.

637 *Hidegh leles ellen.* Tugia megh az az ember, hanszor lelte az hidegh az olta, miolta lelni keszte, es igiek merö szem borsot, anyt megh egy kalanban, jo egetborban, s-el hagia.

638 *Valakin vas miat vagy nyl miat valami seb vagion.* Kösse veres hagimaual, ha az vas benne aztis ki vonsza.

639 *Bor varadiczi koro.* Hogi ha az varadiczi koroual az hordot megh forrozzak, oljan leszen az bora az szölönek benne, mint egy muskotaly szölö bora.

640 *Eget bor.* Hogi ha egetborral megh öntözi az ember labat, akarmely hideghben sem fazik.

641 *Üszögös buzarul.* Hogy ha szent Symon hetiben vetik az buzat, üszögös leszen.

642 *Hogy az lakat megh nyljek.* Az levelen ülö zöld bekat ted egy uy fazekban födö ala, de te meny el onnat, hogi szauat ne haljad, mert megh siketülsz, es mikor aranzod, hogy az sütö kemenczeben immar porra lött, megh eget, ved ki, es ves az lakatban benne s-megh nylik. Si credere fas est.

643 *Szeplös orczarol.* Az feier ürmöt mezzel törd öszue, aual kenied az orczadat. Sanabitur.

644 *Fingasrul.* Vegi 2 hangiamoniat, add megh inia es ugy fingik mint az lo.

645 *Hogi az leany es aszony megh budozza magat.* Az kenesöt vesd alattomban oljankor az tüzben, mikor az aszony az tüzben terjeszkedik s-ugian suhogi, ugy hugik.

646 *Fogsagh ellen.* Keresd az celidonia füuet Szent Peter napban, hordozd nallad s-hasznal az utannis.

647 *Fogh faiasrul.* Vegy bort egy kalanban, boczas eb tejet bele, ted az fogadra, megh giogiul.

648 *Hogy egjüue gjüljenek az halak.* Az fay borza viragat es az szapora fünek viragat kösd egi posztoban, s-kösd az vizben s-oda giülnek az halak.

649 *Fö eczetröl.* Az fay borzanak az haiat, belit vesd az eczetben es jo leszen.

650 *Orra vere allasrul.* Tegy safrant az orraban, vagi diszno szart, vagi melegh lo szart tarczi az orrod ala, had menyen az orrodban az paraja s-megh all.

651 *Az mely diszno hal.* Tsterfanak az haiat, uti füuet ted porra, es add megh inia moslekban.

652 *Hidegh lelesrül.* Az rasztott törd megh szepen mint egy lisztet, add megh inia egi keues eczetben.

653 *Hogy az kutiak ne ugassanak.* Az bagolynak az feiet tedd len ruhaban, s-ted az bal holnod ala, s-ha huzogattiakis rad, de nem ugat.

654 *Vadd husrul, szemedbelirül.* Giömbert, timsot, galicziköuet, ezeket egyarant, es mint annak egike, any az masikis, ha szeret teheted, nad mezet ket anyt, amazok penigh mint egy egy dio, annik legienek, süs harom tiukmoniat, de igen megh ne süsd, ezeket megh kel törni, tiszta ruhaban megh kel faczarni, megh kel szürni es egy üueghben kel tenni, estue s-reggel ereszteni kel az szemeben.

655 *Contra hagymaz.* Az leuisticumnak az töuet es az fekete rutat egiben kel törni, hogi megh leuesüljön, ted egy fazekban s-tölczi bort reja, ugi mint egy meszeliel es alion egjüt, hogi miscualogiek neged resz oraigh, osztan az betegh embert kel vinni az tüzhöz, es jo sütös langolo tüznel kenniek az leueuel megh faczaruan, tetetül fogva minden testet az talpaigh, es ugi kel le feketni, s-jol be kel takarni, had izagion megh utanna.

656 *Meredekrül.* Az keserü lapu töuet asd böuön, azzal feredöt tsinaly, auagy igen reghi ohaial törd öszue, es jo tüznel erössen megh kel törleni az meredeket, es megh giogiul.

657 *Veres szemrül.* Tizenket tiukmoniat erössen megh kel fözni, megh kel hamozni, eczetet kel reia tölteni, es harom oraigh ugi kel allani, az utan timsot, giombert, töröttet kel köziben vetni, s-megh kel szürni, es veres szemben kel benne eresztenj.

658 *Fel fuualkodott labrul.* Arpa lisztet, mezet, sot, eczetet, mertek szerent öszue kel keverni es ugi megh kel fözni, s-melegen az labra kel kötni mind addigh, migh megh giogiul.

659 *Czeczi fokadasrul.* Uti füuet, kömint, apiomnak az maguat, es tiukmony feieret öszue kel törni, kösd reia s-megh giogiul.

660 *Emisztisröl.* Saliat feier borban megh kel fözni kenierhey alat, es giömbert, tiukmony fejeret kel bele hanni s-azt kel megh enni.

661 *Lab fuualkodasarul.* Az vad kendert leuelestül, mind maguaval egjüt ösd megh melegh borral, es mennel meleghben el türhed, ugj kösd reja.

662 *Rühes lorol.* Köuer szalonnat kel aprora metelni, zabba kel keuerni, azt kel neki adni, s-igen hasznal.

663 *[Rühes lorol.]* Az hollonak az fejet kösd az torka ala s-megh giogiul. Probatum.

664 *Szeplörül.* Epar pulli assa bene et eo calente terge faciem et sanabitur.*

665 *Ad pisces capiendas.* Quere vulgo haliogh magh, fac in puluerem et pone in panem bel, es vesd az toban, valamely hal megh eszi, hasal fel döl.*

666 *Secreta scirj.* Seuum leporis, quod est circa cor, pone ad pectus dormientis et omnia secreta dicit.*

667 *Köröl.* Fodormenta vizet agy inya annak, az kiben kö vagion. Hagiak jol egyben erni, s-minden gonosz keleuent jo vele kenni, mert igen hasznos.

668 *Has faiasrul.* Az ohaiat fa olajal egietemben öszue kel fözni, es az hol fay, haromszor vagi 4szer megh kel vele kenni, es megh giogiul.

669 *Köszuenyrül.* Az vad kendert megh kel fözni, es rea kel kötni harom vagi negy uttal, ahol erzene az faydalmat, s-megh giogiul.

670 *Czömörrül.* Az keczike rago fat hasiczi kette, ted az tüzben, es hogy megh melegül, ved vizet s-kend aual, mint az sos eczettel, s-megh giogiul.

671 *Hurutrol, foytorul.* Petreselymet, retket, köment vegy gjükerestül leuelevel egjüt, megh kel borban fözni, azt igia s-megh giogiul.

672 *Mely faiasrul.* Az czombordot megh fözuen megh kel inya.

673 *[Mely faiasrul.]* Az szek füuet melegh eczettel megh kel ötteni, es az meliere kel kötni igen jo melegen, mely igen hasznos.

674 *Szem faiasrul.* Az kakuk fünek vizet kel venni, es azt kel szemeben ereszteni.

675 *[Szem faiasrul.]* Kegio hagimanak vizet kel venni, az viragianak, mely viraga feier, es veres szemben kel ereszteni, s-megh giogiul.

676 *Szakadasrul.* Az köment törd megh erössen, es olaial elegiczi öszue, jo melegen az mint el türheti kösd az szakadasra, had legien rajta harmad napigh, es megh giogiul.

677 *Fö faiasrul.* Az fekete ürömnek gjükeret megh kel eczetben fözni, az utan az faio före kel kötni, s-megh giogiul.

678 *Halioghrul.* Az szarka fünek, celidonianak, kömenynek, rosanak vizet kel venni, egienlö merteken öszue kel elegiteni, s-az szemben kel botsatani, mezet, timsot elegitven köziben, az utan megh kel szürni, fözni, es egj üueghben kel tenni, es mikor kelletik egjnihanyszor az szemben kell ereszteni. Expertissimum remedium.

679 *Orbanczirul.* Meny az eczet, az ber [!] megh any legien, mez, timso, ezeket megh kel fözni, hogi megh for, ki kel az tüztül venni, megh kel hadni hülni, annak utanna egi sorlo faual sorold erössen, es harom tiukmony feieret ves bele, es mind addigh habard, migh megh hül s-ely vele.

680 *Szürke viz orbanczirul.* Az kendermagot fözd mind addigh, az migh czirazik, es szürd le az leuet, az utan ösd egy mak örlöben, es farattigh öröld, apronkent eczetet ös bele, hogy örlöd, hogi megh örlöd, ös vizet köziben, es öt tiukmoniat mind szekestül ös bele, az utan szürd megh es sorold el viz között, oszton ves ket pinz arra safrant bele törue, az utan fözd ismet megh, hogi megh for, ted ki az hüuösre, had hüljön megh, marczi ruhat bele, kösd az orbanczira, ha oljan puffant, mint egi talis, megh giogiul.

681 *Kolyka kinek kezet le szeghte.* Vegy szereczen diot, törd öszue egetborral, feniö maggal, kend aual az kezet.

682 *Szarkarul.* Ha az szarkanak az feszket mindenüt be kötözik, hogi sehol be ne mehessen, buy megh egjüt, s-megh lad, hogy oly füuet hoz, hogi ha megh keni vele, mind el szakadoz, oszton meny oda es keresd megh, hozd el es minden fogsaghbul valo szabadulasra hasznos.

683 *Hogi ne lassanak.* In nido uppupe reperitur lapis quedam et defer tecum.*

684 *Contra sömör.* Kenkö, fokhagima, eczet, s-valami testen vagion, kenye vele, s-el vesz.

685 *Ver allatasrul.* Az galicziköuet törd megh, vesd eczetben, ves spongiat bele, s-takard az parasaban, ved ki, hogi megh melegül, s-ted az sebre s-menten megh al.

686 *Kelisrül.* Feniö szurkot, olay, viasz, crispan, ezeket egiben kel timporalni, s-azal kel kenni.

687 *Kinek szaia megh vesz.* Czer leuelet, sarga giopart, szep szölöt, nadmezet, timsot töbet, ezeket fözd megh feier borban, s-azzal mosd az szadat.

688 *Sülyröl.* Eöregh szarka labat föz feier borban kenier hey alat, ves egy kis timsot bele, ad megh inya, s-ki szakad belölle.

689 *Ver okadasrul.* Keres retket, törd egiben giömberrel, eresz egy kis mezet bele, agi megh inya egy dio heyniual benne, s-megh al.

690 *Az mely emberben feregh vagion.* Az körös fanak az leuelet kel szedni, vizet venni, s-azt igia.

691 *Rosa viz haszna.* Kinek büdös az szaja, megh tisztittia, foga fajdalmat el veszi.

692 *Kosz varrul.* Oh borban fagiat, ohayt, o vaiat, sot, timsot, grispant, galiczikouet mind egiarant fözd megh, kend vele, megh giogiul. Probatum.

693 *Kinek szaiat iz eszi.* Egy ludmonyny mez, egy diony timsot ket pinz arra szekfüuet fözd öszue, kend vele, sanabitur.

694 *[Kinek szaiat iz eszi.]* Timsot, mezet, eczetet fözd öszue, s-reggel, estue mikor le fekszel mossad le harmad napigh.

695 *Has faiasrul.* Melegh fa olayt kel böuön megh inya, az utan takarjak be jol.

696 *[Has faiasrul.]* Len magh olayt igik megh böuön.

697 *[Has faiasrul.]* Egy ludmony hayban meny aszony ember teje fer, igia megh azt, s-⟨harmad napra⟩ egy oraigh megh vigaszik.

698 *Hay nöuesre kenet.* Oleum oliuae, butirum in maio factum et raffanum, ea simul bene decoque et unge et habebis multos crines.*

699 *Kiben beka vagion.* Az szamar töuisset eczetben megh kel fözni, igia megh s-megh giogiul.

700 *Feczikerül.* Az fianak az szemet szurd ki, harmad napra oly füuet hoz, hogi megh keni velle s-megh giogiul, s-oljan epp leszen az szeme, mint az előtt volt, de megh vigiazd, de megh vigiazd [!] az kinek szurod az szemet, osztan öld megh, es az giomraban vagi egieb aprolekjaban, ha megh keresed, lelsz köueket. Egik könek az haszna, hogi ha kezedben hordozod, senki nem lat, masiknak az veresnek, estve kesen ted le s-ugi vilagoskodik, mint az giertia, harmadik, az kinek haliogos az szeme kennjek vele, es le hasittia az haliogot, szemet megh giogittia.

701 *Fülben valo feregh ellen.* Az rutat olajban megh kel fözni, melegen az fülben kel ereszteni es ki vesz belölle az feregh.

702 *Kinek inay megh sugorosznak.* Az földi borszat mind leuelestül, giükerestül kel asni, szepen megh kel mosni, s-törni egi mosarban, hogi vizet vehessek, es azzal kenied az tüznel s-megh giogiul.

703 *Lab meniülesröl.* Az viasz sonkolyt vagy musztikat megh kel fözni, es igen jo sütös melegen reia kel kötni, s-igen jo.

704 *Rasztrul.* Lignum viride, körösfa corticem superiorem auelle et inferiorem recipe, et pone in vino albo et decoque fortiter sub disco panis et bibe de mane jejunus quolibet die, et sanaberis.*

705 *Contra dolorem cruris.* Recipe folia artemisiae vel radicem et mellifolium, plantaginem, arvenam antiquam, ista omnia contere simul, et ponas super dolorem cruris vel alterius membri et sanabitur.*

706 *Köszuenyröl.* Recipe absinthium, artemisiam, solsequium, mellifolium, plantaginem, turtulam sublimatum, vinum et adde ex pinguedine cervi, vel porci aliquid si aliud non habetur et fac unguentum et unge ad ignem et sanabitur.*

707 *Contra digestionem.* Recipe piretri duas partes et zinziberis unam et fac ex illis pulverem post cibum quos comedes quantum parua faciet digerere cibum in stomaco.*

708 *Az kit kö bant.* Petreselmet, apiomot, az kömeny leuelet vagy giükeret törd

megh, ruha altal niomd ki az leuet, oszton egi mosot fazekban morsoly czipo belet, fözd megh mint egy tesztat, kend ruhara, s-ted az agiekara, veseiere s-megh rontja.

709 *[Az kit kö bant.]* Az pinpinellat ragia megh s-altalan fogua el rontja. Az pinpinellat hyak cziuba fünekis.

710 *Contra apostema.* Allium, olium oliue, piper, nasturcium, grana juniperi, rutam albam, absinthium album, nuces aequali pondere et similiter contere et liga ad apostema sanabitur.*

711 *Contra febres quotidianas.* Solsequium cum radice sua in cide in partes et in aceto forti bene cocta, da mane et vesperi patienti, primum calefacto.*

712 *Oldal faidalomrol.* Az clarist törd megh mint egy oluaso szemnyre, ad megh inya s-takard be.

713 *Ki nem ganeolhatik.* Az malyvanak az giükeret fözd megh borban kenier hey alat s-iga megh.

714 *[Ki nem ganeolhatik.]* Az kömintis azonkeppen fözd megh s-igia megh az leuet, s-megh giogiul.

715 *Contra süly.* Tam in posteriori, quam in aliis partibus prodest si cum oleo momorticae spargatur locus eius doloris et procul dubio sanatur.*

716 *Qui sanguinem mingit.* Summat mellifolium cum aceto bene coctum calide et sanabitur.*

717 *Aqua lucida contra albuginem oculorum.* Vegy 3 pinz arra galicziköuet, es rez mosarban törd megh erössen, es annak utanna asot kutnak az viziben vegy egy iczeuel es lassan lassan tölczi bele es erezd megh velle, es tegied egy uy mazos fazekban, de elöször az fazakot vizben kel tenni, hogy megh azzek, oszton [t]egied az eleuen szenre, es egy harmad resz oraigh föiön kenier hey alat, az utan ved ki, es egy ejel nappal had alion az fazekban, hogi az sonkolia le szaljon. Ennek utanna tölczi egy tiszta üueghben, az utan vegy vagy tiz mondola belt, es egy rez mosarban törd erössen megh, hogi megh töröd, ved ki, es egi ruhaual igen erössen tiszticzi megh az mosart, mert az mondolat tsak azert törd megh benne, hogi megh tisztulion az mosar, annak utanna vegy kanfort, mint egi lotnak tized reszet, es törd megh, az elebbi vizzel ösd megh, es tölczi megis az üueghben, es hogi az sonkolia le szal, es megh tisztul, az embernek szemeben kel ereszteni apronkent.*

718 *Diszno dögirül.* Az feier ebnek az ganejat törd megh, es moslekban ad megh enni.

719 *[Diszno dögirül.]* Az porczifüuet add megh enni moslekban, de az ketfele, egik magas, masik kitsin es fejer viraggal viragzik, az jo.

720 *Köszuenyrül.* Az egerfanak az agayt aprora kel vagdalni, es igen erössen megh kel üstben fözni, es abban kel megh fereszteni.

721 *Kinek füle ki kel.* Az veres hagimat ki kel vajni, töretlen safranial, fa olajal megh kel tölteni, es egy czöuekkel egiben kel czöuekelni, es az parasaban be kel takarni, erössen megh kel sütni, jo lagian, es megh kel oszton hamzani, es ruha altal megh kel faczarni, es az leuet tollaczikaban az füliben kel ereszteni.

722 *Hurutrul.* Köminy gjükeret, petreseliem gjükeret eczetben megh kel fözni, az leuet megh kel inya adni.

723 *Köröl.* Tormat, petreselymet, moczarj mentat egi üstben erössen kel fözni, abban kel fereszteni.

724 *Seruesrül.* Az retket asd ki, mosd megh, de megh ne vakard, apriczi aprora mint egi tormat, es törd megh mint egi tiukmony volna es .....*

725 Vegy hangia moniat, forrald megh fa olayban ruta leuellel egietemben, es azt botsasd az fülben.*

726 *Giomor faiasrul.* Az barany ürmöt esö vizben fözzek megh, es hidegen igia megh.

727 *Szü faiasrul es nylallasrul.* Az salliat mikor soual megh hintenek, borban reggel megh innak, mind szü faiast s-mind nilallast el tauoztatna.

728 *Etetisröl.* Keresd az esztaraghnak az szü hayan valo hartiaiat, az belsöt, az tüzet sziczi ket fele es aszald megh, annak utanna törd megh apron es haromszor tiukmonyban kel megh enni.

729 *Has faiasrul.* Cziuka fogat, rak örmint törd erössen megh, es melegen borban add megh inya.

730 *Hogy az meh megh ne marion.* Az bankanak az orrat hordozd nallad, ha ugian mehet meczesis, nem mar.

731 *Fekete fogrol.* Keres rosa pogaczat, es fözd megh erössen eczetben, s-mosd az fekete fogat vele, es igen hamar megh feieredik.

732 *Korsagh ellen.* Az földi boczanak vizet vegie, es kenie vele az vizkorsaghbeli embert.

733 *Az ki akarja, hogi megh ne kolykasulion.* Az kis giermeknek mikor az köldöket el meczik, abban az köldökben rekezzenek az giürüben, s-nem kolykasul megh, ha azt ujaban viseli.

734 *Körül valo ital.* Szapora füuet, köminy füuet, petreselmet, pap monia füuet, ezeket mind giükerestül fözd megh egy mazos fazekban akar viz, akar bor, akar serben kenier hey alatt, minden nap keczer keczer azt igia. Probalt dologh.

735 *Förödöiet igy kel tsinalni.* Szab szalmabol, bagoly borsoiebul, s-ha az bagoly borsoia es zabia ott leszenis nem art, s-mindennap kel benne feredni negied napigh.

736 *Seruesrül.* Az nadaly füuet, ohaiat, ros lisztet fözd megh, kend egy ruhara, melegen, mint el türheti, kösd reia.

737 *[Seruesrül.]* Erös eczetet melegiczi megh ugimint megh forrana, es piriczi harom szelett kenieret megh, vagi töbet, ted az talban, öntözd megh az heu eczettel, mas talal boriczi be, had parlogek alatta, azutan kösd reia, mint el turheti.

738 *Rasztrul.* Tormat, mezet es olayt, ros lisztet egienlö mertekkel öszue elegituen, öszue töruen kösd ra az rasztra.

739 *[Rasztrul.]* Az kaprot forro vizzel ösd megh, egy keszkenöuel kösd reia jo melegen.

740 *Korsagh ellen.* Ved az keseru lapunak töuet, mosd jol megh, az utan meteld aprora es mosarban törd jol megh, es mikor reja jut az betegsegh, egy kalannal az szaiaban kel ereszteni benne. Ha telben akarsz vele elni, niarban asd ki az giükeret es tegied az pinczeben, ha kelletik, aztasd megh borban s-add megh inya.

741 *[Korsagh ellen.]* Az vaias labdanak vizet kel venni, es mikor az betegsegh ra jut, az szaiaban kel benne botsatani, es el kel vele nieletni.

742 *[Korsagh ellen.]* Mikor az harsfa viragzik, az viragat kel szedni jo böuön, es annak vizet kel venni, mint szinten egieb fünek, az utan az vizben kel inya adni mikor leli, s-megh mikor nem leliis, hasznos ez ital az olian betegseges mind ember es giermeknek.

743 *[Korsagh ellen.]* Az lilium conualiumnak viragat szed megh egi üueghben, es tölczi egetbort....*

744 *Az kinek szüue fay.* Az saliat fözd megh borban, es az leuet id megh, es az melegh saliat kösd az szü arant altal.

745 *Ver okadas ellen.* Retket egik, s-ottan megh all.

746 *Az kinek ganeia megh all.* Fözzön korpa keszölczet, es vessen borköuet bele, egie megh, s-megh indul velle.

747 *[Az kinek ganeia megh all.]* Keres földi bozza gjükeret, es törd megh erössen es ved vizet, ad megh inya az betegnek.

748 *Dühüs eb marasrul.* Az feczike ganeiat fözd megh vizben, ted porra, ad megh inya, semmi gongia sem leszen.

749 *Az kiben kegio vagion.* Az bagoly labat uti füuel egesd megh, ted porra, ad megh inya, ottan megh hal benne, es ki veti belölle.

750 *Etetesröl.* Az ebnek veret add megh inia s-annal iob nints, azt irja Plinius.

751 *Hurutrol.* Az szarka fü viragat fözd megh borban, es igik rolla vagi haromszor, felete hasznos.

752 *Etetesröl.* Az vizi mentat fözd megh borban igen erösben, azt ad megh inya ehiora harom reggel, es ki veti.

753 *Ver has ellen.* Az tiukmonnak az szekit ved egy talban, tölczi egetbort reia, giuyczi megh, hogi megh sülion azon borban kemenien, ad meg enni.

754 *Contra colerani purgatio.* Az földi bozzanak az maguaban töry megh, meny egy dio hayban ferne, es egy kis lictariumban keuerd be auagy vagdald bele kessel, es ed megh reggel.*

755 *[Contra colerami purgatio.]* Fekete ürmöt fözd megh keczike teljben, menel melegben lehet, igiad ehiora.

756 *Az kinek laba megh dagad.* Fozd megh az celidoniat vizben, az labat mosd megh az leueuel, es az füueuel kösd be.

757 *Korsagh ellen.* Az esztraghnak az ganeiat elegiczi borral, ad megh inya, soha többe nem bantja.

758 *Geleszta ellen.* Az porczin giükeret fözd megh vizben auagy borban, s-ad megh inia.

759 *[Geleszta ellen.]* Faragy feier cretat, teyben vagy borban igia megh.

760 *Okadas ellen.* Az szitalt tegla port fözd megh mezben, es kend egy kis pogaczany czepüre s-kösd az köldökere.

761 *[Okadas ellen.]* Az saliat törd megh es elegiczi megh egetborral, kösd az köldökere.

762 *Az kit el fogh az sar.* Fözd erössen megh az szab szalmat, s-vagi keczer feregiek megh benne.

763 *[Az kit el fogh az sar.]* Tizta aranyrul viasz poharbul igiek.

764 *[Az kit el fogh az sar.]* Az mely viz megh all az diofa uduaban, igiek vagy harom fel dionyit, s-megh giogiul.

765 *Mikor az nyeregh megh törj az lohatat.* Az farkas almat aszald megh, törd megh es hinczed vele az sebet vizeletel megh mosuan. Sanabitur.

766 *Nylallas ellen.* Isopot es az kek liliumnak az gjükeret fözd megh fele bor s-fele vizben, tegy kömeny magotis bele es egi kis mezetis eresz, id azt es megh giogiulsz.

767 *Natharul.* Az arua tsalant aszald megh es törd megh, s-fud az orraban, expertum.

768 *Erös gyomor faias ellen probalt oruossagh.* Vegi anny io bechy saffrant, az menyt négi auagi eöt penzen adnak. Az menyt az az saffrany nyom, vegi anny borsott, ittem végi megh anny gieömbert, végi megh anny zeghfüuet, végi megh anny zereczen dio viragot. Végi igen io erös eczietet, az menye eczietet, megh

anny zin mezett. Az eczietet, mézet tegied egi chiuporkaban, megh kell az zénnél melegiteni, az megh mondott fü zerzamokat megh kell teörni, es abban az chiuporban az mezzel es ecziettel egieben kell keuerni, kenier hay alatt megh kell feözni lassu zennél, hogi megh feö, czipo auagi kenyer belet kell belé martani, azt kell enni reggel es estue eyohomra, auagi vgian inyais, ha zenuedheti.

769 *Vgian gyomor faias ellen valo oruossag.* Végi verös hagimat, metéld megh zélessen, fözd megh io erös ecziettben, hogi megh fö, kend lagi len ruhara felliül, hyncz megh teörtt giömbérrel, azon felliül üss egi tyukmonnak az feyerit rea, kenegesd el rayta, azon feliül tegi gienge lági len ruhat io melegen, az mint ember el türheti, tegied az giomrara, mikor megh hül, esmet vgian azon eczietben melegiczek megh, regtül foghuan estueiglen tarczia az giomran. Estue ismet mast, vyatt kössenek rea, es virrattigh allion rayta. Megh giogiul.

770 *Vgian azonrol.* Az megyfanak az leuelet borban megh kell fözni. Len ruhara kel tenni io zélesen, felyül giömberrel megh kel hinteni.

771 *Auagi.* Mikor fözikis gieömbert kell belé vettni, az giomorra kell köttni mindennap. Megh giogiul.

772 *Vgian azonrul.* Maiorannanak az poiuaiat apron megh kell törni, mezben kell keuerni, megh kell giengen feözni lassu zennel, len ruhara kell tenni, io melegen az mint el türheti, az giomrara keötni egi nehanzor. Megh giogiul.

773 *Gelezta ellen probalt orvossagh.* Fodor menta vizet kell venni, harom zem teöreott borsott, egy zem teöreött zekghfüuet, egi keves fa hayatt, keues temient, es egi kis sootis. Ezeket mind megh kell teörni küleön küleön, es az fodor menta vizben bele kell habarni, es azt kell ehiomra megh innia harom heten [?].

774 *Veres boor czinalasrul.* Az io festeö fekete szeöleöt küleön kel szedni szemül, ugi mint egi czeberrel (auagi az menyt ember akar czinalni), egi keues komlo viragat kel uenni, mellyet az fekete szeöleö szem keöziben kel elegittenj, egi keves eget boort kel rea teölteni es azt maceralni kell, az az possaztani, mint egi harmad uagi negyed napigh. Annak utanna nem edes mustot, hanem forrott mustot kell ria teölteni.

775 *Ittem.* Az veres malvanak az szep ueres uiragatis keözzeie kel elegitteni es igi, hogi megh crik es megh forr, szép piros bor leszen. Szabadon diczekedhetel baratidnak uelle.

776 *Hagimaz beteghsegh ellen.* [Ha]rom eleuen zenet, harom gerezd fokhagimat egiszersmind megh kel teörni. Ittem leöstheökeönet, feier liliom [t]öuet, fokhagimat egizersmind megh kell teörni, borban kell [ke]uerni, lepedeöt kell bele martani, abban kell az [be]tegh embert takarni, de eleöszeör az eleözzeör megh [. . .] zennel es fokhagimaval theneret, talpat, vak zemet [er]össen megh kell kenni. Megh giogiul.

777 *Nylallas ellen.* Ohaiat ted egi reösteöleöben, theölcz egett bort rea, elegycz megh, had megh feöni egiütt, es meli decoctu[ma] leszen, teölcz egi [.....] megh innia, megh giogiul.

Máriássy János

EGY NÉHÁNY RENDBELI LÓORVOSSÁGOK ÉS MÁS ORVOSSÁGOK

1614—1635 k.

Egj nehanj rendbeli lo oruossaghok iratatak 28 Februarii Anni 1614.

1 *Az melj ember louath akar uennj, lasa az louath illien jelekel.* Az melj karczu es hegies fuleo, legien aszu feje, kinuleo szemcj, ereos teste, temerdek keormu es feketek, ez fele iegj alath jo es szep termetu louak leznek.
Hogj ha penigh fejer keormej leznek, az fele loban megh czalatkozik ember, mert porhanio keormeo.
Az melj lonak penigh szeles homloka, es az szemej keozeoth egj kis czillagh uagion, affele lo jo szaju es uidam lezen, bar az keormej fele feier, fele fekete lezenis, czak szeles ino, es reouid czukloio, zeles faru, temerdek niaku, ez szaras labu.

2 *Az melj lo nem ehetik.* Teord megh az foghagjmath, borsot elegicz eozwe, es az lonak mind also es felseo fogait deorgeolt megh uele keczer uagj haromszor, mingiarth jo mogiaual ezik.

3 *Ha az lonak heuereoje uagion.* Az farka teouith mest megh gengen kereztul ugj, hogj az uere induljon megh, es az fule keozeopin, azonkepen el mulatia.

4 *Mas.* Uagj ember ganejath az zabolara kennj, es zajaban uetnj, megh futatnj benne. Azzalis el mulatia.

5 *Melj lonak uizeletj megh al.* Foghhagjmath, borsoth megh teornj, es egj keues eczeteth rea teoltenj, az vasarajath beleol megh mosnj, megh inditia.

6 *[Melj lonak uizeletj megh al.]* Bocza fahoz keotni, azis jo.

7 *Vagj.* Egj tetuth az vazaraiaban be ereztenj.

8 *Item mas.* Mustar magh olajual es maga uereuel kend megh az mellien ualo ereketh.

9 *Mas.* Az azonjembernek az fonarul egj szal szeorth az vazarajaba be tednj.

10 *Mas.* Hijus keoreomel meg keomeczelnj uasarajath.

11 *Az melj lo fosik.* Az olian lonak az orrais czepek, uagast megh az niak ereth, auagj egj darab eb czontath az niakara keotnj.

12 *Az melj lo szeltul megh szabalik.* Az homlakan es az fulej keozeot ualo ereth megh kel uagnj. Az fele louath azrol esmernj megh, hogj az siue ighen dobogh.

13 *Az melj lo arpatul uagj rostul megh szabalik.* Keres hamar egj darab beczi szapanth, faragt megh geombeoleon, es ugj az lonak az alfeleben dugnj. Afele louath azon esmered megh, mind az negj labat el niujtia es ugj fekzik.

14 *Az melj lo megh rokan.* Foghhagjmath, ereos bor eczeteth es fa olaith, egheth borth, azal megh kennj, es hatara ulnj, megh izaztanj, ugj pokroczal be takarnj. Istaloban azis haznos.

15 *Az melj lo kehesz.* Egj tikmonnak az szekith ued kj, es czak az fejered had

benne, ereos eczeteth es fa olaith egiuue habarnj, es az orra likaban teoltenj, az louath be fednj, es ugj hordoznj, megh inditia az keheth.

16 *Mas.* Az czeresnie fan termeth gombath azalja megh ember, foghhagjma szarath es tiuk ganejath, bab szalmath megh teornj, es az louath be fednj. Czak az ket szemeth kin hadnj, ugj kel fustulnj, el mulatia.

17 *Az melj lonak hojak uagion az laban.* Az rizkasath ereos eczetben megh kel feoznj, es azt mennel meleghben el turhetj, ugj kel rea keotnj, el fakaztia az hojaghoth.

18 *Mas.* Punkeost es Szenth Georgj keozeoth az minemu bogarath Jsten tehenenek hinak, harmat auagj negieth ⟨napigh⟩ egj iueghben be czinalnj, es faolajt rea teolteni, felul be czinalnj, ugj egj kenjernj testaban keozepire be czinalnj, es migh megh nem sul az kemenczeben az tezta kenier, adigh ki ne uegie. Az utan czak az hojaghoth kennj uele, es megh fakaztia az olaj.

19 *Lonak keormet neuelnj.* Teord megh az grispanth keth funtal, es egj funt sargha viazth oluazt megh terpentinaual, es mas fel funth iros vajath, ezeket egj fazekban egiuue tuznel ereztenj, ereosen egjben keuerni, az utan ki uennj es meg higanj. Melj lonak nem neo az keorme, igen io probalt oruosagh, czak az keormeth keniek uele, keormeth neuel. Probatum.

20 *Az melj louat megh igeznek.* Vegj tizta vizeth az markodban, es az fule keozeoth az homlokara teolcz ala haromszor, de minden teoltes utan mongiath ezt: Atianak, az eo Szent neueben, hogj teneketh gonoz ember szemej ne arczanak: Es az Fiunak Szenth neueben, hogj teneketh gonoz ember szemej ne arthasanak. Es az Szent Lelek Jstennek neueben, hogj teneketh ghonoz ember szemej ne arthasanak. Ezek utan mongj harom Miatiankoth, az louath fed be iol pokroczakal, hogj ugian megh izagion, az utan hordozt megh, ⟨hogi ugian megh izagion⟩ el mulatia.

21 *Az melj lo meg uti az jnath.* Keres lepes mezeth, kend len czepure, keost az lo inara, harmat napigh az keotes alion rajta. Ha penigh sok ideju uolna, anj ideigh tarcza harmad napig rajta.

22 *Ezis haznos oruosagh.* ⟨...⟩ Teolcz megh teolcz megh [l] az labath az u magha ganejaual, mezel egiuue elegituen. Megh nem szorul az keorme.

23 *Mas probaltab.* Mihent ezedbe uezeth, hogj megh uteotte az inath, az elseo labath uegiek fel, az uteoth inath kezedel niomoghatfan ezeked az igiketh haromszer mond el az louat nap keletre alatfan: Ur Jstennek mondom tiz paranczolatiaual, Bodogh Azonnak het szenth ighe mondasaual, nagj dologh uott az, hogj Azoniunk szuz Maria Christus Vrunkoth szuzen szulte, de ez nagiob czuda, hogj az en kek louam az utolso labaual az elseot megh utete.*

24 *Mas.* Mihanth megh uti az inath, az kender maghod teord megh, keos rea az jnara. Aljon harmad napigh rajta.

25 *Mas.* Az ⟨melegh⟩ tizta rost feozt megh uizben, keozt rea melegen. Haznal.

26 *Az melj loban uad hus uagion.* Annak az sebeth most megh olj borral, ki az czaprul ala folj, es ues grispant bele es timsoth, mosat azal az sebet, es hincz megh az megh mosoth sebeth egeteth lenczeuel, de azt megh kel teornj es szitalnj.

27 *Az melj lonak czipöien vagj terden seb esik es az jz viz akarna bele esznj.* Keres hagjmath es eb czontoth es azt szarazt megh, az utan teord megh, hincz azal.

28 *Az melj louat jeregh banth.* Jo ereos borth es safrant, teoreotet, es giomberth, borssoth, egj aranth meg melegitenj az borban, es ugj az lonak az torkaban teoltenj, ha halamj undoghsaghoth megh eottis az lo, azal el mulatia.

29 *Az melj lo megh uti az inath – parazt oruosagh.* Ved tiztesegh monduan az sertes marhanak ganejath, es iros uajath, es azt ueres hagjmaual keuericz jol eozue, mennel melegben el turhetj, ugj keost rea, harmad napig aljon rajta.

30 *Mas.* Az melj bomboczkaja az czuklo aranth vagion, azt hasast megh kereztul, hogj uere menien, egj kis faczkaual deorgelie megh, az utan rancz uereos hagjmath vajban, es mennel melegben, ugj keosek rea.

31 *Lo ina utesteol bisoniosb.* Az labath egiketh feol emelnj, es az meliken uteotte az jnath megh, arra kel oluasnj ekkeppen: Nemes Azoniunk szuz Maria, nem czudalom, hogj szulteth az te egietlen egj aldoth fiadath, de te lo, miczoda szeoru legien, megh neueznj, czudalom, hogj az te utolso labadnak keormeuel az te elseo labadnak inath megh uteoteth. Haromzor kel rea oluasnj, es az inath ala deorgelnj, egj mi atiankoth es aue Mariath rea mondanj, es az utan ket feleol az inath labadal jol ala deorghelnj, de az louath az napkeletre alasak, ugj kel rea oluasnj.

32 *Az melj lonak az laba megh daghad.* Vegj egj icze borth, egj mezel eczeteth, egj fel dionj galiczkeoueth, megh anj timsoth. Ezeketh egiuue kel feoznj es meleghen aual mosnj; megh lankath.

33 *Az melj lo keoreom haz feleth megh niomja az labath.* Timsoth es galicz keoueth teord eozue, azal hintenj jo.

34 *Mas.* Az ember ganejath fara fel uennj es rea tapaztanj.

35 *Mas.* Az tikmonj fejereth mezel eozue habarnj es lenczepure kennj, ugj rea keotnj, igen haznos.

36 *Kebes lorul.* Az kender magod uegied es az borsoth, megh kel eorlenj, mindegj icze uolna ketteo, es az kender magoth kel egjbe keuernj, azt kel ketczer egj nap enie adnj.

37 *Mas.* Az pipis madarath mind talastul sarastanj, megh teornj, abraghban adnj megh ennj.

38 *Haliogrul ualo oruosagh.* Jstene leue + mindent theon + mindent jo leue + teis jo legj + oztan mongj harom Miatiankoth.

39 *Az melj lonak betegh feje uagion, ugj hogj ualamiben utkeozeoth uolna.* Vegied az retketh es az eb kaport, azald megh es az utan teord megh ereosen, es uest borban, teolcz az lonak torkaban.

40 *Zabalt lorol.* Ezt mongiath megh keruluen haromszor az louath: Nem czuda, hogj Azoniunk szuz Maria az jaszolban szuzen szulte az eo szent fiat, de czuda, hogj te, fako lo, etedben az uagj itodban megh szabaltal. Oluas harom Mi Atiankot es harom Aue Mariath.

41 *Mas probalt ezenrul.* Ha megh esmered, hogj az lo megh szabalt, mingiart kerest az fekete nadalj fuuet, es az giukereth ast ki, ereosen megh teort masarban, es mennel ereoseb bort talals rea teoltenj es megh melegitenj, ugj az torkaban, mind az teoreoth giukerel be teoltenj, mingiarth uagiak megh rajta szü ereth es czomb ereth, takariak pokroczal jol be, es hordozak, ketseghnekul el mulatia.

42 *Az melj lonak az talpa megh teorik.* Vegj mezeth, tikmonial eozue habarnj, azt kel az talpara keotnj es el mulatia.

43 *Az melj louon seb esik.* Az korpat egest megh es teor jol megh, hincz az sebre, annak utana uegj galicz keoueth es eczeteth, anj uizeth, mind az eczeth, egiuth föznj, es azal kel mosnj, megh giogiul.

44 *Az melj lonak az laba megh tetfesul.* Vegieth uizeth az keoreos fanak, es azal kenieth, de igj, hogj mennel azub az keoreos fa, aprora vaghdalnj, es egj ujj mazos fazekath feoldbe kel be asnj, arra egj fedeot, az hegiuel fazeghban ala

forditanj, es liukath rea czjnalnj, az azu keores fath apron rea raknj, es lassu tuzel azt eghetnj, hogj izagion, ugj megien ala az feodeore, es az fazeghban ala az zirja.

45 *Mikor az lonak beka war indul az laban.* Vegj grispanth es teord aprora, es az tikmonnak az szekith habard megh jol, es keost rea.

46 *Az melj lonak megh tetwesul az laba.* Vegj eleuen kenieseoth, öld megh eczetben, es ued az tikmonnak fejeret, habar eozue, es azal keose, azis jo.

47 *Holt tetemrul.* Egj darab granath postoban mind egj kis szakczoth az menjre az holt tetem uagion, az holt embernek az szara czontiath teoric megh, es faolajban forasa megh, mennel heueben elturhetj, ugj kel rea keotnj harom szor.

48 *Mas.* Ha nem keresfe teortenet szerinth lo szar czontiara akacz, ued fel, deorgelt megh kemenien uele az hot tetemeth haromzor, es uizonth azon heljre oda teth, es ualamint uolt, ugj tet uiza, es hat oth, es elues az holt temen [!] az louadrul.

49 *Ha az lonak uad hus uagion az sebeben, es budeos uolna.* Teord megh az grispant, es feozd megh az apro czalanth, az uagj penigh az celidoniath, es annak az uizeuel mosnj kel, es az grispanth rea hintenj, az vadhust, melj megh rothadot es budeos, megh zagatia, es megh giogiul.

50 *Az melj lonak teouis auagj fa akat az lababan es megh dagadna.* Ast ki az feoldi boczanak az giokereth, es feozd jol megh ugj, hogj megh romoljon az giuker, annak az uizeuel kel az dagadoth labat mosnj es az giukeret rea keotnj, az teowisetis ki uonsza, es az megh giult undogsaghoth ki szija.

51 *Az melj lonak az laba jarastol megh daghath.* Vegj bor eczeteth, korpat uez bele, forald megh, es szep tizta kalanal rakt egj ruhara, keost rea mind el turhetj, megh engheztelj.

52 *Az melj lo czukloiaban ki meniti az labath.* Ereos eczetbe feozd megh az koloth, es mennel hamarab melegen rea keotnj, bizonios oruosagh.

53 *Ha sebes louat akars giogitanj.* Zarazt megh az celidoniath, es teord porra, az utan az czuka hejath egest megh, ezeketh egiuue czinalnj, es galicz keoueth megh teornj, eczetet rea teoltenj, azal mosnj es megh neuezeth porral hintenj, megh giogiul.

54 *Hogj az lo soha meg ne szabaliek.* Az melj louath elseoben patkoljak, mind az negj labarul valo ki faragasban, aprora uagdaltast megh aprora [!], es ad meghennj szabban.

55 *Mas bizonios.* Hogj ha ember itatia az louath, haromszor ereszen uizet az szajabul, kj, es az legh elseo ki erezteskor mongiath; Atianak, az masik erezteskor fiunak, az harmadigh uiz ki ereztes utan, es Szent Lelek Jstennek neueben auagj czak reouideden: Vr Jsten nagiob az the hatalmad az uiznel, ezt haromszor mondanj.

56 *Az melj lonak impok indul az laban.* Jgen jo ereos borth uegj, mint egj harom mezelnith, egj uy mazos fazegban teolczeth, es ues mind egj jo kora almanj o hajath bele, ted az tuzheoz, ugj hogj fel forjon: czinalj keth mogioro fabul palczath, mint egj habaro fa uolna, ugj, hogj negj fele hasitanj, az hasitas keoziben czinalj egj darab kü soht keoziben, ugj hogj az so ki ne huljon, de az darabja az fath megh halagia, tegied az forro borban, hogj meleghegiek, ued ki hirtelen, es az heu soual deorgeolth az jmpokoth, az hol indult az lo laban, de ketteois legien affele ku so faban, migh egik meleghedigh, adigh az masikal deorgelick. Ezt kedigh egjnehanzor kel czelekednj mind adigh, hogj az minemu czonth szabasu dagadas el mulik, es semmie lezen, es megh giogiul.

57 *Lo, ki megh szabalik.* Vegj 4 penz ara uajath, teorj ket feo fogh hagjmath, feozt megh egj icze eczetben, huueosen teolcz az lo torkoban, es uagas sugj es torok eret raita, megh giogiul.

58 *Mas.* Mikor itatnj akarod, mongiad haromszor: soha nem uott boldogh ora, mind az, meljben Vrunk születet.

59 *Lonak ha az feie faj.* Jgen keonjucz az szeme, mezeth, szek fueth feozt eczethben, es most megh az fejeth, az szekfuet keost az szemere harmad napik.

60 *Beka var, ha lo laban indul.* Vegj grisspant, teorth megh es 4 tikmonnak az szeketh habart egjbe, keost rea keczer.

61 *Lo ha giliztas.* Vegj holt lonak az tetemeth, keozt niakara, az gilizta mind megh hal.

62 *Hata fel kelesrul haznal.* Az suteo lapatoth melegicz jol megh, uoniczt megh uele az hatat, tet rea az niergeth, indulhacz.

63 *Haliok ellen.* Vegj keth teniernj kek (akar karazia, akar mas legien) postoth, az ki megh mübe nem uolth, tegj egj ugj fazekba az tuzheoz, legien porra, mindenap itatas eleoth, delbe es estfe hincz be. Probatum.

64 *Az meli lonak egere uagion.* Az keleuenth szoriczt egjbe, es egj teoreokel nist meg, es az rutsaghoth uajth ki. Meg giogiul.

65 *Ha az lonak az torka megh daghad.* Vgj, hogj az abrakoth nem nielhetj, harom tikmoniath habarth megh eczettel, es uegj egj fath, mind egj ujoth, tekerth megh ruhaual, az utan docz le az louath, es az tikmonios eczeteth teolcz az torkaba, es deo[r]geoljeth uele, megh giogiul.

66 *Ha az lonak feregh uan az giomraba.* Vegj ereos eczeteth es tikmoniath, uas porth, borsoth, ezekel jol megh teord, es az eczetbe jol megh forrald, had jol megh hulnj es teolcz az torkaba.

67 *Vagj.* Uegj egher farkot, meteld aprora, feozd megh ereos eczetben es teolcz az torkaba.

68 *Ha az börj keozeot feregh uagion uagj az husaban.* Vegj az holt lonak az czontiath, teth porra, tegj hozza szeold georeogheoth auagj grispanth, az utan sust megh az lonak az burith, meljben az feregh feksik, es az eghesre hincz affele porth giakorta.

69 *Ha az lo istaloban megh szabalik.* Azon esmereth megh, hogj az orra el czepegh, annak ued uereth az orra porczogja.

70 *Ha az lo akarmikepen megh szabalik, mindenfele szabalas ellen.* Az fuleth hajcz ala az szeme fele, az houa az fulenek az uege er egj uynj hijan, odalt az szemehez keth unnj tajan az pofaja feleol, oth uan egj kerezt formara szabasu er, azt az eret minth keth feleol egj kes hegiel ust atal, az keth elseo labaith eozfe [?] megh enghezuen, az fejeth egj giepleoczkeuel uond ala az labahoz, hogj az orra czak nem az feodeth erje, az uerth mind ki menien, egj czeop se maragion abba az keth erbe, ha sinten el bagiadnais, es el dulne, megh fel uerth, az ereth faczkaual nitogasath, ⟨. . .⟩ megh szepen, az uer beleolek ki nem tiztul, az utan keost fel az orrath, egj kis ruhaczkaba az szajaba ember ganejt, hath ragja egj oraigh. Ez probalt oruosagh, ha eztendej zabalas lezis az louon, de arra az udeore ugj mind eztendeore az lo sinten olj ep lez, mind annak eleote, az louath penigh jol tartfan jarhatnj, semmith sem art, seot haznal.

71 *Jtem mas, probalt az is.* Mihant ezedbe uezeth, hogj megh szabalt, uegj 4 penzara uajath, teorj keth fu fogh hagjmath, feozt megh egj icze eczetben, huuesen teolcz az lo torkaban, borsoth teoreoteth is tegj bele, es uaghas szugj, torok es czomb eret rajta, Adigh keziczenek 3 tikmonak az fejerit, egj fel me-

zel egheteth borth, egj uuegnj fa olajt, egj jo marok teoreoth soht, mind ezeketh egj serpenieobe euzfe keuernj, lapoczkajat ualamenjre er vasal mind ket feleol uaghdaltast megh, az utan aual az eozfe czinalt ezkeozekel kemenien kenieḱ lapoczkajath, zugieth, czombiat es labajthis. Keth sin uasath heuiczek megh, azt tarczak keozel az testehez, hogj be zaragion, az utan uitest az uizbe, az ki feleol erje az sugiuth, aljon benne fel oraigh, masnapis kenest megh, de az uizbe ne uigiek, hordozak.

72 *Ha az lo labarul eer jar ki.* Vegj eb szarth, es nist megh egj kiczine az lo labat, es az eb szarth teod heuen rea, kosd be.

73 *Ha az lo igen huruth.* Vegj uagj hat tikmonnak az fejereth es temienth, teorth mind eozfe, teolcz al [!] lo torkaba, hogj be hasson, oztan az niakara keoz egj forintoth, megh gjogiul.

74 *Ha az lo igen kebes.* Vegj fel fonth fa olajth, forrald megh serpenieben, oztan hat huljon megh, teolcz az lo fulebe, megh giogiul.

75 *Ha az lonak nirjat megh faragjak anira, hogj az laba megh dagadna.* Vegj len maghot, feozt megh tizta uizbe, keozd az lo labara, harom ejel aljon rajta.

76 *Ha az lonak keleuenie uagion.* Egesd megh az keleuent kereztul tuzes uassal, az tuzes uasat tarcz kenkeohez, czepeghest be kenkeouel, oztan keozd be pirototh kenieruel.

77 *Ha az lo laba sok jarastol meg dagad, es santal.* Vond le az patkoth labarol, az talpat uagd megh, marcz len czeput az uizbe, ted az sebbe, ki uonza minden mergheth.

78 *Ha az lo nem uizelhetik.* Vegj mustaf magh olajt es eb uereth, kend megh az lo melljen ualo ereketh.

79 *Item.* Teorj keth fu foghhagjmath, borban habard el, annak az leueuel beleol most megh az lo uazarajat, megh indul az uizeletj.

80 *Ha giliztas az lo.* Ved holt lonak az czontiath auagj tetemet, keozt az lo niakara az gilizta mind megh hal.

81 *Ha az lonak sebet avagj ualami teoreseth akarod* giogitanj, uegj czuka hejat es uizi czigat, egesd megh uy faseghban, ted porra, aual hincz be az lonak sebet.

82 *Mihant az lonak haliok ju az semere.* Mingiarth egj tikmonnak az fejereth ued kj, és az szekit benne had, tegj megh anj sot hoza, ted az tuzre, eghezd megh es ollian lezen mind az tuz. Abbul hamuat czinalj, aual hinczet az zemeth.

83 *Ha az lonak az hasa megh daghad.* Vegj harsfat, egezd megh, az seneth teorue keuerd fa alajba, teolcz torkaba.

84 *Az melj lonak beka var indul az laban.* Vegj grispant, törd megh jol, es uegj tikmonnak az szekith, habard egjbe, keozd rea keczer.

85 *Az melj lo nem hizhatik.* Segj egj fel marok Jsten fajath, moszarban teord megh mindenestul, teolcz egj mezelj eczeteth rea, es szurd megh, es hogj megh szal, teolcz az lonak az torkaba, tizeneoteod napra megh hizik, benne ualo fergetis megh oelj.

86 *Az melj lo kehögh.* Vegj egj darab o szalomnath, es keth tikmoniath, niersen uagdalth eozfe aprora, teolcz ani borth rea, kiuel megh higuljon az megh mondot szerszam, teolcz meleghen az torkaba.

87 *Az melj lonak torok gik uagion.* Az melj lonak torok gik kezt lenni, mingiarth igaz beka kuuel kerekicz megh haromszor, el mulatia.

88 *Az melj lo megh utj az inat.* Az farka teouibul szakazt ki harom szal szeort,

azon harom szal szeorth haromszor uont atal az szajan, az utan tekert megh az uteoth inath uele.

89 *Item. Probatum.* Ast ki az fejer maluanak az giukereth, az felseo heiath ued le es metelt aprora, erosen feozd megh tejfelbe, keost az lo labara. Ha mindennap ujitoth, sem art, harmat vagj negiet napik.

90 *Item probatum.* Ha uton uagj, es az lo megh uti az inath, ahon megh szalaz, masoth uagj harmat nap mulua lezis, uegj egj nehanj penz ara grispant, teord megh aprora, es czinalt eozfe iros uajal es egj darab hajal. Ha sotalan lez az haj annal job, aual keniet az lo inat terditul fogva czukloik de minek eleote legh elseobe megh akarnat kenni, fek száraual tekerth megh kementh az inath uagj egj fertal oraigh, az utan minden nap kenieth aual az irel, afeleol mentest mehecz, megh giogiol.

91 *Ha az lonak vizeleti megh al.* Irt az negj keormere az negj folio uiznek neueketh, tudnj ilik: Fizon, Chrison, Tygris, Euphrates.

92 *Ha fekeles louath uagion.* Semmiuel se oruosolt, hanem ezeket az igiket oluas rea: Mikor Vrunk Jezus Christus suletek; am el mene az eo szereteo szenth szolghajahoz, Kerezteleo szent Janoshoz, hogj megh kereztelkednek az Jordanak uizebe. Mikor Vrunk Jezus Christusnak nem arthatanak es az eo szent korozmanjanak az Jordanak uizeuel az eo szent korozmania helen marada. Igj ennek az fekete lonak ez az fekelj, het fele fekelj, hetfen het fele rut, undok rut fekelj, igaz ugian ne arthason, ne uethesen, megh ne marathason se testeben, se czontiaban, se beoriben, semmi nemu izeben, tetemeben, mind Vrunk Jezus Christusnak nem arthatanak, az eo szent korozmanianak, az Jordanak uizeuel az eo szent korozmaniana helen marada. Amen. Ezeketh haromzor oluas rea az lora, es mindenigh utan egj Mi Atiankot. Probalt.

93 *Item mas probaltab.* Oluas rea ezeketh haromzor, es mindenigh utan egj Mi Atiankoth: Vl uala szekibe az hamis biro, ki az igazat hamisra forditia uala, mikepen Vrunk Christus Jezus eleoth megh nem marathata az hamis biro, ugj ennek az fekete lonak ez az undok rut fekelj megh ne marathason, se buriben, se tetemeben, se czontiaiban, se ezeiben, se semmi nemu tagjaj keozeoth, mikepen Vrunk Jeszuz Christus szekj eleoth megh nem marathath az hamis biro.

94 *Az melj loath uagj barmoth megh uerhetik uagj uerit boczatik es megh nem alathatiak.* Mond ezeket haromszor rea: Az zinaj hegjnek tetejen egj kü aztal, az ku aztal meghet egj kü azonj ember, az ku azonj embernek ku karjan egj ku giermek, az kü azonj ember⟨nek az ku karjan⟩ az ku giermeknek ki uetette az eo kü mellieth, ualamind abul az ku meljbul se nem czeordul, se nem czepen, sinten ugj se ne czeorduljeon, se ne czepenien az en kek louamnak az uere. Dicitur probatum.

95 *Ha az lonak uagj marhanak sebebe feregh esigh.* Mentul keozeleb az sebeheoz zakaz szeorith, azt az szeorth czinalt agiak keoze giuruan, ragazat azt az agiagoth az suteo kemenczenek az szajara, az merre az langh ki jun, es magatul mind ki hullanak az fergek. Nem arth, ha az sebeth be borsoloth. Probatum.

96 *Lo kech ellen ualo bizonjos oruosagh,* az kj az louat megh nem eolj, es az kehetjs kj hanjatja uele. Uegj ket tikmonjath, mjnd az keteot ljukazt megh az egjk uegjn, razt kj mjndenestul beleole az benne ualojath, azutan teocz megh azon ljukaczkan egjk tikmonjat feljk fa olajal, masikatis feljk ereos eczetel, keosek fel az lo orrat, azutan az ket orra ljukaban tet az ket tikmonjat az ljukaczkakal ala fordituan, hogj az orraba foljon, es teord bele az orra likaban, hogj mjnd oda be foljon, az utan hordoztazt, kj hanatja uele.

97 *Hogj az njuegh lobul uagj marhabul kj huljanak.* Oluas rea haromzor ez igheketh. Mjkoron Vrunk ⟨Jezus⟩ Christus ez feoldeon jar uala, tanala eleo Szent Jobbot, ⟨...⟩ kerde Szent Jobot, Niues uagj te, az vagjok Vram, teghnap harom uot, ma ⟨.....⟩ egj se maragjon. Atjanak, fiunak es Szenth Lelek Jstennek neueben. Amen.
Mjkoron Vrunk Christus ez feoldeon jar uala, tanala eleo Szent Jobot, kerde Szent Job, njues uagj te, az uagjok Vram, teghnap ⟨...⟩ ketteo uoth, ma egj se maragjon, Atjanak, fjunak, es Szent Lelek Jstennek neueben. Amen.
Mjkoron Vrunk Christus ez feoldeon jar uala, tanala eleo Szent Jobot, kerde Szent Job, njues uagj te, az uagjok Vram, teghnap egj uot, ma egj se maragjon. Atjanak, fiunak, es Szent Lelek Jstennek neueben Amen. Ezeket oluas rea, kj hulanak az sebebul az njuek.

98 *Hogj az roz feregh kj huljon az lobul.* Az vereos gjureo fanak az juueset uagdaljak fejzeuel aprora. Egj hetjk etesek abrak keozeot az loual, el ⟨czapja⟩ czapja az hasat, es ki tiztitja, de egj hetnel touab ne etesek aual az oruosagal. Probatum.

99 *Ha azt akaroth, hogj az lonak portul es sartul az labajt czukljoban sár es por kj ne uezese, es megh ne varazek.* Czinaltas par lugot, ues tyuk ganejt bele, feozd eozue, ha megh hul, estue werd be az louajdnak az labakot uele, es reghghel mosasth kj, mjnden honapban ezt czelekegjek.

100 *Jmpok ellen.* Vegj fuzfa leuelet, ujzben feozek meg ereosen, az leueleben mosak meg az labat, az leueleuel keosek rea melegen, aljon harmad napjk rajta, haromzer keosegh aual, kjlenczet napra megh gjogjul.

101 *Az melj lonak az vizeletj megh al.* Az veres hagjmat mest kette, az belseo zekeczkejet, uagj az czjrajath, tugjat az ljukaczkajaban, az honnat ujzeljk, es megh jndul. Djcjtur probatum.

102 *Hogy az njuek lonak uagj akar melj fele marhanak sebebul kj huljanak.* Oluas rea ez jgheket haromzor, es harom Miatjankot: Ul uala ket hamjs bjro, jtjlt jgazat, az jgazat hamjsnak, az hamjsat jgaznak, mjkepen az hamjs bjrak, az eleo Istennek zjnje elejben nem mehetnek, es Szenth orzaghaban, azon kepen ebben az marhaban (zeorjn kel neueznj) az feregh megh ne maradhason. Pazabj Georgj djak oruosaga, ut djcjt, tule jgen probalt, nemjs kel egjebel semmjuel oruaslanj, hanem az igjket ehomra mjnden nap rea mondanj.

103 *Hogj az farkasok ualakj marhajat megh ne zagasak.* Mond ezeket az jgeket haromzor es harom Mjatjankoth. En teneket paranczolok ⟨...⟩ Szent Peter apostol, Jstennek Szent jgejeuel, Bodogh Aszszonnak Szent jgejeuel, keoseth njakon az Szent Balas agarajt, kapczolt eozue az eo keormejth, koczol eozue ⟨.....⟩ fene uadaknak zajajth, hogj ezeknek az en marhajmnak ne arthasanak, es bekeseghel meleole el menjenek, mondom az eleo Jstennek Szent paranczolatjanak, Bodogh Aszszonnak Szenth jghejeuel, Szent haromsagh Jstennek hatalmaual, Amen. Ezjs Georgj djak oruosaga, djcjt, hogj probalt, ha ualakjnek marhaja bar ugj el teuelegjek, hogj ne tugja, hun budosek, czak azokat az jgheketh haromzor mongja el mjndennap ehomra, es neuen neueze mjczoda fele marha, nem bantja az farkas.

104 *Jtem.* Djcjt, hogj Tarpaj Georgj neuu katona, kj Puskas Janos hadaban jart, olj bjzonjost tud, hogj soha az marhat farkas nem bantja, czak eczer oluason eztendeoben az marhara. Vegere kel tule mennj.

105 *Jttem.* Barj Kouacz Balazne monta oruosaga, ha az marhaja ualakjnek mezeoben tanal maradnj, akar mj fele marhaja legjen, hogj az uadak ne ban-

czak, azokat az jgheket kel haromzor reajok el mondanj, de az marhat zeorjn kel megh neueznj, ut sequjtur.

Ul uala ⟨. .⟩ Sjnaj hegjnek tetejen Abraham, Jzak, keotnek uala fejer fatjolt, hjm farkasnak, neosten farkasnak, az en marhamra (zeorjn kel neueznj az marhath) az eo zajath fel ne tathasa, az eo zemeth megh ne njthasa, az eo negj labat megh ne mozdjthasa, mondom Jstennek paranczolatjaual, bodogh Aszszonnak het Szent jgejeuel.

106 *Jttem.* Hogj az njuek akarmj fele marhabul kj huljon, oluas ezeket az jgeket: Szent Janos turjaban kjlencz njw feregh esek, az kjlencz len njocza, az njocz len hete, az het len hata, az hat len eotte, az eoth len negje, az negj len harma, az harma len ketteoe, az ketteo len egje. En teneket paranczolok njw feregh Jstennek Szenth jgjjeuel, az mjkepen Szent Janos turjaban megh nem marathata njw feregh, azon zerjnth ezen zeoru marhaban (neueznj kel az marhat) megh ne marathas njw feregh. Ezeket haromzor kel rea oluasnj, kj hul, bar nejs lasat az marhath, bar mas faluban legjen az marhajs, czak neueze az marhat zeorjn, kj hul beleole. Terebesj Teoreok Ferencz probalt oruosagha es bjzonjos.

107 *Sj qujs equus urjnare non poterjt.* Recipe oleum oljuae, et unge manus cum eo et jntrade jn anum manus, seu cullum equj, et consjdere dum peruenerjs kerezt teten (uulgo uocatum) et jbj habet equus uesjcam, et cum uno digito quj est jn medjo attinge trudendo, et statim potest vrjnare, et est probatum.*

108 *Retet jrtanj.* Ozuaj ember tanjtoth. Majusnak es junjusnak az fotan djcjt az kj retet uagj zanto feodet akar jrtja, az gjukereket megh serteghetj, nem ujul, hanem gjukerestul kj uez.*

109 *Ittem mjkor kel otanj.* Djcjt, hogj uysagh eleot harmath uagj negjet napal kel otanj, haran [!] terem, es az fajajs zepen neo.

110 *Ha azt akarod, hogj buzat uzeoges ne legjen.* Az mjkor uetnj akarot az buzat, az eleoth az zakokat, kjkben az magh buzat kj akarod hordatnj, zapultast megh, es aban horgjak kij az buzat, adjgh megh be nem uetecz, egjebet bele ne teoczenek, es nem lezen uzeogheos. Zoroljanj Kouacz Istuan bjzonjosnak mongja.*

111 *Hogj buzat konkoljos ne legjen.* Husfet napjan, mjnekeleote az nap fel kel, kugj kj uagj magat menj kj az mezeore, es mjndenjk hod buzabul az hun konkolj tanaltatjk, zakazanak harom zal konkolt gjukerestul, azt nap keote eleoth ujgjek uekheoz, es ujgjek hazadhoz. Az kj sodort husfet napjan zoktak feoznj, aztjs mosak megh, es tegjek fazekban, ujzet teotfen rea, zokas zerjnt aljon kezen, azt az konkolt, az kjt az mezeorul hozacz, tetest az fazek ala ugj, hogj azon helen mozdjtas nekul feojen megh az sodor, ugj rakj tuzet keorulete, az buzajt keozul kj uez az konkolj. Balaj Vram oruosaga.

112 *Eleuen gjumbert mjnd kel czjnalnj.* Az zeoleo uezeoth eghest megh, czjnalj lugot az hamuabul, az gjumbert ereosen foralt megh benne, oztan most kj beleole, az utan uest mezes ujzben, hat aljon abbanjs egj nap, az utan feozd megh tjzta ujzben, abul kj zeduen, az Jkatuljaban [!] uagj fazekban rendel kel raknj, nad mezel elegj, oztan az feod mezet rea kel teotenj.

113 *Fahj vjzet mjkepen kel eghetnj.* Vegj egj font fahjat, es azt aprora teordelt, es tegj on kanaban, uagj on palazkokban, es teocz hat jcze bort rea, mentul croseb es udeoseb bort kaphacz. Az kananak uagj palasknak jol be czjnalt es teztaual be kent az zajath, az ereje kj ne mehesen, hat azek ugj kjlencz egez nap. Azutan uegj megh tjzenhat jcze bort, joo ereoset, es azt oztan az azot fahjjos boral teocz egjben, a fele kjzdet eghetet bor egheteo fazekban az tuz-

nel mjnd adjgh kel keuernj egj kjs lapoczkaual, ualamedjgh fornj nem kezd. Ha fornj kezd, jgen zepen czjnaljak be az fedelet, es ruhaczkaual tekerjek be, teztaual kenjek be, hogj az paraja kj ne menjen. Megh tjzta megjen mjnd az vjz, azt kuleom uegjek egj uuegh edenben, uagj mazos czuporban, es ha fejer, aztjs kuleom⟨ben⟩ uegjek. Az utolja jsmegh tizta lezen, azt az utoljat masoczor kel megh lajtralnj, hogj ha azt az ereoset es tjztat nem zeretnek jnja ereosege mjat, aual az fejerel eozue egjueljczek, es ugj igjak, hogj ha nem uona edes, egj font nad mezet uagj fel fontot kel bele tednj megh teorue, es az uereofenre kj tednj. Vyfalusj Gergelne Aszony ugj eghetetj.

114 *Sepes Varaban penjgh ugj czjnaljak az fahj ujzet.* Szent Georgj nap tajban eoreok on kannakban uagj on palazkokban fu bort teotfen, aban pro quantjtate ujnj aprora teordeljek az fahjath, azoknak zajokat agjaghal uagj roz ljztel ereosen be kel czjnalnj, hogj az zeozj kj ne menjen, mjnd egj terdjk az feodben asak be, be temuen ereosen, ket hetjk ot tarczak, az utan uegjek kj, keczer eghesek ugj megh, mjnd az eghet bort.

115 *Feod ujzed feoznj.* Uegj egj zereczen djot, gjumbert, harom joo eoreogh gjukeret, metelt aprora mjnd az gjumbert, mjnd az zereczen djot. ⟨ujragot⟩ Egj tjkmonjat ust fejer ljztben, keozjben hjntfen az gjumbert es zereczen djo ujragot, eozfe gjuruan zakaz beleole kjlencz egjenleo pogaczat, sust megh rez fedelen uagj pjnataban, ha feod ujzet feoz, egj poghaczat ues negj jcze ujzben mazos fazekban. Ereosen feozek megh fedeo alat, uagj kenjer hj alat.

116 *Ittem mas forman ualo feozes.* Egj on palazkban kepes zerjnt fa hjjat kel be uetnj, keues arpat, et tengerj zeoleot, teoczek tele ujzel, be sotoluan rez fazekban helheztetfen foro ujzben feozek egj orajgh leg alab. Az utan kj ueuen az palazkot, magatul hüljon megh, adjgh kj ne sotoljak.

117 *Ujzj beteghsegh ellen.* Baranj vrmet zegjen ember egj fontnjt, ket font nad mezel tjmporalt eozue, es ebbul ljctarjumot czjnaluan, azt egje az patjens. Probalt oruosagh, mert Esterhas Pal Vram Reuaj Tamast ezel gjogjtota megh az vjzj beteghseghbul.

118 *Jttem vjzj beteghsegh ellen.* Kjs Martonj porkolab oruosaga. Az jzopot es zaljat megh zarajtanj es megh teornj, anj legjen az jzop, mjnd az zalja, ze toeb, se keueseb, azt az utan megh meruen, az menjet njom az jozp es az zalja, anj teoreoth jgen zepen nad mezet eozue kel egjueljtenj, ebben mjndennap chomra az menjet az kes hegjen fel uehetnj anjat, auagj egj kalan tehen hus leueben, auagj egj hjgan sult tjkmonjban, de az sotalan legjen, megh egje, uagj meg jgja.

119 *[Ittem.] Az jtala penjgh ez legjen.* Az faj boczanak az felseo hjja alat zeolt hejat le kel faragnj, azt megh kel zaraztanj egj keuese, hogj njers ne legjen, es egj pjntes edenben egj joo fel marokkal kel tednj, arra bort kel teotenj, es kenjer hj alat meg kel feoznj. Az meg huluen, contjnue kel inja, de abbanjs mjnd egj magjeronj kanfort kel tednj. Ha penjgh jgen ereos az bor, fele ujz legjen. Ha ereotleneb az bor, keuezeb legjen az ujz. Ennel egjeb jtalanal se ebeden, se voczoran, se vdeo keozben nem kel lennj, az mjgh meg nem gjogjul.

120 *Ennek felete.* Mjnden Jsten atta nap keczer, estue, reghghel az kanfort megh kel metelnj zep uekonjan. Paplon es lepedeo alat embernek czak az feje leuen kjn, egjeb taghjajt, egj melegjteot az paplon ala teuen, jgen megh fustelnj, es meg fuzteluen egj egez orajgh estue, reghghel ugj be takarua kel fekunnj, nemjs kel adjgh reghel az agjbul fel kelnj, az meg megh nem fusteljk, es egj orajgh utana be takarua nem fekzjk.

121 *Fogh fajas ellen probalt oruosaga magam Janonak.** Vegj tjzta papjrost egj uagj ket arkusal, geombeorgest egjben az mjnd az kalmarok eozue geombergetjk, az mjkor borsot bele akarjak teotenj, ⟨...⟩ gjucz megh, eghjen mjnd megh, lezen egj kjs olaja. On auagj czerep talon eghesct megh, azt az olajt egj keues gjapotban jtast be, es tet az fajo fogadra, megh zunjk az fajdalom es az fajo fogh kj perdul.

122 *Ittem mas fogh fajas ellen.* Zeor Mjhalj Vram oruosaga. Az angeljcanak az gjukeret mosak meg, feozek megh kenjerhj alat borban uagj eczetben, azt tarcza zajaban, es aual mosa foghajt.

123 *Ha azt akarot, hogj az leoret megh ne njarasogjek.* Uegjk jzjt es zjnjeth, megh tarcza. Zuretkor ues mjndenjk hordoban egj egj fel marok baranj vrmet.

124 *Ha azt akarot, hogj palantadoth bolha es hernjo megh ne egje.* Mjnek eleote az raza magot el nem uetet, aztasat az magoth Bodogh Azonj mentajanak az vjzeben.

125 Repa magaljs ugj elhecz, hogj az bolha megh ne egje.

126 *Keozjenj ellen.* Zokolj Praedjcator Vram monta oruosaga, probaltak. Hetfun keres harom bolj coreogh hangjat, es kedden hajnalban mjnek eleote az nap fel nem kel, uegj kj mjndenjk hangja boljbul harom harom eozue marokal, es mjngjarast feozek megh egj vstben ereosen, es magatul ha anjra megh hül, hogj bele ulhet, furegjek megh benne kjlenczer egjmas utan. Djcjt, hogj megh gjogjult ember utana, lata.

127 *Uerhas ellen jgen bjzonjos.* Uegj kjlencz tjkmonjat, egj zereczen djoth, zekfuetjs anj njomoth, megh teoruen, egjuue kel habarnj, es azt eghet boron zepen megh rantanj, mjnd egj ratotat, es azt meleghen az hasara keotnj, s ha el hulnc az hasan, jsmet ujoban az eghet boron megh melegjtenj es hasara keotnj.

128 *Ittem mas jgen bjzonjos.* Az bjs almakban egjnehanjat torma rezeleon megh rezelnj, ruha atal kj faczarnj, azt jgja az patjens, meg alatja.

129 *Gonoz felheo es haboru ellen ualo aldas.* Eleozer nagj ajjtatosan mond el az Mi Atjankot es az Credot, es ezt az jmatsagoth: Uram, Jesus Chrjstus, kj az eget es az feoldet teremtetet, az Jordan ujzet megh aldotat, kjben megh kereztelketel, az te ket kezejdet, az kereztfan kj terjeztetet, meltoztasat meg aldanj es feolheket, kjket latok en eleotem, hogj uannak, hogj ezekben az eordeoghek-nek semmj hatalmok ne lehesen, es ne arthason. Algjon megh teghedet felheo az Atja Jsten, algjon megh az Fju Vr Isten, algjon megh az Szenth Lelek Vr Jsten, ozlason el teghedet felheo az Atja Vr Jsten, ozlason el az Fju Vr Jsten, ozlason el az Szent Lelek Vr Jsten. Ronczon el tegedet felheo az Atja Vr Jsten, ronczon el az Fju Vr Jsten, ronczon el az Szent Lelek Vr Jsten. Semje tegjen tegedet felheo az Atja Vr Jsten, semmje tegjen az Fju Vr Jsten, semmje tegjen az Szent Lelek Vr Jsten. Atjanak, Fjunak, es Szent Lelek Jstennek neueben. Amen.

130 *Contra rabjam, jdest dubeosek ellen.* Zaro, zarabja, zarabjta, parabuntur. Ezeket az jgeket kenjere auagj pereczre jrjad, es az dubeos alatnak ad meg ennj, es megh gjogjul.

131 *Contra malam pluujam dje ter.* Zuzen zult Jezus juuel ez feoldre, teremtel olj buzath, hogj kjbul az te Szent testet aldoztatek, es teremptel olj borth es ujzet, hogj kjbul az te zent uered aldoztatjk. Ennek hatalmasagaual paranczolak gonoz fellegh, hogj el romolj, es el tauozal, es ez hatarban be ne juhes, es ha be jutel, jt kart ne tehes. Jn nomjne + Patrjs, et Fjlii + et Spjrjtus Sanctj + Amen.

132 *Hjdegh lelesrul.* Uegjed az tekeneos chjgha hejath, es egheset el az felseo

hejath az zenel, es az zenel el patogh az heja, es az alata ualot teord megh egj mazarban ugj anjra, hogj oljan legjen, mjnd az ljzt, es az menjeth fel uehecz keczer az keshegjen, tegj egj kalan borban, es jgja megh, zjnten akor, az mjkor el lelj, es takarjak jol be, utana el hagja. Probatum.

133 *Preseruatjua contra pestem.* Recjpe trja folja ruthe, duos fjcus succos, et unam nucem, quos ⟨...⟩ jejuno stomaho mane comedere est utjlissjmum. Probatum est.*

134 *Az kjn rajta kél az pestjs.* Uegj az fa bocza fanak, kj czjnterjmbe es küfal melet zokot termenj, az gjumeoczet az mjkor megh erjk, fekete lezen, abban uegj egj latnjt, teort megh es veres borban jtast meg az patjensel, kj uzj rajta, az zjnere nem boczatja. Marjnofskj Vram djcjt, hogj probalta.

135 *Ne porcj morjantur.* Azon faj boczanak az kj czjnterjmben es kü fal melet zokot neonj, annak az gjumeoczet, az kj fekete, ha megh erjk, uegjeth, feozd megh ereosen es jtast megh mostlekban egjnehanzor uelek.*

136 *Ittem mas azonrul.* Az keoreos fanak agat mjnd leuelestul, njersen tarczat egj ejel az ujzben, arul kel ad djznokot megh jtatnj.

137 *Hasragas ellen.* Az fodor mentat megh kel teornj, egj keues bort uagj vjzet kel rea teoltenj, megh kel faczarnj, es az ujzet jgja megh. Az füuet penjg melegh ujsel eosek megh, es az hasara es keodekere keosek. Probatum.

138 *Ittem.* Vegj fejer vrmet, sost megh, egje megh, harom penz ara eghet borth jgjek megh rea, megh azon kjuul fejer vrmeth forro ujzel eost megh, es ualamenjre sost megh, keost az keodekere. Probatum.

139 *Ittem.* Ereos eczeteth teocz az keodekere, hogj telj legjen. Hanjat fektettuen, arra meleg par hamut teocz, ugjan ot megh for az eczet az keodekeben es haznal. Probatum.

140 *Contra koljcam passjonem.* Az fejer ljljum theoueth megh kel teornj es keczke tejben megh feoznj, meg zurnj, es jgja megh az patjens.*

141 *Uerbas ellen, ha fejer ver lezenjs.* Uegj polajt, kjt moczarj mentanakjs hjjak, fejer ureomnek az vjraghjat, fodor mentat, mjndenjket fozd le, rancz meg mezben, es melegen az mjnd meg alhatja, keodekere keose. Balaj Vram djcjt. Probalt oruosag.

142 *Koljca ellen jgen bjzonjos.* Uegj hat uagj njocz eleuen poloczkat, az kj agjba uagj fahazakban zokot termenj. Egj tjzta czuporkaban teorth eozue, es teocz egj kjs melegh boroczkat rea, keuert jol egjben es jtast megh uele, megh jndjtja az hasat.

143 *Gutta utes ellen.* Az nagj lapunak, keseru lapunakjs hjjak, asak megh az gjukeret, zepen megh mosuan, creosen teorekjek megh mazarban, az utan faczarjak kj az leuelet tjzta ruha atal, az melj lew mjngjarast megh alzjk, oljan lezen, mjnd az hjdegh etek, aual kenjek ereosen tetetul foguan eghez az talpjk, tuznel njaka czjgajat es torka keoruljs mjndennap haromzor; Az utan takarjak be meleghben, harom uagj negj nap egj mas utan ugj kenjek. Jsten utan haznal, es helere epul, kjualt kepen ha fjatal az ember, de eoreok embernekjs haznal. Fejer Andrasne Geonczeon gjermeken probalt oruosaga, az kj negjed napra meg gjogjul Jsten aldasabul.

144 *Uerbas ellen probalt oruosagh.* Az fejer kretath teorth uagj uakart jgen aprora, az kjn az uerhas uagjon, jtast megh egheteth borban. Ha egheteteth bor njnczen, tehat njers borban. Hartaj Gabor Vram magan probalt oruosagh.

145 *Patkanjok ellen ualo oruosagh, mjnd jdezek el eoket az haztul.* Ezt kel egj papjrosra fel jrnja akar mjkor: Az feoldnek temjerdeghseghe, es az feregnek hatalma njncz anj, mjnd az embernek tudománja, azert meg kel lennj. Ezeket

le jruan, egj eleuen patkannak njakara ereosen rea kel keotnj, boczazd el, uthon, vjzen, hegjen, veolgjen, mentest mennek azon helrul masuua. Verebelj Mjhalj, az kj Orlaj Jstuan zolghaja, feje ueztese alat keoteote, hogj probalt oruosagh.

146 *Ha ualakjn az ereotetes uagjon.* Ugj hogj ad secessum zekre ulnj kjuankozjk, de semmj sem megjen tule, czak az ereotetes uagjon rajta, azt aual alathatnj megh: Uekonj ruhabul czjnalj egj tenjernj zakczoth, hozab legjen, hogj sem zeleseb, azt teocz tele buza korpaual, foraljanak roza ⟨....⟩ ujzeth, az korpas zakczoth tegjek bele, es melegen az mjnd el turhetj, tegje (saluo honore[)] az alfeljre, es tarcza rajta. Ha megh hjdeghzjk, ujobban melegjczek, megh alatja az ereotetest. Probatum per me jn domestjcjs.*

147 *Marjnofskj Vaczlaf Exul bjzonjos es jgen keonju purgatjoja.* Accjpe foljum senj 2 lathal, apro tengerj zeoleot 4 lat, liqujrjcjum, kjt nemetul zjs holcz hjak, patikaban tanalnj, 2 latoth, agarjcumoth egj latoth, Jerabjna fan termeo gjumeoczet, kjuel az czazar madarakotjs fogjak, zep ueres gjumeocz, egj fel maroknjt.

Jttem azu zjluat cjrcjter 12.

Jttem anjz magoth, 2 latot.

Mjnd ezeket eozue czjnaluan egj uy mazos fazekban, az kj cjrcjter harom jczes legjen, czjnalt, teocz tele zep foljo ujzel uagj joo boral, es vy fedeouel fed be, hogj az paraja kj ne menjen, meg keues teztaual bejs kenhetet, joo tuznel megh feoznj ugj, hogj harom vynj kj feojeon benne. Lagj melegen osztan ehomra jnja kel egj huzomra fel mezelel, keczer uagj haromzor, uagj teobzer jgja, es jgj jgen zepen operal, azutan genge etket egjel eoth ora mulua. Ez probatum multocjes.

148 *Jttem mas has ragas es koljca ellen.* Marjnofskj oruosaga. Uegj egj falat calmus aljas prustwurcz newu gjukeret.

Jttem vjola gjukeret.
Ittem czjtfor gjukeret.
Item agarjcumoth.
Jtem angeljcat.
Jttem baberth.
Jttem gjumberth.
Jttem jerabjnanak az gjumeoczeben.
Jttem egj keues zeod vrmet.
Jttem enczjanat.

Mjndenjket ezek keozul aprora metelnj ugj jranjozuan, hogj mjndenjk fele egjerant legjen, es ⟨...⟩ eozue egjueljtuen sost megh ualamenjre, es jgj oztan abban eozue egjueljtjt materjaban egj djonjt egezen kel el njelnj, es joo eghetet boral egj joo jtalkaual rea megh jnja, ezt egjnehanzor czelekegje. Njncz olj ragas, kjt meg nem alat. Az hasatjs meg lagjtja. Probalt magunkon, djcjt, hogj Rudolphus czazar oruosaga.

149 *Az mielj gjermeknek az hasa jgen megjen, hogj az uer has rea ne esek, azt megh alatnj.* Uegj belen fuet, feozest megh ereosen, abban furezek, megh alatja az hasat.

150 *Uerhas ellen Budaj Jstuan Vram oruosaga, bjzonjos.* Uegj az atraczel neuu funek az gjukeret, feozek megh borban, abban jgjek estue, reghghel aprodonkent. Az kj penjgh jnja nem akarja, tehat az levelet hanja melegh ujzben, hogj megh lagjuljon, aual rakja be az hasat es keose, az az meg alatja.

151 *Az bazbul palazkakot uagj agjbul kj ueztenj.* Uegj fagjal fanak apro galjacz-

kajt leuelestul, ereosen feozd megh. Azon forro melegh ujzel mosak az haznak falajt, az hun uadnak egjnehanjzor, kj ueznek.

152 *Keozfenj ellen.* Czazar Vrunk eo Felseghe – fundaloja olaz – magan probalt. Haznos. Ad podagram frjgjdam. Coquatur pulujs ex herba tabaco jn ujno albo et caljdum alljgetur ad locum dolentem, post aljquot horas cessabjt dolor, sed jnflabjtur locus ubj erat dolor, tamen contjnuetur saepjus apponere supra djctum medjcamentum donec tumor eualescet.

Postea post corroboratjonem neruorum fjat unguentum ex sale bene contuso et contrjto, cuj adjungatur oleum oljuae et succum ex herba tabaca, e oleum spjkenardj, mjsceantur omnja sjmul, et cum hoc unguento ungantur pedes, ubj sentjtur aliqua debjljtas neruorum, et supra juduantur prjmo soccj ex tela, postea aljos expelle leporjna seu alja, ut teneat pedes caljdos et hoc utatur quotjdje cubjtur jturus. Jnstructio hec data Posonij 5 Novembris Anno 1635.*

153 *Az melj embert sulj bant, bar kj gjujeon az alfelen uagj masut. Jgen probalt oruosagh.* Ezeket az jgheket mjndennap keczer oluasak rea az sulre, az kezet rea teuen reghel nap kelet eleot, estue nap njugat tajban, ut sequetur. Fekete sulj, barna sulj, teok sulj, hetuen het fele sulj, tjteket az Ur Jsten uezesen, az Fju Vr Jsten megh gjalazon, az Szent lelek Jsten az tj zaz gjukereteket zaza zaghasa, mondom Atja Jstennek paranczolatjaual, az Szent Lelek Jsten szenth hatalmaual, az Jezus Chrjstusnak Szenth aldozatjaual, hogj tj, suljok ebben az emberben (neuen kel az embert neueznj) megh ne marathasatok, hanem megh zaragjatok, megh azzatok, es semmje legjetek. Ezeket az jgeket el monduan mjndenzer, az Mj Atjankot utana kel mondanj, reghghel nap kelet eleot haromzor, estue nap enjzet eleothjs haromzor, mjnden keonjorghes utan az Mj Atjankotjs el monduan, es az kezet rea tegje, az mjkor rea oluas. Ezen oruosaghal ha masal nem mondathatoth, ugjjs elhecz, magad mond el, az kj patjens uagj, mjnden nap az kezedet rea teuen, de vgj jgjekezel, vy hod penteken kezgjet rea oluasnj. Majtjsj Peter djak euel gjogjtota megh Orzagh Janos Vramat, eojs mast aual gjogjtota, jgj probatum.

154 *Keozfenj ellen.* Uetesj Jstuan Uram magan probalt oruosagha. Uegjeth az keozfenj hagjmath, es kükurcznek az gjukeret, aual kenjeth az mjkor reat gju gjakorta, jgen haznal.

155 *Ha azt akarot, hogj az raj mehet el ne menjen.* Mjhant az anjarul le megjen az raj es jranzot, hogj el akar mennj, ezeket az jgeket oluas rea: tj mehejm, zaljatok megh, ha penjgh ugjan el mentek, sehun megh ne zaljatok, hanem oda menjetek, az houa az procatorok lelke megjen. Rezeghej Bernat Vram probaltnak mongja.

156 *Ha az hernjo kapoztadath megh esj.* Ezt czelekegjeth: ha az uton keresetlen lonak talparul le eset sart tanalot, mjnd egj patko zabasu, ued fel, uet kezedben, menj az kapozta keoze, es mongjat, tj hernjok, ese kuruak, menjetek el mjngjarast ezen kertbul az kapoztarul, mert ha el nem mentek, mjnd egjk agjon uerlek beneteketh, es azt az lo talparul le eset sart uest az kapozta keoze. Kauasj Balas Vram mongja, hogj maga probalta, es haznat lata.

157 *Ha azt akaroth, hogj buzat uzeghes ne legjen.* Az uetesnek ualo buzat az mjkor el kezjtes, az mjkor uetnj akarot ujnnj, uegj azonj embernek ualo also jnghet, bar zenjes es rut legjen, azt az mag buzat teocz mjnd atal rajta, de az aljanal fordjczat fel, es ugj teocz atal rajta, es uest el Jsten hjreuel. Keortuelesj Valent probaltnak mongja.

158 *Ittem mas.* Karaczon estjn konjhadon es kemenczekben ualahun tuzelnek, zepen sepertest el az hamuat, es oztan az kj hamu gjul karaczon napjan, mas-

nap sepert eozue, es tet joo helre, az mjkor az mak buzat el kezjteth, azt az karaczon napjan gjul hamuat hjncz keozjben, es egjueljcz eozue, ugj uest el. Keortuelesj Baljnt probaltnak mongia. Ha penjgh akor keozjben hjntenj el mulatna, az utanjs, ha az uetet es keoth buzara jmjt amot el hjntet. Djcjt, hogj haznal.

159 *Ha retetbul az rakatja es fejer fuzest kj akarot jrtanj.* Vaghdalt kj az fuzest, mentul alanczonban kj uagdalhatoth, az gjukeret hjncz meg buza korpaual, mjnd kj uez az gjukere, fergheczke esj megh. Valent djcjt, probalta.

160 *Uerbas ellen.* Uegjet az faj boczanak az gjumeoczet, teort megh, faczart reghelj edes tejben, azt jd, megh al. Penjghen probalt oruosagh.

161 *Jttem mas.* Regen megh hot embernek koponjajt uegjet, kesel faragj benne, es jgja megh.

162 *Ha azt akarot, hogj buzat soha uzeoges ne legjen.* Az eozj uetest, az melj kereztjen ember Szent Mjhal nap tajban el kezdj uetnj, Jstenet hjuan segjtsegul az megh aldasra czelekegje aztjs: tegje zerjt egj aranj gjureonek, ha aranj gjureoje njnczen, tehat ezust gjureonek, es ket gerjzt foghhagjmanak. Uarjak egjuue az magh ueteo lepedeoben, auagj az zakban, kjbul uetnj akarot, es az zakoth, az kjben az magh buzat kj ujzeth, le ne turjek, hanem az mjnd be teotetek, ugj kjjs teoczek, es ugj ueteghese el Jsten hjreuel. Aztjs az gazda ember megh tarcza, az kj pozdorja esjk haza keorul, megh ne eghesek, hanem az uduarara ganej keoze hordasa. Aztjs az gazda ember megh tarcza hazanal, zalmaual kemenczejeth soha ne enghegje be futenj, uagj aual tuzet gerjeztenj. Roduanban Heorczeok Balas newu ember oruosaga, az kj regjeb zaz eztendeosnel, azt mongja, hogj eo nekje soha uzegheos buzaja njnczen, egjeb oruoslasa ⟨egjeb⟩ njnczen ennel, azt mongja.

163 *Remedium rusticum contra pestem Francisco Reuaj.* 1570. Sume tres portiunculas raphanj majoris, totidem portiunculas minoris raphanj, tres muscas, tres araneas cum totidem teles, tria grana piperis, tria grana juniperij, haec contundas in mortario et lino inungas et sic apostemati in ponas. Probatum est a domino Francisco Reuaj. Anno 1570.*

164 *Nehez beteghsegh ellen.* Kalnaj Ferencz Vram sokon probalt bjzonjos oruosaga. Czedulat kel jrnja az oljan njaualjas embernek njakaban ualot, de mjnek eleote hoza fogz az jrashoz, ezt kel mondanj: Atjanak, fjunak es Szent Lelek Vr Jstennek neueben kezdem en el azt az jrast, Atja, fju, es Szent Lelek Vr Jsten adgjat, hogj haznaljon. Ez jgeket magan lassan el mondanj, semmjt ne zoljon ember, hanem ezt jrja az czedulara, utana ualo jrast: + Admjrabjle mjsterjum declaratur, hodje, Deus homo factus est, et il quod fujt permansjt, et quod non erat assumpsit, non commjxtjonem passus est, neque djujsjonem protuljt, pro nobjs peccatorjbus jn Cruce + Jesus Nazarenus Rex Judaeorum + tjtulus trjumphaljs, defendat te creaturam suam ab omnjbus maljs, Sancte Deus, Sancte fortjs, mjserere et saluum fac hunc famulum, aut famulam tuam, (Andream Magdalenam) ad hac jnfjrmjtate, et haec nomjne Patrjs, et Fjlij, et Spjrjtus Sanctj Amen. + Ezt jljen forman le jruan, mongja el jsmeg magaban, az az kj az czedulat megh jra, Atjanak, Fjunak, es Szent Lelek Vr Jstennek neueben uegheztem el ezt az jrast, Atja, fju, es Szent lelek Vr Jsten, agjat, hogj haznaljon nekje. Eozue takaruan, ezen czedulat keose atal kereztul az czernaual. Az kj penjgh az betegh gjermeknek rea keotj az czedulat njakaban, tehat terden alua mongja el elseoben az Mj atjankot eotczer, azutan Hjzek egj Jstentjs eotczeor, ugj keose czomura az njakan, de el ne ueczek az jmadsaghokat Harmad napjk hordoza az czedulat njakaban, de fel ne boncza

senkjjs, hogj megh oluasna, az utan ⟨az njakaban⟩ akar karmazjnban, akar barsonban uarhatjak, vjselje ugj az njakan. Az czedulat furdeoben megh ne aztasak, az betegh gjermeketjs eorjzek, ujzben el ne use az njaualja.*

165 *Penjgej Nagj Peter fokfajas ellen magan es masokon probalt oruosak.* Uegj keresetlen fejer eb zart, saluo honore (id est album grecum), azt teort megh, es zjtalt megh, ahoz teorj megh kjlencz zem borsot.

166 *Jtem.* Katank kóronak az gjukereben azalj megh, az kjt nap utan jaro funekjs hjnak. Djakul penjgh cjkorjanakis hjjak, abban egj jznjth teorj megh. Ezeket egj mezeljes vy czuporban borban ereosen megh kel feoznj vgj, hogj job reze az bornak el forjon. Az utan megh teoczek tele boral, es ujobban jol megh feozek kenjerhj alath, es oztan zurjek megh, aual mosa gjakorta az zajat, es az zajaban tarcza, mjnd adjk mosa, mégh megh nem keonjebedjk. Eo azt mongja, hogj soha az utan az fogh fajas rea nem jun. Magamjs probaltam, de haznalt Jsten utan.

167 *Hjdegh leles ellen jgen probalt oruosag. Debreczenj Tamas Vram sok emberen probalt.* Uegj egj nehezek zep zjtalt borsoth egj fontos serpenjoben, kjheoz ez jde alab megh jrth teob ezkeozeketh merheset megh, hogj egjenleok legjenek: ugj mjnd egj nehezek zep zjtalt mjllje soth, anj teoreoth es zjtalt mjrrat, annj fejer temjent, aztjs teoreoteteth es zjtaltat, es fel nehezek vnjcornjs zaruat, teoreotet es zjtaltat, bors sjtalo zjtaban. Azokat eozue egjueljtuen az mertek utan, mjnd es jgen jol el keueruen, ozza anj fele, az mjnd jsmerj jllendeonek, bar tjz fele, ha egj egj nehezek lezen, ha penjgh czak fel fel nehezek lezen, azt eoth fele. Tjzta papjrosban kuleom kuleom az oztas zerjnt czjnaluan, mjkor az hjdegh el fogja az emberth, egjk papjros beljth agja nekj ket uagj harom joo kalan borth egj poharkaban teoltuen, eczersmjnd el habaruan jol az borban, egj huzomban adgja megh jnja, az mjkor fazlaltatnj kezdj, takarjak jol be, el hagja. Probatum. Kjs gjermeknekjs megh adhatnj, de czak felet eczerre, es ha mazorjs rea jun, masjk felet, annak js Jsten utan haznal.

168 *Jttem mas oruosagh hjdeg leles ellen, jgen probalt es sokaknak haznalt.* Uegj harom kjlencz zem borsoth, kjlencz fokhagjma gjrjzteth, kjlencz vreom zalnak az tetejeth. Az borsoth elseoben teort megh bors teoreoben, az utan uest keozjben az vrmeth es az fokhagjmat, teort ujobban eozue, harom penz ara eghetet bort teocz rea, habart jol eozue, az mjkor el fazlalja, jtast megh uele, es takart be ereosen.

169 *Jttem parazt oruosagh, pro pauperjbus hjdegh leles ellen.* Sok emberen probalt. Uegj ereos eczetet egj fel mezelnjt uagj keuesbet, teocz beouen fa olajt keoze, es borsotjs ues keoze, habart eozue, az mjkor el fazlaltatja, jgja megh es takarjak be.

170 *Jttem mas probalt.* Uet az utj fuet ⟨...⟩ gjukerestul, mosak megh, feozek megh joo borban kenjer hj alat, tegj hoza keues borsot es mezet, agjath haromzor az patjensnek. Sokon probalt.

171 *Koljca es arena ellen ualo oruosagh, igen bjzonjos es probalt, sjmul uel djujsjm, legjen bator emberen, egjarant elbeth uele sjne perjculo.* Eozel Szent Mjhal nap tajban szegjenek az keczke rago fanak az gjumeoczeben, mjnd hogj akor erjk megh, es az magja kj hasadoz, azt az maghoczkat zegjek kj, es rostan zarazak jol megh, az kj ueres hartjaja az maghnak, azt tjztjczak le rola, azon kjuuljs uagjon az magjan mégh egj uekonj hartjaczkaja, aztjs uegjek le, es oztan abban az megh tjztjtott maghoczkaban (de elseoben jol megh zarazak) uegj az menjet akarz, azt réz mazarban terjek megh, oljan lezen, mjnd az ljzt. Abban az ljztben uagj jnkab materjaban uegj egj beczj lat njomonjth, azt egj

tanjeron ozat eoth fele ugj jranjozuan, hogj mjnd az eoth fele egjarant esek, azt az eoth rakaskat egj ora alat az patjens egj kalanban czjnaluan, es boral megh egjeljtuen. Megh habaruan, egj mas utan megh jgja, mjndenjk rakasnak megh jtala utan egj kjs morat hagjuan, de czak ugj legjen az mora, hogj mjnd az eoth rakast egj ora alat megh jgja. Az utan uagj kel, uagj nem kel, gjakorta zekre uljen, es ereotese magath zukseghet tednj, nem sok jdeo alat megh zabadul Jsten akaratjabul njaualjajatul, ez alat penjgh az menjre lehet, melegen tarcza magat.

172 *Az kjnek az alfelebul az uegbelj le jar.* Fogj egj ujzj nadaljt, uont egj fa njarfaczkara, sust megh ugj, hogj ugjan megh eghjen, teorth aprora, hjncz megh uele az le jart uegh belt, oztan az magha job sarkaual njomt be, teobe kj nem jun.

173 *Sj ujs ut vermes caules ne corrodant.* Semen plante quod semjnare ueljs, prjus ponas jn aquam benedjctam et mjttestare jn illa aqua usque horam medjam, dejnde erjme et pone ad solem ut sjcceth, dejnde debes spargere ad terram, et cum plantauerjs, uermes non ualebunt corradere caules.*

174 *Az melj juth megh methelјezjk.* Recjpe herbam Cheljdonjae, et non sjccabam contere bene et succum ejus recjpjas, postea cum uno pondere oleum oljuae mjsceus jn sjmul et jn os oujum cochlearj uno debes fundere, et eujtabunt pestes, probatissjmum est.*

175 *Ut apes non recedant.* Unge vas apjum cum succo maluae, malua fü, et nullas abjbunt. Probatum est.*

176 *Cum uolunt recedere djc jlljs.* Apes apentote + Chrjstum mementote + quj vjrgam Aron fecjt florere, hjc facjat uos descendere, Jn nomjne + Patrjs, + Fjlij + et Spjrjtus Sanctj + Amen.*

177 *Cuj sangujs exjbjt per nasum.* Scrjbe haec nomjna subsequentja, suo sangujne cum nouo calamo et ljga ad collum ipsius, et statjm sangujs cessabjt + Barbara + barta + byra.*

178 *Sj apes uolunt recedere.* Haec jlljs djc, meheknek raja, tj megh zaljatok Aron vezzejere, es megh fighjetek, mjkepen megh fjgede Vrunk Jsten az szent kerestfan + Atjanak, es fjunak, es az Szent Lelek Jstennek neueben Amen.*

179 *Hogj az aztaghban eger ne lakhasek.* Hushagjo kedden czjnalj egj gerebljeth, es mjkor az aztagoth akaroth hun raknj, eleozer aual az gerebleuel gereblelt megh az heleth, eger nem lakhatjk benne.

180 *Ha azt akarod, hogj az aztaghnak odalat az varju kj ne uonja.* Az mezarosoktul hoz az baromnak zjuebe, kjt az mezaros le wagh, aztoth aprora metelt, fuzt fonalra ⟨kerest meg⟩ kerult megh az aztaghot uele, nem zalja az madar.

181 *Contra cjnjces jn lecto. Poloczkak ellen.* Recjpe smjghma et lectj rjmas cum smjghmate ljneantur, et statjm recedent. Probatum.*

182 *Ad fugandum puljces de camera uel de ljnteamjnjbus.* Recjpe semjnjs corjandrj, uel herba jpsjus vjrjde et coque jn aqua, et hanc aquam asperge jn camera et fugjenth, uel asperge super ljnteamjna, sed herba ejus ujrjdjs est foetjda ualde, semen uero acceptum.*

183 *Ad dormjendum.* Recjpe cornu caprjnum et suppone capjtj, ujgjljas in somnum conuertjt et est probatum.*

184 *Pestjses jdeoben mjnd ujseljek magokat praeseruatjuum.* Sj qujs tempore pestjlencjae mastjcauerjt foljum unum verbenae (magjarul zapora fü), jta quod ejus succum mastjcando deglucjat, saluus et securus erjt ab omnj peste. Poterjt etjam darj pestjlentjco jpso uescjente modjcum verbenae succj, jn vjno uel brodjo. Probatum et reuelatum a demonjaco quodam.*

185 *Supposjtorjum bonum, jd est az kjnek zekj megh al, nem ganejolhatjk.* Recjpe mel, despuma et decoque in patela cum sale, jn jnfunde super lapjdem, ut jnfrjgjdet et fac exjnde jn formam djgjtj et fac puluerem de stercorjbus murjum et jnuolue cum aljque pjnguedjne uel oleo et jntrude jn anum de mane et aljo tempore, et habebjs uentrem laxum statjm.*

186 *Thetwesegrul ualo oruosag.* Valamelj gjermek jgen tetues, az fekete vrmeth vjzben feozd megh, abban furezt megh, kj uez az tetu beleole.

187 *Betonjca. Vngarice. Bak fü. Sklauonice. Bukjjce.* Contra morsum rabjdj canjs. Recjpe betonjcam, vulgo bak fü uocatam, cum vjno concussam et ad vulnus ponatur.*

188 *Ne caules comedantur a vermjbus.* Recjpe herbarum folja cecla uocatarum et contunde fortjter et succum ejus extrahe et quando ujs caules plantare, tunc prjus omnes, quas plantare ujs jntjnge jn succum hunc et planta postea. Ceterum quando caules jam creuerjnth et vermes praedjctj jncjperent comedere, tunc recjpe semen praedjctae herbae ceczla et contere fortjter et mjsce cum aqua et tum postea cum eadem aqua asperge jpsas caules et omnes uermes jljco morjentur.*

189 *Az kjben gjljzta uagjon.* Ved az perje funek az gjukeret, foraljak megh borban es azt jgja megh.

190 *Jtem.* Jgjek roza ujzet es meg eolj benne.

191 *Contra hagjmaz, jnfjrmjtatem.* Recjpe radjces ljljorum crocej colorjs, jn paludjbus crescentjum, uulgo sarga ljljum, et munda bene, et jncjde ad partes mjnjmas et tere jn mortarjo fortjter admodum nasturcjj et pone ad unam scutellam et cum albugjne ouorum decem, uel plurjum mjsce bene, ut fjat sjcut pastum, post haec jnter duos pannos ljneos, uel alterjus molles pone super genua, amborum pedum et mjtte stare ad aljquod horas et haec fac per djem bjs aut ter et est probatum. Hoc fjat de mane et de uesperj.*

192 *Torok gjk ellen.* Vegjeth az fejer ljljumnak az sargajath, az kj az keozepjn tanaltatjk, es zékfunek az bjmbojath, czjnalt tjzta uueghben, teocz fa olajt rea, njarban tarcz az uereo fenjen. Az torok gjkoth ha erzet torkodban, kenjeth uele. Probatum. Sanabjtur.

193 *Jtem azonrul.* Uegjeth az corjander magoth, teorth porra es melegh borban jgja megh. Probatum.

194 *Eokleles auagj njlalas ellen.* Az melj kardal auagj zabljaual embernek fejet ueznek, azt hegjuel mezitelen tarczak ala egj talra, es az ujzel mjnd ket feleol megh eontenj, es azt az ujzet kel jnja. Probatum.

195 *Has ragas ellen.* Az menj halnak czontjat megh zaraztanj es megh teornj, azt kel megh jnja ujzben, megh gjogjul.

196 *Hjdegh leles ellen ualo oruosagh. Probaltatoth.* Jn autorjtate Patrjs, sapjentja Fjlii et uerjtate Spjrjtus Sanctj gratja, et jn nomjne Patrjs, Fjlii et Spjrjtus Sanctj reljnquat te N. N. febrjs, sjngula, bjdjana uel trjdjana ✕ : ✕ : ✕ et quartana. Amen.*

197 *Jttem.* Foghhagjma gerezdre harom feleol az oldalara ezt kel jrnj: Arex, Arex, Artjfex. Czak egj gerezt foghhagjma kel egj oruosaghoz, de az ruhaban ualo keotesrejs haromzor kel hurkolnj az czernat, es mjnden hurkolas utan mongja: Atjanak, Fjunak, es Szent lelek Jstennek neueben. Amen.

198 *Jtem mas.* Barczj Jstuan Vram oruosaga, kjuel sok embert oruoslot megh. Eokeor farknak uegjeth az gjukeret, mozd megh, az genghe hajaczkajat farakt le, es egj mezeljes czuporkaban czjnalj ugjan beoueczken abban az gjuker hajaczkaban, kenjer hj alat ereosen megh feozd, de kj ne forjon, az mjkor az hjdek

borzonghatnj kezdj, lagj melegen jgja megh, es takarogjek be, ha az hanjas rea er, ne tartoztasa, jgen probalt oruosagh.

199 *Contra muscas.* Coque verbenam, uulgo zapora fü, et cum aqua ejus perfunde parjetem, fenestras et janua[m] omnes exjbunt jnde.*

Oruosaghok.

200 *Contra arenam, probatissinum scripta 1618.* Székfunek az uiragiat megh kel szednj es ualamj uuegh edenbe fa olajba hannj. Az mindenkor melegh hazba aljon kezen, es az mikoron az arena bantia az embert, az agiekath aual kenie tuz mellet.*

201 Fekete ürmeoth, jgliczet, székfuet, ereosen megh kel feoznj es abban fureodnj.

202 Czinaltason ember vekonj vazonbul egj szaczkot, olj nagioth, az ki az uesejeth be fegie, es czinaljon abba az szaczkoba len magoth, szék funek az viragiat, fekete üreomnek az uiragiat, es harom kilencz konkolt, es mikor az fajdalmoth magan erzi, tegie az szaczkot tizta forro uizbe, megh ember egj Miatiankoth mondhath el, adigh legien az szaczko az forro uizben, azutan uegie ki, es ket tizta tanier keozeoth niomogasa megh, azt oztan az szaczkot mentul melegeben szenuethetj, teje az hun az fajdalmoth erzj, az uesejere auagj az agiekara. Ha megh hul, megh ujoban forro uizbe teheti es teobszeris. Probatissimum remedium.

203 *Uerhas ellen.* Kis karaczon es vizkerezt nap keozt leo szarkath, az fejerul niuzt le az burit, es az fejeth niakan fogua fugezt melegh hazba, es az mikor ualakin verhas uagion, annak az szaraz uelejebe ad megh inja.

204 *Jtem mas.* Ha az ebekel niulat fogathacz martius hauaban, szakazak el az ebek. Egj darab tizta uekonj ruhat aztazt megh sziue irant az ueribe, azt az veres ruhat szarazt megh, es ha ualakin uerhas uagion, egj darabot abba az ruhaba mes es ueres borba keueruen feozd megh, es igia az patiens.

205 *Vizi beteghsegh ellen.* Az kin rajta uagion, ket egez hetik czak sutet egiek, es fekete ureomnek az giukeret ereosen megh feozuen, azt igia ket eges hetik. Probatum.

206 *Korsagh ellen.* Ha patkot tanals szegheztul keresetlen, az szeghet ued el, az sart rula le nem deorgeoluen, fugezt az korsagos embernek az niakara 3 auagj 4 baszar szemmel.

207 *Seres mjat eset hjdegh leles ellen, auagj seres ellen es olj hjdegh leles ellen, az kjt megh nem gjogjithatnak. Probatum.* Uegj belenj fuueth, az kjt bolondozo funekis hjak, annak az leuelejth hand melegh uizben, az utan ha meg lagjul az melegh ujzben, fektest le az patjenst es rak rea mjnd gjomrara es oldalajra, mjnd keorul beouen egj mas hatara es keost rea. Azt ha hat orakort rea keoteoth reghghel, megh mas nap hat orakor ugjcz megh, mjnd adigh keoseth, megh haznat nem erzet Jsten utan ket uagj harom keotes utan haznal. Probatum.

208 *Hagjmaz beteghsegh ellen.* Leuestikomnak az gjukeret, ket eleuen rakot megh kel teornj, ket tikmonjat bele habarnj es ezeket egjuue ⟨habarnj⟩ tjmporalnj. Egj icze bort rea teotenj, zjta atal atal kel teornj, es aual kel mjnden testet kennj, kjn az hagjmaz uagjon. Hogj megh kennek, tarkont kel megh feoznj borban, egj lepedeoth abban martanj, es az megh kent embert lagj melegen bele kel takarnj, ha euel erjk, el nem hatalmazjk, harmad uagj negjed nap alat el al rola. Probatum.

209 *Orbancz es fakadekok ellen.* Vegj egj lat temjent, teord megh, zjtalt megh,

habart egj mezelj borban, melegjcz megh, tizta len ruhat marcz bele, mjndennap keczer tekert rea, es megh zaraztja. Probatum.

210 *Verhas ellen bjzonjos.* Vegj egj fel marok zaraz somoth, teort megh jgen aprora, ahoz uegj magjero belt es djo belt, aztjs teort eozue, azokat rancz megh mezben, azt egje az patjens napjaban egjnehanjzor, megh alatja.

211 *Cuj sangujs exjbjt nasum.* Scrjbe haec nomjna subsequentja suo sangujne cum nouo calamo, et ljga ad collum jpsjus et statjm sangujs cessabjt + Barbara + Barta + Biira.*

212 *Sebes embernek az verjt ha megh nem alathatnj, kjualtkepen, ha ere talal megh zakadnj.* Egj nehanj feodj gjljztat asas, azakat aprora uaghdaltast, es gjurjak kenjer bel keoze egj keues vajaczkaual, azt keosek rea az sebre, megh alatja az uerjt. Gjrjnczj Jstuan Vramon probalt oruosagh.

213 *Ittem, hogj az orra ueret megh alasak. Probatum.* Az ⟨emb⟩ reghen megh hot embernek az agja kaponjajan ualo mohot kel le faraghnj, es az melj embernek orra uere jar, az orra ljukajt aual kel be dugnj, megh alatja. Probatum.

Ember niaualiak elen oruosagok.

214 *Minden fele hidegleles ellen ualo oruosagh.* Utcunque probatum. + Potentia Patris + sapientia tibi fortitudo Spiritus ⟨Spiritus⟩ Sanctus liberet te ab omnibus febribus, quotidianis, dualis, tridualis, quadrualis in nomine Patris, Filii et Spiritus Sancti. Amen. Ezeketh irj egj czedulara es mikor leoli ⟨irt⟩ keozt az niakara egj czerna szalon.*

215 *Cipas szemrul.* Az rozath feozd megh uizben, az leueleuel kend megh az szemedeth.

216 *Ad sanguinem narium sistendum, remedium probatissimum.*
Sanguis mane in te
Sicut Christus in Se
Sanguis mane in tua Vena
Sicut Christus in sua poena
Sanguis mane fixus
Sicut CHRISTVS quando fuit crucifixus.
Ter repetendum, et cum deuotione, imposita manu super caput hominis fluxum narium patientis, recitandum. Quercus perterebretur, immittantur tres uel amplius guttulae sanguinis, ac post modum foramen illud simili ligno fortiter obturetur. Id quoque exploratissimum. Fata non regunt, ast Altitonans, quo eadem, et nos regimur ab illo.*
Jtem probatissimum. Egj talaczkaba teocz mentul eroseb bor eczeteth es az teokit marz bele, meg szunik orra uere.

217 *Ha ualamelj sebesnek az uereth megh nem alathatiak.* Vegieth az eleuen szeneth, masarba teorth megh, mingiarast meleghen hincz az sebre beouen, megh al az uer.

218 *Az sargasagrul.* Az sternadel neueo madarra (sarga uerebnekis hijak) sarghasagu ember ha kemenjen nezj mind adigh, migh le szal az madar, megh hal az madar, az patiens megh giogiul.

219 *Kolica ellen jghen jo.* Az eb mikor aluzik, keocz fel helebul es hudozal az fekuueo helere.

220 *Jtem mas.* Az edes tejfelt forraliak megh, egiek az patiens jol benne, arra jo itaļ ighen o borth igjiek, megh inditia.

221 *Mas.* Az termeo fenjuth fastul, giukerestul ast ki, es czinalj furdeoth beleole. Fajath, giukereth megh kel hasoghatnj.

222 *Zem fajas ellen.* Az melj fara folio funek uiragiath Jsten teoczerenek hijak, annak az uiraghnak uegiek uizeth, az szem faju ember mindenap estue, reghghel, ha teobzeris, nem arth, abba az uizbe uegien egj kalanith, es roza uizbeis egj kalanith. Az ket fele uizeth egjuelicze egjbe, az [. . ?] boczasza czeppenkenth az szemebe.

223 *Verbas ellen.* Az keniereth piriczak megh, meleghen uijazal keniek megh, egie megh az patiens.

224 *Jtem. Kolica elen.* Az melegh uizbe teocz beowen fa olaith, igia megh az patiens.

225 *Fogh fajas ellen.* Az mikor az fogath faj, fogat fel emberek eleoth hogj ⟨... bocza faual es⟩ feodi boczaual, es semmj fele faual se leuelcuel az alfeledet nem teorleth, megh szunik az fok fajas.

226 *Kolika ellen.* Melegh uiz keozibe teocz fa olajt beouen, igia megh az patiens melegen, megh indul az zekj.

227 *Patkaniok ellen.* Szent Nikazeus napjan jo regel eh giomoral ualamj ajto uan az haznal, ird rea ezen zokoth: Ma uagion Szent Nikazius napja, fusatok egerek, patkaniok. De az iraś utan senkj ne bancza, se kergese az patkaniokath, eghereketh.

228 *Keleuen auagj pattanas ellen.* Az szöpreo funek az leuelet, uiragiath uond le, egielicz o hajba es egj kis puska port keozibe, keozd az keleuenre.

229 *Jtem.* Diznot mikor olecz, megh le az epeiet, szaragion megh, egj kiczint az kes hegien melegicz benne az tuznel, czinalt flastrom mogiara, ted az keleuenre. Az epet harmincz eztendeighis tarthatot, czak szarazt jol megh.

230 *Fogh fajas ellen.* Az retteknek egj darabjath az fajo fogadalis ragd megh az zadba ⟨.....⟩, az mikor jol megh raghoth, az ablakon peokt kj es mingiarast fogagj ualamj fogadast, hogj uagj egj honapik bizonios nap ualami etelt uagj italt nem ezel, uagj mas fogadast. Probatum.

231 *Kolica ellen.* Mihant rajtat az kolica kezt hatalmaznj, egj kalanka lem magnak az olajaba igial megh, es megh inditia.

232 *Jtem.* Az termu feniut fastul, giukerestul ast ki, es czinalj furdeot beleole. Az fat giukerestul megh kel hasogatnj.

233 *Verbas ellen, Barczj Jstuan Vram oruosaga.* Vegj ket tizta edent, uagj czupor legjen uagj pohar, uagj talaczkak. Egjkeben czjnalj tjzta ereos eczetet, masjkaban keczke tejet, ha keczke tej njnczen, mas fele tejet, (de job lenne az keczke tej) az utan czjnalj ket czut uagj nadbul, uagj teomjerdek nadzalbul, az egjket ted az eczetes edenben, az masjkat az tejes edenben, az patjens uegje eczersmjnd mjnd az ket czuth az zajaban, es eczersmjnd zjalja az ket fele jtalt, mentul teobet jhatjk megh benne, eczerjs ⟨az⟩ mazorjs megh, megh nem al rajta. Ketczer uagj haromzor, ha jol fel zjal benne, megh alatja, jgen bjzonjos es probalt oruosaghnak mongja lennj.*

234 *Az njulak hogj meg ne raghjak az otouant.* Ezt czelekegjet, az mjkor oltaz, az olto agat uond atal az zadon, auagj eozel auagj telben az kertben ha megj, peokj az markodban es vonjogast meg az oltouanjokat.*

235 *Ueres magjero uezzeoth az kj akar ultetnj.* Zent Lampert napjan, auagj egj keuese eleote, uagj uthana ultese el, es jgen zep magjerot fogh hoznja. Sep-[t]ember 14 napiara esjk.

236 *Gjumeocz fat plantalnj.* Mjndzenth napjan az feoldben tauuldadan gjugoghas fuzfa karokat, joo keouer feodben, es azt oztan karaczon estjn zed kj, es az kj zedet fuzfa ljukajban rakj gjumeolcz hozo jo fele faknak az gjermeghdjt agajban, es feodel be njomuan gjukeret vernek, es meghjs foguuznak.

237 Az oltanj ualo fat mjkor megh hasjtoth, es az olto aghakot bele rakot, annak az hasjdekjaban ha vert teoltez, veres gjumeoczeot terem.
238 Ualamelj bojt eleo honak oltnak meg, annak az gjumeocze ferges nem lezen.
239 Ueres hagjmat jgen joo es nagjak leznek, ha martjusnak holt teoten uetet el.
240 Retket Vr nap estjn, uagj Zent Juan nap estjn legh job uetnj, hogj penjgh magban ne menjen, mjnden holnapnak czeoteortek fotjan deljk kel el uetnj.
241 Petreszelem magot, hogj maghban ne menjen, Szent Juan nap estjn kel uetnj deljgh.
242 Mehet ha azt akarot, hogj hamar rajt erezen, Szent Phjlep, Szent Jacab napjan kend mech juch tejel az mech kasok ljukjajt, az meljen az mehek kj jarnak.

Török János

ORVOSKÖNYV LOVAK ORVOSLÁSA

1619 e.

Orvoskönyv

1 *Az ki nem albatik es feie faina.* Vegie az feier ürmöt, es az leuelet teörie megh, es uiszben feöszsze megh, es ualami szep ruhaczkara tegie es keösse az feiere, es nagi faidalmokat el ueszeön rola, es nagi giöniörüseggel aluttia.*

2 *Regi rothat sebröl.* Aszalliak megh az farkas almat, es szepeön teöriek megh, hogi porra legiön. Meg giogit rothat sebeöket, es megh tisztittia, hogi ha uele hintik. Vgian ezön por hasznal az twros lorolis, ha meg hintik uele.

3 *Nebeszen lebellesreöl.* Ha megh iszsza az farkas almanak porat meszszel eölgituen, megh giogiul es igeön szepeön megh tisztittia melliet.

4 *Az kiben niluas uolna, auagi egieb fa giukot[!] uolna.* Az dictamust egienleö mertekkel megh keöl feöszni borba es megh keöl szürni, annak utanna reggel es estue megh innia, es mindeön reggel es estue az sebre keöl teönni, ki hosszsza az nilat es egieb fat, az ki az embörnek testeben uolna, nagi keönnien megh giogittia.

5 *Farkas alma uisze haszna.* Ennek uiszet keöl ueönni pinkösd hoban. Hasznal keöszueniös labrol, görcz ellen, turos szar ellen, megh korsagh ellenis hasznal, hogi ha uiszeuel teörleögetik az embörnek feiet.

6 *Faratsagh ellen.* Ha faratsag miat embörnek laba megh dagodoszna auagi egieb teste, es az farkas almanak uiszet iszsza, megh giogiul.

7 *Keleuen fakasztasrol, feier malua ⟨uisze⟩ haszna.* Füzd megh az feier maluanak az giekeret megh teöruen kemeniön. Az keleuenre teöd rea es megh lagittia.

8 *Keleuenj ellen.* Az maluanak az magua mindeön kemeni es megh melegiteö keleueniöket meg giogit.

9 *Az kinek esze el tauosznek.* Vegie az uad kendört, rutat, salliat, es azt iol erossen meg forrallia, es abban mossa az feiet. Osztan hogi megh mossa, keösse homlokara az füuet, altalan fogua megh iü esze, es meg giogiul.

10 *Az kinek ine auagi foga faina.* Vigie az feier maluanak uiszet, mossa megh szaiat benne, mind az inöknek, s mind penig az fogaknak giogiulasokra hasznal.

11 *Kemeni keleueni ellen.* Vögiek az feier maluanak teöuet, es teöriek eöszue az ludnak keöueriuel, tögiek az keleuenire, altalan fogua megh giogittia.

12 *Az kinek szepleös az orczaia.* Az feier maluanak maguat megh feöszuen borba es fa olaial eösz[ue] ölgituen, az embör orczaianak szepleöiet, es egeb fele rutsagat el teörli es megh szepiti, ha uele megh mossak.

13 *Megis keleuenj ellen.* Veögied az feier maluat es mezes borban feözd megh, es melliedben leuü keleuen ellen id megh, es testeödnek dagadasat el rontia, es egieb undoksagokat meg tiszith.

14 *Hideg leles ellen.* Az malua rusanak az uiszet igia megh, es hoszszu hidegh leles ellen igeön ieo es hasznal.

15 *Az ki nem alhatnek.* Vegied az kaprot es ölgicz öszue fa olaial. Megh teöruen es az feiere keöl keötni es almot hosz az feiere.

16 *Okadas ellen.* Az kaprot feöszd megh, makkal egietömben elgituen es igia mea[!], az okadast ⟨ellen⟩ megh allattia.

17 *Az kinek az monia faina.* Az kaprot megh keöl aszalni, es azt porra keöl teönnj es az alfelenek betegseget auagi niaualiaiat, es az moninak dagadasat megh giogittia, mint az Galenus mondgia.

18 *Megh hidegült melireöl.* Feöszszek megh az kaprot borban, igia megh, igeön hasznal, az kinek mellie megh hidegült uolna.

19 *Czoklas ellen.* Az kapornak az maguat szaraszszak megh, es osztan megh keöl forralni es innia, mindgiarast el mulattia.

20 *Siketsegreöl.* Az kaprot megh teöruen es rosanak olaiaual megh ölgituen, es az embörnek az füleben czöpögetuen, meg giogiul.

21 *Az meli azzonnak teie nem uolna.* Veöd az leuestikomnak maguat, es ad megh eönnj ehera es megh iü az teie.

22 *Contra dolorem dentium.* Accipe piretrum, semen apii et masticis quantum uis et tere istas species et simul bulleatur in aceto fortissimo teneat super dentem.*

23 *Szöm faiasrol.* Vegied az feöld füstit es uiszszel egietömben faczard megh es teölcz üuegben, osztan az indiaj gumit teörd megh, uesd az üuegben, azzal keöl az szömet kenni, auagi teörleni, es megh giogiul.

24 *Hideg leles ellen.* Vögied az feier ürmöt, es ölgicz eoszsze feier borral, megh forraluan es megh teöruen az ürmeöt, es annak utanna igiek rola, megh giogiul.

25 *Süll ellen.* Veöd az cökörfark füuet Kis azoni houaban, es az uiragat ueöd megh, hasznal az sül ellen, azonkepen ha mind teöuestül feördöt czinaland belöle, süt inkab megh telbennis az teöuet feöl assak, borban megh iszsza az süleös embör, hasznal feölötte igeön.

26 *Vgian azonrol.* Barani faggiuual eölgituen az arua czalant, erössen eöszue keöl teörni, auagi ugian megh keöl egi kis uy fazeczkaban forralni, es az keüsseö sül ellen igeön hasznal, de iol erossen megh keöl kenni uele, ne gondolj uele, uagi iar uere, uagi nem iar, altalan fogua megh giogiul.

27 *Turos szarrol.* Embör uiszelleti, galicz keö, anni temso, szappan, alipatica, egi neheszék teömien, eösze elegituen io.

28 *Auagi.* Diptamusnak poraual hinczed.

29 *Pokol uarrol.* Grispan, temso, galiczkeö, mez, ereös eczet, mind eggiüt keöl ereössen megh feöszni, narancz hei porul, aloes. A' pokol uart hincz meg uörös porral, az utan kend fölliül az uörös irrel.*

30 *Foliosorol ualo.* Arani glet, fel annj timso, annj galiczkeö, fa olai, eczet, feier teömien, eöszue föszue, uele kennj.

31 *Czömörlesreöl.* Igeön oh haiat takary len czeöpüben, takard be az par hamuban, teöd annak utanna az serpeniüben, egeöt bort teölcz rea, kend megh uele.

32 *Emesztesreöl ualo.* Szökfü, kakuk fü, czombor, giömber, szereczön dionak uiragia, mez, eösze feöszue.

33 *Has faiasrol.* Szökfü, iröm leuel mind uiragostul, giömber, aztis szinten azonkeppen eöszue feöszuen igia, es kössek uele.

34 *Feö faiasrol.* Szökfü, czombor, giömber, szereczeön dio, pirotot kenier, forro eczettel kel meg ötteni, es rea keöttni.

35 *Vad sömeörrül.* Viasz, terpentina, egi kiczin fa olai, galicz keö, temso, mercurium.

36 *Az kinek szaia meg uesz.* Bors fü, sallia, hisop, narancz alma hea, rosa pogacza, ⟨mast⟩ mastix, giömber, borban keöl megh feöszni, es eule mosni szaiat.

37 *Foliosorol.* Szöd az fagial fa leuelet, az meni eczeteöt teöltesz bele, ugian annjt uiszetis, meni temsot, anni galicz keöuet, czinald eöszue eszeöket, es ugi mossad az foliosot uele.

38 *Dagadasrol.* Saphrant es tikmoniat keres, de az tikmonnak szeket habard meg eczetben, es keösd annak utanna az dagadasra. Probatum est.

39 *Franczu ellen.* Mercurium, tömien, temso, galicz keö, hay, szent giörgi keöue, egi lat keniöseö.

40 *Etetes ellen ualo.* Keresd az esztragnak giomrat, es uaiat, castoriom, dio, sallia, mogioru, retek, ezöket feier borban kenier hej alat megh keöl feöszni es meg innia.

41 *Hurutrol, auagi mely faidalom ellen.* Vögied az Zent Giörgi füuet, mind uiragostul teöd egi üuegbe, es teölcz szep tiszta feier bort rea. Tarcz egi holnapig az üuegben, reggel, estue igiek benne, megh giogiul.

42 *Az ki nem emeszthet.* Az uad salliat es szilid salliat feier borban kenier hei alat megh keöl feöszni, abban igiek, osztan keres kormot, tikmoni feieret, mezet, az kormot es tikmon feieret egibe keöl habarnj.

43 *Dibös eb marasrol.* Vögied az fagial ferget, es Isten üneiet, es megh keöl aszalni, megh keöl teörni, ahoz keöl apium uisze, feier borban ad megh innia.

44 *Auagi.* Czak rutat teiben auagi mezbe.

45 *Az kiben keö uagion, auagi uerrel okadnek.* Az esztragnak feszkeben az minemü keöuet talasz, teörd megh, es ad megh azt innia.

46 *Haliagrol.* Egi fillier arra galicz keöuet, egi pensz arra giömbert, egi földi bai fü magot, ket pensz arat, ezöket eöszue keöl timporalni, es megh keöl teörni, osztan uegi az darabossara folio uiszet reggel es estue boczassa az szömeben.

47 *Kegio maras ellen.* Keres io kendör magot, teörd iol megh, es feözd megh ereössen feier borba, es az leuebe ruhat keöl martanj es azzal keöl teörlenj az labat.

48 *Seresröl ualo.* Vegi oh haiat, fa olait, egeöt bort, beczi szappant, temsot, mind ezöket feözd öszue, annak utanna had meg hülni, osztan uegi tikmonnak az feieret, elegicz hoszsza, es io szen mellet kend meg uele.

49 *Raszt ellen.* Keres eb kaprot, eb szölöt, retket, auagi penig az leuelet, földi borostiant, ezeöket eöncz megh feölliül forro uiszszel, es kend rea, meg giogiul.

50 *Szakadasrol.* Pinkösd napian keres kigio trangot mind giökeresteöl es leuelestül teörd porra, elegicz megh mezzel, hogi sürü legiön, kend az szakadasra.

51 *Az kinek orra uere iar.* Törj megh niolcz baraczk magot, teöd ereös eczetben, faragy ⟨keor⟩ kormot beli, czinali kereöt belöle, teöd az orra likaban ket feleöl, de az uak szömere kenieret keöl piritani, azt keöl rea keötni, es az bara⟨r⟩szk magnak az leueleuel keöl keötni az homlokat.

52 *Popiom ieleös.* Az iegönie bimbot teörd eöszue hayal, ismet bab leuelü füuet, keömenj füuet hayal, az utan feniü magot, az feniünek giermökdedeuel eggiüt, isopot, leuestikomot, fodor mentat, uti füuet, basonikat, basalikomot, diptamust, maioranat, szep szeölöt, ezeöket teörd eöszue szepön iros uayal,

osztan teöd az tüzhösz, egi medonczeben, feözd megh, teölcz egöt bort közibe, osztan szürd megh, ielös leszön.

53 *Geluarol ualo.* Keresd az baraszkot, meli az faian megh szaradot taualiat, es eggiket meg szeguen uöd ki az belit, tiszticz megh, es ad megh eönni. Az masik baraszkot keösd az niakara. Touabba ha az embörnek, auagi giermöknek edös annia uagion, tahat möniön az uduarra, mikor az uysagh megh leszeön. Eleöször mikor megh lattia az uysagot, az giermöknek geluaiat haromszor harapia megh keörösztül iol erössen, az utan fogadgia feöl, hogi harom husuet napian nem eszik hust, megh giogiul.

54 *Szömnek ualo ir.* Feier liliom töue, tiszta hai, temso, tömien, eleuen kenösö. Ezöket teörd iol oszue, azzal kennied.

55 *Korsagrol ualo.* Az giöngi uiragot szeöd egi üuegben, teölcz egöt bort rea. Az ueröfeniön erlellied megh, a betegnek tölcz szaiaban, megh giogiul.

56 *Valamelj sebös meg nehezeödik, es ualami teste röszketne.* Az szarka lab fünek uiragiat feözd megh feier borban, elegicz egi kis uayal, ad megh innia. Probalt dolog Barbelj Antal altal Marusi.

57 *Farkas haliagrol.* Asd ki az retköt, mikor eöreg, es az utan mesd el az teteiet, es az utan uaid ki az belet, hogi bele ferieön egi penz arra egeöt bor, az utan teöd rea az teteiet, temesd el ismet az feöldeben, tarcz ot tiszeön eöt napiglan. Az utan ueöd ki, boczas mindeön nap az szömeben benne.

58 *Feö faiasrol.* Tömien, mirrha, bors, sallia, eczet, olai, feözd eöszue szepön, kend megh uele.

59 *Viszketegröl ualo.* Mez, vai, uy barani faggiu, teömien, kenkeö, feniü szurok, ezöket teör öszue, es kend uele.

60 *Farkas sebröl.* Az pimponiat teörd megh, aszald megh, osztan az seböt kend megh mezzel, osztan az utan hincz be az poraual.

61 *Idem.* Keres feier eb szart, aszald meg, elöször mosd megh feier borral az seböt, ismeg kend meg mezzel, ismet hincz megh az eb szarral, de mindönször megh mosd az borral, osztan uagi kend megh ⟨meszszel⟩ mezzel, ugi hincz be uele, megh giogiul mindeön ketsegnekül.

62 *Kemeni ir.* Feier feniü szurkot uegi, ues ket lot tiszta uiaszt bele, harmad fel lot fa olait, egi lot camfort, egi lot mastixot, egi lot gletet, egi lot miniumot, crispant az menit akarsz, terpentinat harom lotot, egi lot teömient, egi lot temsot. Ezöket eösze timporaluan, sebös szenön ne fözzed.

63 *Sülreöl.* Veöd az talmoso sikard, teöd porra azt, az kiben beleöl uagion, ad meg eönni tikmoniba, ha kedig kiuül uagion, hogi hoszsza tersz, feözd megh, czinald ruhara rakuan es keösd az sebre, ki ueszti onnet, es meg giogittia.

64 *Fekete uiz, az kinek monia meg uesz auagi franczu indulna raita.* Vegi ereös eczeteöt, az meni elegh, gumit, temsot, es egi nehani lauribaccat, galicz keöuet, es crispant, ezöket teöd porra es feözd megh, de ki ne fusson, mert nem leszön io, igj eli uele es megh giogithatod.

65 *Pöczönies szeömröl auagi koszos föröl.* Vegied az lugot, meliben szappant czinalnak es feösznek, es annak utanna az oltatlan mesz altal egi lug szürüben megh szürd, es annak utanna feöszd ereössen megh, es megh kemenicz, de megh ne hadgia eghni, hanem erössen keuerie, ugi szarad egibe, ezt tögied edenben, hogi szel ne erie, mert ha szel eri, örömest meg oluad.

66 *Füsteöleö por, igeön io franczurol es köszuenröl.* Cinobrium, minium, arsellian, thus album, arani glet, ezöket rökkentue keöl megh egetni es porra teönni.

67 *Ennek ualo kenö ir.* Saitalan hay, glit, mirrha, egienleö mertekkel eggiüt, tem-

so ket anni, mint annak eggik, egi keues camfor, görög feier, terpentina egi keues, rosa olaj egi keues, ezeöket teörd egibe, es ha sebe leszeön, tegi eböl ires ruhat, ha penig lika uagion, keröt czinali uele, altalan fogua meg giogiul.

68 *Köröl ualo probalt oruossag.* Tikmoniat keressenek beueön es töriek megh, az minemü hartiaia uagion belöl az tikmonnak, azt töriek, szitalliak erössen megh, adgiak az embörnek megh innia, megh giogiul.

69 *Kinek keöniues auagi uerös szöme uagion.* Vegi mirrhat, teörd megh, azzoni allat teieuel elegicz megh, az embörnek creszd az szeömeben.

70 *Isz uiszröl ualo io szerszam.* Vegi tikmoniat, es süsd megh kemeniön, uegi galicz keöuet es temsot, annak utanna grispant, ezöket ösze keöl teörni, ugi keöl megh szürni, ha sebe nincsen, kenni keöl, ha penig sebe uagion, ruha mohat marcz bele, azt teöd rea s megh giogiul.

71 *De ⟨ed⟩ eadem.* Czinali egi kis par lugot borbol, es had meg hülni, es szürd megh tiszta medönczeben, es tikmoni feieret ues bele, es az utan ket auagi harom gummit, timsot beueben az többinel, tömient, mint uolna az gummi, es ezöket porra keöl teörni, es mastix anni mint az tömien, es ezöket nagion habariak benne, ugi anniera, hogi az ruha mohot marcza bele, es keösse az sebre, megh giogiul uele.

72 *Az kinek giomra meg hidegült auagi nem emeszthet.* Az kendeör magot forrald meg uizben iol erossen, hogi ugian megh czirazzek, annak utanna teörd megh, es io erös borral eöszue czinaluan szürd megh, hogi io sürü legiön, es szereczön ⟨do⟩ diot, es giömbert ues io beueön bele, es fa heatis io beueön uessek bele. Megh giogiul es megh heuiti az giomrat, kalannal kel penig megh innia, es czudalatoskeppen hasznal.

73 *Az ki nem emeszthet.* Vegi egi tikot es feözd megh ereössen, es teörd megh erössen egi mosarban, annak utanna ruha altal szürd megh, es bai füuet ues bele, teörue, szitalua, es szereczeön dio uiragat, giömbert es saphrant, ezeöket mind öszue keöl teörni, es uessek az tiknak az leueben, es azt igia az betegh, megh giogiul. Probatum uere est.

74 *Forro hidegh leles ellen.* Plantaginem coque in albo uino sub cortice panis, et bibat mane et uesperi semel aut pluribus.*

75 *Franczu ellen.* Vegi czinobriomot, es len magh pogaczat, azt meg keöl egetni rökketue, mertek szörent az möni az cinobrium, legiön fel anni az len pogacza, legiön fel anni puska por, ez füst io franczu ellen, akar penigh keöszuenj ellen.

76 *Köszuenröl.* Vegi leuesticom giökeret, czinadoniat, feier ürmöt, fekete ürmöt, salliat, szeökfüet, fekete nadali fü teöuet, ebben teöbbet tiszteös füet, keöment, basai rusanak teöuet, feier liliom teouet. Ezöket egibe keöl teörni oh hayal mosarban, fa olait, egötbort, ebbe teöbbet, diot, olait, uiaszt, ezeök lesznek az leue amasz füeknek, meg keöl teörni, egi arant merni, fazekba keöl teönnj, ezeöket mertek szörent köl rea teöltenj, erössen megh keöl feösznie es megh keöl szürnj. Ez leszeön az ir.

77 *Elseö fördöhöz ualo szörszam.* Zanot tüuesteöl, eökör fark koroia teöstül, iuszalagh auagi iszalagh, isop, ruta, sallia.

78 *Masodik fördöhösz ualo szörszam.* Ket alkolmas sot keöl megh egetni, az fördöben keöl uetni, niolcz szereczeön diot, felet keöl ketteö hasogatni, es az uiszben hanni, felet iol megh keöl teörnj, az fördöben az kadba keöl uetnj.

79 *Harmad fördöhöz ualo szörszam.* Vegiek mind teöstül az keöui almat, egöt bort, tiszta bort, temsot, tiszta sot, eczeteöt, az uiszben megh keöl forralni, es az kadban keöl uetni, eleöször megh keöl az embört feörösztени, az utan az

irrel melegeön erössen keöl teörleni mindönet ielösben az iszeket, ha ualahol az inak öszue sugorottanak, mind addig keöl teörleni egiszöris maszoris, mignem el rontatik, es az füueknek sonkoliat, möliröl el szürted az ⟨uisze⟩ iret, az ket tenierere es ket talpara keöl keötni. Feördö nekül untalan keöl teörleni, neha neha penig az feördenel keöl uele banni, de az ki egiben nem sugorodot, az irrelis megh giogiul az altalan fogua.

80 *Az kiben keö uagion.* Keresd az arua leani haia neuü füuet, aszald megh, teörd porra, annak utanna az feier reteöknek ueöd uiszet, hincz bele az porra czinalt füuet, az menit akarsz, ehera ad az fele embörnek, az kiben az keö uagion.

81 *Vgian azonrol.* Czinadonia, petreseliem, sallia, betonica auagi seb fü, auagi bak fü mind eö neue, czeöngeö fü, uti fü, czeöket kenier hei alat borban megh feöszni, ennek leuet estue, reggel megh innia, annak utanna az feiere keöl keötni melegön, az mint el türheti.

82 *Mirigi ellen.* Vegi olait, fekete ürmöt, dio belt, feniü magot, borsot, ruthat, salliat, tormat, legiet, pok halot, mezet, czeöket egibe teörd es keösd az mirigire, es megh giogiul.

83 *Mindeön seb ellen.* Vegi Czaba irt, kegio trangot, kertbeli trangot, zanikort. utifüuet, czeöket egibe teöried, es egi uy fazekban tegied, ös feölliül fa olait rea, es ölgicz köziben barani faggiat, feniü szurkot, tiszta uiaszt, auagi uyat, es forrald egibe, es ez leszeön io es draga ir.

84 *Farkas seb ellen.* Vögied az arua czalant, szapora füuet, aszald megh eöket, es egibe méried üket mertek szörent, ezökböl por legiön mikor oruoslani akarsz, ez porral, feier borral megh mosd az seböt, es hincz be ez porral, ketsegnekül megh giogiul.

85 *Sülreöl.* Hogi ha az fekete czalant az helire keöteöd, az meöli heliön uagion, meg giogiul.

86 *Ver has ellen.* Bab liszt, giömber, bors, mééz, czeöket feöszd cöszue, ad megh ehera eönnj.

87 *Az kinek orra uere megh nem all.* Az apium leuelet teörd megh, szitald megh, ad meg borban innia.

88 *[Az kinek orra uere megh nem all.]* Az momortika leuelet [as]zald, törd, es lud orraba.*

89 *Turos szárrol.* Keres eb szart, feiert, megh teöruen, egi lot ⟨max⟩ mastix, ket lot rosa olaj, egi lot uiasz, meg teöruen eösze keöl timporalnj, megh keöl feöszni, es erössen keöl keuerni, osztan szeökfü, giömber, szereczön dio uiragia, laurcabacca, görög feier, grispan, bors.

90 *Izreöl ualo.* Borsot, mezet, fa heat, giömbert, temsot, szeökfü uiragiat, salliat, utifüuet, mind teöstül, kigio trankot, fagial leuelet feier borban feözd meg, es annak utanna azzal mossad.

91 *Oh sebre ualo por.* Viasz, olai, feniü szurok, glit, tömien, eb szar feier, tehen szar, ezeöket megh töried, megh szitalliad, es az utan azzal hinczed.

92 *Veörös ir uy sebre.* Fa olait, uiaszt, kamfort, szaruas faggiut, feniü szurkot, tömient, ezöket fözd megh, es annak utanna ues bele feier grecomot es uörös cinobriomot, es olait hoszsza, az kiket it feön mondek, hogi megh fösz. A' ⟨. . . .⟩ feier grecomot es az cinobriomot, es az olait abban uessed, osztan azt ⟨uiszben⟩ ugi tegied el, io leszeön, hogi ezt beletezöd, tüzbe ne tegied.

93 *Vörös ir igeön io.* Olait, uiaszt, terpentinat, cinobriomot, camfort, az canfor teszi ueörösse, szaruas faggiu keöl bele, ez ir mindeön sebre io leszeön, az kiket lehet, meg keöl teörni.

94 *Zürke deakorium.* Olai, uiasz, glit, camfor, mastix, terpentina, grispan, utolszor egi kis eczet auagi egöt bor.

95 *Zürke deakorium.* Viasz, camfor, terpentina, glit, szaruas faggiu, az glit möntül teöb legiön, fa olait akkor uesd bele, mikor megh for, de megh lasd, hogi meg ne egiön.

96 *Zeöld ir.* Vegi negi lot galganomot, egi lot camfort, negi lot uiaszt, 4 lot terpertinat, 4 lot tömient, 1 lot gletöt, fel lot mastixot, negi lot fa olait, ues osztan szaruas faggiat hoszszaia.

97 *Turos szarrol.* Elöször uegi rosa olait, es uiola olait, azt forralt iol erössen, osztan teöry arani gletöt hozza, uesd bele, osztan keueried, hogi megh ne feketülne, osztan ues terpentinat bele, uiaszt, resinat, osztan hogi szep leszeön, megh oluad, ueöd ki, osztan hogi megh keszdend hidegülni, ues tormentilla giökeret bele, es töröt betonikat, az utan mindgiarast ues mastixot.

98 *Citriom oh sebre io.* Vegi uiaszt, terpentinat, az terpentina ha nem lehend, feniü szurkot, uegi fa olait, iegönie fa bimbot, iros uaiat, tehen labu füuet, szaruas faggiat, barani faggiat, teömient, feier greccomot, lassan keöl megh feöszni.

99 *Pokol uarrol.* Grispan, temso, galiczkeö, eczet, folio uisz, glit, harom tikmoni feiere, azt megh keöl feöszni, habarni keöl ereossen.

100 *Az meli seböt hamar akarsz uigosztalni.* Vegi mezet, meszet es gilisztat, eggiüt teöd porra, es keöl egi uy fazekba mezbe keuernj, es az sebeöt keötni uele.

101 *Az ki nem hugihatik.* Feöszd az tikszart eczetben, melegeön ad megh innia, megh giogiul.

102 *Fekete emplaustrum.* Egi font olai, 10 lot cerusina, 4 lot resina, 3 lot mastix, 2 lot galbanum, 2 lot olibanum.

103 *Tüzes foliosorol.* Ereös lugot czerfa hamuabol, ues bele szappant es temsot teöretlen, az utan mind addigh teöried az keszeddel, mignem az szappant el elegiteöd, meli szappant keöl osztan az ruhara kenni, es mind addig keöl uele keötni, migh megh nem giogiul.

104 *Iz uiszreöl ualo.* Keöl az piokat az üuegben szödni, es tesztaban keöl takarni, annak uisze leszeön, osztan az uiszszel keöl megh leöuöldöszni, ezzel megh all.

105 *Rosa popilium kenö szörszem.* Vögied az rosat, dictamus uiragiat, czöngeö fü uiragat, iegeönie fa bimboiat, ezeöket akkor keöl szeödni, mikor ideie uagion, egibe keöl teörni ez uiaszszal egiben keöl feöszni.

106 *Kinek fogat iz isze [!].* Mezet, timsot, borsot ⟨saprant⟩ saphrant, szereczeön diot, fekete giopart, czukafagjat borban kenier hej alat keöl megh feöszni, azzal keöl mosni.

107 *Kinek labat hideg megh ueszi.* Püfetegeöt keöl megh aszalni, azzal keöl hinteni.*

108 *[Kinek labat hideg megh ueszi.]* Egi poharban keöl uiszet tölteni, köl eleuen szenet bele hanni, az utan timsot keöl bele uetni, osztan az duna mellet minemü cziga teröm, megh keöl aszalnj, teörni, uele hintenj.

109 *Kit keö bant.* Petreseliom giökeret, teömient, pap moniat kel borban megh feöszni, es azt innia adni.

110 *Vel.* Az borostiant keöl megh feöszni, es az agiekara keöl keötni.

111 *Tömienös uisz.* Vegi tiszta uiaszt, ismet annj eczetöt, az utan temsot, gletöt, harom tikmoni feieret, azt megh keöl feöszni, es ereössen keöl habarnj.

112 *Sebnek ualo uiz.* Vegi eleöször eczetöt, uizet egiarant, teömient, gletöt, görögh feiert, annak utanna temsot, egöt bort, tikmoni feiert uegi bele, es közi-ben keöl nagi ereössen habarni, es meg keöl feöszni.

113 *Mercu(. .)rium uisz.* Egöt bort keöl egi üuegben teölteni, es egi lot camfort, fa olait, aromatomot, feier tömient.

114 *Rothadasnak fekete uisz.* Keöl hars fa szene, ros szalma, ezöket megh keöl egetni, temso, galiczkeö, mezzel köl elegitenj.

115 *Eb harapasrol.* Vegi egi penz ara galiczköuet, timsot, fel tikmonnet, egeöt föld harom tikmonnj, so anni, meni egi penzara, ezöket mosarban megh keöl teörni, es keöl az dagadasra kiuül teörleni.

116 *Eues uarrol.* Szep apro boitoriant, apro maluat feözd megh lugba, ues uayat bele, leg ottan mosd meg az uarat az lugban, touabba kend megh uy uayal, osztan keösd rea az füuet.

117 *Dagadasrol.* Keöl alopaticum, temso, tikmon feier, bonus armenus, mastix.

118 *Auagi.* Arpa lizt, mez, so, egiarant fözd megh, es annak utanna keösd rea uagi hatszor, auagi töbszeöris.

119 *Ki nem ganeolhatik.* Bor keöuet, fekete szurkot, egi kis fa olait, egi kis szappant nagi ereössen keöl feöszni, es czapot keöl beleöle czinalni.

120 *Kinek torka fai.* Vögied az apiomot es papa füuet, fözd megh borban, osztan mosd meg az faio torkot uele, igiekis benne, es az mint lehet, az füuet kösd torkara melegön.

121 *Es az kinek szaia faina.* Keczke teiel mossa.

122 *Czömörröl.* Veöd az lo szart, faczard iol megh ereös eczettel, io tüznel ereössen kennied.

123 *Hurutrol.* Papa füuet, isopot, salliat, apiomot, füget, feniü magot, ezeöket feözzed iol borban, ad ehera es estuere melegeön megh innia.

124 *Keöreöl.* Igiek az uizben, meli az uaradicz teöueröl czöpög, mint meni egi tikmonj heaban ferne, uagi keuesse teöbbet, es mind el osztia benne, az mikeppen az fü giöker uize czöpög, azonkeppen az köis ki czöpög az embörnek moniabul.

125 *Sülreöl.* Veöd az kenkeöuet es teöd porra, es timporald oszue mezzel ⟨es⟩ tüzön mint egi keneteöt, es keösd az sülre, megh giogiul. Probatum est.

126 *Etetesröl.* Az kinel az paist giantarozzak, ueöd az giantort, teörieköt ⟨. .⟩, nad mezet, es ez harmat megh keöl teörnj, szitalni, uizben innia adnj.

127 *Ször fereögh ellen.* Veöd az apro boitorian leuelet, teörd megh, es teöd porra, es elegicz ⟨mesz⟩ mezzel megh mint egi liszteöt, törüld ruhaczkara es teöd az sebre, megh latod szömöddel, hogi mind ki iünek.

128 *Verrel okadas ellen.* Keres retköt es teörd eöszue giömberrel, keres egi kis mezet keöziben, es ad megh innia mint egi dio heiba ferne, azzal megh all.

129 *Az meli embör nem uizelhetik auagi keö uolna benne.* Az szapora fünek az giökeret megh feözzek borban, mezseörben, ad megh innia, megh giogiul.

130 *Az kit puskaual megh leöttek, az por merget igi keöl kiueszteni.* Vegi alut meszet, teörd porra igeön aprora, ezt elegicz szep teifölliel eöszue, tiszta mezet, uiasztis tegi hozzaia, ezöket timporalliad öszue, ne legiön igeön kemenj, hogi egi tállal az fáio testere teörülhessed mind keörül, hidgied, hogi megh giogiul, de mind addig kennied, migh az faidalomnak helie megh szarad.

131 *Szü faidalomrol.* Az czuka fogat aszalé megh, teöd porra, ad megh innia az faidalmas embörnek.

132 *Feier ir, ki szen auagi forro uisz miat megh egne.* Vegi rosa olait, egi lotnak negied reszent ualot, mint annak negied resze, ismegh anni feier uiaszt, fel nehezek görög feiert, utolszor uegi ket tikmonj feiert hoszsza, kesz leszeön.

133 *Ez io ir seb neuelni az hust.* Vegi fa olait, negi lot lepes mezet, harom lot

arabiaj gubat, fel lot teömient, es ez ket szeörszamot teörd megh, es elegicz eöszue, ez utan ingassad, hogi megh ne egiön.

134 *Franczu uar ellen.* Vegi ket penzara teömient, es negi penz arra temsot, es hat penz arra kiniösöt, hat penz arra uiaszt, es az czerfanak porat, uegi hat penz arra terpentinat, egi penz arra tikmoni feiert, eöszue elegieczed ezeöket borral.

135 *Franczu keöszuenröl.* Bay füuet, egi font olait, uaiat harom penz arrat, sotis harom penz arrat, ezöket erössen eöszue keöl teörni, es azzal kennj, megh giogiul.

136 *Ennek ualo purgatio.* Eb tey, giömber, temso, szereczeön dio, nad mez, ezeöket feözd megh feier borban, ad megh innia.

137 *Kelisreöl ualo.* Feniü szurok, olai, uiasz, crispan, ezeöket egibe keöl timporalni, es ezzel keöl keötni, s megh giogiul.

138 *Kinek sebeös laba uiszket.* Galiczkeöuet, temsot megh keöl teörni mosarban, es mezben keöl teönnj, eczeteötis keöl beleie teöltenj, azt szennel keöl feöszni es iol keöl keuernj.

139 *Az ki nem uiszelhetik.* Anni czimaszt keres, hogi azt megh aszalliad, megh szitalliad, uagi tikmonban eönnj, uagi meleg borban ad innia.

140 *Szeör fereögh ellen.* Teörd eöszue az apro czalant, soual es meszszel meg elegiczed, keres feniü magot, tik hayat, az lo konczaban ualo ueleöt, ezeöket mind mertek szörent czinalliad öszue, megh keöl teörni az feniü magot, az utan feözd öszue tiszta ruha alat, keössed uele, megh giogiul.

141 *Farkas sebreöl.* Epöry leuelet aszali megh, czinald eöszue mezel es eczettel, es megh uigaszik.

142 *Auagi.* Keres tized eui diot, ueöd olaiat, megh uigaszik uele.

143 *Az meli seb megh büdeösül.* Vögied az ruta uizet, es mezet feösz eöszue uele, ezzel keössed, megh giogiul.

144 *Torok gik ellen.* Keresd az uaradicz füuet, teöd melegh uiszben, es mönnel melegebben türheti, ugi keösd rea.

145 *Sarga ir.* Barani faggiu, terpentina, feier teömien, uiasz, fa olaj, mind egienleö mertekkel, de az terpentina ket annj lehet, auagi ugian legiönis, hogi sem mint az teöbbi.

146 *Fekete ir.* Fel font olai, fel font uiasz, fel font görögh feier, egi tikmonnj terpentina, ezeöket fel oraigh keöl fözni.

147 *Keneö ir mindeön faidalomra.* Keres medue hayat, szül diszno hayat, szaruas faggiut, uiaszt, fa olait, diszno hayat, ezöket egibe keöl feöszni, meleg heliön keöl uele kennj.

148 *Az meli embörnek ualami teste megh asz.* Keres lo czontbeli es eb czontbeli ueleöt, oh hayat, kigio hagimat, feöszd eöszue, kennied uele, megh giogiul.

149 *Kit keö bant.* Keressed az mezeön ualo czipkenek az gubaiat, annet keresseön, hogi az gubanak az ferge harom kilenczre telliek, osztan az kiben az keö uagion, ültessek melegh feördeöben, es hogi ha bornemisza lehend, adgiak uizbe megh innia, ha kenig megh isza az bort, adgiak meg innia az ferget io erös borba, osztan ha ketsegh uolna benne, szürnek el az feördöt, es az ferget az kadnak feneken talalliak megh.

150 *Az ki nem emeszthet.* Az szent egihazon ualo keöuet teörd megh, szitald megh, terpentinat, fa olait, habary megh tikmon szekiben, tiszta fazekba melegicz megh, de ugi, hogi megh ne sugorodgiek, es keres len czeöpüt, es arra kennied egi ispottal, es az embörnek az keöldöki ala keössed, de ugi, hogi az

meli oraban rea keöteöd, masnap azon oraba ueögied le, mert ha mas oraban ueszeöd le, seömmit nem hasznal.

151 *[Korsagrol ualo.]* Vöd uiragat az liliumnak, conualiumnak, uesd uizbe. Tölcz ⟨eget bort ra⟩ egöt bort rea, mikor el leli, igiek benne.*

152 *Korsagrol ualo.* Az tekenös bekanak mayat ueöd ki, es teörd megh, ad megh innia, mikor rea esik.

153 *Alias.* Az szeleös lapunak ueöd uizet, es ad azt megh innia.

154 *Szeöm faiasrol.* Keres fekete nadalt, es czinald egi üuegbe egi kenierni tesztaba, es creössen megh süluen ueöd ki az utan, es mind olayá ualtozik, de egi kis fa olaitis keöl bele boczatni, de monthatatlan tiszta üuegbe keöl czinalnj.*

155 Egi ueöreös hagima feiet mes kette, az belseö reszet ueöd ki, tegi teöriekeöt, es ugi mint ket borso szömnj teömient bele, es az hagimat teöd eöszue, takard czeöpübe es teöd az saratnakba, es süsd megh, annak utanna ueöd ki, es tiszta ruha altal faczard megh egi kanaban, es id megh.

156 *Izreöl ualo.* Vegi egi lot borkeöuet es teörd megh, fel lot temsot, egi fel nehezek szeökfüet, egi penz arra saphrant, habard öszue mezzel, es feözd iol eöszue.

157 *Kinek uas auagi fa szegik az lababa, uagi egieb testeben.* Vegi rakot, teörd megh, timporald egibe az niulnak keöueriuel, es keössed ellenebe az sebnek a'hol az fa auagi az uas be meönt, es heiebeöl ki megiön.

158 *Diheös eb marasrol.* Vegi uti füuet, teörd megh, az ⟨utifüu⟩ tikmonnak feicreuel keösd az sebre.

159 *Bolharol.* Veöd az coliandrumnak maguat, auagi füuet, fözd megh uizbe, es önteözd megh az hol az bolhak uannak, el uesznek.

160 *Auagi.* Az ⟨...⟩ eökörnek auagi penig tehennek epeieuel uiszszel elegituen hincz megh az hazat uele, es hidgied, hogi kj uesz beleöle.

161 *Fö faiasrol.* Vegi teömient, mirrhat, borsot, salliat, eczetöt, fokhagimat, ezeöket mind egibe timporalliad es iol megh feözzed, es mikoron ualakinek feie fai, megh kennied uele, es egi kis feier üreömmelis be keössed.

162 *Az kinek az esze el uesz.* Teörd megh az rutat eczettel, es teölcz az embörnek az orraba, s megh giogiul.

163 *Szünek faiasarol.* Vegi peöszerczet, es uiszi mentat, feözd megh uizbe egi fazekba egi kis soual, igia megh azt az embör ehora.

164 *Haliog ellen igeön io.* Zent Giörgi napia es pinkeösd napia keözöt ki dio uagion teörd megh, es szürd megh ketszeöris, szepeön üsd az halogos szeömü embörnek szeömebe, hogi ha neguen esztendeie uolnais, megh giogiul. Tiszta iuegbe tarcz 15 napig ucröfeniön, hogi megh eriek, ket auagi egi czöppet tölcz szömebe.*

165 *Keöröl ualo.* Az rokanak az ueret elegicz el igeön io borba, legienek penig egienlö mertekökkel mind ket fele, es annak utanna id megh, mindgiarast el rontia az keöuet benne. Ha penig megh akarod kisertenj, uesd bele az tüzkeöuet, s el rontia.

166 *Korsagrol.* Mikoron az embeört el üti az korsagh, nisd feöl az szaiat, es teölcz mustar magot bele.

167 *Deögh ellen.* Az tormat meteld aprora, teölcz üuegbe, teölcz bort rea, dugd erössen be az szaiat, es mindeön nap abban igial.

168 *Idem, auagi.* Fokhagimat, farkas almat, rutat, czeöket teörd egibe, es üsd tiszta mezbe, ezt igiad, mikor dög halal uagion mindön nap.

169 *Nehezen szülesreöl.* Papa füuet teörue, auagi szapora füuet agi czak eczetben megh innia, es keönnien szülheth.

170 *Igeön io oruossag.* Teölcz tele egi üuegeöt io ereös borral, dugd ereossen be az szaiat, teöd az hangia fezeökbe, had allion ot kilencz eiel es nappal, io illatu leszeön, es mindeön serelömre io leszön.

171 *Mirigireöl.* Az farkas alma leuelenek ueöd uizet, teölcz egi üuegbe, es harom czeöppöt eös az szaiaban, az kin eösmereöd, hogi mirigi uagion.

172 *Szeöm faiasrol.* Az feier peöczeöniet mesd uekonion, keösd az szeömöd feniere eczakara, ha uér uagion raita, meg giogiul.

173 *Kinek szüuere esik.* Az Io ganeit faczard megh, ad megh innia, s megh giogiul.

174 *Saar ellen.* Az centaureat, melliet magiarul feöld epeienek hinak, feözd megh, borban ad megh innia.

175 *Akarmi belseö seres ellen.* Ez hat allatot teörd ereössen eösze, tudni illik: feniü magot, retkeöt, fekete nadalt, ⟨gel⟩ gilisztat, oh haiat, barani faggiat, es teöd egi fazekba az tüzheöz, egi faczkaual auagi kalannal keueried, hogi el elegiülliön, es ha megh melegeöszik, üsd az ruhara, faczard megh, es azzal kenied az seres heliet.

176 *Kinek orrabol sziuere foli az uer.* Veöd az ⟨czalannak⟩ czalannak uiszet, üsd orraba czeueön, s megh allattia.

177 *Raszt ellen.* Az farkas alma leuelet uesd az uizbe, hogi iol megh for, keösd az sereö heliere.

178 *Az kinek bele akarna le szakadni.* Az ueörös kaposztat uögied, es szaggasd megh az leuelet, ös fa olait rea, ues egi marok sot bele, forrald iol megh, annak utanna teöd az beteg embeör ala az menire melegeön megh türhetj.

179 *Az kiben beka uagion.* Az fekete ürmeöt es az feier ürmeöt, es az centaureat, azaz feöld epeiet feözd megh ereös eczetbe, ad megh innia ehora ketsör uagi haromszoris, es megh hal benne.

180 *Az kiben kigio uagion.* Ha ferfi leszeön, ültesd feier lora le uetuen mindeön ruhaiat, tericzenek egi nagi lepeödöt rea ugi, hogi el ne essek rola, es annira keöl szaguldani az louat, hogi az ueritek ugian le szakadgion rola, es hogi az lepeödeö megh aszek az ueriteketül, uögiek le, azutan faczariak megh az lepeödöt, es ad megh innia, az kiben az kigio uagion, es ki megiön beleöle.

181 *Idem.* Auagi czak az kigio hagimat ereös borba feözc megh, es ad megh innia.

182 *Guitokuani ellen.* Az centaureat, azaz feöld epeiet feözd megh uizbe kenier hei alat, ad megh az betegh embörnek innia. Vgian ezön oruossagh hasznal az hideg leölt embeörnekis.

183 *Fekete üreöm uisze haszna.* Valameli embeör reggel es estue hat kalannal megh iszik benne, elseö haszna, az embörnek uiszelletit megh indittia. Masod, embörnek ueseie keöszöt ualo keöuet el oszlattia. 3. Halalra ualo keleuent megh giogit. 4. Embörnek giomrat megh ereössiti. 5. Az kinek mellie fai, megh giogittia, . . . hurutot allat.

184 [. . .] üröm [. .] borban föue meg izod, [a]zoni allatrol haui [be]tegsegöt el üz, az [e]retlen giermököt [ki] hoza belöle. Auagi [. . .] czak alaya teszi es törue [. . . . . .]böl meg tiztit, [kele]vent meg giogit [. .]yal öze törue [e]tetes ellen io.*

185 *Ruta uize hasznaj.* Valameli embör az ruta uizeben est[ue], regel iszik, hasznaj ezeök: 1. Embörben merget megh eöl. 2. Giomornak igeön hasznal. 3. Huruttol megh szabadit. 4. Embörnek tüdeiet igeön megh tisztittia. 5. Az kinek

mellieben kel, megh giogittia. 6. Az kinek teste röszket, megh giogittia. 7. Az kiben giliszta uagion, ki ueszti. 8. Az kinek feie megh dagadozot, akarminemü uarat ki tisztit. 9. Embörnek szömenek igeön hasznal.

186 *Hoszszu czalani uize hasznaj.* 1. Haszna, sart embörbeöl ki tisztit, regi hurutot embörbeöl ki szaraszt, tüdeöbe ualo keleuenieöket ki szaraszt, es az kinek torka ki sebössödöt, megh tisztittia, keöszueniösöknek igeön hasznal, szaraz keöszuenj ellenis igeön hasznal, az kinek mellie fai, igeön hasznal, giomranak heusegeth megh giogittia.

187 *Utifü uize hasznaj.* Valameli embör reggel es estue az uti fü uizeben ihandik 4 kalannal, nedues hurutot embörbeöl ki tisztit, bell poklossagot megh tisztit, embört megh ueriteöztet, lepe faidalmat megh giogittia, kinek szöme megh dagadot uolna, el ueszti, kinek niaka fai, megh giogittia, mindeön hidegh lelest el tauosztath. Ez vtifü uizeuel ha dagadozot labat mosol ruhavall, szepeön meg lappad.*

188 *Rosa uize hasznaj.* Az möli embörböl uer folina, megh giogittia, az kinek szaia büdeös, megh giogittia, embörnek hasat megh keönniebitj, fü faidalmat el ueszi, rut sebeöket megh tisztit, fogh faidalmat el ueszi.

189 *Farkas alma uize hasznaj.* Az kinek mellieben kel megh giogittia, hidegh lelest embörbeöl ki ueszeön, köszuent el tauosztat, az kinek hasa fai, megh giogittia, bel poklossagot megh giogit.

190 *Isop uizenek hasznaj.* Az ki reggel benne iszik, az kin hurut uagion, megh embörök tüdeienekis igeön hasznal, embörnek feienek szugasat megh allattia, es megh giogittia giomrat, szauat tisztittia.

191 *Sallia uize hasznaj.* Embör maianak faidalmat el ueszi, ha reggel reggel iszik benne, embeört aszszu korsagtul megh meönt, tüdeiet megh giogittia es megh tisztittia, mindeönnemü belseö betegsegtül embört megh ment, embörnek oldala faidalmat el ueszi, öklelest tauoztat.*

192 *Keömeni uize hasznaj.* Merget embörböl el oszlat, ha szömet megh keni uele, uekoni haliogot el uonszon rola, embörnek maianak es tüdeienek igeön hasznal, mert megh tisztittia, uiszelletit megh indittia, giomornak heuseget megh enihiti, es oldalanak faidalmat megh giogittia es megh uigasztallia.*

193 *Czinadonia uisze hasznaj.* Embornek szömet ha megh kenik uele, az haliogot el uiszi rola, es embörnek szömet meg uigasztallia.*

194 *Eökör nielu uize haszna.* Ha embör benne iol ihandik reggel, ueret megh tisztitta, es az meli embörnek az agia ueleie meg ueszszeöt, es megh bolondult uolna, igiek benne, es megh giogiul, es mindeönnemü uarnak poklatul io, sziuet erösset, saart indit.*

195 *Vizi menta uize hasznaj.* Reggel es estue ualaki ebben ihandik, belseö szakadast megh giogit, embörnek belibe ualo rutsagot ki szaggat, merögnek ellene al, uiszketegeöt megh giogit, fü faidalmat megh giogit, embörnek orczaiat neömössen megh szepiti.

196 *Feier liliom uize hasznaj.* Rutsagos sebeöket megh giogit, szaraz keöszueniöket megh giogit, az kit kigio mart, meg giogittia.

197 *Szeökfü uize hasznaj.* Fü faidalmat el ueszi, embeörnek uizeletit el indittia, embörben ualo keöuet el ront, embörnek dagadozot giomrat megh giogittia, hidegh lelest el üz, poklossagokbol megh giogit, diheös sebeöket megh giogit.

198 *Vizi betegsegreöl.* Vögied az retkeöt, faragd le az fölseö heat es meteld aprora, szinten ugi az repatis, osztan teöd egi fazekba, feöszd megh borba io ereösbe, mikor immar kepeös szeörent megh feöt uolna, feligh itasd megh estue es ehera az beteggel.

199 *Az kiben kigio auagi beka uagion.* Adgiak az heted euj eczeteöt megh innia, izröl izre szakadosz benne, ki ueti es megh giogiul utanna.

200 *Egesreöl ualo.* Vegi barani faggiat, uayat, azokat eöszsze keöl oluasztani, tikmonnak az szekiuel keöl ereössen eöszsze teörnj, ruhara kenniek es ugi keössek uele az egest.

201 *Verhasrol ualo.* Bors, szeökfü, giömber, temso, tikmonj mind szekeöstül es feiereöstül, leöncze liszt, egi teglan keöl megh sütni.

202 *Sülreöl.* Pampinea ⟨azaz⟩ fünek az maguaban uegiön hetet, azt keöl megh eönnj, de annak utanna nem keöl sem eönni, sem innia, hanem estueig megh keöl embörnek magat türtetnj az etelteöl es estue szabadon ehetik, annak utanna az cipros fünek az leueben uankos ruhat keöl asztatnj, azt keöl koroskent raita tartani, uagi az nap utan iaro fünek a' uiragat megh keöl feöszni, faczarni, annak az uizebe martanj.

203 *Szürke ir.* Viasz 2 lot, szaruas faggiu 2 lot, terpentina 3 lot, mercurium 2 lot, görög feier 2 lot, timso 2 lot, giömber egi nehezek, szeökfü egi neheszek, teömien 3 nehezek, mastix 3 lot, uel 1 lot tucia praeparata ⟨perparata, perforata χ czeöngeö fü egi⟩, lapis calamitaris 3 lot, camfor egi lot, ezeöket iol eösze keöl feoszni lassu tüsznel, igeön io ez ir turos labrol.*

204 *Az ki nem lükhet.* Az arua czalannak az uiragat szeöd megh, teöd porra, ad megh innia borban es giakhat.

205 *Heted eui haliogrol.* Galicz keöuet eleöszeör, temsot, grispant, ez harom felet eöszue keöl egi fazekba teönnj, es mas fazekkal be keöl feödnj, tegie tüzbe, hogi eöszue oluaggion, bizonnial hidgied, hogi heted euj haliogrol ennel iob nincz, es kilenczed napigh negi fele esik, ha azzal be hinteöd az szeömeth.

206 *Emplastrum ad sanandam carnem putridam in uulneribus.* Ceram 1 lot, grispan 1 lot, cum conbusto alumine misce ceram cum fel [!] 1 lot olei oliuae tandem imponatis grispan, fiat emplastrum.*

207 *Puluis ad sananda antiqua uulnera.* Folia quercina, quaecirca festum assumptionis Mariae in autumno importare solent portico et templo, uel nero collige tantum in syluis, siccenter et fiat puluis, de eisdem, cum autem uti uolueris pulueribus eluatis primo uulnus, tandem inseratis pulueris in uulnus, optime sanat et fit cicatrix pulchra.*

208 *Franczurol auagi az kinek farka ueszeöt megh.* Mirrhat, aloest, gallest, gummit, ez harom fele mind egi arant legiön, mercuriomot mint egi mogioronit, camfort, egöt bort, mint fel meszszeölnit, kenier hei alat keöl megh feöszni, es azzal keöl megh kennj akar az farkat, akar penigh franczut, megh giogiul.

209 *Sülreöl.* Tiz laureabaccat, azt megh keöl szenön füsteölnj, egi fazeczkaba eleuen szenet keöl uetnj, ugi keöl uele szep modgiaual füsteölnj az sült.

210 *Köröl ualo.* Rak eöruenie, czipke magh, petreseliöm magh, mind egi arant czeöket szepon borban megh keöl mosni haromszoris, annak utanna szarazd megh, teörd porra, es ad megh innia borba, megh giogiul.

211 *Az meli embört puskaual megh lönek.* Veöd az crispant, tiszta sot, teörd megh, czinali czeuceöt, leöd megh uele, az feleheöz elegicz tikmoni feieret, az kereöt azzal kennied mint egi harom napigh. Ha pedig eösmereöd, hogi beleöl rothat, leöd megh fa olayal mint egi haromszor, s megh allattia az rothadast.

212 *Szömnek ualo ir.* Rosa olai drachma 4, tucia praeparata uncia 1, canfor uncia 1, cera alba uncia 1.

213 *Aqua cum ex iuncturis stillat.* Gallicem et albedinem ouorum quantum opus est et modicum farinae siliginis miscuatur simul.*

214 *Idem.* Gallicem uiridem bene contusum misceatur cum aceto et ligetur ad oculos, statim sistet.*

215 *Teöresre ualo feier ir.* Vy barani faggiu, vay, tikmoni feiere. Az barani faggiat megh keöl oluasztani, az utan ugi keöl fa teöreöuel megh teörni iol ereössen, es azzal kennj.

216 *Ad clarificandum oculos.* Sucri focniculi, celidoniae, uerbenae, apii, rutae, depuratorum omnium ana ʒ vncia, mellis despumati ʒl uncia, bulliant haec omnia simul modicum et colentur et reponantur in uase uitreo, et si quis uolet utatur.*

217 *De oculo sanguinolento.* Pullum columbarum parium recipe et punge cum pincta acis uenam mediam alae sinistrae uel dextrae et tres guttae sanguinis ex illa uena exeuntes oculis iniiciantur et hoc fiat bis uel ter sanguinemque oculorum retinet.*

218 *Idem.* Auagi az ürömnek az leuet, az szapora fünek az leuet, az rosa uizet, ezeöket elegicz eöszsze, es egi kis ruha mohat marcz bele es teöd az szeömödre, megh giogiul.

219 *Keöszuenireöl.* Keresd az edeös laput, teörd meg szepön, czinald egi üuegbe, teöd az süteö ⟨f⟩ uereöfenire, es teölcz egi icze egeöt bort rea, had allion az uereöfeniön ket holnapigh, az utan kend az leueuel az keösueniös embört, annak utanna annal iob, ha az füueuel keöteöd, ha ualami izbe uagion.

220 *Szüfaiasrol.* Az dictamust, azaz ezör io fünek az teöuet feöszd megh io borban, ad megh innia.

221 *Fekete deakorium.* Vegi egi font fa olait, fel font gletöt, ezeöket feözd megh tiszta szennel, keuerteön keuerd, hogi megh ne egiön, uiasz 4 lot, terpentina 2 lot, feier teömient, mastixot, gummi arabici 1 lot, mind egi arant, iros uaj 2 lot, hogi megh feöt uolna, az glitöt, az olait, az teöbit az utan uesd bele, osztan üsd uizbe.

222 *Fogh faiasrol.* Egöt bor, ruta, szeölö szöm, tiz szöm bors, ezeöket czinald eösze mint egi goliobist, tarcz az fogadon.

223 *Izreöl ualo.* Aquam rosae, cinamonii, zinziber, alumen, cariofilum pontere aequali omnes praedictas species simulque tere et tandem terge dolorem oris.*

224 *Emplastrum ad sananda uulnera, et non sinit putridam crescere carnem.* Oleum oliuae lot 6, glet lot 4, acetum lot 4, bonum armennum lot 1, ceram lot 1, haec coquantur simul ut habeat colorem, et tandem facite globulos cum antem satis coctum est unguentum tandem quarta grispan inpone puluerisatur et mouc donec frigescit.*

225 *Emplastrum contra puncturam gladii uel alio quouis modo.* Tus lot 4, mirrha 2 lot, gallicem tantum, pinguedinem piscis quantum placet, canfor lot 1, ceram 3 lot, distilletis ceram inprimis tandem caetera, canfor postremo et lapides magnetis lot 1, bulleatis per unam horam, tandem uide ne comburratis.*

226 *Emplastrum contra antiqua uulnera et aqua quae ex iuncturis stillat.* Masticis lot duo, thus 2 lot, albam mirrham 2 lot, rubeam mirrham 2 lot, crocum 1 lot, camfor 1 lot, aleapaticum 1 lot, bonum armenum 2 lot, et quatuor ouorum albedinem, oleum rosarum, oleum uiolarum, oleum ouorum misceatis simul et in mortario tundatis omniam simul, ita bonum erit.*

227 *Rühreöl ualo.* Tikmoni mind szekeöstül es feiereöstül, grispan, eleuen keneseö, egeöt bor, temso, ösze teörue.

228 *Az ki nem alhatik.* Kapor olaj, mák olaj, ezeöket elegicz eöszsze es keösd az ket uak szeömet uele, s alhatik.

229 *Has ragasrol.* Az mezzel kend megh az hasad az keöldökeödnel, es az utan

az tikmonnak szekiuel kennied, osztan teöröt szökfüuelis hincz megh az megh kent hasat, ismet az polin füuet, auagi az mint maskeppen hijak czombor füuet aszald megh, teörd megh, aualis hincz megh io beueön feölliül, osztan az keniernek feneket kerekicz ki, azt piricz megh, es eczettel eöntözd megh, es keösd az hasara, megh giogiul.

230 *Az meli azzonion az szüleskor megh indul az uér.* Az teöli fanak az leuelet megh keöl szeödnj, azt ereössen megh keöl feöszni, osztan feördöt keöl czinalnj, abban megh förösztenj ketsör, osztan ha el szedül benne, borral keöl ötöszni, megh giogiul.

231 *Keleuenireöl.* Ha ferfiun teörtennek, tahat az egessegeös ferfi uizeletibe elegiczenek kenkeöuet megh teörue, adgiak megh innia, megh giogiul es el oszol benne. Ha penigh azzoni allat lehend, azzoni uizeletiben adgiak innia.

232 *Idem.* Egeöt bor, ruta, sallia, feniü magh, diobel, belend, czeöket eöszsze keöl feöszni es azt keöl innia adnj.

233 *Fog faiasrol.* Az mustar fünek az giökeret keösd az foga faio embörnek niakara, megh giogiul.

234 *Idem.* Az meöli giermöknek eleöszeör foga kezd hullanj, az mellik eleöszeör ki esik, aszald megh, uesd mosarba, teörd megh, ad megh innia, es soha foga annak utanna nem faj.

235 *Az kinek fülebe fereög uagion.* Az rutat feözd megh az czöcz szopo giermöknek hugiaban, es teölcz az fülebe.

236 *Szü faiasrol.* Vegi harom szeöm clarist, teörd megh iol ereössen, elegicz megh feier borral, es id megh.

237 *Hogi ha az azzonion haui betegsegh uolna.* Vegied az szereczeön dionak az uiragat, mint egi tikmonj uolna feözd megh borba kenier hei alat, ad megh innia.

238 *Az ki nem uizelhetik, auagi megh dagadoz.* Vegi salliat, rutat, isopot, sarga liliom giükeret, egi neheszek mirrhat, egi iczcze follio uizbe feözd megh, az uirgan faczkandoual leöd be.

239 *Kolikarol.* Az menj az so, legiön annj az laureabacca, azt borban melegeön meg keöl feöszni, es melegeön innia.

240 *Annak ualo frastrum.* Meni fa olaj, annj uay es so, ezeöket megh keöl melegitenj, es azaknak mind egi araniuaknak keöl leönniök, egibe keöl czinalnj, megh keöl feöszni, osztan uaszonra keöl kennj, es mint el türheti, keösse az keöldökere mint egi emplastromot. Ha az feölliül megh mondot szeö[r]szam megh nem indittia, czt keösd rea, s megh indittia.

241 *Egrotus si moriatur an non.* Accipe uerbenam in manibus nesciente aegroto, accedas aegrotum dic: Qui uales? si dicet: bene, sanabitur, si uero dicet: male morietur.*

242 *Kinek szeki megh all.* Az maluanak teöuet feözd megh kenier hei alat, ad megh innia, s megh giogiul.

243 *Ki nem uiszelhetik.* Marcz egi falat kenieret ereös eczetbe, ad megh eönnj ehora, es igiek io bort rea, es iarion ala s feöl, ottan megh indul az uizelletj.

244 *Varas feöröl.* Az oh szalonnanak az keöuerseget, uayat, uiaszt, czeöket oluaszd öszsze, ezzel kennied.

245 *Kegio marasrol.* Az niers kendeört teörd megh iol erössen kezed keözeöt, es keösd az kigio harapasra, mindeön merget ki uonnia.

246 *Keöniuezeö szömreöl.* Az bak füuet es az kapor giökeret feözd megh uizbe, es ezzel mossad.

247 *Szeör fereögröl.* Teörd megh az apro czalant, soual es meszszel megh elegicz,

keres fü magot, tik hajat, az lo czontba ualo ueleöt, ezeöket czinald öszue, es feniü magot teörd megh, az utan feöszd öszue, szürd megh, tiszta ruha altal, euel kössed.

248 ⟨Kinek szeökfü⟩ *Kinek szaia megh uesz.* Fekete giopar, szeökfü, temso, bor, feözd megh, azzal mossad az szaiat.

249 *Pokol uarrol ualo.* Borsot, pokot, fokhagimat egibe keöl teörnj, es azzal keöl keötnj, megh giogiul.

250 *Kinek uizelleti megh nem all.* Az apro boitoriant fözd megh oh borba harmad reszeigh, szürd megh keuesse, es giakorta azt igia.

251 *Az möli czöcz szopo giermök nem emeszthet.* Veöd az niulnak kis fianak giomrat, tegi egi keues szeökfüuet, giömbert, borsot, hogi megh ne büzhödgiek, czak egi bab szeömnit auagi ketteöt, es azt megh igia es el al rola.

252 *Torokgik ellen.* Salliat, rutat, isopot, petreselmot, fokhagimat, mezet, borsot, teörd öszsze es ezzel keössed.

253 *Az meli azzonnak teie el apad.* Keresd az bocza fanak gombaiat, aszald megh, es teörd megh, ad megh innia borba.

254 *Düheös eb marasrol.* Az apiumnak uizet ueuen igia megh, es mindeön merget ki huddoz.

255 *Vt albos dentes habeas et os boni odoris.* Salis candidi punicis origani singulas drachma 2, radices iridis drachma 1, florum iunci odorati drachma 5, contriris omnibus his et commixtis dentes fricatos abluas.*

256 *Keleueniröl.* Torma, reteök, arua czalani, üreöm, fokhagima, ezeöket teöriek megh, keössek az keleuenire, had allion raita, annak utanna keössek az kirali ireuel, s ki fakasztia.

257 *Idem.* Az talpara retkeöt teörienek, keössek rea, az utan papa füuet feöszszenek megh hugiba kenier hei alat, borral ⟨eg⟩ elegitue igia megh.

258 *Torok gikrol.* Keres feier ebszart, teörd megh, id megh borba, osztan meszszel elegicz megh benne, feözd megh az torkodrais keössed.

259 *Az kinek labat kereö altal iaria es megh follia az uer.* Az rosa pogaczat teörd megh resz mosarba erössen, es az utan szitald megh es ues tiszta mezet bele, habard öszsze, osztan egi bögrebe melegicz megh, kend ruhara, keösd rea az hol megh fogta.

260 *Iz uizreöl.* Veöd az ⟨szer⟩ czerfanak heat, feözd megh tiszta uizbe, ues egi kis temsot keözibe, annak utanna egeöt borral feözd megh az kenkeöuet, ezeökkel elegicz öszsze, ugi leöied ficzkandoual, es annak utanna az timsoual az keröt porozd megh giöngen, azt teöd bele, megh all.

261 *Auagi.* Az giliszta olayal banial uele, az kerötis abban marczad, s megh giogiul.

262 *Idem.* Az rosa pogaczat feözd megh tiszta uizbe, es egi kis mastixot bele uetuen leöd megh uele, s megh all.

263 *Vgian ezeön, az kin elöször meg indul.* Az kenkeöuet feözd megh egeöt borba, melegeön az mint el türheti, ugi bannial uele.

264 *Kinek sziuere esik.* Az teheni ganeit fözd megh ereössen fa olaiba, keösd az sziuere ket ruha keözeöt.

265 *Raszt ellen.* Feözd megh az bogacz korot uiszbe, es keösd rea, es seömmie teszi, ot penig sokaig ne tarczad megh, mindeönöstül megh emeszti, es megh hal az embör bele.

266 *Kinek torka fai.* Feier ebszart, teöröt szeökfüuet, tiszta mezet, ⟨ezeöket⟩ elegicz eöszsze, keösd az torkara.*

267 *Hogi haiad el ne meönniön.* Vögied az tormat es fözd megh borba, azzal mossad feiedet, s nem hul ell.

268 *Keöröl ualo.* Az eöruenj füuet, szeökfüuet es az belend fünek az maguat teörd öszsze, borba ad megh innia, az utan torma leuelbeöl czinalt feördeöben keöl megh förösztenj.

269 *Czeöngeö fü olaia.* Legh elöször az csöngö fünek uiragat hand erös borba, allion harmad napigh benne, osztan kettös fazekba feözd megh igeön erössen, osztan eleöször ki keöl faczarni, ismet uy czöngeö fü uiragot keöl uyonnan bele hannj, haromszor keöl ugi uele czelekeödnj, az utan harom uncia terpentinat, es hat uncia fa olait, egi scrupulusni saphrant keöl hozza uetnj, ismet keöl feöszni ketteös fazekba, hogi az bor el foggion, az utan szürd megh, faczard ki.

Virtussa ez: Elseö, melegit es szaraz inat ereössit, niak seböt egibe farraszt, agieknak, embeör tomporanak faiasat megh giogittia, az uncia penigh niolcz magiar aranniet teszeön.

270 *Rosa olaj.* Mint az czeöngeö olait, ugi keöl czinalni, de eleöször olfacium olaiba keöl hanni, azt megh metelni, es töröt rosat uegi edenibe melegh heliön keöl tartanj heted napigh es abbol osztan szürd ki, es az utan ismegh ugi feözd megh es faczard megh, ismeth het napig tarczad, ismet maszszoris ugi czelekeödgiel, es azt ketseör feözd megh, es mind ketseör heted heted napig keöl tartanj.

Virtusa ez: Elseö, giuito hidegeöt el tauosztat, ha penig kenik uele az nialas termeszetüket megh giogittia, es megh hevült giomrot megh hidegit, fog faiast megh giogit, ha uele mossa, bél ragast cristali modra megh giogit, kennj igeön io feö faiast.

271 *Viola olai.* Asztis szinte igaz ugian köl czinalnj, mint az rosa olait, ugi keöl megh teörni es sodorni auagi sollani.

Virtusa ez: Kinek mellie fai s keni uele, es az nilallast keni uele, kinek gegeie megh szarad, azt keni uele, akar penig az kinek ualami seresbeöl teste megh dagad, azt kenneie uele, megh giogiul.

272 *Feier mak olaia.* Az makot teörd megh erössen, forrald megh, keuerd, es sorolliad, hogi megh ne egiön, teölcz egi kis fa olaitis rea, es ugi faczard ki.

Virtusa: Az ki nem szolhat es rekedöszue, szolna tahat, kend megh uele, megh giogiul. Az kin giuito hideg uagion kend megh uele, megh enhiti. Az ki nem alhatik, annak czak az homlokat kennied uele.

273 *Belendfü olai.* Esztis igaz ugi keöl czinalnj, mint az mák olait.

Virtusa: Elseö, szömnek dagadasat el ueszi, akar szeömet kennied uele. Fülnek faiasat czeöndesiti, ha kenik uele, akar penigh bele boczassak. Testnek dagadasat es mindön tagoknak faiasat megh enihiti, ha uele kenik.

274 *Kapor olaj.* Esztis ugi keöl czinalnj, mint az rosa olait. *Virtusa ez:* Elseö, merigiöt es gonosz neduessegeöket el üsz, faidalmas inakat erössit, fülnek szugasat megh giogittia, de bele keöl boczatni. Dagadasokat, iznek faidalmit, hasnak kemenseget megh giogittia, es almot hosz embörre, ha szömet keni uele.

275 *Szeökfü olaj.* Esztis szinte ugi keöl czinalnj, minth az teöb olaiokat, az szeökfünek uiragat hand borba, allion harmad napig benne, osztan ketteös fazekban feözd megh, de ne igeön erössen, osztan ebbeöl ki keöl faczarni es az utan ismet uy szeökfü uiragat keöl beleie uetni, es annak heted napig keöl raita allani. Haromszor keöl igi uele czelekeödni, es az utan hannian egi uncia fa olait, es egi scrupulusni saphrant keöl hoszszaia uetni, ismet megh keöl ket-

teös fazekba feöszni, hogi az bor el foggion rola, az utan szürd megh szepeön, es ugi czelekeödgiel uele, teöd tiszta edenbe.

Virtusi: Ereket megh uyit, testbe ualo giüleseöket ki üsz, hasnak faiasat megh allattia, hidegh lelest az meli nem giuitogattia, megh giogit, faidalmakat megh enihit.

276 *Feier liliom olaj.* Az feier liliomnak ueragat hand fa olaiba, de üuegh eudenbe, harmad napig keöl benne allani, es az utan ki keöl faczarnj, ismet uy ueragot keöl beleie uetni, haromszeör keöl ezt miuelni, harmadszor ki keöl faczarni, az utan bator mas eudenibe keöl czinalni, de ezt nem keöl megh feöszni.

Virtusi: Szüleö azzoni allatoknak faidalmira igeön hasznos, mely faiast, giomor faidalmat, beli es hasa faiasat el ueszi, ageka faiasat el ueszi, czak kenniek uele.

277 *Korsagrol.* Veöd ki az uakundoknak mayat, süsd megh es azt ad megh eönnj.

278 *Idem.* Az farkasnak az tüdeiet megh keöl mosni, az utan egi fazekbe keöl teönnj, de leuet nem keöl raita hanni, hanem egi feödöt keöl rea teönni, rea keöl tapasztani, hogi az uapora, azaz neduessege ki ne meönniön, es ugi keöl porra teörni, minek utanna megh egend az fazekba, es megh keöl innia adnj.

279 *Az ki nem uizelhetik.* Czombort es szapora füuet, es niospolia magot borban iol megh feöszni, es megh keöl innia adnj.

280 *Verbasrol.* Szögi egerfarkat mind magostul, es feözd megh io ereös eczetbe, es ehora ad megh innia az betegnek haromszor auagi negiszeör.

281 *Veörös ir.* Mesz, galicz keö, teömien, temso, grispan, es eczet, ezeöket ereössen eöszsze keöl feöszni, hogi az eczetöt ki feöye.

282 *Szaraszto ir.* Valami kiczin olai, tiszta uiasz, temso, kenkeö, ezeöketis iol eösze keöl feösznj.

283 *Szaraszto citrium.* Saruas faggiu, feier uiasz, fa olai, tikmoni feiere, de azt az utan keöl megh feöszni, es ugi uesd beleie az tikmonj feieret.

284 *Sarga ir.* Szaruas faggiu, feniü toboz, sarga uiasz, fa olai, terpentina, barani faggiu, ezöket feözd ereössen.

285 *Zeöld ir.* Keöl egi lot terpentina, sarga uiasz, rosa olaj, egi keues grispan, ezöket fözd iol ereössen.

286 *Izreöl ualo.* Vegi nad mezet, temsot, galiczköuet, eleuen giömbert, es mind ezeöket egibe timporalua kennied.

287 *Zeöld flastrom.* Olai, uiasz, terpentina, glet, bor, grispan, galbanum, feözd iol ereössen eöszsze.

288 *Feier deakorium, paraszt.* Fa olai, feier uiasz, feniü toboz, terpentina, görög feier, teömien, mastix, arani glet, canfor, ezeökbeöl leszeön io, de mindeönik egienleö igasz mertek szörent legienek, de ha gleteöt uecz hoszsza, tahat szürke szint mutat.

289 *Fekete deakorium, paraszt.* Olaj, uiasz, arani glet, terpentina, teömien, minium, temso.

290 *Verös es keöniuezeö szömfaiasrol igeön io.* Nad mezet uegi eöt nehezeket, aloest ugian anniet, tuciat praeparatat fel neheszeket, camfort harom penz niomot, ezeöket teörd öszsze lagian, es elegicz megh uizbe, rusa uiz husz neheszek, keömeni uiz husz nehezek, szep feier bor husz neheszek, ha penig lagiabban akarod, tiz neheszek legiön czak az bor. Igi eli uele, hogi teölcz üuegbe es az üuegnek szaiat szep egiszeör ruhaual keösd be, es az altal megh raszuan az üuegeöt, boczassad az szeöme faio embörnek szeömebe.

291 *Turos labrol ualo szürke ir.* Rosa olaj 6 lot, feier uiasz 6 lot, görög feier 2

lot, egeöt fekete on 1 lot, feier teömien, az megh teöröt eb szeölöek az leuet 3 lot, ezeökbe az kit megh keöl teörni, teörd megh, elegicz eöszsze es giönge tüznel feözd addigh, hogi el elegiödgiek eöszsze az sürü leue, ueöd ki az tüzteöl, habard mind addigh az ispottal, migh megh nem sürüdik.

292 *Sömörröl, sinniedekröl es egieb uarrol ualo.* Eöruenj giökeret 2 lotot feözd megh igeön ereös eczetbe, hogi mind el roshadgion, teörd megh az utan ereössen mint egi pepeöt, szep oluasztot diszno hayat, 5 lot fa olait, ugian anni uiaszt, eöt neheszek terpentinat, szep lagi teöröt sot 1 lotot, az uiaszt oluaszd megh es ⟨oluaszd⟩ eönczed rea az hayat, az olait, es az utan megh teörie az eöruenj giokeret, elegicz hozza, ueöd ki az szenteül, hogi ualamenire megh kezdene hülni, uesd akkor az terpentinat bele, osztan hogi megh hiuül mind, keuergesd addigh, osztan hogi telliesseggel megh hül, ues tiz neheszek kinösöt ⟨esseö, uizet⟩ [illegible] addigh teörieö, mig megh nem eosmerészik az keneöseö benne.

293 *Köszuenre auagi egieb tagok faidalmira, az ki kj akarna fakadni.* Foenum graecumnak lisztit 10 lot, len mag lisztöt 10 lot, arpa liszt 10 lot, az malua teöuet feözd ereössen megh, es annak sürü leuet 20 lot, es teöli fa, akar penig czer fa giöngiböl feöt, niers lepbölis 20 lot, aranj glet lot 20, viasz 10 lot, fa olaj 15 lot, feözzek megh az olait az arani glettel, es az malua leuel egietömbe mind addig, migh ki czeppen benne, es megh hüluen lassad, ha az uiodhoz ragad, de ezt giakorta keöl probalni, az utan uesd bele az teöb szeörszamokatis, ueöd ki az szentül, es mind addig keuergessed, mig megh nem hül.

294 *Ha sok madarat akarsz fogni.* Keres eökör epet es feöz buzat uele, es hincz oda, az hol az madarak iarnak, es miheleön eszik benne, el nem reöpülhet.

295 *Vereös szömreöl.* Az keökeni fan az möli moh uagion, azt szeodgied, es feier borba feözd megh kenier hei alat, es az leueuel mosd megh mind az szeömödet, s megh giogiul, es mind az homlokodatis, es az fa mohat ket ruha keözöt keösd az szömödre ketseör egi nap, mind egi egesz hetigh.

296 *Idem.* Az füz fa leuelnek ueöd uizet, es annak az uizeuel az homlokat mossa, es az szeömebennis boczasson benne.

297 *Teöresre ualo feier ir.* Egi font olaj, egi font geöreög feier, fel font feier uiasz, az olait es uiaszt eleöször ereössen keöl feöszni, az utan az görög feiert ugi keöl hoszszaia uetnj, ereössen keöl teörni, es hogi megh hült uolna, tikmoni feiert keöl hozzaia ereszteni, iol keöl teörni, az utan apronkent egi meszszeölj eczeteöt keöl hozza ereszteni, az utan porul egi kis camfort boczas hozza mind addig, mignem io leszeön.

298 *Izreöl, fenereöl, fekete ir.* Mez, timso, szereczeön dio, giömber, szeökfü, grispan, es dictamusnak az giökere, egeöt kenier heat megh keöl teörnj es szitalni, az utan az teöb szeörszamokis egiarant legienek, de grispan keueseben io leszeön.

299 *Turos labnak szaraszto uiz.* Az kendeör magot megh keöl feöszni es megh keöl teörni, es megh keöl szürni, de higan, nem ugi, mint az sufat czinalliak, teömient beueön keöl bele uetnj, ha az seb regi, tahat ruhat keöl beleie martani, es aual keöl keötni, es megh indittia az sebeöth.

300 *Szödöries ir szömeröm testen ualo sebre.* Egi font feniü toboz, fel meszszeöli len magh olaj, egi penz arra uiasz, meginek az leue, egi lot grispan, egi lot teömien, fel marok ros liszt, fözd iol ezeöket eöszsze, es keösd rea.

301 *Köszuenireöl.* Eleuen keneöseö, teömien, mastix, timso, fa olaj, grispant, galiczkeö, ennek utanna ereös eczetbe tegied, az temsot harmad napra ereössen

keöl feöszni, az teöb szeörszam, ki uolna egi mertek szeörent legiön, ha akarod, hat egi keues uiaszszal es egi keues terpentinaual megh kennied.

302 *Sebre.* Üneö uaiat, mezet, liszteöt, ereössen eöszsze keöl feöszni, es azzal keöl megh kennj, megh tisztul, es megis giogiul.

303 *Szent altal[!] tüzeröl ualo.* Veöd az uti fünek uizet, eger farknak es az feöld füstinek uizet, es az czalannak, ez negi felet teörd megh ereössen mosarban, faczard megh. Az meni annak az leue, megh anni egeöt bort, auagi eczeteöt elegicz hoszsza, annak utanna uögied az az tormentillanak porat, es Szent Iuan uiraganak, es egeöt feöldet, timporald eöszsze, es eresz egi keues parej olaitis bele egi keueset, annak utanna egi keues resikat es tikmoni feiertis boczas hoszsza, annal iob, es ezzel kennied, s megh giogiul.

304 *Mirigireöl.* Eöszszel az földi boczczanak az teöuet meteld megh apron, mikor niers, teölcz egi icze fa olait rea, feözd mind addigh, mig nem harmad resze el apad, szürd megh, es teölcz egi üuegbe, ues ket auagi harom pokot bele az naggiaba, es teöd az ueröfenire, had eriek megh, es az hol az mirigi indul, kend megh uele.

305 *Hidegh lelesreöl.* Az malua rusanak uiragat, utifüuet, szapora füuet, centaureat, feier borba feözd megh, ad megh innia az eleöt, migh rea nem iüth, mint egi oraual annak eleötte.

306 *Emesztesreöl ualo.* Vegi fodor mentat, feier ürmöt, lengiel keöment, czinald egi uankosba, melegeön, mint el türheti, untalan keösse az giomrara, annak utanna uad salliat, szereczön diot es uiragat feier borba megh keöl feöszni, giömbertis keöl hoszszaia uetnj, megh keöl innia adnj, az utan emeszthet.

307 *Feier ir, paraszt.* Olai lot 8, görög feier lot 3, mastix lot 2, staphistagma lot 2, euforbium lot 1, timso lot 1, mirrha lot 2, canfor lot 1, diszno hai lot 1.

308 *Franczus uar ellen.* Eleöszeör uegi diszno hayat, feier teömient, temsot, eleuen keneöseöt, baranj faggiat, ezeöket hidegeön teörd egibe, negied napig kend uele, es el hul rola, az utan arpa uizet agi megh innia.

309 *Beleöl ualo uarrol.* Veöd az feier liliomnak giökeret, es feözd megh eczetbe, es hasznalatos uizbe ues fekete olait hozza, egi keues temsotis, mezet eresz hoszsza, es az utan had megh hülni, es ad megh innia az embörnek, es az utal utan ereössen meg köl kennj.

310 *Kinek ina megh szakat uolna.* Az gilisztat apron megh keöl metelnj, es uagdalnj, es olaiba ereössen megh keöl feösznj, az utan megh köl teörni, faczarni, es egi üuegbe auagi mas edenbe teönnj, az utan terpentinat, uiaszt hoszszaia eresztenj.

311 *Veöreös olai.* Szeöd az czeöngeö fünek uiragat, teöd üuegbe, teölcz ueörös bort rea, fözd megh az uiragat az borba, es teöd az ueröfenire, had allion ot niolczad napigh, es az utan uegi egi font fa olait, az eger farknak leuet, az gilistat egietömben feözd megh iol, touabba ues bele egi nehezek mastixot, terpentinat harom lotot, mirrhat fel lotot, tömientis fel lotot, ueörös giökeretis ues bele, negi neheszeküt, ezeöket egietömbe mind addig fözd, miglen az bor es az egerfarknak az leue el apad, czak az tiszta olaj marad, es az utan szürd megh, es teöd üuegbe.

312 *Vörös deakorium.* Minium fel font, fa olaj, terpentina, camfor, aranj glit, uiasz – mind egienleö mertekkel.

313 *Zöld deakorium.* Feniü toboz lot 8, terpentina fel font, szaruas faggiu egi lot, grispan ket lot, grispan [!], mastix, uiaz, kalafonia.

314 *Deakorium, mindeön sebre ualo.* Feniü toboz, tiszta uiasz, grispan, egeöt temso, ezeöket ereszd öszsze, es mindön sebre io.

315 *Idem.* Viasz, olaj, feniü toboz, glet, teömien, feier ebszar, megh keöl aszalni, teörnj es szitalnj.

316 *Feier deakorium.* Feier uiasz drachma 5, cera drachma 6, oleum rosarum lot 1, camfor lot 5, cera liquefacta adde postea terpentinam lot 8, pulueres tere ex eis omnibus fortiter, quotidie est remedium bonum.*

317 *Lab hideg ueuesereöl ualo uiz.* Tiszta bor, rosa pogacza es egi kis timso, fözd cöszsze es mossad uele.

318 *Idem.* Az kinek penigh fület auagi orczaiat ueszi megh az hidegh, tahat az rosat teörd megh, auagi czak pogaczaiat, szitald megh, es ues uayat hoszsza, teörd ereössen es teölcz öszsze az porral, kössed uele.

319 *Feier citrium.* Görög feier, uiasz, uiola olaj, terpentina, ⟨...⟩ fa olaj, teöröt rosa, szaruas faggiu.

320 *Alias idem.* Rosa, rosa olaj, mez, terpentina, mastix, teömien, feier uiasz, czeöket lassu szennel ereszd cöszsze, es az utan ueöd ki es teörd el az teörö faual, es io leszeön.

321 *Zeöld flastrum.* Viasz, teömien, temso, grispan, feniü toboz, es az szalonnanak öszteöuere porul.

322 *Cristerium.* Keöl bele malua leuel, szeökfü, czegla leuel, es io kapor egi marokkal, ezöket mind uizbe, egi medönczebe feözd iol megh, es keuergessed, hogi megh ne egiön, osztan ueöd ki onnet, ues tikmonj szeket bele, es ehöz fa olait, es habard el benne, ha uagion cassiatis ues hoszsza, osztan electarium rosarum, habard ereössen, osztan azzal keöl megh kennj, s el indittia.

323 *Natharol ualo.* Egi kis uiaszt oluasz megh egi medonczeben, es ues teöruc egi penz arra szeökfüuet bele, es teömient, az meniuel ismeröd, hogi megh ereöd es hücz megh igeön iol, de eleöszeör el keuerd benne, osztan egi kis goliobist csinali eggik reszebeöl, es az orrat annak füstire tartsa, az teöbbit penigh maszszorra tegie.

324 *Keneö ir igeön io.* Veöd az diszno hayat igeön ooth, az menit akarsz czinalnj, es mosd iol ereössen megh meleg uizbe haromszor, es az utan hideg uizbe hasonlatoskeppen, az utan teörd megh az ueörös rusat az mosot hayrol, es had heted napig allani az uereöfeniön, es az utan feözd megh, de eleöször uizet egi keueset ues bele, es az rosat teörd megh, faczard megh az leueböl, es teölcz hozza az hayhoz, es szürd megh, es ues leuigrecomot bele, es ha igeön lagi leszeön, hat ues egi keues uiaszt bele, io leszeön.

325 *Fülbe ualo uiz.* Az feier ürmeöt feözd megh fa olajba, es ereszszek az faio fülbe, es ki tisztit mindön gönietsegeöt belöle.

326 *Szaraszto por szin sebre.* Az cziganak az tekenöet szarazd megh, teörd iol megh, szitald megh, es az szin seböt io uele hintenj, es el szarasztia.

327 *Seb erleleö.* Az keczkenek az szarat feöszd megh teibe, es habard iol el benne az ispottal, es keöl bele uad kendeör, teörd iol, hogi ugian ullian legiön, mint egi ir, de iol megh feöszd, mint egi tehen hust, es azt keösd rea, es megh fakasztia.

328 *Idem.* Az feier maluanak teöuet feözd iol megh teibe, es ⟨teöd⟩ teörd iol megh, es keösd rea, megh fakasztia.

329 *Az meli czeöcz ki akarna fakadni, es te nem akarod, hogi ki fakadgion.* Az feier ürmeöt feözd megh uizbe, keösd rea, es az nem hadgia ki fakasztani.

330 *Hurutrol.* Az kakuk füuet feözd megh teiben, es ues saphrant bele, feözd igeön iol ereössen öszsze, io leszeön.

331 *Sarga uiz rothadasrol.* Ruta, sallia, rusa pogacza, aloes, temso, eczet, az füuc-

ket eczetbe hanniad, es feözd megh iol ereössen, az utan ha megh kezd hüueölni, uesd bele az teöb szeörszamokatis, szepen el elegituen benne.

332 *Sarga uiz dagadasra.* Saphrani drachma 2, tiszta eczet drachma 3, ezeöket iol megh keöl feöszni, az utan ueöd ki az szenteül, hücz megh, es az utan ues egi marok millie sot bele, es az utan hat auagi het tikmoniat ues bele mind feieröstül es szekeöstül, es iol sodord megh az sodro faual, es az utan uesd bele az saphrant.

333 *Hogi orrod uere indullion.* Az arua czalannak ueöd uizet, es eresz az orralikaba benne, s el indul.

334 *Viszketeghreöl ualo.* Teörd megh az dionak belet, feözd megh uaiba, ues egi keues kenkeöuetis bele, szürd megh, de eleöszeör iol megh feözd, osztan melegh helion kennied uele.

335 *Zeöld flastrum.* Viasz drachma 1, giömber drachma 1, szeökfü uiragat drachma 1, szereczeön diot drachma 2, teömjent, görög feiert, galicz keöuet, grispant, mastixot, calafoniat, feniü tobzot, borsot, temsot, fa heat, es fa olait, terpentina 4 lat, glet 2 lat.

336 *Seresreöl ualo.* Sirop büuen, narancz alma hea teörue, ismet annj eb kapor teörue, osztan tegla teörue, de az tegla mindeöniknel böuebben legiön benne, osztan hat auagi het tikmoniat mind feieröstül es szekeöstül, az menit uelsz, hogi elegh leszeön, habard iol el benne, es az keössed az seresre, es mind feöl fakadosztattia, es az utan czak ez keneö emplastromot czinald rea, meli igi legiön; keres feniü magot teörue, osztan arpa liszteöt, iol szitalua uesd bele, es habard el iol benne, es az utan ueöd kj es teörd az törö faual, es igeön io emplastrom leszeön, de mindeön nap megh kennied ketseör, es az utan teöd az emplastromot rea, es megh giogiul.

337 *Egesreöl ualo.* Vaiat, görög feiert, uiaszt, mastixot, teömient es rosa uizet, ezeöket teöd egi medönczebe, es feözd mind addigh, migh el apad az rosa uiz, es igeön io.

338 *Keneö ir igeön io.* Az feniü magot teörd megh, es uesd az oluasztot haiba es feözd iol, hogi igeön iol forion, osztan szürd megh, es hücz megh, es igeön io keneö ir leszeön.

339 *Hurutrol unguentum pectorale.* Feier uiasz, tehen uay drachma 1, egibe keöl oluasztani es megh keöl feöszni, osztan ha ki ueszöd, s megh hül, tahat tik hayat egi tikmonniet oluasz megh, es uesd bele, osztan mind eggiüue oluaszd megh, ismet szeli egi feö ueörös hagimat megh, es teörd megh ereössen mosarban, ues bele egi penz arra saphrant, de ereössen megh teöried es keuerd el benne. Osztan teörd el az teörö faual, es igeön io hurutos embörnek, ha melliet kenik uele.

340 *Szaraszto feier ir.* Az kek liliomnak az teöuet feözd megh bögreben az menit akarsz, es teörd iol megh az mosarba, osztan oluasz hayat, es uesd bele az hayba.

341 *Pokol uarrol.* Fokhagimat, borsot, saphrant, pok haloiat, legiet, apiomot, teörd egiben, teöd rea.

342 *Feö faiasrol.* Az salliat teörd megh tikmonj feiereuel, es eczettel elegicz megh, keösd az feiere.

343 *Vad husos seb ellen.* Az szeökfü ueszszeiet egesd megh, es az hamuat ragd az sebbe, s megh giogittia.

344 *Vörös feöröl.* Az szaruasnak az szaruat egesd megh, teörd megh, elegicz el eczettel, keösd az feiere, mindeön uarat megh giogit.

345 *Düheös eb harapas.* Az apro mentat teörd egibe fa olayal, keösd az harapasra.

346 *Auagi.* Czak bodogh azzonj mentaiat teöry megh, sosd megh, keösd rea, megh giogiul.

347 *Viszketegreöl.* Az peöszercze füuet feözd megh uizben, mosd ezzel testeödeth.

348 *Sebnek uerenek megh allatassa.* Az uti füuet fözd megh uizbe, keösd az sebre, megh allattia az ueret.

349 *Hogi az embörbe giukot uasat ki uohasd.* Teörd megh az kendeör magot, kösd rea, ki uosza az uasat embeörbeöl.

350 *Has faiasrol.* Az uti füuet feözd es id megh, mindeön belsö betegsegeökbeöl megh giogith.

351 *Labi keöszuenireöl.* Keresd az niulnak ueret, melegicz megh, kend azzal, s megh giogiul uele.

352 *Szeöm faiasreöl.* Estue mikor lefekünnj megi, melegicz eczeteöt megh, sozd megh io modgia szeörent, es annak utanna mosd megh az ket talpad uele, es mindeön faidalmat el ueszi labodnak, szeömeödnekis faiasa megh giogiul.

353 *Szeöm faiasrol.* Az tikmoniat feözd megh ereössen auagi süsd eöregeön, az feieret teöd egi ruhaban, sosd megh ereössen timsoual, auagi kü soual, faczard megh az ruha altal, annak uizeuel mossad szeömödet.

354 *Szeöm uilagosito.* Az rutat, es feier ürmeöt uesd uizbe, had allion hat oraigh benne, ueöd kj, elegicz keues borba, igia megh ehera.

355 *Haliagrol.* Keresd az ueörös ebszeölöt, szeöd megh, teölcz tele egy üuegeöt uele, teöd egi keniernj tesztaban, es teöd az fült kemenczebe, hogi immar ismeröd, hogi megh kezd iol sülni az kenier, ueöd ki, estue es reggel negi auagi eöt czeöppöt teölcz az szeömebe benne, s megh giogiul.

356 *Az ki nem uizelhetik.* Az kerek leuelü kapotniak fünek az giökeret feözd megh iol kenier hei alat, es ad megh innia.

357 *Kinek szaia megh uesz.* Mossa az keczke teiel, megh giogiul.

358 *Item.* Az feöldi teömiennek uizet ad megh innia ereös borba, megh giogiul.

359 *Item.* Az keöment feözd iol ereössen megh borba, s megh giogiul.

360 *Item.* Az teök dinnienek, auagi az mint maskeppen hiak geörög djnnienek az maguat megh teörie iol ereössen, feier borba elegicze, adgia megh innia.

361 *Az ki uerrel uizellik.* Teöri egi feö fokhagimat megh, es megh elegituen uizzel id megh, s megh giogiul.

362 *A' ki agiaba uizellik.* Az fekete giopar füuet feözd megh borba, igial giakron rola.

363 *Auagi.* Az salata magot teörd megh, es ad megh borban innia.

364 *Etetes ellen.* Az dictamus füuet teörd megh, es ad megh innia.

365 *Auagi.* Egi keues uizet forrali megh, ues egi keues fa olait bele, ad megh melegeön innia, s megh giogiul.

366 *Eteteöt embörnek dagadasarol.* Az niulnak es az szaruasnak az szeömök mellet uagion egi egi kis keöuer, azt az fekete nadali füuel teörd eöszsze, es tüz eleöt azzal kennied.

367 *Mirigreöl.* Az egerfark füuet feözd megh borba kenier hei alat, szürd megh, teölcz üuegbe, es abbol igial.

368 *Farkas seb ellen.* Az ueöreös kapisztat teörd megh, teöd rea az kiuül uagion, ha penig belol, fözzed es giakran ögied.

369 *Fenereöl ualo.* Az farkas czontot teörd meg, hinczed uele.

370 *Item.* Az egerfark fünek, petreseliomnak, es uti fünek leuelit egi arant szöd

megh, es egi kis borsot ⟨ues bele⟩, ezeöket teörd mind egibe ereössen, es ezt tegied az fene sebre, megh giogiul.

371 *Okadasrol.* A bakfüuet keczke teibe fözd iol, es idgia megh. Az ki penig giakorta okadik, egi üleö kakast szakasz kette, keösd mingiarast az hasara az giomra arant, megh giogiul.

372 *Feö faiasrol.* Az földi teöknek ,az giökeret, oh hayat, fa olait, mezet, egeöt bort, uiaszt, sot, ezeöket egibe elegituen forrald iol megh, es ezzel kend megh az feiet.

373 *Egesreöl.* Tiz tikmoniat es ros liszteöt megh keöl sütni, aszalni, teörnj, es az egest megh keöl kennj mezzel, es az porral hinteni, megh giogiul mindeön bizonnial.

374 *Lab dagadasrol.* Az füsz fanak az leuelet feözd megh uizbe, es menteül melegben lehet, teöd az faio labra.

375 *Labnak hidegh ueuesereöl.* Veöd ki az hollonak az agia ueleiet, es azzal kennied, megh giogiul.

376 *Hurutrol.* Az kapisztanak es az ruthanak az maguait teörd iol megh, es mezbe ad megh eönnj.

377 *Melli faiasrol.* Az rutat feözd megh borba, szürd szep edenben, es azt igiad.

378 *Az ki neheszen leh.* Az pöszerczenek uizet igia, megh giogiul.

379 *Meli faiasrol.* Az feier ürmeöt igeön ereös eczetben melegicz megh, es az mint el türheti, uli melegeön kösd az melliere.

380 *Düheös eb marasarol.* Az apium füuet borban ad megh mindgiarast innia.

381 *Fülbeli fereögröl.* Az tikmonnak az feieret teörd iol egibe soual es eczettel, szürd megh ruha altal, boczasd az fülebe, es teöd be az füle likat egi ruhaual, ugi mint egj oraigh, es ha szüreögetest hallasz az füledben, tudgiad mindeön bizonnial, hogi megh halnak benne.

382 *Varas feöröl.* Az timsot, ürmeöt, es az oh hayat, es kenkeöuet teörd egibe, eleöszeör mosd megh lugba szepeön feiedet, es az utan melegeön kennied ez szeörszammal.

383 *Mirigreöl.* Az papa füuet szeöggied, szarazd megh, es teörd porra, es borban mindeön reggel igia az mirigiös.

384 *Pattanas ellen.* Keres tikmoniat, es kemenieön süsd megh, osztan mesd kette, ueöd ki az szekit, es az sebeöt teölcz be saphrannial auagi az heliet, auagi penig az heliöt czak eögied, es az tikmoniat az saphrannial houa heuebben lehet, keösd az pattanasra.

385 *Guttarol ualo.* Az disznonak az ganeat feözd megh borba, es keösd rea.

386 *Alias.* A' leuendula uizet köl egöt borban meg erlelni, innia köl rola.

387 *Fogh faiasrol.* Huszon het szeöm borsot, es egi görözd fokhagimat teöry megh, elegicz eczetbe, es teöd az faio fogra.

388 *Sebre ualo oruossagh.* Az eökeör fark füuet teörd egibe saitalan uayal, keösd rea.

389 *Sebi fereöghröl.* Az beka lencze füuet aszald megh, es teörd porra, es az sebeöt hincz megh uele, megh giogiul.

390 *Sebnek ualo uiz, uy sebre.* Az uti füuet feözd iol megh mustban, hogi ha must ninczen, tahat borban, ues uayat hoszsza, az utan ueöd ki az szentül, hogi megh all az forrastul, mosd ⟨az⟩ megh az seböt uele az leueuel, az utan teöd rea az utj füuet.

391 *Keleuenire ualo oruossagh.* Az feöldi boczczanak az teöuet, az eökeör farknak az teöuet, az folio füuet, az rutat, salliat megh keöl teörnj, es borral eöszsze szürni. Az leuet az betegnek hörtelen keöl megh adnj innia.

392 *Idem.* Feier üreöm, ruta, dio, bors, feniü magh, ezeöket egiben keöl teörni, es egeöt borral öszsze szürnj, az leuet az betegnek adnj, es az sonkoliat az keleuenire keöl keötnj, megh giogiul.

393 *Keöreöl ualo.* Veögied az ueörös mogiorunak kilseö heat, es az baraszk magnak, harmadszor az czipke rosanak apro maguat, ezeöket egienleö mertekkel keöl öszsze teörni, es megh innia, mint egi port borban, auagi megh eönnj high tikmoniba bele hintuen, minth egi soth.

394 *Szepleös orczarol.* Az tiknak az mayat süzd megh iol, es teörüld megh az orczaiat, de io melegh legiön az may.

395 *Hal fogásrol ualo.* Az haliagnak az maguat teörd megh, giurd kenierbe es uesd az uizben, ualameli hal ehendik benne, feöl al az hasaual feöl forduluan az uiznek szinen, de ismet hamar megh eleueneödik.

396 *Vel. Auagi.* Ird megh ez soltart: Vram emleköszszel megh en rolam etc., es kösd az haloban.

397 *Purgatio.* Az arua czalant feözd megh eczetben, es soban kenier hei alat, szürd megh, es ad innia, es az utan mindeön rutsagot ki tisztit embeörnek giomrabol.

398 *Sebre ualo por.* Viasz, fa olaj, feniü uiasz, glet, teömien, feier eb szar, tehen szar, ezeöket megh keöl ⟨teörnj⟩ aszalni, teörni, szitalnj, es azzal hintenj.

399 *Szent Antal sebereöl.* Vegi rusikat, tormentillat, egeöt bort, Szent Iuan uiragat, parej olait, pecze olay, es igeön egeöt feöldet, ezeöket egibe keöl czinalnj.

400 *Idem. Auagi.* Tikmoni feier, saphran, egi kis fa olai, habard öszsze, keösd be uele, es megh giogiul.

401 *Vgian azonrol.* Keres egi kis tiszta mazos fazekat, teölcz igeön io es tiszta eczeteöt bele, teömient, timsot, galiczkeöuet, ezeöket fözd ereössen megh, osztan marcz ruhat bele, es keösd be uele.

402 *Torok faiasrol.* Vegi szereczeön diot, temsot, uizi czigat, kigio hayat, teörd iol eöszsze, az utan feözd megh, ugi keösd rea.

403 *Idem.* Mez, temso, bors, szereczeön dio, fekete giopar, czuka faggia, kenier hei alat megh keöl feöszni, ruhat bele martani, es azzal keötnj.

404 *Seb tisztito ir.* Vegi oh uayat, mezet, liszteöt, ⟨es⟩ feözd megh, es keösd be uele.

405 *Szüfaiasrol ualo.* Az kenkeöuet teörd megh, es mezzel egieteömben szennel elegicz eöszsze, azzal keössed.

406 *Az möli seböt hamar akarsz uigasztalnj.* Barani faggiu, olaj, uiasz, egöt bor, ezöket egibe keöl timporalni, es megh keöl feöszni szep keuergetessel.

407 *Farkas seb ellen.* Egi tikmonnj temsot, grispant, galiczkeöuet, ezeöket mind egiarant uesd egi pint eczetben, es feözd ereössen, annak utanna mosd az sebeöt ereössen uele.

408 *Teöresreöl.* Fekete nadalt, ros liszteöt, ueörös keöuet, teglat, tikmonnak az feieret teörd megh es keösd rea, egibe forrasztia.

409 *Contra podagram.* Recipe barbam Iouis super petram cresscentem et tere in mortario cum antiqua aruina et tandem bene coque et experine per telam pinguedinem, tandem unge unctione illa, si prederit mox sudor et immundicies de corpore exibunt.*

410 *Haliogrol.* Eufrasiat kenier hei alat feöz megh borban, es keösd az szeömere.

411 *Keöniuezeö szeömreöl.* Vegi temsot, egesd megh, es az szereczeön diot teörd megh, timporald öszsze, hincz az szömödre.

412 *Contra dentes nigros.* Recipe rosa pogacza coque in aceto uel ujno et saepe laua, dentes dealbabuntur.*

413 *Hideg lelesreöl.* Vegiöed az bak füuet, feözd megh io borban, es igiad mindeön közelgeteö hideg lelest el tauosztat es üz.

414 *Idem. Auagi.* Keressed az bogaczkorot, mind teöueöstül feöl asuan, es meteld igeön aprora, fözd megh iol ereös eczetbe, es eli uele yuassal mind estue, reggel.

415 *Turos szarrol.* Embör uiszelletit, temsot, galiczkeöuet, szappant aliopaticomot, es egi neheszek teömient.

416 *Emesztesreöl.* Keres fodormentat, feier ürmeöt, ezöknek czinalj egi uankost ruhaban, osztan heuicz az szennel, io heueön tegied az giomrara kiuül, az mint el türheti.

417 *Emesztesröl.* Borban feöt betonikat igiek, hasznal. Probatum est.

418 *Feö faiasrol.* Vegi ket edeös almat, ket nehezek teömient, kilencz baraszk magot, ezeöket kösd iol egibe, az utan kend az feiet.

419 *Fülbeli fereögreöl.* Vegi egeöt bort, salliat, keömenth, camfort, rutat, ezeöket teörd eöszsze, keösd rea, megh giogiul.

420 ⟨Szü faiasrol.⟩ *Czeömeörreöl.* Az eczeteöt, lo szart megh keöl faczarni, ereössen keöl uele kennj melegh heliön.

421 *Mirigi ellen.* Nincz iob, mint az momortica olayal kennj. Igi keöl penigh czinalni az momortica olait, mikor megh erik az hay, mind heastul ragd egi üuegbe, es annak utanna dugd be iol ruhaual az szaiat, es teöd egi kenierni tesztaban, süsd iol ereössen megh az kemenczeben, az leszeön neköd az olaj.

422 *Vasznat sárgán festeni.* Az nirfa leuelet feözd ereössen, mint egi agh tehen hust, az utan szürd le az leuet, es ues teöröt temsot bele, az menj elegh leszeön.

423 *Fog faiasrol ualo.* Keres fekete giopart, es ereös eczetbe feözd megh iol, szürd megh, es az leuebe ues egi keues ⟨sot⟩ temsot, az utan mindgiarast ueöd az szadba, tarcz egi tikmoni sültig benne, uesd ki azt, most uegi ismet szadba uyonnan, aztis ket tikmoni sültigh tarcz szadba, harmadszor penigh mint egi egesz oraigh, igi czeleködgiel, niluan megh uigaszik.

424 *Idem.* Asd ki az fiatal diofanak giökeret, es az teöuet feicz megh, tiszticz megh es feözd megh uizbe, szürd megh, es ugi bannial uele, mint az fekete giopar leueuel.

425 *Fene ellen.* Fekete uiz, fele eczet legiön, fele bor, es keöl bele galiczkeö, temso, grispan, arabicum gummj keöl bele, es azt nagi ereössen keöl forralnj, es uele mosni, es ketsegnekül meg allattia.

426 *Has faiasrol.* Az eb kaprot feözd megh uizbe, ad megh innia melegeön, es megh giogittia.

427 *Has korgasrol auagi szörgesröl.* Az eb kaprot törd megh, ad megh innia, annak osztan nem korog az hasa.

428 *Varas feöröl.* Vy fazekba meteli ueörös hagimat, es ues iros uayat bele, es forrald megh ereössen, es szep melegeön kend megh az koszos feiet uele.

429 *Ha akarod, hogi hort ne igial.* Keres szeölö teöken termeöt gombat, az utan lo here füuet, megh keöl ezeöket aszalni, es ualameni edeniben megh adod innia borral, nem iszik soha töbet.

430 *Az meli giermeöknek az monia szeki megh dagad.* Vögied az Zent Giörgi keöuet, teöric megh es timporallia öszsze oh hayal, es kennie feöl uele az giermöknek az monia szekit, es touabba az petreseliomnak giönge leuelet meleg uizel öszsze megh teörie, keze keözeöt takaria be uele az teöket, megh giogiul.

431 *Szeöm faiasrol.* Vögied az erdej epöriet es teöd egi üuegben annit, hogi legiön tele az üuegh, es takaria hangia fezeökben, es had allion kilenczed napig

az hangia fezeökben, es feier uizze ualtozik, es teörüld az szeömödet uele, megh giogiul.

432 *Szeöm faiasrol.* Vögie az nap utan iaro fünek leuelet, es petreseliomnak leuelet, es az igeön uy lepes mezet teöd egi tanierra, es az möli mez ki foli beleöle, tölcze az nap utan iaro fünek leueleheöz az petreseliomnak leuelet, hogi megh teöröd, teölcz rea az mezet, ki ki folt az uy mezes lepbeöl, es teöd egi üuegbe, es az osztan hogi megh erik, kend az szeömeödet uele, megh giogiul.

433 *Verhasrol ualo.* Fordicz feöl az uduaron ualo teörseökeöt, es az herniu ferget, az mölliet az törsök alat talalsz, aszald megh, teörd megh, piricz megh az kenieret, es mezzel teörüld megh, es az megh aszalt herniu fereöggel hincz megh az piritot kenieret, es ad megh eönnj az kin uer uagion.

434 *Korsagrol.* Keres tekenös bekat, uagd ketteö, es uöd ki az mayat, az igeön heu tüzheliröl üsd ket fele az tüzet, es az mayat teöd rea, es egi fazekat boricz fölliül rea, es hogi megh asz ugi annira, hogi megh teörhed, ueöd ki onnet, teörd igeön szep porra, es adgiak megh innia mikor el üti, es soha teöbbe nem bantia.

435 *Etetesreöl.* Az pemet füuet teörd megh, ueöd uizet, ad megh innia ehora haromszor, megh giogiul.

436 *Az ki akaria, hogi czak leania legiön.* Mikoron az azzoni allat szülend mindgiarast mihelt az keöldöket el meczczik az giermöknek, azontul uonniak ki az meregliet, es az giermök keöldöket teögiek keörösztül altal, es az meregliet teögiek bele es mind leania leszeön.

437 *Pöczeönies szömröl ualo.* Szöd az egerfark uiragiat, es teölcz egi üuegben, teölcz fa olait rea, de tiszta legiön, ezzel kennie beleöl az szeömet, s megh giogiul.

438 *Szömnek ualo uiz.* Keres oltatlan meszet, teörd iol megh, teölcz egi üuegben, az utan töry zalamiakot hozza, tölcz rosa uizet hozza, es ha uagion, keömeni uizetis keueset, dugd iol erössen be a' szaiat, hogi ki ne fusson, az utan teöd egi öregh fazekban, teölcz tele uizzel az fazekat, es erössen feözzed, czernat keös az üuegre, hogi el ne teöriek, ueöd ki, az utan ues kek lazariomot bele festenj.

439 *Siketsegröl.* Az kigionak az el ueteöt heat szöd beueön, es az hangianakis moniat, es feier ürmöt, es harom felet egi arant teörd megh mosarban, es a' leuet faczard ki tiszta edeniben, es mikoron le fekszik, boczas a' füleben benne, nem czak egszeör, hanem tebszöris.

440 *Sülreöl.* Az momortikat aszald megh, teörd megh szepeön, es ha beleöl vagion, ad megh innia, es hogi ha kiuül uagion, hincz rea.

441 *Turos labrol, vöreös ir.* Viasz, szaruas faggiu, terpentina, fa olaj, ezöket megh keöl oluasztani es megh keöl szürni, osztan czeök keöllenek a' szörszamok bele megh teörue,: kalafonia, fene grecum, tormentilla, mirrha, mastix, temso, laureabacca, minium, ezt utolszor keöl bele uetni, de ereössen keöl teörni.

442 *Az meli embörnek vizelleti megh all.* Az vörös östörnek kel szödni leuelet, es egi bögreben forralni feier borban kenier hei alat, es megh keöl innia adni, mindgiarast el indul uele.

443 *A verrel vizellökröl.* Vögiön egi nehezek saffrant, uesse fa olaiban, az utan fözze erössen megh, annakutanna kenier szelettel martogassa feöl, ezt haromszor auagi negiször czeleködgic, s megh giogiul.

444 *Vér allatasra ualo szörszam.* Az kormot es az galiczkeöuet törie iol erössen egiben, egi kis göbrebe tegie, es kiczin eczettel törie iol ereössen, mint egi cytriomot, es keösse uele.

445 *Auagi.* Tegy pok halot rea.*

446 *Hurut ellen.* Az uizi teöknek giökeret asd ki, es uakard megh szepeön, mint egi retköt, es meteld megh, fözd megh borban, es melegön igia ennek leuet.

447 *Vgian azonrol.* Az czipkenek bimboiat szöd, es fözd megh kenier hei alat uizben auagi borban, es melegön ehomra azt igia, megh giogiul.

448 *Aszszu korsagrol, auagi horutrol.* Fözd megh az czipkenek bimboiat uizben auagi borban, azt adgiad innia annak eleötte, minek eleötte el hatalmaznek raitad, ez megh rontia.

449 *Feö faiasrol.* Accipe pimponiam in uiriditate et coque in lixiuio et laua caput, deinde herbam coctam pone super frontem in bona caliditate absque dubio sanabitur.*

450 *Seresröl ualo.* Az derekat kend megh egöt borral, a' hon az sereleöm uagion, az utan mezzel kend megh, az utan egi kalanbeli teöröt giömberrel hincz megh feölliül, auagi a' meniuel megh eröd, az utan piricz keniereth, es öncz niakon io forro eczettel, es keösd rea, es keszkönöuel ereössen be keöl keötni auagi uarrani, az utan be feödöszni, hogi megh ueritözzek, ha szomiuhozik, bort keöl innia adni, ha lehet harmad napigh raita tarcza, megh uigaszik.

451 *Forrosagrol.* Az leuestikomnak leuelet törd megh, es rosa uizzel faczard megh, ezzel kend melliet, kezet, labat.

452 *Dühös eb marasrol.* Veöd az apiomot, es salataual czinald megh, egiek benne. Ugian ezen io etetes ellenis, es dihös farkas marasarolis, arrolis io, az ki nem emeszthetne.

453 *Viszketegreöl.* Veöd az variu tüuiske faiat, es ueöd el az feölseö heat, es az sargaiat firkald el, es fa olaiial teörd ereössen egiben, es paras szennel kennied uele.

454 *Szent Altal [!] tüzeröl.* Veöd az vakandok epeiet, teörüld megh uele.

455 *Verhasrol.* Szöd az vti fünek maguat, teörd megh, szitald megh, es borban auagi uizben ad megh innia eginehanszor.

456 *Uagi.* Az töuet feier borba fözni kenier hei alat, es ehera azt innia.*

457 *Szü faiasrol auagi nilallasrol.* Az Isten faiat meteld megh egi poharban, teölcz bort auagi uizet rea, arrol igiek, s megh giogiul.

458 *Fogh faias.* Az czukanak fogat aszald megh, az temsot megh egesd, elegicz eöszsze mezzel, es az meli embörnek foga faina, auagi iz eszi, auagi ki omlot uolna szaia, kennie uele.

459 *Torok gikrol.* Az kendeör magbol feöz suphat, es anni kek posztot, meni a' torkodat be erj, az meli felöl fai, hogi a' supha megh feöt uolna, az posztot forrald megh benne, es iol melegön a' mint el türheti, kösd rea, ha szüksegh ketször auagi haromszor, ketsegnekül megh giogiul.

460 *Vgian azonrol.* Az hagimat teörd megh szepeön, es az eczeteöt forrald megh, eösd meg uele szep melegön az hagimat, kend egi ruhara, mint melegeön el türheti, keösd rea nem czak egször.

461 *Heusegh auagi forrosagrol.* Az füzfanak leuelet, es az szölö leuelet, es az makkot keöpöstül, ha leuele uagion annal iob, ezöket egi fazekben feözd megh ugi anniera, hogi a' leuenek ket resze el forion, az utan a' teteiet az betegh embörnek, homlokat, niakat, hata bordaiat mind ala, kezet auagi talpat kend megh ez uizzel, egi sötet hazban egi szeöniegön uagi penig uankos fö alat, auagi egi lepödöben be boritassek, fekügiek le, es alugiek el, keczeör uagi haromszor kend.

462 *Kigiorol auagi bekarol.* Az keörös fanak a' heat auagi leuelet aszald megh, teörd megh, borban ⟨borban⟩ adgia innia.

463 *Farkas sebröl.* Sos mezzel megh keöl kenni, az tekeneös bekanak tekenöiet meg keöl aszalni, teörni es uele hintenj.

464 *Lab töresröl.* Oh haiat, tikmoni feieret, gilisztat, ros lisztot, Zenth Giörgi keöue, nadali fü, len magh, pogaczaul keöl eöszsze czinalnj.

465 *Meredökröl.* Az feniü magot teörd megh, hincz egi keues egeöt bort rea, faczard megh, agj megh innia benne, az teöbbit kend az uekoniara.

466 *Rothadasrol.* Az rutat megh keöl egetni, szitalni, az arpat megh keöl teörnj, mezzel egiben timporalni, es megh allattia az rothadast.

467 *[Rothadasrol.]* A' borköuet aszald, törd, azzal hincz, meg giogiul.

468 *Az meli azzonnak czöczi uesz megh.* Vti füuet, apiomot, es az maguat teörd megh mint az liszteöt, es egielicz megh feier borral, es kend azzal az czeöczet, s giogiul.

469 *Fekete deakorium.* Szaruas faggiat, uiaszt beüsegeössen, fa olait, gletöt, teömient, terpentinat, mastix, bisalma, görög feier.

470 *Horutrol.* Vegi egi pinteösni uy fazekat, cös felc bort, felc uizet bele, ismegh uögienek egi marok isopot, egi marok salliat, egi marok rutat, es egi fel marok papa füuet, ezöket feözd megh igeön, es tegi edeös fatis keöziben, es feier teömient, es ualami keues mezet, annak a' leuet igia melegeön chomra, es mikor le fekszik, meg giogiul.

471 *Fekete deakorium.* Feier uiasz, terpentina, menteöl teöb beczj szappan keöl bele.

472 *Szü fogasrol.* Az egerfarknak az giökeret megh keöl teörni, es ad megh innia borban ⟨innia⟩, megh giogiul.

473 *Torok gikrol.* Az kek liliomnak teöuet teörd megh, es ueöd uizet, az meli embörnek torok gikia uagion, megh giogiul, czak ad megh innia.

474 *Verrel uizellesröl.* ⟨Vegi⟩ Keresd megh az esztragnak feszket, es az minemü keöuet talalsz benne, teörd megh, ad megh innia, es megh giogiul. Ugian ezeön igeön hasznal annakis, kiben keö uagion.

475 *Has faiasrol. Az* teglat, meszet, giömbert, saffrant forrald megh, keösd hasara.

476 *Sülreöl ualo.* Az momortikat aszald megh, teörd megh, ha belöl uagion, ad megh innia, ha kiuül uagion penigh, hincz megh uele.

477 *Köszueni ir.* Ha feier iret akarsz czinalni, oluazd megh az hayat, es azt teöd egi medönczeben, tegi temsot bele, es egeöt bort, eleuen kenieösöt, teömienth.

478 *Szaraszto feier uiz.* Galiczkeö, temso, eczet, kiczin lugh, es kretatis ues bele.

479 *Szarazto ir.* Grispan, galiczkeö, temso, mindeöneöstül teöd bele, ues kretat bele, es teörd erössen mosarban.

480 *Dagadasrol.* Az giömbert megh keöl feöszni borban, es az leueben keöl ruhat martani, es azzal keöl be keötni.

481 *Meli faiasrol.* Nincz iob, mint az keöuer kappannak az haya, meni az hay, ugian annj iros uayat, mint eggik resz uolna, ugian anni teömient azokkal megh keöl feöszni.

482 *Keleueni osztasrol, az az, hogi el oszolliek.* Vüs egi tikmoniat egi medönczeben, es teöry grispant bele es egeöt bort eös bele, es teörd iol ereössen.

483 *Iz uizröl, az meli seb czapos.* Veöd az teölifanak mohat, fözd megh nagi ereössen eczetben, keösd rea melegön haromszor, es megh allattia.

484 *Ki nem uizelhetik.* Az feier maluanak giökeret keöl asni, es megh keöl feözni, es megh keöl innia adnj.

485 *Az kiben kigio auagi beka uagion.* Vegi ⟨keres⟩ centaureat, azaz feöld epeiet, terpentinat es rutat, feözd iol megh ezeöket eggiüt eczetben kenier hei alat,

hogi az uapora, az az gözi ki ne mönniön, osztan ad megh io melegeön, az mint el türheti innia, es mindgiart ki okadgia, de szömeit be keöl feödni, ne lassa, hogi ualami niaualiaia ne legiön.

486 *Veer allatasrol ualo szörszam.* Az kormot es az galiczkeöuet teörd iol ereössen egiben, es egi kis bögreben tegied, es egi kiczin eczettel teörie iol ereössen, mint egi cytriomot, es keösse uele, megh allattia.

487 *Szömre ualo szürke ir.* Viola olaj, feier uiasz, kamfor, teömien, tucia praeparata, rosa uiz, ezeöket egibe keöl feöszni szep lassu szennel.

488 *Turos labrol ualo flastrom.* Viasz, barani faggiu, meez, bors, temso, iros uay, megh melegiczed, marcz bele az uasznot, had heuülliön, es azzal keösd, kinek turos a' szara.

489 *Vérhasrol.* Vegi szereczön diot uiragostul, giömbert, mind egi arant, az utan ket tikmoniban habard, egi uy teglan süsd megh, es ad megh eönnj ehomra.

490 *Iz uizröl ualo.* Terpentinat, fa olait, keneset teölcz hoszszaia, osztan egi keues szennel megh keöl melegitenj, es azzal keöl keötni, es megh all uele.

491 *Idem.* Az czer fanak heat es az glet porat keöl teörni, es az porral mind addigh keöl hinteni, migh megh all.

492 *Köszueniröl ualo ir.* Vegi harom penz arra saffrant, harom lat barani faggiut, leuesticom teöuet, ket lat feniü magot, ezöket uard egi kis saczkoban, uegi egi kis pohart, teölcz megh fele fa olaial, es fele egeöt borral, az saczkot ereszd bele, feöd be az feödeöuel, ereössen feözzed egi oraig, osztan ueöd ki, faczard ki az sakot beleöle, az leue had hidegödgiek megh, osztan teöd az medönczeben, ereössed [!] teöried, osztan ues fene grekomot bele, asztis erössen töried, kennie osztan az kenö irrel a' hata oriat, es a' laba uyat, es ⟨. .⟩ mind az izeket.

493 *Ha görög feiert akartok czinalni.* Ahoz keöl görögh feier, fa olaj, egi keues mastix, feier tömien, kamfor, egi kiczin feier uiasz, de azt lassu szennel keöl feöszni.

494 *Ha a' terpentinat feierre akarod tönni.* Mosd iol tiszta uizben, es feierre ualtozik.

495 *Köszueni ir.* Ket font uy hay, tiz lat tömien, tiz lat egetöt temso, tiz lat keneösö, ket lat mastix, egi keues eczet, egi keues bor, teörni keöl ereössen.

496 *Veörös ir turos labrol.* Viasz, szaruas faggiu, terpentina, fa olai, kalafonia, fene grecum, tormentilla, mirrha, mastix, timso, laureabacca, minium, azt utolszor uesd bele.

497 *Cibak flastrom, kinel iob nem lehet.* Viasz, terpentina, szereczön dio, szereczeön dio uiragia, giömber, tömien, szeökfü, temso, kamfor, bors, galicz keö, mastix, fa olay, görög feier, utolszor köl bele uetni az grispant, az töb ször szamot mind teörni keöl. Igi keöl ⟨Szömnek ualo uiz.⟩ penig czinalni: az giömber mindönnel töb legiön, az temso, görög feier ne legiön igeön sok, szereczön diois ne legiön igön sok, osztan mind keuesb keuesb legiön az teöbbj, auagi ugian mindönöstül egi egi lat lehetnek.

498 *Franczurol auagi kozröl.* Bay fü lat 4, ugian azon fünek olaiat lat 4, tikmoni feieret elegicz egibe, teöd ruhara, mikor az seb diflal, teöd rea.

499 *Feier ir.* Eleöször oluaszd megh az feniü szurkot, ues uayat hoszsza, fa olait, szürd megh, hidegicz megh, teörd ereössen egi kis botolo faual.

500 *Hartias auagi hernias sebre feier ir.* Tikmon feieret egi kis soual keuerd öszsze, t. ölcz egöt bort rea, tegi terpentinat hoszszaia, teörd iol egi medönczeben, ues töröt timsot köziben, töried osztan iol ereössen, megh lad, hogi feier leszön.

501 *Kenö iret igi köl czinalni.* Törd meg az natragulianak giökeret, es az nagi lapunakis giökeret, az haraszt allia fünekis giökeret, ez harom fele giökeret hayban törd iol erössen, es fözd megh iol az hayban, annak utanna szürd megh, osztan szöd megh az natragulianak a' maguat, törd megh, faczard megh ruha altal osztan a' megh szürt sirt törd iol az medönczeben, keuesenkent töltögesd bele a' bimbonak az leuet mind addig, migh io leszeön, ezökbe igeön szep kenö ir leszön, igen io köszueniös embört uelc kennj.

502 *Kinek orra uere iar.* Az varga szurkot oluaszd megh, kend papyrosra, kösd homlokara, s megh allattia.

503 *Ha merkuriom uizet akarsz czinalni.* Teörd megh a' merkuriomoth, teölcz egi üuegben, tölcz egeteöt bort rea.

504 *Torok gikrol.* Az feczke feszket teörd megh, szitald megh egi medönczeben, tölcz eczeteöt rea, teöröt borsot, szeökfüet hoszszaia, mezzel keuerd öszsze, es keösd rea.

505 *Zöld ir igön io.* Köl kolaphonia, feier uiasz, terpentina, rosa olaj, ezöknek eggik se legiön teöb masiknal. Az grispant utolszor uesd bele.

506 *Kilisröl.* Az cretat teörd megh egi kis fa olayal iol ereössen, es igeön hasznos leszeön.

507 *[Kilisröl.]* Niul hayat kös rea, ki uonza az ucölgiet.

508 *Turos labrol szürke ir.* Fa olait lat 5, gletöt lat 5, feözd iol, hogi meg kemeniöggek, ues egi igeön keues feier uiaszt bele, egi kis terpentinat, 5 lat görög feiert, 5 lat temsot, 5 lat teömienth.

509 *Test szinü görög feier.* Vegi egi neheszek görög feiert, az utan bonus armenust, az utan kiczin eczeteöt, kit el ihatik, tikmoni feiert, kiczin fa olait, teörd iol, hogi megh kelliön.

510 *Verröl ualo.* Teörd megh az gummit, habard egibe ezzel, ues hoszsza püfetegeöt, es ad megh eönnj.

511 *Ismet.* Italt agi neki, az embörnek oldala czontiat egesd megh, teörd megh, ad megh innia borban.

512 *Idem.* Az uad liliomnak giökeret asd, aszald megh, mint egi harom giömbernit teöry megh benne, es piritot kenierre hincz giömberrel egieteömben, ha az kenierrel megh nem eheti, tikmoniban egie megh, de az harom giömbernit, kit feölliül megh irtam, haromszor ögie ehomra. De ez giöker ket fele ⟨sarga es⟩. Veörös eggik, masik feier. Az feier hasznal czak, az kin feier uér uagion, de it czak az veörös hasznal, tudni illik annak, az kin uörös uer uagion.

513 *Belöl ualo ſakadozot szayrol.* Fözd megh az salliat, rutat, rosa pogaczat, ues hozza temsot, fözd megh kenier hei alat. Annak utanna fözd meg a' szereczön diot mezben mind uiragostul, naracz heat, temsot, bonus armenust, ezeöket szepeön megh teörd, ugi uesd bele.

514 *Iz ⟨etel⟩ uizröl.* Mikor giermökdidkorban uagion az keöken, szeödgied beöuen, teörd megh, faczard uiszet, az kin el indul keötözd uele, megh allattia.

515 *Puska löuesreöl.* Keres kaposztia leuet[!], fozd iol megh, ues kiczin timsot hoszsza, leöd bele az likaban, es meg tisztittia.

516 *Izröl ualo.* Vegi harom penz arra erös eczeteöt, ket penz arra egeöt bort, egi penz arra temsotis, mezetis szinten annit, egi penz arra sotis, az utan feözd megh tiszta fazekban, hogi megh for, az utan ueöd ki az tüsztül, szepen ruha altal megh keöl szürnj, es ha megh lassodik, elliön uele.

517 *Idem.* Eleöször keres nad mezet, giömbert,' borssot, szeökfüuet, temsot, szereczön diot mind uiragostol, ezöket mind megh keöl teörni, eggik fele se le-

giön teöb masiknal, czak hogi az nad mez legiön keueseb, hogi czak edeössegeöt adgion neki.

518 *Verreöl ualo.* Szereczön dionak uiragat, timsot, giömbert, ezök mertek szörent legienek, touabba ket tikmonj szekiuel habard eöszsze, czinald pogaczaul, süsd megh egi heu teglan, ad meg eönnj ehomra, de kilenczed napig megh ne allassad, merth megh hall.

519 *Ki nem vizelhetik.* Az rosanak uiragiat szarazd, teörd megh porul, ad megh innia, s el indul.

520 *Idem.* A' szapora fünek es a' fekete pöszerczenek giökeret asd, feözd megh feier borban, az utan ad megh innia, s megh indul.

521 *Izreöl ualo.* Az ⟨szapora fünek⟩ fekete gioparnak az uiragiat aszallia megh, annak utanna teörie megh, mezzel, tesztaual keuerie egiben, azzal törüllie regel es estue fogat.

522 *Megi szinü deakorium.* Terpentina lat 1, arani glet lat 10, görög feier 10 lat, uiasz 10 lat, feniü toboz lat 10, egeteöt temso lat 10, ereös eczetis keöl bele.

523 *Mindön o es uy sebre io eökleleö ir.* Feier uiasz lat 4, feier toboz 4 lat, fekete szurok 4 lat, feniü mag olaj 6 lat, terpentina 4 lat, tikmoni olaj lat 1, giliszta olaj 1 lat, görög feier 4 lat, galiczkeö 3 lat, mastix 6 lat, teömien 6 lat, kamphor 6 lath, az olaiokat eöszsze keöl czinalni egi üuegbe, es niolczad napig keöl az uereöfeniön tartani es ugi keöl czinalnj.

524 *Chobor ire.* Kolafonia lat 3, resina 8, feier uiasz lat 4, mastix 1 lat, carabini lat 1, araniglet lat 1, deragant lat 1, turcia lat 1, cerusa lat 1, aristologia lat 1, rontode lat 1, camfor 2 lat.

525 *Szürke ir.* Vnglet 1 lat, feniü toboz 1 lat, geörögh feier 1 lat, arani glet 1 lat, terpentina negied resze egi latnak.

526 *Kigio marasrol.* Fogy egi tikot eleueneön, teöd az tiszta alfelet az tiknak, az az a' seggit az sebre, az kigio marasnak merget az tiuk mind hoszsza sziya, meli merögtül megis hal, hanem fogj ismet mast, teöd annakis tiszta seggit az sebre, mind addig ugi tarczad, mig nem latod, hogi az dagadasa el apad. Immar hogi ha el apad, teörd megh az feöldi bozzanak giökeret giorsan, es keösd be uele, uagi labat maria auagi kezet, hiszeöm megh latod.

527 *Ciristerium uizhöz ezök köllenek.* Apro malua, szeökfü, czekla, feier üreöm, egi marok korpa, teölcz ezökre lugot auagi uizet, feözd ereössen, az utan szürd megh, osztan teölcz fa olait a' leueben ualami keueset, mezetis keueset, sotis keueset, egi auagi ket tikmoniat, de czak az szekit.

528 *Köszueniös embörnek ualo ir.* Az földi boczczanak asd az teöuet, teörd megh, ueöd uizet ugi mint egi iczenit, az kapotniakot es az feier lapunak az teöuet, ez ket feletis teörd egibe, annakis ueöd uizet, ezis legiön egi icze, fel font egetöt bort keöl ueönnj, borz hayat fel funtot, ha az nem leszeön, diszno hayat. Ezöket ereössen megh keöl feöszni, hogi harmad resze el apadgion, az beteg embört ereössen kend uele szennel.

529 *Erleleö ir.* A feniü tobzot medönczeben keöl metelni, es az szenhöz teönnj, egi kiczin eczeteöt bele uetni, es egi kiczin fa olait, osztan hidegh uizben kel szürni.

530 *Feier ir.* Feniü toboz, uay, rosa olaj, tiszta fa olaj, ezeöket oluazd eöszsze ez szeörszamokat, szürd megh, teöd ki, hogi hiuülliün megh, mikoron osztan megh hiuül, egi törö faual teörd ereössen, az utan ues fenegrecomot bele, ⟨maxstixot⟩ mastixot, görög feiert, laureabaccat, baraszk belt, temsot keueset, kamfort, tikmonj feieret, rosa uizet.

531 *Szürke ir.* Galganum lat 8, szaruas faggiu lat 8, terpentina 8, uiasz lot 8, aranigiet lat 1, teömien 2 lat, kamphor 8, fenegrekum lat 1, laureabacca 3.

532 *Szürke ir.* Szaruas faggiu lat 16, uiasz 16, terpentina 12, gummi arabicum lat 4, galunni lat 16, mastix 2, feier teömien lat 2, kamfor 2. Az uiaszt es az terpentinat, az szaruas faggiut oluaszd megh, es annak utanna uesd bele a' szörszamokat, az utan uesd bele feier grecomot, fenegrecomot, laureabaccat, baraszk belt, mastixot, kamfort, az möli mosarba az kamfor uolt, eös bele rosa uizet, tölcz az szeörszamban tikmoni feiert, temsot, iol ercössen keöl teörni, mikor megh teörik ugian püffedeösz akkor, es keöuerj leszön, ha nem leösz keuerj, teöb laureabaccat ues bele.

533 *Torok gikrol.* Keresd az ebnek feier ganeiat, teörd megh ugi mint az giömbert, ad megh innia borral auagi uizzel egi kalannal, de ha immar az torka anniera el dagat uolna, hogi nem ihatna ottan, ruha altal kössek torkara.

534 *Zöld olaj.* Keres czöngö ⟨olait⟩ füet, es keöl eger fark, apro boitorian, czaba ire, uti fü, ezöket megh keöl olaiban feöszni, fel neheszek teömien, fel neheszek grispan, fel neheszek mastix, fel neheszeknek a' fele timso, ket neheszek terpentina, osztan hogi az füueket megh feözöd, az olaiban uegi ki, had allion az medönczeben egi oraig, osztan hogi megh hül, uesd bele a' szeörszamokat, es feözd iol lassu szennel, mind az füuekkel egieteömben, es az utan szürd megh, es uesd bele a' terpentinat, a' grispant a' füuek keöszsze uesd, de az teöb szerszamok utanna.

535 *Erleleö ir igön io, kinel soha iob nincs.* Len magh lat 5, fenegrecom lat 5, malua giöker 5 lat, kek liliom giöker lat 5, füge 5 lat, tengöri szölö 5 lat, vörös hagima lat 5, olaj lat 13, glet 13 lat, isop uiz lat 5, terpentina 6 lat, toboz 4 lat, bidelium lat 2, serapinium lat 2, armonika lat 2, görögh feiert 5 lat.

536 *Vörös uiz.* Fel font temso, fel font bonus armenus, mirrha lat 1, mastix 1 lat, teömien lat 1, keres egi pinteös mazos fazekat, teölcz tele borral, de ez szörszamokat mind megh teörd, megh szitald, es ugi had az fazekban hidegeön, ugi teöd az szenhöz, de ereössen feözd lassu szennel, untalan sorold, el ne hadgiad, osztan hogi megh feö, ueöd ki az szenteöl, hogi megh hidegül kiczinnie legiön melegh, az utan uegi egi lat kamfort, teörd megh, es az tiszta medönczе kareiaban az megh feöt uizbe, es habard egi ispottal, mint egi citriomot mosd az fazekba, de egi embör mind sorollia, az tüzhöz teöbbe ne tegied, ugi ues osztan hoszsza egi pensz arra tikmoniat a' feieret, de ereössen sorold.

537 *Turos labrol szürke ir.* Arani glet lat 4, görög feier lat 2, rosa olaj lat 10, kalaphonia lat 1, mastix 1 lat, tömien 10 lat, mirrha lat 10.

538 *Koszos feöröl.* Bay fü, fenegrecom, kenkeö, ezöket iol megh keöl teörni, az utan uay, tik hay, egieliteni keöl mind ezeöket.

539 *Eökleleö ir.* Feier uiasz lat 2, szaruas faggiu lat 8, feniü mag olaj lat 1, calafonium lat 8, tikmonj olaj.

540 *Eökleleö ir.* Fenegrecomot fel fontot, malua giöker lat 6, len mag 6 lat, ezt elöször megh keöl aszalnj het nap, tiszta uiz ket font, glet lat 5, olaj egi font, elöször megh keöl fözni az gletöt az olaiban, hogi sürü legiön, oszton amasztis megh keöl melegitenj, hogi mind egi arant legiön a' melegsege, ket oraig keöl feöszni.

541 *Ereknek uagasarol ualo mestörseg.*
Elseö regula. Az homloknak keözepin ualo eret io megh uagni szömöknek ereszködesi ellen, es ⟨fülb⟩ feybeli fereög ellen, es feynek nagi faidalmi ellen, elmenek el nem tauozasi ellen, megh bolondito betegseg ellen, kit phrenesisnek hinak, es uy pokol uar ellen.

542 2. *regula.* Az uak szaruakon ualo ket ereket mind ket feleöl io megh uagni, annak kinek füle fay, es kinek szöme köniuez, es kinek feieben fereög uagion, de a' mikeppen az Vicenna bölcz mondgia, ez ereket meg nem keöl uagni (auagi ueert nem keöl beleölök ereszteni) azoknak, kik giermököket akarnak nemzeni, mert ez erekeön ki üresitettnek a' speciessek auagi reszek, kik termeszettül adattattak magzatnak nemzesere.

543 *Harmadik regula.* Az füleknek oruossagin ualo eret io feönek röszketese ellen, es füleknek zöngese ellen, es uy siketseg ellen megh uagnj.

544 *Negiedik regula.* Szömöknek szögletin ualo erek mindeön feleöl iob latasnak meg nitasara, auagi feniesitesere, es szömöknek mindeön feleöl foliasi auagi makulay es bantasi ellen.

545 *Eötödik regula.* Az fülek ellen ualo ket erek mind ket felcöl iok io emleközetre, es orczanak meg tisztitasara sinniedeköktül, es orczanak mindeön egieb makulay ellen io megh uagnj.

546 *Hatodik regula.* Az feönek utolso reszen ualo ket erek mind ket feleöl feö faidalom ellen iok, elmenek almelkodasa, es okossagnak auagi esznek el uesztese ellen iok.

547 *Hetedik regula.* Az orrok likai mellet ualo meg uagattatot eer, embörnek feiet megh tisztittia, es hallasanak hasznal.

548 *Niolczadik regula.* Az ornak högien ualo eret io megh uagni natha ellen, es szömöknek nagi fluxussa ellen.

549 *Kilenczedik regula.* Mind ket aiaknak ereyt io megh uagni szayban ualo es izekön ualo, az az fogaknak keleö heliein ualo ereszkeödesi ellen.

550 *Tizedik regula.* Embörnek torkaban ualo ket erek kozzül mindeönik io orczan ualo keleueniek auagi sinniedekök ellen, kinek feie uaras, arrolis io. Ismet fog faias es fok helieknek faidalmi ellen, natha auagi feönek alom hozo korsaga ellen, toroknak es szónak korsaga auagi neheszsege ellen.

551 *Tizön eggiedik.* Nielu alat ualo ket ereket mind kettöt io megh uagni fog faias, es fognak keleö faidalmi ellen. Natha auagi feöböl futo rutsag ellen. Ismet torokban ualo merigiök ellen auagi ereszködesök ellen, szonak mindeön vetkej auagi fogiatkozasi ellen.

552 *Tizön kettödik regula.* All alat ualo eret io megh uagni orczanak reszeinek, auagi fog allo helienek, kiualkeppen kilseö reszeinek faidalma ellen, viszketes ellen, es ornak büdeössege ellen, orczanak faidalmi ellen, melinek faidalma ellen es keleuenie ellen.

553 *Tizön harmadik regula.* Niakban ualo ket ereket szoktak megh uagni fünek neduessegi es feöböl futo rutsag ellen.

554 *Tizön negiedik regula.* Mind ket honal alat ualo meg uagattatot eer eszt teszi, hogi embör ugian neuetue megh hallion. A' fele er kedig balsocos auagi balsotesnek hiuattatik. Karoknak mindeön ereit etel utan keöl megh meczczenj.

555 *Tizön ötödik regula.* Testnek mind ket oldalan ualo ereket keöl megh uagni vizi ereszködesi ellen auagi sinniedekök ellen, hideg betegsegök ellen es emesztetlenseg ellen.

556 *16. regula.* A' meli embör horgasson megiön, embörnek mind ket karian azt io meg meczczenj, feönek es tüdönek faidalmi ellen, touabba ennek meczese azoknak hasznal, kik neheszen lehelnek.

557 *17. regula.* Chephalika feöbeli eernek uagasa, feönek faidalminak szenuedeseert uagattatik megh.

558 *18. regula.* Sziuen ualo eer, mediana lehellesöknek nehezsegeert uagattatik megh, de bal kezen az eö io uolta telliesben mutattatik megh.

559 *19. regula.* Basilica auagi epatica neuü err szokot megh nitni maynak es uesenek faidalmaerth.

560 *20. regula.* Az barson szinü eer embörnek belsö reszeinek faidalmaert uagattatik megh.

561 *21. regula.* Bélén ualo auagi uekonion ualo eer auagi cziklando eer nittatik also reszeknek faidalmaerth.

562 *22. regula.* A' pengeteö er meg uagattatot, sokat hasznal szinek mindeön faidalmiben.

563 *23. regula.* A' meli eer szinten hiuelkre iü, meg uagattatot, belpoklosoknak es kik feöl fualkottanak hasznal, ualet etiam contra uentositatem.

564 *24. regula.* Kis uy es a' mellet ualo uy közöt iaro eeret iob kezeön, saluatella neueöt io megh uagni mikor uerben ueteök uagion a' minemüssegben auagi menisegben auagi mind az ketteöben. Mert akkor embörnek maya iob feleöl uagion. A' giermök fogado heli pedig meli aszszoni allatokban hoiaghoz szörköztetue uagion, uesse es a' bél balogra haiol.

565 *25. regula.* Kis uy es az mellet ualo uy közöt ualo eerek, saluatellak testnek iob kez feleöl ualo reszen megh uagattattak, hasznalnak annak a' kin farkas uar uagion, ugian ezeön eernek sok haszna uagion, ha megh uagattatik, mert termeszet ellen ualo melegsegeöt sziuereöl el ueszi, megh tisztittia embörnek mayat, uesseiet, belseö reszeit es szauat.

566 *26. regula.* Az eer, meli embörnek görbesegen uagion, ha meg uagattatik, embörnek banattiat auagi dihösseget kit melancholianak hinak, el tisztittia, es belit megh ereössiti.

567 *27. regula.* Job terden ualo eer megh uagattuan teszi, hogi embör mind untalan kullagion. Szar czontokon es labakon ualo mindön erekeöt etel utan kel megh uagni.

568 *28. regula.* Mind ket teerd alat ualo eret io megh uagni belöknek ereszködesi es faidalmi ellen, ismet embörnek agiekanak, farczikanak es hoiagianak, es testinek mindeön reszinek faidalmat megh uigasztallia.

569 *29. regula.* Meli ket erek folinak az farczikokrol, ismet ket erek ala boczattatnak, azok közzül mindöniket, mind ket labon ualot io megh uagni farczikoknak, szaraknak, es mind ket labnak es szar ellen teteminek fajdalmi ellen, es ha betegseg teörtenik a' hoiagbol, testnek ualami reszenek keöszuenie, es affele poklossag, ki miat embörnek böre alat az uiz egiben giül, touabba ereknek egibe uonasa es dagadasa ellenis io, ismegh hauj korsagnak enihitesereis igeön io.

570 *30. regula.* A' meli eer czephalikanak hiuattatik annak eredeti embeörnek a' feietül uagion, es azon az ereön mas eris iar altal, ki musnak neuesztetik, meöli eer neha megh uagattatik, tudatlansag miat czephalikanak heliötte. Azert effele ernek uagasa dagadast es közel ualo halalt hoz, de mikoron az czephalika igazan megh uagattatik, hasznal szeömöknek fluxussa ellen, es feönek minden faidalmj ellen, ennek ez ernek megh uagasa korsag ellenis io, de az eö megh uagasa Zent Ambrus nap utan ualo masod napon, auagi Zent Giörgi honak masod napian szokot leönnj, io es hasznos.

571 *31. regula.* Mediana ⟨ualo⟩ er az tüdeötül kezdettetik es az kezi karnak keözepin uagion, a' hol ninczen az mus neueö er, meli ha igazan nem uagattatik megh, sürü uert ad, de ha igazan uagattatik megh, tagoknak, sziuenek, giomornak, czontoknak es oldalaknak mindeön faidalmi ellen io, touabba ha igazan meg nem uagattatik, süt [sőt] rut gönietsegeöt es megh giogithatatlan seböket neuel, es embört ueszödelömben hoszsza, de ennek megh uagasanak keöl teönnj, kiualtkeppen Zent Mihalj honak megh uyulasaban, azaz Kis azzoni nap fele.

572 *32. regula.* Ventosae, azaz bel alat ualo erek, io farczikoknak ereszködesinek, uaraknak auagi sinniedeköknek, keöszuennek es oldalaknak faidalmanak ellene, kit phrenesisnek hinak.

573 *33. regula.* Epatikanak kezdeti uagion a' giomortul, szütül es mayatul, es helihöszteteöt kezi karnak uege fele, meli eer ha megh nem uagattatik igazan dagadast teszeön. Ismet affele uagasbol szarmaznak ereszködeseökis, görcz karokon es uyakon, ha kedig igazan uagattatik megh, hasznal ornak uerenek foliasa ellen, es meredeök ellen. Es ennek megh uagasanak keöl leönnj Zent Giörgi honak elseö napian.

574 *34. regula.* Mind ket kesznek kissebik uyon ualo eret io megh uagni farkas seb ellen, meg bolondito seb ellen, kit phrenesisnek hinak, es mindeön hideg leleseök ellen.

575 *35. regula.* Amaz ket eret, kik az közepseö es giürü uiseleö uyok keözöt uannak mind ket kezen, soha külümben meg nem kel uagni, hanem czak akkor, mikor immar az beteg megh kezd halni, mely ereknek meg uagasa utan uagi azonnal megh hal auagi megh giogiul.

576 *36. regula.* Az hüuelk es mutato uy keözöt mind ket kezeön ualo ereket io megh uagni, feönek es szömöknek faidalmi ellen, es hideg lelesök ellen, epenek ki foliasi ellen, haliog ellen szömnek uereössege, keöniuezese es fluxussa ellen.

577 *37. regula.* Ket kilseö ereket az sophenakat, embörnek mind ket laban io megh uagni dagadasok ellen es szömermeös testenek ereszkeödesi ellen.

578 *38. regula.* Ket also ereket, kik embörnek bokai alat uannak mind ket labon io megh uagni, keö ellen hasznal. Ismet azokat megh uagni azzoni allatoknak, kik szüles utan nem tisztultak iol megh, hasznal azoknakis, kiknek magzatoknak nemzesere hatalmok nintsen.

579 *39. regula.* Mind ket labon ualo eer (ki az lab feien altal teriesztetik az labanak kiczin uyara) megh uagattatot, saar ellen hasznal.

580 *Véér uetel utan minemü etkekkel keöl elni embörnek.* Jol sült buza kenier hasznal. Lagy bor, ki embörnek giomrat megh nem neheziti. Higan sült tikmoni. Keöui halak. Diszno hus. Barani hus. Tiuk hus. Giermekded oktalan allatoknak husa, apro gimölczök. Kaposztat nem keöl eönnj, mert ez merget nemz embörnek giomraban. Sem saitot, sem azt, ki saital feözue uolna. Galenus azt mongia, hogi teiet innia auagi eönnj azoknak, kiket hideg lel auagi feieök fay, igeön gonosz az napon, melliön ualaki eret uagat semikepen nem alugiek, mert az alom ⟨alt⟩ altal ereknek neminemü giulasa szokot teörtennj, es elmenek fogiatkozasa, szünek fogiatkozasa, szömöknek homaliossaga, nemelliekben elmenek el tauozasat nemz.

581 *Hasznai.* Az er uagas embörnek elmeiet megh tisztittia, io emleközeteöt ad, erzekönseget megh eleösiti, embörnek szauat eleösituen hangossa teszi, szömnek uilagossagat eleösiti, fülnek hallasat mertekli, etelnek emesztesset indittia, giomrot tisztit, gonosz ueert el üsz es el tauosztat, az termeszeteöt megh ereössiti, es hoszszas eletnek egessegeöt szolgaltat. Azert az Vicenna bölcz azt mondgia: Az uer uetel mindeön neduessegöknek üressülese, kiben büsegeös ueer uagion, auagi kiben rothadot ueer uagion, leg ottan megh keuesebbiti ueret mindeön keözönsegeös ideöben, hanem ha a' Hod az ieleknek keözepin leszeön, kik Gemini hiuattatnak, akkor nem keöl leönni.

582 A' kit ephinera neuü betegsegh bant, feöl fualkodottatot büsegeös uernek elleneben annak az medianat keöl megh augni, es az sziuen ualo eret niarban embörnek iob karian, telben peniglen bal kezenek karian.

583 A' ephynera hidegh leles fele betegsegh, meli egj napig tart, auagi keuesse touab auagy meg annalis keuesebbigh.

584 A' kit ephynera giötör, melegökböl auagi etlensegökböl, annak a' feöbeli eret, az az czephalikat keöl megh uagni mind ket karian.

585 A' kit ephynera bant etlensegbeöl auagi hidegsegbeöl az el tauoztatasara io er uetel.

586 Kit phrenesis neuü betegsegh bant, annak az feöbeli eer, auagi homloknak keözepin ualo eer uagattassek megh.

587 Kit ephynera bant erötlensegböl a' diszno sörteuel orra likabol ueert boczasson maganak.

588 A' kin ephynera uagion ereszkeödesbeöl az uetesseön uert kiczin auagi fül uayo uyabol iaeerbeöl[!].

589 Kit ephynera pleurisisbeöl, azaz nilallasbol oldaloknak faidalmabol szarmazot betegseg bant, a' szünek ereböl uetesben ueert metathesis szörent, az az, ha az betegseg a' nilallas, kit pleurisisnek hinak, embörnek bal kez feleöl ualo oldalan lehend, az uer uetelis azon feleöl legiön, es hogi ha az pleurisis iob kez feleöl ualo karon uagion, auagi oldalan, a' uer uetelis iob karon legiön.

590 Mindeön napi hidegh leles ellen medianat keöl megh nitni, az az szübeli eret.

591 Harmad napi hideg leles ellen basilicabol keöl uert ki eresztenj, az az embörnek mayan ualo erebeöl niarban a' job karon, telben pedig bal karon.

592 Kit negied napi hideg leles bant a' bal keznek erebeöl, ki saluatellanak neueztetik uetesseön ueert az giüreös es fül uayo uya közöt.

593 Kit akarminemü nehesz es tüzes hideg leles bant, basalicabol ereszszeön ueert negied napigh szinten.

594 Akarminemü belsö betegsegnek miatta giöttrettetik, uert boczasson epaticabol, auagi belen ualo erbeöl, ki iob kez feleöl uagion niarban keöl, ki bal kez feleöl uagion, telben keöl.

595 Kit melancholia es phrenesis, az az meg bolondito betegseg bant, uert uetesseön az eerbeöl, ki homlokanak keözepin uagion.

596 Ki mayanak heusegebeöl betegeösködik, uert uetesseön a' basilicabol iob kezenek karian.

597 Kinek betegsege belseö uagion, a' giermök fogado heli keörniül nittassa megh a' sophenat, az az az eret, meli embörnek mind ket labanak also bokaia alat uagion.

598 Ki feöl fualkodasbol auagi dagadasbol betegösködik, uagattassa megh az eret, meli mind ket labanak hiuelkere, auagi nagi uyara teriesztetik ki.

599 Kinek az also reszei fainak, a' sophenarol mind ket laban ualorul belsöböl es kilsöböl uetessen uert.

600 Kit az köszueni giötör, eresztesseön uert basilicabol, annak utanna mind ket laban ualo belseö sophenabol.

601 *Eer uagasbol ualo dagadas ellen.* Ereknek dagadasa ellen a' uer uetel utan vegi irmöt, köment es arpat, ezeöket mind egibe teöruen, egi kis talban czinald irnek irnek [!] modgiara, keösd feöl az dagadasra, es szepön megh giogiul.

602 Az ereknek erötlen uolta ellen mikor embör erszi, hogi meg röstült, es meg nehezeödöt mindeön testeben, es tellies faidalmakkal eleol es hatol az eö feieböl uert uetesseön epaticabol es czudakeppen megh giogiul. Arra mondgia Galenus, hogi effele dolog gonosz neduessegöket nemsz embörben, az az uereben, es akkor onnan beleöl a' uer gönietsegeös, nagi keleueniök fakadnak ki, ha igeön hamar es alkolmas ideöben megh nem segitetik az embör uer uetellel az termeszet szörent ualo erekeön.

603 Touabba a' uer uetelhoz io ideöt keöl neszni ualasztas szörent, es nem embörnek szüksege szörent, mikeppen legiön a' Hodnak iarasa es allasa es nem az töb planetaknak.

604 *Egy nehani regula, kiben az ideöt köl nezni.* Az Holdnak uyulasa es meg telesekor nem io uert ueönnj, ha szinten io ielben uolna az holdnak jarasais.

605 Ismet mikor az Hod az tüzes auagi eggies ielekben uagion (Signis aereis et igneis), akkor teöbbet hasznal az uer uetel es ernek meg nitasa, hogi nem mint mikor az Hold földi auagi vizi ielekben uagion (In signis terrenis et aquoticis), minek okaert az iffiaknak akkor keöl uert uetetniök, mikor az Hod neuekeödik. Az veneöknek pedig az Hodnak fottaban.

606 Ismet tauaszi es niari ideöben az uer uetelnek keöl leönnj iob kez feleöl.

607 Eöszi es teli ideöben penig bal kez feleöl keöl leönni uen embörben auagi iffiuban, ha az erek uerrel rakuak, mindeön hoban hasznal az ernek megh meczczese.

608 Mikor azert az Hodnak foliasabol az uernek uetelenek ideyt meg akarod tudni, akkoron az feölliül meg mondottakat iol megh lassad.

609 Mikoron az Hod leszeön io ielben, ki hasznal az uer uetelnek, akkoron az napon az uer uetelis io leszeön, az az mikor az Hod ollian foliasban uagion, hogi sem vysag ninczen, sem az Holdnak teöltese, es ezeönkeppen az teöb regulakatis keöl nezni, mikeppen ennek elötte meg uagion mondua, ha lehet az Holdnak tekentetit es egieb Planetakra es jeleökreis fordiczad es nezzed. Eztis meg keöl latni, hogi az Holdnak foliasa neha io ielben uagion, de ne talantan ualameli mas Planetaual eöszsze szörközteteöt, auagi szinte ellenben uetteteöt, annak gonosz tekentetinek, ugi mint Saturnusnak auagi Marsnak, es akkoron iollehet az Hodnak foliasa es iele szörint io az uer uetel, de mas Planetanak az Holdal egibe ualo szörköztetesiert, auagi tekentetiert nem io. Mind az altal, ha szükségnek okaert mind ezöket embör nem nezheti, ezt kiualkeppen meg lassa, es megh tarcza, hogi az Hold io ielben legiön.

610 Az eszaki egh az napon, mellien ueert akarsz uetetni, tiszta legiön, ⟨nem igeön⟩ mertekleteös, nem igeön hidegh, sem igeön melegh, nem zurzauaros auagi esseös.

611 Junius, Februarius, Apprilis, Maius, Nouember, September es December, azaz Szent Juan hoban, Böit eleö hoban, Szent Giörgi hoban, Pinkösd hoban, Szent Andras hoban, Szent Mihali hoban es Karaczon hoban uer uetelnek ninczen alkolmatos ideie.

612 *Véér uetelre ualo közönsegeös io idük:* Szent Marthon, Szent Balas, Phüleöp, es Szent Bertalan napian, auagi ez innepöknek keözel ualo ideiökben ereket uagattassanak azok, kik ez uilagon sokaig akarnak elnj.

613 Az Holdnak penig meg uyulasaban nem keöl leönnj az ueer uetelnek, mert akkor az testböl ki üressitetik az neduesseg, az er uagas altal kediglen inkab ki üressitetnek.

614 Az er uagasban keöl nezni a' szokast, mert ha ualameli uen embör leuen annak eleötte nem szokot eret uagatni, auagj ueert uetetni, az immar az utan se uetesseön fel szörent az sokasert, hogi annak eleötte magat az uer uetelre nem szoktatta, fel reszint ismet ereötlensegert, ki az meg uenhüttekben uagion.

615 Meg keöl nezni aztis, hani esztendeös legiön az, a' ki eret akar uagatni magan, mert mig tizönket esztendeös nem leszeön ualaki, eret nem keöl raita uagni semmikeppen: Sem azon, az ki immaran szinte megh uenhüt: jollehet uannak nemeöli emböreök, kik erössek es meg io testben uannak, azoktul inkab lehet megh az er uagas.

616 Vegezetre meg keöl ismerni, kik legienek erössek, es kik erötleneök, mert az kik ereössek, azokon keöl uert ueönnj, es nem az erötlenökön.

Ismetth mas oruossagok.

617 *Szeör fereögreöl.* Az kinek lab ɔeör ferög es fakadas uagion, az egör fanak leuelet megh keöl feözni na_ _reössen es a' leueuel mosni, heuen mint el türheti, sokaig ugi mint egi oraigh. Ezök utan momortika olaiaual kend megh, es feözetlen egeör leuelet, giermekdedeöth, ki az aganak az uegen teröm rakogasd rea giakorta, igi tarczad. Megh giogiul.

618 *Orbanczrol.* Az tiuk ganeiat teörd megh, es az orbanczot teiel kend megh es hincz megh az tiuk ganeiaual.

619 *Has faiasrol es imölgesröl.* Az czerfa heat auagi leuelet megh töriek, borban megh igia; uagi aszald megh, hincz megh uele beuen a' piritot kenieret ed megh, es meg giogiul.

620 *Seresreöl.* Az szeökfüet es feier ürmöt feier borban fözd megh ereössen, az füuet ueöd ki es ues buza korpat bele, mezet, feözd megh mint egi iret, kend ruhara, es keösd az seresre. Az füuetis feölliül keösd rea, harmad napiglan ugi tarcza raita.

621 *Fekete üreömnek haszna.* Mikoron borban auagi eczetben fözendik egi oraiglan, es feiet benne megh mosandgia, es keszkönöuel uele keötendi, megh giogiul feie faiasa.

Ha az giökeret megh fözik borban auagi eczetben, auagi uizben, embörben keöuet megh ront.

622 *Haliagrol.* Az szeödöries kükürczeöt, ki homokon kel, megh keöl teörni rez mosarban es egi kiczin bort hozza ereszteni, azt tiszta ruha altal megh keöl faczarnj, es üuegben keöl teöltenj, az kinek haliog uagion az szömen, abban be boczatani egi napon haromszor, ketsegnekül megh giogiul.

623 *Vgian azonrol.* Az eufrasiat teörd megh, es az uad venicznek a' uiragat teörd megh, es azt mertek szörent egi erant szürd eösse, es teölcz üuegben es azt boczasd a' szemeben a' kin haliag uagion, megh giogiul bizonnial.

624 *Az kinek homalios az szöme.* Feier giömbert, eufrasia neuü füuet, keömen magot – czeöket mind porra keöl teörni, eggik fele meni az teöbbys, mind annj legiön, bors mertekben megh keöl merni, hogi eggik se legiön teöb az masiknal, eöszsze keöl timporalni mind harmat, osztan egi tiszta fazekban keöl teönnj, osztan egi ostat borban megh keöl asztatni, osztan az borban a' menit hoszsza akar ueönnj, az ostianak közepire keöl teönnj es az ostianak a' teöbbit rea haitogassa, osztan mind egeszszen meg keöl nielni ehomra, es nem keöl rea innia. Az tikmoniatis higan keöl sütni es beueön porral hinteni, es eönnj, nem köl rea innia. Ki ezzel el, soha mind elteben sem homaliosodik meg szöme.

625 *Isop hasznay.* Ha uizben meg feözik es reggel megh iszszak, embörnek nieluet megh tisztittia es szauat megh nittia. Masodszor, ha borban megh feöszik, es embörnek füleben eresztik, megh uigazik. Harmadszor, ha mezzel elegietik, uizzel megh feözik, hurutrul es fogh faiasrol io. Negiedszor, ha uizben megh feözendik es reggel megh iszszak, gilisztat embörben megh eöl.

626 *Arua czalannak hasznai.* Ha eczetben es soban megh feözik es megh iszszak, embörben gilisztat megh eöl. Masodszor, ha megh feözik borban, huruttrolis io.

627 *Apro boitorian fü haszna.* Ha borban megh feözik, es ehomra megh iszszak, embörben keleuent es merget megh emeszt. Masodszor, ha megh teörik es uizzel megh elegitik es sebre teszik, szörferget ki ueszi az sebböl. Harmadszor,

ha uizben megh feözik es rühes auagi uaras feiet benne megh mosnak, megh giogiul.*

628 *Keöreöl.* Az turboliat keöl szeödni es uizet keöl ueönni, es innia keöl neki adni ehomra egi io italt mind addigh, miglen megh giogiul.

629 *Bay fü uizenek hasznalattia.* Embörnek melliet megh tisztittia, korsagot el ront, merget el tauosztat, merges harapas ellen igeön io, torhat az giomorbol ki hoz, uizelleteöt megh indit, emesztet embörrel, io annakis ki ueert pök, io aiak faiasrolis, melliet es giomrat embörnek megh tisztittia. Hasznal fog faiasrolis, hasznal annakis, ki iol nem lat, io natharol es nehezen szülesröl, reszeögsegeöt el tauosztat, io fül faiasrol, homalios szömnek, es keöniues szömnek, kinek uer foli orrabol io, negied napi hideg lelesröl io, keöszuenröl, has faiasrol, görczröl, kez röszketesreöl, io diheös ebnek marasarol, mert ki uonnia az merget.

630 *Menta uizenek hasznalattia.* Jo maynak es lepnek betegsegeröl, io kinek büdös az szaia, giomrot megh ereössit, okadast megh tilt, alut ueert belben el oszt, io merigi ellen, megh eöli az ferget, io hurut ellenis.

631 *Retök uize hasznalattia.* Jo uiszketegh ellen, melliet es szouat embörnek megh tisztittia, io negied napi hideg lelesreöl, keörölis io, annakis, kinek ualami macula uagion orczajan.

632 *Szent Benedök fünek hasznalattia.* Jo Zent Antal tüzereöl, io lab keöszuenröl, io tüz egesröl, io fü faiasrol, rosa olayal io verhassrolis.

633 *Ha megh akarod tudni, ha fiat szüle az azoni auagi leant, igi czeleködgiel.* Az apiomot teöd feiere az azzonnak, de eö ne tudgia, es ha eleöször ferfiat hü, tahat ferfiat szül, ha penig leant kialt, leania leszeön.

634 *Idem.* Veöd az neheszkös azzoni allatnak uizelletit, es as ket kis uermöt. Eggikben tegi arpat, masikban buzat, eösd rea mind az ketteöre az azzoni allat uizelletit, ha eleöször iü ki az buza, fiat szül, ha penig az arpa, leant.

635 *Szüles utan ualo faidalomrol oruossag.* Az tikmoni szekit feözd megh ereössen uizben, teörd megh hayal, es az fekete ürömnek leueleuel keösd az azzoni testere.

636 Feier malua giökeret feözd megh hayal, teörd eöszsze es melegeön keösd rea.

637 Az borostiannak gimölczet törd porra, es azzal füsteöld megh az azzoni allatnak testet.

638 *Köszuenröl ualo oruossag.* 1. Az tarkonnak giökeret, rutat, salliat, es kastorium neuü füuet borban fözd megh, es igia.

639 2. Feniü mag olayat, bort, salliat, eö magat eönnj, mind io keöszueniösnek.

640 3. Az rokat uizben megh feöszni es abban fördöt teönni, hasznal.

641 4. Ezör io füuet borban es olaiban feöz megh, es keösd az kezere auagi labara, kit az keöszueni bant io.

642 5. *Lab köszueniröl ualo oruossagh.* Az eniuet megh melegiczed, es arpa lisztel saletrommal uioszszal egibe elegicz, es azzal kennied.

643 6. Az mönietöt egesd megh fazekban, es az hamuat elegicz eczettel, es azzal kennied az keöszuent.

644 7. Keczkenek ganeat egesd megh, es hayal teörd megh, keösd az keöszuenire.

645 8. Niers kaposzta leuelet auagi az repat fözd megh, es azzal kend.

646 9. Az bozza leuelet bak faggiuual törd eöszsze es azzal kend.

647 10. Kenkeöuet, saletromot, sot, feözd megh ujzben, es eczettel keösd az labara.

648 11. Rutat, kaposztat, kamandromot es egi kiczin sot arpa lisztel teörd eöszsze, es azzal kennied.

649 12. Czak azon kaposztat teszik nemölliek az keöszuenre.

650 13. Viola giökeret feözd megh eczettel, hasznal keöszuenröl.

651 14. Az czalant olaiban auagi leuelet medue hayal eöszsze teörni es kennj, hasznal.
652 15. Harmad napi eb keöliket eöli megh, es annak uereuel kend az keöszuent.
653 *linröl ualo.* Rosa leuelet uegi szadban, es forgasd, es tölifan ki ⟨ko⟩ gomba teröm teörd megh, es aszald megh, es azzal kend az ineödet.
654 Vayat mezzel czinali eoszsze es azzal kend.
655 Az timsoual kend megh ineödet es hasznal.
656 Az uiragot az ki az rosa keözepöt all, aszald megh es teörd megh, kinek ine megh rothad uagi megh feketül, teörüld giakorta bor seöprüuel es megh giogiul.
657 *Terd auagy lab dagadasrol.* Az belend füuet teörd megh juh szarral es egi keues eczettel, kösd rea.
658 Az vtifüuet keösd rea niersen.
659 Az tehen szart melegen eczettel keuerd megh, keösd rea, io térd dagadasrol.
660 Keczke szart arpa uizzel es eczettel keös terdere, es hasznal.
661 *Iz faiasrol ualo oruossagh.* Az mák leuelet feözd megh, es rosaual teörd öszsze, azzal keösse.
662 Belend füuel keössek.
663 Reteök leuellel keössek.
664 Mikor az rutat megh feözik aszszu kaporral es megh iszsza, hasznal.
665 Az keczke szart teörd megh eczettel, keösd rea, hasznal.
666 Az galamb szart teörd megh, kösd rea.
667 Az borostian olaya mindeönnel inkab hasznal.
668 *Kik betegsegh miat halalra alusznak.* Az keczke szaruanak füsti auagi szörenek füsti feöl ebreszti.
669 Kenkeönek füstiis, auagi azzoni allatnak hayanak füstys.
670 Tekeneös bekanak ueret kennied homlokara.
671 Az tehen tüdeiet keössek homlokara.
672 Az mustar magot teörd megh eczetben, es azzal ereössen teörüld talpath.
673 Semmi inkab feöl nem ebreszti, mind az hayanak füsti.
674 Az szarnias egernek feiet mesd el, es keösd ruhaban az iob kezere, es nem hagi alunnj.
675 *Franczurol ualo oruossagh.* Rutat mezzel es temsoual teöry eöszsze, es azzal kend az franczu uarat.
676 Az bor seöprüuelis kennied az franczut.
677 Az feier huniort törd megh es azzal kend.
678 Saletrommal es olaiial kennie a' uarat, hasznal.
679 A' szilfanak heat ha eczetben megh feözik, es azzal kenik, megh giogiul.
680 Az teöriekkel ha giakorta keni, megh giogiul.
681 *Szeplereöl ualo.* Az arpa liszteöt feözd megh eczetben es mezben, azzal kend az szepleöt.
682 Az borostiannak giümölczet meg teöruen, ölgituen olayal kend.
683 Az niul ueret melegeön orczaiara kenniek, mindeön szepleöt es undoksagot el tisztit.
684 Az galamb szart eczettel egiben elegituen mindeön makulat el tisztit.
685 Ha giakorta keserü mondolaual orczayat törlik, es ludnak belseö keöuersegeuel, igeön io.
686 *Gelisztarol.* Az szaruasnak szaruat egesd megh, teörd porra, ölgicz meg mezzel, kend meg az alfelet uele, es keöldeöket, mind le szalnak az gilisztak.

687 Ezör io füuet aszald megh, teörd megh, mezzel elegicz megh, keösd az keöldeökere.
688 Meg egeöt szaruas szaruanak porat ad megh mezben innia.
689 Az ezör io füuet porra teörnj es megh innia, hasznal.
690 Az üreöm uizet, auagi baraszk leuelenek uizet egi keues eczettel meg innia igeön io.
691 *Auagi* az baraszk leuelet keötni az keöldeökere.
692 Peörie füuet feöz megh borban, igia megh.
693 Az cretat teörie porra, es igia megh teiben, hasznall. ⟨teiben⟩
694 Az kaposzto magot id megh, mindeön fele allatot meg eöl embörben.
695 Vgian azont czeleködi az apiom magis.
696 Ha megh kenettetik az keöldeök keserü mondolaual, es baraszk magnak olayaual, megh eöli az gelesztat.
697 Basilicom leuelet auagi a' ruta leuelet keczke teiben megh igia, hasznal.
698 Ha a' gilisztak megh bantiak auagi megh sertik a' giomornak szaiat, uegi lepes mezet ehomra az szaiaban, es az mezre feöl iünek az szaian.
699 Eeöruenj fünek giökeret io borban megh keöl innia, czodakeppen megh eöli mindeön embeör hasaban.
700 Apro giermeök gilisztaiarol igeön hasznal az viola olaya, hogi ha keöldeökere es hasara keötik.
701 *Agiek auagy has faiasrol.* Eörueni fünek leuelet auagi giökeret, menit ket penz niomna egi poharban id megh, sanabitur.
702 Az rutat feözd megh fügeuel borban es azt igiad.
703 Az fekete ürmeöt teörd megh hayal, eczettel, iol megh keuerd, az utan keösd hasadra, egi ruhaban.
704 Az repat feözd megh uizben, es abban marcz az rutat, aual keösd agiekodat auagi hasadat.
705 Az vtifünek leuelet vy hayban teörd megh, es azt keösd hasara.
706 Az eörueni fünek giökeret teörd megh es azt keösd hasara.
707 Feözd az mustart harmadaig, es ues korpat bele, es egi keues soot, iobbat nem latot embör has faiasrol.
708 Esztragnak auagi golianak ganeat teörd megh hayal, io has faiasrol.
709 *Kinek szaia auagi nielue megh uesz.* Az apro boitoriant feözd megh uizben, es azzal mosd szadat.
710 Az keczke teyel auagi juh teyel melegeön mezet hoszsza teuen mossad szadat.
711 Meleg eczettelis igeön io mosni.
712 Az apiomnak maguat ragia, szaiaban tartuan sokaigh.
713 *Kinek aiaka megh hasad.* Kennie aiakat mondola olayal giakorta, hasznal.
714 Az fülben ualo undoksagot teöd rea, hasznos.
715 Ha embörnek nielue auagi szaia el tekerödnek faidalom miat, keressen tükeört, ha lehet aczeltükört, tegiön uiaszt keözepire es szorgalmasan nezze.
716 *Haui korsagrol.* Az fekete ürmeöt teörd megh, keösd hasara, megh allattia az ueert.
717 Az koriandrom maguat, vtifüuet uizben ha megh iszsza az azoni allat, mert allattia az ueert raita.
718 Valami verhasrol io, korsagrolis uigan azon io, lasd megh ⟨meg⟩ oda feöl.
719 *Emle dagadasrol.* Az keniernek belit teörd eöszsze az apiom leueleuel es keösd be uele.
720 Az len magot mezzel elegicz eösze, keösd be azzal.
721 Az maluat teörd megh olayal, es melegön kösd rea.

722 Az keczke ganeat eczettel es lisztel elegicz eöszsze, es keösd be uele.
723 Az egér szart teörd megh es uizzel eöszsze elegicz, azzal kend az emleiet, dagadasat el ueszi.
724 Ha penig zeör ferög auagi farkas seb leönne raita, tahat az keczke szart mezzel egibe csinald es azt keösd rea.
725 *Hogi az azzoni hamar foganczon (es szülliön).* Konkollial es teömiennel füsteöllie magat.
726 Az labda neuü füuel ualaki füstöli magat, hamar giermeke leszeön.
727 Meddü azzoni allatok füstöltessenek adoes neuü faual es fogantattnak.
728 *Hogi könnien szülliün.* Magnes keöuet tarczon nala es [illegible]n szül.
729 Ad az azzonnak az masik azzoni teiet, ottan szüll.
730 Az fekete ürmeöt feözd megh uizben, es melegeön keösd keöldökere es az szárara, ottan szül, de ha sok leszön raita, ki hoszsza megh az giermöknek az burokiatis.
731 Az mentat igia megh mezes uizben.
732 Az pinpinella (az az Czaba ire) neuü füuet teörd megh, es teöd alaia, hamar szüll.
733 Az keczkenek szaruaual füsteöld, auagi keörmeuel, es hamar szüll.
734 NB. Az feher lilium viragaban az minemö sarga uagion, ollian harom viragbol ki szeduen megh keli szaraztani es törni, innia adni az vaiudo aszszonnak akarminemö italban.*
735 *Holt giermökeöt mikent köl annia meheböl ki hozni.* Veöd az bika epeiet mint egi mondola uolna keöuert, es tiszta borban megh keöl kalanban innia, az holt giermök ki iü beleöle.
736 Az keöuet, az melliet az eb mar, mikor hozza hayttiak, tegiok az földre, es az azzoni mönniön altal raita, es könnien szül, ezt Galenus mondgia.
737 Ezör io fünek leuelet asztasd megh, es az giapiutis asztasd megh, keösd az azzoni allat testere, ki uonsza az holt giermököt.
738 *Koszos feöröl.* Erdei rosat medue hayal teörd eöszsze, es kend megh a' feiet uele.
739 Dio olayaualis io megh kennj az uarat.
740 Dio heat megh egetni es olaiban auagi borban megh teörnj, azzal keönnj.
741 Az egernek feiet temsoual eöszsze teörni, es melegeön kennj io. Plinius jria.
742 Mogiorut megh egetni es hamuat hayal eöszsze teörnj, koszosnak hayat hoz.
743 Az borznak beöreth megh egetni es szurokkal eöszsze czinalni, azzal kennj io.
744 Az niulnak feiet megh egetni es medue hayal auagi eczettel öszsze czinalnj.
745 Eger szart megh teörni eczettel, es azzal kenni io.
746 Keczke szart megh egetni, es eczettel öszsze czinalnj io.
747 Kigio böret hamuua teönnj, azzal az kozt hinteni, hamar el tisztittia.
748 Niulat porra teönnj, azzal hintenj es myrtos olayal timporalni io.
749 Az ludnak a' hayat mezzel eöszsze teörd, kend megh uele, hasznall.
750 Bis almat borban megh feözni, es uiaszszal eöszsze teörni, azzal kennj es haya leszeön. Ezöket Plinius iria.
751 Az egeret egesd megh, teöd porra, elegicz medue hayal, kend megh uele, de annak eleötte iol megh uakoria a' feiet.
752 Vögied az eger szart, teörd megh, timporald cöszsze eczettel, mezzel es kend megh uele, de elöször iol uakard az feiet.
753 Az füge fanak leueleuel kennied, annak eleötte iol megh uakard.
754 Az Isten faiat meg egetuen es lugot keöl czinalni hamuiabol, es giakorta azzal mossa, megh giogiul.

755 Az medue es ludnak siriaual auagi haiaual eöszsze timporaluan igön io oruossag, mint Auicenna szol. De mikor megh uakaria, meg nem keöl sebössiteni, ha penig tudatlansagbol megh sebössitik, tahat rusa olayal auagi penigh lud sirral keöl giogitanj.

756 *Fül faiasrol auagi daganatrol.* Reteök uizet bele czöpögetnj.

757 Auagi hagima leuet azzoni allat teieuel.

758 Auagi lud hayat mezzel bele czöpögetni.

759 Menta leuet mezes borral bele czöpögetnj.

760 Az rosat borban megh feöszni, a' leuet füleben boczatanj.

761 Roka hayt megh oluasztani es füleben boczatani.

762 Lud hay, tik hay fül faiast megh giogit.

763 Diszno epeie fül faiassrol io.

764 Ha kapor leue be eöntetik, ferget megh eöl.

765 Ha gönietsegben ⟨..⟩ leszeön benne feözd megh ⟨ü⟩ az ürmeöth, es tarcz feiedet az fazek feöliben, a' kiben az ürmeöt föztek es a' paraia megh giogittia.

766 Az forro eczetnek paraia az fülnek zugasat megh uigasztallia ⟨eczettel⟩ egietömben soual.

767 Siketnek igeön hasznal, ha az hangia moniat megh teörik, es füleben eresztik.

768 Az keczige epeieis igeön io siketnek, ha füleben be czöpogetik.

769 Az bak epeie uayal egieteömben, az bak hugiaual egieteömben eöszsze timporald, es ha füleben eönteöd, igeön hasznal.

770 Ha ualami füleben be buik, ieleös oruossagh ⟨ruta⟩ ruta az eger epeieuel, eczettel egieteömben czinalni es bele czöpögetnj.

771 Ha embör füleben fereög teröm, az tehen hust fogd szenhöz es az leuet ueöd el czerepben, es azt giakorta czöpögesd bele.

772 Az fül zöngesröl igeön io az roka hayt bele czöpögetnj.

773 *Siketsegröl io oruossagh.* Gilisztat teörd megh, hangia moniat, az rutanak leuelet, czöket eöszsze teöruen es olayban megh feozuen melegeön boczasd füliben, az el ueszöt hallast megh adgia.

774 Ha keöuecz auagi magh, auagi egieb fele allat be esik embörnek füleben, egi embör tegie a' fülere az szaiat erössen, es sokaigh be lehellieön, annak utanna ereössen szopia es ki iü az keö.

775 Ha ferög embör füleben buik, eösd bele az baraszk leuelenek leueth, es megh uigaszik.

776 Auagi az feier ürömnek leuet ösd bele, io azis.

777 Az bay fünek leue ha fülben be öntik, igeön hasznal fül faiasrol es siketsegreöl.

778 Isop uize olaiban egibe elegituen es melegön az füleben boczatuan, nagi faidalmat el ueszi.

779 Ha embörnek füleben alut uer leszeön esesbeöl, io az hagimanak leuet eczettel bele czöpögetnj.

780 Auagi igeön meleg kenieret tarcz fülere.

781 *Torokgikrol auagi dagadasrol.* Az fokhagimat megh teörd es ruhaban keösd rea, io.

782 Az irmöt mezzel es saletrommal rea kössed, io.

783 Torokgikrol eb szart rea keötni hasznos.

784 Veörös hagimaual io megh kennj.

785 Touabba igeön io, ha az giapiut megh fözöd isop uizben, megh martod olayban, azzal keötöd be az torkod.

786 Az feczke fiat eleuenön egesd megh, es az hammat mirrhaual es mezzel, egi mertek alat mindeöniket eöszsze czinald, czoda hasznalattiat mongia Plinius.
787 *Nehezen uizellesreöl.* Feözd megh az eörueni füuet borban es id megh melegön reggel es estue, hasznal.
788 Vgian azon betegsegröl io ha az isopot, es mentat megh feözöd borban es iszod.
789 Vgian azon betegsegrol centaurea (az az föld epeie) neuü fü ha borban alland egi keuesse, es az uthan megh iszod.
790 Auagi fözd megh az centaureat uizben reconciliummal es nad mezzel, melegeön id megh.
791 Az viola uiraga es az reconciliumnak leuelet, feier maluanak giökeret.
792 Isopot feöz megh uizben fügeuel, mezzel es rutaual, io azoknak, kik nehezen uesznek lelekzeteöt.
793 Peöszercze füuet uegi mind giökerestül es leuelestül, teörd megh, es az leuet mezzel egi arant, auagy egi mertek szörent fözd megh, es uizebeöl mindeön nap igiek egi egi kalannal, leölköt uehet, embörnek mellieböl ki tisztit mindeön rutsagot.
794 Es bizonnial tudgia, ha ezön pöszercze neuü füuet ha megh aszalia s megh feözi uizben, es mindeön nap innia ad egi egi kalannal benne, megh uigasztia azokat, kik megh fuladnak, auagi kik neheszen uesznek leölköt.
795 *Korsagrol.* Az violat uizben megh feözd, es ad megh innia, igeön hasznal ieleösben giermököknek.
796 Az embörnek ueret uögied akar uyabol, akar egieb testeböl, kend megh az uerrel az szaiat az korsagosnak.
797 Az Vicenna Doctor mondgia, az baromnak ueret borban ha megh iszsza, az korsagos embört megh giogittia.
798 Feözd megh az esztergolianak a' sziuet, ad meg uizben innia, megh önnys io.
799 Bay füuet es violat uizben megh feözni es innia adni, hasznal.
800 Az feczke feszkeben talaltatik egi kiczin keöueczke, kösd niakara az korsagosnak mikor leli, es megh szabadittia tüle.
801 Valakik kezeökben hordosznak kaport, korsagh nem bantia.
802 Tekenös beka epeieuel ha az orrat megh keneöd, el eseöt korsagot feöl emel.
803 Korsagh ellen io uiselni farkas börböl czinaltat, de az mesztelen huson keöl hordozni.
804 Jo korsagrol claris oluaso szömöt megh teörni es megh innia.
805 Auagy claris oluasot niakaban uiselni.
806 Az orra likat megh kenni rutha leueuel, igeön io.
807 Az zaruasnak szaruat le faragni auagi porra teönnj, es borban innia megh adni, igön hasznall.
808 Az hollo moniat niersen megh innia adni keczör, igeön io.
809 Az niulnak teyet ha megh iszsza, korsagot megh ronth.
810 Az czerfa giöngiet teörd megh mind leuesteöl [l], ad megh innia, soha nem bantía azt az embört. Ez probat, en, Teörök Janos giakorta probaltam, bizonnak talaluan.
811 *Has faiasrol.* Az fekete ürmeöt teörd porra, mezes uizben ad megh innia, es megh giogiul.
812 Az meli giermöknek hasa fay, teörd megh az mentat es keöment uizben, keösd hasara, megh giogiul.
813 Igeön io az mentat megh teörni, es a' leuet ki faczarni, io borban melegön megh adni innia.

814 Io azon mentat megh feözni es hasara keötni.
815 Claris oluaso szömöt ha megh teöröd, es uizzel eöszsze megh adod innia, io has faiasrol.
816 Az feier maluat feözd megh, es a' leueben marcz ualami rutat [?], keösd be uele haromszor napiaban az hasat, es megh giogittia.
817 Feözd megh az igeön agh laput es az maluat uizben, keösd rea melegeön.
818 Az farkas szart ha szárára keötik auagi melliere, el mulattia az has faiast.
819 Az keöldeököt, kit el meczczenek, ha meg aszalliak, es megh teörik, es megh adgiak innia, azt iria Auicenna, hogi io has faiasrol.
820 Tormentilla deakul (eökör fark) az fünek neue, azt mondgiak, hogi ha megh teörik, es megh forralliak, soha iob nincz has faiasrol.
821 Az galamb szart teörd megh es borban feözd megh. Keösd hasara, mindeönnek fölötte hasznal.
822 Az farkas szart ha megh adod innia, de ugi, hogi ne tudgia az embör, megh giogiul has faiasbol.
823 *Keöröl ualo.* Apiom maguat auagi giökeret feözd megh borban, ad megh innia, io.
824 Mondola olay igeön io azoknak, kik nehezen ⟨uesznek⟩ uiszelnek auagi keö bantia eöketh.
825 Lapu giökeret megh feözni, megh innia igeön io.
826 Az fekete üröm keöuet el ront embörben.
827 Peörie fü giökeret ha borban megh feözend, io keöröl.
828 Feier maluat fözd megh borban, igeön io azoknak, kik nehezen uiszelnek.
829 Ha az niulnak ueseiet borban meg eszeöd, keöuet el ronth.
830 Keö ronto füuet feöz megh borban, es megh giogittia.
831 Jaspis neuü keö ha megh itatik, el rontia az keöueth.
832 Jo keörül az niulnak uere, kit Pinkösd hoban niusznak.
833 Jo az ferfiunak szeömermös testet ha megh keneöd roka uerrel, el rontia az keöuet. Ha nem hiszöd, ues egi keöuet az roka uerben, harmad napig seömmi leszeön benne.
834 Az niul ueret böröstül egietömben egesd megh uy fazekban, es az hamuabol agi egi kalannal melegh borban az embörnek feördöben, es megh giogiul.
835 Jo, ha az niulat mindeönöstül porra teszeödis, borban megh iszod.
836 Az baknak mayat, tüdeiet, ueseiet, belit, moniat uagdald megh igeön apron es czinaly kolbaszt beleöle, feözd megh, es ad megh eönnj, czudat lacz a' keö feleöl.
837 Het fokhagima feiet feözzenek sokaig, es azt adgia eönnj harmad napigh, keö ellen bizoni dologh.
838 Roka uert melegeön innia, el rontia az keöueth.
839 Az hayais igeön io, ha megh kenik az szömermes testet uele.
840 *Fogh faiasrol oruossagh.* Rosa olayal fogath megh kenni mikor fay auagi mikor fayni kezd, igeön hasznal.
841 Az gombanak belit teöd az fognak oduaban, megh keönniebiti faiasath.
842 Az lapu fünek giökeret borban feözni es uizet fogra ⟨eszt⟩ eresztenj.
843 Celidonia (Czinadonnia) giökeret borban megh feözuen, es fogara teuen fog faiast el mulat.
844 Az feier ürmöt fözzed es mossad szadat uele.
845 Az tarkoni giükeret eczetben feözd megh, es tarcz szadban.
846 Keöment eönnj hasznal az fognak.
847 Aszald megh az gelisztat, teöd porra, es az hamuabol tegy az oduas fogara.

848 Eöruenj füuet ha chomra eszi, fogat megh ereössiti.
849 Az feniü fat apron hasogasd, feözd megh eczetben, az eczeteöt tarcz szadban.
850 Földi bozzanak giökeret feözd megh eczetben, es tarcz szadban.
851 Aszszu uiolat feöz megh borban, azt tarcz szadban.
852 Bay füuet es uti füuet feözdd megh borban mind addig, mig nem el iszsza harmadat, azt tarcz szadban, es giakorta ki pögd.
853 Az belend fünek maguat uesd az tüzben, es az füstit nadon auagi koron ereszd faio fogadra.
854 Teöry megh ket görözd fokhagimat es keösd karodra, az meli felöl fogad fay, mind hozza uonnia az merget.
855 *Feö faiasrol.* Jo feö faiasrol az borostiannak leue, ha orraban czöpögeti, es azonnal feöstöt tesznek orra ala.
856 Az kakuk füuet feözd megh eczetben es keösd feiere.
857 Jo feö faiasrol az rosa olay.
858 Hasonlatoskeppen az mondola olaj, ha megh kenettetik ueleök.
859 Az hagima leuet eösd orraban, s el mulik.
860 Teöry megh egi nehani fokhagima göröszdöt, es az leueben marcz ruhat auagi giapiat, dugd be mind az ket fület, el mulik.
861 Veöd uizet az borostiannak ⟨leu⟩, eös olait hozza es eczeteöt, kend megh az orra likait uele.
862 Mentat auagi mustart elegicz eöszsze eczettel, kend feiet uele.
863 Az keczke szart teörd megh rosa olayal es eczettel, kend megh feiet uele.
864 Az nap utan iaro füuet keösd feiedre, es az naptul ualo feö fajast el mulattia.
865 Fekete ürmöt es feier ürmöt feöz megh eczetben, szürd megh ruha altal, es azzal mosd fejedet.
866 *Natharol valo.* Az fa hei igeön io feö faiasrol, ha megh teörik es orraban be fuiak.
867 Borsot, tengöri szeölöuel eönnj natharol igeön io.
868 Mirrha az nathat el tisztittia.
869 Az harom leuelü füuet feözd megh uizben, es ad innia.
870 Az czekla leuelenek leuet teölcz orraban, az feönek mindeön niomorusagarol hasznal, azt mondgia Galenus.
871 Az mák leueis io natharol.
872 Jo az ⟨kol⟩ konkolinak leucis.
873 *Verhasrol.* Negi tikmoniakat feöz megh eczetben, es az tikmonnak szekit ueöd ki eppen, es teöd eleuen tüzre, giakorta ki uegied, es erös eczettel ⟨ki uögied⟩ megh ötözd, igi czeleködgiel mind addig, mig megh nem feketeödig, annak utanna ueöd ki, teörd porra, es az port teölcz be egi agh tikban. Az agh tikot mind addig feözd az tikmonnial, az kit bele teölteöttel, elseö uizben, mig az czontia husatul el ualik, es ad eönnj az betegnek, es az leuet megh innia. Bizonnak mongiak.
874 Az teglan az minemü moh uagion, zöld mint egi fan ollian, aszald megh, es teörd megh, ad megh innia ehomra egi fekete poharban borban.
875 Az feniü fanak heat feözd megh uizben, es az uizet igia.
876 Vegi tizön harom gelengöniet auagi galagoniat, eöt szöm borsot, teörd eöszsze ezeöket oh borral, es ad innia harom reggel ehomra.
877 Teöröt keölest feöz megh, es teöd bele az tuloknak keöuerseget, ad megh melegeön eönnj, es adgj hidegh uizet innia rea.
878 Harom tikmoniat tegi eczetben, es had harom nap es eiel benne allani, az utan

uegi tiszta lisztöt, kcuerd megh az tikmoniakkal, es feözd megh borban, ad megh eönnj.

879 Igön io az szereczön dio, ha megh teörik, es ueerben megh iszszak.

880 Mindeön fele uerreöl io az vtifünek uize ebed eleöt es uaczora utan ha iszszak.

881 Az teöriekis io mindön fele uerröl.

882 Az mondolat feözd megh mezzel, mig megh feketödig, es azt ögie ehomra.

883 Az czerfa leuelenek uizet ucönnj, es innia io.

884 Teörd megh az galamb szart, es ereös eczettel keösd agiekara.

885 Geszteöniet eönnys io verhasrol.

886 Szaruas ueert innia.

887 Auagi szaruat porra teönnj io.

888 Folio uiznek rákiat megh teörnj, es borban megh innia igeön io.

889 *Mayrol ualo oruossagh.* Az borostian giökerenek heat megh teörni, borban megh innia.

890 Vad salliat auagi maguat borban megh innia igön io.

891 Bay füuet uagi porat olayban megh feözni, es melegön melliere es iob oldalara keöl keötni.

892 Az szaruas tüdeiet mindeön szörszamaual teöd feöl az füstre, mig megh asz, az utan teörd megh es mezzel ad megh eönnj, io.

893 Az zöld kaposztat teörd megh iol, es melegh mezzel elegicz megh, teöd az mayara.

894 Az niul mayat eönnj, auagi porra teönnj io azoknak, kiknek maiok megh uesz.

895 *Reszögsegh ellen.* Retköt eönni io reszögsegröl.

896 Kaposztat eönnj eleöször eczettel, hasznal.

897 Hidegh uizet innia, azis io.

898 Az baranj tüdeiet io eönnj.

899 Az par hagimatis igeön io eönnj.

900 Bay füet ⟨egöt⟩ megh teörnj, es arrol innia.

901 Valami eczeteöst eönnys hasznos.

902 *Bolondsagrol, azaz kik nem aluesznak, hanem czak ell iarnak.* Bolondsagrol io uborka magot azzoni allat teieben megh innia.

903 Baknak tüdeiet melegeön feiere teönnj io.

904 Az bay füuet ha megh iszsza, hasznos.

905 Kakuk füuetis io innia adni.

906 Az rutat teörd megh eczetben, es azzal kend az homlokat, io mindeönfele bolondsagrol, auagi kinek feieben ualami bontakozas uagion.

907 Adas az keczkenek füuet eönnj, mas nap feid megh, es az tejet ehomra megh innia, hasznal.

908 Feier niulnak böret teöd feie ala, de eö ne tudgia, es az bolond alugiek raita.

909 Haiat el nirni, es ueert ueönni raita, bolondsagrol io.

910 Belend füuet tegi az uankos ala. Plinius.

911 Hogi az belend fü magot megh töriek, Galenus ira, azzony allat teieben uiola olaiban es rosa olaiban azal kennied az tar feiet, hogi megh nirik az bolondot.

912 Az belend füuet fözd megh edeös borral, orrat, fület, aiakat kend uele.

913 Az ⟨M⟩ niul epeiet ad megh borban innia, s el aluttia mind addig, migh eczeteöt nem acz innia.

914 *Büdeös szayrol.* Az kakuk füuet uesd borban, mosd azzal szadat.

915 Nemelliek penig mossak szaiokat anisommal.

916 Esznek nemölliek szereczön diot.

917 Kakuk füuet es fekete giopart mezben megh eönnj hasznal büdös szayrol.
918 Mikor alunni megiön io erös eczettel, auagi io borral szaiat mosni.
919 Ha lehelleteöd büdeös, mikor alunnj megh, egi pohar eczeteöt apronkent igiek megh. Ha reggel iszszais io.
920 Szökfüuet ragnys igön hasznal.
921 *Orr ueer foliasrol.* Az giapiat marcz be az tikmonban, az az a' feiereben teöd homlokara es orczaiara.
922 Az babot teörd megh, teöd orra likaban, az ueert megh allatthia.
923 Az hidegh keöuet teöd ket feleöl az uak szömökre, megh allattia.
924 Az rutanak leuelet auagi leuet czöpögesd orra likaban, megh allattia.
925 Az czalan uizet kend homlokara es megh allattia.
926 Az uert, az ki a' orra likabol ki iü, egesd megh, teörd megh, es azt fud orra likaban. Fekügiek es hidegh uizet orczajara eczettel egieteömben czöpögessenek.
927 Az tehen szaruat teörd porra, es az porabol ues az orra likaban. Ha fazekban megh egetik, io uer hasrolis.*
928 Az niul szöret megh teörni, tikmoni feiereuel egiben habarni, es orraban teönnj.
929 Erös eczetben marcz ruhat, es azt teöd giakorta homlokara es niakara.
930 *Mindönnapi hidegh lelesröl.* Az bay füuet es az uti füuet feözd megh tiszta uizben, annak utanna szürd megh, es azt igia az kit hideg lell.
931 Az bozza fanak belseö heat feözd megh uizben, es azt ad megh innia melegeön, io.
932 Harom czöp aszszoni allat teiet, az ki giermököt czöczöltet, az az szoptat, ad megh uizben innia, de eö ne tudgia.
933 Az földi bozzanak giökeret mesd feöl, mint egy uyod uolna kilenczet, teörd megh es ad megh innia feier borban, de ne alugiek rea, mindeön betegsegeöt el tauosztat.
934 Pimpinella (az az, Czaba ire) neuü füuet adgj meg innia melegh uizben, ottan el hadgia az hidegh.
935 *Harmad napi hideg lelesröl.* Pimpinellanak egi nehani leuelet feözd megh uizben, ad megh innia.
936 Harom szöm koriandromot adgy megh innia higan sült tikmoniban nap kelet eleöt, de eö ne tudgia (az az, sobrak borsot), megh giogiul.
937 Pimpinella neuü fü uizet ha akkor iszsza, mikor leli, el hadgia.
938 Az liliomnak uizetis io innia.
939 Az apiomnak uizetis igön io.
940 Az giopar fünek harom leuclet es harom giökeret teörd megh, es ad megh innia fejer borban.
941 Az fekete ürömnek uizet rosa olayal egietömben elegituen ha az beteg megh keni ezzel magath, tahat megh giogiul.
942 Az szaruas sziueben uagion egi piczin czont, azt teörd megh, es azt megh innia harmad napi hidegreöl.
943 *Negied napi hidegh lelesröl.* Medue hust eönnj io hidegh lelesreöl.
944 Az apro boitoriant feözd megh ereös eczetben es az igia, hasznos.
945 Az fekete ürömnek uizet olayal egielituen harmad napig azt igia giakorta melegeön.
946 Teörd megh az vtifünek regi giökeret, feözd megh borban, es ad megh innia az eleöt, migh rea nem iuth.
947 Negiuen szöm borsot teöry megh, es ad megh meleg uizben innia, io.
948 Az salliat es leuendulat fözd megh, ad meg melegh uizben innia.

949 Centaureat (föld epeiet) teörd megh borban, ad megh innia.
950 Az dionak belsö belit teörd megh es forrald megh borban, es ad megh innia.
951 Az apiomnak egi nehani maguat meleg uizben igia.
952 Auagy koriandrom magot niellie el, migh rea iü.
953 *Szeöm faiasrol.* Ruta uizet mezzel eöszsze teörd, auagi azzony allat teieuel, azt ereszd szömeben.
954 Az rutanak czak azon leueis io.
955 Aszszu rosat kenierrel egieteömben keös szömere, auagi feier kenierre borban martuan.
956 Az azzony allat teiet tikmony feiercuel elegicz megh es nedues giapiuban keösd rea. Plinius mongia.
957 Aszszu rosat feöz megh borban, szürd megh, a' leuet ereszd szömeben, igeön io.
958 Az tikmonnak feieret elegicz rosa uizzel, es borral eöszsze, azt keösd szömere, hasznal.
959 Folio uiz halanak keöuersegeuel kend megh szömödet.
960 Az erdej keczkenek epeie mind szöm faiasrol, s mind haliogrol, czipas szömrölis igeön io.
961 Czipas szömnek io az vtifünek teöuenek uizet ha bele czöpögetik.
962 Salatat giakorta cönnj art az szömnek.
963 Celidonianak leuet uas fazekban megh feöszni mezben igeön io.
964 Rutat kömenj uizzel es mezzel eöszsze czinalnj s azzal kennj io.
965 Az kapor szömnek art.
966 Megh sült tikmony feiere apiommal, saphrannial, mezzel egiben teöressek, es szömere keötnj.
967 Borban azot kenier io szömnek, kinek faias miat megh dagadh.
968 Az niul epeieis mezzel elegituen giakorta szömödet kenni io.
969 Az keömenj giökeret feözd megh, es annak az uizeuel tarcz szömödet, igeön hasznal haliogrol.
970 Az szapora fünek giökeret auagi leuelet teörd megh, es tegi egi kiczin soot hozza, azt keösd az uereös szömere.
971 Az ueer monioronak feieret tiszta mezzel elegicz megh, azzal kend szömeidet.
972 Az feier kenier belit aszald megh, es rosa uizel eiel azt keösd ra, hasznal.
973 Vereös szömnek io ha egi ruhat kiczin giermök uizelletiben megh asztacz, es azt keöteöd szeömere.
974 *Kinek orra lika megh uesz.* Az borostian leuelenek uizet ha orraban czöpögetik io.
975 Az ludnak belseö siriat elegicz eöszsze par hagima leueuel, hasznos.
976 Eb szölö szöm leueuel kend megh keczör az orra likat napiaban, io.
977 Ha az rutanak leuet orraban faczarod, megh giogittia.
978 Az galiczkeö gonosz hust orraboll el tauosztat, ha orraban teszik.
979 Vgian arrol io Isten faiais, ha megh feözöd es orraban ereszteöd a' leuet.
980 Minden fele epe io ornak betegsegereöl, ha meg kenik uele, uagi orraban fuiak.
981 *Inaknak oruossaga.* Az kaposzta leuelet megh melegiteni, es az inakoth kennj, hasznall.
982 Feier maluanak giökeret mezzel es feniü szorokkal egiben ⟨inak⟩ elegitettet, inakra kenni io.
983 Az len magnak liszti inaknak kemenseget el ueszti egi kiczin soot hozzo teuen.
984 Az füzfanak heat es leuet borban megh feöszni, azzal teörüld az inakath.

985 Az feczke szart fözd megh eczetben mezzel, es azzal kennj hasznos.
986 Az borostian olay az inaknak mindeön fele betegsegereöl io, ha kenik.
987 Az vtifüuet teörd megh soual, azzal kend az inakat, hasznal.
988 *Meredökröl.* Sallias bor es isopis io odal faiasroll.
989 Az erdej disznonak szarat teörd megh es keösd oldalara, megh giogiul.
990 Peszercze füuet viola olayal öszsze teörni, es ruhaual teörüld oldalara.
991 Egy font füget teör megh hayban uagy olayban, es azt keösd oldalara.
992 *Aszszu korsagrol.* Az keczke keöuerit feözd megh uizben, es az leuet ad innja.
993 Az vti fünek leuet ad innia.
994 Az farkasnak giomrat es az szaruas tüdeiet megh teörni, es borban megh innia.
995 Az czigat megh teörnj, megh egetnj, borban megh innia, io aszszu korsagrol.
996 Az vayat es az mezet egi mertek szörent fözd megh mind addig, miglen uörösse ualtozik, annak utanna teöd egi szeleönczeben. Io kinek tüdeie megh uesz.
997 Az maak uizet innia es arpa uizet, hasznos.
998 *Be rekedesröl.* Az diszno borz ueret forgassa szaiaban.
999 Tikmony szekit ⟨sol⟩ soual keöl elegitenj, egi keues mezzel, es azt ögie, io.
1000 Viola uizet innia hasznos.
1001 Reconciliomot eönnj io.
1002 Ha hidegsegbeöl uagion az be rekedes, borsot, salliat, teöry megh es feier borban feözd megh, es azzal az itallal ely.
1003 *Beli szakadasrol.* Aszszu kaposztanak teörsökenek hamuiat forrald olayban, az olayat igia megh, az hamuat olayban keösd rea.
1004 Az feniü magot teörd megh, es azt ad megh innia.
1005 Az Isten faianak maguat ad megh innia.
1006 Az niul szart mezzel feözd megh, es giakorta agy innia benne mint egy babnit, megh giogiul.
1007 *Rühessegreöl ualo.* Mikoron embörnek keze uagi egieb teste megh rühesül, teörd megh az eöruenj füuet hayal, es azzal kend megh kezedet es egieb testeödeth.
1008 Az agh tiknak epeieuel kend megh az sinniedeköt.
1009 Az vörös lapunak giökeret teörd megh hayal, es azzal kend.
1010 Az par hagimat teörd megh eczettel es saletrommal, azzal kennie kezet es egieb testet, s megh giogiul.
1011 *Czoklasrol.* Az kapor maguat egesd megh, es azt szagold, el mulattia.
1012 Harom oranak eleötte agi egi giömber giökeret neki, es osztan egi itall bort igiek megh rea, el mulattia.
1013 Az melegh kenieret mikor az kemönczeböl ki ueszik, teöd giomrara.
1014 *Rasztrol ualo.* Az viola giökeret mosd megh, teörd megh eczetben, azzall kennied az rasztot.
1015 Az borostian leuelet fözd megh eczetben es teörd megh, faczard ki a' leuet, es azt ad innia az rasztos embörnek, de ugi, hogi az eleöt ereössen fusson.
1016 Ezeör io fünek leuelet teöried, es azt ad innia.
1017 Kakuk füuet föz megh uizben, ad innia.
1018 Az tormat ha megh eszöd, auagi ha megh iszodis, io.
1019 Az füz fanak heat feözd megh borban, es azt ad innia.
1020 Claris oluaso szömöt teöry, es azt add uizben megh innia.
1021 Az eö maga uizelletit igia, hasznal.

1022 *Giomor faiasrol, auagi nem emeszthetesreöl.* Az bis alma leuet elegicz megh olayal, es ad megh innia, hasznal.
1023 Az rosa uizet ad megh innia, es az giomornak heüseget el ueszi.
1024 Az rosat teörd megh, kend megh uele az hasad, io.
1025 Az keömeni magot teörd megh, es azt borban igia, hasznall.
1026 Ha ualameli embeör giomra szomehozik, meleg uizet elegicz eöszsze olayal, es azt igia.
1027 Feözd megh az maak feiet uizben, s azt igia.
1028 Giomor faiasrol eöt rosat, uagi hetet, uagi kilenczet, annj szöm borsal, teörd eöszsze melegh uizben ad megh innia.
1029 Giomrat megh melegitenj rutat, mentat, apiomot, kaport, mind ezeöket feözd megh uizben, es azt igia.
1030 Mikor a' giomornak giümölcz miat ualami bantasa leszeön, ögiek giömbert rea, ismet irmeöt, rosa olaial kend megh az hasadath.
1031 Mikor sok etel miat igön szomehozik, egiel anisomot es el mulattia.
1032 Auagy igial eiel melegh uizet, el mulattia.
1033 *Az ki uert peökik.* Hagimat eönnj kenierrel, almat hozza teuen.
1034 Mondola ⟨olyal⟩ olayal kend megh az feiedet, es megh giogiul.
1035 Az feier ürmeöt illatozza auagi feie ala teögiek, de eö ne tudgia az anisomot.
1036 Az coriandrom maguat teörd megh, szürd megh melegh uizben, es azt igiad.
1037 *Aluasrol.* Az makot uizben feözd megh, es eöd megh, io azoknak, kik nehezen alhatnak.
1038 Az mak uizet feözd megh, es eöd megh rosa olayal, es kend megh homlokat uele, alhatik.
1039 *Horutrol.* Diot, moniorot teöry megh, niers uizben igiad, es sok ideig ualo horutrol hasznall.
1040 Az retkeöt feözd megh uizben, es azt igia.
1041 Igial eczeteöt ehomra, es megh allattia.
1042 Rutat figeuel feöz megh borban, igia megh.
1043 Az aszszu füget fözd isoppall uizben, es annak uizet igia.
1044 Feözd megh az tikmoniat es mezben teörd megh, es azt eögied, io.
1045 Az peöszercze füuet feözd megh, azt eögie, es megh giogiul utanna.
1046 *Okadasrol.* Babot eönnj, auagi retkeöt, io okadasroll.
1047 Egi szelet piritot kenieret marcz rosa uizben, es eögie megh.
1048 *Nehezen uizellesröl.* Az peörie fünek giökeret feözd megh uizben, es azt ad innia.
1049 Az czuka allat es tetemet teörd iol megh, es teiben ad megh innia.
1050 Az apiomot es az keö ronto füuet feözd megh uizben, es azt igia melegeön reggel es estue.
1051 Jo az egerfarknak giökeret megh teörnj, es borban megh innia.
1052 Auagy teörd megh niersen, faczard borban, azt igia.
1053 Teörd megh az czalani maguat, azt igia borban ehomra.
1054 Kiualkeppen giermököknek io fekete ürmöt es epeör füuet borban megh feöznj egi kiczinnie, es az utan megh teörnj es giakorta kötnj.
1055 Mikor az uizelletnek uta megh uesz, teörd megh az papa monia füuet auagi pap moniat, es keösd testere.
1056 Auagi niersen igia megh az tikmonnak szekit.
1057 Ha az giermök sokat uizellik, ad megh borban innia az niulnak agia ueleiet, es hasznall.
1058 *Sebreöl ualo oruossagh.* Az mirrha fy sebeöt megh giogit.

1059 Az tömienis verös seböt megh giogiet.
1060 Az eger fark fü uy seböt dagadastol megh tart.
1061 Az eger szart ha uionnad a' sebre teszeöd, nem hadgia el mergeseödnj.
1062 Vy es o seb meg giogiul az kaposzta leuetül.
1063 Az ezör io fünek annj ereiet mondgiak sebreöl, hogi az hustis eöszsze forrallia.
1064 *Niluass.* Az czalanj giökereth teörd megh egy keues soban, keösd rea, ⟨h⟩ ki hozza a' nilat a' testböl.*
1065 Az meh fulankiat ki uonnia az mez.
1066 Az eger füuet oh hayal oluazd eöszsze, es keösd az sebre, megh tisztittia, es megh giogittia.
1067 Az vtifünek maguat teörd megh, es azzal hincz az vy sebeöth.
1068 *Niluass.* Nilat embörnek testebeöl ki ueszeön, ha az kigio beöret az kit el hany, hayban eöszsze teörik, es rea keötik.*
1069 Az folio uiz rakiat teörd megh, es azt keösd az sebre, a' hon az nill uagion.
1070 Az ruta sebeöt megh giogith.
1071 *Mikor ualakit igön uernek.* Niuszszanak hamar egy juhot, es melegeön keösd be az beöreuel, allion raita egy nap es egy eiel, megh giogittia.
1072 *Ha az betegh megh hallion.* Teörd megh az pimpinellat (Czaba ire), es uizben ad megh innia. Ha ottan ki megiön az seben az uiz, tudgiad, hogi megh hall, de ha nem megiön, nem hall.
1073 *Feökelyröl es egieb varroll.* Az juh ganeat eger uerrel kend az feökelt melleg heliön, el uesz.
1074 Törd megh az saletromot egi keues mezzel, azzal kend.
1075 Vond le az tiuk labarol az bört tüzeön, es azzal kend az feökelt haromszor auagy teöbször, es megh teörd az feökelt.
1076 Az füzfa heat egesd megh es czinald eöszsze eczettel, keösd az feökelire.
1077 Apro boitoriant teöry ereös eczettel, azt keösd rea.
1078 Az eöruenj füis io rola, uagi megh eszeöd, uagi megh iszod.
1079 Hasznal, ha ezön füet borral iszolis megh.
1080 *Kelesröl es pokoll uarroll.* Egesd megh az papyrossat, es azzal hincz az uarat es touab nem teried.
1081 Az diszno epeieuel io megh kennj mindeön fele uarat.
1082 Kelesben cöntenj io mezet es megh tisztittia.
1083 Az vtifünek leue mindeön uarrol io.
1084 Az borostian leuelet feözd megh borban, es azzal kennied az uarat.
1085 Az ezör io füuet feözd megh borban, azzal tarczad az uarath, megh tisztittia, es az sebet megh giogittia.
1086 Az temsot teörd eöszsze mezzel, azzal kend az uarat.
1087 Az czalant teörd megh egi kjs soual, es azt keösd az uarra, az ki ell teriedne.
1088 Az varat el szarasztani uegy kaprot, giapiut, hayat, isten faiat es gubat, ezeöket egesd megh, es ely uele.
1089 *Szömermös testnek uararol.* Fözd megh az salliat borban es azzall keösd.
1090 Keczke teie az vtifü leueleuel ualamenire forrasztassek megh, es kend uele.
1091 Ha penigh megh dagad es fay, oluaszd az viaszszat, olayt, partu neuü fünek leueleuel, es azzal keösd be, bizonj megh giogiul.
1092 Mosd megh az ferfi testet eczettel, es szarazd megh egy ruhaual, es hincz megh guba porral az testet haromszor ⟨az testet⟩ napiaban, megh giogiul.
1093 *Dagadas ellen.* Az földi bozzanak leuelet teörd megh, ragd kenierre es bort eös rea, keösd be az daganatot uele.

1094 Az feniü magot teörd megh uizben, es keösd rea.
1095 Az arpa liszteöt feözd megh eczetben, es galamb zarral es azzu fügeuel teörd eöszsze, feözd megh es keösd rea.
1096 *Kigio auagy eb marasrol.* Teörd megh az ihar fanak leuelet, es agj megh innia benne harom kalannal.
1097 Az tikfiat szakaszd kette, es melegeön keösd az kigio harapasra.
1098 Az kit diheös eb megh mar, igiek eb uert, meg giogiul.
1099 Az niers kaposztat teörd megh, ueöd leuet, id megh borban, io kigio marasrol.
1100 Az czeör io füuet teörd megh, es az leuet idgia eb harapasrol.
1101 Az fokhagimat teörd megh mezzel, es keösd a' sebre, dihös eb marasrol.
1102 *Meh czipesreöl.* Jo az malua leuelet heliere keötnj.
1103 *Kik merget megh isznak.* Az ezör io füet teörd megh es eczetben id megh.
1104 Harom penz niomatnj baj füuet teöry megh, es az porat ad megh innia.
1105 Az peöszercze fünek leuet ad megh innia heörtelen borban.
1106 Az apro boitorian füuet teörd megh, es agy megh innja benne keczeör, menit egi penz megh niomna, bizonj hasznal.
1107 Tarkont es kenkeöuet feüstöld megh az merges allatot uele, es el uesz.
1108 Ha az szaruasnak szaruaual füsteölöd el futanak az merges allatok.
1109 Ha az szaruasnak iob labat az kapura feöl zögezöd, nem hagy az uduarra seömmi merges allatot be meönnj.
1110 *Ki nem ganeolhatik.* Az kigio böret, az kit ell uet, rosa olayal feözd megh egi reż medönczeben auagy rez mosarban, es kend megh az testet uele.
1111 Mikor feyk az teiet timsot teöry bele es azt igiad kalannal.
1112 *Melegicz megh az rosa olayt, auagi viola olait, es azzal kend az alfelet.*
1113 Mesztelen seggel ülliön sült almara, es igien szeki leszeön.
1114 Az apro feniü fanak heat feözd megh, es azt kösd az alfelere.
1115 Teölcz megh ket saczkot teöröt kenkeöuel, kiket forraly megh eczetben, neha eggikre ülliön, neha masikra melegeön, mint el türheti, es el mulattia faidalmat.
1116 Az kaposztat feözd meg ereös eczetben, hiueöcz megh, es azt keösd az alfelere, hasznall.
1117 *Mirigy halall ellen.* Vegi retkeöt, tormat, bozza giökeret, diot, feier ürmeöt, rutat, eczeteöt auagi egöt bort, teörie eöszsze ezöket, es azzal ellieön az betegh.
1118 *Si serpens fuerit in homine.* Accipe absynthium et arthemesiam et coque in ⟨...⟩ fortissimo aceto bibat et statim morietur serpens in homine, feier üröm, fekete üröm keöll.*
1119 *Seresröl auagi köszueniröl.* Asd ki az leuesticom giökeret, teörd megh ereössen, az utan oh hayban peörkeöld megh, es kend tüznel uele.
1120 *Dagadozasrol auagi sargulasrol.* Vöd az leuestikom giökeret, teörd ereössen megh, az utan egöt bort, es fa olayt, es viaszt, ezeöket szürd megh, iret czinaly beleöle, es azzal kennied, ezeöket penig megh keöl feözni es szürnj.
1121 *Hagimazrol.* Veöd az leuestikom leuelet, telben penig az giökeret, es ereössen teörd megh, az utan o hayban pörkeöld megh, mindeön estue az izeket kend megh uele, es hasznal.
1122 *Auagy.* Az leuestikomnak giökeret aszald megh, es azzal füsteöllied az hazat, es senkin az hagimaz nem fogh, es az sirt, a' ki ben az faban megh marath, szörözd egi kis szeleönczeben, ismetlen kennied az inakot.
1123 *Czecz faiasroll.* Vegi mezet, teömient, görög feiert, arany gleteöt, egi arant

czinald cöszsze, es kend megh az heliet, tehecz sapphrantis hozza, az menire illik.

1124 *Etetesreöl.* Fekete üröm giökeret, uti füuet, akar Isten faiat, es feözd megh ereös eczetben a' giökeret es igia megh. Annak utanna keres hangia bolt auagy feszket, es feözd megh az hangiakat mind feszkestül sok uizben, es abban fürödgiek egy nehany napon egy mas utan.

1125 *Verhasrol.* Egeör fa bimboiat feözd megh abrotanummal (az Isten faiaual), temsoual es egeöt borral, es igia, de megh tarcza magat, ualami el csapia hasat, sültet eögiek.

1126 *Saar ellen ualo.* Az apro eb teienek, kit neuesznek annak, giökeret aszald megh, es teörd megh, mint a' liszteöt, es szitald megh. Egy fel dio heaban meni ferne, ⟨teret⟩ ket annj töröt giömbert tegy hozza, es harom falat ostiaban ehomra nield el. Ha penig meg nem inditana egy oraigh, hat teöbbet uegy, mert nemeölj embeörnek küleömb termeszeti uagion. Immar mikor sokaig meönt uolna, es az hasat faydalna, uegy ottan tehen hus leuet petreseliommal feöttet, io melegeön, kenieret bele hanuian eögied, es megh all az hasad faiasa.

1127 *Nielu faiasrol.* Aloest megh keöl teörnj, borban es mezben megh keöl teörnj es uele megh mosni zayat es ki pökny, hasznall.

1128 *Az kinek beli le szall.* Az eufrasianak uiragath es leuelet szeöd, es hiueös heliön aszald megh, teörd megh, szitald megh, es piricz egy szelet kenieret, es hincz megh az kenieret a' megh szitalt eufrasiaual, estue es reggel azt eögie.

1129 *Izröl ualo.* Az feier malua giökeret borban feözni, es azzal giakorta szaiat mosni.

1130 *[Izröl ualo.]* Edeös mondolays io borral, ha embör raguan iol megh forgattia szaiaban.

1131 *Fogh faiasrol.* Leuestikom giökeret teöry, keösd kiczin ruhaban, forraly eczeteöth, es bele martogasd io heuen, giakorta az fayo fogat uele parolnj.

1132 *Feö faiasrol.* Barany ürmöt es fekete ürmeöt eczetben keöl martani, paras hamuban melegitenj, es az uak szömökre keötnj.

1133 *Meredökrüll.* Mentat, szeökfüuet, feniü magot, irmeöt megh keöl feöszni borban, es posztot bele martanj, es azzall parolnj.

1134 *Verhasrol, auagy ki nem vizelhet.* Az kek liliomoth megh keöl teörnj es giomrara keötnj. Kinek penjk uizelletj megh all, megh keöl szürnj a' leuet es innia adnj.

1135 *Emesztesreöl.* Szödgy uagy husz leuel salliat, es mezben forrallia megh egy kiczin fazokban az sallia leuelet, de ne feözze igeön, czak egy tikmony sültik, es azt eögie reggel, akar penigh delben haromszor.

1136 *Verhasroll.* Szögy eufrasiat es szarazd megh hiueös helieön, teörd megh, szitald megh, es az mely embörön feier uerhas uagion, veörös borban igia megh az eufrasianak porat. Ha penigh ueörös bort nem talal, czak tikmoniban eögie megh. Ha kin tiszta uerhas uagion, azis tikmoniban egie megh.

1137 *Fogh faiasrol.* Vegy saletromot es egy nehany leuel salliat, es ereössen feözd megh egy pögreben tiszta uizben ugy mint feligh foria el leuet, az utan az mint a' melegseget ell türhed, mosd szadat s fogaidatis uele, megh giogiul.

1138 *Contra raszt.* Quere rafanum et scinde per frustra, sicut solet scindi, atque sparge cum sale in una parua scutella, et permittas stare in eadem scutella in sale per unam horam aut diutius usque quando sal liquefiat, deinde excipe rafanum de sua aqua quam habuerit post salsationem, postea rafanum cum suis foliis tere simul in mortariolo cum exigna farina siliginacea (tar buza lisztel, auagy czak szep tiszta buza liszt langiaual) et cum aqua rafani, quam ex sal-

satione prius accepit unge uentrem ubi dolorem habet, et postea tritum ⟨farinam?⟩ rafanum liget ad uentrem bene calidum ut pati poterit et sanabitur.*

1139 *Contra sanguinem conglobatum in homine.* Az embörben eöszsze giult auagi sült teöröt uerreöl: Az rak feieben ki keö uagion feier, uegy hetet benne, es az niul laba terdeben ki kis....*

1140 Tormentilla 4 latt, mirra 1 lat, mastix 1 latt, temso 1 lot, laureabaccha 1 latt, minium 4 latt, az miniomot legh utolszor keöl bele uetni.

1141 *Megis masfele flastrom.* Safran 2 latt, fekete szurok 4 latt, calafonia 8 latt, viaz 8 latt, terpentina 16 latt, galbanum 1 latt, aramoniacum 1 latt, myrra 1 latt, feier tömien 4 latt, mastix 1 latt. Immar az galbanomot es aramoniakomott megh keöl teörni es eczetbe teönnj. Egi nap tarczad benne, annak utanna teöd az tüzhöz, hogi megh oluadgion, az utan szürd megh, es uesd bele az füueket: calafoniat, terpentinat, az utan az mastixot, tömient, keuerteön keueried, hogi megh ne egijön. Mikor megh feö, uesd bele az safrant, es teörd iol el benne, annak utanna czinald czapokba, ez leszeön neköd io ir.

1142 *Horutrol walo.* Az lilium olayal melegeön az melliet kennied, es az folio uizet melegön igia estue, igeön haznal.

1143 *Az ki nehezen ueszon leleökzetött.* Czinaly flastromott fügebeöl, arpa liztbeöl es konkolinak liztibeöl, mezbeöl es uaybol, es az melliere keösd, de azt giakorta le keöl ueönni, es tizta ruhaual az melliet teörülni es melegeön giakorta rea keötni.

1144 *Zöld cytrium.* Fa olay 1 latt, uiaz 1 latt, temso egi latt, feier resina 1 latt, terpentina 1 latt, görög feier 1 latt, ezöket mind egi medeönczebe keöl rakni, es io citrium leszeön beleöle, ha megh feözeöd.

1145 *Mas citrium.* Keöl ahoz fa olay 1 latt, szaruas faggiu 1 latt, terpentina 1 latt, uiaz 1 latt, timso 1 latt, mastix 1 latt, canfor 1 latt, tömien 1 latt, laureabacca 1 latt, tikmon feiere 1 latt, görög feieris 1 latt.

1146 *Franczurol es közuenireöl.* Vegi saitalan hayat 4 ⟨. .⟩ penz arrat, tömient d[rachma] 3, feniü szurkot 4 penz arratt, görög feiert pro drachma 4, temsot drachma 3, meszet fel fontot, fa olayt pro drachma 3, galiczkeöuet pro drachma 2½, ismet soot es eczetött. Ezöket elegicz öszue, az utan teöd az tüzben, hogi megh oluadgion, osztan szürd megh tiszta ruha altal, teöd egi uy fazekba, az ki megh marad az ruhan feölliül, teörd megh mosarba, es annak utanna az olayba, es az feniü szurkot es olayt teöd az tüzbe, hogi azis megh oluadgion, osztan timporald egibe, es ugi keöl eotöd napig meleg szobaba kenni, ketsegnekül megh giogiul. De bort ne igiek, se hust ne eögiek, se halat eötöd napig, hanem czak azu allatot egiek, uizetis ritkan igiek, meg giogiul.

1147 *Veörös flastrom turos labrol.* Toboz 8 lot, ezüst glet 8 lat, terpentina 2 lat, viaz fel font, rosa olay 3 lat, lapis calaminaris fel font, dragantum 2 lat, olibanum 3 lat, mastix 2 lat, tömien 3 latt. Ezt kemeni irnek hiak, mikor feözni kezdi, azt el ne hadgia, minduntalan keuerie, mert megh egh, osztan sebeös szennel se feözzed, hizöm megh latod, ha megh kemeniözik, oztan had ell az feözeset.

1148 *Zöld deakorium.* Ket lat grispan, olay uiaz 4 lat, terpentina egi lat, egi dioni szaruas faggiu, ha penig azt nem talalsz, egi dioni iros uayat keres, s ugi czinald megh.

1149 *Jeleös szaraszto feier ir.* Vegi fel font gletöt ezüsteöt, egi mertek eczeteöt, ez szerszamokat teöd egi fazekba, had allion benne egi eyel, oztan teölcz fa olayt rea, es giakorta keueried mind addig, mig megh feierül, ugi lezon io.

1150 *Eokleleö flastrom.* Vegi 8 lat uiazt, calafoniat 8 latot, muniat 8 latot, terpen-

tinat 4 latot, camfort eöt latot, igi czinald megh: veöd az uiazt es az calafoniat, muniat, oluazd meg egimas keözöt, es szürd megh tiszta ruha altal, es ugi uessed az port bele, igi leszeön iol czinalua.

1151 *Jo fele feier ir.* Vegi egi font fa olayt, fel font szaruas faggiat, fel font terpentinat, fel font mezet, had oluadgianak megh ezök az szerszamok egi mas keözöt, s io leszeön.

1152 *Szürke ir.* Fa olayt egi fontot, barani faggiut egi fontot, calafoniat 4 latot, weörös mirrat 1 fontot, ueöd ez negi szeörszamot, es mind addig feözzed, migh szürke lezeön, es ueöd az port es ugi tegi bele feier vitroliomot 2 latot, temsot 2 latot, es had oluadgion megh ez, ugi tegi osztan mastixot, teömient mindeön felet ket ket latot, rez port egi latot, ugi lezön meg czinalua.

1153 *Cytrium uy sebreöl.* Vegi egi font fa olayt, herczöt 6 latot, ket lat mezet, 6 lat terpentinat, egi lat teömient, 2 lat mastixot, hat lat calafoniat, ket lat uiazt, ezokbeöl ez szerszamokbol czinald meg az citrium iret, es igön io lezön.

1154 *Ha azt akarod, hogy szep feier orczad legieön.* Keres borostiant, lent, keöment, egi keues büdeös keniöseöt, teöd egi fazekban, feözd iol ereossen, es reggel reggel mossad az orczadath uele, es szep feier orczad leszeön, de erös eczetbe feözzed.

1155 *Tetüreöl.* Az ruta uizet fa olayal elegituen, ha tartod s megh keneöd testeödet es ruhadath, nem tereöm az tetü mindeön ketsegnekül benned.

1156 *Auagi.* Sült almaual elegicz iol ösze eleuen keniösöt.

1157 *De ⟨am⟩ serpente: az kigiorul.* Az monias louat futtasd mind addigh, mig nem ereossen megh uereteözik az monia keözi, es az monian ualo taitekot ueöd le szep feier ruhaban, auagi ualamiuel egiebbel, ha czak kezeddel ueszeöd leys, az utan eöszsze elegituen borral auagi uizzel, egi tiszta edeniben ad megh innia, ki megiön beleöle, auagi megh rothad, es megh emeszti.

1158 *Auagi.* Ehöztesd ket auagi harom nap, az utan teöd io melegh feördeöben az mint el türheti, es ad megh innia az lo hugiat innia; sanabitur.

1159 *Szeömölczüreöl.* Az tik mayat süsd megh, es teörüld azzal melegeön, el uesz.

1160 *Auagi.* Ueöd az uizet, melliet az lo ki erezt szaiabol mikor iszik, azzal mosgial es el heruad.

1161 *Barom halalrol.* Imez igeket ird kapozta leuelekre es ad megh eönni az barmoknak: X Rex X Pax, X Vox X in X pō X Dei X filio X Amen X In nomine Patris, filii X et spiritus sancti.*

1162 *Diszno halalrol.* X Zordor X Zondor X Zarrabor X Zarabia X Zarabor. Ezöket ird kenier heara es ad megh eönnj, nem halnak bizonnial hidgied.*

1163 *Fog faiasrol.* Tiszta feöldön az fog faio embört allasd meg arczul nap keletre eöszsze teuen mind ket labat ird meg ez keöuetközö circulust laba högynel, de az kest el ne fordicz kezedbe, hanem a' mint elözör fogod, mind uegig ugy tarcz. Elözör ⟨tod⟩ told az földbe az [a] litteraba nielig az kest, kergied ha faie? Ha mongia fai: az utan told az [o] litteraban, ismet az utan a' [d] litteraba, utolzor az [g] litteraba. Ualamellikbe toliod penig mindönkor, kergied ha fae, ualamellikön mongia hogi nem fay, mingiart el hadgiad, es el all rola az fogh fayas.

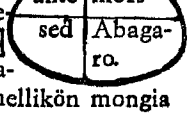

1164 *Mecz czinalas.* Egi uastag szalma szalra tekery giapottat, es marcz petronilom olayba, es azt teöd uizbe a' mint az candelabromot szoktak czinalni, es teöd oly helire, hogi szel ne erie, es mind egy allapatba egh.

1165 *Giomornak forrosagarol, eieli es nappali szomesagrol es szaynak szaradasarol.* Veöd az czerfa giöngienek fayat, az zöldet uakard le, fözd meg feier borban es igia estue es reggel, de kenier hey alat keöl feözni.

1166 *Az rettkeött uesd el* kikelctkor egi czötörteök nap, de abban az holnapba teöb czötörteök ne essek, ha nem teliesseggel az utolson kell, es io leszeön.

1167 *Mehekröl oruossag.* Hogi ha az mehekbe mettöli esik, az az nagi hoszszu fereög, keres ket karaczon keözöt ualo hamuat, az az vy es oh karaczon közöt, es azzal hinczed az alliat az kasnak, mind le hulnak az lepp keözül es megh halnak.

1168 *Hogi kertödböl ki ne mönniön.* Iltes az szoba küszeöbire karaczon estin egi szüz leankat, eresztes negi darab fonalat ucle, ketteit az szobaba ereszsze, s ketteit penig az pituar fele ereszsze. Azokat oszton sodord egibe, kösd altal derekadon, es haly harom eijel, osztan tauazal a' meli kertben lezön a' meh, möni oda, es fond ueszszeö modra az karok köziben az fonalat akkor, mikor ki ereszteöd meheidet, ezt monduan: Eörök mindönhato Vr Isten, ezt en czelekeszeöm az the hiröddel es zent paranczolatiddal, hogi ez kertböl ki ne mehesseön az en mehem, sem penig mehemnek raya, hanem meg talalhassam mind en ioszagomat: Paranczolom penig tinekteök en meheim Attianak, Fiunak ⟨neueben⟩ es Zent Leleök Istennek neueben, hogi ti masuue ne mehessetök, se penig az mas ianboret ne hordhassatok, se az tieteöket ne hordhassak mas embör mehey, ha nem tys igaz keresmentökkel ellietök, azonkeppen egiebekeys Attianak, Fiunak es Zent Leleök Isteunek neueben Amen.

1169 *Hogi sokat alugiek.* Az apro boitoriant teöd feie ala a' kinek akarod, es mig el nem ueszeöd feie alol, mind addig el aluszik.

1170 *Alias.* Vegi papa füet, tikmon feieret, törd ösze iol öket, egi nehanszor keösd uak szeömere, az utan alhatik.

1171 *Az möli embörön seb esik fegiuer miat, mint keölliön barbeli nekül megh giogittani. Tatay kapitan Rosomberk Vram oruossaga.* 1. Medue hay fel font. 2. Erdei diszno hay fel font. 3. Szaruas faggiu fel font. 4. Oroszlani hay egi dio heinit. 5. Földi gilisztat egi dio heinit, de meg keöl szaraztani es porra keöl teönni. 6. Az holt embör kapiniaiaba ki peniz uagion, nemeötül hyak (miez) [?], magiarul annit teszeön, mint mohaban ket dio heinit. 7. Fekete nadalt ket dio heinit. 8. Az meli meh magatul megh hall, annak uiazzaban ket dio heinit. 9. Sandli fat egi quinteöt. 10. Plut stant, magiarul annit teszeön vérkeö, hat quinteöt. – Touabba ueöd eszödbe ez praeceptakkal mint keöl elneöd. Ez tiz felet feözd eöszsze es ollian leszeön, mint egi ir, es tarczad szüksegödnek ideiere, hogi ha ualakit meg uagnanak fegiuerrel, azt a' fegiuert uöd hozzad, es az seböshöz nem keöllene hadni niulni az barbelinak, hanem ezzel ez irrel keöl kenni az fegiuert mindeön masod auagi harmad nap, es szepön ruhaual be kötözni, de oli ruhaual keöl keötni, kit azoni allat nem uiselt sohais, de uöd eszödbe, meleg heliön keöl tartani az fegiuert, be keötuen, hogi az szel es hideg ne erie, mert ha szel erne, az seb igön faina, de uöd eszödbe, az seböt az embörön seömmiuel nem keöl keötni, hanem mindön nap haromszor keöl mosni, hideg kut uizzel niarba, de ha telbe törtenik, meg keöl egi kiczinnie melegiteni, czak annira, hogi az igön hidege meönniön ki beleöle, es haromszor auagi ketször keöl napiaba mosni, osztan szep tiszta ruhaual be keötni uizesön, egiebbel sömmiuel nem keöl tartani az sebeöt, de ha az fegiuert nem kaphattiak kiuel meg uagtak, talallianak ket darab mogioru fakat, auagi akarminemüt, es azokat az fakat keueriek megh az sebön, hogi meg uerösüllienek, es azt az fat kenniek, mint szinten az fegiuert, az mint ide feöl irua uagion, ha husz auagi eötuen melyföldnire leszönis az beteg, meg giogiul, es szabadon dolgat lathattia, iarhat, nem fay neki az seb, ingien megh sem erzi, az mint be giogiul. Ez eginehanzor probalt dolog sok uitezökön, de uöd

eszeödbe, ha oli seb uagion raita, kitül halalt szenuedne, de keteölködnel giogiulasa feleöl, az meli praeceptomok az 9. es 10. tizedik[!] numeran uagion, ez ket praeceptat porra teuen hincz az fegiuerre, auagi az fara, tarcz az tüzhöz, ha az fa ollian leszeön, mint az ezüst feniös, meg hall, de ha uerre ualtozik, meg giogiul. Ez az probaia.

1172 *Ad furtum cognoscendum.* Accipe mercurium cum sanguine hirci permixtum, et depinge oculum in pariete uel ubiuis et infige clauum in oculum et statim clammabit donec furtum reddet.*

1173 *Aliter.* Scribe in cartulis: Abraham ligauit te + Isak retinuit + Jacob domum reduxit + Quibus scriptis pone unam chartam sub ⟨latem⟩ limitem ostii superiorem, aliam sub inferiorem limitem ostii, et si quis reus hoc furto transibit dolore clammabit, donec furtum reddere cogitur.*

1174 *Mas azonrol.* Ird ezöket egi kis czedulara, es eyelre teöd feied ala, ezök az igek: d, a, bb, et u, h, aa, d, i, n, n, r, cho, x. Hogi penig ugian ualoba meg lassad, mas eyelreis auagi harmad eyelreis ez keöuetközö beötüketis hozza iriad, es eggiüt tegied feied ala. Ezök az bötük: n, g, xx, q, t, i, d, b, r, al, r, f, tt, u, s, p, λ, ξ, p, f, χ, ψ, v, probatum.

1175 *Magtalansagrol.* Ird egi kis darab lapis onra auagi forgaczra ez beötüket: n, g, b, k, b, g, a, z, o, n, e, a; Ez ad annak a' megtalan azzonnak, hogi uisellie nala, ha penig nem hinned, keösd oli fara, ki nem tereömt gimölczöt, es az utan teröm.

1176 *Haligrol.* Az eöreg hangianak moniait teörd megh, teölcz bort rea, had allion raita mig meg tisztul, az utan ereszd szeömebe, es el ueszeön harom esztendeigh ualo haliogoth.

1177 *Hagimazrol.* Fokhagimat, tömient, feier rosa uizet, eleuen tüzet teöry öszsze, kennied uele teniereth, terde hailasa[t], niakat, melliet, es megh giogiul.

1178 *Ha akarsz arani auagi ezüst szinüt irni.* Vegi egi auagi ket penz arra eleuen keniösöt, es öncz erös eczetöt rea, es egi keues meszet, az ki megh oltatlan, es teöd egi üuegbe egi kiczin eleuen tüzre, mig el oluad, es ha szepön el oluad, uöd ki az tüztöl, meg ülepödik es ezüst szinüt irhacz uele. Ha penig akarod, saphrant tegi bele, s arani szinü leszeön.

1179 Az christali üuegeöt törd megh, es keuerd tikmoni feiereuel eöszsze, iry uele, ha penig akarod, hogi arani szinü legiön, dörgöld arani giürüuel. Ha penig akarod, hogi ezüst szint mutasson, dörgöld ezüst giürüuel.

1180 *Kigio marasrol.* Vegi legiet, törd meg, elegicz meg borba es uayba, es törüld meg az heliet uele, mindön merget ki uonza.

1181 *Verhasrol ualo.* Üs ket tikmoniat egi kis fazekba, elegicz megh fa olayal, id megh, es legh ottan megh all. Probalt dologh.

1182 *Regi es giogiulhatatlan sebreöl.* Tekerd ugi az papyrossat, mint az kalmarok szoktak az borsnak czinalni, es foktasd egi fogoban az papyrossat, az uas benne leuen, hogi megh ne egesse kezet, giuicz megh az papyrossat az szelösbik feleröl, es az uasnak olayaual kennied. Auagi ha az papyrosba nem fogodis az uasat, hanem czak az uasra teszödis az egöt papyrossat, olaya megiön ki az uasnak, s io leszön.

1183 *Hogi ereös eczeteöd legieön.* Ves tizönket arpa szeömeöt bele, ismeth eges egi kis szelet kenieret, asztis uesd bele, es igeön ereös leszeön. Probatum est.

1184 *Ha az nehezkeös azzonnak fia leszön auagi leania.* Az nehezkeös aszszonnak teyet teöd uizbe, ha ala nem megiön az uizbe az tey, tahat fia leszeön, ha penig ala megiön benne, tahat leania leszeön.

1185 *Az beteg ha ele auagi megh hall.* Veöd az aszszoni allat teyet, boczasd az

betegh hugiaba, ha ala merül az hugiba az tey, tahat meg hall, ha feölliül marad, meg giogiul.

1186 *Kinek keze, laba öszsze sogorodnak, inak es erek özze uoniodnak.* Ezöknek szükseg mindeön harmad nap földi bozzaual feördeöt czinalni, ki szanto földi borazdaba tereöm, telbe penig czak giökereis io. Az utan keres igeön regi o hayat, kendeör magot, beczi szappant auagi raki szappant, pap monia neuü füuet, ereös eczeteöth, ezöket ioll öszsze keöl teörni, az utan meg keöl feözni, es azzall kenni az inakat igeön meleg szobaba, auagi sebeös tüznel, keörniüle rakuan a tüzet.

1187 *Keleuenireöl.* Kenkeöuet keöl hörtelen borban innia adni. Az melliere penig keöl keötni retkeöt, tormat, pokhalot, legiet, fokhagimat, mezzel keöl öszsze czinalni, folio füuet, földi bozza giökereth, szepeön ösze teörue.

1188 *Etetes ellen.* Az golia zuzzanak belsö hartiaiath uöd ki, az tüzet ketfele szituan aszald megh, törd porra, es haromszor tikmoniba meg ögied ehera.

1189 *Vak körömreöl.* Az uti fünek maguaual szeög[i] felig egi fazekat, teölcz eczeteöth rea, feözd meg kenie[r] hey alat, foria el az leuet ugi mint felig, az utan min[t] el türheti, keöteözd uele, meg giogiull.

1190 *Kopasz embörreöl.* Ket uy fazek keözöt meg keöl erösse[n] egetni a' sarga gikot, annak poraual keöl hinteni, de mezitelen kezzel nem io fogni, mert az kezetis szeör keli, ha hon meg eren[d], hanem ruhaual keöll fogni.

1191 *Iz etelreöl ualo.* Tarkont leueleuel es koroiaua[l] erös eczeteöt, isopot eczetbe meg keöl feözni, es ki teuen tüztcöl, temsot teörue bele uetni, es azzal kel kenni, embörnek in[nia].

1192 *Haliagrol.* Az egernek giomraba a' minemü teyet talalsz, azt aszald meg, teörd megh, hincz meg uele, sanabitur probatum.

1193 *Nilallas ellen, auagi mely faiasrol.* Vegi ket auagi 3 feniü magot, teörd meg, öncz egöt bort rea, azt giuicz meg, de mindönöstül fogua el ne had egni, hanem hogi meg oltod, egi kalannal az meleg egöt borban igial megh, az többiuel teörüld melliedet, az utan az feniü magot keösd melliedre a' hon nilallik, es igeön hasznal.

1194 *Horutrol.* Az füget hasicz ketfele, az saphrant teörd kemeniön megh, hincz bele, uond a' niasra, süsd megh, ehera ögied, es el hagi az horut.

1195 *Egesreöl.* Szöd az feier ireömnek negi leueleth, teöd olayba, es azt ragd rea, el szaraztia.

1196 *Auagi.* Szeöd az arua czallant, aszald meg, teörd megh, es olayal kend meg az sebeöt, azal hincz, meg giogiul.

1197 *Meredökröl.* Az feniü magot törd meg, es öncz egi keues egöt bort rea, faczard meg, agi meg innia ben[ne], es az uekoniat kend meg az teöbbiuel, meg giogiul.

1198 *A' meli sebbe ferög uagion.* Vöd a barazkfa leuelet, teörd meg, az leuet faczard az sebre, ki ueszti beleöle.

1199 *Kinek szayat iz eszi.* Az kökeni teöuisnek az giökeret ast ki, mosd meg szepeön, az heat hancz le, töd egi pögrebe, az kit meg hant, tölcz erös eczetöt rea, had forio[n] kemeniön, osztan meg többet tölcz rea, osztan harom penz ara temsot ues bele, mustar magotis, narancz alma heatis, giömbertis egi marokkal, osztan ha meg feö kemeniön, töd ki [.....] azzal mossad szadat.*

1200 *Rothadasrol.* Az komlot aszald meg, feier borban fözd iol erössen, temsot es rosa pogaczat ues bele, es hogi meg fözöd, teöd ki, had hülliön megh. Az ruha mohot szaggasd bele, azt töd a' sebre.

1201 *Iz uizreöl.* Keres egi marok gilisztat, mosd meg erössen uizbe, annak utanna töd egi szep mazos pögrebe, ues egi keues kenkeöuet es temsot bele, az utan tölcz egi keues egöt bort bele, töd az tüzhöz, az gilisztanak osztan leue leszeön, azzal leöd az sebeöt, kibeöl az iz uiz iar, ruha mohotis szaggas, es azt marcz az löues utan az uizbe, meg az kereötis teöd ugi az sebbe, meg allattia.

1202 *Ki alaia huddik.* Az fekete giopart narancz alma heaual öszsze io borba forrald meg, ezt igia giakorta.

1203 *Fenereöl.* Az rutat, birsalmat feier borba köl fözni ugi, hogi lagy legiön, mint egi ir, es ruhara kennie, azzal kösse.

1204 *A' kinek keze ki meönitül.* Az uiasz sonkoliat meg keöl feözni eczetbe, melegeön rea keöl keötni, sanabitur.

1205 *Kinek moniaba keö uagion.* Ne ögiek harom nap, osztan az eb halnak feiebe ualo keöuet uögied, teörd meg, ad meg innia rosa uizbe ehomra.

1206 *Sömorröl.* Az merkuriomot tölcz egi kis bögrebe, teölcz egi kis uizet rea, egöt bortis, azzal mossa, meg giogiul.

1207 *Szömfaiasrol.* Ruhat egöt borba köl martani, lagy soual hinteni, az szeömere kenni, megh giogiul.

1208 *Egesreöl ualo.* Pete olay, tikmoni feier, ezöket ösze keöl timporalni, egi medeönczebe keöl teönni, erössen teörni, feözni, hogi lagy legiön, ezzel kenni, io leszeön.

1209 *Kibe beka uagion.* Egi penz arra borsot, egi penz arra timsot, görög feiert, feier eb szart az menit akarsz ues bele, ismet ues anni teöriekeöt bele, az porokat elegicz öszsze, osztan az bekat az nielue alat szaggasd, akar ispottal, akarmifele uassal, hogi meg ueörössödgiek, kend meg osztan ez szerszammal, meg giogiul.

1210 *Kinek orra uere foly.* Egi kis giapottat, uagi ruha mohot pete olayba martani, es orraba dugni, meg allattia.

1211 *Verbas ellen.* Mery harom kalan bort, harom kalan teyet öszsze, es ad meg ehera innia, az utan feküglek le, alugiek, igy czeleködgiek harom reggel.

1212 *Puska leöuesreöl.* Keres sos kaposzta leuet, feolandiual teörd eöszsze, az utan czinali ruha mohot, marcz az kapiszta lebe, tiszticz meg az sebeöt uele. Sanabitur.

1213 *Kinek tüdeie, maya meg rothad.* Vöd harom leuelet az sallianak, mosd meg tiszta uizbe, es millie soual fozd meg, ad megh eönni harom reöggel harmat, harmat, es meg szenuettesse magat. Sanabitur.

1214 *Fekete fogrol.* Eös eczetbe az rosa pogaczat, feözd meg, azzal kend, meg feierül.

1215 *Oduas fogrol.* Tarkoni giökeret feöz erös eczetbe, teöd az oduaba ket nap, meg giogiul.

1216 *Fakadozo labrol.* Vegi gletöt, fa olayt, uiazt, de az olay töb legiön az ⟨olai⟩ uiaznal, de az uiaz ha töb leszeön, meg kemeniti es nem io leszeön, hanem annit ues bele a' meni alkolmas leszön, hogi igeön kemeni ne legiön. Haromszoris meg lassad, menit keöl bele uetneöd, azzal kössed, es el allattia.

1217 *Közuenireöl.* Keres ket pint fenicö magot, tizönket font rakot, es fel marok sot, eczeteöt, teörd erössen rez mosarba, az utan szürd meg, az uizet tölcz üuegbe, es a' hon fay, azzal kennied.

1218 *Gilisztarol.* Keres centaureat, aszald meg, teörd megh ioll, borban forrald iol, es azt id melegeön ehera, meg halnak, es mind alol mönnek ki beleöled.

1219 *Kibe beka uagion.* Az szamarnak teyet mind hugiaual ösze uegied, es ad meg innia ehera feördöbe melegön, az minth ell türheti.

1220 *Kibe kigio uagion.* Az czerfanak heat meg keöl törni, erössen feözni eczetbe, meg keöl innia adni, ki uesz belcöle.

1221 *Vadsömörröl.* Keniösö, kenkeö, cinobrium, ezöket teörd öszsze rez mosarba, es azzal kennied, meg giogiul.

1222 *Hideg lelesreöl.* Egöt bort, timsot, tikmon feieret, raki szappant auagi beczit, frikaluan, barani faggiat, ezöketh eösze habaruan talaczkaba lud tollall, es szen mellet iol meg kenuen es be takaruan meg izzadgion, es el hadgia, de az utan harmad nap le mossa io meleg uizbe meg föröduen, hogi az bideös ueritek le mosodgiek rolla.

1223 *Kinek monia meg uesz.* Aleopaticum egi lat, feier tömien 1 lat, glet 4 lat, borban erössen feözni, ezzel mosni keöl.

1224 *A' ki uert huddik.* Hat feö fokhagimat meg teörni uizbe, innia ani. Sanabitur.

1225 *Orbanczrol.* Laureabacca, temso, tömien, galiczkö, tikmon, bor, eczet, uiz, ezöket habard ösze, az szennel keuergesd mig feöl forrad.

1126 *Auagi.* Galiczköuet, temsot, egöt földet, bonus armenust fözd megh, de az egeöt feöldet keuesenkent uesd bele, mert ha sokath uecz bele, mind ki fut, es habariad, ennek a' saryaual keöl kenni, es mindön bizonnial meg giogiul.

1227 *Turos labra zöld flastrom.* Viaz 1 lat, grispan 1 lat, teömien 4 lat, szereczön dio uiraga 2 nehezek, tucia praeparata 2 lat, galiczkö 1 lat.

1228 *Turos labra zöld deakorium.* Terpentina, mastix, uiaz, kolofonia, feniü toboz, grispan, ezöket egi medönczebe ösze keöl czinalni, es erössen feözni.

1229 *Feier ir.* Feniü toboz, iros uay, ezöket ösze keöl ereszteni, es ugi keöl teörni, az utan görög feier, mastix, laureabacca, kanfort, barazk magot, tikmoni feieret, az utan rosa uizel öntözd. Mikor keöteözöd feier citrium, ket lat terpentina, es feier borba meg keöl teörni, ha oh sebnek akarod czinalni, tömient ues bele. ⟨*Zöld flastrom.* Temso, tömien, galiczkö.⟩

1230 *Fekete ir, oh sebröl.* Meni glet, anni olay legiön, uiaz, bors, szölö teöke, ez iret hogi meg fözöd, tömient ues bele, es teöbbe nem keöl az szenheöz teönni.

1231 *Viola ioszagi.* Valaki hat kalannal ihandik uizeben, haznay ezök: Elözör keöszueniböl meg giogit. 2. Feö faidalmat megh enihit. 3. Kinek füle meg nilamlik, meg giogiul. 4. Embör lepenek hasznal. 5. Embör giomranak tüzesseget el tauoztattia.

1232 *Fog faiasrol.* Vöd az sindöliön ualo mohot, fözd megh eczetbe, az utan teöd rea, meg uigaszik.

1233 *A' mely seböt hamar akarsz giogietani.* Az meli kigio eö maga ueti el böret, azt egesd megh, teörd porra, azzal hincz az sebeöt.

1234 *Kozos föröll.* Veöd az kigio heat, mölliet eö maga el uet rola, feözd meg fa olayba, kend meg uele. Sanabitur.

1235 *A' ki nem uizelhetik.* Vegi fokhagimat, malua rosat, fözd erössen borban, hogi harmad resze el forion, azt igia mind estue, reggel, meg giogiul.

1236 *Eöklelesröl.* Vegi czombor uizet, szaruas gombat, törd meg az szaruas gombat, uesd az czombor uizebe, ad megh innia, el allattia. Uizbe auagi borbais io innia adnj.

1237 *Seresreöl.* Vöd az gioparfü uizet, szeödöry füet fözd io barban, szürd el az leuet, had hüllieön meg, azt igia reggel, estue és delbe, zepen megh giogiul.

1238 *Zöld ir kemeni.* Feniü toboz, szaruas faggiu, fa olay, glet, [.....] mastix, grispan, fözd meg lassu szennel, io leszeön.*

1239 *Mas kemeni zöld ir.* Feier ⟨feier⟩ feniü szurok 2 lat, uiaz 3 lat, fa olay 4 lat, camfor 1 lat, mastix 1 lat, glet 1 lat, minium 1 lat, grispant a' menit akarsz,

terpentina 3 lat, temien 1 lat, timso 1 lat, ezöket mind ösze czinaluan lassu szennel feözzed.

1240 *Kinek orra uere foly.* Apium leuelet teörd megh, szitald megh, borban ad innia.

1241 *Verbas ellen.* Harom tikmoniat teöry egi talba, az utan az eggiknek a' heat haromszor tölcz meg eczettel, es harom fokhagima feiet keres, timporald ösze, es azt fözd megh, igia ehe[ra].

1242 *Auagy.* Vegi ket auagi harom tikmoniat, es azokat egi talba mind szekit, feieret habard ösze, az utan habary töröt szereczön dioth közibe, az utan ismet giömbert habary közibe, osztan az tüzes tüzhelt söpörd megh, ösd oda, had süllieön megh, mikor sülni kezd feölliül egöt borral öntözd ⟨hab⟩ haromszoris, es mindeönkor meg giuicz raita feölliül, hogi mind alol, fölliül meg süllieön pogacza modra, de meg ne egieön, osztan azt ehera önni.

1243 *Korsag ellen.* Violat, myrrhat ues eggiüt egi czuporba augai bögreczkebe, tölcz eczetöt es uizet rea, czinald be a' szayat, hogi ki ne meönniön a' paraia, het oraig fözzed, ueöd ki oszton a' szentül, es az azzoni allat az alsofelen a' paraiat uigie be, es soha el nem indul raita.

1244 *Auagi.* Az czerfanak giöngiet elegicz meg egöt borral teörue, es igia meg, hasznos.

1245 *Ki nem uizelhetik.* Az uad kendört fözd meg erössen uizbe, es kösd az szeömeröm testere.

1246 *Homalios szömröl.* Az köment, rosat, szapora füuet, celidoniat, rutat, ezöknek uöd uizet, tarcz ezzel szömödet.

1247 *Verozlatasrol.* Törd meg porul a' rosat, szitald meg, az czöngeö füuel fözd erössen uizbe, es azt igia.

1248 *Köniuezeö szömröl.* Vegi egi lat temsot, egi tikmon feieret, egi kis rosa uizet, fel nehezek grispant, ezöket az tikmon feiereuel elegicz ösze, kend ruhara, ⟨..⟩ kösd szeömere.

1249 *Documenta Galeni contra pestem.* Ha ualakinek keleuenj ereszködendik holna alat, mindgiarast a' mediana eret köl holna alat meg uagni. Ha penig teörtenet szörent ereszködik keleueni ualakinek a' feien, auagi az ket uak szeöme keörniül, auagi ualahon az füle megeöt, az cefalika eret keöl meg uagni, a' meli uagion embörnek az hüuelike es nagi uya közöt. Ha penig ualakinek agiekaba, auagi czombiaba uolna ualahon, a taphena neuü eret köl meg uagni, mely uagion labanak bokaya alatt, alias eadem uena dicitur mulierum menstruatarum.*

Obseruationes. Elsö, [....] helt olliankor el tauosztasson [..]. Az hon deög halal [....], es embör örizni akaria magat tüle, ezt miellie, hogi mindeön hetben egiszeör auagi ketszeör, auagi inkab haromszor, negszeöris laureabaccat auagi feniü magot ögiek, es annak feöleötte minek eleötte le fekünnek [...] irömmel az agias hazat meg füsteöllie, az ablakokat mi[nd be?] zaruan, es az irömnek [füstiet] mind orrodon, szadon be sziuan.

Harmadik. [.....] erzendi, hogi a' keleueni immar raita uagion [..... ....ire] lehet uidam es io keduü legiön, es az meni [....] gondolkodast el tauoztassa.

Quarta. [...]ltül fogua eö magat iozanon tarcza, es mikoron eszik, az [...] tal eteök eczetös legiön, a' mint leg iobban lehet.

Quinta. M... ualami emleközet leszeön az deög halall felöl, megh czak eszödbe se ueöd.

Sexta. [Minek] elötte hazadbol ki megy, rutat eögiel uizzel, soual iol meg hint-

uen, annak fölötte ket auagi harom diot meg eögiel. Touabba förödest el tauoztas, es mindeönkor ualami io illatot hordoz nalad.*

1250 *Ismet mas.* Eögiel fokhagimat kenierrel, orczadat mossad eczettel, magad tarczad io etellel, es ualaztot io borokkal, tüzet iot eges elötted, erdön iarastol örizzed magad, es meg otalmazzad, uiz mellet iarast giüleöllied. Ezöket eszödbe tarczad, soksagtul magad meg oyad, nem miueluen, meg siratod, szot fogaduan meg nem banod, fölötteb ualo allastol, fönek giakran mosasatul, meg od magad förödestül, sies effele dolgoktul, hogi ha te ezt miuelendöd, es az Istenbe bizandol, ötet giakran imadandod, hasznat bizonnial meg latod.

1251 *Harmad oruossag.* Az borzanak giokeret io borban meg fözuen, es mezet hogi edeösb legiön közibe eresztuen, es ezöknek feölötte teöriekötis beueön közibe eresztuen, ehera azt igia, ualakin keleueni uagion.

1252 *Vgian azon ellen.* Valakin keleueni ereszködik, imillien oruossaggal oruosollia eö magat. Egi ueörös hagima fönek messe el az tareat, uögie ki a' szekit, tegiön törieköt bele, de ha lehet, aranias teöriek legiön, osztan a' tareat apro szögekkel czinallia rea, ismet feölliül uizes czöpübe be takaruan, süsse meg az parasban, annak utanna teörie meg, faczaria ki a' leuet, igia meg, ualamint meg ihattia, annak feölötte az töriekkel meg sült es meg töröt hagimat kösse a' keleuenre. Ezt bizonnial tudom, hogi meg keserteöt dolog, es hamariaban fölötte igön hasznalt. Meg emleközzel penig rola, hogi ezt nem czak egiször, hanem töbszöris keöl miuelni, es Istennek akarattiabol bizonnial hasznal.

1253 *Megis ezönröl.* Ha ualakin keleuen ereszködendik, az czöngö fünek olayat töriekkel ösze elegituen igia meg, es meg giogiul. Az czöngö fünek penig olayat imigien keöl czinalni: Zenth Janos születese napianak auagi estin, auagi ugian napian az czöngöfü uiragat mind bimboiaual egietömben, az kibe az uiraga all, meg keöl szödni, uy üuegbe keöl hanni, fa olayt keöl rea tölteni, az ueröfenire ki keöl keötni, egesz niaratszaka mind ot keöl tartani, hogi szepön meg eriek, annak utanna esztendönkent meg keöl uytani, ismeglen czöngöfünek uiragath haniuan bele, möntül teöbbet all penig, annal iob leszeön.

1254 *Teöriek czinalas.* Mez, nadmez, szereczön dio, mind uiragostul, bors, szökfü, laureabacca, monia, gabanum, fahey, naranczhey, egi keues terpentina, ezt fözni, keuerni keöl ioll.

1255 *Italrol uörös ir.* Rosa olay, iros uay, narancz hey, szereczöndio uiragostul, fa hey, nadmez, sallia porral, barani piritonak az hea, ösze keöl fözni, meg keöl szürni.

1256 *Feier üröm uize hazna.* Ez igön melegitö allat, mikor essö uizbe meg fözik, meg hadgiak hülni, azt isza, embör giomrat meg erössiti, gilisztat embörben meg eöl, has faiast meg giogit.

Masod hazna. Mikor embör ualamit meg utal, es borba megh isza, giomrat heliere allattia az utalas ellen.

Harmadzor. Ez ürmöt, ruta magot, borsot, tiszta bort, ezöket ösze keöl feözni, az ki nem emeszthet, azt igia, meg giogiul. Mikor borral ösze törik az ürmeöt, meg keni embör magat uele, az szuniogtul ne fellieön. Mezel ha ösze törik embörnek, embörnek[!] szömet uele törlik, meg uilagosittia az szömet, az leueis uigan azont miueli.

Negied hazna. Mikor nistrommal öszue teörik, az torokgikra kötik, meg giogittia. Az ki nem alhatneiek, czak feie ala tegieis, alom iü szömere. Mikor embör szökrenieben tartia, moli nem bantia ruhaiat.

Eötöd hazna. Ha ember ennek leuebe a' tentaba boczat, azzal ir, tahat azt

az eger meg nem ragia. Mikor embör lakodalomba keszül, czak ehomra megh eögiek benne niersen, az bor neki nem arthat, es meg nem reszögül.

Hatod hazna. Mikor meg teörik öteth, mezel meg elegitik, kinek szeplös az orczaia, meg keni uele, meg tisztittia szepeön.

1257 *Sallia haznay. Elseö hazna.* Az sallia io fü, es igeön haznos, mölliet ha embör soual meg hint, es reggel meg eiendik, eöklelest meg giogit. Tamad penig effele betegseg, ualami seresbeöl auagi fölötteb ualo futasbol, auagi munkalkodasbol, mölliel az uer embörben meg bomol, auagi a' meg beuült uerteöl leszön, meöli embörnek ziuere eötlik.

Masod hazna. Ha io borral ösze törik, es reggel itattatik, embörnek meg nyttia belöl meg romlot tagiait, mind ziuet, tüdeiet, mayat, ueseiet, giomrat, annak ⟨mindön⟩ fölötte mindön belseö betegsegeöket ell ueszeön.

Harmad hazna. Ha penig borba feözik, es leuet embör giakortia ehera yandgia, meg szorittia az uert embörnek giomraban, ha penig uizet ueszik, es azt isza embeör, kinek röszketegeös az keze, meg giogiul uele.

Negied hazna. Az salliat, rutat, isopot, uögied uizöket, es annak uizet mindönnap ehera igiad egi hetik, kinek tüdeie es maiaia meg uezöt.

1258 *Ruta haznay. E[l]sö hazna.* Ha soual meg hintuen reggel ualaki eiendi, auagi io borban meg yandgia uizet, sziuebeöl es egieb testebeöl mindönnemü merget es egieb betegsegöt ki tiztit, es bel poklossagot benne leönni nem hagi.

Masodik hazna. Ha embör giakorta el uele, agia ueleiet meg tisztittia, es az ziuet meg erössiti.

Harmadzor. Ha ötet rosa olayall, eczettel ösze elegittöd, es embörnek feiet meg teörlik uele, mindön faiast ki ueszeön feiebeöl.

Negied hazna. Mikor embör uizet meg isza, az gonoz giomrot meg tisztittia.

1259 *Viola haznay. Elseö hazna.* Mikor meg fözik uagi meg törik borba, es len ruhaban az sebre keötik, mindön faidalmat ki ueszi.

Masodszor. Ha penig uizet sebbe boczattiak, mind rothat hust ki tisztit belöle, es sömmi rutsag meg nem marad benne, meg sem hadgia rekedni.

Harmadzor. Ha meg töröd borral, auagi eczettel meg elegittöd, es az beteg feiü embörnek feiere keötöd ruhaual, meg giogiul.

1260 *Serpentina neuü fü haznay.* Az serpentinanak kel az uiraga, iol meg keöl teörni, az möli embört kigio mar meg, az sebre keöl keötni, meg giogiul.

Masodzor. Mikor ueled hordozod, sömmifele gonoz ferög hozzad nem mehet es nem arthat.

Harmadzor. Jo borban meg köl fözni, es innia adni, kibe kigio uagion, ki üzi belöle.

1261 *Rosanak haznay.* Az rosa aszu es hideg termeszetü, mikor ötet meg aszalliak, meg teörik, az sebre keötik, mölliet hinak tüzes korsagnak, nemölliek penig Zent Antal tüzenek, meg giogittia.

Masodzor. Mikor embör az rosa port czak mezel meg elegiti, az kinek szaia meg ueszöt, hogi az is eszi, dörgölliek uele, meg giogiul.

Harmadik hazna. Mikor az rosanak olayat embör meg isza, giomrat meg erössiti, es az hasnak heuseget meg giogittia, mikor embeör giakran el uele.

Negied hazna. Mikor embör eczettel ösze elegiti ez rosa olayt, az embör feiet teörlik uele, kinek fay, meg giogittia, es mikor az rosa olayt az sebbe öntik, meg tisztittia, meg nittia az sebeöt, oztan mikor embör sok ideig szaiaban tartia, foganak faiasat megh giogittia.

Eötödik hazna. Mikor embeör beteg, s nem okadhatnek, czak eczettel az rosa uizet meg igia, okattattia, oszton mikor rosa olayt akar⟨sz⟩ czinalni, hat az ro-

sanak szep piros leuelet szödgie üuegbe, es tölczön olayt rea, tögie ki az ueröfenire, had eriek meg, sok betegsegnek hasznal uele.

1262 *Czombornak haznai. Elsö hazna.* Az meli azzoni allat nehezen szülne, ha ennek leuet isza, el hozattia, uagi ha az burok halalra keszöritene, aztis hozattia uele.

Masodzor. Ha az czombort embör ösze töri soual, mezel, es az embörre keöti, az meli embörön affele betegseg uagion, meli öszsze sugorodik, meg giogittia.

Harmadik hazna. Ha embör ennek porat mezel meg yandgia, az mellieben ualo rutsagokat ki haniattia uele, es ha uizes borban az fünek porat meg isza, kinek iuha feie emöliög, ki hozattia uele, es az fekete sart embörböl ki tisztittia.

Negiedik hazna. A' meli embört az betegseg el baggiazt, uagi hideg leles, orra uere iaras, uagi eses, ereös eczettel eösze keöl teörni ez füuet az orra ala keöl teönni ruhaual, meg ebreiti, megis keönnicbiti, es ha meg törik porul, az fog husat hintik uele, meg erössiti.

Eötödik hazna. Ha embör az giökeret ösze törik eczettel, akar mifele ⟨dragalatos⟩ dagadast meg lappazt, es hogi ha az azoni allat az giökeret borban meg isza, teyet ad neki.

1263 *Vtifünek haznai.* Ha embör ezt mezzel öszue teöri, es igeön nedues sebre keöti, megh tisztittia, szaraztia.

Masod hazna. Mikor embör soual es eczettel mint egi pareit meg feözi, kinek hasa megiön, meg giogittia, ha meg eszi, es soual eösze teöri, az nielu alat ualo keleuent meg giogittia, ha rea teszik.

Harmad hazna. Ha embör meg ragya, szayaban forgattia, szija, kinek meg ueszeöt a' szaya, meg giogittia.

Negiedik hazna. Mikor embör harom giökeret meg teör benne, harom poharban teszi, uizet önt rea borral elegituen, kit hideg lell, ez igia, el hadgia.

Eötödik hazna. Mikor embör igeön meg faradna, erös borral teöriek ösze, keössek talpara, el mulik faratsaga.

1264 *Szökfünek haznai.* Ha embör giakorta yandgia borban, az belnek fayasat, meli az szell miat megh szorul, meg giogittia.

Masodik hazna. Ha olayban meg fözik, kinek feie fay, s rea keötik, meg giogittia. De zöld koraban keöl fözni, ha penig aszu, tahat eczetbe keöl elözör meg asztatni, ugi keöl fözni olayba, igeön haznos az feönek.

1265 *Isopnak haznai. Elseö hazna.* Ha mezel azu fügeuel embeör meg fözi, kit az natha feölötte igön el fog, azt igia.

Masod hazna. Ha embör rosa olayal ösze czinallia, ennek uizet fülben boczattiak, haznal.

1266 *Keömennek haznai.* Az keömeni melegitö allath, ha embör az giökeret mezzel eösze teöri, a' faidalmas szeömre keöti, igeön haznal neki, es ha czak az uizet boczattia beleis, az maguanak uizetis mindeön faio szeömnek io, es kinek fülebe ferög uagion, meg eöli ezön uiz benne az ferget, ha bele eresztik.

Masod hazna. Ha embeör borban meg feözi uagi uizbe, uizelletit meg indittia, hoyaga, ueseie faidalmat meg giogittia.

Harmad hazna. Kit feölötteb ualo okadas bantana, igia meg az giökeret borban, meg lassittia.

Negied hazna. Ha eczettel ösze törik a' giökeret, az dagadasra keötik, meg lappaztia, es ha embeör borban meg isza, odala faiasat meg giogittia, még mikor az kigio meg eszys, meg iffiudik tüle, azert az embörnekis igeön haznos.

1267 *Farkas almanak haznai.* Az temerdeök farkas alma igeön meleg es azu ter-

meszetü, mikor embör borban megh fözi, meg isza, az merög ellen haznos, kit meg eöt uolna, es az merges harapastolis.

Masodik hazna. Mikor embör borsal es mirraual özue teöri porul, mindeön rothadas ellen, es seniuedes ellen io, ha uele meg hintik.

Harmadik hazna. Ha embör ez füuet borban meg isza, korsagrol io, es kinek hasa fay, meg giogittia, es az ⟨kinek⟩ ki fölötte czoklana, el hagiattia, es ha embör czt mezzel ösze teöri, es uizbe hinti, az meli hall meg eszi, meg hal tüle.

1268 *Pöszercze fünek haznai.* Ha mezzel eösze teöröd az aszu pöszerczet, hat uad hus ellen, io a' sebre keötni, megh tiztittia az sebeöt.

Masik hazna. Ha embeör borral, mezzel az pöszerczefü uizet ösze elegitti, az haliogot a' szeömröl el ueszi, es egieb homaliarolis igeön haznall.

1269 *Kapotniak fünek haznai.* Az kapotniak leueleben szeögi 30 leuelet, tölcz anni bort rea, ki el lepie, allion egi eyel raita, osztan teörd meg, szürd meg, faczard megh, az kibe saar uagion, feözzön kapoztaual uy dizno hust keöuert, ögiek ioll benne, igiek iol rea feier bort, az meni szinten keöll, ezöknek utanna igia meg oszton ez fünek leuet. De a' uastag termezetü embörnek keöl igi czinalni, az ki öreg embör, ismet giermöknek, s uen embörnek czak tizön eöt leuelet keöl meg asztatni, giönge embörnek igaz meg eri uele, megh indittia benne.

1270 *Mentanak haznai.* Ha embör borban meg isza, giomrat meg erössiti, emezt uele, az giliztat ki ueszti belcöle.

Masod hazna. Ha embeör meg teöri, az azzoni allatnak czeöczire keöti, kinek meg kemeniül az czöcziben az tey, meg lagittia szepeön.

1271 *Centaureanak haznai.* Ha borban meg fözik, kinek farczika fay, rea keötik, megh giogittia.

Masodik hazna. Ha ember sebre keöti, akar o sebre, akar uyra, meg forraztia, porulis io rea hinteni.

Harmad hazna. Ha borban meg fözik, io purgatio sarrul.

1272 *Celidonianak haznai.* Celidonia, az az feczkefü, mert mikor az feczke haza iü, akkor nö eö, es akkor el uesz, mikor el megiön. Mikor embeör az feczkenek szeömet ki uayna az fezökben a' fianak, hannaia ugian ot azert, az feczke ezzel ez füuell meg giogitana. Ha embör mezzel ösze feözi a' uizet ez fünek lassu tüznel, de addig keöl feözni, mig az taitekot el keöl hanni, igeön haznal faio szömnek, es haliagnak.

Masod hazna. Ha ennek giökeret keömenniel öszue teörik, borban iszak, az saar el feolta embeört meg giogittia, fog faiasnakis igeön haznall.

1273 *Beöröknek haznai.* Ha embör a' leueleuel pöczenies szeömet teörli, haznal, es ha az leani czöczit teörli uele, nem neö naggia, hanem azon allapatban all, es ha az azzoni allat meg teöri, es czöczire teszi, az teiet ki szaraztia beleöle.

Masod hazna. Mikor teörue a' heu kezuenire, auagi dagadasra keötik, megh giogittia. Probatum est.

1274 *Belendnek haznai, kinek feier magua uagion.* Ez belendnek termeszeti igeön hidegitö allat, mikor peppel özue teörik az zöld leuelet, dagadasra uagi heuu keözuenire keötik, meg giogittia.

Masodik hazna. Kinek ferög uagion füleben, uagi ha egieb helien fays, az uizet keöl bele boczatani, es az giökeret eczettel ösze feözik, es az faio fogon tartiak, meg giogittia.

Harmad hazna. Az meli embörnek farka dagad meg, borral teöri eösze az maguat, rea köti, meg giogittia. Es az meli azzoni allatnak czöczi meg dagad,

aztis giogittia. Ha penig uizet ueszeöd, es ruhat martaz bele, es azt a' dagadot faio szömre teszeöd, meg giogittia.

1275 *Ireömnek haznai.* Ha embeör borban meg feözi, es az ki nehezön szarhatik, s meg isza, hat meg keönniebiti, es uizelletit meg keönniebiti es meg indittia. Ha penig a' giökeret porra teszik, mezel eszik, horuttonak, nehezen lehözönek haznall.

1276 *Liliomnak haznai.* Ha embör a' giökeret saratnakban meg süti, fa olayal ösze teöri, egesre keöti, meg giogittia, ment annal iob, ha rosa olayt eönt bele.

Masodik hazna. Ha embör borban meg isza az giökeret feözue, az ki a' gombatul meg bolondult, meg giogittia. Oszton mikor embörnek talpan auagi uyan ollian kel, mint egi szeömölczü, rea kötik borban feözue, harmad napig tartiak raita, meg giogittia, es ha embeör dizno zöldel öszue feözi uagi olayal, az meg egöt feiet meg kenik uele, a' hon hay nem kelne, hayat neuel.

Harmad hazna. Borban meg keöl feözni a' giökeret, leueletis, az leuet olayal es agiaggal özue keöl elegiteni, es szepleös, sömörös orczat uele keöl be kenni, megh tisztittia, es ha keleuenre keötikis, meg erleli.

1277 *Ceclanak haznai.* Igön hideg es nedues allat. Ha embör etökbe eszi, meg lagittia hasat. Ha embör meg teöri, s uak keörmere keöti, uy keörmöt neuel. Es ha embör ⟨meg teöri⟩ mezel, eczettel, nistrommal öszue teöri, az heu keözuenre köti, uagi tüzes testere, dagadasra, meg giogittia.

1278 *Torma haznai.* Mikor ezt ross tesztaual öszue törik, akarmi fele keleuenre keötik, meg giogittia.

Masod hazna. Ha ennek uizet ueszik, kinek haya hullana, megh kenik feiet uele, meg allattia. Es az kinek foga fay, az feleöl keöl füleben eönteni benne, az möli felöl fay.

Harmad hazna. Ha embör maguat borban megh iszsza, az gilisztat meg öli benne. Kigio marass ellenis io.

Negied hazna. Ha mezel eösze teörik, foliosot ken uele, meg giogittia.

Eötöd hazna. Ha lud köueriuel ösze teöri, koszos feiet es egieb uarakat meg giogit. Ha keczke teibe meg feözik, a' kinek mellie fay, meg isza, meg giogiul. Ha mezben eszik, horutrol haznal.

1279 *Salatanak hazna.* Ha embör a' maguat borban meg isza, gonoz almot tüle el tauoztat, es az kinek hasa megiön, meg allattia. Ha ezt giakran eszi, daikanak teic iü uele, de azert az ki giakran eszi, az szöme meg homaliosodik uele.

1280 *Isten faia hazna.* Ez Isten faya melegitö es szarazto allat. Mikor embör borban meg isza feöue, kinek inia meg szakadoztak uolna, es mellie faina, meg giogittia, es az nehezen leheölö embörnek haznál, es horutosoknak, es embörnek uizelletitis indittia, mikor olayba meg feözik, kit a' hideg el akarna leölni, meg kenne magat annak elötte uele, nem bantana, oszton akar czak uizbe igia megh. Es ha kenierrel birsalmaual megh feözik uizbe, faio szeömre keötik, meg giogittia.

Masod hazna. Az kit kigio meg czip, ezt borban meg iszsza, megh giogittia. Ha hazanal tartia, az kigiot el üzi uele.

1281 *Hozu czallannak haznai.* Ha embör mezel egietömben meg eszi maguat, kin a' szaraz korsag uagion, meg giogittia, es ha borban meg isza ez füuet, hasnak dagadasarol hasznal.

Masodik hazna. Ha embör a' uizeben orra likaba teölt, orra ueret el indittia. Ha ismet meg akarod allatni, ugian ezen uizeuel törüld meg homlokat, meg allattia.

Harmad hazna. Kinek nielue czapia le esik, uegie szaiaban ennek uizet, for-

gassa gargarizando, meg giogittia, es ha 'a maguanak uizet ueszik, kinek haya megiön, es feiet törlik uele, meg allattia.

1282 *Citrium turos labrol.* Az buza lisztöt szitald meg, üs tikmon szekit bele, mezetis ues bele, niersen teörd ioll ösze, keösd azal, meg uigazik. Az pora penig legiön, farkas almat teöry porra, hincz azzal megh.

1283 *Turos labnak szarazto ⟨ir⟩ uiz.* Az kendör magot meg keöl fözni, teörni, szürni, de higan, nem ugian mint az sufat, teömient beueön keöl bele uetni. Ha az sebe igeön regi, hat rusikat keöl hozzaia boczatani, azal iol kell mosni, az sebeötis meg indittia.

1284 *Szödöries irr.* Feniü szurok egi font, len mag olay fel meszeli, jo sarga uiaz egi lat, grispan 1 lat, teömien 1 lat, fel marok ross liszt, egi penz arra meögi-nek a' leue, feözd ioll ereössen eösze eöketh.

1285 *Fekete ir, izreöl es fenereöl.* Mez, temso, szereczöndio, giömber, szeökfü, grispan, dictamus giökere, egöt kenier hei, ezöket öze keöl teörni, szitalni, eleöszeör az mezet keöl a' kenier heyal fazekba teönni, az utan az töb szörszamais egiarant legiön, de az grispan keueseb legiön a' többinel keuesse, iol keöl feözni.

1286 *Fekete ir uy sebnek, kinek inais meg szakadot uolna.* Az gilisztat beueön meg keöl aprora uagdalni, es olayban erössen keöl feözni, meg keöl szürni, faczarni. az utan terpentinat, uaizt keöl hozzaia ereszteni, osztan citrium modra keöl czinalni.

1287 *Sarga ir.* Az feniü tobozt es barani faggiat eggiüt oluazd meg, szürd megh, az utan ues tizta uiazt bele, feözze sokaig, meg latod, meni uiaz keöl bele, es ha igeön kemeni, terpentinat eöss bele, meg lagiul. Oszton fenegrecomis io bele, mastix io bele, kamforis io bele, ha egi kiczin millie sot uecz bele, hat a' seb meg nem orbanczosodik, osztan ha meg akarod szölditeni grispant ues bele teörue, de megh feözd benne.

1288 *Keneö ir.* Törd meg az feniü magot, feözd megh uayban, iol erössen szürd megh, ha meg hül, io kenö ir leszön.

1289 *Veörös ir, dagadasrol es tüzessegröl.* Mez, temso, teömien, grispan, galiczkeö, egi kis eczet, egibe keöl feözni, de igeön keöll keuerni mikor feözöd.

1290 *Feier ir, mindön seb körnieket io uele kenni.* Turos labnakis io, dagadasrolis io. Az iros uayat törd erössen egi rez mosarban, es szitali temsot, teömient beueön ues bele, egi nehani tikmonnak feieret ues bele, eczeteöt eös bele, iol erössen teöried, hogi meg feierüllieön, mastix, kamforis io bele.

1291 *Erlelö ir, o es uy sebre.* Fenügrecom fel font, malua giöker 6 lat, len mag teörue 6 lat, ezöket egi tiszta fazekba keöl teönni, harom pint uizet keöl rea teölteni, het nap keöl raita allani, de az fenegrecomot teörue keöl bele uetni, osztan az nialas uizet meg keöl szürni, osztan mas fel font arani gletöt teörue, fa olayt masfel fontot, küleön ezt elöször meg keöl feözni egi keuesse, hogi sürü legiön, osztan amaz nialas uizetis melegicz megh, hogi egi arant uele meleg legiön osztan boczasd özue, fözd szinten ket oraig, osztan libone olayt uagi rosa olayt keöl bele boczatani, io leszeön.

1292 *Eökleleö ir mindön sebre.* Terpentina, görög feier, feier uiaz niolcz niolcz lat, kalafonia 3 lat, mastix 6 lat, tömien 6 lat, mirrha 6 lat, monia 6 lat, koralus 1 lat, magnita 6 lat, kamfor 1 lat. Az kiket meg keöl teörni, teöry megh, szitald megh, osztan fel oraig keöl feözni, igön io leszeön.

1293 *Közueni ir, ugian ezön pokol uarrolis io.* Beueon az hayat meg keöl oluasztani liliom giökerrel eggiüt, azt meg keöl szürni, osztan hogi meg hül, tiz nehezek keniösöt keöl bele uetni, tiz nehezek temsot, niolcz nehezek teömient,

hat nehczek galiczkeöuet, gletöt beueön, erös eczetöt, bort, ezt hidegön egi oraig keöl teörni iol erössen, osztan az keöszueniös embört heu szobaba teteteöl fogua talpig erössen keöl kenni, osztan harmad uagi negied nap mulua, ha az szaya meg kezd ueszni, hat az heu szobabol ki keöl hozni az betegeöt, uizet keöl neki czinalni, tizön ötöd napig az szayat kel uele giakorta mosni, igeön io. Probatum est.

1294 *Eböz ualo uiz legiön.* Aszu rosa, szeökfü beueön, temso, narancz hey, ezöket borban kenier hey alat meg keöl feözni, es azzal keöl szayat mosni.

1295 *Mas közueni ir.* Hayat keöl oluaztani, meg keöl szürni, hogi meg hül, ues temsot, teömient bele, az temso beuebben legiön az tömiennel, ues hat nehezek keniösöt bele, erös eczetöt eös bele, törd iol, miniomotis, epasticomotis, rusikatis, aloestis ues bele.

1296 *Az pora.* Glet, cinobrium egi mertek szörent teörue.

1297 *Az uize.* Egi czuporban tölcz tiszta uizet, tegi isopot bele, fagial fanak akar heat, akar leuelet, töröt temsotis ues bele, feözd megh kenier hey alat, io leszeön.

1298 *Közuenireöl.* Az borostiannak leuelet es maguat teörd erössen ösze, tölcz egöt bort rea, had allion fel oraig raita, oszton szürd megh, faczard meg ioll, tölcz egi üuegbe, töd az ueröfenire, hogi meg eriek, kend azzal, meg giogiul.

1299 *Citrium seb inditani.* Fa olay, utifü, eger fark, tikmon feier, bors, uay, ezöket egibe keöl feözni, meg keöl szürni, azzal keöl az sebeöt kötni, meg indittia, s meghis giogittia.

1300 *Feier niers citrium.* Feier uiaz, feier tömien, arani glet, terpentina, fa olai, mastix, kanforis io bele, es erössen meg keöl teörni.

1301 *Mas.* Terpentinat, olayt, egi keues uiazt, tikmon feiert, teörd iol ösze, egi keues bortis eös bele, leuendula uizetis eös bele uagi rosa uizet egi keueset, nadaly fü giökeretis teöry bele, igeön io citrium leszeön.

1302 *Iz uizreöl citriom.* Törd meg az kenkeöuet, tölcz egöt bort rea, keuerd el benne, ruha mohoczkaba kend, ugi kösd uele, megh all. Ha penig igeön be uagion, hat tikmoni olayal keöl leöni, uagi penig a' fa olayba teöry temsot, tömient, grispant, azal leöd, de meg feözzed elöszeör iol, io zöld olay leszeön, meg giogittia.

1303 *Vy sebre ualo.* Az momortika olayal kend megh, es momortika porral hincz megh.

1304 *Az kibe goliobis uagion.* Aszu repabol czinali kereöt, harmad napig allion az likaba, osztan mind globisostul ki iü.

1305 *Turrol ualo.* Az barazk magot teörd megh, mint egi port, eginehanszor porozd meg uele.

1306 *Lab dagadasrol ualo.* Arpa lizt, mez, so, egi arant czinald öszue öket, feözd meg, melegeön keösd rea uagi hatsor.

1307 *Feneröl ualo.* Papa fü, sallia, ruta, isop, centaurea, temso, aloes, borban ezöket meg keöl feözni, az kin el indul, leöni keöl uele az sebeöt, meg giogiul.

1308 *Pattanatas ellen.* Ved ki az feniü szuroknak feieret, teörd ösze földi teökkel, keösd rea.

1309 *Koszuarrol.* Asd az atraczelt mind teöstül, barani faggiuual, olayal teörd ösze, szürd meg tiszta hideg uizre, kend azal, az teöb hayat szaggasd ki beleöle, ha penig haya nem akarna kelni, aszald meg az vakandokot, törd porra, mezel elegicz ösze, kend uele.

1310 *Kinek orra uere meg nem allana.* Az bonus armenust teörd meg, szitald meg, giurd ösze mezzel, czinali harom igeön kiczin uankos ruhat, de io kemeniön,

czak mint egi dionit, kend rea az szeörszamot az uankos ruhara, az eggiket eleöl az homlokara teögied, az ketteit ket feleöl az ket uak szeömere, egi erös ruhaual szoricz altal, az mint lehet ioll. Meg all.

1311 *Auagi.* Az apiom leuelet törd meg, szitald meg, ad meg innia meleg borban, meg all, oszton eczeteöt, egöt bort, rosa uizet, tikmon feieret, egi kiczin sot habary öszue, azal törüld homlokat hatra uastagon, megh allattia.

1312 *Feneröl ualo.* Vöd az tiknak ganeat, agiagot, grispant, temsot, czöket meg keöl teörni, szitalni, eczetöt keöl közibe tölteni, egöt bort, iol meg keöl habarni, osztan ruhara keöl tapasztani, azt keöl az fenere keötni, ki rothasztia, es meg giogittia, de az grispan beueön legiön benne.

1313 *Auagi.* Az borsot, szök füet beuön köl törni, mezbe meg fözni, azt keöl rea keötni.

1314 *Franczus uar ellen.* Elöször uegi dizno hayat, temsot, feier teömient, eleuen keniösöt, barani zöldet, czöket hidegeön törd ösze, kend harmad napig uele, el hul rola, az utan arpa uizet igiek.

1315 *Franczu, pokoluar, es mirigireöl.* Mastix fel lot, kánfor egi lat, minium fel lot, tömien fel lot, temso fel lot, galiczkeö fel lot, hozzu bors fell lot, ismet harom penz niomoni saphrani.

1316 *Pokol uarroll.* Keres pap moniat, temsot, galicz keöuet, gletöt, meg keöl teörni, rea keöl keötni.

1317 *Alias.* Auagi az grispant, temsot, galiczkeöuet, gletöt meg keöl teörni, szitalni eczetben, folio uizbe, harom tikmoni feiereben meg keöl fözni, erössen keöl habarni, azal keöl keötni.

1318 *Alias. Auagi.* Az tormat es az ross tesztat egibe keöl iol teörni, azal keöl keötni.

1319 *Süketsegreöl.* Az fekete reteök melleöl kotord el az feöldet, mesd el az pilisset, kotord ki az belit, tölcz meg lagi soual, teöd rea az pilisset, ismet takard be az földel, tizön ötöd nap mulua, az ki uizet benne talalsz ösd fülebe uagi hatszor.

1320 *Alias.* Auagi keres egi hangia feszket, es az hangianak moniat teörd meg, szürd meg poszto altal, azt eösd füleben.

1321 *Ver pökesreöl.* Az centaureat feözd meg tizta uizbe, ad megh innia, meg uigaszik.

1322 *Ver okadasrol.* Hamozd meg az retkeöt, sikarold megh, oszton meteld meg, mezben keöl martani, azt keöl eönni adni.

1323 *Kinek uizelleti meg all.* Az keniösöt feier borban ad innia.

1324 *Auagi.* Asd az eördög töuissenek teöuet, feözd meg borban kenier hei alat, ad meg innia egi nehanszor, meg indittia.

1325 *Dagadasrol es keleuenröl.* Vegi belend füet, farkas fogat, ki mind telbe, niarba zöld, ronto füuet, feier liliom giökeret, eb szölöt, bab leuelü füuet, fekete nadali giökeret, feier malua giökeret, Zent Iuan uiragat, földi boczanak giökeret, mind leuelestül, ez füueket mosarban iol meg keöl teörni, annak utanna fa olayt, barani faggiat, iros uayat kel meg oluaztani, az füueket bele keöl hanni, de erössen keöl keuerni, hogi megh ne egiön, az utan szep melegeön szürd megh, teöd egi szeleönczebe, mikor kölletik, meg latod hogi hasznalsz uele, az melliedetis io uele kenni.

1326 *Alias.* Auagi szep soska leuelet, földi bocza leuelet teöd egi üuegbe ezöket, töd egi hangia fezökbe, tizönötöd napig had ot allani, de meg araniozd, mikor teszöd oda, azon oran uöd ki, azzal kend.

1327 *Kinek melliebe kell.* Az földi borzanak giökeret mint egi tormat meg keöl

teörni, bort uagi uizet keöl rea teölteni, ruha altal keöl megh szürni, azt keöl giakorta innia. Sanabitur.

1328 *Szömfaiasrol.* Az keömennek giökeret, azonkeppen rutanak, rosanak, euphrasianak, shiler montanumnak, betonikanak, celidonianak, capillus venerisnek, ezöket teörd iol öszue, egi nap allion feier borban, osztan ennek uizet szürd ki, faczard ki, az meli elöszeör ki czöpög, azt ugi tarczad, mint egi ezüsteöt, az masodik czöppöt mint egi araniat, az harmadikat mint egi ⟨gl⟩ galium neuü keöuet, mert ez uiz mind ezüstnel, arannal, balsamomnal dragab, osztan üuegbe keöl teölteni.

1329 *Alias.* Eufrasia uiz, keömeni uiz, szitalt temso, ez harom felet timporald ösze, azt czöppencz szeömeben, es szep lagian tartia.

1330 *Ver korsagrol.* Keres kilencz ostiat, teöröt, szitalt temsot, egöt bort, az ostianak harmát meg aztasd az egöt borban, hincz meg kemeniön az temsoual, ad meg eönni a' betegnek, meg giogiul. Masnap ismet harmat, harmad napis harmat.

1331 *Verhasrol.* Az Zent Laszlo kiralj füuet mind giökerestöl feözd meg feier borban kenier hei alat: Ad ehera innia.

1332 *Rasztrol ualo.* Az pimponiat ösd meg meleg uizzel, czinald meg, mint egi salatat, azt ad eönnj.

1333 *Alias.* Az czombort fözd meg eczetbe, egi nehaniszor kösd a' rasztra, es az fa olayt uizbe igia megh, meg giogiul.

1334 *Ki nem hugihatik keö miat.* Az petreseliöm maguat teörd megh, igia meg borban az pinpinellaual egieteömben.

1335 *Alias.* Veöd uizet az petreseliomnak, ehomra igia megh.

1336 *Horutrol.* Az isopot mezel, uizel ösze keöl elegiteni, feözni, azt innia adni.

1337 *Alias.* Az kükeörczöt feözd meg mezel borban, melegeön igia, meg giogiul.

1338 *Alias.* Regi o hayat töry öszsze fa olayal, az tüz eleöt kenesd talpad uele, uagi haromszor.

1339 *Alias.* Az petreselimot, retkeöt, keöment, mind giökerestül, leuelestül feözd meg borban iol, es igia egi falka ideig.

1340 *Foliosorul.* Az görög feiert, tikmon feieret, egöt bort, temsot ösze keöl teörni, czinalni, uele keötni. Az momortika olays io. Az tikmoni olays io. Az keörös fa uizeis io.

1341 *Alias.* Az grispant teörd meg egeöt borban, tikmon feiereben, uele keöl kennj.

1342 *Orbanczrol.* Az siropot meg keöl egetni, szitalni, egöt borral meg keöl elegitenj, kenni keöl uele.

1343 *Alias.* Az bonus armenust teörd megh, galiczköuet, temsot, egöt bort, egi keues olays io, eczeteöt, tikmoni feieret, kend azzal, meg giogiul.

1344 *Az meg ueszesröl.* Aleopaticom 1 lat, feier tömien 1 lat, arani glet 1 lat, temso 1 lat, egi icze bor keöl hozza.

1345 *Alias.* Erös lug, mastix, temso, teömien, fa olay, tikmoni feiere, az mastix keueseb legiön.

1346 *Szarazto szerszam.* Az gletöt, görög feiert meg keöl teörni, tikmoni feiere keöl bele, rosa olays keöl bele, azzall keöl kennj, meg giogiul.

1347 *Feö faiasrol ualo oruossag.* Vegi 2 edös almat, ket nehezek teömient, kilencz boraszk magot, törd ösze iol öket, az utan kend feiet uele.

1348 *Alias.* Az barazk magnak a' belit teörd meg, eös egeöt bort rea, piricz kenieret, kend rea, kösd az ket uak szeömödre iol, meg giogiul.

1349 *Kinek iz eszi fogatt.* Farkas sebrölis io. Az konkolt teörd meg, szitald megh, ues anni lagy soot bele, retköt sikaroli bele uekonion, feözd meg mezben, ke-

ueried, hogi feözöd, de elöször az mezet teöd az szenheöz, ugi hincz bele az teöbbit, kend azzall.

1350 *Alias.* Timso, borkeö, giömber, czuka fog, nadmez, teörd ösze, dörgeöld ioll uele.

1351 *Vagasrol auagi eöklelesreöl, kiböl uer esik sziuere.* Salliat, betonikat, isopot, isopot [!] papa füuet feier borban keöl meg feözni kenier hey alat, reggel reggel [!] azt köl innia.

1352 *Ki seb miat nem szolhat.* Az mezöben uagi szölöben ki cziga teröm, isoppal, narancz heyal feözd meg feier borban, de elöször emesztö allatot agi önni, ugi igia megh.

1353 *Ki nem szarhatik.* Mesz czapot keöl seggibe tolni, feözzenek beczi szappant, teyben igia megh.

1354 *Alias.* Maluat, szökfüet, czeklat, feözd meg uizbe, osztan hogi ki ueszöd, uess egi marok korpat bele, oszton szürd megh, az utan eöss egi ferton olayt bele, az christeriomban teöltuen czelekeködgiel uele.

1355 *Saarrol.* Hasicz kette egi füget, oszton az utifünek az maguat törd megh es hincz be iol az füget, es meg raguan egi keuesse, nield el, fekügi le, de ehera ögied.

1356 *Dibös eb marasrol.* Kilencz diot, 9 fok hagimat, [. .] legiet 3, egi szereczön diot töry ösze, kösd az harapasra, meg giogiul.

1357 *Sül ellen ualo.* Az maczkak, az möli füet szeretnek, az maczkafüet auagi maczka mezet szarazd meg, teörd porra, es azt id megh ehera haromszor borban, meg giogiul.

1358 *Alias.* Vöd az talmoso sikart, törd porra, es ha kiuül uagion, hogi hoza fersz mezben keuerd elö, kösd rea, ha penig belöl uagion, hozza nem ferz, tikmoniban eöd megh.

1359 *Seömör ellen.* Hasicz ketteö egi keczke rago fat, töd az tüzbe, hogi iol meg melegüllieön, ued leuet, es kennied uele, meg giogiul. Vgian ezön uiz az uak keörömnekis io, ha uele kenik.

1360 *Verhasrol.* Az isopot fözd meg borban, igia azt, megh giogiul. Es ha uizbe fözöd, meg iszod reggel reggel szodat megh tisztittia, es ha szadba tartod sok ideig, be nem rekecz, keözueni ellenis io, ha ki reggel reggel ezik benne, hidgied, hogi hasznall.*

1361 *Kinek uizelleti meg all.* Az petreseliemnek giökeret meteld meg, teörd megh az feniü maggal, pap monianak az szekiuel feözd meg uizbe, ad azt innia, az szaporafüet, petreseliom ⟨giökeret⟩ leuelet, pap moniat feözd meg, kösd agiekara.

1362 *Feördeöie legieön.* Zabot feöz erössen uizben, abban feörözzed.

1363 *Kolikarol.* Egi meszöli bort, ket tikmoni szekit, egi szereczön diot, meg anni uiragat, egi io giöker giömbert, egi penz arra saphrant, egi dio hayban meni mez ferne, egi keues soot, ezöket mind meg teöruen, szörözd egi czuporban, keueruen feözd anniera, menire egi potika halat, annak utanna az menire egi kalannal heuen feöl hörpögetheti legiön erte, osztan fekügiek le ket oraig, takartassek be iol, haromszor elliön uele hainalba hainalba.

1364 *Haliogrol ualo.* Sal armeniakom, nil, tucia praeparata, succarum candidum, canfor, vitrolium romanum, lapis kalaminaris, sarka kolla, aleopaticum, laureabacca, flores muscati, szereczön dio uiraga, mirrha. Mind ez tizön ket feleben legiön egi egi nehezek, igi keöl meg feözni, egienlökeppen ez füeknek uizeben, az uiz penig egi meszeöli legiön: rosa uiz, keömeni uiz, effrasia uiz, malosa.

1365 *Hideg lelesrol.* Az czigat egesd megh, teörd megh, feözd meg borban, melegön ad meg innia, meg giogiul.

1366 *Feö faiasrol.* Az borza uiragot tölcz üuegbe, tölcz eczeteöt rea, olaya ualtozik, ha ueröfenire keötik, az kenniek feied lagiat, megh giogiul.

1367 *Rasztrol.* Törd meg az tormat ruha altal, faczard ki az leuet, teöd egi czuporban küleön, annak utanna törd megh az retkötis, annakis faczard ki az leuet, de ennek ket anni ⟨az⟩ leue legiön, mint az tormanak, az ueörös hagimanakis faczard ki az leuet, de mindönnel keueseb legiön ennek ez leue, ha földi borza leuet faczarsz keözibe sem art, tölcz ösze eöket, eös masfel anni egöt bort közibe, a' meni az retök leue, ues uagi negi tikmoni feieret keöziben, immar ezökhöz ues beueön temsot, de meg egesd, oszton uakary beczi szappant bele, ezzel keöl tüznell az hasat kennj.

1368 *Lab dagadasarol.* Az földi töknek maguat keöl megh teörni, megh szürni, azzal keöl meg kenni az dagadast, es ha uizket kend ugian azzal meg az heliet, es ha rea keötöd az maguat egi eyel, mindön neduesseget ki uonia, az az alut uertis.

1369 *Idem.* Zabot es babot törd meg, mint az liszteöt, az utan feözd meg uizbe, kösd labara.

1370 *Göreög feier.* Vegi fel font len mag olayt, fel font terpentinat, fel font fa olayt, egi lat grispant, egi lat mastixot, egi latt teömient, ez harom fele szörszamot egimassal keöl meg feözni addig, mig ket tikmont kemeniön föznenek, az utan ugi teöd az port bele, io leszeön.

1371 *Verös szömreöl, feier uiz.* Vegi egi icze esseö uizet, feözd el felig, ismet uegi anni keömeni uizet, es fözd asztis el felig, oszton uöd hat tikmoni feieret, töd asztis a' uizbe, ugi szürd meg egi ruha altal, es igi leszeön meg czinaluan.

1372 *Item.* Vegi egi lat praeparata tuciat, egi lat temsot, egi quint canfort, egi quint geangot, es tarcz meg eszt egi iuegbe, tisz esztendeig ugi meg all, mint ha ma czinaltak uolna, ezt penig ez uizet kinek köniuez szöme, es uörös, igeön io⟨l⟩ arrol, kinek heusegh bantia, annakis hasznall.

1373 *Merög ellen es pestis hideg lelesröl.* Vegi feier deptim giökeret, pinpinella giökeret, tormentilla giökeret, cromeglat, czituart, angelica mester giökeret, mindönik feleböl fel fel latot, bonus armenust, praeparata es terra sigillata, mind kettöbe fel fel latot, feier mustar magot fel latot, szaruas szaruatis.

1374 *Mely faiasrol.* Keres tik hayat, es recze hayat, feier uiazt, uiola olayt, timporald ösze, feözd erössen, uöd ki, had hüllieön megh, öncz egi keues arpa uizet rea, törd iol teörö faual, szürd el rola, uegi egi penz arra saphrant, teörd iol eösze teörö faual.

1375 *Fualkodot hasrol.* Az apiomnak es kömennek giökereit feözd meg uizbe, igia megh, es meg giogiul.

1376 *Verrel uizellesreöl.* Vegi het fokhagima feiet, es egy pint uizet, feözd felig, azt adgiad innia, meg giogiul.

1377 *Ki nem uizelhet.* Apiom, petreseliom, ökörfark, czombor, ezöket meg keöl feözni, es azt adgiad innia.

1378 *Egesröl ualo por.* Bonus armenust, ross lisztöt meg keöl szitalni, az tikmoni szekiuel ösze keöl keuerni es meg keöl aszalni, tesztat, bonus armenussal eösze keöl teörni, az seböt pecze olayall kenni, es az porral hinteni.

1379 *Pokol uarrol vörös ir.* Temso, narancz alma hea porul, galiczkeö, grispan, aloes, mezben ezöket erössen meg feözni, az pokol uarat ueörös porral keöl hinteni, es az ueörrös irrel keörül kennj, elseö keöteözessel megh eöli.

1380 *Kinek sziuere uer szall.* Az hasfa uiraganak ueöd uizet, es azt adgiad meg innia, igeön hasznall.

1381 *Ki nem uizelhett.* Szöd az irmeöt, feözd erössen uizbe, es förödgiek benne, es az irmet keössek agiekara, hasznal.

1382 *Ittem.* Az retköt faragd feier borba, allion benne egi oraig, es melegeön igia ehera.

1383 *Ki nem szarhatik.* Vegied az földi bozzanak maguat, töriek meg szepeön es igia meg borban, az giökeretis azonkeppen io uele elni, meg giogittia.

1384 *Fenereöl.* Belend fünek uöd uizet, maguatis auagi leuelet, aszald meg, teörd meg, es az fene sebeöt hincz meg uele, megh eöli es touab nem eresztj.

1385 *Verhasrol.* Egerfa bimboiat feözd meg Isten faiaual, temsoual es egeöt borral, azt igia, de meg tarcza magat, mert ualamiczoda meg czapia a' hasath.

1386 *Pöczönies szömreöl.* Az keökeni fanak mohat meleg borban parold meg, es ket ruha keözöt keösd szeömere uagi haromszor, meg giogiul.

1387 *Giomor faiasrol.* Aszu rosat, feier irmeöt, tiszta buza korpaiat, ezöket egi saczkoba uard be, marczad forro eczetbe, es az giomrara kössed, igeön io.

1388 *Hagimazrol.* Az fokhagimanak ket auagi harom feiet, es az földi bozzanak giökeret, feniü magot, o hayat, az fokhagimahoz kepöst temsot, ezöket ösze teöruen, es egöt borral ösze elegituen, es az beteg embört haromszor kenniek meg uele, mindeön teste megh giogiul.

1389 *Ittem.* Az liliom giökeret törd meg erössen, tölcz bort rea, es marcz bele az lepödöt, es takard be erössen uele az betegöt.

1390 *Verös szömröl.* Az azoni embörnek teyet, es az tikmonnak feieret, es rosa olayt elegicz ösze, azzal kennie, meg giogiul.

1391 *Etetött embör dagadozasarol.* Az niulnak es szaruasnak szöme mellet ki keöuere uagion, az fekete nadali füuel törd öszsze, es azzal kennied tüznel.

1392 *Fene ellen.* Az farkasnak töried czontiat, azzal hinczed.

1393 *Korsagh ellen.* Az uakondok mayat süsd megh, es öd meg, soha nem bant teöbbe.

1394 *Auagi.* Az esztragnak ganeyat elegicz borban, ad megh innia.

1395 *Giomornak hidegsegeröl.* Vöd az fekete ürmöt, es mentat, egi fazekat tölcz meg uele, es kösd meg ⟨uele⟩ erössen egi tizta ruhaual, keösd derekara, de elöször borban fözd megh, oszton az giömbert darabonkent eögied, meg melegül az giomor.

1396 *Kinek orra uere iar.* Vöd ki az karot az földböl, es az meli uege feön all, marcz az uerbe, es azal fordiczad a' ⟨uerbe⟩ földbe, ugian azon helire töd az feölseö uegeuel az feöldbe, es megh all.

1397 *Az ki uert pökik.* Ha a' uert igön nem hannia, hat uert keöl uetetni, es az menit el birhat, anniet keöl ueönnj, ha azzal meg nem all, a' hol beretualt a' feie, oda kössek az uad galamb ganeat, es mezetis tögienek hozza, az menit akarnak.

1398 *Az ki mint egi euett pökik.* Emplastromot czinali arpa liztbeöl, fenegrecombol, len mag lisztibeöl, carcya neuü fübeöl, galamb ganeyabol, alteabol, feniü szurokbol, es az melliere kösseg.

1399 *Ittem.* Eczetbölis czinali emplastromot, uaybol, liliombol, rutabol, es ezt melegeön melliere keössek.

1400 *Verhasrol.* Törd meg a' apiomot, faczard uizet, es azt igiad.

1401 *Auagi.* Feier borsot keöl aszalni es meg teörni, szitalni, es ross lisztel ösze sütni, pogacza modra, azt önnj ehera, igeön io.

1402 *Szürke ir, turos labrol.* Fa olay 2 lat, uiaz 6 lat, terpentina 6 latt, szaruas fag-

giu 6 lat, tömien 2 lat, mastix 2 lat, egöt temso 2 lat, araniglet 4 lat, lapis kalaminaris 6 lat, camfor 1 lat; Az fa olayt, szaruas faggiut, uiazt ösze keöl oluaztani es az terpentinat, ezöket zep lassu tüznel keöl feözni, hogi ugian meg pösdölliün, es az utan hogi meg feöne, had hülliön meg, törd erössen, az töb szörszamot porul hincz bele mikor töröd, utolzor az camfort uesd bele fa olayal, osztan czinali czapokat belöle.

1403 *Ittem.* Egi icze mezet, szeökfü egi lat, safrani 1 lat, fa olay 1 lat, szereczön dio 1 lat, szereczöndio uiragia 1 lat, castorium 1 latt, opium 1 lat, munia 1 lat, belend fü mag 1 lat, ezöket teörd porra mindönöstül fogua, az mezet leg elözör töd egi uy fazekban, szenheöz keueruen lassan, egimas utan az szerszamomokat hincz bele, mind addig keöl keuerni, mig nem feketödik, mert ha nem keuerne, mind ala szallana az szerszam. ⟨Ittem.⟩

1404 *Sarga ir.* Fa olayt, barani faggiut, uiazt, egeöt bort, tormentillat, ezöket ösze keöl czinalnj es azzal kennj.

1405 *Kinek a' kis teste meg uez.* Temso, tömien, grispan, egi kis görög feier, temso teöb legiön, meg keöl feözni, es uele lüni.

1406 *Bekarol.* Az mezet elegicz ösze szamar teyel, es ad meg innia fördöbe, az menit meg ihatik, meg szabadultatik.

1407 *Seb nitasrol ualo szerszam.* Szep kenier bel legiön, teöd mosarba uesseön merkuriomot keözibe, es miniomot, es harom fele szerszamot erössen egibe keöl teörni, az utan czinali keröt belöle, teöd az sebre, es meg nittia az sebeöt, az kereöth, az kit czinalsz, megh keöl szaraztanj.

1408 *Czibak flastrom.* Terpentinat a' menit gondolz, fa olait 4 lat, kalafonia 1 lat, aloes 2 lat, camfor 2 lat, mastix 2 lat, teömien 4 lat, temseö 4 lat, grispan czak menit akarz, szereczön dio 2 lat, szeökfü 3 lat, giömber 2 lat, fa hey 2 lat, fodorka 2 lat.

1409 *Auagi erleleö.* Feier liliom olay 14 lat, ezüstglet 14 lat, len mag 14 lat, malua giöker 5 lat, füge 5 lat, tengöri szeöleö 5 latt, töröt isop 5 lat. Immar az feölliül meg irt szerszamokat meg keöl teörni, es uizel ösze keöl timporalni, ket hetig keöl aztatni, azt ismeg meg keöl szürni, az utan az feier liliom olayt es az gletöt meg feözni, es az többihöz keöl elegiteni, ezel keöl egibe föznj.

1410 *Vizi flastrom.* Eökör lab sir 3 lat, ökör sir 2 lat, szaruas faggiu 2 lat, iros uay 3 lat, fa olay 2 lat, meduc sir 11 lat, uiaz 2 lat, toboz 2 lat, mastix 1 lat, rezfazek por 2 lat, felfont glet, oluazd meg mind egiszeör, es fözd mind addig, mig kemenj leszeön.

1411 *Veörös flastromnak ualo.* Fa olay 1 lat, uiaz 4 lat, munium 1 lat, mastix 2 lat, ezüstglet, egi arant ualo, terpentina 2 lat, kamfor 1 lat, eczetöt egi latot. Immaran az uiazt, olayt, terpentinat egi medönczebe meg keöl oluaztanj, es az töb zörszamokat ugi köl bele ereszteni, utolszor az eczetöth.

1412 *Ha akarod ismernj, az magtalansagban mellik fel uetkes.* Vegi ket uy fazekat, es mind kettönek uizelletit uöd küleön küleön az ket uy fazekba, ues mind kettöbe korpat, keuerd iol ösze, az utan egi nehanj nap mulua lasd meg, es ualamellik uizelletj az fazekba meg fergesül az korpaual, azt itelhetöd magtalannak leönnj.

1413 *Ha penig akarod tunnj, ualamelj azonj magtalane auagi nem.* Vegi ket buza szeömöt, ket arpa szömöt, es ket bab szömöt, töd egi fazekba es uizeltes rea az azzonnyal, az utan töd el, ⟨ualamj keuesse, es⟩ ha kj czirazik heted napig ⟨tahat⟩ nem magtalan, de ha kj nem czirazik, magtalan leszön, es soha sem fia, sem leania nem leszön.*

1414 *Korsagrol.* Mikor ki üti az korsag akar ferfj röndöt, aszonj auagi leany rön-

döt, mindgiart ird egi czedulaczkara ez köuetközendö igeket, essel terdre nagi aytatossan, kezeidet egibe teuen oluasd az iob fülebe suguan haromzor mind az Pater nosterrel etc. Az utan kösd niakara oszton az czedulat. Ezök az igek: + Attiatol + ige, + szüz + Marianak + mehebe + teste + ualtozek + Mi Attiank, kj uagi Meöniegben, szentöltessek etc. Czuzi Pall Vram probalt bizonios oruossaga.

1415 *Has faiasrol.* Az sarga kikürczöt keöl szödni mind szarastol, uiragostol, az utan mikor hasa fay embörnek, tegie talban, eösse meg meleg uizzel, uagu niers uagi aszu leszeön az kikörcz.

1416 *Szü faiasrol.* Az keölest egi uas fazekba melegicz meg iol, teölcz egy ruha saczkoba, kösd az sziue arant, mint el türhetí, hasznall.

1417 *Hai neuelesreöl.* Keres czigat, teörd porra, es o hayal meg keöl elegitenj, azzal keöl kennj, es szep haj leszön, probalt dologh.

1418 *Verrel okadasrol.* Arpa lisztöt, mondola teyel elegicz ösze meg feözuen, ad meg önnj, el all rola.

1419 *Turos labrol.* Borsot 1 fertalt, giömbert ½, timsot ½, mezzet fel pinteöt, ezeöket meg keöl teörnj, es iol ösze keöl feöznj. Mikor ualakit uele akarsz keötni, eleöször az sebeöt meg mosd feier borral, es ugi czinald ⟨egibe⟩ az emplastromot ruhara.

1420 *Geörczreöl es szaraz köszueniröl.* Keres egi uad maczkad, uesd ki a' hayat, azutan egi reczet, annak belit uesd ki, az uad maczkat az reczeuel teöd egi mazos uy fazekba, az feneket furd altal egi nehany helieön, feöl-⟨fu⟩liül penig tegi uy feödöt rea, tapazd be szepön sikeres agiakal poszto nyredekkel ösze czinaluan, es az fazek feneket teöd mas fazekba, azis tiszta legiön, de azt asd mind az feölseö karimaiaig az földbe, keörniül raky igeön ereös tüzet, kiteöl az siriok mind ketteönek ala szarmazzek, az utan uöd ki, mikor keöl ely uele.

1421 *Masik hozza ualo.* Az apro keöuer eb keöliket uizben erössen meg feözuen, az utan szöd el az uizön feölliül labbo keöuerit, teöd az elseö szörszamhoz, az utan az mely uizbe fözted, az betegöt feörözd meg benne. Az utan meleg agiba iol be takaruan kend meg a szörszammal, meg giogiul.

1422 *Szöm faiasrol.* Egy tekenös bekat tegy tiszta uy fazekba, feölliül czinald io be feödöuel, hogi ki ne hasson az ereie, erössen egesd meg, törd porra, keres egy darab nirfat auagi egörfat, furd meg, tölcz a' furasba, szögezd iol be, teöd a' szenbe, egesd erössen meg, az utan teörd meg, szitald meg, ez leszön neköd szömnek ualo por.

1423 *Szömnek ualo uiz.* Vegi kristalomot, teömient, teöriekeöt, szereczön diot, giömbert, szökfüuet, borsot, galiczkeöuet, temsot, czukart, mezet, tikmonj feieret, mind egi mertekkel, egi meszeoly borban kenier hey alat feözd erössen, egi auagi masfel oraig, hogi harmad resze el feöyön az bornak, az utan meg hidegüluen tölcz üuegbe, es azt boczasd az szömbe.

1424 *Harmadik meg annal iob.* Vöd uizet az apiomnak, feniculumnak, rutanak, szapora fünek, szök fünek, apro boitoriannak, Szent Andras füuenek, eufrasianak, papa füuenek, epeör fünek, czök mind megh leuen, tölcz giermök hugiat rea, egi rez mosorban 6 szöm borsot hozza teöruen, ket kalan mezet, erössen keöl teörni, azzal keöl teörleni a' szömet, es egy rez szelönczeben keöl czinalni, ha mikor meg sürüdik, meg keöl az giermök hugiabol higytani, ugi io uele kennj. Ha tiz esztendeig nem latot uolnais, negied napig meg iü a' szöme uiſaga, azert nem csak kennj, de szömebeis keöl boczatanj az uizben.

1425 *Negiedik is hasonlatos.* Vegj egi tiszta uy üuegeöt, kibe meg sömi nem uolt, keres egi szüz giermököt, az nap utan iaro fünek uiragaual teöltesd iol meg

czinald iol be a' szayat lagi uiazzal, feölliül keösd erössen be ruhaualis, tetesd az hangia fezeökbe 9 napig, de iol meg lasd, az nap szamot el ne ueczed, es ugian azon oraban uegied kys, melibe bele teszeöd, ez io uiz leszön, kiuel haliogot es egieb szöm bontakozasokat meg giogyt. Probatum est.

1426 *Diheös eb marasrol.* Keres Isten tehene neuü bogarat, apro boitoriant, baranj ürmeöt, ezöket borban fözd meg, es szürd meg szepön egi ruha altal, ad meg innia az embörnek.

1427 *Masik.* Pinkösd hoba mikor az Isten tehenet talalod, szöd feöl üket, az feieöket szakazd le, mert abba uagion a' merge, hand tiszta uizbe, es ez leszön io oruossag.

1428 *Harmad.* Vegi maluat, törd iol meg, az utan fözd iol meg mezzel elegituen, kösd az sebre mint egy emplastromot.

1429 *Negied.* Füget, fokhagimat teörd iol egi mosarba ösze, azzal kösd.

1430 *Kigiorol es bekarol.* Keres eb kaprot, mosd meg, sozd meg, teörd erössen, eczeteöt rea eöntuen, uöd uizet egi tiszta ruha altal, ad innia ehera az embörnek, meg giogiul, de mind addig igia mig erzi.

1431 *Masik azonrol.* Vegy törieköt, io borral elegicz megh, es ismet keres feier es fekete rutat, isopot, ezöket törd iol ösze, uöd uizet egi szep ruha altal, az utan az embeör fördöbe üluen borral meg elegituen ad meg innia, meg halnak benne es ki okadgia.

1432 *Harmadik iob.* Keres maczka töuisset, egi ferton borsot, fel fertaly giömbert, egi pint io feier bort, ezöket erössen keöl feöznj, mint iobban lehet, az embörnek harmad napig keöl eheözni, es annak utanna ⟨az utan⟩ ehomra neki adnj, ketsegnekül meg halnak benne.

1433 *Faradekonsagrol.* Az rutat teörd iol megh, az utan elegicz eösze fa olayal, kend meg iol az labaidat uele, es seömi faratsagat labaidnak nem erzeöd.

1434 *Korsagrol.* Az mölj embört meg eölnek, uöd annak feie kaponiaiat, teörd porra, feier borba ad meg innia, soha teöbbe ki nem ütj.

1435 *Büdeös ⟨es⟩, niulo es rut szinü bort akarsz iobbitanj.* Vegied amaz uiz mellet ualo apro keöueczkekbe negy auagi eöt ösze marokkal, menit elegnek uelsz az hordohoz kepest, ha kiczin keuesbet, ha penig nagi, teöbbet, ezt tiszta uizbe mosd meg szepeön, teöd egi rosz uas fazckba, mert ha ioban tönned el uesztened az fazekat, auagi arra ualo serpeniüben, es teöd feöl az ⟨ser⟩ tüzre az köueczöt az serpeniübe auagi uas fazekba, anniera meg heuicz, hogi ugian tüzes legiön, es ugian ropogion a' serpeniübe, ⟨az⟩ oszton uegi ki a' hordo borbol ket auagi masfel saffal legh alab, tölcz bele az erössen meg heuült köueczöt, az bor, hogi bele töltöd kezd erössen forrani, hogi ha az szaiat akkor be czinalnad, ne talam ki ütne meg az feneketis, de uard meg mig meg lassodik, az utan tölcz bele az ki ueöt bort, czinald be az hordo szaiat, ugi megh tisztul harmad napig, hogi gonosz szagat sem erzeöd, niulo sem leszeön.

1436 *Az ki nem alhatik.* Az eleuen malaczkanak hörtelen el hasitani a' feiet, az ueleit ruhajara flastrom modgiara kennj, es mindgiart azon melegsegebe homlokara keötni.

1437 *Verbasrol.* Veöd az beörök maguat, süs higan egy tikmoniat, erössen az soo heliebe hincz meg io beueön az tikmoniat az teöröt börök magiaual, es eögie meg az beteg, de eszödbe ueöd, ha elendeö leszön ez uilagon 17 orara el all rola, ha penig nem eleö, bizoniara megh hall. Czuzi Pall Vram probalt bizonios oruossaga.

1438 *Auagy.* Ueöd az belend fünek leuelet niersen, ha aszuis io leszön, czak ideiebeu szöttek legiön. Teörick meg ket auagy harom tikmoniban io beueön, so ne-

kül, az utan az meni ros lisztel kebzeöd, hogi el ölgiülhetik, igeön szepeön kemeniön giuriak eösze, az utan teögiek egy rostellyra tüz feölibe, heuicz annira ⟨hogi⟩ mint el türheti, de meg ne süllieön, keösd auagi uard az keöldeökere egy szelös hoszu ruhaba, harmad napig meg giogiul. Ha penig nem leszeön allasa raita, masodszor, harmadszoris ugy czelekeödgiel, harmad harmad napiara. Ezis ugian azon Czuzi Pall Vram probalt bizonios oruossaga.

1439 *Kinek ferfisaga nintsen.* Az möli heliön barommal niomtattiak az buzat, szüreön keres oli heliet, es az melj fat az szürü keözepire asnak, kiheöz a' barmot keötik, akar louakat, akar cökröket, kikkel niomtattiak az buzat, uond ki azt a' fat a' feöldbeöl, es az ferfisagtelen embeörrel huddoztassanak az ki uont fa uermebe, es az utan az meölj feleuel ala uolt az foldbe, azzal fordicz feöl, es az kiuel feöl uolt, azzal üsd az feöldbe, elseöbbenj heliere, es had oth. Az utan bizuasd mind en ream, meg neözhetik. Chwzi Pall Vram mas embörön probalt bizonios oruossaga, ⟨kinek⟩ ollion, kinek soha giermöksegetül fogua seömmj ferfisaga nem uolt, feöl sem allot soha, ez dologal probaluan feöl keölt, es egi iambor aszonak meg teötte [. . . probalasul] engeduen nekj Leuan.*

1440 *Az melj aszonnak emleie ki fakad.* Tiszta ruhat martogasson czak az juh teyben es azzal mosogassad, bizoniossan meg giogittia.

1441 *Kire a hagimaz esik.* Hörtelen valo oruossaga. Vegi egi penz arra egötbort, egi tikmonj feieret, teöröth safrannial meniuel egi etket meg ernel, keuerd egibe erössen, ad meg innia, az utan takard be erössen. Probatum.

1442 *Ez irnek oxicrucium neue, mindön sebre es teöresre feölötte io.* Vegi saphrant 8 lat, viazt 8 lat, zurkot 8 lat, feniü szurkot 8 lat, gloriet 2 lat, galbanomot 2 lat, armoniakomot 2 latot, myrrhat 2 lat, mastixot 2 lat, temient 2 lat. Vöd az galbanomot es az armoniacomot, es törd iol megh, teöd erös eczetbe egy eyelre, reggel mas nap uöd ki, töd rez medönczebe, oluazd meg es szürd meg egi tiszta ruha altal mas medenczeben, forrald mind addig, hogi be föyön az eczet, de ismet az ket fele szurkot es uiaszt szürd erre ez szerszamra, az glorietis, de hogi meg szal füueseben, az mastixot es tömient uesd bele, keuerd eleitöl fogua mind addig, mignem meg feö es kemenj leszeön, az utan ueöd uizet, tapazd be az kezeddel, hogi mind ki mönniön az viz beleöle, az utan vegi egi lapos keöuet, kenj laurus olayt rea es saffrant, es tapazd az iret vele, ez leszön neköd io ir.

1443 *Inaknak megh szakadasarol valo keneö ir.* Eretlen feniü agat magostol meg teörue mosarba, oszton egi vas fazekat teölcz meg feier borral, harmad reszeig, forrald meg egi keuesse, ves uy uiaszt bele, a' menit akarsz, hogi legiön az ir, hogi azis meg forrad, ves keözibe kapotniak giökeret, feöld füsti leuelet, iusquianum leuelet, bisalma leuelet, rontofü leuelet, maak leuelet, borostian leuelet, apro boitorian leuelet, ezeket keuesenkent hand bele, forion ket vagi harom oraig, az utan teöd hideg helire, es ha meg hül, szeöd el az feölit, czinald szeleönczebe.

1444 *Ver allatasrol.* Keres egi niul bört, teöd egi erös fazekba, czinald be, egesd meg, veöd ki, teörd ösze kenkeövel. Jo.

1445 *Vy sebröl, hamar giogytto ir.* Vy uiaz 12 lat, tiszta olay 2 fontot, terpentina 4 lat, resinat 5 lat, calafonia 5 lat, olibanum 2 lat, mastix 2 lat, safrant 1 quint. Az olayt, viaszt, calafoniat töd egy fazekba a' tüzheöz, az terpentinatis uesd bele, hogi el oluadgion, osztan ueöd ki a' tüzteöl, az por szeörszamot ugi uesd bele, keuerd iol ispottal mig meg hidegül, czinald szelönczebe, io leszeön.

1446 *Szödöries ir lab teöresröl.* Ohay, tikmon feier, geliszta, ros liszt. Szent Geörgi

keöue, nadalyfü, len mag pogacza, egibe keöl czinalnj, olayt es mezet keöl bele vethni, io leszön.

1447 *Vy sebreöl.* Mihelt a' seb csik valakin, mindgiart keösd be tiszta ruhaual egy oraig, az uthan keres eger farkat, teörd egybe salliaual, keösd rea, de meg ne mosd, harmad napig allion raita az keötes, auagi ha az seb nagi leend, hat el ne vegied rola egy nehanj napigh, es giogiulua talalod.

1448 *Negied napi hidegh lelesreöl.* Az keczke szakal füuet, ezer leuelü füuet borral ösze elegituen innia, megh giogiul.

1449 *Ganeilasrol.* Borkeö, fekete szurok, szappan, eczet, so, mez, beueön, ezöket erössen egibe keöl czinalnod, es czaprol keöl vele elneöd.

1450 *Szü faiasrol.* Az saffrant asztasd iol meg feier borba, egi kiczin tiszta ruhat marcz bele, teöd sziuere.

1451 *Alias.* Keres meleg loszart, egeöt borral habard iol össze, szür ki a' leuet, azt igia auagi czak az egeöt borra faczaria az meleg loszar leuet, azt igia, meg giogiul.

1452 *Auagi.* A leuesticom leuelet teörd iol meg, eös eczetöt rea, giurd megh iol, ueöd uizeth, ad megh innia, meg uigaszik.

1453 *Korsagrol.* Keres papafüuet, teörd erössen megh, szitald megh szepeön, ad meg önnj higan sült tikmoniban, auagy borban meg innia.

1454 *Feier ir, franczurol.* Vegy tiszta uy diszno hayat, tegy keniöseöt egy medönczebe ⟨. . .⟩ hat latot; az hoy legiön ket font, teöd az tüzre eggiüt az medönczeben had heuüllicön iol megh, oszton a' mosar teöröuel teörd erössen szünetlen az tüz feölöt, seömmit ne niugodgial, es mikor forrani akarna, veöd el az tüzteöl, teöd hiueösre, teörd minduntalan, hogi ösze ne fusson az keniösö, es mikor valamenire meg hült volna, eresz lassan bele hat lat mastixot, tömientis hat latot, de keuerteön keuerd, ezeök utan eresz 14 lat görög feiert, keuerd mind addig, mig nem meg kemeniül. Akor kend penig az betegeöt, mikor a' hod telik, hatszornal többszeör ne kend, mindeön nap egiszeör, es ha nem türhetne egimas utan hatszor, tahat mindön masod nap kennied, az melj embörben beleöl vagion az franczu, ki hayttia beleöle, de igeön melegeön tarcza magat, az kenes eleöt egy hettel italt agy nekj, az ital vthan egy purgacjot, a' purgacio uthan harmad nap kezd el a' kenest, mindeön kenes utan meg lasd, hogy harom oraig ueriteözzek, de ne ugy az szoba heusegetül, mint eö magatul, mindeönkor 12 oran kezd el az kenesth.

1455 *Diszno halalrol.* Leuestikomoth vagdalliak meg aprora az rutaual ösze, feözzek iol meg eggiüt, az utan korpas moslekban adgiak meg inniok es önniök, de ha telbe törtennek, az leuestikomnak giökeret keöl megh vagdalnj, de niarba, mind leuelestül giökerestül, de rutanak czak leuele keöl.

1456 *Kinek vizelleti megh all, akar ember akar egieb marha legjen.* Herengh hoiagot, kit fel zoktak az padlasra vetnj, keres, es törd megh, ad megh innya akar vizben, akar borban, megh giogjul.*

1457 *Alomroll, az kinem alhatik es heusegreöll.* A patikarius Peter Vram oruossagja, mellyett az en szerelmes Attiamfian, ky hagymasz betegsegeben 15 eötöd napigh uagy igeön kjcsint auagi semith nem alut, probaltam megh. Az arpat megh iol megh fozny, mint az föt uizeth, az fejer makoth megh teorny, azon keppen dinnie magot, es osztan az arpa uizeben köl keuernj, de kelpes szerent az maknak es dinnie magnak miualtahoz kepest, az osztan altal köl szürny, es azt adgiak osztan innia, mind heusegtöl, mind az alomrol hasznal, hogj alhatik utanna. Probatum est 28 Maii 1619.*

1458 *Sargasagrol.* Egy czompot eleuenen kössenek az giomra arant rea, es harmad napig tartsa rayta, az utan uesse ki. Probatum est.

1459 *Mikor az giermek hasa megien.* Melegh borral az thiuk hurt öncz megh, es melegen kösd rea.

1460 *Az mely embornek beli ala szal.* Erdey czigat teöry megh heaban, es osztan flastromol kend ruhara, es kösd föl vánkossal, igen hasznal.

1461 *Geleztarol.* Az szaruasnak az szaruat egesd megh, teörd megh, ad megh innia vyzben melegen.

1462 *Hogy az fogad feier legien.* Vegy arpa lisztet, elegjicz megh mezel es soual, azal dörgöllied.

1463 *Ittem.* Ha az malua töuet eczetben megh fözod, es a fogadot megh tisztogatod, es uele mossod, io.

1464 *Az mely embornek tudeie auagy maia megh uesz.* Vegyed az feier vrömnek vyzet, edesecz megh nadmezel, tiz nap egymas utan, azt igja.

1465 *Ittem.* Az földi boitoriant ju megh fözöd, es az hasadra kötöd, io.

1466 *Feö faiasrol.* Vegy teömjent, borsot, sot, eczetet, olayt, es mind ezeket elegjez eöszue, fözd megh, es kösd az fejere.

1467 *Leany haia neuelesreöl.* Az arua csallant megh fözny, es fejet gyakran mosni vele, szep haia leszen.

1468 *Hurutrol.* Az foghagymanak az heat egy io eöszue marokal fözd megh uizben, es osztan az labadot egy fertali oraigh tarcz benne az vjzben.

1469 *Köldök faias ellen.* Az kakuk fuuet mind uiragostol teörd megh, ad megh inia borban.

1470 *Hagymaz ellen.* Az sarga giantat teörjek megh, es italban valami kicsin kalanban ad megh innja.

1471 *Szuniogh ellen.* Az lonak az üstekeben köl szakasztanny, az ayto fölöt s ablak fölöt köl föl figeztennj, es nem marad az hazban.

1472 *Torok gik ellen.* Az arua czallant forro vizel eöncz megh, es ruha közöt amint el türheti, kösd az torkara.

1473 *Az meli aszoni embernek teie el uesz.* Az bodzafanak az gombjat teörd megh, ad megh inia borban.

1474 *Hogy sok teie legiön.* Az kömeny magot fözd megh borban, es annak az leuet igya megh teyben, es sok teje leszeön.

1475 *Meh ania ellen.* Szegy fay bodza uiragot, fözd borban megh, bai fü magotis ues bele, melegen amint el türheti, aszt igja. Probatum est.

1476 *Nehessegreöll.* Vegjed az farkasnak az utolso iob labanak körmet, es az kjt az nehesseg bant, annak az embernek az nagj laba uyat megh köl uele az körme fölöt sebesetenni, hogj uere menniön. Probatum est.

1477 *Ittem.* Az szaruasnak az szaruabol köl port reszelnj, mint az liszt legjeön, es az szaruas gombatis töd porra, az ket fele port leuendula vjzben köl innja.

1478 *Jttem.* Az laponak az giökeret köl asny, megh mosny, megh faragni, mosarban megh teörny, ruha altal megh facsarrnj, mikor ualakire az nehessegh iön, akor ket kalannal köl inja adnj, es ha akor nem hasznal, ha maszoris rea jönne, akoris szaiaban köl eröuelis teöltennj, es el hadgja.

1479 *Kinek szaia megh ueszött.* Vöd az soskat es mezet, fözd megh uizben, es mosd uele.

1480 *Minden hideg lelesröll.* Keres uti füiuet, azald megh, tord megh, zitald megh, es borban forrald megh, ad megh melegen iniya, amint el türheti, es takard erossen be, hogy megh izadgjon.

1481 *Razt es kö ellen.* Az reteknek vjzet föl vennj, es megh kol innia, hasznal mind az kettö ellen.

1482 *Kö ellen.* Ved a Szent Ilony aszonyfüueth, melljet teömjeniezeö[?] fünekis hiunak, es czinaly feördöt benne, es az ember forodgiek megh benne, es osztan mintha el ayolna, akor megjen ki az keö beleöle.

1483 *Kö ellen.* Az eokeornek az epejeben vagjon egi kys köueczke, es azt megh keöl teorny es borban megh keöl innja adni, auagy czak bort igjek rola, hasznall.

1484 *Korol ualo.* Az iztragh feszkeben talalz tüz koueczket, teörd megh, es ad megh inia borban auagj vjzben.

1485 *Item koroll.* Az bak füuet, vegy vad czolliant, szapora fuuet, czaba vrmeöt, cseongeö füuet ezeket teouesteöl föl asny, feier borban keöl megh fözny, hogi czak fele maradgyon abban, haromszor igjek melegen.

1486 *Ittem koröll.* Betonicat, vad csalljant szapara fuuet, csaba irat, czengö füuet, ezeket teouestol keöl asni, megh köl ⟨fezny⟩ torny, es megh keöl fejer borban fozny, kenyer hea alat annira, hogi czak az fele maradgjon, azt igje, haromszor, ha nem hasznal, az uthan ne igja teobbe.

1487 *Item korol valo.* Turbulianak vjzet köl veonni, es inja kel adnj, el mulik.

1488 *Nehessegh auagy korsag ellen.* Az arua csallannak ved vjzet, az korsagos embernek szajaba köl teöltenni. Mikor rea jön az betegseg, de eö maganak soha sem keöl megh mondannj.

1489 *Rottegesreoll.* Mikor a gjermek rötegh, innia keöl adni keserö lapu vizet, leuesticom vjzet, giongj virag es hasfa virag vjzet, basal rosanak az maguat harom szeömöt megh köl teörny egiöt, akar hasfa virag vizben, akar giöngj virag vizben inja adni. Soska vjzis io inia szomjusagrol es heusegreöll.

1490 *Ismet rottegesroll.* Az peonium virag vizet io innia harom csöpnit, eszt penig az peonniat basal rosanak hjak.

1491 *Az kit az nehessegh bant.* Az neuetlen vyarol giöngj virag vizet köl czepegetni masnak.

1492 *Mas oruossag ugian azonroll.* Az hasan harmincz penzt keöl megh aluasni haromszor, es az utalso penzt ahol ki ütette, ot köl el themetny.

1493 *Vgian azonroll.* Az kjt kj vt, ugjan azon heljen vöt vas szeget keöl az foldben szegezny, kezey, labay es feje heljen.

1494 *Vgian azonrol.* Az kjt az nehesseg bant, az harom iget iriak az niakara: × Tabel × Gut × Guttanay.

1495 *Vgian azonroll.* Vegj meduenek epejet, es amikor az nehessegh kj üthy, egj borso szeömnjt köl vjzben innja adny.*

1496 *Vgian azonroll.* Veghj lonak epejet ki vgj leszeön, mikor megh vemhezik, ha kacsola az vemhe az orran hozza ki az epejeth, ha penig vehemlo leszeön, vegj egj borso szeomnit, es megh aszaluan teord megh, ad megh inia vjzben az firfi gjermeknek.

1497 *Mas azonroll.* Kortuely fa geongöt megh keöl aszalnj, porra tennj, hasfa vjzben megh köl inia adni, hasznall.

1498 *Mas azonroll.* Mogioro fa giongis azonkeppen hasznall.

1499 *Rotteges ellen.* Claris giongiot, aranjat porra kel tenni, es inia adny.

1500 *Nehessegröl es rotegesrol.* Heuznek az kormet gjuroben czinalnj, es viselnj, ismet amint egj lencze szemnit benne vagj soska vjzben vagj kokeny viragh vizben auagj kek iuolia vizben inia adnj. Terra sigillatat azonkepen kol tjmporalni szomorosagrol.

1501 *Szüfogasrol es nehessegröll.* Vnikornisnak velejet megh aztatuan megh törnj, es egj keueset inia adni.

1502 *Szüfogasrol.* Terra sigillatat meg kel törnj, hasfa virag vizben innya adnj.

1503 *Nehessegröl auagi rottegesröl.* Az vnikornisnak az szaruat megh köl teörnj, es kalanban giöngj viragh vizben es eper vizben inya adnj, az röttegest nem boczatia sziuere.

1504 *Szömfaiasroll.* Vegjed az alues fat es fözd megh iol borban. Mikor melegh leszeön kend megh vele gjakorta az szeömet.

1505 *Szomfaiasrol es haliagroll.* Haljagrol az kara katonanak az epejet boczasd az szömebe, es megh giogiul, ha penig egy kjs borral az eö kesereüsegeert megh elegjeteöd neöm arth.

1506 *Köniuös szömröll.* Keues rosa vizet, praeparatum zutharemat, canfort, aloepaticumoth, es ted egj üuegben coszue torue, es az utan egj keuese töd az verofenre, es kösd az szomore ruha kozöth.

1507 *Szöm heusegerol es ueres szomröll.* Süs egj almat megh, mesd ket fele es kösd az szeme heara; auagj az szep keniernek az belit asztasd megh fejer borban es ket ruha kozöt kösd az szemere, ky sziia az veret.

1508 *Szömfaiasroll.* Az veörös szolöt megh köll szedny, üuegben szeörzennj, es tesztaban tapasztani, es kemencseben vetni, es mikor megh sult volna, ki köl uönnj, es annak olaja leszen es az faio szeömet azal köl kenni.

1509 *Haliagroll.* Az harom szineö viragoth, kiknek viragat ted egj üuegben, osztan mikor sutnek, egj kenyernek valo tesztaban takard be, es mikor iol megh sült es megh pirossodik, ved ki az üuegeth es teöd borban, annak utanna vize leszen, azt köl szemeben eresztenj.

1510 *Verös szomröll.* Az safrant az aszony ember tejeuel egiben köl elegjtennj, es az szömeben köl boczatanni, minden vert el veszön az szömeröll.

1511 *Fö faias ellen.* Az szölö fö leuelet szed megh, es fözd megh lugban, es azal mossad az feje faio emberth.

1512 *Fö faiasröll.* Keres isopat, salljat, rutat, szekfüuet, es ezekel csinali lugoth, es ezel mossad az fejedet.

1513 *Item.* Feier vreöm, borostian, kapotniak, etelben valo szekfü, ezeket mind ember uiteze es rakia egj fazekban, es teölcsön bort rea, hogj iol forjon, annak utanna az leueuel mossa az feiet io melegen, es az füueketis kösse rea, io melegen, megh gjogjull.

1514 *Fö faiasrol.* Az betonicat fözd megh vizben, kösd rea, meg giogiul, ha iol akarja.

1515 *Gerentes feöröll.* Vegied az nap utan iaro füuet, teörd megh, es kend meg mezel az fejet, hincz be az porral, es kosd be az ruhaual harmad napig, megh giogiull.

1516 *Kopasz föröll.* Az vakandokat niuzd megh es tüzben egesd megh, ugj hogj porra legjen, es azal haiat akaria neuelni, kend megh fa olajal, es hincs megh az vakandok porauall ennehaniszor, haiad nöll.

1517 *Koszos föröll.* Fa olayt, vioszat, feniötobozt, eszt az harmat teörd euoszue, es kösd rea.

1518 *Kinek feie fai es nem alhatik.* Ved az maknak olajat, es kennied vele az vak szemet, fület, orrat, es homlokat, fö faiast el oszt, es alhatikis, ha akarod hat az makot teörd megh mind feiestöl viragostol, magostol, mikor zeöld es ved olajath.

1519 *Faidalomroll.* Kinek valami seb vagjon valami testen, thiukmoni fejeret habarjon megh egj talban timsoual, ugj anira, hogj ollian legjen az thjukmoni,

mint az turo, ha penig az sebnek igen foli az merge, hogj ugjan szelliel teröl az seb az mergenek miata, az illjen timsos thiukmoni fejereuel eösse, es megh gjogjul.

1520 *Verhasrol, feier ueshasrol. [?]* Vegj harom szerecsen djoth, es teord eoszue nad mezel, annak utanna harom thiukmonnak ved ki az feieret, es habard öszue az harom felet, egj kicsin lisztel, az utan giurd eoszue, es süs pogacsat benne, haromszor ehomra aszt egjed, hasznal.*

1521 *Szömfaias ellen, kiböl haliag lönne.* Keres egj uueget, csinald feligh szin mezel, az utan vid az hangja feszekben, teod le az közepin, de az üuegh szajat nem köl be fednj, hogj az hangiak bele mehessenek, es valameni hangja bele megjen, harmad napigh aszt mind benne köl hadni, es az utan egj teszta kenierben keöl tenni, es az könierben iol megh köl sütnj, jobban, hogj sem mint az egjeb kenyeret, ot olaja leszeön, az utan hogj ki veszöd, veröfenire tarcsad, es egj tol szal alljon benne, es azal szömeben köl bocsatanni benne.

1522 *Szumolczö ellen.* Ved az egerfarknak az viragjath, es teorold megh haromszor vele, el vesz.

1523 *Mas azonrol.* Harom pentekeön ehomra hudozd megh, es el uesz az szümolcsö rolad.

1524 *Sömörröl.* Kenköuet foghagjmat, eczetet, sot egjben köl timporalnj, es az eczetben hozza eontenni, hogj igen hig ne legien, es kosd vele, megh gjogjul.

1525 *Kez rözketesreöll.* Az boldogh aszony mentajanak ved vizet, elegjecs megh egj kis boral, id megh.

1526 *Kozueny ellen.* Keres oh bort, mint egj negj esztendöbelit, ha megh 11 esztendös leszen, annal iob, es egj pintel teolcs egj üuegben, osztan meny ki az mezore, ahol az handgja feszek vagjon, teod bele az üuegeth, had allion tizennegied napigh benne, ved ki az uthan, es az valaminemeö leszen az szine, az köszuenies embert azzal köl kennj.

1527 *Mas azonrol.* Vegjed az malom porat, szitald megh iol haromszoris, hogj czak az szep langja maradjon, czinald tesztaua fejer bor⟨ban⟩ral, az utan mint egy kasat lapicz el, es az izre köl rakny, ahol az köszueni vagjon, de megh köl uyetanni, hogj rea ne szaradgjon.*

1528 *Koszos feöröl ualo ornossagh.* Erdei rosat medue hayal törd öszue, es kend megh az feiet uele.

1529 Dio olayaualis io megh kennj az uarat.

1530 Dio heiat megh igetnj, es olayban auagi borban megh törni, azzal kenni.

1531 Az egernek feiet temsoual öszue törni es melegen kenni, io. Plinius irya.

1532 Mogyorot megh egetni, es az hamuat hajal öszue törny.

1533 *Koszosnak haiat hoz.* Az borznak bürét megh igetny, es szurokkal öszue czinaly, azzal kenni igen io.

1534 Az nyulnak feiet megh ⟨törny⟩ igetny, es medue haial auagi eczettel öszue czinalny.

1535 Eger szart megh törny eczettel, es azzal kenny io.

1536 Keczke szart megh igetny, es eczettel öszue czinalny, io.

1537 Kiyo büret hamuua czinalny, azzal kozt hinteny hamar el tésztittya.

1538 Nyulat porra tenny, azzal hinteny, es myrtos olayal timporalny, io.

1539 Az ludnak a haiat mezzel öszue törd, kend megh uele, hasznal.

1540 Birs almat borban megh füzny, es uiaszal oszue törny, azzal kenny, es haia leszen. Ezeket irya Plinius.

1541 Az egeret igesd megh, teöd porra, elegicz medue haial, kend megh uile, de annak elötte iol megh uakarya az feiet.

1542 Vegyed az egér szart, törd megh, timporald öszue eczettel, mezzel es kend megh uele, de elöször iol megh uakard az feiet.

1543 Az fügefanak leueleuel kennyed, annak elötte iol megh uakard.

1544 Az Isten faiat megh igetuen, lugot köly czinalny hamuiabul, es gyakorta azzal mosny, megh gyogyul.*

1545 [.....] üncz tizta vizet reia, faczard [.....] magot aztasd megh benne, es fara[.....] es nem bantia az hirnio.*

1546 Az hangia bolt mind földestöl, hangiastol sakban vid az kapozta köziben, hincz el.

1547 *Alias.* Az meli hirniot lacz eleözor az kapoztan, az ineögkötöddel akazd fel egj agra, es mind el fut az teöbj.

1548 *Alias.* Petreselium gjokeret megh fözni, es az palantamagot abban aztatni, nem bantia az hirnio.

NB. Az fejes kapoztat mikor özzel el ülteted, es zarat fel veted, nizzed, rayta talalsz palanta magot. Vamos Benedek mongia.

Nota bene. Lenczet es borsot hold teölteskor kel vetnj, es hamar föues lezen.

Ittem. Fat oltanj igen io vyhold masodik 3,4 napian.

Auagj mikor meg az hold fottaban ket auagj 3 vel 4 nap lezen, es vgj essik megh az vysag, mert valameny nappal oltod, az vysag eleött auagj vtanna, anny eztendeigh nem terem.

Lóorvoskönyv

1549 [....] dio, uegy ket bak sziuet, es az keleuen feölöt es alol iol megh keösd az bak sziuel, az utan az uer ferget kj uethi, de az keleuentis megh egesd tüzes uassal, kibeöl az fereögh ki meönth, es tegy zöld görögöt rea, harmad napra megh giogiul.*

1550 *Mas ferög az lonak farka teöueben uagion.* Azon megh ösmeröd, hogy az lo az farkat igeön teörli. Az ferget megh foghatod mint egy diot, mesd megh eötet eleös kessel, es az szöret megh beretuald az sebröl, es az sebbe zöld görögöt, es az utan uegy kenkeöuet, belend füuet, zöld görögöt, ezöket porra teöried, keösd az sebre, es az ferget megh eöly, es megh uigaszik. Ha penig ezt el hagiod, az ferögh mind megh teli az louat, igy ölheteöd megh mind az heliet, kiben az ferögh fekszik, azokat megh egesd, osztan uegy zöld görögöt, kinkeöuet, hot lo tetemet, teörd porra, es uesd az lonak sebeben, ha az nem hasznal:

1551 Vegy ürmöt es annak leuet, uegy annit, hogy egy lepeodeöt marcz megh leueuel, az utan az lonak sebeben az port, kit eleöb meg mondek, osztan tekerd be az louat az lepeödeöben, ezt teöd haromszor.

1552 *Ha az lo nem ganelhatik.* Vegy atramentomott es tenta port, es törd porra, uegy zalanna zöldet, figgesd niakara, ottan emesztenj kezd.

1553 *Ha az lo uaras.* Veöd az nemezet es az embeör uizelletit, azt habard megh, az utan uegy kinkeöuet, o hayt, kend megh az uar szelet, megh uigaszik.

1554 *Ha az lonak uad husa uagion, auagy sebe igeön büdös.* Tegy zöld görögöt bele, osztan fözd megh az czalanj maggal feier borban, azzal mossad, megh uigazik.

1555 *Ha az lonak szömen uagion haliogh.* Veöd az uizi czigat, teöd az tüzre, es az fekete hea ky pattogh, osztan ueöd az tiszta czigat, teörd megh ioll, tegy egy keues giömbertis hoszsza, es ruhat, kit az patikaban arulnak. Ezeöket mind megh egesd, es az utan egy keues borral megh olczad, osztan uegy galiczkeöuet, es ezöket mind egy mertekben tögied, teörd eöszsze üket, es az port ruha altal szitald megh, osztan az szitalt port hincz tiszta ruhara, azt keösd az lo szömere.

1556 *Ha az lo gelesztas leend.* Vegy holt lo tetemet, keösd az lo niakara, es az ⟨lo⟩ geliszta mind megh hall benne.

1557 *Ha az lonak ualami sebet auagy töreset akarod uigaztalni.* Veöd az czuka hayat, es az vizi czigat, azokat egesd megh egy uy fazekban, teörd porra, osztan az porral hinczed az lonak sebeth.

1558 *Ha az lo nem uizelhett.* Vegy harom szeöm giantat, teörd megh, es ad megh innia.

1559 *Ha az lonak heueröie uagion.* Mesd megh az köröszt czonton keörösztül egy kessel, osztan sozd megh.

1560 *A meli lo az inatt megh ütty.* Vegy egi marok len magot, liszteöt, es egy tikmonny oh hayat, es harom tikmoniat, teörd iol eöszsze egy mosarban, az utan czinald szöszre minth egy pogaczat, es feölliül az szöszrül takard be, az utan takard saratnakban, auagy tüz parasban, es mikoron iol megh melegült uolna, hogy az siria ki kezd hatni, ueöd ki es tiszticz megh feölliül az szöszeöt, keösd melegeön az lo labara.

1561 *Keheös lorol.* Veöd az fa giökerü füuet, megh anni vtifüuet, es egy tikmonni vayat, megh anni feniü szurkot, ezeöket mint egy agh tehen hust feözd iol eöszsze, es az leuet teölcz torkaban.

1562 *A' meli lo inat megh üti, hörtelen ualo oruossaga.* Az tikmoniat feözd megh ereössen, es sozd megh ereössen, melegeön keösd az lo labara, ugi mint az lo el türheti, es feölliül hayat keös az tikmonra.

1563 *A' meli lo nem uizelhetik.* Fur megh egy egör fat, teölcz az furas altal uizet, ad megh innia, megh giogiul.

1564 *A' meli lonak laba dagad iaras miatt.* Vegy veneczej szappant, es czinaly ereös lugot, es az szappannal mosd ereössen megh az lo labat.

1565 *Turos lorol.* Vegy tarr buzanak lisztit, es az tikmonnak feieret, eöszsze habarban kenier modgiara megh keöl sütni, ugy annira, hogy holt szeme legiön, azt megh teöruen szepön porra, azzal hincz az lonak turiat.

1566 *Horutos lorol.* Vegy centaureat (feöld epeie), meteld igeön aprora, es elegicz eöszsze zabbal, es ad megh eönnj az lonak, megh giogiul.

1567 *A' meli lo (nem ganeolhatik) rühes.* Vegy porczin füuet, teöd egy fazekban, es teölcz uizet rea feölliüll, es had allion ott mint addig, mig megh nem eczetesödik, azzal kenniek.

1568 *Auagy.* Uegy len magh olait, osztan mossak az lo sebet io ereös luggal, az utan kend megh az olayal, de annak eleötte legiön egy szep buza langbol sütöt pogaczad io szaraz, teörd porra azt, es hincz az lo sebere, megh vigaszik.

1569 *Ha az lo nem ganelhatik.* Vegy tar buza lisztit, es ad eönnj az lonak harmad napigh, megh giogiul.

1570 *Lo huruttrol.* Vegy eörueni giüker neuü füuet, mosd megh szepeön, es uakard megh, es ad az lonak abrakban eönnj, hasznal. Czeheök oruossaga ez.

1571 *Ha az lo nem hugyhatik.* Scribe in primo dextro pede iob laban, et perfice in sinistro az bal laban, Phison, gyon, Tygris, Eufrates, et statim soluetur.*

1572 *Auagy.* Keres bozza fat, merd megh az orratul fogua az homloko teteieigh, (azzal) megh azzal haromszor az lonak hatulliat, osztan keösd az bozza fa ala az louat, az honnet azt az kis faczkat le meczczötted, megh giogiul.

1573 *Kinek hoyagos a' laba lonak.* Fokhagymat, ürmeöt, hayat, szappant, soot, egöt bort eöszsze keöl teörni, ugy keöl rea keötni, harmad napigh raita tartani, haromszor kel be keötni.

1574 *Lo feökelyröl.* Keres egy fekete maczkat, es mesd megh az maczkanak az fület, az füle hasadekian ki ucer ki iü, azzal az uerrel czöpögesd megh az lo abrakiat, es megh eönnj egy feleöl ualo fenekeös hordon, es migh az lo megh eszi az abrakot, addigh az maczka az hordo alat legiön be borituan.

1575 *Mikor az lo megh ütti az inatt.* Mezet, tikmony feieret, fa olayt, egeöt bort, szappant egybe habarni, es azzal az lonak labat kennj, tüzre kezet melegituen, megh giogiul. Probatum.

1576 *Lo zömen mikor uagion.* Teöry ereössen giömbert, es az lonak forditasd feöl

az szeömet, ⟨aual⟩ a' hol az szömen uagion, fud bele az teöröt giömbert, es megh giogiul.

1577 *Keheös lorol.* Forrald megh ereössen az teyet, uegi annak utanna ket auagi harom penz arra safrant, teörd erössen megh, elegicz szepeön eösze es had megh hiuülni, ugi teölcz az torkaban.

1578 *Lo feökelireöl.* Az lo orraban belöl az szömeröl hailot es niult le az lonak az czikia az börön belöl, azt mesd megh, es uond ki orrabol, az utan az orraban ualo sebeöt fa olayal kennied, az feökeliet penig heu uassal süsd meg, ⟨es⟩ es kennied fa olayal, es ha el szarad az fa olay, mossad par luggal, es kennied mind ugi fa olayal es par luggal.

1579 *Ros fereögreöl.* Az rost feözd megh, ad megh eönni, el mulik.

1580 *Auagi.* Az fokhagimat teörd megh fa olayba es eczetbe ad megh innia, meg giogiul.

1581 *Lo laba meg ütesröl.* Akar del eleöt, akar deliest törtenik, mihelt eszödbe ueszöd, ha szinten uton megis, allasd mingiart nap keletre arczal az louat, es mongiad: Te kek auagi feier lo, azt nem czudalom, hogi Szüz Maria szüzen fogatta mehebe es szüzen szülte Jesus Vrunkat, de azt czudalom, hogi te meg üteötted az te elsö labodnak inat az utolso laboddal. Mond rea ezöket haromszor, es mind haromszor törüld ala az inat uagi kezeddel, uagi penig labod talpa eleuel, meg giogiul.

1582 *Meli lo megh rokkan.* Elöször uetese ki mind azt talpat, es uetessen az talpan uert, ugian akkor az szügy ereketis uagassa meg, az utan uagdallia meg er uago uassal az lapoczka kerületit uastagon, es az szügiet, az uerebe uetessen egi iczeuel meg, vegiön 6 lat grispant, 3 lat galiczkeöuet, o hayatis annit, ket lud moniat, fa olait fel meszölnit, egy tikmonni beczi szappant faragion bele, fel meszölni egeöt bort, szaruas faggiatis, ha lehet egi tikmonnit, negi tikmoniat, fel meszeöli ereös eczeteöt, ezeöket egibe timporaluan egi uy fazekba meg melegiteni, azzal uagi uereöfeniön uagi telbe meleg szobaba kel kennj, megh giogiul Isten utan.

1583 *Melj lo meg üti az inat, es meg czomozik es dagad.* Negy vagi eöt tikmonj feieret, szitalt ros lisztel keuerd ösze es keö sooual teöröttel, de a' sojs annj legiön, mint az liszt, kend szeözre, teöd ruhara, kösd labara, tarcz harmad napig raita, de harmad nap utan ugian ezönkeppen uy oruossaggal kösd be, hatod napprais, es kilenczed napra ha meg varasodikis az ina, ne gondolj vele, az utan sar uizzel, ki iar beleöle az faidalom, de az kilenczed nap utan mig meg giogiul, mind addig egy nap raki auagi beczi zappanos vizel mossad, az zappanat raita hannj szaradni, mas nap uayas borral meg melegituen mossa, annakis a' vayassat raita hannj.

1584 *Az meli ebet akarod hogi megh ne forogion, es ne kölikezzön.* Az czipke fan, az melj szörös gubath vagion, keresd azt, abban talalsz apro feier fergeth, abban agj harmat meg eönnj, es akar mint forogion, megh nem kölikezik. Chuzi Pal Vram mondotta oruossagh.

1585 *Hogy gyermek louad szepen megh hezzek.* Asztas szenat egy hordoban, ugi hogi harmad napigh tarczon benne, es mikor abbul az asztot szénabul ki ueszesz az uizböl, es az lonak akarod adni, hincz megh arpa lisztel, es ugy agy az lonak keuesenkent benne, az gyermek lo igen megh hizek.*

1586 *Ha az lo laban holyagos himpok megh indul.* Vegy teszta mezet, kend megh az lo labat, es hincz megh oltatlan meszel, es kend be azal gyakrabban.

1587 *Aliudem.* Oltas meszet egy keuis melegh mezben, tegy borsotis bele, es aual iol mazold be.

1588 *Item.* Uegj scorpio es Isten tehene, fa olayt, kend azal haromszor uagi negyszer, de czak ot, a hol holyagos, minden harmad nap, az az utan iobban megh dagaduan ki fakad.

1589 *Item.* Suttesd megh, ha mas nem hasznal.

Index medicinarum

A

Agiekfaiasrol
Az ki nem lükhett
Az betegh ha megh hale auagi nem
Az möli testön keö iar altal es uere foli
Aszu korsagrol
Arua czalan haszna
Apro boitoriani hazna
Az azoni ha fiat szüle auagy leant
Aluasrol
Aiak hasadasrol
Az azoni hogi hamar foganczon es hamar szülliön
Az beteg ha meg hale
A' kibe alut uer uagion
A' meli giermököt feierre akarsz neuelni
Arani auagi ezüst szinü irasrol
Alaia huddasrol
Az aszonj allatnak hogj sok teie legien

B

Bekarol
Bolondsagrol
Büdös sebröl
Bolharol
Belsö seres ellen
Beli le szallasrol
Belend fü olay
Belsö uarrol
Bornemiszasagrol
Bayfü uize hazna
Büdös szayrol
Boszorkanirol
Barom halalrol
Börök haznai
Belend hazna

C

Czoklasrol
Czömörrül
Czinadonia uize hazna
Czöngöfü olay
Christerium
Czöczfakadasa
Czöcznek faidalma
Czibak flastrom
Czobor ir
Chiristerium uiz czinalas
Czuzrol
Czombor haznai
Czentaurea haznai
Celidonia haznai
Ceclanak haznai
Czallan hazna

D

Dagadasrol
Dihös eb marasrol
Dög halalrol
Deakorium mindön sebre
Dihös eb maras
Dagadasrol
Deakorium megy szinü
Diszno halalrol

E

Emesztesröl
Etetesröl
Ebmaras
Eues uarrol
Egesreöl
Eökör nielü uize hazna
Emle apadasa
Eöklelö ir uy sebre
Erlelö ir
Eruagashoz ualo harmincz kilencz regulak
Eruagas utan mint elliön
Eruagas hasznay
Eruagasbol tortent dagadas
Eruagasra ualo idök
Emle dagadasrol
Emesztetesröl
Eöklelö flastrom
Erös eczetröl

F

Fülbeli ferögröl
Faratsag ellen
Fogfaiasrol
Foliosorol
Feöfaiasrol
Franczurol
Farkas haliagrol
Farkas sebröl
Fekete emplastrom
Fekete ir
Fülfaiasrol
Fekete üröm uize hazna
Farkas alma uize hazna
Feier liliom uize hazna
Fekete deakorium
Feier fogrol
Feier mak olay
⟨Feier deakorium, parazt⟩*
⟨Fekete deakorium, parazt⟩*
Feneröl
Feier ir ⟨parazt⟩
Feier deakorium
Feier citrium
Fekete fogrol
Forrosagrol
Feier terpentina czinalas
Fakadozot szayrol
Fekete üröm hazna
Franczurol
⟨Fakadozot labrol⟩*
Fog faiasrol
Feö faiasrol
Fökeliröl
Feier ir, szarasztani
Feier uiz, szarazto
Feier orczarol
Feier üröm uize haszna
Farkas alma haznai
Fekete deakorium
Fajdalomrol

G

Giermök korsagrol
Geliuarol
Giomorfaiasrol
Ganeilasrol
Giuitokuanrol
Gutta ütes
Görög feier czinalas
Görög feier test szinü
Gilisztarol
Giogiulhatatlan sebröl
Goliobisrol
Gerengies föröll

H

Haliagrol
Hideg lelesröl
Has faiasrol
Hurutrol
Hidegueuesröl
Hoszu czalan uize hazna
Hal fogasrol
Hartias sebre feier ir
Holt giermököt mikent keöl annia meheböl ki hozni
Has faiasrol
Hurutrol
Hagimazrol
Haliagrol
⟨Hoszu cz⟩

I

Ine faiasrol
Ir kemeni
Iz uizröl
Izröl ualo
Ir seb hus neuelni
Ikrendözesröl
Isop uize haszna
Ina szakadasrol
Ir, kenni ualo
Izreöl ualo
Isop hazna
Inröl ualo
Inaknak oruossaga
Italrol uörös ir
Irömnek haznai
Istenfaia hazna

K

Köröl
Keleuenröl
Kigio marasrol
Korsagrol
Kozos feöröl
Közueniröl
Kelesröl
Keneö ir
Kinek uas auagi fa szegik testeben
Kinek orrabol sziuere foly az uer
Kigiorol
Kömeni uize hazna
Kolikarol
Kinek uizelleti foli
Kopasz feöröl
Kapor olay
Köröl
Közueni ir
Közueniröl
Koszrol
Koszos feöröl
Keleuenreöl
Kapotniak hazna
Kömeni haznai
Ki seb miat nem szolhat
Kez röszketeröl

L

Lab dagadasrol
Leaniod ha akarod hogi legiön
Lab teöreröl
Lopasrol
Liliomnak haznaj
Lab fakadasarol

M

Moly ellen
Monia faiasrol
Mely faiasrol
Mirigy ellen
Mindön sebröl
Merkuriom uiz
Madar fogasrol
Meredeökrül
Merkuriom uiz czinalas
Menta uize hazna
Maynak faidalma
Merög italrol
Mirigy halalrol
Mirigiröl
Mecz czinalas
Mehekreöl
Magtalansagrol
Möniülesreöl
Menta haznai

N

Nehezen szülesreöl
Nehezen illatozasrol
Niughatatlansagrol
Niluasrol
Natharol
Nielu faiasrol
Nehezen lelezesreöl
Nilallasrol
Nehessegröll
Negyed napi hideg lelesröl

O

Okadasrol
Orra uere iarasarol

Oh sebre por
Oh sebre citrium
Orbanczrol
Orra uere iarasa
Orra lika ueszese

P

Pokol uarrol
Popium
Puska leöuesröl
Purgatio
Por, szarazto szin sebre
Pattanasrol
Por sebre
Por regi sebre
Pöszercze haznai

R

Reszögseg ellen
Rothat sebröl
Rasztrol
Röszketesröl
Rosa popilium
⟨Rothadasrol⟩
Ruta uize hazna
Rosa uize hazna
Rothat sebröl emplastrom
Rühreöl ualo
Rosa olay
Rothadasrol
Retök uize hazna
Rekedözesröl
Reteök uetesröl
Regi sebröl
Ruta haznai
Rosa haznai

S

Szömfaiasrol
Szaynak faidalma
Szeplös orczarol
Siketsegröl
Süll ellen
Sömörröl
Seresreöl
Szakadasrol
Szürke deakorium
Sebnek hamar giogittasa
Szörferögröl
Szü faiasrol
Sebös lab uizketese
Sarga ir
Scorpio marasrol
Sarrol
Sallia uize hazna
Szökfü uize hazna
Szürke ⟨deakorium⟩ ir
Szökfü olay
Szarazto ir
Szarazto citrium
Sinniedekröl
Sebre ualo ir
Szent Antal tüze
Seb erleleö
Seresreöl
Sebre ualo oruossag
Sebi ferögröl
Szü faias
Sebnek hamar uigaztalasa
Siketsegröl
Szüfogasrol
Szöm faias
Szent Benedök fü hazna
Szüles utan ualo faidalomrol
Sargasagrol
Saar ellen
Szömölczüröl
Sugorodasrol
Sallia haznai
Serpentina fü haznaj
Szökfü haznai
Salata hazna
Szödöries ir
Sebnek forrosaga
Seb inditasa
Szöm faias

T

Teie kinek nincz
Turos szarrol
Tömienös uiz
Torok faiasrol

Torokgikrol
Testnek szaradasarol
Teöresreöl
Turos labrol
Tisztito ir
Turos labrol
Torok gikrol
Tetü ellen ualo
Tüdö rothadasa
Töriek czinalas
Tormanak haznaj
Turrol

V

Ver okadas
Ver hasrol
Viszketegröl
Vörös ir, uy sebre
Vizellesreöl
Viz, sebre
Veörös olay
Vtifü haszna
Vizimenta uize haszna
Vizi betegsegh
Ver folias szüleskor
Varas feöröl
Viola olay
Vöreös deakorium
Vadhus ellen
Ver allatas
Vasnak testböll ki uonasa
Verrel uizelles
Vasznat sargitani
Vizellesröl
Verreöl
Vöreös uiz
Ver peökes
Vy sebröl
Vereött teströl
Violia ioszagi
Ver oszlatas
Ver korsag
Verhasrol
Vak keörömreöl
Vtifü haznaj
Verpökes
Veszesröl
Vagasrol*

Z

Zeöld ir
Zöld flastrom
Zold deakorium
Zöld ir ⟨czinalas⟩
Zöld olay
Zöld citrium
Zem [!] faiasrol

Szentgyörgyi János

TESTI ORVOSSÁGOK KÖNYVE

1619 e.

Az ki nem alhatik
Izreol ualo uiz
Tüzrol ualo oruossagh
Kinek uizeleti megh al
Dagadasrol ualo
Szemnek ualo uiz
Rothadasrol ualo
Franczurol ualo
Foliosorol ualo uiz
Kinek uizeleti lassan megien
Korsagrol
Farkas sebrol ualo
Szemrol ualo uiz
Franczurol
Izreol ualo uiz
Popiomot, kemeni iret mint kel fozni
Kinek farka cziepegh
Szemrol ualo uiz
Sufa orbanczrol
Rothadasroll
Ver hasroll
Rothadasrol
Emeztesrol ualo
Dagadasrol ualo
Az ki uert hugik
Tüzrol ualo
Turos labrol ualo
Szemrol ualo zurke ir
Iz uizrol ualo
Okadasrol ualo
Has menesrol ualo
Ver allatasrol ualo
Veres szemrol ualo uiz
Izrol ualo uiz
Elö uizrol ualo
Puska louesrol
Kinek hata nilallik
Szemrol ualo kek uiz
Keörol ualo uiz
Szemrol ualo uiz
Dagadasrol ualo
Hidegh lelesrol ualo
Kereztelesrol ualo uiz
Kinek torka faj
Okadasrol
Az kinek ganeia megh all
Az kit keö bant
Meregh ellen ualo oruossagh
Emeztesrol ualo oruossagh
Tüzrol ualo
Kinek sebe megien
Innia ualo ueres ir
Sebre ualo ueres ir
Ver allatasrol
Sülj ellen ualo oruossagh
Scibak flaustrom
Az melj azzoni embernek czeczi megh dagad
Farkrol
Dagadasrol
Ver hasrol
Torok faiasrol
Keozuenirol
Feier deakorium
Szederies deakorium
Szent Janos olaia
Keorol ualo ital
Kinek beli ki esik
Lab fakadasrol
Haliagrol ualo
Oh sebrol ualo
Seb eteteo
Elö uiz czinalasa

Oh sebrol ualo ueres ir
Haliagh ellen
Kinek uizeleti nem mehet
Kiben gelezta uagion
Kinek orra uere iar
Dogh halal ellen
Kegio marasrol
Közueni ellen
Korsagrol ualo
Emeztesrol
Kinek farka megh uez
Feö faiasrol
Regi sebrol ualo uiz
Az ki nem alhatik
Sarga ir etetesrol
Citrium oh sebrol
Fekete deakorium
Eokleles ellen
Az ki uert okadik
Kiben sülj uagion
Ha beteghnek zaia zarad
Szederies deakorium
Kinek az sipia ala zall
Kinek giomra faj oruossagh
Keneö szerzam
Az ki nem uizelhetik
Meredekrol
Szeor feregh ellen
Sok nial ellen
Sülj ellen
Kinek füleben feregh uagion
Pok maras ellen
Szem faiasrol
Peczienies szemrol
Veres szemrol
Kiben kegio uagion
Az kiben farkas seb uagion
El uetekezet sebrol
Etetesrol
Az nagj zürke ir
Koz ellen
Szarraz kozueni
Feo faiasrol
Kiben kegio uagion
Teores ellen
Melj faiasrol
Kinek uizeleti alaia
Kiben kö uagion
Az ki nem uizelhetik
Kinek ziue faj
Meregh ellen
Veresegh utan ualo toresrol
Vgjan azonrol
Az ki nem emezthet
Popium
Vigazzo irr
Keneo zerzam
Regi sebrol
Dictamus czer io fü
Verrol ualo
Emplastrum
Meredekroll
Serues ellen
Kozueni ellen
Kinek torongia ki esik
Agh sebrol
Szürk[e] deakorium
Fekete ir
Ganelasrol
Pokol uarrol
Gonoz keleuenirol
Szü faisrol
Egesrol ualo
Kegio marasrol
Veres deakorium
Ki uert okadik
Lab zegesrol
Vy sebrol
Zent Antal tüzerol
Turos szarrol
Etetesrol
Temienes uiz
Szürke ir
Az ki nem zülhet
Fogh ki uonasrol
Feier citrium
Kiben kegio uagion
Szemnek ualo
Az melj sebre fene esik
Szürke daakorium
Feier ir fozese
Pokol uarrol
Flaustrom czinalas
Kiben ko uagion
Fül faiasrol
Az kinek teie nem lezen
Ver korsagrol
Franczurol
Calafonia fozese
Az kinek laban zeor feregh uagion

Ir minden seb kotni
Sebnek tiztulasarol
Turos labrol
Egesrol
Fene ellen oruossagh
Kinek orra uere megh nem all
Dagadasrol
Keozuenies labrol
Georögh feier
Tüz ellen
Puska loues ellen
Kinek ziuere nilallik
Aranias teriek
Lagi zold irr
Ver megh allatasrol
Seruesroll oruossagh
Vy sebre ualo
Keleuenirol
Turos labrol
Feo faiasroll
Kinek giomra megh hul
Has faias ellen
Kozuenirol
Dialteat ig kel czinalni
Rezeges embernek ualo ital
Glet uiz
Feier citrium
Horutasrol
Okadasrol
Kinek orra uere
Polcz moha
Contra pestem

Keozueni sebrol
Kozos förol
Fogh faiasrol
Etelnek keuansaganak adasa
Az melj sebnek uere megh nem all
Pokol uarrol
Korsagroll
Keo bantasrol
Veres olai czinalasa
Kiben bek[a] uagion
De peste
Lab faiasrol
Feier irnek hazna
Has faiasrol
Fokhagimanak haznarol
Veres kapoztanak hazna
Bisalma neuelesrol
Cziomor ellen
Kit züue fogh
Az puska goliobis ki uetelirol
Glet viz
Fejer citrum
Huratasrol
Okadasrol
Kinek ora vére jar
Polcz moha
Contra pestem
Köszvény sebröl
Koszos föröl
Fogfajasrol
Etelnek kivanasarol

1 *Ver hasrul.* Szedgied az cyprust, rutath, tongöri szölöt, eggiot fözd meg feier borban es igia meg. Probatum est.
2 *Az kinek föleben kell.* Vegied az naroncz almanak az felso heiath, es az fekete reteknek az felsö heiat, es ued uizet, facziad megh az narancz alma heiual, es osd az fuleben. Probatum est.
3 *Az meli embörben ko uagion.* Keres paretarium neü füet es ued uizet, az teniredböl ad meg innia. Azontul az ko mindgiaras ki iö, ha keneg nem veheted uizet, tahat foz meg bene ⟨s⟩ es leg ottan meg gogiul. Probatum est.
4 *Az kinek ver szall az melire.* Az ciprust meg kell mosni es egi poharban kell teni, tizta uizben meg igia, haznal.
5 *Orbanczrol.* Eczetot, galicz köueth, timsot, eget földet, bonus armenust kell ozue torni, es meg keuerni, azzal kell keni. Probatum est.
6 *Horut ellen.* Vegi papa fueth, isopot, salliat, apiomoth, regi fenio magot, ezöket fozd meg borban, azal kell inia adni, haznal. Probatum est.
7 *Eernek meg uagasarul.* Szoroz tomient, alauest özue, vy tikmoni feiriit közi-

ben, ezoket esue elegituen czinali ires ruhat belole mind-addig, mig az er ozue nem forad. Ez felle ires ruhaual naponkent mindadeg kosd, mig meg nem giogul. Probatum est.

8 *Mely sebröl, kibol az uas ki ⟨nem⟩ uetel utan uer nem ione ki.* Fell kell funi rez cziuel es az lelegzetnek miatta minden undoksag, ki ot ben reket uolna, ki szarmazik. Annak utana bort ös az sbben [!], meg tisztita, meg sem haiga [!] rotthadi [!]. Probatum est.

9 *Rothat husrul.* Vegi az kemenczebol iol meg eget agiagot, ⟨eli⟩ egilicz ozue eros eczetuel, uesd egi fazekban, forald meg, zurd meg.

10 *[Szemreol ualo].* Gieombert, timsot, galicz keouet egj arant, es mint annak eggike, nad mezet kett anniet, azok keozul mindenik annie legien, mint egj dio, es süs harom tikmoniat, de igen megh ne süsd, es ezeket megh kel törni, tizta ruhaban megh facziarni, es euegben zürni, estue es reggel szemeben erezteni benne, megh giogiul. Probatum est.*

11 *Keörol ualo oruossagh.* Jaba [!] iret Szent Jakab napian kel asni, megh kel azalni, porra kel tenni, egj aranj forint menieth megh niomna, anniet kel egjzer egj italban adni, megj giogiul. Probatum est.

12 *Fakadozot labrol.* Egj font geleth, egj penz ara eczetet erossen kel fozni, es egj füller arra timsot maganak megh fozni, ez ket felet egjben kel elegitteni, euel kel kötni, megh giogiul. Probatum est.

13 *Az kinek ganeia uagj uizeleti megh all.* Az eb teiet mind giükeresteol, az apro maluatis mind giükeresteöl zepen megh kel mosni, es egj fazekban kel tenni, tizta uizet rea tölteni, kenier hey alat megh kell fözni, hogj el apadgion, egj kiczint oztan megh kel szürni, megh kel innia adni felesteokeom korban, az utan io ereossen be kel takarni, ha megh izza, es legh ottan el indul. Probatum est.

14 *Az scordium fünek haznarol.* Sok külömb kölomb fele betegsegrol io az scordium fü. Feökeppen az deögh halal ellen igen io, az ki tud uele elni, meljre en minden ketsegnelkül megh tanittom az embereket, kik egj masnak zolgalni es haznalni akarnak. Negj keppen azert ember az scordiummal elhet. Eleözeor minden nap reggel nagj halat kel adni, hogj az eo ostora ellen az Jesus Christus altal teremptetet, ki altal megh oltalmazzon az pestistöl, akkoron egiel az scordium porabol annit, mint harom penz megh niomna, de ehomra.

15 *[Az scordium fünek haznarol.]* Mas keppen az scordiomot forrald megh feier borban, es hainalban igial melegen egj küs poharral benne, es alogial annit, az meniet akarz.

16 *[Az scordium fünek haznarol.]* Harmad keppen megh fozd tizta mezben az scordium porat, es minden napon ehomra, Isten neuet segetsegul hiuan, egj kis kalanban kel benne enni.

17 *[Az scordium fünek haznarol.]* Negiedkeppen az scordiumnak leuelet zaiadban kel tartani, hogj az deogis megh ne⟨ban⟩ banczia az embert. Probatum est.

18 *Hidegh lelesröl.* Centaureat hidegh lelesröl, kenier hey alat fozd megh borban, igia megh, haznal. Probatum est.

19 *Az ki nem alhatik.* Feier mak, magiaro hagjma, rosa uiz. Az feier makot magjaro hagjmaual eözue kel törni, rosa uizet keozebe kel önteni, czinallianak olliant, mint kett pogaczia, ket ruha közöt keossek az homlokara, es el alozik utanna.

20 *Izreol valo viz.*
Bonus Arminus

Timso
Mez
Szereczien dio
Keues eczet
Feier borban kel megh fözni.

21 *Izreol valo.*
Rusa maz
Petrisoliumnak giükeret megh kel torni porul. Timso, zereczen dio. Tizta mezben megh kel fözni.

22 *Tüzreol valo oruossagh.*
Kamfor
Bonus arminus
Timso
Tikmoni
Feier eczet
Rusa uiz
Mind egjben kel timporalni.

23 *Kinek uizeleti megh all.* Apiomot, petresoliomot, eger farkat, czimbort feier borban kel megh fözni, azt kel innia adni.

24 *Dagadasrol ualo viz.*
Folio uiz lott 1
Teörot len magh lott 4
Timsot lott 7
Ez harom fele had foieon harom oraigh, mikor megh fö, safrant, kett penz arat kel bele uetni, had föieon edgiut, melegen kel rea kötni.

25 *Szemnek valo viz.* Eget bor, dio, mondola, baraczk magot 9, torj megh, egj euegben kel tenni, az ganeiaban kel tartani, tizen eötöd napigh kel benne allani. Ki kel uenni, megh kel zürni, azt kell az embernek szemeben bocziatani.

26 *Rothadasrol valo.* Hars fanak az leuele, ros szalma, szen, timso, galicz keo, mezuel kel fözni, hogj sürü lezen, aual kel kötni.

27 *Vgian azonrol.* Kenier heiat, grispant, galicz köueth egesd megh iol es fözd megh.

28 *Sarga uiz faranczurol valo.*
Mastix lott 1
Minium lott fel
Kamfort lott fel
Timien lott fel
Hoszu borso lott negyed
Safranj negied rez lott negyed
Eget bor egj meszelliel

29 *Foliosorul valo zeold viz.*
Tizta uiz
Eczeth
Timso, Galicz keö, Grispan.

30 *Faranczurol valo szederies ir.*
Tizta uiz lott 8
Grispant lott 4
Feier timient lott 4
Thoboszt lott 4
Fa olay lott 4

Len magh olay lott 2
Mesz lott 2
Ezeket egiben kel timporalni, ugj kell megh fözni lassu szennell.

31 *Kinek vizeleti lassan megien.* Az apro füet megh kel fözni nagj üstben, oszton kadban kel tölteni, abban kell feredni. Apiom uizet kel innia adni, eper uizet kel innia adni, ozton amaz feold füstinek kel uizet uenni, azt kell innia adni.

32 *Korsagroll.* Eleozeor purgatiot kel neki adni, keczke teieth egj pintet, petriselium leuelet, rutat, salliat, uy aczelt, ki nem uolt müben, megh kell ioll izaztani, azt kel az teyben martani, haromzor kel megh tüzesitteni, megh kel innia, ozton negied nap az utan megent megh kel foraztani, fekete ürmoth, szekfütt az feredoben tenni, oztan sallias uizet innia adni, oszton az utan egj hett mulua az tüdo erth megh kel vagni.

33 *Farkas sebrol valo.* Borsos cziga, ki az uizben uagion, negj papa füeth, ezeket mind porra kell törni, azzal kel az sebet hinteni.

34 *Szemreol ualo uizz.*
Timso
Tikmonj feier
Alues
Eufrasia uiz
Grispan
Keomeni uiz.

35 *Faranczurol.*
Timso lott ½
Feier timien lott 2
Kenesö lott 4
Saitalan dizno hay lott 2, grispan. Ezeket özue kel törni es heü hazban kel kenni az betegh embert, minden testet, de megh tarczia magat mind eteltol, italtol, bort ne igiek sokat, hanem az feier liliomnak giükerit megh kel fözni uizben auagj borban harmad napigh, es azt igia, haznal.

36 *Izreol valo.* Tikmoniat megh kel aszalni, teorni, ruha mohra kel kenni, ugj kell asz sebre tenni.

37 *Popiomot, kemeni [!] ualo iret igh kell fözni.* Az iegenie bimbot tord megh haial, addigh migh ideie leszen, leszen [!] az fükett szedni. Oztan mikor megh szeded az füeket, tord megh ereossen, tolcz bort reiaia, had allion raita harmad napigh, ozton ted egj üstben az iegenie bimbot, kiket eözue törtel az haial, had feöieon egj keuesse, oszton ted hosza az füekett, had feöion, osztan az iros uaiatis ted hozza, had feöion egj oraigh, ued ki, szürd megh valamiben, hadd allion raita egj eyel, osztan ued el rolla, csziak [!] az bor maradgion raita.

38 *Kinek az farka cziepegh.* Baraczk magh kilencz, petrisolium giüker, fok hagjma harom feö. Tizta feier borban kel megh fözni egj fertalj oraigh, estue, reggel igia.

39 *Szemreol valo viz.*
Turtia proparata lott ½
Camfor lott ½
Egetet timso lott ½
Rosa uiz lott ½
Keömeni viz lott ½

40 *Sufa orbanczrol valo.* Kender magot megh kel fözni borban, megh kel szürni, teorni erossen, eczetet, galicz keo, safrany, ereossen kel megh fözni, aual kenni.

41 *Szemröl ualo uiz.*
Eufrasia uiz mindeniknel töb legien,
Keomeni uiz
Rosa uiz
Timso
Ezeket mind egiben kel timporalni, alua kel szemeben bocziatani.

42 *Rothadasrol.*
Geleth
olay
Viaz menie az gelet, kett anni, olay anni, menie az uiaz.

43 *Ver hasrol.* Kouacz szart megh kel szitalni porul, es Zent georgh füet megh kel torni, azis annie legien, mint az kouacz szar, mezben megh kel fözni, higan, es uizet ne igiek reaia, hanem bort. Es az malua rosat porul kel törni, az uiragat az borban kell uetni, ugj kel megh innia adni mind addigh, migh megh giogiul.

44 *Rothadasrol valo.* Vti fü uiz, Alue patjcum, mirha, bors. Ruha mohot kell bele martani.

45 *Szemreol valo viz.*
Lauria bacha lott ½
Kamfor lott ½
Turcina preparata lott ½
Alues lott ½
Lapis kalamaris lott ½
Midi lott ½
Frigius lapis lott ½
Szürke pola lott ½
Rosa uiz lott ½
Keomenj uiz lott ½
Eufrasia uiz lott 3
Megh kel fözni tizta fazekban.*

46 *Szemreol valo uiz.* Buza szem XXVII. Medenczeben kel törni, kenesö kell. Feier bort kel rea tolteni, egj eyel es egj nappal allion raita, szürd megh ruha altal.

47 *Emeztesreöl valo.* Giomber böuön, tikmoni feiert nierset. Eros eczet egj mezelliel legien, kenieret kel pirittani, szek füet az tikmoni feiereuel megh kel habarni, az hasat megh kel giomberrel hinteni, ozton az köldökere szek füet kel hinteni, oszton azt melegh eczettel megh kell onteni, az pirittot kenieret ugj kel az hasara kötni.

48 *Dagadasrol ualo euplæstrum.*
Mez
Bonus armenus
Siroph
Erös eczet, fele mez legien.

49 *Az mely uert hugik.*
Tirgius lapis lott ½
Szurke kola lott ½
Rosa uiz lott ½
Eufrasia uiz lott 3

Megh kel fözni tizta fazekban, az melj uert hugik, az fokhagimat törd megh, ad megh innia borban, megh giogiul.

50 *Tüzrol valo.*
Tikmoni feier
Safranj
Veres olay

51 *Az mely embernek uy turos laba uagion.*
Rosa uizett
Bonus armenust
Bort czinaly eozue.

52 *Szemröl valo viz.*
Timso lott 1
Laurea baccha lott 1
Aloes lott 1
Lapis kalaminaris lott 1
Szarka kola lott 1
Kamphor lott 1
Feier borban kel megh fözni, ugj kel szemben erezteni.

53 *Szemröl valo zurke ir.*

Thurcia praeparata	lott 1
Mil	lott 1
Kamphor	lott 1
Paspenum alisi	lott 1
Veres uiaz	lott 1

54 *Iz vizrol valo orouossagh.*
Geleth
Kinkeo
Az czier fanak az belsö heiat kel megh torni porul, mind egj arant, azzal kel hinteni az sebeth.

55 *Okadasrol valo.* Az szereczien dio uiragiat megh kel torni, es borban fözni, azt kell innia ehomra.

56 *Has menesrol valo.* Egj zeleth kenieret piricz megh. Tord megh mezzel, az utan hincz megh giomberrel, szereczien dioual, megh giogiul.

57 *Ver allatasrol, kinek fogat ki vonzak.* Timsot, giombert; Ezeket egjben kel timporalni, azt kel az foga helliere tenni.

58 *Veres szemrol valo viz.*
Timso
Tikmoni feiere
Alues
Eufrasia uiz*

59 *Izreol valo viz.* Isop, kapotniak, sallia, rutha, szekfü, timso. Veres borban kell megh fozni.

60 *Iz vizrol valo.* Egeth borban ken köuet kel megh fozni, egj eiel kel raita allani, ruha mohot kel kotni az sebre, ozton rea kel kotni.

61 *Eleo viz betegh embernek innia adni.*
Cyprus
Sallia
Dictamus
Narancz hei

Bonus armenus, hat faszen.
Borban kel megh fözni, kenier hey alat.

62 *Puska löuesrol valo.*
Spikinard olay
Rosa olay
Egeth bor
Az meniet akarz, eozue czinalni.

63 *Kinek hata nilallik.* Az lo cziokliola laban felliul ki uar uagion, azt kel le meczeni, megh kel torni, ozton az himlo ganciat kell keresni, feier borban megh kel facziarni, ugj kel megh innia adni.

64 *Szemrol valo kek viz.* Az rosa uizben salaminakat kel uetni, ozton kek pozto altal kell megh zurni, hatzoris, harmad napigh kell az medenczeben allani, ugj kel euegben tölteni, aual kell az zemet giogittani.

65 *Szemrol valo viz.*
Tikmoni feiere
Timso, Crispan
Eufrasia uiz, Rusa uiz
Megh kel melegitteni mélégen.

66 *Keörol valo viz.* Ved uizet az epernek, es ad innia az kiben keö uagion ehomra minden reguel, az köuet el rontia. Probatum est.

67 *Szemrol valo viz.*
Rosa uiz
Keomeni uiz
Timso, Tikmoni feiere
Ozton az uak zemre kel kotni, de mint kett fel almat; ugj kel czinalni, ruhat kel az uizben martani, azt kel az zemre kötni.

68 *Dagadasrol valo.*

Tobos	lott 4
Viaz	lott 3
Mastix	lott 1
Bonus armenus	lott 1
Szek fü olay	lott ½
Rosa olay	lott ½
Hod hay	lott ½

69 *Hidegh lelesrol valo ital.* Asd az nap utan iaro fünek giükeret, egj beogreben tegied, tolcz bort rea, tegj kenier heiat rea, fozd megh erossen, azt igia melegen mint megh turheti, el hadgia az hidegh.

70 *Kristilioszesrol valo.* Feier liliomot megh kel fozni, zurni, olait kel rea tölteni, pesterczei sziluanak leuet kell, ismet zzena [!] periet, azokat mind kel fözni uizben, megh zürni, egiben kell erezteni, bor legien az fele.

71 *Kinek torka fay es sebes.*
Timso, mez, szek fü,
Szereczien dio, bor
Nad mez, rosa pogaczia.

72 *Okadasrol valo.* Bisalma leuel, keotouelj [!] leuel. Borban melegitteni, az utan az iohara kell kotni, es az utan kis kalarist kel törni, innia adni, megh giogiul mind addigh.

73 *Az mely embernek az ganeia megh all.* Apro maluath, ozton ceklanak leuelet fozd megh uizben, ozton zürd megh az leuet, es az leueben ues korpat, ismegh fozd megh, zürd megh, ozton uegi egj embernek ualo italt, mint egj iczeni, es

anni olayt tolcz bele, menie egj tikmoniban ferne, anni sot, es fa olayt, es melegen, mint megh turheti az uiod, tolcz az temloben.

74 *Az mely embert keo bant.*
Betonikath
Nagj czialiant
Cziombort
Giöngh füet. Ezeket mind teouestol kel asni, megh kel ezeket fozni borban, az bornak hideget kel innia adni rea.

75 *Meregh ellen ualo.*
Eczetet
Mezet
Kekkött
Centaureat. Ezeket mosd megh, tord mind ozue, mas nap reggel ad megh ehomra innia, melegh uizet reaia igiek, es ki ueti az mergett.*

76 *Emeztesrol valo.*
Kakuk fü
Bonus armenus
Safranj, Tikmonj
Ezeket kel egiben timporalni, es megh egie ehomra.

77 *Tüzrol valo.* Cziengeo fünek az uiragat zitaluan, safrant, tikmonj feiert, ezeket ozue kel habarni, rea kell kotni.

78 *Kinek sebe ki megien.*
Alues
Mirrha, Timien, Aranj geleth
Tikmoni feier
Eget borban kel megh fozni.

79 *Innia ualo ueres ir.*
Barani piritto
Fa olay
Iros vay, viaz, kenesö
Ezeket megh kell fozni es innia adni.

80 *Sebre ualo ueres ir.*
Vizet egj kis fazekban
Egeth bort, olayt
Timsot, Timient,
Rosa leuelet, Terpentinat
Fozd megh ezekett.

81 *Ver allatasrol.* Galicz kouet megh kel oluaztani, abban kell ruhat martani, azt kell az sebre tenni, ahol az uer iar.

82 *Fü es sapiom.* [!]
Szappan
Liliom giüker
Spikinard olay
Szekfü
Kamphor, petercze.
Ezeket megh kel fozni, torni erossen.*

83 *Süly ellen, kilseo.* Fogd megh az Isten üneit, zarazd megh es tord porra, es annak utanna oh haial elegicz ozue, es annit tegj az sebre, ki befedi. Probatum est.

84 *Szibak* [!] *flaustromboz ualo por.*

Georogh feier
Timso, Timien, Giomber
Ezekett kel ozue timporalni.

85 *Az mely azzoni embernek czeczi megh dagad.*
Bablist
Malua giüker
Fenegrecum porul
Rosa olay, safrani.

86 *Farkrol valo.*
Rosa uíz
Viola olay
Tikmoni olay
Rosa olay
Crispan
Mirhat megh kell fozni.

87 *Dagadasrol valo.*
Folio uiz egj pint
Torott len magh lott 3½
Eget timso lott 1
Ezek had foienek kett unire [?] olay, mikor megh feo, safrant kett penz arat kell bele uetni, melegen kell kötni.

88 *Ver hasrol.*
Bablist
Giomber
Bors, mez. Ezeket fözd megh, ad megh enni ehomra.

89 *Torok faiasroll.*
Szereczien dio
Timso, viz, cziga
Ezeket fozd megh, kötozd uele.

90 *Keozuenirol valo.* Erdei maczka haiat keres, medue haiat, borz haiat, egj reczet, de him legien, es azt megh meliezed, ki uesd az belit, ezekkel zepen megh tölcz az reczet, es ted egj uy fazekba, es masik uy fazakat as be az földben, es az mely fazekban az kacziath, az az reczet tezed, furdald megh az feneket uagj harom hellien, es ted az mazas fazekban, az feneket, az melj mazas fazakat az földbe be astal, tapazd be erössen sarral. Az melj fazekban az recze leend, rakd körniul az fazakat szennel, ugj anniera, hogj mind szenne legien az recze, annak az siria mind az also fazekban megien, az mely közuen dagad, niluan megh giogittia, cziak kennied uele. Probatum est.

91 *Feier deakorium.*

Fa olay	fünth
Feier uiaz	fonth
Geörogh feier	fonth
Mastix	lott 1
Camphor	lott 1
Timien	lott 1
Terpentina	lott 1

92 *Szederies deakorium.*

Geleth	lott 6
Olay	lott 4
Grispan	lott 4

Timien lott 1
Eczet lott 6

93 *Feier deakorium.*
Fa olay, uiaz
Gelet vna lott 1
Timien
Mirha
Maxtix*

94 *Szent Janos olaia.*
Rosa olay
Fa olay
Gelezta olay, geliszta por, cziengeö fünek az uiraga porull. Szent Janos füenek az uiraga porul, egerfark porul, Apopanis. Terpentina egj keues,
Safrani
Mirha
Maxtix, Timien
Ezeket mind egiben kel timporalni es fozni, es az sebet kell uele kotni.

95 *Keorol valo ital.* Az baknak az ueret megh kel azalni es megh törni, es innia adni.

96 *Mely embernek beli ki esik.* Igen melegh teiben megh kel mosni, ha az nem lehet, borban auagj melegh olayban egj ruhat megh kel hasittani, abban kel varrani, mind addegh kell rosa olayal kenni, migh megh giogiul.

97 *Kinek laba fakadoz.* Timsot, tizta uizet, timient, feleni legien, mint az timso, uad safrant. Ezeket iol megh kell fözni, ugj kel kotni uele az turos embert. Jo heuen kell rea kötni, mint megh türheti.

98 *Haliagrol valo.* Az eleuen szarnias georliczenek az iob laban ualo neuetlen uyat mesd el, es cziepencz az szemeben harom cziep uert, ozton erezd el bekeuel.

99 *O sebröl valo szürke citrum.*
Sarga uiaz lott 8
Len magh olay lott 6
Terpentina lott 3½
Lapis kalaminaris lott 3½
Maxtix lott 1½
Timien lott 2
Az töb zerzam hogj megh feo, az timient es az maxtixot ugj kel bele uetni, hogj megh hül.

100 *Feier viaz seb eteteö.*
Sublimatum lott 1
Egeth timso lott 2
Georogh feier lott [1] lott 2, keues kamfort, eget bort.
Rosa uizet mint egj kis euegh poharral, az sublimatomot erossen megh kel torni, az timsot megh egetni es teörni.

101 *Az eleö uizet igh kel czinalni.*
Dictamus lott 2
Tormentilla lott 2
Niul rosa lott 2
Centaurea lott 2
Betonica lott 2
Apro boitorian lott 2
Fok hagjma lott 3

Rutha	lott 2
Sallia	lott 2
Fodormenta	lott 2
Cziabaire	lott 2
Eger fark	lott 2
Folio fü	lott 2
Apiom	lott 1½
Leuesticon	lott ½
Feier ürom	lott 1½
Menta	lott 2
Fenieo magh	lott 2
Kegio tarkoni	lott 2
Cypros	lott 2
Galganum	lott 4
Keomenj	lott 2
Papa fü	lott 2
Isop	lott 2
Ezerleuelü fü	lott 2
Makamatra	lott 2
Chynnar [?]	lott 2
Nuces	lott 2
Szereczien dio	lott 2
Fa olay	lott 4
Bors	lott 4
Safranj	lott 4
Hoszu bors	lott 2½
Kamphor	lott 2½
Ficus libra	lott 1
Giomber	lott 3½
Szent Janos keniere	lott 3½
Satangh	lott 2½
Cziollian	lott 2½
Barsalicum	lott 2½
Caban caromate	lott 1½
Areopatica	lott 2
Veres rosa	lott 2
Feier rosa	lott 2

Albae linguae. Elözeor egesd megh tizen eöt pint eget bort, egj pint eczetet, es tizen kett pint bort, ezekuel czinald egjben.

102 *Oh sebrol valo ueres irr.* Feniö uiaz fel font, tizta uiz, azis fel font, sendelica lott 2, egetet bor harom penz ara, es mikoron az fenio uiazt es az tizta uiazt eozue oluaztod, es az sendelycat, akkor az eget bort ezek koziben tolcz. Es igen zep lassan keueried, hogj megh ne egien, mind addigh, migh megh feo, es ued ezedben az sendelicat, mert nem az az sendelica az, kit müben zoktanak uenni, hanem masfele, sohun egiebut nem talalni, hanem az borbelioknall' es patikarosoknal.

103 *Contra haliogh.* Celidonia uisz, pomen uiz, rosa uiz, ezeket egj mertek szerent czinald egiben, es igh elj uele.

104 *Az kinek vizeleti nem mehet.* Apiomot, petrisoliomot, feier borban megh kel

fözni, eger farkat, uer onto füuet, cziombor[t], ezekett egiben kel elegitteni, es megh kell innia adni.

105 *Haliogh ellen.* Ved az uad kannak az agiarat, roncz megh, es tord megh, azald megh, es az porat io lagian, hincz az zemeben, es el hasogattia az haliagot az zemrol, minden fele haliagot el uezt ketseg nelkül. Probatum est.

106 *Az mely emberben gelezta uagion.* Az ciprost fozd megh feier borban, es ad megh innia, ki uez belolle.

107 *Ver hasrol.* Ved az fekete czialliant, fözd megh feier borban, es ad megh innia, megh all raita ketseg nelkul.

108 *Szemnek ualo uiz jo.* Rosa uiz es komeni uiz mind egj arant legien, kanfor is legien, az aloes keueseb legien.

109 *Kinek orra uere iar.* Az apiomnak az leuelet megh kell azalni, megh kell teorni, es szitalni, es az porat melegh borban megh kel innia adni, s megh all.

110 *Az deogh halal ellen.* Fekete ökor farkat, szapora füuel feier rutat, fenio magot, ezekett mind egiut kel az borban elegitteni, es minden nap igiek benne, es nem uralkodik eo raita az deogh halal.

111 *Kegio marasrol.* Terpentinat forrald megh teiben, es kosd az marasra es minden kettseg nelkull megh giogiull.

112 *Keözueni ellen.* Timien egj font, timso mas fel font, galiczkö mas fel font, kenesö egj font, hais [!] kel bele.

113 *Kinek vizeleti megh all.* Keresd es asd az szapara füuet mind töuestol, es ad megh innia, megh giogiul.

114 *Kinek orra vere iarr.* Ruta uiz ha az orraban bocziattatik, megh all.

115 *Korsagrol valo.* Ved uizet az has uiraganak, es ad megh innia az betegnek, mikoron eötot az korsagh bantia, es mingiarast el hadgia. Kesertet dologh.

116 *Emeztesreoll.* Az tormentilla giükerit ted porra, es habard eozue tikmoni feierrell, hincz megh az szenen egj uy teglat, es eösd felliul rea, es ad megh innia, es tiztesseget uallaz uele.

117 *Kinek farka megh uez.* Vegj anni galiczköuet, menit kebzes, hogj elegh, tolcz egj korsoban, es fed be erössen, had egien meg erossen, ted porra, hincz megh az sebet uele, es megh giogiul.

118 *Vgian azonroll.* Vegj egj penz ara mezet, es heuicz megh egi singh uasat, es ted az mezben, migh ollian lezen, mint egj lictarom, es azt kend egj ruhara, es ted az sebre, megh giogiul.

119 *Fö faiasroll.* Vegj anni eczetet, meni egj lud moni heiban ferne, es kett penz ara safrant, egj tikmonj feierit, ualamenie az eczet, anni rosa uiz legien, es timporald egjben, es marcz egj tizta ruhat bele, es ted az feiere, s megh giogiul.

120 *Vgian azonroll.* Fozd megh feier borban az rutath, salliat, cyprust, isopot, ürmot, cziombort, kakuk füuet, borostiant, aual mosd az feiedet, es kosd rea az utan, haznal.

121 *Regi sebrol valo viz.* Vegj egj mezely bort, es egj meszelj esseo uizet, et [!] lott timsot, fel lott grispant, es aual mosd az sebet.

122 *Az mely ember nem alhatnek.* Ved az sallianak az maguat, es fozd megh akar mi uizben, ad megh innia, es megh giogiul.

123 *Sarga ir etetesroll.* Vegj terpentinat, tormentillat, kamfort, timient, barani fagiat, uiazt. Ezt tugiad, hogj minden dagadasrol es etetesrol io, de igen erössen kel megh fozni, es ruha altal megh szürni.

124 *Citrium oh sebrol valo.* Vegi uiazt, terpentinat, ha az terpentina nem lezen, uegj fenio uiazt, jegenie fa bimboiat, iros uaiat, teifelt, szaruas fagiat, timient, fenegrecomot, es lassusagal kel megh fözni, hogj megh ne egien.

125 *Fekete deakorium.*

Glett	lott 3½
Viaz	lott 2½
Terpentina	lott 2½
Timien	lott ½

Ezeket erössen megh kel fozni.

126 *Eokleles ellen ualo oruossag.* Vy uiaz, terpentina, ser, galicz keo 8 lott, magnita keo 4 lott, olybanum lott 2½, fenio magh olay lott 1, kamfor lot 2. Ezeket czinald egiben, es haznal.

127 *Az ki uert okadik.* Az retket törd özue giomberrel, erez egj kis mezet bele, ad megh innia cziak anniet, menie egj dio heiban ferne, es megh giogiull.

128 *Kiben süly vagion.* Az mely embernek az all feleben süly uagion, tord megh az mercuriomot, es habard eget borban, egj euegben, es tölcz egj fazekban uizet es ted az tüzhoz, es az eueget ted az uizben, migh nem for, ozton hogj latod, hogj feligh uagion azon es merd megh, hogj megh fagj.

129 *Ha betegnek az szaia megh szarad.* Timsot es giombert, egj keues grispant tord özue, es erezd mezben, es egj cziuporkaban fozzed higan, es az betegh mosogassa szaiat uele.

130 *Szederies deakorium.*

Fa olay	lott 20
Eczeth	lott 3½
Arani geleth	lott 12
Szaruas faggiu	lott 2
Maxtix	lott 2
Timien	lott 2
Momia	lott 2

131 *Az kinek az sipia ala aszal az torkaba.* Celidoniat mosd megh zsep[!] tizta uizben, az leuelet uesd feier borban, forrald erössen, ued ki az szentöl, szürd megh ruha altal, ues timsot bele; szekfüet, giombert, nad mezet, es haznall.

132 *Vgian azonroll.* Az agrimoniat fozd megh akar borban, akar uizben, erez egj keues nad mezet bele, es narancz heiat, es erössen fozd megh, ugj mint feligh, es io leszen, ha aual mosod az szaiadot, de timsois kell beleie.

133 *Kinek giomra fay.* Az koros fanak az heiat azald megh, törd megh, uesd feier borban, ad megh innia, es megh giogiul.

134 *Keneo szerzam.* Az ünönek az fagiat, uiazt, timient, olait, az kek liliomnak az töuet, farkas almanak az töuet, terpentinat timporald egjben.

135 *Az ki nem uizelhetik.* Egie megh az komennek giükeret, mikor fekeni megien, es az uizebennis igiek, megh giogiul.

136 *Meredekrol.* Az fenio magot tord megh, eos egj keues eget bort reiaia, es agj innia egj keueset benne, az tobbit kend az uekoniara.

137 *Szeör feregh ellen.* Vegj mezet, uiazt, erös eczetet, timporald özue, ted az sebre, es megh giogiul.

138 *Sok nial ellen.* Vegj rutat, salliat, isopot, egj arant mertekel, es fozd megh. Estue holual id megh, igen haznal.

139 *Süly ellen.* Az Isten üneiet keresd, es szarazd megh, es tord iol megh, egj keues oh haial egietemben, de cziak annie legien, hogj az port egiben giüyczie, kösd uele, ketsegnelkul megh giogiul.

140 *Kinek füleben feregh vagion.* Galicz keouet, olayt, sot, bort, eczetet, ezeket timporald egiben, es bocziasd az füleben.

141 *Pook maras ellen uagj merges keleueni ellen.* Az legiet, pokot, fokhagjmat,

safrant, rosa uizet, egj keues bort; ezeket timporald eözue, es kosd rea, ki uonza az mergeth.

142 *Szem faiasrol es haliagrol.* Ved az eufrasianak uizet, es az celidonianak, az komennek uizet, elegicz egiben, es harmad napon erezd az szemeben, kin uer uolna, uagj haliogh uolna, megh giogiul ketsegnelkull.

143 *Peczienies szemröl.* Az giermek uizeletiuel elegicz eozue az mezet egi kis mazas cziuporban, fözd megh erössen, bizonial io.

144 *Veres szemrol.* Fözd megh az tikmoniat, es az szekit ued ki, az feierit meteld megh fa kessel egj euegh talban, es egj kis timsot ues koziben, azzal hincz megh, es kett giüker giombertis ues bele.

145 *Szem faiasrol.* Baracz magh, komeni giüker, timien, ezeket tord erössen, es kosd az szemre, mikor rea kötod.

146 *Kiben kegio uagi egieb feregh vagion.* Az köros fanak az maguat uagj heiat uagj leuelet megh kel fozni borban, azt kel innia adni.

147 *Az mely emberben farkas seb vagion.* Sos mezzel megh kel kenni, es az tekenös bekanak az tekenoit megh kel torni, uele megh hinteni, es haznal.

148 *Az el vetekezet sebrol.* Az oltatlan mezet es az fa olait megh kel habarni, es az sebre kel kotni.

149 *Etetes ellen.* Az eb teinek az giükerit keresd, azald megh es tord megh, es uizben kel megh innia.

150 *Az nagy szürke irr.*

Terpentina	lott 1
Feier uiaz	lott 1

Baranj fagiut es olait, ezeket fozd eözue, keuerd erossen, hogj megh fö, ued ki az szentol, de ki ne ösd, migh az tob zerzamot bele nem ueted. Elozor maxtixot, az utan

Aranj gelet	lott 2½
Turcia proparata	lott 1
Laurea baccha	lott 2
Miniomot	lott 1
Görogh feier	lott 1
Camfor	lott 1

Ezeket tord iol eozue, io szürke ir lezen benne.

151 *Kooz ellen.* Olayt, uiazt, feniü tobozt, ezeket tord egiben, es kosd az feiere, megh giogiul.

152 *Szarraz kozueniroll.* Keres farkas faggiat, es zcolot, bort, timsot, egj mertekben. Czinald egiben. Ezcknek ued uizet, es ted az hol fay oda, es megh giogiul ketsegnelküll.

153 *Kiben kegio vagi beka vagion.* Az czierfa heiat megh kel törni, es igia megh, es az feregh mindenestol el romol benne, es ugian azon ganeiaual ki megien.

154 *Feö faiasrol valo.* Vad kendert fozd megh borban, akar eczetben, es kosd az feiere.

155 *Teöres ellen.* Vegj bab liztet, si⟨po⟩ropot, fa olait, tikmoni feieret, arpa liztet, es ros liztet, egj keues eczetet, elegicz eozue, es kosd az toresre.

156 *Mely faiasrol valo.* Az katangot fozd megh eczetben, es reggel id megh melegen, es megh tiztittia az melliedet.

157 *Az kinek uizeleti meg all.* Az komennek az töuet es az apiomot fozd megh borban, es id megh melegen.

158 *Az kinek uizeleti alaia megien.* Fozze megh az apro boitoriant iol borban, es ues sot beleie, es igia megh.

159 *Kinek az farka megh vez.*

Aleopaticum	lott 1
Timien	lott 1
Arani gelet	lott 1

Egj kis feier borban kell megh fozni.

160 *Kiben keö vagion.* Tarcz egj fekete bakoth ⟨es agj⟩ tizen eötod napigh, es agj enni petrisoliomot, legien közotte apro boitoriannak magua, es megh kel torni, es az baknak uereuel megh kel elegitteni, es megh kel enni, es harmincz ket eztendeigh ualo köuet ki uezt.

161 *Az ki nem uizelhetik.* Az retket feier borban faragiad, had allion benne egj oraigh, annak utanna had igia megh io meleg feredoben, euegh poharboll.

162 *Kinek mellie auagy sziue fay.* Feier bor, camfor, szaruas gomba, safranj, ueres ir. Ezeket egjben kel elegitteni, es megh kel fozni, es hogj megh hidegull, ues az kamforba egj keues eczetet, olaitis, es az kalannal keuerni kell.

163 *Meregh ellen valo.* Az földi boizanak az töuet megh kel iol mosni, es aprora kel metelni, es feier borban meg kel kenier hey alat fozni, es megh innia.

164 *Az mely emberben ueresegh utan ualo töres uagion.* Papa füet, cyprust, fenio magot borban kenier hei alat megh fozzed, szep ruha altal megh szüried, es mindenzer mikor izik, megh melegiczied, es ugj igia, megh giogiul.

165 *Vgian azonrol.* Angelica, dictammus, centaurea, agrimonia, betonica, papa fü, sallia; borban ezeket megh kel fozni, es ugj czielekedgiel uele, mint az elsouel.

166 *Az ki nem emezthett.* Az betonica mezben es borba megh kel fozni, es megh kel innia.

167 *Popium dagadasrol valo.* Jegenie bimboiat es diznonak saitalan haiat, ezeket ozue toried egj rez mosarba, es mind addegh tarcziad hiues hellien, borban, miglen az füeket megh szedik Szent Janos hauaban. Az füeknek nemek imezek: eufrasia, farkas fogh, bozza, betonica, magiaro trank, eper leuel, apro boitorian, uad kender, bogacz koro, feier füz fa leuel, uti fü, bodogh azzoni mentaia, foldi bozza, cziallian, lohere, apro malua rosa leuel, maczka mez, apiom, potos fü, es szeolo mentol tob, baraczk leuel, szeolo leuel, ez ezek zoldietik megh, eger fark, angelica, eb szeolo, de az eb zeolonek az bimboia ne legien megh erth, hanem szold legien, es ezeket megh kel torni mosarban, haial ozue, annak utanna olay kel hozza, anni az meniet kebzes, hogj lagj ne legien, feier bor, iros uay, foldi teokis kell hozzaia, es ugj kel megh fozni.

168 *Igen hamar uigazto irr.*

Fa olay	lott 3½
Lepes mez	lott 1
Gummi arabini	lott 1
Tizta timien	lott 1

Fozd ozue, es ispotal igen keuerd.

169 *Szemnek ualo uiz.* Az petrisoliomnak az uizet ued, es az szemeben erezzed, harom czieppet benne, megh giogiul.

170 *Czibak flaustrum.*

Cryspan	lott 7
Görogh feier	lott 7
Bors	
Szekfü	
Timien	
Giomber	
Galicz keo	

Timso
Camfor
Ezek egj arant ualo mertekkel legienek.*

171 *Keneo szerzam.*
Fa olay
Oh hay
Beczi szappan
Fenio magh
Bis alma
Egeth bor
Tikmoni feier
Ezeket tord ozue erössen, kend uele.

172 *Reghi sebrol valo.*

Fenio toboz	lott 3
Viaz	lott 1
Mezz	lott 1
Vay	lott 1
Bors	lott 1

Ezeket egiben kell timporalni, erössen megh fozni, es tizta ruha altal megh szürni.

173 *Dictamus, ezer io fü.* Ha az gükerit ki asod, az eget borban ueted, es ehomra izod, az kit meredek bant, el allattia rolla.

174 *Szeold deakorium.*

Terpentina	lott 4½
Szurok	lott 1
Colophonia	lott 2½
Vy uiaz	lott 4½
Crispan	lott 2

Ezeket fozd iol, es az colophoniat, ugj uessed bele.

175 *Verreol valo.* Szereczien dio uiragat, az apiomnak uiragat uagj maguat, galganomot, az uti fünek az maguat, tikmoniban megh kel ennie.

176 *Emplastrum uagj erlelö.*

Vy uiaz	lott 2
Feier resina	lott 2
Littargiri aurii	lott 2
Gummi	lott 2
Mirha	lott 2
Maxtix	lott 2½
Oppoponice	lott 4½
Crispan	lott 2½
Safranj	lott 2

Az gummit penigh eczetben egj nap, egj ciel aztassad, hogj meg lagiullion, es igen lassan melegicz megh, hogj megh ne egien, es ozton szürd megh, es az tob szerzammal ugj czinald ozue, es czinalj cziapot benne, ugj lagittia iol megh.

177 *Vgian azonrol.* Az ueres hagjmanak es az maluanak az touet, az len magot; ezeket iol megh toried, es egj fazekban ted, es felliul lugot tolcz rea, es az migh megh possad, benne kel hadni, az utan megh kel szürni, es az geletet olaiban megh kel fozni, hogj oztan megh elegiedik, az meg szürt szerzamot bele kel cziepegetni es erössen megh kel fozni, es hogj megh kezdene foni, ues egj

keues terpentinat bele, es had hüllion megh. Annak utanna io lassan, czinald pappirosban darabonkent.

178 *Mely faiasrol.* Az feier liliomnak az töuet, az farkas almanak az uiragaban ualo szekit egiben kel torni, feier borban kel tenni, es megh kel innia.

179 *Meredekrol.* Az sallianak az leuelet szegj egi suueguel, es tiz tikmoniatt uagj eozue, fozd iol megh, ahol fay, kosd rea.

180 *Mely faiasrol valo keno irr.*

Mondola olay	lott 2
Vy uay	lott 6

Kend erossen uele, es megh giogiul.

181 *Serues ellen.* Foldi bozza giükeret, olay, beczi szappan, eget bor, timso es tizta so, egj kis haiatt.

182 *Kozueni ellen.*

Artanj hay	lott 4
Camfor	lott 3½
Kenesö	lott 3½
Crispan	lott 2
Timien	lott 2
Timso	lott 3
Egeth bor	lott 2
Maxtix	lot 5
Terpentina	lott 5
Laurea baccha	lott 5
Turcia preparata	lott 5
Aranj gelet	lott 2

183 *Kinek torongia ki esik.* Ved az sül diznot, es az belit uesd ki, es ted egj uy fazekba, egesd megh, ted hammua, es az kinek torongia ki esik, hincz megh az poraual es megh giogiul. Az fazakat erossen be tapazd, hogj az füsti ki ne mennien.

184 *Agh sebrol valo.* Az arani geletet mertekben kell tenni, legien az olay kett anni, mint az geleth, es az uiazis kett anni. Mind addigh fozd, migh megh szederiesül, hogj megh fö, ued ki, had hullion megh. Szagasd el es czinald pappirosba, kosd uele, es megh giogiul.

185 *Szürke deakorium.*

Viaz, Camphor
Terpentina, Gelet
Szaruas faggiu

Gelet legien tob benne, olayt kel akkor bele uetni, mikor fö, hogj megh ne fetekullion [!], ezek penigh az szerzamok mind egj arant legienek, az gelettul meg ualua, es az fa olaytol.

186 *Fekete irr.*

Viaz
Terpentina
Olay, szurok
Barani faggiu
Glet, Timien

187 *Ganelasrol valo.*

Bor keo
Fekete szurok
Szappan, Gelet

So böuen, Mez
Ezeket erossen kel megh fozni, es cziapot benne czinalni.

188 *Fekete deakorium.*
Viaz beoueon
Fa olay, Gelet
Timien, Terpentina
Ezeket erossen megh kel fozni.

189 *Foliosorol valo.* Meni uiaz, anni eczet, fagial leuel, timso, meni timso, anni galicz keo.

190 *Pokol varrol.*
Grispan, Timso
Galiczko, Mez
Erös eczet. Ezeket kel erossen megh fozni.

191 *Gonoz keleuenrol.* Sarga gikot kel uenni olaiba, es kend az olayual az keleuent.

192 *Szemrol valo.* Az malua rosanak es arua czilliannak az töuet kel eross eczetben megh fozni, es aual erossen megh kel kenni.

193 *Szü faiasrol.*
Szaruas gombat kel feier borban innia adni, es el mulik.

194 *Szem faiasrol valo.* Veres szolot megh kel szedni, euegben kel zerzeni, es teztaban kel tapaztani, az kemenczeben uetni. Mikor megh sul, ued ki, olaya lezen. Az faio zemet megh kel kennie uele, es megh giogiul niluan.

195 *Egesrol valo.* Baranj faggiuual kenniek megh iol. Eget hasfa leuclet toriek megh, azzal hincz megh, el szarraztia.

196 *Kinek farka megh uez.* Egesd megh az bor kouet, tord megh, hincz megh az sebet haromzor, annak utanna rosa uizzel mossa. Ha kedigh belol uolna, hogj eo ieone ki belolle az likan, fozze megh tizta uizben, akar lugban.
Timsot, Timient,
Szereczien diot,
Cripant,
Ezeket torie megh, ozton ugj fozze megh. Ha dagadot uolna, marcz ruhat bele, tekerd be uele, es megh giogiul.

197 *Foliosorul.* Arani gelet, meni az arani gelet, feleni legien az timso, megh anni galiczkeo, meni az timso uolna, fa olayt, eczetet, feier timient, az ki azt megh tugia czinalni, niluan haznal, hidgied.

198 *Kegio marasrol.* Ha megh marta leend, kossek rea az kegio trangot. Ha belol leend, fozzek megh feier borban, adgiak megh innia, es ki uesz belolle.

199 *Veres diakorium.* Vegi miniomot, fel font fa olayt
Terpentinat
Kamfort
Arani geletet
Viazt.

200 *Az ki uert okadik.* Az retket megh hamozd, es megh meteld, uizben kel martani es az betegnek innia kel adni.

201 *Lab szegesreol valo szerzam.* Bonus armenust tikmoni feieriuel kel elegitteni, ahoz:
Galiszta
Ros lizt
Nadaly fü

Len pogaczia
Ezeket egiben kel torni, es az sebre kel tenni.

202 *Vionon ualo sebrol.* Ved az uti füet, es fozd megh ⟨b⟩ mustban, ha must ninczien ottan, borban, ues uiazt hozza, fozd iol megh, ued ki az szentol, allasd meg az forrasatol. Az leueuel most megh az sebet, az utan ted rea az uti füet, es megh giogiul.

203 *Szent Antal tüzereol.*
Tormentilla
Eget bor
Szent Janos uiraga
Pecze olay
Eget feold
Ezt mind egiben kel czinalni, ugi kel rea kotni.

204 *Turos szarrol.* Ember uizeleti, galiczkeo, timso, szappan, aleopaticum, egj nehczek timien.

205 *Etetesrol valo.* Eztragnak az giomra es az monia, pastorium dio, sallia, magiaro, retek. Ezeket feier borban megh kel fozni kenier hey alat, ad megh innia.

206 *Timienes viz.* Ahoz kel tizta Duna uiz, meni folio uiz, anni eczet, timso, timien, glet.

207 *Az ki nem vizelhetik.* Az apro maluanak giükeret megh kel fozni, estue reggel innia megh kel, es el indittia.

208 *Szürke irr.*

Viaz	lott 7
Szaruas faggiu	lott 6
Terpentina	lott 6
Timien	lott 2
Maxtix	lott 2
Kamfor	lott 1
Glet	lott 3½
Lapis kalaminaris	lott 5

209 *Az ki nem szülhet.* Ved uizet az szapara fünek es ad megh innia, azonnal züll.

210 *Az mely embernek fogat ki uonzak, es az uere megh nem all.* Narancz alma heiat, timsot, bonus armenust, ezeket forrald iol megh, es ted io melegen rea, es megh all.

211 *Feier citrium.*
Terpentina
Tikmoni szeki
Keues fa olay
Keues mesz
Rosa uiz
Ezeket torie eozue, az mely seb megh ueressedik uagj auasodik, attol ualo.

212 *Az mely emberben kegio vagion.* Egj elo araznira labaual fogua kosd fel az gerendaban, es az keze hatra kotue legien, forralt teiet tegj az szaia ala, es ki ieo rea.

213 *Szemnek valo szürke irr.* Fa olay egj fontnak negied reze, maxtix egj lott, mill egj latt, kamfor egj lott, turcia praeparata ⟨egy⟩ ket lott, terpentina kett lott, rosa uiz egj lott; tizta uizben ezeket eozue kel fozni.

214 *Az mely sebre fene esik.* Czinaly eros par lugot, zürd megh, es abba ues timsot, had foion egj keuesse, oztan ues bonus armenust beleie, az utan torj ga-

liczköuet bele, had foion, es az utan torj borsot bele, fozd megh erossen, es azzal kosd az rodhadast, melegen kösd rea.

215 *Szederies deakorium.* Ahoz kel ugj mint mas fel font olay, mez, mastix, canfor, terpentina, glett, crispan, utolban egj keues eczet. Vizben, ha mind egj nap estigh fois, es annak az uizet ad megh innia, de melegh feredoben ültesd es ugj ad megh innia, legh ottan el indul raita.

216 *Fül faiasrol valo.* Az isopot fozd megh borban, es erezd az füleben.

217 *Az mely azzoni allatnak teie nem lenne.* Az meni eczet, anni uiz, timien megh anni kell, arani glett, görogh feier, timso, eget bor, negj tikmoni; mind ezekett erossen eozue kell fozni, es erössen kel törni, annak utanna melegen adgiad innia.

218 *Ver korsagrol valo.* Szereczien diot, timsot megh annit, es tikmonial eozue kel habarni, es egj teglat megh kel heuitteni, es azon megh kel sütni, harom reguel, es ehomra kel ennie.

219 *Franczu ellen.* Viaz, timso, timien, egj latt, keneseo, mastix, az bozanak az heia, aual kossed, megh giogiul.

220 *Calafoniat igh kell czinalni.* Az fenio toboznak az feieret ki ualogasd, azt egj medenczeben czinald, es tolcz erös eczetet reaia, az tüznel fozd erössen, hogj igen foion benne zinte feligh, az utan tizta ruha altal szürd megh egj medenczebe hidegh uizre, hogj megh kemeniedik, tord az kezeduel mind addigh, migh feieredik.

221 *Az kinek lababa szeor feregh vagion.* Igh probald megh: uegj borsot es tormat, es az tormat azald megh es eggiut tord porra, elegicz mezuel, es uesd az sebre, s megh latod az fergekett.

222 *Igh giogicz penigh megh.* Vegj galicz kouet es borsott egj arant, tord penigh ezeket lagj porra, mint egj liztet, elegicz tizta mezzel es buza liztuel, czinalj belolle emplastromot, es kosd az sebre, de ne erossen, az utan keres ros liztet es tikmoniat, de cziak az feieret, czinalj pogacziat benne, es takard len cziepüben, es az tüzet üsd kett fele, es egesd megh, es annak az hammaual porozd minden nap, ezel megh giogiul, ha Isten akaria.

223 *Irr minden seb keotni.* Vegi szarka nielet, barani faggiat, wiazat, vaiat, mindenik egj egj dioni legien, fozd meg feier borban, es az fozes utan eönz hidegh uizre. Az utan hogj megh alozik, czinald szelenczeben. Mikor kelletik, kend ires ruhara, es kosd uele az sebet, es hamar megh giogittia.

224 *Sebnek tiztulasarol.* Eger farkat tikmoni feieriuel özue kel torni, minden rutsagat meg tiztittia, es az sebnek faidalmatis megh enhitti. Probatum.

225 *Twros labnak szürke ir.*

Fa olay	5 lott
Glett	5 lott

Ted az olaiban, fozd iol erossen, hogj megh kemeniedik, ues egj keues feier sot, es 5 latt timient.

226 *Egesrol valo igen io irr.* Vaiat iol megh forralni egj czierpenioben, es ues bele tikmoniatt menit akarz, fozd erossen ugian azon serpenioben, mikor megh feö, szürd egj ruha altal hidegh uizben. Ismet szed ki onnat, ismet tolcz hidegh uizet reaia, szürd altal, es azzal kennied az egest.

227 *Fene ellen fekete viz.* Eczet legien fele, es fele bor, galicz kö, timso, grispan, es giomber kell beleie, ezeket ugj kell erossen forralni, es ketsegnelkul Isten akarattiabol megh allattia az fenet.

uiazat beleie, es egj kiczin terpentinatt, 5 lott georogh feiert, 5 lott eget tim-

228 *Iz viz ellen.* Asd az foldi herniot, az az amaz geleztanak kitt hinak, ted egj

euegben, es tugold be az szaiat, es ted tiszta⟨n⟩ keoziben, es süsd megh az kemenczeben, es az euegben uize lezen, oztan azzal lod megh azhonnan az iz uiz iar, bizoni io, ha Isten akaria.

229 *Az kinek orra uere megh nem allana.* Keres kormot, keues beöreök magot, dizno ganeiat, tolcz egj keues eczetet hozzaia, es azokot tord iol özue, es czinalj kerot, es kend rea azokot, es told az orraban az kerot, es ket felol tegien uankos ruhat az arranak, kosse altal az feietis, es az szaian uegien lehelletet, megh all az orra uere.

230 *Dagadasrol valo feier irr.* Az uaiat megh kel oluaztani, galiczköuet, eczetet, timient kel bele uetni, es tikmonnak az szeket, ezeket az mosarban erossen kell örolni mind addigh, migh megh nem feierezik.

231 *Keozuenies labu embernek.* Vegj harmincz eleuen rakott, es eleuenen tord megh egj mosarban, es annak negied reze szerent ualo eget bort tolcz kozibe, es hogj iol megh torendik, iol megh soss⟨s⟩ad ugian kelletinelkul felettebis, es szürd megh tizta ruha altal, es io melegh tüznel aual torollied az faidalmas tagot.

232 *Georeogh feiert ha akarz czinalni.* Viazt es fa olait oluaz eozue, es tord megh az georogh feiert, az uiazt es az fa olait, ereld erossen, es ues mastixot bele, es kamfort, az utan rosa uizet, tord özue, es az lezen neked io georogh feier.

233 *Tüz ellen es folioso ellen.* Tolcz eczetet, mezet egj fazekban, ues timsot bele, timient es feier agiagot, parazt sot, ezeket fozd iol erossen.

234 *Puska löues ellen.* Az szalonnanak az köuerit oluazd megh, szürd tizta uizre, es szed el rolla, es ted egj medenczeben, tolcz olait bele, terpentinat, oluazd özue ezuel.

235 *Kinek sziuere nilallik.* Keres cyprus fat, tizta feier borban fozd megh, piricz egj szelett kenieret, es etesd megh eczettell.

236 *Szeold deakorium.* Crispan 2 latt, fenio zurok 8 latt, uiaz 4 latt, terpentina fel font, egj dioni szaruas faggiu. Es ez szerzamokot megh kel oluaztani, es megh kel szürni ruha altal, es ugj kel oztan az crispant es az terpentinat megh szitalni, es az oluaztot szerzamban uetni, es kel benne keuerni, oztan io leszen, ha megh kemeniedik, szelenczebe kell tolteni.

237 *Veres deakorium.* Miniomot, olayt, fel fon[t] terpentinat, kamfort, aranj gletet.

238 *Feier deakorium.* Feier uiaz, mastix, kanfor, terpentina, arani glet, mentol tob görogh feier legien benne.

239 *Fekete deakorium.* Olayt, uiazt, arani gletet, timient, terpentinat. Ezeket erossen megh kell torni.

240 *Viz, kiuel az sebet megh kel lönie.* Az narancznak az heiat, rosa pogacziat fozd iol megh borban, es aual löd az sebet.

241 *Ver hasrol.* Az embernek az feie kaponiaiat tord megh, szitald megh, tori ürmot, szekfüet hozza, add megh innia melegh borban.

242 *Ez igen io szürke irr.*

Szaruas faggiu	latt 13
Terpentina	lott 12
Gummi arabicum	lott 2
Calami aromatia	lott 16
Feier timien	lott 2
Mastix	lott 2
Canfor	lott 16

Viaz lott 7

Ereossen fozd ozue, es tölcz szelenczebe, mikor kel, ued ele.

243 *Aranias teriek.*

Canfor	1 nehezek
Teriek	3 nehezek
Safranj	1 nehezek
Aloes	1 nehezek
Mirra	1 nehezek

Ezeket tord iol eozue, uegj egj talba araniat, czinald bele.

244 *Lagi szeold irr.* Terpentina az menit akar [!] czinalni, calaphoniat az menit gondolz hogj elegh, feier uiazt megh annit, de mind untalan keuerd. Hogj megh föuend, le ues egj kiczin crispant bele, es mind untalan keuerd.

245 *Az uernek megh allatasarol.* Ha az sebet be fedezheted, azonnal az melj eret megh uagtak, tolcz be dio siriaual, es fenio szürokual, annak utanna melegen kosd rea.

246 *Veres irr seresrol ualo.* Diptamusnak az giükerit, apro boitoriant, malua rosa giükeret, piritto füet, uessenek iros uaiba, es tolczenek ueres bort rea, fozzek mind addigh, migh io lezen.

247 *Vy sebre ualo citrium.* Feier uiaz 8 lott, fa olay 8 lott, ereztet mez 2 lott, terpentina 15 lott, safrani az menie teczik, ennek megh fozese igh uagion: Elozor uiazt, olayt, mezet megh oluaz, hogj megh oluad, ues terpentinat bele, es fozd fel oraigh, annak utanna tegj tofantis bele.

248 *Keleuenirol valo erlelö.* Az feier maluanak az töuet arasd ki, megh kel metelni, megh kel azalni, megh kel törni, megh kel szitalni, len magh legien, feöt fenum grecomis legien egj font, es 3 fö ueres hagjma, es azt sussek megh, es ezeket czinalliak egiben, tegiek ki az uero feniben, tizen eotod napig had allion az uereo fenien. Minden nap ketzer kel keuerni. Uegienek egj font gletet, egj font fa olait, toriek erossen, es uessek bele, ted fel az szarraztora, de giakorta kel le uenni, hogj megh ne turosodgiek, mikor megh fö, azon megh ismered, hogj zepen megh feierezik, ued le az szarraztorol, es czinald cziuporban. Jeles erleleo lezen neked ez.

249 *Turos labrol ualo szeold flaustrum.* Timien 1 lott, timso 1 lott, galiczko 1 lott, szekfü 1 lott, viaz 8 lott. Ez szerzamokot erossen megh kel törni, szitalni, az utan az uiazt megh kel oluaztani, es az por zerzamot egj mas utan bele kel erezteni, es erossen kel forralni, es ugj kell ruhara martani.

250 *Kinek feie szertelen fay.* Baracz magot, mondola magot erossen megh kel torni, feier timient, sült almat, safrant, mind eozue kel törni, egj kis eczetetis kel rea tölteni, es erössen megh kel fözni, es io ir lezen, ozton ruhara kell kenni, es az feiere kel tapaztani. Mert Janos kiraltis euel dermeztettek ki ez uilagbol, tahat el hidgied, hogj szinten io.

251 *Az kinek giomra megh hiüll.* Vegj negj penz ara borsot, safrant, 4 nehezek [?] zekfuetis, 4 nehezek [?] giombert, piriczianak kenieret, keressenek eros eczetet, forralliak megh, es az kenieret tegiek az talba, öttozek megh az eczettell, es az szerzamokual hinczick megh, kossek az koldokire, ismegh egj keues giombert es aloest keressenek, es kett ostiat, hinczick rea az porokot, merön nielfie el az ember. Probatum.

252 *Has faias ellen.* Vegj 4 nehezek azzu somot, es fel nehezek eniut, melj az fan terem. Ezeket tord özue erossen, es gomboligesd özue mint egj magiaro belit, es szarrazd megh, s az kinek az hasa fay auagj uer uagion raita, agj neki harom napon ehomra harmat megh enni benne, se egiek, se igiek, es el mulattia.

253 *Keözuenireöl es minden fele faidalomrol.* Vegied az huniornak az gükerit, es az erdei marhanak haiat, es törd özue erossen, es melegen az tüznel kennied uele.

254 *Czibak flaustroma.*

Viaz	1 lott
Bors	2 nehezek
Timien	1 lott
Terpentina	4 lott
Giomber	fel lott
Szek fü	2 nehezek
Szereczien dio	2 lott
Gorogh feier	fel lott
Galiczkö	1 lott
Mastix	1 lott
Timso	1 lott
Grispan	1 lott

Mindezeket fozd erossen özue, es neked io ir lezen ezekboll.*

255 *Dialtheat igh kel czinalnia.* Az len magot tord megh, es az malua giükeret, es az fenum grecomot, es egh fö ueres hagjmat. Ezeket tedd egj medenczeben, tolcz rakua melegh uizuel, had allion benne harmad napigh, hogj iol megh nialasodgied [!], az utan szürd egj medenczeben, ted az szenre, had melegedgiek megh, esmet mas medenczebe tolcz nagj [!] kett font fa olait, azt forrald megh, hogy meg for, szürd rea az nialat az fa olaira, azt mind addigh fozzed, mig nem az nialat az fa olaj el nem ennozti, ismet mas medenczeben fel font uiazt oluaz megh, mind az olait, mind az uiazt szürd egj medenczeben, ozton ues mint egj fel ludmoni terpentinat bele, azt fozd kemenien mind addigh, megh io lezen, es igen keueried, hogj megh ne darabosodgiek.

256 *Ver hasrol.* Vegj harom szereczien diot, törd eozue nad mezuel, annak utanna harom tikmoniat, az feierit habard eozue. Ez harom felet egj kiczin liztuel az utan giurd eözue, sus pogacziat benne, haromzor egie megh, de ehomra.

257 *Rezeges embernek valo ital, hogj bort ne ihassek.* Keresd az szeolö tokon termet gombat, azald megh, tedd porra, es az meni borban megh adod innia, az nap tobbet nem ihatik.

258 *Glet uiz czinalasarol.* Vegj harom gletet, tord megh, szitald megh, fozd megh eczetben, egj kis cziuporban, mas cziuporban föz timsot, tizta uizben oztan hogj mind ezek iol fekete uolna osd özue, keuerd, hogj megh ne egien. Ismegh tedd az tüzhoz, az glett uiz fakadasrol igen io.

259 *Flaustromot mint kel czinalni.* Keres fa olait, oluazd megh, zürd megh, az utan egj kalan uaiat oluaz bele, es mint kett tikmoni terpentinat erez bele, azt fozzed. Ismegh fel font uiazt erez bele, ez zerzamokual fozzed ualami keues ideigh, ued ki, es hogj megh hul egj kiczinnegh keueried egj faual, hogj keuered, ues szereczien dio uiragat bele, az utan keres laurea bacchat, mastixot, mirrat, szek füuet, ualami keueset, ezekbeis ues bele fenum grecomot, malua giükeret, len magh port, az utan tord megh uastagon, hogj ezeket bele ueted.

260 *Jeles feier citrium uy sebre, louesre es mindenre.* Fel font terpentinat uagj keuesebet, fel font feier uiazt törd igen erössen, ahoz rosa uizet es tikmoni feierit tolcz bele, es ismegh tord erössen, az utan uegj 2 lott görogh feiert, 1 lott mastixot, 1 lott timient. Ismegh rosa uizet, es tord iol özue, az migh iol el lagiul uele.

261 *Horutasrol valo.* Vegj papa füet, isopot, salliat, apiomot, figet, fenum grecomot, ezeket fozd megh borban, es ad megh melegen innia.

262 *Okadasrol.* Vegj dyphtamus fü giükoret, fa haiat es eczetet, tord iol özue es fozd megh mezben, ad megh innia.

263 *Kinek orra uere iar.* Az apiomnak az leuelet megh kel aszalni, megh kel torni, szitalni, es az porat melegh borban megh kel innia es legh ottan megh all.

264 *Polcz moha.* Keres szaruas faggiat, oh haiat, terpentinat, egj penz ara mastixot, ket penz ara eleuen keneseot, ted egj medenczeben az szaruas faggiat, az oh haiat, es hogj megh oluad, osd bele az eczetet, timsot es az mastixot, es az terpentinat io böuön bele, az utan hogj iol megh feo, ued ki, es szürd masik medenczeben, es uesd bele az eleuen kenesot. Oztan toried erossen, migh megh nem kemeniezik, az utan ued ki es takard pappirosban, oh sebnek igen io lezen.

265 *Contra pestem.* Vegj kett marok rutat, es foz fenio magot, es tiz figet, safrant es diot, eczetet, es ezeket kell egjben torni, es ehomra minden nap kell mint egj dionet benne enni.

266 *Kozueni sebnek ualo löuö uiz.* Czinalj par lugot, szürd meg szep tiztan, tolcz uiola olayt bele, tegj mastixot, timient, kanfort, es lod az sebet uele.

267 *Az ki nem uizelhetik, keo uagion benne.* Keres varadicz füet, fozd megh az leuelit feier borban, kenier hej alat, ehomra azt igia megh.

268 *Vgian azonrol.* Az patikaban uegj feier kölest, azald megh, tord megh, ad megh innia feier borban.

269 *Kozos feörol.* Szed az nap utan iaro füet, azald megh, es kend meg mezzel az feiet, es hincz rea, az feiet kosd be ruhaual, es harmad kötesen megh giogiul.

270 *Fogh faiasrol valo.* Keres tormat, tord megh iol, fozd megh eros eczetben iol, az leuet ued az szadban, es tarcz az fogadra, az tormatis, te reiaia tarcz az fogadon, es megh giogiul.

271 *Mikor ember orra uerit megh nem allathattia.* Hat cziak az tikmonnak az belso hartiaiat kel porra tenni, azt az orraban kel funi.

272 *Etelnek keuansaganak adasa.* Ha az centaureat megh fozik uizben es eczetben, es reggel melegen megh izza, minden rutsagat ki tiztit, es etelhez keuansagot add.

273 *Az mely sebnek uere megh nem alland.* Kenköuet es galiczköuet egj heu fazekban kel tenni, es eczetet kel reaia tolteni, de keueset, oztan foldet kel reiaia tolteni, es az fedö köueket sarral kell be tapaztani, es meni az galiczko, kett anni legien az kenkeo, oztan ezeket porra kel tenni, az utan ruhabol czinalj uankost, ted reia, egj eyel es egj nappal megh ne odgiad, ozton igen erossen be kel tekerni, minden ketsegnelkul megh allattia.

274 *Pokol varrol.* Keres egj tikmoni szekit, fozd megh nagj erossen, ues böuon safrant bele, kend ruhara, es kosd az pattanasara, es megh eolj.

275 *Az mely azzoni giermeket nem szülhet.* Keres kamomillat, sak giükeret, cziombort, szekfüet, feier liliomnak sarga uiragiat, egj mazas fazekben kenier hay alat borban fozd megh, ad megh innia, es az giermeket megh szüli.

276 *Az mely emberben korsagh vralkodik.* Keres uizi czigat, halas tobannis talalz, rakotis fognak uele, es az szeki feier, es az szekit uesd el, az czigaiat penigh tord megh, es szepen langiat szitald megh, es mikor az nehezsegh leli, ad megh innia, es az nehezsegh el hadgia.

277 *Az mely giermeket keo bant.* Raknak az szemet, cziokanak az fogat, egj kis feier cretat timporald megh, es ad megh borban innia.

278 *Az kinek az szeme veres.* Süs megh egj almat, es mosd megh. Ha megh sül,

az lagiat metelt egj tanniera, eotteozd megh rosa uizzel, es ted egj ruhara, tegj mas ruhatis felliul rea, ismegh öttozd megh rosa uizzel, es kosd az szemedre, es megh giogiul.

279 *Veres olayt mint kel czinalni.* Az cziengeo fünek szegj az uiragiaban, ted egj mazas fazekban, tolcz fa olait rea, eg auagi kett oraigh fozzed, annak utanna szüried egj tizta euegben, ezzel kend megh mikor ualami pokol keleueni raitad kell auagj füledben erezkedik.

280 *Az kiben beka vagion.* Keres len leuele füet, fozd megh feier borban erossen, ad megh innia haromzor.

281 *Pokol varrol.* Keres borsot, legiet, pokot es foghagjmat, ezeket tord ozue, kosd rea, es megh eoli.

282 *De peste.* Cyprus fel marokkal, kerestes rutat fel marokkal, mentat fel marokkal, feier ürmot fel marokkal, foldi bozza giükeret, fekete eökor farkat, ezeket tord ozue, eczetet egj pintel tolcz rea, szürd megh egj ruha altal, es egj tikmoniban ki ferne, annit igiek megh benne, es megh giogiul. Probatum.

283 *Ha ualaki hozzu uth miat labait faylallia.* Szegj fekete irmet, ez kedigh kett fele, de az ki agh es cziak egj szalon neo fel. Ennek az uizeuel mossa megh labait, es megh konniebedik. Olj nagj hazna uagion ennek az fünek. Az beölcziek azt minden fünek annianak hyak.

284 *Feier iremnek haznai ezek.* Ha az eö leueliuel elsz auagj etelben, auagj italban, beled faiasa ellen haznos, minden merget es sart ki tiztit. Ha leuelet borban megh fozeod, es megh izod, auagj sziretben irmeos bort czinalz, igen haznal bel faionak es reszegesnek. Touabba az ittem ember hasat el erezti, es keönio szeköt szerez, es uizont mikor zükseges megh kemenitti, uer hasokotis giakorta megh allattia, megh szaraztiak az uiragiat, es soual ozue elegittik, es ugj adgiak azt az juhoknak enni.

285 *Has faiasok ellen es egieb betegsegek ellen: Sepreo ruta hazna.* Ha borban izod halalos mergek ellen nagj oruossagh. Minden merges allatot, kegiot, bekat, füstiuel el tauoztathacz. Minden artalmas fergek mazasa ellen ha izod, haznal, feökeppen az scorpionak merge ellen. Ha sot bis almaual, auagj kenierrel, arpa liztuel eözue megh feözeöd, minden dagadasok ellen nagj hazna lezen, mert el ozlattia. Az uize az azzonj allatok titkos helliet, ha ruhat az uizben martandanak, es giakorta uele kendik, megh giogittia. Ha az füet megh aszalod, es mezzel elegitted, mint egj irt, ugj czinalod, hamar az embernek haiat, ha uele keni az feiet, igen ki neuelj.

286 *Fokhagimanak haznai ezek.* Kegio maras ellen, dühos eb marasa ellen, igen io enni, es az sebre rea kötni. Igenis embernek szauat ha el uele, hangossa teszi, megh aggot uegh hurotot megh giogit emberben, es haznal, gonoz ferget el uezt.

287 *Fofhagimanak [!] artasa ezek.* Az eö nagj büdos uolta embernek agia ueleinek nem haznal, embernek szemeit megh homaliosittia, haragot indit, melliet ha akarz megh probalni, ad megh az tiknak auagj az kakasnak enni, es mind megh talalod benne ezeket az uetkeket.

288 *Veres kapoztanak haznai.* Ha ualakit az kegio megh mar, az ueres kapoztat fozze megh borban, es melogen igia megh, es semmi artalmat az mereghnek nem erzi.

289 *Az ki akar nagi bis almat neuelni.* Mikor az uiragiat le hullattia, egj eöregh fazekban kosse be, haiczia megh az agat, es assa fazakastol az foldben, az fazekis megh hasad ollian nagiot neo. Hid el, ha nezned kell.

290 *Somor ellen ualo.* Keres keczke rago fat, hasicz kett fele, ted az tüzbe, hogj

iol megh melegedgien, vegied leuet, es kennied az uizzel, eczer, es megh giogiul. Auagj ha uak kormod uagion, elozeör az uak kormod kend megh giakorta, megh uigazol. Probatum est.

291 *Kit szüue fogh.* Az cziukanak az allat tord megh rak eorueni giükerrel, ad megh innia borban.

292 *Az puska goliobis ki uetelireoll.* Azzu repabol czinalj egj kereot, es teöd oda, az hol be ment az goliobis, allion benne az kereo harmad napigh, es az utan ued ki, mind goliobisostol ki ieo az kereon.

293 *Megh cziapasulasrol kel uele loni, megh indittia.* Salliat, isopot, rosa pogacziat, narancz alma heiat, ezekett ted egj fazekban, es tolcz bort reaia, es ues timsot beleie, es aloest, kenier hey alat fozd megh, ezel löd megh. Sanabitur.

294 *Sarga flaustrum czinalasa.* Barani faggiu, uiaz, fenio toboz, megh anni feier üromnek az uiraga, megh annie bors uagj ½ singh uaznat kell bele martani.

295 *Feier uiz dagadasrol valo.* Az kender magot fozd megh eros lugban, hogj iol megh feo, tord megh mosarban, czinalj eros par lugott, szürd megh uele, uegj egj eytel eczetet, ues timsot elozor bele, habard el kozte, az utan eczetet os bele, keuerd ell kozte, czinald fazekban.

296 *Az kit megh etetnek.* Az kenieret piricz megh, osd megh erös eczettel, ozton tord megh az gentianat, elegicz özue töröt giomberrel, de teob legien az giomber. Ozton hincz megh az kenieret uele, egie megh ehomra, megh giogiul. Probalt dologh.

297 *Flastrom, töresre ualo.* Az nadalj fünek es feier maluanak az giükerit, az len magh pogacziat tord megh. Ez harom felit, az tikmonnak az feierit egj cziuporba tolcz, habard özue az giükerekkel, eos eros eczetett reaia, eos egj kis eros lugotis, ues bonus armenustis hozza, tord erossen. Hogj iol megh törik, kend ruhara, kosd az törot tagra. Probatum est.

298 *Feier irr.* Tord megh az geletet, szitald megh, ted egj mazas cziuporban, tolcz eros eczetet reaia, ted az tüzhoz, fozzed, de ki ne hadgiad futni, annak utanna hogj megh feo, ued ki az tüztol, had higan es hullion megh, tolcz egj mosarban, es megh esmet az Nymfa olaiat koziben az menit gondolcz, hogj elegh lezen, tord erossen megh, ues tikmoni feierit koziben, egj küs egett bort, egj küs rosa uizet. Jo lezen, ha megh tudod czinalni. El hidgied.

299 *Foliosorol valo szerzamot igh czinaly.* Az kender magot tord megh szarrazon, habard megh eros eczettel. Azon mosarba ues kilencz szem borsot bele, 4 penz ara safrant. Az ablak kereztit, az kit az szu megh ezen, az szu eottit tord megh, az tob szerzam koziben. Io lezen. Probatum est.

300 *Sarga irr vy sebre.* Az fenio uiazzat, barani faggiat, szaruas fadgiad, sarga uiazt. Ezeket az szerzamokott ted egj fazekban, ted az tüzhoz, hogj megh feo, ued ki az tüztol. Az fene grecomot tord megh zep apron, uesd az tob szerzamok koziben, szürd megh egj zaczkoban, ted szelenczeben.

301 *Az mely embernek az iz ezi az szaiatt.* Az fagial fanak az leuelit szed megh, salliat, narancz alma⟨t⟩ heiat ted cziuporban. Tolcz bort rea, fozzed kenier hay alat, hogj iol megh feo, mossad az szaiad vele.

302 *Haliagos szemnek faiasaroll.* Sussek megh az almatt io lagian, es egj len ruhara kenniek, es hinczek megh töröt giomberrel, es nadmezzelis, par lugh, rosa uizzel, fekegiek haniota, es aznak az leuit kettzer ruha altal facziard az szemiben.

303 *Mas szemnek valo oruossagh.* Az uy tikmoniat süsd megh, az feierit meteld megh, hincz megh egetlen timsoual, es len ruha altal szürd megh, erezd az szemiben, igen haznal ueres szemnek, es uy haliagos szemnek.

304 *Reghi turos labrol.* Vegy uy len ruhat, fenio uiazat, ray uiazzat, timsot, galincz kouet, grispant, eros eczetet es hazi sot. Ezeket fozd ozue erossen, az uy len ruhat marcz bele, es fozzed erossen, mind ruhastol. Es az turos labat melegh eczettell mosd megh, es az len ruhat az flaustromot melegicz megh az tüznel, ted az sebre. Egj flaustrom negied auagj eotod napigh tart, ismet uycz megh az tüznel az flaustromott.

305 *Sebnek valo poros irr.* Apro eger farkat, szed megh az leuelit, azalliak megh, szitald megh, az utan uegj egj keues mezett egj tanniera, ues törot timsott köziben, az utan uessek bele az eger farkat, azt ted az sebre.

306 *Az cyprus uiz czinalasa.* Ved az cyprusnak az uiragat, ted egj euegben, tolcz feligh egett borral, tugd be, had eriek megh, az mely emberen az nilalas uagion, ad megh innia.

307 *Gek olay czinalasa.* Az zep zeold gjeket fogd megh, de megh lasd, hogj ki ne bocziassa az olaiatt. Ugj fogd, hogj megh ne hallion. Ha megh hal, nem lezen io. Ted egj euegben, tolcz fa olait rea, tegj Isten üneitis koziben, dugd be, had eriek megh, torok giekrol io.

308 *Az sallia vizet igh czinald.* Az sallianak az uiragat szed megh, ted euegben, tolcz eros eget bort reia, ted io helljre, had eriek megh.

309 *Szürke por czinalasa.* Egesd megh az galicz kouet, erossen tord megh egj mosarban, ted tangierra, elegicz ozue popiommal, kend ruhara, ted az sebre.

310 *Feier ir czinalasa.* Vegi iros uaiat, ted egj medenczeben, tord megh erossen, ues törot timient bele, elegicz ozue, ues tikmoni feieret bele, eget bort, rosa uizet, tord megh iol, minel inkab torot, annal iob.

311 *Az kinek giomrabol büdos az szaia.* Az fenio magh olayal, eöt auagj hatt czieppel hincz megh az pirittot kenieret, es egie megh, egjnehanzor czielekedgje. Probalt dologh egjnehanzor sok ieles ferfiakon.

312 *Franczu ellen ualo oruossagh.* Egj medenczeben tegj igen ohaiat, es üno uaiat, az utan momortica olaiat es len magh olaiat, ted egj zarraztora had oluadgion megh, ualameniezer be kotod, anniezzor megh melegicz. Szep tizta ruha mohot marcz bele, azzal kossed, megh giogiull.

313 *Az mely embernek az arra uere iar.* Keres igen szep tizta fenio uiazzat, raj uiazat, egj uy cziuprot, lapossan az uy uiazat ted az ember feiere, felliul esmet az fenio uiazzat. Melegicz megh az uy cziuprot, ted az embernek az feiere, az szerzamokon felliul niomia, had oluadgion megh az szerzam az feien. Oluazd megh az eniuet, kend ruhara io melegen, ted az embercknek az szemoldokire, kett felol kosd altal, ültesd egj hellire, had üllion ot. Ha megh indul, esmet azt miueld.

314 *Mirighre ualo erlelo.* Az len magot, kender magot tord megh, szitald megh, az sytiantis tord megh, ezekett fozd megh mezben, melegen kosd ra, de elozor kend megh scorpio olayal, auagj giek olayal, ugi kosd rea, io lezen.

315 *Tera sygillata hazna.* Az kin az okadas uagion auagj nem emezthet. Tord megh, ad megh innia rosa uizben, auagj egett borban, el allattia.

316 *Az mely embert az betegsegh bant.* Az leuesticomot szed megh, es igen oh haiban tord ozue, kend meg az embernek az feiet, es az harsfanak az uiraganak az uizet agj egj kiczin kalanoczkaual innia, ell allattia.

317 *Sinniedegroll valo.* Vegj kenessott, uegj kenkouet, igen szep haiat, ted egj medenczeben, törd el iol az szerzamokott benne, aual kennied.

318 *Iz ellen.* Ved az fagial fanak az leuelit, azald megh, tord megh, zitald megh, ted egj tangierra, elegicz ozue mezzel, kennied az szaiad ucle, megh giogiul.

319 *Az mely embernek az teste megh dagad.* Keres beczi szappant, fa olaiatt,

spikinard olait, az fa olaiat ted egj cziuporban, az beczi szappant meteld bele, es toried erossen, az utan hogj iol megh torod, os spikinard olait bele, es toried erossen.

320 *Rühtöl ualo oruossagh.* Keres kenessot, es zaruas fagiat, ted egj medenczeben, mindenikuel toried özue, aual kend.

321 *Az mely embernek az szeme vermes.* Wegi egj kis nad mezett, rosa uizet, elozor osd bele az rosa uizet az amphoraban, es ted egj keniernek ualo teztaban, uesd az süto kemenczeben, had süllion megh. Ued ki az ampolnat [!], es az uizben keueset eressen az uermes szembe benne. Probatum.

322 *Kolica ellen ualo ital.* Keres azzusziluat, fozd megh, az leuit szürd el cziuporban, ues foliosenat bele keuesett, fozd megh kenier hey alat, hogj megh feo, szürd el egj ⟨ruhara⟩ poharba. Torj masfel torok magot bele, ad megh innia, eczetetis, pirittot kenieret ues az orra ala, hogj ki ne hannia.

323 *Hidegh lelesroll.* Az embernek az agia kaponiaiat tord megh, ad megh innia io borban egj kalanboll.

324 *Tekero czimer ellen.* Elozor gurj az tikmoni feieriuel ozue liztet, kend megh az köldokit mezzell, hincz megh torott giomberrel, forrald megh az uizett, czinald pogacziaie, ted egj talba, boricz be, forgasd megh benne, hincz megh az embernek az köldokitt mezzell, az utan giomberrel hogj megh hinted, kosd ⟨uele⟩ melegen az hasara az pogacziat, el all rolla. Probatum est.

325 *Ver allatasroll.* Az mercuriomot fozd megh eczetben, marcz ruha mohot bele, foicz megh az eret, es kosd ra, megh allattia hidgied.

326 *Purgacio.* Az sellie szenet fozd megh zilualeben egj lott: az bozza fanak az belseo haiatt, az szeoldit faragd le, ted egj cziuporban, tolcz bort reia, hogj megh fo, had hullion megh, ad megh innia.

327 *Az kinek az hasa megien, az italt nem keuannia.* Vegy 1 lott fa heiat, 2 lott giombert, 4 lott kalamost, 1 lott cromaticost, egj lott gallest, megh anni nad mezet, azt ad megh enni ostiaban, megh allattia.

328 *Feier citrium.* Terpentina lott 2, mez fon[t] 1, timien lott 2, mastix lott 2, camphor.

329 *Szemnek ualo uiz.* Eufrasia uiz, eokor fark uiz, izalagh uiz, keokeorczin uiz.

330 *Torok faiasrol ualo.* Az czierfanak az belso heiat rosa uizben megh kell fozni; egj kis eczetet koziben erezteni, azzal mossad az torkad, megh giogiul.

331 *Kemeni ualo uiz in faiasroll.* Fenio magot megh kell torni, tolcz eget bort reia, leuendula uizett, szereczien dio, torue, mosd aual, megh giogiul.

332 *Rothadasroll.* Mirha, aloes, kek liliom giükere, egj lott, mirrat porra kell torni, az sebet uele hinteni, megh allattia.

333 *Vgian azonroll.* Betonica, papa fü, centaurea, timso, fa olay, sallia. Ezekett tord özue, fozd megh borban, utolzor cosd bele az fa olayt, hogj megh forion benne, ruha mohot marcz bele, ted az sebre.

334 *Rothadasroll.* Papa fü, ruta, sallia, isop, centaurea, timso, aloes. Kenier hej alat megh kel fozni borban, ruha mohot martani bele, azt ragd az sebre.

335 *Iz uiz auagj in uize ellen.* Czierfa heiat tizta uizben foz megh, tord megh, esmet fozzed, ues egj keues timsotis bele, esmet fozzed egj keuesse.

336 *Az mely azzoni allatra az rüh esik giermek szülese utan.* Szereczien dio latt 1, az uiragja latt 1, giomber lott 1, safranj nehczek 1 lott. Ezeket iol megh kel torni, egj mazas fazekban kel tenni, feier bort kel rea tolteni, egj eyel had allion rajta, szürd megh, ad megh innia. Probatum est.

337 *Az kitt keo bant auagj foueny.* Az paponiatt, 5 uagj 6 retkett kett [!] tord ozue, zürd megh, egj küs feier borban, egj poharba szürd, ad megh innia. Peterse-

liemnek az giükerit, leuelet assak, fozzek megh uizben, abban feredgiek, hogj ki kell az feredöböll, kend megh ualami lagj szerzammal, ki megien az uizeletin.

338 *Vgian azonroll.* Fekete retek, peterseliem, laurea bacca, szapara fü, eper fü. Ezekott fozd megh kett anni borban, egj iz ell appattiaigh, azt igiad. Hamar mas italt ne igiek, annak utanna fozzon megh kett zab keuet erossen, czinald kadban, abban feredgiek, hogi ke [!] kell megh kend lagitto szerzammal az agiekatt.

339 *Mozgo fogh ellen.* Az tarkonnak az giükerit fozd megh eczetben, mosd aual az fogadot giakorta.

340 *Kinek seömor mia hamol az orczaia.* Az mezet borsollia megh, aual kennie.

341 *Giomorbol eset has faias.* Egj uy fazekban tegj korpat, fozd megh, uard egj kis saczkoban, melegen auagj kett napigh tarcz az hason io melegen.

342 *Iz uiz allatasroll.* Czierfanak az belso heiat tord megh mosarban, kenkouet, timsot egett borban fozze megh, lod megh uelle. Est probatum.

343 *Ver has ellen.* Fözd megh az tikmoniat eöregen uizben, hasicz ketto, ued ki szekitt, tolcz torot giombert, sappant, borsot, giombert bele, tekerd be czernaual egj nehaniat olliat, es fozd megh mezben, cziak annieban, az meni fel eri. Azt ad enni ehomra egjnehanzor. Est probatum.

344 *Iz uiz allatasroll.* Kemenien fozd megh az tikmoniatt, ued ki az szekit, azald megh az feierit, tord megh mosarban, czinald citrium koziben, es kend megh az kerott uele, euel kossed.

345 *Vgian azonroll.* Bonus armenus, kenkeo, timso, mint az bonus armenus egj lott legien, az kenkeo egi lott legien, az timso masfell font legien. Ezeket rea kell porozni.

346 *Szeold löueo uiz igen io.* Szekfüet fozd megh eros eczetben, annak utanna hogj megh feo, szürd megh, tikmoni feieres kell foue bele, egj kis grispannal szeoldicz megh, ha megh tudod czinalni, igen io lezen.

347 *Seb giogittasrol igen giorson giogiul uele.* Ray mez, szaruas hay, fenio uiaz kett kett lott, czinald eözue ezekett. Ha az terieket akarz fozni, tord megh az teriekett, mezet, melegh uizet, timsot egjüue kell torni, tizen otod napig kel ugj allani.

348 *Feier ir.* Georogh feier egi lott, glet 3 lott. Rosa olaj 2 lott, uiaz tizen kett lott, fozd ozue ezeket eggiut.

349 *Ver allatasroll.* Viza haiat uesd az uizben, had oluadgion ell, es ad megh innia, megh all. Probalt dologh.*

350 *Seb leöni ualo uisz, mind penig jo uele akar mely rut sebett.* Glett, timijen, galiczkeö, saletrum, porul zitalua legienek, zep tiszta uiszben elegiczie mint egj eytelni az uagi az menit akarsz, az utan tiukmanj fejerit czinaly eczetben, ugi az minemü az sebesed, elegicz mind egiben hidegen mind addig, meg el elegiedik az masikba. Az utan feoszd meg ⟨lassusz⟩ lassu szennel ugi, hogi ki ne fusson, se megh ne sugorodgiek az tikmanj benne. Keuerjed, mikoron harmada immar el feott uolna, ued ki, had higagion megh, hogi meg higad, szürd megh tiszta ruha altal, ugi tegi annak utanna kamphort ⟨bele⟩ keosze, az higiaba, az succusaual penig io keötni az tüszessegett, mert azis igen hüuesiti.

351 *Veres flastrom.* Wy uay, sotalan harom font, ueres giüker kett lott, castorium kett lott, hodnak az monia spermacite kett lott, parmentella kett lott. Egj kis ueres borral fozd megh.

Finis illius libri Deo mihi opem ferente. Finivit Joannes Szentgeorgi.

352 *Ab alio authore tradita.* Az emberi magnelkül nem lehet, hanem az emberi magbol kell annak megh lenni, ot cziuda modon az emberi allat cziak neueli es husosittia azt. Magnus Albertus azt mongia: Az emberi allat megh tanollia ezt, hogj az emberi testbe ninczien dragab dologh, mint az kitt Isten beo magual megh latogatot. Mert az illien hozzu eletü lez, io elmeiü, uastagh, jo erkolcziu, es nem beteges lezen, keseon agh megh, ha kiben penigh beouon uagion. Magnus Albertus mongia, gonozul ne ellien uele, ne foggion ell tolle, mert azt mongia Auissenna, hogj iob uolna 40 annit az uerebe ki bocziatani, hogj nem abban annira draga dologh az, es ualamely embertol az fele magh feletteb el ment, igen büdos lezen teste, es giakorta uaras, auagj cholicas, az szeme be esik, az egez teste megh szörössödik, es rut, borzos lezen, es megh iffiu koraban uiza lezen, az orra ollian lezen, mint egj may, es nem kell enni, cziak szomiuhozik erossen, es hamar megh kopaczull, auagj eppen megh eozüll, elmeie igen hiuen lezen, es uegre keo terem benne, auagj felette rut fonniat lezz, arczul. Ha ualakiben penigh az fele beoueon uagion, igen iol megh lassa, mint ell uele, mert az draga marhaia mint megh mondam az ember testinek szep zint ad, az ember zep husos lezen teolle. Magnus Albertus mongia, hogj az feredobe ment uolt el az ferfiuual az magh, annak utanna ugj leon feredot, es az maggial megh terhesult, megh akartak büntetni, es Albert mentette megh. Ez legh nagiob dologh, hogj ha az maga megh hudoza az sakiat, es magot bocziat rea, ha uillahoz ember az tasalliat megh talalna erni, megh eleuenednek benne, es ha ki nem okadna, megh halna teolle, latod azert, hogj elet uagion benne, es iol megh lasd mint elz uele.

Nemely nemely füuek, melliek etek gianant uadnak. Az embernek es azokbannis operatiok uadnak.

353 *Az mely emberben sok magh uagion es untalan el megien teolle utatur funitoes.* Az kapor el szaraztia Samen in homini, a salli penigh mind el fogiattia hy saepissime utatur homo, unea, az teokis ollian, es az füy szederj, barani ürom, uizi teok, es porcin fü, es mikor ualakitol az magh igen ell menne, efelekkel megh tarthattia.

354 *Az mely ember azt akaria, hogj sokat ganelhasson.* Sok ideigh megh tartoztassa magat tobzodastol, ellien penigh feokeppen mezzel, keczke teiel, ueres hussal, es giomberrell, mert ez fele az embert igen taplallia, magot terempt benne, megh az uen emberekbennis es eröt. Ettke penigh higan sult tikmoni legien, es tiuk hus, reggel reggel fenieo magot 7, halat penigh ne egiek, hanem melegitteo allatot, es eczetest ne igiek, mert hamar megh eozül miatta, hanem fa olaiost, es sültet ehetik, hogj nem mintt feottet, es soha bort ne igiek, riskasat, suoani bort, köniü emeztot mint füget, tengeri szeoleo halua, mezes bor, edes alma, nad mezzel süttue.

355 *Aliud.* Tanold megh eztis. Mikor az szülesnek oraia el ieo az azzoniallatra oruossaggal lattasson maghuahoz. Igen diczierik az beolcziek az sas köuett, mely nem igen draga. Iriak, hogj ha nala hordozza, nem hal megh az mag, es keonienj szül, és mikor az szülesnek oraia el ieo, akkoris adgia megh innia borban, es keonienj szül, auagj amaz edes fa heiat fozd megh borban, es azt igia ö kan[al]bol, auagj az safrant igia megh melegh borban, mint egj lottot, igen haznos, akar uegj aristologia langot, farkas almat, mirhat es hozzu borsot, ezeket ad megh innia, es konnien szüll. Akkor ezeket az szerzamokott szedgied: mira, castorem, storius, mind egj aranth legienek, es borba mezuel özue igja megh, es könnien szüll.

356 *Ha szinte az magh megh holtis.* Az len magot feozzek megh uizbe, es ferezzek

megh az azzont benne, es mossak iol megh uele, es adgianak inniais, mind magostol, es igen keonnien szüll. Akar anni diphtamusbol czinallianak egj cziapot az orraba, hogj szagolhassa. Ha penigh az magh burok ki nem ieone, igen uezedelmes, mert oda be megh rothadna, azert mingiarast az ugatos kouet es az saskeouet teoriek megh, igia megh borban, akar az tiknak tollabol czinallianak füstot, es ültessek ra, es szija hozza, akar penigh ennek az szerzamaual füstolliek megh, az kit landanemennak hinak.

357 *Touabba az szüles utan giakron esik niaualia.* Az azzoni emberre, neha az menistrummia, ha uy foliasa megh all, és az miat igen nagj niaualia esik, neha mert mikor nem megien raita, hanem megh all raita, igiek egjnehanzor madar keolest es megh tiztittia. Akar az salliat feozze giakron borban, azt igia, az leuesticomnak maguat igia, aztis io aristologia langot igia, ezek arrol mind iok, ha nem menne az mestrum, ha penigh feletteb menne, azis nem io.

358 *Georeogh feiert igh kell czinalni.* Egj mazas fazekban tolcz io eros eczetet, hasogas uekoni faczkakott, es ugj czinald, hogj ala mennien az eouedbe a fa. Annak utanna tizta fekete onnot laposicz megh mint az pelehet, es ugj ragd az fara, de az euetbe ne had erni, fed be, ted olj heljre, ahol senki hozza ne ferien, kett hetigh annak utanna ved elö, es az mit az onnon talalz, uakard le, es ismegh oluazd megh ujoban, az onnot laposicz megh, ismet ragd ugj az mint az elöt, azt penigh az melliet le faragtal, egj rez mosarba ted, es egj keues soual megh eoreold, annak utanna eos egj keues melegh uizet rea, hogj had uegie el az sot belolle, annak utanna ted egj maruanj keöre, teord mint szinte az festekett erossen, annak utanna egj szep dezkara ted, hogj megh szaradgion. Jo georeogh feier lez.

359 *Huros moniroll.* Az petreselmet mind leuelestol teostol megh kel parolni eczetben, es aual kel az agiekat kötni.

360 *Ismegh.* Fogd megh az cziukat es hudozal az szaiaba, bocziasd az folio uizbe, ismegh huddozal az folio uizben.

361 *Ismegh.* Feozd megh az szek füet keczke teibe, ad megh innia, megh giogiul.

362 *Contra ruptum teokeos.* Az czipke fan az melj szeoreos bimbo uagion, teord megh apron liztül, es czinald o haiba, aual kosd.

363 *Hagimazrol ualo.* Az sarga giantart teord ⟨egi⟩ megh, es egi küs kannabol ad megh innia borban, ismegh ha megh teoreod, az hasat megh füstolod uele, senkire nem ragad, ki az hazba lez.

364 *Ismegh.* Az fok hagjmat tord megh, fozd megh eczetben, es aual kend az tenerit es az talpat, es az homolokat, ⟨ha⟩ ne sokat alonnek utanna, de fel kolteni es mihelt ismerned, hogj ra ieo, ismegh kend.

365 *Ismegh.* Fozd megh az leuesticomot borba, es marcz bele az lepedeot, takard bele az embert.

366 *Szü fogasroll.* Tord megh az alloest, es tölcz leuendula uizet ra, es czieppencz uagj kett cziep spikinard olait bele, ad megh innia. Probatum est.

367 *Iz vizreöl.* Az geleztat, czierfa heiat, papa füet, kenkeöuet, tizta uizben kenier hej alat megh kell fozni, es aual kel könni, megh giogiul. Probatum est.

368 *Az eokeor fark fünek az succussaual io kolicaba* esct kezt kenni, de mind fel teoreollied, nem ala.

369 *Az füz fanak hancz le az szeold heiat* szep uekonion, es az alatta ualo heiat uegied es fozd megh, hatzor ad megh innia az has faio embernek.

370 *Alomrol.* Jo az saphrani es tarkont az feie ala kell tenni az betegnek, el alozik az szaga ereitol.

371 *Düheossegreol.* Az foldi gieket teord megh, es eos bort rea, es szürd megh, faciard ra, es aual kend az talpat, teneret, uak szemet, haromzor. El mulik.

372 *Podagra.* Feozd megh borban az belend füet, szeoldeon, ha nem szeold, agj oh keouet, aual kesd elein. Hamegh az feoldi bogacznak az giükeribol az melj ki neot giüker uagion, feiczied megh es tord megh, es az succussaual keossed ellenne.

373 *Haliagrol Budai Tamasne oruossaga.* Kett arani niomoni timsot, galiczkeouet, megh anni grispant, megh anni giombert teord megh igen aprora, külon uegj minden arani niomohoz kett kett tikmoniat, süsd megh parasaban, es ued ki az feierit, teord megh mosarban, es elegjcz hozza az megh irt porokott, az utan uegj feier bort es eget bort, az bor legien egj eytelnek negied reze, teolcz rea ezekett az megh teoröt porokra. Tolcz egj ruhaba eökot, es facziard ki az leuet az mint iobban lehet, es had megh higadni, hogj szep tizta legien, mert igen szep kek uiz leszen, egj poharbol az masikba kell teolteni mind addigh, migh tizta leszen, ezt igh el ualaztuan az sepreitol, igh elj uele, minden nap haromzor harom harom czieppet boczias az szemebe. Probatum est.

374 *Fül faiasroll.* Teiet, rosa olait, tikmoni feierit egienleo mertekkell es egj keues apiomotis bele, teord mind iol eozue, es eos harom uagj negj czieppet eo benne az fülebe az embernek.

375 *Fogh faiasrol.* Fozd megh az cziere leuelit fele bor, fele uizben, de ueres borban kenier hei alat, aual mossad. Probatum.

376 *Arenarol az az az kiben füueni uagion.* A fenio magot feozd megh borban es uizben, io megh innia arenarol. Mastixot, terpentinat uizbe feozd megh, ad megh enni. Jo megh az fekete nadalnak giükeret, feozd megh, mezes uizben, ad megh innia, egj nehani napigh.

377 *Vgian azonrol.* Rosat fozd megh esseo uizben iol, es annak utanna hogj megh emezti az uizet, feozd es meszetol szürd megh. Rosa olay fozd aztis cziak olajba iol, es szürd megh. Euistel fa olaj, tei, so, tikmonj szek, melegen kel fel adni hatul.

378 *Purgacio.* Akar az belit azald megh az farkasnak, akar penigh az fesü szauart az melj az cziontbol lez. Tord porra, ad megh innia, es megh indittia az hasat. Probalt dologh.

379 *Contra collera et atrabilis, az az sar.* Fozd megh az chasiat, egj küs fazekban eggiut az bor keouel, es egiel megh ehomra benne, es megh tiztittia az giomrodott.

380 *Az meli gyermeknek szaia le vez, vagi le parlik uagi le uaginak.* Az saletromat uizbe fozd meg mindadik, mig meg feeredik, hog sepen ⟨nem⟩ meg feiredik, sürd le, ted egi segelletes cannalba, az ötuessek az melibe oluaztannak koac sennel, serennen fozd meg, mig nem oluad, ues egi kicin ken kouet hoza, ozd el lotokb[a] [?], hog meg hul, fordic ki bellölle. Tegedel az kinnek saia le uezet az poraba egi kicint tizta uizbe dörgeled meg uelle egi uagi ketcer. Az utan rossa mezel az saiat kend meg. Megi gogul, hidel kecegninelkul.

381 *Az ki nem alhatik.* Az fejer ürmöt tedd az feje alá, s el alhatik.*

382 *Hogy az bekak halgassanak.* Az meny kö ütotte faban vess az toban, halgatnak.

383 *Hogi mezitelen iarjon elötted az asszony.* Az nyulnak az epejevel kend megh az gjertja belit, had egjen.

384 *Hogj senki ne lasson tegedet.* Az galambnak az monjat süsd megh öregen, de ki ne pattannjon. Az mely oraban el veszed, s megh sütöd, azon oraban ted viszsza az honnan el vetted, 25 napon azon oraban ved el, s törd megh, s

találsz egj követ benne, s tsinaltasd giürübe, s mikor uyodban leszen, senki nem lat tegedet.

385 *Az mely füvet szarka hoz.* Lakatot nyithanj velle, ha megh kötnek, el szakadtya.

386 *Ittem.* Az szarkanak az feszki az mely lyukon be buvik, kösd altal valamivel, hogj megh lattya el megjen s füvet hoz, megh eleti, s meghodik terits dolomant az feszek ala, s le veti az földre azt a füvet.

387 *Madar fogasrol.* Az bor seproben tarts buzát harmad napigh, s az utan ved ki, ad az madaraknak, megh foghad velle, mert megh reszegülnek.

388 *Hogi io hangos szod legien.* Vakard az kalanban az ciprus fat, id megh borral, s megh leszen az mit mondek.

389 *Hogi az szablya megh ne fogjon.* Az hangja bolyban tegj egj evegh bort, harmad naph mulva menj oda, talalsz hangyakövet, viseld az szadban, s nem fogh megh.

390 *Giomor fajasrol.* Az köris fa hajat aszald es törd megh. Probatum.

391 *Ha ferfiusagod megh all.* Juh tejet, barany ürmöt, fa olajat feier borba öszve kell főzni, hogj megh forr, ki kell vennj az ürmöt, es az levet faolayal kell innya.

392 *Hangos szod legjen.* Az rutat, salyat, koment, isopot egj arant törd megh öszve, es melegh borban estve, reggel igjad.*

393 *Torok fajasrol.* Sebiosa, maua rosa, mezei, rosa saja, isop, Isten fa, bor, timso, eszeket mind egyben kel timporalni.*

394 *Klysterroll.* Ved tyk husnak a vagi borsonak leuett, minemött talalz akar egy ijczenek ⟨no⟩ nyolczadyk rezett, es vegy hozzaija egy kalan mezett, oztan kett a vagy harom kalan fa ollaytt, annij soott, menitt kett vyall fel vehecz, azokott ioll ezue kell keuerny, es allol az seggin be kell ereztenny oll mellegen, az mint ell terrheti es az beteg nalla tarczhia a klystert, migh lehett, az hasznal, mikor az ember beleöll berekedett, a uagy ha az köö embert⟨be⟩ batia.

395 Medicamentum
Fame Canina
Curacio itaque est ac celeranda, eaque in causarum et in temperiei ablacioni et bonae temperiei reductioni condisset. Primo itaque prescribatur tale vomitorium. Recipe conservac folii asari uncia 1, vini albi uncia 4. Contundatur in mortatario marmore et exprimatur posti aliquos. Quae adde at cinamomi uncia ½ vomitorium postea utatur tali apiorem mute. Imar Isten hirivel.
Liber secretorum Albertj Magni de virtutibus Herbarum.*

396 *Herba quinta* Mercurii dicitur. Pentaphillorum a quibusdam Pentadactylus ab aliis repediebibant, a quibusdam Calipendala. Radix hujus herbae sanat plagas et duritiem trita et emplastrata amplius scrophulas deluit velociter, si succus eius bibatur cum aqua. Sanat etiam farigos et passiones pectoris seu dolores, si succus ejus bibant. Solvit etiam dentium dolores, et si succus ejus ore teneatur, omnes oris curat passiones. Et si quis secum deferat opem dat et auxilium. Amplius si quis vult a Rege vel a Principe petere aliquid, copiam dat eloquentiae; Item secum eam habeat obtinebit, quod voluerit, videlicet etiam in lithiasj et disuria succus ejus habitus.*

397 *Septima* herba Veneris dicitur pisteriona, a quibusdam Hycrobotani dicitur; herba columbaria et verbena. Radix hujus herbae posita super collum sanat scrophulas et parotidas et bubones colli, et scaphilion; Item minae destillationem et ysmon [?] si ponatur emplastrum, et est comparatum, passionibus

istius loci sanat etiam scissuras et condilomata. Item, denictes, qui nascuntur in ana et emorroidas, si succus ejus cum melle in aqua cocta bibatur, subtiliat ea, quae sunt in pulmone. Et facit bonum anhelitum, nam detenet pulmonem, Valet etiam multum in affrodisia. Coitu qui succus ejus anget, multum sperma, cum quis vult coire, addit ad desiderium ejus, et major virtus ipsius herbae est, quia si quis eam portauerius est, multum potens in coitu. Verumtam non teneat aliquid aliud nisi ista herba tantum. Si quis ponat eam in domo vel vinea vel in terris abundanter habebit redditus. Amplius radix ipsius valet omnibus illis, qui volunt plantare vineas, vel arbores, et infantes portantes ipsum, erunt bene disciplinati et amantes doctrinam et emulati [?] et gaudiosi. Confert etiam posita in purgationibus, et repellit clemones omnes. Praedictas tamen herbas a 23 die lunae usque ad 30 incipiendo collectionem ipsam lavare a Mercurio per totam horam dierum ea ellendo pre mentionem passionis, ut rej. Nomina passionem vel rem propter quam ipsam colligis, et ipsam accipe herbam. Loca tamen ipam [!] super frementum vel ordeum et ea uteat ad opus tuum postea.*

398 *Feyer dyakorium.*

Feyer uiaszt harom quintat

Fenieü tobozt	2½ lat
Terpentina	1½ lat
Rosa olay	1 lat
Görög feyer	6½ lat

Elözör uegied az uiazt, terpeniat es a ⟨fenö⟩ fenieö tobozt, rosa olayt, oluazd egybe, es mikoron zep hyg lezen, züryed meg. Annak vtanna veszed hoza az görög feyert, az lezen neked az feyer diakoryum.

399 *Werös ir italrul valo.*

Pyritho	18 loth
Termentilla	1 funt
Voros bor	3 yczc
Iros way	5 funt

Elozor az vayat es az bort ⟨teg⟩ tegied egi medenczeben, oluazd özue, az uttan ueszed hozza az piritot es az termentillat, fözd megh erössen, annak utanna uegyed ky az zentöl, tyszta ruha altal megh züryed zepen, es tocz egy pleh zelenczebe, tegied mybe ket napon, az utan tegied awagy tarcziad hiwos helen; az teneked az italrul ualo woros ir.

Váradi Vásárhelyi István

KIS PATIKA

1628

ORVOSSÁG[OS] kis keöniueczyk[e], melyben hamarsagal mindenfele oruossagot fel talalzz, az Emberen ualo belseö es külseö mindenfele niaualiaknak ellene, az melliet meltan kis PATIKANAK neuezhetz.

Iratot 1628 eztendöben.

Eleöl iaro bezed

Amaz nagy bölcz Aristoteles, Nagysagos Azzoniom, eggjut irasaban azt szokta uolt mondani, hogy: Az nemes Termezetnek jauay, ezerzer fellieb ualok, az Mestersegnek az eö jauajnal. Mely mondas ualoban igaz, mind az Lelkj, s-mind penighlen az Testi dolgokra nezue.

Hogy az Lelki dolgokrol most ne zolliak. Az Testiekröl azt mondhatom, hogy: Az Termezet minden dolgoknak feye, authora es fundamentoma. Meljröl az reghi bölczek is azt mondottak, hogy az Termezet, mindeneknek annia, es Attia. Az ⟨Tudomanyj⟩ Mesterseg peniglen az ⟨Mesterség⟩ minden dologhban az Termezet utan, masodik gradust ualazt eöneön maganak. Es ez igy leuen, iol es bölczien Nagysagod altal lattia, hogy minden dologban az Termezetnek adatik az Palma es az Laurea corona. Peldanak okayert czjak az egj oruossagos tudomanirol azt mondhatom, hogi ez az tudomany attol nemesb es dragab minden töb tudomaniok felet, mentöl az Istentol ualo Termezetnek uirtusiual es ereyuel nemesben es tündöklöben uagion fel ekesitetuen, es koronaztatuan. Ez dolog feleöl ugian illy ertelemben uoltanak az regi pogani bölczekis ugi mint: Democritus, Galenus, Plato, Hypocrates, es az többi: amaz görög es arabiai nieluen ualo bölczekkel egietemben, kik közzül Auicenna, Auerrhoes, Mesue, Halj es Zacharias elsö rezt erdemlettek magoknak az diczeretnek nemes rendi es gradusi közöt. Oka ez: mert az nemes Termezetnek draga uirtusirol ezek legh bölcziebben irtanak uolt regenten. Kiknek irasoktol ez maj oruos doktorok es patika zerzam kezitö emberek oly igen mezze estek es tauoztak mint az egh ez io kereg földtöl. Innetis uagion, hogy ezek az termezet zerent ualo oruossagokat, ugi mint füeknek es viragoknak uirtusit igen ritkan es cziak alig fogh hegjen illetik, oka: Mert az giakran meg czialo remensegnek alatta kopaz es sauanj helien ualo zantashoz keztenek Paracelsussal egjetemben, ki uak eökör alattis tarka tinot uadazot es az koncznak ualosagat hatra hagiuan az semmis arnicknak futua mulo hazontalansagahoz kapdosot, az Aesopus paraczjkoyaual egietemben.

En effele arniekal ualo tragjazast hatra hagyuan: az nemes Termezetnek tulajdonsaga zerent ualo fö es haznos oruossagokat jaualom es ajanlom Nagysagodnak, az az: az füueknek erejenek nemes, kedues es dragalatos haznos oruossagat. Az melj oruossagok attol nemesbnek iteltetnek, az mentöl könniebbek az megh kezitesre, es nem zükölködunk mezze ualo Doctorokhoz es Patikakban erettek budosnunk.

Sem nem szükölködünk sok zep araninkal, halal hozo oruossagot mezze földröl kerestetnünk, es az bizonios Termezet zerent ualo iokat meg uetuen könnien mulo niaualias eletunket igy bizontalan remenseg ala rekezzük es figgezzük.

Ez Termezet zerent ualo oruossagos tudomant regen az beölcz Salamonis az Istennek zent Lelke altal inditatuan minden hü kereztien embernek szüksegere ayanlot es mais ekessen ajanl, monduan: Az oruossagot az magassaghbeli Isten teremptette az

feoldbeöl, es az bölcz ember megh nem utallia azt, az az: az termeszet zerent ualo oruossagokat az fueknek leueliböl, viragabol es gükeribeöl melliek zereztetnek. Illienek ezek, az kiket en Nagysagodnak zemelie es kegies zemey eleyben tamaztok, az melliek az nagy Apollonak az bölcz Aesculapiusnak es az hatalmas Mercuriusnak tulajdonitatnak. Kiket midön Nagisagod illy bölczen oluasgat, es elmelkeduen contemplalgat, legh ottan mingiarast az bölcz Istennek nagisagos dolgait szep almelkodassal czodalhattia. Ki minden kis füeczjket, es zep uiragoczikat oly termezet zerent ualo uirtussal, eröuel, hazonnal, ekesseggel, zepsegel, nemessegel es giöniörüsegel fel tiztelt, ekesitet, ruhazot es eöltöztetet, hogy az mint Vrunk Jesus mongia az zent Euangeliomban, Salamonnak minden eö düczíossege sem uolt oly ekes, mint ennek az eggike: tudnia illik, kiknek az Vr Isten illy Nagisagos eröt, es minden betegsegeknek meg giogitasara ualo haznos oruossagot adot es közleöt.

Vgy hogy az emberj elme soha nem giözhet azoknak az eö elmeyenek tudakozo es uisgalkodo giorsasaganak altala, ⟨k⟩ cziak mi keues rezbenis uegere mehetnj, nem hogj azt kezejuel megh tapaztalhatna bizonios ualosaggal.

Ezek holot mind igy legienek, Nagysagodat kerem alazatossan, mint kegielmes Azzoniomat, hogy mostanaban Nagisagod ez kis köniueczkiket uegie en töllem ne eleg neuen, hanem cziak io neuen.

Jöuendöben ez kis sengeczykenek mindenestöl ualo tellies uoltatis (az melj nagj eöreg oruos könjü lezen magiar nieluen) Nagisagodnak zamara rendeltem, az Nagysagodnak tiztessegere dedicalnj.

Engeggie megh az felseges Vr Isten, kj az mj Lelkünknek es Testünknekis feö oruos Doctora, hogi ez mostani kis cziergö foliamnak böseges forrasatis es ki folio kutfeyetis röuid napon Nagisagod lathassa es meg oluashassa, ki az nagy Vr Istenek az eö düczíössegere es hazankban ualo magiar nemzetunknek jauara, haznara, züksegere es örömere röuid napon az mj magiar nielwunkön kj bocziatani akarok, Isten segitsege altal.

Keölt az Nagisagtok Kismartonaban, 28. napian juliusnak,

Anno Domini 1628.

Nagysagodnak

alazatos

kaplannia, Varadj Vasarhely Istuan pap

Egj nehanj jeles es nemes zükseges fö fö oruossagok, embernek legh sulliosb niaualiaj ellen, kiket en regenten az Zent földröl hoztam uolt.

1 *Feö fajas ellen.* Vegj harom bokor fejer ürmöt, es meg anni fekete ürmöt, fözd meg uastagon folio uizben, fel marok füzfa hammal ruhaban kötue, legien eros lugh. Mosd meg az fajo fejet az betegnek, es az ket fele ürmöt kösd az ket uak zemere, homlokara, es az tetejere, megh kenuen elözör Laurus olayal az ket uak zemet. Probalt dologh.

2 *Fül fajas es fö zugas ellen.* Bodog Azzoni mentajat, isopot, cziprost, rutat, Isten fajat es majoranat egienlö mertekben föz meg borban kenier haj ala[t]. Az leueben igjek meg az betegh keueset, az többiuel parollia meg az faio ⟨fe⟩ rezet fulenek, es boczjasson fulebenis az föt leuböl. Az utan kösse az föt fueket az faio fülere, es gjengen fekugiek arra az fülere, had az paraja es ereje az fueknek hasson fel az fejere. Ezis probalt dolog.

3 *Akar mi fele zem fajas ellen. Jerusalemj fo oruossagh.* Vegi harom uy tizta tiuk haznot, fözd meg kemenien, az zekit uesd el, az fejerit apron uagdald megh, ted egi tizta len ruhara. Az utan uegj egi ket mogjoronj galitz köuet, egi mogioroni timsot, törd porra, es elegitz az ruhan ualo tjukhazon fejerre, az kezeddel morsold meg sokaigh, es uegtere faczjard kj az leuet, tölcz egi zoros zaju kis iuegben, ted az nap fenjre tizenket oraigh. Ebbeöl estue regel egj egi czepet az neuetlen vyodrol boczias az zemeben. Ezis igen fö probalt bizonios oruossagh.

4 *Szaya fajas ellen.* Mezet, nadmezet, czukkarum kandiat, liquericiat, glyczerizat, az az edes gjukeret egj arant ualo mertekel fozz meg, ⟨fo⟩ kut uizben fel marok anyssal eggiüt, es ez föt uizet keuesenkent, az az egi kalannal eczer zaiaban uegie az fajdalmas, es tarcza sokaig zajaban, ugian azonnal mosuan zajat. Probalt dologh.

5 *Fog fajas ellen.* Az zaruas zaruat rezeld porra, egi kis uy begreben fozd megh borban, kenier hej alat, es melegen ued az fajo fogadra az bort. Magam probaltam dolog.

6 *Jzz ellen.* Vegj egj eozue marok bor köuet, es rosmarinnak fel marokkal ualo hamuat, annj egressel, es megh annj mezzel, fozd meg edes borban, ezzel kel mosni. Probalt.

7 *Mas az ellen.* Az eger fark uagi az ezerio füuet törd meg mezben, kilencz zem zekfuuel porozd megh, elegiczj egiben, ezzel kel kennj. Probalt.

8 *Giomor faias ellen.* Azaz saar, emelyges es gelezta ellen. Az fejer ürmöt egj marokkal fözd meg borban kenier hey alat, het zal zekfuet meg töruen ⟨j⟩ es

annj zereczen dio uiragat mezben elegituen uesd bele az meg föt borban, ad megh innja, az utan egj bab zemnj giombert felljul ra ragion meg, es az pohart fordicz le, az meliböl meg itta az italt az betegh. Probalt dolog. Görög orvossag.

9 *Minden fele verbas, korsag ellen ualo oruossag.* Harom eöreg veres hagima fejet apriczj meg, es egi font fenio uiazzat oluaz meg az tuzon, az hagimat fozd meg abban. Tericzj egi marok len paczot le kereken, eössd rea az fozeleket, tericz el kereken, es az közepit annak hincz megh töröt zekfuel, kend meg uayal az betegnek az köldöket kornjul, es io melegen ez kötest ted ra zorossan, allion rajta harmad napigh. Haznal mingiarast. Probalt arabiaj orvossag.

10 *Has ragas uagi köldök czjemer ellen.* Egi mogioroni uajat, annj mezet, anni millie soot, fel annj zegfuet, giömbert, muscatnak az viragat törd porra, ezeket elegicz egiben, ted egi öreg dio hajban, kosd az betegnek az köldökere, fekugiek haniata egi oraigh, haznal. Probalt.

11 *Maas.* Arpa liztet egi eözue marokkal, fa liztet fel marokkal, harom uy tjuk hazonnak az sargaiaual gjurd egiben, süsd meg parasaban, egie meg az beteg ehomra. Probalt.

12 *Nagj korsag ellen.* Az heyanak maiat es ziuet egesd meg, ad meg borban inja.

13 *Mas.* Az embernek agi kaponiaiat egesd meg, fel dio hejniat agj eczer innia eczetben. Probalt.

14 *Galenus titka ez ellen.* Farkas börböl czinalj egi eöuet, az zöret le uakaruan eöuezd az testedre, soha nem bant az korsag.

15 *Mas probalt.* Az feczike köuet fejer giolczban kösd es hordozd az bal karodnak hailasaban, haznal bizoniossan. Ez köuet mint kel zereznj, uly embernek meg mondhatom, de nem mindennek kel tudni azt.

16 *Hypocrates titkos oruossaga az nagi korsag ellen.* Ha akarod kis magzatodat zületesetöl fogua meg otalmaznod halalaig korsagtol. Ved az port, melliet az Alchymistak Saccharum Saturni hijnak, fel borso zemniet az anianak tejeuel agy le nielnj, es ez tey legien elsö kostolasa az eö annia tejenek, hogi az mazgat ez uilagra zületet. Probalt dologh.

17 *Kolika ellen. Persiaj fö oruossag.* Vegi egi tiuk hazonnj oh hajat, anni borz haiat, anni medue haiat, anni fa olaiat, ezeket oluazd meg, fel itze kapozta lewben forrald megh, io melegen ezt meg kel inia. El rontia ottan az kolikat, ha eztendos uolnais az emberen. Ez utan ellien az beteg illj itallal. Az cornu ceruj legjen minden italaban egi dionj nagjsaganj, arrol igiek.

18 *Akarmi fele forma közueny ellen fö probalt oruossag. Arabs Auicenna oruossaga.* Ved az meduenek ueret, ket fontniat, zaruasnak ueret anniat, borznak es meduenek hajat fel fontot mind ket felet, aqua uitaet, es erös destillalt eczetet fel itzet, ezeket oluazd egiben, ezzel kel haromzor napiaban kennj regel, delben es estue. Az utan feiös tehennek az lagi ganejat tüzon meg melegitue emplastrom modra ra kel kotni haromzor. Probatum.

19 *El hullot hajnak megh neuelesereöl.* Laurus olajt ket lotot, nardus olait mas fel lotot, mogioro fanak az bimbojat fel marokkal, ezekket egjben kel törni, ezzel kel kennj az helt, meljrol az hay el hullott.

20 *Mas azonrol.* Az hangia boljbol ued meg az hangjanak haznat, ket eözue marokkal, kappan hajat fel marokkal, sarga uiazzat harom dionit, törd es oluazd egiben, ezzel kel kennj, az haynak giükeret.

21 *Ha akarz eget helien testednek hayat neuelnj.* Vegied az fige fanak leuelet, harom eözue marokkal, borostian fanak leuelet, ket eözue marokkal, ezt fozd meg keczike teyben, uagj cziak az sauoyaban, az utan azald meg, törd porra,

es majoranat⟨nak⟩ egi eözue ⟨mor⟩ marokkal törj porra, ezeket fel font mezben elegiczied es tarcz meleg helien kilenczed napigh, az utan bizuast kennied az meg eget helt. Probalt dologh meg neuelj az el eget testen az hayat uag zeört.

22 *Az kinek eze meg uezet.* Törd meg az mustar magot, es mezzel elegitue az utolso rezet fejenek ezel kel kenni, körös fanak az hammaual be kel hinteni, es tormanak, fekete reteknek az leueleuel felljul be kel kötnj, es cziak etzakara. Nappal penig effele ember etel elot es etel utan tarczion zajaban es ragion eleuen borsot es zek fuet. Igen haznalatos.

23 *Melancholiarol.* Az ki igen banatos. Vegi egi icze eros bort, fözd meg uastagon borsal, safranial, giömberrel, mezzel, es fel marok galangaual, uagi edes gikerrel egjetemben. Ezt napiaban igiad gjakorta hörpögetue es io melegen, el üzj az melancholiat, es az elmenek tiztulast es uidulast zerez. Probalt.

24 *Torok gik ellen.* Galamb ganet uegi egi marokkal, ray uiazzat uegi egi dionit, sotalan uayat egi dionit, fejer mezet ket kalannal. Fözd egiben az tüznel, es io melegen kösd az faio helyre. Probalt dologh.

25 *Mas.* Vegi görög fejert fel marokkal, törd porra, zitald megh, az tiztaiabol harom arani niomtanit egi eoreg kalanbol borban ad meg innia mind sürüstöl. Az többit sarga mezzel es oh uayal elegicz egiben, kend es kösd az torkara, harom nap ellien ez kotessel meg ujtuan.

26 *Mas azonrol.* Egi tizta aranirol agi innia harom kalan bort, ezust poharban, melliet elsoben az poharban kel tolteni. Atianak + Fiunak + es Zent Leleknek + neueben Amen. Az utan az aranial kerekisd es tapogasd meg az torkat. Probalt.

27 *Mas azonrol.* Egi zold gieket niomy megh az laboddal, az ket neuetlen uyoddal zorisd meg az feyet, mig meg hal az gyk es azal az ket neuetlen uyoddal fogdosd meg az dagadast, es mond el az Pater nostert es Aue Mariat. Ha zinten halalos keppen artalmas uolnais, el mulik. Probalt dolog.

28 *Fuladozas es erös hurutas ellen fo oruossagh.* Vegi tizta sarga kenköuet, törd porra, egj uy tikhaznot süs higan, keuerd bele io beuen, meg ne sozzad, kenier nelkul ed meg ehomra. Probatum.

29 *Mas.* Az zoldes kenköuet egi dionit, saletromot egi bab zemniet, roncz porra, tegy egj uy ezkozben eleuen zenet, az port az zenre, gjuycz meg, es az füstit egj papyrusbol czjnalt tolczeren bocziasd es zjyad fel, es el niellied. Haznal hamarsagal.

30 *Kenet azonra.* Vegi mondola olajt, nardus olait, uagi spichinard olayt egi arant ualo mertekkel, elegiczi egiben, es melegen ezzel kel az melliet kenni melegen, estue, delben es reggel sokaig.

31 *Auagi.* Vegi kappan hayat, mosd meg rosa uizben, az utan eczetben, uegre mezes borban, zarazd megh, es melegen ezzel kend haromzor napiaban. Probalt io oruossag.

32 *Mely faias ellen.* Vegi kile[n]cz gerezd fok hagjmat, kilencz zem borsot, es meg anni etekbe ualo zekfu zeget, ronczj porra, es uegi egi dioni borz hayat, fel dioni ray uiazzat, egj mogioroni mezet, egi bab zemni oh uajat, ezeket kel egiben oluaztani, es az meg teöröt egimassal temperald egiben, mint kenetet, ezzel kel melegen kennj, ketzer napiaban. Fö oruoassag.

33 *Fö zedelgestol.* Törd meg az mustar magot ⟨fel⟩ egi eozue marokkal, fel ytze mezet, egi lot töröt borsot, ezeket elegicz egiben, kes hegien ebböl kostollion giakran, es az feje hatulso rezet kend meg egi tallerni helien. Probalt.

34 *Mania, bolondsag ellen.* Chrysolithus köuet aranj gjürüben kos a niakara, haznal leg ottan.

35 *Mas.* Az Beryllus kouet magan uagj giüruben uegied, es agi inia rolla bort, haromzor, haznal.

36 *Belöl ualo gelezta ellen.* Az feczike fanalat zed meg, len magh olaiban egi föld talban fözd. Kosd az geleztasnak az ködökere, haznal, kj üzi az gelezstakat.

37 *Mas azonrol.* Az cziereznie magnak es ueres barazknak maguanak belit, egi lotniat tory porra, ad meg eczetben inia. Ha giermek, ez porbol mezel czinalj goliobisokat, es egienkent kilenczet niellien el ezekbol. Probalt.

38 *Vermes zemnek ualo.* Egi dioni tömient töry meg, ket kalanj arpa liztet es ket tiuk hazonnak az fejerit ezeket habard eözue, ezt kend az homlokara estueken az mikor fekunnj megien. Probalt.

39 *Folio es czipas zemnek.* Rosa eczetet, rosa uizet egi arant ualo mertekel, egi dioni timsot, ezeket habard mind addigh, az migh meg sürüdik jol. Ezt kend len giolczra, es kösd etzakara az zeme hejara. Haznal.

40 *Az kinek zeme pillog, kettozik uagi rezket.* Vegi egi kalan rosa olajt, ⟨k⟩ egi uy tikhazonnak az fejeriuel elegjczd egiben, es giengen fozd meg az tüzön, safraniozd megh, kend az zemere reggel es estue, haznal. Probalt.

41 *Homalios zemnek ualo.* Süs kilencz uy tikhaznokat, zed meg az ueritekit, egj egi czepet boczias az zemeben, felette meg uilagosittia az zemet.

42 *Siketsegreöl.* Vegi egi keczke zaruat ujat, tölczi meg az uizeleteddel, es figgezd fel az füstre kilenczed napig, es abbol melegen boczias az füleben.

43 *Mas.* Az fejer urmot fözd meg eros eczetben, es az borostian fanak tord meg az bimboiat fel marokkal, facziard ki ebben az föt ezetben, ezt bocziasd haromzor napiaban melegen az füleben. Jgen haznos oruossag.

44 *Orra uere foliastol.* Elözör hincz meg arczul hideg uizes [!] es ueres allatra ne nezzen. Ezek utan egesd megh az niulnak zörit, az hamuat fud az ket orraban, uagi cziak az feleben, mellikbol folj. Probalt.

45 *Mas azonrol.* Az tizta papyrust egesd meg, egi darab zazaz [!] tököt egi dioni galicz köuet, es meg anni timsot eges megh, az hamuat zitald megh, marczj etzetben egi dioni giapottat, czinalj ket dugot belolle, es ez hamuban meg forgatuan, ted az ket orra ljukaban. Az többit ezetben keuerue kend orrara, homlokara es uak zemere, feje lagiara. Ezzel meg al, ha az elöt sokaig folt uolnais.

46 *Hogi soha ne follion.* Galenus oruossaga, kit vöt az arabusoktol. As az foldon es kis uermeczket, foltasd abban az orrod ueret, az bal mezjtelen sarkaddal aly ra es nap elleneben fordulj uizza rajta haromzor, töbzör nem folj.* Ezt en magamon probaltam Jerusalemben laktomban, kj miat meg kellet uolna mar halnom, de az ulta soha nekem nem folt.

47 *Büdös uezet zayrol.* Az kakuk fuuet es fodor pezerczet feöz meg borezetben, mezeld es giömberezd, zekfüezd megh, ezzel mossad az zayadat.
Vizontag az zereczen diot uagi uiragat tarczj mindenkor zayadban, aprankent ragdasuan el üzj büdösseget zajadnak.

48 *Vagy.* Az meh füuet tarczj züntelen zajadban, es nem engedj, hogi erezzek az zajadnak nehez zaga.

49 *Az kinek keze es laba el eset. Paralysis.* Vegied az liliumnak olajat, es giükerenekis olayat, az rutat, Istenfaiat, isopot, ciprost, majoranat, leuendulat, rosmarint, ezeket meg kel törni, az kj facziart leuet elegicz meg az meg mondot olayall, ezzel kel kennj, estue, reggel es delben, meleg tüznel, es az füueket melegen az faidalmas tagokra kel kötözni melegen. Probalt dologh.

50 *Geörczjreöl.* Vegied az kömenj olait, fa hajnak olajat, uagj leuet, len mag olait ket lotot, fejer uiazzat harom dioniat, lud hajat, kappan hajat, tiuk haiat, borz hayat, barani faggiat, eöznek az faggiat egi arant ualo mertekel, ezeket egjben kel oluaztanj. Az utan ket lot uiazzat oluaz megh, es ezeket tölczj egjben, had egiben alunnj, legien kenet. Ezzel kend az görczöt, probalt fö orvossagh.

51 *Az kinek feje, keze uagj laba rezket.* Az fekete ürmöt fozd megh mezes borban, az utan az ürmot uagdald meg, ues töb mezet köziben az fozeleknek es esmegh fözd uyobban, züntelen keuergetue, meg ne egyen, se pergeloggiek, hogy meg hül, ezzel kend az uak zemet, es mindennap haromzor egiek ebbeöl, egj egj dionit, el mulattia az niaualiat.

52 *Az kinek betegsege miat czeng, zug az feje, füle.* Az fejer ürmöt meg feözuen mosd ebben az fejet. Az utan rosa etzetet, rosa olajt melegitz meg, es czepegesd az füleben melegen, haznal.

53 *Mas.* Saletromot, et tajtekjat, uizzel elegitet eczetben kel temperalnj, ezt kel melegen az füleben bocziatnj. Haznos.

54 *Az kinek izlese es zaglasa el uez.* Az rutat, Isten fajat es az nigellat törd meg, tölcz erös eczetet ra, egj eyel allion meleg helien, az utan zarazd megh, zitald megh, es len mag olayban elegiczied, ezt az alayt egik es masik orra likan kel fel zynj, es el mulattia minden nehezseget az zaglasnak. Probatum est.

55 *Szaraz es nedues natha ellen.* Az tormat azald meg es az mustar magot, ronczj porra, füstold meg azzal az fejedet giakran.

56 *Mas.* Tömjent es egi nehani zal zekfuet teg eleuen zenre, ezzel füstol fejedet, es az homlokodat, uak zemejdet, kennied meg laurus ~ borostian es mondola olajal, haznal.

57 *Hurutas ellen.* 1. Fel dioni kenköuet törj meg, keuerd egi higan sült tjuk hazonban, kenier nelkul ed meg estue, reggel.

58 2. A melliedet melegen kend giakran tiuk hayal.

59 3. Eget bort gujczj, eges meg, es oluaztot oh hajal elegituen kend ezel az melliet. Az kj ezt meg izza, mingiart haznal.

60 4. Fel itze eczetet harom kalan mezzel föz meg, melegen ezt hörpögessed kalannal giakran.

61 5. Az mustar magot mezben es egienlo ezetben elegiczed, ezt egied kes hegirol. Probatum.

62 *Hagymazrol.* Leuestikomot, fejer liliomnak az gjükeret törd meg kappan hayal, es io bouön porozd meg töröt zekfüel, zereczen dio uiragaual, meg gjujtot langalt es egetet eget borral elegiczi med [!], egi borza fabol czinalt lapiczkaual keuerd es törd egiben io sokaigh, ezzel kend megh tetetol foguan talpigh, et takard boros lepedoben. Ezt napiaban keczer czeleked. Probalt.

63 *Sziü fajastol.* Az azzu uagj niers somot fözd meg borban egi keues uajal es mezzel elegicz, az leuet igiad meg, harom kilencz zemet egiel megis benne, az tobbit kösd az ziuedre io melegen.

64 *Mas.* Kilencz zal zekfuet harapdos kette barme fogaddal, erös eczetben egi eöreg kalanbol id meg, fekugi az ziuedre.

65 *Mas.* Meleg kouel, teglaual parolj zabot uagi kölest meg, es fö melegen kösd az ziuedre, senkinek semit nem zoluan. Probalt dolgok ezek.

66 *Giomornak faiasj ellen.* Koment, petreseljmet, rutat, isten faiat, salliat, czipros, leuendulat, borostian fa leuelet kilenczet föz meg borban, nad mezzel, zereczen dioual es zekfuel, az leuet böuön elegiczi meg. Id meg io melegen. Az

fueket törd meg nardus uagi laurus olajal, es kösd az giömrodra. Fö es nemes, haznos oruossag.

67 *Futoso nilallas, es szü fogas ellen.* Ket eözue marok saar kölest uary saczikoban hozzukan, teglaual melegicz meg, ezt paraltasd es meleggessed az nilallasra.

68 *Mas.* Az beczj köment, anyst, farkas almat fozd meg forban [!], az leuet id meg, az fuet kösd az faio heljre, es az koldokodon ues egi uy cziporral köppölt len zeöz langianal.

69 *Giomornak meg hidegult uoltarol.* Es az kj etelt nem emezthet. Vegi reggel az uizj mentanak kilencz zalnak az felsö czjrajabol es megh anni tarkonnak az leg felsö czjrajat, tört meg, zin mezben elegiczi meg, böuön borsold, zekfuezd, giomberezd es zekfuel, zereczien dioual elegiczi megh, minden reggel ehomra uegy abban egi uagi ket dionit apronkent. Igen fö probalt dologh.

70 *Mindenfele saart az giomorbol kj tiztitanj.* Az uizj mentat es feyer ürmöt zed meg tiztan, egj io eözue marokkal, erös eczetben fözd meg fele el apadasaigh, az utan tölczj bort ra, es uizont fozd egi tikmoni sültigh. Az leuet zürd le, az füekbölis facziard oda az leuet, egi dioni sotalan uayal, ket anni feyer mezzel elegiczd meg, es id meg io regel ehomra. Igen fö.

71 *(Marjulasrol). Gelezta es phlegma miat ualo giomor emeljgestöl.* Vegi tizta köz olayat egi poharkaual, lagimatagon id meg akar mikor, az utan igial egi io ital meleg uizet felljul ra. Leg ottan haznal.

72 *Mas.* Attol, az kj nem hanjhat gio[m]rabol. Foldi borza[na]k az gjükeret törd meg igen apran, es legien egi io marokkal, faczjard egi pohar uizben, felet hidegen id meg, felet melegen, mingiart haznal.

73 *Az ki giomrabol semmjkeppen nem hanihat,* ez elöt most mondot oruossagot, az foldj borzarol kezjczie meg ket annj mertekkel, es hertelen igia meg mind sürüsteöl. Es ottan meg indittia, ha meg uas uagi aczel erejü giomor uolnais.

74 2. Meg tiztitia igen zepen, egez tellies giermeksegetöl foguan ualo tiztatalansagtol, artalomtol.

75 *Az kinek giomra etelt nem keuan, es nemis emeztheti meg az etelt.* Pro appetitu praestantissum. Vegi egi lot borsot, ket annj zek fuet, egi lot giömgert [!], fel lot zereczien diot uiragostol, cinamoniumot egi lotot, törd ezeket porra, ted egi iueg palazkban, teölczj egj icze eczetet ra, allion meleg halien [!] harom ejel es nappal, ebböl kilencz kortiot igial ehomra. Igen fo modon haznal.*

76 *Mas ugian azonrol.* Harom lot borsot, fel lot zekfüet, annj giömbert eleuenen tegi ez on tagas zaju palazkban, teölcz fel icze erös eget bort ra, sutuld iol be, allian melegen huzon negj oraigh, uagi kemenczen. Ebbeöl reggel harom kalannal kel innia, ehomra, es az borsban het zemet megh kel ragni. Igen fö probalt.

77 *Giomornak meg erösitese az oruossag utan.* Vegi ket tenierni feyer siemlic czipo zeletet, pirisd megh zep pirossan, meg gjüjtot, erös eget borral hintezd meg, egi zereczen diot, ket annj uiragat teöry megh harom kilencz zem borsal es ket mogiorony safranial egiüt hincz meg az meg martot kenieret, es felljül uakard meg czukkarral, uekonion, ad meg enni ehomra, probalt.

78 *Giomor dagadastol.* Az ebenus fabol ualo köuet (melliel az ötuesek az araniat proballiak) uakard meg egi kalan borban, es id meg az porat borban ehomra haromzor, haznal.

79 *Mas.* Vegi kilencz zal fodor mentat, fözd meg borban es id megh, az füeknek tetejet zed meg, törd mezben, es edd megh. Az tobbit tord mezben, es gjömberrel böuön hincz megh, kösd az giomrod feyere. Probalt io oruossag.

80 *Vizj betegsegreöl.* Földi borzanak fuet, gükeret fözd meg, azt igiad; ezzel mosd, kend, es kösd magadat. Probalt fö.

81 *Mas arrol.* Az magnes köuet roncz porra, egi borso zemniet es mezes borban uagi uizben igiad meg. Ezis probalt.

82 *Mas.* Rez port egi babnit eges meg, anni galamb ganeual elegicz megh, fel icze borban id meg. Ezis probalt fö.

83 *Szakadas ellen.* Ved az könek mohat, ket eözue marokkal, dio leuelet fel marokkal, fözd meg eczetben, kösd rea.

84 *Mas.* Az büröknek leuelit zed meg, az tüzön egesd meg, törd meg eczetben elegitue, kosd rea, tizenket nap alat megh giogittia, ha mindennap ezzel kötöd. Probalt.

85 *Mas.* Kos uagi barani börbeöl czjnalj ceratumot, azaz föz[d] meg el apritua, kösd rea.

86 *Mas igen jeö.* Az keczjke feyet fözd meg böröstöl zörösteöl, azt kel innia giakran, es meg forraztia az sebet.

87 *Mas.* Az niulnak zeöret fözd meg mezben sokaig, es hogi io sürü lezen, czjnalj teztat belölle, egi dionit, minden nap reggel kel enni eö benne.

88 *Mas.* Az niulnak ganejat törd porra, ad meg mezben ennj minden regel egi dionit. Probatum.

89 *Az kinek köldöke meg dagad, es ki jeö.* Vegi eget timsot egi mogioronit, bor köuet harom dionit, zaraz rosa leuelet fel marokkal, niers czerebugat kilenczet, törd meg ezeket borban, mig lezen mint egj sürü kenet, ezzel kel haromzor napiaban kennj, es egi spongiat eczetben martuan facziard kj, kösd rea. Probalt dolog.

90 *Vér has ellen.* Az poma granat uastag maguat tört meg, facziard kj az leuet, eö magat azald es törd porra, ad meg etek lewben ennj. Feö.

91 *Mas.* Harom tiukmoniat ues hajastol erös eczetben harmadnapig gjury ezel apro pogacziakat, aztasd meg erös borban, ad meeg enni. Probalt.

92 *Ver has ellen.* Egi eöreg uy tikmont süs meg fele higan, fele kemenien, az sargajanak ued ki felet, auagi mind epen törj meg fel zereczien diot, es anni uiragat, anni giombert, zegfüet. Fa liztet annit, menin ezek mindenestol. Ezeket keuerd az tikmonban, meg ne sozd, es igy ad meg harom reggel ennj. Probalt dologh.

93 *Az kinek az remes hurkaya kj megien.* Vegi egi nagi darab uasat, az rosdassat tüzesicz meg, olcz kj eros borban, az utan harom gubat, egi dioni uas rosdat, azalt rosa uiraganak ket dioni czomoyat, ezeket törd porra, hintz az kj jeöt hurkara, de elözör erös borral mosd meg az kj jeöt felet az hurkanak.

94 *Mas azonrol.* Az zaruasnak egesd meg zaruat, es ezzel hincz egj nehanizor azt zep porra hamua teuen.

95 *Mas.* Az spongiat marcz eczetben, es kösd ceöbe es fel niomolagh.

96 *Mas.* Az zold czere bugat böuön fözd meg borban, ezel mosd uagj ülliön az fözelekben. Probalt.

97 *Has ragastol.* Az farkas almanak giükeret fözd meg borban, ad meg innia.

98 *Mas.* Egesd meg az köment, agj ket kalannit borban innia ez porbol.

99 *Mas.* Poliet, uad mentat parolj, az hasara kösd meg io zorossan.

100 *[Mas].* Az kakuk fünek es rosmarinnak facziard kj az leuet, ad megh borban inia melegen. Probaltak.

101 *Colica ellen.* Az borz hajat es medue hayat oluazd meg, ked dioniat, elegiczj egiben, es fel dio heyat ebböl meg töltuen kösd az köldöködre, fekügiel ha-

niota fel oraig. Az dio hej legien eöreg, es az kötest uyczj meg napiaban haromzor. Fö probalt dologh.

102 Ezenközben igial cornu ceruit borban, melegen haromzor.

103 *Feöueny es kö ellen.* Az czialant ted porra es borban id meg.

104 *Mas.* Rosa olait, uiola olayal egi lotot, sosgia uizet fel lotot. Ezeket elegicz egibe sokaigh, es ezzel kend giakran az ket uekoniodat, uesedet. Az utan fejer bort es rosa eczetet uegi egibe, melegicz meg, ezzel kel parolni az veseyet.

105 *Arena ellen ualo.* Vegy scorpio olayt, es ezzel kend az ket uekoniodat, uesedet es agiekodat. Az utan parolj folio uizben petreselymet rea kotuen. Probalt.

106 *Mas.* Vegied az czierezznie maguanak belit, ket özue marokkal, felet fözd meg uizben es egi kis uaial igiad megh. Az magokat ed meg. Az töbit parold borban az agiekodra. Probalt.

107 *Arenatol ualo.* Az maluanak maguat törd porra, feyer borban id meg, egi tikmonj haiba kj terne, el rontia benned az arenat.

108 *Mas.* Az füzfanak leuelet es az megy fa giöngiot fozd megh feyer borban, id meg, es leg ottan meg zabadulz tölle. Probalt.

109 *Az kj nem uizelhetik, ez az oruossaga.* Az tizta arpat, köment es kaprot fözd meg uizben, agi io bö italt nekj, es giakorta ottan haznal.

110 *Mas attol.* Fözd meg az ezerio füuet, meh füet, kapotniakot es bogaczjnak az leuelet egi arant ualo mertekkel uizben, es igiad giakran kis uajal es mezzel elegituen. Probalt.

111 *Vizeletet inditanj.* Az jauor uadnak börebcöl czinalt zyial eöuesd altal az uekonian. Probalt.

112 *Mas.* Az jauos [!] körömröl agy innia io itall bort, haznal.

113 *Mas.* Az földi geleztat fel marokkal azald megh, törd porra, zitald meg, es ad meg innia olj borban, az melyben az elöt egj font kaprot meg föztel. Probalt fö dologh.

114 *Az ki agiaba uizellik.* Az kakasnak egesd meg az gegeyet, ad megh innia meleg uizben.

115 *Mas.* Az eger hust ad meg ennj etelben.

116 *Mas.* Az apro bojtorjant fel marokkal törd meg, ad megh innia borban, hogi fekuni megien.

117 *Mas.* Ad meg az tiuk zuzzanak az hartiayat innja fejer borban regel.*

Azzoni allatoknak sayat niaualiajokrol.

118 *Az kinek czeczj meg dagadoz, az teynek meg torlasa, uezese miat.* Tord meg az lencziet es len magot egi egi eözue marokkal, io lagian, liztesen, elegicz meg rosa uizzel, uagi sürü mezes uizzel, melegisd meg lagimatagon, es kösd ra jo zorossan. Probalt.

119 *Mas.* Egi darab spongiat aztas meg mezes uizes eczetben, es giengen ki faczaruan, meg melegitue tüznel, kösd ra.

120 *Mas.* Egi tiukmoniat rosa olayal temperalj egiben, melegen kösd ra.

121 *Mas.* Az feczike fezket tord darabonkent, fozd meg uizben, es ezzel kossed. Probalt.

122 *Mas.* Az cziengö füuet hasonlo keppen fözd meg, es kösd az faio heljre.

123 *Mas.* Probalt ezis. Az feczike fanalat zed meg, kerekisd meg uelle az faio testet, fözd meg borban es kösd ra.

124 *Az kinek teje meg aluzik emleyekben.* Az sarga uiazzat lagicz meg, rosa uizzel hintezd meg, es kösd ra.

125 *Mas.* Az foldi bozzanak gjükeret asd meg, fözd meg ⟨s⟩ soos uizben es kösd

ra. Ha meg torlot az tej, meg oztia, ha penjgh igen hig, meg süriti, giogittia. Probalt dologh.

126 *Az kinek keues teje uagion.* Fekete es fejer retket uagdalj aprora egj eözue marokkal, tizta buza korpat lizt langastol egi eözue marokkal, fözd meg borban, es ezt igiad io melegen egi nihanizor.

127 *Mas.* Apro foldj geleztakat as fel marokkal es ket annj ikras mezzel, egi marok töröt fekete makkal elegicz egiben, borsold megh, ezt kel enj apronkent.

128 *Hogi az uiselös azzonj allat idetlen ne hozza es el ne uezesse az eo uaro zerenczejet.* Az saskeselionek köuet kösd es hordozd bal karodon ueres barsoniban. Probalt dolog.

129 *Mas attol.* Az nagi maluanak giükeret es az falra folio füuet hordozd nallad, haznal.

130 *Mas.* Az folio uizi rakot azald meg, törd porra, meleg borban id megh pentekj nap. Et giakran ha izod, ne felj semit karuallasodtol.

131 *Ha labai dagadoznak az uiseleösnek.* Egi kalan rosa olait, apron töröt millie soot, es eczetet egi arant elegicz, es meg törd ezeket uastagon, melegen ezel kend az labat sokaig. Haznalatos.

132 *Mas.* Mas azzoninak tejet ket kalannal, pünkosdj uajat egi kalannal, azalt rosanak porat, ket dionit, elegicz egiben, ezel kel kennj.
Azoknak ualo fö fö oruossagok, kik nehezen hozzak az eö magzattiokat. + *Hogi könjü es bodog zülesek legien.*

133 *Elsö oruossagh.* Az saskeseliünek köuet ha az uekoniodra köteöd – könnien es ken nelkul megh ualol felelmes niaualiadtol.

134 *Masodik.* Az ebenus fabol ualo köuet, melliel az eötuösök probalIiak az araniat, uakard meg, az porat igiad meg borban uagi uizben. Probalt dolog.

135 *Mas.* Az kigionak böret kösd az agiekodra, uagi az derekadra, igen haznal.

136 *Mas.* Aasd meg az kerti eöreg töknek az gjükeret es kösd az ket uesedre, leg ottan mingiart meg ualol uendegettöl. De hamarsagal le odosd azt rollad, mert az aniamehis el megien tölled miatta, olj foganatos dolog es probalt oruossag ez.

137 *Az annia mebeben megh holt magzatnak kj uetele, hogi az annia meg ne hallion miatta.* Fözd megh az fekete ürmöt mezes uizben, io melegen igia meg az beteg.

138 *Mas.* Az cipros fanak leuelet fozd meg uizben, törd meg zep lagian, az leuet annak igia megh, az füet kösd az koldokere, egi poklia poztoual uagj ruhaual. Probalt dolog.

139 *Az kinek gjermek agiaban ualo uer miat meg rekedesi uadnak, kj miat hamar meg kel halnj, es az secundinarol.* Az feniö fanak leuelet törd meg uizben, es az facziart leuet id meg. El megien tölled minden meg rekett, ueres niaualiad.

140 *Mas.* Az komlot es petreseljmet fözd meg. kulon borban, az leuet tolczj egiben, id meg uajason, es mezesen. Az petreseljmet ted be az zemermedben. Ez leg föb.

141 *Giermek zülöknek, zülesek utan ualo faidalminak oruossaghi.* Az hazj mentanak az gienge tetejet es zalait zed meg, fözd meg borban, az leuet mezzel, uayal igiad megh, az mentat kösd az zemermedre, allion sokaigh. Meg tiztit minden faidalomtol. Probalt.

142 *Mas.* Az feniö fanak leuelet me-[!] uizben fözd meg, uajazd meg, es id meg. Igen fö.

143 *Mas.* Zereczen diot es uiragat törd meg, etelben ezzel ely. Probalt.

144 *Az kinek hauisaghi meg zünnek, kj miat az azzoni allatok hamar megh halnak.* Keres uad mentat ket eözue marokkal, rutat fel marokkal, zederj fanak az hajat fel marokkal, fozd megh mezes uaias uizben, az leuet igiad melegen giakorta, az fözeleket kösd az szemermedre.

145 *Mas azonrol.* Kapot niakot, bogaczi korot leuelestöl foz meg borban, meh füuel eggiut. Az leuet igiad megh, az fözeleket kosd az köldöködre.

146 *Mas arrol.* Ket figet es borsoni saletromot törj meg, es egi kis gjapottra czinaluan, ted az zemerem testedben be, es ottan meg indittia.

147 *Mas attol.* Az oh kouazt oluazd meg uizben, melegen egj kis mezzel es borsal, uajal, igiad meg. Igen fö. Ez utan fözd meg az fekete ürmöt, uad mentat, uizj mentat, poliet, legien förödö, ulj bele eöuig, es az füueket ted az szemermed ala, igen fö ez is.

148 *Az kinek hauisaga feletteb es idö kjwul foly, igi oruosold megh.* ⟨Fel⟩ Vegi fel zereczen diot, ket anni timsot, anni saletromot, kilencz zem egrest, harom zem uad almat. Törd meg külön külön, es az utan ezeket aztasd erös eczetben, facziard kj haromzor egimas utan, es egi keues giapottat ebben meg aztatuan ted az zemermedben. Ottan meg allattia az feletteb ualo foliast. Probalt dologh.

149 *Az kinek az ania mehe meg fordul, auagi le zal, es kj jeö, ez az oruossaga.* Görög fejert, rutat, meh füuet föz meg borban, es ad meg innia.

150 *Mas.* Ket eözue marok zabot, uarj egj uazon saczjkoban, teglan heuisd meg iol, uizel hintezd meg, njujczj az zemermedtol fogua fel az kodokod fele, kjwul es kösd meg io zorossan. Igen fö, probalt dolog.

EGINEHANY rendbelj tanacziok azoknak, kik az eö orajokat közel lennj erzik, hogy legien mind segitsegül es mind uigaztalasul az züksegnek orayan, ideyen.

151 *Az mely terhes azzonj allat könnien akaria hoznj az eö magzattiat, ezeket czelekeggie.* Ha ki közel erzj az eö orayat, egi hettel az eleöt azuagi cziak negied nappal, fözesse meg az zolö leuelet io böuen borban, es fü zerzammal cziak alig illetuen, uayal, mezzel es czükkarral edesiczie, ezt minden nap igia, estue es reggel. Az el jöt oranak idejenis egj io italt ha izik, elanjra haznal nehessege ellen, hogi faidalmit nem igen erzj.

152 *Masodzor.* Az ielen ualo oranak ideyen egj oltari stolaual eöuecze altal magat, de meg ne zoritkozzek. Igen fö.

153 *Harmadzor.* Ha uagion, egi kis magnes köuet tarczion azon az oran kezeben, felette haznal.

154 *Negiedzer.* Ha az ninczj hazanal, corallus köuet uisellien kezeben, es az utan hamar kösse az uekoniara.

155 *Eötödzör.* Ha azis nem talaltatik, az ebenus fanak köuet meg kel uakarnj, es az porat borban meg kel innja. Ez kö talaltatik az eötueseknel, es az barbelioknal minden ketseg nelkül.

156 *Hatodzor.* Az Bodog Azzonj mentayat keues fekete üromnek az czyrayaual meg kel uajas uizben föznj, es az füuet az agjekara kel melegen kötöznj, es egy italt kel inia az leuebeöl.

Ezek oly fö dolgok, az mellieknek massa nem talaltatik. Ezekket titkon es nemis mindeneknek, semis minde[n]-koron zoktuk meg ielentenj, hanem cziak fö rendeknek, es cziak nagj züksegnek ideyen.

Annakokaert tuduan, hogy Nagysagodis ez ielen ualo züksegeben tanaczjnelkül zükölködik.

Ihol Nagysagodnak minden regulay, az mellieket ha köuet es haeel ezekkel Nagisagod, Isten kegielme altal, en nem tudhatom Nagisagodat semmj nehezsegtöl ez züksegeben feltenj, de seöt, minden könniebseget es bodogsagos io szerenczies allapatot bizuast merek igernj.
Nagysagod penig arra az orara gjunas es communikatio altal, kezjcie eönön magat. Az Vr Isten engeggien Nagisagodnak minden bodog zerenczies szep köniü allapatot, Amen.

HÁZI PATIKA

1663 k.

1 *Sárgaság ellen.* Firfiunak vigy egy him récét, aszony állatnak nöstint, es a feie teteit mozd meg, az után mezd meg, es a virit czepegezd borban vagy serben, es ad meg innya a betegnek, használ. Probatum est.*

2 *A melly gyermeken az öklelet van, a vagy meg sérödik, arrul valo orvosság.* Az sérütt oldalat meg kell mizzel kenni, es seprü fünek a magvát le kell fosztani, azzal bé kell hinteni, es a keserü lapunak a kilsö riszivel be kell kötni, azután káposzta levéllel. Probalt dolog.

3 *Szem fájásról.* Törd meg az czukrot igett témsóval, es ezt az irat erezd bé az szemedbe.*

4 *Hideg lelés ellen valo orvosság.* Az kopotnyikot közép szerü meleg kemenczében meg kell aszalni, es porrá törni, es borban kés hegyin kell vetni. Azt a betegnek jo ideién reggel meg kell melegen adni, ha bor nincz, czak szilva lében, vagy teiben; ugyis jo.

5 *Seris ellen valo orvosság.* A kákának gyükerit, a földi bottzának gyükerit, fekete nadárnak gyükerit, roz lisztet, kender magot, harom tikmonyat, es ezeket erössen meg kell törni, az után ugy kell melegiteni, es az után ruhára kenni, kilencz napig minden harmad nap meleggel uyétani. Az után ezeket az orvosságokat vagy emberre, vagy gyermekre minden harmad nap kell varrani; probált dolog.

⟨Szegezés ellen orvosság . . .⟩

6 *Vér has ellen igaz uy orvosság.* A melly nyulat a két Boldog Aszony napia között fognak, annak az nyulnak a viriben, mig eleven, márczanak egy kis ruhát, es mikor vir has van az emberen, mossak meg egy kevessé azt vires ruhát veres borban, es agyák meg innya, el áll rola. Probatum est.

7 *Más. Vér has ellen valo orvosság.* Szereczen diot meg kell apritani, roz lisztet, eleven szenet meg kell törni, es meg kell szitálni, meleg mizzel kell együtt czinálni. Az után ruhára kell kenni, es a köldökire kötni, aztat harmad napig raita tartani, es az után azon szerint kell czelekedni 9. napig.

8 *Más azonrul.* Szed meg az uti fünek magvát, tiszticz ki pelyváiából, szaraicz meg, törd meg. Azonban kenyeret piricz, es vayal kend meg, es azzal a maggal a kenyeret hincz meg, uyonnan vaiazd meg, es piriczd, es ugy ad meg enni. Azt pedig gyakran czelekedgyed, ha lehet napiában egy nihányszor, ugy fog használni.

9 *Más. A nyavalyárul..nyáló. asszony[illegible]* czontyát ⟨u⟩ vakard meg, es annak porát ved meg, az nyavalyás embernek ad meg innya; használ.

10 *Föveny ellen; nota bene.* Végy papmonya füvet, azt törd meg, es vaiban ránczd meg, az utan jo melegen a lágyékiát kend meg véle. Igen jo.

11 *Purgatio.* Vegy 25 vagy 30 sár fü magot, tiszticzd meg a felsö haiábul, azt tanyiron késsel törd meg, egy kis ⟨meleg⟩ meleg borban keverd meg, es azt id meg. Fekügyél melegre, ne hánkodgyál, czendessen ⟨aludgyál⟩, igy fog purgálni. Probatum est.*

12 *Gyomor fáiásrul.* Tyukmonyat eczetben meg kell rántani, es gyomrára kötni. Probalt orvosság.

13 *Hagymázat ellen.* Vedd a kender mag olait, kend meg az embernek minden testit véle, es nem hatalmoskodik az emberen.

14 *Más azonrul.* Levesczikomot szeggyél, ha télben liszen, gyükerit ássad, fokhagymát büven tiszticz, es erössen öszve törd, es minden testit betegnek kend meg véle, kiválképpen tálpát. Igen jo.

15 *Torok gyik ellen.* Az árva czalánt forro vizzel önczd meg, es ruha között, a mint el türheted, közd a torkodra, meggyogyul.

16 *Az feiérségrül.* Len magot es borostyánt egy kevés kénkövel töri eggyüve, es egy kevés bortis tölcz koziben mikor fözöd. Ha estve, regvel mozdasz a viziben, igen szép feiér es gyenge liszesz.

17 *Föveny ellen.* Végy avagy metélly mennél erösseb tormát aprora, az az koczka formára, a' mennit akarsz, és egy része légyen legh erösseb égett bor, két része azon metélt torma, és állyon 24 oraig, azutan a' mennyit meg lehet egy vagy két kalannal estve és reggel es hasznal.*

18 *Giliszta rul valo orvossag.* Feiér ürmöt tehén epével együtt serpenyüben kell meg fözni, es a hasára melegen kötni, egy nap raita tartani, egy nihánszor mig melegszik, halva migyen ki a giliszta az emberbül.

19 *Az melly aszonnak teie el vész.* A boczfának gombáiát aszald meg, törd meg, add meg innya borban, a teie meg gyül es leszen. Probatum est.

20 *Az melly aszonnak haui betegs[e]ge vagyon.* Végy egy tikmonnyi szereczen dio virágiát, fözd meg kenyir héya alatt, es igy aggya innya annak a levit a betegnek, meg gyogyul.

21 *A melly embernek tüdeie vagy máya el vesz.* Vedd uizit a feier ürömnek, édesicz meg nád mizzel, tiz nap egy más után ezzel illyen mindennap, meg gyogyul.

22 *Az melly ember az itelt nem kévánnya.* A kék liliumnak gyükerit törd meg, mint egy tormát, fözz meg egy tyuk fiat kevés soval, az tyuk finak az levit fél napig tarcza raita. Az után szürd le a leuit, igyad melegen, egyszer fekügyél le, takargazd bé iol magadat, az után ehetel, mint egy ember.

23 *Az melly embernek béle alá száll.* 12 edei [!] czigát töri meg o háiban, fözd meg azt, az után flaustromul kend ruhára, és közd fel vánkusul, igen használ. Probatum est.

24 *Mirigy ellen.* Cziphrust, levendulát, izopot, farkas almát, papmonya füvet, bocztza fát, de a felsö héyát le kell vakarni, czak az zöldit czinállyak ehez. Mind egyben kell törni mozárban, es együtt borral meg kell füzni, es ennek a levit innya, mig beteg, meg gyogyul. Probatum est.

25 *A kinek száiát az iz eszi.* Szed meg a czerfának az also héyát, fözd meg borban, egy kevés timsotis vess beli, kenyir hai alatt fözd meg. Ezzel mossad a fogadat, igen hasznos. Probatum est.

26 *Horot ellen igen jo orvosság.* Az örvény avagy omán gyükerit fözd meg borban, adgyák meg innya egy nihánszor estve es reggel melegen. Minden undokságot meg lagyit az mellyiben, es ki tisztittya s el állittya emberrül az hurutot.

27 *Ugyan azonrul.* A köménnek az gyükerit meg kell borban főzni, a vagy uizben, azt kell innya adni, használ.

28 *Nota bene! A melly embernek a méllyiben kél a kelevén.* A pápa füvet kell borban meg főzni, es veres olait kell köziben tölteni, azt melegen igya, a mint el türheti. Ennél job orvossága nincsen.

29 *A ki nem vizelhetit.* A szarkának az agya veleiét vegyék egy pohárban, tölczenek bort reá, adgyák meg innya, azonnal meg indul.

30 *A melly embert a nyavalya bántya.* Mártiusban kell lüni szárkát, es annak feie veleit ved ki, es száricz meg, porrá kell törni. Ad meg innya a nyavalyás embernek, meggyogyul. Probatum est.

31 *Hogy az aszony embernek sok teie ligyen.* A kömény magot főzd meg borban, es annak levit teiben együtt igya meg, elég teie liszen.

32 *Az kiben giliszta vagyon.* A szarvasnak a szarvát meg kell égetni, törd meg szépen, ad meg innya vizben melegen, meg hal töle a giliszta.

33 *Szemnek világositására.* Kerezd a nyulnak epéiét, mizet es uizet, de essö viz ligyen. Ezeket elegyicz öszve, tarcz üvegben, kend meg a szemedet véle. Kilenczed napig probáld meg, tiszta liszen szemed, hogy czak el czudálkozol raita.

Következnek mas féle orvosságok.

34 *A kinek meg hidegült gyomra vagyon.* Szereczen dio virággal éllyen ételben es italban; meg ipiti es melegiti az gyomrát, melly igen hasznos.

35 *Koszos fö ellen.* A szarvasnak szarva veleit vegyék ki, es mikor meg mossák az feiét, azzal kennyik meg a feiét, meg gyogyul.

36 *Kopasz fö ellen.* A vakandokot igezd meg büröstül, törd meg, szitáld meg. Ha akarod, hogy haiad ligyen, kend meg fa olayal, es hincz az vakandoknak poraval, probáld meg, hogy elig haiad liszen.

37 *Mas ugyan azonrul.* Az mogyoro bélt meg kell törni, es mezben kell vegyiteni, azzal kell kenni, igaz elég haia liszen.

38 *Korságrul.* Egy lencze szemnyi pézmát kell vetni egy kalán roza uizben, azt meg kell innya, el áll rola.

39 *A melly embernek foga husa fái, a' vagy a' pofaia sebes, dagadott.* Egy kis izopot mizzel, es egy kis timsot uizben kell meg főzni, azzal mossa belöl a száiat, fogát, es használ.

40 *Hogy a fogad feiér ligyen.* Vigy árpa lisztet, vegyicz meg mizzel es soval, es azzal dörgöld a fogadat, meg tisztul.

41 *Szonak tisztulására.* Rutát, sállyát, kömént, izopot. Ezeket törd meg egyben, es melegen borban estve, reggel igyad; szép tiszta szavu liszesz.

42 *Hogy az egerek es potkányok meg hallyanak.* Végy meszet, kin követ, galicz követ, törd meg mázárban, es vegyicz lisztet köziben saittal. Vezd oda a hová egerek szoktanak iárni, méhelen valamely benne eszik, azonnal meg hal.

43 *Ha akarod, hogy a békák halgassanak.* Végy egy darabot abban faban, a kit a menykü meg ütött, vesd a vizben, a hol kiáltanak. Azonnal el hadgyák a kiáltást.

44 *Hurut ellen.* Sállyát enni, es meg föve a leuit innya igen jo, vires undokságotis ki hánnya a huruttal, ha ezeket czelekszed.

45 *Hideg lelés ellen.* Az angyelica füvet főzd meg borban kenyér héy alat, ad meg innya, igen jo.

46 *Hurut miatt a kik igen kinzodnak.* Illyen italt kell nékik adni: vigy 12 szem

fugét, fél marok tengeri szölöt, köminnek gyükerit, nád mizet. Vizben ezeket főzd öszve, es az undok nyálat ezek által kihannya. Felette igen jo.

47 *Viszketeges szemrül.* A Szent János füuét, mellyet Szent Iván füvénekis hinak, mikor virágos, főzd meg erössen tiszta vizben, annak utánna mossad melegen a vizivel a szemedet gyakorta. El áll rola a viszketeg, bizonnyal szemednekis világosságot ád.

48 *Vér has ellen.* A dio fa virágiát meg kell aszalni, meg kell törni, öreg embernek borban meg kell innya adni, gyermeknek pedig tyukmonyban igen igen io.

49 *Más azonrul.* Holt embernek csontyát faragd meg, azt a port id meg, es meg gyogyulsz.

50 *Torok fáiásrul valo orvosság.* Vigy tyukmony feiérét, habard meg szépen timsoval, vess temiént beli egy kevés mizzel, ezeket erössen habard öszve. Melegen lévén czepüre kell kenni, ugy a torkára kötni, akár kék posztora kennyed; a feie lágyárais nem árt kötni, sérisrülis igen jo, de egy kevés sáfrantis ves beli.

51 *Gyomrod ha meg hüll es hánsz.* Végy aszu fodorméntát, szelid szekfüvet, ezeket törd öszve, mint egy pogáczát gyurd öszve mizzel, hincz meg felül törött szekfüvel, melegícz meg. Ugy melegen tegyed az gyomrára, a vagy az köldökire, igen hasznos.

52 *Hurut ellen.* A keczke teiet forrald meg, joféle sáfrántis vess béli, estve reggel igyad. Mikor le akarsz feküdni, jo melegen, a mint el alhad, el allittya a hurutot. Gyermeknekis igen jo.

53 *A melly öreg ember hurut.* Végy sállyát, fenyü magot, egy kevés egisz sáfránt, főzd meg mizzel borban kenyir héy alatt, azt igya reggel estve, igen jo.

54 *Torkában ha kél gyermeknek.* Végy tyukmon szikit, azt erössen meg sozzák, az után a feie lágyat kennyik meg véle egy kis vayal együtt, len czepüt a vagy egy kis kék posztotis marczanak az gyermek vizelletiben, tegyék ugy a feie lágyára, azis jo.

55 *Öklelet ellen kis gyermeknek.* Végy tengeri baraczk magot, a menyit gondolod, azt meg kell törni, es a borban meg főzni, egy kis sáfrántis beli vetni, ruhát beli mártani, es ugy tenni oda, ahol az öklelet van.

56 *Öklelet öreg emberekben ha van.* Végy piritott kenyeret, öncz meg meleg eczettel, hincz meg szelid szekfüvel, es tedd az okleletre, használ.

57 *Kolika ellen.* A tehén ganait fa olaiban meg kell rántani, egy kis szekfüvét belé kel vetni, azt a hasára kell kötni. Nem lehet oly nagy has fáiás, kit el nem vest. Probatum est.

58 *Sárgaság ellen, ha gyermeken van.* A sindelen a ki zöld moha terem, czak abban füródgyék, igen jo.

59 *Gyujtován hideg ellen.* Czak a maga vizelletit öncze a tüzben minden nap, mig el nem mulik rola; el hagya.

60 *Giliszta ellen.* A feiér ürmöt kell meg párolni, azt ugy azt [!] a hasára kötni.

61 *A vagy.* Az börököt forro vayal vagy borral meg önteni, es ugy rá kötni, igaz, hogy meg gyogyul.

62 *Virt mikor az ember hány, orra vire vagy mikor fut.* Az asztal lábának a szegét vegyik ki, es tarcza azt a job keziben; el mulattya.

63 *Gutta ütésrül.* Kerezd meg azt a követ, a ki az mennyekbül le esik, vessik az italban, es arrül igyik az ollyan ember. Igen jo.

64 *Nehéz nyavalya ellen.* Végy vakandoknak szivit, es száraicz meg. Törd meg erössen, es itálban betegnek add innya es használ.

65 *Szegezis ellen.* Duhnnádbul vagy vánkosodbul vegy tollat, es nyereg alatt a nemezbül szegy egy kevés szört, ezeket az eszközöket forro borral vagy eczettel oncz meg, vizzelis jo, ha egyéb nincz, es ted melegen a szegezis helyire, használ.

66 *Nátha ellen.* Az kék papirost borban kel mártani, az törött szekfüvel meg kell ⟨. . .⟩ hinteni, es meg kell száritani, es azzal a papirossal kell magát füstölni.

67 *Hideg lelésrül.* A szép szölö vizet kell innya adni, es használ.

68 *Más azonrul.* Igyik roza vizet, es ki veri belöle az hideget.

69 *Hagymázatrul.* A levestikomnak a levelit meg kell főzni eczetben, ha pedig a levelit nem talállyák, ássák ki a gyukerit, metéllyik aprora, főzzik meg erössen, es ha meg hüll, harmad napig kennyik véle, mindennap egyszer, tetétul fogva talpig minden testit, az után takariák iol bé, hogy meg ne fázzék, czak az orczáia légyen kin, hogy meg veritékezzék; használ.

70 *Más azonrul.* Végy egy iczére valo fenyü magot, es azt erössen forrald meg vas fazékban, es jo meleg ferdöt czináltas es harmad napig füröggy benne, semmi nyavalyád nem lesz.

71 *Füledben ha valami fireg buy.* Az eczetet heviczik meg ⟨er⟩ mennel melegben, a mint az ember el türheti, tölczik a füliben, es ha az eczet meg hidegszik a füliben, ismeg meleg eczetet tölczenek beli, es meg öli benne, es ki hozza.

72 *Gyomor fáiásrul.* Nyarban a szép gyenge ürmöt szed meg, nyersen kössik reá reggel, es az nap raita ligyen, más nap el vegye rola. Ha mégis fai, többet tigyen reá es használ.

73 *Fö szédülésrül.* A szék fünek kell vizit venni, es minden reggel, mig az feie szidedeleg [!], annak szemit kenni véle, es el hadgya.

74 *Árpás szemrül.* Egy kis ruhát kell a pipacz viziben mártani, es azt rea tenni, el mulik.

75 *Varas förül.* Végy timsot, kösot, temiént, viaszt, vaiat. Ezeket öszve kell ⟨kenni⟩ czinálni, es aval kenni, meg gyogyul.

76 *Tetves es serkis feirül.* A lugban főzzön rutát, es feiér ürmöt, megis mossa azzal a feiét, ugy használ.

77 *Feied ha akkor fái, mikor az szemed, arrul a fü fáiásrul valo.* A Boldog Aszony méntaiát főzd meg tiszta vizben, es abban mozd feied, es használ.

78 *Szaraz betegségrül.* Végy boriu máyat, maiorannát, fodor mentát, rutát. Ezeket vagdald jol öszve, égessenek belöle, vizet adgyák meg innya; meg gyogyul.

79 *Izop vizinek haszna.* Regvel ha jol iszol az viziben, hurutot meg gyogyit, ember tüdeinek igen használ, fog faidalmot meg gyogyit, fül zugását meg allittya.

80 *Állya viznek haszna.* A ki reggel egy kalánnal meg iszik benne, máyának fáidalmát el veszi, agyék fáiást meg gyogyit, tüdödet meg tisztittya, belsö betegségrül jo, oldalad fáidalmat meg gyogyittya.

81 *Köméný vizinek haszna.* A ki reggel egy kalánnal meg iszik benne, mirget el oszlat emberben, ha a szemit meg keni véle, vékony, gyenge hályogot le hasit, tödönek, mayanak igen használ, vizelletit el indittya, oldala faidalmat meg gyogyittya.

82 *Vizi ménta vizinek haszna.* A ki reggel estve iszik benne, belsö fakadást meg gyogyit, ember béle közöt valo ruttságot meg tisztit, a fekete sárt emberbül ki

tisztittya, mirigynek ellene áll, viszketeget gyogyit, fö fáidalmat könnyebbit, ember orczáiát ekessiti, ha mozdik véle.

83 *Feiér lilium haszna.* Ruttsagot, sebeket gyogyét, az kit kigyo meg mar, reggel es estve kell innya, szárasz köszvéntis meg gyogyit. Igaz.

84 *Fekete ürömnek haszna.* Valaki borban, a vagy eczetben meg fözi, faio feiét meg mossa benne, es melegen keszkenöben feiére köti, meg gyogyul.

85 *Item azonrul.* A melly aszony állatt nem szülhetne, fözzik meg eczetben, melegen adgyák meg innya, az mint el türheti, mingyárt szüli az gyermeket.

86 *Item.* Ha gyükerit a fekete ürömnek meg fözik, vagy borban vagy vizben, a melly aszony állatban meg holt a gyermek, adgyák meg innya, es ki adgya a' meg holt gyermeket.

87 *Item.* Ha a fekete ürömnek a viziben reggel es estve hat kalánnal meg iszik, embernek vizelletit meg ⟨állitya⟩ indittya, vesik között valo követ meg olvaszt. Halálra valo kelevént meg gyogyit, gyomrát meg ereszti, mellye faidalmát meg gyogyittya, hurotot meg állit az emberben.

88 *Ruta vizinek haszna.* Sárt emberbül ki tisztit, régi hurutot emberbül ki tisztit, tüdön valo kelevint el szaraszt, kinek torka sebes, meg gyogyittya.

89 *Uti funek haszna.* A ki ennek a vizit isza estve reggel 4 kalannal, nedvességes hurutot meg tisztit, bél poklosságot meg gyogyit. Szem fáiásnak daganattyát meg lankasztya, aiaka kinek fái, meg gyogyittya; hideg lelisrülis hasznos.

90 *Roza viznek haszna.* Valaki estve azt isza, a kibül vir folyna, meg gyogyul, es meg áll. A ki száiát mossa véle, büdös száiát meg tisztit, ember hasat meg tisztittya s meg könnyebbiti, fö fáidalmátis el viszi, büdös sebet meg gyogyit. Fog fáiást meg czendesiti.

91 *Viola viznek haszna.* Hat kalánnal ha meg iszol benne, köszvénybül meg gyogyét, ember lépenek igen használ, gyomor hévségét meg hivesiti, fül zugását meg állittya.

92 *Farkas alma vize haszna.* A ki ennek a viziben iszik két kalánnal, a kinek mellyiben kél, meg gyogyul. Hideg lelist el távoztattya.

93 *Szekfü vize haszna.* Ha reggel benne iszol, fö fáidalmot el viszen, vizelletet indit, emberben követ ront, dagadozot gyomrot gyogyét, hideg lelést el távoztat, poklosságtul meg gyogyit, sebeit az vize meg gyogyét.

94 *Száia kinek meg vész.* Vigy soskát es mizet, fözd meg tiszta vizben, es mozd véle gyakorta, meg gyogyulsz.

95 *Vizelleti kinek meg áll.* Vedd az ött levélü füvét, fözd meg uizben, es azt id meg.

96 *Föben vagy fülben ha benne kél.* Hangya monyat vigy ruhában, es faczard a füliben, meg gyogyul.

97 *Szunyog ellen.* Az lonak üstökibül kell ki szakasztani, es az aito feliben es az ablak felet kell fel függeszteni, es nem marad a házban szunyog.

98 *Szem fáiás ellen.* A feiér ürömnek a szép zöld es gyenge levelit a fáio szemre kell tenni es kötni, igen jo.

99 *Szonak hangos voltárul.* Az izopot uizben ha fözöd, estve reggel iszod, az gyomrát meg tisztittya, szodat hangosittya.

100 *Sziu fogás ellen.* A cziphrust fözzék meg borban kenyir héya alatt, es abban adgyanak innya, meg gyogyul.

101 *Fog fáiás ellen.* Vegyed az epernek a levelit, fözd meg jol eczetben, es a levit vedd a fáio fogadra, ugy hogy az odvában mennyen; igen hasznos.

102 *Seris ellen.* Ohayat együtt borral kell öszve timporálni, az után meleg czipoban kell erössen bé takarni, es ott annyira kell hadni, mig egy tyukmony meg

sülne. Az után ki kell venni a meleg czipobul, ugy kell a serist véle kenni, használ.

103 *Hai nevelisrül az leányoknak.* Az árva czelánt ha lugban meg fözöd, es feiedet gyakran mosod benne, szép sárga szinü haiad liszen.
⟨Fül fáiásrul.⟩

104 *Hurut ellen.* A czuka háyával kend meg az gyermeknek melegen az talpát es a' tenyerit, használ.

105 *Ökleletrülis gyermeknek.* Kend meg a tüznél czuka háyal ötet ⟨a melegen a gyermeket, talpát es tenyerit, igen jo⟩ semi gondgya nem liszen.

106 *Keze vagy lába a kinek el törik.* Az len magot meg kell aszalni, meg törni, szitálni, erös eczetben meg füzni higan. Az melly embernek keze vagy lába meg törik, azzal kell bé kötni; hasznos orvosság.

107 *Fog fáiásrul.* A sindely mohát meg kell szepen mosni, meg szaraitani, az után meg kell eczetben fözni, es egy kevés sotis belé vetni, es az tarcza a fogán, de elöször meg mossa a száiát.

108 *Részeges emberrel a' bort ha meg akarod utáltatni.* Az minémü gomba terem a szolo tökén, tedd szerit azoknak, aszald meg, törd porrá, es add meg innya a részeges embernek. Az minémü pohárban vagy edénben meg adod innya, többet az után nem ihatik, czak annyit a mennyi ment abban az edényben.*

109 *Mas ugyan azonrul.* Fogy meg ⟨. .⟩ egy pioczát, száricz meg es törd meg porrá, add meg innya a részeges embernek egy pohárban, es soha annál többet nem iszik.

110 *Más probált dolog ugyan azonrul.* Fogy szép fris három keszeget a vagy halaczkát, ölezd meg öket borban, akar minémü edényben, azt a bort a kinek adod meg innya, az után az az ember mulattságban egyszer több bort annál meg nem ihattya.

111 *Viszontag ha akarod, hogy az az ember ugy inna a bort, mint annak elötte, tehat igy czelekegy.* Viszontak ted szerit három halaczkanak, tedd egy szép edényben, végy a vagy tölcz egy kevés bort, a mennyit meg ihatnal. Vezd hamariában abban a borban a harom keszeget elevenen, es id meg a halaczkákrul hamar azt a bort, es a halaczkakat ismeg uisza eppen erezd uizben elevenen, hogy meg ne hallyanak. Az után szinte annyi bort meg ihacz, mint annak elötte.

112 *Hogy semminémü vetisedet madarak ne egyék.* Minek elötte a magot el akarod vetni, nyul háyal kend meg kezeidet es tenyeredet, es semmi madár nem fogia enni, ha szinte ki hulnais az ut félre.

113 *Mákotis ha akarsz vetni.* Hasonlo képpen czelekedgyél.

114 *Verebek hogy buzádat ne egyék.* A veréb fiakat mig vakok égezd meg egy uy fazikban, az után keverd el annyi vizben, a mennyivel gondolod, hogy a földet meg öntözheted. Probatum est.

115 *Ragya hogy meg ne verie buzádat.* Verd le feiszidet vagy kapadat nyelirül, es az által tölcz a magot, a' ragya meg nem veri. Probált dolog.

116 *Üszögös hogy gabonád ne ligyen.* Mikor akár minémü gabonadat el veted, es sákbul ki töltöd, vigyázz, hogy a sákot a szánto földre ne rázd, es rá ne porozz. Probált dolog.

117 *Más azonrul.* Mikor vetni akarsz, diszno háyal kend meg kezeidet, es mikor gabonádat el veted, az üress sákokrul old le a madzagokat, es temezd bé a szánto földben ugy, hogy barona ki ne huzza.

118 *Galambok hogy szaporodgyanak.* Babuknak, a vagy dutkának a feiét tarcz a kosárokban, a vagy a galamb házban, es szaporodnak.

119 *Ezeken kivül* lopd el a kuldus pálczáiát, es ted ki oda, a hol a galambok altal ki s bé iárnak raita.

120 *Item.* A' szánto embertül lodt [!] el az eke fát, es azon kippen czelekedgyel, mint a kuldus pálczával; elegendö galambod leszen.

121 *Galambokat ha valahonnan el akarod vaditani, igy czelekedgy.* A galamb házban vezd bé az holt rákat, es szagátul mind el mennek a galambok, es el vadulnak.

122 *Hideg lelésrül.* A melly diot kikeletkor elsöben találsz hármat, azokat ed meg, es nem bánt azon esztendöben az hideg.

123 *Bort a melly ember ki veti.* Leg elsöben mikor látod az eper levelit, azt ed meg, es az után a bort ki nem veted.

124 *Item.* Mikor a bort ki veted, valaki barátid közzül fogion tenyeriben, és abban a minémü ételt találnak, száraiczák meg, es alattomban ételben, a vagy italban annak az embernek adgyák meg innya. Az után soha ki nem veti.

125 *Palánta magot mikor vetz, hogy bolha meg ne egye, a vagy pap maczka.* Végy a kalmártul két pinz ára bobkát, azt fözd meg uizben, es mikor meg hült, áztazd meg abban a vizben a palanta magot, es ha meg dagad, az után vezd el, semminémü hernyu nem fogia bántani.

126 *Rab szabaditásarul.* Kigyo mikor békát akar meg enni, mogyoro pálczával szabadiczd meg ezeket egymástul, ugy, hogy a pálczát meg ne viressiczd, es a kigyot békaval . . .*

127 . . . es vegyicze meg az ollyan aszony azt a teiet akár minémü italban, es igya meg. Az után teherben esik. Probatum est.*

128 *Ember ha nem ganaiozhatik, vagy nem vizelhetik.* Kerezd fel a töknek inát, es közd által raita, három vagy nigy szerrel, es el indul.

129 *Mirigy ellen, a ki halálos.* Ha borban meg fözöd es meg iszod a feiér ürömnek levit, meg gyogyul.

130 *Füle a kinek fái.* Fözd meg a feiér ürmöt, es tarcz a meleg páráiára a füledet. meg gyogyul.

131 *Kigyo vagy skorpio kit meg mar.* A fokhagymát meg egye, es meg törie, es a sebit kennye véle, meg gyogyul.

132 *Turos lábak ellen.* Végy mizet, eczetet, timsot, fenyü magot, ⟨so⟩ szurkot, tikmony szikit, azt kell köziben keverni, vagy erössen meg fözni. Annak utánna eleven kényesöt kell köziben vetni, es az után öszve kell törni, rea boritani, es meg gyogyittya.

133 *Büdös sebrül.* Végy mizet, es olvazd meg a tüznel, es ved vizit a rutának egyben timporálván, es kennyed véle.

134 *Mirigy ellen.* A farkas alma levelinek ved vizit egy üvegben, es három czeppet vegyen a száiában a kin ösméred, hogy mirigy vagyon.

135 *Égésrül.* Bárány faggyut, vaiát, tikmony⟨at⟩ székit. Tüz nélkül ezeket meg kell olvasztani, es az után ruhára kenni, azzal közd, meg gyogyul.

136 *Illatozásrul; a ki nem illatozhatik.* Vegyed a fiér [!] ürmöt, es mikoron nem tudnáia, tegyed a feie alá, általán fogvást illatozhatik.

137 *A ki nem alhatik, es feie fái.* Végy feiér ürmöt, es az levelit törie meg, es uizben fözze meg, es szép ruhára tegye, es kösse bé véle a feiét. Nagy faidalmokat el viszen rola.

138 *Régi rothat sebrül.* Aszald meg a farkas almát, es szipen törd meg aprora, es hinczed azzal a porral a sebet, meg gyogyul.

139 *Kelevény ellen.* Fözd meg a feiér mályvának gyükerit, es azt meg törvén keminy kelevényre ted reá, meg lagyittya.

140 *Item.* Az mályvának magva minden kemény kelevinyéket meg gyogyit, es meg lágyit. Ekkeppen használ a tagoknakis a kik meg dagadoznak.

141 *Sül ellen.* Bárány faggyuval elegyitvén az árva czelánt, örössen öszve kell törni, a vagy fazikban öszve forralni, es az kilsö szül ellen igen használ, de io ⟨es⟩ erössen meg kell ⟨kell⟩ kenni vele, ne gondoly véle, vagy iár vire, vagy nem.

142 *Contra pestem.* Fehér üröm, ruta, dio, bors, fenyümag. Ezeket egyben kell törni, es eget borban öszve kell szürni, az levit betegnek innya kell adni, es az sonkolyát a kelevinre kell kötni; hasznos.

143 *Szakadásrul; a ki meg szakad, hogy vizelletit meg nem tarthattya.* Az apro boitoriánt fözd meg borban, sozd meg, es azt gyakran igya, meg gyogyul.

144 *A [ki] az ágyban vizellik.* A fekete gyapár füvet fözd meg borban, es gyakran igyál, el hágy.

145 *Item.* Az saláta magot törd meg, es ad meg innya az ollyan embernek; jo. Probatum est.

146 *Mirigy ellen.* Az eger fark füvet fözd meg borban kenyir hév alatt, szürd meg, tölcz üvegben, es abbul igyál.

147 *Fene ellen.* A farkasnak a czontyát igezd meg, törd meg, es azzal hinczed.

148 *Okádas ellen.* A bab füvet keczke teiben fözd meg jol, es azt igyad, hasznos.

149 *Has fáiásrul.* Az uti füvet fözd meg, es id meg a levit; minden belsö betegséget meg gyogyit.

150 *Köszvényes lábrul.* A nyulnak a virit melegicz meg, es azzal kend a lábát, használ.

151 *Constipatio ellen.* A mályvának a tövit fözd meg kenyir hév alatt, es id meg; az után meg indul a folyása.

152 *Szülésnek nehéz voltárul.* Végy pápa füvet, a kit másképpen kárdusnakis hinak, ha találsz, tégy szapora füvetis köziben, fözd meg eczetben, ad meg innya betegnek, használ.

153 *Béle ha valakinek alá száll.* Az veres kaposztát szaggazd meg, es fa oliat ves reá, egy marok sotis, forrald jol fel. Annak utánna tedd az beteg ember alá, es közd által vele, a mennyire el türheti, ezt czelekedd kettszer vagy háromszor, meg gyogyul.

154 *Béka ha emberben vagyon.* Feiér ürmöt, fekete ürmöt es centaureat fözd meg erös eczetben, es ad innya éhgyomorra kettszer vagy háromszor, es meg hal az emberben.

155 *Kigyo a kiben vagyon.* A kigyo hagymát borban fözd meg es idd meg, de egy kiczinnyég meleg ligyen; az kigyo mingyárást ki iün belöle.

Amen, ugy legyenek hasznossak ezek az orvosságok. [Istennek nevenek . . . . . ?]

Kezdödnek mihekrül probált es hasznos orvosságok,

mellyekkel illyen modon kell ilned.

Sic vos non vobis melli ficatis apes.
Sic vos non vobis vellera fertis oves.
Sic vos non vobis aratra fertis boves.
Sic vos non vobis nidificatis aves.*

156 *Kell tudnod, hol es miczoda hellyen kell helyt válastanod, hogy jo szerenczéd ligyen miheidhez, es hogy jol szaporodnának, es mizek büven lenne; illyen modon kell czelekedned.* Karáczon böitin, a vagy estin fát mikor vagsz, es kiszitesz a Szent ünnepekre, akkor az minémü fát vagsz, szed fel annak a forgáczát, es a hol miheidet a' kertben akarnád tartani, azon meg nevezet Karáczon estin hánd bé a' kertben belül a' kert mellett azokat a' forgáczokat, es hadd ott az egész télen által, es mikor ki akarod rakni miheidet, tekinczd meg elsöben a' forgáczokat, es fel sz[e]dvén öket, találsz alattok hangyákat. A hol veres hangyákat találsz ⟨miheid alatt⟩ forgáczok alatt, ott miheidet ne tarczad, mert semmi hasznod nem liszen bennek, mig az miheidis el fogynak, ha azon helen lisznek; de a hol fekete hangyák lisznek a' forgáczok alatt, ott czinály mih házat, es meg szaporodnak miheid, szerenczédis liszen büvségessen. Probált dolog.

157 *Mikor kell és melly nap miheidet ki raknod.* Sokan sok külömb külömb féle napokon kikeletkor szokták ki rakni miheiket. Nimelly emberek Szent Gergely napián, es Nagy pinteken, a vagy más napokon, de nincz job, mint Gyümölcz olto Boldog Aszony napián. De ha helyeken meg maradnak egész télen által, annál job. Probált dolog.

158 *Raiod hogy el ne mennyen.* Mikor kiszülsz karáczony éyel a szent egy házban, akkor miheid alol végy egy kis földet, a' mennyit gondolod. Közd valamiben, es hordozd magaddal egész ünnepek által, es az ünnepek után hinczed a miheket azzal a' földel, es mond ezt akkor: Miképpen ez az föld el nem mehet innen, tikis, az én miheim es rayaim, ugy el ne mehessetek innen; es ligyen meg Atya Isfen, fiu Isten, szent Lelek Istennek nevében. Amen.*

159 *Más azonrul.* Kikeletkor böiti vetis alá mikor szántanak elsöben, mikor azt látod, a melly barazdat elsöben szántottak, abbul a földbül hozd el, es mikor a raiok eresztnek, vezd haromszor a mihek közzé, es azonnal mingyárt meg száll a ray.

160 *Más azonrul.* Vakondak turását tarcz miheidnél, es mikor rait eresztenek, haicz közikben, azis jo.

161 *Item.* Job sarkaddal nyomd meg akár minémü por ligyen, es azt a port vezd a mihek által keresztül, es a porral eggyütt alá száll a' mih.

162 *Item.* Legh elsö raiodat eresztvén, azokbul fogi eggyet elevenen, es abban a fában a mellyre száll á rai, a vagy kertre, es abban a lyukaczkában elevenen az mihet erezd bé, es szipen czináld bé ugy, hogy meg ne ölnid az mihet, az után töb raiokat eresztvén az anya mih, mind arra a helyre fognak szállani a raiok, es továb nem mennek.

163 *Item.* Tarcz miheidnél lo ganait, es mikor a mihek eresztenek, azzal a lo ganayal vess keresztül háromszor a mihek között, es alá száll a ray.

164 *Item.* Mikor raiod el ereszt, es nem akarna meg szállani, a vagy meg maradni, hanem czak el repül szemed elött, nizz utánnok, es keresztet vess ráiok haromszor mondván: no mihek ime látom, hogy el mentek, de mennyetek bár, te nektek ott maradástok sohol ne ligyen, se erdöben, se mezön, es semminémü helyeken helyetek ne ligyen, az⟨t⟩ mint az hamis prokátornak lakása nem lehet Menyországban, hanem haza jüyetek ti mihek az elöbbeni helyetekre. Ezeket a szokat háromszor mond el, es visza jön a te mihed.

165 *Item.* Az minemü övet viselsz, abban az övben káráczon eyel hály benne, es el ne vesztegezd azt az övedet, es mikor a mihed meg ereszt, vezd fel az övedet a raiok közzé, es mindgyárt meg száll a mihed.

166 ⟨M⟩ *Kasokat miheknek mikor, es mi modon kellesék czinálni.* Mikor a kakuk madár meg szollal, azután kasokat ne köss, es neis tapasz, mert munkad héiában valo liszen, az kazban meg nem marad az mihed, a tortinettelis meg maradna, nem takar beli mizet, es semmire valo liszen.

167 *Item.* Kasnak valo veszött reggel delig szed, a mennyit szedhecz, de aztis eyomra, mert ha elsöben eszel, az után szeded veszöket, a mihed semmire valo liszen, nem takar bele mizet.

168 *Item. Gazdag miheid ha akarod, hogy legyenek.* A kasokatis eyomra délig közd, mert mikor eszel, es dellest kötöd, nem jo, es nem lisznek gazdagok.

169 *Item.* Mikor veszött szedel, az melly veszött a ragya meg utt, azt ne szedd a többi közzé, es ne közd a kasodban, mert nem marad czak egy mihedis benne. Az ollyan veszött pedig könnyen meg isméred, mert czomos, es merö ragyás.

170 *Item.* Karáczony éyel es karáczon napián kezdenid a kasokat kötni, mindenikben 6, a vagy 8 veszöt. Az után valamikor akkor vigezheted, de ugyis éyomra dilig közd.*

171 *Kasokat miheknek mi modon kell tartanod.* Mikor a kasokat meg kiszited, jol takaricz öket, hogy tyuk benne ne toyon, a vagy ne heverien, vagy pedig a kutya meg ne huddozza, mert egy mihed sem marad meg a kasban.

172 *Item.* A régi tapasztott kasokat jol meg ásztazd, a régi tapasztot azután le verd rolok, es mozd meg jol, száricz meg, es ugy az után tapaszad uyonnan.

173 *Item mihed mikor rait ereszt, mit czinálly.* A kasodat mindenkor meg pörzöld az esztrynek füstös szalmáiával, es az után mizes uizzel conspergáld feiér üröm ággal. Ha mized ninczen, sos vizzel jol belöl conspergáld, es a rai mih belé száll, es nem megjen el onnan.

174 *Raiod a vagy mihed hogy el ne mennyen.* Raiod meg eresztvén es meg szálván, kasodat mikor meg kiszited, ⟨feleséged⟩ pendelit, a vagy also ingét fel fogia, es viszáiával haromszor kazban meg forgassa, es belöl a kazhoz irinkezzen. Az után mihedet belé üsd, es az ollyan kazbul soha soha ki nem megyen az mih.*

175 *Raiod meg eresztvén hogy ne czipien.* Karáczon es Szent István napián ne mozgyál, es meg nem czip az mih azon esztendöben. Probatum est.

176 *Más azonrul.* Mikor raiod el ereszt, petrezilemmel, a vagy eb kaporral törüld kezeidet es képedet, es nem bánt az mih; de akkor semmi némü hagymát

ne egyél, mert az orvosságok nem fognak használni, mert termiszet szerint gyülöli hagymát a mih.

177 *Eresztett rait mi formán kell bé ütni.* Nimelly emberek le rázván ganai füstel füstölik miheiket, de nem jo, mert erötlenek lisznek. Hanem mikor kazban ütöd öket ⟨he⟩, arra a helyre raki ebkaprot. Nem szereti azt, es nem megyen vissza.

178 *Kikeletkor mikor ki rakod miheidet, és szegenyek, igy czelekedgy.* A sot igen szép törd meg aprora, meg szitálván tanyirra tedd, a vagy szép deszkára, es azt minden kas alá tedd tanyirra vagy deszkara, de ollyan sot, melly nem volna földes. Az a mihek mind meg iszik, es meg javulnak, es szemed láttára sokkal hamaréb eresztnek. De ha a soiok el fogy, töbszöris igy czelekedgyél.

179 *Szegény mihet telre ha el teszed, hogy ki nem telelne.* Nemelly emberek lépes mizzel tartyák az miheket, s nimellyek szilva lével. Mikor egyéb nincz, azis jo, es ki telelnek véle.

180 *Más azonrul.* Ennel a felsö orvosságnál job es hasznosb orvosság ninczen téli üdöben. Mikor látod miheidet, hogy nincz nekik mivel ilni, es meg akarnának halni, tedd szerit egy kappannak, meg sosván szokás szerint meg süzd öket, czak hogy igen meg ne száriczd ötet, es mih kasokban mihek alá nyarsaczkára felvond az kappant, es azt mind meg eszik az mihek, czak ⟨czont meg marad⟩ a czontya marad meg, es igy szipen ki telelnek az mihek. Ha kappannak szerit nem tehedd, kakasis jo, minden bizonnyal. Probált dolog.

181 *Mihed hogy meg ne mitelessedgyék.* Kikeletkor miheidet tedd nádra, ugy legyenek egisz nyáron raita, es meg nem mitelesedik az mihed.

182 *Más azonrul.* Ha deszkára a vagy egyéb eszközökre ki tiszed miheidet, vigyazz reáiok. Az nyárban kicziny lependékek iárnak ⟨mihek között⟩ es ugyan a mihek között hálnak, azok szereznek a mihek alatt pok hálott, es abban a pok haloban meg terem a mitely. Az fel nevelkedik, fel megyen éppen a kasnak czüczében, es ott czinál maganak fiszket, es az miheiden hatalmot viszen; ha szinte legh gazdagab mihed lenneis, mizit meg emiszti, miheidet el rontya, pokhálos fiszket ott maganak czinál, még a sonkaltis el fogyattya, sokára pedig eggyül eddig meg öli a miheket. Az ollyan mihiket minden héten kéttszer tiszticz.

183 *Métely hogy meg hallyon a mihek között.* Ha ideién eszedben viszed ez dolgot, szentelt temiénnel kéttszer vagy háromszor meg füstöld.

184 *Más; mihek ha meg mételesednek.* Azt meg tudod, mert gyorsan nem iár, es keveset hord, nemis ereszt az ollyan mih. A kasnak teteiérül mind le vaid a tapast, hogy szél iária a miheket, es ugy ligyen egy kevés korig, es niha kevés vizellettelis conspergald öket. Meg uyulván az mihek, viszontag bé tapaszad.

185 *Or mih ha szokik miheidre.* Ha akarod azokat az miheket meg ölni, illyen modon czelekedhets: ⟨az⟩ Az melly helyre szokik az or mih, azon helyen valo mihedet ted férre onnan, tapazd be, es ugy legyenek be tapasztva két vagy három nap. Az helyett egy erös kast mizes vizzel öntözd meg, es annak a helyire tedd, egy czivet czinály belé, ahol bé iárnak, korobul vagy bocza fábul, hogy a mih belé térien, es a környikit bé tapazd. Az után, ha az or mih mizre rea migyen, szalmábul mih kas elött czinály füstöt, vagy tüzet gyuicz, es az or mihes kást tedd a tüzre, napiában gyakran, es igy el fogyatod mind az or mihet. A magadét pedig meg tartod, mert az ollyan miheket ördögséggel küldik el.

186 *Más azonrul.* Kikeletkor mikor ki tiszed miheidet, tedd szerit medve háinak, es kend meg véle a kasok száiát, es or mih sem fogia bantani, fölöttéb is gaz-

dagok lisznek. Hogy ha mind a kezedet medve háyal meg kened, es minden mih kas elött le ülsz, tetétül fogvást az allyáig siros kezeidet el vonod raitok, es alol ugyan azzal a háyas kezeddel circulust tiszel, éppen addig hord mizzel. Probalt dolog ez sokszor.

187 *Más azonrul.* Hogy ha pedig medve háinak szerit nem teheted, es az or mih bántya miheidet, tégy egy szekér rudat a miheid elött keresztül, es nem megyen az or mih a rudon által a miheid fele.

188 *Item, or mih hogy ne báncza miheidet.* Puszta háznak teteien az minémü poznak vannak, azok közzül kettöt lopi el, hogy senki ne lásson, es mihek alá állásnak czináld, es nem fogia bántani az or mih. Probatum est.

189 *Lopo vagy tolvai ha miheidet el viszi, es akarsz néki rosz helyett roszal fizetni, igy czelekedgy.* Minek elötte miheidet meg nem háborgattyák, törtinettel ha találsz az uton szindel vas szeget, tedd el azt, es fokatlan töt, es ha törtinettel miheidet el lopnák, a láb nyomát nizd meg iol, hová hág az tolvai, es kertedben akár hol a job lába nyomában bé verd a szeget a fokatlan tüvel együtt a földben egy más mellett, es meg iegyezd, hova czinálod azt. Az után az az lopo ember meg dagad, mint egy hordo. Ha meg fizet, es jol akarsz véle czelekedni, vedd ki a földbül a tüt szeggel együtt, meg gyogyul; de ha ott hagyod, meg hal az tolvai.

190 *Lopo vagy tolvai hogy meg kopaszullyon, a ki miheidet el lopia.* Végy czuka feiet, az kazbul sonkolt, a melly kazbul el lopták az mihet, fözd meg azt egy uy fazikban, tölcz abban a' kazban, ahol mihek voltak, es meg kopaszul.

191 *Item, hogy ha mind döbönöstül vagy kasostul el vinnik a mehedet.* Forraly egy uy fazik vizet mih házad elött, es a pemetin alá tölcz azt a vizet, arra a helyre, ahol a' mihek voltanak, de a szalmás vastag vige fenn ligyen, es vikony vigivel alá fordiczd, es szakálla, s haia mind el migyen.

192 *Tolvai vagy lopo hogy mihed a kertbül ki ne vihesse, illyen formán czelekedgyél, es az után a kertben mind addig lehet a lopo, valamig kedved tartya.* Három czuka feiet akar nyers, akar szaraz ligyen, furd bé a döbönben, vagy a kazban függezd fel. Valameddig ott a mihek között lisznek a czuka feiek, ne féltsed a lopástul. Probált dolog.

193 *Hogy semminémü mihed el ne mennyen, igy czelekedgyél.* Akasztott embernek kötelibül tégy egy kiczinnek szerit, es el nem megyen czak egy raiodis. Ezt kell miheid közt tartanod. Probált dolog.

194 *Más ember miheit ha akarod, hogy el mennyenek.* Sült rákot tigy annak az embernek mihei közzé, es mind el mennek onnan; Ovidius igy felöle. Probált dologis.

195 *Legh elsöben mikor ki akarod miheidet rakni, ezeket a szokat mond el, es az után miheidet rakd ki.* Oh, Uram, Jesus Krisztus, az mint szaporitod az igaz áldott kenyeret, ugy szaporodgyanak az én miheim. Raiokat büven boczássanak, erössek legyenek, gazdagok, büvek, es horgyanak büvségessen magoknak, mindenfelöl 9 határokrul, nap keletrül, nap nyugotrul, eyszakrul es del félrül. Hogy mind nékik ligyen, s mind ennekemis jusson büven, es semmiféle mih hatalmot raitok ne vehessen. Azért ti, mihek, mennyetek el ki a' kasokbul, az nagy Istennek ereie es hatalma által, es ez ligyen + Atyanak + fiunak + szent lélek Istennek + neviben + Amen +

Vadász embereknek puskáiokhoz valo hasznos es bizonyos mestersegek,

mellyekkel illyen modon kell czelekednod.

Hogy ha okossan czelekeszel, használ, de ha nem tucz véle ilni, a te önnön magad puskáiának, es magadnakis kárt tiszesz, a' vagy tehecz.
De mind ezeknek kövessed amaz bölcznek mondását: Quod tibi non vis fieri, alteri ne feceris. A melly kárt magadnak nem kivánsz, másnak se czelekedd.

196 *Probatio. Kard a vagy puska hogy meg ne fogion téged.* Az minémü burokban gyermek születik világra, annak tedd szerit, es 1szer szenteltezd meg. Magadnal nyakadon hordozd, a fegyver nem fog tiged, es tellyes életednek minden napiaiban jo szerenczéd liszen, de a burok firfi gyermeké ligyen.

197 *Más ugyan azonrul.* A melly haiábul a kigyo ki buvik, a vagy le vetkezik, azt száricz meg egészlen, es dolmányod gallérában vard bé, es azt az embert nem fogia a' golyobis, a ki azt viseli, sem a kard.

198 *Puskadnak jo szerenczéiérül.* Szent György nap elött kigyot ha találsz, annak vedd feiét, es egy gerezd fokhagymát czinály beli, es el ültezd, es ha meg zöldellik, tarcz puskádnál. Igen hasznos.

199 *Puskáiát másnak ha meg akarod vesztegetni.* Czütörtökön regvel menny utánna, áhova migyen az az ember a' puskáiával, es vigyazz utánna, hová lépién a' job lábával. Azt a földet mezd ki, es azon földet a mint fel volt ⟨g⟩ a gyepes felivel, azzal fordiczd alá, es ugy ted le azon helyre, a vagy fordiczd alá. Valameddig az a föld ugy liszen, puskáiának kevés hasznát viszi.

200 *Czelat a vagy targyat meg találnád löni.* Az melly fát menykü meg üt, abbul a fábul czinály egy szeget, verd czélban. Jobban náladnál senki a czélt meg nem találllya lönni.

201 *Mas azonrul.* Végy kolomázat, másképpen szekérkenönek hiyák, elöször löy magad, az után kend meg a golyobist véle, senki meg nem nyeri akkor czak te.

202 *Puskádhoz hogy jo szerenczéd lenne.* Tégy szerit szobéli aszony egy féle haiának, czináld bé az a puska agyában, es szerenczéd liszen puskádhoz. Probatum est.*

203 *Puskádat hogy meg ne vesztegessék más emberek.* Vasárnap jo regvel, mikor az nap fel kél, es a sugárit ereszti, haromszor fel s alá tekincz a puskádon, ugyan, mint egy czilnak fognád az napot, hogy belöl a puskádban a nap nap sugári által hatnának, es ugy meg nem vesztegethetik a puskádat; ha szinte az elött valaki el vesztegette volnais, ezzel a dologgal viszontag meg orvosolhad.

204 *Puska után ha semmi nem marad.* Czipke bokron ha találsz ruhát, azzal a ruhával tiszticzad puskádat, es ippen liszen a puskád.

205 *Szerenczéd puskádhoz hogy ligyen.* Egy házhoz gyermek ágyas aszony mikor

migyen, ott ha nyerhetnél egy keveset a gyermek pelenkaiabul [?], azt puskádnál tartanád, vele tisztogatnád, es törölgetnéd, igen jo szerenczéd lenne puskádhoz.*

206 *Puskádat ha el vesztegetik.* Szentelt vizzel belöl mozd meg a puskádat, es használ.

207 *Lövised hogy jol ligyen.* Vedd ki a babuknak a vagy dutkának az szivit, tüdeit es máyát, aszald meg jol, hordozd magadnál, lövishez jo szerenczéd liszen.

208 *Ha jol es haszonnal akarsz löni.* Denevér szárnyát tarcz az puska fiában, jol fogsz löni, es ezeket a szokat ird papirosra, s azokatis oda tedd, es jol lösz: x9xx5xocx3x

209 *Igyenessen hogy löhess.* Igezd meg a denevért, törd aprora, az után puska porral vegyiczd meg, es jol lösz igy.

210 *Más ugyan azonrul.* Fogd kezedben puskádat, es igyenessen tarczad, es jol lösz. Probált dolog.*

211 *Puska lövised után hogy meg maradgyon a mihez lösz.* Tedd szerit a menykönek, es azt aprora, mint a lisztet, törd meg, es mikor öntöd a golyobisokat, vagy seritet, abban a porban olom közzé keveset tölcz, es a puska por közzéis hasonlo képpen. Probált dolog.

212 *Más azonrul.* A denevért tollastul es belestül meg igezd, az után erössen porra törd, es kevesessen puska por közzé tölcz, es a puskád lövise után mindened meg marad, valameddig tart abban az denevires porban.

213 *Vadászni mikor házbul ki indulsz, ezt czelekedd.* A job lábadat fel emeld, es lábad vagy tomporod alol háromszor puskádat körül vedd ugy, hogy a puskád a földet ne irie. Igy jo szerenczéd liszen, es sem puskádat meg nem vesztegethetik.

214 *Hogy jo szerenczéd ligyen puskászhoz.* Válasz magadnak üdöt, mikor migy puskázni. Minden ember elött ne fitogazd puskádat, es mindenek keziben ne add. Puskádnak vige ligyen mindenkor bé dugva, hogy rosz szem beli ne tekinczen, mert a szerenczéd oda liszen, es el vesztegetik a puskádat. Ha vadászni indulsz, ugy menny, hogy aszonyállat elötted által ne mennyen, vagy valaki tüled ne tudakozzon, hová migy, mert ha ezek törtinnek, héiában fogsz iárni, es semmit nem lüsz. Iob, hogy mingyárt visza térsz, es más dolgot czelekeszel. Probatum est.

215 *Puskádat ha meg vesztegetik.* Löy meg akar mit, bár czak egy verebet, annak virivel ruhával együt puskadat belöl meg tisztogazd, es az után azt a ruhát vires tollal együt tedd az tüzre, es erössen puska vigit tarcz reá alá forditván, hogy a gyuito lyukán ki mennyen a füsti neki. Az után a mihez lösz, ott marad; probált dolog; es seminekis meg árt annak az mali factornak.

216 *Item azonrul; nota bene!* Puskádat ha meg vesztegetik, a vasát vedd el a fáiátul, vagy az ágyátul, vid el a folyo vizre, es a viznek mentiben háromszor mericzd meg a puskádat, es ki tölcz belöle a vizet. Az után száraz ruháddal tiszticz meg, mert a puskát nem mesterség el vesztegetni, mert magadis el vesztegetheted könnyen. Ha mikor töltöd ötet, bár czak egy szem por essik a czizma szár megi, azzal a töltissel semmit sem lüsz, mert a puskának ollyan dolga vagyon, hogy czak az igizettis fog raita, jobban, mint az kicziny gyermeken. Ha okos puskás vagy, illy magad okosságávalis.

217 *Item ugyan arrul.* Hogy ha kellene hirtelenül valamire lönöd, es a puskád helyessen nem volna, egy kis ruhát vizelletteddel uizezd meg, es aval tiszticz meg, bár tötve volnais, használ.

218 *Másnak puskáiát ha akarod el vesztegetni.* Kend meg szekér kenövel, a ki a tengelrül le esik, a puskáiát, az mellyet niha az utonnis találsz.

219 *Item azonrul.* A kinek a puska vasán tetüt ölsz meg, annak szerenczéie oda van.

220 *Jo szerenczérül.* Golyobisokat mikor öntesz, egy vagy ket buza szemet tégy formában, jo szerenczes liszen. A kit az elött golyobis nem fogottis, az illyen eleget tiszen néki; es mikor golyobisokat a vagy srétet öntöl, mindenkor hold uy hetiben onczed, az egy pintek es szombaton kivül.

221 *Item ugyan arrul; puska veszött mibül tarcz.* Kalakocz fábul, vagy halyag fábul puska veszöt tarcz, es annak gyöngyétis puska fiában.

222 *Puskáiát másnak ha akarod el vesztegetni.* Mikor valaki lö, akar látod ötet, akar ne, bár czak puska pattanását hallyad, ha erdöben vagy, fa ágán mingyárt czomot vess a hátad megett, ha mezöben vagy, keszkenödnek vigin, fö képpen mikor más dolgodon volnál ⟨. . .⟩. Aval a puskával soha semmit nem löne az ollyan ember; de mikor lösz, lövis után mindenkor lépi hármat, puskádát soha senki el nem vesztegetheti. De ha el odzod az után azt a czomot a fán vagy keszkenön, az után szinte ollyan puskáia lesz néki, mint annak elötte.

223 *Puskád hogy szerenczés ligyen.* Mikor az ebek koslatnak, azok közzül a nöstin ebet lüd meg, de az fekete ligyen, es annak a viriben márcz egy kis ruhát, száricz meg. Es mikor puskázni migy es azzal a ruhaval puskadat meg töröl-nid háromszor, valahol vad liszen, maga jün puskádra. Probatum est.

224 *Buzádat mikor vessed.* Az melly nap karáczon napia essett, az utánna valo nap vessed a buzádt, es nem lesz konkolyos.

225 *Halászászhoz hogy jo szerenczéd ligyen.* Minek elötte vizben bé nem lipsz, vess a vizben három kis darabka kenyeret, es petreselemnek három teteiét, ⟨hogy⟩ es szerenczid liszen.

226 *Hálod hogy szerenczés ligyen a hal fogáshoz.* Mikor a kakas foglalkozik a tyukkal, de a tyuk fekete ligyen, akkor a kaskasbul [!] es a tyukbul, egyszer s mind mind kettöbül egy rántással szakasz ki a tollaikban, es azt a tollat az hálodban bé czináld, es minden féle halban eleget fogsz. Probatum est.

227 *Mas, hal fogáshoz.* Az halyagnak a magvát törd meg, es gyurd azt kenyir bélben, es hánd azt a halaknak, valamely hal meg eszi, fel fordul a hassal, de viszontag meg illed, ha el mulattya.

228 *Juhoknak mételrül valo orvosság.* Nyár fának az haiát hámozd meg, es szaricz meg kemenczíben, es törd öszve soval, es add a juhoknak nyalni, es el mulattyák a mételt, czak egy hétigis ugy czelekedgyel, es meg gyogyulnak.

Appendix

Lovaknak nyavalyáiárul valo bizonyos es hasznos orvosságok

229 *Lonak dagatt lábárul.* Az száraz agyagot, mellyet essö nem irt, ásztazd eröss eczetben, a vagy magad vizelletiben, es kend véle gyakran.

230 *Item.* Erös eczetet, tehén ganait keverd öszve, iol meg kell sozni, es aval kenni, es kötni.

231 *Lo lába ha meg varasul, a vagy meg tetvesül.* Kennyed körös fának a vizivel.

232 *Item.* Az eleven kiny esöt olczmeg eczetben, tyukmon feiérivel keverd öszve, es kend vile.

233 *Lonak lábában ha tövis akad.* Eleven rákot oháyal töry öszve mozárban, es tigy nyul háyatis hozzá, czinály flaustromot, es közd a sebre, ki vonsza a töviset.

234 *Legyek hogy lovadat ne mariák.* Törd meg az tök levelet, kend meg véle a lovat; nyár középbennis bikivel maradhat. Igen jo az.

235 *Sebes lovat kenni.* Ugyan ezen orvosság használ, ha véle kenik, nem szallya az bogár.

236 *Kigyo vagy más mirges allat ha lovat meg czipi.* Végy nyers kender fonalat, hamvazd jol meg, es fözd meg jol. Az után mirges daganatot közd bé jól melegen; meg gyogyul.

237 *Sebess a vagy meg törödött hátu lovat igy gyogyicz meg.* Vigy czuka háyat, es vizi czigat, igezd meg egy uy fazikban, törd meg, es hincz a sebre a porát.

238 *Szaraz keh ellen.* Jo féle teriéket egy kevés borban kel el dörgölni, az mint egy embernek szoktanak adni, es azt minden uy hold pinteken a torkában tölteni. Egy nihány esztendeig az után el szolgál.

239 *Szemit mikor a lo meg sérti, hogy nemis láthat.* Végy sos savot, melyben sos saitot ásztattak, es feczkendeszd a szemiben.

240 *Ha vires a szeme.* Az tyukmon szikit sáfránnyal egyben törd, es tigy kancza teiet hozza, es közd szemire.

241 *Szemin valoia ha lonak vagyon.* Az halyag fának az héiát hámozd meg, törd meg aprora, es czináld kenyir bélben, sozd meg, es ad meg enni a lonak, vagy tölcz torkában.

242 *Farkát vagy serinnyit ha meg akarod a lonak nevelni.* Az czukának az ikráiát ásztazd vizben, es fözd meg, es füsüld a szöre közzé azon ikrát uizestul minden nap egyszer.

243 *Lonak igen jo es hasznos, avagy szerenczés orvosság, vásárannis hamaréb el adhadd, ha azt czelekszed.* A kigyonak a fulánkiát czináld bé korbáczodban, es azzal verd a lovadat, friss, gyors liszen. Vásárrais ha lovat viszel, es raita ülsz, aval korbáczal vered, jo áron el adhatod ötet.

244 *Vizelleti ha meg áll lovadnak.* Egy vonással a lonak a tomporán vond el azt a korbáczot, igen jo; a kiben kigyo fulánkia van czinálva.

245 *Hályogos szemü lonak.* Siska madárnak tedd szerit, es igezd meg tollastul, bélestül, egy szoval mindézt, egy uy fazikban, es azt a port, a lonak fuid egy nihánszor a szemiben, es meg gyogyul. Probatum est.

246 *Lovat miczodást, es minémü szörüt job es hasznosb tartani.* Minden lovaknál pedig inkáb dicziri Plato az fekete lovat, annak utánna veres peit, fehirt es kiket. Az tarka nem jo, es deres, fako, vircze es szürke, rövideden szolván, semmi féle állatt nem jo, a sok féle szinü, hanem egy szinü es egy szörü. Az Alexander hires neves lova kik szinü volt egyik, a másik fekete volt, az nyaka nagy, sziles volt, nyelve igen hoszu es vikony, es az egész teste rakva mindenüt érrel, es az illyen lovak igen jok.

247 *Mén lovat mi formán ismerheted meg.* Mennél nagyob serinye van az mén lonak, annál paráznáb, de ha azt el nyirik, meg hadgya magát.

248 *Az jo lonak indulattya.* Ha az czikobul jo lo nevekedik, igy isméred meg. A feie kicziny es röuid, az szeme igen fekete, es orra nem szip, az nyaka gyenge, a serinye boitos, es fodor szabásu, es jobra hailott a szügye, igen sziles az háta, karczu az morya, igen nagy es hoszu az háta gerincze, hogy ugyan kettös, az farka fodor es boitos, az körme es fara sziles. Az töb lovak elött ha elöttök iár, es mikor vizre haityák, leg elöször lipik a vizben, nem filelmes es rettegö. Az illyent harmad fü koraban kezgyed tanitani, es fogárul pedig könynyen meg ismérheted az ideit, hány holnapi, mert az elsö foga ki hull mind alol es felül. Az ollyannak ötöd fü korában két odvas foga kezd nöni, hatod fü korában mennil épebb az foga, es az után ha ezt el mulattya, nehezen ismerhetni meg.

249 *Lonak ha büre repedez.* A tögy fa haiát szarazd meg, es törd meg mázárban, fözd meg a vizben jol, es melegen mossad a repedisit gyakran.

250 *Gilisztás lonak.* A holt lonak a tetemit kozd reá, a vagy a nyakára; el hadgya.

251 *Gilasztás lovat meg ismérhed, mert czak hever, es nem eszik; hanem azt czeleked.* Mikor a tehenet feik, ollyankor az teit melegen tölcz egy iczire valot a torkában, jol alá nyelezd.

252 *Háta a lonak ha meg dagad.* Egy szelet kenyeret piricz meg, öntözd meg igett borral, közd a daganatra.

253 *Item.* A régi száraz agyagot fözd meg eczetben, kenyed véle a dagadást, jo.

254 *Nyereg ha fel töri lo hátát.* Végy egy darab kövér szalonnát, dugdos béli buza kalászokat, gyuicz meg, had czöpögiön tiszta vizre. Szed fel azt az után, es melegen kend véle, de elsöben pár luggal meg mozd erössen.

255 *Hym pok ellen.* A kristály üveget törd meg erössen, szitáld meg, vigy mizet es tyukmonnak feirit. Habard öszve mind ezeket, es közd a him pokra.

256 *Item.* Diszno ganait, veres hagymat vaiban ráncz meg, meg borsold, es azt rá közd; ina ütis ellenis igen jo ez.

257 *Item.* A lo szörit borotváld el az him pokon egy darabkán, mogyoro fára köss egy czomo pamukot, mint egy dio. Mártogazd forro fa olaiban, es sütögezd véle, hogy a bürin által hasson, es ha meg dagadna a lába, igett agyagot fözz meg eczetben, es közd reá, igen jo.

258 *Lonak hurut ellen.* Végy 6 tyukmonyat, az feiérit ⟨tor⟩ és temiént töri öszve, es tölcz az torkában iol, hogy bé hasson, meg gyogyul.

259 *Lonak ha fereg vagyon husa es bire között.* Végy lo czontot, igezd porrá,

vegyiczd meg grispánnyal, es az után süzd meg a lo bürit vassal, kiben a fireg van. Hincz reá az után az port; használ.

260 *Lo ha nem vizelhetik.* Végy 9 rák szemet, törd meg, vezd tiszta uizben, es öncz az torkában; használ.

261 *Item.* Vidd olly helyre a lovat, a hol juhok állottanak; mingyart használ.

262 *Item.* Közd a lovat ollyan bottza fához, melly ligyen söviny közzé fonva, es mingyárt vizellik a lo.*

ORVOSSÁGOS KÖNYVECSKE

1665 k.

Orvossaghos könjveczke

A.

1 *Arena ellen orvossagh.* Petresselmet, zab szalmat csiczerj borso szalmajat vegjed, abbol czinal fördöt, czak agjekáigh legjen az fördö, abban förödnj, azonkjvul eper es petresselem vizet kel jnnya.

2 *Azon kö ellen.* Az melj kö etser el ment töle, azt erössen törjék megh es adgjak meg jnnja, mind elrontja az többitis. Probatum.

3 *Arena ellen.* Az fekete retket torma reszelön meg kölj reszelnj, mint az tormat, es fa olajial meg kölj öntöznj, ket ruha közöt az vekonjara kölj az embernek kötny.

4 *Aszonj nem szülhet.* Vegj mas aszontul az maga tejeben egj kalanban, es törj egj kis safrant beleje, ad megh innja, azontul szül.

5 *Ala megh gjül lonak czomoban.* Borotvald el rola szörit azon helen, az fog hagjmat o hajal törd öszc, es melegen kend véle, ha lehet reaja kös benne, hogj hamareb meg fagadgjon.

B.

6 *Büdös szaj ellen orvossagh.* Vegjed az szekfüvet, harom vagj negj szeretsen diot es viragjat, timsot, roncz porra, meg tiztult mézben köl két egesz oraigh foznj, es avval szajat mosnj.

7 *Azon büdös szajrol.* Keres galganemat, tormentenat, egj mogjoronj timsot, narancz hjiat, ezeket fözd megh kenjer alat, igja es mossa szajat véle, meg gjogjul bizonjal.

8 *Balha orvossagh.* Meszarszekböl mel hust hoznak, az mjnemö vizben meg mossak, avval az vizel öntözek meg az hazat, ki vesz.

9 *Boroncza ferges ne legjen.* Martiusban njrfa vizet kölj vennj, es valamjkor az otoval meg otjak az sajtat, mindenszer egj czep njrfa vizet kel bele boczatanj.

10 *Beteg feje lonak.* Vegj retket, kaprot, aszald megh, es az utan törd megh, fözd megh borban, es tölcz az lonak torkaban, az orrat ighen törüljed, mikor az azt isza, megh gjogjul.

11 *Beteges loval* ne menj méllen az vizben, hanem czak hassigh, mert az igen art neki, es nehezen veszi fel maghat, nemis hizhatik még, no ha az lonak kedves az vizben valo menetel, kivalkeppen az hev üdöben, de az viztöl megh hül az teste, egeseges lonak nem art, ha föröztöd es usztatod vizben.

12 *Beka melj emberben vagjon.* Körös fanak hjiat fözd megh ebrutat erös eczetben kenjer hej alat, es agjad megh innja.

13 *Belöl njavaliaia lonak.* Oljankor purgatiot kölj nekj adnj, az beczi szappant es hajat egjben kel metelnj es törnj, es az torkaban be raknj, hogj el njellje, azutan meg izastanj, azutan io be kel pokroczosztalny.

14 *Ha az nem hasznal.* Egj iczenj bör feketetöt az vargaktol, egj darab beczi szapant törd beleje, es onczad az torkaban, Isten utan hasznal.

15 *Lo ha beteg s-nem tudod, mj njavalja vagjon.* Az fejer ürmöt etsetben fözd meg erössen, fatsard meg ruha altal, mozd meg az homlokat erössen, az orrabanis fuj benne, es dörgöld vele.

16 *Ha penigh hjrtelen meg betegszik az lovad, es nem tudod, mj njavaljaia vagjon, hanem czak vekonjat nézj.* Oljankor vonazd le es hudozanak az fülében, tarczad ugj egj tikmonj sütigh, meg fordiczak masfelö valo oldalra, es hassonlokeppen massik fülebenis hudozanak, tarczak ugj egj tikmonj sütigh, azutan boczassak föl, es iartassak meg kevessé.
⟨Belsö njavaljaia lonak, es nem hizhatik. Keres göröj fejert, aprora metelven⟩

17 *Rihes lo orvossaga.* Vegj egj fazekban kapozta levet, annj juh ganejt, annj sot, azt forald meg erössen, egj faczkara kos ruhaczkat, az mint ki veszed az tüzböl, olljan melegen, az hol indult az rih, czapkod be véle, nem fog artanj az lo testjnek.

18 *Item.* Jegene fanak az levelet agaztul meg föznj ighen io, büdös követ, galjczkövet, len mag olajt, mossatlan vajat, ezeket mind egjben meg föznj, de ne hadnj fornj, es melegen vele kennj ighen io.

19 *Szedelges ellen.* Vegjed az fekete gjapart, szekfüvet es levendulat egjenlö mertekkel, fozd meg veres borban, es azzal mossad fejedet, csak az füveket közd az fejedre.

20 *Szem ujtasra valo orvossag.* Mellet III. Inotentia papa egjben szerezven egj Istenfelö ven Abbasnak külte, kj szaz esztendös leven, betegsege es vensege miat nem lathatot, elven ez orvossaggal, meg gjogjult. Vegjed szelid köment ket fontik, vad kömient egj fontik, apium magot egj latnit, mellet consianak [?] hjiak, anist, es petresselem magot mas fel fel funtot, ezeket törd meg erössen mind egjben es elegjcz megh szepen tüznél meg tiztult mézel ugj, hogj minden tajtekia tüznel kj forjon, egj tizta edenben czinald be, estve etel utan mjkor feküdnj megj, eggjel effele meg mondot orvossaggal, meg gjogjul szemed, es io lacz. Azutan egj nehan esztendeigh azon Abbas szolghalt Istennek.

21 *Belsö njavaljaia az lonak, es nem hizhatik.* Keres fejer görögöt, approra metelven az abrakban kevessenkent meg adnj ennj.

22 *Avagj.* Maroknj Isten fajat törd megh massarban, es tölcz egj meszelny etsetet rea, ha meg szal, szurd meg ruha altal, tölcz az torkaban, az benne valo fergetis meg öllj.

23 *Item melj lo nem hizik.* Az torok eret vágd megh, es az farka hegjetis mezd meg, azutan sütes arpa kenjeret eörvenj es torma gjökerrel apricz egjben, ad meg ennj az lonak, igen telik az lo töle.

24 *Lo ha futtaban meg betegül.* Azzal ismered meg, hogj ighen hurut. Annak szeme es füle között vagj eret. Ha peniglen nem akar az lo ennj, az konkolt zabbal egjut aztasd meg, harmad vagj negjed napigh, azutan io szarazd megh, es ad meg ennj, agj az lonak kösotis njalnj, avagj hjnczed eles köre, had tiztuljon az njelve.

25 *Ha penigh torka daganatja mjat nem ehetik.* Vegj harom tikmonjat, habard

etsetben, öncz az torkaban, egj faczkara tekerd szözt, dörgöld ala avval ugj, hogj ha fakadek volnais az torkaban, meg fakaztana.

26 *Ha az njelve tiztitatlan s-nem ehetik mjatta.* Végj mézet, fog hagjmat, kormot, es sot, ros kenjernek az belit tjmporald egjben, és dörgöld az njelvét vele, de elsöben egj életlen késsel meg faragd az njelvét, azutan dörgöld meg soval, mindgjart jobban essik.

27 *Lonak ha az ine telik.* Tüzes sarloval ved le az inét, többe nem telik meg.

28 *Lonak hogj ha inen avagj eren az vér meg nem alaza.* Egj szelet kenjeret piricz megh, es erös etsetben martogasd az kenjeret, rakogazd azt rea, es megh aljtja az vért.

29 *Lo ha meg sértj az szemét annjra, hogj nemis nezhetne.* Vegj sos savat, meljben sajtat aztatnak, es feczkend az szemeben.

30 *Beka var lo laban.* Egj darab vassat tüzesjcz megh, egj darab szallanat tarcz az beka varra, es az tüzes vassal czepessed be, az utan tikmonj szekit, grispant, és mézet törj egjben, tegj egj kis szözre, közd be az beka vart, annjszer, az migh latod, hogj kivantatik.

31 *Item azonrul.* Vegj kjlencz szem borsot, kjlencz azon [?] gerezd foghagjmat, meg annj, ha töb leszenis, pokot, tegj hoza grispant, törd io egjbe, közd rea az beka varra egjnehanszor.

32 *Beka hogj ne szoljon vizben.* Mjkor lats leg elsöben eket szantanj, vegj vassarol azt az földet, az kj rajta lesz, vagj ha haza gjün az eke, azt az földet vesd abban az toba avagj vizben, azon esztendében nem szol beka abban vizben.

C.

33 *Colica ellen orvossagh.* Vereb ganejt szarazd megh es törd porra, borba avagj vizben agj meg jnnja, probatum est.

34 *Item.* Kis Aszonj bötjn söpröt szerzenj, szep aprora metelny s-kemennjen meg föznj, lagj melegen benne tartanj.

35 *Contra pestem ovium.* Az diofanak berkejet vegj, so közöt agj juhoknak.

36 *Csuklasrol.* Az viza szjvet aszald megh iol, meg törven ad meg innja leven dula vizben.

D.

37 *Dühös eb harapas ellen.* Isten tehenet szarazd megh és körös fa bogarval törd egjben kevessenkent, agj megh innja vizben akar kenjerben meg ennj, az oktalan alatnakis jo.

38 *Dagat laba lonak.* Dizno moslek alljat az mjnemö sar meg gjul, kend poztora, es melegen közd az labara, io fekéltis vele kennj.

39 *Item.* Az bor czapalljat, ha söpröstül leszenis, meg sosvan fözd meg, es kend gjakran vele.

40 *Item.* Az perie gjükeret törd meg, az utan o hajban és mézben fözd meg es közd rea.

41 *Lonak kovacz annjra ha kj faragna az talpat, hogj az laba meg dagadna.* Az len magot fözd megh erössen vizben, tölcz igj saru sarban, vond az labara, harmad napigh aljon rajta, meg gjogjul.

42 *Disnajd hogj tenessenek.* Az uton keressetlen talalsz szalmat, ved föl, es vezd az dizno olban alomnak.

43 *Dögleletes marharol.* Vegj betonija avagj bak nevö füvet, azt adgjad ennj, ha penig meg nem eszj az marha, törd meg, es itazd meg arrul, még el nem tavozik az dögleletessek, mast ne adgjanak.

E.

44 *Eczetet hogj kölj czinalnj.* Vegjed az szölö magvat, es azt szarazd megh erössen, roncz porra es ighen io etsettel erezd megh, es megjnt szarazd meg erössen, es megjnt törd porra, ted iskatulaban, azutan töcz egj kis bort arra az porra, mindgjart ighen jo etset leszen, fözhecz vele.

45 *Item azonrol.* Pinter kakat, puha, egj ujnj hoszara kel metelnj, az két vegit viaszos czérnaval io meg kel kötnj, az közepit kessel meg kel lukasztanj, egj kis rakas kocra [?] valot es atalagban be raknj, arra erös etsetet tötenj, azutan aprokent bort rea tötenj, az kaka leszen söpröje, szep tiztan tartja, ha utra viszikis meg nem zavaroszjk, de az kakat jol meg kel szaraztanj.

46 *Eöklelet ellen.* Veres hagjmat böven, beczj szapant vajba egjben rantanj, zöld poztora, mit flajstromot kennj, es az ökleletre kötnj.

47 *Etetes ellen.* Ha veszed eszedben, hogj etetöt adtak, fekete retket hasicz ket fele, rakd ket holnod ala es gjomrodra.

48 *Eger hazbol hogj kj vessen.* Holt lo körmet erössen szarazd megh, es azzal füstöld megh az hazat, eger, patkan, még az gerennis el vész haztol.

49 *Item.* Szent Nicasius napian, minden ajtora irja azt, hogj ma vagjon Szent Nicasius napia, egerek, patkanok menjetek kj, és el vesznek az haztol, melj essik 14 decembernek.

50 *Ember dagadassarol.* Vizj tök leveleböl fördöt czinalnj, benne förödnj, es njersen be raknj magat.

51 *Eb el ne mennjen haztol.* Mosd megh az ebnek labajt vizben, es azt tolcz az kemenczere, akkor menjen az eb haztol, mjkor az kemencze megjen el haztul.

52 *Item.* Az haznak gazdaszonja laba közöt boczassa be az küszöben az ebet, az mjkor hozzak.

F.

53 *Fogh faias ellen orvossagh.* Vegj harom gerezd fog hagjmat, törd meg erössen tanéron, kes hegjen haromszor temient, a' szerjnt sot, liztet, szep fejer tiztat haromszor, es harom czep rosa vizet, es ezeket czjnald egjüve, mint egj pagaczat, ted egj tizta papirosra, közd kjvül füle ala, az honnat fogad faj. Isten utan hasznal.

54 *Item azonrol.* Vegjed tarkont, gjömbert, apium magot, mastix magot, rosat egjenlö mértekkel es tord egjben, es forald meg io erös etsetben, mosd evvel fog faio szadat, es mindjart meg szunik az fog faias.

55 *Item.* Vegjed pap monja füvet es szarazd megh, roncz porra, elegicz megh viaszal, es tegjed hev teglara, avagj meleg vasra, es töczeren avagj czivenek veget ted az faio fogadra, az közet boczasd faio fogadra, es kj hulnak férgek fogadbol es azutan soha nem faj.

56 *Azonrol.* Cikorja füvet avagj tövit fözd megh etsetben avagj vizben, mossad szadat.

57 *Item.* Poma granat hejat fözd megh es azt kel rajta tartanj.

58 *Item.* Az mogjoro fanak olajat kel vennj az fejsze vassan, azt az utan egj kis pamuttal fel toltenj, ez az faio fogra tennj.

59 *Item.* Az torma gjökérböl faragj le késsel, azutan kopian mej lobogo let volna, hajtogazd egjben, faczard kj, az tormat egj kalanban harom czeppet belöle, azutan az bal kezeden valo nevetlen ujoddal harom czeppet czeppencz az kanalban, masfelöl való füledben tölczed az orvossagot.

60 *Item.* Io az piom [!] gjökerbölis njakara kötnj az fog faio embernek.

61 *Fej faias ellen.* Kapot njokbol czjnal lugot, es azzal mossad fejedet.

62 *Festenj lovat hogj kel.* Vegj föl benne egj kevesse ket ujad köze, vesd az falra, hogj ha az fele az falon marad, io, a kanat meg kel szitalnj ritka szitaval, az korpajat ved külömb, ted egj uj fazekban, tölcz tizta hjdeg vizet rea, fözd megh, foraljd meg erössen, hogj meg föjön. Ha meg föt, fazekat ved kj az tüztöl, had hüljön megh, az mint az kezed meg alhassa. Az meg szitat kanat ted egj medenczeben, az meg hült kana levet tölczed apronkent rea, gjurd megh mint egj tesztat, czjnald mint egj tsepüt belöle, az levet, mellet azelöt föztél, annak felét meg kel hadnj, aval fel kel ereztenj, de az tüzre kel tennj, az kezével meg kel higjtanj, ugj hogj hig legjen, az mint az hazat fütheti, ugj fessed, olj melegen, az mint az kezed el türhetj az melegseget, az föl ereztetben töröt timsot vessed közjben az fel ereztesben.

63 *Fej zugas ellen.* Fekete ürömböl lugot czjnalnj es azzal mosnj fejet, az ürmöt penig labara kötnj.

64 *Fulados ellen.* Pazmanj orvossaga. Mondola ⟨tejet⟩ olajt tehen hus levben agj megh innja. Probatum.

65 *Item.* Csipkefan mjnemö bojtos czomo terem, azt hassogazd megh, es egj uj fazekban fozd megh vizben kenjer hej alat, azutan szürd le, es regvel estve igjal benne.

66 *Ferfiussaga kjnek el vesz.* Szarvasnak szaraz czontja altal vizellek, harmadnapigh meg vigaszik.

67 *Item.* Vegjed az mezej rosanak viragjat, negjed nappigh azzal kössed, meg inditja.

68 *Farsaba ellen.* Az kj heted gjermek, avval erössen njomassa maghat, el mulatja.

69 *Fekeles lo orvossagj.* Az fekete ürömben mjnemö fergetske terem, azt kerezd fel az koroban, egj kessel mesd el mind korostul. Ha följül talalod elevenen fergeczket, vard be veres poztoban, veres selemmel ⟨ködd⟩ közd be az üstökeben, massjkat serenjben, harmadikat farkaban.

70 *Item.* Palffi Miklos orvossagj fekel ellen. Bogacz koroban az mjnemö fereg vagjon, vet kj, es czjnald be mogjoroban spanjol viaszal, es közd eggjket serenjben, massikat farkaban, szamot tartvan rea, melj oraban kötöd oda. Kjlencz napra viszont azon oraban vid az foljo vizben, arcza viz elenjben az lovat, meg mosvan es azokat kj erzvan [!] erezd ala az vizen, ha kj vized az lovat, se az lo, se az ember melj mossa, hatra ne nezen, meg gjogjul.

71 *Item.* Stercum diabole apatjkaban vegjed, mint egj hüvelke az embernek, es azt az lo zablajara kötnj, es huszon negj oraigh az lo szajaban tartanj. Se ennj, se innja addig nem adnj, hogj ha pedig az fekélböl viz folj, njncz annak orvossaga, meg kel döglenj.

72 *Item.* Keres csipke bokrok között vidlas forman levö növest, azt meg hase-

czad, az lonak üstökiböl, sereneböl, farkabol szakas, es azt tekerd azon meg hassitot czipke bokorba egj kevesse, alal fél sjngnjre meg törvenj, had ot, ha meg szarad bele az czipke bokor, az fekelis el szarad az lorol. Probatum est.

G.

73 *Gutta ütes ellen orvossagh.* Gerljcze madarnak vegj veret, es agj meg innja, fogh szollanj.

74 *Gjümölcz hamar teremjen.* Hod fottan az agakat kölj törnj, mellel az ujsagnak massod vagj harmad nap olcza be, valahan nap az ujsag utan otja be, annj eztendöre fog teremnj azon fa.

75 *Gjomor faias ellen.* Purgatio. Az petresselem levelet meg kölj törnj, es ruha altal altal [!] egj kanalban faczarnj, ha leve nem jünne, egj keves borba martanj es ugj kölj faczarnj. Az mennj leszen az leve, annj fa olajt hoza töltenj, es meg jnnja.

76 *Item.* Az fejer ürmöt szed egj talban, es igen erös etsetben forron öncz rea, melegen közd az gjomrara. Ver has ellenis ighen io.

77 *Görcz lo labat ha bantja.* Az ser czap aljat, ezetet, vaiat melegicz egjben es mosd vele az lo labat. Vegj az patikabol dialta nevö kenötis, es kend az inat vele ször mentjben minden nap ketser vagj 3szor.

78 *Gjomraban fereg lonak es gelezta,* ha el hatalmazik az loban, es rosz feregh elejt nem veszed, meg hal bele. Meg ismered arrol, hogj nem eszik, hanem untalan hever es czak az vekonjat nezj. Olljankor vegj erös eczetet, töröt tikmonjat, töröt borsot, ember ganejt, vas port, fog hagjmat, habard öszve es melegen tölczed az torkaban. Azutan ülljön rea egj legjn, izassa megh az lovat, azutan pokroczozza be jo. Oljankor io az tormatis aprora metelnj, meg sosvan abrakjaban meg etetnj vele.

79 *Giümölcz fa nem terem.* Egj vagj ket araznjra furja meg az fat ala risul, tölczön beleje fa olajt, azutan egj czövekkel verje be az lukat, minden eszten döben teremnj fogh.

H.

80 *Hagjmas ellen valo orvossagh.* Vegjed fog hagjmat o haial, czinald megh, kend meg talpat az tüznél.

81 *Item.* Egj galamb fiat szepen meg sütnj, es vele mindenestöl meg etetnj, az kjn az hagjmas vagjon.

82 *Item.* Fejer lilium gjökeret, levestikomot es eleven rakot egjben kölj törnj, es annak az levevel kölletik az betegnek minden testit iol megh kennj.

83 *Himpok ellen.* Vegj szappant, timsot, mézet, tikmonja fejerit, fa olajt, egj keves eget bort, ezeket öszve keverven, közd rea haromszor egj más utan, Isten utan meg gjogjul.

84 *Azonrul.* Kiralj irat erössen borsod megh, es fog hagjmat meg törnj s-egjben czinalnj, es rea kötnj, harmad napig rajta tartanj.

85 *Hurut ellen.* Eper levelet gjükerestül aszald meg, borba fozd megh, mind reggel, estve lagj meleghen azt igjad.

86 *Item.* Az czeresne fanak mézgaiat borral es vizzel öszve egyeljtenj, hasznal az regj hurutrol, es iob szjnt ad embernek orczajanakis, a szemet meg vilagos-

sitja, kjvanssagot indit emberben. De ehomro igja, es mjkor czak borral elegjti, kö ellenis hasznal.

87 *Item.* Az uti füvet fözd meg kenjer héj alat es azt igjad. Az fog hagjmat törd meg, kend az talpat es teneret vele; avagj isopot fözd megh vizben es azt igjad.

88 *Ho [l] tetem ellen.* Egj darab temsot kös egj ruhaban, forral fagjat meg erössen, es az temsot martogasd az fagjuban, avval süssed meg az hotetemet.

89 *Avagy.* Mogjoro fara kös ruhaczkaban egj dionj sot, baranj fagjat sörpenöben mjkor for, martogas az sot bele, es sütögezd az holt tetemet vele, azutan gjogjiz be.

90 *Item.* Egj öreg on golobist laposiczd meg, es közd az hot tetemre. Aljon rajta harmad napigh.

91 *Item.* Az melj ember nem latta volna az hot tetemet, haromszor szemermes testjvel dörgöllye megh az hot tetemet, el vesz.

92 *Hidegh leles ellen.* Vegj szapora füvet, ha hjdeg lölj ted az saruban, ha kis gjermeket lölj, közd talpara.

93 *Item.* Az tormat törjek meg tizta borban, szürjek megh, igja meg mjkor rajta vagjon az hjdegh.

94 *Item hideglölestül.* Lo laban terden fellül melj szömöczu vagjon, vaja le, szarazd megh, ad meg jnnja borba, mjkor rajta vagjon az hjdegh. Mjkor teged hjdeg kj löl, egjebet ne czelekedgjel, hanem elso penteken semmit ne egjel, se igjal napestig.

95 *Hernjü kaposztat ne bancza.* Vegj vagj ket penz ara babert, tizta vizben erössen fözd megh, es ha meg hül, palanta magot aztasd meg benne.

96 *Haljog ellen lonak.* Mehet egjnehanjat meg szaraztanj, es szjta altal meg szjtalnj, azt lonak az szemeben fujnj.

97 *Item.* Szekfüvet az szerjnt meg szaraztanj, s-meg törnj, szitalnj, es szemeben fujni.

98 *[Item].* Kormot, mézel egjüt öszve kevernj, az lonak szeme hajat gjakorta kennj vele.

99 *Item azonrul.* Egj uj tjukmonjat meg törnj vas kanalban, es annj sot hozza tennj, es azt egjben meg sütnj, egetnj, meg törnj, szitalnj es szemeben fujnj.

100 *Item.* Bor követ, melj az boros hordohoz szarat, meg törnj, szjtalnj, szemeben fujnj.

101 *Item.* Az bekanak héjat avagj teknöjét erössen meg szaraztanj, törnj, szitalnj es szemeben fujnj.

102 *Item.* Töröt gjömbert, sot, tikmonj fejerit timporad sürön esze, azutan vegj egj darab njarfat, furd megh az közepin es rakd az ljukban, ugjan azon fa czappal verd be az lukat, ted az tüzben, had egjen meg az fa, az orvossag penig mind ösze sul, azt törd meg es szital megh, es fujd az lo szemeben.

103 *Hideg meg veszi ember labat.* Ved kj az hollonak az agja velejt es avval kend az labat.

104 *Hata lonak ha föl dagad njeregtöl.* Pirjcz egj szelet kenjeret, de meg sosad, azutan öncz meg eget borral az kenjeret, közd az daganatra.

105 *Heveröje lonak.* Kereszt czonton börit mezd meg, süsd meg, meg gjogjul.

106 *Hoiagh ellen.* Njncz iob, mint az kj meg tudgja sütni, de az inat oltalmaznj kölj, hogj az vassal meg ne erje, es meg ne sütödgjek, oljankor pirjcz kenjeret, öntözd meg eget borral, es közd mind az ket felöl, aljon rajta harmad napigh.

107 *Azonrul.* Vegj otatlan meszet, olcz meg erös etsetben, azutan czjnalj viasz-

bul mint egj dionit, ted az mézet abban, közd az hojagra, de az körmet io be czjnald, hogj ra ne huljon benne. Io az olljan olajjallis kennj, az meljben Isten tehenet tartjak.

108 *Hevsegh ellen.* Vegj tizta kut vizet, tjukmonjanak az fejerét üssd beleie, az hamut szitald megh szepen, harom ujod közöt vesd be haromszor es ket kanal etsetet töcz bele, es erössen habard esze, aprodonkent ad innja az betegnek.

I.

109 *Ina ütes ellen.* Hermet fyat od el, eszedben veven, az inat tekerd megh véle, mint az baczkort, egj eiel tarcz rajta.

110 *Item.* Vegj egj marok len magot, liztet, harom tjukmonjat, o hajat, tord iol egjben mosarban, az utan kend szöszre, mint egj pagaczat, ted az par hamuban, es mjkor iol meg melegult volna, ved kj, tizticz megh fölljül az szöszit, melegen közd az lonak labara, s-meg vigaszik.

111 *Item.* Az uj vias sonkolt fözd megh borban, közd rea, ötöd napigh tarcz rajta.

112 *Azonrul.* Meg ütöt inat lagjcz megh, dizno ganejt o hajat, veres hagjmat öszve olvassa, kösse be véle, massod napigh tarcza rajta, azutan par luggal szappannal erössen mossa megh, hogj semmj sjrossaga ne legjen az laban valo szörnek, azutan harom tjukmonj⟨at⟩ fejerit meg szjtalt mézben kavarvan egj törlö szürre kenje, kösse rea, harmadnapig tarcza rajta, vizben vele ne mejjen, azutan astassa le.

113 *Azon ina ütesröl.* Vegj ket lat krispant, iros vajat sotalan, harom penz ara eget bort, fa olaj, egj darab timso egjben computalvan, avval kennj az inajt.

114 *Juhok orvossaga.* Ha féreg vagjon az orraban juhnak, zab szalmabul füstet kölj raknj, sajt hazba bezarnj kel öket, füstöltetnj es kj [p] tüszögik. Ha ször féreg vagjon az torkaban, büdös követ timsoval elegjtenj, meg törvén, vizel az torkaban töltenj, hogj. ha penigh nagj az epeje, soban korpat kölj nekik adnj, kj szjia az epéjebül gonossagot, az hegjekben onjeh [l] nevö gjöker mjndenfele njavalja ellen, juhnak ighen io soban meg adnj ennj.

115 *Ina sugorodik lonak.* Az levesticum viragjat szedgjed üvegben, tölcz fa olajt rea, ted az veröfenre, had aljon ot napigh ugj, es kend avval az inakat, meg gjogjul, io az olljan inakat borostjannalis kennj.

116 *Jo lonak indulatja.* Ha azt akarod, hogj az czikobol io lo nevekedgjek, igj ismered megh, az feje kjczjn es rövid, az szeme ighen fekete, az orra nem szep, az njaka gjönge, az serenje jobra hajlot es bojtos, es fodor szabassu, az farkais olljan, az szügje ighen széles, az hassa karczu, az monja ighen nagj es hoszu, az hata gerincze ugjan kettös, az körme ép, az fara szeles, az többjnél mindenkor elötte iar, mjkor vizre hajtjak, legh elöször lepik az vizben, nem felelmes es rettego.

Nö az lo hatodfü koraigh, az kabola öttigh. Az illjen lovat harmadfü koraban kezdgjed tanjtanj. Az fogarol igj ismerheted megh idejt, ha vagjon holnapia az elö foga el hul, negjedfü koraban ismeg mind allol, fölljül ketto, eötodfü kora utan advas foga kezd nönj, hatodfü koraban mind be telik az odva, hetedfü koraban mind eppen az foga, es az utan nehezen meg ismernj.

Mind azon altal tiz esztendeigh meg ismerheted az lovat, mert az elsö laban valo czitkojt, melj az czuklaja föllül szokot lennj, tapogazd megh az ször kö-

zöt, es ha az ot vagjon, el nem mulatta az tiz esztendöt, de ha az czitkeje el kopot, üdösseb az a' lo tiz esztendönél.
Az melj lonak nagj szemej es nagj orra vagjon, az oljan bator es nem rettegö.
Az melj lonak melljen vadnak az szemej, es szeles pofaia, rövid, vastag njaka, az oljan meg fekszi az zablat, es erös szaju, nehez iarassa vagjon.
Az melj lonak az körme hoszu, es az sarka mint ha magassab volna az elejnél, az olljan lo gjors es futo level.
Az melj lonak szeles es vekonj körme vagjon, mint ha fellül le faragnak, az nem io, mert föllül gömbölegnek es homoru körmenek köllj lennj az lonak.
Az melj lo alassaban az hatulso labajt ighen alaia teszi, mint ha le akarna ülnj, az olljan gjors es futo level.
Az melj lonak nagj ször vagjon az laban, oljan szolghalo tarto, de nem leszen gjors.
Az melj kisded lonak meljen vadnak szemej es hoszu fülej, az olljan mindenkeppen röst level.
Az melj lo alassaban kemenjen al, mjkor az farkat vonszod, io erös es tartos level, de röst.
Az melj lo gjönge testü, az olljan nem utas es nemis hizik, nemis tartos.
Az mel lonak hassabas es szaraz labaj vannak, io, es szelessen hordozza az labajt, szeles fara es szügje, njaka vekonj, io.
Vadnak egjeb arantis sokfele fogjatkozassok az lovakban, az mellet ember könnjen eszeben vehet, ugj mint hoiagh, haljogh, holtetem, es egjeb sok fele njavalja.

117 *Lonak serenit vagj farkat meg akarod nevelnj.* Az csukanak ikrajat aztasd meg vizben, azutan füssuld az szörj köze vizestül az ikrat minden nap etser.

118 *Avagj.* A' ser verjczit avagj breczvat vegjd, mosd avval az serenit, farkat, ha özve verödik, mozd kj.

K.

119 *Kö ellen orvossagh.* Vegjed kömenj gjökeret, ronto fünek gjökeret, petresselem gjökeret egjenlö mertekkel, vegjed ennek felette az lapu gjökeret, annj legjen, az mennj az a' harom gjökeret. Ezeket meteld aprora, edenben teven ellegendö vizet tölcz reaia, fozd meg erössen, ugj hogj harmadresze el fojek, ennek utanna elen véle reggel es estve mint egj fél poharnit. Ha ighen keszerü volna, edes gjökeret tegjenek közjben, ha hamar erik beteget, njolcz nap alat meg gjogjul, ha pedigh regj beteg, tizen ötöt nap alat meg gjogjul.

120 *Ugjan azonrol regj Turzo orvossaga.* Vegjed szarka feje velejt, es szarazd megh, s-törd porra, es annak az porabol vegj ket arpa szemnj nomot, többet ne, mert artana, es id meg borba avagj vizben. Probatum.

121 *Item.* Rak szemet, csuka fogat, fejer gretat iol egjben kelj törnj es fejer borban megh jnnja.

122 *Kelevén ellen.* Vegjed ronto füvet, arva czalant, eb szölöt, törd egjben es kösd az daganatra, el oszlattja.

123 *Item.* Ha veszed eszedben, hogj keleven akar kelnj rajtad, az magad vizeletit igjad es el oszol, nem fakad kj.

124 *Ködök csömör ellen.* Meleg borban kömenj magot, anist, borostjant magvaval elegjczd, id meg, meg gjogjul.

125 *Azonrul.* Csombor füvet avagj rutat, azis igen io, borban meg föznj, es innja meg adnj igen io.

126 *Mas.* Tjukmonnak az szekit ved kj s-annj sot hozza, pogaczat czinal belöle. es közd az ködökere.

127 *Köszvenj ellen.* Tormat fözd megh mezel, habard megh es közd az köszvenjre, kj uti ugj annjra, hogj akkor meg gjogjttja.

128 *Köszvenj ellen, meljre az iffiu csaszarne Leszestjan urat tanjtotta volt.* Vegjed tikmonjnak szekit, egj lat saffrant, morsolj közjben az semlje belit, ezeket megjnt ujonnan fejer tejben kel tennj, es tüznel meg melegjtenj, hogj olljan legjen, mint az kassa, es melegen es melegen [!] közd az fajdalmas heljre, had alljon rajta huszon negj oraigh, es megh könjebitj.

129 *Mas.* Tehen hig ganejba füreztenj az köszvenjes embert. Ha keziben vagjon, annjra legjen az fördö, hogj az kezej benne legjenek az fördöben.

130 *Korpas, se tetves fejed ne legjen.* Az szarvasnak szarvat egezd megh, mosd meg hamujaval, borral fejedet, se korpas, se tetves nem lesz fejed. Borral es medve hajal kend megh, es szepen meg gjogjul. Probatum est.

131 *Konkolj ellen.* Mjkor az vetö kj viszj az magot vetnj, mindenik hod földben vessen petresselem magot, es nem leszen konkolj azon földben.

132 *Koppassagrol.* Az kinek haja hul, illjen keppen nevelljed: az kapotnokkat fözd megh lugban, mozd vele fejedet, meg erössjti hajadat.

133 *Kebes lonak.* Az földj botsanak gjökeret törd meg erossen, es azt fatsard etsetben, io fele szappannal közjben tölcz a' torkaban, botsasd szabadon az mezöben, ha kj nem hannja tole az kehet, nem gjogjul megh, hanem meg ölj.

134 *Körme ha el valik lonak husatol.* Egj kessel meteld le az körmet elevenigh, az hol el valt, az szöritis el njrjed az sebejröl, az utan vegj uj tikmonjat, sot, oltatlan meszet egj arant, mind az harom félet tölcz ösze, közd rea, harmad napigh aljon rajta, ha le veszed, azutan fa olajal kenegezd.

135 *Körmet melj lo el akarja vetnj.* Az fenö magot aszald megh, es törd megh iol o hajal, köz be az talpat vele.

136 *Körme ha megh hassad lonak.* Egj kesken veszöt öcz be az hassadas vegjben, ha az eleven igis hogj ne hassadgjon, az utan vegj uj szurkat, viazt, temjent, büdös követ, fenö szurkot, olvasd egjben egj tserepben, de igen el ne heviczed, ha meg keménjedik, tarczad az hassadasra, be mennjen, es fellülis legjen rajta. Ha az le hullana rola, czelekedgjel maszoris a' szerjnt, ha az veszöt be öltöd, feher liztet tikmonj fejerivel habard öszve, és kötözd avval.

137 *Kigjo meg csipi lovat.* Az melj füvet kjralne aszonj kaposztajanak hjiak, törd meg iol olajban, es kozd be vele az tsipest avagj harapast.

138 *Körme szorulassarol.* Talpat tölcz megh io meg faragvan az maga ganejaval egj süvegre ⟨pat⟩ homoru patkot üssenek ra, el mulattja.

139 *Koszos fö ellen.* Vegj timsot, fejer temjent, krispant, galjcz követ, lo hugjat, büdös kö, iros vaj, roka hajat egjbe timporalnj, s-avval kennj, es melegh tehen ganejaval be vernj az fejet ighen io.

L.

140 *Lep faias ellen valo orvossag.* Vegjed porczin füvet es fözd megh etsetben, kozd iol melegen a' lepedre, es ha kjvantatik, ketseris vagj haromszoris bizonjossan meg szabadul. Doktorok czudajara Isten utan hasznalt.

141 *Luponj kosti köszvenj.* Zanoviczj pallagon terem, földj bocza gjökere, fa

boczanak hejat faragnj, arva czalan gjökeret, komlo veszejt kerteken [?] akar gjökeret, akar czak komlojat es belölök fördöt czinalnj, vagj haromszor meg föröztenj, lepedövel be fednj fördöben, Zanoviczat magjarol zonadnak hjiak.

142 *Lapoczkaja szarad lonak.* Vagdallja meg lapoczkajat erössen érvagovassal, az véret vegje egj medenczeben, ha onnat nem volna ellegendö vere, vagja meg szügje éret, es annak meleg véreben keverjen ros liztet, es meszel eget bort, es o hajat olvaszon közjben, es melegen verje be. Az inajt evvel kel kennj: o haj, fa olaj, egetbor, krispan, tehen vaj.

143 *Le essek lo földre.* Belljncz fü magvat ad meg ennj abragban, mindgjart el döl, de nem leszen semmj njavaljaia, hanem tölcz füleben etsetet es fel kél.

144 *Legjek ne tsipjek lovat.* Az tök levelet törd megh, faczard kj az levet, es mosd megh vele, avagj kend meg vele az lovat.

M.

145 *Mel faias ellen valo orvossagh.* Vegjed cyprust, salljat, papa füvet, isopot es pap monja füvet egjenlö mertekkel, es tegj hozzaja füget, szaraz szölöt, ezeket egjüt fözd megh borban avagj vizben, fökeppen ha nagj hevsegh vagjon rajtad, es lagj melegen reggel es estve igjad, meg gjogjul.

146 *Meh annja ellen.* Telj zöd madra fü, marunka, veres hagjma, szereczendio, es szereczendio viragja, szekfü, gjömber, safran, tjukmonj, vaj, fa olaj, ezeket mind egjben prasolnj, es az mint el türhetj, rea kötnj.

147 *Item.* Vegjed az njakas töknek az belit, tjukmonjal vajban rancz megh, egj fél magjar süveget erös foralt etsettel oncz megh, es az fölljül meg jrt orvossagot kend rea, es vard be vele magadot, meg gjogjul. Probatum est.

148 *Mas azonrul.* Csombor füvet meg kölj föznj es egj uj göbreben tennj, arra tizta bort töltenj, es jres vajat az mennjre lehet tegjen, uj födö alat lassu tüznel meg kölj parolnj, ket vaszon zaczkoban raknj az csombor füvet, annak elötte az ket ladekjat iros vajal ket felöl melegen kennj, az ket zaczkot az mennjre lehet meg türhetvén melegségét, ket ladekjara föl kötnj, es harmad napigh rajta tartanj, meg meg ujtvan mas harmad napigh visselnj. Isten utan meg gjogjul.

149 *Mas azonrul.* Porcz füvet, ighen o hájat erossen meg törnj, tjukmonjat rea ütnj, annak sjrjaval meg kennj, es az füvel föl kölj varranj, harmad napig rajta tartanj, ket harmad napigis meg ujitvan.

150 *Mel ember meg bolondul.* Pogats koro, fekete tjuk, iglicze tövis, partingus keresetlen, ket füstös haz, melj farral özve vagjon, annak az füstös szalmajaban lopnj egj egj marokkal, betolica [!] füvet, fog hagjma koszorut, az dio faban, az kj odvas, melj gazt talalsz, benne egj marokkal abban vennj, ezeket mind öszve kel timporalnj, es kedden kjlenczer kel fireztenj, czjtörkönnis kjlenczer, azutan szentelt temjennel es mjrhaval megh füstönj es le fektetnj. Probatum est.

151 *Madar ne egje az gabonat.* Nagj penteken olj vagj tiukot, vagj ludat, vagj barant, annak veriben kenje megh az merzet vagj talat, mellel merjk az vetöre valo buzat.

152 *Marulas ellen orvossagh.* Fejer malva russanak gjökert, fekete nadalnak gjökeret öszve törnj, tejben meg föznj, es egj darab iros vajat beleje tennj, labat vele lonak be kötnj, harmad napig rajta tartanj.

153 *Ibidem.* Borsz hajat szappannal eget borban meg egetnj, es lagj melegen vele kennj inajt.

154 *Item.* Igen o hajat, fa olajt, eget borban meg egetnj, avval kennj inajt. Probatum est.

155 *Marha döglik.* Tiuk tormat, rutat, puskaport es büdös követ egjben comportalnj, es kenjerben ennj adnj az marhanak gjakorta, es tjuk ganejal, galamb ganejal, büdös kövel estve, reggel füstolnj marhat.

156 *Monja lonak meg dagad.* Fejer töröt gretat, sot, ves etsetben, habard el es kennjed az lovat az hol kjvantatjk haromszor napiaban vele.

157 *Item.* Majusban gjütöt vajat szallonaval egjüt olvazd meg, es kennjed vele, io az teglatis meg melegjtenj, es alaja tartanj, es edes tejet rea töltegetnj, es ugj parolnj gjakran.

158 *Mehejdnek mas ember mej mezet el ne hordgjak, orvossagh.* Az körpü szajat medve hajjal kend meg, mikor elsöben kj viszed öket.

159 *Metel ellen orvossag.* Veres hagjmat apron apriczad, galiczkövet meg törnj, soban eggjut adnj az juhnak. Cancellarius orvossaga. Probatum est.

160 *Mel marha meg tetvessedik.* Cstronka [!] fat kelj keresnj, es azt a' fat föznj, s-avval kel mosnj az marhat.

N.

161 *Nem emezhet ember betegsegben.* Vegjed harom szerentsen diot, roncz porra, piricz egj vagj ket szelet kenjeret, es azt aztasd meg io etsetben, az szereczen ⟨pok⟩ poraval hjncz megh az pirjtat kenjeret, agj meg ennj. Es mjnek utanna meg ette, harom oraigh semmit se egjek utanna.

162 *Nehéz betegsegröl.* Teknjös bekanak szjvet vet kj es ted porra, az mjkor rajta vagjon, ad meg innja, ha vagjon fekete czeresne vizben.

163 *Azonrul.* Ha ferfi, vegjed hjm medvenek epejét, ha aszony vagy leanj, nösten medvenek epejet szarazd megh, törd porra, egj kes hegjen mennjt föl vehecz, agj meg innja borban vagj vizben.

164 *Item.* Mezej egeret szakazd ket fele, es annak vegj harom czep vérét, agj meg jnja, mjkor rea jun, hasznal Isten utan. Probatum.

165 *Item.* Ultima Marti, avagj prjma Aprilis melj njulat fognak, annak az njulnak vereben ruhat kölj meg kevernj, az melj embert avagj gjermeket nehesseg bantja, azon ruhaczkabol egj darabkat meg aztatnj vizben vagj borban, es meg adnj innja.

166 *Ugjan azonrol.* Hohartol vegj ember szjvet, meg szaraztanj, es az kjn nehessek vagjon, akkor meg adnj jnnja, az mjkor rea jun az njavalja.

167 *Nem hizik lo.* Lo hagjmat apron apricz, es zabban agj megh ennj. Probatum est.

168 *Item.* Vegj egj marok Isten fajat, mossarban törd meg mindenestül, tölcz etsetet rea, es szürd meg, ha meg szal, tölcz az lonak torkaban, es tizenötöd napigh meg hjzik, benne valo fergetis megh ollj.

169 *Nillazasrol orvossagh.* Csalannak gjökeret meg mosvan apron meg metelnj, s-meg törnj massarban, fözd megh es közd az njlazasra, menten mehecz, meg kj meröles ellenis ighen io. Probatum est.

170 *Item.* Ha az njlazas följül fakad, az lo körmen kerezd föl az njlazast, es szed kj iol s-mosd megh etsettel, mind alal s-mind föllül, az utan timsot egesd megh, tegj hozza oltatlan meszet es keves sot, törd ösze, ros kenjernek also hejarol egj darab hjncz ra, azt az port körmen valo sebre közd ra, ket vagj harom izben, azutan fog hagjmat, mezet, len mag olajt, törj iol egjben, kend kenjer

hejara, es közd rea, az mig kjvantatik, ha vad hus nöne, hjnczed galjczkönek az poraval.

171 *Nem alhatik ember.* Keres fejer tomjent, barask magot, törd ösze, tölcz erös etsetet hozzaja es czjnald mint egj teztaval közd az homlokara, el aluszik.

172 *Na alhassek ember.* Vegjed az hollanak szjvét, közd az njakara, valameddigh rajta leszen, nem alhatig.

173 *Avagj.* Az filemjlenek epejet ad meg innja.

174 *Niomja meg lo labat.* Vagj mas keppen meg sertj. Meleg sos borral akar etsettel most kj az sebét, az utan tikmonj fejerevel az mézet keverd egjben, es közd az sebre, had aljon harmad napigh rajta, azutan hjnczed hamuval, akar saru eget talpaval es soval, njomva valamjvel, de kezeddel ne, mert vad hus örömst nö bele.

175 *Nem ganéjbat lo, nem vizelbetik.* Az rutat törd meg, vezd borban, tölcz a' torkaban, avagj egj darab szappant tolj az seggjben, vagj szapanos vizet tölcz torkaban.

176 *Item azonrul.* Az veres hagjmat, meljnek vegen az hartjaia, gjud az vassarajaban es meg indul vizeleti az lonak.

177 *Ne faradgjon megh az lo.* Közd egj nehan njul fogat az lo njakara es nem farad megh.

178 *Nivek vadnak böre közöt es hussa közöt.* Vegj lo czontot, törd porra, tegj hozza zöd göröget, sosd meg az böret, evvel az ⟨ket⟩ porral hjncz megh, az hol az fereg fekszik, es kj vesz belöle az feregh.

179 *Mas.* Fenödezkabol az mjnemö czomo kj essik, vagj verjek kj es kössek njves barom njakara, kj essik az njv.

P.

180 *Pokolj varrol valo orvossag.* Vegj veres hagjmat, erös etsetet, ludnak szarat, öszve törnj, es egjbe egetnj, avval kölj kötnj. Probatum est.

181 *Azonrul.* Vegj figet, veres hagjmat, saffrant, vaiat, tikmonjat, sosd meg erössen, czjnald egjben, kend ruhara, es közd ra az varra.

182 *Pestis ellen orvossagh.* Vegj harom eleven pokot, es harom gerezd fog hagjmat, törd egjben, es egj keves etsetben es mézben egjbe timporalnj, az merget avval kel kennj, el oszol.

183 *Purgatio könnjü.* Föz turos etket, ves bor követ bele, es id meg ehomra, meg tiztitja gjomrodat.

184 *Patkoltatast lo nem alja.* A felöl valo füleben, az honnet patkolljak, eres egj golobiszt czernara kötve.

185 *Por hanju avagj szaras körme.* Probatum est. Len magot törd meg iol, szjtald meg, io fele mézet, keczke bak fadgjat, arpa serben fözd meg erössen, mjkor fornj fog, törröt len magot tölcz közjben, lapoczkaval keverd, mjkor meg sürödik ved kj, es tölczed egj saru szarban, közd bele az körmet lagj melegen, had aljon benne harmad napigh, azutan ved le, ugj aljon annj ideigh, de az körmet ugjan kennj kölj, harmadnap mulvan ismeg közd be az körmét, es mind addig ugj banja[l] vele, az még aranzod, hogj kjvantatik, de addig vizben ne vid az lovat.

R.

186 *Ros ferges az lo.* Vegj fog hagjmat, tikmonjat, fejer borban ösze kel törnj, torkaban töltenj, az sarkan valo eretis meg kel vagnj, az mjkor pedigh itatod, az vizet meg kel hjntenj ros liztel.

187 *Azonrol.* Isten faiat io marokkal törd meg njersen, tölcz mezet, etsetet rea, szürd meg ruha altal, had higadgjon megh, tölcz az lo torkaban egj vakaron, megis hizik az lo.

188 *Raj kj ne mennjen kertböl.* Nagj penteken, migh az nap föl nem kel, harom hatarbelj vakandok turassat szedgjen, es azt vizben meg aztatnj, avval az vizel sövönt köröskörül meg öntöznj.

189 *Item.* Mjkor az meheknek likajt elsöben fel njtiak kjkeletkor, egj kis gafort kölj az likak elejben tennj dezkaczkara.

190 *Reszeg ember hogj az bort meg utallja.* Az feczket egezd megh, az porat ad megh innja borban.

191 *Avagj.* Az eleven karasznak hatat mezd fel es az veret czepegezd borban, ad meg jnnija, meg utalja az bort.

192 *Rothad testi valakjnek.* Scordium nevö füvel orvossollja magat.

193 *Rost lonak orvossag.* Az odalon sarkantju heljet borotvald el egj tenernja, azutan vagdald meg er vago vassal az börit, törd meg az üveget kemenjen, es tikmonj fejerevel eggjüt dörgöld be az vagdalasban, had gjogjulon be, es az utan probald meg, gjorsab leszen.

..... egj saru sarban közd bele az körmét lagj melegen, had aljon benne harmad napigh, azutan ved le ugj aljon annj ideigh, de az körmet ugjan kennj kel, harmad nap mulvan ismeg közd be az körmet, es mind addig ugj bannj a vele, az meg aranzod, hogj kjvantatik, de addig vizben ne vid az lovat.

194 *Palantat es kapoztat hernju meg ne egje.* Fülben faczarot, mellet emberek hazakon tartanak, tör megh, es az palanta magot abban meg asztatnj, se balha palantat, se kapoztat hernju meg nem eszj.

195 *Ros fereg ellen orvossagh.* Fog hagjmat egetborba meg törnj, es az lonak torkaban kölj tötenj.

196 *Item.* Vegj veres varga festeket, egj meszelnjt, tölcz torkaban, ne hordozak, se ennj, se innja az nap ne adgjanak.

S.

197 *Szem vilagossitassarol valo.* Vegj köment, rutat, egerfarkat, törd esze, es erös borral elegjcz meg, az utan faczard kj az levet, es avval kend az szeme körnjeket, le veszi az homaljossagot az szemerul.

198 *Azon szemfajasrul.* Egj tikmonjat meg kölj fölljül törnj, az benne valojat kj öntenj, es hellete mézet töltenj, es ket kes hegjre valo egetet töröt timsot kölj bele ereztenj, es az tikmonj hjban megforalnj, es mjkor ember le akar feküdnj, abbul egj czeppet kölj szemeben ereztenj.

199 *Item.* Jo az bocza fan nöt gombais, ha veres borban aztatjak, es az embernek faio szemere rakjak.

200 *Süketseg ellen.* Fejer ürmöt beka epejevel egjben elegjtenj, es az fülben boczatanj, az fület tiztittja, a hallast iobbittja.

201 *Azon süket[seg ellen.]* Vegj az kosnak epejet, az aszonnak tejevel egjelicz megh, es erezd az füleben, es hasznal.

202 *Avagj.* Teknös beka⟨nak⟩t ted egj medenczeben, es verd megh egj veszövel, el hugjozza magat, es aztat az hugjat erezd az füleben.

203 *Item.* Vegjed az njulnak epejet, veres olajial egjelicz ösze, boczasd az füledben.

204 *Avagj.* Az hangja monjat czjnald egj üvegben, tölcz tizta fa olajt rea, ted az tüzhoz, es mjkor io megh fö, ved kj és botsasd az füledben, ha regj siketis, meg gjogjul.

205 *Mas azonrul.* Vegj patjkaban kesserü mandola olajt es veres olajt, szep zöld rutaval törd iol egjben az olajokot, azutan szürd megh tizta ruha altal, es botsad az füleben.

206 *Item.* Vegj tizta vajat es az kosnak epejet, keverd egjben vele, es melegen tölcz az füleben embernek, tiz napiglan, meg gjogjul.

207 *Sēres ellen orvossag.* Levestikom gjökeret o hajal erössen meg törnj, az utan ket tjukmonjat hajastul meg törnj, eget bort töltenj közjben, es meg melegjtenj, az mint el szenvedhetj vele, be varranj.

208 *Item.* Vegj bor seprüt egj iczere valot, fözd meg erössen, hogj forjon, az veres hagjmat o hajial böven meg prasolnj, az forro bor söpröben tötenj, az seprüfünek magvat egj maroknjt beleje tennj, s-kemennjen egjüt meg föznj, ruhara kennj, es be varranj, harmad napig rajta tartanj.

209 *Item.* Kesserö lapu gjökeret, saljat, olajt, kénjessot, ezeket egjben törvén, kennjed az sérest.

210 *Szaraz betegseg ellen.* Vegjed az olljan tjukot, melj az tjukmonjrol meg hal, azt ted mind tollastul egj fazekban, az[t] crössen testaval kjvül meg kennj, az szajatis, es azt kemenczeben porra egetnj, minden italban abban az porban adnj meg innja.

211 *Azonrul.* Keczke tejet reggel mjhelt meg fejk, mindgjart meg innja adnj, hasznal.

212 *Item.* Csinadociat meg törnj, borban meg ereztenj, njersen az talpara kötnj embernek, ha meg szarad, meg gjogjul, ha meg nem szarad az cinadotina, meg hal ember.

213 *Szeltöl zaballik az lo.* Azon esmered meg, az szjve igen dobog, az homlokan ket füle közep valo eret vagh megh.

214 *Szel meg ütj lovat.* Medvenek az epejet agjak meg innja vizben, meg gjogjul.

215 *Szaraz keh ellen.* Tikmonjnak hjiat aszald meg, törd meg es szjtald megh, egj meszel etsetben, es az lonak torkaban tölcz ben[ne], ha egj elöször nem hasznal, ketser vagj haromszor czeleked.

216 *Szeplös ellen.* Arva csalannak vizjvel kel mosnj az szeplöt, es el vesz rola.

217 *Süljröl orvossagh.* Fekete ürömnek füvet kenjer héj alat fejer borban meg föznj, tizen ötöd napig minden nap igjek ehomra reggel; meg gjogjul.

218 *Item.* Az arva czalant aszald megh, es törd megh, sebesicz meg az sült, azon porral hjnczed es el vész.

219 *Szjv fogas ellen, avag öklelet.* Végj mézet, tiztat, kend papirosra, az söprö fünek magvat hjncz rea sürön, lagj meleghen ted az szjvere. Isten utan hasznal.

220 *Item.* Unjkornis czontjat, hodnak az monjat, babert, gjömbert, bors, saffran, meretlen, tarka lapunak magvat, kö rosanak magvat avagj gjökeret meg szaraztanj, borba mézzel meg föznj, kenjer héj alat, egjnehanszor elnj véle.

221 *Azon szorjtas ellen.* Vegj egj poharban egj kanal telfelt, egj kalan karaczon mezet, egj kalan mak olajt, meretlen safrant, fözd ösze, es kend kek papirosra, közd ra io melegen, ketseris.

222 *Ször fereg ellen.* Vegj malmak szalmaiat, szep tizta földön meg kel egetnj es az hamujabol par lugot czjnalnj, abban az parlugban kölj ember labat aztatnj, annak fölötte ros kalazt vagj harmat mezel meg kennj, es sebere kötnj, avagj czak tartanj, kj gjün, mindanjiszer kel czelekednj, meg kj nem tiztul. Hassonlokeppen az kapozta torsajat meg szaraztanj, meg egetnj, hamujaval parlugot czinalnj es ugj aztatnj, kalaszokkal ugj elnj.

223 *Siatica ellen.* Zab szalmat, csiczerj borso szalmajat, ökörfarkat, zöd petresselmet boven, ha levele njnczen, magat gjökeret, iglicze tövist, bis alma levelet, ezekböl fördöt czjnalnj, de hjdegh vizzel nem io meg hütenj, es ebben fürödnj haromszor egj mas utan. Isten utan hasznal.

224 *Sebes lo orvossaga, turos lo.* Apro bojtorjant meg föznj, es azal mossad, ugjan azon bojtorjant szaraztanjis, meg szjtalvan avval hjntenj, es az barazk fa levelet közjben miscualnj, hogj az legjek ne pökjek be.

225 *Item.* Melj sebes loban fereg vagjon. Üveghet grispannal törd iol egjben, vezd mézben, es eros etsetben.

226 *Item.* Az vad saffrant törd meg, es hjncz véle az sebet, meg hal az féregh.

227 *Az melj lo ⟨bes⟩ sebes, avagj hegjes faban meg serödöt.* Az njul bört, akar njul hajat, bak nevö füvet mind egj mertek szerjnt törd megh iol massarban, czjnal frajstromot belöle, közd az sebre, es kj vonnja mjnden merghét.

228 *Sargassagh ellen.* Az maiorannat akar tavalit, akar ezidejt borban meg föznj, kenjer hej alat egj helben, mas helen meg hütenj, agja meg jnnja, aprokent.

229 *Azonrul.* Hevicz meg erössen uj teglat, az fejedet föd be ruhaval, erös etsetet töcz rea, hogj az para szajadba mennjen, egjnehanszor el véle.

230 *Item.* Job homlokatul veres selmet es sarga selmet keresztül az bal laba ujaigh meg mernj, viszont bal homlokatul iob laba ujaigh keresztül meg mernj, az sargha selmet folio vizen ala botsatanj, veres selmet penigh njakara kötnj, es kjlencz napigh visselnj, azutan az veres selmet rosa czjpkere kötnj. Njakara, kezere io aranj fonalat kötnj.

231 *Szaia meg vész embernek.* Végj eleven rakot, tölcz bort rea, törd öszve masarban, faczard kj, es mossa az szajat vele.

232 *Serénét avagj farkat lonak nevelnj.* Az csukanak ikrajat aztazd meg vizben, azutan füssüld az szöre köze vizestul minden nap etzer.

233 *Avagj.* Az ser vereczet avagj breczvat vegjed, mossad az serenit vele, es lo farkat, ha ösze veredik moskj tizta vizzel.

234 *Szopotnjczas lo orvossaga.* Vegj harom vagj negj tjuk monjat, fa olajt, egj vakaro altal tölcz a' torkaban föl vonvan az fejet az lonak, azutan mindgjart az igen meg föt rosot forrottan tolcz tarjstraban es vond oljan héven az fejeben, de ugj, hogj az orrat ne erje az meleg ros, hanem hogj igen melegen mennjen az gözj az orraban es szajaban, az fejere terjcz ket pokroczat, es ugj parold, azt penig czeleked egjnehanszor, egjtser egjszer napiaban, meg gjogjul.

235 *Szaradna lo laba es hol szörj nem nöne.* Tavaszj baranj fadgjat, o hajat, len mag olajt, mézet, fa olait erezd egjben, es melegen kend véle szörj ellen, az hol kjvantatik.

236 *Mas. Ha laba dagad.* Az o hajat fa olajial erezd egjben, tölcz eget bort rea, gjujcz meg rajta, had egjen, es kend melegen az daganatjat, de az körmét be közd, az utan szappannal es eget borral mosd az daganatjat, az tajtekot had rajta szaradnj.

237 *Szem faias, haljog ellenis embernek.* Tjukmonjat kemennjen meg sütnj, azt kette vagnj, az sargaiat kj vetnj, helette egetet timsot beleie tennj, es be czj-

nalnj szösz köze, par hamuban tennj, egj tikmon sütig ot tartanj, azutan tukmonj hajat le vetnj s-meg tiztjtanj, aprora szagatnj, rosa vizben hannj, azt az rosa vizet embernek szemeben czepegetnj. Isten utan hasznal. Probatum.

T.

238 *Tüzes foljosso ellen orvossag.* Az mezet iol sozd megh, es körös körül kend meg az daganatot, meg gjogjul. Az pöffeteket meg gjönje meg szaraztanj, hjncz avval a porral. Isten utan hasznal.

239 *Turos lonak orvossagh.* Kesserü laput fözd megh erössen, s annak levevel mossad, arva czalant meg szaraztanj, es avval hjntenj.

240 *Item.* Apro bojtorjant fözd megh, levevel mossad, fekete gjaparnak levelet szarazd megh, s-avval hinczed.

241 *Item.* Otatlan mészet meg törnj, timsot, tizta mézet öszve kevernj, es eleven tüz köze tennj, ugj hogj igen el egjen, azutan ujonnan meg törnj, lovak hatat azzal hjntenj. Probatum.

242 *Item.* Beljncz nevö füvet meg föznj, az levevel mossad turjat, azon füböl szarazd meg, meg törvenj hjnczed az sebét igen hamar gjogjul.

243 *Item.* Az kigjo hagjmat fözd meg vizben, es tölcz feljnj regj sert hozza, mosd avval az sebet, az fübenis kös rea.

244 *Item.* Saru talpat, dizno czontat, czukat hejat, ezeket czjnald porra mind egjüve, es hjnczed vele, meg gjogjul.

245 *Torka megh dagad lonak ugj, hogj az etelt nem njelhetj.* Vegj ket vagj harom tjukmonjat, habard meg etsettel, azutan egj ujnj temerdegtegnj fara tekerd ruhat, az lovat le döntven ted azt fat torkaban, az meg czjnalt orvossagot tölcz az szajaban, fara tekert szöszel dölgöld ala avval ugj, hogj ha fakadek volnajs az torkaban, meg fakasztana.

246 *Tetves lo laba orvossaga.* Vegj otatlan meszet, erös etsettel öntözd meg, közd rea nagj héven, es tarcz rajta neg nap, hogj az böre le megjen. Vegj o hajat, mézel egjbe kel törnj es fözd meg erössen egjben es avval kölj kennj.

247 *Item.* Timsot, fejer tömjent, grispant, roka hajat egjben kel törnj, es avval kölj kennj, io az meleg ganejialis be vernj.

248 *Item.* Keres meg az tetöben, az öljd meg vagj kettöt az lo labanak elejn valo körmenj, mind kj vesz belöle.

249 *Avagj.* Ha farkas labaval haromszor meg vakarod az tetves marhat, mind kj vesz belöle.

250 *Tövis lo lababan ha akadna.* Kj ne vond belöle az tövisset, mert meg czomossodik az laba, vegj eleven rakot, o hajat, es njul hajat, törd öszve mossarban es czjnal frajstromot belöle, közd az sebre, kj vonsza az tövisset.

V.

251 *Verrel vizellik lo orvossagha.* Ruta vizet borral, etsettel az torkaban tölcz njolcz nap egj mas utan.

252 *Item.* Veres hagjmat es fog hagjmat fözd meg egj icze vizben kenjer hej alat, kesserö hagjmaval egjüt igjad.

253 *Ver has ellen orvossagh.* Viza hojagot fözd megh tehen husban es agja meg jnnja, viszont az envet fözd meg, ad innja, bis alma leveleböl fördöt czjnalj es abban föröztenj. Isten altal hasznal, ökörfarkat hozza teven.

254 *Azonrul.* Egeret egezd megh porra, csak porat ad borban avagj vizben meg innja.

255 *Item.* Ket szem föt szjlvanak magvat veskj, a' helet tjmsoval meg töltenj, es azt el njelnj, de ne igjek rea.

256 *Azon ver has ellen.* Az lenczet fözd megh tizta vizben so nelkül, erezd egjben sarga viaszal, es törd megh, egjel abban ket vagj harom estve, de harom oraig ne igja rea.

257 *Item.* Az kek papirost mezzel kend meg, mezen fölljül szereczen diot böven rea faragnj, az ember hassara tennj.

258 *Item.* Az njrfan termö gjöngjöt szed le, szarazd megh, es törd megh, egj kalan borban kölj kevesset meg adnj innja, az a' por egjnehan esztendeig el al törve.

259 *Vizj betegsegh ellen.* Az dio mjkor akkorban vagjon, mint mjkor lictarjumot szoktanak föznj, szed le, es aprora vagdald es vizet vennj. abbol az vizböl harom kalalnjt, es bortis annit egjbe töltenj, haromszor kes hegjen bor követ vehecz, annit közjkben vetnj, öszve elegjtven, meg kölj innja reggel, estve, az meg kjvantatik, ugj el vele.

260 *Vért hanj ember.* Vegj aspiumot, rutat, saljat, forald meg keczke tejben, agj meg innj betegnek.

261 *Vidamon iarjon az lo es prüszögjön.* Az abrak közjben apricz egj keves aspium gjökeret, es vidamon iar.

262 *Vizeletj ha megh al lonak.* Közd az lovat olljan bocza fahoz, melj az sövénj köze volna fonjva, hasznal.

263 *Vér has lovon vagjon.* Tegj egj halat az tüzre, had szaradgjon iol megh, azutan meg törven porat az abrakban ad meg ennj az lonak, es az sarkantju eret vagd megh mindket felöl.

264 *Item.* Tejet, keczke tej ha lehet, meg foralnj, kj vennj tüztöl, vagj ket penz ara timsot beleje vetnj, s-meg kevernj, sokaig benne nem io tartanj, egj edenböl massikban köl töltenj, ugj hütenj es lagj melegen meg adnj innja.

265 *Üszögös buzad ne legjen.* Az mjkor elsöben vetnj megj, az nap hazadat kj ne söpörtezd. Az elsö zakot, meljböl elöször kel vetned, fejcz kj alol, es onnet tölcz az vetö abroszban, azon esztendöben üszögös buzad nem leszenis.

266 *Item.* Mjkor föl szorjak az buzat, mjnek elötte mernek, hjncz megh liztel az meczet vagj garmadat, üszög nem leszen, ha el veted.

Z.

267 *Zabolat szeresse az lo.* Kend megh az zabolat mézel, meg szeretj es hozza szokik.

268 *Nehessegh ellen embernek.* Vegj hohartol ember szivet, szarazd megh, es az kjn nehesseg vagjon, akkor ad meg innja.

269 *Hideg löles ellen.* Benedictio B. Salvatoris de horta ordjnis S. Francisci Reformatorum potentia Dei Patris + Sapientia Dei filii + Virtus spiritus sancti + liberet te ab omni febre tertiana, qvartana et continua Beato Salvatore orante pro te famulo suo (vel famula sua) Dominus te N. benedicat + et ob jnfirmjtate ab omni malo, te semper defendat. Amen. Mjkor rajta az hjdegh, kösse az njakara. Isten utan sok emberseges embernek hasznalt.*

270 *Lo betegsege, belsö njavalja.* Eövenj gjökeret, retket apricz aprora, abrak közöt agj megh ennj, beteg lovadnak. Njtraj katonak orvossaga. 1665.

Révay István

PRÓBÁLÓS BIZONYOS ORVOSSÁGOK

1662

Pekler György másolatában

1693

Probalos Bizonyos Orvosagok.

Mellyeket Néhay Révay István Uram ö Nagysaga Constantiopolban az Török Császár Fenyes Portaian lévén Fölovasz Mestere kenyvebül irt le.

Anno 1666

8 May

JESUS MARIA JOSEPH

Non jacet in molli veneranda scentin [?] lecto.
Gutta lavat lapidem non vi, sed saepe cadendo.
Sic homo fit doctus non vi, sed saepe legendo.
Lectio lecta placet, decies repetita placebit.
Ut ver dat florem, flos fructum, fructus odorem.
Sic studium morem, mos sensum, sensus honorem.
Multa rogate, rogata tenete, retenta docete.
Haec tria discipulum faciunt supaerare magistrum.
Quaere, recondare, retine, lege saepe relecta, sic omnes claves tibi dat sapientia recta.
Pauca loqvi, sua verba loqvi volt providus, non qvi
talibus asvescit, summa cum laude senescit.
Qvi bene volt fari, bene debet praemeditari.
Rare charus erit, qvi profer omnia, qvae scit.
Fac bene, dic parum, si vis te redere charum.
Fac male, dic multum, si vis te redere stultum.*

1 *A ké jo lovat akar megh ésmérny testerül, vagy egyéb alápotyárul.* Mindeneknek elötte illik, hogy az jo lonak legyen látatya, kének kicsin feje vagyon es hegyes, es a' kinek szarasz a' feje; haragos tökintetö, gyömbelö derekü, telles testü, témérdek veseiü; melly lo tista fekete, hogy sem szár labü, semmi file iel nincs raita. Jól valnak a' féle lovakbul munkara.
2 *Melly fekete száru nihuly feirrel megh petyegetett.* A' félékben lesznek végh keduü, jelecsben, ha az ke jo laba szár, jo futók.
3 *Melly lónak szöz szemén, vagy az fején.* Azokbanis kövér lovak valnak.
4 *Az mellynek farka alátt nem égen sziles a' farka.* Az mindenkor jo munkása, melly hamar futatassais jo lészen, es köviris.
5 *Az melly lonak köver hassa allya vagyon és széles.* A' filekben erös lovak valnak, de az szajok anyra vonytos, hogy az ember nehezen tarhattya megh.
6 *Mellynek az szeme alát vikony csontya vagyon.* A' file lóis erös szaiu.
7 *Az melly lónak kicsin hegyes feje vagyon, és az föle közet hegyes csont.* A' félek hamar lóvak lésznek futassra; nemellyek pedigh a' félek, szoksor a' labakot nehezen szedik fel.

8 *Az melly lónak hegyes fejecskeje vagyon.* Vigab kedüö, hogh sem mint az kének le fügh a' füle.

9 *Az melly lonak vikony, hoszszu a nyaka vagyon, és kés fülecskeje, a' test szép gömbelü.* Jo és hamar lovak valnak.

10 *Az melly ló hatulsó lábát igen tavol hanya egy mastul.* A' félek nem lesznek köverek.

11 *Az melly lónak hatulso laba egen hoszszu és nagy, sok ször vagyon raita, jelesben csuklojaban.* A' féle lóvakban munkara jok valnak, de nem égen fölette futassa.

12 *Az melly lonak hoszszu szaray vannak, és az vikonya széles, hatul magosáb hogy sem elöl.* A' fele ló hamar futhat, ha pedigh széna szürüs vagyon, az jo lészen, s vég kedvü szökesre, tombolasra.

13 *Melly lónak nagy ora likja vagyon es nagy szemei.* Azok vidamok lésznek.

14 *Az melly ló füdet vagy meszet rág.* A' fele nem egen kövér.

15 *Melly lonak vacsaráiát erüssek buznák, és ha megh alhattya.* A' file lo munkara, de nem futasra valo.

16 *Melly lonak széles szeme, pofaia, melly rövid nyaka.* A' félében valik, a ke égen megh fekszi a zabolat.

17 *Melly lo égyen köver.* Usztasd megh jo vizben, az lo ereinek égen használ az az, a hastis mértekletessen megh tartya. Ha penégh füle igen hoszszu, a file lóvat ne ustasd, jo lehet ⟨k⟩ a hassa megh hidegül az hévségben, az viz nike nem teczik, de ugyan alkalmas abrakal sem hizlalhatot megh.

18 *Az melly lo férges kezd lenni.* Ezen ismired megh.

19 *Az melly lo igen törli magát a' falhoz.* Az ollyannak topogasd meg a' monynyat, ot talansz mint a' djo, dagadast, és aszt husicz meg, rakva fereggel talalod. Vegy egy kés grispant es mustar magot, öszve törvén azal kend.

20 *Az melly lovat megh nylaznak.* A' helyén a' lo kormét vaid megh késsel mind adigh, még vért nem ereszt, osztan szép nad mészet feir töri egy üve gyömbirel, es tulcs beli, bárany fagyuval, es feniu surokkal, meleg vassal süsd bé, de valami süvegh darabot tegy rea, hogy szép langya tarcsa labat. Az ollyan az ollyan [!] lovat pénegh harmad napigh kell tartani álasbán.

21 *Item.* Vond le rola az patkot, és végh kölest, föszd megh jol, egy kés olait, koszd a' ló talpára. Elözör lasd meg, ha vagyoni genegségh benne, az utan vegyed a' ló szürit, és tulcsd osztán eczetet rea, egy hév vassál az likon égesd beli a szurt.

22 *Item.* A körmét faragd megh, azutan jol vegy mézet es tikmony feiért, eczetet. Habart öszve, és köszd a' lo körmire gyakorta.

23 *Item.* Sotalan jrro vajal erössen kend a' lo körmit melegen.

24 *Item.* Mészet, egy kövés kén kovet szép aprora tövén melegen tölcz a lo körmire, tégy könder szöszt rea, had allyon jól rajta. Ha masod napis santul, ismegh hasonlo képen cselekegyél.

25 *Item.* Arva csalánt, borsót, gyömbért, erös ezetet egyebe temperalvan kötni kél vele.

26 *Melly lovat megh vagnak, szurnak hegyesterél, vagh ha turos volna.* Csinadonia neuü füvet, diszno csontot, csukanak keresztet törd porra, hincsed véle a' lo turiat.

27 *Item.* Maduczina gyükerét gyengén vakarvan csinaly flaistrom format, tet a' turra, igen jo.

28 *Item.* Kakuk füvet föst erösen tiszta viszben, azal mosad.

29 *Item.* Oltatlan mészet, tikmonyak feirét habard össve; sürü legyen, mint a

kassa, es tet egy ediben, hogy megh szaragyon. Azutan porra törvön hincsed véle.

30 *Item.* Lenmagolait, tikmony fejerit köverd oszve, es kender szoszt kever beli, s mikor fel a' lora nyerget akarod tenni, anni hellye[n], melly koru a' tur, mészdeki. Ted rea a szösz, heveded bé, s ugy jarhacz raita. Minden szalasón nisd.

31 *Item.* Lo csontot egetd megh, es fel anny meszet, elegécsed osze, azzal hincsed.

32 *Item.* Sant tálpot, csinadoniat tert porra; diszno csontot, ruka haiát, az vasta nyeredeket égesd megh, az hamujával hinteni jo.

33 *Ha vad hus van benne.* A sebét mindenkor vajas borral mossad melegen. Csalan magot törd megh hincsd rea.

34 *Item.* Csinadonia fövet gyükerestül aszald mégh, és borban fuszd; törrd porra, azzal hincsed.

35 *Item.* Csalannak a' magvát föszd borban, azzal mosd megh a' sebét, es zöld hincsd beli.

36 *Item.* Barány fagyat, viszat, terpinat együd füszd megh, azzal kennyed sebét.

37 *Item.* Haiát, fa olait, éget bort, tement, foghaimat, borz háiat öszve temperalvan azál kenyed.

38 *[Item.]* Végh kender magot, és Szent Benediki füvet, melly haz tetéjen terem. Jol megh törd mosárban, tiszta ruha altal szürd le a levet. Ezekét egyecz ökve, szüszre tévén kend a' sebét.

39 *Item.* Keseru füvel megh szuld, mossad, az levelét rakiad rea.

40 *Item.* Fenyu fának az az sziad le faragván bellö haiat penégh borban füzd, azzal mossat.

41 *Item.* Apro boitorlánt borban füzd, azzal mossad, es levelet kosd rea.

42 *Item.* Tüszes vassal a' hellyén vony keresztet, soval hics megh, es fellül melegh kenyerél kosd bé.

43 *Item.* Farkas almát füzd megh, levével mossad, levelét kösd rea. Jo, ha füvet porra teszed, azalis hinteni.

44 *Item.* Tiszta mészed annyi ⟨oltatlan⟩ otatlan mizel csinalt öszve mind a tésztát, azutan üzd ket feli a tüzet, es tulcs a' tüz helyre. Had megh szarad, ted porra, ezzel hincsed.

45 *Az melly lo nem hizhatik.* Fénum grekumot keverd porban, es aszald meg; lo hagymanak hinak egy fövet, ezeket egyeben jol törvén ad megh enni abrak köszöt.

46 *Item.* Ürmet es bakeret ⟨förd⟩ törd jol oszve, es melegen tulcs az lo torkaban.

47 *Item.* Borostyan fán teremet gombát ell szavard jol borban, melegen ad megh inya az lonak, akar penik abrak köszöt kemény ma es borban egyeletvén ad megh énnya.

48 *Item.* Kit vinyi kender csöpöt marics fenyü szurokban, ted lonak a lábára, ha egiz náp harmad nap egy kévés lisztet, korpát, sót, eczetet; ezeket habard öszve, es dgyakorta mossad.

49 *Az melly ló fosik.* Vegy árpát, pörgöld megh, es ad megh enny abrak köszöt.

50 *Belöl mindén féle betekségrül, mellyek az loban vannak.* Szasz tikmonyat üsd erös eczetben, melegics megh, tülcz a' ló torkaban.

51 *Item.* Jo ecsetet, es fél poharni sott, oncsd ezzetet közé, tölcz a' lo torkaban; tis nap cseleked.

52 *Item.* Hangya hatart ted fazeghban, tölcz vizet rea, fözd megh jol, had megh hidegölni, ad a' lonak innya gyakorra.

53 *Item.* Medve épet, busza histet eczetben habarvan fügeszd fél, had szaragyon, megh száradvan törrd porra. Ha szügseg leszen rea, mindenkor adhacz lonak abrak közot.

54 *[Item.]* Vagd megh a' sangatyü eret, az vérét ad megh enni abrakban.

55 *Item.* Uti fövet erössen megh törvén⟨y⟩ egy kévis eczetben ad megh innya.

56 *Ha penig kepsed, hogy az tüdeje rothadna a' vagy veszne.* Egy füvet hinak hárbál, vagy kutbol invitnak. Aszald megh, es abrak közet ad megh enny.

57 *Item.* Eb véret kender magval csinald öszve, es kend a' sügin valo eret.

58 *Bokajaban melly lo varas, és mas ⟨tul⟩ vartul és jo.* Hunyor gyükerit hugyban fözd megh erössen, azzal mossd, azutan ember ganajal kösd bé.

59 *Item.* Len magolait, ui viaszat, fa olait es kén követ habard oszve és kend véle.

60 *Item.* Csinaly ürömbül jo pár lugot, és azzal mosd a' lovad, azutan végy kén követ, chrispanyal egyéletvén; az mossas után köll kenni.

61 *Item.* Szalonat három szerben takard papirosban, és gyüsz megh, mind adégh egésd megh, megh megh nem égh mint a' papiros. Azutan azon éget szalonat ted vizben, onnit ké vévén ted mozarban, alkalmas puskaport hoza tevén törd özve, és azal kent a' lovát.

62 *Item.* Vegy örvény gyökeret, fözd megh a' lo vezelétben, azal mosd.

63 *Item.* Kénkövet, zöld görögöt, ó haiat, vardi nevü füvet és ember ganaial egybe temperalvan mind egy sird, vakard le lónak a' varai, azzal kend az veröfenyén vagy melek házban.

64 *Item.* Répa levelet ó haial soval fözd melegh, tiszta vizben, es mosd véle a' lovat.

65 *Item.* Körös fanak az vizél mossad, megh gyogul.

66 *Item.* Erös par lugal mosd megh a' lovát, azután puska porral egyeletven eczetet, azzal mossad.

67 *Item.* Vegy egy fél fontot koz olait, es harom font viaszat, föz megh fazégban, és könt vile a lovat.

68 *Item; ajakán ha vagyon.* Vegy sót, bort, kövel, eczetet és fa olait és makot. Ezeket mind egybe kell egyelténi, ellöszor mindenkor parlugal mosni, azutan azal kel könny.

69 *Item.* Ürümmel csinaly párluggal kol mosni, az utan kénkövet, chrispant, ó haiat törd özve, azal kend; Toly fábul minömö viz ki csöpök, azis jo.

70 *Item.* Végy az aranyi mértikü jros vainak negyed részed, ki nem vizben volt, tikmonak sargáiát. Ezeket törd porra, és veröfenyre vagy kemenczére töd, hogh ell olvagyon, azutan kend véle.

71 *Lo dögh ellen.* Egy lat bai fü magot törr porra, tölcz bort rea melegen, es tulcz a' ló torkaban, a' kar penigh a két füleben, ved ké a' mérgét.

72 *Igézét ellen.* Fözd megh erössen az babot vagy szabot, mosárban törd megh, facsard ke erössen, és azal köl keny egizetet.

73 *Ereje az melly lonak megh sugoroszik.* Az ebnek az sziriat, mint egy fél font köz olait, fél messély mizet foraly egyébe, közd véle; az ébb siris annyi légyen, mint az olai vagy mez.

74 *Lo fossás ellen.* Vagasd megh a' vak érét.

75 *Fekelly ellen.* Vécsd ell az orra csikiát, ell mulattya. Az tyuk mony hártyaiát csinald föl rea, hogy szepen bé fügye, es egy nehanyszor megh alyon raita.

76 *Item.* Requira aviculam alandam, et liga colum equi.*

77 *Lo fejet, ha varas.* Timsot, ürmöt, ó haiat, kinkovet törd porra egyben, mosván a fejet kend véle.

78 *Farka tövében ha feregh vannak.* Megh ésméred, mirt férget megh fogyhátot, mint a' djot. Megh borotválvan mesd fel, és a' sebre szöld görögöt, belenk füvet porra törveny tulcz sebébe, de be közd, és megh oly a' férgeket, a' lo penigh megh vidamul.

79 *Ha penigh eszt ell hagyot, a ferek mint ell tellik, a lóvat egy ölhetet megh.* Egesd megh minden hellyet, kiben a' férek fekszik, azutan szüld görögöt, ken követ hely lo tetem, eczetet, törd a' porra, hiczd a' szebére. Ha az nem haznal neki, vegy ürmöt, annak lévét, menyben egy lépedot megh masthacs, es az az felül megh irt porral hincsed bé, föd be a' lepedovel, haromszor czéleked. etc.

80 *Gyomrában az vagy hassában ha fereg vagyon.* Egy ⟨fereg⟩ marok mákot egy pént tiszta savaniu borban füszd megh, es hidegen tulcz a' torkaban.

81 *Item.* Ürmös vizet tulcz a' lo torkában, es megh halnak.

82 *Item.* Egéz ürmöt az orra alatt, hogy az füzti torkában mennyen, akar penig ha varadicz fünek virágjat ad megh enny, vagy gyürü vezö hiat és diszno szurét vagdald a' porra, aszt ad megh enni a zab közöt.

83 *Ha az gyomraban férég vagyon.* Vegy erös eczetett, tikmony haiát, vas port, borsót. Ezeket törd öszve, foral megh az eczetetben, és hidegen tülcs a' lo torkaban.

84 *Lababan há fereg vagyon, két farkasnak hinak sebnis.* Ezen ismered megh, hogy az lo igen tekered, és ket felül az viret nizi. Isten faiat ezet[ben] fuzd megh, es egy mogyoroni vaiat ves béle, hidegen tülcz a torkaban.

85 *Item.* Laban ezen ésméred megh, hogy az tirgye allat kelis dagat, mint egy djo. Vegy két sinyort, és az keleveny fölöt és allad koszd megh. Megh meczvén ké megyen belöle a' fireg. Egésd tuzes vassal, zöld görögöt ted rea, had allyon harmad napik raita.

86 *Csonyat melly lo faidallia.* Igy esmered megh, hogy helyet sohul nem találya. Egy füvet hinak elonek, aszald megh, és aszta port abrak köszöt ad meg enni lonak.

87 *A melly lonak valami botrankozás vagyon.* Vegy egy kevis ember vizeletét fazékban, éget timsót törd a porra, ismit ani soot. Ezeket mind csinald öszve, mind egy taraczk-glyobis, es egy darabot tegy a' ferö fényre, hogy jol megh szaragyon, és ved rea az lovat, had allyon raita.

88 *Item.* Végy ezetet, vas port, éget bort, tikmony heát törd porra. Ezek penigh mint egy áránt legyenek, és melegicz megh alkalmassint.

89 *Item.* Lo csontot égéld jol megh, annak a' porraval hincsed a' ló férég sebetitette volna, hamar penigh szál megh a' féreg.

90 *Ha férég turia a' ló testét, vagy csöpi.* Vegy lencset, éges porra, es asztat hincsd beli.

91 *Avagy a melly lovat igen a' férég csipi.* Vagy ki vagasd megh a' nyelve alatt valo éret, es az vizre had folyon a' torkaban.

92 *A melly lonak ell közdödik vagy vacsoraian, vagy egyéb testiben a' fereg.* Igy ésmered megh, hogy a' lo igen torli magát az falhoz. Nizd megh, és talalz ot mint egy djo oszvegyüli a' bür alatt. Mesd fel, es kalmaroknal talalz a' féle fekete szint, kével egy maszt fesztik olyant vakaroz beli. Az patikaban penig talanz szamaranak hinak, aztis vakard beli, es mind megh hal.

93 *Item.* ⟨mosd⟩ Kerezd megh a' ló vazarloyaban talaz olyat, mind egy monyoró, lukasd meg éles kessel, es dorgold chrispanyal, megh hal a' fereg tule.

94 *Item.* Vagy papo [?] rudnak gyökerét, a' fü ollyannal, mint egy struccz tol, gyukerit apron kel metelni, és abrak közöt megh adny a lonak.

95 *Item.* Kappannak a vérét, s egy kés sot, apro malasnak a' vérét a' ké anny legyen, a' ké tikmony ziaban férne, tölcz a' lo torkaban, es két vagy három oraig jartasd.

96 *Item.* Bornyunak vériben, mint egy etesiegh tülcz a' lo torkaban.

97 *Item.* Egy marok ember ganiet, szöld foghaimát, tehén ganaiat. Ezeket fris vizben tölcz az ló torkaban, és pokroczal föd bé jol, hogy melegülyon.

98 *Item.* Lo csontot törd porra, tegy hozá chrispant, azutan kösd megh lonak a' börét, kiben van a' fereg.

99 *Item.* Az üti funek gyükerit, kit öszel aznak, ted porra, es a lonak mind egy kalanég ad abrak közöt, más ..... fel calanigh be veheti, a gyermek negyet reszét.

100 *A lonak has férék ellen.* Az elsö valonak az orraban, ha eczetben veszed, egy kevisre egesd megh az orrát fellül hév vassal, s az felül megh mondot szöld port takard reais, az lonak csontyat törd megh, azal hincz.

101 *Második férég van tergye közöt.* A' hol van penig föl dagat, mint egy dio. Vegy eros sziat, es kesd megh ket felül az csontyat, a' hol fereg vagyon, azutan égest kerestül kovacsal, es szöl[d] porral hincz sebét.

102 *A harmadik fereg örömest lévén szárában.* Azt penigh egy esmered megh; mért a' lo vacsorlain tanalz, mint egy monyoro, hogy öszve gyüli a fereg. Beretvald a' szürit, és hév vassal egesd meg ⟨vassal⟩ köresztül. Vegy osztan szüld port, keves ó haiat, és a patikaban talalz bilczezament. Ezeket törd porra egyben, és hinc vizben azal mégh egy lepedöt, buricz vele be a' lovát.

103 *Roz férég ellen.* Foghaimat törd ell, boral egyeletvén tölcz a' lo torkaban, és sarkantyu eret vagasd meg.

104 *Item.* A' ló ganallik, mikor szakazd ki egy ros feréget, es kösd az östökre, had szaradgyon ott, és megh halnak.

105 *Item.* Isten faiat fözd megh borban, es tölcz a' torkab[an].

106 *Rokant lonak valo orvosságog, melynek eleje, vagy fönt az körest csontyan megh rokanik.* Vegy velenczei sapánt, azt egen aprola kol metélni, egy fontot, es hát lát töröt gyömbért, egy lát teriket, hus tikmonyak feierét. Ezeked olvazd töznél öszve, azutan tulcz lo torkaban, és ved mingyárt istalóban, vesd megh szépen az ⟨. . .⟩ allyat, kösd fel azajat, vagy iartasd egy kévés ideik.

107 *Hogy ki ne vesze az lo az szerszámot.* Azután, hogy bé köteted az álásban, végy egy eörögh lepedőt, aztasd megh vézben, es vizessen kösd megh által az derekan, 24 oraigh se ennya, se innya ne agy. 24 óra után étasd megh, es ad megh enny kevés abrakot, es valahova akarod, ki mehecz raita szabadon. etc.

108 *Item.* Végy ennyháni vöres haymat, metilt aprora, füz borban es eczetetben, tülcz az ló torkában.

109 *Item.* Az bokajában az hayló. Két eret vasd megh neké, és vegy buza korpát, es az nyulnak az börét mind börestül vagdald aprora, és csapallya borban fuzd megh, és kösd az bokajara, az eret, hol megh vágtak.

110 *Item.* Türd szapannyal mustár magót, egy kevés borban egyvelicz, tölcz az lo torkában.

111 *Item.* Tégy ros lisztet, terpentinat egy ....*

112 ..... mosd, jo hajal könd bé minden nap, ha érzet, hogy az seb nem gyogyül, tehad ved az felöl megh ért orvosagot minden nap.*

113 *Láb dagadásrul.* Az melly lonak dagat az lába magatul, vagy iarastül, vetesd

virt az talpalul, de az lovat száraz hellyen tarcz, hogy az sebét viz ne érje nyolcz nap.

114 *Lapoczkaia vagy szugye ha szarád.* Az melly lo az labat santito, a patkot vond le, es talpat farad ki, hogy ver gyujen ki, es ó haiat, foghaimát törd oszve, es kosd rea az, es vagy negy szeggel özd rea, osztán erös eret inaly, az lovat kend, hól meg dagat. Elüzer az érhez végy fél font laurus olait, két garasárát, vézi tyüknak gyukerit, kévét, két kraiczarara züld bogaracskakot, kis körös fan talalni, kenderasnak hijak. Ezeket aprora igen megh köl törni, és az laurus olaiban kol vetni, jol egyben köl venni, hogy olyan legyen, mint a zir, és az lovat szüri köl fel kenni harom negyszer. Azután vias lágy ert kell csinalni, es az lovat kenni, az érhez köll venni koloczért, eb haiat, a' vagy lo haiat, mind egy aránt, ezeket temperalt öszve, kend az lovat egyszer a' vagy ketszer.

115 *Laba ha járás miat ell veszne, vagy kososodni.* Igen jol olvasztot haiat, tiszta vajat, ui fa olait, két lat bödes kin követ, két lat grispant, es mint egyben kol tenni, mind egy éret, es hol az lonak veszed, ezel kend napiaban kétszer.

116 *Lábat csuklojaban ha megh üti, vagy tövés miatt megh dagat az terd.* Eczetet, nyolcz vagy kilencz tikmonyat haiastul habard öszve buza korpával, vikonyan egyvelicz, habard, hogy egen sürö ne legyen, fuzd megh, de mint utalan habard, megh furion. Melegen kend véle, len csopet kosd rea, törötlen sóval hincz megh, felöl kösd az lábára. Megh esmered, harmad napik megh gyogül.

117 *Item.* Viszat, kendert, eczetet, egylen adni legyen, mint másikban, fuzd megh, kosd rea. Csinadoniat füzd megh vizben, es vizél mosd, levelével kösd, feier halo fuvet, az kinek levelei vannak, mint egy gradicz, az fölöt felül fehir szabásu, a vizben kösd rea, hol megh dagat.

118 *Item.* Viazat, mézet egy mértik szerint füsd, es kosd rea, hol megh dagat.

119 *Ha lábat megh nyomja.* Az nyomást eczetel köl mosni, és megh tisztitani, hogy valami szür ne maragyon benne, és kösd az orvoságát: chrispant, galyes követ, timsót, kormót, és kinek büvébben köl lenni, mizel törd porra, vesd az vezben, foraly fol, kösd az nyomásra ketnap.

120 *Inat ha megh üti.* Nyul bürt aprora vagdal[d], füzd megh eczetben, tégy hoza veres haimát, deszno ganaiat. Azutan füzd két vagy három pinzara vaiban, kösd az lo énara. Ha megh csomosodik az éna, hogy régi leszen azutis, megh gyogyul. Az kötesd harmad napik le ne vegyed, harmad nap mulván uiat föz megh. Haromszor ugy tarcsad harmad napik, meg gyogyul. Probatum est.

121 *Item.* Lépes mizet csepüre kend, kösd az énara, harmad napigh tarcz raita. Ha régi ütis volna, anni idegigh egy-egy kötesd tarcz raita harmincz három napik.

122 *Item.* Fél mézet, eb háiát, egy verdünk lén olait, verdünk mézet köverd öszve, tüznil forálván kend az énat. Mikor hirtelen eszedben veszed, kösd megh erössen egy széial, egy nap és ugy had.

123 *Item.* Otatlán mezet, paraszt olait, ket az szentethazban szoktak igetni, szekér kenüt, az minémö németek arulnak, mint egy iránt legyen, fusd jol egyben, kösd az lábot. Az buzát fözd megh jol, hogy megh lagyullyon, kösd rea.

124 *Item.* Ó haiat, tengeri szülöt törd öszve, kösd be az inat, negyed nap alyon raita, azután vágásd megh az érit.

125 *In viz, vagy az iz viz mellynek iar ki.* Eb csontot aszald, törd aprorra, azal hincz bé.

126 *Item.* Egy pint lugot, egy pint ..... vizeletet, egy marog sót, egy verdünk galeczkovet. Ezeket egyben füzd erössen, hidegen kösd véle.

127 *Kormében minden féle nyavolarúl.* Kormét az melly lo ell akaria vetni, egy

kis olait, száráz fagyut, egy verdünk terpentinat, harom latot füzd öszve, és kösd az körmét.

128 *Item, korme mellynek szorul.* Fuzt buzát vaial, törd megh, kösd körmire len vászon ⟨. . .⟩ val.

129 *Item.* Sótalan haiat barany fagyuval oszve koll törni, és azal kol tartani kormit.

130 *Item.* Ui viszat, lépes mészet, ó haiad fűsd megh, hidegen kösd körmire, és az talpatis ganial tulcz megh. etc.

131 *Körme mellynek megh hassad.* Tenkel tésztabul, tikmony feierel csinal pogacsat, azal kösd.

132 *Körme hogy kömeny legyen.* Faragd megh jol, tulcz nád mezel.

133 *Körme ha égen törik.* Az tehén lábát fuzd megh sóval, es annak siriaval kend, meh lagyul.

134 *Körme ha megh törik.* Ereztelen vaiat, o haiat füzd öszve, mint egy ért csinald, had megh hidegül, aval kend.

135 *Item.* Barany fagyut, fenyü szurkot, igen ui faolait. Ezeket fosd jol, es könd az kormit.

136 *Körme ha ell veszne.* Meleg eb ganaiat, kit csak akor ganilik, kösd rea.

137 *Körme hogy szépen nyullen.* Veres haimaval kend, azutan masnap mosd le az kormirül.

138 *Item.* Egy darab szalonaval, s eczetel.

139 *Item.* Az kocsi tengelrül vai szurkot, tord oszve foghaimával, aval kend.

140 *Körme, laba ina az melly lonak megh hassadot volna.* Barany fagyuval mind adig kend meg, mégh nem gyogyul; és ha ki fakadna geneiczik meiat, ved az farkas nevü fuvet, azald megh, s törd aprora, hincz bé vele.

141 *Item.* Vöres kaposzta levelét, foghaimát, fa olait, egy arant légyen mind, fuzd megh. Az lonak az körmit faragtas megh jol, és kosd az lo talpara az felöl megh ért szerszamot, és mit félöl az körmire kösd viazas terpentinát, és sokszor cseleked.

142 *Körme ha melegh.* Az apro csalant törd megh, es ted az lo patko ala.

143 *Körme haza az melly lónak el viz.* Tik... fazékban vizben lagyez megh, es tapaszd bé, az hol korme veszne. Kilencz nap ugy cselekod.

144 *Körmét ha megh üti.* Végy ürmet, téli tormat es kék fusteket, ezek mind egy arant legyenek. Törd öszve, aprorra, es kender szüszre tevén kösd rea.

145 *Köbes lonak valo orvoságh.* Negyedik réz fa olait, és negyed reszére valo kinesüt, az olait melegicz megh, es tet beli elevenyen az kinesut, melegen tülcz az két orá likiaban.

146 *Item.* Szab szalmát füzd megh egy ui fazégban, es mint sakóstul tegy egy ezeben, kibül az lo abrakot eszik.

147 *Item.* Füdi bodzanak gyukerét füzd megh eczetben, szappanal habarván tülczd az torkaban, es anak utana bocsás szabadon. Mint ki hanja, ha ki nem hania kicsigen lészen eléti.

148 *Item.* Centvara füvét szegy szent Iván havaban, aszd megh, törd porra, es böven hincz az abrak közi, agy megh enni, szepen megh gyogyul.

149 *Item.* Égér fanak az haiat füzd megh borban, tulcz az lo torkaban.

150 *Item.* Vegy egy tikmonyat, es az hiiaba tölcz ki az székét, az feierét had benne, hiiat tülcz megh fa olaial, felit erös eczetel. Tulcz az lo ora likiaban, fed bé, es ha doszd jol falkaik, megh indul az keh kéczek nélkul, csak szoporniczás nem legyén.

151 *Item.* Ved cserfanak háiat, égesd porra, es harom tikmonyal egest⟨et⟩ oszve, tulcz az torkaban.
152 *Item.* Örmét erös eczetben, es menni melegében türheti, tülcz az torkaban.
153 *Item.* Béczi szappant eczetel, fa olait, fogh haimát erössen eszve törvén mennil melegében türheti, tülcz az torkaban.
154 *Száraz keb ellen.* Jo éget bort, tikmonyat foghhaimaval öszve temperálván tülcz az ló torkában.
155 *Item.* Kendermagot, tikmonyat. Ezeket ted elevén szinre, az lonak feit buricz bé, hogh az füzd az orában mennyen; gyakran cseleked.
156 *Kigio az melly lovat megh csipi.* Egy uiunan font ⟨folat⟩ fonalt füzd jol megh hamuban, es kösd az hellyre a' hol megh csipte.
157 *Item.* Keraly aszony kaposztaiának hinak egy füvét, azal olaiban törd jol, es azal kend.
158 *Item.* Ponkez havaban nyuntot, béka nyalat azald megh, es kösd az szünre, mind addig had megh raita, megh gyogyül alatta. Ez orvoságh attulis jo, ha az ló valami mérges illattul megh csiptetik.
159 Für haiát, pacsirta haiat es vad hirti fünök az haiat törd oszve, es kend az szemét, csak meg ne gyukerezzik; ha esztendüs leszenis megh gyogyul.*
160 *Item.* Lagy vaiat, lépes mizet. Ezeket mint tegy együvi, olvazt megh az tüznil, tegy hoza feier gyumbért, azal hicz. etc.
161 *Item.* Végy az rétbili sárga virágot és kik buza virágot, törd megh, es ted megh tizta vizben, kend az ló szemét.
162 *Item.* Az körtvél fanak besu hiat szarazd megh, törd porra, azal hincz.
163 *Item.* Für haial kend az lo szemét.
164 *Item.* Vegy egy kist, es az lonak az szeme fölöd mesd föl az bürt, az kést füdben nedves helyre gyügd, mikor az kes megh közd rosdasolny, akkor az ló szemerülis köszd az hályok veszni.
165 *Item.* Fehir buzabul égest vizét, es egy sokaig allyon veröfenen, azutan üncz az szemiben.
166 *Item.* Crisztal ovegét nád mézel törd oszve, es föhir borban aztasd. A' lo szemiben azután a' port fuid beli.
167 *Item.* Galicz kovet könkelyel törd, oszve kevervin fuid, hincz az lo szemiben egyszer vagy kétszer.
168 *Item.* Tikmonyak szekét ani timsóval égesd megh, oszve kevervin hincz az szemiben.
169 *Item.* Mizet iros vaial olvazd megh, kelencz szem borsót törve, egy fü foghaimat oszve temperalvan melegen tulcz az orában.
170 *Holt tetemrül.* Zála gyukerit asd ki, vakard le az folsü haiat, és törd megh, azutan fuzd borban, kösd az ló tetemre.
171 *Item.* Hig vassal égesd megh az holt tetemet, harmad napra egét grispanyal hicz bé.
172 *Item.* Szuld répát mentül melegeben kösd rea.
173 *Item.* Monyoro faban huraczkaban kösd töredlen magot, marcz melegen olaiban, tarcz holt tetemén, el megyen az szüri.
174 *Item.* Meleg ros kenyéret kösd rea, megh fakasztya, s él mulatya.
175 *Item.* Hót lo csontot ved föl, az mint fekszik, jol megh niszd, vonz velle a' holt tetemen, es ugy ted le, a mint volt. Est verum.
176 *Item.* Hirtelen ha eszedben veszed, puska on golyobist laposicz jol meg, harom napik.
177 *Item.* Szep meleg fa olaial kend az lovad szuri eleniben.

178 *Item.* Hunyor levelével az ebnek harom oldalcsontyat tord oszve, ros lisztel, erös eczetel ezve gyürván, azt kosd rea. Három napik tarcz raita, es az labat eczetel mosd.

179 *Halyokrul valo.* Pünkest havaban kerösd Boldogh Azony bugarat, egy övéghben verd bi fa olai közi ökit, es ted békesegés hellyre, viri valik.

180 *Item.* Kösd egy ruhaban, mind egy djoni sót, es az csomo tuvenil mind az három uini ollyam monyorofaban csipdest, es tulczéd egy serpeniben vaiat, téd tuzre, és az csomo sót marcz beli, es meni melegében enyhanyszor, nyomtasd veled, de más orvoságal ne bancz.

181 *Hympokja mellynek vagyon.* Erös eczetet, otatlan mézet, tikmony fejerit fuzd megh, es len csopre kösd, az him pokiara, és három nap alyon raita.

182 *Item.* Fogh haimát, veres haimát, diszno ganaiat mézben fözd, es kösd.

183 *Ha nem ganaiolhatik, mind az takoni, ki gyün belüle.* Feier halat aztasd megh fusten, abrak közed ad megh enni, a vagy tinta port, es az lunona szuldét fugeszt nyakara.

184 *Ki hizni nem akaria.* Görög fejer port, hagymat vagdalt aprora, és hincz szab közö, es valami marok korpát, és egy kecziny vizez meg, nyolcz napik egy náp alat harom szor.

185 *Füldet és mézet melly lo rágh.* Vegy grispannak fát, kinek az ⟨virgi⟩ viragnak az ⟨naphfordul⟩ naphoz forduld, merre enizik, törd megh, es abrak kozod sós vizel agy megh enny.

186 *Ha nem ehetik, es nemis esmired minemü navolaia vagyon.* Az fehir örmet tord megh erössön, es tulcz eczetet rea, fuzd jol, es facsard megh ruha altál, es levévél törd az megh homlokat, és fuid azomban benne.

187 *Meregyen mellynek vagyon.* Galamb ganajat törd porra, erös borban, eczetben gyusd megh, es melegen kösd rea. Megh ölloly, vagy el oszlattya.

188 *Nilal, a' vagy globisal ha megh lünek.* Ha ki nem veheti belole aka az nil vassat, akar az glyobist, fuzd megh az ros gyukerit, kösd azal az sebit.

189 *Item.* Vegy nyul haiat, rakot törd öszve, kösd azál. Az nyulnak a' haia minden sebre jo, ha az nilnak darabia benne volna, ki vonzna.

190 *Jol lehet sok faidalmok vannak az lo nyelvében szabola vagy harapas miat.* Keresd rosa eczetet, es az job reszit az diznonak, ki jol megh vagyon sósva. Tegy hoza egy kis mézet, ki nem mégh szemiben nem volt, s szintin anny töred borsot. Ezekben csinal, mint egy éret, kend az lonak nyelvét minden nap, de adigh szabolát szaiában ne tegy, megh gyogyul. Ha pénék feletik veszet volna a' nyelve, mivel hogy roszul lattak hozza, ugy hogy megh rothatot volna, mosd adigh megh el viz, gyogycz megh osztán. Semmit nem art, azonal ha el szakat nyelve.

191 *Az melly lo nem ehetik.* Foghaimat es mogyoru haimát jol egyben törd, es mind adigh kend az lovát, megh enni nem kezd huztül [!].

192 *Neregh mellynek az hatat megh töri.* Savanyu kápuszta level mossad, es az levelit felül ted rea; az keserü laput fuzd megh vizben, azal mossad, az levelét kosd réa. Saru talpot, dizno csontot, csuka haiat törd porra, s hicz be a' turiat vele.

193 *Orán mellynek megh indul a' keh folni.* Huzónnégy tikmonyak fejérit, közi égen aprón törd temnit, habar jol öszve, azutan tölcz torkaban.

194 *Item.* Törd megh az foghaimát, kend ruhara, és kösd szabolára, vesd fejeben az lónak.

195 *Item.* Egy graiczarara vagy garassara éget bort tikmonyál és foghaimavál temperalván oszve, tolcz a' torkaban.

196 *Rühes lonak valo orvoságh.* Mossad erös párluggál, le kopad rola. Annak utána végy kén essüt, s hig szaletromot, ezeket egyvelicz öszve, csinalt ért belulen, aval kend az lóvat.

197 *Item.* Maknak ved vizet, és bor sepruvel együt kend.

198 *Item.* Kös olait, fa olait és viázat egy kés faszikban forrald öszve, aval kend.

199 *Item.* Végy az kigyónak az kölsü felin valo hiát, füzd megh és azal ⟨k⟩ mosd.

200 *Item.* Ember ganait vizeletivel habárj öszve, kin követ, ó haiat, kend megh vile sebit.

201 *Ha penigh közd ruheskedni, es ollyan lenne, mint ha korpaval hintenik volna.* Megh mosd jol erös pár luggal, es ember vizeletivel.

202 *Tályok az melly lónak vagyon keszten.* Lóhat csontyát ved fel az füldrül, az csontyat keresd megh, az kerekucsed az talyokot, és azon a helyre tet le as ló csontyát.

203 *Item.* Egy kevés ember ganaiat eczetel melegicz megh véle, és kend.

204 *Seb mellyen éssék.* Galicz követ, eczetet, s megh az anni vizet füzd öszve, azzal gyogycz.

205 *Sirisrül.* Ha ötkezétbül, vagy egybkint, vagy képpen törtenyk, retket, karpot, azal megh törd borban, tülcz az lo torkaban, es az orat dörgold gyakorta.

206 *Szél az melly lóban megyen futtyában, vagy egyéb keppén, ki miat az ló betegeskedég.* Azon megh ésméred, az lo igen köhek. Annak az szemeis fülen köszöd ved vérit, megh gyogyul.

207 *Szoporniczás lónak való orvoságh.* Rutat, ürme, salat, fenyüt, heves tikmonyat, izobat fehir borban köl megh füzni, és enny adni.

208 *Szemei az melly lónak fáinak.* Tymsót méznek szépében füzny, azal köll kenni az lonak szemei haiat.

209 *Item.* Fehir bort tülcz az ló szemében, és fehér gyumbért appron törd, aztis fuid beli minden nap egyszer, három vagy négy napig.

210 *Szeme ha feiherkedik.* Végy egy kis salitromot, törvin mint egyben temperaltván, és az szemiben bocsásd kevessedkint, mégh megh ne gyogyul.

211 *Szemén ha veres.* Mikor estve le akar föködni, kendernek szemét ved, ragd megh szadban, fuid az szémében, azon képén, ha fel kils masod nap osztan, mosd megh jol az lonak szemit. Szepén fris tizta vizben holyakrulis jo.

212 *Item.* Lépes mézet, sonkoliat, galicz kovet füsd jol mint egy eret, azal kend az szeme gyukerit.

213 *Az melly lo szoporniczás.* Egy lat fénum grecumot, egy lat grispant és bobka törd porra, es temperalt öszve, a' loval ugy köl abrak köszet megh inteni. Azutanis harom vagy négy nap eheztesd, alkalmasint vagasd megh a sarkantyu erit, az viri abrak közet ad megh enni.

214 *Item.* Vegy lenczét, szaraszd megh, törd igen apron, ad mégh enni abrak közet az lonak; penik az abrak negyed része legyen.

215 *Szür az melly lonak el akar kopni, es megh akarod nevelni.* Kerest méhed, az ki mezuben megh halt, es gelesztat. Ezeket valamiben égesd megh, hogy porra légyen, egyvelicz osztán lagy erös vaiat. Ezekel kend az lovat tizennégy hetik; le mosd róla.

216 *Item.* Mogyorüt, len magolyait, mizet temperalvan öszve, kend megh, uyal szuri.

217 *Suly az mely lovon vagyon.* Foghaimat megh törvin füzd megh vizben, és kend ruhara, es azal zabolara tekerd, s megh vidámul.

218 *Talpa az melly lonak ell akar esni.* Bai fu magot törd megh, és hincz az tal-

para, szüszd rea, tevin ember ganaial talpasd megh felül, és ugy kösd bé, hogy egy hétikis el ne essik.

219 *Talpa mellynek fai.* Kender szüszre az ui tikmony feierit vevin ted az talpara, és az patkot felül üsd rea.

220 *Talpa mellynek törd.* Tikmony mizel habart oszve, kösd talpara.

221 *Item.* Faragd megh az talpát kevessi, mosd megh, sot, tikmonyat, kender magot tord öszve, és kösd azal.

222 *Talpát az melly lo el akar vetni.* Tehén hanait és olait egy ui fazégban füzd jol, es hidegicz megh, azal minden nap kösd bé az lo talpát. Ved le az patkot az labarul, és ha valami genyczik vagyon benne, mosd ki minden elsöben, kösd be ez felül megh irt orvoságal.

223 *Töki az melly lónak megh dagat.* Két vagy három tikmonyát habart öszve eczetben, es végh egy uini temerdek fát, tekerd megh ruhaval, dunz le az lovát, es nisd az az lo torkaban, tiszticzat utana az szerszámot, tölcz beli.

224 *Item.* Hét vagy nyolcz tikmonyak feierét, es timsöt tevin beli habart egy tol szallal, füzd megh, kend egy len csöpre, kösd az dagadasra.

225 *Item.* Elevin rakot ó haial törd oszve, kösd az dagadasra, ki vonya mérgét.

226 *Viszeleti mellynek csöpigh.* Bai fü magot, gyümbért törd oszve, es melegen tülcz az lo torkaban.

227 *Item.* Vegy egy tetöt, egy hasitot zab szem közd ad megh enni egy maragh záb közöd.

228 *Viszeleti mellynek megh al.* Bai fü magót, a' vagy mustard magot ad megh ennya, es elurel kend a' mely valo eret.

229 *Item.* Csinald megh egy tolra temerdeket, viazt, es hincz megh kin küvel, gyugd az az vacsoraiaban.

230 *Item.* Eleven tetöt bocsásd megh a' monyaba, a vaszarajaba. Probatum est.

231 *Veresset az melly lo viszelik.* Vagasd megh harom reggel egy más után sarkantyu ereket.

232 *Item.* Rutta vizét borral nyolcz nap egy más után tulcz az torkában.

233 *Ütkezésrül.* Pap saitot, fehir magvat borban füzd megh, az levivel mosd, az sonkolyat kösd rea.

234 *Ungventum ad ungves, ut molles sint lorae.* Communis libro 4, mellis communis 4, olei olivare libro 4, resnicze terpentinis libro 4, sive hircisuli libro 4, felis ceromibit libro 4, adipisci libro 4, haec comiscantur, atain sartagine, vel alio simul instrumento ad lentum ignem disolvantur, sub inde temperentur, donec totum liqve fiat, et deinde aufferatur, et in acre frigido relingvatur.*

235 *Ver hass ellen.* Egy halat füstöld megh, fuszten törd megh, abrak közod ad megh enni, harom reggel sarkantyu erét vagdasd megh lonak egy más utan.

236 *Heverüye mellynek vagyon.* Mesd megh az kereszt kontyát, sósd megh, és az kis lapiaval nyomogasd béli, de megh last az egeretis.

237 *Item.* Az két heverö erét vagasd megh nyakán, és az sosd bi, az orát a' hól az porczogóia vagyon, süsd megh, de nem szintin altal, csak hogy vére gyüén.

238 *Hássá alla mellynek megh dagad.* Ui fonalat füzd megh ui fazégban, és menyl mellegeben minden nap kétszer kösd reá.

239 *Item.* Hig vassal süsd megh, hol megh dagadot, tikmony fejerit kosd rea az lonak vacsaraiat, mind addig kend martius havában gyütet vajál, mégh meg nem gyogyül.

240 *Item.* Végy kecsketeiet, erös eczetet egyvelicz és árpa lisztet. Csinál pogacsat belülen, mindennap kösd ketszer rea.

241 *Minden faidalomrul.* Egy verdüng szarvas fagyut és tehin csontot veleit, egy font tikmonnak feiérit, fél font olait fözd öszve mizel, azal kend.

242 *Meredékrül.* Lo mintat, diszno köverit törd öszve, és tulcz az ló torkaban.

243 *Melly nem ganaioshatik.* Buzát, bort, futat [P], rutat törd öszve, es tülcz a' lo torkaban.

244 *Item.* Eczetes corpát melegen, menyre lehet, koszd az nyomásra, szappanyos vizet tülcz a' lo torkaban.

245 *Mellynek mint a' djo akar melly résztén öszve gyül.* Hagymat, csalánt, lacsnak nevö füvet, patikaban mészet, hamut öszve temperalvan kösd.

246 *[Item.]* Mesd fel a' hátat, hol a' méregh fel ötteté, hogh a' turia ki follyon belulen. Annak utana egy kis mizet, három lat tömnét, grispant, libras $^1/_2$ timsot, két pint erös eczetet, egy ⟨oraig⟩ fazégban két oraik füzd, szuntelen keverd, es ved ki, had hidegüllyön, es borban melegen mosd megh a türtis. Kend az irlen, azutan egy jo csipelusnek a talpat égesd megh, porra törd, azal hincz.

247 *Lelegzetet melly nehezen veszen.* Kös olait a' minimü magban csinalnak, annak az mágvát aszald megh jol, es harmad részét abrak köszt ad megh enny.

248 *Az melly lo égen megh törödet, a' vagy a füben valami undogságh vagyon.* Végh rethkét, aszald megh, és keresd az kalmaroknál ollyan gyukeret, mint a' gyombér, veres, a' vágy patikaban lisbornak heiak. Törd jol, es egyvelicz egy kövis bort közében, es uncz az torkában. Az orát penigh bé gyukiát, hogy az szugya ki ne mengyen. Gyakorta penigh nizd, hogy mikor a' fei⟨be⟩bül az orrán genigczik ke megyen. Esztet penigh mindd addigh miveld, hogy töb genigczek jün ki az torkabul a' vagy orrábul.

249 *Item.* Eb csontot megh azalván törd megh borban, tülcz az ló torkában, és mikor el nyeli, eörössen tökörd az orrát.

250 *Zabalásrul. Mikor eszszetben veszet, hogy ló megh szabált.* Erössen törösd az csontyat, mint az négy erit vagasd megh, olly az hátára, erössen nyargald meg, és meleg korpás vizet adgy énnya.

251 *Item.* Az lonak szárán belöl negy ered vagasd megh. Az erit penig azon ésméred megh, mert megh tellnek vérrel az erek. Vágas után ne had nyugodni, hanem hordoszt.

252 *Item.* Kend megh az ló zaboláiát ganaial, es fog megh az orát, haromszor pöszönt.

253 *Item.* Az negy lábát türösd ala vastagon, vagast ért raita, azután induly lassán raita es jobban. Azután szugoltasd vele, es ézadván terüld megh, es melly vizben vés korpát, és étasd megh.

254 *Ételtül melly megh zaballik.* Igy ismired, mel ló dágát, es mind a' negy lábát el terjeszti, és el essik. Tülczet szappanyos vizet az torkában, az orra porcsogia vegy verit.

255 *Item.* Fóicz harom szor megh, hogy mindenkor el essik.

256 *Sziltül ha megh zaballik.* Igy esméred megh, hogy az szive égen dobogh, egy orvósólt: az homlokban kétt füle köszd, és ket széme közd eret vagasd megh.

257 *Iteltül, italtul melly megh szabalik.* Vagasd megh az kett szugye erét, és az két hatulson lábán. Alkalmasint felöl verd az kett csontot, azután egy két font Bonus Armenust jol megh törveny, egy font terpentinat több szerszám közötte, annak elüte lasu szenen megh olvaszd, es ugy tolcz közében, azutan egy fontot meszet, huz tikmonyat haiastul, egy font ros lisztet, es az felöl meg ert szerszammal erös eczetben ki jol temperalny, hogy szuru legyén. Kend lovat körmét fogva nyakik szüri mentiben, had ollyad harad napigh raita, minden nap

két oraig köl hordoszni. Negyed napra vizet köl csinalni. Ahosz vegy apro botoriant, füzd megh tiszta vizben minden nap ketszer, azután ha jtatdni akarod, korpa vizet itasd véle. Abrakotis adhacz neki kevesset negyed napra, és füzd megh boitoriunt, es mosd velle minden nap kettszer. Eszeket ennyhanyszor cseleked.

258 *Rostül vagy arpatul melly megh szabalik.* Eszta szabalást égy megh ésmered, mert mind a' negy lábát el nyuttya, és ugy fekszik es ugy fekszik [!], farad. Egy szabni csapot, es gyugdos az al feliben.

259 *Item.* Egy kutillel szorics megh ugy, hogy le essik, de ismitt joh es sietve föl bocsasd, es az torok eret vagd megh. Ha penig vegen volna, vagasd az farka erit, es azután türd foghaimát habárd öszve nyolcz tikmonyal, tulcz az torkaban.

260 *Italban ha megh szaballik.* Azony ésmérni, hogy az orra igen csepik. Az olylyan lonak ved vérit az orra porczogyan.

261 *Item.* Aruly is ésmerni, hogy köszd dagadny. Annak tülcz szappanyos vizet torkaban tülcz [!].

262 *Zugás ellen.* Az az okka, hogy nehezen vonza az széve, mellyen valo lantornyacska megh szákat, de egy gyogycs megh, az ..... vagyon, aszt ad megénnia.

263 *Pokol var mellyen vagyon.* Kett uini temérdek csoppint marcz ⟨szurogban⟩ szurogban, ted a' ló torkaban harom ejel, harom nap had allyon raita, aszutan lesztet, korpat eczetben habard megh, avál gyakan mosd az lo lábat.

264 *Vad hus há vagyon sebében.* Ha szintin büdes is az sebe, szüld gyukerét tegy beli, es csolyan magot feir borban, azzal mosd.

265 *Lo hurud ellen.* Huszón negy tikmonnyak fehiriben törd egy kevés tömnit, es tülcz az lo torkában.

266 *Hidegelis ellen.* Az uti füvet mind gyükerestül törd megh, az succusát ad megh énnya akar lonak, akar az embernek.

267 *Barom dogh ellen.* Az barom ganaiat ted az vizben, az vized ad megh innya többiknek.

268 *Teteme ha megh törigh.* Az macska tovisét az ki nem fölesik való tuvises, fözd megh erössen, és az vizben ki vévén kenyék haia alát föl megh füzd vizben, azutan ó haial es borban tord özve, melegen kend véle.*

269 *Fökeles lorul.* Az csipe fán az minemö homos bokor vagyon, kiben nyuveczkekis szoktak lenny, aszt felessét szegy, es diszno ganait, fogh haimát szüres, mind a' harom file egy arant legyen. Az lovát mind fottik be föd, s azal szerszamal füsteld.

270 *Ha az lonak tolassa vagyon.* Sot, fehir agyagot, lo ganait eczetben habard megh, es hidegen kenyet vele.

271 *Szaraz kehrül.* Födy tyukot megh köll szaraztani, de az nap fenyen erie, azomban egy icze jobort megh kol melegitenny, fa olait, az melly lud toiásban ferne. Abbul az tyuk porbül harom kalannyal köl az boris fa olai kozi tötvén el köl habornny, harmad nap mulva gyenge tyuk ganaial megh köl füteny, es két hét mulvan torok erét köl raita vagny, ugy az ló köhedny fogh.

272 *Item.* Vegy egy darabot ó haiát, es szép luzu tüzet olvaszd megh. Annak utana fehir örmét, timsót, büdes küvet, az ormed megh vagdalvan vagy csak megh törveny, büdes kuvet es timsoval együt füzd megh egy iczivel egyvelesve keveseb serben, de hogy a lo eröseb termiszetü, borban köl füzny. Annak utána azt megh füzvin, ugy mint olvaszto haiát, timsót, büdes kuvet serben a' vagy borban, tülcs Isten hirivel az torkaban lagy melegen, és aszonnal ollyan

helyre vid az lovát, a' hól szellü derekasint érhetne, mivel igen fülletis, a' lo fogh utanna izadni, és a nagy bagyaczat miat reszkedni, és az ire ne legyen istalóban, ha nem inkap szellus hellyen vala hol. Annak utána ha azd megh cselegszed, harmad nap mulvan hassonlo képpen probalt megh, de csak fel any légyen azon orvoság, a minimü volt az ellssü, ha megh indul benne a nyavalya. Holod peniglen megh nem indul a' serben bé adgy orvoság utan, ugy ad neki harmad nap mulván borban, és ha az sem inditya megh, ne kinozod mással, mert haszontalan leszen minden orvoságot harom agyelis rola.

273 *Item.* Vegy készdet disznót, ted egy ui fazégban, es égeszt lporra[!], ott garassara elleven kin sót, töviskes disznonak file porrát, es kin esünek felit temperalt oszve, és tulcz az torkában. Hurut ellenis jo.

274 *Hőtt tetem ellen.* Vegy makót, s türd megh jol, azután kösd egy kis ruhában, es fa olaiban marcz. Azután ved ki, és probalmegh melegh hamuban, es dörgelt ⟨td⟩ hótt tetemet.

275 *Fekiles lórul.* Meny az ló fejehez, és vesd az homlokán kereszted, azután szakaszd ki egy kis szürt üstekibul, szernébul, farkabul, és mond mi atyamko, es üdveszletet az lonál. Azután menny sipka fahoz, és hasászt föl egy veszeit napkolet fülol, es téd bé azon szürt ala, es az szur alat az sipka fának kerül mennyvön hiad le hamosd egy kicsinik késsel, és el szarád azon fekel ⟨farül⟩ lorul.

276 *Item.* Vegy mézet, otatlan ⟨mezöszet⟩ meszszet, epigith iget bort, borsot, sót. Ezeket temperalt öszve, és fuszd meg, es ken véle fékild.

277 *Szaráz kehrül.* Végy fél meszel hai vaiat, kilencz szemet ros, annyat kelencz szem konkolt, es tulcz az lo torkaban.

278 *Item.* Vegy vagy fogd mérjetet, és türd egy kis ui fazékban, fölöl bé tapasztván kenir hyával egy melegh kemenczeben ved be fazekastül, hogy jol szaragyon benne az menyit, es ki vivin kemenczebul azon merietet törd porra, és azutan vegy egy kes eczetet, ludnak az haiát, temperald öszve menyetbüll csinald kévis port, és beli tedvin tulcz az lo torkaban, még kikeleti buzat es az orvoságra vizben kövervin ad megh innya. Annak utana üly az lora, es jartas egy kevésy. Elütt végy arpát, és perküld megh tüz ellutt, ad megh innia az lonak haromszor.

279 *Szárasz kehet el titkolhatny.* Tehenek végy hugyát, fökeppen ha lehet ollyan szürü legyen, mind az lo, es egy darab haiat vesd bely, es fa olait tülcz az lo torkaban.

280 *Száraz kehes lovat mikor bé vészed az fürül, hogy sokaik szolgállyon, ezt miveld.* Tehének hugyat ved, és egy lat sáfrant vesd beli, tulcz az lo torkaban.

281 *Zabalt lórul.* Ha eczetben [!] veszed hirtelen, vegy egy kis fazekat, meny patakba, és mars vizet beli viznek elleniben fél, szerezny djo viragot, turd megh egy jo marok sótt, és tülcz az lo torkaban.

282 *Az melly lovat megh égesznek.* Ted szerit szüz lany haianak, és fusteld megh véle; probatum.

283 *Az melly eökör nem vizelhetik.* Vegy egy kaza küvet, és dörgeld az ü kernik farkat laba közd.

284 *Holt tetem ellen, vagy valami más czomorül, az aki ló labán vagyon.* Mézel köl megh kenny szür elleniben, arra kol hinteny otatlan meszszet, valameddig megh ne reped, es el ne megyen az szürü, ugy köl kenny mézzel, s hinteny meszszel. Ha meg repped, aszony ember hugyat köl venny, aszt ted harom napigh, köl conservalni, azután galicz követ, s chrispant öszve köl törny len maggál az musarban, abban az aszony ember hugyaban erössen főzny, egy kis

lapoczkacskaval köl kenny, vagy egy kis flaistromot köl csinalny, is azt ragáztany, valameddik ki nem eszszik a csomóia.

285 *Az melly lo lud, vagy busos talpu.* Vegy a patikaban egy viszet, kit szalvaszernek hják, és aval kend az lo talpát patkoltáskor, de nem igen.

286 *Az melly lonak labai dagadnak, vagyis telnek.* Végy egy pinzárá galicz követ, és fuz megh egy fazégban, és minden harmad nap cselekedvén mossad megh lábat.

287 *Csomot megh fakaztanny, aki csak büri alat volna az lónak.* Vegy ó haiat, diszno ganayt, veres hagymát, aprics megh igen appron, ugy pusztót, aztis igen appron metild megh, és pörköld megh az ó haion, és kösd az csomórá, valameddik megh nem fakad, és azutan kend fa olaial vagy lud haial, mégh megh ne gyogyul az sebe.

288 *Viszelleti megh allot lorul.* Az pontyanak valo fejeben az koved tord megh, és egy darab kenyrben ad megh enny, vagy az raknak ürvént törd megh, és tizta vizben tülcz torkaban.

289 *Item.* Az minemu kartyaczka vagyon, veres haimát harmót vegy, és tet az lonak vazorlaiaban, hogy oda ragagyon. Ha penig le vonhatot az lovat, tehát egy kis szappantis meteld az kartya kozi, es ugy gyud, tülcz bé faczkon vazoraiaban. Azutan csinal mosatlan fonalbül ....., kusd adal az lovát séntin monyagik, prokocz ....., azutan iartad allasson, ugy is megh indul. Az meny asszony el hállt az matkaiaval, aszt köl vacsoraian altal kutny.

290 *Item.* Három erögh tetüt is jol ereszteny vaczorajaban.

291 *Item.* Sarkantyu eritis három reggel egy más utan megh köl vagny.

292 *Az melly lonak csöpek vizeleti.* Báb fü vagy béka fü magot, gyumbért jol türd öszve, egy velicz jo melegh borban, tülcz azt az lo torkaban, az mint el türhety.

293 *Mikor az lonak vizeleti megh all.* Megh tudot azon, hogy hol le fekszik, hol föl kil, egy hellen nem nyughatik, hanem csak ⟨cso⟩ vancsorogh.

294 *Körme szorult lorul.* Sotalan haiat, arany fadgyut öszve köl olvaznitany, azal kötny.

295 *Az melly lonak körme le essik.* Vai fü magot türd megh, és hinc megh az talpát, tegy len szüszd rea felöl, és az ember ganaiaval tapaszd bé, mellyet kulczd bé ruhaban, hogy el ne essik.

296 *Törödezu és porhanyos köröm hogy szivos legyen.* Harom uy hol nappon köl megh patkoltatny, az melly lovat elüzor patkolnak. Ha mind az negy laban valot békaiat zabban megh itezd, zabalas ellen jo.

297 *Nilazasrül valo orvosagh.* Füzd megh az ..... olaiban, vond le az patkót labárul, es kösd rea az füt kölest.

298 *Lonak körmét nevelny.* Sárga a' vagy feir rai viazat terpentinával olvazd megh, ha az viaz egy font lészen, ted hoza más fél font erös vaiat. Ezekek tüznil egy fazegban erezd oszve, az utan megh hidegulvin valamenin kösd az lo körmire, mely nyulni akar.

299 ..... Füdy tük levelit és ürmet türd öszve, és az boczasd ki, mosd lovadot véle.

300 *Vagy.* Oszve törd sonkolával kend megh, nai kezebenis, az legyek nem essik, az lonak hasznal, ha sebbes lovat kensz megh véle.

301 *Hólt tetem ellen.* Egesd megh hév vassal, azután haiát grispanyal törd öszve, és kend be neki; égen jo.

302 *Hogy megh hizzon az lo.* Az fehér eökör farrk korro gyukerit aprón metéld, és ady megh abrak közi néki. Ha nem akaria enny, szaraszd megh, és megh tör-

veny agy bé neki. Ha ugy nem akarna bé venny, füszd megh vizben, és az boral mosd megh az lóvat ennyhany szor, ugy és megh hizik.

303 *Item.* Szed egy fél marok Isten faiat, törd megh mosárban mindenestül, tüiczet eczetet rea, és megh fuzd, és hogy megh szallyon, tülcz az lonak torkaban, és az szugye erét vagasd. Megh hizik, és az benne valo féreget megh ully.

304 *Az melly lo nem ehetik.* Foghaimát borsál törd öszve, es kend megh az fogiat véle kéczer, a' vagy harom szor.

305 *Fekélrül valo.* Fekete üröm korojában egy sarga bogaraczkát, az kórót kettö hasitván, talalsz. Azt megh ne haborgast, ha nem valamint talalod, veres sellemel tekerd megh, ugy ott kés fekevö hellyben. Ha az eleiben vagyon fekél, kosd azt östekiben, ha penigh utollyaban, tehát farkaban, és el szarad; de ollyan bogarat nem minden bokorban találni.

306 *Item.* Lencsit égesd megh, törd porra, hincs az lonak fekilit, vagy égesd megh az fekete töszel, és ember ganaial kend bé.

307 *Item.* Az kénér haiat sösd megh, kösd rea.

308 *Az melly lovat szél utti megh.* Igy ésmered, hogy az szive égen dobok megh, s maga tantorok megh fön jarhat, ha le essik csak kever es heverik. Az ellyen orvoságh. Az homlokán, az két fülen, és ket szeme mellet valo eréket vagasd megh, de az ellen lo ritkám gyógyul megh. Az ollyanis, kit megh erultetne, vagys futassal, vagy vonyással, az laba szara vérel veretikezik. Azirt agyelis raita mennyl hamarab, ha lelké ésmired engedi.

309 *Régi keh ellen.* Az cser fa haiát hamozd megh, és egy mezel mézet vizben füzd megh, barany fagyutis egy mezelni olvazd megh, azzal az vizel érszed öszve. Le düntvén az lovát öncz az torkaban, és nem orrában, merd megh fuladna, azután kücz föl, és futasd megh, hogy megh ezagyon, és keh hanya, ha mingyárt nemis, harmad nap mulva, de estve étatás elüt köl regell mivelni.

310 *Kihes lorul.* Egy tikmonynak az szekét ved ki, az fehjerit had benne, és az héiát tucz bé fa olaiál, és igen erüs eczettel. Az megh tüld tikmonyat tülcs az orra likiaban, azután hordoz megh az lovát, és megh indittya, ha száraz keh nem tészen.

311 *Item.* Az kén kovet törd megh, hincz megh egy kis vizzel az abrakot, hogy az kén kö hozza ragagyon, és ugy agy egyszer vagy kétczer abrakot nik, ha szügssegh töb szeris.

312 *Inna ütet lórul.* Lépes mészet kend lencsepure, kösd az lo innara, had allyon harmad napigh raita. Ha penigh sok jdeje, hogy az innát megh üti, köteze mind addigh, a' menny ideje, hogy az ütis raita esset.

313 *Item.* Egy tikmony hayaban meny mézet, dio haiaban menny fa olait tölted köll tönny, és egy fél marog szitalt kormot egy csuporban tenny, és erös eczetel rea tülteny, ugy mint az eczetet s kormót, az mézet, fa olait. Azt törd foghaimaval külemb, azután miskuralt öszve, egy bürnek nyul az szures fülében, kend rea, és jo melegen kösd rea az lo innara, tarcz raita harmad napik.

314 *Item.* Egy marogh len makot, lisztet anit, harom tikmonyat, egy tikmony olait törd öszve, kend szürire, tak[ard] bé jo melegen, megh massik.

315 *Item.* Ui szappant, iros vaiat, haiát tord ösze, és azal kend.

316 *Az melly lonak tövis vagy fá akad az lábaban.* Asd ke azt füdi hadrunak gyükerit, füzd megh jol, hogy megh romolyon gyükere. Annak az vizivel mosd az dagat labat, és gyükerit kösd rea, az tövisdis ki vonnya, az gyült undoghságot és ki szia.

317 *Itatáskor, mikor faradtan vagyom az lo.* Rancs föl haromszor az haiát mond-

van: attyanak, fiünak és szent lélegh Isten nevében; a' vagy mond revidden: Uram, nagyob az te hatalmod az viztül.

318 *Ló vagy eökör dögh ellen.* Végy egy marok rutát, fuz megh vizben, es szürd altal az ruhán tiszta, tülcz négy kalany eczetet, kösd, és tegy egy szereczen djot, tord ezektis hozza temperalván oszve, és tülcz torkaban az bete[g] marhanak.

319 *Item.* Eczetet és ürmes vizel jo mosni torkát fárá ruhát akaztvan, töröd sótis vetni az szaiában, es az lenaitis mosni véle köl.

320 *Az mely lo eleit lapocskaban megh rontya.* Két tikmony feheret timsóval öszve habarván ó haiat, három vagy négy pinzára éget bort köll tenny, fa olait egy vagy két pinzara. Ezekét egyben köl egy ⟨f⟩ veliteni, és melegen szügyét és allaiat föl kel kenny, az szurivel viszza dörgölny.

321 *Hympók ellen.* Jo erös bor harom mezelnét egy ui mások fazekban tölcz, és velc egyelétvén vez egy jo almanit oháiot belli, ted az tüzhez, hat forion jo. Csinalt két mogyoro fábul habaru paczot, negy feli hasitván, az hasitás közi tegy egy darab kösót, de az fabul ki légyen a' so, es hogy az fabul ki ne essik, megh legy kötve. Ted az foro borban melegedny, ved ki hirtelen, es az hol sóval dörgöld erössen az him pokot, es medigh egyk melegszik, masikal ⟨kit⟩ higan dörgölni. Azt mind addig köl cselekedny sokszor, migh az minenu csont szarábul dagadast élüzel, és semivi leszen.

322 *Item.* Az mezelt szitalt kö sóval sosd megh, jol melegicz megh. Az megh sosot melegh mizel az lonak aztas melegh tagiat, az hol az himpok induld. Mind két felöl dörgöld erössen minden nap keczer, ha szintin a' szüris el megyen néki, nem art. Ha azután lora gyunne himpók, az ember ganaiát egy cseriben, és egy gereszt gyumbért, borsót, es ko sót egyben törny, és melegen ruhaban kenny, és az himpokra kötny.

323 *Item.* Ottatlan mezet, kristal öveget és töl fán törme[tt] györgöt megy torvin vizel, kösd be véle. El mullik, de az györgöt es kristal öveget megh kol szitalni, ugy az óttatlan méz kezi tölteny.

324 *Az melly lonak szémin voloiá vagyon.* Az minemö fövet tik szemnek hiak, azald megh, és tord megh, mind az borsót, és mikor szemin valoiá vagyon, s mired, törd az szemében.

325 *Réh ellen.* Az örvén gyukerit jros vaiban erösses megh kol föszni, es grispanyal egy veliteny, és azzal kenny. Ember valo röheris jo.

326 *Halyokrul valo.* Az riz kássát erös eczetben megh köl föszni, és a' mint melegeben el türheti, ugy köl rea kötny, megh fakaztya.

327 *Item.* Pünkes, Szent György nap koszed az minemö Isten tehenit talany, harmad vagy negyet köl egy övegben csinalny, es az fa olait rea töltenny, felöl az szaiát bé csinalny. Szakasztot teszta kenyérben bé csinalnyván, mégh az kenyr megh söl, addigh legyen az kenyerben, azután ki vévén az halogot köl keny véle; megh fakaztya.

328 *Hogy szürüsse az lovat.* Kormos vizel köl kenny, es az szült ..... megh azalvan megh köl törny, es erös vaiban fözni, es megh szürny, és ruhacskat fara csinalny, ugy kenny.

329 *Rokant lorul.* Végy bonust armenust, törd porra, egy itelem terpentinát, egy itelem eczetet, egy mézel éget bort, incs két tikmonyat mind haiastul, ros lésztet. Ezeket egy örögh réz mosárban törd öszve, az lonak az ket lapocskaiat me köll vagdalny, és szügyen erétis megh köll vagny, és azal a' vir s orvoságal kenny, és harmad napik le nem köl vakarni; égen jo.

330 *Szaradásrul való.* Keres két ui fazikat, egyikét ⟨ad⟩ asd bé az füdbe, az má-

sikat ted filil rea, és keres apro, szemc nylatlan eb kösket, szárad az fazegban; de az elsö fazékat fenekével ted reá, és likasd megh az fenekit. Rakasd jo tüzet kerőllette, hogy az kölkoknek az sziria allo fazégban csuzögyk. Azal az siral kend az lovat; az orvosságh embernekis égen hasznal.

331 *Vizeleti melly megh allo lorul.* Az sosz heregnek holyaiat egy falat kenyer ad megh enny, égen jo.

332 *Rühes lorul.* Negy pintés fazekat tölcz megh kápozta lével, abban tegy hanit, két pint törod sót, egy pintel viz beli, és füzd megh erössen. Mosd megh az rühes lovat erössen véle, az hol az rih ésmerszik raita, aszt ketszer a'vagy három szor probalt két-két hétben egy más után; egen hasznos es jo.

333 *Labá megh nem nyült lórul.* Az nad kalasznak az gyükerit asd ki, és annak levelével mosd, es gyükerivel kösd.

334 *Dagat ló labárul.* Eczetes borál, de egy fél dioni galicz követ, és mint anny timsót köll az öczetes borral egyveliteni, mikor füzud, az bor legyen egy ecziny, et aval mosd; parlugal es jo.

335 *Az melly lönak jarastul dagadosznak a' labai.* Eczetes korpaval, az mint ell türheti, jol meleg kösd az labait.

336 *Az melly lo körem ház föllöt megh nyomya az labat.* Melegh ember ganaiat tapasd rea, egen jo, és megh sigia.

337 *Item.* Tikmony vejerit mézel öszve habarni, s len csöpire kenny, ugy köll rea kötny.

338 *Szoporniczas lorul.* Az foghaimát törd megh, füzd mézben, és ken ruhara, es tekerd az lo labára, és tarcs csak harmad napik.

339 *Minden féle kohes lórul.* Egy dioni kén követ megh köll törny, harom tikmony székit mogyoru hagymával megh köll metilny, iros vaiat, eczet, sót. Azt öt felit mint együt temperalván, és vakarón az orraban, es torkaban köll tölteny, de nem köll enny adni, hanem estve, és megh indittya két ora alát. Ha megh nem inditya, vendighssegben hid az ebeket, és jol tart vele öket.

340 *Az melly lo tövis, a' vagy ruhes az lábá.* ..... égesd megh az szülö veszüt, es hamaiabul csinal parlugot, és mikor megh hüly az parluk, tülcz valamire. Azután szappanyal kösd, mosd az ló labat jol ki vakarván az mocskot. Azután kek luzanoniot borssal és kö sóval törd öszve, hincz bé véle.

341 *Az halyokrul.* Az vizi csigát ted az tözre, es ha fekessen reá le patak [?], azután ved le az csiga házat, füzd megh, tégy gyumbért hoza, kit az patikában arulnak. Ezeked égesd megh, azután ved galicz követ, és egyenlü mirtik szemnit törd öszve. Az porat szitald megh, és hincz tiszta ruhara, kösd az lonak az szemire.

342 *Item.* Esös idön szegyed apro gereszteket az utákon, és tegy egy szoros szaju üvegben. Azután tapaszd be a' szaiat tisztaval, és mikor kenyeret sütnek, csinald azt ki dagasztot tisztaban. Az öveget tégy az kenyerben, mikor az kenyer süly, ved ki az öveget. Kenyerben melegett vizet tálalz, mely az geresztet veszed valtoznak. Abbul az vizbül minden nap két-két csöpöt estve reggel bocsás az lo szemiben mégh megh ne gyogyul.

343 *Item.* Az tikmonynak füzd az fejerit, had benne szikit, tégy mégh anny törd sot belli, és ted az tüzre, egesd megh mindenestül. Ollyan lézen, mint csont, törd megh, de mikor egetit hamu egyveled ..... koszében, kit mindenkor minden nap fuid az szemiben egyszer.

344 *Rühes lorul.* Mosd megh az lovat parlugal, azután ken követ, grispánt, ó haiat és kerda nevö füvet, ember ékráiat, meszet. Ezeket öszve köll tempe-

ralny fazekban, és mennyl melegebben el türheti, lapoczkával kend rea, és kenist had raita.

345 *Item.* Végy meszszet és ember vizelletit habard megh, osztán vegy kén kovet, ó haiat. Kend megh az var felit véle, vagy rühet.

346 *Zabált lórul.* Megh esmered az orán, mert csöpek. Ollyankor keres fekete fuvet, nadali nevöt, és asd ki az gyükerit, törd megh erossen mosárban, tolcz erös bort rea, melegicz megh, es tülcz az torkaban. Mégh gyumbérel egyut azután szévé érét vagasd megh mingyaras, és az csomberit, azután patkoltasd megh, es napestik ell mulattya.

347 *Item.* Véd vérit az ora porczojan.

348 *Talpa töröd lórul.* Sós mézel tikmonyat habart öszve, és azt kend az talpara.

349 *Csuklojan ki menyült labarül.* Erös eczetben füzd komlót, és mentül hamarab melegen kösd rea.

350 *Az melly lovon seb essik.* Az korpát égest megh, hincz az sebre, azután eczetes ruhával mosd.

351 *Az melly lonak bür és fulei közed vagyon féreg.* Lo csontot égest megh, törd eöszve grispanyal egyu[tt]. Égest megh azután az lo bürit, az hol a' firegh vagyon, és az égésres hincz porra.

352 *Vad husrul.* Az apro arva csolant füzd megh, a' vagyh annak áz vizivel tiztogas, az tiztogás [!], a' vagy mosás után töred grispanyal a' vagy timsóval hincz be.

353 *Az melly lo turos.* Boha füvet, két hidropipennek hinak, füzd megh tizta vizben, es mosd vele, az füvet ted az turra.

354 *Item.* Galicz követ két latot, gumitis két latot, grispant két latot, timsot két latot, erös eczetet harom mezelit. Ezeket öszve törveny az eczetben megh füzd, egy-egy lud tollal az lonak kend az turiát; probatum est.

355 *Item.* Mandonicza nevü füvének gyukerit ki asván, le hamozvan az felssö heiát kend az ruhaczkara, akorra flaistromra, mint az seb. Ted rea, s égen gyogyul alatta; probatum est.

356 *Herilis után ha egen megh dagat vacsoraia.* Meleg sóval feczkendöt vévén gyakorta köl feczkendeznny.

357 *Hogy az herilisben megh nem gerbölik az ló.* Szintin hátra a' farkara köll öllny rartas kor, es hogy az faidalmat hamarib ell mullassa, untalan köl hordozny, megh valoban még nem közd faiadni az metilis.

358 *Ló körme szorulásrul.* Egy kis vasban csinald patkoczkával, mellynek ollyan mek köll lenny, mint az egy jaro embernek laban levö patkocskak, hogy gengén köll csinalni, és bizonyal aval köl két feli oszlatny az körmit, és az mikor és az mikor [!] jol két feli nyomziad, ki koll vetny bellöle az pantal.

359 *Item.* Sárga a' vagy fehér repával egy kis fazikoczkát félik, az másik felit penigh szép tiszta olvasztot vaial köll megh tölteny, es mint addik, megh öszve füz, az vaial köll fözny, mégh ne lészen, mint az sir. Annak utána megh hidegedvén mint egy irral ugy köll vélle kotöszni az lo körmét, a' vagy penigh bürbül egy sarucsat köll az lonak körmének csinalny, és az körmire vonny bogaik, vagy egy kicsin felebb, ugy köll megh tölteny az fött repaval melegenis. Felül az szarucskanak az szaiat bé köll kötny, hogy ki nem nyomodik az orvoságh bellüle, kitül mint az viaz megh lagyul az lo körmere. Azután osztán legelsüben hirtelen megh nem köll patkoltatny, hanem idü mulva valami gengen és oblus patkót koll csinaltatny, és azt köll rea ütetny, méghlen jobban vastagodik és kemenedik az lo körme.

360 *Item.* Az kovacz faragia ki az talpát, hazicsa ki bekaiat. Homoru patkot hogy

ha réa üti, segye az bolondito fü levelét, föz megh serben, és kösse egy saru szarába az lo labara, és harmad napig tarcz raita, megh gyógyul, de de [!] háromszór koss harmad nap alat.

361 *Item.* Sótalan haiát, barany fagyüt, ezeket megh füzvén aval köll kötny.

362 *Item.* Hassicsad két feli az körmét erössen, azután kevert olait, veres hagymát, és vaghdald ez mint öszve. Annak utána kösd az lo talpára, s homoru patkóval megh köl patkóltany. Tarcs raita egy hétik, más hét múlva ujoban bé köll kötny, nylván megh gyogyul.

363 *Ló patkolásrul.* Holt uiságra köl az lovat patkolny, megh az lud talpa lovatis, ha azt akaria, hogy megh keményedigh az talpa. Egyéb dagadast, és lovon való fagyátkozasokat jo jo nihaszor orvosonny.

364 *Halyokrul való az szärte.* Elüszer le köl brotvaltatny, hol az halyok vagyon, azután megh köll vagdalny az helyit. Orvoságott ilent köll csinalny: az kösót és borsót erossen megh köll serpenyüben a' vagy vas kalamban megh köl szárasztany, és az vagdald hellyre jol melegen megh köll kenny, megh gyogyul.

365 *Talyókrul való.* Bossos ember ganaial kend megh daganyattyat.

366 *Ló szeme ütisrül, vagy aprolekos halyokrül.* Azrül kik küvet ha megh nyasz, az galicz követis, erössen megh köll kenny az szemét vélle, vagy dörgölny.

367 *Rühes lórul.* Az izopot füzd megh ó haiban, és azzal kend, megh gyogyul.

368 *Item.* Any káputza levét, mellyben egy lovat megh mosatny, a' vagy hatül lovat rühest, kaposzta levetis többet végy egy lohóz, két vagy háromad fél péntes fazékkal, es kösd megh erössen, ugy hogy két pintben vesz két marogh sót, tik ganait fél anit, ameny káposzta lév, és foghaimás szarut mint beli. Ezeket erossen köll főzny, és lagy melegen valahol az lo rühes, bé köll azt kötni, vagy kenny. De ha az ló nem akar alany, le köll lábárul ütni, és ugy ⟨egy⟩ edgyék, s masik oldala forditany, szabagyában banhacz véle. Nemelek az farka tovenyben egy patko szeget vernek be egisznek.

369 *Hallyokrul valo.* Az tiknak zuzáiat ha megh hassitot, és az melly bür le szokták veny rola, asztasd megh, s törd megh, fujad szemében; égen jo.

370 *Talyókrul, vagy inkáp ütis után való dagadasrül.* Tiglát megh köll törny és szitalny, es eczetben hanyván rea kötny, megh szigya.

371 *Item.* Az melly varas békat az nyarsban vonszák, azt a békat mint nyarsotül ha ugy talalod ved föl, es azzal törölgesd és essegesd az dagadást, megh lagyul, és megh gyogyul.

372 *Him pók ellen.* Törd borsót, foghaimát, len sonkola[t], egy darab haiát és erös eczettel forald megh keminyen. Ezeket öszve temperalván kösd bé haromszor vagy negyszer vele, de edigh kötöss harmad napigh legyen raita.

373 *Dagadásrül, a' vagy tövis ment bé, vagy fá ugrod beli.* Az melly hellyen eves, fakaszd megh, és had iarion ki az geniczik bellüle. Annak utána az egist dagadást hellyét örümel öszve törd haial kennyet, és az egy legyek sem eszik az ürömrül az kemeny dagadás, és megh essik, az ó haitul megh lagyul.

374 *Ha karoban essik, vagy más kepen megh sirti ló az hassát.* Tikmony fehirivel, timsóval öszve habarny, és aval köll bé vernny, a vagy ruhára csinalván kötözny.

375 *Lo szémén halyokrül.* Nyr fában furd egy likat, és tülcz teli sóval. Törd, égesd megh az fát, ved ki az sót, és megh törvén fuiad az szemiben.

376 *Item.* Ött vagy hát mihét szaricz és tord megh, fuid megh az lo szemiben.

377 *Száraz kehrül.* Vaiat és fa olait melegicz öszve ugy, hogy az két fele ne legyen több egy fontnál. Egy arány mirtikel mérd oszve, és tülcz az lo torka-

ban melegen. Azután iartasd lovat fertaly vagy fél oraigh, hogy megh indulyon az keh az orran neki.

Nota bene! Eszen felül megh mérezet orvoság után mindenkor, ha ollyan lovat orvost talalz, az szeme és füle valo erit vagasd megh, es onitis vitesd verit.

378 *Turul való.* Alabastrum kovet törd megh, és hincs bé turiát véle.

379 *Vagy.* Tiszta vaial mosogasd megh hirtelyen.

380 *Vagy.* Saru talpát egesd, megh törvén azzal hincz untalan.

381 *Kéh ellen.* Az fö magot abrakban gyakorta itesd az kehes loval, s megh tisztül nem sokára.

382 *Item.* Az melly madarat pisiteknak hinak, a' félit egygyet vagy ketött megh mesesstvén aszald megh, és törd megh, és agy megh enny abrakban.

383 *Item.* Az foghaima kozoruiát és egy kis tik es galamb ganait egy kis fazikacskaban tévén, és ezeknek alat tüszet rakván, hogy füsti megyen, mely fustinek égenessen az lo szaiaban koll meny, hogy megh igya.

384 *Ha féregh vagyon gyomrában.* Vegy erös eczetet, tikmonyat, szarvasport, borsot. Ezeket jol megh szürny, és az eczetben megh köl foralny, és megh hülvén ugy tülcs torkaban.

385 *Italbul szabált lórul.* Ved virit az orra porczogian, mingyarást ⟨b⟩ jobb lészen utána.

386 *Ha futásban megh szabalik.* Megh esmered, merd hurut, az szeme s fülen köszet ved vérit.

387 *Ha ételben megh szabállik.* ⟨Megh⟩ azon ismèred megh, hogy megh pufad, és mint az négy lábat ell térjesti, és le essik. Annak szappanyos vizet tulcz torkában.

388 *Ha az ló labában ⟨in ki⟩ in jar ki.* Vegy eb szart, mesd megh egy kécsinik az ló labat, kösd be véle.

389 *Ha az ló igen hurutt.* Végy nagy két tikmonyat, az feherit timsóval törd öszve, tülcz lonak torkában.

390 *Ha az ló égen köhes.* Vegy fél fontot fa olait, forad megh serpenyöben, oztán hagy megh hólny, tülcz az lonak fülében.

391 *Ha az lonak körmét egyék ki faragiák, hogy az laba megh dagadna neki.* Végy len makot, füzd megh, kösd az lonak labara, harom iel alyon raita.

392 *Ha az lonak kelevén vagyon.* Égesd megh kelevént keresztül tuzés vassal, és az tüzes vassat tarcsat tüzes vasson, kén kövel csöpögés bé véle.

393 *Ha az lonak valami tünzét vagy sebét megh akarot gyógyitany.* Ved el az csuka hal szaiát, és vizi csigát égest megh ui faszégban, törd porra, aval hincz lonak az sebet.

394 *Mikor az lonak hassa megh dagad.* Végy har[s] fát, egest megh, és az szinit megh törvén keverd fá olaiban, tulcz az torkában.

395 *A' melly lonak béka iár megh indul az laban.* Végy grispánt, törd megh jol, s negy tikmonya[k] az szekit habart egyben, kösd ra ketszer.

396 *Az lonak tetves labárül.* Vegy eleveny kin esüt, füzd megh eczetben tikmony feherit, habard közében, azal kend, elmulik.

Hanc ego non vendam, donek mea vita manebit,
Post ego defunctus, nescio cuius erit.*

397 *Ha az ló lába megh hassad.* Mészd megh az lo lábat az köröm köszöt, végy buza lesztet, habard megh tikmony feherivel, kösd az ló labara; probatum est.

398 *Ha az ló laba sok iarástül megh dagat.* Ved le az patkót az lo labarül, az

megh dagad, vagy megh márcs len csöpöt az vizben, es ted az sebre; ki vonnya minden mérgit.

399 *A' vagy.* Aszu pénegh nyérs répat törd megh, és ted az békaiaban az korme allá. Minden faracságát és megh ségét ki szigia.

400 *Ha az ló varas.* Vegy kén kuvet, grispánt, ó háiát és karda fövét, ember ganaiat. Vakard fel az varad, és azutan kend megh az lovat melegh hellyén.

401 *Ha az lo nem vizelhetik.* Vegy mustár olait, eb verit, kend az lo mellyét, es azon vagd ⟨vérit⟩ erit, megh gyogyül.

402 *Az melly ló megh szaballik.* Végy egy lat vaiat, töri két fö fog haimát, tülcz az egy eczén eczetét rea, füzd megh öszve. Megh hülve tülcz az ló torkaban, és vagasd megh szügi s tork erét raita.

403 *Az melly ló köhögh.* Végy egy darab kövér szalonat s két tikmonyat nyerssen. Vagdald öszve aprón, tülcz anny bort réa, kivel megh hidegüllyen, tulcz az torkában.

404 *Az melly lonak feje fai.* Azon megh tudot, hogy könves az szeme, az ló egen allaza mágát. Szed mezei szek füvet, füzd megh eczetben, s az feiit mosd megh vizen jol sürissen, az szek füvet kösd az szemire, legyen raita harmad napigh, megh vidamul az lo.

405 *Hympók ellen.* Tegy egy cserebben vaiat, egy ruhában sót, ted az fazeghban a' vagy cseriben. Füzd megh erossen, dücz az lovat, az himpok szürd megh lovon.

406 *Ina ütisrül.* Végy egy tekenyöben saratniko, tülcs az eczetet rea, azt oszve habard, s az sze[...] ki, rakod törlyö szürben, kösd az lo labára, az hol megh üttét, legyen raita harmad napigh, megh gyogyul.

407 *Item.* Végy egy tikmonyat, habard öszve, megh gyogyul.

408 *Item.* Az lo labán, az inanak az végit, az hol sár szokot lenny az bokában merd megh, kerestül egy ruhaban kösd tésztat rea harmad napigh, ki vonya az mirgét, és megh gyógyül. Nimellyek kömenynyen kotik egy szigyel, és vonyák gyogyulalát.

409 *Az melly lonak kapta tetem vagyon.* Süs megh valamelly reszit, vagy három hetik kösd rea az körme alla.

410 *Köhös lórul.* Tiszta egy ui fázégban tegy miszet, embernek hugyoszanak rea, megh megh telik. Azutan szürd megh, és tisz pinzara galicz követ törd, s vesd az hugyában, és füzd megh erössen az fazékban. Mosd megh azal lovat, s az mészed szarazd és törd megh, aval hinczet az kehes lovat.

411 *Ha az hata megh törik az lonak.* Ó kemenczerül, a' vagy falrül végy agyagot, törd megh, szitald megh azt a port, ted az fazékban, tulcz erös eczetet rea, s habard öszve, és füzd megh az agyagot. Kend bé az szüri ellen, s dagadast ⟨ellen⟩ utánn tiszen egy ora mulvan kösd bé, és az miden daganatya el megyen.

412 *Ha az ló nem vizelhetik.* Végy teriket, egy fü foghaimát, borban habard el, annak az levével kend bellul az vazoráiat, és megh indul az vizeleti. Az javoris égen jo, há az hassara kötöt az lonak.

413 *Vizeleti megh alot lórul.* Hevicz az ui tiglát erossen, és az lonak vazoráia ala köll tartany, erös eczetel köll ünczeni, ell indul.

414 *Item.* Körös egy hars kötelet, vesd altal az lonak az farán, az két vigit vond ki az utolsö labai közet. Vonicz jol megh, hogy az lo megh ugorgyik, s mingyar indul vizeleti.

415 *Item.* Kér az azsony alatnak egy szalát az fonaban sugvá, hogy senki ne halya,

gyugyat az lonak vazoraikban, s való mingyarást vizelik. De mégh job, ha csak akkor vertik azsonyonnak az quintus curiat, vagy cariast.

416 *Item.* Az tolnak belsö részét ved ki, korpaban a' vagy kenyérben ad megh enny, s megh pasul magát.

417 *Mikor az lo nem ganaialhatik.* Csinal jo szappanyos viszet, vakaro altal tulcz az lo torkában, megy gyogyul.

418 *Lonak szémén valoiarül.* Borsot, gyumbért, sót törd öszve, turd bé az lonak szemében, s belül az fülit ..... megh törüld, megh az is vele az kis boborcsolskatis, az ki az fulében vagyon, mesd el. Hidd el, hogy megh gyogyul.

419 *Ina üttüt lorul való imacsagh.* De szürin nevezd az lovat, és égy kezd az imacsagot.

Nem csudalkozom én azon, te, fekete lo, hogy te az utolso laboddal az elsö labodnok iat megh ütettet, de csudalkozom azon, hogy azsolyunk, Szüz Maria az eö Szent fiát, Ur Jesus Christusunkat é vilagra szuszen szuldde. Mekipen Christus Jesus Urunkat szüzen születését, azon képen hiszem a' te elsö betek lábodnak gyogyulássat Atyanak † fiünak † és szent leleg Istenek nevében †. Est peniglen háromszor egy más után rea olvasni, és egyk lábat föl emelni, és az faidalmos labat a' laboddal dörgöld az énnat. Annak utana fordicz megh haromszor, égen haznál.

420 *Az mellynek heveruje vagyon.* Az zabolát keverd ember ganaiaban, és vesd a' szaiaban jol, és fel az hátára, és nyargald megh, csak konnyen alá, s föl. Megh gyogyül, és nyargalás után fogh fel az farkát, és egy-egy rakonczával üsd harmad raita jol, hogy hogy [!] hanya el az hazugnak valot.

421 *Az lonak körme hogy jo legyen.* Mikor az lovat patkoltatot, tülcsd azd megh az talpat örömel, ⟨ganaial⟩ ganival, de mészel öszve vegyelis. Annak utána süvegh talpat tégy reá, es patkoltas megh, és jo körme lészén, soha megh ne szorul.

422 *Az melly gyermek ló megh ne allya az patkoltast.* Az kit az kovács legh elssüben az talparul le vág az körmérül, értasd megh vele az lovat, azután vagdalván aprora, ad megh enny abrak köszet. Azután szépen megh allya az patkolast.

423 *Az melly ló megh üti innát.* Az melly bin korka csak lo alát vagyon, mesd föl körösztül, és dörgöld mogyoru faval, a' vagy az vakaró ..... erössen, azután hassad hamunak, keverd vaiban, jo melegen kösd rea és megh gyogyul.

424 *Az melly lonak lábai dagadóznak.* Budiz, egy pint bort, mészet, eczetet, egy dioni galicz követ, mégh anny timsót. Eszeket öszve köll törny, füzny és melegen köll mossny. Annak utána egy kevis mészet és fel marok lisztet tikmony fehirivel eszsze köll gürny, timsotis beli vetni, és kemenczében erössen megh köl azalny, és megh köll törny, és az mossás után megh köll a' ló labat béle hinteny.

425 *Az melly lónak tötvés az laba.* Az szülü veszüt megh köl égetny, es parlugot belüle köl csinalny, az ell köl tenny, hogy megh hidegulyen. Másnap meg köll szüsni, és azzal köll az lo lábat mosny. Ugyán akor, mikor mossa, a' vakaroval köl vakarny az labat, és az mossás után grispánt, borsót, sót egyben köl törny, de egy arant légyen, és azal köl hinteny haromszor egy más után.

426 *Mikor az lo lában himpok indul.* Keres otatlan mészet, tülcz eczetet rea, és egen sép szürü légyén, jol melegen, a mint türheti, kösd az ló labára, hol az himpok vagyon.

427 *Item.* Az füldi bodzanak gyükerit füzd megh borban kenér hia alát. Mossad

az levével, és az füvel kösd bé, hól az himpok vagyon, negyedik kötissén melegen kösd, megh gyogyul.

428 *Az melly lonak szerint vagy farka el megyen.* Menny el az köver kapannak az kevérével köményen megh köl kenny, megh gyogyul.

429 *Az melly lóban ros férégh ván.* Isten fáiat jo marokkal törd megh nyerssen, és tulcsd eczetet rea, és szürt megh ruha ⟨alat⟩ altal, had higagyon megh, és tülcs az torkaban egy vakaron.

430 *Az melly lonak heveruie vagyon.* Az kerest csontyat, az hurit mesd megh, és füzd megh, megh gyogyül.

431 *Az melly ló akar rüheskedny.* Keres len mág ollait, viazat, barany fagyüt. Egy fazekban megh köll füzny. Azutan törjed, szitalva köll belli vetny timsót, büdés követ a' vagy salitromot, s galicz követ, jo mellegh hellyen az lovat megh köll kony vele, akkar melegh házban, megh gyogyul, s egyib féle baromoknak is jo.

432 *Halokrül való, igen jo ló szeminek.* Az gyumbért, timsót, tikmonynak székit, sót, égét bort. Ezeket egy tikmony hiaba köl szerszeni, s erössen megh köl törny, szitalny, és ugy köl nad csivével szemében fuini. Csak az türát szék füvetis megh gyogytya, kit magam ittam eddik.

433 *Item.* Az kristál öveget törd megh appron, es szitaltd megh, neny borsót, anny konkotis. Mint ezeket eszve temperalvan nad csivin fuid beli.

434 *Az melly lonak törik a' talpa.* Mézet, tikmonyat habaricz ezve, kösd az talpára, de megh köl sózny, és megh gyogyul.

435 *Turos lorul por.* Apro boitoriánt s az lonak csontyát megh köl azalny, s megh köl törny s szitalny, s ezekel hinteni; egyéb sebre is jo égen.

436 *Az melly lovon talog indul.* Az hazan kevül föl tapasztatot agyagt törd s azald megh, annak utana kösd sós eczetben, sép high s szürö legyen. Vesd bé vele, de megh köl füzni, és jo melegen minden nap háromszor, de az maszt le mosd rola.

437 *Ló körme szórulásrul.* Az arva csalánt nyerrssen törd megh jol jros vaial együt, kett héttik kösd véle.

438 *Item.* Füszd megh erossen az hazat, kösd véle háromad naponkint vele tizen ött napigh, annak utána ütesd homorü patkót raia. Ha mint az ssem haznal, kord sziprópot, s egy darab ó haiat véle gyürt iol öszve, s csinald egy szaru szarban, es az patkón fellül vond az körmére. Tizen ött napigh had allyon raita, megh gyogyul, de hamaru patkó legyen raita.

439 *Az melly lónak béka vár indul az laban.* Végy grispant, törd megh jol, s mégh tikmonynak az szekét, habard öszve egyben, s kösd ra kettszer.

440 *Az melly lónak ki meczesik az hátat a' vagy turiát.* Ha akaz hust nevelny, végy bezterczei szilvát, s aztasd megh vizben, s ved ki az magvát, s ted a' ló sebére husával. Égen nevely hust sebben; probatum est.

441 *Az melly lo köhök.* Végy bort erösset, valami egy messelni tüczvén füzd megh jól, s tülcz az ló torkaban, valami kevesset orra lukaban.

442 *Item.* Melegecz megh erössen tiglát, s hincz megh arpával, hogy megh birolony az arpa, az lonak ad megh enny, ki hanya az köhöt.

443 *Item.* Végy egy écze erös bort, és melegicz, s tülcs az lo torkaban, igen jo.

444 *Az melly lonak telnek az labai.* Jo ra tehének hugyat, és egy kévis borsót s sótt, forald megh, azal mossad háromszor vagy négyszer. Ha az nem haznál, azután törd belly arva csolant az tehèn az tehen [!] hugyaban, s uionan mossat ad lo labat; probatum est.

445 *Az melly ló égen köhögh.* Vegy rutat és erös bort, s füzd megh kenyer hiat, s tülcs az ló torkaban melegen.

446 *Az melly lonak az hatat ki meczik.* Vegy üveget, s egen aprón törd megh, s surö szita altal szitald. Aval hincsad az lo sebét. Apro boitorian füszd megh, és mosad megh aval, és egen nevely az hussát sebben.

447 *Fehér fotot vagy holgyát lonak csinalny.* Vakondogiát füszd megh egy ui vas fazeghban, ha megh fül jol, ved le felöl az siriát, kend megh vele, ahol fehér fotot akarsz csinálny.

448 *Item azt ha akarz, hogy fehér szürü légyen.* Kend eresztetlen mészet, hürcsek siral, feher szürü lészen.

449 *Lovat feketiteny.* Perje gyukerit füszd megh erössen jo lugban, melyben salatis ves, mosd a' hól feh[er], fekete lészen.

450 *Lo szárasz köh ellen.* Végy sabina füvet apatikaban valami negy latra valót, encsum nevü füvet gyukerit ugy apatikaban egy anit. Azt jol öszve törven abrakban taniszrabul itest az lovat, ves az lo abrak köszi egy io kanalnyt minden estve s reggel. Törd közben egy jo marog fenyümagot, s az mellyet ⟨vagdal⟩ vagdald megh torok érit, s sarkantyu erit minden honabban, megh gyogyul.

Finis, s vale nagy nehezen horum.

451 Fekete nadan gyükerinek fellsü hiaat le hamoszván, kend papirosra csinalván flaistromot, mind a' seb akarad, ted az sebére; megh gyogyul hamar, az turos lonak valo, égen hasznos és probalyos. Totuly madonicza koren hiak.

Qvi pingit florem, non pingit floris odorem.
Hanc ego non vendam, donek mea vita manebit.
Post ego defunctus, nescio cuius erit.*

Georgius Pekler

Anno 1693.

22. May

Újhelyi István

ORVOSSÁGOS KÖNYV

Apafi Anna számára

1677

Orvosságos könyv, mely tekintetes, nemzetes Apafi Anna asszony ő kgme parancsolatábul leiratott anno 1677 Fogarasban, Újhelyi István által.

1 *Himlő ellen.* [1] Az mely emberben avagy gyermekben az himlő nem akarna kiütni, végy egy marok lencsét és erősen főzd meg; kitöltvén az első levét – mert az rossz, semmirekelő –, meg kell szűrni az lencsét, ismét tiszta vizet kell rá tölteni, meg kell főzni figével s tengeri szőlővel s árpával, s ha kaphatni, czikoria gyükérrel, s azt meghidegítvén, kell innya adni az gyermeknek avagy embernek, az kin ki nem akarna ütni az himlő, ha oly kicsiny volna is az gyermek, az kit szoptatnának, az is igya, annak is hasznos.

*Az mely gyermeknek avagy embernek.**

2 [2] Az poma gránátot kell megmetszeni, s az magvát kiszedvén, annak az levét kell kifacsarni, és azt sóskavízzel egyben elegyítvén az betegnek kalánnal kell innya adni.

3 *Item.* Az patikában árulnak olyan confrejtet, az ki megpurgálja az gyermekeket az giliszta ellen.

4 *Item himlő ellen.* Ha eszében venné az ember az nagy hurut után, hogy himlő következnék emberen avagy gyermeken, az szemét az gyermeknek ezzel kell kenni:

Vegyenek arra egy kis camphort, rózsavizet és méretlen sáfrányt, ha peniglen az gyermeken ..... ütne ki, vegyenek egy kevés répa magot.*

5 *Ugyanarrul.* [3] Végyen egy darab veres skárlátot, s azt porrá megégetvén, az gyermekkel meg kell itatni, mikor látná az ember, hogy himlőzni akar az gyermek.

6 *Hurut ellen való orvosság.* Az gyermeknek az talpát csukahájjal kell kenni, veres hagymát is kell belé keverni, s egy darab czukor candiát, vereset avagy fejért kell bele tenni; az veres hagymát meg kell sáfránnyal egyelíteni s az tűzben kell csinálni, s meg kell hamar úgy sütni; s mikor megsül, kivévén az hamuból, azt ki kell facsarni, s annak az levét melegen kell az gyermeknek innya adni.

7 *Más hurut ellen.* Végy buzasert, s egy jó darab írós vajat tégy bele, jól megmelegítvén, a gyermeknek térdig tarts az lábait benne, egy fertály óra múlva vedd ki, s használ neki; azután tenyerét, talpát és mellét kend meg kappanhájjal, född bé meleg ruhával.

8 *Hurut ellen.* Kappanhájat, csukahájat, nyúlhájat, ó hájat kell venni, s német répát, az ki legkisebb, megsütni, s azzal az mellet kenni.

9 *Szűfogás ellen.* [4] Három csepp aranyvizet estve innya igen jó.

10 *Memoriale.* Az mely asszonyember iszik fodormentavizet, s imelyeg az gyomra avagy az hasa fáj, az olyan asszonyember nehezes; s ha nem imelyeg az gyomra s nem fáj, tehát nem nehezes.

11 *Memoriale.* Az mikor az asszonyemberen az hószámnak kellene lenni, egy tiszta tálacskában tegyenek sályalevelet, s arra vizeljék; ha az levél fekete és mocskos, s külön-különb színt mutat, tehát nehezes; ha nem olyant, tehát nem nehezes.

12 *Sömörög ellen.* Az mogyoró hagymát törjék meg, az levét facsarják ki, azzal kell kenni az sömörgöt.

13 *Mirigy ellen.* Az kinek az torkában ereszkedik az mirigy, fecskefészket kell megtörni, meleg eczettel megönteni, s az torkára kell ruha közé kötni.

14 *Gyomorfájás és hányás ellen.* Mastixolajjal kell megkenni az gyomrát melegen. Asszonyembernek penig: az tyúkok zúzáján vagyon egy sárga bőröcske, azt meg kell szárasztani és megtörni, azt borban vagy vízben innya adni.

15 *Fűfájás ellen.* [5] Mastixot vegyen az ember éhgyomorra magához két borsó szemnyit, főfájás és mindenféle fluxus ellen igen jó.

16 *Hévség ellen.* Salétrom pogácsának negyed részéhez fél borsónyi büdöskövet, kénesőt öszveégetni tiszta vaskalánon, fél ejtelni avagy itczéni vízben annyit kell vetni, mint egy tyúkmonyban tér; hévség ellen s nagy szomjúság ellen is igen jó.

17 *Ugyanazonrul.* Hódnak az epéjének egy darabját főtt vízben tenni, hévség s szomjúság ellen innya ezt is, igen jó.

18 *Nehézség ellen.* Krispánnak az levelét megtörni, megfacsarni, az kit az nehézség akar bántani, annak kell megadni innya.

19 *Gyermek mássa ha benne marad az asszonyemberben.* Az mely asszonyemberben az gyermek mássa benne marad, zöld kapotnyakot három vagy négy gyükérrel, fekete ürmöt fél maroknyit, ..., majorannát, kilencz szem szekfüvet, az mineműt étekben szoktak csinálni, kilencz szem babot, három gyömbért, ezeket apróra meg kell metélni, tiszta vízben meg kell főzni kenyérhaj alatt, nádmézet kell belé facsarni, ruha által kell megszűrni, s az beteggel úgy megitatni, folia senist kell köziben öszveegyelíteni, s fél marok sabina avagy török ciprusfának az ágait apránként metélni, és ezeket mind együtt megfőzni s megitatni.

20 *Szívdobogás ellen.* [6] Egy kevés bort meg kell melegíteni, szerecsendióvirágot, szegfüvet, fahajat megtörni, s meleg borral megkenni az szívét, ruhácskát belé mártani, s azt kell az szívére kötni.

21 *Báthori István lengyel király orvossága.*

Fol(ia)sen(is) ξ β (fél unica)
Decoquatur in aqua tt ij (3 font)
Adde zingiberis [?] 9:·s·

Coquatur donec media pars sit absumta, [po]stea coletur.
Accipiatur deinde pruna arida, numeros XXV, et in alia aqua pruna decoquantur, donec cocta sint; postea pruna aspergantur cum modico sachari, edat de istis prundis et de iusculo tria cochlearia ante prandium media hora ieiuno sthomacho et sic bene digeret.*

22 *Az kinek ütés vagyon az szemén.* [7] Kössön reá nyersen akár borjúhúst, akár bárányméjat, szép vékony szeletekre metélje, s úgy kösse reá.

23 *Ugyanazonrul.* Az igen ifjú galambfinak az tollait szaggassák ki, azokban az tollakban az minemű vér vagyon, facsarja ember az szemében.

24 *Azonrul.* Tyúkmonyat kell keményen süttetni, az fejérire nádmézet kell hinteni, imszulák vizet belé ereszteni.

25 Baltrionvíz: Euphrasiavíz: celidoniavíz szemfájás ellen való vizek.

26 *Szegezés ellen.* Az küszöb alatt való földet kell megmelegíteni, hő eczettel megönteni, s azt reá kötni; jó erre az alchermets is.*

27 *Az mely asszonyember az gyermeket nehezen szüli, arrul való orvosság.* Végy fenyőágat három darabocskát, csombordfüvet is annyit, kenyérhéj alatt borban főzd meg, s azt add meginnya, de meglásd, hogy időnek előtte ne légyen, hanem mikor az fájdalmok szintén rajta vadnak.

28 [8] *Másik orvosság.* Az fekete ürmöt alá kell fosztani, az felirül annak vizét kell venni, s mikor az szülésnek ideje vagyon, azt igya; ha penig igen nehezen volna, s ritkán jőne az fájdalom reá, az szüléskor szarvasgombának az porát kell venni, fél arany nyomót, s abban az felül megírt vízben fejér liliumvízzel megegyelítve kell tenni, s azt igya; Isten után használni fog.

29 *Hogy az igézet az gyermeken ne fogjon.* Az mikor Isten az gyermeket az világra hozza, az mely ing akkor az anyán lészen, mikor szül, azt az inget tartsa meg, egy kevéssé öblítsék meg, s mikor megszárad, mindenkor, mikor az gyermeket le akarják fektetni, egy darabjával annak füstöljék meg, s úgy osztán nem is kell mosdásra szoktatni az gyermeket; probatum est.

30 *Az mely gyermeket ijedéstül* [9] *féltnek.* Minden reggel ilyen vizeket itassanak véle: Úgy mint pivenkavizet, sóskavizet, ökörnyelvvizet, carduus benedictus vizet, vegyenek mindenikben egy arányú mértékkel, együvé elegyítvén, s azt itassák véle minden reggel.

31 *Sérés ellen.* Medunicza gyükeret, káka gyükeret, kölesnek az gyükerét, mindenestül egy tyúkmonyat, egy kicsiny rozslisztet, ó hájat, vízben meg kell főzni.

32 *Sérés ellen és az kinek méh anya helyén nincsen.* Rózsaolajat, fejér liliumolajat, szekfűolajat, kappanhájat, hód epeolajat, fodormenta olajat, item kappanhájjal tyúkmonyat kell rántani, veres posztóra kenni, s azt kell reá tenni.

33 *Nehéz betegség ellen.* Az gyermek mikor lészen, basarózsának az gyükerével kell fereszteni, feredő vízben is jó vetni; legelső förödőjét is abbul kell csinálni, azután az legelső inget az gyermek mikor elnyövi, mikor legjobban ég, az kemenczében kell vetni.

34 *Az gyermeknek vérhas ellen.* Dió [10] virágot, kertbéli szömörcsök szabású füvet, tövises disznó bűrit meg kell égetni, s porrá törni s itatni.

35 *Ugyanarrul.* Az tölgymakkot meg kell szárasztani, törni, szép tiszta mézzel felereszteni, abban estve-reggel egyék két mogyorónyit, arra osztán se ne egyék, s ne igyék az beteg.

36 *Fogfájás ellen.* Végy egy fél szerecsendiót, törd meg, meg annyi timsóval, három gerezd fokhagymával, egy igen kicsiny borsot, köziben tölts tiszta vízzel, azzal felül az inyét és foga környékét kell kenni, azután meleg borral az száját mosni.

37 *Item.* Poma granát hajat megtörni szerecsendióval, izsóppal, egy kevés timsóval, vízben kell ereszteni, s az fogak környékét kell ezzel kenni.

38 *Item.* Tárkonygyükeret az fájó fogában kell tenni, elál rúla.

39 *Az kinek gyomra megveszett.* Az fekete ürmöt meg kell áztatni, az gyükerét jól mosni, s azután mind füvestül igen aprón meg kell metélni, egy avagy két tiszta fazékban kell tenni – csak félig legyen az fazék –, tölts erős [11] bort reája, kenyérhajjal felül csináld be, tégy belé szerecsendiót, borsot, fahajat, gyömbért, mézet, főzd meg igen jól, hogy fele elfőjjön, minden reggel és estve, mikor le akar feküdni, egy kis üveggel mindenkor igyék meg benne az beteg tizenötöd napig.

40 *Lépfájás ellen.* Fekete retket mind hajastul jó temérdeken meg kell hámozni,

azt igen apróra meg kell metélni, új keresztyén kis fedeles serpenyőcskében meg kell főzni fedél alatt tamariscus foalajban, mikor megfő jól, tehát azzal az olajjal kell kenni az lépét.

41 *Ugyanazonrúl.* Papsajtjának az levelét meg kell szedni, vékony reczébül zacskót kell csinálni, azt az levelet belé kell tenni, azután irós vajat s fejér bort kell megmelegíteni, mind reczezsacskóstul azon irós vajas borban kell tenni, az mint eltűrheti, lágy melegen az lépére tenni.

42 *Gyermeknek lépfájás ellen, ha lépi megdagad.* Mikor az kenyeret akarják szakasztani, az tésztájából legelsőbben is két pénz ára czipónyit ki kell szakasztani, azt osztán legelsőben tegyék az kemenczében; meghülvén az kenyér, azon czipót vegyék ki legelsőben, s felül az haját, mint az vajas czipót szokták csinálni, kerekíts ki, tölts belé fejér erős bort, azt keverd meg erősen, annak az belibül flastromot kenvén, azzal kell békötni az helyét, az hol az gyermeknek megdagadott az lépi.

43 *Hogy az lépe meg ne dagadjon* [12] *hideglelős embernek.* Az feketc retket aprón metéld meg, törd meg, az levét facsard ki, s azzal kenjed az lépét, hideglelős embernek meg nem dagad.

44 *Az mely gyermek retteg és ijed.* Vakundoknak az szívét meg kell törni, szárasztani, annak az porában egy kicsint az gyermekkel megitatni, az mennyit az kés hegyin felvehetni.

45 *Az asszonyember betegsége mikor rajta vagyon.* Violagyükeret, bobkát, veres bogácsa borsót, három petrezselyem gyükeret kell venni, tehénhús lévben megfőzni, azt egye vagy háromszor, mikor rajta vagyon.

46 *Ugyanazonrul.* Babkát három felé kell metszeni, egy kis violagyükeret megtörni, s veres bogácsa borsót, azon szerént azokat együtt megfőzni, az állítja meg.

47 *Sárgaság ellen.* [13] Apró bojtorjánt s árva csalánt meg kell főzni kenyérhéj alatt, s azt innya, valamikor akar.

48 *Ugyanaz ellen.* Boldogasszony rózsáját tövestül ásd ki, új fazékban, új fedő alatt meg kell főzni igen, annak az párájában kell az fejét izzasztani.

49 *Folyosó ellen.* Végy tyúkmonyat, vajat, viaszat, timsót, főzd öszve, ruha által szűrd meg, az olyan lészen, mint az ír, s azzal kell kenni.

50 *Derékfájásrul, mely mintha sérésbül esett volna, próbált dolog.* Angelica gyükerét bővön kell ásni, szépen megmosván, erősen meg kell törni, egy darab ó hájjal együtt egy tyúkmonyát mind hajastul köziben törni, s kecsketejet kell egy fazékban felforralni, lenmagot kell megszárasztani s megtörni, megszitálni, s abban az téjben, mint az kását megfőzni, s az feljebb megírt eszközt egy tálban tévén, s az tejben főtt lenmagot is köziben töltvén, egy kis [14] rozslisztet is kell köziben egyelíteni, s úgy együvé törni, mint egy pogácsát avagy mintegy flastromot, úgy felcsinálni, s az fájdalmas embernek az kereszt fél tetemire kell tenni, békötni véle, s harmad napig rajta hadni; harmad nap múlva ismét ilyen kötést kell csinálni, és így háromszor kell cselekedni, és mindenkor harmad napig kell viselni; bizonyos próbált orvosság Isten után.

51 *Más azonrul.* Erős égett borban bécsi szappant kell faragni bőven, s meleg helyre kell tenni, hogy megolvadjon az égett borban az bécsi szappan; ezzel kell az embernek derekát kenni, sőt bár elsőben ezzel kenjék meg, azután úgy éljenek az felül megírt orvossággal.

52 *Lépfájás ellen.* Apró málvát, székfüvet, lenmagot kell egy messzely borban megfőzni, az lépire tenni.

53 *Ugyanarrul.* Vedd az öreg málvá[15]nak az tövét, metéld meg, végy hozzá

tört lenmagot – de nem kell igen megtörni –, mályvát; ezt mind együtt törd meg; annak az vizében spongyát kell mártani, úgy az lépen tartani kell reggel is fél óráig, estve is vocsora előtt, mintegy négy óra tájban; de két spongyának kell lenni, az míg az egyik az lépen lészen, az másik addig az meleg vízben légyen; mind úgy cselekedjél fél óráig, mind estve, mind reggel. Székfüvet is tehetsz belé az felül megírt füvek közé, mikor főzik; minekelőtte penig ezeket az vízben tennéd, az juhnak nyaka körül az minemü gyapjú van, meg kell nyírni, s az vízben kell tenni, igen-igen főzni, s mikor igen megfő, ki kell facsarni az gyapját, s osztán abban az vízben, az kiben az gyapjú főtt, az felül megírt füveket kell tenni, s úgy kell főzni, s úgy éljen véle, az mint felül van írva. Mikor az spongyát leviszik, kaporolajjal kenjék meg, osztán flastromot úgy tégyen reá lépfájás ellen valót.

54 *Méhanya ellen.* Az fejér rutát törd meg, faolajban főzd meg, az faolajat belőle facsard ki, s azután az rutát tedd az keresztcsontjára az betegnek, reggel penig violavízzel kend meg mindenütt, az holott fájlalja, fahajvizet is minden reggel egy-egy kalánkával igyék, ezenképen mikor lefekszik is, hogy az hányást elhagyhassa; ez próbált dolog.

55 *Más azonrul.* Az porcsfüvet, mintegy [16] tallérnyit borban főzd meg, tégy egy kis vajat is belé, s erősen főzzed, osztán ha jól megfő, facsard ki, s tedd a kődökére, mentül melegebben eltűrheti; de ha békötöd, egy óráig forduljon az bal oldalára, s te mondjad ezt: Atyának, Fiúnak és Szentlélek Úr Istennek nevében. Vala egyszer egy zsidó vitéz, kinek neve vala Longinus, ki Christus Urunknak az magas keresztfán szívét általöklelte vala kopjával, jöve vér és víz belőle; ez légyen tenéked orvosság. Az betegnek nevét kell említeni.

56 *Szivfájásrul vagy szegezésrül való orvosság.* Atyának, Fiúnak és Szentlélek Istennek nevében, Amen. Ezután az Mi atyánk-ot és ismét ezen orvosságot, utánna ismét másodszor az Credo-t, azután ismét az orvosságot, az Mi atyánk-ot utánna elmondani, próbált dolog. Az kezét penig, mind az kettőt, reá kell tenni az emberre, az hol az nyavalyája vagyon, s mindenkor, valamikor Atyát, Fiút és Szentlelket említ, meg kell nyomítani, mind az három személyt mikor említi, egyszer minden személy említésekor.

57 *Himlő ellen.* Másfél kálánni car[17]-duus magot, répamagot, többet meg kell törni, igya meg.

58 *Kórság ellen.* Az ebet lőjjék meg, az epéjét kivévén, ha gyermeken van, három cseppet adjanak meginnya az epéjében hársfavirágvízben; ha penig öreg emberen van, kilencz cseppet; ha asszonyemberen van, nőstény legyen az kutya.

59 *Aréna ellen.* Az mely fekete tehénnek bornya van, annak az hólyagjában van víz, azt kell megadni innya, ha férfiún van az aréna.

60 *Az citrom lictariumot igy kell csinálni.* Az citromnak avagy narancsnak az bélit ki kell venni, jól meg kell az haját tisztítani a belitül, osztán igen szép tiszta vizet kell reá tölteni, minden nap kell az vizet újítani kilenczed napig, azután olvasztott nádmézben meg kell főzni, üvegben rakni, az gyomorfájástul is igen jó.

61 *Rettegés ellen.* Eleven vakundok-[18]-nak az szívét ki kell venni, meg kell szárasztani, törni, s egy késhegyin pivenka avagy gyöngyvirágvízben kell benne innya adni.

62 *Nehéz nyavalya ellen.* Basilicumnak az gyükerét megtörve, zöldet, felényit az szerint kifacsarva, az réczének az bal szárnyából három csepp vért, nyúlnak az farkát húsostul meg kell szárasztani, porrá tenni, egy kalánban pivenka avagy gyöngyvízben megitatni.

63 *Fűfájás ellen.* Kilencz baraczmagot, 9 mondolát, 9 diót, egy tyúkmonyat, egy marok mákot öszve kell csinálni, s kék papirosra flastrom módjára kenni, azt kell az homlokára tenni.

64 *Nehéz nyavalya ellen.* Aranyvizet három cseppet kell basilicumvízben bocsátani avagy gyöngyvirágvízben, s úgy azt megitatni.

65 *Himlő ellen gyermeknek.* Ha rajta [19] vagyon, tehát skárlátot gyöngyvirágvízben kell áztatni, s az pulsusára kötni, méretlen sáfrányt is kell hozzá tenni. Veres skárlátban egy szem mákot kell bévarrni, s új selyemre kötni, s hordozza az nyakában az gyermek; probatum est.

66 *Sárgaság ellen.* Az ó sendelyen, az mely moh vagyon, főzd meg jól vízben, s abban förödjél; igen hasznos.

67 *Azonrul.* Az mely emberen sárgaság vagyon, azon embernek vizelletiben főzz meg egy darab tehénhúst, add megenni egy agár kölykének – nem agárnak, hanem az kölykének –, azt többször is míveljed, és bizony meggyógyul az ember.

68 Igyál aranyas edénybül gyakorta, elhagyja az sárgaság; próbált dolog.

69 *Sérés ellen.* Egy itzés fazékban tégy [20] borseprűt, két vagy három marok szélesen és vékonyan aprított veres hagymát, ó hájat, egy lúdmonyat egészen, tölts az borseprűben ezt, azután tégy seprűfűnek az magvát két vagy három maroknyit belé; ezeket mind öszve gyúrd meg, kend ruhára flastrom módjára, s az megsérült embert körös körül vard bé véle, legyen úgy harmad napig, de az mely tájban reá csinálják, az tájban vegye le harmad nap múlva magárul.

70 *Rászt ellen.* Vegyed az fejér ürömnek az virágját egy fejér fazékban, tölts tiszta vizet bele, hánd bele az fejér ürömnek az virágját, igen jól főzd meg, hogy zöld legyen az vize, egy tál korpát tölts az vízben; ha osztán meghül, azzal osztán gyúrjon egy czipót, az kit elsőben szakasztnak, s tedd meleg helyre, hadd keljen meg, azután, ha megkel, kenjék ruhára, mint az flastrumot, kösse magára az két oldalára, harmad napig hordozza, s az mely órában felköti, harmad nap múlva azon órában vegye le. Isten után használ neki.

71 *Hagymáz ellen.* Levesticum gyüke-[21]-rét, kendermagot moss meg szépen, mennél erősebb bort kaphatsz, abban főzd meg erősen, azután egy fejér vékony ruhácska által szűrd meg, azzal az borral osztán az két vak szemét kell kenni. Márts ruhácskát is belé, azt is kösd az két vak szemére, két talpára, két tenyerére, akképen gyakran kell kötni.

72 *Az kire elsőben jű az hagymáz.* Mikor eszében veszi az ember, az páva ganéját szárasszák meg, törjék meg, s vízben adják meginnya. Rákot kell megtörni, s azzal kenni az beteg embert.

73 *Ugyanazonrul.* Fenyőmagot, fokhagymát, levesticumgyükeret, földi borzát, ó hájat mind egy arányún öszve kell törni igen erősen; ezeket oly öregen kell csinálni, mint egy lúdmony, azt három felé kell osztani, egy messzely eczetben melegen egészen békeverni, egy darabját meg kell melegíteni, azzal tetejétül fogvást talpig meg kell kenni két estve.

74 *Hideglelés ellen.* Levesticumgyü-[22]-keret levelestül apróra meg kell szedni, az levelét rézmozsárban megtörvén, tégy hozzá egy kis ó hájat, bort is töltvén hozzá, habard öszve azzal, minden testét kend meg, igen használ, kiváltképen forró hideg ellen.

75 *Az mely embernek tüdeje avagy mája vesz.* Vedd vizét az fejér ürömnek, édesíts meg nádmézzel, s tíz nap egymás után igya.

76 *Azonrul.* Az földi borostyánt ha megfőzöd, s az hasadra kötöd, igen jó.

77 *Az mely ember az ételt nem kívánja.* Az kék liliumnak az gyükerét törd meg, mint az tormát, főzz egy tyúkfiat is, annak az levében tedd belé azt az gyü-

keret, az tyúkfinak az levét fél nap tarts úgy, azután szűrd le, igyad melegen, feküdj le azután, ehetel, mint más ember.

78 *Az kiben giliszta vagyon.* [23] Az szarvasnak az szarvát égesd meg, törd meg szépen, add meginnya vízben melegen, meghal tűle az giliszta; próbált dolog.

79 *Szemnek világosítása.* Keresd meg az nyúlnak az epéjét, esővizet végy egy üvegben, s mézet, tarts az üvegben ezeket, kenjed az szemet véle kilenczed napig; próbáld meg, olyan tiszta leszen, hogy elcsudálkozol rajta.

80 *Az kinek gyomra meghült,* szerecsendióvirágos étekkel éljen.

81 *Az mely ember nem emészthet, hanem csak hány, okádik.* Sütve avagy főve egyék habarniczát, megemészti, s az hányást megállítja.

82 *Fognak fejérétésérül.* Végy árpa lisztet, édesíts meg mézzel s borral, azzal dörgöld az fogaidat, s fejérek lesznek.

83 *Hogy az egerek és patkányok meghaljanak.* Törj öszve mézet, kénkövet, gáliczkövet, egyelíts lisztet köziben, s tedd oda, az hova járnak.

84 *Hurutrul.* [24] Sályát főzz meg, s annak az vizét igyad, igen jó.

85 *Hideglelésrül.* A mely füvet deákul centauriumnak hínak, magyarul penig ezerjófűnek, azt kell borban megfőzni, s az levét innya.

86 *Vérhas ellen.* Keress két tyúkmonyat, az timsót égesd meg, porrá törd meg, az megtört timsóval főzd meg jól, mint egy rátottát, főzd meg egy serpenyőben, s edd meg, de az víziltaltul oltalmazd magadat; azt egynehányszor cselekedjed éh gyomorra, egy óráig vagy kettőig semmit se egyél reá; ha ezzel élsz, bizonnyal meggyógyulsz.

87 *Ha az kis gyermeknek az hasacskája mégyen.* Meleg borral az tyúkhúst meg kell önteni, úgy melegen reá kötni, megállítja.

88 *Mikor az gyermek gilisztás.* Az varádicsnak az füvét meg kell borral önteni, melegen tál közé tenni, hogy megpárlódjék, úgy kell az hasára kötni, osztán az virágját megtörni, vagy leves [?!] kenyérben kell enni, vagy tyúkmonyban hinteni, s úgy meg adni enni.

89 *Az mely embernek inai fájnak.* [25] Az medvehájat olvaszd meg, keverj öszve juh hájjal, égett bort, rózsavizet, öt tyúkmonyat, s keményen keverjed egy tálban kalánnal, meddig olyan nem leszen, mint az ír; osztán azzal kell kenni az embernek az lábát és az keresztcsontját.

90 Az farkasalmát törd meg, mézes vízben add meginnya, s meggyógyul.

91 *Az kinek csipejében avagy lába szárában volna fájdalma, kiben gyanakodnék, hogy az hideg állott volna bele.* Ha férfiúnak szükség az orvosság, tehát az lónak az szárából vegyék ki az velőt, égett borral égessék meg, azzal kenjék; ha penig asszonyembernek, tehát az kanczának szára csontjából vegyék ki, s meg kell csinálni, kenjék azzal; ha megkenik, jól bé kell takarni az lábát.

92 *Sérés ellen való orvosság.* Kakukfűnek az gyükerét, földi bodzának az gyükerét, fekete nádnak az gyükerét, rozslisztet, kendermagot, három tyúkmonyat öszve kell erősen törni, megmelegíteni, azután ruhára kenni; kilencz napig kell azt cselekedni, minden harmad nap meg kell újítani, s reá varrani az emberre avagy gyermekre. [26]

93 *Az mely asszonnak megkeményedik az melle avagy megdagad.* Az apiumnak az levelét öszve kell törni, vajban egy kis fazékban megfőzni, úgy az mellére kötni, kifakasztja.

94 *Az mely asszonnak havi betegsége vagyon.* Végy szerecsendióvirágot, s egy tyukmonyat, kenyérhaj alatt főzd meg, s igyad az levét, meggyógyulsz.

95 *Az mely embernek béli alászáll.* Tizenkét erdei csigát törj meg ó hájban, főzd meg, s osztán flastrum módjára kend ruhára, kösd fel vánkossal, használ.

96 *Mirigy ellen.* Ciprust, lavendulát, Isten fáját, izsópot, farkasalmát, papmonyát, bodzafának az zöld husát kell egyben törni mozsárban, s együtt borban meg kell főzni, s ennek az levét innya, meggyógyul az beteg, próbált dolog.

97 *Az mely ember megdühödik.* [27] Körösfa férget, Isten ünőjét, ápiumot bövön egy szép tiszta mázos fazékban főzd meg jól, azután, hogy meghidegül, add meginnya.

98 *Az mely embernek mellében kél az kelevény.* Az pápafüvet kell borban megfőzni, s veres olajat köziben tölteni, azt melegen innya, valamint eltűrheti; ennél jobb orvosság nincsen.

99 *Az ki nem vizelhetik.* Az szarkának az feje velejét tedd egy pohárban, tölts bort reá, s idd meg.

100 *Sebre való ír.* Tyukmony fejérit habard jól öszve timsóval, s tölts faolajat – ha vagyon –, veres olajat s mézet bele.

101 *Meredekről avagy szegezésrül.* Az pápafüvet kenyérhaj alatt főzd meg, s add meginnya. Ciprust borban törd meg jól, s ó serben add meginnya.

102 *Hársfa virág víznek haszna.* Az mely asszonyember gyötrődik az szülésben, igyék akkor az hársfa virág vízben, mint egy-két kalánnyit, s így boldog szülése lészen.

103 *Cikoria víznek haszna.* [28] Ha ennek vizét iszod egy itallal reggel s estve, vesédnek, tüdődnek, májadnak, szívednek nyilallását eltávoztatja.

104 *Levesticum víz.* Kenjék meg az embert véle, minden bélpoklosságitul használ.

105 *Szemfájásrul.* Euphrasia vizet, szapora fű vizet, rutát és cinadóniát egyelíts öszve, igen használ.

106 *Ökörnyelv vize haszna.* Embernek vérét megtisztítja, az kinek agya veleje megveszett, azt igya; minden vérpoklosságtúl is jó.

107 *Székfű víznek haszna.* Fű fájdalmat enyhít, vizelletet indít, követ elront, dagadott gyomrot jól emészt, hideglelést elveszt, poklosságtul meggyógyít, dühös sebet megtisztít.

108 *Fejér lilium vizének haszna.* Fakadékot, sebet meggyógyít, száraz közvény, s kígyómarás ellen jó, csak reggel és estve igya az ember.

109 *Menta vizének hasznai.* [29] Valaki reggel és estve iszsza, belső szakadásokat meggyógyít, mellben való rútságot megtisztít, az fekete sárt emberbül kiűzi, méreg ellen jó, üszketeget meggyógyít, szű fájdalmát elveszi, az embernek orcáját megszépíti.

110 *Sályának és sálya vizének hasznai.* Ha az sályát éh gyomorra eszed, fejedet erősíti, gyomrodat s melledet tisztítja. Ha az sályavízben mosod gyakorta az kezedet, reszkető kezedet meggyógyítja.

111 *Ruta vizének hasznai.* Ha sóval eszed ezt az füvet, agyvelődet erősíti; ha az orrodban cseppented az vizét, orrod vérét megállítja; ha az asszonyi állat az vizét megissza, gyermeke soha sem lészen.

112 *Métely ellen való orvosság.* Mikor kenyeret sütnek, valamennyi juh vagyon, minden juhra egy-egy mogyorónyi sót tegyenek az kemenczében, az első kenyeret ha kivészik, azután az több kenyeret rakják bé az kemenczében, az só penig mind addig ott legyen az kemenczében, mig az kenyeret ki nem szedik; azután kivévén az kemenczébül az sót, törjék meg, azt adják minden két héten az juhoknak.

113 *Mikor az juhoknak nagy az epéje.* [30] Az Szent János füvét, akar nyers, akar száraz legyen, sóval adják nékiek.

114 *Bogár ellen való orvosság.* Az hitván zsíros fazéknak az cserepét keményen

törjék meg, s kőrősfának az hamvával együtt kell az juhoknak megadni só között.

115 *Ugyan más az ellen.* Mikor ártányokat vernek, annak az szalonnának az sós vizét adják az juhoknak.

116 *Himlő ellen.* Melegíts meg az sárga viaszat, csináld úgy, mint egy úr gombát, abban tégy hat pénz ára sáfrányt, s három ujja között, az mennyi gyömbért felvehet az ember, kétszer tölts égett bort reá, félig légyen penig az viasz égett borral, azután gyújts meg, hogy mind megégjen az égett bor rajta, azután kösd az köldökére melegen, az mint eltűrheti; probatum est.*

117 *Gesztenyének hasznai.* [33] Az megtisztított és törött gesztenyében egy keveset egyben kell habarni sóval s mézzel, az mely embert az dühös eb megmart, adják azt megenni, s meggyógyul.

118 Árpa liszttel s eczettel törd öszve az gesztenyét; az mely asszonnak csecsi megvész vagy kelevény vagyon rajta, meggyógyul.

119 *Kopaszság ellen.* Az mogyoró bélit meg kell törni, mézben elegyíteni, s azzal kenni, igaz elíg haja lészen.

120 *Az mely ember nem emészthet; hanem csak hány.* Törjenek meg két fű fokhagymát, tisztítsák meg, töltsenek égett bort hozzá, törjék meg, mintegy tésztát, kenjék meg az gyomrát véle, hintsék meg felül törött szekfüvel, pirított boros kenyérrel, burítsák bé, felül is kössék bé jól, meglátod, hogy megállítja.

121 *Kórságrul.* Egy lencse szemnyi pézsmát egy kalán rózsavízben meg kell innya adni, eláll rúla.

122 *Görcs ellen.* Égett borral kell erősen kenni, ismét meleg ruhával, az hol az görcs fogja, dörgölni.

123 *Az kinek gyomra* [34] *megvész, s hány.* Végy aszu fodormentát, székfüvet, polyét, ezeket törd öszve, mint egy pogácsát, hints meg felül egy kis nádmézzel, s szekfüvel, melegíts meg, avagy melegen tedd az gyomrodra, avagy az köldökedre; igen használ.

124 *Az kinek torkában, s kivül is kelevény vagyon, s meg nem akar fakadni.* Végy fejér lilium gyükeret, süsd meg, s metéld apróra, süss egy fü veres hagymát is szép lágyan; ezeket tedd egyben, egyelíts rozslisztet köziben, tölts egy kis bort reá, s főzd meg úgy, mint az lépet, tégy egy kis sáfrányt is köziben, azután csináld úgy, mint az flastrumot, s kösd az torkára, eloszlatja, s ha ki kell fakadni, kifokasztja.

125 *Köszvény ellen.* Az hol az köszvény vagyon, verjék meg erősen azt az helt, végy osztán ó hájat s fokhagymát, törd öszve azt, s kend meg véle azt az köszvényes helt, s kösd reá az többit; az kötés két nap légyen rajta.

126 *Ugyanazonrul.* [35] Vegyed az eszterágot, és mind tollastul tedd egy új fazékban, égesd meg benne, s annak az zsírjával, az ki abbul jű, kenjed az köszvényt.

127 *Pestis ellen.* Fekete retket kénkővel meg kell törni, azt osztán kifacsarni, s annak az viziben, mint egy kis kalánnyit, kell meginnya; felette igen hasznos orvosság.

128 *Mádra ellen.* Ha az mádra kiindul helyébül, mely nagy keresztcsont és ágyékfájással szokott lenni, s mintha valami gombolyag járna egy helyrül másra az hasában, ez ellen ezt kell cselekedni: Az rutát főzzék meg faolajban, de jó bűvön légyen az ruta az faolajban, s az mikor megfő, hogy szép lágy legyen az ruta, facsarják ki az rutát az faolajbul, tegyék jól melegen az rutát az keresztcsontjára; az olajjal penig, az kiben az ruta megfőtt, mind épen kenjék az hasát az ágyékától fogva egész az köldökéig.

129 *Ismét.* [36] Végy szép zöld petrezselyem levelet, marunka nevű füvet, jó bűven, szerecsendiónak az anyját, hármat; s ezeket az füveket és az több szerszámot külön meg kell törni, megtörvén párolják meg mind együtt egy tálban eczettel avagy lavendula vízzel, s mentül melegebben eltűrheti, úgy kell az köldöke körül ezen szerszámokat tenni, s bévarrani; egy estve reá kötvén egész más estvéig rajta légyen az kötés, csendes helyen feküdjék, az feje magosan ne légyen az betegnek, hanem az keresztcsontja alá csináljanak egy vánkost, hogy alacsonyabban légyen az feje az derekánál; ezen kötéssel három ízben kössék az szerint, az mint meg vagyon írva, de minden nap másod napig légyen rajta; tudom, Isten után hogy használ. Reggel penig s estve egy kalán fahéj vizet igyék meg, innya is penig azt adj néki.

130 *Az mádrája fájdalmárul.* Végy márunka füvet, macska mádra füvet, olasz kaprot, ezt az négyféle füvet főzzék meg borban réz fazékban kenyérhéj alatt, tévén hozzá egy kis nádmézet, hogy az keserűségét kivegye, szerecsendióvirágot, egy nehány szál sáfrányt, s úgy együtt meg kell főzni; az mikor megfő, töltsék ki egy tiszta pohárban ezen bort, s lágymelegen igyék egynéhány estve benne.

131 *Negyed napi hideg ellen.* [37] Végy egy fél nehezék unicornis szarvat, egy nehezík temjént, egy nehezék mirhát, egy nehezík borsot, egy nehezék kősót, törd meg mind együtt, s szitáld meg, mérj ki benne egy nehezéket, s borban add meginnya, igen hasznos és próbált orvosság; de az gyermeknek fél nehezéket kell adni meginnya.

132 *Hasát állítja embernek.* Szekfű olajat, laurusolajat, köménymag olajat együvé kell temperálni, egy kis gyapotat abban mártani, azt az köldökére tenni.

133 *Vérhas ellen.* Az mely nyulat márcziusban fognak, felhasítván az nyulat, egy szép tiszta ruhát mártsanak az vériben, azon ruhát száraszszák meg, osztán csak darabonként szaggassák, s arrúl az ruháról igyék az beteg ember; próbált orvosság.

134 *Hideglelés ellen.* [38] Három gyükerecske úti füvet kiásni, s megmosni, borban avagy téjben meg kell főzni, az mikor reá akar jűni az hideg akar gyermekre, akar öreg emberre, meg kell itatni véle.

135 *Az terhes asszony mikor megsérti magát, ilyen módon orvosolja magát.* Az teli hordórul, az kiben vagy káposzta, vagy gabona, vagy liszt volna, vegyék le az abroncsot egészen, de megjegyezzék, mi módon állott az hordón, hogy ismét úgy tehessék az hordóra; az terhes asszony magán három ízben vonja fel, és ismét tegyék fel az abroncsot az hordóra, s valamikor arányozza az asszonyember, hogy megsérült, mindenkor élhet véle.

136 *Item.* Viola gyükeret gyakorta faragjon italban és igya, igen jó.

137 *Az mely terhes asszonnak az gyermeke helyébül megindulna.* Az mely nyúlsüldőt az anya hasában találnak, tiszta fazékban fedő alatt meleg kemenczében égessék meg, tegyék porrá, s késhegyen azon nyulacskának az porában vízben, akar fodorménta vízben kell itatni, helyére áll az gyermek.

138 *Szederjes viola julepet így kell csinálni.* [39] Szedd meg az violát, metéld meg apróra, facsard meg ruha által, s mérd meg az kifacsart vizet, az mennyi nyomó az víz, annyi nyomó nádméz légyen benne; ez az julep arra való, az mikor az ember nagy hévségben vagyon, igyék benne.

139 *Más szederjes viola lictarium.* Végy egy messzely szederjes viola vizet, adj hozzá 12 lot nádmézet, főzd meg erősen, és az mikor főni fog, az kifacsart violát tedd belé, s addig főzd, hogy jól megfőjjön, úgy hogy kiforrjon az víz

belőle. Ez az lictarium arra való, mikor az ember hévségben fekszik, és az nyelve szárad, egyék benne.

140 *Nyers veres rózsából csinált lictarium.* Végy veres rózsából 4 lotot, vedd vizét az veres rózsának egy messzelynyit, ahhoz fél font nádmézet; forrald meg rózsavízben az nádmézet, s az mikor immár igen forr az nádméz, akkor hányják belé az nyers rózsát, s úgy főzzék, hogy megpergelödjék az rózsa benne. Ez az lictarium arra való, ⟨hogy⟩ mikor torka fáj embernek, egyék benne.

141 *Más veres rózsa lictarium.* [40] Szedd meg az veres rózsának az levelét, mérd meg, az mennyit nyom az rózsa, annyi nyomó nádmézet kell belé tenni, s együtt az rózsával az mozsárban kell megtörni; megtörvén, üvegben csinálni, felül jól bécsinálván, az verőfényre kell tenni, gyakorta meg kell forgatni; ez az lictarium könnyen purgál.

142 *Veres rózsából így csinálnak julepet.* Szedd meg az veres rózsának az levelét, törd meg mozsárban, facsard által s mérd meg az levét, s mennyi nyomó az víz, annyi nyomó nádmézet kell belé tenni, s addig kell főzni, az míg ragadó lészen; ha az lészen, vedd ki az tűztül, s hűts meg egy kevéssé, azután tölts belé az üvegben, s csináld bé jól, tedd jó helyre. Ez az julep arra való, az mikor az ember igen szomjúzik, végyen egy kalánnal benne, s tiszta hideg vízben töltse, azt igya, igen jó szomjúság ellen.

143 *Szilva lictariumot így kell csinálni.* [41] Szedd meg az szilvát mind szárostul, hámozd meg, törj meg egy font nádmézet jól, tölts hozzá egy itcze vizet, főzd meg erősen, s az mikor forrani kezd az nádméz, csináld belé az hámozott szilvát, sokáig ne tartsák az nádmézben, azután szedjék ki, s csinálják üvegben. Az nádmézet még is forralják meg, hogy oly sűrű legyen, mint az julep, töltsék felül az szilvára, s nyomtassák egy kis tiszta deszkácskával meg, hogy felül légyen az leve, csinálják bé papirossal.

144 *Mindenféle daganat ellen, s bőrlevonás ellen, ütés ellen felette hasznos ír kenetre és flastromra.* Egy ökölni írós vajat elsőben meg kell mosni, egy tyukmonynak az fejérit belé kell ütni, azt erősen keverni kalánnal avagy olyan fával, mint egy mozsártörő; mindaddig kell [42] keverni, az míg az tyukmony fejéri meg nem aluszik benne; azután tört timsót tölts hozzá, az mennyit háromszor késhegyin felvehetni, azután három csepp eczetet, avagy egy kalánnak az negyed részét, ismét egy kalán faolajat is kell hozzá tölteni, s ismét újonan kell keverni avagy dörgölni mind addig, míg megkeményedik úgy annyira, hogy az törőhöz hozzá ragadjon, hogy az tálat is felemelje az törővel; úgy gyógyítsák véle az sebet.

145 *Orbáncz és mindenféle daganat ellen, az ki hévség miatt megfakadoz, s mint egy kása szem, megevezik.* Egy messzelyni erős eczetben üssenek két tyukmonyat mind sárgástul, ahhoz fél lot gáliczkövet, fertály hiján fél lot timsót; ezt jól meghabarván, jól meg kell főzni, azután hűteni, ezzel az orbánczot valamennyire megkenni mindaddig, az míg el nem vész, napjában egynéhány ízben kell kenni, és nem kell semmivel békötni, míg meg nem szárad; zsírral penig semminemüvel nem kell kenni, míg mind ki nem vész az orbáncz.

146 *Item orbáncz, avagy valami más daganat ellen, ütés, avagy dagadás kézen, avagy lábon légyen is, igen hasznos.* [43] Lenmagot jó fél marokkal meg kell törni, ritka szita által szitálni, ehhez öt vagy hat tyukmonynak az fejérit kell ütni, s ahhoz egy kevés timsót megtörvén kell elegyíteni, s mindaddig kell egy kalánnal habarni, míg meg nem sűrűszik, úgy kell osztán ruhára kenni flastrom módjára, s az daganatra avagy orbánczra kötni; s mindaddig kell az kö-

test rajta tartani, míg az flastrum meg nem szárad; ha az szükség kívánja, többször is újabb flastrumot kell reá kötni.

Az mely ember megtöri kezét vagy lábát, avagy úgy megütné, hogy megdagadna az csont iránt, avagy kimarjulna keze vagy lába, az ellen is igen jó.

Ha az csont eltörik, [44] kössék reá, s harmad napig tartsák rajta az testén, azután vegyék le; de mivelhogy igen megszárad, meleg vízzel áztassák meg, s úgy vegyék le rúla; azt levévén, ugyan ismét csak azon flastrumot kell reá tenni, s háromszor kell ezenforma kötéssel élni. Azt elvégezvén, úgy kell kenni azon helyet pópiummal avagy írós vajjal; az ki penig csak megüti tagját, kétszeri kötés elég reggel s estve.

147 *Dagadás ellen két vagy három kötéssel igen jó ez az flastrom.* Párlugot kell csinálni, s az fekete nadályfűnek az gyükerét meg kell mosni s tisztítani, tiszta erős lúgban kell az füvet tölteni úgy, hogy felette sűrű ne legyen, s jól kell elkeverni, s úgy megfőzni, akkor is mind keverni kell, mikor főzik; megfőzvén jól, úgy kell ruhára kenni flastrom módjára, s az mely melegen eltűrheti, úgy kell az fájdalmas tagra kötni.*

148 ... [47] légyen az bisalma, az nádmézet penig meg kell törni, azután abban az vízben kell egyelíteni, az kiben az bisalmát megfőzik, de ne sokat, erősen meg kell főzni, s mikor megfő, úgy kell az bisalmát belé vetni, ismét az nádmézet bisalmával kell főzni, de az nádméz két font légyen az három font bisalmához.

149 *Az mely asszonyember viselős, s az fejér tisztulás vagyon rajta.* Végyen fejér egérfarkot virágostul, aszalja meg az házban gyükerestül, tégyen pókhálót köziben, s avval füstölje meg magát, megállítja rajta.

150 *Az mely asszonyemberen avagy leányon nincsen.* Végyen vad székfüvet, kilencz sárga virágot – az ki az parlagon terem kikeletkor, apró levelecskéje vagyon, mint az eperjnek –, tégye egy csuporban, főzze meg borban kenyérhéj alatt, igyék benne reggel s estve, használ.

151 *Az mely asszonyemberen hószám nincs.* [48] Végy tormát egy jó marokkal, mosd meg s törd meg, tedd egy csuporban két itcze borban, harmad napig tarts úgy, facsard ki ruha által, jó reggel s estve az igyad, megtisztítja.

152 *Giliszta ellen való orvosság.* Végy egy kalán rózsavizet, abban egy darab nádmézet, hogy jó édes legyen, s reggel éhjomra adják meg meginnya, azután fél óráig ne adjanak innya.*

153 *Más azonrul.* Az bárány avagy bornyú epéjét melegíts meg, s kösd az köldökére, ut supra.

154 *Hogy az nehézkes asszonyi állat az gyermeket el ne veszésse, ilyen itallal éljen.* Végy egy darab violagyükeret, melyet az patikában árulnak, mályva gyükeret, 9 fodormentának az tetejét, ezeket együvé tévén, tölts bort reá, főzd meg kenyérhéj alatt, s mikoron jól megfő, hűts meg, s egy-egy keveset igyál benne.

155 *Sérés ellen való nyilvánvaló hasznos orvosság.* [49] Keress öreg keserű laput, kinek nem szokott kórója lenni, gyükerestül törd meg, az gyükerét meg ne faragjad, ó hájban főzd meg jól, s flastrum módjára kend ruhára, s az mely melegen eltűrheti, úgy kösd reá; harmad napig tarts rajta az egy kötést; próbáld meg, bizonyoson használ.

156 *Más azonrul.* Végy ó hájat, szappant, égett bort, sót s tyukmony fejérit, főzd meg együtt, mint egy írrel, kenjed magadat vele háromszor; igen jó és hasznos.

157 *Más ugyanarrul.* Végy egy messzely mézet, tégy metélt veres hagymát belé,

vess egy fél marok sót is belé, főzd öszve, hogy olyan legyen, mint az ír, egy kis lapoczkával kevergesd; ha látod, hogy olyan, mint az ír, kend egy ruhára úgy melegen, az mint eltűrheti, úgy kösd az sérésre, harmad napig álljon rajta, s meggyógyul.

158 *Hurut ellen való orvosság.* Egy édes almának mesd el az tetejét, vájd ki az bélit, tölts meg fejér temjénnel, sáfránnyal, tedd [50] reá ismét az tetejét, süsd meg lencsepűben csinálva hamuban, azután vedd ki, hámozd meg szépen, az temjént vedd ki belőle, az sáfránt hadd benne, egye meg, feküdjék le, s takarják igen bé; ha azt míveled kétszer vagy háromszor, kétség nélkül elál rúlad.

159 *Item.* Az fejér peczerkegombát ha vízben megfőzik, s az levét isszák, egy kevés szerecsendiót is vetvén belé, igen hasznos, szemeinek is használ.

160 *Az mely ember hideg miatt hurut.* Tengeri szőlőt főzzenek borban, azt igya, s megállítja; ezt egynehányszor kell cselekedni estve, reggel, annyi jót csinál emberben, hogy a tüdőben való fekélt meggyógyítja s megépíti.

161 *Reszketegség ellen.* Ha az árva csalánnak vizét iszsza, s él véle ember, reszketegséget elvészen. Ha az bogácskórónak levével iszsza, a hideget is elűz emberbül.

162 *Hagymáz ellen.* Végy kendermagolajt, kend meg az embernek testét véle, s nem hatalmazhatik el.

163 *Torokgyék ellen.* [51] Az árva csalánt forró vízzel önts meg s ruha között, az mely melegen eltűrheted, kösd az torkodra, s meggyógyítja.

164 *Fejérségrül.* Lenmagot, borostyánt, s egy kevés kénkövet törj egyben, főzd meg vízben, egy kevés bort is töltvén belé, ha estve s reggel mosdol ebben az vízben, fejérré s gyöngévé teszen.

165 *Gilisztárul.* Fejér ürmöt tehén epéjével együtt serpenyőben kell megmelegíteni, s az hasára melegen kötni, egy nap rajta tartani, egy néhányszor melegítsék meg, halva kimégyen az giliszta az emberbül.

166 *Az mely asszonynak elvész az teje.* Borzafa gombát aszalj meg, törd meg, add meginnya borban.

167 *Item.* Az Szent János füvének is azon haszna.

168 *Az mely asszonynak kél az mellében.* Az földi borzának az gyükerét nyersen, mint az tormát törd meg, önts bort reá, add meginnya, próbált dolog.

169 *Ugyanarrul.* [52] Az apiumnak az levelét, és az csudafűnek az levelét öszve kell törni, vajban egy kis fazékban meg kell főzni, s úgy reá kötni, kifakasztja.

170 *Az mely asszonynak havi betegsége van.* Végy szerecsendió virágot, mint egy tyukmonynit, főzd meg kenyérhéj alatt borban, azt igyad, meggyógyulsz.

171 *Az mely embernek tüdeje avagy mája vész.* Végy fejér ürömvizet, édesíts meg nádmézzel, tíz nap egymás után azt igyad, meggyógyulsz.

172 Az földi borostyánt ha megfőzöd, s azt az hasadra kötöd, az is igen jó.

173 *Az mely ember az ételt nem kívánja.* Az kék liliumnak az gyükerét törd meg, mint egy tormát, főzz meg egy tyúkfiat egy kevés sóval, az tyúkfinak az levét fél nap tarts rajta, azután szűrd le, idd melegen egyszer, feküdjél le, takaródzál bé, azután szintén úgy ehetel, mint más.

174 *Az mely embernek béli alászáll.* Tizenkét erdei csigát törj meg, ó hájban főzd meg, s*

175 *[Ha azt akarod, hogy az békák hallgassanak.]* [57] Végy egy darabot abban az fában, az kit az menykő megütött, vesd az vízben, az hol kiáltanak, s elhagyják az kiáltást.

176 *Hurut miatt, az kik igen kinlódnak, ilyen ital kell nékiek.* Végy 22 figét, fél

marok tengeri szőlőt, köménynek az gyükerét, nádmézet; ezeket vízben főzzék meg, s azt igya melegen, megállítja és az undok nyálat kitisztítja.

177 *Nagy hévségben.* Disznókék nevű fűnek vizét kell venni, mint az rózsának, tartsák üvegben mind esztendő által; mikoron ember nagy hévséget szenved, s szomjúzik, ebben adjanak kalánnal meginnya háromszor, négyszer is napjában, de egy kalánnál, kettőnél nem kell többet adni egy italban.

178 *Az kinek az file csorog.* Egy bokor fülfüvet, s egy fü vereshagymát tűzben takarva meg kell sütni, onnan kivévén, mozsárban timsóval, s gáliczkővel meg kell törni, az levét ki kell facsarni eczetes faolajban, azt kell az fülben bocsátani, az férget is megöli az ember fülében.

179 *Az mely embernek felette igen viszketős szemei vadnak.* [58] Végy Szent-János füvét mikor virágos, főzd meg erősen tiszta vízben, annak utánna mossad melegen az vizével az szemedet, gyakorta míveljed azt, meggyógyítja, és szemednek világosságot ad.

180 *Vérhas ellen.* Kecsketejet aczéllal forralj fel – ha aczél nincs, singvassal –, azzal a tejjel élj, víztül, bortul, sótul megtartóztasd magadat, s ezzel az tejjel ha harmad napig élsz, meggyógyulsz.

181 *Azonrul.* Diófának az virágját aszald meg, törd meg, öreg embernek borban add, gyermeknek penig tyukmonyban igen jó.

182 *Torokfájásrul.* Végy egy tyukmonyfejérit, habard meg szépen timsóval, vess temjént s egy kevés mézet belé, ezeket habard öszve erősen, melegíts meg, s kend lencsepűre, kösd az torkára, akar kend kék posztóra; az feje lágyán is nem árt kötni; sérülésről is igen jó, ha egy kis sáfrántis vess belé.

183 *Vérhas ellen.* [59] Az aszú bisalmát meg kell törni, az tormentillának is az gyükerét, öszve kell elegyíteni, borban kell innya megadni; ezt egy néhányszor cselekedje, elhagyja.

184 *Azonrul.* Az tyukmonynak az székit meg kell habarni timsóval s szerecsendiónak az porával, meg kell sütni, egye meg, de innya ne adjanak, igen használ.

185 *Hurut ellen.* Forralt kecsketejet adj innya melegen estve, mikor le akar fekünni, elállatja; gyermeknek igen jó.

186 *Az mely gyermeknek hasrágása vagyon.* Szerecsendióvirágot törd meg, egy kis faolajban melegíts meg, azzal kenjék az hasát, ruhát gyakran melegítsenek reá, s három sáfrányszálat [60] adjanak az anyja tejében meginnya, akár az dajka tejében; ha penig öreg, borban is megadhatják; igen jó.

187 *Az mely gyermek hány.* Végy az seprűnek az kötelében s az oltónak az kötelében egy darab tököt, azt kössék az nyakára, mindaddig ott tartsák rajta, míg el nem múlik róla, az gyomrát penig székfűolajjal kenjék, s meleg ruhát tegyenek reá.

188 *Az mely ember hurut:* Végy zsályát, fenyőmagot, egy kevés sáfrántis, főzd meg borban mézzel kenyérhéj alatt, azt igya estve-reggel; igen jó.

189 *Mikor az gyermeknek dagad az hasa.* Végy vad mályva gyükeret, törd meg erősen, főzd meg téjben, kend ruhára, kösd az hasára akar öreg embernek, akar asszonnak, igen jó.

190 *Az mely gyermek hátra szegné magát.* Végy faolajt, tyúkmonyfejérit, bécsi szappant, rózsavizet, habard öszve jól, melegen kend lenszöszre, s úgy kösd az oldalára egyik oldalától fogva az másikig; igen jó.

191 *Az mely gyermeknek az torka fáj.* [61] Végy tyúkganéjt, disznóalombul való szalmát, egy darab ó töket, azzal füstöljék meg az gyermeknek az torkát, méz-

zel kenjék meg, s petrezselymet melegítsenek szárazon reá, azzal kössék az torkát.

192 *Az mely gyermeknek az torkában kél, s nem szophatik.* Végy tyúkmony székit, erősen sózd meg, azutánd kend meg az feje lágyát vajjal, kenjék lenszöszre az tyúkmony székit, tegyék az lágyára. Avagy egy kis kék posztót mártsanak az gyermeknek az vizeletiben, tegyék az lágyára, az is igen jó.

193 *Az mely gyermeknek oldala csontja öszve nő két felől.* Vedd az veres hagymának az csíráját, vagdald meg, bécsi szappant is tégy hozzá, azt főzd meg erősen vajban úgy, hogy olyan légyen, mint az pép; azzal kenjed az oldalacskáját, s egy kis bort melegíts meg, tégy egy kis vajat s egy kis sáfránt belé, márts ruhát bele, tedd reá, mikor az gyermeket megkenik.

194 *Az mely gyermeknek igen mégyen [62] az hasacskája.* Végy szép buzakorpát, rózsavizet, mézet, szerecsendiót, keverd öszve, kend ruhára, kösd az hasára; ha meghül osztán az hasán, levehetik s megmelegíthetik, s reá köthetik.

195 *Öklelet ellen az gyermeknek.* Végy tengeri baraczk magot s másfélét is, azt osztán meg kell törni, borban meg kell főzni, egy kevés sáfránt belé vetni, ruhát belé mártani, s úgy oda tenni, az hol az öklelet vagyon.

196 *Öreg embernek öklelet ellen.* Végy pirított kenyeret, önts meg meleg eczettel, tört székfűvel, s tegyék az ökleletre, használ.

197 *Mikor az gyermeknek forró az feje.* Rózsavizet, tyúkmony fejérit nádmézzel kell öszve habarni, ruhát belé mártani, fejére tenni, igen jó.

198 *Kólyika ellen.* Tehén ganaját faolajban kell megrántani, egy kis székfüvet kell belé vetni, s az hasára kötni.

199 *Az gyermeknek sárgaság ellen.* Az zsen-[63]-delyen az mi igen zöld, törd meg, abban förözd meg, igen jó.

200 *Ugyan sárgaság ellen.* Mikor az kereszttel járnak az pápisták Szent Márk napjára, akkor az zöld buzában kell szedni, s vízben kell megfőzni, azzal mossák, eltávozik rúla.

201 *Kólyika ellen.* Az mely ló füvet eszik, annak az ganéját meglesvén, tiszta ruhában kell hullatni véle, azon melegen facsard ki mindjárt az levét, add bé innya annyira valót, mennyi egy tyúkmonyhajban térne.

202 *Az mely emberen forró hideg van.* Csak az maga vizelletit öntsék tűzben minden nap, míg el nem múlik rúla; hamar elhagyja.

203 *Ha kis gyermeken vagyon.* Az mely ruhát visel, abban kössenek hamut, s tegyék az füstre, elmúlik rúla, s az ruha mind hamustul elvész az kéménybül, azt sem tudja hova lett.

204 *Giliszta ellen.* [64] Kénkövet kell téjben akar borban innya megadni, avagy az fejér ürmöt megpárolni, azt úgy az hasára kötni; avagy az bürköt forró vajas borral megönteni, s úgy reá kötni, igen hasznos.

205 *Mikor ember vért hány, s orra vére megyen.* Az ló ganaját ruhában kössék, s az nyakára kössék, azt szagolja, s megállatja.

206 *Más.* Az asztal lábának az szegét vegyék ki, s tartsa az jobb kezében, attul el elmúlik.

207 *Item.* Az szamár ganéjt törd meg, az porát vizes ruhában csinált csapra hintsed, dugd fel az orrában, bizonyosan megállítja, próbált dolog.

208 *Az mely gyermeknek az íz eszi az száját.* Végy veres málva rózsát, csuka fogat, narancs hajat, törjed porrá, szitáld meg, egy szerecsendiót törj meg, ezeket vesd tiszta vízben, azzal kenjed az gyermeknek az ínyét, de kétszer kell felforralni; igen hasznos.

209 *Öreg embernek.* Végy egy kis timsót, szerecsendiót, narancshajat, törd öszve, öreg embernek csak az ínyében kell nyomni; igen jó.

210 *Ugyanezen ellen.* Az hegyes utifüvet [65] egy ejtel vízben kell megáztatni, s azon vízben megfőzni s azzal mosni; ismég az égett timsót, szerecsendiót, narancshajat megtörni, s az porát az ínyében kell nyomni; igen jó.

211 *Az kinek kezét, lábát köszvény töri.* Vegyed azt az füvet, az kit csontgyükérnek hínak, végy hozzá fejér mustármagot is, vad sáfránt, törjék meg, s borban főzzék meg, ruhát mártogassanak belé, s úgy kell lábára kötni.

212 *Nehézség ellen.* Vegyed az öreg hangyának az monyát pünkösd havában, s vedd vizét, s ugyan az hangya fészkében talált veres földet, mely olyan, mint egy kövecske, ezzel együtt vedd vizét az hangya monynak, s azt add innya.

213 *Ugyanazonrul.* Az szarvasnak az szarvából kell reszelni, hogy olyan légyen, mint az liszt, s az szarvasgombát is törd porrá, add levendula vízben meginnya, használ.

214 *Azonrul.* Páva ganéjt kell venni s az ebkölyöknek vérit, s abban kell innya adni; ha férfi, hím kölyöknek [66] a véribe hím páva ganéjt adjanak; ha asszony avagy leány, nősténnek.

215 *Nátha ellen.* Kék papírosat kell borban mártani, törött szekfűvel meghinteni, s meg kell hadni száradni, azzal az papirossal kell magát megföstölni.

216 *Öklelés ellen.* Az téglát igen erősen melegítsék meg, két avagy három kalán mézet jól meggyömbérezvén, külön melegítsenek meg, s mikor felforr az méz, az meleg téglát önts meg az forró mézzel, tedd reá, az hol érzed, az mely melegen eltűrheted, gyakran melegíts meg; igen jó.

217 *Étetésrül.* Végy mandola olajat, egy kis terjéket s terra sigillatát, kit magyarul tokaji földnek hínak; ezeket pápafű vízben kell tenni, s meg kell innya.

218 *Kelevény ellen.* Egy kis terjéket végy s ebben az tokai földben is egy keveset, kössék az kelevényre, megfokasztja.

219 *Nehézségrül való orvosság.* Lapunak [67] az gyükerét kell ásni s megmosni, megfacsarni, mozsárban megtörni, ruha által megfacsarni; mikor valakire az nehézség jű, akkor kell kalánnal kell innya adni, s ha akkor nem használ, másodszor is reá jű, akkor is erővel is az szájában kell tölteni.

220 *Hideglelésrül.* Az szép szőlővizet kell innya adni, használ Isten után; ha forrósága lészen, igyék rózsavizet, s kiűzi belőle.

221 *Hagymáz ellen.* Levesticumnak az levelét meg kell szedni, s főzni lágy eczetben; ha penig az levelét nem találják, ássák ki az gyükerét, metéljék apróra, főzzék meg erősen, s ha meghül, harmad napig kenjék minden nap egyszer véle, tetejétül fogva talpig takarják bé erősen, hogy meg ne fázzék, csak az orczája legyen kinn.

222 *Az kinek fülében féreg bújik.* Eczetet melegíts meg, mennél melegebben eltűrheti, öntsék az fülében, s ha az eczet meghidegedik az fülében, ismét melegítsék meg, töltsék bele, s megöli az férget, s kihozza. [68]

223 *Vérhas ellen.* Az csukafogat meg kell aszalni s törni, borban avagy vízben megadni innya három vagy négy napig egy-egy kalánnal. Az szúlisztet, az ki az fában vagyon, meg kell szitálni, s három reggel tyukmonyban adják megenni; bővön legyen benne. Isten után használ mindenik.

224 *Folyosó ellen.* Az szép szőlőt levével együtt meg kell szedni, s mozsárban megtörni, egy új tyukmonyat mind hajastul köziben tenni, s egy kalánni eczetet közé tölteni, ezeket együtt meg kell facsarni, annak az levében egy ruhát mártván, annyi helyen, az mennyi helyen az folyosó lészen, reá kell tenni, de a ruha kettő legyen; ha az egyik elszárad, az másikat tegyék reá, két vagy

három nap ezzel éljen az ember. Használ, csakhogy hidegen rakja reá az orvosságot, ne melegen.

225 *Gyomorfájásrul.* Nyárban az szép gyenge ürmöt szedje meg az ember, s nyersen kössék reá; egy nap tartsa az gyomrán, másnap vegye le; ha mégis fáj, [69] többször is kösse reá az gyomrára, használ. Télben penig az aszú ürmöt kell megfosztani, s egy kis borral megönteni, melegen ki kell az borbul venni, s úgy reá kötni melegen.

226 *Asszonyembernek való zsír, melylyel gyermekágy fektében kell kenni.* Végy székfüvet; mocsárméntát, örvénygyükérnek az levelét, fodorméntát, fekete méntát, Boldogasszony méntáját, Isten fáját, marunkát, kenyervirágot, majoránnát, rozmarintot, macskamádrát, rozonyékot, rutát, mindenikben egyaránt három-három lotot: ξ 6 (6 uncia). Ezeket mind aprón meg kell vagdalni, három font juhvajat tévén hozzá, abban az vajban meg kell erősen főzni, de lassú tűzzel, azután ruhával kifacsarni.

227 *Más. Méhanya ellen való zsírt miképen kell csinálni.* Végy majoránnát, fodorméntát, szekfüvet, levesticumot, lóméntát, marunkát egy-egy marokkal, mindeniket apríts öszve – nyerseknek kell lenni mindeniknek –; tégy írós vajat köziben, [70] úgy törd meg. Az mikor megtörik, rézmedenczében főzzék meg, tégy egy jó darab írós vajat belé; mikor immár megfő s egy kevéssé meghül, ruhán által szűrd egy ón tálban, egy kis falapoczkával jól keverd meg, ahhoz végy egy lot rózsa gyükeret, törd meg jól mozsárban, szitáld meg, s tölts közé, keverd el jól. Mikor meghül, tölts valami edényben; az kinek az mádrája fáj, kenjék az keresztcsontot véle.

228 *Rákzsírt mint kell csinálni.* Végy annyi rákot, az mennyit aránzod, hogy kevés nem lészen; törd meg, végy petrezselymet, sérétfüvet, varádicskórót, kövérfüvet, Boldogasszony méntáját, pipehúrt, Isten fáját, fodorméntát, vízi méntát, izsópot, levendulát, spikinardot, ciprust, saláta levelét, macska mádrát, levesticumnak az levelét, s mindenikfélét egyaránt. Törd meg jól, főzd meg írós vajban egy mázos fazékban, mindaddig főzd, az mig az fű alá nem száll az fazékban. Ez az zsír sérés ellen való, meg kell főzni borban, egy darabot igyék meg benne, s kenjék meg véle.

229 *[71] Más sérés ellen, mely mind gyermeknek, mind öreg embernek jó.* Végy mogyoróhagymát, tisztíts meg izsópot, marunkát, útifüvet, mindenikfélét, petrezselymet, kövérfüvet, roszkodnikot, törd öszve, végy hozzá lenmag olajt, kendermag olajt, faolajt, juhvajat, lúdhájat; az felül megírt füveket főzd meg mindazokban az olajokban; mikor jól megfő, szűrd meg ruha által, s ha meghül, tégy reá négy tyukmony fejérit, timsót, égett bort, egy kevés mézet keverd köziben, tölts az zsírban, úgy osztán keverd el, mindenestül tölts egy tiszta fazékban, azzal kenjed az gyermeket. Másféle sérés ellen is igen jó; az mely asszonyember gyermekágyban fekszik, annak is igen jó.

230 *Memoriale, hogy kell popiumot csinálni, minemű füvekkel.* Végy vízi lencsét, ebszőlőt, salátalevelet, máklevelet, fejér liliumlevelet, kerek levelű útifüvet, hosszú levelű útifüvet, tobákfűnek az levelét, belindfűnek az levelét, bolondfűnek az levelét, folyófűnek az levelét, az ki fűzfán szokott lenni.

231 *Mint kell meggylictariumot főzni.* [72] Végy meggyet, köss hatot vagy hetet öszve, tedd egy tiszta fazékban, végy más fazékban mézet, főzd meg jól azt az mézet, szedd le az tajtékát, az forró mézet tölts az meggyre, háromszor kell megfőzni, mindenkor forró mézzel megönteni.

232 *Muskotálykörtvélybül lictariumot így kell csinálni.* Az körtvélt hámozd meg, s csináld azonképen, mint az meggylictariumot.

233 *Rózsaíret így kell csinálni.* Mikor az rózsa virágzik, akkor öless meg egy ártánt, hogy az hája új légyen; az háját vedd ki, az hártyáját vond le rúla, tedd vízben, hadd ázzék úgy egy éjjel. Azután az hájat szépen mosd meg, tölts le az vizet rúla, tölts ismét tiszta vizet reá, abban is jól megmosd, húszszor tölts más-más vizet reá, s mindenik vízben dörgöld meg az kezed között, de csak az első vízben ázzék egy éjjel. Azután mikor húsz vízben megmostad, azután ismét húszszor rózsavízben mosd meg, azután vedd ki az rózsavízbül, s az hájat olvaszd meg, s ha két ejtel lészen az háj, tégy hozzá egy font fejér rózsának csak azon tiszta levelét, s tedd szép tiszta üvegben, hadd álljon azután becsinálva. [73] Azután főzd meg, szűrd meg egy szép tiszta ruha által, s mikor megszűröd, ismét végy egy font fejér rózsa levelet, tedd az megszűrt hájban, tedd az verőfényre, hadd álljon ott egy hétig; ötször cselekedjed azt ilyenformán. Annak utánna tedd pinczében, hadd fagyjon meg, s mikor megfagy, tölts rózsavizet reá, keverd meg jól az hájat, ha leszűrted az rózsavizet, de az megfagyott hájon harmad napig álljon az rózsavíz; azután tölts reá hat kalán mondola olajat, keverd együvé jól az hájjal, s úgy tedd el osztán üvegben avagy más valami edényben.

234 *Rózsaírnek hasznai. Aréna ellen.* Az mely embert az aréna bánt, kenjék meg véle az veseit s derekát, igen jó.

235 *Forróság ellen.* Az mely embert az hideg lél, mikor osztán nagy forróságban vagyon, kenjék meg véle az mellét s az lépjét, megenyhíti az hévséget.

236 *Tüzesség ellen.* Mikor az ember megüti az lábát, vagy kezét megmetszi, hogy megtüzesedik, kenje meg azzal az rózsaírrel, s meggyógyul.

237 *Hévség ellen.* Az mely ember nagy hévségben vagyon, kenjék meg véle azt az tagját, az melyben az hévség vagyon, meggyógyul.

238 *Álmatlanság ellen.* Az mely ember nem alhatik, s nagy hévségben [74] vagyon, kenjék meg rózsaírrel az két vak szemét, tenyerét és talpát, jól alhatik utánna.

239 *Az kinek az íz eszi az fogát.* Fagyalfának az haját és levelét csináld egy ruhában, két pénz ára timsóval főzd meg egy fazékban, mossad annak az vizével fogaidat, használ.

240 *Kórság ellen az gyermeknek.* Végy fecskefiakat, hogy még csak pelyhesek legyenek, mikor az hold teli, tedd egy korsóban, tölts reá fél pint erős eczetet, azt tarts úgy kilencz napig, kilencz nap után egy lot tyúkmonyat kell tenni köziben, s azt igen lassan ki kell csinálni. Mikor öreg emberen vagyon az kórság, tehát abban az vízben egy kalánnyit kell adni reggel éh gyomorra; gyermeknek, két-három esztendősnek kilencz cseppet, igen kicsinnek vagy három cseppet; azt csak akkor kell adni, mikor gyanakodik ember, hogy azféle nyavalya reá jűne, ha penig azelőtt is volt, egynéhányszor kell adni.

241 *Az kinek az feje szédeleg.* Székfűnek vizét kell venni, s minden reggel, míg az feje szédeleg, az vak szemét kenje meg véle, s elhagyja.

242 *[75] Szűfájásrul.* Az pipacsvizet kell innya adni, s használ.

243 *Az kinek árpa kél az szemén.* Egy kis ruhát kell az pipacsvízben mártani, s azt kell reá tenni, elmúlik.

244 *Dagadozásrul.* Az házrul való agyagot kell levakarni, eczettel megegyelíteni, azt megkeverni, azzal békenni, az hol megdagad. Mikor osztán lehull rúla, úgy kell másszor is békenni véle, de az agyagot meg kell szitálni, hogy tiszta légyen, s használ.

245 *Az kinek gyomra elvész.* Az szőlő levelét meg kell szedni és aprítani, béles köziben csinálni nyersen, úgy meg kell sütni, s egy hétig azzal élni, használ.

246 *Az kinek varas az feje.* Timsót, kősót, temjént, viaszat, vajat öszve kell csinálni s olvasztani, az fejét véle kenni, meggyógyul.

247 *Tetves és serkés főrül.* Lúgban főzz rutát s fejér ürmöt, mossad azzal az fejét, használ.

248 *Az mely gyermeknek pattogó var avagy akarminemű var vagyon az orczáján.* [76] Végy fenyőszurkot, bárányfaggyút, viaszat, s eczetet, ezeket olvaszd öszve, azzal kend be.

249 *Mikor az embernek szeme fáj, akkor való fűfájásrul.* Boldogasszony méntáját tiszta vízben kell megfőzni, az fejét abban kell mosni, azonképen kaprot is meg kell főzni, abban is az fejét mosni.

250 *Szemfájás ellen.* Az új tyukmonnak az fejérit timsóval meg kell habarni, s rózsavizet belé tölteni, köményvizet, rutavizet, nádmézet belé faragni, ezeket erősen öszvehabarni, s ennek a levében tiszta ruhácskát kell mártani, s szeme fájó embernek egyik-egyik szemébe három cseppet belé bocsátani, annak utánna tiszta ruhácskákat az vízben mártani, s az szemére rakni; mikor egyik ruha elszárad, meg mást kell reá tenni, s így véle élni hasznos.

251 *Apró gyermeken való hurutrúl.* Az mézet meg kell sózni, s az két oldalát azzal kenni, annak utánna tyúkmonynak az fejérit meg kell habarni, lenszöszre kenni, s egy kevés sós mézzel felül reá kötni; ha penig az hurut elhadná az gyermeket, az köménymagot meg kell törni, az tyukmony fejérit meg kell véle hinteni, s úgy békötni.

252 [77] *Vérkórságrul való orvosság.* Végy mézet, szerecsendiót, borsot, sáfrányt, égett bort, vajat, gyömbért, szekfüvet, tyukmonyat, tyukmonybul csinálj rátottát, s az felül írt füvekkel csináld egyben, úgy add megenni.

253 *Az mely gyermekben hideglelés miatt az rászt megnő, ezzel kell kiveszteni.* Temjénnek az tisztáját kell venni, erős eczetben meg kell áztatni mindaddig, míg lágy nem lészen, mint az tészta, az hol az rásztja lészen, tenni, kivész az rászt az gyermekbül.

254 *Hagymáz ellen való orvosság.* Majoránnát, kétféle mádrafüvet, fodorménta öszve kell törni erősen ó hájjal s egy kevés erős borral, azután jól öszvefőzvén, ennek az zsírjával kenjék.

255 *Ismét.* Égett borban először lavendula virágot, gyöngyvirágot, zsálya virágot, kék viola virágot külön-külön való üvegben kell tenni, úgy veröfényen megérlelni, az hagymázos embert meg kell véle kenni.

256 *Az mely embernek inyébül vér jű, mikor szijja az fogát.* Végy csukafogat, narancshajat, szerecsendiót, aszu mályvát, veres rózsát, ezeket [78] porrá törvén mézben főzd meg, s azzal kenjed inyedet, s fogaidat.

257 *Mikor az asszonyember gyermeket nehezen szül.* Végy három veres klárist, kilencz szem jóféle gyöngyöt, egy arany nyomó unicornisnak az szarvát, végy ismét három kicsiny nyúlcsontot, ismét kilencz csukaszemet, öt rákszemet, két pisztrángfogat, s másfél arany nyomó szarvas szarvat, az mely szarvast Boldogasszonynap tájban fognak, ismét végy három fejér klárist, egy darab főkaponyát, mindezeket porrá törvén, az asszonyembernek egy arany nyomónyit kell benne meg adni inynya, avagy egy kevéssel többet, s könnyen hozza az gyermeket.

258 *Az mely gyermeknek az hasacskáját az fájdalom rágja.* Az farkasnak az bélit hasíts meg, s mosd meg jól, szárazd meg, s mikor az gyermeket az hasrágás bántja, tehát az farkasnak az bélit faolajban márts belé, s az gyermeknek kösd úgy az hasára, eláll rúla.*

259 [79] *Az mely embernek az torka fáj.* Az mely embernek az torka fáj, vegye

az farkasnak az gégéjét, mossa meg szépen, száraszsza meg, s azáltal igyék, meggyógyul.

260 *Száraz betegség ellen.* Végy bornyúmájat, majoránnát, fodorméntát, rutát, ezeket vagdald jól öszve, égessenek vizet ebbül, azt igya, meggyógyul.

261 *Mikor az gyermek okádik.* Végy tíz császármadárnak az gyomrát, azokat aszald meg, ismét gyömbérnek az gyükerét, azt süsd meg, törd porrá azután mindeniket, s mikor az gyermek okádik, kevesenkint betonicavízben adjanak ebben az porban meginnya, az mennyit az késhegyire háromszor felvehetni, s azt míveljék reggel, s estve, három óráig semmit se egyék, se igyék reá, használ.

262 *Rászt ellen.* Végy olyan hagymát, az mely immár kicsírázott, [79] aprits meg, s mastixolajban ránts meg osztán, végy valami kevés tejet, abban főzd meg s keverd meg jól, tégy kenyeret bele, s csírázott búzát is, mikor osztán megfő, kend kék posztóra flastrum módjára, s tedd az gyermeknek az gyomrára.*

263 *Gutaütés ellen.* Végy szelíd méntát, égess vizet belőle, s minden nap az méntavízbül egy kalánnal adj meginnya.

264 *Mikor az gyermeknek hasa megyen.* Végy két marok rozslisztet, két szerecsendiót, törd meg jól, azt osztán hints az rozsliszt köziben; meleg vízzel csinálj pogácsát belőle egynéhányat, az pogácsák olyanok legyenek, mint egy tallér; osztán az mely edényecskébül iszik, minden napra kettőt tégyen belé, másnap ismét kettőt, mindennap újabbat, úgy jó.

265 *Izsóp vizének hasznai.* Hurutot meggyógyít, ember tüdőjének igen használ, fogfájdalmat gyógyít, fülzúgását megállítja.

266 [80] *Zsálya vizének hasznai.* Az mely ember reggel s estve iszik benne, májának fájdalmát elvészi, ágyék fáját meggyógyít, az tüdőt megtisztítja, belső betegségtül jó, oldalfájdalmat meggyógyít.

267 *Kömény vizének hasznai.* Az ki reggel négy kalánnal benne iszik, az mérget elosztlatja emberben, ha az szemét kened véle, vékony, gyenge hártyát s hólyagot meggyógyít, tüdőnek, s májnak használ, oldalfájdalmat gyógyít.

268 *Vizi ménta vizének hasznai.* Az ki reggel, s estve issza, belső szakadást gyógyít, ember béliben rútságot megtisztít, fekete sárt az emberbül kitisztít, méregnek ellene áll, viszketeget gyógyít, fő fájdalmát könnyebbíti, ember orczáját ékesíti, ha mosódik véle.

269 *Fejér liliumnak hasznai.* Rútságot, sebeket meggyógyít, száraz köszvént meggyógyít, az kit az kígyó megmar; [81] estve-reggel igyék benne; meggyógyul. *Fekete ürömnek hasznai.*

270 *Főfájásrul.* Az ki borban megfőzi avagy eczetben, fájó fejét véle megmossa, melegen béköti véle, meggyógyul.

271 *Könnyen szülésrül.* Az mely asszonyember nem szülhet, főzzék meg eczetben, melegen adják meginnya, az mint eltűrheti, mindjárt szül.

272 *Hideglelés ellen.* Az kit az hideg lél, borban főzve étel előtt igya melegen, elhagyja.

273 *Holt gyermek kihozásárul.* Az gyükerét ha megfőzik eczetben avagy borban, az mely asszonyi állatban megholt volna az gyermek, adják meginnya, s kiadja.

274 *Ugyanaz.* Fekete ürömnek az vizében estve, s reggel hat kalánnal ha megiszol, vizelletedet megindítja, vese körül való követ elolvaszt, halálra való kelevént is meggyógyít, az hurutot megállítja.*

275 *Ruta vizének hasznai.* Sárt emberbül kitisztít, régi hurutot, tüdőben való kelevént, megsebesedett torkot meggyógyít.

276 *Útifűnek hasznai.* Az ki ennek vizét issza estve-reggel négy [82] kalánnal, hasznai ezek: nedvességet, s hurutot megtisztít, bélpoklosságot meggyógyít, embernek vérét tisztítja, fájó szemnek daganatját leszállítja, embernek lépét meggyógyítja, hideglelésrül használ.

277 *Rózsaviznek hasznai.* Valaki estve s reggel iszsza, az kibül az vér kifolyna, meggyógyul, s megáll; ember hasát megtisztítja s könnyebbíti, főfájdalmot is elvészen, büdös sebet meggyógyít, fogfájást megcsendesít.*

278 *Violaviznek hasznai. Köszvény ellen.* Valaki hat kalánnal iszik benne, köszvénybül meggyógyítja, főfájdalmat, nyilalást meggyógyít, ember lépének igen használ, gyomor hévségét meghívesíti, fül zúgását meggyógyítja, s megállatja.

279 *Farkasalma vizének hasznai. Köszvény ellen.* Hét kalánnal igyál benne, s ha melledben kél, meggyógyulsz; hideglelést, köszvént, hasfájást meggyógyít.

280 *Chelidonia fű vizének hasznai.* [83] Embernek szemét, ha megkenik véle, hályogot elvészen rúla.

281 *Ökörnyelv fű vizének hasznai.* Ha reggel iszol benne, véredet megtisztítja, s az mely embernek agyaveleje megveszett s megbolondult, ha iszik benne, meggyógyul, minden varpoklosságtul meggyógyít.

282 *Székfűvirág viznek hasznai.* Ha iszol reggel benne, főfájdalmat elvészen, vizelletet indít, követ ront, dagadozott gyomrot gyógyít, hideglelést eltávoztat, s poklosságtul meggyógyít.

283 *Peszerczefű haszna.* Borban ha megfőzöd és iszod, vizelletet indít; ha vízben megfőzöd, s fördöl benne, rühet s viszketeket meggyógyít.

284 *Giliszta ellen.* Fejér ürmöt kell erősen megtörni, az tehénnek az epéjét reá fakasztani, osztán egy dióhajban kell csinálni, úgy az gyermeknek az popjára tenni, kőolajjal az orrocskája alatt kenni.

285 *Ugyanazonrul.* [84] Keress varjú mogyorót, s megtörvén, edd meg mindenestül, elvész rúlad.

286 *Kő ellen való orvosságok.* Egy nyúlfiat főzz meg fejér borban, mindaddig főzd, míg el nem fő, s azt add innya, meggyógyul.

287 Egy pint eczetet, tíz szál petrezselymet, három szál retket, egy font tengeri szőlőt, egy őszve marok bagoly borsót, egy marok dinnyemagot főzd meg kenyérhéj alatt, azt igya; igen jó.

288 Végy eb szárat, vedd vizét annak, add meginnya, kétség nélkül meggyógyul.

289 Az mely füvet sikárlófűnek hínak, vedd vizét annak, add innya, kétség nélkül meggyógyul.

290 *Szűfogásrul.* Végy kígyótrangot, főzd meg fejér borban kenyérhaj alatt, azt igya, próbált dolog.

291 *Az kinek szája megvész.* Végy sóskát, s mézet, főzd meg vízben, mossad véle gyakorta, meggyógyul.

292 [85.] *Az kiben béka vagy kígyó vagyon.* Keress útifüvet, rutát, fekete ürmöt, atraczélt, főzd meg, fedd be kenyérrel az fazekat reggeltül fogva estig, akkor tégy más kenyeret reá, s amazt add megenni, s ha az fazékbéli orvosság meghidegül, add meginnya.

293 *Nátha, hurut, s okádás ellen.* Az ápiumnak az gyükerét főzd meg, s edd meg, elveszti rúlad az hurutot, s az okádást.

294 *Az ki nem vizellhetik.* Tormentilla gyükeret főzzön meg vízben s azt igya.

295 *Vérokádás ellen.* Méntát, ápiumot, rutát kecsketéjben forrald meg, add meginnya, igen jó.

296 *Fülfájás ellen, az kinek benne kél.* Vedd az hangya monyát, s egy ruhán által bocsásd az filében, meggyógyul.

297 *Ebmarás ellen.* Az nap után járó füvet törd meg, kösd reá.

298 [86.] *Mindenféle hideglelésrül.* Keress ezerjófüvet, aszald meg, törd meg, add melegen meginnya, az mint eltűrheti, takard erősen bé, hogy meg izzadjon, jó.

299 *Hurutrul gyermeknek.* Borrágó gyükeret szárazd meg, törd porrá, s mikor az gyermek lefekszik, hints meg az feje lágyát ezzel az porral, takard bé.

300 *Köldökfájás ellen.* Az kakukfüvet mind virágostul törd meg, add innya borban, meggyógyul.

301 *Hagymáz ellen.* Az sárga gyantát törjék meg, s adják meginnya egy kalánban az italában.

302 *Szunyog ellen.* Borzafának az külső fekete haját le kell vakarni, akár salátában, akár sós káposztában mintegy salátát éhgyomra (így) adják megenni, igen jó.

303 *Szemfájás ellen.* [87] Fejér ürömnek az szép zöld levelét az fájó szemre kell kötni.

304 *Az fűnek és orczának megtisztulásárul.* Izsópot kell megfőzni, lúggal megegyelítvén, ezzel mossa az fejét, tisztítja, s ha gyakorta ezt míveled, minden verességet is fejedrül elűz.

305 *Farkassebrül való.* Ökörganéjt tedd porrá, egyclíts el mézzel, tedd reá az sebre, az férget is megöli.

306 *Új sebre való.* Az útifüvet főzd meg jól mustban, vess vajat is hozzá, azután vedd ki az széntül, s az sebet mosd meg az levével, az útifüvet tedd reá, meggyógyul; ha must nincs, bor is jó arra.

307 *Szónak hangos voltárul.* Az izsópot vízben ha megfőzöd, estve-reggel iszod, gyomrodot megtisztítja, s szódat hangosítja.

308 *Szívfogásrul.* [88.] Az ciprust főzzék meg borban kenyérhéj alatt, s abban adjanak innya, meggyógyul.

309 *Vér ellen.* Az lencsét főzd meg csak parasztul, azután szűrd le az levét, pergeld jól meg, úgy azt add meginnya.

310 *Azonrul.* Piríts egy szelet kenyeret, főzd meg borban, úgy add meg azt hirtelen enni.

311 *Fogfájás ellen.* Végy eperj levelét, főzd meg jól eczetben, s az levét vedd az fogadra, az mely fáj.

312 *Álmatlanság ellen.* Az beléndfüvet főzd meg édes borban, az orrát, száját, ajakát kend meg véle, elaluszik.

313 *Avagy.* Fejér máknak az magvát meg kell törni, s az tyukmonynak az fejérivel öszve kell csinálni.

314 Asszonyember tejével kend meg az szemét s orrát, álmot hoz mindjárt utánna.

315 *Sérés ellen.* [89.] Ó hájat égett borral kell öszvetemperálni, azután az czipóban kell erősen bétakarni, annyira kell hadni, az meddig egy tyukmony megsülne, osztán ki kell venni az meleg czipóbul, úgy az sérést véle kenni, igen jó.

316 *Dühös eb marása ellen.* Szedj kőrös bogarat, s tyúkmonyban, avagy egyéb italban add meg, s meggyógyul.

317 *Az kinek az háta fáj.* Az kőrösférget törd meg, ó hájjal kend meg véle, s meggyógyulsz.

318 *Sárga haj nevelésérül.* Az árva csalánt, ha lúgban megfőzöd, s fejedet gyakran mosod véle, megnő az hajad, s szép sárga lészen.

319 *Fülfájásrul.* Rutát, rózsavizet, eczetet kösd az füledre, elmúlik.

320 *Az ki nem vizellhetik.* Eperjvizet adj innya.

321 *Csipás szemrül.* [90.] Főzd meg vízben az rózsát, s az csipás szemet azzal kenjed, meggyógyulsz.

322 *Hurutrul.* Serpenyőben hevíts meg egy kis sót, s az talpát mind estve, reggel azzal kenje. Avagy fokhagymának az haját egy jó marokkal főzz meg vízben, s osztán az lábadot egy fertály óráig tartsad benne.

323 *Azonrul.* Csukahájával kenjed az gyermeknek melegen az talpát s tenyerét, használ.

324 *Az mely gyermeknek az hasa nem megyen.* Egy kis írós vajat kell az köldökére kötni, s egy óráig feküdjék vesztég, ezt mívelje harmad napig minden nap egyszer, avagy kétszer is, annál jobb.

325 *Az mely gyermeknek kék vagyon az mellében.* Az tarka lapunak vedd vizét, adják meginnya estve-reggel két nap egymás után s használ; mellének való ír vagyon az patikában, azzal kenjék az mellét.

326 *Kórság ellen.* Mikor rajta vagyon, az fülében ezt kell súgni: [91] „Istennek igéje Szűz Máriának méhében testté változék," ezt háromszor kell az fülében súgni.

327 *Az kinek mádrája megindul.* Lenmagot meg kell aszalni, törni, szitálni, erős eczetben meg kell főzni, s azzal kell békötni.

328 *Fogfájásrul.* Kilencz szem borsot törj meg jól, egy néhány petrezselyem gyükerével temperáld egyben, tedd az fájó fogadra, használ.

329 *Gyomorfájásrul.* Farkasnak az tüdejét meg kell szárasztani, s mikor az embernek az gyomra fáj, száraz betegség akarja bántani, abban adjanak innya, használ.

330 *Dühös eb marás ellen.* Az farkasnak az máját meg kell száraztani, s mikor az embert az dühös eb megmarja, annak az májában adjanak innya.

331 *Rágás ellen.* Székfű olajat, írós vajat és sárga viaszat kell [92.] egyben olvasztani, ruhát belé mártani, s az ember hasára melegen kötni.

332 *Hurut ellen.* Kék liliumnak az gyükerét megtörve nádmézzel, s szekfűvel lictarium módjára főzd meg, rakd iskatulyában, reggel egy mogyorónyit kell éhgyomra benne megenni.

333 *Tüzesség és dagadás ellen.* Végy egy messzely bort, egy messzely lúgot, egy lot temjént, egy lot mirhát; ezeket főzd öszve, s azután szép tiszta vékony ruha által szűrd meg, hogy tiszta légyen, annak utánna az feljebb írt orvossághoz tégy nyolcz lot olajat, márts bele egy tiszta vékony ruhát, tedd az dagadásra, de előbb kend meg a ruhát rózsaolajjal.

334 *Öklelés ellen.* Az kökény virágnak vedd vizét, add innya.

335 *Ha azt akarod, hogy az részeges ember elhagyja az boritalt.* Az minemű gomba az szőlőtűn terem, törd porrá, s [93.] borban avagy más italban add meginnya az részeges embernek, s megutálja az bort.

336 *Hideglelésrül.* Az kapotnyakot meleg kemenczében meg kell aszalni, s porrá csinálni, s borban kell elősször vetni, s az betegnek reggel idején innya adni borban melegen, ha borban nem lehet, szilvalévben avagy téjben. Az seprűfüvet morzsold meg, az magvát törd meg s szitáld meg, add meginnya az betegnek akar borban, akar vízben.

337 *Főveny ellen.* Petrezselyemnek, reteknek, tormának vedd vizét, mindennap estve-reggel abban igyék.

338 *Az kinek az hasa megáll.* Szilvát főzz bővön, ahhoz bővön lúdzsírt kell tenni, s azzal együtt erősen megfőzni, annak az levét kell innya, s az szilváját megenni, s közé egy kis folia senitis (?) kell tenni.

339 [94.] *Az mely gyermekben öklelet van.* Az oldalát meg kell mézzel kenni, seprűfűnek az magvával meghinteni, az lapunak az külső felivel békötni.

340 *Vérhasrul való.* Kilencz szál izsópnak az tetejét, kilencz szál csengőfűnek az tetejét, öt szál fejér ürömnek az tetejét, öt ágot édes almafárul, három szál fodorméntának az tetejét borban kenyérhaj alatt meg kell főzni, estve, mikor le akar feküdni, adj innya benne. Egy tyukmonyat is keményen meg kell sütni, eczettel megöntvén, meg kell borsolni, azt egye meg reá; azután egy szelet kenyeret meg kell pirítani, az száján tartani, azután az ebnek adni, reggelre is azt cselekedni.

341 *Gilisztárul.* Főzz narancshajat három szál fodorméntának az tetejével vízben, add meginnya.

342 *Sárgaság ellen.* Az kását erősen főzd meg, vajazd meg, s az [95.] patiens vizelletivel keverd egyben, add az ebnek; az eb tűle meghal, s az ember meggyógyul.

343 *Szemfájásrul.* Az kinek szemei fájnak, kömény vizivel mossa, s hamar meggyógyul. Mikor penig az kömény nyers, messe fel az kóróját, s üsse, az mely víz az metszésen kifacsarodik, azzal kenje az szemét.

344 Az kin régi szemfájás vagyon, chelidonia vízzel mossa.

345 Borzafán az mely gomba terem, szedd meg, vesd meleg vízben, azután vedd ki, s az szemefájó embernek kösd az vak szemére.

346 *Hályogrul.* Keress egy fekete retket, mesd fel, az csíráját annak utánna vájd ki, az belit töltsd meg mézzel, tedd reá az csíráját, hadd álljon az földben vagy negyed napig, azután az méz vízzé változik, azt kell az hályogra tölteni, s megszakasztja az hályogot.

347 *Fogfájásrul* [96] Az abak nevü füvet vedd ki az földbül gyükerestül, főzd meg erős eczetben, tarts az szádban, elmúlik az fájdalom, de azután kiromol idővel.

348 *Azonrul hirtelen való orvosság.* Végy meleg vizet, abban tégy tormát, rakd az fájó fogadra, s megcsendesíti hamarsággal.

349 Az szaporafüvet is ki szokták ásni mind gyükerestül, s fejér borban kenyérhaj alatt megfőzni, s azzal mosni.

350 *Kopasz fűrül.* Az sárga gyíkot fogd meg, rekezd két új fazék közé, égesd meg porrá, s azzal hintsed az kopasz fejedet, haj nő rajta.

351 *Az kinek iz eszi az száját.* Az fagyalfának az belső haját erős eczetben főzd meg, s azzal mossad.

352 *Vérrül való orvosság.* Az veres málvarózsának virágját meg kell aszalni s megtörni, tyukmonyban megenni jó.

353 Az viza hólyagot meg kell aszalni, megtörni, borban meginnya, az is jó.

354 *Kórságrul.* [97] Az eszterág fiainak erős ganéját morzsold bor közé, add meginnya, s elhagyja.

355 *Vérhasrul.* Az görög fejért ha megiszsza borban, jó; almát, májat, lépet enni, jó; vizet innya nem jó, sem valami leves főzeléket.

356 *Vizelletnek megállásárul.* Az fekete reteknek vedd vizét, s add meginnya, hatalma vagyon arra, hogy mint egy madzag alámégyen az gyomrában, s megindítja az vizelletet.

357 *Hasnak megállásárul.* Az mályvát paréj módjára meg kell főzni, s azt enni, igen jó. Az ebszőlőnek is vedd vizét, s add meginnya, s az sonkolyát kösd az ágyékára, s megereszti.

358 *Sülyrül.* [98.] Ha belől vagyon, tudd meg, mely aránt vagyon, azután keress meg egy sülydisznót. s két fazék között égesd meg porrá, hints meg az testét

porral, s minden helye megtetszik ismét, kívül az gyükerei, azokat borotvával mind metéld el, s ugyanazon porral hints meg, s kiszakad onnat az, ki kívül vagyon.

359 *Kűrül avagy arénárul.* Az nyúl fejét vágd el bűröstül, s ugyanazonképen kell két fazék közé csinálni, meg kell égetni, azután törd porrá, s valamennyit tégy kalánban benne, tölts bort reá, add meginnya, s elromol az kő benne.

360 *Szeplőrül.* Az bogácskóró levelén az mely esővíz megáll, azzal mosd az szeplőt, elvész.

361 *Meredekrül.* Veres claris szemet törj meg, s borban add meginnya, annak is az ő erejét megállítja.

362 Végy egy kalán vajat, arra tölts bort, melegíts meg tűz mellett, hogy megolvadjon, [99.] add meginnya, igen jó. Pipacs vizének is ez az ő hatalma. Medve epéje is igen használ.

363 *Köszvényrül.* Ha az fejedben vagyon az köszvény, görög pap füvet szedd meg, lúgot csinálj belőle, s abban mossad az fejedet.

364 *Nyughatatlanságrul.* Tégy ürmöt az feje alá, elaluszik; keress fejér mákot, törd meg, s adj enni benne, s hogyha halálra való lenne, elaluszik.

365 *Fűhevülésrül.* Kendermag sufát kell enni adni, s meghűl az feje utánna.

366 *Fülfájásrul.* Veres olajat kell az fülében bocsátani, ha meg nem gyógyul is, igen hasznos.

367 *Szívfájásrul.* Az ciprust borban meg kell főzni, s azt innya adni.

368 Medve epéjét is borban meginnya, igen használ.

369 [100] *Etetés ellen.* 1. Nagy hirtelenséggel az fekete retket kerekdeden kell szelni, s igen megfőzni, azután az két holna alá kötni s lefektetni, hogy nyugodjék, s egy óráig ha élő lészen, elválik.

370 2. Hirtelen egy fekete tyúkot ketté kell szakasztani, s azt reá kötni, igen jó.

371 3. Az vad meggyet ásd ki mind gyükerestül, s főzd meg egy nagy üstben, annak az vizében förözd meg, igen jó.

372 *Pokolfakadék ellen.* Nagy hirtelenséggel az embernek vizelletit jó meginnya. Annak utánna pókot, legyet, borsot, fokhagymát törj egyben, s reá kell kötni.

373 *Pestis ellen.* Tormát, retket, rutát, földi borzát, fejér ürmöt s pápafüvet szedj, s mind ezeket törd egyben, önts meg eczettel, szűrd le az levét, azt innya igen jó orvosság.

374 *Hagymázrul.* [101] Az kerti sárga liliumnak ásd ki az gyükerét, s egy kis köménynyel törd meg mozsárban, elegyíts öszve egynéhány tyukmonnyal, kösd az két ina hajlására, bizonnyal meggyógyul.

375 *Az kinek töki leszáll.* Keress spongyát, erős eczettel csinálj párlúgot, törd belé az spongyát, azután fektesd le, annak utánna kösd reá melegen, az mint eltűrheti, s meggyógyul.

376 Az apró csigát is meg kell törni, égett borral megegyelíteni, rá kötni.

377 *Náthárul.* Fejér ebszart főzz meg, s azután rakd csepűre, tedd az torkodra heven, az mint eltűrheti, meggyógyul.

378 *Szívfogásrul.* Szarvasgombát, mint egy borsónyit kell elnyelni, avagy megtörve borban innya.

379 *Hagymáz ellen.* Az sárga gyantát törjék meg, s italban valami keveset adjanak meginnya, jó.

380 *Köldökfájásrul.* [102] Az kakukfüvet mind virágostul törd meg jól, s borban add meginnya, igen jó.

381 *Nehezségrül.* Igyál hársfavirág vizet avagy fejér liliumvizet.

382 *Sárgaságrul.* Az földi hernyót, amaz hosszú férget meg kell aszalni s törni, borban megadni innya.

383 *Pokolvar ellen.* Egynéhány legyet, pókhálót, borsot, faolajat, sót, sáfrányt, rutát, zsályát törj egyben, kösd az varra, meggyógyul.

384 *Körömméregrül.* Kovászt kell egyben gyúrni vajjal, s rá kötni.

385 *Sömörög ellen.* Ebkaprot főzd meg vízben, annak utánna mossad véle, az mikor viszket, de őrizzed az hajadat tűle, mert megkopaszulsz.

386 *Az kinek íz eszi az száját.* Az köldőkfüvet aszald meg jól, s borssal jól törd meg, s egy kevés mézzel megegyelítvén, az fogaidat kenjed véle.

387 [103] *Item.* Timsót, gáliczkövet, mézet, égett bort, tyukmonyfejérit, rozslisztet csinálj egyben, süsd meg, mint az pogácsát, s azoknak az porával hintsed.

388 *Viszketeg ellen.* Az vad kaprot törd öszve hájjal s forrald meg, ugyanazonnal kend meg az varat, az mint eltűrheti, elvész.

389 *Kosz-var ellen.* Ó hájjal törd öszve a kükürcsint, csinálj lúgot is véle, s először az fejedet mossad véle; annak utánna kenjed az fejedet az megtört hájjal, s meggyógyul.

390 Az momortikának az levelét mind porostul porrá kell tenni, azután az koszos főt jól megmosni, hogy vér menjen belőle, s azzal az porral jól meg kell hinteni, harmad napig nem kell bántani, de azután ismét kell mosni, s behinteni háromszor egymás után.

391 *Fakadék ellen.* Kovászt vajjal és macskafűvel egyben kell az kelevényre kötni, igen jó.

392 [104] *Meggylictariumot így kell nádmézben főzni.* Törd meg az nádmézet, tölts egy üvegben, az meggyet is tedd egy üvegben, hints meg nádmézzel, hogy mind felül, mind alul nádmézes legyen.

393 *Más lictariumot így kell csinálni mézbül.* Végy meggyet, tedd medenczében, főzd meg, tedd egy tiszta ruhában, facsard ki belőle az levét, s főzd meg nádmézben, az levét tölts egy üvegben, tedd verőfényre. Szent János szőlőjébül azonképen csinálják az lictariumot.

394 *Bisalma lictariumot így kell csinálni.* Hámozd meg az bisalmát, s somfa nyárson süsd meg; mikor meghül, szekfüvel rakd meg s fahajjal, azután főzd mézben.

395 *Aranyvizet így kell csinálni.* Mikor az szederjes viola virágzik, egy ón kan-
[104]nában töltsenek fejér tiszta jó bort, végy azután szederjes violavirágot 3 lotot, sárga viola virágot 3 lotot, -------- pivonka virágot 3 lotot, gyöngyvirágot 3 lotot, ezeket fazékban kell csinálni, hogy vize légyen, osztán újonnan töltsenek bort az kannában, s rakjanak belé orliczkóvirágot 3 lotot, mezei saláta virágot 3 lotot, ökörnyelv virágot 9 lotot, veres rózsát 3 lotot, fejér rózsát 3 lotot; ezeket is abban az borban meg kell áztatni.

Ismét újonnan töltsenek bort az kannában, rakjanak belé pápafűnek az tetejét, az honnan virágzik, 3 lotot, rózsavirágot 3 lotot, hársfavirágot 9 lotot, majorannát 3 lotot; ezeket is meg kell áztatni abban az borban.

Ismét újonnan töltsék meg az ón kannát, s tegyék belé ezeket: fejér liliumnak az virágját 6 lotot, kenyérvirágot 6 lotot, kamatszvirágot 3 lotot, veres bukucsát 3 lotot; ezeket is áztasd meg. [106]

Ismét megtöltvén az kannát borral, tégy bele lavendula virágot 3 lotot, veres szekfüvet 3 lotot, csengőfűvirágot 6 lotot, spikinárd virágot 3 lotot. Mindezeknek az borban megázott virágoknak vedd vizét, s tölts egy üvegben mindenestül.

Annak utánna megint töltsenek bort az kannában, s rakják ezeket bele: gar-

ganiumot 1 lotot, glicirhizát 3 lotot, squarteszt 3 lotot, fahajat 3 lo[tot], szerecsendiót 3 lotot, szerecsendióvirágot 1 lotot, borsoló szekfüvet 1 lotot, cardamoniumot 3 lotot, cubebet 3 lotot, violagyükeret 1 lotot, fejér mustár magot 4 lotot, angelicagyükeret 2 lot[ot], pivonka magot 5 lotot, ezeket borban vévén, az több vizekkel egyben kell egyelíteni.*

396 *Rózsairat így kell csinálni.* Mikor az rózsa virágzik, öljék meg az ár-[107]tánt, áztassák meg az ártánnak az háját tiszta vízben, s csinálják meg az szerint, az mint feljebb le vagyon írva.

397 *Az kinek az hasa megyen.* Lisztlángbul, tyukmonybul, mézbül pogácsát kell csinálni, azt kell megsütni, azt egye az beteg ember, jó.

398 *Köszvény ellen.* Végy eszterágot mind tollastul, csináld két fazék közé, égesd meg, s az zsírjával, mely az esztrágbul jő, kenjed az köszvényt, meggyógyul.

399 *Hályogrul.* Vedd az halnak az lépirül az háját, egy tiszta cserépben lassú tűzön olvaszd meg, azután tölts egy üvegben, osztán reggel s estve tölts az hályogos szemben, s meggyógyul.

400 *Vizelletnek megállása ellen.* Az varadicsot meg kell főzni kenyérhéj alatt tiszta fazékban, melegen azt innya, jó.

401 *Az kinek az lábai fájnak.* [108] Büröklevelet öntsön meg jól forró vízzel és az vízben mossa az lábait, s az füvet kösse reá.

402 *Orbánczrul.* Erős eczetet kell megforralni s glétet belé keverni, faolajt is belé keverni, s úgy kell véle kenni.

403 *Rüh ellen.* Hét embernek az koponyáját égesd meg, törd meg, abban adjanak enni egy keveset, jó.

404 *Az kiben kigyó vagyon.* Fekete ürmöt, százlevelű füvet főzd meg eczetben, s add meginnya háromszor éh jomra, kimegyen belőle vagy alól, vagy felül.

405 *Vér ellen.* Piríts egy szel[e]t kenyeret, önts meg égett borral, osztán timsóval hints meg jól, [109] hirtelen edd meg.

406 Az lencsét főzd meg erősen, az levét szűrd le, hagyj mindazáltal egy keveset rajta, azután egy kevés viaszat tégy hozzá, tégy egy fedőt reá, pergeld meg az tűzön, hogy az viasz elolvadjon, azt kell enni éhgyomra harmad napig.

407 *Az mely asszonyi állat az gyermekszülés után elájul.* Az két czombját s két karját veres szalagszíjjal erősen meg kell kötni; ha veres szalagszíjnak szerit nem tehetnék, veres selyemmel kössék meg; vajat s viaszat kell megolvasztani, ruhát mártván belé, az gyermekszülő asszonnak melegen az talpára kell kötni.

408 *Az mely asszonnak gyomra meghül, hány, sem az ételt, sem az italt nem kívánja.* [110] Végy egy marok lencsét, főzd meg téjben, hogy meglágyuljon, s ha megfő, szűrd le az tejet rúla, végy egy marok füvet, egy marok mézes kömint, s együtt az lencsével jól meg kell törni. És végy ismét egy marokkal fodorméntát s egy marok aszu ürmöt, jól morzsold meg, egyelíts öszve az többivel, ismét rózsavizet tölts reá, jól megkeverd, hogy szép lágy légyen, s egy zacskóban csináld bé, ismég egy vánkoskát tégy reá, hogy egy kevéssé párolódjék meg. Az gyomrát akar öreg embernek, akar gyermeknek először babolajjal kell megkenni, azután az vánkost, mennél melegebben eltűrheti, úgy kössék reá, s ha meghül, ismég melegítsék meg az téglát, mint azelőtt; de ha öreg embernek csinálják, tehát három annyit kell mindenikfélét csinálni, mint itt vagyon írva.

409 *Iz ellen.* Az minemű füvet pranilának hínak [111], csak az virágját kell annak kiszedni s az mézet meg kell főzni, úgy heven az virágra tölteni, osztán jól

ismét meg kell főzni s megszűrni, csak az tiszta mézet hadni, mikor az embernek az íz eszi az száját, azzal az mézzel kell kenni.

410 *Fenyőmagolajat így kell csinálni.* Az fenyőmagot, mikor megérik, meg kell törni, s hordóban kell tenni, forró vizet kell reá tölteni, egy kevés bor- és serseprüt hozzá tenni s mindennap háromszor megkeverni, negyed napig úgy hadni, azután, mint az égett bort szokták égetni, úgy kell vizét venni, s az minemű olaja lészen felül, azt le kell szedni, az mint annak az módja.

411 *Az mezei kömönyolajat így kell csinálni.* Az mezei kömény mikor megérik, megszedvén az szárárul le kell metélni, hordó-[112]-ban tenni, forró vízzel megönteni, hatod napig úgy hadni, azután úgy kell megégetni, mint az fenyőmagolajat, s szépen megszedni, mint annak az módja. Az kin rágás vagyon, két vagy három cseppet innya kell adni akar borban, az gyermeknek penig az köldökét kell véle kenni, füképen az mely asszonyi állatnak mádrája fáj, igen jó véle kenni, gyomorfájástul is jó kenni véle az gyomrát.

412 *Dialdiát mint kell csinálni.* Végy írós vajat, faolajt, medve hájat, disznó hájat – mindenik olvasztott légyen –, ismét olyan gyükeret, kit sárga cucumernek híjnak [így], az patikában árulják; azt az gyükeret törd meg jól, s mikor megszitálod, tölts az többi közé, s az medenczében főzd meg jól, s végy két marok lenmagot, tölts egy kevés vizet reá s főzd meg, azután hogy megfőzöd, szűrd meg, ismét egy ser-[113]penyőben főzd meg jól; azt az levet, mikor osztán sűrű lészen, azután hadd meghülni, mikor meghül, tölts az ír köziben, azután keverd meg jól, ha meghül, tölts az szelenczében.

413 *Öklelet ellen.* Végy tarka lapu vizet, olajt, ciprusvizet, rokenvirág-vizet, tölgyfalevele-vizet, gyöngyvirágvizet, ezeket egy arányú mértékkel öszve kell tölteni, s mikor az embert az öklelés bántja, két kalánnal adj innya.

414 *Az ki hirtelen megnémul.* Rózsapogácsát, nap után járó füvet, apró mályvát borban főzz meg, add meginnya melegen.

415 *Fuvalkodott hasrul.* Az apiumnak, az köménnek az gyükerét főzd meg vízben, add meginnya.

416 *Hasfájásrul.* [114] Fodorméntát aszald meg, törd porrá, add meginnya borban, akar vízben, igen jó.

417 *Az kinek orra véri jár.* Ápiumnak az levelét meg kell aszalni, törni, szitálni, az port borban innya adni, elállatja.

418 Marunka nevű füvet, zöld petrezselymet, kilencz szekfüvet öszve kell törni, az füveket penig erősen megforrázni, az marunkát s petrezselymet eczettel avagy lavendula-vízzel kell megönteni egy kevéssé, egy lot szerecsendióvirágot köziben kell vetni törve s szekfüvet, s az mennél melegebben eltűrheti, háromszor kell kötni mindennap estve harmad napig; az kit estve reá kötnek, másnap estig rajta kell hadni, s mind úgy kell azzal élni három napig három kötéssel.

419 *Folyosó ellen.* Végy kilencz legyet, kilencz borsó szemet, pókhálót, ezeket törd öszve, tégy hozzá mézet s fejér ebszart, ezeket jól főzd meg, s azzal kenjed.

420 *Nehéz nyavalya ellen.* [115] Lűjjék meg az ebet, az epéjét keresd meg, adj meginnya benne.

421 *Köldökcsömör ellen.* Az vereshagymát meg kell apróra vagdalni, vajat, mézet kell reá tölteni, szappant is kell köziben vagdalni, de olyat, az kivel nem mostak volna, azt öszve kell főzni, egy kevés lisztet is köziben tenni, úgy flastrom módjára ruhára kenni, s az köldökére kötni.

422 *Pestis ellen.* 1.) Az udvaron való száraz tehénganéjával kell füstölni az házat, vagy ürömmel s fenyőmaggal, avagy száraz majorannával és méntával.

423 2.) Reggel éhgyomra egyék terjéket, avagy fokhagymát, vagy egy diót, ha ázott is, avagy jó egy figét s egy rutalevelecskét együtt megenni.

424 3.) Az ázott diót törd meg, márts rutának az porában, éhgyomra reggel edd meg.

425 4.) Az fokhagymát törd meg, s tölts arra fenyőmagot, eczetet, s tarts úgy egy edényben, abban márts reggel-reggel egy falat kenyeret, s edd meg. Minekelőtte az házbul kimégy, márts belé egy kevéssé keszkenődet, s úgy szagoljad, jó, de mód-[116]jával kell véle élni, mert az soka megárt; fenyőmagolajt is szagolj, jó.

426 5.) Az mely emberen az pestis fogna. NB. hogy mentül hamarébb él orvossággal, annál hasznosabb; fázással kezdi el, majd inkább mind az nyaka, s feje fáj, mintha megcsömörlött volna, szomjúzik, kívül fázik, belől hevül, dereka fáj, torka s nyelve szárad, ezek az jelei. De ne várja ember, hogy kiüssön rajta, hanem éljen hamar orvossággal, oly itallal, az mely megizzaszsza. Az érvágás is nagyon jó, ha hamar érik; de én úgy vészem eszemben, hogy majd inkább csak azoknak használ, az kik még annak előtte eret nem vágattak.

427 6.) Pestisrül való ital; én magam próbáltam, sokaknak használt. Vettem egy veres hagymát, megmetszvén az közepiben, mint egy öreg mogyorónyit kivájtam, s azt megtöltöttem terjékkel, az melyet felül rúla elmetszettem volt, ismét reá tettem, s vizes csepüben bétakarván, az tűzben megsütöttem, azután kitisztítván, levét facsartam, s egy kalánnal megadtam innya, s bétakartam [117], megizzadt, s használt; sokan meg is köszönték ennékem.

428 7.) *Ez is.* Terjéket pápafű-vízben béadni innya, s ha izzad utánna, jó.

429 8.) Mindezek felett használt, láttam, melyet szegény embereknek adtam: Egy kis terjéket hogy ember vizelletiben adják bé nékiek, s sokan tűle meggyógyultanak.

430 9.) Az sóskának is vizét kell venni, azt kell bűvön innya, mikor hévség van rajta, igen jó.

431 10.) *Mirigyre ezt kell kötni.* Ha új az mirigy, akar ágyékában, akar holna alatt légyen, mentül hamarébb fogjanak egy galambot, vágják ketté, s az meleg húsát tegyék az mirigyre, próbált.

432 11.) Azután mirigyre való flastromot kell csinálni, hogy megérlelje, s kifakassza; az tyúkmony fejérit jól meg kell főzni, s reá kötni.

433 12.) Az flastromot penig így kell csinálni: Ó hájjal kovászt törj egyben, vagdalj aprón sült veres hagymát s tyukmony fejérit, ol[v]assz köziben fenyőviaszat s sárga viaszat, mind keverd egyben, s sózd meg jól; estve-reggel újíts meg a flastromot, tedd reá, használ. Ha kifakasztja [118] s foly, útifű-vízzel mosogasd; ez is jó.

434 *Torokfájásrul.* Végy figét, fejér lilium gyükeret, veres hagymát, ezeket süsd meg, az mint szokás; törd öszve, tégy egy keves bort, mézet s rozslisztet köziben, főzd meg flastrom módjára, kend ruhára, az mennél melegebben eltűrheti, úgy kösd reá, próbált dolog; ha hamar érik, ezen kötéssel az megdagadt torkot eloszlatja, ha pedig későn, kifakasztja.

435 *Régi hurut ellen.* Sárga ökörfarknak az gyükerét főzd meg borban, azt igyad, jó.

436 *Hideg hurut ellen.* Az égető csalánnak az gyükerét főzd meg borban és igyad jó melegen, használ. Fulladás ellen is jó, mellben való flegmát kitisztít, ezt estve s reggel kell innya.

437 *Rühes ebnek orvossága.* Kendermagolajban tört büdöskövet, s tört [119] crispánt megkevervén, meg kell melegíteni, s kenni véle.

438 *Golyvás embernek való orvosság.* Mint kell gyógyítani, ha húsz esztendeig lett volna is rajta, csak véle ne szülessék, ily formán kezdj az gyógyításhoz, elvész az golyvája:
Mikor holdfogytára két nap lészen, végy fél fertály fekete bársont, valamint tartják, add meg az árát, egy pénzt se kérjél benne, ahhoz végy spongyiát, újat, azt is úgy, valamint tartják, egy pénzt se kérj el benne; onnan mindjárást menj az fazekashoz, végy egy új fazekat, annak is add meg az árát, valamint kérnek, semmit se szólj. Az bársont s az spongyát tedd abban az fazékban, fedővel fedd bé, s tiszta agyaggal tapaszd bé körül, hogy semmi párája ki ne menjen; rakj tüzet egy tiszta helyre, tedd belé az fazekat, takard bé, hogy sem az fazék, sem az fedő ki ne lássék az tűzbül, hanem [120] környöskörül eleven szén legyen, s meg ne mozdíts az helyébül egy vagy két óráig. Azután kivévén az tűzbül az becsinált fazekat, ugyanazon napon, mikor az holdfogytának utolsó két napja vagyon, mindazon az napon készítsd el. Ugyanazon az napon estve vacsora után abbul az fazékban lévő porbul vegyen ember az kés hegyire, s egy kalánban vízben add meginnya, azután se egyék, se igyék, hanem feküdjék le. Másnap reggel is végy az kés hegyire, s add meginnya egy kalán vízben, ebédig se egyék, se igyék; estve meg azon szerint adj, akkor se egyék, se igyék. Harmad napra újság leszen, akkor osztán ne éljen véle, hanem csak holdfogytára az utolsó két napon ilyen formán mindenkor; ha úgy élsz véle, az mint meg van írva, elhidd, hogy elvész.

439 *Vérhas ellen való próbált orvosság.* Gyúrj annyi tésztát, az mennyit egy tyukmonynyal meggyúrhatni, vond nyársra, azt az [121] tésztát süsd meg, de az meddig sütöd, rajviaszszal mindaddig törölgesd az tűznél, hadd igya bé az viaszat, s azt add megenni éh gyomorra, de osztán azon az napon ne egyék semmit, elhidd, hogy használ, próbált orvosság.

440 *Az ki nem vizellhetik.* Az fejér kölest aszald meg, s szép lágyan törd meg, fejér borban add meginnya, megindul az vizelleti.

441 *Ugyanazonrul.* Az veres klárist törd meg, s fejér borban add meginnya; ezt is azon ember próbálta, az ki az feljebb megírt orvosságot próbálta, használ.

442 *Szűfogásrul.* Végy csukaszemet, gyöngyöt, veres klárist, törd öszve, add meginnya hársfavirág-vízben.

443 *Nehézség ellen.* Az sül disznónak az epéjét aszald meg, add meginnya akar öreg embernek, akar gyermeknek.

444 [122] *Hideglelésrül.* Az eleven csukának az epéjét fakaszd meg, add meg akar borban, akar vízben, elhagyja.

445 *Hogy az asszonyembernek sok teje légyen.* Az köménymagot főzd meg borban, s annak az levét téjjel elegyíts meg, azt igya, elég teje lészen.

446 *Nyilallásrul és hévségrül.* Végy salétromot s büdöskövet, tedd egy serpenyőben az tűzre, elolvadván jól mind az kettő, vedd le az tűzrül, fújd el az lángját, abbul osztán egy mogyorónyit adj akar borban, akar vízben meginnya nyilalástul. Hévségben levő embernek penig italában tegyenek egy darabot, arrul innya jó.

447 *Az ki nem alhatik.* Belindfűnek az magvát törjék meg, s az asszonyember tejével, tyukmonyfejérivel s egy kis eczettel elegyítve az vak szemére kell kötni flastrum módjára.

448 *Embernek rüh ellen.* Az lórum gyükeret, mint az tormát felül meg [123] kell

vakarni, s osztán az felső haját levévén, édes tejben meg kell főzni, s azzal kenni, igen jó.

449 *Ebnek rüh ellen.* Ugyan lórum gyükérnek az felső haját le kell venni, s az ebfának is az felső haját igen vékonyan le kell vakarni, annak utánna azt az zöld alsó haját le kell venni, meg kell szárasztani, s törni mozsárban büdöskővel, ó hájjal, veres hagymával, s azzal kell kenni az agarat, nem kell jobb.

450 *Item.* Bárányfagygyút, fenyöszurkot, büdöskövet kell felforralni ó hájjal, s mikor habzik, azzal kenjék, elvész.

451 *Mikor az ebek dühödnek.* Harmad napig kösd meg, reszelj rezet az kovászban, s hadd poshadjon meg az kovászban, abban háromszor kell adni az ebnek napjában harmad napig. Téjfelben is adhatni az rezet.

452 Kovászban veres posztót kell adni.

453 Item az fülének az végit meg kell metszeni, s az orra czimpáját, mikor eszik, hadd [124] csorogjon belé az vér.

454 *Köldökcsömör ellen.* Az sós káposztát prásában süsd meg, s tisztíts meg, az völgyét mesd ki, melegen, az mint eltűrheti, úgy kösd az köldökére.

455 *Torokdagadás ellen.* Az béka zöld nyálát vedd meg, édes tejben melegíts meg, tedd ruhára, s kösd az torkára.

456 *Tyúkszem ha kél az ember testén és pokolvar.* Disznó epét kell reá kötni, meggyógyul.

457 *Giliszta ellen kis gyermeknek.* Fekete ló ganéját, tyúkganéjt vajas vízben meg kell főzni, s azt kell az gyomrára kötni.

458 *Az himlő, hogy meg ne lássék emberen.* Rothadt almát, görög fejért egyben kell törni, azzal az himlőt békenni, igen jó.

Vége

459 [125] *Torokfájás ellen.** Juhvajat ha kaphatsz, ha nem, űnö vajat olvaszsz meg, veres hagymát metélj meg, disznószart végy, az veres hagymával együtt tedd az megolvasztott vajban, ránts meg jól, kend ruhára flastrom módra, s kösd az torkára az betegnek oly melegen, az mint elszenvedheti az ember, míg megszárad, és megasz, s meg ismét újjal kell kenni, s mindaddig kell véle ragasztani, míg hasznát érzi; próbált orvosság. – (Ez kinek használ, nem tudom).**

460 *Köldökcsömör ellen.* Az fodorméntát meg kell aszalni s megtörni, egy kalánnal eczetben vagy borban meginnya, próbált.

Mutató táblája

A.

levél:*

Az mely asszonyember nem tudja nehezhékes-e vagy nem? 4.
Az mely asszonyember az gyermeket nehezen szüli 7, 8.
Az asszonyember betegsége mikor rajta vagyon 12, 13.
Arena ellen 19, 73, 98.
Az mely embernek tüdeje avagy mája vész 22, 52.
Az mely ember az ételt nem kívánja 22, 52.
Az kinek gyomra meghül 23, 108.
Az mely embernek inai fájnak 25.
Az kinek csipejében avagy lába szárában volna fájdalom, kiben gyanakodnék, hogy az hideg állott volna 25.
Az mely asszonnak megkeményedik az melle avagy megdagad 26.
Az mely asszonnak havi betegsége van 26, 52.
Az mely embernek béli alászáll 26, 52, 101.
Az mely ember megdühödik 27.
Az mely embernek mellében kél az kelevény 27, 51, 52.
Az ki nem vizelhetik 27, 85, 89, 121.
Az mely ember nem alhatik 31, 122.
Az mely ember nem emészthet, hanem csak hány 33, 55, 60.
Az kinek gyomra megvész s hány 34, 75.
Az kinek torkában, s kívül is kelevény van, s meg nem akar fakadni 34.
Az terhes asszonyi állat mikor megsérti magát, ilyen módon orvosolja magát 38.
Az mely terhes asszonnak az gyermeke helyébül megindulna 38, 91.
Az mely asszonyember viselős s az fejér tisztulás van rajta 47.
Az mely asszonyemberen vagy leányon nincs 47.
Az mely asszonyemberen hószám nincs 47.
Az mely ember hideg miatt hurut 50, 60.
Az mely asszonnak elvész az teje 51, 53.
Az kinek száját az íz eszi 53, 64, 65, 74, 96, 102.
Az kinek az oldala fáj s hurut 53.
Az mely ember az ágyban vizellik 54.
Az mely embernek foga húsa fáj avagy az pofája dagad 56.
Az kinek az file csorog 57.
Az mely embernek felette igen viszketős szemei vadnak 58.

Az mely gyermeken hasrágás van 59.
Az mely gyermek hány 60.
Az mely ember hurut 60.
Az mely gyermek hátra szegné magát 60.
Az mely gyermeknek az torka fáj 61.
Az mely gyermeknek az torkában kél és nem szophatik 61.
Az mely gyermeknek oldala csontja öszve nő két felől 61.
Az mely gyermeknek igen mégyen az hasa 62, 107.
Az kinek kezét s lábát köszvény töri 65.
Az kinek az filében féreg bújik 67.
Asszonyembernek való zsír, melylyel gyermekágy fektében kell kenni 69.
Álmatlanság ellen 72. 88, 99, 122.
Az kinek az feje szédeleg 74.
Az kinek árpa kél az szemén 75.
Az kinek varas az feje 75.
Az mely gyermeknek pattogó var avagy akárminémű var vagyon az orczáján 75.
Apró gyermekeken való hurutrul 76.
Az mely gyermeken hideglelés miatt az rászt megnő, mivel kell kiveszteni 77.
Az mely gyermeknek ínyébül vér jű, mikor szíjja az fogát 77.
Az mely asszonyember nehezen szül 78.
Az mely gyermeknek az hasacskáját az fájdalom rágja 78.
Az mely embernek az torka fáj 79.
Az kinek az szája megvész 84.
Az kiben béka avagy kígyó bújt 85, 108.
Az fünek s orczának megtisztulásárul 87.
Az kinek az háta fáj 89.
Az mely gyermeknek nem mégyen az hasa 90, 93.
Az mely gyermeknek kék vagyon az mellében 90.
Az mely gyermekben öklelet van 94.
Az kinek töki leszáll 101.
Aranyvizet mint kell csinálni 104.
Az kinek az lábai fájnak 108.
Az mely asszonyi állat az gyermekszülés után elájul 109.
Az ki hirtelen megnémul 113.
Az kinek orra véri jár 114.
Az himlő, hogy meg ne lássék emberen 124.

B.

Báthori István lengyel király orvossága 6.
Béli az kinek alászáll 26, 52.
Bogár ellen való orvosság 30.
Bőrlevonás ellen 41.
Bisalma lictarium 46, 47, 104.
Békák hogy hallgassanak, ha akarod 56, 57.
Béka avagy kígyó az kiben van 85.

C.

Citrum lictariumot mint kell csinálni 17.
Csipejének fájdalmárul 25.
Cikoria-víznek hasznai 28.
Chelidoniafű-víznek hasznai 82, 83.
Csípás szemrül 89, 90.

D.

Dobogása ellen az szívnek 6.
Derék fájásrul, mely mintha sérésbül esett volna 13.
Dühödés ellen embernek 27, 33.
Dagadás ellen 41, 42, 43, 44, 75.
Dühös eb marása ellen 92.
Dialdiát mint kell csinálni 112.
Dühödés ellen 27.

E.

Ételnek nem kívánásárul 22, 52.
Egerek s patkányok hogy meghaljanak 23.
Embernek béli ha alászáll 26, 52.
Ember ha megdühödik 27.
Embernek ha mellében kél az kelevény 27.
Etetésrül 66, 100.
Embernek rüh ellen 122.
Ebnek rüh ellen 118, 123.
Ebnek dühödés ellen 123.

F.

Fűfájás ellen 5, 18, 63, 76, 81.
Fogfájás ellen 10, 82, 88, 91, 95, 96.
Folyósó ellen 13, 68, 114.
Fognak fejéritésérűl 23.
Fejér lilium vizének hasznai 28, 80.
Fekete üröm vizének hasznai 32, 81.
Flastrom dagadás ellen 44.
Flastrom mindenféle kelésnek kifokasztására 45.
Fejér tisztulásrul asszonyembernek 47.
Fejérségrül 51.
Foga húsa az kinek fáj, avagy az pofája dagad 56.
Flagma ellen 118.
Fulladás ellen 118.
Füle az kinek csorog 57.
Fülében az kinek féreg bújik 67.

Forróság ellen 73.
Fűszédelgés ellen 74.
Fülfájás ellen, az kiben benne kél 85, 89.
Fűnek s orczának megtisztulásárul 87.
Farkas sebrül 87.
Föveny ellen 96.
Fű-hevülésrül 99.
Fakadék ellen 103.
Fenyőmag olajat mint kell csinálni 111.

G.

Gyomorfájás és hányás ellen 4, 60, 68, 78.
Gyermek mássa, ha benne marad asszonyemberben 5.
Gyermeknek vérhas ellen 10.
Gyomornak megveszésérül 10, 34, 75.
Gyermeknek rettegés és ijedés ellen 12.
Giliszta ellen 23, 24, 46, 48, 51, 63, 83, 94, 124.
Gyermeknek meghidegülésérül 23.
Gesztenyének hasznai 33.
Golyvás embernek való orvosság 119.
Görcs ellen 33.
Gyermekágy fektében az asszonyembert minemü irrel kell kenni 69.
Gyermeknek hurut ellen 76, 86.
Gutaütés ellen 79.
Gyermekszülés után az mely asszony elájul 109.
(Gyermeke az asszonnak nem lesz, ha rutavizet iszik, lásd folio 29.)*

H.

Himlő ellen 1, 2, 17, 19, 30.
Hurut ellen 3, 24, 49, 50, 52, 57, 59, 60, 78, 86, 92, 118.
Hányás ellen 4, 33, 34, 60.
Hévség ellen 5, 73, 118.
Hideglelős embernek, hogy az lépi meg ne dagadjon 12.
Hagymáz ellen 21, 67, 77, 86, 100, 101.
Hideglelés ellen 22, 24, 38, 67, 81, 93, 118, 63, 86, 112.
Hasnak megállításárul 37.
Hársfavirág-víznek hasznai 27.
Hószám az mely asszonyon nincs 47.
Hogy az nehézkes asszony az gyermeket el ne veszesse, ilyen itallal éljen 48.
Havi betegségrül 52.
Hogy az egerek és patkányok meghaljanak 23.
Hogy az asszonynak sok teje légyen 53, 122.
Ha azt akarod, hogy az békák hallgassanak 56.
Hasrágás ellen 59, 113.
Hasdagadás ellen 60.
Hasmenés ellen 62, 79, 107.

Hajnevelésrül 89.
Hályogrul 95, 107, 83.
Hasnak megállásárul 97.
Hasnak fuvalkodásárul 113.
Himlő hogy meg ne lássék emberen 124.
Hurut ellen való orvosság 81.

I.

Igézet hogy ne fogjon az gyermeken 8.
Ijedéstül, az mely gyermeket féltnek, minden reggel ilyen vizet adjanak innya 9.
Inai az kinek fájnak 25.
Juhok mikor mételyesek 45.
Iz ellen 53, 74, 96, 102, 110.
Inyébül az kinek vér jű, mikor szíjja az fogát 77.
Izsóp vizének hasznai 79.

K.

Kórság ellen 17, 31, 74, 90, 97.
Kopaszság ellen 33, 55.
Köszvény ellen 34, 99, 107.
Kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom 45.
Kólyikárul 54, 62, 63.
Koszos főrül 55, 103.
Köszvény ellen 65, 80.
Kelevény ellen 66.
Kőményvíznek hasznai 80.
Könnyen szülésrül 81.
Kő ellen 84, 98.
Köldökcsömör ellen 86, 101, 115, 124, 123.
Köröm-méregrül 102.
Kígyó az kiben vagyon 108.
Kígyómarásrul 80, 28 vagy 29.

L.

Lépfájás ellen 11, 12, 14.
Levesticumvíz 28, 54.
Lábát, kezét az kinek az köszvény töri 65.
Lábai az kinek fájnak 108.

M.

Mirigy ellen 4, 26.
Méhanya ellen 15, 69.
Májnak, tüdőnek veszésérül 22, 52.
Meredekrül, avagy szegezésrül 27, 98.
Méntavíznek hasznai 29.
Métely ellen 29.
Mikor az juhoknak nagy az epéje 30.
Mádra ellen 35, 91.
Mindenféle daganat ellen s bőrlevonás ellen, ütés ellen felette hasznos ír kenetre és flastromra 41, 42.
Mindenféle kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom 45.
Mellben való kelevényrül 51.
Mikor ember vért hány s orra véri megyen 64.
Meggy lictariumot mint kell csinálni 71, 104.
Muskotály körtvélybül mint kell lictariumot csinálni 72.
Mindenféle hideglelésrül 86.
Mezei köményolajat mint kell csinálni 111.

N.

Nehézség ellen 5, 65, 66, 102, 121.
Nehezen szülésrül 7.
Nehéz betegség ellen 9, 18, 78, 114.
Negyednapi hideglelés ellen 37.
Nyers veres rózsábul csinált lictarium 39.
Nagy hévségben 57.
Nátha ellen 66, 85, 101.
Nyughatatlanságrul 99.
Nyilallásrul 122.

O.

Okádásrul 23, 56, 78.
Ökörnyelv-vize haszna 28, 63.
Orbáncz ellen 42, 43, 108.
Oldalfájás ellen 53.
Oldala csontja az mely gyermeknek öszvenő 61.
Öklelet ellen 62, 66, 94, 113.
Orra véri mikor jár az embernek 64, 119.
Orczának megtisztulásárul 87.

P.

Pestis ellen 31, 35, 100, 115.
Pofának dagadásárul 56.
Popiumot minemű füvekkel kell csinálni 71.
Pattogó varrul 75.
Peszerczefű haszna 83.
Pokolfakadék ellen 100, 102, 125.

R.

Rettegés és ijedés elleni gyermeknek 12, 18.
Rászt ellen 20, 78.
Ruta vizének az haszna 29, 81.
Rákzsírt miképen kell csinálni 70.
Rózsavizet mint kell csinálni 72, 73, 106.
Rózsavíznek hasznai 82.
Rágás ellen 91.
Részeges emberrel mint kell elhagyatni az boritalt 92.
Rüh ellen 108.
Embernek 122.
Ebnek 118, 123.
Régi hurut ellen 118.
Reszkető kezet meggyógyít sóskavíz fol. 29, 60.

S.

Szűfogás ellen 4, 89, 87, 101.
Sömörög ellen 4, 102.
Sülyrül 97.
Szívdobogás ellen 6.
Szegezés ellen 7, 16.
Szemen ha ütés van 7.
Sérés ellen 9, 19, 25, 38, 48, 71, 87.
Sárgaság ellen 13, 19, 63, 94, 102.
Szűfájásrul 16, 75, 99.
Szemnek világosítása 22, 53.
Sebre való ír 27, 54.
Szemfájásrul 28, 76, 86, 95.
Székfűvíznek haszna 28, 83.
Zsályának s zsályavíznek hasznai 29, 80.
Sárrul 31.
Szederjes viola julepet mint kell csinálni 39.
Szilva lictariumot mint kell csinálni 41.
Szónak tisztulásárul 56, 87.
Száraz betegség ellen 78.

Szunyog ellen 86.
Sárga haj nevelésérül 89.
Szeplőrül 98.

T.

Tüdőnek avagy májnak megveszésérül 22, 52.
Torokgyék ellen 51, 55.
Torokfájás ellen 125, 124, 118.

– – –

PRÓBÁLT ORVOSSÁGOK

1684

Anno 1684 Die 8 May

Probalt orvossagok le irva.

1 *Arena ellen orvossagh, és ahoz valo ezközökött mint kel csinalny.* Az nyir fanak az tetteit, aki ezidei termesd, le kel szedni, és aprora vagdalni, mentül aprobra lehet, és megh kel füzni erössen patak vizben, de az vizet alat kel meriteni, azutan abban fürdeni ennyihanyszor pedigh, de mas hidegh vizet nem kel hoza tülteny, csak azon egjszer fuzött vizet kel mindenkor melegiteny.

2 *[Arena ellen.]* A zabotis mind szalmastul kel megh füzny, es abban furdeny javallyak.

3 *Item.* Reggel éh gyomora egy kanaly eper vizet innya.

4 *Az fövenyes ember mikor irzi, hogy az fajdalom rea kezd jüni.* Petrczelljen gyökeret egyék gyakorta, de kivalt kippen akkor, a mikor az füveny föleteb regalna rajta, az pedig nyersen, es mentül többet porcz fil vizet igyék, preparalt rak szemet ereszven beli.

5 *[Az fövenyes ember mikor irzi, hogy az fajdalom rea kezd jüni.]* Az csipke, bar legyen ket koreczel, azt mind magostul megh kel törny egy ako bor söpröiben, az utan kétszer kell megh igetny, és aniz magot beli vetny. Mikor maszodszor igeték, akkor kell az roza vizet beli tülteny.

6 *[Az fövenyes ember mikor irzi, hogy az fajdalom rea kezd jüni.]* Az fehér rozatis levelenkint kell szedny, tiszta mozar fezékban megh törny, es iros vajal öszve gyürny, ugy ollyan kilencz napigh, azutan megh olvasztany, és ruha altal szürny, egy ón talban keminnyen roza vizzel megh keverni, tiz napigh mas mas vizzel kell ki mosny, és ugy eövegben rakny, kilencz napigh tartvan, megh olvasztany és megh füzny, a ruhan altal szürvén, a fajast vile keny.

7 *Item föveny ellen valo jo orvossagh.* Petrezelmet szépen megh faragni a zülgye felé az középigh, jo böven, es ugy örögh eövegben tenni, bor seprejt beli tulteni. De mikor az iget bort igetik, egy ..... tiszta buzabul szaladot csinalny, és azzal kell az iget bort igetny, a bor sepreibul es illyen iget borbul kel egyj egj kanalal szereczen diora inya.*

8 *Item fuveny ellen.* Az retket czitrom forman megh kel metélni, es igen megh faragny nad mizel, annak az levét innya egj egj kalannal estve és reggel.

9 *Amidön az ember el bagyad, es az gyomrarul szivére szal avagy penighlen feiben az fajdalom.* Vegy gyöngy viragh eczetet és veres skarlatot, megh asztattvan abban az eczetben ted az gyomrodra, de hinczd megh arany poral az megh nevezet skarlatot, még bé szeje, egy kis oraigh tarcsad az gyomrodra.

10 *Az apacza érat igy kel csinalnj.* Majusban az iros vajat mingyarast, az iroban, mihent megh kél, ved ki, mind addig mossad borban, még tiszta bor jös rola, azutan roza vizben erössen kel mosny mind addig, még az bor szag nem érzék

rajta. Annj vaj legyen, mind egj lud tojal, vegy egj mogyorunj ganfort, igen apron kel vakarny, beli kel tennj, végj egj lat tucza port, aztis kell beli kevernj, viz gyenben kel tennj, s ugy kel el tennj.

11 *Az melly embernek igen nagy betegség miatt el visz az szaja éze, hogj semitsem ..... nemis kivannya az ételt, bar gyermek agyas aszonyis legyen, igj kel taplalni, hogy az éhségh, mint nagyobb nyavalya ne érez.* Vegy egy hitvany, és mennil vineb kapant, azt megh ölvén és meg tisztétvan rendi szerint, metild le minden husat, az csontyait egj fa mozarban törd öszve, de nem igen aprora, azt rakd egy on palaszkban, az hus közi, a közi tégy ennjhany aranyat, ha aranyad njnczen, arany lanczot, az szin ..... zamancz nincsen, töröttlön sáfránt, szereczendio viragot kell beli tenni, igj bi kel sotölni az palaczkot igen erössen, hogy az viz beli ne mehessen, azutan egy fazik vizben kel tenni, ehez ha nem igen jo, tehat ugj kel bé tenni, hogy az szajat ne irje az viz. Ha peniglen jo az sotoja, az palaszknak fil lehet az viz ki vennj az töztöl, tiszta gyolcz ruhan altal kel facsarnj, tiszta egynben el kel tenny. Tehén hus leviben vagy bar egyéb livben, es az kit szeret az beteg, csak hogy igen meleg ne legyen, tégy abul az kapan livbul egj kanalkaval bellé, had olvagyon el benne, az megh egye az beteg minden nap két szer, annj, mint ha egisz kappant megh ennik. Igen jo orvossag mégh szarasz betegseg ellenis.*

12 *Az arany vizet igy kell csinalny.* Mikor az gyöngy viragh viragzik, annak az szépét egy eöveghben kel tennj, szemenkint szedvén, ara penigh jo erös bort köl töltenj, a rozanak az viragijat köziben tennj, sarga violat, rozmarinkot, annj sallya viragot, spikinaros viragot, levendula viragot, eziket mind beli tévén, tegyék a verö fenyre, es minden nap keverjék. Mikor ki igetik, az elöt harmat nappal tegyenek törötfa-hajat beli, szereczen diotis, és annak viragiat, szegfüvet, eziket mind öszve csinalvan, akar vas fazikban igesse meg, akar mas kippen, de harom aranyat tegye beli, ugy altal égesse.

13 *A szelekrül.* A folia senit szép tisztan kel megh szedny, semi czupkat rajta nem hadny, egy latot kel ebben vennj, és narancsot mennil szeb szinyöt venj, és gyengén megh hamoznj, a nyazot fél kanalal szepen megh tisztitany, hogy csupkara ne maradyon, mind ezeket kemenczére kell tenny két papiros közöt, es megh szarasztany, nem árt, seöt job egy kis fa hajatis tenj köziben, es igen apron megh tervén, sörö szita altal megh kel szitalny, ezen porbul fél dio hajayét kel bé vennj borban, ebid vagj vacsora elöt egy oraval napiaban egyszer, vagy minden harmad napiaban egyszer megh ideséthetny csukrkandlival; igen hasznoss.

14 *Az zöld zirt igy kel csinalny.* Majoranat, zalyat, fodor mintat, madrafüvet, eörmet, mintz füvet, rutat, Boldog Aszony tenyerét, szegfüvet, maczka madrat, tetive nilkül valo füvet, uloznikot, preterznik füvet, mindenikibul egyirant végy, es megh kel vagdalny, es iros vajban avagy uj hajban megh kel jol füzny, de nem kel megh petyelödny, csak szép lassan köl füzny, az utan jol ki facsarny tiszta egyénben, és ha vajal fozék, ihatékis ember belüle.

15 *Az kin igen uralkodig az hurut.* Roza viragiat mint le szedik, az alat valo bimboczkakot megh köl füzny erössen vizben, az labait abban az vizben tegye bé az ember, es tarcsa benne magatis, parolny igen jo.

16 *Item.* Az csipke fanak gyömölcsét köl szedny mennil többet, azt egy mazos csuportban tévén, erössen kel kinyér haj alat megh füznj, le szorvén az levét, veres czukort kel raknj bellé, es azal fel foraltattny, ugy jnnya melegen, kivalt képpen ihomra es aczakara, az kinek veres czukra nincsen, tiszta mizelis megh lehet; igen hasznoss.

17 *Item.* Végy tiszta szemen szedet buzat, az tiszta vizben megh mosvan egy mazos csuportban kényér haj alat erössen megh köl fözny, az utan le kel szürny az levét, nad mizel fel eresztvén, megh kel foraltatny ujonnan, es azt inya melegen; az kinek nincsen nád mize, mizelis jo, csak tiszta legyen.

18 *A solyomal igy kel élny füveny ellen.* A bélét ki kell venj, megh szarasztany, es pora tenj, malozaval kel véle elny.

19 *Item.* A szereczen diot négy négy felé kel hasogatnj, egy eövegben tenj, igen szép uj fa olait kel rea tölteny, es az verö fenyen tartany; a mikor jol megh azik, le kel rola szürnj a fa olait, es egy iskatulaban rakny azon szereczen diot, estve s reggel egy egy gerezted meg ennj, erre osztan egy egy kalan gorelkat inya; igen hasznos. Probalt orvossag.

20 *Catharusrul valo flastrom.* Vegy egy csigát, aztat igen apron meg kell törni, ésmét fil diony kovaszt, 5 szök füvet bele türnj, egy szereczen dionak negyed részét, 8 czöp fa olajt, 3 csöp axtan olajt, mind ezeket eöszve törvén és kevervén ugy, hogy flasztrom legyen belöle, és szép tiszta ruha közzöl az feie lagyara elsöben megh festelvén nad mizel, azon flajsztromat estve a' vagy reggel felé kell rea köttny melegen, ha penighlen az megh szaradna, ujytanj kell; igen jo.

21 *Csus ellen valo orvossagh.* Vegy ros lisztet, fehir grétat, kanfort, vad saffrant, mind ezekbul egy latot, ezeket öszve kevervén, az lagan atul hartany kel véle, igen hasznos es jo orvossagh.

22 *Csus ellen igen jo füst.* Vegy ros lisztet, fehir grétat, kanfort, vad saffrant, min ezekbul egj latall, nyér fa abroncznak az hiat, és ezeket mint öszve kevervén; igen jo csus ellen.

23 *Item.* Végy kétt kalan len magh olajt, két kalan mézet és két kalan édes tejfelt, habard együvi flastrom magjara, es sürd az kék papirosra, az utan tegyed az oldaladra, az holl az eöklölet vagyon.

24 *Item.* Nyull hajalis gyakran kell aczny, hasznal.

25 *Fehér betegsigh ellen valo orvossagh.* Egy kis ruhaczkat erös iget borban kel martany, az sebre kel tennj, ha megh szarad, esmit ugy kel cselekedny.

26 *Item.* Vegy sziles levelö saljat, vizben kel megh füzny, parolny kel a sebet, mikor az termiszet, el mulik, harmad nappal utanna.

27 *Item.* Fehér roza vizetis jo innya estve és reggel, de nem sokat, hanem csak keveset.

28 *Item.* Az milésza vizetis az szürint kel innya, azis hasznoss.

29 *Item.* Az küheny fanak gyökerit vagy megynek gyökerit, fekete örömnek gyökerit kel azni, megh kel igen szépen mosny, es aprora metélnj, birs almas levelitis jo csomoval közében, jol megh kel füzny fördönek, aban förödny igen igen jo.

30 *Item.* Az petrezelmet, ruzat erössen oszve kel törny, edes iros vajal együt, egy zaczkot kel csinalny, abban rakny ezen öszvetört petrezelmet, azt az sebbre kel tenj, es mikor akarsz, evel az fördövel gyakran elny, minden fördö utan azt kel cselekedny: edes lapunak gyukerit, az melykor magassan föll nö, tetein vagyon, mint egy eczetke, ollyan bogacz koro, levelejben vizet tart nyarban, sömörtulis jo az ollyan viz, annak gyükerit, földi bodzanak gyökerét, beling fövet gyökerestül, fekete eörmet gyökerestol, az mely fuvet jotul, mert niczanak hinak, gyökerestöl. Ezeket megh vagdalvan, megh köl fözny fördönek. Esztendöben haromszor élhetes véle, egyék egyék fördöben haromszor feredhecz, mikor az fördöben, abban elsöben egy tyukmonyat kel sötny öregen, es egy szereczen diott megh kel torny erössen, az tyukmonyat kette kel

szegny, ugy kel enj aval az szereczendioval, hogy semi ne maradyon az szereczen dioban, hanem mindenestöl megh kel enj tyukmonnyal; csak egyszer kel enj az tyukmonyat, az mellyet nemis szuksig, hogy megh sozak.

31 *Item.* Vinike veszöt, bogacz korot es borso szalmat, külömb külömb mindenikit megh igetny es hamuva tenj, ezeknek hamuabul a' menjt egyékibül, masikiböl s harmadikabülis, annjt egy zaczkoban tévén, foraltasson egy fazek bort, az melly bort által kel szörny azon az zaczkon, avagy hamujan ennjhanyszor had szallyon le, es hidegegyen megh, azt aval mind idöközben, mind reggel, s mind penigh vacsora⟨ra⟩ utan elhet, egy szoval mindenkor.

32 *Flastrom, az kin valamj mérges halis kéll.* Vegy bontot mizet és lud hajat annyit, mint az mén[!] es morzolly fehér kenyer belit köziben, hogy ollyan légyen, mint az kasa, és fözd megh jol, es ugy jo melegen két ruha közot közd az kélésre, el oszlatya, a vagy igen könyen tartya, es megh fakasztya.

33 *Flastrom az kinek maja vagy vese heves.* Végy kovaszt, kamfort, saffrant, ezekbul egy latot, eczetet, fa olajt, ezeket oszve keverven, kent kék papirosra, és közd az majra vagy vesire, igen kevesit; hasznos.

34 *Flastrom sziv fajasrol a vagy sziv dobogasrul, igen jo.* Végy himszer eczetet, zemle bélét, kamfort es saffrant, fa héjat, szek füvet, ezt öszve förven, veres skarlatra vagy kék papirosra köl kennj, es ugy a szivire kotny lagy melegen; igen jo és hasznos.

35 *Más orvossagh, ki mind szivre, mind pulsusra jo hévsigrül.* Végy egy a vagy két czitromot, és annak az levéttis, az czitromot igen aprora törvén, ahoz kanfort es saffrant, és egj egy kevés fa héat, és szek füvet, es két czitromhoz egy egisz szereczendiot, es egy kevés tergyéket, ezeket mint öszve kevefny, és verös salatat beléje martany, és az kinek az szive hivsigben vagyon, az szivire és pulsusara kötny és hivösit.

36 *Flastrom siris ellen igen hasznoss.* Végy len mag olajt, ahoz annj roza olajt, egy ⟨olajt⟩ tyukmonynak fehérét, timsot, kanfort köziben törny, az utan vagj lencze por [!] avagy kék papirosra törleny, es az siriszra melegen kel kötny; jo és hasznos.

37 *Flastrom lépre valo.* Egy latt szeg füvet, egy latt saffranak gyükerit, egy latt szereczen diot, aki az viragiaban bé van buritva, egy latt viola gyukerit, egy latt timsot, egy latt kamfort, egy latt Isten fajat, és ezeket mind megh kel törny együtt, és egy talban tölteny, egy tyukmony fehérét küziben tölteny, egy kalan fa olyat, egy kalan erös bor eczetet és egy kalan rosa eczetet.

38 *Flastrom gyomora valo, a midön semmi ize ninczen az etelhez.* Vegy kék papirost, rakd rea fris Boldog Aszony mentajat, unczd megh az leveleket kardus a vagy penighlen fa hét vizzivell; rozmarinkot, kakuk füvet es cziprust jol megh szaritvan, azt az harom fjle füvet törd pora, és hincz megh felül, megh eczetet, Boldogh Asszony mentajat, azutan köszöt az gyomrodra, napestigh rajta tartvan az gyomrodon.

Becskereki Váradi Szabó György

MEDICUSI ÉS BORBÉLYI MESTERSÉG

1698—1703

1 *Az mely ló fekélyes.* Keress kan-macskát, mesd el az tökit mind bőröstül, de egy désában tölts annyi vizet, az menyit megihatik az ló, meg kell szomjúhoztatni, az macskát bele kell tartani, hadd folyon az vízben az véri; harmadig napig ne igyék utánna. Azután itasd meg azt az vizet véle, az elmetszett tökét kösd az lónak az nyakára, hadd legyen a rajta; meggyógyul. . .

2 *Lószemen való hályogról.* Gyömbért, asszú emberganéjt törj öszve, fúdd az szemében nád csűn.

3 *Marjulásra.* Lágyíts varga .... szurkot, elmúlik vele.

4 *Orbánctól.* Benedictát ..... főzd meg édes tejben, vess temsót belé, avval kend. Így élj az listiciommal is.*

5 Hogyha az agrimoniát, azaz apró bojtorjánt megfőzöd borban, akár vízben, az *sebet* mosod vele s megtöröd, az porral hinted, meggyógyul véle szépen, bizonyoson.*

6 Vedd vizét az nyakas tökvirágnak. *Szemnek* alig vagyon jobb ennél; probatum est.

7 *Sár ellen purgatio.* Jó pujkatollat, fűzgombát, zekedazabot vess eleven szénre, füstöld meg megadat; tedd az lábad közzé.*

Becsületes barátom, atyámfia, valaki vagy. Ebben az könyvben, ha bétekintesz, meg ne vesd, sőt megbecsüld, mert ebben megtalálod az egész emberben valamennyi nyavalya szokott az bünért esni, akár külső, akár belső, minden tagjaiban. Mert hogy megérts, mind médicusi, mind borbélyi mesterséget megtalálsz: főről, szemről, fülről, szájról, torokról, melyről, hasról, ágyékról, szeméremtestről, forgóról, czombról, térdről, bokáról, talpról. Ezenkül agyvelőtől fogva le az belső tagokról mind az ágyékig; summa az, hogy minden külső, belsőkről talász itt tanítást eleget, bőven. Anno 1700. 21. Aprilis Váradi Szabó ....

8 *Hogyha valamely embernek valamelyik elesik keze vagy lába,* kenjék zsályás borral gyakorta; vagy aszald meg az zsályát, törd meg jól, szétáld meg azt, keverd borz-hájban, vagy récze-hájban, vagy lúd-hájban.
NB. vagy medve hájban, az melyiket kabhatod; így élj az kéz, láb elesés alatt, kennyed véle gyakorta, vallott.*

9 *De bizony valóban jó az hagymáz ellen,* ha az fejér fűzlevelet megnyosztod [?], megtöröd egy falkát benne. Az hagymázos embert mezítelen bele takarod vagy háromszor egymás után, de az száját gyakorta mosni kell listicumos vízzel. Ez is próbált dolog, hasznos való; ha nem hiszed, próbáld meg bár.*

10 *Pokol var ellen.* Kovászból, vajból, tyúkmonyszékiből, mézből főzz flastromot, kösd véle.

11 *Az mely asszonynak az szülés miatt az kődöke kidagadt.* Borzafának az belső zöld héját levakarván, töltsék egy szatkóban, édes tejben főzd meg, kössék az kődökére, és azután veres borban főzd meg, úgy kösd reá ismét.

12 *NB. Torokgyékra való orvosság.* Vedd az kakukfüvet, törd meg jól erősen mind virágostul, kösd az torkára jó szorossan; igen hasz[nál].

13 *Fogfájásról való.* Keress fejér fenyővijaszat, lágyíts meg, boríts az fájós fogra, enyhül vele jól.

14 *Mirigy ellen.* Az asszú varas békát törd meg porul, keverd mézben, kend ruhára, ragaszd reá háromszor, azután vágd ki, nyomd ki.

15 *Mirigy ellen ismét.* Angyelika gyükeret törd meg porul, porul tégy hozzá terjéket, rutalevelet, és mézzel timporáld öszve, kend ruhára, ragaszd reá az mirigyre, de savanyú kovászt is keverj köziben.

16 *Pokolvartól való.* Kovászból, vajból, tyúkmonyszékiből, mézből főzz flastromot, avval ragaszd, hogy ne terüljön; egy néhány rákokat tör meg ellevenen, facsard ki az levét, ismét fülfüvet meg annyit, annak is az levét, habard öszve mind őket, avval kend meg az pokolvarnak az kerületit. Nem terjed tovább. Ezt elhidd bár ..... mézet is habarj köziben, úgy kend vele.

17 *Mirigy ellen való remedium.* Vereshagymát süsd meg vizes csepűben parazsa alatt; azt törd meg vajban vagy tyúkhájban, vagy csak úgy is jó.

18 *Ugyanazon végre ez is jó.* Az millefoliomot ronts öszve mind virágostól, levelestől, tövestől, eczetben csináld jó savanyú kovászban; kösd az mirigyre.

19 *Más azonról ismét.* Asszú varas békát áztass meg borban, tedd az mirigyre. Ez mind kiszíja az mérgét valóban.

20 *Mirigy ellen való ez is.* Retek, torma, dióbél, fenyőmag, bors, fokhagyma; ezeket öszve kell törni, mind reá kell kötni.

21 *Pokolvarra való remedium.* Keress árva-czilyánt, törd meg mozsárban, keverd mézben, köss reá az pokol varra; igen jó.*

22 N. B. *Az kinek erőtelen az lábai és nem fájlalja előbb, hanem mikor rajta jár.* Végy 50 diót, annak belit törd meg jól, mind jovát, roszát; azt főzd meg borban jól, eresz egy kis vajat is bele, avval kössed az nyavalyás helyet gyakorta.*

23 *Az hirtelen dagadásról fültövén vagy orczáján.* Hamarjában főzd meg tejben az fűzfarevet, vagy az fűzfarehvéit; jó melegen kösd reá, de úgy, ha nem mirigy.

24 *Ismét pokolvarról.* Tormát, fokhagymát, borsot, sáfrányt törd öszve mind, keverd mézben, kösd reá egy néhánszor.

25 *Más dagadástól.* Lameum urtica, azaz macska pórét főzd meg borban, úgy igyad az levét, akár törve porul, aszalva; akár eczettel, mézzel, vízzel csináljon czibrét, abban főzzön tárkont, sályát, avval éljen egy darabig. Válott.

26 *Szemnek való zöld vizet így csinálj.* Párló zsákok, így csináld azt, ládd-e. Asszú burokfüvet, majorántot, polyét, borzavirágot roncsolj öszve, tégy sáfrányt is hozzá, csinálj gyenge ruhából apró zacskót egy nehányat, az menyi az szemet belepi. Avval az tört füvekkel, virágok tört porával tölts meg őket, tedd egy tizta mázos csuporban, tölcs jó erős bort reá, forrald fel, főzd meg, végy ki kettőt benne, facsard ki nagyjából, tedd az szemeire; ha hűl, meg mást reá, ismét egymásután; így párold.*

27 *Szívfogástól való.* Az csuka-állát törd meg, idd meg borban; igen jó rákörménynyel.

28 Az veres hagymának rojtyát főzd meg faolajban, avval kend. Az rojtaját kösd reá gyakorta az sülyre, igen enyhül véle. Tudni illik; *az dagadó sülyre igen jó.*

29 *Az pecsenyés szemről való.* Egy tiszta réz medenczébön tölcs annyi fejér bort, az menyi egy lúdtojásban térne, milye lágy sót, az három újjod között tér, háromszor vehetsz, vesd belé; tedd olyan helyre, hogy senki meg ne mozdítsa. Az mely nap, mely órában oda tetted; azon nap azon órában vedd elő onnat az medenczét, és az medenczében talász zöld vizet; avval kenjed fájdalmas szemeidet.*

Az egé[sz] [k]önyv külön féle [mind medicusok or]vosságainak már mind [b]első, [mind kül]sőknek, és borbélyi [mesterséggel] járó gyógyításnak formája, [táb]lája és mutató rendi az [főtől] fogva egész az talpáig ... belső és külsőkkel együtt.*

Az első levéltől fogva az [tizedik] levélig az főnek nyavalyájáról,
Az szemfájásról – az – 11–26.
Az kinek az orra vére jár – 27–29
Az fülnek nyavalyájáról – 30, 61
Az szájnak nyavalyájáról és fogfájásról az 43.
Az kinek inyének nyavalyája vagyon 44
Az nyelv békájáról 46
Az büdös szájról 47.
Az ki sárgul arczul 47.
Szája az kinek felfőtt 48.
Az nyelvről 48.
Torokfájás, torokgyék 49.
Csöcs fájásról 54.
Az kinek teje nincsen 57.
Az hurutról 58.
Fuladozásról 60.
Szívnyilalásról 61.
Melyfájásról 61.
Kutyamarásról 62.
Az orra vére járásról 27.
Hurutról való 62.
Nyilalásról való 63.
Oldalnyillalásról 64.
Az kit szíve fogna 64.
Az erős nyillalásról 64.
Oldalnyillalásról 65.
Szűvdobogásról 65.
Szűvnyillalásról 66.
Láss ezekről egészen az 71-ig
Az huruttal együtt láss többet
Gyomornak nyavalyája, emmésztésről, az többi 71.
Láss többet az nyolczvan 82-dik
Hasfájásról, hastekerésről, vérhasról az 83-és 91-dik
Gelyeztákról az 96-ik levélig
Az hószám megrekedésről 97.
Az vérfolyásról 101*

Az ki vérrel vizellik
Az ki vért okádik 104
Vérpökésről 106
Vérfolyásról 107
Kólyikáról 108
Fuvalkodott hasról 109, 113-ig
Köszvényről 114
⟨Az százhuszonöttödik levélig 114–125.
Az vízi kórságról 125⟩
Árrénáról 125
Az kinek férfisága megveszett 135
Az nagy betegségről 143
Az belső és külső sülyökről 144
Az kinek véghurkája kijár 148
Köszvényről való ital 161
Az ótvarról, koszról 245
Az folyosóról 162
Büdös szájról 163
Szeplős orczáról 164
Az ki sárgul arczul 164.
Gelyváról 166
Görcsről 166.
Az kinek szakálla nincsen 166.
Az kinek orrát vagy fülét az hideg megvette, vagy lábát 167.
Az mely emberen seb esik, és az vére meg nem akar állani 167.
Fájdalom-vonó eszköz 168.
Szakadtságról való ugyanott.
Égésről való 169.
Dühös eb marásáról, ínereszlésről, ott pattant fakadásról, sérésről 170, 172
Az kinek beli ki esik ugyanott.
Orbánczról 174.
Pokolvarról, étetésről, az kin az himlő ki nem üthet 175.
Az vak körömről; az kinek keze vagy lába felzsugorodik 176.
Az mely ember megsérszik, ha régi volna is; nyíl-, vasvonásról 167.
Az kiben puskagolyóbis vagyon, és dühös eb marásáról 178.
Inaknak lágyításáról, rothadásáról 179.
Túros lábról 180.
Az süket ember fülében való víz 180.
Az bükkfában való víz varasnak, rühesnek való 181.
Az franczuzról 182, 183.
Orbánczról ugyanott
Az kinek szakálla nincsen uott.
Kopaszságról ugyanott
Szomjúságról uott
Az mely asszony nem szülhet ott
Ha teje nincsen ugyanott
Az kis gyermek himlőjéről } 185.
Fene ellen – tüzes dagadásról }
Kígyómarásról és fene, és sz. Antal tüzéről, száj 186.

Az mely seb rothad
Hidegvette lábról
Vérállító szerszám } 187.
Sebgyógyító írek külön-külön renddel 188, 189, 192-dik.
Fene ellen 190
Túros lábról, orbánczról 191
Fene ellen; az mely ember megdühödik 192
Dagadt lábról, állott sebről 193.
Régi sebről, vad sömörögről, szőrféregről 194.
Tetves, serkés főről 196.
Túrról, vad sömörögről Horvát Péter flastroma 197.
Részegségről, vad sömörögről ismét 198.
Dagadozó emberről; az ki minden testiben dagadoz; beteg embernek való főtt víz 198.
Rothadás ellen; szakadt tökösségről; az kinek tüdeje, mája rothadna 200.
Az álmotlan gyermekről 201
Az mely seb megáll, nem gyúl 202
Az mely embert általvernek tőrrel vagy szablyával ugyanott
Az szakadt-tökös emberről u,ott.
Hurutról, száraz betegségről 203.
Ugyanannak való feredő 204
Farkas seb ellen; az kiben kígyó vagyon; Carsai varról 204.
Az kinek testét az vér elfolyja 205.
Tüdője az kinek megveszett vóna avagy megrekedett 205
Az kinek lábán apró lyukak vannak, arról való remedium 206.
Rothadásról; dagadt szemről; az kinek mája fájna jobb felől 207.
Mérges kelevényről ugyanott
Sérésről és fenéről 208.
Purgatióról igen jó 207.
Dögös, mirigyes időben 260.
Az mely embernek valamely tagja vagy mája száradna, arról 208.
Az lépnek nyavalyájáról és sárgaságról való 208.
Sárgaságról 209. levélen
Az lép dagadásról 210
Az szenvedhetetlen fájdalomról 211.
Az harmadnapi hideglelésről 212.
Negyednapi hideglelésről és hagymáz; hideglelésről ugyanott 213.
Mikor az hagymáz rád akar jönni; szítató vomitoriumról 216.
Száraz betegségről ugyanott
Ha lábad dagadna és az szemről sárvizet vontató remedium 217.
Pokolvarról való és mirigyről 219.
Ájulásról és gutaütésről 220.
Náthától való egy néhány 224.
Az nagy betegségről való szítató 225.
Még ugyan corságról 226.
Hideglelésről való flastrom és náthától 227.
Büdös szájról 228.
Far-zsábáról való meredek 229.

Az kicsiny gyermek igézetiről 230.
Az bolond hagymázról 234.
Az gyermekszülő asszonyról 235.
Az mélancóliáról, lépdagadásról 236.
Az főszédelgésről 237
Az kinek keze vagy lába elesik 238
Az kámforfőzésnek formája és miből s miképen 240
Álomhozó szerszám 241
Hideglelésről való írás 242
Nagy hevséggel való dagadásról és fogfájásról 242.
Az májnak hevségéről és dagadásáról 243.
Az szájfájásról 244.
Hagymázról 245. levélen
Szájnak, toroknak való víz 244.
Hagymázról való 245.
Az mely fájós fogban féreg vagyon; az köszvényesnek való orvosság 246.
Fülzúgás ellen való 247.
Az igen igen fulladozásról 247.
Az fenéről 248.
Az egész ép emberben hány font vér vagyon; egy óráig mennyi pulsus által szűrődik által az szíven, arról 248
Egy néhány hasznos füveknek nevei 248
Ínynek, foghúsának bontakozásáról igen jó 258
Az enyves, sükeres flagmáról 259
Az igen okádásról 259
Részegségről ugyanott
Dögös és mirigyes időben való, igen hasznos eszköz 260
Még ugyon vérfolyásról ugyanott
Ember szemén való hályogról 261
Az kinek vérpecsenyés az szeme 262.
És az rekedésről 262.
Hideglelésről ismét 262.
Az eves fokadékokról 80
Az mely ember megdühödik 263
Hogy az úton el ne fáradj 268
Hogy jó elméd legyen 268
Hogy az kezed meg ne fázzék 268
Az nyúlnak epéjéről 268
Az fogságról 269
Az szépítőről és az fülemüle epéjéről való tudomány 270
Az nyúlnak tüdőjéről 270
Az igen vérmes szemnek való az nyúlnak tüdője melegen
Az hernyó-tiltásról való 271
Az kánya-madár nyelvéről 272.
Az igen igen fojtogató hurutról 273.
Az könnyen tanulásról, rabság ellen valóról
Az nyúlnak epéjének hasznáról 269
Az szemölcsről való orvosság 82, 83
Az békatojásról való tudomány 275

Ezen helyben juhnak, disznónak orvosságát megtalálod, lúdnak, tyúknak tojásáról; az tehénnek is, hogy bő teje legyen, megleled 276. levélen
Vízi corságról 125
Sárgaságról való 280.
Az szeméremtestnek dagadásáról, fuvalkodásáról 132.
Hogyha szent Pálfordulása napján
Fényes tiszta üdő lesz, – Jó esztendőt, bőőt várj
Ha ködös lesz, – pestist várj
Ha eső vagy hó lesz, – drágaságot várj
Ha szelek fúnak, – háborúságot vár; minden drágaság és háborúság után penig nagy mirigyhalál. Világ kezdetitül fogva így volt, így is lesz.*

30 *Orbánczról igen jó.* Annak tagjai ... víz kell kenegetésére. Egy csuporban bort kell tölteni és oztán temejént, temsót öszve kell törni, az csuporban, az borban kell tenni, háromszor megforralni, azzal kell kenni.

31 *Hideglelléstől való flastrom.* Nyúlkáposztát, úti füvet, borzafának jövését eczettel, sóval törd öszve jól, kend ruhára, kösd az pulsussaira.

32 *Szívnyillalásról igen jól.* Fenyőmagot, székfüvet főzd meg mézben, az hol nyilalik, kösd reá, menten megáll véle, de megtörd elsőben az fenyőmagot, székfüvet.*

33 *Főszédelgésről igen jó, jó.* Szerecsendió virága, sálya, corijándrom, szelet kenyeret piríts meg, hincs meg borral, hints meg ez szerekkel. Úgy egyed egynehány napokon, oztán éjomra nyelegess egy-egy borsóni temejént el reggeleken; az corijándromot rágjad erősen.

34 *Az tyúk bal szemét vedd ki,* hordozd nálad, minden ember szeret, ha ellenséged volna is. Hidd el, ha való, valá, ha igaz. Próbáld meg, ha nem hiszed.

35 *Az mely beteg ember vizeletiben* az asszonyember tejét belé ereszted, ha alá száll benne, meggyógyul; ha penig eloszol benne, meghal.

36 *Ha penig az hagymázos embernek* fekete az vizeleti, fogait csikorgatja, ereje nincsen, nehezen veszen lélekzezet, s a többi; meghal, nem él meg.

37 *Új hályogról való.* Szedd meg az fokhagymának kicsírázott végeit, végy az mely asszonynak fia vagyon, annak tejében, törd öszve vele, facsard ki annak levét, azt erezd az hályogos szemben egy nehányszor, valet.*

38 *Az vérhályogról.* Fogj egy galambot meg, annak az jobb szárnya alól eressz vért, azt erezd az szemben egy néhányszor.

39 *Orbánczos sebre igen jó ez.* Az földi tököt ásd ki, reszeld meg, aszald meg, törd meg, hintsed az orbánczos sebet vele, csuda hasznát látod. – Az baraczkmag ismeg úgy használ túros sebes lábra.

40 *Ha fogad fáj.* Belind-magot törd meg, gyúrd keményítőben és ebtejben; tedd az fogadra, megáll.

41 *Az hideglelős embernek való flastrom.* Úti füvet vagy levelét, aranynyal versengőnek levelét öszverontván, elegyíts köziben aprón tört czilyán-magot, kormot és sót, melyet flastrom formán kenj ruhára, kösd az pulsusaira az két kezen. N. B.

42 *Az mely seb rothad, arra így élj.* Az komlót főzd meg jó erős borban jó erősen, hogy felettébb elfővi [?], szűrd le, vess temsót belé, kösd azzal.

43 *Ha hideg lel.* Főzd meg az fekete űrmöt vízben, edd meg éjomra melegen.

44 Vedd eszedbe ezeket jól:
Az érvágásban, köpölyözésben, és fereztésben ilyen rendet tarts. Áprilisban, májusban igyekezzél inkább eret vágatni, melyben se igen hideg, se igen meleg ne legyen, vagy nincsen; igen tiszta üdőben igyekezzék eret vágatni vagy köpölyözni. Az újság után olvass 6-todik napot, 11 napot, 12diket, 13, 15, 17, 18, 22, 23, 24, 25, igen jól éllesíti az elmét, 26dik nap igen jó, mert eztendő által guttaütés, hideglelés nem bánt, 28dik is igen igen jó.
Az újság, ha délelőtt lesz, az naptól fogva számláljad az napot. Ha penig délután lesz az újság, más naptól fogva számláljad az felül megjedzett napokat igen tizta üdőben.
Őszszel penig Szent Mihály havában jó, mikor az hold az kos jegyben vagyon, vagy leszen, vagy az mértékben, vagy lövőben, vagy vizöntőben leszen; az lábaidat ha gyakorta mosod ez üdőkben vagy napokon, az fejednek és szemednek nagy épülése leszen.
Az henyélő, vezteg heverő, eleget evő s ivó ember izasztó feredővel éljen, mert az bőri húsa között való sok nedvesség az szeme világát elveszi. Lábát penig meleg vízben mossa, igen, igen használ az szemnek. –
Az érvágás penig [jó]zan elmét kíván, mértékletességet. Ne haragoskodjál, az búnak békét hagyj. Az kövér emberek éjomra fürödjenek. Az ösztövér emberek penig 3 órával étel után; az kin penig valami folyás van, vagy főfájás, vagy fogfájás vagy seb vagyon, vagy hévbetegségben vagyon, az feredőnek békét hagyjon. Az feredőben, utánna ne egyél mindgyárt, mert igen megárt az májnak, lépnek. Feredni pe[ni]g akkor jó, mikor az hold bika, kettős, rák, mérték, scorpió vagy hal jegyekben vagyon. Az úton járó embernek, kinek az veríték az testére ragad, jó igen feredni.

45 *Az törött lábra.* Törd öszve az szilfának levelét eczettel; avval kössed gyakorta. Igen jó ez kiválva.*

46 *Hidegleléstől való jó* . . . . . Linária azaz len levelű fű, másképen fagyükerű fűnek is híják; annak ásd ki az gyükerét, aszald meg, törd meg, idd bé élesztőben; igen jó egyik hideglelésre asszonynak s leánynak.

47 *Hurutról.* Fenyőmagot, kakukfüvet, székfüvet, isópot főzze meg, annak levét igya éjomra reggel.*

48 *N. B. Szemvilágról való igen jó.* Egy kis gyenge vékony ruhában tégy egy kis kígyóhájat, avval kenegessed az szemedet; egy nagy kígyónak vedd ki az hájját, avval kenjed homályos szemeidet. Igen jó, elhidd.

49 *Laurusfának gyümölcse* az babér igen jó orvosság juhnak, pipének, disznónak, meg embernek.

50 *Az kinek igen igen fájnak az lábai, hogy nem járhat rajta.* Az farkasalmát főzd meg ugyan jól, hogy megroshadjon, annak levével mossad, pároljad gyakorta, és mossad is igen két hétig, de igen megnehezül utána, az jele, hogy megjavul véle.

51 *Vedd eszedben ezt jól.* Hogy mikor az tél száraz dérrel és szelekkel mégyen végben, az tavasz penig utána nedves leszen, akkor nyáron igen uralkodik az embereken az szemfájás, kivált az kün ülő szemen, mert mentől kün ülők az szemek, annál inkább uralkodik rajtok ez nyavalya; elhidd ezt.

52 *N. B. Az hernyót elűzöd,* ha régi szalmát gyújtasz meg; avval füstöd őket gyakorta.

53 *Szemfájástól ez is jó.* Az tolvaj sepfűvet főzd meg borban, ha csak vízben is, de jobb az bor, – azt kösd az szemedre egy nehányszor. Hamarjában is-

mét az belind-level is jó reáborítani az fájós szemre, míg el nem borítja igen az vér.

54 N. B. *Ha vereshagyma-magot* akarsz vetni, vagy sárgarépát, vígy ganéjos tócsából vizet, abban áztasd meg, míg megcsírázik valamenyire, azután vedd ki, tedd egy kevéssé az szellőre, hadd szivalkodjék az vizétől, úgy vesd el, jobb leszen.

55 *Valamit hold-fottára vetsz,* az alánő az tövére, úgy mint veres hagyma, répa, retek; Valamit penig holdtöltére vetsz, az felnő levelében, szárában, torzsában, úgy mint káposzta, olasz kapor, az többi.

56 7 *hedik* Máji támad fel az eb-csillag, vagy kutyacsillag; akkor jó magot pró-[bálni], előtte venni.

57 *Pünkösd havában* az disznók az mezőben az mérges férget könnyen megeszik, és meghalnak tőle, azért az italokban tégy angyelika gyükeret, had ázzék, arról igyanak, nem halnak meg, megemésztik a mérget.

58 *Szent Jakab havában* kell az mályvarózsának, rutának tövét kiásni, mikor az nap orozlánban vagyon, és az hol az hold nevekedik is, azt apróra metélik, czérnában fűzik azt, az nyakára és pulsussaira kötik az nehézség ellen az betegnek vagy kórságosnak.

59 *Augusztusban* kell az borzának gyümölcséből liktariomot csinálni, verjék által az szitán és megtört fahéjjal elegyítse meg, úgy jobb lesz.

60 *Az mékasokat* bé kell dugni, mikor hó esik, mer az mé megvakul tőle.

61 *Az kik orvosságnak* való füveket akarnak ásni, két kiváltképen való üdőt választanak arra vagy neki. Egyiket augusztusnak holdtöltére, avagy két Boldogasszony nap között. Az másikat hagyd májusnak holdtöltére.

62 *Juhos ember* szedj pünkösd havában egerfalevelet, tedd el, szárazd meg, úgy tedd el. Januariusban tedd eleiben, ha az melyik megeszi, egészséges; az melyik nem eszi, annak mája, tüdője nem egészséges, hanem igen mételyes, meghal. Ezen köny[v]ben megtalálod orvosságát az kétszáz92 kettődik levelen; két rendbéli is vagyon rólla. Igen jók, elhidd.

63 *Az disznók válujában,* italjában esztendő által angyelikát, gyükeret tartasz, és mikor az izi is kimegyen, meg mást tész bele, egy disznód sem hal meg, ha a másé leomlik is, az tijed megmarad, egy sem hal ....

64 *Szederjes vijolának hasznai.* Az kinek az bortól másnap fáj az feje, kössön egy csomót belőle, szagolja, elmulattja véle, kösse is be vele, igen jó. Az mely vijolát csuporban tar[ta]nak igen jó hagymáz ellen, és minden hévségek ellen kis gyermekeknek, kiket nehézség tör, mert mindennemű hévséget megolt, megerősíti az szívet, az hasacskáját nyitva tartja, és az öklölést megcsillapítja, ha csak vízben főzi is, mézet teszen bele, megissza, purgálja szép gyengén és újítja embert, [igen] tisztítja az vért az em[ber]ben.*

65 *Martiusban* igen egészséges, hogyha kikeletkor az borzajövést meleg vízben hányod, hogy megvonja; osztán saláta-formán megcsinálod, meleg vízben kimossák, eczettel, olajjal megcsinálod, úgy eszed meg. Az komló-jövést is még úgy azon formán.

66 *Áprilisben* az csilyánt ha megvagdalod és búzakorpa közzé kevered, az tyúkoknak veted, sokat tojnak tőle.

67 Ha penig azt akarod, hogy esztendő által egészségesek legyenek az disznóid, végy kégyófű gyükerét, úti füvet, fejér rutát, ürmöt, mindenikből egy-egy marokkal egyaránt, törd mind meg, főzz árpát annyit, menyit megehetnek, annyira, hogy megdagadjon és kicsírázzék, tégy vagy két marék sót is hozzá, és add megenni az disznóknak, hajts be az ólban, hadd aludjanak reá jól;

Isten után jó egészségesek lesznek. Tekenős-béka is jó. Ha az italjokban áll mindenkor, angyelika is jó.

68 *Ha az földi balha* enni kezdi az plántát, hints meg hamuval avagy olyan hulladékokkal, az kit az tímárok az bőrről levakarnak; vagy holt szenet törjenek meg, avval hintsék és kormot. Ha öntözni akarod, keserű füvet főzz meg, annak levével hidegen öntözzed.

69 *Az mely magot meg akarsz* oltalmazni, olyan vízben áztasd, az mely vízben olaszkáposztát főztek; avagy törd apróra az fokhagymát, tölts vizet reá, hadd lágyuljon, szűrd le róla, tölts az magra, hadd ázzék benne, tölcs le róla, hadd szivalkodjék, hogy öszve ne ragadjon. Úgy vesd el az magot, vereshagymát, répát, retket hold fogytán;* ho[ld] újságra nem jó, mert csak felnő az szárában.

70 *Ha azt akarod,* hogy meg ne csaljon az új búza vagy új rozs, mikor kenyeret akarsz sütni, elsőben szárazd meg jól, vidd az malomban, őröld meg, és mikor kovászt s tésztát csinálsz, akkor tüzes követ takarj az tésztában, hadd úgy egy éjszaka, reggel dagaszd meg, az mi az módja; és mikor leszaka[sz]tod kenyér számban, akkor seper meg az földet, az hová szakasztod, öntözd meg vízzel gyengén, teríts egy abroszt le, úgy hányd reá az tésztát. Jó erőköt veszen az tészta az nedves földtől.

71 *Az igen tikkasztó fulladozástól.* Főzd meg az fejér ürmöt borban igen jó kenyérhaj alatt, jó melegen azt igya reggel, délben és estve; hanyatt fekegyék, az melyét kenjék: az fejér mályva gyükeret aszald meg, törd jól meg, szitáld meg, főzd faolajban vagy lenmag-olajban, vagy bükkmakkolajban, vagy csak vajban is.

72 *Az elesett kézről, lábról és nyelvről.* Ásd meg az czilyán gyükeret, törd öszve jól székfűvel, kömménynyel és zsályával együtt, töltsék reá az beteg vizelötit, főzzék meg jól, jó melegen, az mint elállhatja, mossák, kössék is, mártsanak ruhát belé éjjelre, avval kössék.*

73 *Ha csak az nyelve esik el.* Csak mustárt rágjon erősen, az szájában forgassa keményen. Csinálj ilyen szájvizet: tárkontövet, zsályát, izsopot főzd meg borban, azzal mossa gyakort[a] száját.

74 *Ha penig az szájában tüzesen dagad és nagy hévséggel vagyon.* Tehát salátát, szederjet törd öszve, annak levét facsard ki, avval kenjed az *dagadást.*

75 *Fogfájásról igen jó.* Fülfűnek, ebszőlőnek, belindnek levét facsard ki, tölcs három annyi tejet hozzá, márts ruhát bele, ragaszd a hol fáj.*

76 *Az igen-igen nagy fogfájásról.* Témsót, gallest törj apró porrá, szűrt szurokkal elegyíts öszve, vond ruhára, flastrom formán kösd reá, az mely felől fáj, onnat.

77 *Az hószám rekedésnek okairól, jeleiről, vagy jelentésiről.* Okai ennek, megrekedésinek sok. . . . okai lehetnek: néha az vérnek nagy bőségétől, sűrűségétől, nyálasságától és hidegségétől, néha annak másfelé való takarodása, úgy mint orrán, száján, fülén, néha az alfelén való sülyös ereken. Néha ennek oka az ereken, melyeken ki szokott takarodni, annak megrekedése, bészorulása. Külső okai lehetnek: hideg szélen való já[rás], kiváltképen akkor, a mikor annak rendes folyásának [k]ell lenni. Hosszas búsulás, félelem s az többi, melyek mind hűtik, sűrítik az vért, s fogyatyák az erőt, mely az természetet az tisztulásra segítené, ide való az hideg, és hideg étel, ital, hosszas álotlanság és többek e félék.*

Jelei az hószám megrekedésnek. Az főfájás, mely az szemeit is elfogja, vállaközi s derekát elfogja, egész testének nehézsége és lankadtsága. Az ilyen beteg

igen gondolkodó, szomorú, rút-szinű, ételt nem kíván, ottan-ottan csömörlik, sokat pökdös, csoklik.

Jelentései ebből mindenkor, ha hosas talál lenni, egyéb nyavalyák is következnek, vízi kórság, egyéb dagadozások, fulladozások, az testében széjjel bujdosó fájdalmak, nehez lehellések, hurut, főszédelgés, ájulás, több ez félék.*

78 *Az nyelvnek békájáról, annak dagadásáról.* Fekete gyopárt, tárkont főzd meg eczetes, mézes vízben, avval mossad gyakorta. Úti-fű kifacsart leve is jó mosni vele az békáját, annak dagadását.

79 *Milefoliom, azaz egerfark-fű.* Ennek mind virágát, levelét, gyükerét törd öszve sóval – milye sóval, tudni illik –, és egy kis kovásszal; flastrom formán kösd az mirigyre, kivonja mérgét.

80 Hasonló formán az angyelika-gyükér, ha megtöröd mézben, kovászban, ruhára vonszod.

81 Még jobb az varas békát ha júliusban fogod, megaszalod, megtöröd porul, kovászban csinálod és mézben; akár penig azon aszú békát borban áztasd meg, úgy tedd az mirigyre; úgy kiszíja az mérget, hogy ugyan megpuffad az béka rajta.

82 *Igen híres, jó mérges, dögös időben eliksir vagy inkább elixiraliatum.* Végy 20 fő fokhagymát, tisztíts meg fokonkén[t] szépen, törd meg igen jól, egy lombikot tölts reá háromszor lejárt égett bort, ismét 20 fő fokhagymát tisztíts meg, törj meg, tölts fel azon lejárt égett borral, háromszor így jártasd le. Az lesz osztán az igaz elixir aliátum, melyből minden reggel egy-egy kalánkával be kell venni; ha igen erős, pápafű-vízzel elegyíts meg.

Ugyis az végre igen jók ezek az füvek, gyükerek: úgy mint angyelika, zedoaria, imparatoria, babakalácsa avagy carlina, Csaba-íre, Szent László füve gyükere, tormentilla, bistorta, petasilis dictalmus; ide való az magyar terjek, az fokhagyma és az vereshagyma. Igen igen jók.

83 *Aki meg akar himlőzni.* Ezek az jelei, elöl járó postái; hogy azt az forró hideg elleli, feje vékonya fáj, sőt az egész dereka fáj, mivel az derekában fekszik egy nagy ér, melyben felette szokott forrani az vér az forróságban, melyben nagy fájdalmat szenved és érez. Néha nyughatatlan állatlanság előzi meg, hányásra való erőltetés, néha penig nagy álom. Néha rettegések, reszketések sőt az nyavalya is kitöri, rekedezés, nehéz lélegzetvétel, néha sok prüszkölés; szemei fénlenek, könyveznek, esze nélkül beszél, orczája piros és mintha dagadt volna. Ez jelek penig nem mind egyszersmind vadnak egyaránt minikben [így], mert az himlő nemcsak az bőrön kül vadnak, hanem belől is rakva vadnak az belső részei is, azért súlyos az beteg.

84 *Az igen bő tejű asszonynak az kebele fáj az sok tejtől.* Az nyakas tök levelét, úti füvet eczettel törje öszve, azzal kösse.

85 *Fájdalomenyhítő oldalfájásról.* Fejér mályva gyükeret, fejér liliom tövet, vijola levelet, székfű virágot, borzafavirágot és lenmagot törd öszve jól, főzd meg sáfrányos tejben, kösd oda melegen, az hol fáj.

86 *Ódala nyilaltató ember* kenje vagy kenesse tyúkhájjal az fájó ódalát gyakorta.

87 *De ha hurut, zöldet vagy feketét hurut kiveti,* igen veszedelmes. Hosszas nyavalya után hurut, ódalnyillalás az is veszedelmes; igen jó az örménygyükeret is főzd meg, mézeld meg egy kalánnal, melegen igyad estve, reggel.

88 *Az elesett tagról, kézről, lábról való kenet.* Végy fél lott borsot, lágy milye sót és mustárt, magját főzd meg borban, törd meg. Hogy meghűl, elegyíts öszve az tört és szitált borssal és sóval, tedd faolajban, melegíts meg az tűznél, ereszs egy kevés vijaszat is köziben, hadd legyen kenet belőle, avval ken-

jed az elesett tagot gyakorta. Jó igen e végre az rókaháj vagy zsír, vadmacskaháj, borzháj, medveháj, mivel ezek mind melegítők. Jó ez végre az házi kövér récze is, ha úgy élsz vele, az mint leírtam az ő helyén ide alább, veszed hasznát.

Ugyan ezen végre igen jók, kenni vele: laurus olaj, kőolaj, hidd el bár. Ez laurus fának gyümölcse az babír.

89 *Az nagy betegségesnek vagy kórságosnak, vagy nehéz betegnek is hiják.* Reszeljék meg az bazsarózsának gyükerét vagy tövét, kössék gyenge ruhában, kössék az nyakában, hadd szagolja gyakorta, hadd járja meg az fejét annak creje.

90 Jó tanulság ez mind *guttaütésben,* mind az *nehéz nátha* ellen, hogyha az gyontát, tömejént, aszú veres rózsát, fejér makk magvát, mindeniket egyaránt törjön öszve, egy új fazékban tegyen eleven szenet, arra vesse az tört porokat, borítsa bé magát egy ruhával, hadd menjen az orrában is jó bőven, az süveget is, az melyben hál, füstölje, úgy háljon, kivált éjjelre.

91 *Az szeme fájó ember* hűvösítő italt igyék akkor, mikor orvasolja. Az mezei sóskának gyükerét vagy tövét főzd meg, annak levét igyad; igen-igen jó hívesítő ez egyben.

92 *Az erős, sós, nedves flagmától való.* Hurut ellen való igen jó orvosság. Főzd meg az répát, jobb az karó répa, mert édessebb, az levét szűrd le és abban tégy malosa szőlőt, édes gyükeret, vijola gyükeret, vagy kék liliom gyükeret, főzd meg erősen mind együtt, ennek is az levét szűrd le, és tégy jó bőven nádmézet vagy színmézet, főzd meg jól, újabban jól, szűrd le; estve, reggel jó melegen igyék belőle. Ha az melyét és tüdőjét enyves és sült flegma töltötte el, így áztasd azt fel onnat, huruttal kihánnya.

93 Eczetes czibrét csináljon, abban főzzön tárkont és sályát, szűrd meg; vess mézet bele, úgy élj vele melegen.

94 Mágneskövi, sáskő igen jó az *nehezes asszonynak,* ha az köldöke táján viseli, mind az kettő.

95 Jó az szőlőmag is, ha megfőzik, megtörve veres borban, mint az pépet, ragaszd az köldökére.

96 *Aréna ellen igen-igen jó or[vosság].* Az veres hagymát reszeld meg, főzd meg faolajban vagy vajban, vagy új disznóhájban, kend ruhára, kösd be az ágyékát véle.

97 Az fejér mályva gyükeret főzd meg vízben kenyér haj alatt, hogy leve sűrűcske legyen, vess annyi nyomó nád mézet bele, azt nyalogassa.

98 Jó az kecske baknak húgya, ha mihelyt ereszte, azon melegen iszsza; kő rontani, morsázni, tisztítani.

Ide is jók azok az lúgok, az ide az alább leírva vadnak – 128, 129. leveleken vagyon írva.

99 *N. B. Az hidegvette lábról, kézről és fülről.* Az répát hasogasd, önts meg forró vízzel az héját, avval kössed az hidegvette tagot, de mikor az répát megöntöd forró vízzel, hadd álljon benne egy kevéssé benne, úgy hánts le az héját, úgy kösd az hidegvette tagra vagy helyre.

100 *Fájós szemről való jó.* Főzd meg egy tyúkmonyat jól, az székit vedd ki, szépen az fejérit, hints meg égetett meg tört gáliczkővel és tört gyömbérrel és tört szökfűvel; álljon úgy egy darabig, azután egy jó erős vékony ruhán által facsard ki az levet egy ivegben, abból eressz egy-két cseppet az szemben.

101 *Az igen benn való sérésről vagy hurutról való orvosság, jó.* Az fekete nadályfűnek gyükerét, tövét ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg borban kenyérhéj

alatt, de szerecsendiót virágával, és szökfüvet törve tégy belé és mézet, úgy igyad gyakorta.

102 *Torokfájásról* kovász, eczet, fokhagyma.*

103 *Régi, szemen való hályogról.* Az hollónak epéjét vedd ki, azt ereszd három nap három cseppet az hályogos szemben; ha negyven esztendős volna is, megvékonyul, elapad magában szépen.

104 *N. B. Más azonról való jó.* Pünkösd havában végy el az fecskének fészkéből három tojását, mikor ötöt vagy hatot tojik, mert ő zápot nem hágy, hanem mind kikölti, az menyit tojik. Ennek ha szerit teheted, igen-igen jó. Tedd hév vízben, hadd aludjék meg, osztán tedd vissza az fészekben, és az fészek alá csinálj lepedőt vagy feszíts, úgy hogy mikor az fecske tisztítja az fészkét, megtalálod ott az kövecskét, az melylyel kihajította az megaludt tojását és evvel az kővel értessed az hályogot az szemen, lehajítja az szemről szépen, ha régi vóna is.

105 *Ismét mártiusban* öld meg az anyja-szopó malaczot, míg nem eszik, addig vedd ki az gyomrocskáját, akaszd fel harmad napig meleg helyen szegre, annak gyomrában az mit találsz, vedd ki, elegyíts olyan csöcs-tejben, az kinek fia vagyon, ereszd az hályogos szemben.*

106 *Másképen is jó,* mert az fokhagymának csíráját, ha megtöröd, csecstejet ereszt bele, avval kifacsarod, azt ereszted is az szemben; használ igen.

107 *Az kinek hirtelen elvész az szemevilága, hogy holdvilágon egy cseppet sem lát.* Mikor marhát ölnek, vedd el annak meleg máját, annak vérit facsard ki, ereszd az szemében, megjű az szemevilága. Az májat süsd meg, edd meg reája.

108 *Nagy morinról vagy tályogról.* Óhájat avagy vese faggyat olvassz el, szurokkal főzd öszve, törj temsót és cristály üveget szép aprón, szitáld meg, keverd el benne jól, hogy csoportoson ne maradjon, avval raggasd, kössed; fejér mályva is jó köziben.

109 *Rüh vagy sennyedeg ellen.* Jó zászpa, örmény, acza laputöve, édes lapu, örmény avagy gyükere, büdöskő, vereshagyma.

110 *Hurútról való igen jó.* Főzd meg vékony borban az fenyőmagot, kakukfüvet, isópot, jó melegen igyad; vess mézet bele.

111 *Az megfulasztó hurutról.* Az petreselymet, retket, kömént, mind gyükerestül, levelestül; ezeket főzd meg borban, vess mézet bele, jó melegen igyad gyakran.

112 *Rüh ellen.* Az kutya-cseresznyének hánts le az közebső héját, főzd meg erősen édes tejben, és mikor meghűl, eressz egy kis élesztőt bele és kovászt és temsót, szilig-sót is egy keveset. Tedd fel az kemencze tetejére, hadd éledjen meg, azután kenjed az rühest véle gyakorta; megjavul.

113 *Az vereshagymát* hasíts meg, hints meg az rétei közit, megtört büdös kővel süsd meg parázsa alatt, azután törd meg, kenjed vele egynéhányszor.

114 *Ismét rüh ellen.* Áss egy falka zászpát, főzd meg, sósd ugyan jól meg, úgy feredjél meg benne háromszor, de mindenkor újabban főzött feredőt, abban feredgyék. Ugyanakkor törjön örménygyükeret óh hájban, avval kenje meg magát.

115 *Az igen fájó fogú emberről.* Végy egy fél marok kendermagot, egy új csuprot, abban vesd bele az kendermagot; végy az révhelyből három apró köveket, mint egy-egy tyúkmony, akkorákat. Vesd az tűzben, hadd tüzesüljön meg egyenként, vesd az csuporban, és mosd meg az szájadat, és táts fel az szájadat, hadd menjen az szájadban az füst, az három tüzes köv egyenként egymás után legyen.

116 *Vizi kórságtól való remediom.* Az szapora fűnek gyükerét törd meg, főzd meg borban akár vízben, süss tüzes vasat belé vagy hétszer egymás után, azt igya rend szerént való italjában minden nap.

117 *Tályogra igen jó.* Pünkösd havában az mely disznó az pásiton lakik, annak ganéját szedd fel, azt elegyíts meg eczettel, fokhagymával, avval kössed gyakorta tályogot vagy nagy morint.

118 *Kígyómarásra igen jó az.* Az fokhagymás meleg tejt, ha megsózod, avval mosad gyakorta, megtér véle.

119 *Égésre igen jó,* ha megkened olajjal, behinted megtört, szitált alabástrom kővel.

120 *Ha az örménygyükeret* megsütöd, megtöröd, vajban megfőzöd, az ótvart megkened véle, meggyógyul véle szépen.

121 *Ha fejed fáj.* Az fekete űrmöt főzd meg borban, mosd meg az fejedet benne, és az keszkenőt márts meg benne, avval kösd be az fejedet.

122 *Az rút senyvedt sártól.* Az mely minden nyavalyának szerző oka: készíts egy zacskóban ezeket, úgy mint: földi epét, te mondád fű gyükerét és dictálmus fűnek gyükerét, apró bojtorjánnak levelét, copotnyáknak [így] az gyükerét, ebtej tövének az héját, köménymagot, fahéjat, egy ejtel borban áztasd meg, arról igyál minden nap éjomra egy néhány napig egymás után; gyomornak minden betegségét, köszvént és annak fájdalmát eltávoztatod, az mellett, ha annak idejében eret vágatsz.

123 *N. B.* Theophrastus az azt írja, hogyha füveket akar szedni és ásni, legjobb, szedje és ássa azokat holdnak 20dik napjától fogva az 30-dik napjáig. De némelyek meg azt tartják, hogy az első negyeden szedett fű csak az gyermekeknek használ, az má[so]dik negyed az ifjú legénnek, leánynak, az harmadik negyedi az megélemedett embereknek és asszonyoknak, az negyedik negyedi szedett füvek, gyükerek használnak az koros embereknek. De mind ezekből azt tanultam ki, hogy az mint eszemben vettem, akkor jó mind fű s mind töve, mikor jó erejében vagyon, – azért csak pünkösd hava töltin és 2) Boldog-Asszony napja között való napokon ássad napfeljötte előtt, *bizvást meglehet véle.**

124 Az béka-tojásnak deákul sperma ranarum az neve; ennek hasznát is megleled ebben az könyvben az százhuszadik levelen; *köszvénytől jó, féreg ölni is jó.**

125 Hogyha májusnak fotta felé az ürömnek vizét veszed, igen jó *mindenféle hideglelés ellen;* az leve penig, ha czukorral öszvekeverik, és tíz nap egymás után hozzád veszesz benne, sárga betegséget, vízi betegséget elűzi és mindenféle hideglelést. Kivált az űröm jó, mikor beveszi, igen jól izzasztja utánna, megtéríti rajtad.

126 Mártiusban, az nyírfa míg ki nem levedzik, addig vedd vizét egy fúrúval, fúrd meg az ódalát, tedd el tiszta edényben, mert sok haszna vagyon. Az *kinek tüdeje, mája, lépi,* asszonyembernek méhe vagy nádrája, vagy *szája rothad* és az ki arczul szeplős, fótos, benne mosdani, megtisztul tőle.

127 *Az mely asszony,* az ki szoptatós, *nincs teje* – igya meg az bort vajjal, az köménymagot borral, az zsályát eczettel; lészen elég teje.

128 *Egy néhány füveknek nevei*

Deákul:	*Magyarul:*
Prunella –	szilvafű;
Ranoculus –	torokgyékfű
Senetiae –	kokaslábfű

Serpentaria – kígyótráng, avagy sárkánygyükér, avagy kígyófű;
Soktérdű fű – avagy + keresztfű
Szemgyógyító, avagy tisztító, Eufrásia-fű.
Rókafarkfű – májgyógyító.
Gyűvirág – mezei pápafű, az ki olyan majd, mint az fekete májgyógyító gyopár.
Agrimonia – apróbojtorján; párlófű.
Pinpinella – erdei vad kömény,

Édes lapu, vad kapor, acza lapu avagy nagy lapu köszvénynek jó, apró katáng sérésre igen jó, cicoria neve.
Erdei zsálya dicsőséges, méregölő pinpinellával együtt.

129 *Borbélynak való fű:*
Farkas hejszakgyükér; ebnyelvű fű; farkasalma; macskatövis; Szent János kenyere; vajas igliczefű; szamártövis; csengő fű minden-gyógyító jó fű; ápiom azaz attraczel; angyelika azaz angyalfű, minden méregre jó embernek, marhának; czelidonium minus, azaz legkisebbik fecskefű avagy aranynyal versengő legkisebb.
N. B. Ez felől az fecskefű felől azt olvastam, hogyha szent Péter napján napfeljütte előtt kiássa, vele hordozza, lakatot, békót lehullat, sőt rabot szabadít, ha érteti véle és az lánczot megoldja; próbáld, ha nem hiszed. Ez penig az Szent Péter napja, Vasas Szent Péter napja, lehet Kisasszony havának első napja: Az író azt írja, hogy próbálta, úgy volt; igazán jó volna. Üszögös Péter is vagyon; Szent Péter, Szent Pál is vagyon; ez penig 29. Junii esik.*

130 *Szemölcsről való.* Az fűzfának haját főzd meg eczetben, akár az berkejét tavaszszal új levelével együtt, avval kend minden nap, vagy hatod napig; elvész rólad mind.

131 *Ugyan szemölcsről.* Az tehen mikor egyszersmind ganélik, húgyik, azt az húgyos ganét vedd fel, kenjed avval gyakorta, elvész rólad mind; probátum est.

132 *Még ugyan szemölcsről igen jó.* Salvum honorem. Az asszonyember haviszámival kend meg egyszer, elvész mindhamar.

133 *Az igen kehes lónak is jó,* ha az asszonyembernek haviszámos pendelyét megáztatod, annak levét az torkában töltöd, elhadja az keh mindjárt.

134 Sőt, az mely lónak megáll az vize[le]ti, az asszonyemberrel közösül az ura, akkor szakaszszon ki egy szál szőrit vagy fonát, dugja az vaszorájában, megindul véle az vizeleti az lónak, mindjárt. Nem igen csinos, de hasznos. Salvum honorem.

135 *Szemfájásról való; az ki nem is lát vele.* Keresd meg az disznóbabot, annak három levelét vedd, és az fokhagymának, gerezdinek legbelső czikaját vedd ki, törd öszve jól egy erős ruhában, eressz abban, az mely asszonynak fiú-gyermeke vagyon, végy annak tejébe egy kalánkával, avval törd öszve, mind együtt facsard ki azt, ereszd egynéhányszor az szemben, ez meggyógyítja szépen.*

136 *Az kinek az szemehaja reszket.* Menj oda, az hol marhát ölnek, mikor nyúzzák, az hol az nyúzott marha húsa reszket, azt mesd le róla, boríts azon melegen az szemedre, ezt bár csak háromszor cselekedd, veszed hasznát. Az kinek vékony hályog vagyon is az szemén, annak is igen jó.

137 *Ismét juhok orvossága; jó.* Egy fél kősót vesd az tűzben, hadd tüzesüljön meg; vedd ki, rakj büdös követ reá apránként, az só mind beveszi és beszíja. Az büdöskő legyen négy poturára; azt az sót oztán, ha meghűl, tedd az juhok eleiben, de másfelé égetetlen sót eleiben akkor ne tégy, innya se hadd, akkor veszed hasznát.

138 Mindszenthavában ha az zabot megfőzöd, melegen az tyúkoknak adod, *sokat tojnak tőle.**

139 *N. B. Minden másodnapi hideglelésről való.* Mikor lovat patkolnak, akkor az ló talpáról az mit lefaragnak az békája körül; azt szedd fel, aszald jól meg, törd meg jól, add meginnya az másodnapi hideglelésről, égett borban vagy eczetben, vagy élésben.

140 Ha az nyírfát, akkora vastag, mint az karod vagy szárad, az tűzre téssz, annak olaja jű; avval kend meg az *szemölcsöt,* elvész vele, de rövidegben vagdald az fát, csak azaz három araszni legyen.

141 *N. B. Ha fáj az fogad,* menykőütte fának az szálkájával vájjad az fogadat, elál az fájása véle, azaz megszűnik az fájása.

142 *Szemfájásról való igen jó.* Disznóbabot egy jó marokkal törd meg egy mozsárban, törj egy lott temejént is hozzá, szitáld meg, tyúkmonyfejérivel és eczettel kepüld öszve jól, márts ruhát belé, kösd bé az két vak-szemeit egy néhányszor.

143 *Fuladozásról.* Isopvizet, vékon bort elegyíts öszve, olvassz el benne szalamiátkot, abból igyál minden nap egy darabig; szemlátomást használ ez.

144 *Főfájástól jó igen.* Az belindmagot törd meg borban, osztán főzd meg eczetben, kösd be az homlokodat, vak-szemeidet véle; használ.

145 *Nátha ellen.* Az útifű magvát főzd meg borban, vess mézet bele, úgy igyad.

146 *Köszvény ellen jó.* Fenyőmagot, szökfüvet, temsót törd öszve igen jól, tölts erős égett bort reá, hadd álljon egy éjjel rajta, osztán facsard ki, avval kenjed az köszvént, igen jól enyhíti az fájdalmat, meglásd.

147 *Az nyelvnek békájáról való igen jó.* Mézeld meg az eczetet jól, vess tört gyömbért és szalamiákot belé, ezzel mossad gyakorta; ez meg is fakasztja, meg is [gyó]gyítja hamar. Osztán forrás vízben áztasson borzagombát, azt igya.

148 Az szalamia másképen is jó, sebforrasztani, ha őtet megtöröd, borban elolvasztod, avval mosod az sebet.*

149 *Orvosság az roncsolódott ember, esett, romlott embernek, törött testűnek.* Keresd meg az földön futót – kék verhenyes virága vagyon –, azt főzd meg, kössed vele, fereszszed is benne, ezt az füvet penig, ha megszárasztasz egy falkát benne, megégeted, annak hammát megtöröd és megszitálod, egy tiszta ruhában kötöd, és betünikát – azaz sebfű – megfőzöd, annak levében azt az hammát jól megfőzöd, és az romlott embert kened véle hasznoson. Kőolaj is igen jó kenni véle az olyant.

150 *Az ki igen csuklik.* Annak főzd meg az körvélyfának levelét borban kenyérhéj alatt; annak levét igya gyakorta, megállítja.

151 *Vizi kórságtól.* Az szapora-fűnek gyükerét törd meg, főzd meg akár borban, akár vízben, süss tüzes vasat belé hétszer egymásután, azt igya gyakorta.

152 *Tályogra vagy nagy mórinra, vagy gyilok[ra].* Az mely disznó az pazsinton lakik nyárban, annak ganaját szedd fel, azt elegyíts meg eczettel, fokhagymával és fejér mályva gyükerrel törve, szitálva elegyíts öszve, azzal kössed gyakorta melegen.

153 *Az kígyómarásra igen jó.* Az édes tejet sózd meg, fokhagymázd meg jól, azzal mossad melegen gyakorta; igen-igen jó ez. Vonj kígyó-fű gyükeret az szügyében.

154 *Az kinek csecsi megkél, megkövesedik az tüzeség után, avval így élj la.* Káposzta-levelet, bablisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört fejér mályva-

tövet főzd meg erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd reá melegen egy néhányszor.

155 *Az alabástrom* igen jó az égést hinteni véle törve, szitálva.

156 *Az mely gyermekszülő asszony az szülés után nagy fájdalmat szenved, arról való.* Keress ruszmorintot vagy majorántot, vagy fekete gyopárt, azt főzd meg vajas borban; avagy ürömlőfüvet, avval kössed melegen gyakorta.

157 *Avagy.* Listikummot törd meg, facsard ki az levét, meg annyi bort hozzá töltvén, megmézelvén, úgy igya be, igen jó ez arra.

158 *Ha nem szülhet.* Főzzék meg az fekete ürmöt, annak levét igya melegen, még az holt gyermeket is és havi córságot is kihozza az mátrából szépen; az szülésnek pe[ni]g idején fekete tyúknak epével az köldöke körül, övedzék által kígyóbőrrel, az melyet az kígyó levetkezik róla tavaszszal.

159 N. B. Az Szent György és Pünkösd között való sótalan vaj *igen jó égésre,* ha írat csinálnak belőle bozafának belső zöld hajával, tömejénnel, mastixxal öszve.

160 *Igen-igen jó purgáló;* poshadt, senyvedt sárt, sárvizet tisztító remidiomok ezek: szárcsa-gyükér, tamariskusfa héja, apró bojtorjánnak az levele, pápafüve, bárányüröm; vizes borban főzd meg ezeket, annak levét igya, vagy csak megáztatod egy éjjel, süss tüzes vasat bele hétszer, úgy igyad; ez sok nyavalyákat távoztat el Isten után. Próbáld meg bár, nem hágy hazugságban. Nagy bölcsesége Istennek, dicsőség neki örökké!

161 *Sülyre való kenet.* Igen jó mák olaj, belind-mag olaj, tégy hozzá 6 pénz nyomo len-mag olajat, ereszz egy kis vijaszat hozzájok, igen jó kenet leszen belőle az sülyre kenni.

162 *Hagymáz ellen jó.* Listicum gyökeret, keserű-lapu gyükeret törd öszve hájjal, avval kend meg vak-szemeit, tenyerét, talpát, melyét, hóna alját, vállát, könyökét és nyakát.

163 *Szemfájásról való jó.* Az fejér tömejént törd meg jól, ereszd rózsa vízben, egy éjjel álljon úgy benne az üvegben, azt ereszd egy nehányszor az szemedben.

164 *Hogyha olyan írat* akarsz csinálni, az melylyel *mindenféle seb meggyógyuljon véle,* főzz zöld írat, végy fél font olajat, crispánt mennyi elég, mennyi megződíti, mástixot fél lottot, fejér temejént fél lottot, gálicz-követ fél-lottot, témsó elég 1 lott, evvel mindenféle sebet meggyógyíthatsz.

165 *Ha madaras földed vagyon,* hogy madár az búzádat igen eszi, tehát ezeket cselekedd. Bőjtmásban az mely nyulat fognak, annak háját vedd meg, tedd el jó helyre. Mikor magot vetsz az madaras földben, menj napfeljötte előtt, oda ne lásson sok ember, az nyúlhájat vedd elő, kend meg azt az tenyeredet, az melylyel az magot elveted, úgy vesd el az magot, nem tészen neked kárt az madár.

166 *Azonról.* Mikor szántod az földet, az első borozdát, akkor az mely föld az talyigakerékre ráragad, azt vakard le az talyigáról, tedd az tanyizrában te el; mikor vetni mégy, azt az földet morsold el, elegyíts az mag közé, úgy vesd el.

167 *Hasonló ez is arra.* Valamikor vasárnap úton járó szekeret látsz, állíts meg, vakard le az kerekeiről, az mely sár reá ragad, azt tedd el, mikor vetni mégy, törd áprón, elegyíts az mag közé.

168 *Egy néhány füvek nemei, nevei:*

Gyömbér, eleven gyömbér, fahéj, szerecs[e]ndió s virága, székfű, sárga vízi-lilium, coriándrum fű, magragahály, borsfű, kapor, ebkapor, olosz-kömény, mus-

tár, sáfrány, keserű gyükér, borjúláb-fű avagy istenszakálla fű, kömény, mé-fű, kirti, bálsámfű, majoránt, jó-illatúfű, bársonyvirág, azaz bárszonyvirág, nadályfű s virága, fülemülefű, sárga székfű, levendula, olasz virág sokszínű, basarósa, pari rósa, rozmarint, Boldog Asszony lapuja, Szent György virág, vijola, ivolya, kakukfű, tavaszfű, szarkalábfű vagy sarkantyútaré, vad tárkony, tyúkhúrfű, kakuk-töjék, ökörgusz vagy ekeakadály, vad varadítsefű, sebfű, betonica, cserfalevelű-fű, sásfekete nadályfű vagy köves nadály, folyó fű, száraztó fű, hajnevelő fű, zánot vagy zonát, ezerjó-fű, repczén, dictánum fű, jó fű szemgyógyító vagy tiztító, eüfrásia-fű, lapu, keserű lapu, parti lapu, nyúlláb-fű, sássa-fű, szárcsa, mályva-fű, egerfark-fű, moh-fű, szőrös fű, egerfül-fű, balha-fű vagy balhavirág, útifű, porcsin avagy porcsfű, fejér gyükér, sok térdű vagy keresztfű, szöszös-fű, sárkány gyükér avagy kígyótráng, ismét sárkán új, börsei nevű fű is vagyon, disznó kék, erdei saláta vagy öly-fű, 3rom levelű fű, csilány, réti kender, rókafark, hínár: gyűrűs-virág, földi borza, vad lencse, Aloes [igy] kecskeszarvú-füvek, lósóska, Isten-fája, kasia, mé-fű, nöstény isten-fája, pápa-fű, fekete-gyopár szabású májgyógyító-fű, keselyű-fű, Boldog-Asszony tövisei, bogáncskóró, keserű-gyükér, örménygyükér, fejér hunyor avagy zászpa, sárga kükörcs, skarlát-fű, isóp-fű, spikinard, brasiliom, csombor avagy poly, tárkony, ruta, sálya, borsfű, Vénuskődöke.*

169 *Az orvosló füvek következnek immár:* Árvaleány-haja; calaris-fű; édes gyükér; fejér üröm, melegítő fű, apró bojtorján, agrimonia – jó párló fű ez igazán; – angyalfű méregvonó fű; atraczélfű, vad-méh-fű; fekete-üröm nagy hasznú-fű; kopotnyak, mezei ökörnyelv, vad ökör nyelv, ökörszem-fű vagy székfű; czékla, isten kenyere; szekfű, vad kalincza, földi epe, kisebbik fecskefű, ló-ménta avagy vizi ménta, sári-tök, balha-fű sárgaság el[len], córság ellen; édes gyükerű kocsord – kószra jó; apró sármag: ebtej–has-indító; földi füst-fű; len-levelű-fű vagy húgyos-fű, vad len vagy fagyükerű-fű mindegy, pesercze, sárkelep-fű; mezelke hasindító-fű, belind, sóska, apró-katáng, nattragulya, erdei saláta, hegyes lapu, perje-fű, kövér porczin, vad saláta, barátparé, Az mák álomhozó, de jó fájdalom enyhítő, elmetompító igen.*

170 *Az bürökök.* Az apró fekete bürkök mérgesek igen, csak az vajas büröknek magva jó; vérhas ellen jó igen.

171 *Az mezei füveknek neve ismét:* Fekete mák, vitéz-fű vagy agármony, fekete gyopár, erdei vad kömény avagy kénköves gyükér, csába-üröm, Szent János gyükere, nősző-fű, kő rontó-fű, seprű-fű avagy ördögharapta fű, fekély-fű, szarvasnyelvű-fű, ezerjó-fű vagy fokhagymaszagú fű, kakuk fű, édes lapu, szapora-fű, franczi[a] ... kék búzavirág, sárga mezei-rózsa avagy hamis konkoly; ez zsugorodott inat meglágyít;*

172 *Borbélyszerszámhoz valók ezek:* Farkashejszag, farkasalma, ebnyelvű-fű vagy czenk-fű, macska-tövis, Szent János kenyere, vajas iglicze, szamártövis, csengő-fű, minden[gyó]gyító-fű, varadics, betunia, erdei zsálya, dicsőséges méregölő-fű, azaz dicsőséges méregölő, polyponátum azaz kereszt-fű avagy soktérdű-fű; sérésre való katánggal; fenum graecum, azaz kecskeszarvú-fű; más országban terem, nem itt Erdélyben.

173 *Köszvény ellen ez is jó igen.* Fenyőmagot, tárkony-gyükeret, gyenge gyükeret, szökfüvet, témsót, tölts égett bort reá, hadd ázzék egy éjjel, szűrd le, és avval kenjed az köszvényt gyakorta; igen jó.

174 *Harmadnapi hideglelésről való.* Az majorántot égesd meg, az hammát törd meg, szitáld meg, egy potura nyomót égett borban idd bé, takarodjál be jól véle, kiveted, az mitől lelt az hideg, lád-e szepén [így], az fejed igen fáj tőle.

175 Az fodormentát, útifüvet főzd meg borban avagy vízben is, de elsőben roncsold meg, úgy főzd meg, jól kösd be az fejedet vele, érzed hasznát.*

176 Szemed legyen kettő
Az nyavalya hamar jő,
Elmúlása nagy késő,
Azonban ő nőttön nő,
Szaporodván tenyésző,
Eret vágass,
Purgáltass,
Gőzferedőt csináltass,
Köpölt is hányass.

177 *N. B. Az nehéz hallásról való orvosság.* Az belind-fűnek vagy zázpánnak magvait törd meg, szidd fel az orrodban, jobban hall utánna.

178 *Fogfájástól is igen jó.* Hogyha megfüstölöd az fogaidat vele, vízzel öblítsd meg a szájadat, meglátod az apró férget, ha kipököd.

179 *Sérvésre.* Az keserű laput fonnyazd meg az tűz lángján, kend meg mézzel, raggazd bé körül az vékonyat véle egy néhányszor; valet.

180 *Fájós fogakról.* Egy új csuporban vess eleven szenet, vesd reá az belindnek az magvait, annyit, az mennyi elég; annak füstire tarts reá az szájadat, füstöld jól meg, azután öblíts meg az szájadat, pökk ki az vizet, nézd meg benne az apró fogférget, meglátod.

181 *Sérvésről való remidium.* Kotángnak az tövét, pomponiát avagy pinpenellát, erdei vad kömény, keresztfű vagy soktérdű-fű, csináld úgy, mint az salátát, önts meg forró vízzel, úgy kösd reá.

182 *Hogyha az májja hevül.* Salátát, katángkóró levelet törd öszve mind egyaránt, facsard ki az levét, márts ruhát bele, teríts az májadra, bal oldaladra egy nehányszor.

183 *Ha valakinek* bogár vagy apró féreg bújik az fülében, babír-olajat vagy borosgyánolajat bocsásson az fülében.

184 *Pokolvar ellen való.* Keresd meg apró csilyánt, törd meg egy mozsárban, keverd mézben, kösd reá, meggyógyul véle.

185 *Sérésről, ha régi volna is.* Az tormát törd meg jól egy mozsárban, hogy leves legyen, azt kösd az vékonyára, varrd reá, hadd álljon egy éczaka rajta; nehéz ugyan, de mégis tűrje. – Törj egy falka tormát ugyan jól.

186 *Ugyan sérésről ismét.* Keresd meg az földi tököt, ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg új tejben, mint az pépet, varrd az derekára, harmad napig ezt kétszer cselekedd, megjovul minden általán fogva, elhidd.

187 N. B. Januáriusban *az tyúkoknak, hogy hamarébb tojjanak,* pirított kenyeret, vagy aszalt zabot, vagy borsót néha-néha vess, hamarébb tojnak, elhidd azt.

188 *Ha böjtelőben meleg leszen,* húsvét tájban sokáig tart az hideg, azért szükség, hogy az barom-kosztot megtakaríts.

189 *Az szarvasok* bőjtközépben szokták az szarvokat elhánni, azt ha találsz, megtarts.

190 N. B. Minden orvosságra való füveket, virágokat, gyümölcsöket holdfottán kell leszedni.

191 *Vadrózsa.* Vadrózsát három vagy 6 nappal az holdtölte előtt.

192 *N. B. Ha kézzel akarsz halat fogni.* Az gémnek kövérit vedd meg egy vasfazakzatcsában, olvaszd jól meg, míg egy kevéssé megpergelődik, és azután tégy egy kalán mézet hozzá, és megént főzd azzal is együtt, sűrű lészen; azután keverd jól öszve, tedd egy szelenczéskében, és mikor halászni akarsz menni, kend meg kezeidet és lábaidat vele, menj az vízben, az hol hal vagyon, és csudát látsz: az lábaid körül kézzel is elég halat foghatsz; megláddd.

193 *Jó köszvény ellen igen; főfájástól is igen jó.* Az földi töknek vedd vizét, faolajat, mézet, égett bort, vijaszat, törd öszve ezeket jól, forrald fel az szénnél

jól, ezekből igen jó ír leszen belőle, evvel kenjed az köszvént gyakorta. – Az főfájó embernek is úgy használ, hogyha homlokát, vak szemeit keni véle; elhidd.

194 *Szent Jakab havában* le kell szedni az káposztáról az hejába való leveleket, mert egyébaránt nem megyen az fejében; tedd el orvosságnak.

195 Ha az tyúkoknak új árpát adsz, hamarébb tojnak tőle, ezt elhidd bár.

196 *Kisasszony napjai között* ha az szarvast lősz, ennek szarvának, gyártott bőrinek sok haszna, annak bőréből övet metszess, szinte annyi haszna vagyon, mint az unicornis bőrinek: ha az szülő-asszonyra övedzik, és az kinek ganélása megfogik vagy vizeleti; igaz úgy, de meg kell jártani az szarvasbőrt; az szarvának is úgy.*

197 *Megtapasztalt dolog,* hogy mikor Szent Mihály havában megdördül az ég, bő búza leszen jövendő esztendőn; ugyanebben az holnapban, ha házat tapasztasz, semmi féreg nem terem benne, avagy kemenczét csinálsz akkor, sőt akkor az palaczkos házat megújítod, kivész.*

198 *Óttvar ellen való.* Csengőkóró, csengőfű, disznóbab mind jók, akár együtt, akár külön vajban, hájban kenjed vele.

199 *Száraz-kehes lónak jó ez.* Egy darab ruhában takarj egy kis ó hájat, kösd az zabolájára, vesd az szájában, ülj fel reá, nyargald meg jól, kifossa az kehet, meglátod, meghízik utánna jól.

200 *Ha köszvény háborgat.* Égett-borban törj fenyő magot, szökfüvet, temsót törd öszve jól, facsard ki mind azoknak levét, de megáztasd őket elsőben, egy éjjel ázzék benne, avval kenjed gyakorta, megjavul, ha Isten akarja. Igyál is az levében, bárcsak 2 hétig. De az kiben innya akarsz, temsó ne legyen.*

201 *Gelyváról való jó orvosság.* Az fekete csilyánt (N. B. azaz varjú mogyoró N. B.) ásd ki, annak gyükeréről igyék, áztasd meg.

202 Az varjú mogyorónak – fekete csilyán n. b. – vedd el vizét, és annak vizében igya bé akár spondia égetett porát, akár égetett patkány porát.

203 Csuda erő vagyon arra az haszonra az holt ember koponyájában, ha abból iszik gyakorta; az szakáról is igen jó.

204 Igen-igen jó, ha scorpió-olajban szalamiákot olvasztasz el, avval kened, mind gelyvát, s mind szakát elveszti jól.

205 *Ismét.* Jó az pergelt ispondia törve.

206 Az varjúmogyorót ásd ki, tövét mosd meg szépen, törd meg, mint az pépet, azután javából kimosott ó-hájban törd öszve, újolag ássák az földben, álljon ott 2 hétig, azután az földből vedd ki, főzd meg jól, osztán egy erős ruha által facsarják ki az levét, azt az zsírt tedd el jó helyre, mikor kelletik, vedd elő, avval kenjed az gelyvát vagy szakát.

207 Jó a szurok is tört borsban.*

208 *Gelyva ellen ez is jó.* Jó ez is. Oltatlan meszet törd apróra, szitáld meg, elegyíts mézben, kend ruhára, néha-néha ragaszd rá.

209 *N. B. Vagyon apró szülyök* is nyakán, vállán, orczáján, álla alatt; erre csak izzasztó orvosság kell. – Ó há[j]ban k. por-czint törve.

210 *Vérkelésről.* Éjomra rágd meg az búzát, és az e nyállal megelegyített tésztát tedd reá; vagy vereshagymát süsd meg, törd öszve, tyúkmonyszékivel és kis lisztlánggal kösd reá; és ha megfakad, aprón tört temejént keverj mézben, avval kössed.

211 *Pokolvar ellen.* Törj diót megsült veres hagymával, tyúkmonyszékivel, egy kevés ó hájjal öszve, avval kösd.

212 *Orbánczról való füveknek nevek.* Az orbánczban való tüzet oltja: útifű, fülfű,

porczin, kövér porczin, nyers bürök, sóska, szőlőlevél, saláta, rontó fű, ebszőlő, paperszénye-fű, békalencse, fűzlevél, rósa, vijola, vízi tök. Ezen füveket, az melyiket kabhatod, tör meg vagy ezen füveket borban főzz meg, rag reá, facsard ki az levét, tölts egy kevés bort köziben, gyenge-melegen kell véle mosni. Nyárban, mikor ideje vagyon, tököt, dinnyét metélj szeletekre, evvel verd be az orbánczos lábat vele, igen enyhíti mind az tüzét, mind az fájdalmát.

213 *Rütől.* Zászpát, földi borzából mindeniknek gyükerit főzd feredőt.

214 Büdös-kő, zászpa gyükér, örmény és korom, ezeket porrá kell törni, avval kell kenni.

215 *Száraz rüh ellen.* Petrezselyem levelével kend.

216 Vagy penig szalamiákat vess eczetben, avval kend.

217 Vagy vérehulló fünek levével kend.

218 Tört mustármaggal is kenheted.

219 Az petreselyem levelet törd meg, facsard ki az levét, avval kend az *szőr alatt való viszketeget.**

220 *Fenéről.* Az csilyánnak magvát törd meg porrá ráknak kifacsart levében kevervén, kenegessed véle.

221 Jó reá az fülfű levele is kenni;

222 Jó az ebszőlő leve is kenni.

223 Jó az rákot erősen megtöröd, avval bekötöd.

224 *Az kinek tenyere, talpa hasadoz, arról való orvos[ság.]* Égess hamuvá egy nehány rákot vagy csigát, keverd ó hájban vagy lúdzsírban, azzal kenjed gyakorta.

225 Jó erre az szarvasfaggyú is büdös kővel.

226 *Azonról való, tudni illik, az kinek tenyere, talpa hasadoz.* Egy nagy répát hasíts ketté, vedd ki az belső részit, tölts meg faolajjal, tedd öszve ismét, süsd meg egy hév kemenczében; vedd ki, egy mázos fazékban facsard ki annak olajos levét, avval kend.

227 *Akármicsoda égés legyen, mindenikre igen jó.* Ó hájat, tejfelt, tyúkmonyszékit törd öszve, kend vele, az meghántott hársat főzz meg tejben erősen, azzal kenjed; ugyanannak levében főzz meg az rákot, eressz vajat bele, avval kend.

228 *Sömörög.* Csak hamatjában kél, nyállal is elvész, ha kened véle; ha ez nem használ, gáliczkövet meleg borban olvaszz el, avval kenjed véle.*

229 *Sömölcsről* Jó az levágott tölgyfa csutkájáról eső vízzel kenni; jó az fűzfának haját megégetni, annak hammát erős eczetben keverni, avval kenni.

230 Az nagy csilyánt sóval törd öszve, s azzal kend.

231 *Az elszáradt tagról – kézről, lábról, vállról, ha szárad.* Erősen kenjék lágy ruhával melegen, azután kenjék erős égett borral öszveelegyített, olvasztott ó-hájjal.

232 *Vagy.* Tört borsot, tört mustárt elegyíts faolajban, avval kenjed.

233 *Ismét.* Gyűjtsön olyan vizet, az ló mikor iszik, akkor kihány szájából, azt iddogálja sokáig.

234 *Zsugorodottságról,* kézről, lábról, inakról. Elsőben purgátióval éljen az beteg, azután kenjék, kössék, párolják; hájat, nyers zsályát erősen törd öszve, avval kend; vagy télben tört, szitált asszú zsályával főzzék meg gyenge tűzön, azután erős ruhán kifacsarván, kenjék vele jól.

235 *Azután* lukaszz meg egy mázos fazakat az fenekén – hányj egy nehány ződ

békát bele, tedd az tűzhöz, hadd süljenek az békák benne; tégy más edényt alája, hadd csepegjen bele annak leve, azzal kend erősen.

236 Jó az borzháj is és az marha szara csontja veleje is, vadmacska hája is.

237 *Ismét* egy jó kövér ludat vagy kövér réczét mellyezd meg, vesd ki az belit, annak helyét tölts meg ezekkel az füvekkel: aprón vagdalt sályával, maiorán-nával, rozmarinttal, szúfűvel, daraboson tört fenyő maggal; varják bé az hasát, vonják nyársra, az mely zsír abból csepeg, avval kenjék gyakorta jó melegen.

238 Csinálj flastromot, borban főzd meg az len-magot, faragj belé új szappant, főzd meg erősen, míg olyan leszen, mint az pép; vond irhára, jó melegen kösd az sugorodott inakra. Ezek után ássanak vad cseresznyefának gyükerét, azt vagdalják apróra, főzzék ugyan jól meg, avval párolják, öntözzék igen jó melegen, az mint elállhatja.

239 Tejben s borban az sályát, majorannát, szúfűet főzd meg, avval pároljad, hév kovács-kőre csorogtatván pároljad.

240 *Rokkanás.* Magas helyről való esésről vagy rokkanásról való orvosság. Hamarjában igen jó fahéjas meleg bort adjanak innya, fejér kenyér-belet főzd meg sáfrányos borban, kend ruhára, kösd az szívére;

241 Ismét adjanak turbolya-vizet innya.

242 Gyakran azonban tölgyfaszenet törjenek meg, azt adják bé innya, igen jó.

243 Az pirosító gyükeret főzzék meg borban jól, melegen azt igya.

244 Jó az aprón tört büdös követ is beadni innya.

245 Jó oszlató erő vagyon az rákörményben is azon haszonra.

246 *Ételés vagy itatás ellen.* Pápafüvet főzd meg borban, add meginnya.

247 Az réczének vérit ereszd ki, borban elegyíts el, azt igya.*

248 *Az kígyómarásról.* Az kígyómarásra az kígyófejet vagy csontját törd meg, add meginnya az olyannak, az kígyómarta embernek.

249 Vagy mellyessz meg egy tyúkot, tedd az sebre vagy az kígyómarásra.

250 *Darázsmarásról.* Az darázs a hol megmarja, vedd ki az fulákját, mosd meg jól vízzel az helyét;

251 Jó az maga vizeletivel mossa meg, azután meleg tehenganéval békenni.

252 Jó az fodormenta, dörgöld meg véle vagy méhfűvel; mind jók reá.

253 *Dühös eb marásáról.* Egy nehány rákokat egy új fazékban égesd meg sütő kemenczében, annak porát add béinnya meleg borban. De próbáld meg elsőben, ha dühös eb marta-e meg vagy nem. Dió-belet törd meg, jól kösd az harapásra, hadd legyen rajta egy darabig; vedd le, vesd az tyúknak, ha meghal az tyúk vele, igaz, az marta meg; ha nem hal, nem az marta. Az kenyér-béllel is így élj; megismered arról, úgy orvosold osztán hozzá valóval.

254 Az nyers rákokat ronts meg, levét facsard ki, elegyíts meg eczettel, add be innya, igen hathatósan elöli az mérget.

255 N. B. Szent Lázló füve gyükerét, az nagyobbik fű; gentiána maior az neve, törd porrá az égett rák porával és mirhát; mindeniknek porát öszveelegyítvén egy susták nyomót, de az rák pora két annyi legyen, meleg borban igya bé.*

256 Ismét az bogáncskóró levelét törd meg, annak levében márts ruhát, azt kösd az sebre, bé ne hadd gyógyulni kilenczed napig.

257 Ide való ez is. Az atraczelt ásd ki, az tövét mosd meg, törd öszve hájjal, kösd reá az dühös eb harapására.

258 Ismét olajat, mézet timporálj öszve, avval kössed.

259 *Az kis gyermek feje kiomlásáról;* így élj evvel, ládd-e la. Olyankor az földi tököt reszeld meg, főzd meg méh-serben, avval mossad, kenjed gyakorta.

260 Rózsa-olajat, fenyőmag-olajat, egy kevés büdös-követ, crispánt, galambganét timporálj öszve, s kenjed véle.

261 *Hajnevelni igen jó* az vízi torma, az melyet derének is hínak; télben, nyárban zöld lúgban mosni az fejét benne, pár lúgban.

262 *Az kis gyermek alótlanságáról.* Csecstéjben és tyúkmony székiben lágyan tört fejér mákot kevervén, flastrom formán kell az két vak-szemét békötni; az talpára salátát roncsolj meg, kösd az talpára.

263 *Az nagy nyavalyarontásról való orvosság vagy remedium, probátum.* Igen jó nyúloltója vagy gyomrát megaszalva, törve vijola vízben vagy basarózsavízben, vagy gyöngyvirág vizében adni innya.

264 Vagy marti-lapu-vízben, vagy kifacsart levében márts melegen ruhát, takard be egészen az gyermeket véle, és fektesd úgy le.

265 Az ki egyebet nem kaphat, égett boros pirítós kenyeret tartson rajta.

266 Megreszelt basarózsa gyükeret gyontaolajjal öszve gyúrván, égett borral, tartsák az lágyán.

267 Egy kevés hársfavirág vizét is kell beadni innya.

268 Füstöljék kisebbik Szent Lázló füvével; megtörvén, vessék szénre, úgy füstöljék véle jól.

269 *Az megmerevedésről jó orvosság.* N. B. ez probatum est. Rutát, gyenge gyükeret, zsályát borban főzd meg, avval kend; vagy zsályával öszvetört kövér lúdzsírral.

270 Naprafordulót főzd meg feredőnek, abban fereszzed gyakorta; lefektetvén, betakarván igen jól.

271 *Az füle kifokadásáról vagy kijárásáról való párlás.* Székfüvet, majorántot, szúfüvet vizes borban főzd meg, egy darab ispondiát márts bele, jó melegen pároljad gyakorta igen az fülét véle.

272 *Ajaka cserepezésről való orvosság.* Olyankor az úti füvet törd meg, levét facsard ki, írós vajjal vagy tyúkhájjal főzd öszve jól, tedd el, mikor kell, vedd elő, egy gyenge tollúval kenegesd vele gyakorta.

273 Vagy egy kis temejént tör meg, elegyíts tyúkmonyfejériben, tedd az ajakára.

274 *Köldöke kikelésről való orvosság.* Az temejént törd meg tyúkmonyfejériben, elegyíts öszve, lencsepűre tévén, kösd az kődökére.*

275 Ha tüzes, szedd meg az kökényfa-mohot és útifüvet, eczetes vízben öszvefőzvén, törvén, kösd reá.

276 *Étetés vagy itatás ellen.* Ha az fejér üröm virágát borban megfőzöd jól, s azt iszod napjában háromszor.

277 *Apró fokadékokról való remedium vagy eszköz.* Lencsét és meghámozott almát főzd erősen öszve, törd által szitán, ereszz illendőképen faolajat köziben, hogy mint egy híg ír olyan legyen, kenegessed véle gyakorta igen.

278 *Ebagyáról való orvosság.* Az mely gyermeknek ebagya vagyon, az feredés közben mézes kenyérbéllel kell dörgölni; avagy ruhában kötött, szitált hamuval dörgöljed, tölgyfa-hamuból csináljanak párlúgot neki.
Az szőrférget megtalálod vagy az mézes kenyérbélben, vagy az hamuban, és mikor az féreg kidugja az orrát, akkor az borotvával el kell borotválni az félregnek fejeket. Azért az gyermeket nincsen jobb fereszteni, mint az varadítskóró, levelestül, virágostul, főzd meg feredőben, meglátod hasznát gyakorta. Több haszna is vagyon az varadíts-k[órónak.]

279 *Az dagadásokról* és tályogról, vagy nagy morin, azt mint az székelyek híják. Az érvágás meglevén, lenmag-olajjal, búza-liszttel tésztát vond ruhára, tedd reá flastrom formán jó melegen.

280 Vagy penig kösd bé meleg borban áztatott rózsa-pogácsával.

281 Vagy penig rózsa-olajat, vijaszat, egy kevés bort, főzd öszve, márts bele tépett gyapotat vagy fürtes, mosatlan gyapjat, kösd bé jó melegen véle.

282 Ha penig érni kezd és nem oszol, hanem nő, érlelőkkel kötni és lágyítókkal kell kötni. Édes tejben kömény leveleket, székfű – azaz székfűvirágot, mályvagyükeret vagy levelét, vagy mályva rózsát, lenmagot főzd meg erősen, kösd jó melegen véle.

283 Vagy fejér liliom-gyükeret, fejér mályvagyükeret, vijola levelet főzd meg édes tejben erősen, egy kevés vajjal és ó hájjal, és savanyú kovásszal, törd öszve jól, és flastrom formán kösd bé jó melegen.

284 N. B. De ha csak színdagadás tehát, és nem tályog – ebszőlőt, fülfüvet, kövérporczint, belind füet, salátát, béka lencsét vagy együtt jobb, vagy az melyiket kabhatod, mind együtt megtörvén, levét kifacsarván, márts gyenge ruhát belé, és az tüzes dagadást ragd bé véle, gyakran változtatván. Fájdalom enyhíteni safránt is tehetni belé. Ha elmúlik az tüzesség, ne hívesíts toább, hogy meg ne szederjesedjék; sós meleg vízzel mossad, hadd elevenedjék az holt hús.

285 Ebtejet főzd meg eczetes vízben, avval mossad.

286 Akár juhganét meleg eczetben elegyíts, avval verd bé.

287 Vagy penig közönséges porczint eczetes vízben főzd meg, levével mossad, magával kössed, meglehet így is.

288 Ha megérik, lágyul, vágass ki, nyomd ki. Ha nem akarod kivágatni, dióbelet törj öszve erősen, azonkíül mustármagot törj öszve káposztalevéllel, sült vereshagymával, savanyúkovászszal, galambganéval és árpaliszttel, mind ezeket törd öszve kevervén, jó melegen kösd reá;

289 Jó igen az szederjet is mézzel, kenyérbéllel öszvetörni, vele kötni.

290 Ismét reszelj tormát árpa-liszttel sűrűn, mint az pépet, mézes eczetben kevervén, főzz meg jól, jó melegen kösd reá, ezek kifakasztják.

291 *Az hideg tályogra való orvosság.* Jó érlelő eszköz mindenben az fejér mályva-gyükér, az görög széna-mag, fejér liliom gyükér, lenmag ó hájjal, savanyú kovásszal igen öszve törve.

292 Vannak még igen kemény dagadások, mint az kő; ennek lágyítására jó az szarvas-faggyú, borjú száracsontja veleje jó, lenmagolaj sarjával, és eczetben olvasztott szilvafa vagy cseresznyefa mézgéjével öszvetimporálván, ha az fekete ónat ellaposítod, annyi, hogy az dagadást ellepi, az egyik ódalát megkened kénesővel, ráteszed az dagadásra, megapad alatta hamar.

293 Azon dagadásra igen dicséretes az öreg ebtejkoró, árva csilyánt, földi epet, czéklalevelet, káposztalevelet erősen törd öszve, ó hájat tevén hozzá, főzd meg jól egy serpenyőben, és jó melegen kössed véle.

294 Ismét törd meg az kecskeganét, tégy még annyi árpalisztet hozzá, mézben, eczetben főzd meg, kösd reá jó melegen, ez lágyítja, oszlatja az dagadást.

295 Jó igen, ha az zöld békát megfőzöd faolajban marha száracsontja velejével, jól öszve töröd, úgy főzöd meg, rákötöd, annál hathatósabb, ha szalamiát törsz köziben.

296 *Hajnevelésről, kopaszságról.* Árvaleány haját gyenge párlúgban főzd meg, avval mossad.

297 Az csigát olajban törd meg, keverd spikinard lúgban, avval mossad.*

298 Fejér üröm lúgban, avval mossad.

299 Istenfája lúgban, avval mossad.

300 Vérehulló gyükerét, (jó az vízi tor[ma]) lúgban, avval mossad.

301 Vijaszsonkolt főzz lúgban, a[vval] mossad.*
302 Vereshagyma vagy muztika levével dörgöld erősen sokáig.
303 Égesd meg az vakondokot, annak hammával dörgöljed az hajadat gyakorta.
304 Égett méhet ronts öszve, avval kend.
305 Verőfénykötő bogarakat égesd meg, annak hammával dörgöld.
306 Vagy penig egy falka legyet törj öszve jóféle terpentinával és tyúkmonyszékivel, és azzal kenjed az hajadat minden nap egy falkáig, kivált Szent György havában.
307 N. B. Ismét az vízi tormát jó lúgban.
308 *Az koszról való jó orvosság igen.* Keményítőt 2, két részt, szűrt fenyő szurkot egy részt vévén, öszve kell olvasztani, és flastrom formán jó sűrű ruhára kell kenni, az fejére kell ragasztani, és fel kell szaggatni, és magával mind kihúzza az hajnak veszett tövét. Azután mindjárt fődi epet vagy örménygyükeret kell borban megfőzni, avval kell mosni, az mosás után főzz meg egy néhány tyúkmonyat, mindenkinek székit kiszedvén, az főzés után egy serpenyőben morzsold el benne jól, és pergeld meg, és azon melegen erős ruhában rakván, facsard ki az olajat, és avval kenjed minden mosás után.
309 Törd meg az büdös követ, melyet meleg borban kevertél, avval verd be az fejet.
310 Vagy így fűzfa hammát, jó erős borban csinálj pár-lúgot, abban főzz meg majorannát, isten[fá]ját, veres rózsát, örmény gyükeret, minden héten kétszer háromszor evvel mossad.
311 N. B. *Hajnevelő jó.* Az csigát törd öszve jól mind hajastul olajban, avval kend az hajadat, megneveli igen jól.
312 *Az mely sebben* vagy túrban féreg vagyon, marha epét elegyíts meleg borban, márts tépett ruhát bele, s tedd reá.
313 Áloét, mirhát borban megfőzni, élhetni vele.
314 Ismét fürtös vijola magot törj igen apró porrá, avval hintsed.
315 *Igen jó ir ez is az túrra.* Főzd meg borban az apró bojtorján levelét, ezerlevelű füet, csengőfű levelét, farkas-alma gyükerét, azután megszűrvén, elegyíts azon meleg borban egy tyúkmonyszékivel öszvekepült terpentina-olajat, aprón tört mirhát, aloét, azzal mossad gyakorta.
316 *Az kinek az fogától dagadt az orczája és fájdalmas az foga is.* Gallest, temsót törd öszve, elegyíts lágy szurokban, melegíts meg az tűznél, ragaszd az orczájára.
317 *Ismét azonról.* Az fekete nadálynak az tövét törd meg, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd az nyakára és homlokára; valet.
318 *Az nehéz betegségről vagy nagy nyavalyáról.* Az vad kannak hójaga, az rókának az mája, az nyúlnak az gyomra-oltója, az mártiusban költ hollófiak égetve porul, beadni innya eczetben.
319 *Az mely* marha-epében az mely kő terem, az az epekő; próbált.
320 *Az mely ló fekélyes.* Az lencsét égesd meg, törd meg, hintsed véle, elszárad véle.
321 *Az mely lónak holt teteme vagyon.* Dörgöld meg mogyorófával vagy holt ember száracsontjával, és süss meg egy jó fő vereshagymát, hasíts meg, kösd reá.
322 *Az mely ló túros, lyuk vagyon rajta.* Keress celidoniát, és főzd meg jó erős pár-lúgban, márts lencsepűt bele, azt tedd az túrban, az füet is tedd reá bízvást.*
323 *Mikor az lónak hályog indul az szemén.* Egy tyúkmonynak az fejérét vedd ki, az székit hadd benne, tégy meg annyi lágy sót hozzá, tedd az tűzre, égesd

meg, olyan lészen, mint kő; azt törd meg porul, azt fúdd az szemében nádcsűvel.

324 Jó az embergané is aszalva, törve, gyömbérrel elegy, azon formán.

325 *Hurut ellen való orvos[ság.]* Az asszú szilvát égesd meg, az törd meg, idd meg égett borban.

326 *Az nagy nyavalya ellen jó.* Az marha-epében az mely kő terem, arról igyék gyakorta; igen-igen jó ez.

327 *Palacz féreg ellen.* Az apró hunyort szedj meg egy falkát, azt törd meg, facsard ki az levét, abban keverj meszet vagy agyagot, tedd fel meleg helyre, az megkél ott; azt szaporíts meg, kend bé az házat véle, kivész az palacz az házból, hacsak az háznak az 4 négy szegit kened is meg, mégis használ, megládd.

328 *Öttvarról, vartól való legjobb.* Végy temsót egy potur árát, gáliczkövet egy pénz árát, crispánt egy potur árát, kénesőt 91 pénz árát, temejént egy potur árát. Az kénesőt, mentől régibb ó hájat találsz, abban öld meg, azután az köveket tőrd meg, az ó hájban törd öszve, az kiben az kénesőt ölted, és azzal kenjed az oltvaras gyermeknek oltvarát gyakorta. – Hoc remedium probatum est, verum est.*

329 *Orrból és szájból folyó vérről.* Az famoh orrból és szájból kifolyó vért megállítja, ha eczetben megfőzöd, vagy borban idd be az levét. Az belső vérfolyást is úgy, kit az bába, orvosok az medvétől tanúttak, te is kösd az sebre, használ.*

330 *Kólyika ellen igen jó ez.* Az nagy csilyánnak gyükerét kenyér héj alatt borban főzd meg, egy kis mézet bele kevervén, hamarjában igya meg, igen jól indítja hamar az hasát.

331 *Hagymáz ellen.* Az bógáncskóró levelét törd meg, facsard ki az levét, avval mossad az két vak-szemeidet és ruhát márts belé, avval kösd bé az fejedet, megtér az hagymáz.

332 *Leszállott mátra ellen; asszonyról.* Az kerti körtvélynek és vad körtvélynek leveleit főzd meg jól borban, kössed az asszony-ember leesett mátráját véle, szépen megjóul.

333 *Hurut ellen igen jó.* Az cseresznyefán termett enyvet borban iszod, jól enyhíti az hurutot; igen.

334 *Kelésről való.* Az somnak levelét, virágát, ágainak hegyeit borban megfőzöd, az kelésre kötöd vagy sebre kötöd, szépen gyógyul véle.

335 *Szömölcsről.* Az baraczkfán termett enyvet eczetben kell megolvasztani, úgy kell az szemölcsre tenni; az varra is igen jó.

336 *Hagymázról való jó.* Az rutát meg kell törni, és rósaeczetben kell keverni, abból ki kell facsarni, avval kenni, az két vak szemeit kendd, kösd véle, igen használ néki.

337 *Az szemnek homályosságáról.* Igen jó az bogáncskóró kupájában találtatott vízzel mosni véle; valet.

338 *Fogfájásról való.* Az belendfüvet főzd meg eczetben, mosad az szájadat véle, megáll az fogad fájása.

339 *Köszvény fájdalma ellen.* Ha az belendfüvet, levelét, virágát öszvetöröd, búzaliszttel öszvefőzöd, minden kínos fájdalmat megenyhít.

340 *Ismét másképen így élj.* Belend-olajat így csinálj, la: Főzd meg az belindfüvet virágostól, magvastól faolajban háromszor, de mikor eléggé megfő, facsard ki; újabbat annyit ismét, azt is facsard ki; harmadszor is azon faolajban; az

lesz osztán belend-olaj. Ez ellen nem állhat meg akármely nagy kínos nyavalya is, ha kened véle, ha nem halálos az kín.

341 *Dagadás ellen jó.* Az bükkfa leveleit ronts meg, tedd az dagadásra, menten lohad vele, csak újítsad, ismét mossad.

342 *Kosz, rüh ellen jó.* Az odvas bükkfában találtatott víz igen jó mosni vele.

343 *Kólyika ellen.* Az cseremakkot törd porrá, idd bé vagy edd meg, piríts keny[er]et, hints meg; kólyikát gyógyít, követ ront.

344 *Fáradtság s dagadás ellen.* Az égerfa levelét törd jól meg, főzd meg jól, sózd meg, mossad véle, meglohad véle, sőt ha az házat béhinted vele, az bolhát az házból kiűzi mind.

345 *Az szaporafűnek hasznai.* Ha az szaporafüvet eczetben töröd meg, orbánczot, tüzes dagadást állít meg; ha mézzel töröd öszve, sebet forraszt; ha régi az seb, disznóhájjal töröd öszve, olvasztod, úgy kösd rá. Az vize fület gyógyít; ha borban iszod, kígyót, békát kiűz.

346 *Sömörgős orczáról.* Az lenmagot borban főzd meg, mossad az sömörgős orczát vele, megtisztul véle szépen.

347 *Az mely férfiság megholt,* azaz az szemérme nem szolgál. Az borsfű és mustár felindítja szépen;

348 Ilyen az szántóföldön elfutott szederj gyükere is, főzve innya az levét.

349 *Fejér hunyor hasznai.* Egereknek pogácsában csin[álni], legyeknek tejben kell tenni, tetvek ellen ó hájban törni, és avval kenje magát.

350 Ha az farkasalma gyükerét mézes borban főzöd meg, az *fülben bocsátod,* minden nyavalyáját meggyógyítja.*

351 *Az kőrisfa haját* égesd meg, mind koszt, varat meggyógyít, ha kened véle.

352 *Bogáncskóró gyükere haszna.* Amaz ember orrán függő szömölcsöt dörgöld véle, elvész vele.

353 Ha az nyárfa bimbóit mézben megfőzöd, *homályos szemet gyógyít,* ha kötöd véle, vagy kened véle.

354 *Az szakadt tökösnek való orvosságok.* Aprón tört temejént keverjenek tyúkmony fejéribe, lencsepűt mártsanak bele, azt tegyék reá, de elsőben gyengén kenegessék helyére az béleket, azután hozzá illendő kötővel kössék jó szorosan, az készített orvossággal harmad-harmad naponként kössék egy nehány holnapig.

355 *Más azonról való.* Lencsét, úti-füvet erősen törj öszve, mint az pépet, ismét kend fel az beleket gyengén, és úgy kösd bé, harmadnaponként pároljad, édes tejjel mosogasd, ismét úti fűvel törd öszve, disznó-hájjal olvaszd öszve, facsard ki, avval kenegessed.*

356 *Torokgyík ellen.* Az cserfának gyöngyit egye; ha gyöngyi nincsen, a haját hántsák meg, azt porul vegye, egye hígan sült tyúkmonyban.

357 *Asszonyembernek való.* Az varadíts levelét főzd meg tejben vagy borban, annak levét add meginnya, geleztát kiűzi. Ezen füet borban főzöd, az kin az hószám megáll, megindítja, sőt az holt gyermeket az mátrából kihozza, tisztítja szépen.

358 *Az kinek a seggvéghurkája lejár.* Az fekete ürmöt főzd meg veres borban, és avval pároljad gyakorta.

359 *Az galagonya virágának* vizében mártott ruha kivonja az ember testében levő töviset.

360 *Hagymáz ellen.* Fenyőmagot, szökfüvet, majorántot, keserű-lapu gyükeret meg kell borban főzni és annak levében vagy véle kenni, vagy háromszor testétől fogva talpáig jól be kell takarni, hadd izzadgyon meg.

361 *Kólyika ellen.* Az borkövet tehenhús levében ruhában kötve meg kell jól főzni, azt igya napjában háromszor is.*

362 *Rüh ellen való jó.* Új szappant és büdös követ faolajban timporálj egyben, az büdös követ igen aprón törd meg, avval kend.*

363 *Servésről.* Vedd az ürömnek virágát és az gyenge levelet jól főzd meg borseprőben és azzal kössed egy néhányszor.

364 *Az pápafű hasznairól.* Főfájás ellen jó, melyet, tüdőt tisztít, hasfájásról jó, hidegleléstől igen jó, étetés-, méregtől jó, viszketeges, veres szemnek jó, tüzes kelevényre jó, fogfájástól jó, skorpiókígyó csípését eloltja, rothasztó-fene sebre jó, sülyre, fenére jó, ha az pápafű vizében iszol, megizzaszt, utánna kőt ront, azaz követ ront morzsál, de még több haszna is van.

365 *Az ebfának levelét,* ha mézben töröd, az régi sebet meggyógyítja; ezt elhidd, ha való.

366 *Az büdös ebfának* belső sárga haját töröd, főzöd, az varat meggyógyítja. Törd öszve hájjal, főzd meg, szűrd meg, facsard ki.

367 *Az kinek [véghurkája] lejár.* Salétromot igen aprón törd meg, elegyíts marhaepében és avval kend gyakorta.

368 *És ugyan azonról való remedium.* Az tyúkszemfüet törd meg, facsard ki az levét, és avval kenjed [gyen]ge tollúval. Ugyanezen fű jó marjulásra is, tyúkszemfű N. B.*

369 *Az alól való erőltetésről való.* Egy nagy marok nyers kaporlevelet takarj az parázsában, onnat ha kiveszed, avval dörgöld az alfelet.

370 *Gelyeszta ellen.* Az baracklevelet törd eczetben, vagy vereshagyma szárát, mint az pépet, azt tedd az köldökére, és megöli az gelyesztát az e[m]berben.

371 *Asszonyember csecsi kilyukadásra való.* Az tyúkmony székit ki kell venni és lisztben kell önteni, tésztát kell belőle csinálni, azzal kell elsőben is az kebelet kötözni, azután íras ruhával kell kötni.

372 *Sérvésről való ez is.* Vedd az tehennek az lépit, hasíts ketté, kösd az sérvésre;

373 Ismét az vízi-labodát főzd meg az maga feredőd vizében, abban feredjél és abban hántatni kezd, és meggyógyulsz utánna.

374 *Ha az fejér mály[vá]nak magvát,* míg ződ, megtöröd, az nap melegen melegíted, az fejér szeplőt elviszi rólad, ha törzsölöd.*

375 *Az megvonódott inakról.* Fekete űrmöt, székfüvet, apró bojtorjánt öszve főzöd borban, avval kötöd, avagy kenőt csinálsz belőle, avval kened gyakorta. Igen hasznos az vonódott inak-, vagy zsugorodott inaknak.

376 *Hószám megállásról.* Az pápafű levelét főzd meg borban, add meginya, igen használ annak.

377 *Az szakadt tökös ember* az bablevelű füvet egye és igya, meggyógyul tőle. – Vérhas ellen is jó. – Ismét az mátra leesésről is igen jó. – Sülyre is jó igen azaz kövér porczin.

378 *Fulladás ellen jó.* Ha az mezei fejér mályvának gyükerét, virágát megfőzöd borban, azt iszod. Bélfájástól is jó.

379 *Franczu ellen.* Az erdei vad zsályát törd meg, facsard ki az levét, vess egy kis temsót belé, mossad az franczut vele, megjavul vele.

380 *Száraz hurut ellen való.* Az földi gyalog borzának levelét, bimbóját borban főzd meg, vess mézet belé, igyad gyakorta, eláll rólad az száraz hurut.

381 *Az farzsábás főzze* meg az örménynek levelét borban, az levét igya, az füvet kösse az farzsábára, jó ez arra.

382 *Fulladozásról való.* Mézes vízben főzd meg az tormát, azt igyad melegen, gyakran; valet.

383 *Az új sebet, vágást mikor ember éri, ezzel kell kötni.* Az lenmag pogácsát törd meg aprón, főzd meg édes tejben, tégy egy kis izsópot bele, kend ruhára, kend meg felyül egy kis vajjal, kösd az új sebre, hamar gyógyul véle, hihető.

384 *Földi fenyőfáról, annak hasznáról.* Köszvény ellen való feredő, jó. Apróra eldaraboltatott fenyőfa porából végy 12 fontot, főzd meg vízben nagy edényben mind addig, míg harmad része elemésztődik, Azután az főzelékjét mind az lefűrészeltetett fenyővel tölts egy kádban, melyben az beteg övedzőig üljön és ott nyavalyás testét, tagjait elősször megtisztítván, gyengén melegítse, táplálja; próbált. Ez Mizold Antal doctor könyvéből való orvosság.

385 *Az kinek csipőcsontja fáj.* Végy földi fenyő diót, hasznoson bévehedd, nem ártasz vele, hasznát ládd.

386 *Fogfájás ellen.* Az fenyőfát vízben megfőzni, száját avval mosni vagy ruhát belé mártani, szájában forgassa.*

387 *Orbánczтól való jó.* Az kendermagot boreczetben kell megszűrni, abban temsót, crispánt, gáliczkövet, békatekenőt; ezeket öszve kell törni és az eczetben kell keverni; sanabitur.

388 *Ló ina ütéséről való probatio.* Keress egy kis lenmagot, törd öszve s gyúrd öszve hájjal, és az hév parázsát hajts két felé, tedd oda, hadd melegüljön meg, és az mint az kezed eltűrheti, vagy egy nap kösd reá ínára, meggyógyul vele; sanabitur.

389 *Kebes lónak való jó.* Egir-pingyót egy kis marokkal, kendermagot meg annyit öszve kell törni, egy kis sereczetet öszve kell szűrni, egy kevés hájat kell olvasztani, veres posztót kell egy hév kövön égetni, azt bele kell morzsolni lé nélkül, öt vagy 6 tyúkmonynak az fejérit bele kell tenni; az háj meghüljön, úgy kell öszve keverni, ezeket az ló szájában töltsed egy szoros szájú edényből; probatum est.

390 1. *Korság vagy nagy nyavalya-kitörés.* Mikor az gyermeket kitöri, keressen mindjárt mogyorófát, akkoron, mint az gyermek, annyi hosszan messe le az tövéről, köss veres selymet reá, temesd az küszöb alá; mikor az gyermeket kitöri az nyavalya, akkor cselekedd.

391 2. Az basarózsának gyükerét, 3 darabot akkorát, mint az kis újjodnak az első íze, törd meg és tedd az innyavalóban, és adj innya belőle; ha magvát kaphatod, az is jó.

392 3. Három szem jóféle gyöngyöt és három veres kalárist és törd öszve, add meginnya, ugyan valóban nem töri ki az nagy nyavalya. Többszöri pro[ba.]

393 4. Az hol az embert az nagy nyavalya kirontja, az fejénél ássák meg az földet, holt szenet találnak, italban az nyavalyatörőnek adgyák be italban neki, meg-[gyó]gyul, probatum; Plinius írja.

394 *Ótvar ellen.* Rajlépet, lenmag olajat olvaszz öszve, kend véle, meggyógyul véle. Próbatum est. Csakhogy az olaj két annyi legyen.

395 *Rekedés, torokdagadásról.* Az baraczk virágát és az rajta termett enyvet vagy gumiát, ha borban főzöd meg és sáfrányozod, toroknak dagadását elrontja, rekedést gyógyít.

396 *Pap-monya vagy kigyófű* igen jó fenés sülyre, ha megfőzöd, mosod az levével gyakorta.

397 *Szemölcs ellen.* Az baraczk enyvet, gumit eczetben kell olvasztani, az varat, szemölcsöt meggyógyítja, ha reá kötöd gyakorta. Ha nem hiszed, próbáld.

398 *Torokgyék, ajak fájdalma ellen való.* Az ki félértében való szederben vészen egy neheznyéknyit, száraz rózsában ismég annyit, mézzel megelegyítik,

kevéssé megfőzik, kifacsarják, igen jó orvosság az torokdagadásra, ajak fájdalmára.*

399 Az haja nedvessége *sebet forraszt* az szederfának; tudni illik.

400 *Ostorményfáról, hideglelés ellen.* Keress ostorményfát jó vastagot, hánts le az külső haját, az belső zöld haját vakard le, azt főzd meg jól borban, mézeld meg, add meginnya, elhagyja az hideg.

401 *N. B. Süket ember fülében való víz.* Vedd az gyermekded lágy fenyőfának az haját, főzd meg igen erősen és lődd ki az puskát hamarjában, tölts azt az fenyő levet az puskában, zavard meg jól benne és tölts ki, azt az vizet osztán hold fogytán lődd az süket ember fülében, igen használ.
Ezt az vizet add béinnya az *hideglelőstől,* az kit lél az hideg, elhagyja véle. Azonban túros embernek is jó, túros lónak is igen jó.

402 *Ótvartól való orvos[ság].* Az szilvafa enyvet törd öszve, eczettel melegíts meg, avval kenjed az ótvart.

403 *Torokfájástól való jó.* Kovászt, eczetet, fokhagymát törd öszve, kösd az torkára.

404 *Az hidegvette lábról, kézről, fülről.* Egy répát hasogass el, önts meg jó forró vízzel, hadd álljon egy kevéssé rajta, hánts le az haját, kösd avval vagy kösd reá.

405 *Crato, híres doctor* az 4 napi hideglelést így orvosolta: Főzd meg erősen az répát, az első levét szűrd le, meg új vizet tölts reá; mindaddig főzd, míg elroshad az répa, melyet szitán törd által, új, sótalan vajat bővön, nádmézet, szökfüvet bele, úgy add megenni az 4 napi hideglelés ellen az betegnek.

406 *Vérfolyásról igen jó.* Útifűnek, egerfark fűnek, csilyánnak kifacsart levét mézeld meg egy csészével, add meginya – igen jó – napjában.

407 *Csoklás ellen való.* Az ki igen csoklik, főzze meg az körtvélyfa levelet borban kenyérhaj alatt, azt igya, elál róla az csoklás.

408 *Dühös eb marásáról.* Olajat, mézet timporálj egyaránt öszve és azzal kössed, kivonja az mérget, adj égett rákoknak az megtört porát beinnya, megjavul.

409 *Ez is jó.* Az nagy lapúnak gyükerét törd öszve apró sóval, kösd az harapásra.

410 *Hasfájás, vérpökés ellen.* Az szőlő levelének sucusa, vize vérhasat, vérpökést gyógyít és amaz undok hasas kéváno kivánságát gyógyítja. Az szőlő kolcsainak is ez haszna vagyon.*

411 *Ha azt akarod,* hogy az retek az szokásosnál nagyobb legyen, tehát minden leveleit vedd el, csak az gyenge torzsáját hadd ott, földdel gyakran takard bé, és mikor elveted elsőbben, eső után vessed mélyen az földben. Ezt is Plinius írja, ez penig híres doctor igen.*

412 *Fog, fül, és főfájás ellen jó.* Az száraz veres rózsát főzd meg borban, szűrd meg, főfájónak igen jó. Fogfájást, fülfájást meggyógyít.*

413 *Belső betegség ellen igen jó.* Az veres mályvarózsának kifacsart vizét innya, sok belső betegséget meggyógyít.*

414 *Az alája húgyót így orvosold ezekkel.* Gyontát vagy temejént, törjön meg porul egy susták nyomót, igyék, vagy ha kevesebb leszen is, veres borban vagy aczélos vízben.

415 Az ágyékát penig így orvosold. Az cseremakkot, annak belit törd meg, főzd meg eczetben, avval kössed gyakorta.

416 Igen-igen jó itt az égett tyúkmony haja is törve béadni innya veres borban vagy aczélos vízben.

417 Égett mogyoró-bél, az muharcza is vagy paponya gyümölcse veres borban vagy eczetben vagy aczélos vízben; probá[tum] est.

418 *Sárgaság ellen.* Három pisztrángot vijaszba főzd meg, azt edd meg éjomra.

419 *Azonról ismét.* Egy körtvélyt hasíts ketté, az magvát vedd ki, az helyét tölts meg sáfránynyal, boríts öszve ismét, takard vizes csepűben, takard az parázsában, süsd meg úgy, ezt edd meg, meg mást, hárommal így élj.

420 *De succissa* azaz ördögharapta fű, seprűfű, fekélyfű. Ha mézzel öszve elegyíted, túrt, varat hirtelen gyógyít, az vizének azon haszna.

421 *Ha az ördögharapta füvet* zöld korában megtöröd, az kelésre kötöd, és az pokolvarra kötöd, hertelen meggyógyítja.

422 *Ugyanazon fűről.* Ha az gyükerét, levelét, borban főzöd meg, azt iszod, igen jó belső hasfájás ellen, asszonyember állott vérit megindítja, méhe fájását megállatja, ha iszik róla, és ezzel párolják, öszvegyült vért, dagadást, törött vért kívül, belől eloszlat.*

423 *Sárgaságtól való ital, jó.* Vérehullófű gyükere, földi epe, bárány-üröm, csengő fű, epkór [így] gyükér, tyúkmonypirosító gyükér, pipe gané, csilyán gyükér sáfránynyal együtt balha fü.*

424 *Cinoglosum azaz atraczél.* Ha az atraczélt borban főzöd meg annak gyükerét, reggeleken melegen iszod, hasat indít, vérhast állat, magnak szeméremtestből való kifolyását megállatja, az vizelet csepegést is; igaz. Úgy pilulát is ebből csinálni igen jó.

425 *Franczu ellen is igen jó.* Az atraczél vize igen jó franczu ellen és egyéb var ellen, tudni illik amaz undok var ellen. Ha penig az atraczél gyükerének vizét veszed levelestül, rózsás mézzel öszve főzöd, terpentinát öntesz belé, franczu ellen igen jó kenő leszen belőle és egyéb varakra, azaz leves varakra.

426 *Gelyva ellen.* Az monyas lovat tavaszszal herélik, azt kérd el mind párjával együtt, azt add meg; probáltum est.*

427 *Főfájás ellen.* Hogyha az disznó köménynek gyükerét faolajjal t.i. öszve[ve]red rózsaeczettel, fejedet kened véle, amaz, az ki úgy aluszik, mint egy megholt, elfelejt mindent. Főszédelgést, kórságot, hagymázt, farzsábát, görcsöt, régi főfájást meggyógyít, fülfájást is, igaz úgy. Az gyükeréből kijött succusát, ha az fog udvában töltöd, meggyógyítja, az pora penig álom ellen jó.

428 *Az pápafűnek succusa* vagy pora vagy vízben való főtt vize minden étetést, mérget, dagadozást meggyógyít, ha vizét veszed ennek az fűnek. Az is jó, ha csak vízben főzöd is meg, az is jó, levével mosni az dagadást.*

429 *Szívből, májból rothadást kiűz.* Ez az veronika kétféle; egyiknek kék virága vagyon, felnő az levele közül magasan, másiknak sárga virága vagyon. Ez tavaszszal virágzik idején, azaz parti lapú, az másik kék virágú, dicsőséges méregölő erdei zsálya vagy vad zsálya. Hogyha ezeknek levelét megtöröd, borban áztatod, vedd vizét, ebből az vízből 2 unczinit, azaz 2 tyúkmony hajban az mennyi tér, annyit, terjéket tész hozzá; késértett dolog vagy próbált dolog, hogy hideglelést gyógyít, epét, mérget, rothadást az szívből, májból, gyomorból kiűz.

430 *Nyilalás ellen való.* Az mustárt törd meg szépen, aprón, idd bé égett [bor]ban; igen jól enyhíti az nyilalást; még ha fenyőmagot tész hozzá, annál jobb.

431 *Vesztéstől való orvosság.* Az ostorményfa mikor kinő, virágzik, annak az keresztit szedd meg, azt törd meg, főzd meg erősen egy kis árpaliszt lánggal, evvel kösd gyakorta.

432 *Az rothadt almának facsard* ki az levét, tölts üvegben, igen jó véle rühet, sinnyedeget, fekélyt, fokadékot vele kenni.

433 *Morjulásról való.* Az tyúkszemfüvet törd öszve meleg eczetben, kösd rea egy nehányszor.

434 *Ótvar és fülben is jó.* Az retket reszeld meg, levét facsard ki, ótvart kend véle, használ néki. Fülben is igen jó ereszteni; probatum.

435 *Az szélütötte marha, ló, egyéb ember.* Eb fejecsontját törd apróra azt, elegyíts listicum magot meg annyit hozzája, azt vesd eleven szénre, füstöld az orrában, hadd szívja egy nehányszor.*

436 *Fenéről való, sülyre is jó.* Az farkas csontot égesd meg, azt törd meg, szitáld meg, meg annyi szerecsendiót úgy virágát, avval hintsed.

437 *Sérvésről való orvosság.* Az vajas büröknek levelét szedd meg, önts meg forró eczettel, teríts ruhára, egy kis vajjal lapogasd meg felyül, teríts az sérésre.

438 *Sárgaságtól valók ezek renddel.* Vérehulló fűnek gyükere, földi epe, bárány üröm, fejér peszercze, nyirfa levél vízben, csengőfű, eper gyükér, tyúkmony pirosító gyükér borban, pipe gané borban, csilyán gyükér, balhafű sáfránynyal együtt, új ló ganénak az kifacsart leve borral.

439 *Vérfolyásról igen jó.* Útifűnek, egérfark fűnek, nagy csilyánnak az levét facsard ki egyaránt, azt mézeld meg, úgy igya.

440 *Az hideg tályogról; nem igen fáj, nem is tüzes ennek orvoslása.* Mihelyt hozzá fogsz, lágy meleg ruhával dörgöljed, végy témsót, salétromot, közönséges sót, ezeket vessed eczetes vízben, vagy penig eczetes párlúgban, tégy hozzá somkoró virágot, vagy székfű virágot és főzd ösz[ve] erősen, szappant olvaszz el benne, ugyanezen lúgban mossák, dörgöljék gyakorta lágymeleg ruhával.

441 Ezen haszonra igen jó oszlató az szülfű is ó hájban törve, kenni véle, kötni is vé[le].

442 Ha mégis nem oszol az hideg tályog, fagyöngyöt, oltatlan meszet, és ó háj[at] törj öszve, azzal kössed;

443 Vagy fejér mályva gyükeret ó hájjal törd öszve, főzz öszve jól, szűrd meg, kend ruhára, kössed véle.

444 *Akár pokolvarra, akár vérkelésre* jó eszköz ez, tudnia illik: törj diót meg erősen sült veres hagymával, tyúkmony székivel és egy kevés ó hájjal timporálván kössed véle.

445 Vagy tálmosó füvet, nyerset törj öszve fekete nadály gyükérrel, kössed véle, akár vérkelés, akár pokolvar legyen, szíja mérgét, enyhíti fájdalmát és érleli szépen, szaporán.

446 *Palacz féreg ellen.* Ásd meg az ördögbordának az gyükerét, aszald meg, füstöld az házat véle hold fottán.

447 *Rü ellen.* Törd meg jó aprón az mákot, tölts eczetes vizet reá, szűrd és facsard ki az levét ruhán által, azzal mossad gyakorta.

448 *Száraz rü ellen.* Az mustár magot aszald meg, törd meg jó aprón, tölts égett bort reá, avval kend.

449 *Ismét azonról.* Kend meg az száraz rühes testet vajjal, azután hintsed szőlővenike égetett hammával.

450 *Ha forró víztől vagy forró zsírtől égett meg valaki, így orvosold.* Az ó hájat törd öszve tejfellel és tyúkmonyszékivel, mind hivösít, mind penig az fájdalmat enyhíti igen jól.*

451 *Hószám megállásról.* Az bársonyvirágot idd bé borban.

452 *Meg ugyan hideg tályogról, vagy igazán szakáról, melyet néhol gyiloknak is neveznek.* Csak kenjed erősen eczetes párlúggal, azután szülyfűnek fejes gyükerét törd öszve erősen ó hájjal és kösd be véle, mely is igen hathatós effélének eloszlatására.*

453 *Jó érlő az fejér* mályvagyükér, az görög szénomag, fejér liliom gyükér, len mag ó hájjal és savanyú kovásszal igen öszve törve.

454 *Az megmerevedésről.* Végy szurokfüvet, fodorméntát, lenmagot, aprón vagdalván rakjad gyenge ruhasatkóban mennyi az fülét belepi, borban forrald fel, kivévén az sacskót facsard ki az nagyjából, jó melegen, az mint elállhatja, tedd az fülére, úgy párold gyakorta.

455 *Hószám megállásról.* Az szarvasnyelvű fű jó.

456 *Az gyermeknek* kipárlik az ágyéka vagy lába közi, ina; vagy-, mosogassák édes tejjel, az polyét aszald meg, törd meg jól, szitáld meg, hintsed véle.

457 *Ugyanazonról való.* Az úti füvet törd meg, facsard ki az levét, disznóhájjal törd öszve, főzd meg, szűrd által egy ruhán, avval kenegessed.

458 *Az mely gyermeknek ebagya vagyon, avval így élj.* Mert hátában, vállai között, karjaiban szőrféreg terem az bőr alatt, az mely megterem a minden napi feresztésben, azért csinálj ilyen feredőt: tölgyfa hammából csináljanak párlúgot, abban fereszszék.

459 Ismét az feredés közben dörgöljék pirítós kenyérrel, de reszelt fődi tököt tégy az föredőben, melyben fereszszék az ilyen gyermeket.

460 Akár mi okon száradjon penig az ilyen gyermek, igen hasznos fereszteni varadíts kóróból mind levelestül, virágostúl főtt feredőben, avagy csak az száradt tagokat mosni véle; ezeken kül kenegessék gelyeta olajjal.

461 *Az potrohos gyermekről.* Az olyan gyermeknek adj borkővel savanyított tehenhús levet inya, közbe közbe pedig egy-egy susták nyomó vijola gyükeret, törve, mint az liszt, adgyák bé innya étek lévben, vagy bazsarózsa magot azon formán;

462 Vagy főzz faolajban rutát, megszűrvén, aprón tört köménymagot, petrezselyem magot elegyíts köziben, avval kenjed az hasát gyakorta.*

463 *Szűdobogásról való.* Igen hasznos ez nyavalyában az feketecseresznye víz, az borágo pápafű, buglosa vagy ökörnyelvü fű víz, ha gyakran iszik belőle.

464 Igen jó az szarvasnak reszelt porral főtt ital is, rend szerént innya.

465 Ismét gyöngvirágvíz olaja, téglaolajat megannyi aqua vitával elegyítsék öszve, avval kenjék az szíve aránt.

466 Ismét igen jó mind kerti, mind mezei méhfű vize, hársfavirág víz;

467 Az asszú méhfüvet főzd meg borban, kössék az szivére, ismét vessenek az melyére száraz köpölt és az szíve tájára.

468 *Az mely asszonynak az nadrája helyéből kimozdult és igen nagy fájdalma vagyon, avval így élj, la.* Egy tyúkmonyat egészen főzd meg egy serpenyőben vajban, míg megég, megfeketedik, azt az vajat önts ki egy tálban és mosd meg, abból végy annyit ki, menyi egy fél dióhajban tér, aprón tört szerecsendióval bőven elegyítsed öszve, melyet az fél dióhajban rakván, boríts az köldökére, kösd oda, hadd legyen rajta virradtig, ez helyre szíja az nadrát, de megérts, hogy az tyúkmonyat rózsavízben mosd meg.

469 *Csak jó az elesni akaró tagnak, kéznek, lábnak.* Az nagy csilyánnak ásd meg az gyükerét, mosd meg, törjék öszve zsályával, székfűvel, köménnyel, s főzd meg az beteg vizele[té]ben jól, márts ruhát bele, jó melegen kend, kösd véle.

470 *Asszú vagy száraz kórságról való.* Az mályvákat az aszú korságosok eszik főve vagy salátával faolajjal vagy peczolajjal, megjavul vele vagy tőle, prob[atum].

471 *Az folyó sülyös* ember rágjon minden nap epergyükeret az szájában, nyelje le az nyálát.

472 Ugyanazon sülyre hinteni egészen tiszta rozsot, meg azt törje meg és avval hints.

473 Ismét disznótöknek az levével mossad gyakorta.

474 *Az fogától dagadt az orcza.* Témsót, gállest törj apróra, melegíts fejér fenyő szurkot, elegyíts öszve, vond ruhára, ragaszd az orczájára.

475 Ismét az fekete nadált törd meg, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd az nyakára és homlokára, ha kivonni nem akarod, irtózol kivonástól.

476 *Hogyha az juharfának* gyükerét borban megfőzöd, az kinek az baloldalában az mája fáj, igen jó, hasznosan béveheti.

477 *Vérhas ellen való.* Az úti füvet főzd édes tejben, szűrd meg, elegyíts mézet és tyúkmonyszéket köziben és melegen add be innya.*

478 *Vérhas ellen.* Az köldökfüvet főzd meg mézben, azt edd meg melegen, ismét főzd meg borban, idd meg melegen.

479 *Vérhas ellen.* Veres mákot, mogyoró belet törd öszve, ránts meg mézben, azt egyed melegen, italban penig az útit főzd meg, mézet bele, azt igyad.

480 *Vérhas ellen jó.* Ha az atraczél gyükerét borban főzöd meg, s azt melegen iszod, vérhast állít, hasat is indít.

481 *Vérhas ellen jó.* Az somot boros vízben meg kell főzni, vagy esővízben, azt egyed, az levét igyad.

482 *Veres, dagadt szemről.* Vedd vizét az fejér fűz levelének, annak vize, sucusa igen jó veres és dagadt szemnek.

483 *Az csecsszopó gyermek hurutja ellen.* Egy kis forralt édes tejben ereszz egy kis faolajat, azt egy kalánnal tölts az torkában.

484 *Köldökfű, kövér porczin,* azaz bablevelű fű sebforrasztani igen jó. Hogyha ezt az füvet levelestül, virágostul gyökerestől öszve töröd, disznó ó hájjal is öszve olvasztod, sebet forraszt szaporán, sebből kifolyó vért megállítja és ha vizét issza, vagy borban megfőzi, azt issza, hertelen meg[gyó]gyítja, ha az füvet az tökös gyermek lába közé köti, pro[batum.]

Ha mézzel az gyükerét eszed és borban főve iszod, gyomornak, májnak, mátránák romlását jovítja. Az megszakadtak gyakran isszák, meggyógyul véle. Vérhastól is igen jó.

485 *Fogfájástól való jó.* Az fenyőfát főzd meg vízben, márts ruhát bele, mossad az szájadat, fogaidat véle.*

486 *Az ember 4 féle állapotjának, közönséges jeleinek rövid leírása, hogy az gyengék erősödjenek természeteknek esmeretségekben.*

Az emberi test áll és vagyon az 4 elementomokból, [éltető állatoknak], úgy mint melegségnek, hidegségnek, szárazságnak, és nedvességnek öszveelegyedésekből, [timporálódásokból]. De közelebb az 4 féle vérből, úgy mint sárga, fekete, nyálas vagy taknyos és tiszta vérnek öszveelegyedésekből áll. Mivel penig ez külömb, különbféle módon lészen, innen az embernek is, testének is sokféle állapotja, constitutiója vagyon. Mert az kikben tiszta vér vagyon, több mint másféle nedvesség, azok tiszta vérből álló természetűek, sangueneusok, és így meleg és száraz természetűek.

Az kikben több vagyon sárga sáros vér, mint egyébféle nedvesség, azok sárga vérből álló természetűek, azaz collericusok, és így meleg és száraz természetűek.

Az kikben több van nyálas avagy taknyos vér, mint másféle nedvesség, azok nyálas vérből álló természetűek, ph[l]egmatikusok, és így hideg természetűek és nedves.

Az kikben több van fekete sár nedvesség, azok fekete vérű avagy komor kedvi természetűek, melancholicusok, és így hideg és száraz természetűek.
Az ember 4 féle állapotjának, 4 elementomoknak, világ esztendő 4 részeinek természeti hasonlatosságokról való tanulságokról.

1. Ásia, oly mint aër s tavasz, sangvenius.
2. Afrika tűztermészet, úgy nyár, collericus.
3. Európa, mint folyó nép víz tél, phlegmaticus.
4. Amerika, föld forma ősz, melancholicus.

487 1. Véres állapotú, sangvonus emberek jelei ezek: testesek, kövérek avagy húsosok, kerekded és piros ábrázatúak, fodor és lágy sárga hajúak, erős szavúak, gyorsak, az élőmozgásra pulsus bennek erős, hamar nőnek, hajlandók ezekre; szeretik az vendégséget, az tréfa beszédet, nevetést, ugrást, magok gyönyörködtetést, az terhes gondot, dolgot kerülik, nem nagy elméűek, sőt tompák, kivált az elmebeli tudományokban. De ha az jó vér bennek megelegyedik, az sárga sárral avagy nedvességgel, igen jó elméűek és mindenféle tudományra alkalmatosok lesznek, ismét nyájasok, vidámok, melyért másoknál kedvesek; bőkezűek, emberségesek, jelesek, nem gyanósok, engedelmesek, barátságosok, adakozók, keveset haragusznak, könnyen hisznek, toábbá gyakran álmodoznak repüléssel, vendéges[ke]déssel és nyájaskodással, úgy kertekben és palotában való járással és egyéb tréfás dolgokkal.*

488 2. Az sárga sárral elegyes vérűek colericusok. Jelei ezek: többnyire kicsinyinyek, vagy középszerűek, ösztövérek, többire fodor hajúak és visszás sűrű szakállúak vagy kopárok némelyek bennek. Nagy és zengő szavúak, fejér vagy vereses orczának, lehelletek nyilvánságos és erős, jó ehetők és emésztők, hamar beszédűek, gyorsak, kicsiny fejűek, az pulsusok erős, ritkán veriteznek. Ismét igen haragosok, panaszolkodók, békételenek, haragiokat hamar múlatják, habahurgyák, állhatatlanok, alkalmatlanok, maga hányók-vetők, veszekedők s arra készek, mordok, mindenek felett héjazók, és tökéletlenek, álnokok, grázdálkodók, nem barátságosok, állhatatlanok; ismét álmodnak gyakorta sárga szíről [így], veszekedésről, vagdalkozásról, gyuladozásról.

489 3. Az nyálas vérűek phlegmatikusok. Nem igen magasak, de csontosok, testesek, és kövérek, lágy bőrűek, ritka és lágy hajúak, hamar őszülők, kopaszulók, orczájok többire csendes és ifjúságokban alázatos. Ezek kicsiny és szoros melyeknek is járások késő, ritka és lágy; gyakran verijteznek, szavok vékony és éles. Ismét tompa elméűek, változók, nem emberségesek, és nyájasok, de szomorúak, félénkek, hamar haraguvók, de nem sokáig; az ő barátjokról és az titkos dolgokról meg nem emlékeznek, igen hajlandók, s akárkinek jó akarattal lenni készek, nem szeretik az munkát, ellenben sok jókra hajlandók, úgy mint csendes elméjűek, könyörülők, nem átalkodnak megért elméjekben. Ha valami kevés jó vér is leszen bennek, lesznek igen emberségesek, hajlandókbak lesznek az vigasságra, mint szomorúságra, hívek mások igazgatására; jók, de javokat inkább igyekeznek megtartani, mint öregbiteni, mert nem szeretik az patvarkodást. Ismét gyakran álmodnak tengerről, vizekről, feredőről, hajókázásról és merülésről, nehéz terhekről, félelmes futásokról, repülésekről.

490 4. Az fekete sárral elegyes vérűek melánkolicusok. Nagy emberek, ösztövérek, fekete vagy gesztenye szinűek, lágy hajúak, halovány fejér egy barna onas szinűek, kék ajakúak, lassú lépésűek, leföggesztett fővel járnak ábrázattal, pulsusok lassú s ritka. Továbbá az magánosságot szeretik, az társalkodást nem, sok nehézségek és kesértetek elé vetettek és az magok képzellések könnyen

megcsalatnak, igen gyanósok, szomorúak és kedve[t]lenek, melyért is mások vigasztalása nekül, sőt ha elárad bennek az fekete sár, orvosdoktorok nekül is szükösök, ha vala[ha] örülnek, úgy ki adják magokat, hogy majd bolondoskodni láttassanak. Félénkek, kételkedők, buzgók és azt gondolják, hogy mások őtet könnyen megvetnék másoktól, lassúak és magok értelmében állandók, ezért nehezen bánhatni velek. Kevés barátjok van, nem is bízzák magokat sokakra, de az kit megszeretik, igen szeretik azt. Fenhéjázók és másoknak megutálói; haragjokban elsárgulnak, azt sokáig tartják és bosszúságokat nehezen felejtik el, noha későn haragusznak meg. Fösvények, magok tettetői, ellenben vigyázók az titkok megta[r]tásában, hűségesek, munkások, elkez-[dett] dolgokon rajta vannak, jó tanácsadók, az igazgatásra szándékokban álhat[a]tosok, az tanulásra kivált, melyek néznek az elmére, nem penig kézi munkára, alkalmatosok, az mély dolgokban bélátók. Ismét szomorú, irtóztató álmokat látnak, gyakran álmodnak az halálról, temetésről, erőtlenségekről, éjjeli látásokról, spectrumokról, néha mintha megkötöztetnének, tömlöczben vettetnének, fejek elüttetnének, így látják.

491 *Az külömb külömb színeknek magyarázatja vagy mit példáznak renddel:*

Király szín = méltóság,
Ezüst szín = uraság,
Piros szín = szerelem,
Fejér szín = szüzesség,
Pázsit szín = reménység,
Test szín = gyötrelmet,
Tenger szín = habozót,
Láng szín = tétovázót,
Zöld szín = kegyelmet,
Rózsa szín = engedelmet,
Veres szín = haragot,
Ég szín = józan elmét,
Meggy szín = szívfélelmet,
Haj szín = haragot
Szürke szín = gorombát
Hamu szín = ostobát
Sárga szín = bolondot
Baraczkvirág szín = együgyőt
Vijola szín = mord kedvet
Kék szín = kétséget
Az gyász fekete szín életünknek
estin halálra emlékeztet.
Szederjes szín siralom, szívbeli
fájdalom.

Mikor szivárvány vagyon, nézd meg jól, melyik színt látsz többet benne, ahhoz képest tanolj belőle jó Atyámfia az Krisztusban. Én Váradi Szabó György.

III. rész

492 *Az kinek feje tetejéről nyilalik, arról való orvosság jó.* [1] Végy gyömbért, szerecsendióvirágot, székfüvet, és ezeket törd meg, és tikmonyban főzd meg egy pogácsát, és kend ruhára és boríts az feje tetejére jól, és kösd az állán által jó szorosan, valet.

493 *Főfájástól való ez is jó.* Egy tikmonynak az fejérit ereszd ki, azt süsd meg, kösd az homlokodra, mikor lefekszel estve.

494 *Az igen nagy főfájásról való.* Rózsavíz, rózsaolaj, folyó víz, erős eczet, rózsa pogácsa; ezeket tedd egy fazékban kenyér haj alatt, főzz meg egy fazékban az rózsapogácsát, áztasd meg, kösd az homlokodra.*

495 *Más azonról való.* Földi töknek vedd vizét, faolajat, [2] mézet, égett bort, vijaszat, törd öszve ezeket, forrald meg az szénnél, kiből ír lészen, kend meg az fájós fejedet vele, köszvényre is igen jó ez.

496 *Más azonról, főfájásról.* Vedd az fekete ürömnek az tövét, törd meg, főzd meg eczetben, kösd az fejedre.

497 *Más főfájástól való remedium.* Rozs kenyeret piríts meg [3] az tűznél és eczettel öntözd meg, kösd az vak szemeidre, pro[batum est.]

498 *Az kinek fejében féreg vagyon.* Az égett bort s kömény vizet, ménta vizet elegyíts öszve, csináld az fejére felyül jól.

499 *Azonról való főfájásról.* Az belind magot törd meg borban, főzd meg eczetben, kösd az fejedet vele, igen jó.

500 *Más azonról való ige[n] jó.* Az szőlő fáját égesd meg, annak hammát ruhában kötvén, csinálj párlúgot belőle, abban mossad fejedet. Ha nyől az fájdalma, vagy héséggel vagyon, jobb lesz káposztatorzsa hammával úgy élni azon módon.

501 *Ha belső az főfájás.* Bazsarózsa tövet, katangkórót, [4] szaporafüvet, az melyikát kaphatod, roncsolj öszve, kösd be vele az fejedet.

502 *Ha nem alhatol tőle az nagy főfájás miatt.* Fejér mákot, vagy ebszőlőt törd öszve az felyül megírt füvekhez, vagy salátát roncsold öszve jól, kösd be az homlokát, két vak szemét.

503 Igen jó az vad szőlő virága is eczetben megtörve bekötni vele azon formán.

504 *Azonról való ismét jó.* Az nyers szapora füvet törj öszve [5] savanyú kovásszal, elegyíts meg rózsa vízzel vagy rózsa olajjal.

505 *Azonról való.* Ebszőlőnek, fülfűnek, disznótöknek az levei mind jók akár együtt, akár külön.

506 *Az külső főfájásról való.* Azt csak párlással is eleit vehetni, majorántot, betonikát, azaz sebfüvet vagy székfüvet, vagy kömént, vagy spikinárdot, vagy mindenikből, vagy az melyiket kaphatod, főzd meg eczetben, egy új téglát hevíts meg, annak levét csorgassad az hév téglára, az fejét boríts be egy ruhával.

507 *Azonról való.* Hogyha penig dobog és felvér, az főfájás miatt [6] vágass eret az homlokán, hadd szabaduljon az megtolyult vér, így élj vele.

508 *Az főszédelgésről való.* Végy veres czéklát annyit, hogy azt reszeld meg, facsard ki az levét, abban tégy majorántot, főzz meg, szűrd meg; az beteg vegye teli az száját tiszta vízzel és avval az majoránttal főtt czékla levéből szíjjon fel az orrában, ez minden erőltetés nélkül kitisztítja az rosz nedvességet, szépen így cselekedjél egy darab ideig minden reggel.

509 *Ismét azonról való.* Végy zöld pápafüvet, aszald meg, törd [7] egy késhegyin egy kalán meleg borban végy be belőle.

510 Avagy piríts kenyeret, öntözd meg jó borral és hints meg corijándrommal vagy

cubiommal vagy szerecsendióval vagy virágával, vagy köménymaggal törve. E mellett igyék zsályáról vagy betunikáról, az az sebfű.

511 *Ismét főfájásról való ír.* Listicumot mind tövestül, szép tiszta írós vajat, egy kis sárga viaszat, rózsavizet, ezeket egy bögrében erősen meg kell főzni, ír leszen belőle, ezzel az vak szemet kenni kell, megjavul vele hamar.

512 *Azonról való főfájásról.* Kölest, apró sót melegíts öszve egy serpenyőben, tölts egy ruha-zacskóban, jó melegen kösd az fejedre.

513 *Azonról való.* Ebszőlőnek, disznótöknek, fülfűnek leveleit öszvefacsarván, elegyítvén kösd [9] be az vak szemet, homlokát vele, felyül fejér fűzágat levelestül főzz meg, kösd az feje tetejére.

514 Az kis gyermeknek útifű gyükeret köss az nyakában, az is jó. Megesmered, mikor fáj az feje az gyermeknek, mert csipázik az szeme.

515 *Az főfájó embernek talpára való flastrom.* Reszelj fekete retket, sóval, eczettel kösd az talpára, mikor az fejet bekötöd.

516 *Feje az kinek meghijult volna, arról való jó.* Az kosbáránynak az agya velejét vedd meg, tedd egy fazékban víz nélkül, és fahéjat törj meg, [10] egy lott szerecsendiót, egy lott rozslisztet; ezeket mind meg kell törni és úgy kell az megsült velőhöz tenni, az kit az fazékban víz nélkül megsült, azzal jól öszve kell törni, keverni, jó melegen az feje tetejére kell kötni, jó szoroson az állán által.

517 *Ismét azonról való más.* Csombort, zsályát, rutát, izsópot, ezek mindenik egy-egy marokkal legyenek, szökfű egy lott. Ezeket borban főzz meg, ezután az mint az beteg elállhatja, moss meg az fejét benne jól, az mint eltűrheti, mindaddig az füveket kösd az tetejére jó melegen, szoroson által az állán.

[11] *Következnek az szemfájásról, annak külön-külön való nyavalyájáról.*

518 *Szemfájásról való remidium.* Hályogról való. Keress fejér gyömbért, nádmézet, egyará[nt] három tyukmonynak az fejérit vedd külön, azt egy kalánnal jól habard és törd öszve és tedd bele az gyömbért és az nádmézet is, avval is elegyíts öszve, jól törd öszve, tedd ki az napfényre, hadd száradjon meg jól, azt törd meg jól, szitáld meg, azt tartsad a szemeden 9 napig.

519 *Szemfájásról való.* Az tehen ganének az közepiben az mely víz vagyon, azt vedd meg egy kalánnal, avval mossad fá[j]dalmas szemedet hamarjában.

520 [12] *Szemfájásról.* Az kakukfűnek vedd vizét, azt ereszd az szembedben.

521 *Azonról való ismét.* Az kígyóhagymának, virágának, fejének vedd vizét, azt ereszd az szemedben, ha vér vagyon is benne, megtisztul szépen vele.

522 *Azonról való.* Az veres szőlőt szedd egy üvegben, az mely tiszta legyen, dug be, mikor kenyeret sütnek, kiszedik, tedd be, és mikor kiveszed, annak olaja lészen, avval kenjed fájós szemeidet.

523 *Azonról.* Vedd vizét az ökörfark virágának, azt ereszd az szemedben ...

524 [13] *Azonról való.* Vedd vizét szarkalábnak, celidóniának, köménynek, rózsának, egy mértékben szerezd öszve, ennek vizét ereszd az szemedben, vagy 6 izben.

525 *Azonról való.* Keress celidóniát, azt törd meg erősen, vedd vizét vagy kétszer, elegyíts köziben mézet, gáliczkövet, temsót, ezeket szerezd öszve jól, annak utána szűrd meg egy tiszta ruha által, tedd egy üvegben, egynehányszor bocsásd az szemedben, meg az vizében is meggyógyul.

526 *Az kinek veres az szeme.* Keress tiszta két új tyukmonyat, főzz meg keményen, tisztíts meg jól, tölts eczetet reá és hadd áljon harmad-napig rajta [14] és az-

után tégy témsót, bővön gyömbért bele és azután szűrd meg, vedd vizét, azt ereszd az szemben.

527 *Azonról való szemfájástól.* Tyúkmonyfejérit, témsót törd öszve, rózsavizet elegyíts köziben, csinálď kenderszöszre, márts egy ruhát rózsavízben, teríts az szemére, azon felyül tedd az orvosságot az kenderszöszszel együtt az szemére az rózsavizes ruhán felyül.

528 *Hályogról való, szemvilágról.* Az mogyoró fának apró gyükerét törd meg jól igen, és annak levét facsard ki jól, azt ereszd az hályogos szemben.

529 [15] *Azonról való, hályogról.* Egy tyúkmonyat törd meg, az fejérit bocsásd ki belőle, az székire hányj szép milly sót, keverd el azt benne jól, hogy megkeményedik, mint az tészta, tégy hat szem borsot bele, osztán az tyúkmonynak az haját felyül hajtogasd be, azt varrd fekete baraszlai vagy kék posztóban, azt hév tűzhelyen égesd meg, vagy fedő alatt, vagy heve párázsában. Mikor meghűl, azt törd meg jól, szitáld meg szépen, az hályogosszemű embert fekesd hanyattán, ereszd az szemében, egy tyukmonysültig fekedjék veszteg, azután felkelhet bizvást.

530 [16] *Szemfájásról.* Az vérehulló füvet főzz meg mézben, szűrd meg, ereszd az szemben.

531 *Szeme az kinek igen csipázik.* Végy mézet, temsót, temejént, tyúkmony fejérit, ezeket törd öszve, kösd az szemére.

532 *Hájogról való jó.* Az fürjet meg kell fogni merőn, meg kell főzni igen erősen, annak az zsírját le kell szedni, szépen ivegben kell tenni, az földben kell tenni, tizenötöd napig ott kell tartani, és azután ki kell venni, meg kell olvasztani, [17] három nap háromszor három cseppet az szemében kell ereszteni, ha negyven esztendős hályog volna is, meggyógyul vele, ha nem termés.

533 *Szemkönyvezésről.* Az ugorkának szeletit kösd az homlokodra, mikor ideje vagyon.

534 *Azonról.* Törd meg az útifüvet, levét facsard ki, avval mossad szemeidet.

535 *Faolajban ereszsz* temejént, azt ereszd az szemben.

536 *Szemkönyvezésről.* Főzz meg az lenmag pogácsát borban, azt kösd az homlokodra.

537 [18] *Szemvilágról.* Az veres mák rózsájának vedd vizét, azt ereszd homályos szemeidben, igen jó. Meg az veres mák tövét is kösd az nyakadban, hordozd el.*

538 *Ugyanazonról való.* Az földi mogyorónak gyükerét főzz meg vízben, avval mossad szemedet, ha homályos.

539 *Szemnek való zöld vizet így csinálj.* Egy marok tiszta búzát vess egy tiszta rézmedenczében, meg egy marok lágy sót, tölts fejér bort reá, hogy két újjnira felyül haladja az buzát, s ott hadd álljon egy hétig. Egy tiszta lapotkával kevergesd napjában, befedvén az edént tiszta helyen, és az megzöldül szépen, [19] és avval mossad fájdalmas szemeidet vagy kenjed minden nap.

540 *Az igen vérmes szemnek való.* Asszú szurokfüvet, majorántot, polyét, borzavirágot roncsolj öszve és vagdalj öszve, tégy egy kevés sáfránt is közé, csinálj apró szatkókat gyenge ruhából, azt tölts ezekből az roncsolt füvekből, virágokból, azokat osztán főzz meg fejér erős borban, abból végy ki egyenként egyet-egyet, nyomd ki az levének az nagyját, az szatkót tedd melegen az szemedre, úgy pároljad az szemeidet naponként gyakorta, és megtisztítja szemedet az ilyen párlás szépen.

541 [20] *Szemfájásról való.* Végy rutát, kömént, czelidóniát, de az czelidónia ke-

vesebb legyen az többinél; ezeknek mind együtt vedd vizét, avval mossad fájós szemeidet.

542 *Új hályogról való.* Főzd meg az gyuk(mo)nyat (így) jól, annak székit vedd ki, tölts meg az székinek helyét fejér égetett gálicz kővel, boríts öszve, esmét tekerd öszve ismét egy czérnával, tedd egy tiszta mázos edénre vesszőcskéket által az edény száján, tedd egy nedves pinczében, annak leve csepeg ki az gálicz kőnek, azt ereszd az szemben.

543 [21] *Ugyanazonról való. Új hályogról.* Egy-egy tyúkmonyban az menyi férne, annyi euphrásia víz, útifű víz, rózsavíz, kömény-víz, elegyíts öszve őket, vagy ha csak kömény víz lesz is, vagy az melyiket kaphatod, abban tégy égetett témsót, égetett gálicz követ, mindeniket két-két potura nyomót, forrald fel őket, egy kevés nádmézet is vess bele, ha meghűl, evvel mossad könyvező szemeidet.

544 *Az szemről szitató flastromot így csináld.* Végy 6 vagy 7 kőris férget, fejeit, lábait vesd el, az többit törd meg egy mozsárban, keverd egy dióni savanyú kovászban egy kevés égett borral együtt, kend egy negyed rész [22] telérni irhára vagy ruhára, ragaszd az két füle tövére, álljon egy nap vagy egy éjjel rajta, alattok sárvízzel teli hólyag szivódik; azt fakaszd meg, ragaszsz egy darab káposzta levelet, nyerset reájok, hogy lasson lasson szivárogdogáljon belőle az rútság.

545 *Meg más ismét.* Az ötvesek piskolcznak vagy antimoniomnak [hivják], azt tüzesíts meg, olts meg, vagy kömény vízben, vagy vérehulló vízben, vagy euphrásia vízben, vagy [23] borzavirág vízben egy nehányszor meghevítvén és bele oltván egy nehányszor, szűrd meg tiszta ruha által, azt ereszd az szemedben, ismét tiszta ruhát márts bele, azt kösd éczakára az szemedre. Hogyha ugyan homályos az szemed, mintha szitán által látnál, azon vízben egy kevés gálicz követ és tiszta salétromot, azt ereszd az szemedben és tiszta, tépett ruhát áztass meg benne, azt tedd az szemedre, kösd be vele. De ha még sem szünik meg, hanem mintha pókhálón néznél által, ugyanazokhoz [24] tégy egy kis szalamiákot és így az új hályog az szemedből szépen kitisztul.

546 *Hogy penig az szemre* ne rohanjon az hévséggel való rútság, így cselekedjél. Az csilyánnak az levét facsard ki, annak levével buza lisztből csinálj tésztát, jó lágyat, kend ruhára, ragaszd az homlokára, vak-szemeidre.

547 *Az fájdalmas szemben* hamarjában egy kis borban eressz egy nádmézet, az is jó igen.

548 [25] *Még ugyan szemfájásról.* Főzz meg egy tyúkmonyat keményen, vedd ki az székit egészen, az fejérit penig hints meg égetett, megtört gáliczkővel, tört gyömbérrel és szökfűvel, álljon úgy egy darabig, azután tiszta ruha által mind azoknak levét facsard ki, ereszsz egy-két cseppet az szemben, benne.

549 *Az vén borzafának* apró fekete gombáját ásztasd meg borzavirág vízben, akár kömény vízben, tedd az szemedre, igen-igen hasznos meg az száj-, fogfájásra is.

550 [26] *Az kinek szeme vérben áll.* Az kökényfának mohát szedd meg, vesd hév forró vízben és szűrd meg és mohát két ruha között az fájós szemedre, igen jó.

551 *Az kinek pecsenyés az szeme.* Crispánt, égett temsót, gyömbért, nád mézet, aloes, rózsavíz, mind ezeket meg kell törni, szűrni és ezzel kell kenni.

552 *Szomjúság enyhítő* legjobb az üröm; jó egy árpa szemnit bévenni az szomjúhozó betegnek, kiváltképpen az vízi kórságosnak.

[27] *Következik orrnak nyavalyáról való tracta orvossági.*

553 *Az kinek orra vére jár felette igen.* Gyapotat márts tentában, csinálj kerőt az orrában, mely orra lyukát megteli, menten megáll.

554 *Más.* Az új disznó ganét erős eczettel elegyíts meg, azt szagoljad.
555 *Más.* Papirosat, tyúkmonyhéját égesd meg, azt fújják az orrában, de az száját vegye teli vízzel, hogy az szájában ne menjen az por.
556 Ismét az csilyánt törd meg, facsard ki az levét, vagy három kalánnal igyál meg benne, ugyan az orrodban is szívhatod hasznoson.
557 [28] *Vagy.* Főzz tiszta vizet az gyükerével, azt igyad.
558 Ha csak az szájadban tartod az gyükeret is, használ igen.
Az csilyán levével csinálj tésztát, ragaszd az homlokára.
559 Ismét csilyán tővel, salétrommal főtt víz legyen itala gyakorta.
560 *Ha megvarasodik belől az orra,* lágyíts meg lúd hájjal, vagy hájjal vagy új vajjal.
561 Ismét főzz meg az árpakását jó sűrűn, annak sűrű levében vess mézet, avval mossad.*
562 [31] [....] nak levét bocsásd az fülben. Ismét főzd meg az ürmöt, szapora füvet tejben, azzal pároljad tőcséren az füledet.*
563 *Az belső fülfájásról.* Úti füvet, ebszőlőt, székfüvet, méh füvet főzz meg édes tejben, tégy az edényre egy tőcsért, úgy párold az füledet.
564 *Az fültöve dagadásról való.* Fejér mályva gyükerét, fejér liliom gyükerét, faolajat, sáfránt tejben főzd meg, de elsőben az gyükereket roncsold meg, úgy főzd meg, pép lesz belőle, kösd reá egy nehányszor.
565 [32] *Az fültőve dagadásáról.* Fejér mályva, fejér liliom tövet, egy vagy két fügét törjenek öszve, egy kis faolajat is ereszszenek bele, egy sáfránt is, ha mind nem kaphat(ni), az melyik kaphatni, azt főzzék meg sáfrányos tejben.*
566 *Fülzúgásról.* Főzz meg az kék káposztát vízben jól, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
567 [33] *Ismét azonról való.* Az vasszart vagy salakot törd meg jól, főzd meg erős eczetben, hétszer egymás után így cselekedjél, míg elapasztja az levét, azt szűrd le, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
568 *Fülzúgásról, azonról való.* Nyúlnak epéje is jó bele ereszteni, egy kevés mézzel és égett borral elegyíteni köziben. Kecske epéje is jó azon formán; fogoly madár epéje is jó, azon formán élj vele. Csuka epe is jó.
569 [34] *Ugyanazonról való.* Tört borsot, székfüvet vereshagyma kifacsart levében azt főzd meg, szűrd meg, azt ereszd az fülben.
570 *Azonról való remedium.* Ürmöt, szaporafüvet főzd meg tejben, annak meleg párájával pároljad az füledet, tölcséren által bocsásd az füledben, az kisebbik végit az füledben, egy néhány napig cselekedd.
571 *Azonról való ismét.* Főzd meg az disznó babot vízben jól, szűrd le az levét, avval pároljad az füledet.
572 [35] Így is élhetsz vele. Nyúlepét vagy kecske epét vagy csuka epét, az melyiket kaphatod vereshagyma kifacsart levével, egy kis mézzel s égett borral habard öszve jól, melegíts meg öszve, ereszd az fülben.
573 *Ismét azonról való.* Az hangya tojást ronts meg, jól elegyíts öszve vereshagyma kifacsart levében, egy ruhában facsard ki az levet mind együtt, s azt ereszd az fülben.
574 *Azonról való.* Az nyers kőrisfát tedd az tűzre, annak olaja jü, ereszsz egy kis égett bort köziben, azt ereszd az fülben egy nehányszor.
575 [36] *Az fülezúgó ember* penig rágjon mindenkor vagy corijandromot vagy köménymagot.
576 *Vagy.* Vereshagyma kifacsart levét égett borral egy keves terjeggel timporálj öszve, azt ereszd az fülben; faolaj is jó, azon módjával élni ve(le).

577 *Az süketségről és nehezen hallásról való.* Az szökfüvet vesd eleven szénre, annak füstivel füstöld az füledet tőcséren által.

578 *Azután.* Törd meg az zászpát, tölts égett bort reá, áztasd meg, mikor megázik, szűrd le, azt ereszd az fülben egy nehányszor.

[37] *Következik az szájban való nyavalyákról.*

579 *Fogfájásról való remedium.* Főzz meg az izsópot vízben, vedd az fogadra egy nehányszor.

580 *Ismét más.* Az tárkont tövestől, az belindnek az tövét főzd meg eczetben, vedd az fogadra egy nehányszor.

581 *Más.* Az borzafának belső zöld haját hánts le, főzd meg tejben, az[t] vedd az szádban egy nehányszor. Az fekete gyopár is jó azon formán.

582 *Fogfájásról ismét.* Az fekete nadálynak az tövét törjék meg, mint az pépet, azt kössék homlokára, nyakára ruhára kenvén.

583 [38] *Azonról való, fogfájás[ról].* Polyét vagy szurokfüvet főzzék meg erősen eczetben, annak meleg páráját ereszszék az fülében.

584 *Az petrezselyem mag is jó,* ha megtörik útifű vízben. Gyúrd viaszban, tedd az fogadra.

585 *Fekete fogról való orvos[ság].* Rózsa pogácsát főzd meg erősen eczetben, ezzel kenjed fekete fogaidat.

586 *Odvas fogfájásról.* Az szökfüvet főzd meg vízben, tedd ki egy tányérra, törd meg, tedd az udvában, megáll vele harmadik tételen.

587 [39] *Ismét.* Az fogfájó ember tegyen fülében, az mely felől fáj az foga, az fülében egy gerezd fokhagymát.

588 *Fogfájástól.* Gallest főzd meg eczetben, igen jó avval mosni fájdalmas fogaidat.

589 *Azonról való.* Az cserfának belső veres haját főzd meg borban, avval mossad szájadat gyakorta.

590 *Vagy.* Ebtejnek levében törjön tömejént aprón egy kis keményítővel öszve, azt tegye az fogra.

591 *Az kinek az fogától dagadt az orczája.* Témsót, gallest törj apró porrá, szűrt szurokkal melegíts öszve, vond ruhára flastrom formán, [40] vond ruhára, kösd az orczájára.

592 *Vagy.* Szent György virágának az gyükerét kiásván, mosd és aszald meg, azt eczetben áztasd meg, azt az eczetet vedd az tenyeredben, onnat szídd az orrodban, az mely felől az fogad fáj. Szítasson hójagot is az füle tövén, igen hasznoson.

593 *Ismét.* Ebszőlőnek, fülfűnek leveit facsard ki, tölts három annyi édes tejet hozzá, sáfránt forrald fel, márts ruhát bele, ragaszd az orczádra, az hol az fogad fáj, vagy égett boros meleg ruhát teríts reá hamarjában.

594 [41] *Azonról való jó.* Az hunyor levelét, belindfű gyükerének az lehántott haját, mindenikből egyaránt vévén, főzz meg eczetben – rózsa-eczet jobb –, avval mossad az szájadat.

595 *Meg ugyan az fogtól dagadt orczáról.* Végy fügét, törd meg erősen, fejér kenyérbelet, csilyángyükeret törd meg jól, azt az tört fügét, kenyeret, tört csilyángyükeret főzd meg sáfrányos tejben erősen, vond ruhára, kösd az orczájára, új[í]tván gyakorta, ha meghül.

596 [42] *Az fájdalmas fogú* ember főzzön asszú komlót eczetes vízben, azzal mossa száját, az orczájára tegyen égett boros meleg ruhát.

597 *Ugyanazonról való.* Sült almának az kásás belit, eczetes korpát, faolajat,

sáfrányt, belindfűnek kifacsart levét öszveelegyítvén, flastrom formán vond ruhára, kösd az orczájára, az hol az foga fáj.

598 *Más azonról.* Két tyúkmonynak az fejérit kepüld meg erősen rózsavízben, töltsed lencsepüre, tört borssal hints meg felyül, az egész o[r]czáját boríts be vele néhányszor.

599 [43] *Kisebbik* zászpának levét ha megtöröd, az fájdalmas fogat ha megkened vele, kivész, csak az többit oltalmazd tőle igen.

600 *Fogfájásról való.* Ha megégeted az tabákot és annak hamvával dörgölöd az fájdalmas fogat, szünik vele igen.

Következik az ínyről, foghusáról, és ízről, nyelvről, nyelvnek békájáról való orvosságok.

601 *Az kinek íz eszi az száját s fogát.* Végy temsót, erős eczetet, kökényfának az gyükerének az haját, izsópot, mályvát, főzz meg igen jól, avval mossad az szájadat minden gyakorta.

602 *Ízről való, nyelvcsapjáról.* Fekete gyopár vize igen jó mosni vele, még az nyelv csapját is meggyógyítja jól.

603 [44] *Ugyanazonról való; ízről.* Ökörfark levelet főzd meg eczetben, mossák az szájadat, még fogadat is meggyógyítja, ha az íz eszi az fogadat, csak vess temsót bele.

604 *Az ínynek és foghusának orvos[sága.]* Asszú harangvirág levelet, zsályát, rutát, szerecsendiót, egy kevés temsót törd és szitáld meg, mindezeket keverd el színmézben, hogy mint egy hígkenő, olyon legyen, avval kenjed az inyedet gyakorta.

605 *Ez is jó igen.* Tölgymakknak az tokját, galest, pomagránátot, mindenikből egy-egy lottot törd meg daraboson, tölts savanyú veres bort reá, meg annyi vizet hozzá, süss tüzes vasat bele egy nehányszor, [45] vess egy kevés témsót is bele, hogy szorítóbb legyen, avval mossad szájadat.

606 *Meg ugyan azonról való.* Végy veres rózsát, útifüvet, rutát, sályát, vagdald öszve egy-egy susták nyomót, crispánt, tömejént, mastixot, temsót törd öszve, főzz meg eczetes vízben, míg fele elapad, azután az levét leszűrvén, osztán olvaszsz el benne két lott rózsamézet, igen hathatós ez, és ezzel kenjed az ínyedet.

607 *Szájról, ínyről való.* Az kecskerágó fának levelét főzz meg mézes borban, mossad az szájadat vele, még az dagadást is meglohasztja szépen.

608 [46] *Az nyelvnek békájáról.* Tiszta forrás vízben hányjon borzafa gombát, arról igyék.

609 *Azonról való.* Végy szurokfüvet, tárkont, főzz meg mézes vízben, avval mossad.

610 *Vagy.* Mézeld meg az eczetet, vess tört gyömbért bele és szalamiákot, meg is fokasztja, meg is gyógyítja szépen.

611 *Az kinek az torkában az nyelv csapja rothad, arról való.* Rutát, zsályát, izsópot főzd meg, fele víz, fele bor legyen, és három lott témsót vess bele, evvel éjjel, nappal mossad, dörgöljed gyakorta igen.

612 [47] *Azonról való ízről.* Az petrezselyem levelét aszald meg, kinek negyed része legyen tört és szitált bors, elegyíts mézben, melegíts meg, és mind estve, reggel kend vele gyakorta.

613 *Büdös szájról.* Zsályát, útifüvet, izsópot, székfüvet kenyér haj alatt borban főzz meg, éjomra azt igya minden nap melegen belőle.

614 *Az ki penig sárgul arczul.* Az békalencse füvet aszald meg, törd meg porul, hígan sült tyúkmonyban add megenni egy nehányszor.

615 *Ismét szájról, inyről való.* Az belindfűnek gyükerét főzd meg eczetben, mossad az szájadat vele minden nap.

616 [48] *Szája az kinek felfőtt.* Végy zsályát, rutát, rózsapogácsát, narancsalma hajat, témsót; ezeket borban meg kell főzni erősen kenyérhaj alatt, evvel mossad szájadat éjjel nappal.

617 *Az nyelvről való.* Ha nyelve kisebesedik vagy megfeketedik, salétromos rózsa-mézzel kell kenni és szüntelel tartson vékonyon szelt szalonnát rajta.

618 *Avagy.* Fülfüvet, vegye el vékony hajat róla, úgy tegye az nyelvére rózsamézben mártván elsőbben.

[49] *Következik az torokról való orvosságok renddel.*

619 *Torokfájástól való; torokgyék ellen.* Az fokhagymát törd meg jól, kösd az torkára, az feje tetejére, süss keményen egy tyúkmonyat, hasíts ketté, kösd az lágyára, az mint elállhatja. Ez minden torokfájásban igen jó.

620 *Azonról való.* Keress meggyet, főzd meg eczetben, kösd az torkára hamarjában.

621 *Torokgyék ellen való.* Az eczetet torkában kell tölteni, kiül penig az ürmöt temsóval egyben kell törni, az torkára kell kötni.

622 *Az torokgyékra.* Varadícsot hév vízben önts meg, kösd az torkára, hamarjában jó; tégy jószagú balha füvet is kiziben.

623 [50] *Torokfájásról való.* Az ebnek fejér asszú ganéát törd meg, szitáld meg, az fecskének égetett hammával csináld öszve mézben, ó hájban elegyíts el, kend ruhára, köss bé vele egy néhányszor. – Galamb gané is igen jó az torokfájásra.

624 *Torokgyék ellen.* Faragjon egy darab szappant, meg egy öszvemarok lenmaggal főzz meg sáfrányos tejben, péppé válik, kend ruhára, kösd az torkára.

625 *Meg ugyanazonról való.* Az görög fejért meg kell aszalni, meg kell törni, meg kell szitálni [51] és nádcsűben kell venni, két felől az nyeldeklője alá kell fúni.

626 Ugyanezen ebszart törd meg, mikor megszárad, cserépben kell tenni, mézet bele, kormot, vagy hat szem borsot avagy többet is kell bele törni, az szénnél öszve kell főzni, csepűre kell önteni, az torkára kell két felől kötni.

627 Ezen görög fejért egy kalán borban bé kell innya adni, de ő ne tudja, az beteg, mit adsz bé innya.

628 *Még ugyan ez nyavalyának nagy fájdalmát így vontasd ki.* Ménlónak az ganéját szárazd meg egy fazékban, [52] de az fazék új legyen, az kiben megszáraztod, és mikor megszáradna az szénnél, de az lóganét szárazon elegyíts meg ó hájjal, úgy melegíts meg az szénnél, úgy melegen tedd az fájó helyre egy nehányszor.

629 Mégis ezen lóganét egy kis borban meg kell főzni, meg kell innya adni, de ő ne tudja, az beteg.

630 *Még is torokgyékről.* Zsályát, rutát, izsópot, petrezselymet, fokhagymát, mézet törj öszve, kösd reá hamar, javul vele.

631 [53] *Azonról való ismét.* Egy fecskefészket roncsolj és törd meg jól, szitáld meg, főzd meg sáfrányos tejben, kend ruhára, avval kösd az torkát.

632 *Ugyanazonról való.* Mályvarózsát, fejér mályva gyükerének az héját főzz meg borban, mint az pépet kend ruhára, kösd az torkára, de ha nagy az fáj-

dalma, azt is sáfrányos tejben kell főzni, változtasd más meleggel ismét, gyakorta, úgy veszed hasznát.

633 [54] *Ha megfakad* az torokgyék, témsós méhserrel gyógyítsad.

634 *Következik az csöcsfájásról.* Vedd az galagonyafának az mohát, szedd meg, önts meg vajas vízzel, párold meg elsőben az levével, azután kösd reá az mohát az csecsére.

635 *Még ugyan csecsfájásról.* Fejér mályva gyükerét megtörve, szitálva főzd meg faolajban vagy új tejben, azt kösd az fájós csecsre.

636 *Hogyha megdagad és igen fáj,* tyúkhúr füvet főzz [55] meg vajas vízben, azt kösd reá.

637 Ha ki akar fakadni, borzavirágot főzz meg faolajban, azt kösd reá.

638 Ismét faolajban juhganét elegyíts el, mint az pépet, azzal kösd be.

639 Vagy apró bojtorján levelét mézben és vajban ránts meg, avval kösd be.

640 *Hogyha ugyan szenvedhetetlen fáj.* Vízi tormát, – derecsének is hívják, békabungát főzd meg eczetben, azzal kössed.

641 *Ha csecsbimbója kel meg.* Fejér viaszat faolajjal olvassz öszve, avval kenjed.

642 *Ha fenétől félted,* szederjesedik, tehát az ebnyelvű füvet főzd meg boros vízben, azaz cinoglosát, avval kössed.*

643 *Hogyha az tüzesség után megkeményedik s kövesedik, így cselekedjél vele.* Káposzta levelet, bablisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört mályva gyükerét főzd erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, ragaszd vele, ha az meghül, meg mást reá ismét.

644 *Így is jó igen.* Az mályva gyükerét törd meg jól, szitáld meg, főzd meg faolajban pép formán, kend ruhára, ragaszd reá egy nehányszor.

645 [57] *Meg ugyan csecsfájásról.* Útifüvet törd öszve mézzel, köss bé vele hamarjában.

646 *Meg ugyan* csöcsfájásról való. Útifűnek, köménynek, kapornak magvai, egy tyúkmony fejérit törd öszve, kösd az fájós csecsre.

647 *Az kinek teje nincsen.* Igya meg az bort vajjal, az köménymagot borral, az sályát eczettel, leszen teje tőle.

648 Ha igen szaporodik az teje, rágjon nyakas tök leveleket, megtörve kösse az csecsire, apad vele.

649 Ismét főzze meg az új kömént borban, igyék háromszor napjában benne, leszen attól is teje.

650 [58] *Hasonló* formán élj az petreselyem levelével is, megtörve kösd az csecsedre.

651 *Azonról.* Az fejér mályva gyükerét ha megfőzöd, rólla iszol.

652 *Következik az hurutról.* Az izsópot vagy olajjal vagy vajjal vagy mézzel öszve főzöd, igen-igen jó, melegen megeszed.

653 Az fájó fejedet kened homlokodat, vak szemeidet véle, igen jó arra is.

654 [59] *Még ugyan hurutról.* Törd meg az foghagymát min[den]estül fogva, kend meg melyedet, vak szemedet, tenyeredet, talpadat vele, igen használ.

655 *Az fojtogató hurutról.* Az petreselyem gyükeret és répát ásd meg, törd meg, eczetben igyad éjomra minden nap.

656 *Az hurut miatt fáj az melye.* Az kakukszékfűre tölts meleg eczetet, jó melegen kösd az melyedre.

657 *Az fulladozásról.* Az retket reszeld meg, levét facsard ki, jó nádmézesen egy kalánnal beiszod napjában, de nyújtsad, mert hamar megbódoszlik.

658 *Azonról való ismét.* Az veres káposztát törd jól meg, [60] levét facsard ki, két annyi mézet tégy hozzá, kalánnal napjában éjomra végy be.

659 Az melyét kiül kenjed jó melegen, törd meg az lenmagot, fejér mályva gyükerét főzd meg vajban, avval kenjed, de hanyattá fektesd az hurutost, hadd hasson az tüdőjére az orvosság, úgy használ legjobban.

660 *N. B. Fulladozásról.* Veronica marti laput főzd meg borban, vess egy kis örmény gyükeret is bele, úgy igyad jó melegen éjomra.

661 [61] *Meg ugyan fullasztó hurutról.* Izsóp vizet és vékony fejér bort elegyíts öszve, olvaszsz el benne szalamiákot, abból igyál éjomra, szemlátomást használ ez.

662 *Meg ugyan fulladozástól.* Főzd meg hamarjában az fejér ürmöt borban, jó melegen igyad éjomra.

663 *Szívnyillásról való vagy fájásról.* Az izsópot aszald meg, törd meg, főzd meg borban vagy serben, melegen úgy igyad éjomra minden nap egy darabig.*

664 *Meg ugyan az melyfájásról.* Főzd meg az csombort, igyál arról jó melegen éjomra.

665 *Melyfájásról való.* Az gyergyánfának levelét szedd meg, főzd meg borban, azt igyad jó melegen éjomra. Az magva vagy gyümölcse is jó.

666 [62] *Kutyamarásra való igen jó.* Az tyukmony székit keverd öszve tiszta búza lisztlánggal, kend ruhára, ragaszd vele gyakorta, igen jó ez arra.

667 *Azonról való, ebmarásról.* Új tejben törj foghagymát, törj temejént is bele, ragaszd az harapásra ruhára kenvén, valet.*

668 *Hurutról való jó, igen-igen jó.* Az vereshagymának az fejérit válaszd meg, azt süsd meg, tisztíts meg, azt jó nádmézes vajban hánni és jó melegen éjomra élni vele egy jó darab ideig, probat[um.] [63] Ez orvossággal igen élnek Németországban, veszik is hasznát.

669 *Nyilásról való jó.* Izsópot, liliomnak az tövét főzd meg fele bor, fele vízben erőssen, vess köménymagot bele, egy kis mézet is bele, úgy igyad melegen éjomra napjában háromszor.

670 *Nyilalásról való jó.* Fejér ürmöt, földi borza gyükerét négy újnit, az ruta levét, törd meg őket jól, tölts erős eczetet reá egy messzelt és egy nap álljon rajta és szűrd le róla, tölts üvegben, de mikor innya akarsz adni, tölts egy kevés bort is köziben, úgy adj innya.

671 *Nyillásról való ismét.* Főzd meg az istenfáját, annak levét jó melegen éjomra idd, vess mézet bele.

672 [64] *Meg más azonról való.* Ódalnyilalásról való. Az kék káposztát törd meg jól, levét facsard ki, az levét főzd öszve nádmézzel, azt nyalogassad napjában éjomra.

673 *Az kit szíve fogna.* Végy cziprust, puszpángot és rutát, ezt főzd meg borban kenyérhaj alatt, jó debonus ármenust vess bele, úgy főzd meg jól, úgy add meginnya éjomra melegen.

674 *Az erős nyillásról.* Izsópot és kék liliomgyükeret főzd meg, fele bor, fele víz legyen, vess köménymagot is bele, egy kis mézet is ereszsz bele, azt igya ejomra melegen.

675 [65] *Odalnyillásról való.* Egy susták nyomó fényes kormot megtörve, szitálva idd bé pápafű vízben, takaródjál be véle, igen jó ez egyben.

676 *Szűdobogásról való.* Az buglosa ökörnyelvű fű vize, ha gyakran iszik belőle, az rút vért kitisztítja az szívből és örvöndezteti az embert.

677 *Szívnyillásról való.* Fenyőmagot, szökfüvet, mézet főzz meg, az hol nyilalik, kösd reá, megáll vele.

678 [66] *Vagy úgy csináld.* Törd meg az fenyőmagot, szökfüvet főzd meg mézben, az hol nyilalik kösd reá, megáll vele.

679 *Kopottnyak haszna.* Három vagy négy levelét megtöröd mézben, megfőzöd, beveszed, szívnyilalást állat.

680 *Ugyanazonról.* Az lúd bőr is igen jó az szívfájástól, ha megtöröd, meleg borban béiszod.

681 *Szívdobogásról való.* Az vén szarvasnak szívében vagyon egy kis csont, azt vedd ki, azt törjék meg jó aprón, azt igya be borban.

682 [67] *Ismét azonról való igen jó.* Az csukának az állacsontját, meg annyi rák örvént törj öszve, idd be borban.

683 *Meg ugyan szívnyilalásról.* Szent-György virágot törd meg, jó aprón szitáld meg, idd bé égett borban.

684 *Szívnyilalásról ismét.* Ugyanezen végre reszeld meg az szarvasnak szarvát, annak reszelt porát főzd meg tiszta forrás vízben, azt igya rendszerént való italában.

685 Azonban mind jók, mint kerti, mind mezei menta vizei innya.

686 Igen jó az veres mogyoró bélnek belső héját is megtörni, csuka állal együtt beinnya.

687 [68] *Nyilalásról.* Ezen végre fejér liliom tövet törd ösz[ve] ó hájjal, mint az pépet kend ruhára, ragaszd az ódalára, az megfakasztja belől való kelését, huruttal kitisztul és ez meglévén, így cselekedjél.

688 Végy fejér mályva gyükerét, fejér liliom gyükeret, vijola levelet, székfű virágot, borzafa virágot és lenmagot törj öszve erősen, azután hányjad sáfrányos tejben és főzd meg erősen, rakjad ruhára és az ódalát kösd be vele, ez megfakasztja az belől való kelevént szépen.

689 [69] *Nyilalásról való.* Kannak az agyara, melyet aprón meg kell törni, egy susták nyomót be kell innya pápafű vízben vagy székfű vízben, vagy csak borban is jó.

690 *Azon nyilalásról való.* Főzd meg az somkórót és székfüvet borban jól és márts ispondiát vagy gyenge lágy ruhát bele, facsar ki az nagyjából és jó melegen tedd az fájós ódalához, míg meghül, meg mást.

691 [70] *Azon nyilalásra igen jó.* Főzd meg az székfüvet és somkóró levelet és virágát eczetben jól, azzal öntözd meg egy darab nemezt, vagy egy darab vastag pokrocz-darabot, annyit, az menyi az odalát belepi, azt tedd két új hév tégla közé, hadd melegítse meg, azt jó melegen tedd az ódalára egy nehányszor, megszünteti az nyilalást hamar.

692 *N. B. Szűvdobogásról.* Főzd meg erős borban akár kerti méhfüvet, akár mezei méhfüvet, köst az dobogó szűre, megáll vele szépen.

693 [71] *Igen jó huruttúl való ez is.* Eczetes czibrében főzze meg az zsályát és tárkont, szűrje meg, úgy kell osztán felforralni; úgy éljen vele éjomra melegen.

694 ⟨*Rekedésről.*⟩ *Azonról való igen jó.* Veronika, azaz marti lapu vize, földi borostyán vagy izsóp vizei mind jók az huruttul, mind penig az nyakas tök virága rekedéstől. Huruttul is jó, csak borban főzzék meg, úgy igya.

695 *Az gyomor emésztésről.* Az zsályát fejér borban főzd meg, csombort, gyömbért, ó hájat, tyúkmony fejérit timporáld öszve, kend ruhára, [72] tedd az iha fejére.*

696 *Az gyomorban fekvő sárról.* Az apró ebtejnek ásd ki az tövét, hánts le az külső haját, azt hánd eczetben vagy tejben, álljon benne egy nap estig, tudni illik az ebtej tövének az haja. Azután törd meg, úgy adj innya, kiveti az sárt.

697 *Még ugyan sárról.* Három fő vereshagymát, fél lott gyömbért, egy marok

borkövet, fél messzely káposzta levet, egy nehezék bécsi sáfrányt, ezeket főzd meg káposzta lévben, [73] hogy harmad részét elfövi, szűrd meg, add meginnya melegen étel előtt 6 órával, minden rossz nedvességet kitisztít szépen.

698 *Gyomorfájástól való jó.* Ürmöt, fodorméntát, zsályát törd öszve nyersen, hints meg borral egy serpenyőben, melegíts meg, kösd az gyomrára kül.

699 *Gyomortisztító.* Egy sustáknyomó kopotnyak gyükeret törd meg, szitáld meg, azt idd bé borban, hadd vesse ki az rossz nyálas sárt és flagmát. Ez purgatió után törd daraboson, 7 vagy 8 szem borsot, úgy daraboson nyéld el. [74] Vagy csak hamarjában egy fokhagyma gerezdet, hánts le az külső haját, úgy nyeld el.

700 *Az mely ember ételt nem kíván.* Keress dinnyelevelű füvet, egy fő foghagymát, húsz szem borsot, ezeket törd jól öszve, és ebben két nap kétszer egyék.

701 *Az kinek gyomra fáj.* Keress fenyőmagot, harminczegyet, égett bort, szerecsendiót, borsot; ezeket elegyíts egyben és add meginnya.

702 [75] Ha ugyan az sárt ki nem vetheti, igyék lágymeleg vizet, az újját vesse be az torkában;

703 De ha mégis nem mozdul az sár, tehát keress veres cziklát, retket, főzd meg vízben, kiveti az hamar.

704 Kül az gyomrára űrmöt, méntát, zsályát nyersen törj öszve, erősen hints meg borral, tedd egy serpenyőben, melegíts meg jól, rakd ruhára, kösd az gyomrára.

705 [76] *Gyomornak minden betegségéről.* Keress millefoliomot, bétunikát, turbolyát, mindeniket egyaránt, ezeket megaszald, megtörd porrá és mézzel elgyíts meg és főzd meg, azt egye éjomra egy nehányszor.

706 *Az gyomornak erőtlenségetől, csömörtől, étel nem kivánástól.* Reverius híres doktor írja, hogy az fokhagymának gerezdit hántsa meg, az külső hajától tisztítsa [77] meg, az belső haját hagyja rajta, úgy egészen nyelje el, mikor lefekszik. Az belső haját ezért kell rajta hadni, hogy ne böfögjön az torkára fel, tudniillik az flagmát ez hozzá szíja, kiviszi.*

707 *Ugyan gyomorfájásról.* Az fodorméntát törd jól meg, levét facsard ki, elegyíts meg eczettel és jó savanyú kovászt gyúrj meg vele és kend ruhára, ragaszd az gyomrára.

708 *Még ugyan gyomorfájásról ismét.* [78] Az székfű virágát forrásvízben főzd meg, azt igya melegen.

709 Még jobb, az kömény magot daraboson töröd, úgy főzöd meg, úgy iszod melegen.

710 *Gyomorfájástól ez is jó, sülyre is igen jó.* Az tarkalevelű hunyort aszald meg, avval füstöld az sült, de az gyomorra eczettel törd öszve, de az eczet meleg legyen, úgy törd öszve az hunyorral, rakd ruhára, úgy kösd az gyomrára.

711 [79] Ugyan ezen tarkalevelű hunyort törd meg porul, nádmézes borban idd bé; valet.

712 *Ugyan gy[o]morfájásról.* Akár borsot, akár gyömbért daraboson törd, úgy nyeld el, mikor lefekszel.

713 *Az étel kihányásról és nem emésztéséről, csuklásról való.* Az hányás után pirított kenyeret egyék mindjárt, vagy jó törjéket egyék vagy eleven gyömbért. Kívül ürömmel, méntával be kell kötni az gyomrát.

714 *Azonról.* [80] Az babnak vagy lencsének második levét ha iszod, ha még is erőltet az hányás, egy fő vereshagymát hasíts keresztül, azt szagold, mindjárt

visszaveri az hányást. Kezeit tartsa hideg vízben, egy ruhát márts meg hideg vízben, tegyék az nyaka körül, az torka alatt tartson egy tyúkmonyat.*

715 [81] Az csuklástól penig, ha az gyomor teliségétől vagyon, tartsa meg az lélegzetet egy darabig és úgy melegen nyelje el, megszűnik. Ha másképen igen csuklik, főzze meg az körtvélyfa levelét borban, azt igya.

716 *Az gyomrát fájtató ember.* Ugorka, denye, disznótök magvait törd meg, útifű vízzel csinálj tejet belőle, azt idd meg éjomra melegen.

717 Ha útifű vizet nem kaphatsz, főzd meg borban, jól erősen facsard ki az levét, abban is jó.*

718 [82] *Igen jó flagmatisztító.* Az borzafának gyenge gyükerét ásd ki, mosd meg, főzd meg tejben vagy borban jól erősen, annak levében igyék egy kalánnal egy darabig.

719 *Emésztésről való.* Az zsályát, csombort, gyömbért főzd meg fejér borban, tyukmony fejérit kösd az iha fejére.

720 *Szemölcsről.* Az fűzfának héját főzd meg erősen, avval kenjed gyakorta melegen, de eczetben főzd meg erősen.

721 [83] *Ugyan szemölcsről.* Juhganét eczetben keverd el, avval kenjed melegen gyakorta.

722 Az nyírfa vesszőnek vedd olaját, avval kenjed gyakorta.

Következik az hasfájásról és vérhasról, hastekerésről valók. Igy következnek renddel.

723 *Hasfájásról.* Vedd az fenyőalmát, vesd az italodban, borban vagy serben vagy vízben megázván egy nap vagy egy éjjel, arról igyál.

724 *Hastekerésről.* Szedd meg az pókhálót, tisztíts meg szépen, főzd meg mézben, kend új vászonra, kösd az kődöködre, meg mást, ha meghül.

725 *Vérhastól való.* [84] Cserefának gyenge jövését főzd meg borban vagy serben, annak levét igyad.

726 *Azonról.* Az igen avas túrót avas hájjal főzd öszve, azt add enni.

727 *Vérhastól való.* Az kemény sajtnak az karimáját apríts meg igen szép aprón, tiszta mézben főzd meg egy tiszta mázos edényben, hűts meg jeges vízben nyárban; télben meghül, ha kiteszed hamar.

728 Szelet kenyeret szeldelj, piríts meg, öntözd meg égett borral, gyújts meg gyertyával, [85] és mikor elaluszik, hints meg tört gyömbérrel, azt edd meg, de az nap ne igyál, az orában megáll rajtad; ezt penig éjomra míveld.

729 *Azonról való, vérhasról.* Dióbél gerezdit kell megtörni, megfőzni vízben, mintegy italul, éjomra add meginnya.

730 *Ha azt akarod, hogy elálljon rólad az vérhas.* Tiszta szín mézben vess egy tyúkmonyat, főzd meg egy serpenyőben és mosd meg, és azután törd meg az gyömbért, és azzal hints meg egyet egy nap, mást más nap, meg mást, harmadikat harmad nap, [86] és ne igyál utána, tűrtesd az italtól magadat, minden kétség nélkül eláll rólad az vérhas.

731 *Ismét vérhasról.* Törd meg az veres téglát és párlúgban habard meg, kend egy ruhára, kösd az hasára, továbbá ugyanazon téglát törd meg, szitáld meg egy keményen sült tyukmonyban, add megenni.

732 *Az gyomorfájó ember.* Az kapormagot főzz meg jól mézben, ragaszd az gyomrodra kül.

733 *Vérhasról való párlás, jó.* [87] Ökörfark kórónak levelét, virágát, ürömvirágot rakj három szatkóban, főzz meg tejben erősen, hasát, alfelét kösd be véle, mindjárt újítsad, ha meghül, ismét.

734 *Ismét hasfájásról való.* Az útifüvet főzd meg borban, azt igyad gyakorta éjomra, türhető sütős melegen.

735 *Hastekerésről.* Az pirított kenyeret kend meg mézzel, hints meg tört bürökmaggal, szerecsendiót vagy gyömbért hozzá tevén.*

736 *Fuvalkodott hasról.* [88] Végy apiom ⟨atraczél⟩ füvet és az köménynek az tövét főzd meg vízben, és azt igya estve, reggel.

737 *Hasmenésről, vérhasról való ez is.* Tiszta vízben süss tüzes vasat vagy háromszor, végy égett földet, törd meg, szitáld meg, abban az vízben add béinnya.

738 *Vérhas fájásról.* Az keserű lapu gyükerét reszeld meg, ránts meg mézben, azt kell enni.

739 *Hasmenésről való, ha régi volna is, jó ez.* Az tarkalevelű hunyort törd meg jól, azt facsard ki jól az levét, nádmézeld meg, úgy igyék egy-egy kalánnal reggel reggel éjomra melegen.*

740 *Ismét vérhasról való.* Ürmöt, méntát, útifüvet, cserfalevelet, birsalmalevelet, tálmosó füvet, szerecsendiót öszve vagdalván és törvén, rakjad zacskóban, melyet főzz meg veres borban, atczélos vízben elegyíts meg, az zacskót kivevén, [90] jó melegen facsard ki az nagyját, kösd az hasára, avval pároljad, gyakorta újítván, ha meghül.

741 Ugyanezen beteg üljön lyukas székre, úgy is ezen füvekkel párolják, ezen füvekkel hév kovácskőre csorogtatván, annak párájával párolják, gyakorta változtatván, ha hül.

742 *Vérhastól való igen jó ez. Ugyanazonról való.* Tavaszszal az tölgyfák tövén terem olyan veres szőlőszem-forma gomba, ezt megszedvén, aszald meg, törd meg porul, útifűvízben add béinnya, igen dicséretes hasznos ez.

743 [91] *Vérhasfájástól ez is jó.* Keress árpalisztet, témsót bele jó bővön, mustármagot, földi borza virágának az levével gyúrd öszve az árpalisztet, főzd erősen meg, azt egyed, elál rólad, ha régi volna is.

744 *Gelyesztákról és férgekről való orvosságok következnek.* Az izsópot főzd mézben, add megenni, igen jó.*

745 *Kiben az kígyó vagyon.* [92] Az hagymát főzd meg borban, add meginnya, menten kibújik belőle; még az kígyót is megöli. Akármi férget az emberben és marhában megöli, elhidd.

746 *Az kiben béka vagyon.* Az ménlónak vagy monyas lónak vedd az vizeletit, tégy egy kis eczetet is hozzá, add meginnya, mindjárt kibújik belőle.

747 *Az kinek féreg búik az fülében.* Az crispánt törd meg eczetben jól, annak levét ereszd az fülében.*

748 *Az békatojást* tavaszszal egy-egy nagy fazékban tedd fövenyes földben, hagyd ott 3 holnapig; elsőben zavaros vízzé válik, azután megtisztul, evvel az vízzel minden féreg meghal, hogyha az füliben ereszted.

749 Ha penig az embernek az belében vagyon, ruhát márts belé, azt teríts az hasára egy néhányszor; megöli az férget.

750 [93] *Gelyesztákról való remedium.* Főzd meg az fokhagymát tejben, add meginnya az levét.

751 *Azonról való remedium.* Az csengő korónak levelét, virágát törd meg, tedd ruhára, kösd az köldökére.

752 *Azonról való ismét.* Az szarvasnak szarvát reszeld meg, annak porát add meginnya.

753 *Azonról való.* Az gelyesztásnak köldöke körül kend meg mézzel, hints bé

megtört s szítált bödöskő porával egy nehányszor. – Teríts békatojás vizes ruhát az hasára, mind megöli benne az gelyesztát.

754 [94] *Még ugyan gelyesztákról.* Az dictalmusfűnek gyükerét főzd meg borban, azt add meginnya, akár penig porul add béinnya.

755 *Azonról való.* Az mely gyermekben gelyeszta vagyon, három kalán eczetet és tyúkmonyszékit, és azután vess új krétát bele és törd öszve jól egy tálban, és add meginnya, egyszersmind az menyit megihatik benne.

756 Az örménynek levelét törd meg mézben, kösd az farzsábára, igen jó ez egyben. De az fulladozásra is igen jó ez.

757 [95] *Gelyeszták ellen.* Az varadics kóró magvát törd meg, add meginnya vagy tejben vagy méhserben.

758 *Azonról való remedium.* Egy kis buza lisztlángot forralj fel tiszta vízben, azt add innya s enni.

759 Vagy az perjefüvet főzd meg, vagy az szárában indult búzát, vagy rozsot, add meginnya.

760 N. B. De mikor az köldöke táját békötöd az csengőfüves orvossággal, akkor egy kis lisztlángos vizet adj innya az gelyesztás betegnek, kivész.

761 *Gelyeszták ellen mind jók.* [96] Fejér üröm – isten fája, varadicskóró virága, magva, zöld fokhagyma szára, málylya –, vijola levele, föld epéje –, főzd meg eczetes vízben, kösd az hasára.

762 *Az igen gelyesztásnak.* Csinálj sajtból csapot, kenjék meg vajas mézzel, tegyék az alfelében bé jól, és mikor kiveszed, magával kihozza az apró gelyesztát. Ezt csudálhatod, ha nem láttál többet.

Következik immár az hószám megrekedéséről való orvosság az asszonyi rendről.

763 *Az hószám megállásáról.* [97] Annak csinálj feredőt ilyen füvekből és lábvizet: csomborból, borsfűből, kakukfűből, majorannából, fekete ürömből; feredgyék, lábát mossák meg, ugyan dörgöljék két lábát alá felé száraz ruhával. Az feredőhöz való füvekhez tehetni kömént, kaprot, somkórót is együtt, abban feredjék, az feredés után füstöljék azt az részt ilyen formán. Aprón vagdalt fahéjat, asszú fejér rózsát, szerecsendióvirágot, mirhát; egy tiszta paraszt fazékban vess eleven szenet, [98] arra vesd az szereket, az feredés után evvel füstöld.

764 *Ismét.* Törd porrá az kék liliom tövét vagy gyükerét, tegyenek hozzá sáfrányt, szerecsendió virágot, igyék ebből az porból két mogyo[ró]nit reggel, estve egy kalánnal meleg borban.

765 *Avagy így:* aprón tört fahéjat, sáfrányt, szerecsendió virágot azon formán meleg borban igyék meg.

766 Vagy az nyers kék liliom tövet reszeld meg, levét facsard ki, három annyi bort hozzá töltvén és jól megsáfrányozván, két-két kalánnal estve és reggel igyék belőle, ezek után járjon, sétáljon, meleg házban üljön, künn ne járjon egy darabig.

767 [99] Az babírt törjék meg, főzzék meg borban, azt igya.

768 Ismét végy egy susták nyomó gyontát és fahéjat, két potura nyomó sáfrányt törd öszve apró porrá, ennek harmad részét vedd bé edszer egy kalán meleg borban. Jobb estve bevenni.

769 Az szegény ember főzzön borban tyúkmonypirosító gyükeret – azaz rubia –, jó bővön, az leve veres legyen, melegen azt igya gyakran.

770 [100] *Ugyanazonról való.* Azon végre jó az levendula virág is, azaz spicinard, törd apró porrá, keverd mézben, egyed gyakorta.

771 Ismét hamarjában jó az savanyú kovász is, ha úgy nyersen egy fél diónit megeszik benne.

772 *Igen jó az bagolyborsó* leve is, ha megfőzöd, gyakorta iszod. Ezeken kiül ételedben, italodban ne maradjon ki az zsálya, rozmorint, fenyőmagos étkek vagy örménygyükeres italok, bor vagy ser. Ne heverjen, járjon, sétáljon meleg házban.

773 *Következik immár* az vérfolyásról valók; [101] rend szerént egy nehány félék jók. Legelsőben is az karjait kössék meg az kendővel jó szorosan, és ezek után valami asszú cserfalevelet vess szénre, tudniillik eleven szénre, úgy füstöld az ágyékát. Savanyú veres borban süss tüzes atczélt, úgy igya.*

774 Főzzenek feredőt neki Salamon pecsétiből – gyenge gyükérnek is híják –, gyükerestül, levelestül cserfa levélből, útifűből, egérfülből, tálmosófűből, [102] vagy igyék vérkövet útifű vízben minden nap kétszer.

775 *Levendula,* azaz spicinárd virág, mindegy, az hószám rekedéstől való jó.

776 *Vérfolyásról.* Az tyúkmonyhéjat törd jó aprón porrá, abból egy susták nyomót igyál be jó hajnalban minden nap útifű vízben.

777 Jó igen ezen végre az bába kalácsa, ha forrásvízben megfőzik, melegen issza. Jó az oltó is, ha 2 potura nyomót veres borban megiszol.

778 [103] Igen jók útifűnek, egérfark fűnek, csalyánnak kifacsart levei, akármelyiknek leveit mézeld meg; jobb az nádméz. Igen jó az gyenge cserfa jövésnek vizét venni, azt innya gyakorta.

779 Az diófa virága is igen jó, ha megaszalod, megtöröd, abból, mikor szükség, meleg borban igyál meg.

780 Azon végre tüzes aczélt olts az édes tejben, azt igyad, az vért sűríti és sós évő erejét elvészi és keserűségét.

781 *Azonról való vérfolyásról.* [104] Főzd meg az gyenge csilyán leveleit borban erősen, míg elroshad, azzal jó melegen kösd be az ágyékát jól.

782 *Vérkórságról való.* Főzd meg az egerfark füvet magvastól, idd meg melegen.

783 *Az ki vérrel vizellik.* Főzi meg az tálmosó füvet és az szeder inat forrás vízben, melegen azt igyad.*

784 [105] *Az ki vért pök.* Az csengőfüvet főzze meg vízben, azt igyad melegen.

785 *Azonról való, vérpökésről.* Az czentauriát – azaz föld epeje – főzd meg vízben, add meginnya. Veres az virága az fűnek.

786 *Ismét az ki vérrel vizellik.* Veres hagymát, fokhagymát főzz meg egy eitel vízben mindaddig, míg harmada elapad, hidegen azt igyad.

787 Az zúgó, fájó fülben eressz kis fijú-gyermek vizeletit, a ki még nem ött, nem ivutt többet az anya tejénél, probatum est.

788 [106] *Ismét vérpökésről.* Törd meg az úti füvet, levét facsard ki, idd meg eczettel.

789 *Meg ugyan vérfolyásról.* Az útifű magvát 2 vagy 3 potura nyomót béadsz innya borban, igen jó.

790 *Meg ugyan vérpökésről.* Útifű vízzel öntözd meg az csilyánt, facsard ki, mézeld meg, abból igyál egy-egy kalánnal éjomra.

791 [107] *Meg ugyan az, ki vérrel vizellik, arról való.* Keress két jó fokhagyma fejet, főzd meg egy pint vízben mindaddig, míg felét elfövi, azt add innya.

792 *Az ki vért okádik.* Végy zsályát, főzd meg borban, add meginnya.

793 *Meg ugyan vérpökésről.* Égesd meg az ispondiát, törd meg porrá, eczetben add meginnya.

794 *Vérfolyásról.* [108] Az szarvasnak szarvát ha megégeted, megtöröd, útifű vízben megiszod, jó.

795 *Azonról, vérfolyásról.* Meleg eczetben márts ispondiát, facsard ki az nagyjából, azon nyirkoson, jó melegen kösd az ágyékára.

796 *Ugyan vérfolyásról.* Szamár ganéát aszald meg, törd meg, add be innya. – Nem csinos, de igen jó, hasznos vérfolyás ellen. Evvel füstölheted is gyakorta; de az beteg ne tudja, mikor béadod innya.

797 *Ismét vérfolyásról.* Az tyúkmony haját égesd meg, törd meg, add béinnya éjomra. Csinálj lábvizet neki csilyánnal.

798 [109] *Következik az kólika ellen való.*
Fájdalom enyhítő, igen jó. Az farkasnak az bélit mosd ki fejér borban szépen, egy kemenczében aszald meg jól, törd meg apró porrá, ez porból egy susták nyomót vévén, vesd egy kevés fejér borban, idd bé, hirtelen enyhíti az fájdalmat.

799 *Ugyanazonról való, kólikáról való ez is.* Vagdalj igen aprón az fejér mályva leveleket, főzd meg vajban jól egy serpenyőben és jó erős ruha által facsard ki, ugyanazon zsírban meg más rend mályva leveleket apríts ismét újabban, azt is főzd meg azon serpenyőben, harmadszor is úgy cselekedjél, [110] és facsard ki jól, ezzel kenjed az hasát, igen szépen lágyítja. Faolaj is jó.

800 Ismét veres czékla levelet főzz meg, tehenhús levében, azt hörböld.

801 *Igen dicséretes és igen híres ez is.* Egy új 2 ejteles fazakat vagdalj teli fejér ürömmel, tölts meg borral az fazakat, hadd ázzék 24 óráig; felét az bornak szűrd le, főzzed mind addig az többit is, míg reá töltögetvén, hogy mind elapadjon róla. Ez fővés közben az fazék [111] ódalára veres por ragad, melyet szépen szedj le róla, és ez porból három nap egymás után minden reggel egy késhegyin vess egy kalán borban, vedd be, hatalmason enyhíti az kínt ez.

802 Ismét májusban szedd meg az tehénganét és megaszalván tedd el azt. Ebből törj apró porrá, elegyíts faolajban, avval kenjed a hasát az kólyikásnak minden nap.

803 Ismét zabot, kölest varrjanak egy zacskóban, főzzék meg meleg borban, azt tegyék az hasára, jó.

804 [112] *Azonról való, kólyikásról.* Apró kutya kölyköt is tehetni az hasára, avval is enyhül.

805 Ismét az kövér berbécs faggya is, igaz úgy.

806 Vagy eleven réczét hasítsanak ketté, azt terítsék az hasára, enyhül vele.

807 *Azonról való, kolikás fájdalomenyhítő jó.* Forralj tiszta vizet, meg eressz negyed részéni faolajat belé, borsold meg jól. Ebből jó melegen, az mint eltűrheted, igyál bé, igen jól enyhíti az kínt szemlátomást. Ez penig nem egyen, kettőn próbált, kivált az nagy renden valókon.

808 [113] *Az ki azt akarja,* hogy az kolika miatt el ne essék keze és lába, ezt míveld. Az földi borza tövét, veres hagymát ó hájban törd meg jól, és avval kenjed minden nap.

809 *Az kólyikásnak,* ha igen feszül az hasa az széltől. Vessenek száraz köpölt az kődökére vagy csuprot.

810 *Ez is jó az kólyikásnak.* Az kakas taréjából egy edinban vegyenek vért, töltsenek bort köziben, azt igya.

811 Ismét az húsos szilvát főzzék meg káposzta lévben, azt igya minden nap.

812 *Fuvalkodott hasról.* [114] Végy ápiomfüvet – azaz atraczélt – és az kőménynek az gyükerét, főzd meg vízben, azt igya estve és reggel.

813 *Következik immár az köszvényről.*

Az földi töknek vedd vizét, faolajat, mézet, égett bort, viaszat törd öszve jól, forrald fel az szénnél, kiből ír lészen, avval kenjed az fájós feledet. Az vak szemedet, homlokodat főfájástól kend vele.

814 *Ismét köszvényről valók.* Nyers zsályát fonyassz meg hév téglán, azt öntözd meg eczettel, takard az fájós helyre, avagy mind téglástól tedd reá, ruhában takarván az téglát.

815 *Köszvényről való remedium.* [115] Keress égett bort, fenyőmagot, szekfüvet, temsót, törd egyben mind, facsard meg jól, kend vele, megjavul, ha Isten akarja.

816 *Köszvényről ismét.* Keress székfüvet, olajat, törd öszve, kend vele, megjavul, ha Isten akarja.

817 *Köszvényről valók.* Fenyőmagot, tárkonygyükeret, – kakasfarkú fű –, gyenge gyükeret, azaz Salamon pecséti, törd öszve őket, tölts égett bort reá, hadd álljon egy étszaka rajta, azután vedd elő, facsard ki jól, annak levével kend az köszvint.

818 *Meg ugyan [116] köszvényről.* Földi epét, kapotnyak gyükerét, mindeniket egyaránt, főzd meg tiszta vízben, minden nap egy-egy italt igyék benne az köszvényes, hadd fogyassza az köszvényt szerző matériát; azután kenjed kül.

819 *Ismét igen jó* az édes tej, ha egy tiszta fazakat megmelegítesz, abban fejed az tejet, azt issza melegen.

820 Ismét lágy ruhát azon meleg tejben mártod, azt reá teríted vagy ragasztod.

821 Avagy édes tejben tégy sáfrányt, főzz czipóbelet benne, [117] az vagy 2 tyúkmonyszékivel törd öszve erősen, mint az pépet, melegen ruhára kenjed, ragaszd reá, az hol fáj, gyakran újítván, ha meghül.

822 *Azonról való, köszvény[ről].* Ismét fejér mályva gyükeret is főzhetsz, mint az pépet tejben, úgy élhetsz vele szintén, de megtörd elsőbben.

823 *Azonról, köszvényről való.* Ha lábod újjában érzed, minthogy ott kezdődik, tehát rózsaeczetet, tyúkmonyfejérit, lágy sót kepülj öszve erősen gyenge len ruhára akár len csepűre, márts bele, kösd reá, a hol fáj.

824 [118] *Azonról, köszvényről.* Végy bort, eczetet egyaránt, aprón vagdalt fejér mályva gyükeret, főzd meg benne erősen, tégy rozs lisztet hozzá, törd öszve, mint az pépet, jó melegen ruhára kenvén, kösd bé az fájdalmas tagot vele, ha meghül, meg mást reá.

825 *Azonról, köszvényről.* Az tüzes fájdalomban igen dicséretes, ha az békalencsét székfű virággal és egy kevés árpa liszttel tejben megfőzöd, vele melegen békötöd.

826 [119] *Ugyanazonról való, köszvényről.* Az ökörfarknak virágát nyárban szedd meg, dugj meg egy nagy szorosszájú üveget, dug be az száját, egészen olajjá válik az üvegben. Szűrd le róla, tölts más üvegben, mikor meg keletik, vedd elő, márts ruhát bele, az kínos részt kösd vele, gyakran újtván. Annál jobb lesz, ha égett bort eresztesz hozzá és jó féle sáfrányt is elegyítesz hozzá.

827 [120] *Ugyanazonról, köszvényről való jó igen.* Tavaszszal békatojást szedj jó bővön, annak kis lombikban vedd vizét, melyben mikor szükség, tehát gyenge ruhát bele mártván, takarjad vele; annál jobb, ha temsót olvasztasz el benne.

828 Az békatojást el is teheted más esztendőre. Élhetsz vele, csak bőjtmás hó-

ban egy fazékban tedd fövenyes földben, elsőben zavaros vízzé válik, de azután megtisztul szépen, az emberben az férget megöli. Márts egy kis ruhát bele, tedd az féregre, mindjárt meghal vele.

829 *De még könnyebb így:* Hogy szedj egy falka békatojást egy edényben, kepüld meg erősen. Szárazd meg, tedd egy nedves pinczében állani, tégy egy darab lágy ruhát bele, annyira valót, [121] hogy mikor kell, egy darabot mess belőle, mennyi elég, azt öntözzék meg rózsavízzel, úgy ragaszszák reá az fájós részre.

830 *Azonról, köszvényről.* Valami borjú lábakat törj öszve jól, főzd meg erősen, annak zsírját szedd le, de úgy megfőzd, hogy megroshadjon, úgy lesz több zsírja. Szedd le egy edényben, tölts másfél annyi égett bort hozzá, tégy lágy sót is hozzá, az héséget igen szíja kifelé, ha gyenge tollóval kenegeted gyakorta.

831 [122] *Köszvényről való.* Aprón tört görög fejért eczetes rózsavízzel keverj öszve, ruhát márts bele, kösd bé véle egy nehányszor. Apró kutyakölyök is jó, ha reá teszed.

832 Oszlatni ha akarod, mely szerzi az köszvént, oltatlan meszet kis gyermek húgyában olts meg, az higgadtját leszűrvén márts gyenge ruhát bele, ragaszd vele.

833 Vagy nyers borza levelére s virágára tölts égett bort reá, hadd ázzék egy éjjel; [123] azután tölts fel lombikban, hadd járjon le, melyben márts gyenge ruhát bele, ragaszd vele.

834 *Köszvényről.* Földi borza gyenge leveleit ránts meg vajban, kösd vele gyakorta, de azonban az ital se maradjon el b: cz: i: hol. [így?]

835 *Azonról való, köszvényről.* Bablisztből, borból, égett borból egy kevés vajjal főzzed, azon formán élj vele.

836 *Köszvényről.* Reszelj földi tököt, tölts égett bort hozzá, kend be vele.

837 Ha az atcza lapú gyükerét megásod, feredőt csinálsz az köszvényesnek, igen hasznos.

838 [124] *Köszvénről feredő.* Főzzenek feredőt földi tökből, földi borzából gyükerestől, zsályából, köszvényfűből, fenyőmagból, somkóróból, székfűből, minden nap kétszer is bele ülhet étel előtt 2 órával.

839 *Köszvényről.* Korpát, zabot, kölest, fenyőmagot tedd egy serpenyőben, hintesd meg erős égett borral, jó melegen tölts egy zacskóban, jó melegen dörgöljed vele, míg kiáll az fájdalom belőle.*

840 *Ugyan köszvényről.* [125] Szappant faragd meg, lágyíts meg erős égett borral, jó melegen kenjed vele; az fájós helyre száraz köpölt vethetsz. Vége az köszvényről.

Barátom, nem tréfa ez, ezt observáld bár meg. Köszvényes barátom, próbáld meg, nem hagysz hazugságban, ebben is, hidd el bár.

841 *Következik immár az vizi kórságról való.*

Törjék meg daraboson az fenyőmagot, főzzék meg erős borban, annak levéből igyék egy jó csészével jó hajnalban, egy nehány nap egymás után igen jól igyék, meg jól takarják bé, utánna úgy feküdjék jó darabig, míg megizzadhat.

842 [126] *Más azonról. Ugyan.* Jó hígan, mint valami italt, főzd meg az köles kását vízben, azután szűrd meg, és tölts meg annyi erős bort hozzá, forrald fel, újolag abból minden reggel igyék egy-egy csészével, jól betakaródván utánna.

843 [127] *Más azonról, vizkórság.* Minden harmadik estve kőrisfának az savát 15 árpaszem nyomót beiszik pápafű vízben.

844 *Még más igen jó azonról.* Az kék liliom tövét reszeld meg, facsard ki az le-

vét, tölts meg-annyi fejér bort hozzá, nádmézzel édesíts meg, minden reggel egy-egy csészével igyék meg. Ez igen tisztítja minden senyvet, rossz nedvességet.

845 [128] *Vízkórságról igen jó.* Az szőlő venikét égesd meg, annak hamuját szitáld meg, kösd egy kis tiszta ruhában, főzd meg erősen atczélos vízben, annak lúgját szűrd meg abaposztón vagy tizszer, minden reggel melegen egy-egy csészével igyál meg benne, csuda hasznát érzi meg.

846 *Akármi füvet* égesd meg, annak hammát kösd ruhában. Annak párlúgja többet használ, hogy az füvet főznéd meg, avval kötnéd, elhidd, mert az füveknek az ő savok, erejek hamuban vagyon.

847 [129] *Vízi kórságról ismét.* Kőrisfának hamma, disznóbab kórójának hamma, genisztafűnek hamma, fenyőtövisnek hammai jók vagy külön vagy öszve elegyítve. Az megírt módon élj vele.

848 *Azonról vízi kórságról.* Az nagy borzának és földi borzának gyenge töveit főzd meg aczélos vízben, annak levét igya;

849 Avagy az borzafának belső zöld haját hánts meg, főzd meg tiszta vízben, azt igyad melegen minden reggel.

850 [130] *Ugyan vízkórságról.* Az havasi ugorkának tövét ásd meg, faragd csap formán, tedd be az alfelében, hatalmason szíja kifelé az sok rosz vizet az vízkórságosból.

851 *Ismét az földi* borzának magvát aszald meg, törd meg aprón porrá, egy vagy két susták nyomót igyék meg tehenhús levében vagy hígan sült tyúkmonyban vagy kecske-tejben, főzz ispikinárdot, azt igya melegen éjomra.

852 [131] *Ugyan vízi kórságról.* Az közönséges korpát főzd meg borban, jó melegen rakjad ruhára, tégy más gyenge ruhát felyül reája, ez ruhát hamarjában aprón tört köménymaggal hints meg, boríts bé az hasát jól vele melegen, újtván ismét, ha meghül meg más rendbeli flastrommal.

853 Ha kenetet csinálsz neki, így csináld azt, ládd e? Lenlevelű füvet virágostul, azaz linária, és belindfüvet, mindeniket egy-egy marokkal vevén, főzz meg erősen borban, míg elapad; azután facsard ki az levét, ahhoz tégy egy lott ökörfark virág olajat [132] vagy annyi lenmag olajat, akár kendermag olajat, ismét egy tyúkmonyszékit, egy kevés vijaszot olvaszd öszve, hogy legyen lágy kenet belőle, azzal kenjed szárát, hasát.

854 *Hogyha az szeméremteste felfuvalkodik, így élj vele.* Székfüvet, somkórót, levelét virágostul, kömény és kaporvirágot, majorannát, veres rózsát, fejér mályva gyükeret főzd meg erősen borban, azután levét leszűrvén és jól kifacsarván, megtört asszú ganéval és [133] megtört cserfa hajjal főzd öszve újolag, ruhát bele mártván, kifacsarván, jó melegen boríts be vele egy nehányszor. Így cselekedd.

855 *Vízkórságról való.* Az széltől felfuvalkodott fenyés hasát így orvosold. Egy tehennek egyszeri ganéját, aprón tört asszú rutát és köménymagot gyermek vizeletivel, sóval büdös kővel, salétrommal az tűznél keverd öszve erősen, melegen ruhára kenvén boríts be egészen az hasát vele; az szárainak is jó ez igen. Minthogy az ilyen beteget az szomjúság igen szokta kínozni, [134] annak oltására nincs jobb az üröm-sónál, abból öt árpa szemni nyomót vegyen be üröm vízben. vagy pápafű vízben; vége.

856 *Következik immár az árénáról és vizelet bontakozásáról tanítás és az ki nem vizelhetik, és az ki alája vizellik, azokról.*

Az kakukfüvet és székfüvet főzd meg borban, add meg innya.

857 *Azonról való, arénáról.* Vegye ki az tyúknak zúzába az felyül való hártyát, azt aszald meg, törd meg, rákörmént meg annyit hozzá, [135] az mint az késhegyin felvehetsz benne, meleg borban add meginnya, reggel, délben és estve ötöd napig.

858 *Más azonról, ugyan arénáról.* Az csipkének gyümölcsét szedd meg, tisztíts meg az magvától, főzz meg borban, azt igya.

859 *Arénáról, még más azonról való.* Kepülj rózsavízben tyúkmony fejérit, azt igyad.

860 *Aré[náról.]* Még más azonról való. Szedd meg az paponyának veres gyümölcsét, törd meg borban, facsard ki, azt igyad.

861 [136] *Arénáról való.* Az tyúkmony haját égesd meg, törd meg, rák örmént is meg annyit hozzá, megtörvén apró porrá, keverd jó féle terpentinában, formáld egy borsóni golyóbis vagy pilulákban, minden reggel és estve ötöt-ötöt vegyen bé benne.

862 *Kőrontó orvosság jó, azonról.* Keress földi borza virágot, azt főzd meg borban és add meginnya, penig cselekedd háromszor vagy négyszer.

863 *Kökényfa* mohot főzd meg méhserben, azt igyad aréna ellen.

864 *Aréna ellen.* [137] Meg más azonról való ismét. Az köménynek, gyükerének vedd vizét, azt igyad minden reggel és estve.

865 *Ismét azonról való remidi[um.]* Az nagy csilyánnak az magvát törd meg borban, facsard ki, azt igya meg estve, reggel.

866 *Arénáról.* Meg más azonról, az ki nem vizelhetik. Az temonda fűnek gyükerét ha megfőzöd gyenge borban, annak levét iszod, az veséből és hólyagból az követ és fövenyet kitisztítja szépen.

867 *Az ki nem vizelhetik, vagy ha vizellik is, vérrel.* Tálmosó füvet, szeder inat főzz meg, forrald vizben, azt igyad estve, reggel.

868 *Meg más azonról.* [138] Az kinek az hólyagjában alvadt vér vagyon, arról. Főzzön fejér mályvát, meg az gyükerét, ahhoz tegyenek eczetet, mézet, melegen azt igya gyakorta.
Kül kössék tölgyfa levéllel, birsalma levéllel.

869 *Meg más azonról; arénáról való.* Törd meg az fejér szinű veres hagymát vagy reszeld meg, facsard ki az levét, nádmézeld meg, igyál melegen benne jól.

870 N.B. 2 fokhagymát és 2 fő vereshagymát főzd meg borban, annak levét igyad, aréna ellen jó ez egyben.

871 *Az ki nem vizellhetik.* Az kökényfa mohot szedd meg szépen, főzd meg méhserben, azt igyad gyakorta melegen.

872 [139] *Ugyanezen végre rend szerént való itala így legyen.* Hevíts meg egy új téglát, olts meg tiszta vízben, egy nehányszor szűrd meg, azt igya az, ki nem vizellhetik.

873 *Aréna ellen.* Vedd az mályva tövet, fejér liliom tövet, vijola levelet, somkórót, sárkelep levelet és székfű virágát, aprón tört és szitált köménymagot hozzá tévén, főzz meg erősen faolajos vízben, mint az pépet kenjed ruhára és kösd be az ágyékát vele jól, ha hül, meg mást reá mindjárt.

874 *Meg más azonról való.* Törj egy falka tisztított mogyoró belet, ereszd fel forrás vízben, mint az tejet, [140] azt igya.

875 Ismét petrezselyem vizet is igyék gyakorta, igen jók.

876 *Meg más arénáról való.* Főzd meg vízben az petrezselyem tövét, azután vess bővön írós vajat bele és nádmézzel újólag főzd öszve vele, jól szokjál hozzá, egyed gyakorta, mind az hasát lágyítja, mind penig az vizelet utait tágítja, mind penig az követ rontja, morsálja.

877 *Az kinek vizeleti megáll.* Az zabot pergeld meg egy serpenyőben és lágy mily-lye sóval hints meg, és úgy kevergesd meg jól, [141] és az mint elállhatja, olyan melegen kösd az ágyékára, és mindaddig úgy cselekedjél vele, valameddig meg-indul az vizeleti, úgy kevergesd meg mindenkor, mikor bekötöd az ágyékát.

878 *Arénától való ez is.* Az veres hagymában egy nehányat meg kell főzni, és egy székre üljön, és annak párájával párolja az ágyékát, keményen és minden nap ételiben azt egye, és az sonkolyát az ágyékára melegen kösse, azt mint elállhatja.

879 *Ugyanazon* végre egy nagy v[e]res hagymának [142] rétei közé cressz faolajat, tekerd vizes ruhában, süsd meg zsarátnok alatt, jó lágyan törd meg, mint az pépet, kösd az szemérme közé, tudniillik az seggi, töki közé.

880 *Azonról való kőrontó.* Vedd az nadragulyát, az kinek himberkéje vagyon az tövén – azaz nagyfűnek az tövén –, ássad ki, aszald meg elsőbben és törd meg porrá, azt add meginnya fejér borban.

881 *Az kinek kő vagyon az veséi között.* Vegye meg az nyúlnak agya velejét, elegyítse borban, melegen igya bé egy néhányszor, valet. Ez igen bajos nyavalya, mert az háta girinczit kínozza szüntelen az embernek.

882 *Az kinek férfisága nincsen.* [143] Az szederin mikor elfut az szántóföldön, annak tövét kell ásni, azt meg kell erősen főzni, azt igya gyakorta.*

883 *Más azonról való.* Az kinek az férfisága megveszett. Az petrezselyem levelét meg kell szedni egy óntálban, meleg vajas vízzel meg kell önteni, úgy kell az ágyékára kötni egy nehányszor jó melegen; ha hül, meg mást reá ismét.

884 *Következik immár az nagy betegségről vagy kórságról.* Az mezei jószagú balha füvet erős eczetben főzd meg, add meginnya vagy tölts az torkában.

885 *Azonról, kórságról.* [144] Az szapora-füvet törd meg, facsard ki az levét, tölts az torkában. 225-dik levelen keresd.

886 *Azonról való, kórságról.* Az ökörfark kóró levelet is törd meg, facsard ki az levét, tölts az torkában.

887 *Kórságról legjobb.* Ez nyavalyával való bánás 2 üdőre való. 1) mikor már rajta vagyon, 2) mikor felszabadul tőle. Mihelt azért ez nyavalya ki akar rontani, mindjárt helyheztessék világos helyre, falapocskát csinálj, megtekervén gyenge ruhával, vessék [145] az fogai közé az szájában, de az ruhával megte-kert lapocskát mártsák meg gyöngyvirágvízben vagy rózsavízben, úgy vessék az fogai közzé, hogy az nyelvét meg ne sértse, az fejét magasztalják fel jól, az két inait, szárait posztó széllel vagy valami keskeny ruhával szorítsák meg jól, ki-vált ha hideg szelet érzett, mikor reá jött, dörgöljék jó erősen meleg ruhával az farától fogva az lábait alá felé, szólítsák meg nagy szóval nevén, orrát és újjajit szorongassák jó erősen, sőt valami jó erős ptrüszköltető port is fújjanak az or-rában, olyankor töltsenek [146] jó erős eczetet az torkában, rontsanak igen ha-mar rutát, meg öntözzék meg eczettel, dördöljék az orrát véle, akar fenyőmag olajjal, füstöljék meg jól gyontával vagy amaz kékvirágú Szent László füvével, melyet gentiana minornak hínak deákul.

888 Ha penig asszonyember vagyon, fogolymadár tollával kell füstölni jól, az szájá-ban penig fodorménta vizet olajával együtt.

889 Az kórságosnak borban az keserű lapú gyükerét tölts az torkában, megjavul.

890 N.B. Szaglásképpen ezeket viselje az nyakában: canteriomot, basarósa meg tölgyfa gyöngy porát, szerencsendiót virágostól, szögfüvet, megtört asszú rutát, izsópot törve porul; az zacskó, az kiben teszed ezt az porokat, carmasin szín

legyen, gyenge, hogy az szagja kihasson belőle, mikor szaglod. Gyakorta nyakadban viseljed, míg élsz ez világon.

891 [147] *Ugyan kórságról.* Mártiusban az hollónak fészkéből végy el két vagy három fiát, egy új fazékban egy hév kemenczében égesd meg, azt törd meg, annak porából borban napjában végy bé.*

892 Hasonló erejű az vadkannak hólyaga is, ha kemenczében igen megaszalod, megtöröd, ha ilyen formán élsz vele.

893 Róka máj aszalva, törve, borban idd be.

894 *Hasonló erejű* az nyúlnak oltója vagy gyomra is, úgy élj véle.

895 *Kórságról való írás.* [148] Írja meg az nehány igéket, tudniillik: In nomine Patris et Filii et Spiritus Santi, [Am]en, utánna írja meg az tíz parancsolatot, annak utánna az felyül való igéket, tudniillik: In nomine Patris et Filii, Spiritus Santi, Amen.

Következik az belső és külső sülyökről renddel és az kinek végburkája lejár.

896 *Kenet az sülyre.* Keress mák olajat és belindfű magvának olaját, az olajokhoz tégy lenmag olajat, hat pénz nyomót, eressz egy kis tiszta viaszat bele, olvaszd öszve, igen jó kenet leszen belőle, kenj vele minden nap, mert fájdalomenyhíteni nincs egy jobb az belindmag olajnál és az puszp[áng] olajnál.

897 *Az kinek az derekában van az süly, arról való.* [149] Keress macska füvet, az kit az macskák igen esznek, veszik is hasznát. Azt aszald meg, törd meg porul, azt hígan sült tyúkmonyban edd-meg vagy háromszor; jó ez.

898 *Meg más azonról.* Keress Szent Iván virágát, főzd meg borban egy szelet kenyér alatt, azt add meginnya egy nehányszor, valet.

899 *Az kinek az alfelében vagy az derekában van az süly, így élj vele.* Vedd az ökörfarknak az tövét és mosd meg szépen, főzd meg tiszta vízben jól erősen és azután három darab téglát [150] az tűzben tüzesíts meg erősen, az embernek egy dézsában tedd alája az megfőtt ökörfark tövét, mikor immár eléggé megfőtt, az embert takard be egy lepedővel, hogy az árpa jól meghassa, úgy vesd az tüzes téglákat egymás után az dézsában, de az fű gyükere is benne legyen. Háromszor így cselekedjél vele.*

900 *Hogyha az alfelében vagyon, avval így élj.* Az büdös követ törd meg szép aprón, szitáld meg, főzd meg mézben, jó melegen ragaszd reá, az porával hintsed gyakorta.

901 [151] *Az vérfolyó sülyről.* Az rozsot égesd meg, törd meg, hintsed vele, az nyúlnak vagy macskának szőrit is égesd meg, törd meg, főzd meg mézben, ragaszd reá, megáll vele az vér.

902 *Más azonról való.* Az székfűvirágot, kapormagot főzd meg tejben erősen, annak párájával pároljad lyukas széken vagy márts gyenge ruhát bele, jó melegen ülj reá.

903 *Vagy.* Erős eczetet csorogtass hév kovácskőre, annak párájával pároljad gyakorta, büdös kővel füstöljed minden nap, igen használ neki.

904 *Az mely süly dagad.* Főzz vízzel elegyített borban csengőfüvet, annak levében márts ispondiát, annak levét csorgasd az sülyre, menten lohad vele; Erdei édes gyükér is jó.

905 Jó az fülfűnek kifacsart leve is, ha kened vele.

906 Igen jó az utifűnek fifacsart leve is olajjal kristélyben beadod egy nehányszor. *Dagadó sülyre jó.* Az csengőfüvet főzd meg aczélos vízben jól hogy megroshadjon, annak levét csorogtasd jó melegen az sülyre gyakorta.

907 [152] *Dagadó sülyre ismet.* Fejér mályvát, mályva rósának levelét, virágát.

lenmagot, székfűvirágot, kapormagot tejben erősen főzd meg, annak párájával pároljad igen gyakorta.

908 Avagy ökörfark levelét, virágát, somkórót, székfűvirágát főzz meg tejben, annak párájával pároljad. Márts lágy ruhát bele, ülj reá jó melegen.

909 Igen jó az gémnek hája is, ha kened véle, görög fejérrel öszve töröd, úgy kened vele.

910 Egy nehány rákokat főzd meg faolajban, hogy olyan legyen, mint az méz, azzal kenjed, igen jól enyhíti. Ökörfark virágát is roncsolj köziben jól. [153]

911 Ismét tyúkhájjal törd öszve az sült alinának az húsát, sáfrányozd meg és újólag egy kis popiommal, egy tyúkmonyszékivel elegyíts öszve, törd öszve jól, és melegen kenjed az sült.

912 *Ismét, zöld* borza levelet főzd meg vízben erősen, hogy ugyan megroshadjon, azt kend ruhára, jó melegen tedd az sülyre, gyakorta újtván, ha meghül.

913 *Az kiben belől vagyon az süly.* Az atraczél gyükeret aszald meg, törd meg, szitáld meg, süsd meg pogácsában, [154] azt edd meg napjában egy nehányszor. Parázs alatt süsd meg, úgy edd meg.

914 *Sülyről igen jó.* Egérfarkfüvet főzd meg jól vizben, azt igyad igen.

915 Az ökörfark fűnek levelét aszald meg, törd meg, főzd meg tejben, azt egyed gyakorta. Ha ki akarod az sülyt fokasztani, törj sült veres hagymát meg valamely epével, kenjed vele, megfakad, kössed is vele.

916 *Még más azon sülyről jó.* Égesd meg az kapormagot egy új fazékban, vess tört témsót is köziben, hadd égjen azzal is meg az sebes szénen jól, azt törd porrá, az sült sebesíts meg, hints meg egy nehányszor jól.

917 *Azonról való, igen jó sülyről.* [155] Pünkösd havában szedd meg az árva csilyánt, árnyékon szárazd meg, törd meg, szitáld meg szépen, sebesíts meg az sült, hints meg vele egy néhányszor, még az gyükerét is kiszaggatja az sülynek. Ugyanazt add megenni hígan sült tyúkmonyban; italban is kell béadni innya.

918 *Az sült* veres hagymát törd öszve valami epével, ragaszd reá, megfakasztja szépen.

919 *Süly, még más azonról való.* Az nagy sárgaláb füvet főzd meg borban kenyérhaj alatt és vess egy kis témsót is belé, és azt add innya egy nehányszor.

920 *Ugyan azonról való, süly.* [156] Hogyha az alfelében belől vagyon, igen jó: vegyed az bablevelű füvet tövestül, törd meg, add megenni, innya tikmonyban éjomra egy nehányszor, és törj meg is benne egy kis hájban, kösd be vele gyakorta. Csinálj kérött csap formán, tedd bé az alfelében jól, meg mást is, ottan ismét változtasd egymás után.

921 *Azonról való, sülyről.* Az lenlevelű fűnek sárga kövér virágát, ökörfarknak virágát törd öszve új hájjal vagy új vajjal, kenjed vele.

922 *Azonról való, sülyre.* Az nyers fokhagymának szárát megaszalván megégeted, megtöröd porrá, avval hintsed az sült.

923 *Azonról való feredőt, sülyre.* [157] Végy fejér mályvát, köz mályvát, somkóróból, ökörfark kóróból, borzafa leveléből, virágából, kaporból, székfűből, abban üljön gyakorta.

924 *Az belső sülyre igen jó.* Keress nyírfa gombát, azt reszeld meg vagy törd meg, avval hintsed gyakorta, csuda hasznát látod.

925 *Azonról.* Avagy végy olyan vizet, az kiben az kovácsok az tüzes vasat oltják, abban főzd meg az ökörfarknak levelét, azt ragaszd az sülyre, az levével pároljad igen gyakorta az sült.

926 *Ismét azonról való jó; süly.* [158] Törj tölgymakkot meg, azt tölgyfa levével

főzd meg erősen, két zacskóban rakván azt, tedd reá egyiket, ha meghűl, meg másikat ismét reá, jó melegen változtatván.

927 *Igen hamarjában igen jó.* Egy nagy darab sót vess az tűzben, tüzesíts meg, egy cseber vizet végy az lábad közé, vesd az tüzes sót bele, úgy kuczorodjál reá, úgy párold hamarjában magadat vele, de magadat takard be egy lepedővel, hogy az pára jobban meghasson.

928 *Sülyre való.* Törd meg az kövér porczint, azt tedd reá, ha sebes vóna is, meggyógyítja szépen. Bablevelű fű vagy sülyfű az neve.

929 [159] *Süly fokasztani igen jó orvosság.* Szedd meg az utakon ló és egyéb gané gömbölygető bogarakat, főzd meg len olajban, míg elroshadnak, ruhán által facsard ki az sűrű levét, avval kend az sült gyakorta.

930 Ismét szedess egy nehány nadályt, az sülyt kend meg tyúkvérrel, ruhán által fog meg az nadályt, tarts oda, menten fogja, beleragad, kiszíja az sülyből az rusnya vért. Mikor le akarod venni, az fejét hints meg sóval vagy hamuval, menten leesik róla. De mikor az nadályt fogod, szeded, akkor harmad napig tartsad kút vízben, onnat mikor veszed, úgy tedd az sülyre, úgy fogja meg.*

931 [160] Az kinek penig remesse vagy véghurkája lejár, tehát azt az italtól, az mennyiben lehet, el kell fogni, ha mikor lejű penig, kenjék meg rózsaol[a]jjal, vagy útifüvet, vagy tálmosó füvet főzzenek meg borban, azzal melegen mossák és felyül hintsék meg aprón tört gallessel, vagy tölgymakknak az tokjával törve, füstöljék penig tarka levelyű hunyorral eleven szénre vetvén, mikor ül penig, üljön meggyalult cserfa deszkára, jó melegen pároljad is tarka levelű hunyornak megfőtt levének párájával, gyakorta füstöljed asszú rózsával is hunyorral öszve.

932 *Ugyanazonról való jó.* Végy fejér liliom olajat, egy lott írós vajat, 1 lott szemnek való fejér irat, egy kicsiny opiomot, és ezeket törd öszve és melegíts meg, és gyapotat márts bele, úgy köss be vele melegen egy nehányszor.

933 [161] *Ugyanazonról, véghurkáról.* Az tyúknak kövérivel kell kenni gyakorta, és egy új téglát meg kell tüzesíteni, eczettel meg kell öntözni, az alfelét reá kell tartani, magát egy lepedővel be kell takarni, és úgy kell párolni gyakorta. Vége.

Következik az főtől fogva az embernek külső eshető nyavalyákról való tracta s tanítás.

934 *Az ótvarról az kis gyermeken.* Az menyhalnak az héját vedd le, tedd egy csuporban, tedd az tűzhöz, annak zsírja leszen, avval kend az fejét, meggyógyul vele.

935 [167] *Azonról, ótvarról való.* Az szilvafának enyvét főzd eczetben, mossad, kössed vele igen.

936 *Azonról, óttvarról való.* Az földben telelt murkot ásd ki, tisztíts meg szépen, főzd meg zsírban jól, avval kenjed vele jól.

937 *Koszról való, ótvarról.* Büdös követ, gáliczkövet, baromfaggyat, eczetet egyben kell főzni, avval kell kenni, megjavul.

938 *Koszról való.* Czelidóniának az tövét, koczornak az tövét, örménynek az tövét, lorumnak az tövét egyaránt mindeniknek vedd, hájat, vajat olvassz meg egyaránt mindenik[e]t, szűrd meg; hogy hűl, vess kénkövet bele és jól megtöröd, avval kenjed, de az haját el kell borotválni.

939 [163] *Meg ugyan koszról való.* Elsőben az koszosnak borotváld meg az hajától, azután crispánt törj öszve égett téglával, avval hints be az fejet, épen

mind így cselekedjél vele, háromszor megborotváld. – Parti lapu is igen jó, borongatni véle az koszt.

940 *Folyóról való.* Az égett földet törd meg, szitáld meg, tedd egy fazékban, tölts erős eczetet reá, gáliczkövet, temsót, tyúkmony fejérit köziben kevervén, avval kenjed, megjavul.

941 [164] *Az kinek büdös az szája, arról.* Az köménynek az gyükerét, egy lott témsót erős eczetben meg kell főzni, és azzal mossad minden nap szájadat reggel reggel éjomra.

942 *Azonról való jó.* Törd meg az czitromot eczetben, azt idd meg, csömörtől is igen jó, büdös szájtól is.

943 *Azonról való, büdös szájról.* Végy zsályát, útifüvet, székfüvet kenyérhaj alatt, főzd meg fejér borban, igyék éjomra minden nap benne egy darabig.

944 *Szeplős orczáról.* Fejér ürmöt törj öszve mézzel, avval kenjed orczádat gyakorta egy darabig, megtisztul jól.

945 [166]* *Az ki sárgul arczul.* Az béka lencse füvet aszald meg, törd meg porul higan sült tyúkmonyban, ad megenni egy darab ideig egy nehányszor.

946 *Golyváról való.* Az fenyő vijaszat tört borssal öszve kell törni jól erősen és avval kell kötözni egy darabig minden nap.

947 *Görcs ellen való.* Az mézet főzd meg, ő magát elsőbben, azután vess törött témsót bele és avval is főzzed, hogy meghűl, kenjed véle gyakorta.

948 [167] *Az kinek szakálla nincsen, arról.* Az répának vedd vizét és az kígyónak bőrit égesd meg, törd meg, keverd az répa vizében, avval kenjed gyakorta egy darabig. De ha áprilisban veres hagyma kifacsart levében kevered is, jó.

949 *Az kinek fülét vagy orrát az hideg megveszi.* Az rózsát törd meg és szitáld meg, és vess vajat bele, törd erősen és tölts öszve az porral, kössed vele gyakorta.

950 *Az kinek lábát megveszi az hideg.* Tiszta bor, rozs pogácsa és egy kis témsó, és mossad ezzel gyakorta igen egy darabig.

951 [168] *Az mely emberen seb esik, és az vére meg nem akar állani.* Az gáliczkövet törd meg, vesd eczetben, azt kösd, avagy tedd az érre, az kit megvágtak, megáll az vér menten; ispondiát vesd belé, takard az zsarátnak alá, onnat vedd ki, hogy megmelegül, tedd az sebre melegen, megáll az vére.*

952 Másodszor égesd meg az ruhát, annak égett hommával kösd be, megáll véle.

953 Harmadszor azonról ez is jó. Törd meg az csilyán levelet eczetben.

954 *Fájdalom vonni igen jó.* Az mén lónak ganéját tedd egy új fazékban, elegyíts meg hájjal, mikoron megszáradna, akkor jó melegen tedd az fájó helyre, [169] ezt penig egy nehánszor cselekedd, ha meghűl, meg mást reá menten melegen. Ugyanezen ló ganét borban meg kell főzni, jó melegen meg kell innya adni, de ő ne tudja, az kinek adod. – De mikor megszáraztod az ló ganét, elegyíts hájban, így csele[kedd.]

955 *Mégis azonról való, tudniillik torokfájástól való jó.* Zsályát, rutát, izsópot, petrezselymet, fokhagymát, mézet törd öszve, hamar megjavul vele. Igen, igen jó ez, probatum est.

956 *Szakadtságról való.* Keress szép tiszta fövenyet, azt törd öszve olajjal, kösd reá, harmad napig hadd légyen rajta, meggyógyul.

957 *Égésről való.* [170] Tyukmonyból csinálj pogácsát, aszald meg, törd meg, hintsed vele, kenjed olajjal, úgy is hintsed gyakorta, megjavul.

958 N. B. Eper vize is igen jó hályogról.

959 *Dühös eb marásáról.* Fagyal fát vagy kőrisfa fa férgét, Isten ünejét, zsályát, ezeket főzd meg fejér borban, add megínnya egy nehányszor.*

960 *Inereszt̃ésről való.* Az konkolt buzakorpával, olajjal, eczettel törd öszve és avval kenjed egy nehányszor.

961 *Ismét égésről való.* Az liliomnak gyükerét meg kell törni, reá kell kötni nehányszor.

962 *Pattant fokadásról való.* Keress fenyő szurkot, vedd az fejérit, kösd vele gyakorta.

963 *Az sérésről.* Ker[e]sd meg az földi tököt, ásd ki, mosd meg szépen, főzd meg új tejben mind addig, míg olyan lészen, mint az tiszta ruha, kend ruhára, az mely tiszta legyen, azután varrd az derekára mind körül azt, harmad napig rajta legyen, 2-szor is úgy, harmadszor is.

964 [172] *Túros szárról.* Hánts le az szádokfának belső fejér haját, főzd meg édes tejben, kösd reá háromszor, de az első kötést le ne vedd, hanem felyül reá kösd, harmad napig hadd rajta, akkor vedd le, ha három esztendős volna is, meggyógyul.

965 *Meg ugyan túrós szárrol.* Az rózsának virágát kell szedni és faolajban kell megfőzni, és azzal kötözni.

966 [173] *Mirigy ellen való.* Retek, torma, dióbél, fenyőmag, bors, fokhagyma, ezeket egyben kell törni, és ezekkel kell kötözni egy nehányszor.

967 *Ismét túros lábra.* Az ökörfark kórónak levelét aszald meg, törd meg, hincsed az túrt vele.

968 *Pokolvarról való.* Keress apró csilyánt, törd meg mozsárban, keverd mézben, kösd reá egy nehányszor.

969 *Dagadt lábra való.* Keress árpa lisztet, meszet, sót, eczetet mind egy mérték szerént, törd öszve, főzd meg, melegen tedd az lábára egy nehányszor, 6 napig leg[alább.]

970 [174] *Az kinek az beli kiesik.* Egy csuporban egy kalán vajat vess, és bort kell reá tölteni, és meg kell melegíteni, az mint eltűrheti, avval az belit mosni kell, bé kell dugni, úgy kell bevarrani.

971 *Gyógyító íret így csinálj reá.* Keress mézet, galiczkövet, témsót, krispánt, öszve kell törni, úgy kell osztán csuporban tenni, meg kell főzni, háromszor meg kell forralni, úgy kell vele kötni, kenni, míg megjovul.

972 *Az vad lennek* magvait és az konkoly magvait buza-korpával, olajjal és eczettel öszve töröd, az zsugorodott kezű, lábú, megkeményült inakat kened, kötöd véle, megjavul vele.

973 [175] *Orbánczról való.* Gáliczkövet, temsót, temejént öszve kell törni, és egy csuporban háromszor meg kell forralni, avval kenjed. – Borban kell főzni, úgy kell vele kenni.

974 *Az mely orbáncz kisebesedik.* Az kendermagot meg kell erősen forralni, hogy ugyan megcsírázzék, úgy meg kell főzni, oztán ki kell tölteni, hadd hűljön. Hogy meghűl, mozsárban meg kell törni jól, oztán tölts bort reá, szita által törd által, avval kösd az lábára gyakorta, megjavul vele.*

975 [176] *Ismét pokolvarról.* Tormát, fokhagymát, borsot, sáfrányt törd, mézben öszve kell keverni, azzal kell kötni.

976 *Étetés ellen.* Az gólyának máját és gyomrát, kapor diót, zsályát, mogyorót, retek, ezeket fejér borban kell megfőzni kenyérhaj alatt, azt kell innya adni gyakorta.

977 *Az kin az himlő ki nem üthet.* Egy kalán karórépa magot rágjon be, arany fonalat köss az nyakában, az másféle répa m[a]g is jó.

978 [177] *Az vak körmöt így tisztíts.* Az Isten ünejét vesd fa olajban, törd meg, azzal kenjed, vakarjad meg, tisztul szépen.

979 *Ismét azonról.* Az tormát reszeld meg, facsard ki az levét, törj lenmagot köziben a levében, az tormával, elegyíts az torma levében, avval kenjed, vakarjad, m[eg]tisztul.

980 *Az kinek keze vagy lába felzsugorodik.* Fekete nadált, rozs lisztet, tyúkmony fejérit, veres követ, ezeket öszve kell timporálni, és reá kell kötni.*

981 [178] *Az mely ember megsérszik, ha régi volna is.* Végy sok tormát, azt törd meg erősen, és kösd az vékonyára, nehéz ugyan, de mégis rajta tartsa egy éczakán.

982 *Nyílvas vonásról.* Vedd az nádnak az gyükerét, törd meg jó erősen egy mozsárban, vess mézet belé vagy köziben, hogy elelegyedjék jól vele, kösd az sebre, és kivonsza az nyílvasat az sebből.

983 [179] *Meg ugyanazonról.* Az kiben nyílvas vagyon. Keress diktálmus füvet, kösd az sebre, az hol az vas bément, és harmad napig tartsa rajta, és kivonsza az vasat szépen.

984 *Az kiben puska golyóbis vagyon, arról való remedium.* Asszú répából csinálj kérőt, és tedd oda, az hol az golyóbis bément, és álljon benne harmad napig, azután vond ki, az golyóbis is kijű vele szépen.

985 *Dühös eb marásáról.* Olajat, mézet timporálj öszve, kend az marást véle, menten kivonsza az mérget, megjavul vele.

986 Az nagy lapunak [gyükerét] ásd ki, törd öszve, törd sóval, kössed reá.

987 [180] *Inaknak meglágyítására való.* Székfű, méz, árpaliszt, fenyőmag, ez négyfélét öszve kell timporálni és igen kell főzni és keverni, hogy meg ne égjen. Ez dagadásról is igen jó. Mézet, fenyőmagot, mentől több, annál jobb.

988 *Rothadásról való jó.* Égett bort, borsot, gáliczkövet, témsót, krispánt tyúkmony fejériben timporáld öszve, avval kenjed.

989 *Túros lábra való eszköz.* Fekete nadált főzd meg fejér borban kenyérhaj alatt, kössed vele, valet.

990 [181] *Süket ember fülében való víz.* Az gyermekded lágy fenyőfának hánts le az haját, főzd meg igen erősen, az puskát lődd ki, annak levét hamar tölts az puskában, onnat tölts ki hamarjában, és ezt az vizet lődd az süket ember fülében, jó.

991 *Másképen is jó ez víz.* Az hideglelős embernek béinnya adni; ez víz minden túrra igen jó mosni vele, még az túros lónak is jó; próbált dolog nálam.

992 *Az bükkfának* udvában az mely víz vagyon, mindenféle varas, rühes megjovul vele.

993 [182] *Franczu ellen való.* Tiszta borseprőből főzött, égetett bort, kék követ, krispánt, gáliczkövet, témsót, ezeket megtörve az égett borban kell megkeverni, de így élj vele. Keress egy feneketlen hordót, butasd bele az franczús embert és egy új fazakat tölts meg eleven szénnel, azt tegye az lába közé, hadd izzadjon meg tőle, hadd üssön jól ki rajta, az égett borban timporált eszközzel egy penetével kenje bé. Ezen kövekkel tört porokkal hints bé, mintha sóznád, de az hordót felyül takard be jól.

994 [183] *Ismét franczusról való.*

Temején egy	1 lott,
Gelét egy	1 lott,
Görög fejér	1 lott,
Temsót	1 lott
Kéneső	1 lott

Disznóháj az mennyi elég. Ezeket öszve kell törni s főzni, evvel kell kenni, az

megírt porral is kell hinteni, kék követ, krispánt, gáliczkövet, témsót öszve kell törni, avval kell hinteni.

995 *Aszu kórságról.* Vedd vizét az úti fűnek és az föld füsti fűnek, azt add inya gyakorta, megfordul véle szépen.*

996 *Orbánczról való.* Az kendermagot törd meg erős eczetben, szűrd által egy erős ruhán által, gáliczkövet, krispánt, témsót, temejént, egy kalán tejfelt, egy tyúkmonyat habard öszve jól, kösd be vele az orbánczos testet.

997 [184] *Kopaszságról.* Az kígyóbőrit égesd meg, kend meg az kopaszt vele.

998 *Az kinek szakálla nincsen.* Az répának vedd vizét, avval kenjed.

999 *Szomjúságtól való.* Az kendermagot törd meg tejben, azt igyad.

1000 *Az mely asszony nem szülhet.* Főzze meg az fekete ürmöt, azt igya melegen.

1001 *Ha teje nincsen,* az fejér mályvát főzze meg, annak levét igya, leszen teje jól.

1002 [185] *Az kicsin gyermeken* mikor himlő vagyon, egy kis veres posztót égesd meg, azt törd meg, add béinnya, kiüt rajta hamar.

1003 *Fene ellen való.* Szedd meg az kökényfán való mohot, irts meg az tövisitől, hogy szép, lágy legyen, önts meg erős eczettel, áztasd meg jól, vess tört tömejént bele, keverd jól meg benne, kösd bé vele egy nehányszor.

1004 *Az tüzes dagadásról.* Az salátát árpaliszttel vagy malom porral törd öszve; avval kösd bé az dagadást.

1005 *Nagy morinról.* Szedd meg az fenyő mohot, ránts meg vajban, kötözgesd avval, igen jó.

1006 Fejér mályvát törd meg, szitáld meg, főzz meg fa olajban, az is jó.

1007 [186] *Az kígyómarásról.* Az mustármagot főzd meg borban, annak levét add meginnya egy nehányszor.

1008 *Fene és Szent Antal tüze ellen.* Az tormának kifacsart levével kell igen mosni, gyakorta igen.

1009 *Büdös szájról való.* Az köménynek gyükerét, egy lott temsót erős eczetben meg főzni, és vele az büdös szájadat megmosni igen gyakorta; ez mind szájadat, nyelvedet hamar megjóítja.

1010 [187] *Az mely seb rothad, fekete víz kell abhoz mosni.* Végy erős eczetet, témsót, gáliczkövet, krispánt, sziligy sót jó bővön, gáliczkövet többet az többinél, és erősen kell főzni, hogy meghűl, avval az sebet lőni kell egy fecskendővel, és úgy kitisztul az rothadt hús belőle.

1011 *Az kinek az lábát az hideg megvetette.* Az bisalmát aszald meg, törd meg, azzal hintsed szüntelen.

1012 *Vérállitó szerszám.* Az gáliczkövet törd meg, tedd az érre, megállítja menten, mikor eret vágatsz.

1013 [188] *Sebre való fekete ír.* Vijasz, terpentina, olaj, szurok, bárányfaggyú, temején, főzd öszve jól, fekete ír lesz belőle.

1014 *Fekete diákóriom ír.* Vijaszt, szarvasfaggyat, olajat, gletet, temejént, miniomot és egy kis gáliczkövet, terpentinát és jó diakoriom leszen belőle.

1015 *Veres olajat így csinálj az torongya kiesett embernek, az kinek az véghurkája keni.* Faolajat tiszta mázas fazékban kell tölteni, egy fával meg kell mérni, [189] meddig ér, az csengőfű virágát bele kell hánni, meg kell főzni benne. Ismét tiszta veres bort kell reá tölteni, mind addig kell főzni, míg mértékre apad, evvel kenjed gyakorta, ez igen jó.

1016 *Nehéz írat így csinálj.* Fa olajat, glet, éget témsót, erős eczet, tyúknyom fejérit, ezeket elegyíts öszve, habard az tűznél, míg megforr mindaddig, jó leszen osztán.

1017 *Sufa-ír, így csináld.* Egy itcze [190] eczetet, gáliczkövet, ezeket melegíts meg

az tűznél, vagy tíz tyukmonyat üss bele, míg megforr, mindaddig sodorjad. Hogy megforr, vedd ki, az tűztől hadd hűljön, jó leszen.

1018 *Fejér kőszínű ír igen jó sebre.* Bárányfaggyú két annyi, mint az háj, mastix 2 latt, égett témsót, bővön temejént, görög fejért, bővön kénesőt.

1019 *Fenétől. Hamarébb;* Az kecskeganét törd öszve mézzel, ha kaphatsz, tégy antimoniomot hozzá, avval kössed hamarjában.

1020 [191] *Túros lábra való ír.* Toboz, viasz, háj, méz, bors, székfű, szerecsendió, témsót, temejént, gáliczkő, Szent György füve, bécsi sáfránt, krispánt eleget, jó flastrom lesz, evvel ragaszd, az túrt, veszed hasznát.

1021 *Orbánczról való jó, lágy víz kell annak.* Egy csuporban bort kell tölteni és osztán tömejént, temsót kell bele tölteni, meg kell háromszor forralni, és azzal kell tartani, kenni, de az temejént, témsót megtörni.

1022 [192] *Még ugyanazonról.* Gálicz követ, témsót, temejént öszve kell törni, és egy csuporban borban háromszor meg kell forralni, azzal mossad.

1023 *Fene ellen való.* Krispánt egy mogyorónit, három tyúkmony fejérit, témsót is kell bele törni, ezeket öszve kell timporálni, avval kell gyakorta mosni.

1024 *Az mely ember megdühödik.* Végy kőrisfa férget, ápiomot, bővön tedd egy tiszta mázos fazékban, tölts fejér bort reá, főzd meg, és ha meghűl, add meginnya.

1025 [193] *Az kinek lába dagadna, igen jó.* Vedd az rutát, törd jól meg, annak levét facsard ki, annak levével kenjed, meglohad szépen.

1026 *Állott sebről, az ki nem akar gyógyulni.* Témsót 4 nehezék, bors 30 nehezék, temején 1 nehezék, egy öszve-marok kendermag, egy nehezék kánphor és egy messzely bort és egy messzely vizet, és ezeket az szerszámokat tölts bele, forrald fel, igen jó leszen vele kötni az gyógyulni nem akaró sebet.*

1027 [194] *Vad sömörögről való.* Az mely disznó az pázsinton lakik, annak szarát szedd fel, főzd meg tej állapotjában, vess egy kis szappant is bele, egy kis fenyőtobzot is bele, és kenjed az vad sömörgöt vele egy nehányszor.

1028 *Régi sebről való ír.* Fenyő toboz 2 lott, vijasz 1 lott, bors 2 lott, méz 1 lott, vaj 1 lott, ezeket főzd öszve, kend ruhára, ragaszd véle.

1029 *Szőrféregről való.* Az mely régi sebben szőrféreg terem, annak kivételéről [195] szerezz három patakból 9 köveket, 9 marok hammát egy szitában, egy lapátot tégy által az dézsán és arra kell szitálni. Egy fazék lúgot kell csinálni, az mikor forrana az lúg, az 9 patakkövet is az tűzben volnának tüzesen egyenkint úgy kell az dézsában hánni, míg annak az melegsége tart, úgy párolja az lábát benne, mindaddig az lábát benne kell tartani; annak utánna osztán, hogy meghűl, mossa meg az lábát benne, és osztán kösse be az lábát, és minden nap 2szor, egy hétig így párolja s kösse az lábát, de minek előtte ezt megcselekedné, az lúgot megszűrje egy ruhán által, az hammat [196] oszton facsarja meg az lúgtól jól, az hammat vedd ki az ruhából és tördeld el egymástól, darabagban az hammát, meglátod a szőrférgeket benne, ha világos helyre viszed.

1030 *Tetves és serkés főről.* Az fejér hunyort főzd meg lúgban, mossad az fejét vele, kivész az serke s tetű belőle szépen.

1031 *Nyilvas az kiben vagyon.* Az nádnak tövét vagy gyükerét törd meg erősen réz mozsárban, ereszsz mézet belé, törd öszve, avval kösd. Vé[ge].

1032 [197] *Horváth Péter flastroma jó.* Viasz fenyő toboz, egy kicsiny új háj, olvaszd meg, szűrd meg, gáliczkövet, témsót, szerecsendiót, székfű[t], temejént, krispánt, az mennyi elég lészen.

1033 *Túrról való jó igen.* Baraczk magot törd meg, mint az port, avval hintsed, egy nehányszor-porozd bé az túrt, és végy keserű laput, ragaszd be vele jól.

1034 [198] *Részegségről.* Égesd meg az fecskét, add meginnya, nem részegül meg az nap.

1035 *Azonról.* Az sasnak monyát, epéjét meg kell törni, meg kell innya adni, soha részeges nem lészen míg él.

1036 *Ismét vad sömörögről való.* Fekete por, kéneső, kénkő, czinobrium, ezeket törd öszve, de elsőbben meg kell égetni, úgy kell megtörni egy mozsárban, szépen, úgy kell vele kenni egy nehányszor. Az fekete port penig így csináld meg: témsó, kénkő, temején mind egyarán legyenek ez három, tapaszd bé, úgy égesd meg, törd meg, szitáld meg, fekete por lesz.

1037 [199] *Az mely ember puffadozna, dagadozna minden testében.* Szent Jakab havában Szent Jakab napja után Boldog-Asszony napján szedd meg az fejér űrmöt, az virágát szedd meg az mennyi elég, tedd egy tiszta mázos fazékban, tölts erős bort reá, és hadd álljon rajta harmad napig, és azután tölts más mázos edényben, főzd kenyér haj alatt, és ha megfövend, vedd ki, avagy tölts egy palaczkban, azt igya egy darabig, igen jó ezzel élni az olyan dagadózó embernek.

1038 *Beteg embernek való főtt víz.* Tölts egy fazékban tiszta vizet, és vess bele folia centauriát, két gyükér gyömbért, mézet, főzd meg erősen, ezt igya.

1039 [200] *Rothadás ellen való.* Égett témsót, krispánt, úti füvet, terpentinát, bort, olajat, rózsa vizet timporálj öszve, avval orvosold egy darabig.

1040 *Az szakadt tökös embernek.* Az nadály füvet törje meg eczetben, azt igya minden nap.

1041 *Az ki tüdője, mája megveszett vagy megrekedett.* Az czentauriát főzd meg borban, megnádmézeled, úgy igyad gyakorta reggel reggel.

1042 *Az mely kis gyermek nem alhatik.* Az vad mák vizében főzd meg ugyan az vad mákot, annak levét add innya kalánból, minden ártalom nélkül elcsendesedik szépen.

1043 [202] *Az mely seb megáll, nem gyógyul.* Ábel vért vagy sárkány vért, aloést, kristályport elegyíts öszve, hintsed az sebet vele, minden nap feljű az hús, szépen megindítja az növésre.*

1044 *Az mely embert általvernek szablyával vagy tőrrel, annak nyilallása ellen való.* Végy fejér ürmöt, négy újjni földi borza gyükeret, ruta levelet, azt törd meg, tölts eczetet reá egy meszelt, egy nap álljon rajta, szűrd le róla, és mikor innya akarsz adni, tölts egy kis bort is hozzá, úgy adj innya.

1045 *Az szakadt tökös ember* törje meg az tálmosó füvet, annak levét facsarja ki, avval kenje az ágyékát, igen hasznos ez arra.

1046 [203] *Huruttól való jó.* Vékony borban főzd meg az fenyőmagot, kakuk füvet, izsópot, főzd meg, annak levét igya reggel reggel éjomra melegen egy-egy csészével, de az melyet is kenjék kenettel, ahhoz valóval, de az hurutost hanyattá fektesd.

1047 Lenmagot, fejér mályvát főzd m[eg] vajban, de az mályva gyükeret törd meg, szitáld meg, úgy főzd meg vajban.*

1048 *Száraz betegségről.* Marti laput, izsópot vagdalj öszve egy új fazékban, vízzel parahold meg, tégy hozzá illendő fedőt reá, tésztás ruhával ragaszd be körül, az ferdőt lyukaszd meg felyül, dugd be az lyukát, mikor az kenyeret kiszedik, akkor tedd be az kemenczében, mikor kiveszed, bonts ki az lyukát, egy tőcséren vedd az szájadban az páráját, az orrodon bocsásd ki, nagy hasznodra lesz az.

1049 [204] *Száraz betegségről.* Ugyanannak való feredőt, csengőfűből, fejér mályvából csinálj gyenge feredőt, abban feredjék.

1050 *Farkas seb ellen való.* Vegyed az petrezselymet, főzd ugyan jól meg, kösd az sebre vagy háromszor vagy négyszer.

1051 *Az kiben kigyó vagyon.* Az kőrisfának haját vagy levelét meg kell törni, borban meg kell innya adni, avagy penig eleven kénesőt adj innya.

1052 *Karsai varról való.* Erős eczet, égett bor, egy kis temején, keves témsó, gáliczkő, len ruhát szerezd öszve, avval ragaszd.

1053 [205] *Az kinek testét az vér elfolyja.* Rózsa pogácsát törd meg egy réz mozsárban, erősen szitáld meg azt, tölts egy kis mézet bele és törd erősen meg, tedd bele egy csuporban, melegíts meg az tűznél, kend egy kis ruhára és ragaszd bé vele egy nehányszor.

1054 *Tüdője az kinek megveszett volna avagy megrekedett volna.* Végy egy marok fekete ürmöt és egy marok fejér ürmöt és egy marok szarvas nyelvű füvet, ezeket főzd meg borban, és azután, hogy meghűl, vess egy kevés nádmézet bele, hogy megédesedjék, és azt igyad minden nap melegen.

1055 [206] *Az kinek lábán apró lyukak vannak.* Végy új mázos fazakat, vagdald öszve az gyenge fenyő ágat, és rakd teli az mázos fazakat vele, ásd be az földben, és boríts bé más fazékkal, csinálj posztó nyiredékes sárt, csináld be az két fazék közit, az egyik az földben legyen, az másik felyül az föld színén és lyukaszd meg az fenekét, csinálj jó tüzet reá, égesd meg jól, bonts ki, tölts abban olajat és vizet. Ez mindenféle sebre jó, az apró lyukakat mossad vele, jó. *Az füveknek* is így veheted olaját.

1056 Az nagy lapu gyükerét ásd ki és lágy sóval törd öszve, úgy kösd az *dühös eb marására,* m[eg]jóul.

1057 [207] *Ismét rothadásról való.* Az komlót főzd meg borban jól erősen, hogy felettébb elfővi az levét rajta, szűrd meg, vess temsót bele, kösd azzal.

1058 *Dagadt szemre jó.* Törd meg az vad len magot, főzd meg fejér borban, ragaszd az dagadt szemedre; jó.

1059 *Az kinek mája fájna jobb felől.* Ássa meg kotángkóró tövét, azt törje meg eczetben, kösse az májára, cicoria az neve.

1060 *Akármely mérges kelevényre igen jó ragasztani.* Az pupa levélnek vérit kösd reá, kivonsza az mérget, megfokasztja, meggyógyítja szépen.

1061 [208] *Méreg vonni jó, jó.* Az mustárt főzz meg borban, törd meg, mint az pépet, ragaszd vele, mérget von.

1062 *Sérésről való orvosság.* Vegyed az katángkóró – cicória – tövét és az pompóniát, ősd meg, mint az salátát meleg vízzel, és csináld meg, mint az salátát, kösd reá, tudniillik az sérésre egy néhányszor.

1063 *Az fenéről, az ki felveszi az rothadt húst, így élj vele.* Csinálj jó erős pár lúgot, avval mossad az sebet szépen, osztán végy égett témsót, krispánt mind egy mértékben, ez kétfélét tedd égett borban, timporálván, hogy jó sűrű légyen, és evvel kössed. De ezt is eszedben vedd, hogy kis fára egy kis kék posztót csinálj, és evvel mosogasd az sebet minden kötéseden, és megismered, ha nyálasodik az posztó, arról megismered, hogy gyógyul.

1064 [207] *Hogyha purgálni* akarod magadat az rossz nyálas sártól, egy zacskóban készíts elő ezeket öszve. Földi epét, te mondád fűnek gyükerét, diktálmus fűnek gyükerét, apró bojtorján levelét, kapottnyaknak gyükerét, ebtej tövének az héját, kömény magot, fahéjat egy ejtel borban, áztasd meg, arról igyál, igen jó ez. Ne félj tőle mert jódra van.*

1065 *Hogy az flagmás, nyálas,* rothadt és poshadt nedvességet az vizelettel az alfelén kitisztitja szépen, gyengén, vízkórságosinak is jó ez. Az kék liliomnak gyükerét reszeld meg, levét facsard ki, megannyi fejér bort tölts hozzá, nádmézzel

édesíts meg, és minden reggel éjomra egy-egy cs[é]szével igyál meg benne melegen.

1066 [208] *Az mely embernek* valamely tagja vagy mája száradna – az máj penig az jobb ódalában vagyon. A ló csontjában az mely velő vagyon, vedd ki, és faolajat tégy hozzá, keress kígyóhagymát, avval törd öszve az faolajjal és velővel, főzd meg, avval kenjed. – Jobb felől az oldalcsontok alatt vagyon az máj, bal felől az lép.

1067 *Az lépnek nyavalyájáról való orvosság.* Ételében, italában csak jó igen az tamariscus és az szarvas nyelvű fű porul tyúkmonyban enni és inya.

1068 *Sárgaságról való tudomány jó.* Csengő kóróval, eper gyükérrel főtt vizet igyék minden nap 2 hétig.

1069 *Azonról.* Marobium album, azaz fejér peszercze fűnek facsard ki az levét, két annyi nádmézzel főzd öszve, tajtékát hánd el, tisztíts meg, egy-egy kalánnal igyál benne éjomra reggel.

1070 [209] *Sárgaságról való ismét.* Az meleg ló ganét facsard ki az levét, tölts kecsketej közé, azt igyad, az mint kifejik mindjárt, sokáig ne egyék reá.

1071 Tyukmonypirosító gyükeret főzd meg [bor]ban jól, hogy még veres legyen, úgy igyad éjomra.

1072 Földi epét, fahéjat, sáfránt, vizet igyék.

1073 *Ugyanazonról.* Törd meg az csilyán gyükeret, főzd meg erősen fejér borban, azután facsard ki az levét, szűrd meg, vess sáfránt bele, minden reggel igyék benne melegen.*

1074 *Sárgaságról való remedium.* Tavaszszal szedd meg az lúdfiak ganéát, aszald meg, törd meg, tölts bort reá, álljon rajta egy kevéssé, azután az higgattját szűrd le róla szépen apránként, igya azt éjomra.

1075 [210] *Vagy csak úgy az porból* igyék bé egy susták nyomót fejér borban négy (4) nap egymás után, épen kigyógyul belőle, adj ízt neki, nádmézzel.

1076 Árpalisztte, bablisztte tölts meg egy zacskót, avval dörgöljék az feredőben, mosdjék meg borral gyakorta arczul, feredőt mályvából főzd, bablisztet is eressz bele, megládd hasznát.

1077 *Ha dagad az lépi az bal ódalában, evvel orvosold.* Egy falka szarvasnyelvű füvet égess meg, annak hammából csinálj párlúgot, tamariscus vízből párlúgot, szűrd meg szürke papiroson, eressz eczetet, mézet bele, azt igya éjomra.

1078 [211] Ezen füvet aszalva, törve is *jó béinnya,* kívül penig evvel kend. Jó savanyú kovászt fa olajos borban főzd meg, kösd be. Ha megkened penig, így élj véle. Ökörszára velejében, faolajban megreszelt földi tököt ránts meg, avval kend.

1079 *Az szenvedhe[t]len fájdalomról.* Bélindfüvet, ebszőlőt, egy nehány mákfejet – mindenik nyers légyen –, fülfüvet, vijola levelet főzz meg tejben erősen, mint az pépet, ruhára kenvén, köss bé vele, az levével moshatod hasznosan.

1080 [212] *Har[mad]napi hideglelésről való jó.* Apró bojtorján, agrimonia, sóska, cicoria, azaz katángkóró, téli saláta, fejér üröm, azaz endivija, földi epe, azaz centauria, ezeket főzd, mézzel édesíts meg, úgy igyad, elál.

1081 *Azonról való hideglelésről.* Az len levelű füvet ásd ki, annak gyükerét aszald meg, porul idd bé.

1082 *Azonról való ismét.* Kopottnyaknak az gyükerét tör meg jól porul, melyből egy susták nyomót igyál meg.

1083 *Más azonról.* Az úti füvet tövestül törd meg, levét facsard ki, égett borban idd bé.

1084 *Az hideglelős embernek* adj krispános égett bort innya, hamarjában igen jó.

1085 [213] *Azonról.* Nyúlkáposztát, útifüvet, borza fának jövését eczetben sóval törd öszve, kösd az pulsusra.

1086 *Minden napi hideglelésről.* Egy vagy két marok székfű virágot, bárány ürmöt főzz meg vízben erősen, míg fele elapad, nádmézeld meg, minden reggel egy-egy csészével igyál meg jó melegen, takaródzál be vele.

1087 *Negyed napi hidegről.* Az kígyónak csontját aszald meg, törd meg, egy susták nyomót igyál bé benne pápáfű vízben.

1088 *Hagymáz hidegről.* Aprón tört büdös követ erős eczetben igya be.

1089 *Vagy.* Listicum gyükeret aszaljon meg, törje meg, abból meleg borban igya bé vagy pápafű vízben egy susták nyomót.

1090 [214] *Hideglelésről.* Az gelyesztát aszald meg porul, azt add be innya hamarjában.

1091 *Azonról.* Az macskának farkahegyiből ereszsz vért, azt add be innya hamarjában.

1092 *Hideglelésről való ez is jó.* Az fekete ürömnek gyükerét ásd ki, főzd meg borban kenyér haj alatt, azt idd be éjomra egy nehányszor.

1093 *Azonról való ismét.* Metéld el mind az húsz körmödet, gyúrd egy kis viaszban, mond ezt magadban: Én most hideglelésről való orvosságot minden napi, 2 napi, 3 napi, 4 napi, 5 napi hideglelések ellen, [így] Ragaszd egy ajtóra, hadd ott, jöjj el onnat.

1094 [215] *Az kinek hideglelése vagyon.* Az igaz ökörnyelvűnek virágát szedje meg, ha három virágát az pohárban teszi, harmad napi hideglelést elállat, ha négy virágát – negyed napit is elállít.

1095 *Hogyha mezei ökörnyelvű* fűnek virágát, magvát, megtörik, borban megfőzik, az szoptató asszony gyakorta issza éjomra, teje igen szaporodik tőle.

1096 Ez két féle ökörnyelvű fűnek virágáról az ember ha iszik, az szűből az rút vért tisztítja, sőt az szívet örvendezteti.

1097 *Mikor az hagymáz* rád akar jűni, hamarjában kend meg az tenyeredet lenmag olajjal, hónaalját, talpát, vak szemeit, melyét.

1098 [216] *Az kinek szemei fáj[nak]* igen hasznos az som.

1099 *Jó szitató vornitorium ez is igen.* Útifüvet, veres rózsát ronts öszve eczetben, elegyíts és törj egy tyúkmony székit véle, kösd bé az homlokát, vak szemeit véle.

1100 Télben penig igy élj vele. Egy marok disznó babot törd meg egy mozsárban, törj egy lott temejént is hozzá, szitáld meg, tyúkmony fejérivel és eczettel kepüld öszve, márts ruhát bele, azon módon ragaszd az homlokára, vak szemeire.

1101 *Száraz betegségről való jó.* Földi borostyánnak törd meg, facsard ki az levét, két annyi nádmézzel főzd öszve jó sűrűn, mint az szilva levet, még jobb, ha aprón tört büdös követ megszitálva elegyítesz köziben, azt nyalogatod minden nap éjomra melegen.

1102 [217] *Ha lábad dagadna.* Vedd az ebszőlőt, egy falkát tör meg, facsard ki az levét, kenjed az száradat véle, földi borza levelével ragaszd bé mindenütt, az hol dagadt, csinálj lábvizet, retket reszeld meg, törd öszve vérehulló fűvel, kösd az ta[l]paidra, igen jól szíja alá az dagadást. Lábvíznek penig csilyánt főzz meg igen jól, hogy megroshadjon, avval mossad lábaidat.

1103 *Az szemről az ki az sárvizet elvonja, szitató flastrom.* Végy 6 vagy 7 kőris férget, annak fejeit, lábait vesd el, az többit törd meg egy mozsárban, keverd egy dióni savanyú kovászban [218] egy kevés égett borral együtt, kend egy negyed rész tallérni irhára vagy ruhára, ragaszd az két füle tövére, álljon egy nap vagy egy éjjel rajta, sárvízzel teli hólyag szívódik alatta, melyet fakassz

meg, ragassz egy darab nyers káposztalevelet reá, hogy így hadd szivárogdogáljon lassan-lassan az szemről is az rút sárvíz és az szemnek ártalmas rútság. Így megtisztul szépen az szem, az orvosság is inkább bír vele sokkal, kívül ha orvoslod.

1104 *Ruta, mirha, babir,* bal fű mag, pézsma igen ártalmas az nehezes asszonyoknak.*

1105 *Mikor penig pokolvart gyógyítasz, hogy ne terüljön, így cselekedjél véle.* [219] Egy nehány rákokat törj öszve fülfűvel, azoknak levét facsard ki egy darab erős ruha által, tégy köziben mézet, habard öszve jól véle, kend meg az pokol varnak az kerületit, nem terül toább.

1106 *Az mirigyet penig így orvosold.* Az nagy varas békát az hátulsó lábánál fogva akassz fel egy helyen, tégy egy vijasz edént alája, hadd csepegjen száján, szemén az mérge, azután tedd el az asszú békát, mikor mirigyes vagyon, vedd elő, áztasd meg azt borban, tedd az mirigyre, mind kivonja az mirigynek az mérgét.

1107 *Az fahéjnak* vize jó melegítő, gutaütöttnek igen jó.

1108 [220] *Ájulásról vagy elhalásról.* Fejér czipó belet főzzenek meg sáfrányos borban, mint az pépet, vonják ruhára flastrom formán, jó melegen kössék az szívére, igen használ. Mihelt ez nyavalya reá jű, mindjárt dörgöljék jó éles ruhával az testét, az nyelvét törjekkel értessék, prüszkölő eszközt fújjanak az orrában, kenjék kapor-olajjal gyakorta.

1109 *Gutaütésről való jó.* Az nyavalya mihelt reá esik az emberre, mindjárt rázni kell és ingatni erősen, dörgöljék erősen kezeit, lábait, eret is kell az gyengébb részén vágni, [221] de nem kell sok vért bocsátani, hogy az vér jobb mozgást vehessen.

1110 De ha öreg emberen esik, nem kell eret vágni, hanem főzzenek mézből, szappanból, áloéból és sóból, ezeket öszvefőzvén tegyék be az végbélben, hadd szíja aláfelé az rossz materiát, az orrában fújjanak jó erős phrüskültető eszközt, az szájában penig jó erős mustárt kenjenek, töltsenek az szájában penig jó erős fahéj vizet, hogy jól megmelegítse az testét; egy vas serpenyőt melegítsenek, azt tartsák az fejéhez közel, hadd hevítse, [222] az is jól pirítsa az fejét, így cselekedvén gyakorta véle, füstöljék gyantával, ugyanannak olajával kenjék az orra alját, kössék meg jó erősen az inait, ha egyéb nincsen, kecskeszarvát vagy szőrit égesd meg, annak füstit bocsádd orrában, jó serkentő eszköz ez is.

1111 Mustáros étele, itala legyen, meleg ruhával dörgöltesse gyakorta magát, süvegét gyantával füstölje, úgy tegye az fejében, mikor lefekszik. Jó igen az zsályás étel, ital ispikinárd víz is, egy mogyoróni terjeket olvasszon el borza vízben, azt igya. – Tárkony gyükeret rágjon gyakorta az gutaütött.

1112 [223] *Náthától való jó.* Ez náthától való orvosság mind jók az gutaütött embernek is orvosolni véle. – Gyontát, temejent, asszú veres rózsát, fejér mák magvát, mindeniket egyaránt törjön öszve, mind süvegét, az melyben hál, mind fejét füstölje erősen, hogy az orrában is hadd menjen;

1113 Avagy rózsaeczetet csepegtessen hév téglára, fejét takarja be, orrát, száját hadd hassa meg jól.

1114 Ez is jó igen: korpát, kölest, apró sót pergeljenek öszve melegen két jó vastag ruha – de lágy ruha legyen –, kösd be az fejét vele, ha meghűl, meg mást reá, asszú zsályát, majorántot is jó köziben tenni.

1115 [224] Ha el akarod az náthát fogni, hogy alá ne takarodjék az tüdőre, facsard

ki csilyánnak az levét, lisztlángból csinálj tésztát, ragaszd az két vak szemeidre, ha az megszárad, meg mást ismét reá mi[n]djárt flastrom formán.

1116 *Még ugyan nátháról.* Az útifűnek magvát főzd meg borban s mézben, reggel add meginnya éjomra egy nehányszor.

1117 *Azonról nátháról.* Az zsályát főzze meg fejér borban erősen, az mint eltűrheti, olyan melegen mossa meg az fejét benne, az füvet kösse az füle tövére egy nehányszor.

N.B. Sárkányújjfű igen jó fű.

1118 [225] *Az nagy betegségben levőnek való, szitató flastrom igen jó.** Borsot, mustármagot, galamb ganét, mindeniket jól porrá törvén, mindeni[k]ből végy 2 susták nyomót, ezekhez tégy basarózsa tövet, tölgyfa gyöngyöt, basarózsa magot, mindeniket megaszalván, törvén, mindeniknek porából három-három susták nyomót, kőolajat, vijaszat, szurkot, az mennyi elég lészen, csináld öszve az tűznél flastrom formán, kend irhára belőle, az mennyi az lágyát belepi vagy béfogja, az nyakára is hasonló formán cselekedjél – tudniillik az nyakára, mint az lágyán –, az többivel is kell orvosolni, füstölni, és hold fottán ásott borza gyenge gyükerének főtt levét innya adni.

1119 [226] *Kórságról való remidium.* Ásd meg az borza fának gyenge tövét hold fottán, mossák meg szépen, azt főzzék meg borban vagy tejben, azt igya éjomra melegen kalánnal egy darabig.

1120 *De így még jobb cselekedni.* Basarózsa magot, és tölgyfán termett gyö[n]gynek az levelét megaszalva, törve porul, egy késhegyin basarózsa vízben beiszsza éjomra hold fottán, akár penig gyön[gy]virág vízben igya bé, füstöljed is penig kék virágú Szent László virágával – ha asszonyemberen vagyon penig, fogolymadár tollával füstöljék.

1121 [227] *Az hideglelésről való flastrom.* Útifű levelét, aranynyal versengőnek levelét öszverontván, elegyíts köziben aprón tört csilyán magot, kormot és sót, melyet flastrom formán ruhára kenvén, mikor az hideg reá akar jűni, kösd be az pulsusait vele, így cselekedjél vagy háromszor vele.

1122 *Náthától való remedium.* Az zsályát fejér borban főzd meg igen erősen, abban az fejét, az mint elállhatja, úgy mossa meg, az megfőtt füvet az füle tövére kösse jól.

1123 N.B. Egerfülfű, auricula muris, tálmosó fű, equisetum milispa azaz erdei vad méh fű vagy dobronica, mind egy az.

1124 Origanum, fekete gyopár vagy szúfű vagy szurokfű vagy vargamajoránt, ez sok hasznú fű, mind öszve ezek egyben.

1125 *Büdös szájról való remed[ium].* [228] Zsályát, útifüvet, izsópot, székfüvet főzze meg fejér borban kenyér haj alatt, azt igya minden nap éjomra melegen, nem lesz büdös szája.

1126 *Azonról, büdös szájról.* Cziprust, zsályát, székfüvet, fekete gyopárt, eczetet, mézet, salamoniacomot, ezeket is meg kell főzni kenyér haj alatt, úgy mint fele elapadjon, úgy kell mosni az száját vele.

1127 [229] *Farzsábáról vagy meredekről.* Aprón tört sót, kormot kepülj öszve tyúkmony fejérivel, márts ruhát belé, avval kösd be; ha megszárad, meg mást reá ismét.*

1128 Ismét az glét is igen jó, ha megtöröd, eczetet töltesz reá, megfőzöd, úgy kösd reá.

1129 *Ismét szedj* nyárban az hajából kimászott csigát, tölts egy zacskóban, tölts lágy tört sót köziben, akaszd fel az pinczében, együtt tégy valami edént alája, az

mely víz abból kicsepeg, azt tedd el, mikor kelletik, vedd elő, avval mossad az fájdalmadat véle. [230]

1130 Azonban törd meg az fenyőmagot, tölts égett bort reá, szűrd le, idd meg, igen jó.

1131 *Az kicsiny gyermek igézeti forróságáról való jó igen.* Főzd meg mennél erősebb borban asszú ruzmorintot vagy ispikinárdot vagy majorántot vagy szúfüvet vagy kömént vagy kaprot vagy csombort, vagy kakukfüvet, ezek közül valamelyiket kaphatod. Ha szegény bor* lesz, égett borral erősíts meg, főzz meg erősen abban, avval mosd meg az gyermeket tetétől fogva talpáig, de leginkább az fejét; fektess le, takar[d] be jól, hadd izzadjon.

1132 [231] *Ha félsz, hogy az betegség ki ne* rontja, melyet megismersz arról, hogy ijedez igen a gyer[mek], tégy az felyül megírt füvekhez tölgyfa gyöngy levelét, vagy busi rózsa gyükerét, vagy Szent György virágát jó bővön; az feje lágyára égett boros kovász is jó, csak nyers borral is, sóval is csináld pogácsa formán, tedd az lágyára.

1133 Ismét hamarjában főzz meg egy tyúkmonyat, hasíts ketté, borsold meg, tedd az lágyára, igen jól szija kifelé az nagy hévséget.

1134 És mikor nem alhatik az kis gyermek, az vad mák vizében főzd meg az vad mákot, annak levét kalánból add meginnya, minden ártalom nélkül elcsendesedik szépen.

1135 [232] *Ismét az kis gyermek forróságáról való remidium.* Szeljék vékony szeletekre az disznó tököt, mártsák rózsa vízben, sáfrányozzák meg jól, kössék az vak szemeire, gyakran újtván, ha meghűl.

1136 Ismét az nyers csilyán leveleit törd öszve egy réz mozsárban és azután törd jól öszve popiommal, kend ruhára, ragaszd az homlokára.

1137 Avagy ebszőlőt törj meg jól, facsard ki az levét, márts ruhát bele, ragaszd az homlokára. Ugyan ebszőlőből főzz feredőt neki jól, de megoltalmazd, hogy be ne igyék benne, mert m[eg]árt néki.

1138 [233] *Az bolond hagymázban nyughatatlankodó betegnek való orvosság vagy remedium.* N.B. Saláta vízzel, tök és dénnye magból és mondola bélből csináljanak mondola tejet, azt igya, az vad mák vizében ottan-ottan adjanak innya minden ártalom nélkül.

1139 Ismét nyers káposzta levelet fonyasszanak meg, kenjék meg popiommal, az vak szemeit, homlokát kössék bé vele.

1140 Ismét ebszőlőt mindenestől fogva rontsanak meg, homlokát, talpát, két kezein az pulsusait kössék be jól véle.

1141 [234] *Azonról való bolond hagymázról.* Rózsa olajat, rózsa eczetet, rózsa vizet tyúkmony fejérivel együtt kepülj öszve, sáfrányozd meg, türj ruhát öszve 4 vagy 5 rét, márts bele, kösd bé az fejet vele, ez csudálatoson használ neki, meglátod.

1142 Ismét facsard ki az salátának az levét, tégy meg annyi asszony ember tejét hozzá és rózsa olajat hozzá, kepüld öszve jól, azzal kenjed az homlokát, vak szemeit az hagymázos embernek, csuda, mint megcsendesedik véle hamar. Ez való, ha nem szánod véle bajlani, megládd hasznát.

1143 [235] *Az gyermekszülő asszonyról.* Vegyék az fekete tyúknak epéjét, és kenjék meg az köldöke tájékját vele, és ugyan az köldökjét jól, és igen segíti az.

1144 És az mely kígyó kibújik az bőriből, avval az kígyóbőrrel övedzék által vele és ugyan akkor főzzenek fekete ürmöt vajas vízben, és jó melegen tegyék az gyomrára, azonban szíjon az orrában gyöngyvirágport, körtvélyfagyöngyöt, borban igyék, alig van annál jobb.

1145 Ismét az marcziusban fogott nyúlnak szemeit ha kiveszed szépen, hogy meg nem

fakasztod, azon épen vedd ki, [236] borsold meg, tedd egy tányérra, tedd az kemencze hátára, hadd száradjon meg, mikor megkeletik, vedd elő, kösd az köldökére és lágyára, igen segíti az is.

1146 *Mélánkólikusokról való.* Minden itala légyen aczélos itala vagy csipke rózsa tövével főtt vize, azt igya rend szerént.

1147 Vagy vegyen tavaszszal öt font kecske savót, azt igya gyakorta.

1148 *Lépdagadásról való balfelől az ódalában.* Végy büdös bürköt, nyers tabák leveleit, törd meg erősen, fa olajos borban főzd meg erősen, ruhára kenvén, tedd az lépire vagy főzzed mind addig, míg fele elapad, azután facsard ki az levét, avval kenjed, az lépit vele.

1149 [237] *Az fószédelgésről való.* Cobiumot, korijándromot, vad köménynek az magvát vagy maga is az kömény, szerecsendió virága mind porul – evvel így élj. Piríts kenyeret meg, öntözd meg jó borral, hints meg ezekkel az megtört magoknak porával, úgy edd meg egy darab ideig. Osztán csak úgy is rágjad ezeket, igen jó. Az pápa fű is jó porul, ha élsz vele, zölden megaszalod, töröd.

1150 [238] *A medve háj,* borzháj, vadmacska háj igen-igen jó az reszketeges tagot vele kenni.

1151 *Az kinek valamely tagja, lába vagy keze elesik, evvel így élj.* Ásd meg az csilyánnak az tövét, tégy ahhoz székfüvet, kömént, zsályát, ezeket törd erősen meg, vedd meg azon betegnek vizeletit, abban főzd meg erősen mind együtt és jó melegen, az mint elállhatja, avval mossa az gyenge tagot gyakorta, és jó melegen mártsanak ruhát bele, és jó melegen tekerjék be az gyenge tagot véle éjjelre. Az gyertyánfa vize is igen jó kenni.

1152 [239] *Ugyanazon nyavalyáról való, elesett tagokról való.* Egy jó kövér házi réczét melyezd meg, bélit vesd ki, az béli helyett tölts egy öszvevagdalt zsályával, majoránttal, szurokfüvel, varrd bé osztán az helyet, az réczének az hasát jól, hogy ki ne hulljanak az füvek belőle, vond nyársra, süssed jól meg, míg zsírja csepeg, az zsírját egy edényben szedjed, ahhoz meg annyi erős eczetet tölts, forrald fel mind együtt, avval és evvel jó melegen az tűznél kenjed erősen kétszer, háromszor penig így legyen.

1153 [240] Jó bővön gálicz követ, büdös követ, témsot, sziligy sót, vagy házi sót mind egy – ebben feresszed, gyakorta melegítvén, újtván.

1154 *Az kámphort így kell főzni.*

Szarvas faggyú	16 lott
Sárga vijasz	16 lott
Terpentina	12 lott
Gumi arabicum	4 lott
Lapis calaminalis	16 lott
Mastix	2 lott
Fejér temején	2 lott
Arany glett	3 lott

[241] *Következik immár, az főzése miképen legyen.* Az vijaszat, terpentinát, szarvas faggyat olvaszd meg, szűrd meg egy tiszta réz medenczében, az tört glettet és szerszámokat keverd jól el benne, hogy csoportoson ne maradjon, osztán tedd lassú szénre, főzd annyira, hogy szürke légyen és így jó kámfor lészen.

1155 *Álombozó szerszám.* Saláta vízzel, tök és dénnye magból és mondola bélből csinálj mondola tejet, azt igya gyakorta; ismét az vad mák vizében adjanak innya minden ártalom nekül, n[em] árt.

1156 *Az mely ember igen-igen tetves, avval így élj.* Nyúzz meg egy berbécset, az tetves embert vetkeztesd le tiszta mezítelen és azt az igen tetves embert varrd bele az nyúzott berbécsbőrben és kötözd nyársra, rakj jó tüzet, csinálj két ágas fát az nyárs alá és tedd fel az embert nyársastúl fogva arra az két ágas fára, forgassad, mintha pecsenyét sütnél, és kérdezd meg azt az igen-igen tetves embert, az kit az nyársra kötöttél, ha csípik-e az tetvek őtet az nyárson, ha mondja, hogy valóban csípik, hogy nem állhatja, úgy csípik, tehát vess le az nyársról, és nézd meg az nyers berbécs bőrön az megszámlálhatatlan sok tetveket, irtózol bele. Ha nem hiszed, próbáld meg, elhiszed, ha látod.

1157 [242] *Hideglelésről való írás.* In nomine Patris, Filii, Spiritus sancti quando † Christus Jesus †, natus est †, tunc † ab eo † omnis † morbus † et febris fugatus est †, fuga † ab hac † famula † Dei †, tunc quotidiane † suve † bidvana †. [így] I[n]nomine × Patris × et Filii, Spiritus sancti.*

1158 *Nagy hévséggel való dagadásról.* Facsard ki az salátának és az szedernek az levét, elegyíts öszve jól, öszvehabarván, avval kenjed gyakorta.

1159 *Fogfájástól való eszköz jó.* Az csere fának belső veres haját főzd meg borban, avval mossad fájdalmas fogaidat. Ne vonasd mindjárt ki, mikor nincs ideje.

1160 [243] *Májnak hévségéről és dagadásáról.* – Az jobb ódalában az mája. – Négy susták egy lottot nyom. Végy az lakatostól két lott vasport, három lott borkövet, szép tisztát, azt törd meg igen jó erősen, tedd egy ejteles mázos fazékban, tölts tiszta vizet reá, de az fazék új legyen; azt főzzed egy egész óráig, szüntelen kevergessed azt, azután meghűtvén, tiszta posztó által szűrd meg, minden nap egy holnapig ilyen italt igyál három-három kalánnal ebéd és vacsora előtt.

1161 Csipke rózsa fának az tövét mosd meg, főzd meg vízben, azt igyad. Az bárány üröm is jó, ha róla iszol. Az föld epeje is, azon módon centauria.

1162 [244] *Az kinek szája fáj.* Az hunyor levelét, belindfű gyükerének az lehántott haját főzd meg eczetben, avval mossad fájdalmas szájadat; igen jó ez egyben.

1163 *Ez víz mind szájnak, mind toroknak jó, szépen tisztítja, gyógyítja jól.* Egy susták nyomó kámfort erős égett borban egy tiszta edényben vess bele, csináld bé az száját az edénnek jól, hadd álljon egy éjjel rajta, olvaszd el benne; más nap osztán témsót, temejént, mastixot, jó féle mirhát, mindeniket egy-egy lottot, főzd meg egy messzely borban jól, osztán az tűztül kiveszed, tölts hozzá az kámforos égett bort és újabban forrald fel jól, azután szűrd le egy üvegben, avval mossad fájdalmas szájadat és torkodat, meggyógyítja szépen. Hogyha rothadna is, meggyógyítja szépen.

1164 [245] *N.B. Hagymázról való remedium.* Adj listicum gyükeret törve bé innya pápafű vízben, büdös követ törve, szitálva eczetben.

1165 Igen jók elefánt tetemet törve beadni innya, az kanfogat vagy csak rákörvént vagy csak az vén szarvas szívében termett csontot törve, porul eczetben innya adni jó.

1166 Az rákot és az fülfüvet törd meg, annak levét facsard ki, elegyíts öszve jól, elegyíts bele tiszta salétromot, avval mossa száját az hagymázos ember. Igen dicsírik ezt az tudósok, nagy sokan próbálták.

1167 [246] *Az mely fájós* fogban féreg vagyon, egy kevés áloest, kámfort égett borban olvassz el, gyapotat bele mártván, dugd az udvában, megöli az férget az fogban.

1168 Ha borbély kéztől irtózol az fogvonásban, tehát az kisebbik féle zászpát, annak levelét roncsold meg mind öszve, azzal dörgöljed rossz fogadat, kivész, de az többit oltalmazd tőle.

1169 *Az köszvényes ember* az keserű lapu gyükerét főzze meg borban vagy serben v[agy] csak vízben is, azt igya melegen minden reggel, ebéd, vacsora előtt 2 órával, kiül penig [247] ökörfark kóró virágának olaját elegyíts meg jó erős égett borral és sáfránynyal, gyenge ruhát bele mártván az kínos részt kösd vele gyakorta penig.

1170 *Fülzúgás ellen való igen jó.* Nyúlnak epéje, kecskének epéje, fogoly madár epéje, csukának epéje; ezeket akár külön, akár mind együtt elegyíts meg égett borral és mézzel, úgy ereszd az füledben.

1171 *Az igen fulladozás ellen.* Végy izsóp vizet, vékony bort, elegyíts öszve, osztán olvassz el benne szalamiákot, abból melegen igyál, szemlátomást használ ez.

1172 [248] *Új fenéről való igen-igen jó.* Carduus Mariae, azaz tarka levelű bógáncsnak levelét törd meg, levét facsard ki, egy néhány eleven rákokat is törd meg jól, annak is levét kifacsarván az kétféle levet öszvehabarni, avval verd be az fenét; igen jó.

1173 *N.B. Az egész emberi* testben, az ki rendesen áll, tehát vagyon 24 vagy 25 font vér és leszen, mind[en] órában 4 ezer ötszáz pulsus által kell az szíven által szűrődni az vérnek, de az haragoskódó és bánkódó emberben restebben jár és az félelmesben, ezt vedd eszedben.

1174 *Egy nehány füvek nevei deákul.* Beka bunga azaz vizi torma, drecze mindegy; ismét cinoglósa ebnyelvű fű; agrimónia apró bojtorján; cicória katáng.

1175 [249] *Az mely kelevény megkeményedik, tüzesedik csecsin vagy egyéb lágy húsán az embernek és megkövesedik, avval így élj:* Káposzta levelet, bab lisztet, aprón tört fodormentát, aprón tört mályva gyükeret főzz meg erősen vízben, mint az pépet, kend ruhára, kösd reá, az ha meghűl, meg mást reá.

1176 N.B. *Ismét így is jó igen.* Az mályva gyükeret törd meg jól, igen szitáld meg, faolajban főzd meg pép formán, kend ruhára, kösd reá egy nehányszor.

1177 *Zanikórt főzd* meg lúgban, mosd meg az fejét benne, ha fáj az fejed.

1178 [250] *Egy nehány füveknek hasznai.* Izsóp fogfájástól jó igen, ha vízben megfőzik, mossa száját, ha melegen megissza, huruttól jó, ha mézben megfőzik, férget, gelyesztát kihajtja, űzi az emberből; ha az izsópot főz meg, reggel és estve iszod, az melyedet tisztítja, szavadat hangosítja, főfájástól is jó. Ha az izsópot mézben vagy vajban, vagy olajban megfőzöd, huruttól igen jó; az ki az vizét issza, rekedéstől igen jó. Megaszalván, megtörvén, főzvén, melegen megissza, szűfájástól igen jó.

1179 *Istenfájának haszna.* Nyilallástól igen jó, ha őtet megfőzik, melegen megiszszák.

1180 [251] *Fekete üröm hasznai.* Az fekete ürömnek vizében valamely ember hat kalánnal meg iszik, ezek az hasznai:

1. Embernek vizeletit elindítja.
2. Embernek veséi között követ ront.
3. Embernek halálos kelevényét ront.
4. Embernek gyomrát erősíti.
5. Embernek fájdalmas mellyét eltávoztatja.
6. Emberből hurutot kitisztítja.

1181 *Kígyónyelvű fű igen jó,* ha őtet disznóhájjal öszve töröd és öszve olvasztod, igen jó dagadást, rothadást, sebet véle kötni, mint az fekete nadályfű nagy hamar gyógyítja, forrasztja az sebet.

1182 [252] *Tisztes fű, vas úr,* kösd az új sebre, mindjárt forrasztja az meleg vérrel.

1183 *Fekete gyopár vize jó:* szájnak leomlását gyógyítja, ha mosod vele; nyelvcsap leszállása ellen igen jó. Másképen, ha az fekete gyopárt tövestől, virágostól, az mezőn lefekszel, az fejed alá teszed, semmiféle rút féreg feléd nem megyen, szúfű, varga majorántnak is híják.

1184 Ökörfark levelét ha megtöröd porul, hintsed az túrt vele, megjavul vele, és az leomlott szájat is igaz úgy és az kinek íz eszi az fogát, igaz úgy.

1185 *Egerfül fű ez szőrös fű;* pünkösd havában ha kiásod az gyükerét, porrá töröd, [253] megadod enni az tökösnek, megjavul vele; ha levelét porrá töröd, sebet forraszt; ha borban főzöd meg, az sebet mosod véle, forrasztja; fülben ereszteni is igen jó.

1186 *Vad lennek haszna.** Az vad lennek magvát ha megtöröd és kötözöd az dagadást véle, meglohad, inaknak vonódását, zsugorodását meggyógyítja, az fülzúgást is; igaz úgy, fájását is, igaz úgy.

1187 *Az cserfa levelű* füvet főzz meg borban, az 4napi hideg ellen jó, lépnek, májnak is jó.

1188 [254] *Mezei jószagú balha fű vagy vad méh fűnek hasznai.* Hogyha ötet eczetben megfőzöd, úgy adod az kórságosnak, igen jó. Ezen füvet levelestül, virágostul borban megfőzöd, gyakran iszod, csepegő vizeletet megállít, holt gyermeket az mátrából kihoz, torokgyékra is igen jó, sárgaságot is elűz. Ha ezen aszú füvet erős borban megfőzöd, az szűvdobogásra kötöd, megáll véle.

1189 *Konkolynak hasznai.** Ha őtet levelével, magvával együtt megfőzöd feredőnek, az meglankadt inakat és keményült inú embert megfereszted gyakorta benne, megjavul véle.

[255] Ismét, ha búza korpával, eczettel, olajjal az konkolynak magvát öszve töröd, az megkeményült inakra kötöd és tagokra, meglágyítja szépen, csak idejét várja reá, csakhogy párolja is igen véle az feredő levével, gyakorta kenje is, igaz úgy. Kösse is, gyakorta igen.

1190 *Méntának hasznai.* Az ki borban főve levét megissza, az nap meg nem részegül. Ha ruha közé teszed, az moly az ruhát nem bántja. [256]. Ha vízben főzöd meg, reggel iszod, bujaságot távoztat.

1191 *Nagy lapunak haszna.* Ha ennek magvát lúgban főzöd, meg salétromot vetsz bele, abban mosod az fejedet, az hajadat gesztenyeszínűé teszi.

1192 *Mezei ökörnyelvű fűv.* Ha virágát, magvát megtörik, borban megfőzik, az szoptató asszony éjomra gyakorta issza, teje igen szaporodik tőle.

Igaz, ennek vizében ha iszol, szíből rút vért tisztít, örvendeztet szépen.

1193 Ökörnyelvű fűnek virágát az pohárban teszed, iszol róla, harmad napi hideglelés elhágy. Hogyha négy virágát teszed az pohárban, negyed napi hideg is elhágy vagy eláll, de még hólyagtól is jó.

1194 [257] *Az ökörszék fűnek* vedd vizét, kenjed az reszketeges kezet vele, megjavul vele, ha gyakorta kened véle.

1195 *Mályvának hasznai.* Ha őtet vízben megfőzik, vajat vetnek belé, kenyér nélkül eszi, az hasát elcsapja és megösztövéríti.

1196 *Caléndula fülemüle fűv.* Méreg vonni igen jó. Fejér liliomnak vedd meg az közepin való sárga székit, az ki az virágának az közepin vagyon, azt étek lévben adják bé innya, az mely asszony nem szülhet, csak kinlódik. Ezen liliomnak az töve égésre is igen jó, ha megtöröd jól pép formán, úgy kötöd reá.

1197 *Az ki alája hugyik,* arról való remidium.* Gyontát vagy temejént ronts apró porrá, add bé innya aczélos vízben egy nehányszor.

1198 *Az fekete ürömnek* vize is, ha estve, reggel iszod, vizeletet indít. Az ki nem vizelhetik, igen jó.

1199 *Az kinek az iz eszi az száját.* Az petrezselyem levelét aszald meg, törd meg, szitáld meg, annak negyed részéni legyen tört bors, azt elegyíts mézben, melegíts meg, jó kenet leszen belőle, és avval kenjed az szájadat belől, ínyedet.

1200 *Vérhas ellen való.* Veres mákot, mogyoró-belet törj öszve, ránts meg mézben, azt egyed gyakorta, ne igyál reá.

1201 *Az nyavalya kitörésről vagy nagy nyavalya az kit kitör, arról.* Az mely gyermek burukban lészen, azt az burkot tedd el, mikor az nyavalya kitör valakit, akkor vedd elő, aszald meg, törd meg, add bé innya hold fottán borban vagy háromszor. Prob[atum] est.

1202 *Az csudafának levele* igen jó mirigyre és egyéb kelevényre rakgatni reá, hamar érleli, kifokasztja, meg is gyógyítja.

1203 *Az igen meggyült tejről* az asszony embernek csecsiben, fáj tőle, mert megtorodzott az csecsiben, azért fáj. Az nyakas töknek levelét, úti fűnek [levében] törje öszve eczettel, avval kösse.

1204 *Nyilallástól igen jó innya.* Csiperék vagy salamia égett borban elolvasztani.

1205 *Ha valakinek lába vagy keze vagy ódala csontja törik, avval így élj.* Az eb feje csontját égesd meg, és az alabastrom követ törd igen aprón, szitáld meg, keverd mézben, kend ruhára, kösd az törött csontra szorosan, kösd deszka közé karját, lábát.

1206 *Az kinek torokgyékja vagyon.* Keress rozs szalma szálat, azon fújj megtört krispán port az torkában 3 szor.

1207 *Az kinek iz eszi az száját belől.* Végy témsót jó erős eczetet, kökényfa gyükerének az héját, izsópot, mályvát, főzd meg, igen jó leszen evvel mosni véle, az íznek ez n[agy] ellensége.

1208 *Gyomorfájástól való.* Fejér ürmöt, fodormentát, zsályát nyersen törj öszve erősen, tedd serpenyőben, hintsd meg borral, melegíts meg jól, tedd ruhára, hints meg daraboson tört kömény maggal, kösd az gyomrára jó melegen.

1209 *Asszonyember nyavalyájáról való.* Az varadícs korónak virágát, magvát, levelét, szerecsendiót borban főzd meg. Ha azt iszod, ezek hasznai: hószámot, az ki megállott, megindítja, holt gyermeket kihoz az mátrából, az méhét melegíti jól.

1210 *Az szamár hasznairól.* Az szamár teje hurutot szünteti, az felháborodott gyomrot csendesíti, száraz betegséget megépít, vérhasat megjovít, görcsösöket, köszvényt csendesít. Ugyanezen tej rút ábrázatokból ékes személyeket csinál, az fekete bőrűekből fejért csinál, az vénekből ifjakat, az ránczos orczából simát csinál. Az mája betegség töréstől hasznos. Az hája bélpoklosokat tisztít; az füléből kibocsátott vér minden napi hideg leléstől jó igen; az lépi az lépfájást orvosolja, az bőri gyermekeknek rettegésit orvosolja jól.

1211 *Gelyeszta és vérkórság ellen.** Az fejér ürömnek magvát ételben, italban béveszed, kórságot megállat, gelyesztát megöl; ha az füvét borban főzöd meg, azt igyad;

1212 Hogyha az fejér ürmöt árpa darával és mézzel főzöd, eszed, minden belső hidegbetegség ellen és étetés ellen igen jó, gyomorfájás ellen jó. Az vizének is ezen haszna van, de mézzel add az kis gyermekeknek.

1213 *Ha az farkasalmának* gyükerét és zanikornak, azaz mezei sárga vagy kék liliomnak gyükerét eczetben egy kevés mézzel főzöd, és az szájadat, fogaidat ezzel mosod, minden dögöt, fogfájást kiűz az szájadból.

1214 *Rothadt sebnek igen jó.* Ha az farkasalmának gyükerét megfőzöd borban, igen jó rothadt sebet vele mosni, az porával hinteni.

1215 *Fülfájás[tól.]* Ha mézes borban főzöd meg az farkasalma gyükerét, fülben ereszted, minden folyását, fájását, meggyógyítja.

1216 *Húsnevelni jó.* Ha az farkasalma gyükere porát, mezei sárga vagy kék liliom gyükereit, az kit szakadt zanikornak is hínak, ezeknek gyükereit öszve töröd porul egyaránt, és először az farkasalma vizével mosd meg, az melyet borban megfőztél, annak levével, úgy hints be az sebet.

1217 *Az ki nem szarhatik, nem vizelhetik.* Ha az mályva gyükerét, mályva rózsát, mályva levelét, kömént és anisomot, bécsi kömént borban főzöd, gyakran iszod, megindítja menten.

1218 *Ha az szilvafa levelét* vagy az belső haját faolajban töröd meg, amaz undok leves vart meggyógyítja szépen, ha kened vele.

1219 *Innak vonódása, zsugorodása ellen.* Az vad lennek magvát, ha megtöröd és kötözöd az dagadásokat, inak vonódását, zsugorodását, fájását meggyógyítja; az füvét borban főzöd, az dagadt szemre kötöd, meggyógyítja hamar. Eczetben, olajban törd meg, ez kétfélében.

1220 *Szomjúság ellen.* Ha az kendermagot megtöröd, édes tejben szűröd, azt iszod, szomjúságot állat, vízkórságosnak igen jó.

1221 *Seb forrasztani való.* Az tisztes füvet – azaz vasúr – ha megtöröd, az új sebre kötöd, az meleg vérrel megforrasztja, az vért megállatja; írban is szokták csinálni.

1222 *Szűv s mely fájásról való.* Ha az veres virágú mustárt – az kit szapora fűnek is hínak – ha mézzel, borral főzöd, gyakran iszod, melynek, szűnek fájását, hurutot, minden náthát kiűz az főből.

1223 *Vízkórság ellen jó.* Ha borban az borza gyenge gyükerét megfőzöd, egy kis pohárkával estve, reggel gyakorta iszod, nyilvánsággal az vízkórságot meggyógyítja, melynek turha miatt való nehézségét kihányat, ezen haszna a vizének is, csak hogy kevesenként élj vele.

1224 *Hurut ellen legjobb.* Az lenmagot törd meg mézzel, borssal, szerecsendióval timporáld öszve, ha megeszed, hurutot gyógyít, elhidd bátor.

1225 *Gelyeszta ellen.* Az fokhagymát ha ételben eszed, avagy az hasad ellenében kötöd, az gelyesztát gyomrodból kihajtja, s mérges állatok ellen is használ.

1226 *Vérhas ellen.* Az somot meg kell főzni boros vízben vagy eső vízben, úgy egyed.

1227 *Az fűzfa hasznáról kólika ellen.* Az fűzfa levelét főzd meg borban és egy kevés borsot bele, kólika ellen igen jó; ha megiszod, vérpökést gyógyít, kólyikát is indít.

1228 *Égetés s kelevény ellen.* Ha megtöröd az pápafű levelét, égetést, tüzes fokadást, kelevént meggyógyít, kígyó, skorpió, mérges állat harapását meggyógyítja.

1229 *Sülyre s fenéről is igen jó.* Az pápafűnek levelét vizével mosod, porával hinted, megjaul.

1230 *Kígyó harapás ellen.* Az Istenfája füsti kígyót, mérges állatot elűz, az vize penig pók[na]k, skorpiónak, kígyónak harapását meggyógyítja, az asszonyember vérit megindítja, kitisztítja tudniillik az megállott hószámot.

1231 *Kelés fokasztásra.* Az fejér mályva gyükeret főzd meg, de elsőbben mosd meg, azután metéld apróra, azután főzd meg tejben vagy vízben, kösd az kelésre, megérleli, kifokasztja, gyógyítja.

1232 *Seb forrasztani igen jó.* Az cserefa levelét főzd meg vízben, annak levével mossad az sebet, szépen tisztítja, az nyers levelével ragaszszad, megforrasztia.

1233 *Aréna ellen.* Az porcsfüvet, káposzta szőlőnek gyükét – vagy ebszőlő gyükerét – kenyér haj alatt főzd meg borban. azt igyad gyakorta, megindítja.

1234 *Fogfájástól.* Az fokhagymát, egy gerezdit süsd meg, hánts le az haját, tedd az fogára, igen segíti. Ha hideg oktúl vagyon, megismered, arról az fecskefűnek gyükerét törd meg, az fájós fogra tedd rá.

1235 *Asszú kórságos embernek való jó.* Ha az mályvákat az asszú kórságos emberek gyakran eszik faolajjal vagy pecsolajjal főzve salátául eszik, igen jó.

1236 *Asszony embernek való jó.* Varadicsot, szerecsendiót borban főzd meg, azt igyad, megállott vért megindít, holt gyermeket kitisztít, az méhet melegíti jól.

1237 *Igen igen jó, purgatió ez egyben.* Az kinek vagy keze vagy lába zsugorodik, elsőben evvel purgálja magát; úgy mint szárcsa gyükeret, tamariscus fa gyükerének az haját, apró bojtorjánnak az levelét, pápa füvet, bárány üröm vagy juh üröm; ezeket főzd meg vizes borban, akár penig áztasd meg egy éjjel, egy nap, annak levét szűrd meg, süss tüzes vasat belé vagy hétszer, azt igyad gyakorta egy darabig, úgy fogj oszton az külső orvosláshoz: az megvonódott inakat orvosolni, vagy az zsugorodot kezet, lábat gyógyítani, kenni, kötni, párolni kíül.

1238 *Hogyha az fekete* ürömnek gyükerét megásod, megmosod szépen, vagy borban, vagy eczetben megfőzöd vagy csak vízben, az asszonyemberből havi kórságot és holt gyermeket kitisztít és kihozza az mátrából szépen; hogyha melegen gyakran iszsza, valet.

1239 *Porcsin fű, poligonum hasznai.* Az porcsinnak vize, succusa igen jó mindenféle sebnek dagadása, rothadása ellen, ha mosod véle, fülnek, szájnak rothadását, fájását gyógyítja, az szeméremtestnek és az czombnak dagadását megállítja, ha vizével mosod, az füvével kötözöd.

1240 *Süly ellen igen jó.* Ha az büdös ganéon termett árva csilyánt vizével öszve töröd, a sült, az alfelében valót meggyógyítja.

1241 *Égetés ellen is jó.* Ezen árva csilyánt törd öszve, faolajjal kend véle, akár penig faolajjal kend az égetést, hints meg az tört árva csilyánnak porával.

1242 *Vad venikének az levele* igen jó az túrra, sebre, az ki régi seb.*

1243 *Az fejér mályva hasznai tüdő-, májnak fájdalmi ellen.* Hogyha az fejér mályvát borban vagy mézes vízben főzöd meg az gyükerét, s azt iszod, mint az több mályvák, az melynek hurutását, fájásit az tüdőnek, hasnak fájásit gyógyítják, erőtlenséget, vérhast és egyéb haragból indult betegséget meggyógyít. Min[den] haragosság árt meg.

1244 *Fogfájásról való.* Ha az fejér mályvát, gyükerét eczetben főzöd, meg szájadat mosod véle, fogfájást gyógyít meg.

1245 *Az pápafűről ismét.* Hogyha az pápafű levelét porrá töröd, borban iszod gyakorta, gyomrodból nyálat kitisztít, asszú kórságot gyógyít.

1246 *Ismét az pápafűről.* Cardus benedictum = pápafű. Hogyha ez pápafűnek levelét, gyük[e]rét eszed és iszod gyakorta, szemöldök alatt való, vak szemed mellett való főfájást meggyógyítja, szédelgő fejet meggyógyítja, elmét erősít, hallást megépít, ha iszod az vizét és eszed az levelét, porul törd meg, piríts kenyeret, öntözd meg borral, hints meg pápafű levele porával, úgy egyed gyakorta, vagy hígan sült tyúkmonyban, úgy is meg lehet enni.

1247 *Szédelgő főfájásról.* Ha az veronikáknak vizét veszed, gyakorta azt iszod egy tyúkmonyhajban az mennyi térne, szédelgő fejet gyógyít, az elmét segíti, vért tisztít, enyves nyálas, rút turhát kiűz, nehéz vizeletet megindít, minden mérget kiűz, ha iszod erősen és magad még áztatod utánna, azaz ha feredel utánna.

1248 *Az pápafű* megtört porát borban béiszol fél dió-hajban az mennyi térne, any-

nyit, hideglelés, rothadt betegség ellen igen jó, de meleg borban vedd be. Minden doktorok dicsírik ezt az füvet.

1249 *Étetés méregről, dagadásról.* Az pápa fűnek succusa vagy pora vagy vízben való főtt vize minden étetést, mérget, dagadozást meggyógyít; ha vizét veszed az fűnek, az is jó; nagy hírű fű ez.

1250 *Hasdagadásról való.* Ha az fejér mályva gyükerét öszve töröd, olvasztod lúdhájjal, disznóhájjal, egy kevés terpentinát vetsz bele, az dagadt hasat kened vele, meggyógyítja az vizének ezen haszna.

1251 *Az köszvényes ember* ha új szappannal keni az fájdalmas tagját, igen könnyíti, lágyítja jól; probatum est.

1252 *Az kinek hogy az kólika miatt keze, lába el ne essék, ilyen kenet kell.* Törd meg az földi borzának gyükerét és az veres hagymát ó hájban, avval kend gyakorta.

1253 *Fogfájástól való jó.* Az hunyor, azaz zászpa levelét, belindfű gyükerének az haját egy aránt főzd meg rózsa eczetben, avval mossad száját.

1254 *Hányás és nem emésztésről való jó.* Az fodor mentát törd meg jól, facsard ki az levét, elegyíts meg eczettel és jó savanyú kovászt gyúrj öszve véle és kend ruhára, ragaszd gyomrára egy nehányszor egymás után.

1255 *Ezen gyomornak* belől főzd meg az székfű virágát forrásvízben, azt igya melegen estve, reggel, délben egy darabig, míg megn[em] szűnik.

1256 *Hogyha az útifüvet* tejben megfőzöd, megszűröd, tyúkmonyszéket, mézet tész köziben, vérhas ellen add be az betegnek melegen hamarjában.

1257 *Tavaszszal vedd* meg az gyertyánfának vizét, fúrd meg az ódalát egy kis fúróval, úgy vehedd vizét, kend meg véle, az kinek keze, lába elesett – egy nehányszor, meggyógyul véle, pro[batum] est.

1258 *Körömméregről, avagy tyúkszemnek is bíják, arról való orvosság.* Az csilyán gyükerét törd meg mézben, avval kössed.

1259 Avagy rákokat törd meg, facsard ki az levét, fülfűnek az levét, keverj egy kis mézet köziben, avval kössed.

1260 Avagy az köröm mellett vágosd jó mélyen, hadd jöjjön ki az mérges vér belőle, és úgy eleit veheted jól, hogy nagyobb ne jőjjön ki belőle; valet.

1261 *Szemfájástól jō.* Törd meg az szapora füvet, facsard ki az levét, avval mossad és ereszd az szemedben is benne.

1262 *Hogyha az* sülydisznót két medencze közé teszed, ott elhudozza magát, azt az húgyot az süket ember fülében ereszted, jobban hall.

1263 *Hurut, nyilallás, fulladás, nehéz lélegzet ellen.* Ha az veronikának két lúdmonyni vizét, az levelének hat pénz nyomóni porát, az bába szalagjának, belső hajának törve porul 6 pénz nyomónit béveszed, iszod, higyjed, hogy hurutot, fulladást, tüdőnek nyálasságát, turhásságát, nehéz lélegzetet meggyógyítja, 2 hétig élj vele.

1264 *Rothasztó fene sebről, Szent Antal tüze ellen jó.* Az pápafűnek vize, succusa vagy főtt vize füvestül, gyükerestül megfőzöd és kötözöd, az fene sebet vagy Antal tüzét, véle meggyógyul.

1265 *Sülyről, fenéről.* Ha az pápafű vizével mosod az fenét, és az levele porával hinted, meg ugyan az levelével borongatod, kötözöd, megjoul véle az süly is, ezen formán az ki egyre jó, másra is jó az.*

1266 *Veres tarjagos sömörögről való.* Káposzta hammából csinálj párlúgot, abban görög fejért, büdös követ aprón törve eczetet, melegen keverd öszve és korpa czibrének lágy melegen, ezeket új disznó hájjal főzd öszve, ha hűl, kend véle éczakára, reggel mosd le korpa czibrével lágy melegen.

1267 Hogyha mégis veresen marad, büdös követ, gyömbért egyaránt törd öszve aprón, tölts égett bort reá, főzd addig, míg az égett bor elapad, tégy egy kis rózsavizet is hozzá, szűrt új disznóhájjal jócskán főzd öszve jól, szűrd által egy erős ruhán, ha hűl, kend be éczakára, reggel mosd le korpaczibrével.

1268 *Hurut ellen igen jó.* Édes gyükeret, örménygyükeret, kék liliom gyükeret, mindenikből egyaránt, törd és szitáld meg, tiszta színmézben főzd meg gyengén, élj vele.

1269 *Rekedéstől.* Az nyakas töknek virágát szedd meg, aszald meg, főzd meg borban, azt igyad. Jó ez végre az örményes bor is vagy fenyőmagos bor is főve melegen, annál jobb, ha kakukfüvet is tész hozzá, izsópot is tész hozzá, ez mind huruttul s mind rekedéstül igen jó.

1270 *Gelyeszta ellen.* Az sártöknek belit az magvától tisztíts meg, égett borral törd öszve, kend egy darab ruhára, boríts az köldökére jó szélesen.

1271 *Vértől valók.* Bábakalács, útifű, földi borostyánnak az kifacsart leve, égetett szarvasnak szarva porul, italul.

1272 *Sérvéstől igen jó.* Az turbolyát törd öszve mézzel, az sérvésre, probátum est.

1273 *Ótvartól való.* Rajlépet olvassz öszve két annyi olajjal, avval kend.

1274 *Ótvartól való orvosságok.* 1. Az menyhalnak haját vakard le, annak haját pergeld meg, annak zsírjával kend.

1275 2. Az gelyesztát főzd meg faolajban, avval kend az ót vart.

1276 3. Az pisztilicz-gombát főzd meg tejben, avval kenjed.

1277 4. Az szilvafának enyvét főzd meg eczetben, avval kend.

1278 5. Az földben telelt murkot főzd meg sótalan vajban, avval kend. Az disznó bab is jó ezen formán.

1279 6. Az örménygyükeret süsd meg, törd meg, főzd meg vajban, avval kend.

1280 7. Az csengőfű virágát főzd meg ó hájban, avval kend.*

1281 *Hideg has és hideg gyomor ellen.* Ha az örmény levelét, gyükerét megtöröd hájjal és olvasztod, igen jó hideg hasat, gyomrot véle kötözni.

1282 *Fulladás, öklelés, vérpökés ellen.* Ha az örménygyükeret mustban veted és az borral együtt forr meg, minden nap iszod, igen jó fulladást, hurutot, vérpökést, nyilallást, öklelést, követ, fövént ront, mérget kihoz az emberből, az asszonyi havi kórságot hamar elindítja szépen.

1283 *Főzd meg* az fűzfa levelét, köszvényes tagot könnyebbít.

1284 *Az veres dagadt* szemet az fűzfa levele, succusa meggyógyítja szépen.

1285 *Ha az atraczél* gyükeret tésztában kevered pogácsában, tüzes parázsban megsütöd, az sülyösnek adod enni, megjavul véle, ha sülyre kötöd, megjavul véle.

1286 *Az torma magját* törd meg, dörgöld az rebegő* nyelvet véle, vagy rágjon az szájában az regebő nyelvű ember, megjoul.

1287 *Az gyűrű fának* magvát, ha 20 szemet nádmézzel az vízkórságos megiszik, meggyógyul véle, de az nehezes asszonynak ártalmas, nem jó.

1288 *Gyertyánfának hasznai.* Ennek levelét, gyümölcsét ha borban főzöd meg, gyakran iszod, melyfáját gyógyít, sárvizet kiűz az bőr alól, az gyümölcse vizeletet indít, férfiben magot neveli, szaporítja.

1289 *Sárgaságról, nyírfáról.* Főzd meg az nyírfának levelét tiszta vízben, azt iszod, sárgaságot elűz rólad; ez jó egyben igen.

1290 *Ha az ördögharapta füvet* nyers korában öszve töröd, az kelésre s pokolvarra kötöd, hirtelen meggyógyítja; igen jó.

1291 *Ezen fűnek levelét,* gyükerét borban főzöd meg s ezt iszod, asszonyember állott vérét indítja, méhének fájdalmát állítja, ha párolják is véle gyakorta, szaporán, egymás után.

1292 *Törött csont forrasztani való.* Az fejér mustár gyükerét, magvát borban főzd meg, kösd az törött csontra, testre, öszve forrasztja.

1293 *Az mustár vize, succusa* világosítja az sötét szemet. Az nyárfa bimbóit mézzel megfőzd, azzal kend.
Az bógáncsban való ví[z] is igen jó.

1294 *Próbált vízkórság ellen.* Az kőrisfának, ágainak, hegyeinek tetejét levelestől törd meg, annak levét facsard ki, azt iszod, próbált orvosság méreg ellen, víz kórságot gyógyít, var, kosz ellen jó.

1295 Az kőrisfa héját égesd meg, keverd olvasztott hájban, annak hamma mind koszt, vart meggyógyít szépen.

1296 *Az négy levelű fű* igen jó sebre kötözni véle, jól gyógyul véle, igen.

1297 *Az tormának hasznai.* Egy nehány melegít, szárasztó gyükere, levele májat, lépet, vesét tisztít. Az torma vizeletet indít, purgál, követ ront, májat, lépet, vesét tisztít. Ha olajjal eszed az tormát, mérget űz; ha mézes vízben főzöd az tormát és iszod gyakran, fulladást, enyves nyálat, taknyot kitisztít, hurutost gyógyít.

1298 *Melyed fájása ellen való.* Ha kecske tejben főzöd meg az tormát, azt iszod, minden melyednek fájását meggyógyítja, az vize fogfájást gyógyít.

1299 *Kosz, var ellen igen jó.* Ha az koszt, varat az torma vizével mosod, fokadást, viszketeget gyógyít, dagadást meglágyít, testben lött vasat kivonszon az torma vize. Az Szent Antal tüze ellen igen jó, ha gyakran mosod véle; az fenét is igen jó véle mosni, állítja az fenét.

1300 *Gutaütés ellen jó.* Az torma magva, vize rebegő nyelvet megoldozza, gutaütést gyógyít, ha megtöröd, rágod, az nyelvedet dörgölöd véle és mosod, használ. Ha az torma magját eczettel öszve töröd, az dagad[á]sra kötöd, meglohasztja, fül mellett költ kelevént megjovít, ha kötöd véle; az dagadásra igen jó. Elég eddig az tormáról, meg kell becsülni az tormát, mert Isten sok haszonra adta őtet az embereknek terhes nyavalyák ellen.

1301 *Az fekete nadály fűről.* Ha az fek[e]te nadály fűnek gyükerét megmosod s megtöröd és mézes vízben megfőzöd, gyakran iszod, az tüdőt megtisztítja, vérpökést, mely fájást gyógyít, szakadtaknak is igen hasznos.

1302 *Vese fájdalma ellen.* Az kinek veséje fáj, igen jó az gyükerét az fekete nadálynak főzni borban, vagy penig porrá törni, vízben beadni innya az kinek az veséje fáj.

1303 *Sebforrasztásról; így élj vele.* Ha az fekete nadálynak gyükerét megtöröd, az új sebre kötöd, mindjárt forrasztja, annál is inkább, ha rontófű levelével töröd öszve, az sebre kötöd. Tökösséget is meggyógyít, ha ez kétféle füvet öszvetöröd ó hájban és öszve olvasztod, úgy kened az tököst véle, gyakorta élj véle.

1304 *Jegenye, nyárfa.* Keresztcsont fájdalma meredek. Ha az fejér nyárfának haját törd meg, nyolcz pénz nyomónit borban igyad, igen jó, mert az csepegő vizeletet is megállítja; jegenye fa farzsába ellen jó.

1305 *Kórság ellen való így.* Ha az fekete nyárfának magvát eczetben idd bé, kórságot könnyebít.

1306 *Homályos szemről való.* Az nyárfa bimbóit ha mézben főzöd meg, homályos szemet világosít.

1307 *Mérges állat harapásáról.* Ha megtöröd az örménygyükeret, kígyó, egyéb mérges állat harapását meggyógyítja; szeméremtestnek dagadását mind férfinek s mind asszonynak, az gyükere, levele meggyógyítja.

1308 Az fagyalfának virágát eczetben áztatod, igen nagy főfájást állít.

1309 Ha az sanicórnak, farkasalmának gyükereit megszárasztod, főzöd eczetben és

egy kevés mézben, az ínyedet mosod, minden dögöt, fogfájást kiűz az szájadból szépen.

1310 *Ha az farkasalmának* gyükerét, magvát borban főzöd meg, s azt iszod gyakorta, ezek az hasznai: Fulladást, csoklást, hideg fejet, reszketést megállat, rástot, tüdőnek, májnak, ódalnak fájását, megszakadtakat, görcsösöket, hurutost gyógyít és az sok nyálat kihozza az gyomorból. N. B. ez való.

1311 *Torok dagadás, nyelvcsap és nyelvcsap leszáll[ás]áról.* Ha az mustár magot vízzel, mézzel öszvetöröd, liszttel öszvecsinálod, az torok dagadásra, nyelvcsap leszállásra kötöd, hertelen meggyógyítja.

1312 *Koszról is jó.* Ha az mustár magot öszvetöröd mézzel, az nyirlő hajat, koszt meggyógyítja, és az kék törött veres helyet meggyógyítja.

1313 *Fulladozás ellen igen jó.* Ha megfőzöd az rutát levelestül, magvostul szilva lévben, azt iszod gyakorta, ágyék[ot], hast, belek[et], ódal[t], farzsábát, hurutot, rekedést, fu[lla]dást meggyógyít hamar.

1314 *Főfájásról való.* Ha az porczinnak levelét, magvát árpaliszttel öszvetöröd, az vak szemeidre kötöd, hagymázt, főfájást meggyógyít.

1315 *Ha az veronikák* vizében, azaz erdei zsálya és parti lapuknak vizében egy tyúkmonyban az mennyi térne, annyit iszol bé edszer, ezek hasznai: Szédelgő fejet meggyógyít, az elmét segíti igen jól, az vért tisztítja, az enyves rút turhát kiűzi, nehéz vizeletet megindítja, minden mérget kiűz, ha iszod erősen, és magad megáztatod utánna. Az kétféle veronikának szedd meg az levelét, facsard ki az levét, vess egy kis temsót belé, verd be az franczut vele, igen használ neki jól.

1316 *Ha az lenmagot* tormával öszve töröd, az vak körömre kötöd, megtisztul szépen véle.

1317 *Belső fájdalom ellen és nyilallás.* Az nagy borzának virágát, mikor ideje vagyon, gyenge korában szedd meg szép csukroson mind szárastól, azonban egy tálban verj egy nehány tyúkmonyat és mártogasd abban, azután önts meg liszttel és vajban ránts meg, igen jó nyilallástól és belső fájdalom ellen.

1318 *Aréna ellen igen jó.* Az veres csipkét hasíts meg, tisztíts meg az szúrójától, magvától, és főzd meg borban jól, tölts hideg mézet reá, avval is főzzed, míg sűrű leszen, addig, ha akarod deszkára teheted, és ha akarod, üvegben töltheted, élhetsz véle.

1319 *Az viszkető veres szemről.* Az pápafű succusa, vize az viszkető, veres szemet meggyógyítja, ha mosod véle, azaz pápa fű succusa, vize; Vagyon mezei pápa fű is.

1320 *Fogfájásról.* Ha az fejér mályvának gyükerét eczetben főzöd meg, mosod az szájadat véle, fogfájást állít jól.

1321 *Hámló, koszos főről.* Ha az ember vagy egyéb állat vizeletiben vagy pár lúgban az veres mályva levelet, gyükerét [teszed] és avval mosod az hámló, koszos fejét, gyakorta meggyógyítja szépen.

1322 *Kelevényre való jó.* Ha az veres mályvának levelét, gyükerét öszve töröd olajjal, avval kened, vagy csak az levelét, gyükerét kötöd is reá, meggyógyítja, érleli, fokasztja, jovítja jól, hamar.

1323 *Iny rothadása, fene sebre vagy toroknak nyavalyá[já]ról.* Az veres mályvának virágát mézes vízben megfőzöd, vagy borban főzöd meg, egy kevés témsót vetsz beléje, szájnak, ínynek rothadását, veszését meggyógyítja, ha gyakran mosod vele. Az mályvákat ha meg főzöd erősen, és az főtt vizével vagy succusával csepegetett vizével mosod gyakron az szájadat, fogadat, nyelvedet, torkodat és az fene sebeket és egyéb dagadásokat, sülyöket meggyógyítja, ha gyakran orvosolod vele, elhidd bár.

1324 *Ha az kerti magas* veres virágú mályva rózsának levelét, magvát, gyükerét tejben vagy borban megfőzöd, és azt melegen iszod gyakorta, száraz hurutot, kehet, tüdőnek rothadását gyógyítja, igen jó ez egyben.

1325 *Az Istenfájának* porát. ha mézben kevered, az hajat kened véle, az kopasz fejen hajad nő.

1326 *Vad kender hasznai.* Orbáncztól jó; dühös eb marásra is. Az vad kendernek levelét ha megtöröd, tüzes dagadást igen jó vele kötni.

1327 *Köszvény ellen is jó.* Az kendernek, míg zöld az levele, vizét veszik, köszvént, fődagadást vele kötözni, az vize penig fülben való féreg ellen igen jó, öli.

1328 *Ha az csilyán levelét* sóval öszvetöröd, az dühös eb harapásra kötöd, meggyógyítja, szömölcsöt elveszti, varat, koszt, rühet elveszti, ha véle kened, meggyógyítja.

1329 *Ha viszket, fáj az szemed,* végy marha szára-csontja velejét, és avval kenjed, igen jó. Ismét az csombord vize is igen jó kenni véle; ez mindenik próbált jó. [nálam.]

1330 *Az Gallias királyt* az faranczuból az ő vadász mestere ez füvel gyógyította meg, tudniillik az kétféle veronikával.

1331 *Az pestis penig,* akármint állítsák, nem ragad el egyik emberről másikra, ne hidd azt el, mert ez Istennek az nagy bűnért kiváltképen való ostora, az vakmerő általkodottságért, ezért ez olyan büntetés, hogy megtérni hí bennünket; nem szabad ez előtt elfutni, mint Jónás, ezt jól érts meg, az egész Szent Irás tanítja erről, keresd fel bár, vizsgáld meg. Azért abból az kit Isten meg akar fordítani még az életre meg akár annak orvosságára ezeket rendelte, úgy mint az cretai dictálmus, angyelika, pápa fű, sóska, pimpinella, ördögharapta fű, veronikafű, üröm és Csaba ire, fenyő mag, dióbél, az szarvasnak az szarvában, az szívében való csontocska, szív erősíteni, arany víz vagy olaja, az agyag, ezüstvíz.

1332 *Kis gyermek hurutja ellen való orvo[ság].* Egy kis édes tejben eressz egy kis faolajat, kalánból add meginnya, valet.

1333 *Belső nyavalyák ellen jó.* Az Istenfát ha megfőzöd borban, mézzel elegyíted háromszor vagy négyszer, napjában iszol benne, ezek az hasznai: fulladást, szakadást, görcsöt állít, hasfájást, csömört megállít, vizeletek indítója, az vizének ezen haszna vagyon, egy hasznú az ürömmel.

1334 *Kis gyermek forróságáról orvosság.* Az nyers sárga murkot reszeld meg, elegyíts meg rózsa vízzel, boríts az lágyára, igen jól enyhíti.

1335 *Zsugorodott inakról való remediom, prob[atum].* Fekete üröm, apró bojtorján, székfű, vad len magvostul, virágostul, hamis konkoly, azaz parlagon, vagy réteken termő sárga rózsa; ezeket ha mind öszveszeded, borban megfőzöd, kötözöd az zsugorodott inakat vagy az megkeményült inakat kötözöd vélé, megjavul, csakhogy ezen füvekkel fereszteni is, párolni is kell, kenőt is kell belőle csinálni, kenni is kell gyakorta.

1336 Purgátióval élj elsőben, ha azt akarod, hogy hamarabb használjon, azért szerezd öszve ezeket, úgy mint szárcsát, tamariskusfa gyükerének az haját, apró bojtorjánnak az levelét, bárány üröm, ezeket főzd meg borban, evvel élj egy darabig, megérzed hasznát, megládd, ha csak áztatod is 24 óráig.

1337 *Az kinek csípőcsontja fáj.* Igyék fenyő dióról minden nap egy darabig, ha fáj az csipeje csontja 15 napig, elmulik rólad.

1338 *Az fűzfa levele* succusa az veres dagadt szemet meggyógyítja szépen.

1339 *Orbáncz ellen való jó.* Főzd meg tejben az listicumot, kenjed vele gyenge tollúval, próbált ez.

1340 *Vestéstől [így] való.* Három darab sót vess bé az kürtőn, azt égesd meg, hogy megveresedjék, hudozzál egy fazékban, vess 9 fok fokhagymát bele, az darab sót is tüzesen vesd bele, hadd olvadjon el benne, avval kend menden nap háromszor, míg megszűnik.

1341 *Hidegvette testnek* az fejér borsot törd meg, elegyíts meg meleg vizes mézzel, avval kösd.

1342 Az répát önts meg forró meleg vízzel, annak haját hánts le, törd öszve fejér borsóval, avval kössed gyakorta, megjoul.

1343 *Az kinek az füle kikél, vagy kijár az agya miatt.* Akárminek az veséjét fonynyaszsz meg az tűznél, sótalan facsard ki az levét, ereszd az fülben.

1344 *Kólika ellen való igen jó.* Az kopottnyaknak az tövét vagy gyükerét aszald meg, törd meg, szitáld meg, idd bé húsos szilva lében, igen jól indítja.

1345 *Ijedt, rettent, dobogó szű ellen.* Fogj három katona békát, annak az bal ódalát hasíts meg hosszára, vedd ki szivét, tüdőjét, azt aszald meg, törd apróra, szitáld meg, azt add bé innya égett borban, osztán az mikor az három békáknak az sziveket kiszeded, akkor mind az három békákat bocsád el az vízben.

1346 *Sárgaság ellen.* Az ebfának belső sárga haját vakard le, azt főzd meg jól borban, azt igyad napjában háromszor egy-egy jó csészével, de vedd észben, hogy az kutyafának az külső haját lehánts, úgy vakard le az sárga héját.

1347 *Az mely asszonynak elhal az gyermeke, az csecséről tej apasztani ez igen jó, ha torlik az teje.* Az nyakas töknek levelét, az úti füvet törje öszve eczettel, avval kösse gyakorta.

1348 *Asszonynak való.* Az varadícsot, szerecsendiót borban főzd meg, napjában háromszor melegen igya.

1349 *Az mely ebet dühös eb mardosta meg.* Keress fürtös vijola magot, azt törd meg, szitáld meg, add megenni az ebnek.

1350 *Az ijedt, félelmes és rettegő, gonoszt gondoló, háborodott szűvnek orvossága.* Egy fél marok pápa fű magot törd meg, azt főzd meg borban, azt igyad estve, reggel, délben; probatum.

1351 *Az vonódó, fájdalmas, nyilalló inakról való orvosság.* Az nagy borzának belső zöld haját hánts meg vagy egy fél marokkal, azt főzd meg akármi olajban jól, azt facsard ki az olaját, avval kend az [hol] fáj vagy vonódik, egy tollúszárral, hints be keményítővel, hadd száradjon reá sütő tűznél.

1352 *Béka tojás,* fekete üröm virága himlőző juhoknak enni adni.

1353 *Nyilallástól* csiperék jó.

1354 [258] *Inynek, foghúsának bontakozásáról ezek igen jók.* Veres rózsát, úti füvet, rutát, zsályát va[g]dalj öszve, egy susták nyomó krispánt, tömejént, témsót törd öszve, főzd meg fél ejtel eczetes vízben, hogy fele elapadjon, azután olvassz el benne két lott rózsa mézet – ha kaphatsz –, mastixot vess bele, ez szemlátomást gyógyítja.

1355 *Hogy mely sebben az hús t nevelje jól.* Az mirhát, farkasalmát, temejént, ezeket meg kell aszalni, jól törni, avval kell gyakorta hinteni, hamar javul vele.

1356 [259] *Az enyves, sükeres flagmának felszaggatására való remidium.* Eczetes czibrében főzd meg az tárkont, zsályát, szűrd meg, vess mézet belé jó melegen, úgy igyad éjomra gyakorta.

1357 *Az igen okádás, hányás ellen jó.* Mastix, szökfű, tyukmonyfejérit, eczetet öszve kell timporálni, úgy kell beadni innya, enni, valet.

1358 *Részegség ellen.* Ha az aquilának monyát, epéjét öszvetöröd jól, meg kell innya adni, soha részeges nem leszen.

1359 Az fecskét égess meg, annak hammát add meginnya, meg nem részegül estig is.

1360 [260] *Dögös és mirigyes üdőben való orvosság.* Igen jók: az mérges mirigyre készíts ilyen flastromot: angyelika gyükeret, törd jól meg porul kovász törjekből, ruta leveléből és mézből öszvetimporálván és főzvén csinálj flastromot, kend ruhára, kösd az mirigyre, egy nap légyen rajta vagy egy éjjel.

1361 *Vérfolyásról vagy vérkórságról való.* Vedd az juh ganét és szamár ganét, aszald meg, füstöld alól vele igen, az szamárganét és juh ganét elegyíts meg úti fű vízzel, az ruhát márts bele, kösd bé az ágyékát vele jól, lókörömmel füstöld alól igen gyakorta jól.

1362 [261] *Ember szemén való hályogról.* Vérehulló fűnek vizét vagy kőménynek vize vagy borzavirág vize, ha mind együtt vagyon, annál jobb, de ha csak az kömény vizét kaphatod is, az legjobb, ezekben az vizekben az ötvesek ántimóniomját, melyet ők piskolcsnak hínak, azt hevíts meg, hétszer egymás után hevítsék meg tüzesen, és mindenkor süssék belé tüzesen, annak utánna abban az vízben osztán egy kis fejér gáliczkövet olvaszszon el benne és szalamiákat, tiszta salétromot, az szemről az új hályogot szépen lerágja, tisztítja épen.

1363 De ha az fűrjeket merőn megfőzöd, az zsírját leszeded, üvegben teszed, 15 napig az föld[ben] tartod, 4 esztendős hályogot levesz vele.

1364 [262] *Az kinek vérpecsenyés az szeme.* Krispánt, égett témsót, gyömbért, nádmézet, aloest, rózsa vizet és mindezeket meg kell törni és meg kell szépen szűrni, és ezzel gyakorta kenni, megjavul.

1365 *Rekedéstől való jók igen.* Veronika, marti lapu vize, izsópfűnek vize, nyakas töknek virágát aszald meg, törd meg porul, főzd meg borban, azt igya éjomra melegen gyakorta, még az szavadat is hangosítják ezek az eszközök, hidd el bár.

1366 *Hidegleléstől.* Az rutának vedd vizét, azt idd meg, mikor reád jű az hideg.

1367 [263] *Az mely ember megdühödik.* Keress körisfa férget, ápiomot jó bőven, tedd egy tiszta, mázos fazékban, tölts fejér bort reá, főzd meg, és ha meghűl, azt add innya.

1368 N.B. *Az kinek keze vagy lába felzsugorodik, arról való remidium.* Fekete nadált, rozslisztet, tyúkmonyfejérit, veres követ, ezeket öszve kell timporálni, reá kell kötni egy nehányszor. Ennek kenésére valót keresd az 267dik levélen, azaz kétszáz hatvanhetedik levélen, előbb két levéllel megtalálod és megtudod.

1369 [264] Mindezekhez való bajlás ez is, hogy az konkolt szedd meg, mikor virágzik és mikor magzik, az konkolt buza korpával, olajjal törd öszve és eczettel, avval kenjed az vállától fogva aláig, a hol az erősek az inak az felyebb megírt mód szerént, és az virágzó konkolt főzd meg erősen, annak levében feresszed gyakorta, annak utánna kenjed és kössed, de ezt is eszedben vedd, hogy igen-igen pároljad gyakorta, főképen ha régi az nyavalya. De az párlás úgy legyen, hogy bétakarod egy lepedővel jól, hadd hassa meg az pára, hadd lágyuljanak az inai. N.B.

1370 Az tolvaj sebfüvet szedd meg pünkösd havában, azt is főzd meg jól, hogy megroshadjon, avval is kenheted. De még jobb, ha megégeted, annak hammát megfőzöd ruhában kötve, annak párlúgjával kened és kötöd is vele, mert az füveknek savai és erejek az ő hammakban vagyon, elhidd bár.

1371 [265] *Az pokolvarra csinálj ilyent.* Kovászból, vajból, tyúkmony székiből, mézből flastromot, ragaszd bé vele egy néhányszor, hogy ne terüljön az pokolvar tovább.

1372 Tehát törj egy nehány rákokat meg elevenen, fülfüvet, annak leveit elegyíts öszve, eressz egy kevés mézet is hozzá, facsard ki az levét, kend meg avval az pokolvar kerületit, nem terül tovább annál.

1373 *Az kinek melye fájna, ez jó arra.* Az gyertyánfának levelét s gyümölcsét ha megfőzöd borban, megiszod, ez igen hasznos arra, ha melegen éjomra iszod.

1374 [266] *Az vízi kórságosnak igen jó.* Ha az eper levelet, apró bojtorjánt és turbolyát, kőrisfát, fenyő töviset, ezeket égesd meg, az hammát kösd ruhában, főzd meg tamariskus fának vizében, annak lúgját szűrd meg szürke papiroson, süss tüzes vasat belé egy néhányszor, úgy add innya benne egy nehányszor. Az disznóbab kórója is jó, szinte úgy csak tiszta víz is jó, ha tüzes aczélt sütsz egy nehányszor bele, úgy adod meginnya.

1375 *Aczélos vízben* főzd meg az tamariskusnak héját, annak levét igya jól. Bizony dolog az, hogy akármi fűnek is sokkal inkább hasznosb, ha megégeted, az hammát megfőzöd, mert az füveknek savok az hammában vagyon.

1376 [267] *Az kinek az szája rothad belől.* Az nyírfának vedd vizét, azt igyad, mossad is az szájadat véle.

1377 *Szájról és inyről való.* Az kecskerágó fának levelét főzd meg mézes borban, mossad az szájadat véle; ez az dagadásra is igen jó, lohasztja.

1378 *Inaknak meglágyítására.* Ez négyfélét timporáld öszve, úgy mint székfű, méz, árpaliszt, fenyő mag jó bővön és igen kell főzni és keverjed, hogy meg ne égjen, evvel kell kenni az vállától fogva le mind talpáig, próbált. De ez dagadásra is igen jó, ha kötöd véle gyakorta.

1379 [268] *Hogy igen el ne fáradj az úton.* Akármicsoda olajjal törd öszve az rutát, kend meg az lábaidat véle, azután töröld meg az lábaidat, nem fáradsz el igen az úton.

1380 *Azonról, ugyan az fáradtságról.* Az disznóban az mely kollancs vagyon, vedd hozzád, hordozd nálad, nem fáradsz.

1381 *Hogy az kezed, lábod* meg ne fázzék, az szilvának vedd vizét, avval mossad.

1382 *Hogy elmés legyen,* jól tanulhasson, kérd az Isten[t] elsőben, azután élj az eszközzel. Ásd meg az petrezselyem tövét, aszald meg, jól törd meg porul, minden nap egy darabig borban idd bé, éjomra és estve.

1383 [269] *Ugyanazonról való ismét.* Az vad meggynek az magvát törd meg ó hájban, avval kenjed az vak szemeidet véle, könnyen tanulhatsz.

1384 *Azonról való, hogy tanulhass.* Az büdös bankának vedd ki az szivét, nyelvét, aszald meg, törd meg porul, idd be jó borban, mikor az hold növekedik egy darabig.

1385 *Ha hibető* – az fogságról, lakatnyílásról. Ásd ki Szent Péter napján az celidoniat – azaz celidonia minus, azaz legkisebbik fecskefű vagy aranynyal versengő –, hordozd nálad, és ha az lakatot érteted véle, az láncz lehull; még azt írja, hogy próbálta.

1386 *Vedd ki az nyúlnak* epéjét, add bé innya valakinek, úgy elaluszik, hogy valamíg eczetet nem töltesz az torkában, addig fel nem serken.

1387 [270] *Vedd meg az fülemülének* epéjét, v[a]lakinek béadod innya, soha el nem alhatik véle, elhidd ezt.

1388 *Szépitő eszköz könnyű.* Az ugorkát mind magostól törd öszve jól mind húsostól, osztán annak levében tiszta buza lisztlángot keverj belé jól, azt egy mázos edényben tedd bele, az mely mázos tál legyen széles, teríts el benne, hogy megszáradhasson az nap melegen, és mikor az megasz, tedd el, mikor mosdasz, tégy egy darabot az mosdó vízben, avval mosdjál, de meg ne kenjed mindjárt.

1389 *Az kinek igen vérmes és fáj az szeme.* Mikor nyulat fognak, vedd meg az tüdőjét, kösd az szemedre hamarjában, akár belind fűnek az levelét, az is jó.

1390 [271] *Az káposzta* között való hernyókról való eltiltásnak módja. Szombat nap estve vigy egy cseber vizet az káposzta közé, mondjad az hernyóknak: innotok

hozék, ti hernyók, mert hol val [így] praedikátióra készülök és titöket oda tiltlak ez vízzel; Szombaton vecsernye előtt vidd be az házban az cseber vizet, tégy árva csilyánt az cseber vízben. Vasárnap reggel végy egy új seprűt az kezedben, vasárnap reggel első harangszókor vedd az csebret vizestől az árva csilyánnal edgyütt, az új seprűt vedd az kezedben, mártogasd az seprűt az árva csilyános vízben, hintsed az káposzta közit, mondjad az hernyóknak: „Hernyók, most vasárnapnak innepe vagyon, felöltöztem, most sarumat keresem, praédikátióra készültem, titeket is [272] oda híjlak és tiltlak ez vízzel innet."

1391 *Az mely madárnyelvet* harmad napig tartottál az mézben, vedd az nyelved alá, menj ki az mezőre, megérted az madarak szavait, mit szólnak.

1392 *Vedd* ki az kányának az nyelvét, tedd erős eczetben, tarts ott harmad napig, azután vedd ki, tedd az nyelved alá, menj ki az mezőre, halljad az madarak szavait, mind megérted, mit mondanak, higgyed, ha való, való, ha igaz. Mostan Baczonban lakó Becskereki Szabó György munkája, anno 1698-ban, 24. Aprilis való.

1393 [273] *Az igen igen fojtogató hurutról.* Az petrezselyemnek tövét és répát ásd meg, mosd meg szépen, törd meg őket, facsard ki az levét, mézeld meg jól, azt idd meg melegen éjomra egy nehányszor. Ez Tökölyi Imre találta orvosság.* Ez könyvnek is egy része az ő borbélyájé; igen próbált könyv ez, más része penig több híres doktorok írások, igen-igen próbált és szedegettetett, régi igen, sok nyelvből fordíttatott sok munkával, bajjal; már magam is kétszer vettem már újban, mijolta öszveszedtem. Számát nem tudom, mennyinek használtam véle, Istené az dicsőség mind örökön örökké, Amen.*
(Toldalék: Melyik hónapban mi használ?)

1394 [276] ... és ha ebben az hóban elein megmossa vagy megkeni vele, minden utálatos rühet, sinnyedeget, akármiből származzék, elvészen róla és az újabban nevekedő férget megöli, avagy más állatokban is, ju[h]ban, disznóban, egyébben, lónak rossz férgét. Hogy penig megtar[t]hassad más esztendőre is az békatojást és élhess vele, tedd ebben az holnapban egy fazékban, azt csináld be, ásd el azt fövenyes földben, elsőben zavaros vízzé válik, azután megtisztul. Ha mikor az emberben vagy marhában az férget meg akarod ölni, márts bele egy ruhátcskát ebben az vízben, tedd reá az féregre, meghal vele.

1395 *Ugyanezen* békatojást lágy ruhában dörgölöd, megszárasztod, nedves pinczében tartod, mikor kell, vedd elő, ragazd az sebet vele, igen jól szíja, gyógyítja, az mérget igen vonsza.

1396 [277] *Mártiusban* az kiből költött az tyúk, az tyúkmony haját meggyűts, igen hasznos föveny tisztítani az emberből, ha borban béiszod, törve, szitálva.

1397 *Ugyanebben* az hónapban veszik vizét az nyírfának, ezt ha issza, tüdőjét, máját és belől való rothadást, minden belső nyavalyát meggyógyítja szépen.

1398 *Áprilisban,* ha ebben az holnapban az kopaszok, ha gyakran veres hagymával kenik az fejeket, hajok nő.

1399 *Az földi balha* ellen hints meg hamuval az plántát, vagy ürmöt főzz meg, annak levével öntözd meg. Czéklának főtt leve is jó öntezni, vagy valami keserűfűnek főtt levével.

1400 [278] *Májusban ezekben* az napokban az öreg csilyánt meg kell főzni, az öreg teheneknek kell adni, sok és jó tejet adnak tőle, vajad is lesz elég.

1401 *Ebben az hónapban* pünkösd után. Mig az földre nem száll az fecskefiakból vedd ki, két kis kő terem bennek, egyik veres, s másik fejér, igen jó az szemfájás ellen, sőt ha valami gaz esik is bele, csak azt bocsásd bele, kihozza szépen.

1402 *Ugyanezen* holnapban ha kakukot fogsz, porrá égeted, mindenféle hideglelés ellen jó, ha béissza borban.

1403 *Ha az fejér* ürmöt ebben hóban megszeded fotta felé, megégeted – akár vizét vedd, úgy jobb –, annak hammát megfőzöd, annak levét ha beveszed, sárga betegséget és vízi betegséget és mindenféle hideglelést megállítja rajtad.

1404 [279] *Szent Iván havában* az legyek meghalnak az veres gombától, az ki az erdőkön terem, ha megvagdalják, egy tálban teszik, tejjel megöntözik, de oly helyre kell tenni, hogy ebek, macskák meg ne egyék, mert ők is meghalnak tőle.

1405 *Ugyanebben az holnapban* igen jó borza virágot szedni Szent Antal tüze ellen, igen jó, ha megaszalja, megtöri, édes tejben megfőzi, vajat is vét belé.

1406 *Ezen hóban* az vad kaprot, pimpenellát szedd meg, szárazd jól meg, egy cserépben tödd meg, jól keverd sóval öszve azt az hamut, és adj abból ennijek az pipéknak, csirkéknek, nem halnak meg tőle, semmi nyavalya n[em] árt n[ekik].

1407 *N.B. A szűk* esztendőt örömest követi az pestis, azaz mirigyhalál vagy döghalál, elhidd ezt bár.

1408 [280] *Szent Iván hava.* Ebben hónapban ha az gólya fijakat egy fazékban megégeted és porrá töröd, borban vagy serben megiszod, igen jó az köszvény ellen. Ismét az hája igen inaszakadt embernek, avagy az kit az guta megütött, és az kezek reszketése ellen, ha az izzasztó feredő után kenik véle; igen jó egyben.

1409 Ezen hónapban sok hernyót eszik az disznó, hal tőle igen, hanem ezen jó füvet, angyelika gyükeret, hunyor gyükeret, ánist nem igen sokat, kénkövet, mind egy aránt légyen, törd meg mind, tedd egy zacskóban, vesd az italokban.
Az öreg vad-répa is jó, mindennek ideje van.

1410 [281] *Szent Iván* napján reggel napfeljötte előtt kell ásni az csengőfüvet, és szorgalmatoson el kell tenni, sok haszna van, az legjobb, az kinek felyül legtöbb virága van.

1411 *Ebben az hónap*ban kell szedni az hársfa virágát, vizét kell venni, igen jó az guta és nehézség ellen, az nagy betegség ellen is, mindegy ez.

1412 *Júniusban.* Ebben az holnapban az varas békát az fejénél megnyársolni, fel kell tenni száradni, igen jó pestis ellen és minden mérges állatnak marása ellen, csak két ruha közé kell tenni, úgy kell az sebre tenni. Ha az varas békát megfőzik eleven faolajban, míg meghal, addig az az olaj igen jó az var ellen kenni véle. Csószra is jó.

1413 [282] Júniusban N.B. Ebben az hóban igen jó mindenféle rózsát szedni.

1414 Ugyanezen hóban. Dühös eb marása ellen egy nehány folyóvízi rákokat elevenen egy fazékban égesd meg, törd porrá igen, ha egy kalán borban vagy vízben beiszod, nagy hasznát látod.

1415 *Kisasszony havában* az juhokról, betegségekről, hogy meg ne haljanak, jó orvosság. Végy kősót egy jó tálra valót, azt törd meg, jó aprón szitáld meg és keverd öszve jó erős eczettel és jó égett borral, egyikből annyi legyen, mint másikból, hogy olyan legyen, mint kása; törj babírt is és szitált örmény gyükeret is hozzá, tedd ezt egy jó öreg mázos fazékban, úgy mint az juhok száma vagyon és az bárányok számok vagyon, legyen teli vele, égesd jól meg az kemenczében vagy az fazakas katlanyában, [283] hogy olyan legyen az só, mint az kő. Azután törd meg mind fazakastul egy mozsárban, hints egy vagy több csatornákban eleikben az juhoknak, hadd nyalják fel egy nehányszor egy hétben; ha betegeseknek látszanak is, ha egészségesek penig ritkábban, de vedd eszedben, hogy akkor cse-

[le]kedd, mikor az kosokat még az juhokhoz nem bocsátották vagy minekutánna megellettenek, akkor kell [.....]

1416 [284] *Szeptemberben* mindenféle betegségből megoltalmazhand az juhokat, hogyha így élsz vélek. Ha megszárasztod az árpát és az malomban megtöreted, száraz ürömnek levelét s virágát lenyosztod, tiszta kender polyvát viszesz és törött babért, ezeket sóval mind öszvekevered és az juhoknak Szent Mihály és Szent Márton nap között adod estve minden héten háromszor, ha szép idő lészen, de ne hagyj innijok reá, minden betegségeket meggyógyítja szépen ...

1417 *Az vad kender* dühös eb marása ellen jó. N.B. Orbánczra is igen jó, ha megtöröd, levesen reá kötöd.

1418 [285] Septemberben. Ebben az holnapban az fenyőmagot le kell verni.

1419 *Az baraczk levelet* ha megtöröd, levét kifacsarod és az gelesztás gyermeknek megadod innya, avagy az levelét az köldökére kötöd, megöli az gelyesztát.

1420 *Az retek* mindenféle mérges állatra igen jó, skorpió vagy kígyómarásra igen jó. Az skorpióra ha ráteszik egy szelet retket, mindjárt meghal vele vagy tőle, elhidd ezt.

1421 *Az fokhagyma* is igen jó minden mérges féregnek csípésére, dühös ebnek marására, kígyómarására kötni jó.

1422 [286] Septemberben. Az kinek rühes, fokadékos az keze vagy koszos, kenje meg, az fejér lúdnak az háját vedd meg, avval kenjed, elszárasztja szépen, megtisztul. Más haszna is vagyon, hószámállásról.

1423 *Bőjtmásban* ne bocsásd vizes, mocsáros helyekre és az első zöld fűre, mert az vértől hamar megfulladnak; nagy károdon tanulsz meg, tudniillik az te juhaidat.

1424 *Szent Jakab havában,* mikor az nap az oroszlánban vagyon és az hold nevekedik, akkor ásd ki az mályvarózsának gyükerét, metéld apróra, vond czérnára, akkor, mikor nehéz beteget látsz, vesd az nyakában, és az pulsusaira is köss benne és jót tész vele Isten után. – Az fejér rutának is ugyanakk[or á]sd ki [az gy]ükerét, azon haszonra elég.

1425 *Szent Iván havában* törd meg az hunyort vagy annak gyükerét, az kit zászpának hínak, törd meg aprón, tölts tejet reá, az légy igen eszi, meghal tőle, de az eb és macska [h]a megeszi, meghal tőle.

1426 *Vad sömörögről.* Fekete por, kéneső, kénkő, czinobrium, ezeket meg kell égetni, meg kell törni mozsárban, csak meg kell kenni vele. Az fekete port így kell csinálni: témsót, kénkövet, tömejént mind egyaránt tegyenek, tapaszd bé, ... ban, égesd meg, törd meg, [f]ekete por lesz.

II.

GYÓGYSZEREK I.

XVII. sz.

. . . .

1 Mesz fel font, aloës ket lat, gubia rubeum ket lat, aurea bacca ket lat, grispan ket lat, galiczkö ket lat, timso ket lat, ember vizelleti egy lat, ökör vizelleti egy lat, fekete üröm gyükör ket lat, appro boytorjan ket lat, eczet erös ket lat, timporald es fözd erössen öszve.*

2 *Szem fajasrol.* Az celidoniat megh kel törni mind viragostol mosarban, es megh kel facsarni ruha altal. Töry cikorom kandit bele, es egy keveset bocsass az szemeben.

3 *Rodthadasrol.* Alges mirhaasit törd megh erössen porol, ted egy kis mazos csuporban, tölcs jo bort rea keveset, osztan melegics jo erössen megh, az utan marcs tiszta ruha mohot bele, azzal ragd be az rodthadast, mind addigh, mighlen megh pirossol szepen az szele.*

4 *Az kinek iz eszi az fogat.* Szerecsen diot, mezet, timsot, mastixot fözd megh, azzal dörgöld.

5 *Deak uillum.* Fa olay ket font, glet egy font, nyal egy font, az nyalhoz kel fejer malva gyüker, feir lilium gyüker, fenum grecum, len magnak az liszti, veres hagyma fejek, ezeket megh kel törni, megh kel fözni, ugy kel egy fontot köziben önteni, s ugy kel fözni szepen.

6 *Fö fajas ellen.* Rosa mez, rosa olay, rosa eczet, rosa viz, tikmon fejere, mindenikfele egy arant legyen, mosarban öszve kel törni, azt az vak szemere kel kötni.

7 *Reghi sebre.* Mondola magh fel fontnak az fele, nad mez, canfor egy dragma, egy keves fa olay, egy keves bor, ezeket törd jol öszve ruha mohra, kennyed, s ugy ted az sebre.*

8 *Tekerö csemer ellen.* Fodor menta, feir menta, csombor, Isten faja, szökfü, törsöld megh, kösd taskaban, parold megh borral uy teghlan, kösd jo melegen az hasara.

9 *Reghi sebes labrol.* Az otatlan meszet megh kel törni, az utan megh kel szitalni, egy tiszta csuporban kel rea tölteni, had allyon egy nap rayta, osztan mas nap delkor el kel rola szürni, ismet uyob vizet kel rea tölteni, harmad napigh mind uy uy vizet kel rea tölteni, hogy az ereje ki ne mennyen, az utan [. .] megh kel aszalni, megh szitalni, osztan fenyü viaszal, az utan barany fadgyuval, tehen labnak az velöjet, terpentinat, ezeket megh kel fözni mint egy diacoriumot, keverni kel, az osztan kemen leszen mint egy diakorium.

10 *Sülyröl valo.* Az eokör farknak az tövet viaszban kel gyurni, tizen ötöd napigh az gattya köteleben kel hordozni. Ha az nem fogh, az porcsint megh kel

szedni, megh kel aszalni, osztan tikmonban kel megh enni harom reggel, mind ki szabadulsz belöle.

11 *Ver hasrol.* Egy szerecsen diot mes neggye, megh negy szelet kenyeret, es ösd megh borral, hincs megh az edgyikre az szerecsen diot, es ejomra ed megh azt az egy nap, azonkeppen az töb reszetis az negy [. .] reszet negy nap.

12 *Turos szárnak.* Negy penz ara timso, feleni onglet, ket penz ara temjen, egy penz ara grispan, ezeket törd megh, szitald megh, es egy keves bort rea, s egy penz ara eczettel, egy keves fa olay, fözd megh, es ha sebe leszen, az sült töröllyed, csinal ires ruhat rea, az higjaval kennyed, es boros ruhaval.

13 *Halyoghrol.* Keres amaz eöregh handgya monyat es szed egy üvegben, mikoron pedigh az hö kemenczeböl az melegh kenyeret ki szedik, hasics megh edgyiket, azt penigh ted bele, az el olvad az üveghben, az hë kenyertöl vize leszen, es azt minden reggel haromszor cseppencs az szemeben, es el vesz.

14 *Ver hasrol.* Az gombanak az tövet aszald megh, harom reggel egy tikmonyat süs higan es azzal sozd megh, ad megh enni, de az harmadikat öregen süsd, hincs jo böven megh vele.

Ezis jo utanna: vegy harom penzara timsot, fözd megh tiszta vizben, s azt igya.

15 *Orbanczrol.* Bor eczettel, timsot, temjent, laurea baccat, ket tikmonyat, ezeket mind egyben kel csinalni fazekban, jo erössen kel fözni, azzal kössed.

16 *Az ki vert okadik.* Az retket törd öszve gyömberrel, ves egy kis meszetis köziben, mastixotis, es temjent bele, es azzalis törd öszve kemennyen.

17 *Sarga irnek valo szerszam.* Sarga viasz, fenyü viasz, ⟨barany⟩ fadgyu, lab sirt, terpentinat, ezeket öszve kel fözni, mind addigh, migh megh for.*

18 *Feir irnek valo.* Iros vay, fa olay, eget bor, timso, temjen, ezeket . . .*

19 *Fekete viz rothadasrol.* Mastix egy latt, mirha fel lat, aloës egy lat, galiczkö egy latt, galles fel latt, ezeket törd öszve mind erös eczetben, fözd megh edgyüt, az utan ös rosa vizet rea, forrald megh benne. Jo rothadasra.

20 *Az mely aszonyi allatnak az csecsiben akar kelni.* Az popiomnak levelet, es az csuda fanak az levelet törd öszve vayban, osztan egy kis csuporban megh kel melegiteni, az utan az csecsire kel kötni.

21 *Torok gyik ellen.* Az fejer liliumnak az viragat, az mely közeparant vagyon, szed azt, es az székfünekis az bimbojat hand üveghben, tölcs fa olayt rea, ted az veröfenyre.

22 *Az mely ember seb miat nem szolhatna.* Szöllöben a' vagy mezöben az ki csiga vagyon, appal narancsalma [!] heyaval fözd megh feier borban, de minek elötte megh adod innya, emesztö allato.

23 *Saletrom oltasara, kit puskaval lönek.* Sos kaposzta leve, bab liszt, timso, mastix, temjen, csinald öszve, es azzal megh kel löni.

24 *Oh sebnek valo viz.* Mirra, aloës, harminczöt [!], comfor egy, temjen egy, timso egy, galiczkö egy font, ezeket egy mazos fazekban megh kel fözni, ki tiz pintes volna, es azt egy desaban kel tölteni, osztan az sebess labadot bele kel tenni, akar minemü helyen legyen rayta, es egy oraigh benne kel tartani, es ugyan azon vizzel be kel kötni az sebet, es le nem kel veszteni az vizet, mert töbszöris jo, es ha megh fogyat . . .*

25 Az fa olayat ted egy medenczeben az tüzhöz, es az szarvas fadgyat, az viaszat, es az fenyü tobzot, edszersmind bele, es kevericsed, hogy megh ne egjen, es gyuladgyon, az utan az gletet megh törven vesd bele, es keverd el benne az temjent, es görögh fejert, az terpentinat edszersmind vesd bele, es elegics osztan az camfort, es az mastixot megh törven es szitalvan vesd bele, es keverd

el benne erössen. Az miniumot legh utolszer vesd bele, es keverd el jol benne, hogy megh ne egjen, es hogy jo fekete volna, ved ki az tüzböl, osztan hogy megh hül, takard papirosban, es ted el, ugy kösd vele.

26 *Flastrum turos labrol es o sebröl.* Viasz, terpentina erös eczet, eget bor, galiczkö, timso, temjen, grispan, betonica, utifü, chelidonia, laurea bacca, tormentilla. Az viaszat, terpentinat, eczetet, eget bort edgyszersmind ted az tüzhöz fazekban, hogy megh aludgyon, osztan az galiczkövet, az timsot, az temjent, az grispant megh törve, szitalva kel bele vetni, es el kel keverni benne, az utan az utifüvet, betonicat, chelidoniat megh kel törni es szitalni, edgyszersmind bele kel vetni, es erössen megh kel fözni, es keverni. Az tormentillat törd megh, szitald megh es vesd bele, fözd megh erössen eztis, mar legh utolszer megh törve es szitalva vesd bele az laurea baccatis, fözd erössen benne, az utan osztan az kemen vasznat marcs bele, es had hüllyön megh, azzal kössed az sebet.

27 *Feier citrum uy sebre jo.* Terpentina, fa olay, szarvas fadgyu, feir ray viasz, temjen egy latt, eget timso, görögh feir ket latt, canfor keves, mastix keues, fenyü toboz. Az fa olayat, az szarvas fadgyat, es terpentinat, az fenyü tobzot, edgyszers-mind ted az tüzhöz egy medenczeben es fözd jol erössen, az feier viaszatis vesd bele, had oluadgyon el benne, osztan hogy megh oluattanak volna az szerszamok, ved ki az tüztöl, es az temjent törd megh, szitald megh, keuerd el benne, az utan az timsot törd megh, szitald megh, uesd bele, es keuerd el benne, az mastixot, az canfort törd megh, szitald megh, vesd bele, azokat is keuerd el benne mentöl utolban, az görögh fejertis uesd bele, es keuerd el benne erössen, az utan szics egy keues eleuen szenet, es az medenczet ted rea, hogy melegüllyön megh, de megh ne forjon, es mind keuerd osztan, hogy szepen megh lagyult volna, ued ki az tüztöl es keuerd erössen egy keverö faual, hogy megh eledgyüllyön, az utan hogy szepen kesz volna, csinald szelenczeben, osztan azt kend ruha mohra, s ugy ted az sebre.

28 *Az mely seben megh indul az in viz.* Kömeny magot törue, csengö leuelet, ezeket fözd megh rosa olayban, es hogy fözöd, ös egy kis vizet bele, azalis fözzed egy kevesse, es löyed uele.

29 *Zöld flastrum.* Viasz nyolcz latt, bors egy latth, gyömber tiz latt, szekfü egy latt, mastix egy lat, szerecsendio negy latt, görögh feir ket latt, timso ket latt, fenyö viasz jo böuen legyen benne.

30 *Flastrum regi turos labra.* Fenyö toboz egy latth, viasz egy latth, uay egy latt, töröt bors egy latt, ezeket mind egyben fözd megh, keverd joll, es ued ki az szentöl, vegy tiszta ruhat, marcs azt bele az flastromban, jol megh vonogassad az ispollal benne, jo melegen kösd vele az reghi sebet.

31 *Verröl valo jo orvossagh.* Harom tyukmonyat süs megh jo kemenyen, es hamozd megh, hasogasd megh, az timsot törd megh jo lagyan, hincs megh az tikmonyat vele jo erössen, es az betegh ember egye megh.

32 *Veres deakorium.* Ehez kel minium, vegy fel font olayat, terpentinat, canfort, arany gletet, viaszat, ezeket fözd egyben.

33 *Kinek farka megh uesz.* Egesd megh az borköuet, azzal hincsed az sebet haromszor, annak utanna csak mossa rosa uizzel az sebet, ha belöl volna hogy jarna ki az lyukan belöle, fözze megh tiszta vizben akar lughban, az timsot, temjent, szerecsendiot, grispant, ezeket törje megh osztan, ugy fözze megh, ezzel löye megh föczköndöuel, ha penigh megh dagadt volna, marcson ruhat bele, es tekerje be vele jol.

34 *In viz allatasrol.* Vegy timsot, galiczköuet, feleni grispant, mint galiczkö, az tyukmonyat fözd megh kemennyen, es az timsot, galiczkövet, grispant törjek jol

egyben az megh föt tikmon fejerevel, ruha altal megh facsarjak, vegyek vizet, es az honnet ki jarna az in viz, ruha mohot marcsonak bele, azzal kössek. Ha öklelesböl jön, föcsköndövel löyek megh ugyan ezen vizzel.

35 *Ciraban [1] flastrum.* Kalafonya fel font, haj fel font, viasz fel font, barany fadgyu fel font, vay fel font, ezeket edgyüue kel szürni ez öt fele szerszamot, az töb szerszamokkal egyetemben, az kik köuetköznek egy mas utan, ugy mint szekfü harom nehezek, grispan harom nehezek, galiczkö harom nehezek, ezeket öszue kel fözni, es ugy marcs ruhat bele.

36 *Merigy es tüzes daganath ellen.* Vegyed az földi bodzanak az töuet, az mely nem fas, az job, az mely penigh fás, annak az heyat vegyed, mosd megh ötet, meteld megh jo appron, es ted egy mazos csuporban, es tölcs egy icze fa olayat rea, fözd el benne az fa olayat harmad reszeighlen, az utan ved ki az tüztöl, hidegics megh, osztan szürd megh, uesd el az földi bodzanak az töuet, az olayat penigh tölcs le egy mazos csuporban, mennel nagyob pokot talalsz eleuenen, vesd bele az olayban, had allyon benne be fedue. Ezzel kennyed azt, az kinek merigye vagyon, a' vagy emeszkedik rayta, es megh gyogyul.

37 *Farkas sebröl valo oruossagh.* Vegy borsot, es az csiganak az heyat, egyenlö mertek szerint, törd megh ismet papa füuet annyit, az menyi az csiga heya, es bors, törd megh ez harom felet, elegics el, melyeknek az porat bocsassak az sebben mind addigh, migh megh nem gyogyul.

38 *Ver allatasrol.* Egy keues galiczköuet, tikmony szekit öszue kel csinalni, de megh kel az tikmony szekit szaraztani, ugy kel az erben funi, egy kis ruha mohot rea kel tenni, kivöl arra egy kis uankost es megh áál az veér.

39 *Feir ir mindenfelere jo.* Mindennel töb legyen temjen, timso, canfor keues, mastix keues, laurea bacca, tikmony fejere jo böuen, rosa viz, egetbor, iros uay. Az temjent es az timsot törd es szitald megh, uesd egy tiszta mosarban, es az tikmon fejeret üsd rea az mosarban, es törd megh erössen öszue, az iros uajatis uesd bele, aztis törd erössen benne, osztan az eget bort, az rosa uizet edszersmind kel bele vetni, es el kel benne erössen keuerni, az utan osztan az canfort, az mastixot, az laurea baccat külön külön kel egymas utan bele uetni, de megh kel törni es szitalni, de hogy bele veted, erössen kel törni edgyüt, osztan hogy megh keszül, ted tiszta szelenczeben, es ugy kel kenni az ö faydalmat vele. Probatum est.

40 *Az kinek farka megh uesz.* Hapaticum egy latt, fejer temjen egy latt, arany glet egy latt, temso egy latt, egy icze bor, ezeket jo erössen megh kel fözni, azzal kel kötni.

41 *Oh sebnek valo ir.* Barany fadgyat, feir szurkot, fa olayat, viaszat egy egy mertek szerint legyenek, az temjen annyi legyen mint az viasz, timso legyen feleni, ezeket forrald öszve, az köuetis megh rontya az emberben, hanem hugyhatik.

42 *Szürke deakorium.* Lapis claminaris nyolczat fel latt, feir uiasz hatot fel, szaruas fadgyu hetetfel, tures albi nyolczatfel lat, mastix egy latt, canfor ket latt, mirra ket neheze[k].

43 *Feier deakorium.* Feier uiasz, mastix, terpentina, arany glet, görögh feir, canfort.

44 *Fekete deakorium.* Viasz, fa olay, arany glett, temjen, terpentina, erössen kel fözni.

45 *Uy sebröl valo, kinek vere megh nem al.* Törd megh az aloest mosarban, ös rosa olayat hozza, az utan törd jol erössen borban, es kösd be vele.

46 *Az kinek fület kette uagyak.* Tegy terpentinat az mosarban, es bocsas egy

keues eszetet hozza, es törd erössen vele, es ollyan leszen, mint az szep feir citrium, ebböl czinaly ires ruhat az orrara a' uagy az fülere.

47 *Az kinek megh veszi az labat az hidegh.* Az birs almat aszald megh, es ted porra, es hincs be uele, s megh gyogyul.

48 *Oh sebnek valo uiz.* Vegy eczetet, fözd erössen megh egy fazekban, es ves zabszalmat beleje, es kös egy kis posztoban tiszta hammat, hogy megh fö, ued ki az tüztöl, had megh hidegedni, az utan ves galiczköuet bele, es az vizelletedet, es szürd megh tiszta poszto altal, azzal mossad az sebet.

49 *Zöld citrium.* Fa olay, uy uiasz, szaruas fadgyu, grispan, tehen labnak az föli, es fenum graecum.

50 *Emplastrom hust nevelni.* Fa olay harom font, arany glett ket font, eczet tiz font, utolszor grispan. Edgyszer az mely sebre kötik, fel neveli az hust, es az faydalmatis megh engeszteli.

51 *Emplastrom minden sebre jo.* Arany glett negy latt, ezösz [!] glet negy latt, lapis claminaris negy latt, fa olay nyolczad fel latt, ha töb olay szüksegh, megh latod aztis, mikor brobalod, hogy el fözhessed, az utan ues ket latt veres port bele, az adgya megh az ö szinet, az utan ued ki, ted hidegh vizben, es az utan kösd ruhaban, es fözd megh egy keuesse melegh vizben.

52 *Emplastrom reghi turos labra.* Feir viasz negy latt, szaruas faddgyu negy latt, terpentina negy latt, görögh feir ket latt, mercurium, eget bor egy latt, egetet timso egy latt, gyömber egy latt (nehezek) szekfü megh annyi, mastix harom latt, temjen tiz latt, trutia praeparata tiz latt, lapis claminaris negy latt, canfor egy latt, rosa olay harom latt.

53 *Emplastrom szürke, mindenre.* Onglet negy latt, aresina negy latt, görögh feir harom latt, arany glet negy latt, terpentina egy latt, megh kel szep lassu szennel fözni.

54 *Emplastrom thurra valo.* Sarga viasz tizen hat resina, nyolczat fel latt terpentina, mirra, mastix ket latt, bonus arminus negy latt, szep közep szennel kel megh fözni, s mint egy oraigh. Mirrat, mastixot, temjent utol kel bele vetni.

55 *Kenö ir minden faydalomra igen jo.* Keres medue hayat, szün a' uagy töuises diszno hayat, viaszat, fa olayt, ezeket fözze öszue, szaruas ⟨fadgyuval⟩ hayjais kel, es ezzel kend az faydalmat, jol a popiommal.*

56 *Tökösseghröl valo.* Az nadaly fünek az töuet fözd megh teyben, es jo melegen kösd rea, az menyire el türheti, es had allyon harmad nap rayta, de elsöben fel kösd az belit, es ugy kösd rea, megh gyogyul.

57 *Belsö hasznai.* Ha az nadaly fünek az gyükeret megh mosod, töröd, mezes ⟨eczetben⟩ vizben megh fözöd, gyakran iszod, az tüdöt megh tisztittya, verpökest tisztit, mely fajast gyogyit, szakattaknak hasznos, az kinek veseje fay igen jo. Az gyükeret vizben fözni uagy porra tenni, vizben innya adni az kinek veseje fay, az kö ha bantya. Ha az leuelet, gyükeret, viragat borban fözöd, id megh, ver hast gyogyit, az aszonyi allatok veret megh allattya, mezes eczetben ha fözöd, es iszod, szakadast, tökösseget gyogyit, es ha vizet iszod siropet csinalsz belöle, rekedest, szomjusagot gyogyit.

58 *Külsö hasznairol.* Ha az gyükeret megh töröd ez fekete nadaly fünek, az uy sebet öszve forrasztya, az alfelnek az eö dagadasat megh allattya, ha az silicionak [!], az az, az ronto fünek az leueleuel öszue töröd, az sebre dagadasra kötöd, az szemerem testnek tökösseget ha kötözöd az ket füuel, el rontya, söt az seböket öszue forrasztya, ha edgyüt fözöd, serest, szakadast igen jo uele kötözni, kenni, es hayal öszue töruen, jo fözuen az gyükeret.

59 *Veres olayt igy kel csinalni.* Az csöngö fünek az viragjat hand fa olayban, es

had benne egy nehany nap, had erjek, es az utan tölcs egy medenczeben, es ues fülben eresztö füuet bele, es fözd jol, ha azt akarod, hogy szep veres legyen, ves malua rosatis bele, a' uagy piritot kenyeret, az utan szürd megh, jo leszen.*

60 *Köröl valo oruossagh.* Szed ki az kecske rago fanak az bimbojat, azt aszald megh, törd megh porra, ad ugy rosa vizben megh innya, köuet megh ronttya benne, igen jo szerszam. Probatum est.

61 *Momortika olayt igy csinaly.* Az momortikat megh kel aprora metelni, es fa olayban kel hanni, annak utanna fözd erössen, es megh szürd.

62 *Leues orbanczrol.* Erös eczetet, grispant, galiczköuet, meni az grispan, fel anni legyen az galiczkö, hogy megh for, az utan kel az eczetet bele uetni.

63 *Vad husrol valo por.* Galiczkö, timso, az timsot megh kel egetni, az galiczkö nyersen, es megh kel törni mind ket felet, az utan egy kis ciroboriumot kel hozza csinalni, jo leszen.

64 *Nyers citriumot igy csinaly.* Terpentinat, temjent, tikmony szekit, galiczköuet megh kel ⟨fözni⟩ törni erössen.

65 *Fekete viz.* Lugot, timsot, rosa pogacsat, galiczkövet megh kel fözni.

66 *Az mely aszonyi allatnak az mellye megh dagad.* Reghi viaszat, iros vajat, az bodzafanak faragd el az felsö heyat, az alat ki zöld heya van, hancs azt, azt az harom szerszamot fözd megh erössen, hogy ugyan megh pörgölödgyek, annak utanna hogy ki veszed az tüztöl öncs egy kicsin fa olayt köziben, ugy csinalt, mint egy citrumot, azzal kennyed az aszonnak az mellyet. Probatum est.

67 Ha ki fakad, ha szaz lik volna raytais, megh gyogyul. Vegyed az malua füuet, kit hinak pap saytnak, es az hol nötelen legent temettenek, vegy egy marok földet, ismet edgyet, harmadszoris edgyet, harom fel marok földet, s megent kabola hugyat, ezeket ez harom szerszamokat fözd megh erössen uy fazekban, az levevel mossad az sebet, az levelet ragd az sebre, megh gyogyul harom hetre.

68 *Veres ir dagadasrol.* Vegy egy meszel mezet, osztan timsot, galiczköuet, grispant, erös eczetet, ezeket lassu tüznel megh fözd, keverven mind addigh, migh megh veressöl.

69 *Az mely embert megh ütnek, es sebe nincs, csak megh dagad, arrol valo.* Vegy popiomot, az menyit akarsz, timsot, galiczköuet, egy kicsin grispant, ezt az harom szerszamot megh törd, ves popiomot bele, egy tikmony fejeret ves köziben, törd erössen öszve öket, mind tüzesseget, mind daganattyat el ueszi, es felül eczetes ruhaval kel kötni.

70 *Colicarol valo bizonyos dologh.* Keresd megh az vakondakat, ved ki az mayat, süsd megh, ed megh, azzal mindgyart megh ál.

71 *Szem fajasrol valo jeles viz es sokszor megh probaltatot dologh.* Rosa viz ket latt, gyöngy viragh uize kett latt, csukor kandli ket latt, kamfor kilenczuen harom [l] latt, eget timsois annyi, menyi canfor, az canfort törd megh mondola maggal edgyüt, nad mezet azonkeppen, ezeket az szerszamokat timporald öszue, es csinald egy üueghben.

72 *Szem fajasrol valo.* Euphrasia viz negy latt, rosa viz ket latt, eökör fark uiz ket latt, timso ket latt, tikmon fejere egy latt, ezeket habard öszue, hogy tayte-kozzek, marcz ruhat bele, kösd az szemere, megh gyogyul.

73 *Dühös eb marasrol.* Keres fagyal ferget, es Jsten ünöjet, apiom vizet, aszald megh ezeketh feir borban, fözd megh, ad megh innya.

74 *Az kiben kigyo vagyon.* Az esztragh feszket megh az minemü köuet benne talalsz, törd megh, ad megh innya.

75 *Ugyan azonrol.* Keres az barazdan billegetö madarat, avagy az fiat, szarazd megh, törd megh, ad megh innya akar borban, akar vizben.

76 *Kinek széki megh ál.* Az malyuat pare modra megh fözni, azt enni igen jo, masodszor az eb szöllönek ved vizet, es ad megh innya, az sonkolyat penigh kösd az agyekara, megh ereszti.

77 *Has ragasrol valo.* Feier malvat, barany ürmet, szekfü egy arant legyenek, olayban, borban fözd megh, az utan törd köziben, es kis dioni tormat, ezekböl csinaly egy kis flastromot, ted az köldökere. Sanabitur probatum est.

78 *Hidegh lelesröl valo.* Az ebben valo legyet keres kettöt, szarazd megh, ad meg innya.

79 *Has ragasrol valo.* Az nadaly töuet szarazd megh porra, es egy darab lepes mezet tegy egy tanyirra, es az ki ki foly belöle szin mez, csinaly egy darabot, mint egy liktariumot, es azt egye estue es reggel.

80 *Az mely ember heüsegben van.* Az görög dinnyenek az maguat vegyed, es szarazd megh jol, s törd megh.

81 *Az kinek gyomra fay.* Az körös fanak az hayat aszald megh, törd megh, fözd megh feir borban, ad megh innya. jo. jo. jo.

Medicinae ex aliorum doctorum libris collectae.

82 *Hurutrol.* Az csukart vesd talban, mint egy dio heyban az menyi terne anynyit, tölcs vagy negy penzara eget bort rea, gyuycs megh rayta, had egjen egy keuesse, de alolis megh keuergesd, szürd megh ruha altal, id megh.

83 *Szemnek valo viz.* Az kakuk fünek az viragiat, szarka labnak az viragiat, az ökörfarknak az viragat hogy megh erik, szed megh, ez haromfele viragokat ted egy tiszta medenczeben, tölcs bort rea, ha szinten egy icze nem leszenis, ves nad mezet bele, vagy egy fel dio (hinnyit), ket borso szemni grispant törue, ket fel marek soót, vagy ket penz ara eget bort, ted az meleghre, had allyon az melegen vagy negyed napigh. De mindennap megh kevergesd, hogy harmad vagy negyed resze el apat volna, szürd megh az medenczeben, az medenczeböl az üvegben, s ely vele az mikor kel.

84 *Halyogrol.* Mikor nyulos, akkor kel vele megh löni ezeket öszue timporalvan, ugy mint rosa vizet, egetet bort, mercuriumot, es az szemeben kel cseppenteni.

85 *Gyomorra valo flaustrum.* Mezet melegics megh, szökfüvet, polaynakis az viragat, feier irömnek az viragat, mentatis töry bele, es ros lisztetis ves bele, gyömbert törve, szerecsen dio viragat, szekfüvetis, kormotis vakary bele egy kicsint, hogy fekete legyen töle, ha penigh osztan ezeket öszue töröd, kösd rea az gyomrara jo melegen.

86 *Az mely ember nem emeszthet.* Az katangh koronak az gyükeret fözd megh tiszta feir borban, es ad megh innya.

87 *Szem fajas ellen.* Az kigyo hagymanak feir viraganak ved vizet, bocsasd az szemeben, ha ver vagyon rayta, el oszol.

88 *Kelés ellen.* Fa olay, o hay, becsi szappan, fenyümagh, birs alma, eget bor, tikmony fejere, ezeket egyben kel timporalni, es ezzel kel kenni.

89 *Viszketegh ellen.* Az kakuk füvet fözd megh jol vizben, es annak az leveben mosd minden testedet, az mely viszket, mennel melegebben el türheted.

90 *Düböt eb maras ellen.* Fagyal ferget, a' vagy körös fa ferget, Jsten ünöjet, appron törjed, sallyat feir borban megh kel fözni, es azt kel megh innya adni.

91 *Veres szemröl.* Az rutanak, kömennek, egerfarknak ved vizet, es egy keues vizben elegics öszue, es erezd az szemeben.

92 *Az kinek az torkaban kéel.* Az sallyat vizben fözd megh, ad megh innya, el oszol.

93 *Orbanczrol.* Erös par lugh, galiczkö, es kanfor, ezeket timporald öszue, es mossad, kennyed uele.

94 *Fene ellen.* Elegics öszue görögh fejeret mezzel, es kend azt rea, megh gyogyul.

95 *Keö ellen.* Petreselmet, tormat, mind tövöstöl, vizi mentat, szekfüvet kel az fördöben jol megh fözni, es megh kel benne förödni az embernek.

96 *Fogh fajasrol.* Az isopot vizben fözd megh, es az fogadat mossad vele. Megh gyogyul.

97 *Az kinek az iz eszi az szajat.* Tölcs bort egy fazekban, keres szerecsen diot, mind viragostol, gyömbert, nad mezet, timsot, ezek közül az mellyet megh kel törni, törd megh es vesd bele, fözd megh erössen, mossad az szajad vele, de elöször tiszta vizben, estue es reggel, az utan erössen mossad uele.

98 *Ha kinek füle ki fakad.* Keres egy nagy fö veres hagymat, kerekics ki az szarat, tölcs fa olayt rea, az kit kikerekitesz, mesd igyenesen rea, süsd megh paras hamuban, tisztics megh, facsard ki az leuet tiszta ruha altal, es tölcs az füleben, s megh gyogyul.

99 *Az kin senedek volna.* Az kömen gyükeret ted mosarban, oh hayat köziben, törd megh erössen eddgyüt, ves ket penzara kenesöt köziben, es azzal kennyed.

100 *Fogh fajas ellen.* Keres fekete gyopart, ted egy tiszta csuporban, tölcs tele jo borral, kenyer heya alat fözd megh azt jol, az mint el türheted, melegen ved az fogadra.

101 *Hurutth ellen.* Sallyat, isopot, feir ürmet, rhetoricat, fenyö magot, centaureat, papa füvet, rutat, gyömbert, ezeket kenyer hay alat megh kel fözni borban, es melegen kel vele elnie, es megh kel innya adni.

102 *Has fajas ellen.* Az sallyat es az fodor mentat fözd megh feir borban, ad megh innya.

103 *Korsagh ellen.* Az lud eperjet [!] tölcs egy üveghben, es tölcs valami keves bort rea, ad azt megh innya.

104 *Hurutt ellen.* Fokhagymat, tikmony heyat törd öszve, es tüznel megh kel kenni az mellyet.

105 *Contra dissenteriam.* Az ros lisztet megh kel szitalni, es tikmony szekiben igen erössen megh kel gyurni, es annyira kel el nyujtani az menyi hoszu az gyermek hasa, es azt forroval megh kel erezteni, s az gyermek hasat megh kel mezzel kenni, es melegen kel rea kötni, mind annyira, valamigh az hasat el eri.

106 *Tetü ellen.* Az rutat megh törven facsard leuet, kend megh az tested vele, es el futnak.

107 *Szü nyilallasrol.* Az Szent György viragat hand borban, es ad megh innya.

108 *Szü fajasrol.* Az ciphrust morsold megh az kezed közöt, es tölcs bort rea jot, es ad megh innya.

109 *Balha ellen.* Az köz fagyalt törd megh egy uy fazekban, ted bele, oda gyülnek.

110 *De eadem.* Tiszta edent keny megh barany fadgyuval, de szarazon legyen, oda gyülnek.

111 *Legyek ellen.* Az szapora fünek az maguat törd megh, elegics öszue vizzel, hincs megh vele az hazat, mind el futnak.

112 *Vér allatas ellen.* Az csanal leuelet törd erössen, tölcs eczetet rea, kösd az sebre, megh áal.

113 *Az mely aszonyi allatnak teje nincsen.* Az malvat fözd megh es igya megh, megh az baromnakis jo.

114 *Egés ellen.* Az szakot egesd megh, es hincs be vele az egest, es addigh le ne oldgyad, az migh megh nem gyogyul.

115 *Nattharul.* Vegyed az uti fünek az maguat, fözd megh azt borban, mezben reggel ad megh innya.

116 *Saár ellen.* Vegy tiz szem borsot, egy fö fokhagymat, törd megh, es szürd megh eddgyüt egy kis melegh vizben, id megh ejomra.

117 *Bolondulasrol.* Az pavanak az ganejat aszald megh borban, es eczetben ad megh innya.

118 *⟨Szem⟩ Fö fajasrol.* Az sallyat törd megh tikmon fejerevel, es eczettel elegicz megh, kösd az ⟨szemere⟩ fejere.

119 *De eadem.* Az földi töknek az gyükeret, o hayat, fa olayt, mezet, eget bort, viaszat, jol ezeket egyben elegics, forrald megh jol, es ezzel kend az mely felöl faáy.

120 *Szem fajasrol.* Az kakuk fünek ved vizet, es erezd az szemeben.

121 *Fö fajasrol.* Vegyen piritot kenyeret, es asztassa megh borban, es kösse az nyaka csigajara.

122 *De eadem.* Az kükin töviſknek az gyapjat eczetben megh kel forralni, azzal az fejet mosni. Megh gyogyul.

123 *Mozgo fogh ellen.* Az tarkonnak az gyükeret fözd megh eczetben, es mosd gyakorta az fogadat, megh erössiti.

124 *Contra dentes immundos.* Az rosa pogacsat fözd megh borban a' vagy eczetben es mossad gyakorta vele az fogadat, megh gyogyul.

125 *Fogh fajas ellen.* Az nadnak az tövet tarka füvel megh kel törni, es ted az fogadra.*

126 *Az kinek mellye faáy.* Az feier ürmet melegics megh, es kösd rea.

127 *Az mely csecs ki akar fakadni.* Az feir ürmet fözd megh vizben, kösd rea, es nem hadgya ki fakadni.

128 *Fogh fajas ellen.* Az melegh tormat ted rea, es el allattya.

129 *Ha madarat akarsz foghni.* Keres ökör epet, es föz buzat benne, hincs oda, hol az madarak jarnak, es mihelyen esznek, el nem mehetnek.

130 *Az mely lonak az nyeregh az hatat megh töri.* Appro boytorjan poraval hincs megh, megh gyogyul.

131 *Az kinek szeme fáy.* Az nad mezet faragd az aszonyiallat tejeben, hogy el olvadgyon jol benne, az fajo szemeben kel cseppenteni. Megh gyogyul.

132 *Hidegh leles ellen.* Az beka tekenöt egesd megh, ted porra, ha az hidegh el akarna lelni, id megh borban.

133 *Negyed napi hideghröl.* Az egerfark füvet fözd megh borban, es id megh, es el hadgy.

134 *Az kinek varas az feje.* Az oh reghi szalonnanak az köverit vayal es viaszal olvazd öszve es azzal kennyed.

135 *Az ki nem ganajolhatik.* Az malyvanak az tövet fözd megh kenyer hey alat, es id megh.

136 *Az ki vert vizellik.* Hat fö fokhagymat töry megh, es id megh vizben.

137 *Etetesröl.* Appro boytorjant fözd megh borban, es igya az megh etetet ember, mikor dagad.

138 *Azonrol.* Az nyulnak es az szarvasnak az szeme köröl az mely kenet van, azt es az fekete nadaly füvet törd öszve, es az tüz mellet azzal kenegesd.

139 *Ferfiusagot indit.* Az len magot törd megh borsal, mezzel, szerecsen dioval, hincs porral oszve, ha megh eheted hurutot gyogyit, es neveli az ferfiusagot,

mint az borsfü, ha mezben, vizben fözöd az len magot, azt iszod. Az maguat törve az daganatra teszed, minden dagadast, faydalmat, has fajast gyogyit.

140 *Hagymaz ellen.* Kend megh az testet len magh olayal, es el nem hatalmazik rayta.

141 *Has fajas ellen.* Az feir irmet forrald megh uy fazekban erös eczetben, es kösd jo melegen az hasara.

142 *Hidegh leles ellen.* Ved vizet az iremnek, egyelics nad mezzel es id megh.

143 *Süketseghröl.* Az kigyo hagymanak ved vizet, es erezd az füleben.

144 *Meridgy ellen.* Keres eb ganeyt, fözd megh mezben es kösd rea.

145 *Reghi turos labrol.* Mosd megh az sebet, es az kormot szitald megh, es hincs be vele.

146 *Kelevenes viszketeghröl.* Ved vizet az tormanak, törd megh, es facsard megh, timporald öszve mezzel, es igen jo rea kötni es kenni.

147 *Ver korsaghrol.* Ros lisztet gyury öszve mezzel, es keves tehen ganejaval, süs pogacsat belöle, es ad megh enni.

148 *Pokol var ellen.* Grispant, kinkövet, galiczkövet, erös eczetet fözd egyben, azzal kend.

149 *Orbancz ellen.* Kender magot föz megh vizben, szürd megh, es ös eczetet rea, marcz ruhat bele, kösd rea.

150 *Varas labrol.* Bor sepröt, seprü fünek az maguat, ros lisztet timporald öszve hidegen, de megh ne fözd, kösd rea ruhaval.

151 *Az ki nem ganajolhatik.* Mezet, fenyü viaszt, szappant, fa olayt fözd egyben, ad megh enni.

152 *Meredek ellen.* Az csöngö füvet megh kel törni, es szitalni, es vele edgyetemben az rosa pogacsat, borral megh kel öntözni, es mezben megh kél fözni, ruhara kenni, es rea kötni; az nagy sarlyat megh kel paroln, rea kel kötni a' vagy az cyprus viragat eget borban hanni es innya.

153 *Nyilallas ellen.* Isopot es az kek liliumnak az gyükeret fözd megh, fele legyen bor, fele viz, es es [?] kömen magot bele bocsas, es egy kicsin mezet, id azt.

154 *Torok gyik ellen.* Ved az kakuk füvet mind viragostol, törd megh jol, es ad megh innya.

155 *Kopasz fö ellen.* Az vakondakot nyuzd megh, szaggasd megh, ted porra, es ha hajat akarsz nevelni, kend megh fa olayal, es hincs megh vele.

156 *Hidegh lelesröl.* Az uti fünek ved vizet, es id megh.

157 *Hurutrol valo.* Egy pohar bort forraly megh, ves vajat bele, es saphrant, melegen, mint el türheted, id megh, es el hagy az hurut.

GYÓGYSZEREK II.

XVII. sz.

1 *Francusnak valo.* Recipe: 4 font dizno hajat, 8 latt beczj zappant, egy font fa oliatt, fel fel fontt kenesö, 8 lat eget bor, 4 latt arany glet, 4 lat terpentina, 4 latt mastix, 4 lot temeny, 4 lat eczct: Ezeket egy medenczeben hidegen töried mint egy nehez irat, de ugy czelekedgiel, hogy megh eold az kenesött elseoben, es olian ligien megh hülue, mint egy popium. Mikor francu beteged vagion, aual igi ely akar telb[en], akar niarban. Egy kis hazoskaban ta[r]czad, az hazat penigh be fütuen, semi zel ne erje tizen ötöd napigh. Tizen eöteöd nap alat haromzor ken megh, harmad naponkent. etc.

2 *Fenerul valo.* Papa fü, sallia, rutat, isop, centar [?], temsë, aleos. Borban ezeket megh kol föznj. Az kin el indul, kenny kol vele az sebet. Probatum est.

3 *Ször feregh ellen.* Vegied az fenio maghot es tord özvë jol szalonna köuerivel, es fözd megh erossen ugy mint deligh, es kosd az sebre, az hol az ször feregh vagion, mentül heueben el turheti. Ezt miveld megh negy auagy öt nap, es mind megh halnak, ki hulnak belole. Probatum est.

4 *Puska louesrul ualo oruossagh.* Vegy spykinard oliat, rosa oliat, egetet bort, es lud megh haromszor vele, szepen megh tiztittia. Probatum est.

5 *Ha valakinek mikor akarod eret megh vagnj, ha megh nem esmerszik, igy vöd eleit.* Vegy egy szem szek füet, vagy ketott, vagd megh es tarcz szadban, es fuiad az erre, föl mutattia magat uagy kezen, vagy laban, vagy feien leszen, akar hol legien, bizonjos dologh ez.

6 *Az kinek az feie czontia megh törik.* Az violia oliayban marcz egy ruha[t], mossad es azzal tarcz az feie sebit, es szip pirossan tartia, az feketeseget el uezy rola, szep vy leszen zine [. . .] tizteseghed leszen.

7 *Gemanna giöker kürol ua[lo].* Pörül eczetben koll megh innia, ha penz niomonit egy italal, megh indu[l] benne.

8 *Gomber czinasalasa [l] giomor faiasrul.* Tegy egy medenczeben nad mezet, tolcz rosa vizet rea, forrald kemenien 4 lat szek fü, 4 lat giombert, 4 lat szereczen dio viragott, 4 lat szereczen diott, erezd bele az porokat, had föiön megh kemenien, oztan vizes tanierra meteld ki.

9 *Szü faiasrul.* Rosa viz, soska viz, uti fü viz, ezeket timporald özue, ves bele törött szek füet, sandalmot, faheiat, eget szaruat, beczy saphrant, törött foenum graecomott. Ha iniallik az szive, marcz egy darab scarlatott bele, ted az szivere.

10 *Colika ellen.* Az feier malvanak az tovet megh kol torny, szek füvel, fodor mentaval eggiut kaposzta leben jol hogy az füveknek az ereje ki föiön, az utan egy medenczeben üssön ket tiukmonia[t], len magh oliatt, fel marok sott, azt igen megh kol törny, igy az utan tolcz rea leuet, az meliet az füvekrül le szürsz,

ezt oztan szurd megh ighen szepen, az hoiaghban azt ad be, ha nagy az ember, egy iczet, ha penigh kiczin, egy meszoltt agy megh neki.

11 *Fekete olay uy sebre ighen io.* Az giliztatt, azt kol olayban rontany, es erossen kol megh fözny, es egy gialcs ruha altal kol megh szürny, es azza[l] ugy kol banny, es azt kottny kol uele. Az foldi giliztanak megh az porais io, meg kol aszalny, megh kol szitalny, megh kol az sebet vele hinteny.

12 *Fajdalmakra valo flastrom: oldalra es derekra.* Fenio szürok, szaruas faggiu, viaz, terpentina, eözuo kol oluasztany, sott, egett bortis, harom penz arratt bele, tiukmonnak az szekit, uagy niolczat erez bele, beczi saphrant, egy kis medenczeben az tikmonj szekit es az saphrant eöröld öszue, tord faval megh, az utan tolcz az tob szerszamok koziben, töried migh megh hül.

13 *Dagadozott giomorra valo Kata flastrom.* Irom viragott porul, szek fü viragott porul, len magh porul, foenum grecum porul, malua gioker, consolida fenio szurkott, es viaszatt kol venni, tizta uizet kol rea eöntenj, es megh kel foznj, mint egy teszta, olian ligien, ruhara kel vonny.

14 [.....] Keres földi bodzanak az tövet, mözd meg, törd megh, faczard megh. Keres egy üveget, s tölcz bele, az menny az bodtzanak az leve, anny eget bort, s megh anni fa olay, közd be az üveget, czinald az tesztaban, szürd megh, kend vele az labat.*

15 *Hagymaz ellen.* Vegied az leuestikon giökeret, feniö magot, oh haiat, fok hagymat, etszetet, törd összve, es azzal kenniek terderöl az labat, es köniöketül fogva az kezet.

16 *Holt tetemröl.* Keres az reten termö sarga viragnak ⟨nak⟩ az korojat, meteld approra, es közd az holt tetemre, es megh eszi az holt tetemet.

17 *Az kinek söör vagion az semeben.* Czinaly igen erös lugot, szürd megh egy medenczeben, vesz egy keves mezet, le szürd ostan mas medenczeben, köve leszen, ha megh fözöd, azzal kennied az hol vagion, avagy akar lenni, megh giogiul.

18 *Haliag es peczenies szem ellen.* Ved az szapora fünek vizet, mosd giakorta vele szemedet, s meg giogiul.

19 *Dagadozot giomorra valo.* Üröm viraga porul, sök fü viraga porul, len magh porul etc.

20 *Ver hanias ellen.* Apiomot, rhutat, zalliat, retket, fözd megh mezben, es azt ad megh enny avagy innia, es meg allittya.

21 *Sülyröl valo.* Mercuriumot, Isten ineiet köly keresni es port köly czinalny, es az sülyre hinteni. Ehez köly fa olay es arra köly az Isten ineiet hanni, es annak alaia köly tenny.

22 *Az mely embernek vizelleti megh al, avagy ganeia.* Az fekete retket, az konkolyt es petrezilmet, az beczi sappant fözd megh feier borban, megh giogiul.

23 *Mirigy ellen valo.* Vegy 20 szem feniö magot, baraczk magotis, buzat, es egy fokhagyma feienekis uizet, es egietemben 20 szem borsot, es ezeket egy kis borsal, safrannial egyben köly törni es az mirigyre kötni, megh giogiul.

24 *Rothadasrol valo viz.* Papa fü, zallia, rhuta, centauria, izop, tem soot, aluest, ezeket az szersamokat borban meg köly fözny kenier hej alat, az ruha mohat köly az leveben martani, azt köly az rothadasra rakni, ketszegh nelkül megh giogiul.

25 *Mas azonrul.* Eget bort, erös etszetet, mezet, temszot io beven, egy keves soval erössen megh köly fözny, io viz leszen benne.

26 *Duhös eb marasrol.* Zöld fagyal ferget, Isten üneiet, azt megh kel aszalni es

porra törni, ahoz köl apium uiz, fejer bor, ezeket öszue kel elegyeteni, es innia kel adni, megh indittya.

27 *Az kinek az szeme könyvez.* Bak füuet es az kömennek giökeret fözd megh uizben, es azzal mossad az szemedet.

28 *Az kinek ver uagyon az szemen.* Az köken fanak az mohat uesd melegh uizben, es szürd megh iol az kezed közöt, es ket ruha közöt, kösd ketszer uagy haromszor.

29 *Ittem.* Az ueres fünek az uizet az tikmony fejereuel egyetemben szürd megh iol, es boczassad az szemeben.

30 *Hogh senki ne lasson.* Ugy mond Albert mester, hogy az büdös babuknak az feszkeben talalsz egj köuet, ki minden szint mutat, es aszt hordozd nalad, senki nem lat, de el reycz.

31 *Vizketegsegrül igen io.* Törd megh az dionak az belit, fözd megh uayban, ues egy keves kenköuet bele, szürd megh, de elöszször iol megh fözd, oztan melegh hellyen kennyed uele.

32 *Az kinek bekaia uagion.* Egy penz ara borsot, egy penz arra timsot, es album graecumot az mennit akarsz, ues annit bele, osztan aranias töriekkel az porokat elegyicz oszue, osztan az bekat az nyelue alat fokazd megh apro uassal, hogy megh ne veresedgjek, es kend az szerszammal, igen io. Probatum.

33 *Az kinek testeben megh gjogjult seb hellyerül sáár uiz jön ki.* Az czallyan maguat, diobelnek közin ualo körösztet ki kel venni es megh kel szarasztani, es aszt megh kel törni, es azzal kel az sebnek likat be tenni.

34 *Hasirom dagadasrol es süzessegröl.* Sirop, farana, hordos, alibani alubam, beleatomeni, album vini, ouarum, artenum, aceto, fiet flastrom.*

35 *Igen hamar giogito irr.* Fa olaj negi lat, lepes mez harom lat, arabiai gummi keth lath, tizta tömien egi lat. Ezeket az szerszamokat megh köl törni, sitalni, es ugy köl az olaiban vetni, s megh fözni, es keverni, az utan az sebre kötny.*

36 *Sarga viz orbanczrul.* Czinaly erös párlugot, szürd megh azt szep tisztan es ted az tüzhöz, galiczkövet, timsot egyarant kel bele vetni, es egy kis temientis, midön azert az tüztöl ki veszed, io melegh leven ted egy medenczeben, mert fel üti magat, es minek utanna hogy beleveted az megh nevezet porokat, erössen forrald megh, es sarga leszen.

37 *Ugyan azonrul.* Galiczkövet, timsot es egy keves hazi sót egyben törven, tölcz rea eczetet, es forrald megh, annak utanna az mint akarod, az tiukmonnak szekivel egyeliczed.

38 *Dagadasrul veres viz.* Timso 4 latt, bonus arminus 5 latt, myrha 1 latt, mastix 1 latt, temien 1 latt, canfor 1 nehez⟨el⟩ek, saffrant az menit aranzasz. Ezeket hidegen hand egy pint borban, fözd megh erössen, es utollyara osztan tiukmony feieretis eresz bele.

39 *Glet viz hevsegrül.* Merits egy uy fazekban tiszta folio vizet, es ugian abban tegy harom lat timsot, annak utanna ted az tüzhöz, had forion megh, ha megh for, ved le, es had hüllyön megh. Azutan egy kisseb fazekban vegy három latt arany gletet, es tölcz rea igen erös eczetet, had föyön, keveried minduntalan, ha megh fö, ted ki, had hüllyön. Minek utanna azert ha immar mind az kettö megh hült, ted eggiben, es sodori vagy negy tiukmonnak az feieret bele, es azzal melegen osztan ugi kennyed az orbanczot.

40 *Feier viz.* Egy icze borban ves egy latt timsót, egy latt temient, es harom tiukmonnak az feierevel öszve egielitven, kösd rea szenivedhetö melegen.

41 *Mikor az embernek orczaia megh dagad, hogy nem lathat.* Vegy negi penzara

egett bort, ket latt timsot, tiukmony feierit, habard egiben, hogi annival sürüb leven vele kenhessed orczaiat.

42 *Foliosorul valo viz.* Tiszta folio vizet eczettel, timsoval, galicz kövel, temienynyel, crispannial es egy tiukmoni feieretis habary es egyelicz egyben.

43 *Ugyan azonrul.* Az bonus armenust galicz kövel, grispannial, timsoval es annak felette eczettel habard egyben, probald megh ennek fözetet.

44 *Az ember szemermes testenek megh dagadasarul ualo.* Az tiszta vizet vayal es komloval eggiütt fözd megh, es megh giogiul.

45 *Flastrom ugian azonrul.* Az bab lisztet bonus arminussal, borsoval, liszttel, mezzel, faolayallal [!], ohayal, fenum grecumal es maliva porral mind egy keverven es törven fozzed nem igen izzo, hanem lassu ki vont tüz avagy szen mellett.

46 *Mindenfele dagadasok ellen es köszveniek faydalma vetelerül walo oruossagh.* Meteld aprora ez megh nevezendö füveket, ugy mint az feier malivat, apro malivat, uti füvet, eper levelet, betonicat, apro boitoriant, szekifü viragat eggy egy marokkal. Foenum grecum porat, malva porat, mind ezeket vesd egy pint veres borban, akar feierben, had föyön iol megh. Annak utanna kösd io melegen rea, s megh giogiul.

47 *Az kinek laba dagadozott, kek es hidegh.* Egy meszelli eget bort, egi lat eget timsoval, egi lat mastixal, egi latt temjenniel, egy lat mirhaval, egy lat saffrannyal, egy marok kakuk füvel, es egy icze borral, mind ezeket egyben temperalvan fözd megh, annak utanna, es tarcz benne ruhat, az melliel labadat kössed s mind pedig ottan ottan aztassad, megh giogiul.

48 *Dagadasrul.* Tikmoni feieret galambszarral egyben timporalvan, azzal kössed, hasznalni fogh.

49 *Dagadasrul, embernek akarmi nemü testen valorul valo orvossagh.* Az melilotumot es az szekfü porat egy arant ted porra, ugyan ennek felet eczetben, felet pedigh borban fözd megh, mint egy jret, hogy ruhara fel kenihessed, tegi mezetis köziben, es feczke feszketis, melegen minden nap ketser kössed vele, hasznal.*

50 *Vgyan azonrul.* Scolopendria, szarvas nyelvö fü, es vad sallia, tettessenek porra, es az mi egy arany forintra terne, ad megh innia reggel tudnia illik es estve.

51 *Aegiptiacum weres ir.* Wegy mezet az menit aranzas, timso legyen harom lat, ros liszt 1 latt, vitriolum 1 lat, crispan 2 latt, ezeket mind egyben teven, fözzed mind addigh, migh megh veressedik, mindazonaltal rea vigiaz, hogy megh ne eregyen.

52 *Rothadasrul es fene ellen valo orvossagh.* Mirhat es aloest egy egy latot feier borban megh kel fözni, es ugy osztan melegen megh kel az sebet is vele mosni.

53 *Kassay vaszon wad hus ellen.* Egy uy tiszta begreben vasznat hany, az ruha feleben tegy galiczkövet, erös eczetet, timsot es grispant, felliül födövel fodözd avagy ugian be tapaszad, es mind addigh forraliad, miglen io nem lenne, annak utanna ted az vad husra.

54 *Sebet löni valo viz.* Ket marokban ferö komlot mezzel eggiüt borban fözd megh, es egy kalan vizet is tegy avagy öncz köziben, hasomlokeppen egi keves timsotis, azutan ugy lödd vele az sebet.

55 *Azonrul.* Temient, timsot, mastixal borban igen szepen fözd megh, es tiukmony feieretis habary köziben, ha tetsik, az utan ugy lödd az sebet.

56 *Pokol war ellen valo io.* Ved az tiukmony szekit, fözd megh nagy erössen, es ves bele böven saffrant, annak utanna kend ruhara es ted az pattanasra, el hid, meg öli es semmive teszy.

57 *Ugyan megis azonrul.* Az veres hagymat megh sütven hamozd megh, es törd megh erössen, az utan ves saffrant böven bele, es az minemü helyen vagion az var nagie vagy kicziny, hasomlo jres ruhat czinaly, es ted rea.

58 *Kopasz förül, avagy hai nevelöröl valo orvossagh.* Az vakandokot nyuzd megh, es egesd megh az tüzön ugy annira, hogy porra legyen, es az hol akarod az haiat nevelni, kend megh fa olaiial, annak utanna hincz megh az vakandok poraval egynehanszor, es hay nö raita.

59 *Koszos förül valo orvossagh.* Ved az naputan jaro füvet, aszald megh, es az utan ugy törd megh, mikor megh töröd, az feiet kend megh egy kis mezzel, es hincz rea az füvet, kösd be ruhaval, es harmad kötessen megh gyogiul.

60 *Koszos förül megis.* Az örveny giükeret es arany giükeret törd diszno hayal eggiben, es azutan ugy kenegesd vele, meg gyogiul.

61 *Hay nevelö.* Az jegenye bymbot törd jros vajial egyben, es annak felette arany giükerrel, az utan had allyon 7 napigh ismet, az el mulvan, fözd megh, szürd megh, es ugy kend osztan vele feiet, az ki anelkül szükölködik.

62 *Koszos embernek walo.* Az tragantumot egy keves ros lisztet, es egy tobosz szurkot aztasd eczetben, hogy annival az szerszamok el olvadgianak, annak utanna kend posztora és keösd rea.

63 *Pokol warrol.* Az crispant timsoval, galiczkövel, mezzel, erös eczettel öszve kel timporalny, es erössen megh föznj.

64 *Szemnek valo kék viz.* Az rosa vizet kömoeny vizet es sallya vizet tölcz egy rez medenczeben, es vegy 15 penzara sarmoniacomltt [?], ted laggya es porra, es vesd bele, had allyon egy eyel benne, es szarkalab füvet tegy egy marokkal bele, es szürd megh haromszoris tiszta ruha altal, ugyan alkalmas haliogot el veszen es el rontt.

65 *Szemnek valo viz.* Szerez nagy feier avagy fekette retket, az teteiet mint egy födeöt mesd le, es vaid megh belöl, tölczd megh mezzel, es ves sot bele, es egy kis canfortotis timsoval, annak utanna tsinald be azzal, az mellyet felliül el meczettel vala ugy, hogy semmi ki ne iöyeon belöle, es azt feöd be 9 napigh, azutan mire valo leszen, ved ki, es tölcz tiszta üvegben, hasznalny fogh.

66 *Kinek az szeme veres.* Süs ket almat, es azt megh hamozvan meteld egi tanyerra, az utan etesd meg rosa vizzel, es ted egy tiszta lagy ruhara, ugyan azon felliül tegy mas ruhatis rea, ismegh etesd megh rosa vizzel, es osztan ugy kösd az szemere.

67 *Ugyan azonrul.* Eufrasia vizet, rosa vizet, eökör fark vizet, egy tiukmony feierevel es egj darab timsoval habard egyben, melibe annak utanna marcz igen szep tiszta ruhat, es azt ugy kösd az szemre.

68 *Az mely sebnek vere megh nem áll.* Kenkö, galyczkeö legyen, az galiczkövet pedigh egy melegh fazekban kel tenny, es egy keves eczetet rea föliül tölteni, azutan födöt rea tenni, es az födö környeket szepen mind be kel tapasztani. Meni pedig az galiczkeö, ket anninak kel lenni az kenkünek, minekutanna azert ezek igy lennenek, ted porra, es megh hintven vele az sebet, tekerd be erössen, ez harmad napigh ejjel es nappal had allyon raita.

69 *Az sebbül valo vernek ki foliasarul.* Az utifüvet borban igen szepen megh kel föznj, es az sebre felliül kel tenni, el hid, az sebböl ki folio vert megh allattia.

70 *Orra vere megh nem all.* Czinaly ket kiczini saczkot, az mely az ember orra likaban ferhessen, töry galiczkövet, es tölcz megh az szaszkokat, annakutanna osztan ugi dugd az orra likaban, az utan nyomits megh vankos ruhaval, megh lád, hogy megh áll.

71 *Azonrul.* Az aytonak küszöbe mellett, az mint ember be szokot iarni, czinali

egy vermet, es tegy eleven szenet bele, melire czöpögesd migh megh aluszik, az utan tsinald be az vermet, es megh all.

72 *Megis azonrul.* Ved az ö maga veret egy czerepben, es ted az szenre, hogy porra legjen nagy hamarsagal, ugian azon port törd megh, es fuid az orra likaban, megh kezd allani. Probalt dologh.

73 *Azonrul.* Vegyed az tiukmonnak feieret es habard eczetben, azutan marcz szöszt bele, es ted arra az oldara, az mellyen az lepe fekszik, es az hata czont gerendire, megh all.

74 *Megis azonrul.* Az diszno ganailattiat szedven czjnalj ket czapot belöle, minemü az orra likaban fer, ugyan azt hincz meg felliül galiczkövel, az utan dugd be vankos ruhaval, megh all.

75 *Azonrul.* Keresd az nyulnak fülit, es mind raita levö szörével eggiüt, giuycz megh aztt, tarczad az orra eleiben, megh all.

76 *Azonrul.* Ted ezeket az szokat az nevevel egy czedulara, azutan kösd be, hogy megh ne odgion valamikeppen, ugy kösd az nyakara, megh al.

77 *Szemnek valo viz.* Czjnaly párlugot, melliet hivesits megh, es azutan az tisztaiat szürd igen szep tiszta edeniben, annak felette az feier timsot igen igen szep approra toried, hogy annival lagiab legyen es ezeket egyben keverven, timporalvan tegied vilagos cristaly üvegben, es ugy erezgesd az szemeben az faio szemö, es veres szemü embernek. Probabile.

78 *Aszszony embernek beli le szallassa ellen.* Az verös kaposztat meteld approra, es fözd megh fa olayban, az utan azt kössed az hasara, megh giogiul.

79 *Siro orbanczrul.* Az diofanak levelet, eger fa levelet fözd megh vizben igen szepen, es azzal mossad, es az leveletis ottan ottan rea rakogassad. Hasznalni fogh.

80 *Az meli ember nem emeszthet, hanem okadik, es igen megien az hasa.* Az aloest, mjrhat es az gyömbert egiben teni poralvan ted porra, az utan egi keves ostiat vizben megh aztatvan czinald bele az porokat, es ugy harom falatoczkakra oszad, az mint inkab el nyelhesse az betegh ember, mellire semmit sem kel innya, hanem igen megh tartoztassa magat, ha pedigh az okadas rea iöne, eczetes ruhat tarczon az orra elött, akar allatta, megh giogiul.

81 *Az ki szüntelen czuklik.* Ugyan ezen felliül megh nevezet porokat ad megh enni ostiaban, meg giogiul.

82 *Az meli embernek ala szal az bele.* Az lab moso füvet fözd megh vizben, es annak az levevel mossad az agyekat, ahol faylallia, es egyeb testere kösse rea az füvet melegen minden nap haromszor, megh gjogiul, io.

83 *Az meli embernek az szeme fay, es az szeme haya ala szál az faiasnak miatta.* Az levestikomnak ved vizet, ugy szinten mint az rosanak, mellinek vizevel törüld az homlokat, szömöldeket es szemet, s megh lad, minemü hamar meg kissebbedik az fakadasa.

84 *Siketsegrül.* Az ökörnek lepet vonniad az nyarsra, süsd megh, es had czorogion el az elsö semmire kellö leve, annak utanna tegy valami edent alaia, az kiben fusson az masodik tiszta feier leve, azutan tölczed üvegben, es ugi bocsatgasd az siket ember fülebe, iol, de sotalan legyen az lep.

85 *Ugian azonrul.* Az hollonak az ganajiat ted egy üvegben, tölcz rea felliül fa olait, es annak utanna allyon vagi 2 hetigh, azt ereszed mindennap az füleben, s megh giogiul, io.

86 *Szömölczörül.* Az szömölczö, az melly emberen vagjon, nem szüksegh annak megh mondani, hanem feniü fanak az agat lemeczven akar kessel, s akar mas ezközzel, tehat akor azt mondgjad avagy czak gondolljad, hogy azert vagd le

ezt az feniü fanak agat, hogy az en baratom szömölczöje el veszen, de en jro ezt nem orvossagnak, hanem büüös bajos babonasagnak mondom.

87 *Köniü purgatio.* Az sarfümagot, szeökfüvet, gyömberrel egietemben timporald öszve, es azt föszd meg borban akar pedigh löreben, annak utanna ad meg innia az embernek, es le fekven, takartassa be magat szöruyen, ugy indul osztan megh benne az sarviz, es az mi nagyob, se elötte, se utanna egy keves jdeigh ne egiek, es ne igiek, hogy iob modgiaval operalhassön.

88 *Rosa lictarium.* Az parlagi rosat szed megh, de tsak az bimboiat, az ki megh ki nem nylt, annakis pedigh czak az veresset, ugyan io böven es mosarban azt törd megh erös keppen, ugy annira, hogi mind el romollyon, es ugian abban ves megh anni nadmezet bele, avagi kevessebbet, czak hogi az rosa legyen bövebben, ezt eckeppen megh törven, es egiben tsinalvan tegied tiszta edeniben verö fenire, es midön osztan megh erik, ez leszen rosa lictarium avagy electuarium.

89 *Czont töresrül valo flastrom, avagy akar miczoda seresrül.* Sirop, bonus arminus, timso es czepegö kö legien, az ki vizböll leszen, az timsonak nem kel igen soknak lenny, ezeket azert mind immar ted porra, es keverd öszve eczettel, tiukmoni feierevel, ez igi leven osztan kend tiszta ruhara, es ugy ted az sebre egynehanszor, igen io, azt kialtiak az orvosoknak minden seregy.

90 *Jz viz allatasrul.* Az gylisztat fözd megh fa olaiban, es midön megh fözöd, ves bele timsot, galiczkövet, crispant, mindeniket porrul, azzal kösd osztan az sebet melegen, szepen megh giogiul.

91 *Az mely aszszonyember nehezen szül.* Ad megh innia az velenczey porist borban, es mindgyarast szüli az gyermeket. Probabile.

92 *Verröl.* Az polipodium nevö füvet aszald megh mind levelestül, töstül porul, tikmoniban ad megh enni az embernek. Hasomlokeppen az hideglelesben levö embernekis hasznos ez, probalt dologh.

93 *Az tegla olait igy czinallyad.* Az uy teglat törd el darabonkent, az ki megh soha müben nem volt, mint egi marockal az io leszen, es vesd az szenben, had egyen meg erössen, nem külömb legyen, mint az tüz, olly izzo, az utan szed ki, es hand egy tiszta mazos begreben, a' meliben fa olay legien, es ebben had allyon az meg egettet tegla egy egez nap, avagy egy eyel. Annak utanna keres mazos begret, kettöt, egyenlöket, es tegyed egiket az masikhoz fenekkel, avagy az fölsöt az also bögreben tapaszd be, oszta[n] ackeppen ragd bele az tegla darabokatis, es az olajtis felliül rea töltsed, az kit pedig el nem itt az tegla, arra is felliül czinaly czerepet, es tapazd be sarral. Az alsot azert immar asd az földben mind az szaiaigh, hogy az tüz ne erye, de az felsöt ragd megh faval, es erössen egesd megh mind körös körül, nem tovab, csak mint egj oraigh, midön azert immar gondolnad, hogy megh eget, ved ki onnan, az olait tölcz mazos korsoczkakban, ez leszen az tegla olay, az mely igen erös allat, ezzel kend az gutta üttött embernek kezet, labat, avagy egyeb testet. Proballasra szükseges.

94 *Spiritus, vitrole olay szumuyuszag elen jgen jo.* Egi pint foras vizet, egi meszely borban fözd örven gökeret, tiz [?] cepet kel köziben eresteni az olayban.*

95 *Vad szemer elen.* Meg fanak az mezkayat asztas ecetben, had alon bene tezen ötöd napi bene, az utan kened vele, meg gyuly.*

96 *Az Isten faianak,* Isten sepröinek füvet törd megh es egy messel a' uagy fel messel erös eczetet rea tölczenek, es valami keves sot köziben, es adgiad megh inia nekie, az kiben kigio vagion, a' vagy egieb merges alat.*

97 *Kö ellen valo orvossagh.* Az ceklice [?] tövisnek ved uizet es ad megh inia az kiben uagion, es megh gogiul,

98 *Francusnak valo viz.* Merkoriomot, galiczkövet, timsot, alues geletet, egyetet bort eczetel fözd erössen megh, verd ⟨megh⟩ az szebet vele.

99 *Az ki nem alhatik.* Keresd az feier tömient, baraczkmagot, es törd ösve ezekkel, es az utan egy kis eczetet tölcz rea, es ugy kössed az embernek az homlokra, es alhatik.

100 *Foloisorul a' uag orbanczrol.* Az arany gletet törd megh, vesed eros eczetben, szepen keveried, megh nezed, hogy ki ne fusson, es az utan egy keves timszot bele köl uetni törve, es kevergetni köl, es az utan ued ki az szentöl, es egy tykmonj fejert ves bele, az menit gondolod, szodord megh kemenien, es az seb körnikit verd be vele erössen, megh giogul.

101 *Az mely ember nagy beteksegben uagyon es nem ulhet, igy vegied eleit, ha azt akarod, hogy hasznaljon.* Wegied kilencz narancz magot, es törd meg mozarban, es ad megh inia haromszor. Igen hasnos.

102 *Az ki nem vizelhetik, arul.* Vegied az komennek az tövenek az vizit, yd megh estve, mikor le akarsz feküni, igen hasnos.

103 *Az kiben beka vagion.* Kereszd az lenlevelö füvet, fözd megh fejer borba, ad megh inia haromsor eyomra belole, ki megien.

104 *Az mely aszonnak az tei el vesz.* Fogy negy ökor szemet, tisticz megh sepen, es szarazd megh, s megh kel aszalni, ugy köl megh törni, es melegh borban ad megh inja az aszonnak.

105 *Az mely embernek vizeleti cepegh.* Vegied az szarga liliomnak az tövit, fözd meg vizben, azt ad megh inja. Igen jo.

106 *Iz vizröl.* Keresz gelestat, es törd megh mozarban, es öncz egy kis fa olyat rea, egy kis czuporban fözd megh uagy melegitöben, azzal kössed az szebit, a' uagy megh löd vele. Igen io.

107 *Haymazrul valo.* Az vörös clarist törd megh, es megh fustöld azzal, a' uagy cziak orra ala tarczad.

108 Foghaima szaravalis io füstölni.

109 Az feier liliom levet rosa vizel, eczettel öszve törny, terdere kötnj.

110 ⟨.....⟩ Epicomnak hijak, igi köl czinalni szaianak. Narancz heiat, czuka fogat, girspant, timsot, eczetet, egetet bort, mastikszix, sereczen diot, ezeket erössen öszue köly fözni. Igen io.

111 *Fekete flastrom, io minden sebre es hamar bört neuely.* Len mag olay egy font, minium ket lat, vias harom lat, giörogi feier negy lat, galbanom ket lat, bedellium harom lat, armonikum negy lat, glet harom lat. Az miniomot fözd megh az olyban, megh feket leszen, az utan az uiast, feniö szurköt, görögh feierth egy mas utan veszd bele, de cziak anny fenö szurkot, az menit akarsz, ueszd bele az iob szerszamokotis armoniacum bedelsiomot, galbonomot, de keverdis, hogh megh ne eghien. Ved ki az tüztöl, es mind adigh keverd az törö faval megh, io leszen.

112 *Szorke deakoriom.* Viast nyolcz lat, kalafonia harom lat, terpentina negy lat, görögh feier harom lat, eget timso harom lat, lapis calamitaris harom lat, tömien harom lat, mirha ket lat, canfor kett lat, maxtis harom lat. Az terpentinat viassal, kalafoniat lasu szenel köl öszve fözni, annak utanna veszed bele az canfort, lapiscalaminarist, görök feiert egyet, timsot, mirhat, tömient, mastixet, annak utana ved ki az szentöl, törd iol az törö faval, migh megh hiül, es az minalunk igaz proba.

113 *Könyeb szürke deakorium.* Olait, viast, gletet, kamfort, terpentinat, mastikxet, grispant. Ezeket egy medenczeben ted, es egy keves eczetet tölcz reais, keverd erössen, megh fö adigh, az utan io leszen.

114 *Eöklödö jrr.* Terpentina egy libra, fekete toboz vias, petrosolium, galicz kö, kanfor negy lat, legien feniö mag, olai egy lat, tömien nyolcz lat, mastix ismet ket lat, mera ket lat, tikmon olai harom lat, ezeket nem kel olvaztani, hanem cziak hog el mennien egy mastol, kanfortut köze kö[l] vetni, es ugy köl törni az törö faval, es osztan jo leszen.

115 *Gratia Dei.* Feier vias negy lat, terpentina tizennegyedfel lat, horcz egy libra, mastikx egy lat, szapara fü egy marekkal, czibairom egy marok, feier bor egy iccze. Az ket fele füvet ted egy fazekban es tölcz reaia az bort es fözd erösen megh, es mikor megh föt volna, az utan az viast, horczot, mastixot czinad megh eczetben, es az föt bort szürd reaia, es ted az senbe, keverd, hogy iol el föiön benne. Ismegh ved ki, es veszd bele az terpentinat, az utan fözd annira, hogy az bor⟨t⟩ telliesseggel el föiön benne, igy leszen io grati[a] dei.

116 *Apostolikom falastrom.* Fenio viast negy lat, feier horcz negy lat, armonicum negy lat, tömien ket lat, farkas alma ket lat, ⟨p⟩ bedelsium galbanum egy lat, mera egy lat, crispani harom lat, puintilap [?] popaniczi harom, quine ezüzt ket latot, fa olait ket icczet. Immar vegied az appopanikom, ted el io mogial banomot, es törd megh egy kis mozarban, ted egy az viast medenczeben, tolcz fa olait rea, had föiön az szennel, gumikat vess bele ⟨ved ki⟩ ismegh ted az szenhez, az töb szerszamokat ted bele, fö keppen az crispant, es keverd erössen, io leszen.*

117 *Vörös flastrom.* Tobos hat lat, ezöst glet hat lat, terpentina ket lat, vijas fel font, rosa olai ket lat, lapis calaminaris negy font, dragantum 3 font, olibannum 3, maxtix, tom[ien] egy, mind egy arant legienek ezek temperalvan sep modgiaval öszve.

118 *Szöld deakoriom.* Crispan ket lat, feniö toboz ⟨ke⟩ nyolcz lat, uias negy lat, szaruas fagiut az mennyt akars, terpentinat niolcz eros vaiat. Ezeket az szersamokat meg köl oluasztani, egy medenczeben köl szürny, es ugy kel az crispant törue, szitalua az oluasztot szerszamokban uetni io keminn, io leszen.

119 *Szedries deakorium oh sebre.* Menny arany glet, ket anni olay, ket anni vias. Ezeket mind adigh köl fözni, migh megh szetetedigh.

120 *Kemenj zöld ir.* Uegy tobost, szaruas fagiut, barani fagatis, gletot, es osztan fözd megh lassu szenel, io leszen.

121 *Fekete ir.* Fel funt olay, fel funt vias, fel funt görögh feier, egy tykmoni terpentina, ezeket fözd fel ⟨el⟩ oraigh, auagy tobigh, io leszen.

122 *Fekete deakorium.* Uias, tömien, fa olay, glet, terpentina, ezek egy arant legienek, de mertek szerint, es erösen megh fozni köl, io leszen.

123 *Woros deakorium.* Fel funt fa olay, terpentina, kanfor, arany glet, uias, ezek egyenlökeppen legienek, temperaluan oszve, s io leszen.

124 *Sürke ir minden sebröl.* Feniö toboz, gletot, lapis calminarist, mastixot, tömient, kanfort, terpentinat, fa olayt. Ezek mind egy arant legienek temperalva öszue, fozd megh erossen, s io leszen.

125 *Turos labral valo vörös ir.* Feniö toboz hat lat, vias fel funt, terpentina harom lat, vörös olay ot lat, ezüzt glet hat lat, dragantum harom lat, mastix ket lat, tomien egy lat. Az uiast, terpentinat es az tobozt oluasd megh, es az negy fele szersamot es lapis calaminarist boczaszd lassan bele, az utan az gletet, osztan fözd erossen megh, de meg ne egesd, es az dragantomoth, az utan uesd bele az tömientis, es lasd megh, ha meg föt, ved ki, es mosd ki belöle, de az ki iol akaria fözni, az lapis calaminarist asztasa eczedben, nem cziak egyczer, haromsoris, annal job leszen.

126 *Zold flastrom.* Tista uias egy lat, giömber egy lat, kalafonia, bonus arumenus,

arany glet, terpentina, ezek mind egy mertekkel legien, szük fü fel font. Ezeket temperalja öszue mind sepen, de lassu szennel fozd meg, s ely uele, igen io.

127 *Feier citrium.* Cherabam tiztan, kettöl fel lat laureabakka mas fel lat, terpentina, kanfor, ezek mind egy arant legienek, rosa az menit akarsz, ezeket temperalvan mind öszue, es io citrium leszen.

128 *Maskeppen is ugyan ez.* Fa olay ket lat, terpentina harom lat, uias harom lat, mastix egy lat, mesz ket lat, ugy czinald mind az masikot.

129 *Niers citrom.* Roza viz egy lat, mastix mas fel, roza viz egy lat, arpa liszt masfel lat, tömien egy lat, bezgha [?] ioker egy lat, tikmoni szeki masfel lat, szafran masfel nehezek [?] Az terpentinat mozd meg borban erössen, a' uagy roza vizben, az utan ugy hand az töb szerszamokot bele, es tord el erossen benne, büdös es allapadot szebre igen io vele kötni.*

ORVOSSÁGOKNAK RENDSZEDÉSE

XVII. sz.

1 *Büdös szay ellen.* Ved az kék liliomnak a' tövet, szarazd megh és törd megh, és borral egybe czi[nal]uan mosd uele az szadat. Probatum.

2 *Ha az uölegent megh kötik hazas[s]agaban.* Vegied az holt ember fogat, és azal az uölegent füstöld megh, az utan Isten segetsegebül kedvet teheti az menjaszonnak.

3 *Az kinek ueres es haliogos az szeme.* Vegy lagi sajtot mezel egyben, es közd az szemedre. Szapora füis jo, tikmonj fejerivel egiüt. Probatum est.

4 *Hogy ha fodor hajad legien.* Ved az földi bodzanak az giökerét, és fösd megh paras hamuban, az utan fösd meg feier borban, mosd azzal az hajadat, fodor lészen.

5 Ha az puspangat levelestül, magostul megh fözöd lugban és azzal mosd az hajadat, gesztenie és uörös szinü lészen.

6 *Az kinek uizeleti megh all.* Keres egy tikmonj, menni czimaz ferne, aszald megh, és ad megh idnia borban.

7 *Sérésrül.* Az eb kaport melegh vizzel eöncz megh, és azt közd az sérésre.

8 *Az ki vért pökik.* Vegy centaurat, és ad megh idnia, és el all az niavalia, de megh föszd vizben, azt a vizet jgja.*

9 *Ha azt akarod, hogy az ember ne alhassék.* Vegied az denever fejet, és takard egy darab zöld postoban, töd az embernek feje ala, addigh el nem alhatik, még onneid el nem veszed.

10 *Az kit ualami dühös allat megh mar.* Az apiomnak ved vizét, és ad megh idnia, az apiomot magatis megh eheti.

11 *Az kinek az füleben feregh uagion.* Vegy tikmony fejerét, olaitt, soot, eczetet, ezeket törd eözve és tizta ruhat marcz bele.

12 *Item.* Vegy melegh kenieret ki az kemenczebul, és tarsd az fülehez.

13 *Az kinek az feje csontia megh törik.* Az uiolia olaiban marcs egy ruhat, és azzal kennied az feje sebét, és szep pirossan tartia, feketeseghetis el vonsza, es szep uy lészen, kivel tiztesegedis lészen.

14 *Fognak nehéz ki uoniasa ellen.* Soot, giömbért törd jolly egyben, és azt ted az fajo fogadra, ki uonyhattiak könnien.

15 *Az mely embernek az fogat ki uonyszak és az vére megh nem allana.* Narancs alma hejat, timsot, bonus armenust, ezeket forrald eöszve.

16 *Szü fajasrul.* Keresd az bor rago füvet, annak az vizet igiad, hasznal.

17 *Vér hasrul.* Törd megh az apiomot, és facsar ky az viz[et], azt ad innia az beteghnek, és megh giugiul.

18 *Orbancsrul.* Az bors füvet törd porra, és mezel megh kénvén az orbancsot hincs megh osztan az porral.

19 *Az kinek az torka sárad hüsegh miat, arrul ital.* Mondola magot, fejer makat, sarga dinnie magot, törd megh réz mosarban, tölcz rusa vizét, avagy endinia vizét, és ugy örüllied, szürd altal tizta ruhan, ugy adgy innia. Probatum.

20 *Ha ualakinek eret akarod megh vagni, és megh nem eöszmérzik, igy ved eleit.* Végy egy vagy két szem szekfüiet, ragd megh és tarsd az szadban és fuiad az érre és föl mutattia magat a' hol lészen, vagy kezen vagy laban, vagy feien lészen, bizonios dologh.

21 *Egessrül.* Az szalonna kövérit olvazd megh, és tizta réz medenczeben szürd megh, hogy megh alugiek, tikmony fejerivel erössen, habard és azzal közd.

22 *Vér allásrul.* Keres kökeny fan ualo pokhalot, feregis vagion benne, azt törd jol megh, hogy porra legien, és tegied az sebben megh az uére.

23 *Sebnek berekedésérül.* Keres maloza és belend giökeret, az hajat és uajat, ezeket törd eöszve erössen, ostan közd a' sebre, csudalotossan ki vonysa a' genieseget, és megh tiztettia.

24 *Dagadassrul a' seben. etc.* Dio olai 1 lat, legarium 1 lat, görög fejer 2 lat, eczet 2 lat, item tömjen 1 lat, mirha 1 lat, timso 1 lat, immar uegy egy korsot, tölcz harom pint vizet belle, és bocsasd hoza az porokat, töd az szenyhez és forrald erössen, hogy az negiud részit el forja, és mind addigh keverd egy fabul csinalt lapicskaval, de megh oltalmazd, hogy ki ne fusson, mert hogy ha ki futhat, oly erös lészen, hogy az ember nem szenvedheti. Hogy ha megh fö, azon megh eöszmered, hogy mint az bocsa virag, oly szep fejer lészen, osztan ued ki, ted ualami edénben, és dugd be az szajat az edénynek, ez csak dagadot sebre valo.

25 *Seresrül ualo jr.* Ohay, bécsy szappany, fa olay, eget bor, tikmony feieri, ezeket fözd eöszve, kend véle, haznal.

26 *Vér hasrul.* Az uti fuinek szed az magvat, törd és sitald megh, és borban ad megh idnia ednihansor. Probatum.

27 *Az kinek seggi remeseti ki esik.* Szarvas fagiu 2 lat, uiola olay 2 lat, mastix 1 lat, imar az mastixot tegied porra, és uesd az fagiuhoz és olaihoz, s fösd eöszve, hogy ir legien benne, ostan hincs az seggi remesetire, megh giügiul ketsegh nelkül.

28 *Szent Antal tuzerül.* Keres rusikat, tormentillat, eget bort, Szent Ivany uiragat, igen eget földet, ezeket csinald eöszve, mind törd egyben, közd haromsor vagy negyszer rea. Probatum.

29 *Sülrül.* Az eökör farknak az ki az tövét, aszald megh, és azzal porozd megh, akár fuleben, akar egyebüt legien.

30 *Vér allatasrul ualo.* Bonus arminus, kénkü, galiczkö, timso, ezeket porrul megh kölly törnj, eget bor alliat megh melegetenj, az porokat bele köl uetnj, ezel köl be kötnj.

31 *Torok fajasrul ualo.* Az czer fanak az belsö hejat köl rusa uizben megh föznj, egy kys eczetet köl koziben erestenj, az torkat azal köl mosnj.

32 *Seb lüny ualo uiz.* Papa fü, zallia, timso, fa olay, bor, ezeket fözd eöszve.

33 *Szü fajasrul.* Rusa uiz, soska viz, uti fü viz, ezeket timporald eöszve, ues türöt szegfujet bele, sandalmat, fa heiat, eget sarut, beczi safrant, töröt fenum grecumot, ha nilamlik az szive, marcs egy darab scallatot bele, töd az szivere.

34 *Süü faiasrul uagy inkab fogasrul.* Borrago, levendula, malosa, eczet, bor, fözd eöszve, ha megh fö, szürd egy medencseben, bonus armenust bele, és terieket, ostan marcs egy darab scallatot bele, töd a' szivere, ruhatis marcs bele, és közd az kezén ualo pulsussara, igy elly vele.

35 *Farcsikra ualo falastrom.* Bonus armenus, rosa por, malva por, szekfü por, rusa uiz, fözd megh egy pohar borban, közd uele.

36 *Az mely embernek terdiben laboy fainak.* Keres földi bodzanak a' giökerét, mosd megh, törd megh, és facsard megh, tölcz osztan egy üveghben, de az menj az bodzanak a' leve lészen, anni eget bort, s meg anni fa olajtis tölcz bele, közd be az üveget, csinald tésztaban, süsd megh, és ugy kend az labodat uéle.

37 *Az kit sár bant.* Az papa fuinek levelet fözd megh borban, és azt igia ehomra.

38 *Séresrul.* Az fekete nadaly füvet giökerestül, levelestul köl asny, igen erössen ohajal egygiüt megh köly törnj, egy fazekban köl tenni, eget bort, fa olaiat, töröt beczy safrant köl rea töltenj, erössen megh köl fözni, csöpure köl kennj, ugy köl az seresre tennj, had harmad napik rajta, megh giügiul.

39 *Regi sebre ualo giogito por.* Az chirenzat [?] és az tuciat, és az tömjent törd eöszve, és azzal porosd az o sebet, igen hamar giügetia.

40 *Vér hásrul.* Az uti fünek az giökeret fözd megh borban, és ehomra azt igia.

41 *Torok gikrul.* Az kakuk fuvet szegied mind uiragostul, és fözd megh fejer borban kenjer heja alat és azt igiad ehomra.

42 *Szegezes ellen.* Ved az lomgamt [!], és tölcz bort rea, facsar megh és azt igiad.

43 *Egesrül.* Aszald megh az eper levelet, azzal hincs, megh giugiul. Probatum.

44 *Item.* Mészet, kecske tejet timporald eöszve, hogy ruhara kenhessed, és rea kösd, megh giugiul.

45 *Az kinek beli moniaban szál.* Törd porral az betonikat, és édes borban azt ad megh idnia.

46 *Tökössgahzul* Ved az szerpöfüvet, az-ki az szöllö alat terem, igen o hajal törd eöszve, azzal kennied és megh giugiul.

47 *Kinek az szaja ki vész.* Nincs job, mint husvet napjan ebed elöt ehomra keszocset egiel.

48 *Az mely emberen tallia indul.* Fözd megh az dizno szárt eczetben, és azt kösd rea, megh giugiul.

49 *Szemfajasrul.* Ruta uizet mezel egielecs eöszve, és azt érezd az szemedben, a' vagy azon rutanak csak az töveis jo.

50 *Item.* Az aszony allatnak a' tejet tikmony fejerivel és uörös gretaval egielecs eöszve, jo.

51 *Item.* Tikmony fejerit rosa vizel a' vagy borral egielecs eöszve, és közd az szemere.

52 *Az kinek ször van az szemeben.* Czinaly erös lugot, és szürd megh egy medencseben, ves egy keves mézet bele, szurd ostan mas medencseben, küve lészen, ha megh fözöd, azzal kend.

53 *Vér folaisrul.* [!] Vegy egy dio hejat, tölcz megh varga szurokkal, és burecz az hüvekere, azonnal meg allettia a' uért.

54 *Az kinek vizket az szeme.* Tiukmoniat süzd kemenien, és az fejerit uagdald aprora, azutan hincz timsot rea, és facsard megh ruha közöt, és ostan bocsazd az szemeben.

55 *Az kinek az szeme mindenkor könyvezik.* Az mely töröt belend fünek ki facsard uizet erezd az szemeben, és kivonysa az nedvesseget.

56 *Szülrul ualo.* Ugian ugy mint folio 38, ha penigh alul uagion az sül, égesd megh az eb feyet, és ted porra, az utan keczke fogat melegecs meg és uiaz giertiarul törüllied uele az sult, az utan az porral porozd megh.*

57 *Egéssrül.* Az rekettie fat egesd megh, és annak az szenet törd megh, és azt égesd elsöben, kend meg olayal, az utan hincs, megh giugiul kilencsed napjara.

58 *Töres ellen ualo.* Az földi tököt fözd megh jol, annak utanna hasogasd megh és mezel együt kend az törest vele.

59 *Az kinek füle megh kéll.* Az uörös haimat ted egy kys lén csepü köze, töd be az parasban, süsd megh, es ostan facsard az füleben, jo.

60 *Szemfaiasrul, mely heüseghbül all.* Aszony ember tejet es es tikmony fejerit egy arant elegics eöszve, lén csöpüvel közd az szemedre, jo és hasnos.

61 *Item.* Aszony embernek a' tejet, tikmony fejerit, rosa uizet egy arant keverd eöszve, tégh egy keves timsotis köziben, marcs ruhat az utan bele, es közd az szemedre, haznal es jo.

62 *Szemfajasrul.* Egy tikmonyat megh köll fözny kemenien, annak az fejerit eczetben köl habarny, az eczetben köl tartany kétt orajgh, az utan ki köl az eczetbül vennj, es egy kys timsoval eöszve timporalny, nadmezel, giömberrel, annak utanna negy ruha altal szürnj, azzal köl taplalnj az fajo szemet.

63 *Az mely embernek bekaja uagion.* Album grecumot, borsot, timsot uegy egy arant, gletetis annit, mint az harom fele benne, és ostan ezt a' négy félet timporald eöszve, igen szep lagian megh köll törny, az embernek a' bekajat megh köl metelnj, az utan az porral megh köl hintenj, és megh giugiul.

64 *Varas föö ellen.* Az szarvasnak az szarat égesd megh, és törd megh, elegicz egyben eczetel, közd az fejere, és minden uarat megh gyügét.

65 *Éges ellen.* Tegy egy pohar uizet az tuzhöz, és az égéshez képest ves anni sarga uiazt a' uizben, és két anni uajat, mint a' uiasz benne, tölcz egy kis bortis belé, és mind addigh fözd, megh el olvad az viasz, tedki ostan, had hülliön megh, és azzal giogietazd.

66 *Uy sebre fekete olay.* Az gelesztat olaiban köl rantanj, és erössen megh köl fözny, és egy giakor ruha altal megh köl szürny, és azzal köl köttni. A földi gelesztanak a' porais jo, megh köl törni, szitalnj, és ugy köl uele az sebet hintenj.

67 *Fene ellen.* Tormat, ezetet, egy kiczen mezet mint egy latot, és egy kiczin lo vért köziben, ezt erössen megh köl föznj, s azzal köl kötnj.

68 *Az ki nem uihezhetik* [!] Keresd az tiuk szart, és fözd megh erössen, melegen igiek benne, jo.

69 *Vér alletasrul.* Töröt timsot, tikmony fejerivel eöszve köl habarni, és lén csöpüre köl kenni, és az sebre köl köttnj, hasznal.

70 *Tormentilla füü.* Ennek haszna ez, hogy ha az giökerét porra tészed, és ehomra ivandod, uér hast el uészen, de ugy, hogy utanna szenuedgien, és ha ualakinek orra uére jarnais és megh nem allana, tehat az levelet rea köl tenny.

71 *Az mely sebnek uére megh nem allana.* Vegy kénküvet galiczküvet, töd egy fazekban, tölcz eczetet rea, tegy födöt rea, és tapazd le, de az galiczkü kétt anni legien, mint a' kénkü, ezeket égezd megh, törd porra az kén küvet és galiczküvet, azal köl hintenj az sebet és uankas ruhaval be köl erossen kötnj, megh all az uére.

72 *Vad husrul.* Végy mézet, galicz követ, fözd eöszve, és kend uele az sebet.

73 *Puska löuesrül ualo orvossagh.* Vegy spikinard olajt, rusa olait, eget bort, löd megh haromsor uéle, és szépen megh tisztettia. Probatum est.

74 *Item.* Mézet és fa olait csinald eöszve, mint egy csitromot, és azzal közd.

75 *Az ki uért okadik.* Ved az apiomot, rutat, ad megh innia keczke tejben.

76 *Az kinek az szive fay.* Uöd uizet az ros kenjernek, és azt igiad, megh giugiul.

77 *Szegezesrül.* Az par haimat heastul megh kol törni, ros listet eöszve köl kevernj, pogaczat köll belüle sütni parasban, és azal köl kötnj jo melegen.

78 *Az ki uizeletit megh nem tarhattia.* Törd megh az fekete retket, és csafard ki az uizet, azt igiad.

79 *Item.* Igék salata uizet naponként, igen haznal.

80 *Süketseghrul.* Vegied uizet az kömenjnek, és ha tiz esztendejgh süket uoltis, csak ellen uele. Probatum est.

81 *Item.* Az medve hajat és az teheny uajat o szalanaval szerezd egyben, közd az szüketnek a fülere, elsö nap fejet fajdallia, de az utan megh giogiul, ne röstellkegiel azért.

82 *Kigio maras ellen.* Uegied az egér farkat, és törd megh, tölcz ezetet rea, fözd megh erössen, es közd rea, mind ki uonysza az mérgét, és az fogat, a' ki ott maradot.

83 *Item.* Keres jo kender magot, törd megh erössen, fejer borban fözd megh, marcz ruhat bele, és az sebet azzal törullied, megh giogiulsz.

84 *Kosos förül.* Vegy kender mag olait, fa olait, mezet, ebnek a' feje csontiat, lo körmöt, egesd porra, timporald eöszve, igen jo.

85 *Item.* Vegy kénküvet, galicz küvet, barany fagiat, ezeket egyben köl föznj, azal kend.

86 *Item.* Az koszos fejet mosd megh erössen lugban, hogy az koszt megh lagiulion, az utan fésüld el az fejerül, az utan uegied az farkas almat, azald megh és törd megh, egy kys eczetel és barany fagiuval egyetemben, azzal kennied a' fejet, és szepen megh szarasztiai és giugettia.

87 *Köszveny ellen.* Az belend füvet szegied, és tegied mazas fazekban, fözd megh, és facsard megh, s az olajat tölcz egy eövghben, azzal az olajal kennied.

88 Az maczka mezelket köl asnj, az tövet megh köl törnj fa mazarban, és borz hajal, kigio hajal egiüve köl csinalni, egy egy nap harom szor köl uele kenni, jo melegh hazban ugian azon nap haromsor köl förödni és ez[t] kilenczed napigh köl mivelnj. Probatum est.

89 *Kigio trang fu haszna.* Valaki az kigio trang füvet maganal hordoza, kigiotul ne fellien, mert megh nem csipi, a' uagy marja.

90 *Natharul.* Ves sekfüvet az tüzre és annak füstiuel gözöllied az orodat.

91 *Az kinek orra vére ereskedik.* Mamortikanak az levelet aszallia megh, és furja az oraban nad cseven, azonnal megh all.

92 *Az ki uért uizellik.* Vegien kétt perjet, és feniö magot, és föze megh mézben, egy kis fazekban, azt igia, és megh giugiul.

93 *Haliog és pecsenies szem ellen.* Ved az szapora fünek uizet, mosd giakorta uele a' szemedet, megh giugiul.

94 *Patkaniokrul.* Az huniortul megh halnak az patkaniok, ha megh adod enniek.

95 *Az ki nem alhatik.* Vegied az makat, buza listet, es szüs pogaczat, és azt egied, s alhatol utanna.

96 *Item.* Az szapora füvet tarcsa nala, és aluvast hoz.

97 *Az ki nem alhatik és az kin hüsegh vagion.* Tarkony tövet, bajusz füvet, levendalat, salliat, fejer liliom tövet, kakuk fujet, egy méssel mézet, ezeket fejer borban köl megh föznj, és az beteg embernek mind esztve, reggel idnia kol adnj.

98 *Az ki nem alhatik.* Az belind füvet fozze megh, és kösse a' fejere mig megh giugiul, alhatik.

99 *Item.* Vegy fejer tomjent, baraczk magot, törd erössen eoszve, annak utanna egy keues eczetet bele, kössek a' homlokara, el aluttia.

100 *Item.* Vegy tizta buzat, és fözd megh tizta uizben, es azt a' uizet ad jnnia az embernek, probalt dologh, hogy aluttia.

101 *Item.* Az szamar sörit kössek a' niakara vagy tegiek az feje ala, a' ki nem alhatik.

102 *Az ki nem ehetik.* Vegie az centaurat, föze megh tizta uizben, harmad napik esztve reggel igia.

103 *Az mely ember nem ganejozhatik.* Az fejer malvanak az tövet föze megh kenier hey alat, igia megh, és azonal megh giugiul.

104 *Hogy az aszony ember hamar giermeket szülhessen.* Adgy az mas aszony embernek a' tejeben neki egy kalannal megh, legottan szül.

105 *Ha megh akarod tudnj, az aszony fiat szül a' uagy leánt.* Vegy annak az nehezkez asszonynak a' tejeben és töd uizben, ha ala megien az uizben, tehat ferfi leszen, de ha ala nem megien a' uizben, leany lészén.

106 *Az mely aszonynak az teje el uéss.* Kéres az mezön elvetet baronat, és az mely fü alul niö, szed föl, csak bolond füvet föl ne szegy, fözd megh fél méssel borban, jgia ehomra és megh jön a' teje.

107 *Item.* Fogy eökör szemet, melyliezd megh tollabul, és aszald megh, az utan törd megh, és mézes borban azt jgia, jo.

108 *Az mely aszonynak havi beteghseghe uagion.* Az uad kendert fözd megh borban, ues mirhat bele, adgy inia minden nap kétszer, haznal.

109 *Aszony embernek uére feoliasarul.* Az fekete eörmöt törd megh, közd hasara, megh allettia azt uért.

110 *Item.* Az coriandrium magot, kibul az confrejtet csinalliak, uti füvel igia megh az aszony allat, megh all az uér rajta.

111 *Nehezkes aszony alloton ha megh indul az hoszam.* Végy eleven zöld bekat, amaz kiralyne aszony bekajat, törd poṛa, és mikor eljndul ⟨ad megh idnia⟩ az uér rajta, ad megh uörös borban. Probatum.

112 *Agik ernek le niomassarol valo szersam.* Fekete giuker, munia, mastix, tömieni, sanguis draconis, ezeket az szerszamokot jo apron megh köl törny mosarban, és borral megh köl elegiteny, szep tiszta ruha mohat marcz bele, es ugy töd az agy uelore a hol fol uér.

113 *Agyek faiasrol.* Vegy feniö magot, ó háiat, szappant, fejer tömient, foghagymat, törd öszue, és eget borral elegits öszue, és tuznel kend uele.

114 *Ha akarod, hogy mind csak aludgik.* Vegied az niulnak epejet, es borban ad meg innia, mind addigh aluszik, mégh eczetet nem tesz az szaiaban.

115 Az uti füuet es apiumot füzd megh erüssen es azt kozd a' feire.

116 *Az mely emberben béka vagion.* Az golia husanak belsü hartiayat mind köuerestül megh aszald, és megh aszald, és megh törd, higany sült tikmonyban megh köl enni, hasznal.

117 *Item.* Keres len leuelü füvet, fuz megh feir borban, erüssen, ad megh innia haromszor, ki iun belüle.

118 *Valamely betegh igen szomniuhozik.* Vizet, rosat, violat, arpat, fa heat, liquisitiat, szilvat, ezeket fuzd megh erüssen, szurd megh, és ad innia az beteghnek.

119 *Az mel betegh etelt nem kivan.* Czinal egy kys saczkot, csinal beli szekfüuet porul, fodor mentat, söprünek az viragiat.

120 *Egy saczko czinalasa az gyomor erüthelensegenek miatta, a' vagy az kiben fére-*
gh uolna, a' vagy az ki nem emeszthethete, a' vagy hideghseghtöl a' vagy
meleghségtöl. Fodor mentat, ürmöt, salliat, czeklat, madrag füuet, Isten faiat, szurok füuet, rutat, vizi mentat, pole viragot, barocz leuelet, dio leuelet, ana 1. manipulus Galganum melitotum, bai fü magot, anu fél latott, törd megh

öket, erüssen, az füveket meteld megh, es fuzd megh jol borban, hogy megh forion, ted beli az saczkot, facsard ki és ted az köldökire.

121 *Czoklasrol.* Az kormot törd megh, szitald megh, uegj egy meszszel mezet, uesd beli, törd anni siropot hozza, kiuel megh sürödgiek, hogy ruhara kenhesd, töri hat penzara szekfüuet beli, flastrom modon kösd az homlokara, az ket arua husra, az ket keze feire, föliul takard jol be, és el allattia.

122 *Budös feregrül.* Jo az fejer eöröm. Item uegied az tehennek epejet és egelecz eöszve eczettel, azzal csabd be az hazat.

123 *Bödüs sebrul.* Vegy mézet és rutat, ezeket fözd eöszve, és ezell közd.

124 *Czöcz fakadasrul.* Az mely czöcz ki akarna fakadnj és bannad, az fejer eörmöt fözd megh vizben, közd rea, és nem hagia ki fakadnj. Probatum.

125 *Az mely aszony allatnak mellie fai.* Az uti füvet fözd megh uizben, és kösse az csocsire.

126 *Czipas sem ellen.* Fözd megh uizben az rosat, és az uizeuel az czipas szemet kennied, jo.

127 *Uörös uis dagadasrul.* Timso 1 funt, bonus alminus 1 funt, mirha 1 lat, maxtix 2 lat, tömjen 1 lat, canfor 1 lat, safrany, ezeket borban köl hannj, és erössen megh köl foralnj.

128 *Item.* Szekfü, méz, arpa list, eöszve köl timporalnj, és igen köl föznj, de megh ne egyjen.

129 *Item.* Tömjen 1 lat, mirha 1 lat, timso 1 lat, immar végy egy korsot, tölcz harom pint uizet bele, és boczad hozza az porokat, ted az senhez és forrald erössen, hogy az negied részét el forja, és mind addigh keverd egy fabul csinalt lapiczkaval, de igen megh oltalmazd, hogy ki ne fusson, mert ha ki futando, oly erös lészen, hogy az ember el nem szenvedhetj, de mikor megh fö, azon megh eöszméred, hogy mint az bocza uiragh, oly szep fejer lészen, ostan ued ki, töd ualamj edenyben, es dugh be az szajat az edenjnek, ez csak dagadot sebre ualo.

130 *Item, dagadasrul.* Eczetet, tizta uörös bort egy aranty, timso, tömjen, galicz küvet, laurea baciat, tikmoniat, egielicz eöszve, töd az tüzhöz, és keverd mind addigh, migh megh forrad, az utan ued ki, kend tizta ruhara melegen, ted az dagadasra, megh giogiul.

131 *Fekete üröm uize.* Ualaki benne iszik esztve és reggel hat kalanaczkaval, embernek a' uizeletit megh alletia, uese közötis valo követ el rontia, halalra ualo keleven megh giogiet és giomrat embernek megh erösetj.

132 *Az mely aszony allatban reked a' uér giermek szüleskor.* Az uiolat köl giökerestul asny, megh köl mosnj, szaraztanj, sörben megh köl föznj, hogy megh jol fujön, megh köl chafarny, ualami kévés mirhat köl az leveben uetnj, azt köl idnia adni, és megh giogiul.

133 *Geramium néuö fü.* Ezt akár megh aszald, akar uizet ued, s ugy ad innia.

134 *Minden fele fakadekokrul és sömörrül.* Az ohaiat olvaszszak megh, és tegiek medenczeben, tegienek egy dionj terpintinatis hoza, harom lat galicz követ, 2 lat timsot, 1 lat grispant, fél lat eczetet, egy kiczin salonnanak az köverit, ezeket mind addigh köl föznj, migh megh szürödik.

135 *Gelesta ellen.* Fözd megh a' rost tizta uizben erössen, és azt igia giakorta, ki uezti belüle.

136 *Item.* Az csalliant eczetben igiek giakorta, jo, és soban erössen megh köl föznj, és azt köl idnia adnj, minden rutsagot ki tiztettia giomrabul, és az gelestatis megh öli.

137 *Galganum fünek sok hasna.* Elsö, hogy mikor az emberen uért ueznek és az

giökerét szajaban tartia, minden gonos uért ki hoz, és a' jot megh tartia. Masodik, hogy ha borba megh ihattia, tehat az giomrat jol megh melegeti. Harmadik, hogy ha felét megh edne, felét megh tártana az szajaban, minden ember elöt kedves leszen a' szaua. Negiedik, hogy ha reggel megh enné felét, megh tartana az szajaban, minden dohossagot ki uonna az szajabul. Ötödik, ha ualaki reggel esztve megh eszi, az ember szerelmét el nyomja.

138 *Küü ellen.* Giemana giökeret porrul, hat pénz niomonit, egy mas utan köl idnia, megh indittia a' követ.

139 *Gombatul a' ki megh bolondul.* Az tiuk szarnak az fejerit föze megh borban, melegen azt igia, jo.

140 *Az mely embernek az hata igen faj, hogy sem jarhat, sem fekhetik miatta.* Vagassa megh akar mellik labanak az kis ujan az eret és megh giogiul.

141 *Hot tetémrul.* Keres az réten termet sarga uiraghnak az korojat, meteld aprora, és közd a' holt tetemre, megh eszi az holt tetemet.

142 *Hiveseteni ualo uiz.* Rosa uiz, egy keves bor, canfor, laurea baccha, mirha, ezeket ember föze megh erössen, uegie ki az tüztül, had hülliön megh, és marczon ruhat bele, és ugy kösse az fajdalmas embért.

143 *Kigio kiben uagion.* Mikor az rosfü uiraghzik, és megh pirul, morzoly kétt marokkal eöszve benne, és fözd megh borban kenjer hej alat erössen, és igia, megh hal benne.

144 *Item, az kiben kigio uagion.* Uegied a' lonak ueretikit, és az maga uiseletit, ezeket eöszve köl habarnj, fördöben igia megh, és mindgiart ki megien belüle.

145 *Item. Az mely emberben kigio uagy beka uagion, igy köl ki ueztenj.* Keres eb kaprot, mozd megh, fözd megh, egy mosarban tölcz eczetet rea, es faczard megh egy tista ruha altal, ehomra ad megh idnia az embernek mindaddigh, még benne érzy az ferget, igen haznal neki.

146 *Item, az kiben kigio van.* Az lonak az taitekjat és önnön uizeletivel köl egyben kevernj, fördöben ülven idnia köl neki adnj, és megh szabadul tüle.

147 *Item.* Ued az terpentinat, és fözd megh borban, ehomra azt igia és ki uezti belüle.

148 *Ott uarrul.* Végy eleven kéniöszöt, egy keveset, tölcz egy keves olajban, allion abban egy nap, egy ejel, tölcz erös eczetet rea egy keveset, uegy uiazszat és resinat, mennj az uiasz, anni legien az resinais, uais legien, mas fel annj, mint az uiasz, ezeket erezd egy medenczeben, mikor meg olvad, szürd megh mas medenczeben, mikor megh olvad. Annak utanna töry egy kevés foghhajmatis, es uedd bele, erezd bele osztan az kenjösöt, az kit az olajban és eczettben timporaltal vala, fözd megh együt eöket egy kevese, azutan ued le az tüzrül, törjed törö-faval mind addigh, mégh megh hül, kennied osztan az ott uarat vele mint egy fejer jrrel, és megh giogiul. Bizonjos probalt dologh.

149 *Az kinek sarkabul genietsegh jar ki.* Az fa olajt, tömjent, timsot, galiczkövet, crispant, mastixot törd egyben erössen, és habard eöszve.

150 *Az ki uért hany.* Apiomot, rutat, salljat, retket fözd megh mézben, és azt megh ad ennj uagy innia, és ell allettia.

151 *Az kit sár bant.* Az mezey rosa magot éhomra ad megh innia borban.

152 *Foliosorul.* Az bogacz korot megh köl egetnj, és az hamvabul lugot köl csinalnj, harom nap haromszor mossa a' fejet benne, és el uész rula.

153 *Az ki az seb miat nem szolhatna.* Az szölöben a' uagy mezöben az mely czigat talass, narancz alma hejaval fözd megh fejer borban, de minek elötte megh adnad idnja, elöször emésztö allotot egyek, és az utan igiek.

154 *Sülrül.* Az ökör fark koronak a' tövet, uiaszszal eöszve köl tennj, és tizen

eötöd napigh az gatia kötöben köl hordozny, ha az nem haznalna, az perjeét megh köl szaraztanj és törnj, tikmonyban megh köl ednj, haznal.

155 *Item.* Az arva csollian magvat megh köl szaraztanj, törny és tikmonyban megh köl ennj, jo.

156 *Kinek az torkaban ereszkedik.* Egie az czerfa gyöngy levelet, ostan megh giogiul.

157 *Az kinek füleben kéll a' uagy fakad.* Az fekete bodzat levelestul, uiragostul, töuöstöl törjed, és faczardjad az füleben.

158 *Sömörrül.* Eb kaport és eb tejet fözd megh és azzal kennied.

159 *Beli le sallat embernek.* Szent Giörgy nap elöt az kigio szemet ha megh foghatod, uay ki, de maga elevenien boczazd, czinald uiaszban, és közd az tököznek niakara, viseltezd vele, jgen jo.

160 *Item.* Ha az megy fat megh hasetod és az tököst rajta altal bujtassad, jo.

161 *Farsabarul.* Hat pénz niomonjt fözd megh az jegenyeben, és igiad. Farsabat, köröszt czont fajast megh enyhét.

162 *Fekete jr minden sebre.* Lén mag olaj, arany glet, eczet, fejer malua giökeret, eget timsot, az eczetet az olay koze tölcz, és fözd jol megh, az utan uezd az aranyglet bele, és az malvat, fözd jol, és hogy megh füjön, probald megh hidegh küuön, ha megh föt, tehat szépen föl hamold, az utan hogy megh hül kezed közöt törd megh egy kevesse, fa olajban csinald darabban.

163 *O sebre ualo falastrom.* Barany fagyu, toboz, egy keves fa olaj, bonus arminus, arabicum gumi, timporald öszve és fözd megh.

164 *Hivesetö és comor jr.* Viasz 1 lat, terpentina 8 lat, rosa olaj 12 lat, görög fejer 5 lat, aranj glet 1 lat, tömien 1 lat, cziganak az fölsö heja. Ezeket akkor köl porrul bele hintenj, mikor megh fö.

165 *O sebre sürke jr.* Terpentina, uiasz, giömber, uörös és fejer bor, dictalmusnak a' töve, kakuk fü, fejer giapar, egy keves szarvas fagiu, ezeket timporald eöszve, és fözd megh erössen.

166 *O sebre ualo citrium.* Ros liszt, fejer bor, fa olaj egy mértéken legienek, de az list fel annj legien, timporald eöszue, és igen jo, az mely fakadozna rutul körnjul arra ualo.

167 *Sebre ualo, kiben uad hus uolna és rodhattna apostolicum.* Szaruas fagiu, ha az ninczen, barany fagiu, feier tömjen, terpentina, soo, eczet, olaj, crispanj. Ezeket egy mértékben legienek, fél anni legien az barany fagiu, mikor együt lesznek az szerszamok, két annj legien az terpentina mint az három uolna, és mikor egiüt uolnanak, két annj legien az fa olaj, ezekel köl az apostemat föznj.

168 *Seb löny ualo uiz.* Pár lugh, bor, timso, tömjen, ezeket fözd megh, és egy tikmony fejerit habard bele, és löd megh uele az sebet.

169 *Turos labra uörös flastrom.* Feniö töboz 6 lat, uiasz 2 lat, aranj glet 2 lat, terpentina 2 lat, czöngö fü olaia, ugy az füvet megh köl törnj, eczetben megh köl foralnj, és az töb szerszam köziben köl faczarnj, eroganto 3 lat, tömjen 3 lat, uörös lapis calaminaris 2 lat, az lapist calaminarist eczetben uerö fenjen meg köl asztatni egynihanszor. Az fozessel az uiaszt, olajt, tobozt, terpentinat megh köl olvasztanj, az glet bele uetni, az utan dragantumot, tömjent bele köl vetni, legutol az lapist calaminarist és kevernj köl mind addigh, mig megh nem kemeniedik, és pénz niomo canfort 2 mondolaval öszve töruen köl bele uetnj.

170 *Az kinek az ér uagas utan megh mérgesedik az ere.* Ruta, fekete üröm, arpa, ezeket jol eöszue köl törnj, egy keves uizben megh köl fözni, és az sebre kötni, megh all, az mérgét ki uonsza.

171 *Turos labra ualo jo faier diacorium.* Olaj fel funt, görög fejer fel funt, mas-

tix 2 lat, canfor 1 ⟨lat⟩ nehezek, tömjen 1 lat, terpentina 1 lat, ez igen jo turos labra. Tikmony fejerys igen io bele, ött uagy hat tikmony fejere elegh.

172 *Az mely seb rodhat, arra ualo szederjes diacorium.* Mennj az glet, két annit olajt és uiasztis, az gletöt megh köl törnj, szitalni, az több szerszamokkatis megh köl törnj mozarban, és ugy köl osztan mézben eöszve elégyetenj, eöszue köl törnj, és az mely seb rodhat, megh giugetia.

173 *Fistula ellen.* Mézet, terpentinat, olajt, ana 4 nehezek, mastix 3 nehezek, tömjent, mirhat, ana [. . .?] 5 fejet, unguentum.

174 *Minden agh sebre jeles falastrom.* Szurkot 2 nehezek, colofoniat, mirhat, tömjent, vitrolium romanum 5 nehezek, cissura az jo fele giöngy galmaj, uörös claris 2 nehezek, fiet emplastrom.

175 *Fél rész szerint ualo fejer uiz löny ualo.* Fél lat mercurium, egy lat éget timso, egy lat görögh fejer, és eget bor, az mennj süksegh.

176 *Arenahoz ualo fördö.* Apium melilotum, pap moniafü, szek fü, apro malua, foenum graecum, petrosolinum, murok repa, retek, niers kaposta.

177 *Hurut ellen.* Len magh porrul mézben mint egy lictariomot, fözd megh eöszue, reggel azt egied.

178 *Item.* Uegy giömbért, tömjent, fa olait, és fözd megh erössen és igiad ehomra.

179 *Sziu fogas ellen.* Vegied az szarvas gombat, és egy borso szemnit borral együtt niellé ell benne.

180 *Auagy.* Az cziprust fözék megh eczetben kenjer hej alat, azt igia.

181 *Uér hasrul.* Az uiza holiagot megh szarasztuan és megh töruén, ad innia borban a' uagy uizben a' beteghnek.

182 *Tetük ellen.* Ruta uizel, a' uagy olaial kend megh magadat, a' uagy eleuen kéniösövel ohajal eöszue töruen, büdös küvel, és puska poral.

183 *Bolha ellen.* Uegied az kosnak a' uagy az rokaknak az fagiat, és kénd megh uele belül egy fazekat, ted le a' hol sok bolha uagion, mind az fazekban halnak.

184 *Hogy az bort meg utallia ualakj.* Az lo uaszarajarol ualo ueritéket agiad megh innia.

185 *Uizi betegseghrul.* Az szena polyuat, arpat, zabot, babot fözd eöszue, és abban förözd az beteghet.

186 *Czoklas ellen.* Fodor ménta, pare, eörömöt, székfü uiragot, kaport, chinald egy fazékban, az utan fele uiz, fele bor legien, forald megh és közd az giomorra.

187 *Fö fajasrul.* Az kapornak levelet fözd megh borban, kénd a' fejedet uéle, megh giugiul.

188 *Item.* Ued az celidoniat és törd megh jol, és mikor aludny akarz mennj, közd a' szemedre.

189 *Item.* Ued levét az borostian levelének, tölcz olait és eczetet hozza, és kend megh az orod likat uele, és megh giugiuls.

190 *Item.* Kakuk füvet és Szent Janos füvet fözd megh borban, mosd annak a' levével a' fejedet, az für füuetis közd rea.

191 *Franczusrul ualo uiz.* Mercurium 7 lat, görögh fejer 7 lat, eget bor harom pénz ara, ezeket chinald egybe.

192 *Franczus ember giogitasarol.* Mikor franczus embert akarsz giogietanj, uegied az laurus olajat 1 latot, szekfö olajt 2 latot, matisxot [!] 2 latot, szekfüuet 1 latot, sarkanj uért 1 latot, keniesöt 7 latot, myrhat mas fel arany niomot, uy hajat egy fontot, kanfort egy arany niomot, timsot, tömjent 1 latot, terpentinat

2 latot, kénkövet 1 latot, aranj glet fel fontot, ezeket hidegen egiut ad, de melegen kend az embert uele.

193 *Franczusnak ualo jr.* Negy funt dizno hajat, 8 lat becsy szappant, egy funt fa olajt, fel funt kéniesöt, 8 lat eget bort, 4 lat arany glet, 4 lat terpentinat, 4 lat mastixot, 4 lat tömjent, 4 lat eczetet, ezeket egy medenczeben hidegien törjed, de ugy cselekedgiel, hogy megh öld az kéniösöt élsöben, és ollian legien megh hülue, mint egy popiom. Mikor franczus beteged uagion, akar telben, akar niarban azzal igy elly: Egy kys hazaczkaban tarczad, az hazaczkat pedigh be fültuén, semmi szel ne erje, tizen eötöd napigh, az tizen eotöd nap ⟨igh⟩ alat haromszor kénd megh harmadnaponként. Eledellel pedigh mind az ideigh tarczad uajas leuessel és akar minemö leuessel, tiük hussal, de egieb hussal ne, azis sotalan legien, uizetis adgy meleget idnia, ha penigh azt akarod, hogy az hasara az nial folias ne essek, minden reggel eget bort adgy inia.

194 *Giomor fajasrul.* Uégy fejer ürmöt, törd megh iol és egy kis borban id megh.

195 *Item.* Harmicz egy feniö magot, bort, szereczen djot, és harmicz két bors szemet, ezeket elegicz eoszve, es ad innia.

196 *Item.* Rosa lictariomban czinald a' galunganak a' porat, ehomra ad innia.

197 *Item giomorra ualo falastrom.* Ved az fodor mentat, ürmöt, rosa eczetet, baraczk levelet, rosa levelet, és az flastromot csinald ruhara, az utan kénd az giomrot rosa eczetel, és aloessel temperald eöszue, és uegy törjeketis hozza, az utan készics el.

198 *Item az kinek giomra faj.* Az körös fanak a' hejat aszald megh, és megh töruen fözd megh fejer borban, azt igiad, jo.

199 *Giomor faiasrol giömber csinalasa.* Ted egy medenczeben nad mézet, tölcz rosa uizet rea, forald kemenien, 4 lat szekfüvet, 4 lat giömbért, 4 lat szereczendio uiragat, 4 lat szerenczendiot, érezd bele az porokat, had föjön megh kemenjen, és ostan uizes taniera meteld kj.

200 *Giomorra ualo falastrum.* Fa olajt, uiaszszal, egy kiczin terpentinat, feniö töböszt, tömjent, szereczendio uiragat, szek fü, giömber, melilotum, fodor menta, mezej öröm, spikinard fü uagy olaj, malua por.

201 *Hurutrul ualo oruossagh.* Egy pénz ara bort, egy keués uajat és egy pénz ara safrant ues a' borban, mentul melegebben ihatod, ugy igiad, annal job leszen. Probatum.

202 *Item regy hurut ellen.* Uegy az apatikaban floren sulfuris[t], és egy kys melegh serben eöt czopöt éresz bele, id megh, mikor fekünnj mégy, de az utan semmit se igial rea reggelik, reggel penigh hasonlokeppen ehomra és azt igiad. Probalt dologh, megh giugiul.

203 *Haligbrul.* Süsd megh az tikmoniat kemenien, és ued ki az szekit, törgy galiczkövet és timsot eöszue, és az tikmony fejeriben uesd bele, de jo heu legien az tikmony fejere, és ruha altal faczard megh öket és ⟨faczard⟩ fuid szemeben.

204 *Item ha 16 esztendösz uolnais az haliogh, az ellen.* Az soot eghesd megh erössen, és azt egy nádszalon fuid az szemeben haromszor, és megh giugiul.

205 *Item.* Egy kigiot megh köl fogni, és az fejet el köl mezzenj, ismét az hajat ki köl uennj, osztan azt a' hajat az fejeuel egiüt egy uy tizta mazaz fazekban köl tennj, és bort köl rea töltenj, fejer haiatis köl hoza tenni, folliül az fazikat tesztaval be köl chinalny, hogy az paraja ki ne mennien, és ugy köl az tüzhöz tennj. Mikor osztan megh fö, az közepin egy kis lékat kel hadnj, az haliogos szemu ember borullion rea, de fejet be takarja, hogy az para azon az kis likon az szemere szolgallion, de csak arra, az kin az haliogh uagion, és megh giugiul.

206 *Haimász ellen.* Uegied az leuestikom giökerit, feniö magot, ohaiat, fogh hai-

mat, eczetöt, törd eöszue és azzal kennied terditül fogua az labat, és köniöktül fogua az kezét.

207 *Item.* Ued az haimazbeli embernek az haiat, égezd megh uarga szurokkal, és eczettel elegicz eszszue, és az betegnek tarcz az orra eleiben, jo az maga hajaualis füstölnj, megh giugiul.

208 *Item.* Uegy foghaimat, ürmöt, törd megh jol, tölcz eczetet rea, mosd uelle az talpat, közd reajs és megh giugiul.

209 *Item.* Melegicz bort, éresz bele kanfort, uagy penigh töröt levestikomot, marcz bele az ruhat, és takard bele minden testit, auual az uizez ruhaual, az utan föd be jol, hogy izzadgion a' betegh. Megh giugiul, probalt dologh.

210 *Hideggel uet sebrül.* Rosa olaj 1 lat, rosa uiz 1 lat, tikmonj fejeri 1 lat, erös eczet 1 lat. Immar ellöször az tikmonj fejerit habard jol megh, annak utanna eöncz bele az rosa uizet, eczetet és olait, törd jöl erössen eöszue, hogy megh sürödgiek, csinald ruhara, tegied az hidegh megh uöt sebre, megh giugiul uele.

211 *Lep fajasrul.* Fekete nadaly füuet törd eöszue ohajal, és megh fözuén, jo melegen kend egy ruhara, mint a' flastromot, ugy menne melegebben türheted, közd a' lepedre és lép eret uágas.

212 *Hideglölesrül.* Ued az betonika fünek az giökerét, fözd megh uizben, és ha megh hül, azt igiad.

213 *Item.* Szedgied az utifüvet, de mikor szaggatod, az Miattiankat mondgiad, az utan törd megh, ued uizét, megh faczaruan és tégy tiz szem borsot hozza, azt adgiad megh innia, igen jo.

214 *Item.* Minek elötte rea jön, a' uagy mikor kézd rea jönnnj az beteghre az hideghlelés, igiek jo erös bort mennel többet ihatik, az utan setallion ugy, hogy megh izagion, megh giugiul. Probatum.

215 *Item.* Hogy ha giomrodban marad ualami, és az miat hideghlélést szenuedcz, uitrom antimonit ted egy poharban és had ázek het oraigh benne, az utan id megh azt a' bort, az üueget ki ueuén, mind alul, mind föllül megh purgal és megh giugiuls.

216 *De ha modnelkül eröltettne a'uagy ragna giomrodat,* piritastd egy nagy darab kenjeret, öncz megh erös eczettel, hincz megh borssal és giömberrel böuen, és melegen közd az giomrodra, igen haznal, és könniebbét raita. Probatum.

217 *Has fajasrul.* Törd megh az apiomot, és faczard ki az uizét, azt ad innia az beteghnek és megh giugiul.

218 *Item.* Tikmonjbul és lisztbül czinaly pogaczkat és giürgy borsot, safrant, giömbért, szekfüuet koziben, szüzd megh, és haromszor egie ehomra.

219 *Item.* Uegy giömbért, borsot, melegh borban igiad, és megh giugiulsz.

220 *Item.* Az tiknak az zuzzan ualo hartiajat uegied, aszald megh, és jo apron törd megh, annak utanna ad megh enny ualamj ételben auagy innia ualamj italban, háznal.

221 *Has dagadassrul.* Süs egy eöregh uörös hajma fejet, törd megh egy mosarban szappannial egyut, töd egy fazekban, tölcz tejet rea, ues mézet, malua és ros lisztet hozza, chinald flastrom modgiara, ugy közd az hasara.

222 *Az kinek az giomra megh hidegül.* Ved az fekete ürmöt, és mentat, és egy fazekat tölcz megh uele, fözd megh erössen, és ualami tizta ruhaual közd az derekara, az ember giomra megh melegedik, helyre megien, és megh giugiul. Probatum.

223 *Heuseghre ualo uiz az sziunek.* Bonus armenus, canfor, bechy safrany, origentali bonj, ezeket törd megh egy mosarban jo lagion, az rosa uizet, rosa eczetet, egy kys endinia uizetis köziben, ugy öröld az rez mosarban, tölcz tizta mazaz

fazekban, marcz uörös skallatot bele, ted a' sziure, az két uak szemere, az pulsusokra.

224 *Az kinek uéres és haliogos az szeme.* Végy lagy saitot mézzel egyben, és közd az szemedre. Szaporafüis jo tikmony fejeriuel együt.

225 *Iz ellen.* Uegy bor követ, témsot, fa hejat, naranczot, a'uagy csak hejat, safrant, giömbért, ezeket fözd meg uizben erössen, azzal mosd.

226 *Item az kinek az az iz essi a' fogat.* Méz, sékfü, timso, borkü, galiczkü, ezeket szepen eöszue köl föznj, hogy ugian puffadozzon, narancz alma hejatis ues osztan bele, és keues eczetet.

227 *Item az kinek szajat a'uagy az fogat essi az iz.* Uegied az csipkinek a maguat és igen aprora megh töruen dörgöld az iniedet giakorta uéle, és megh giugiul.

228 *Item izrül ualo por.* Nad méz, giömber, timso, egy eranti legienek.

229 *Item az kinek az iz essi az fogat.* Uegie az czer fanak az belsö hejat, metellie aprora, tegien mézet hozza, törjön timsotis köziben, és fözd megh kenjer hej alat, azzal mossa.

230 *Iz uizrül.* Az kénküvet megh köl törnj, szitalnj, és az mely seb essék az emberen, az kibul az uiz jar, ha kérő megien bele, tehát az kérőt megh köl kennj tikmonjnial, és az kénkövet rea köl hintenj, és megh al az iz uiz.

231 *Item.* Keres gelestat és törd megh mosarban, öncz egy keues faolajt rea, és egy köpöllyben fözd megh, a'uagy egy melegétöben és azzal közd az sebet, és az kihez nem térsz, megh lujed.

232 *Izekre ualo flastrom.* Ued az gletet, 4 nehezek, mercurium sub 3 nehezek, görög fejer 2 nehezek, rusa olaj fél nehezek, dizno olaj fel nehezek, spikinard olaj 1 nehezek, barany és borju haj 4 nehezek, terpentina 2 nehezek, eleuen mercurium 3 nehezek, terjakot 2 nehezek, masozto [mastix?], egy fertalit storaxi [!] liquida 2 nehezek, anny uiaszszat, az mennj szüksegh, fiet unguentum.*

ORVOSKÖNYV
NÉMELY FÜVEKNEK HASZNÁRÓL

XVII. sz.

Orvoskönyv

1 *Consilium bonum pro illo, qui ad Cachexiam I. ad dispositionem Hydropisis declinat.* Quoad victus rationem necesse est, ut comedat in suis cibis multum allii, curetque suos cibos condiri cum Aceto squillitico, quia haec vehementer urinam educunt, potissimum cum febris absit, comedatque potius cibos assos, quam coctos.*

2 *Item.* Cibos ex oleo, melle, olera acria, ficus: bibat vinum bonum, clarum, in quo semper sit absynthium, Saturegia, origanum, medius cortex Sambuci, et radices ebuli. Comedat quoque saepius raphanum, atque a piscibus, a quo fieri potest sibi temperet. Corpus vero semper laxum et apertum sit, eaque de causa frequenter pillulas accipiat, vel saltem folia senis. Comedat aliquando vesperi indecubito particulam de theriaca, et si fieri potest, multum sudet: saepius etiam si haberi potest unum cochlear de oximelle squillitico sumat. Et sic gratia Divina cooperante, ab imminentibus malis praeservabitur.*

3 *Szemröl való orvossagok.* Az homokon kelö szederjes kikircsfünek a' virágat meg kell törni réz mosarban, és egy kis bort kell hozzá ereszteni. Tiszta ruha altal meg kell facsarni, üvegben kell tölteni, és a' kinek hályog vagyon a' szemén, abban egy nap háromszor kell belé ereszteni, és meg-gyógyul.

4 *Aliud.* Szent György napja között, Pünkösd elött melly diocska vagyon a' fán, törd-meg, és szürd-meg kétszer-is szepen, s' öntsed az halyagos szemü ember szemében.

5 *Aliud.* A' veres eb szölöt sózd-meg, tölts-meg egy üveget véle. Tedd egy kenyerben, mikor szakasztanak, vesd bé a' kemenczében, és mikor ismèred, hogy meg-kezd jól sülni, a' kenyeret vedd-ki, és az üvegben talalsz igen szép vizet, és ebben tölts reggel és estve négy vagy öt cseppet az hályogos szemben és meg-gyógyul.

6 *Aliud.* Recipe hepar piscis muraenae, vulgo meny-halnak a' máját, et divide in partes, et mitte in vitrum, et quando pistantur panes cooperias vitrum cum pasta, et pone in caminum et assa, et convertetur in vitro in aquam, et istam aquam stillabis in oculos, et tollit squammam ab oculis.*

7 *Ad idem.* Quaere vermem sanguisugam, vulgo nadály-ferget, et pone in unum paruum vitrum, et obstrue bene os vitri, et postea cum pasta cooperias vitrum, et pista in camino, et vermis ille convertitur in aquam, et tandem de ista aqua mitte ad oculos, et tollit squammam.*

8 *Ad idem aliud.* Recipe flores solsequij, et haec collige de mane, et imple vitrum unum, cum hujusmodi floribus, et postea os vitri claudas bene, et fac ad cumulum formicarum, vulgo hangya boglya, ut non videatur vitrum, et permitte ibi stare per quatuor hebdomadas, et postea excipiens cola per panum,

et infunde iterum ad vitrum, et fac stare ad solem per unam hebdomadam, et qui haberet squammam in oculis septem annorum tollit.*

9 *Ad idem.* Recipe ova formicarum, et contere ea in albo vino, et fac stare, ut clarum fiat, et postea mitte ad oculos, et tollit squammam trium annorum.*

10 *Ad idem.* A' baraczk magvának a' bélit meg kell tisztitani, hogy csak a' fejérje legyen, azt meg kell törni szép tiszta mosarban, egy üveget meg kell véle felig tölteni, és a' felit egett borral. Osztán tedd-ki a' melegre harmad napig, minden orában háromszor kell meg rázni, es az halyogos szemű embernek szemében kell bocsatani, és az halyogot el-vészi rólla.

11 *Ad idem.* Celidonia, ruta, rosa, kömény, betonica, euphrasia. Ezeket mosárban meg kell törni jól. Osztán tölts fejér bort reá, és a' mint egetik az égettbort, azonkeppen kell vizét venni, és a' melly embernek a' szemen hályog vagyon, ezzel meg-gyógyul.

12 *Ló hályog ellen.* A' tyuk zuzáját hasits ketté, és a' belsö héját vedd el, és azt aszald-meg, és meg-is törjed. Borsot és sót vess köziben, egy toll, vagy nad szal altal fujad a' szemében a' lónak, és meg-gyógyul.

13 *Hályogról való szerszám.* Az eleven gerliczenek a' jobb lábán való nevetlen ujját mesd-el, és csöppents három csepp vért az hályogos szemében.

14 *Halyogról való viz.* Celidonia és rosa vize egy arant legyenek, és ugy csinald öszve és ély véle.

15 *Hályogos szemre való szerszám.* Vedd a' vad kannak az agyarát és ronts-meg egy fejsze fokkal. Törd meg porrá, és szitald-meg igen aprón, és azzal hintsed az halyogot. Meg-hasogattya, és el-veszti minden kétség kivül.

16 *Halyogos és pecsenyés szemröl.* Végy timsót és grispant, főzz ket tyukmonyat avagy harmat, vedd ki a' székit, és a' fejérjet törd egyben a' porokkal, és vess annyi nád mezet belé, mennyi meg-hattya, és osztán vedd vizét, és tölts egy üvegben, és vess kánfort belé, és tarts azzal a' szemedet.

17 *Hályogrol való.* Egy fillér árra gálitz-kö, egy pénz árra timsó, egy filler arra gyömbér, két penz arra bay-fü mag. Ezeket egyben kell temperalni és meg-kell törni, és a' törött folyó vizét kell venni, és estve 's reggel ember szemében kell bocsatani.

18 *Ad idem.* Főzd tyukmonyat keménnyen, és kösd ötet meleg helyre, hadd ott allani 15. napig, és a' tyukmony fejérje ollyan leszen mint az üveg, mellyet törd-öszve erössen, és a' fajó szemben eresz benne, patika olajt önts-belé, 's felyül a' tyukmony porával porozd-meg.

19 *Ad idem.* A' diónak a' belsö bélit vájd-ki, és annak a' vékony héját hánts-le, és azt törd-meg, és azzal hints-meg avagy fuvasd belé a' szemedben.

20 *Ad idem.* Az euphrásiat törd-meg, és a' vad vinyekének a' viragjat törd-meg, és a' cicorianak a' viragaval; és azt mérték szerint egyarant szürd öszve, tölts üvegben, és azt bocsasd a' szemében; a' kin halyog vagyon.

21 *Ad idem.* Recipe foeniculum, verbenam, rosam, rutam et celidoniam, ista omnia recipe ad modum aquae rosaceae, simul, et plus valet quam balsamum: foeniculum, rosa, verbena pari pondere; ruta, celidonia pro media parte.*

22 *Homályos szemröl.* Fejer gyömbért, euphrasia füvet, kömény magot: ezeket mind porrá kell tenni, és mind egy mérték szerint kell meg-mérni, és öszve kell temperálni, és a' port osztán egy tiszta fazékban kell tenni. Egy ostyát borban kell ásztatni, a' porban mennyit akarsz hozzad venni, az ostyanak a' többit hajtogassa reá, és mind egészszen el-kell nyelni éhomra, és nem kell reá inynya adni.

23 *Avagy.* A' tyukmonyat higan meg kell sütni, és böven kell a' porban belé

vetni, és meg kell enni, de nem kell reá inni. Valamelly embert ez orvossaggal tartnak, mind élteben sem homalyosodnak-meg a' szemei.

24 *Szemröl való viz.* Kömény viz, euphrásia viz leg több, és ruta viz, timsó. Ezeket mind egyben kell temperálni, és a' szemben kell bocsátani.

25 *Qui non bene videt.* Recipe serpillum, vulgo kakuk-füvet, et coquatur in aqua, et postea lavet oculos cum ista aqua in una hebdomada, aut plus, et bene ac clare videbit.*

26 *Ad idem optimum experimentum.* Accipe fel leporis, galli, aquilae, et distemptera cum aqua purissima, et pone in vase aureo, vel vitreo, et cum ea in die line oculos ab extra, et optime videbis.*

27 *Ad recuperandum visum remedium optimum, et bene probatum,* quod Innocentius Papa IV. fecit componi, pro recuperanda luce oculorum, et misit illud Abbati S. Petrusij de Pisis, qui erat aetatis suae Annorum centum, et partim ex aetate, partim etiam ex infirmitate visum amiserat, quo remedio sibi a Papa misso visum recuperavit, et est tale. Recipe: semen foeniculi libra duas, sileris montani, vulgo vad kömeny libra unam, apij seminis unciam unam, anete, vulgo kapor, et petroselini semina aequali pondere libra tres, et haec omnia contere, et simul commisce cum melle bene despumato, semis ana spumis circa ignem purgato, et mundato, et tandem in mane, et vesperi post omnem cibum et potum, quando vis ire dormitum, comede de praedicta confectione, et cito recuperabis visum perditum, cum Dei adjutorio.*

28 *Ut pili in oculis non crescant.* Sangvis vespertilionis linctus super palpebras, non sinit crescere pilos, ut dicit Constanus Medicus, et hoc forsan est, quia sua frigiditate oppilat poros, quibus oppilatis non recrescunt pili, nam vespertiliones sunt frigidissimae naturae.*

29 *Ad idem.* Recipe succum hederae, et succum raphani in aequali pondere, et misce insimul, et evulsis prius pilis, statim cum dicto liquore unge loca pilorum evulsorum, et non renascuntur ultra.*

30 *Ad idem.* Combure cornu cervi, et contere, et extractis prius pilis, cum pulvere hujusmodi asperge loca pilorum.*

31 *Pro visu optimum experimentum.* Recipe mustum album optimum, quod nondum fervet, et impone in illud euphrasiam cum calamo, folijs, et floribus, in bona quantitate, et tandem foramen vasis obstrue bene et fac stare ad solem usque dum cessabit bullitio musti, et tandem quotidie mane et vesperi bibe aliquantulum de hujusmodi vino; est non probatissima medicina.*

32 *Ad idem.* Recipe euphrasiam, et redige in pulverem, et hujusmodi pulvere utere mane et sero; clarificabit visum. Poteris etiam in cibum ponere.*

33 *Aliud.* Quotidianus usus maratri visum servat et acuit: semen quidem ejus frequenter ore tenere oportet, folia vero comedere.*

34 *Pro oculis lippis, sive csipás.* Recipe alumen, mel, et albuginem ovi, et contere insimul, et postea per modum emplastri pone super oculos, et sanabitur.*

35 *Experimentum M. Petri Hispani, contra omnem maculam oculorum, et ad visum acuendum.* Recipe foeniculum, verbenam, rutam, rosam, euphrasiam, betonicam, celidoniam, capillum Veneris, secundum eandem mensuram, et contere ad invicem, et pone per diem ad album vinum, postea distilla per umbilicum, et aqua, quae primo distillaverit habeatur ut argentum, secunda ut aurum, tertia ut balsamum: ideo servetur in tribus ampulis.*

36 *De mundificatione oculorum, et conservatione visus.* Recipe vinum sublimatum quantum vis, et exprime succum celidoniae, rutae, arthemisiae, euphrasiae,

et foeniculi, secundum eandem mensuram, et haec commisce ad invicem, et ad extra linias oculos, et etiam aliquando, sed raro mittas modicum ad oculum.*

37 *Pro oculis lachrymosis.* Recipe stercora columbarum de nido, et contere in mortariolo bene, et postea tartariza bene, et cum oleo albuginis ovorum ungas bene interiorem partem capitis (a' lágyát) et cum dicto pulvere pulveriza bene, et postea vitellos duorum ovorum cum sale misce ad invicem cum digito, et postea terge ad stupam quasi emplastrum, et liga ad caput patientis sero, quando vadit dormitum, et hoc fac bis, vel ter, sanabitur.*

38 *Ad clarissime videndum, et claritatem oculorum.* Recipe fel alicujus animalis, porinum, vel fel aquilae mixtum cum melle ad oculum, tunc adeo clarum haquod vivit de rapina, et misce cum melle, et pone super oculos; visui super omnia valet medicamenta. Nam dicit Hypocras, quod fel alicujus animalis de rapina viventis, valet super omnia ad clarificandum visum. Qui etiam dicit, quod si aliquis haberet visum debilissimum, et per novem dies poneret fel leberet visum, quod videret stellas hora meridiei in coelo.*

39 *Contra dolorem oculorum.* Recipe foeniculum, verbenam, rosam, chelidoniam, rutam, et euphrasiam: ex istis distilla aquam, et misce ad invicem, et tandem de ista aqua mitte ad oculum laborantem.*

40 *Contra defluentem oculum.* Recipe foeniculum, quando adhuc non est maturum, et contere bene in mortariolo cupreo, et mitte in eodem stare tribus diebus in loco humido, et postea recipe aquam illius, et fac ad unum vitrum, et 40. diebus mitte stare ad radios solis, et cum cera os vitri obtures bene; et post 40. dies super ceram uno acu facias foramen, et mitte de illa aqua ad oculos, et sine dubio sanabitur, et nunquam deinceps defluent oculi.*

41 *Contra caliginem oculorum, vulgo homalyos.* Recipe radicem foeniculi cum melle contusum, et cum ea linias oculum ad extra, et sanabitur.*

42 *Contra defluentes oculos.* Keres fekete gyürü fát, és a' levelét szedd-meg mikor nyers, és egy tiszta fazekban tedd, és tölts vizet reá, és fözd igen a' tüznél, hogy a' levének felét el-apaszsza, és annak-utanna tölts ismét egy fazekban, és fözd maszszor-is erössen, és azutan szürd-meg, és az meg-aluszik, mint az hal lév, és ezzel kennyed a' szemedet kivül, és meg-vigasztallya.

43 *Ad idem.* Recipe verbenam dum florescit, una cum radice, et pone ad ollam unam unius pintae capacem, et infunde album vinum, et coque bene, ut tantum cum uno picario remaneat, et postea infunde ad vitrum, et exinde unge oculos, et tempera, de sero quando vadis dormitum, per unam hebdomadam, vel plus, et dum ungis, herbam coctam semper liga ad tempora, et omnem infirmitatem oculorum sanat.*

44 *De pruritu, et sanguine recipiendo oculorum.* Recipe aloës, et redige in pulverem, quem tandem pone in album vinum, et permitte stare per noctem, et mane cola per mundum pannum, et ex hac aqua mitte semper ad oculos, et curaberis.*

45 *Aqua nobilis pro oculis.* Recipe cariophila 25, baccalauri 15, zinziberis 4, vel 5, radices, et redige in pulveres, quos pone in aquam fluvialem, et permitte stare quinque diebus. Postea: Recipe vitriolum ad quantitatem unius nucis, communis, et camphoram paulo minus, et appone circa materiam praedictam, et fac stare in sole, vel stuba calida, et habebis optimam aquam medicinalem, pro oculis.*

46 *Item.* Pulvis rosarum cum aceto tritus, et albugini ovi mixtus, dolorem oculorum restringit, et humores malos descendentes removet.*

47 *Ad clarificandum visum.* Recipe fel leporis, cum melle mixtum, et unge oculos per 9. dies.*

48 *Vel.* Recipe aquam foeniculi, rutae et rosarum, et commisce insimul, tandem sume pannum lineum mundum, et intinge in aquam, et pone super oculos.*

49 *Pro oculis sanguineis.* Recipe folia chelidoniae, et contere, succumque exprime in bona quantitate; deinde accipe mel, et in ollicula fervere fac circa ignem, et omnem immunditiem ejice: tandem quantus fuerit succus chelidoniae, tertia pars sit de melle; postmodum melle ab igne amoto, et frigidato, commisce succum chelidoniae, et infunde in vitrum, et exinde oculorum palpebrae ab extra ungantur, et liniantur.*

50 *Szemnek való viz.* Rosa vizben sállya magot kell vetni, és ruha által megszürni, és harmad napig a' medenczében tartani; azután üvegben tölteni, és azzal a' szemet gyógyitani.

51 *A' kinek szeme kivül sebes, arra való irr.* Vedd harmad fü tuloknak a' fadgyát, mellyben a' veséje áll, mint egj tyukmonynyit, és vegy egy lóth grispánt, fél lóth fa-olajat, eleven kén-esöt egy nehézéket, és erössen mosárban meg-törjed, tiszta szelenczeben töltsed: és a' kinek szeme faj, 15. napig kennyed véle, és meg-gyógyul.

52 *A' melly szem könyvez.* Bak-fünek, és a' kömény gyökernek vedd vizét és mosd-meg véle a' szemedet estve és reggel, és meg-all a' könyvezése.

53 *Szem fajasról, kinél soha jobb nincs.* A' vad kendernek vedd vizet, és petreselyem vizet, tyukmony fejerével rósa vizet, kömeny vizet, egy mérték szerint. Azon vizeket tölts egyben, az utan keress timsót, gálitz-követ, aloëst egy mérték szerint. Ezeket-is törd-meg, vesd belé. A' gálitz-kö és aloës kevesebb legyen benne.

54 *Szem fájásról más.* Ha fajása a' vertöl vagyon, a' rutát tyukmony fejérivel csinald egyben, kend egy ruhara, és kösd a' szemedre.

55 *Szemröl való jeles probált viz.* Kömény viz két lóth, euphrásia viz két loth, tucia praeparata egy drachma, sárga aloës porul egy drachma, hal epéje egy nehezék. Ezeket temperald egyben szépen, és csinald üvegben, 's ély véle.

56 *A' kinek fö fájás miatt szeme fáj.* Vegy egy vagy két pénz arra safránjt és fejer kenyér bélit; morsold meg, és tölts bort reá, a' safranyt-is hints belé, takard ruha köziben, és kösd a' szemedre heven, mint el-türhedd, 's mossad véle.

57 *Szem fájásról való viz.* Vegy rosa, kömény, szarkalab és uti-fü vizet, mind egy arant, tucia praeparatát, fejer gálitz-követ, gyöngyöt. Mindenik egy egy nehezék legyen, kámfor egy lóth. Ez a' viz jó szem fajásról.

58 *Szem fájásról valo orvossag.* Ruta vizet mézzel törj-öszve, avagy aszszonyiállat tejevel, azt ereszd a' fájó szemben. A' rutának csak azon leve-is jó.

59 Aszszu rosat kenyerrel egyetemben köss a' fájó szemre, avagy fejer kenyeret borba mártván.

60 Az asszonyi-allatnak tejet tyukmonj fejerivel elegyits-meg, és nedves gyapotban kösd rea. Plinius.

61 Aszszu rosát főzd-meg borban, szürd-el a' levét, és azt erezd a' fájó szemben.

62 A' tyukmonynak a' fejerit rosa vizzel és borral elegyitvén kösd a' szemre.

63 Folyó vizi halnak kövérsegevel kend-meg a' szemedet, használ.

64 Az erdei kecskenek epéje mind szemfájasrol, mind halyogról jó, és a' kinek csipas szemei vadnak.

65 Csipas szemben jó uti-fü vizet bocsatani.

66 Salatát gyakorta enni szemnek ártalmas.

67 Chelidonianak levelét vas fazekban meg-főzni mezzel, szemnek igen használ.

68 Centaurea vizet mezben meg-főzni, halyogot szemröl el-veszti.
69 Ha ruta viz kömeny vizzel öszve-elegyittetik, mézzel, jó a' szemnek.
70 Meg-sült tyukmony fejéri opiummal, safrannyal és mezzel egyben töressék, és azt kösd a' szemre.
71 Borban ázott kenyér jó szemnek, ki fájas miatt meg-dagadt.
72 A' nyulnak epéjét mézben elegyitve, szemedet gyakorta véle kenvén jo az halyogrol.
73 A' kömény gyökeret főzd-meg, és annak vizevel, tartsad a' szemedet, használ az halyogról.
74 A' szapora fünek a' levelét törd-meg és tegy hozzá egy kicsiny sót, azt kösd a' veres szemre.
75 *Szem fájásról.* Végy kámfort, gyömbert, galitz-követ, timsót, fekete olajt mindenikét egy egy latot, és végy 20. tyukmonyat, süsd-meg azokat, és szedd-ki a' fejerit, törd jol meg kezed között. Az utan elegyits köziben a' porokat egy medenczében, meg más medenczevel fedd-bé. A' medenczét környüle kend-bé valamivel, hogy az illattya ki nem mennyen. Az utan tedd a' nap fényre, és tartsad egy napon ott, azutan valami edenyben vedd olaját, miképpen egyeb fünek, mellyben osztan eresz a' fajó szemben egy toll szállal. Még ha halyog volna-is, meg-gyógyittya.
76 *Szem fájasrol való viz.* Végy egy fél meszszelyes bögrét, egy nehezek gyömbért, egy diónyi timsót, fél ennyi gálitz-követ, 16 babért. Ezeket törd öszve, és tölts vizet reá, és forrald-meg kenyér héj alatt, azután vess nád-mezet belé, de egy elöszször ne vess sokat. Azután meg-latod a' szemnek gyógyulasat, vess többet-belé, ha szükség. Mert a' nádméz meg-lagyittya a' vizet. Es hogy meg-hül, szürd-meg, tölts üvegben, és az embert fektesd hanyattá, tölts a' szeme vápájaban, és vond két felé a' szeme héját, és addig veszteg feküdgyék, mig a' szeme meg-emeszti a' vizet. Igy cselekedgyél egynehany napig.
77 *Veres szemnek való viz.* Timsót, tyukmony fejérit, álló vizet, euphrasia vizet temperald-meg, és bocsasd belé.
78 *Más azonrol.* Vegy folyó vizet, abban vesd szitalt gálitz-követ, azt egy uj fazékban forrald-meg erössen. Osztán vedd-ki, hadd hüllyön-meg, és hideg lévén, vess törött kamfort belé. Habard-el benne, és tiszta ruha által szürd-meg, és eresz rósa vizet belé, és tölts tiszta üvegben, és jó mind veres, 's mind pecsenyes szemre.
79 *Veres szemröl.* Myrrhát, aszszony ember tejét, ki férfi gyermeket szoptat, egyben temperálni, és üvegben szerzeni, és azt a' fájó szemben bocsatani, meggyógyul.
80 *Item.* Apró bojtorjánt törd-öszve tyukmony fejerivel, és azt kösd a' fájó szemre; meg-gyógyul.
81 *Szem fájasról.* Estve, mikor feküdni el-mégy, melegits eczetet, és azzal mind a' két talpadat mosd-meg, és minden fájdalomtul a' szemed meg-gyogyul.
82 *Ad idem.* A' kinek a' szeme könyvez a' bak-füvet és kapor gyökeret főzze-meg vizben, és azzal kösse, avagy mossa szemeit.
83 *Szem fájasról.* Egy tyukmonyat főzd-meg erössen öregre, a' fejerit kösd egy ruhaban, sózd-meg erössen timsoval, facsard-meg ruha altal. Annak vizével mossad a' szemedet.
84 *Item.* A' cseresznyéfanak a' levelét mosd-meg, és kösd a' vak szemedre.
85 *A' kinek véres a' szeme.* A' kökény fának a' mohát vesd meleg vizben, és szürd-meg ruha között, és bocsasd a' levét a' szemedben.

86 *A' kinek könyvez a' szeme.* Az uti fünek vizevel mossad szemedet, és meggyógyul.

87 *Szemnek vilagossagaról.* A' rutát és fejer ürmöt vesd vizben, hadd allyon hat óráig benne, 's vedd-ki, elegyits-meg egy kis borban, idd-meg éhomra.

88 *Ungventum contra rubedinem oculorum, ab extra liniendum, quod clarificat visum.* Recipe camphoram, tuciam, aleopaticum, aequali pondere, ceram mundissimam parum, et oleum rosarum.*

89 *Recepta probata, et experta pro oculis, albuginem, seu hályog habentibus.* Végy camphort és tuciat egy egy nehezeket; item sarcacollat, lapis calaminarist, vitriolium Romanum szerecsen dio viragot, aloës aleopaticum, myrrhat, cucarom cardiat, timsót, babert, sal Armoniacum és nihilit, mindenikben egy egy nehezeket. Ezeket meg-törjed, és egy meszszely tiszta fejer bort, avagy kömény vagy rosa vizet vegy egy mázos fazekban, és forrald-meg. Azutan hüts-meg, és mikor hideg leszen, a' szereknek porait vesd belé, és azutan tedd a' tüzhöz, hogy ismét meg-hevüllyön, de meg ne forjon. Azutan vedd-ki és töltsed üvegben, és ebböl az hályogos szemben kell bocsátani, és az hályog el-tisztul véle. A' camphor pedig meg nem törik, hanem vagy két csepp olajt kell hozzá bocsatani, és ugy törik vagy olvad-meg.

90 *Aliud ad idem probatissimum, quasi simile.* Recipe sal armoniacum, egy lothot, nil egy lothot, tuciat praeparatat egy nehezéket, camphort, czukor candiait, vitriolium Romanum egy egy nehezeket. Separatim conterantur, et aquis verbenae, euphrasiae, rosae, foeniculi q. s. et praedictae materiae contritae imponantur, et ad solem aliquantum teneantur.*

91 *Fö fájásról való orvosságok.* Keres baratzk magot, törd és szitald-meg, és elegics-el mézzel és eczettel, 's kösd az homlokára. Ugyan azont tészi, ha meg-fözöd a' vad máknak a' fejét, 's reá kötöd.

92 *Más azonról.* Kapotnyakot, csombort, sállyát, egy marok rutát, isópot, szegfüvet. Ezeket fözd-meg jól borban, és az-után, mint a' beteg meg-türheti, mosd-meg az homlokat, és a' két vak szemét, meg-áll a' fö-fájás.

93 *Ugyan azonról.* Vedd a' belénd füvet, salata levelet, tök levelet, mák levelet. Ezeket törd öszve, es ugy, hogyha nyárban lészen, kösd a' fejére, és megállíttya az höséget. De ha ez nem lehetne, csak a' két orvosság-is elég leszen, a' felül irattattak.

94 *Ugy-is olvastam;* hogy az ember fejében négy féle állat vagyon, mellyek rendelve vadnak az vérben, bal felol, ki némelynek ollyan, mint a' viz, ki kék szint mutat. Hátul a' phlegma, ki ollyan, mint a' nyál; jobb felöl cholera, ki sárga szint mutat. Ezekböl immár könnyü meg-tudni, mikor fejében fájdalom vagyon, mellyik nedvességetöl bántatik, és azt könnyü meg-tisztitani pillulakkal, mert mindeniknek vagyon orvossaga, mellyel ötet alá-vontassa az fajó föböl. Az ember nem mehet mindennap a' patikaban. Én szépet és igazat irok ezeknek meg-tisztitására. Apró malyvat, földi bodza tövet, cicoriat, fás-bodzanak belsö héját, örvény-gyökeret. Ezeket mind egyaránt tisztits-meg, fözd-meg borban, és melegen estve igyál benne egy jó italt, és feküdgyél le utánna; megtisztittya minden kétség nélkül.

95 *Fö fájásról.* Timsó, safrany, tyukmony mind székestül, égett bor, eczet, bolus armenus. Ezeket temperald egyben, és fejere kell kötni.

96 *Avagy.* Végy szegfüvet, isópot, 's fözd-meg vizben, azzal mosd-meg a' fejét; meg-gyógyul.

97 *Avagy.* Zab lisztet, kevés tömjén port, édes almat hámozd-meg és törd-meg,

mint a' kovászt, a' meg-mondott két port hints belé, tölts rosa vizet reá és kend ruhára, 's kösd a' fájó före.

98 *A' fejnek micsoda vizek használnak.* Sallya viz, ruta viz, bakfü viz, ménta viz, kakuk fü viz, szeg-fü viz, mák virág viz és salata viz.*

99 *Fö fájásról.* Csepegesd borostyannak a' levet a' betegnek orrában, meg-gyógyul.

100 *[Fö fájásról.]* A' kakuk füvet főzd-meg eczetben, és kösd fejére.

101 *[Fö fájásról.]* Rosa olajjal kend-meg a' fejét, hasznal.

102 *[Fö fájásról.]* Mondola olaj-is jó a' fö-fajasról.

103 *[Fö fájásról.]* Az hagyma levet öntsed az orraba, el-mulik.

104 *[Fö fájásról.]* Ezeket Dioscorides írja: Törj-meg egynehány foghagyma gerezdet és a' leveben márts ruhát, vagy gyapjat, dugd-bé mind a' ket füledet véle; el-mulik a' fö fájás.

105 *[Fö fájásról.]* Kinek kemény képpen fáj a' feje, vegye a' borostyán levelének levét, öntsön hozza olajt és eczetet, kennye meg az orra lyukát véle, azonnal meg-gyogyul.

106 *[Fö fájásról.]* A' fecskenek a' fészkét tedd sárrá és kösd az homlokara a' betegnek; jó.

107 *[Fö fájásról.]* Méntát vagy mustárt eczettel elegyits-öszve, kend-meg fejedet vẽle; hasznal.

108 *[Fö fájásról.]* A' kecske szart törd-meg rosa olajjal öszve és eczettel, 's kend meg a' fejedet véle.

109 *[Fö fájásról.]* A' nap után járó füvet kösd a' fejedre, és a' napon való fö fájást el-mulattya.

110 *[Fö fájásról.]* Fekete és fejér ürmöt főzd-meg jó erös eczetben, szürd-meg ruha altal, és azzal mossad a' fejedet ha faj.

111 *Contra dolorem capitis.* Artemisia, quae est magister herbarum, habet hanc virtutem, quod si habet homo dolorem capitis, debet eam effodere, bene lavare, et ad frusta incidere, et coquere in vino vel aceto, cum radice sua ad unam horam, et per pannum colare, et tandem ex hoc caput lavare, quanto calidius potest, et debet cum panno ligare caput, et ad lectum se ponere, et jacere aut per horam, donec sudorem emittat, et continuabit tribus, vel quatuor diebus, et sanabitur.*

112 *Ad idem.* A' baratzknak a' magvát tisztits-meg, hogy csak a' fejéri, avagy belső széki maradgyon, és törd-meg, tölts égett bort reá, de csak annyit, hogy igen lagy ne legyen, hanem kemény, mint a' tészta. Osztán két szelet kenyeret meg kell piritani, köziben öszve törni tiszta mosárban, és a' vak szemére kötni.

113 *Ad idem.* A' vizi mentanak a' levelét a' viragjaval eddgyütt főzd-meg fejer borban, és azzal kell a' fejet mosni, és meg-gyógyul.

114 *Ad idem.* A' sállyát törd-meg tyukmony fejérevel, és eczettel elegyits-meg, 's kösd a' fejedre.

115 *A' kinek varas a' feje.* A' szarvasnak a' szarvát égesd-meg, törd, és elegyits-meg eczettel, kösd a' fejére; minden varat meg-gyógyit.

116 *Ad idem.* Az ó szalonnának a' kövérit, vajat, viaszt olvazd-öszve, és azzal kennyed.

117 *Ad idem.* Recipe alumen, thus, sulphur, vitriolium, et contere invicem, et redige in pulverem, et postea cum arvina et oleo olivae tere ad invicem, et cum hoc unge caput, et sanabitur.*

118 *Fog fájás ellen.* A' borostyánnak 24 levelét szedd-meg, és mosd-meg, és fejer borban meg-főzzed kenyér héj alatt, és mikor igen forrana, vess egy marok sót

belé, és hadd meg-föni, hogy el-igya a' felét, azutan mosd melegen a' fogadat véle. Probatum est.

119 *A' sziv fogásról.* Végy szarvas gombát egy borsónyit, ragja-meg azt a' beteg és nyellye-el, avagy törjek-meg, és borban adgyak innya.

120 *[A' sziv fogásról.]* A' gyöngy viragot, avagy cziprus viragot hánd egy üvegben, tölts égett bort reá, és azt add meg-innya. Azon haszna vagyon a' rosa eczetnek-is.

121 *Az hagymáz ellen.* A' sarga gyantárt törjék-meg, és borban egy kalanban adgyák meg-innya.

122 *A' ki lélegzetet nem vehet, avagy az nyilalásról.* Vedd a' szarka láb fünek a' viragját, és főzd-meg fejer borban, mind a' ket nyavalya ellen hasznal, ha meg-iszsza a' beteg.

123 *A' ránczos orcza ellen, avagy szömörgös orczáról.* Az eb tejet mikor le-szakasztod, a' melly tej ki jön belölle, aval kennyed haromszor vagy negyszer; jó.

124 *Avagy.* A' földi bodzanak a' meg-ért gyümölcsevel kennyed; probalt dolog.

125 *Item.* A' celidonia tejevel kennyed, az-is jó.

126 *A' bolhák ellen.* Keress földi tököt, főzd-meg a' gyökeret vizben, és öntözd-meg véle az hazat, mind tetü és bolha ki fut belölle.

127 *[A' bolhák ellen.]* Vegyed a' kosnak, avagy rokanak a' fadgyát, és egy uj fazekat kend-meg vele; mind belé mégjen.

128 *Ut homo eunuchus sit.* Recipe vermem qui aestate inter dumeta lucet, vulgo Szent Iván bogarát, et cuicumque bibere dederis ⟨non potest coire⟩.*

129 *[Ut homo eunuchus sit.]* Testudinem seu cochleam capias, et duo cornua abscinde, quae emittit, et da comedere, ⟨. . . . . coire⟩.*

130 *A' gyermek rettenésről.* A' farkas fogát kössek a' nyakara, foga fajasarol-is használ.

131 *Az orbántz ellen.* Kend-meg az orbántzot mezzel, és a' bors füvet meg törven, hints-bé véle; meg-gyógyul.

132 *Kelis ellen.* Az uti fünek és egérfark fünek a' levelét viragostul kell meg törni, és reá kötni; jó.

133 *Giliszta ellen.* Vedd ló ganéjt két ruha között, kösd az hasara, használ.

134 *Az verrel való vizellés ellen.* Egy fö foghagymat törj-meg, vesd mezben, és add meg innya; jó.

135 *Derék fájásról.* A' fodor méntát ásd-ki tövestül, és disznó hájjal törd-öszve, és meg-olvasztván szurd-meg, és annak utanna az hol faj, kend-meg véle; használ.

136 *Suly ellen.* Ó hájjal törd öszve az Isten fáját, kösd a' sulyra, meg-gyógyul.

137 *A' kinek szakalla kell.* Az vakondakot fogd-meg, és meg-égetvén törd-meg. Meg-szitalvan keverd mezben, és azzal kennyed az álladat, elég szakállod nö.

138 *[A' kinek szakalla kell.]* A' fekete ürömnek a' vizével kenegessed. A' viz vitelt pedig Pünkösd havának fogytára fogjad kezdeni.

139 *Has fájásrol.* Főzd-meg a' méntát borban, a' levét idd-meg, a' méntáját kösd az hasadra.

140 *[Has fájásrol.]* A' széles lapunak a' levelét és az apró magvát főzd-meg, és jól meg-törvén kösd az hasadra.

141 *Kö ellen valo orvosság.* A' spárgának, avagy nyul árnyeknak levelét kóróstul fejer borban meg kell főzni, és azzal kell élni.

142 *[Kö ellen valo orvosság.]* Az eb szölöt, mint egy paréjt meg kell főzni, és azzal kell élni.

143 *[Kö ellen valo orvosság.]* A' méh tagadta füvet ha meg-főzöd borban, és azzal élsz, jó.

144 *[Kö ellen valo orvosság.]* A' fejér mályvanak a' gyökere jó annak, a' ki nem vizelhetik.

145 *[Kö ellen valo orvosság.]* Az ökör epéjében való kö-is igen jó.

146 *[Kö ellen valo orvosság.]* A' rókanak a' monya-is jó, ha meg-törli véle a' monyát.

147 *[Kö ellen valo orvosság.]* Fekete, avagy fejer retket szépen meg kell faragni, és négygyé hasitani, egy poharban reggel bé-tenni, fejér bort reá tölteni, és jól bé kell fedni, és ugy tartani. Estve, mikor le-akarsz feküdni, egy szeltet a' retekben meg-enni, és az poharból két avagy harom kortyot reá innya. Ezt minden napon kell mivelni, ki soha bé nem hadgya rekedni, hanem menten ki mégyen az arena avagy kö.

148 *Frantzu ellen.* A' szarvas nyelvü fünek a' levelét borban isoppal főzd-meg, és add meg-innya a' frantzusnak; meg-gyógyul.

149 *Orczának dagadásáról.* Az eleven szenet meg kell törni és szitalni, és égett borral meg-elegyiteni; de valamikor meg-szarad, mind annyiszor kell véle kenni.

150 *Lábaknak dagadásáról.* Az mogyoró fának, és egér fanak a' levelét főzd-meg, és annak meleg vizevel mossad lábaidat; és ha meg-porozod véle, ki-vonsza a' gonosz nedvessegeket belöllök.

151 *Az haj kopasztásról, és szörről.* Vedd az hangya monyat, és kend-meg véle; akar legyen rajta ször, akar ne, elkoppad, és el-vész.

152 *Item.* A' nadalyt fogd-ki a' vizből, egesd meg, és az hamvát elegyitsed eczetben. Valahol véle meg-kened, el kopik a' szöröd, és soha ki nem nö.

153 *Az orczának tisztasagarol.* Vedd a' földi tököt, meg-szarasztvan törd-meg, és vizzel meg-elegyitvén azzal mossad haromszor vagy négyszer orczádat, megtisztul szépen.

154 *Az hideg ellen.* Végy eczetet egy csuporban, egy tyukmonyat törj belé, és sózd-meg erössen, 's azt idd-meg; használ.

155 *[Az hideg ellen.]* A' rutat enni igen hasznos, olajban meg-főzni, és minekelötte read jutna, testedet kend-meg véle; jó.

156 *[Az hideg ellen.]* Az ramunculust, kit sárga viragnak szoktanak hivni, kösse az pulsusára avagy kezére, és el-hadgya az hideg.

157 *Éges ellen.* A ros korpát egesd-meg uj cserépben, és törd-meg jól. Meg-törvén töröld a' meg-egett tagodra, és meg gyógyul.

158 *[Éges ellen.]* Az égett sebet tehen ganejban kell mártani, és azon tartani; hasznal.

159 *Az inyben való izetlen büdösségröl.* Vegy egy loth timsót, két lóth mézet, és a' timsót törve elegyits a' méz közzé, ezzel kend az inyedet és fogadat.

160 *[Az inyben való izetlen büdösségröl.]* A' csuka fogat meg-kell törni és szitálni, egy kis borsot, egy kevés timsót, egy kis mézet véle edgyütt kell öszve temperálni, és azzal kell fogaidat kenegetni.

161 *Minden sebre való irr.* Nyul háj, erdei disznó hája egyben elegyitve ugy, hogy meg-sürüdgyék, és mezben főzd-meg. Annakutanna ürmöt, avagy üröm vizet elegyits belé, és egy óráig keverjed, azután szabadon elhetsz véle minden sebre.

162 *Szömörcsö ellen.* Eb szart, és az földet, mellyre huddozott, főzd-meg a' te magad hugyában, és a' kinek szömörcse vagyon, azt mint egy irat kennye arra gyakorta.

163 *Avagy.* A' tyukmony mikor sül, a' verétekevel kell kenni, az-is használ.

164 *Kelis érlelesröl.* Fözd-meg a' len magot vajban, és kösd az kelisre, és megérleli; de gyakorta meg kell ujitani, ha hamar meg nem érik.

165 *Az ki nem alhatik.* A' belénd fü gyökeret ha méntával öszve törik, és az homlokara kötik, álmot hozz. Ha pedig ez altal el nem alhatik, meg hal az hagymázban.

166 *Avagy.* Vegy fejér tömjent, baraczk magot, és azt törd-öszve. Annakutánna önts egy kevés eczetet belé, kössek az homlokara, el-alszik utánna.

167 *Hogy az uti járásban el ne fáradgy.* Grepaldus azt mondgya, hogy valaki a' sallyát és a' fekete ürmöt maganal hordozza, az utnak faradságát nem érzi.

168 *Darás, és méh maras ellen.* Malyva viz, ugorka, tök, és egyebféle hideg természetü füvek e' fele maras ellen hasznosok.

169 *[Darás, és méh maras ellen.]* A' tehen ganéjt ha eczetben habarjak, és megkenik véle, enyhiti fajdalmát.

170 *[Darás, és méh maras ellen.]* Ha malyva vizet eczettel meg-elegyited, és azzal meg-kened magadat, meg nem dagad a' maras.

171 *[Darás, és méh maras ellen.]* El-futnak pedig a' darasok és mehek az eleven kénkönek füstitöl, vagy auripigmentomtol.

172 *Kigyó maras ellen.* Ha a' kigyo vagy merges parlagi kigyó meg-mar, köttessékmeg a' seb a' maráshoz közzel kezkenyövel vagy szijjal, de csak közzel az sebhez, hogy a' méreg el ne fussa. Az után orvosold ezzel: zöld gyiknak a' fejet, vagy akarmi egyeb mérges állatnak a' fejét erössen meg-süssék, és fellyül az sebre kössék. A' mérget ki-szija ö magában.

173 *[Kigyó maras ellen.]* Efféle marás ellen semmi nincs jobb, sem igazabb orvosság, mint az egér fark, ha zöld, törettessék meg ruha között, és az egyedül köttessek a' sebre, és minden merget ki szija, és meg-gyógyul.

174 *A' ki vizelletit meg nem tarthattya.* Vegy apró bojtorjant, és erössen fözzedmeg a' borban, mig harmad része meg nem apad. Annakutanna vess egy kis sót belé, es azt igya-meg. A' tormentilla és uti fü-is hasznos ez ellen.

175 *Bolondulás ellen.* Törött safranyt az önnön hugyával elegyitve ehomra igyameg; meg-gyógyul.

176 *A' szivnek fajdalma, és lehellés ellen.* Uj ló ganejt, ki még meleg, facsard ki ruha által a' levét egy poharban, és valami levendula avagy menta vizet elegyits köziben, hogy a' szagat meg ne érezze, (cyprus vize-is jó) és azt a' beteg ne tudgya micsoda, igya-meg; használ néki.

177 *A' gyermeken való hurut ellen.* Vegy édes mogyorot, és sütve fözd-meg kömény vizben, és add-meg-innya reggel és estve.

178 *Avagy.* A' kömény vizet téjjel elegyits egyben, és add meg-innya.

179 *Vér has ellen.* Egy tyukmony székit vegyed egy talban, és habarj két pénz árra sáfrányt belé, ezzel kend-meg a' ködökit környül. Annakfelette virágos gyömbért törj-meg, meg-szitalván keverd egy tyukmony székiben, és mezet bocsás hozzá. Ebböl csinaly irat, és hasonlokeppen kend-meg a' ködöködet, reggel és estve kösd reá, meg-gyógyul.

180 *[Vér has ellen.]* Az uti fünek a' magvat szedd-meg, meg törvén szitald-meg, és borban adgyad innya egynehanyszor.

181 *Item.* Kenyer szeltet kell meg piritani, és borral meg öntözni, meg a' tüz mellé kell vinni, hogy meg-pirullyon. Osztán egy felöl mezzel kell meg-kenni, és szerecsen diót meg kell törni, és szitálni, és ugy kell reá hinteni a' kenyeren való mezre. A' kin a' beteghség vagyon, egye meg, és meg-gyógyul.

182 *Aluszékonyság ellen.* Az álom miatt a' ki fel nem serken, annak az aluvó

embernek vedd az haját, egesd-meg, elegyits egy kis eczetben, és egy kevés fenyö viaszat köziben, tedd az orrában; igen fel-serken.

183 *Fakasztó, vagy érlelö ir.* A' füzfa hamvat ó hájjal oszve elegyits-meg, ki-fakasztya a' kilist. Neha a' mirigyre-is szoktak csinálni.

184 *Ször nevelésre való.* Zöld saskat és méhet egess-meg, a' kinek az hamvát myrtus, vagy rosa olajban, vagy ó hájban elegyitsed, és kend-meg az helyet véle.

185 *Item.* Az Isten fájának az hamvat tedd fa olajban egyben temperálván, és azzal kend a' testedet, elég szöröd nö. Nota bene! A' ször nevelö helyet elöször valami éles materiaval meg kell törsölni, hogy ugyan veres legyen, és csak nem a' vér jöjjön-ki belölle, akar vágas hely légyen, akar egyéb; avagy a' nedvességnek bör alatt való meg-fogyatkozás miatt el-hullott volna a' ször, vagy a' termeszet miá valami tagja kopasz, ugy kell osztán meg-kenni.

186 *Arany szin téntát mint kell csinálni.* Vegy kénesöt egy üvegben, és eczetet reá, egy kis safranyt törj közzé, tedd a' füstre; egy hétig jó leszen.

187 *Sár ellen.* Vedd a' kisebbik eb tejet, és törd-meg egy talban, és midön annyi lészen, ki egy dioban térne, tölts tiszta vizet reá, és habard lisztel öszve, és abból süss hat vagy hét ostiát, azt edd-meg, meg-tisztit.

188 *Vér hasról.* A' füzfanak a' berkéjét fözd-meg vízben, és azt add meg-innya; használ.

189 *[Vér hasról.]* Veres rosat fözd meg vizben, azt igya.

190 *A' kinek haja igen mégyen.* Fözd-meg a' torma levelet borban, és azzal mossad az hulló hajat; meg-erössiti.

191 *Vizketeg ellen.* Törd-meg a' tormát, facsard-meg, osztan mézzel temperald egyben, és azzal kennyed testedet.

192 *Sár ellen.* Vakarj fejer bor követ az hordóról, törd jol meg, és szürd-meg tiszta ruha által, avagy igen sürü szita által, és faragj sajtot, kit fejer borban fözd-meg, és mikor jol meg-fövend, add meg-innya, feküdgyék-le, és jól bé kell takarni.

193 *Ingó fogról.* A' tárkonyt fözd-meg eczetben, és mossad a' fogaidat véle, meg-erössiti.

194 *A' kinek igen siró gyermeke vagyon.* Keresse a' varjunak az agya velejét, és azzal kennye a' két vak szemét.

195 *Gelisztáról.* Vedd a' bodza fanak a' belsö héját, önts-meg forróval, és két tál között pároltasd-meg, és kössek az ködöködre; használ.

196 *Etetésröl.* Az rutat enni igen hasznos, még a' kánya-is ezzel gyogyittya magat, mikor valami mérges állatot meg-észi.

197 *Az melly beteg nem alhatik.* Belénd füvet fözd-meg edes borban, és az orrat, száját, ajakat kend-meg véle, el-aluszik.

198 *Avagy.* A' fejér máknak a' magvat forrald öszve tyukmony fejérével, és aszszonyi állatnak a' tejével, kend-meg véle az orrat 's szemét, almot hozz.

199 *Avagy.* A' ki a' nyulnak epejet a' borban meg-ivandgya, addig fel nem serken, mig eczetet nem adnak reá innya.

200 *A' ki vérrel vizellik.* Vegy hat fö foghagymát, törd-meg, és add-meg-innya.

201 *A' ki ágyban vizellik.* A' fekete gyopár füvet fözd-meg borban, és add meg-innya; probalt dolog.

202 *A' kit a' kórság bánt.* A' vakondaknak a' májat süsd-meg, és edd-meg, soha többé az korság nem bánt.

203 *Item.* A' gólyának a' ganéjat fözd-meg borban, és kösd reá.

204 *Vagy.* A' medvenek az epéjét vedd-ki mind hártyástul, és azzal edgyütt kösd-

fel, hadd száradgyon meg. Annakutanna messenek egy darabocskat benne, azt a' borban habarják-meg, és mikor reá jut, igya-meg, és meg-gyógyul.

205 *Más.* Vegy az eger fark fünek virágját, és annak vedd vizét, és mikor el-üti az embert, öntsed a' szájaban és a' füleben, el-hadgya, és többé el nem üti.

206 *A' köszvény ellen.* A' nyulnak a' vérét elegyits borban, és melegits-meg, azzal kennyed.

207 *Item.* A' kigyónak az hájaval kenni igen használ.

208 *Avagy.* Vedd a' földi bodzanak a' gyökerét, és azt törd-meg erössen mosarban. Annakutánna facsard egy üvegben a' levét, azt tésztában bé-takarván süsd-meg erössen a' kemenczében, és onnat ki vévén, azzal kell kenni.

209 *A' ki nem vizelhetik.* A' szapora fünek a' gyökerét borban fözd-meg, avagy méz-serben, és add meg-innya; meg-gyógyul.

210 *Item.* Varju mogyorónak, avagy a' méh tagadta fünek a' viragját fözd-meg borban, és add meg-innya, hasznal.

211 *Avagy.* Apiumot, petreselymet, fejer bort, eger farkat, rontó füvet, csombort. Ezeket oszve kell elegyiteni, és meg-kell innya; meg-indittya vizelletit.

212 *Dühös eb marásáról.* Keress apiumot, és salataval csinald-meg, egyék benne; étetésről-is jó.

213 *A' ki nem emészthet.* A' vad sállyát fejér sállyával edgyutt kenyér héj alatt meg-kell fözni. Annakutánna keres kormot, tyukmony fejerét, mézet; habard öszve, és kösd ruha közt a' fejere.

214 *Avagy.* Apiumot egyek böven salatával; hasznos.

215 *Has fajasrol.* A' cserfanak az hajat meg kell törni, az hasát mezzel meg-kenni, és a' cserfa porral meg-hinteni.

216 *A' melly gyermeknek hasa igen megyen.* A' ködöket mezzel meg kell kenni, és arra tegyenek sallyát, egy kevessé meg-sozvan, ros kenyeret piritsanak, meg asztatvan eczetben, kössék reá; meg-gyógyul.

217 *Gyermek hasa fájásáról.* Vegy makot, és törd-meg erössen, és mikor az förödöböl ki-viszed a' gyermeket, hints-meg az hasát véle. Az után nezd-meg, ha sok szört ki szit a' gyermekből, és almot-is ad néki.

218 *Hogy légy ne legyen az házban.* Vegy edes tejet, és forrald meg komlóval. Valamelly belölle iszik, meghal.

219 *Item.* A' nyulnak az epéjét és kecske tejet tölts egyben. Valamelly benne iszik, meg-hal.

220 *Tetü ellen.* A' rutat törd öszve olajjal, avagy hájal, és kend-meg a' testedet véle; el-veszti.

221 *Item.* A' kén-esöt öld-meg hajban, kend-meg a' testedet véle, vagy ki fut, vagy mind meg-hal tölle.

222 *Item.* A' kén-esöt öld-meg erös eczetben, és azt az eczetet mind kénesövel edgyütt ittasd-fel egy két singni posztó széllel. Azutan szarazd-meg a' posztó szélt, és mint a' lodingot hordozzad a' nyakadban, soha tetü körüled meg nem maradhat.

223 *A' ki kevés bort akar inni.* Keres ros viragot, azt szarazd-meg. A' mennyi borban meg-adod innya, soha többet annal nem ihatik egy helyben.

224 *Avagy.* A' vakondakot fogd-meg, és harom csep vérét valamennyi borban akarod, cseppents; többet egy mulatsagban nem ihatik annál.

225 *A' ki a' bort ki-hánnya.* Egyek három gyöker petreselymet meg.

226 *Hogy soha bort ne igyék.* A' fecskét fogd-meg, megmellyesztvén éges-meg a' tollat, és szep apron törd-meg mosárban, és add meg-innya borban. Annakutanna meg az illattyát-is gyülöli.

227 *Turós lábról.* A' bekát egessék-meg, meg-törven annak a' porával hints-meg lábadat; meg-gyógyul.

228 *Item.* Vegy fejer viaszt, olajt, terpentinát, főzd öszve, és kössed véle.

229 *Dohos száj ellen.* Az apiumnak a' magvát rágja és egye; ez a' lehelletinek nehézségét-is jobb szagra fordittya.

230 *A' ki sokat pök.* Az apiumot petreselyem gyökerrel meg-főzze borban, és az a' pökést, melly a' sár-viztöl szarmazik, meg-alittya.

231 *A' kinek enni nem kell.* Végy gyömbért, eczetet, és harom szem borsot, harom sállya levelet, főzd-meg, és harom nap ély véle.

232 *Avagy.* Végy centaureat, főzd-meg vizben, harmad napig mind estve, s' reggel igyal benne. Meg-kivánod az ételt utánna.

233 *Siketségröl.* A' retket meteld-meg, meg-sózván annak a' levét tollal öntözd a' füleben, mind harmad napig.

234 *Kinek a' keze reszket.* Szamár tövisnek a' vizét igya-meg ember reggel, hogy fel-kél.

235 *Ször féregröl.* Vedd az eger fanak a' levelet, törd-meg erössen, és elegyits hájjal öszve, kend ruhára, és tedd a' sebre, és ki-veszti belölle.

236 *A' ki náthás.* Törd-meg a' szegfüvet, és egy darab hö teglát. Annakutánna egesz egy téglara hintsed a' meg-tört porokat, és boritsad bé magadat.

237 *Torok fajásról.* A' cserfanak a' külsö héjat kell rosa vizben meg-főzni, és egy kis eczettel öszve ereszteni, a' torkát azzal kell mosni.

238 *A' kinek monya széki meg-dagad.* Főzd mézben szegfünek a' viragát, bab lisztet, petreselyemnek a' gyökeret, aszald-meg, meg-törvén főzd-meg, és kösd reá.

239 *Contra surditatem.* Absynthium album cum felle tauri tritum, et auribus injectum dissolvit sonitum, et auditum roborat, et emendat.*

240 *Cyprus fanak szaporitásaról.* Télre kelve szedd-ki helyéröl, áss egy vermet, ragd belé, helyheztessed egy mas mellé szepen. Felyül fedd-bé egy deszkával, a' kire földet hintsed. Kikeletre szedd-ki, és az apró gyökerét meteld-el, és ültesd, hova akarod.

241 *Sáfránynak tartásáról.* Leg-elsöben, mikor a' safrányt el-teszik, hintsenek tölgyfa levelet rea, és hogy rajta el-rothadgyon. Az nem ereszt semmi undoksagot a' földben. Masodszor-is azt mivellyék, mikor meg-horollyák elöször.

242 *Szem fájásról.* Kökeny tövisnek a' viragat és a' mohát (ha viraga nincsen, bar csak a' mohát) mosd-meg hideg vizben, azutan önts-meg borral, 's kösd a' szemedre.

243 *Avagy.* A' fejér ürömnek a' szep zöld levelét kell szedni, és a' fajó szemre kötni.

244 *Csorgó sülyról.* Az arva csalánt meg-kell szedni, kenyer sütés elött a' kemenczében kell vetni, és ugyan azon kenyer sütés elött ki kell venni, meg-kell kéz között törsölni, azutan hétszer kell meg szitalni és azzal meg-hinteni. Probalt dolog.

Némely füveknek hasznairol

245 *Apró bojtorján.* Ha borban meg-főzik, és ehomra meg-isszák, emberben kelevényt és merget, avagy egyeb gonosz fakadást el-veszt. Ha meg-törik, és mézzel elegyitik, és a' sebre teszik, ször féreg ki megyen a' sebböl. Ha vizben meg-főzik, és rühes, varas vagy koszos fejet meg-mosnak véle, meg-vigasztallya.*

246 *Bors fü.* Ha eczetben meg-főzik, és fejet meg-mosnak véle, feledekenysegröl használ.*

247 *Momordicáról.* Ha a' momordicának levelét porrá tészik, és akar minémö sebet véle meg-hintenek, nagy hamarsággal gyógyul. Ha a' levelének vizét veszik, és embernek fogát mossák véle, meg-gyógyul. Ha valaki magas helyröl esett vólna, és meg-sértette vólna magát, a' momordica levelét főzzék-meg borban, és harmad napig azt adgyák innya, a' törött vért ki-tisztittya, és fájdalmát meg-lágyittya. Ha az momordicának olaját vészed, és esztendeig azt fövényben tartod, a' melly aszszonyi-állat (nem mondom természet ellen, hanem) valami okon nem szülhetne, csináltasson förödöt, és meg-förödvén, kennye-meg a' mátrixét és a' vulváját, és annakutánna meleg helyen feküdgyék az urával, és ottan gyermeket fogad. Viszont a' momordicának olaja használ az ember fejének, avagy egyéb testének daganattyáról, ha meg-kenik véle. Mindennémö sebekre, fittyenésekre, és egyeb varaknak el-távoztatására igen használ, mint frantzura, pokol varra, ha meg-kenik véle, és a' leveléből csinált port reá hintik. Ha valamely emberen fegyver vagy szekercze miatt seb esik, ha mindgyárt a' momordicanak porával bé-hintik, harmad napra meg-gyógyul. Ha ki momordicának gyümölcsét olajban tartya, és a' kin a' vér has vagyon, annak adgya meg-enni, meg-szünik.*

248 *Fabaria, bab levelü fü.* A' bab levelü fü az embernek vizelletit meg-indittya, avagy a' kinek agyekában, vagy mellyében kö vagyon, meg-rontya. Belpoklossagot meggyógyít. Ember szemén valo vért és könyvezést el-tisztít. Fülnek fájdalmát meg-álittya. Kórság és méreg ellen-is jó.

249 *Calamentum, vizi-ménta.* A' ki reggel és estve a' vizi-mentának vizét iszsza, belsö szakadasokat meg-gyogyit, embernek mellyében való rutsagokat és nedvessegeket ki szaggatt. Sárt ki-tisztit. Meredeknek ellene all, ember fejenek fajdalmát meg-könnyebbiti, és orczajat meg-ékessiti, ha lugban teszik.

250 *Fejér lilium.* Száraz köszvényt meg-gyógyit, ha meg-kenik véle, rutságos sebeket-is hasonlókeppen. A' kigyó harapás ellen-is jó, ha reggel és estve iszszak a' vizét. A' kit a' nehezség tör, az ellen-is jó, a' sárga virágát ha egett borban tartod, és innya adod.

251 *Cariophylum, szeg-fü.* A' szeg-fü virág vizenek sok hasznai vadnak, mert ha reggel iszszak, fö fajdalmat el-tavoztat. Embernek vizelletit meg-indittya. Követ az emberben meg-ront. Dagadott gyomrot meg-gyógyit. Hideglelest el-távoztat. Dühös sebeket tisztit.

252 *Ökör nyelvü fü vizröl.* Ha ember benne iszik, verét meg-tisztittya. Ha feje veleje meg-bomlott, és megbolondul, igyék benne, meg-gyogyul.*

253 *Chelidonia fü hasznai.* Ha az ember szemét chelidonia vizzel meg-törli, homalyát és halyogot el-tavoztat, és szemét meg-vilagosittya.*

254 *Euphrasia hasznai.* Szemnek világossagát meg-tartya, ha meg-törli véle. Ha bort csinal véle, májnak undoksagat meg-tisztittya.

255 *Plantago, uti fü.* Ha az uti fünek vizet reggel és estve iszod, nedves allatokat ki-tisztit, bélben való poklossagot meg-gyógyit, veréteztet, és lépnek fajdalmat meg-gyógyittya. Hurutot-is ki-tisztit. Kinek szeme meg-dagadt, el-vészi. Kinek ágyeka fáj, meg-gyogyittya, ha kö vagyon benne, el-rontya. Hideg-lelést el-távoztat.*

256 *Aristolochia, farkas alma.* A' farkas alma vizét estve és reggel innya, ember mellyében való kelevényt meg-fakaszt. Hideg-lelest meg-gyógyit. Has fajdalmat enyhiti. Bél-poklossagot meg-tisztittya.*

257 *Majorána viz.* A' melly aszszonyi-allat, ki hideg miatt nem fogadhatna mé-

hében, ha benne iszik, szépen meg-tisztittya, és fogad. Lugban vetni fö fajastol hasznos.

258 *Szeg-fü olajt mint kell csinálni.* A' szeg-fü viragot tiszta fa olajban mind addig kell fözni, miglen mind el olvad benne. Annakutanna egy gyólcs ruha által egy üvegben kell facsarni, és azutan a' nyers virágat a' szeg-fünek kell belé hánni, és a' veröfényre ki-tenni, és meg érvén az has fajó embert azzal kell kenni.

259 *Levisticum.* A' kinek testében vagy csontyában valami sérés vagyon, a' gyökeret a' levisticumnak törd-meg, és ó hájban meg-pergelvén, azzal kennyed a' tüznél. A' kinek a' teste meg-dagadt, és el-sárgult, vegye a' gyökeret, törje-meg toltsön égett bort hozzá, fa olajt és viaszt. Ezeket meg-szürvén, irat csinállyon belölle, és azzal kenegesse.

260 *Ürömnek hasznai.* Ha ki nem alhatik, tegye a' feje alá, és jól el-aluszik. Ha borban meg-töröd, és testedet meg kened vele, sem bolha, sem a' légy meg nem banthat. Az üröm vizét béka epével ha meg-elegyitik, és embernek fülében bocsáttyak, süketségtöl embert meg-ment. Ha az üröm vizet tentában bocsátytyák, a' melly könyvet véle irnak a' moly nem bántya.

261 *Sállya fünek hasznai.* Ha a' sállyát borban meg-mossák, és meg-sózzák, éhomra eszik, hamar jarástól, avagy munkatol esett meredeket meg-gyógyit. Borral öszve a' vizet ha meg-melegitik, és meg-iszszák, embernek tüdöjet, máját és veséjet meg-tisztittya, okadástul-is meg-menti. Ha borban meg-fözik, és meg-iszszak, a' kelevény merget meg-gyógyittya, huruttól-is meg-ment. Viszont kigyó és dühös eb marása ellen-is igen hasznos. Továbbá regulája illyen vagyon, hogy meg kell mosni, és ugy kell véle élni. Arra mondgya Galenus, hogy reggel kell véle élni, és embert korságtól meg-ment, minden tagait megvigasztallya, minthogy salvia cum ruta faciunt tibi pocula tuta.*

262 *Ruta hasznai.* Ha soval elegy borral éhomra meg-éjendik, embernek szivéböl minden gonossagot és mérget ki-üzz. Ha reggel ehomra azonkeppen éjendi, poklossagot, avagy varat nem hagy ember testében nevekedni. Ha gyakorta éjendik, embernek fejét avagy velejet meg-erössiti. Ha a' vizét embernek orraban cseppentik, orra vérét meg-álittya. Ha éhomra iszszak, huruttól hasznal. A' ruta kigyó maras ellen-is jó, ha rea hintik. Az uton-jarónak használ, ha lábat meg-keni véle. Ruta viris minuit Venerem, mulieribus addit.*

263 *Isóp hasznai.* Ha az isópnak vizét éhomra iszszak, embernek mellyet megtisztittya, és szavat meg-hangosittya. Ha borban meg-fözik, és embernek füleben eresztik, meg-vigasztallya. Fog ingasnak fajdalma ellen igen hasznos, ha vizben meg-törik, és véle mossák. Hurut ellen igen jó, ha borban meg-iszszak.

264 *Barba hirci, bak fü.* Ha borban meg-fözik, és meg-iszszak, hideg-lelést meggyógyit. Ha meg-törik, és sebre hintik, a' törött vért igen szépen ki-tisztittya. Ha eczetben avagy vizben meg-fözik, és embernek fejet mossak benne, meggyógyul.

265 *Serpentina, kigyó-tráng.* Kigyó maras ellen igen jó, ha meg-torik, és rea hintik, a' mérget ki-vonsza. A' kiben kigyó vagyon, meg-iszsza, ki-megyen belölle. Valaki véle viseli, kigyó, beka, gyik és minden merges allat tölle el-fut. Ha ember meg-fözi, és meg-iszsza, mindennémö gonosz nedvessegeket meg-emesztet.

266 *Arva csalán.* Ha eczetben és s-ban meg-fözik, és meg-iszszak, embernek gyomrából fergeket ki-tisztit, és minden gonoszsagokat ki-üzz. Ha fa olajban megfözik, és ember testet véle meg-kenik, vérét meg-tisztittya. Ha borban meg-

fözik, hurut ellen jó. Ha a' levelet sóval meg-törik, és sebre tészik, meg-tisztittya, és fergeket benne meg-öl. Mereg és dühös eb maras ellen jó.*

267 *Kender magnak hasznai.* Ha meg-fözöd, és meg-eszed, gyomrodbol minden merget ki üzz. Ha pedig meg-töröd, kigyó marásra igen jó. Ha ki nem alhatik, es benne eszik, jól alhatik utánna.

268 *Kömenynek hasznai.* Ha borban meg-fözik, és meg-iszszak, használ étetés ellen. Ha a' vizet borban meg-iszod, hasznal köszvény ellen. Szemfajastol-is igen jó. Embernek tüdöjét meg-tisztittya, máját-is, és vizelletit meg-indittya, gyomrának hévségét meg-enyhiti, és oldalaban való fajdalmat meg-gyógyittya.*

269 *Egér fark.* Ha éhomra meg-iszszák, belöl való köszvenyt meg-gyógyit. Ha ö magában meg-fözik, és meg-iszszak, vér korságtól igen jó.*

270 *Origanum, fekete gyopár.* Fö fájastól igen jó, ha borban meg-fözik; es ha borban hánnyak, és isznak rólla, viz korsagtól igen hasznos.*

271 *Verbena, szapora fü.* A' ki a' szapora füvet borban meg-iszsza, azon nap a' korság nem banthattya. Ha meg-törik, és a' vizét ember szemeben erésztik, igen hasznos, és meg-gyogyittya. Reggel ha ember benne iszik, meregnek ellene all. Negyed napi hideg-lelést el-allat, és fajdalmát meg-enyhiti.*

272 *Apró mályva.* Hideg-lelestöl jó, ha vizben meg-iszsza.*

273 *Rósa hasznai.* Ha a' rósát, vagy rósa vizét szadban tartod, fog fájástol hasznal. Ha tiszta ruhat martasz belé, és az fajó szemedre tészed, a' vért ki-vonsza belöle, és meg-gyógyul. Ha rosa vizet eczetben töltesz, és a' sebre teszed, meg-tisztittya. Valamelly ember reggel rósa vizet iszik, a' kiben vér korság vagyon, meg-gyógyittya. Fö fájás ellen igen hasznos. A' kinek szája büdös, meg-tisztittya; hasát embernek meg-könnyebbiti.*

274 *Rósa olajat mint kell csinálni.* Egy korsót, vagy fazekat, söt inkab nagy szájú üveget tölts-meg rosa viraggal, es azután tölts fa olajat reája, és a' szájat csinald erossen bé, tedd a' veröfényre; de minden nap egynéhanyszor fel-keverjed.

275 *Piretrum, tárkony.* A' tárkonyt ha meg-aszallyák, és meg-törik, etekben megészik, avagy meg-iszszák, embernek gyomrát meg-tisztittya. Ha pedig akarod, hogy tárkonyod legyen télben, és mindenkor, nyarban a' tarkonynak szeddmeg a' levelét, hand egy nagy szájú üvegben, avagy ón edényben, tölts eczetet reá; egesz esztendö altal mindenkor fözhetsz véle.

276 *Allium, fog-hagyma.* A' ki a' fog-hagymát ehomra észi, embernek mellyet meg-tisztittya, és gonosz nedvességet meg-aszal; de sokat enni nem jó.

277 *Ebulus, földi bodza.* Ha kinek keze, avagy laba meg-sugorodik, földi bodzanak a' vizével kennye, és meg-gyógyul. Ha vizben meg-fözi, és meg-förödik benne, testenek minden törését, és kórságot meg-enyhiti. Okadástól jó, ha gyökerét meg-töröd, és meg-iszod.

278 *Cepa, veres-hagyma.* A' veres-hagymát ha borban soval meg-éjendik, embernek mellyét meg-tisztittya.

279 *Fenyö-mag.* Ehomra enni igen hasznos. Embernek agya-velejét, szemét, melylyét meg-tisztittya. Szavanak, gyomrának, dohos szájanak hasznal; és méreg ellen-is jó, ha meg-föve reggel négy kalánnal benne iszik, a' sérelmet-is megnyommasztya és lasittya. Merges harapásoknak ellene all. Embernek tüdöjet, máját meg-tisztittya. A' gyomornak höséget, forroságát meg-lassittya. Mirigynek fajdalmat enyhiti. Rothat rut keleseket meg-tisztittya.

280 *Csér-fa gyöngy.* Tord-meg, és ehomra idd-meg borban, az hideg el-hagy. Korság ellen igen jó. Köszvenyt és gonosz varat meg-gyógyit, a' kinek torkaban ereszkedik, nyellye-el, meg-gyógyul. Viszont, ha kit vér has bánt, vegye a' le-

velet, és az héjjaban egy keveset, fözze-meg borban tyukmony székével eddgyütt, ki kemennyen sült, és ehomra egye meg. A' kiben giliszta vagyon, csérfa gyöngynek a' levelét törje-meg, és borban igya-meg, használ. Ha melly aszszonyi-allat nem szülhet, igya-meg azon modon. Ha kit a' meredek bánt, ugyan azont cselekedgye. Ha az hét esztendönek elötte valo gyermek meg-észi a' cserfa gyöngyöt, avagy levelét, soha a' kórság meg nem bántya.

281 *Földi mogyororól.* Sulyról jó, ha meg-aszallyák, es meg-törik, borban meg-adgyák innya, avagy vizben, avagy ételben, ha meg-fözik. Korsagtól-is igen jó.

282 *Ménta hasznai.* Ha ki éhomra borban meg-issza a' magvat, azon nap meg nem részegülhet. Ha a' méntát, avagy fejér ürmöt ruhara tészik, a' moly soha meg nem eszi. Ha az ember meg-fözi, és meg-iszsza éhomra, az bujasagot emberben meg-óltya. Ha reggel meg-észi, embernek szája dohat el-vészi. Ha a' sajt közi-ben teszik, es vetik, esztendeig meg nem hadgya veszni.*

283 *Sár-fünek hasznai.* Szemfajasról jó, ha meg-elegyitik egy kis mezzel, fejer borban. Kilentz szemet benne meg-hámozván valaki meg-észi, sárt ki-hányat emberrel. Viz korsagosnak-is hasznal, ha gyakorta él véle.

284 *Szölö-veszszöröl.* Fö fájástól jo, ha az hamvából lugot csinálsz, és fejedet meg-mosod véle, söt embernek haját-is meg-sokasittya. Ha a levelét vizben meg-fözik, és meg-förödik benne, a' betegségnek forroságát el-vészi. Ha nehezkes aszszony szamara meg-fözik a' levelét, és meg-förödik benne, leg-ottan szülhet. Ha vizét vészik, és gyakorta iszszak, szemnek világosságot ad, és homalyt rola el-vészi.

285 *Hoszszu csalán vize.* Sart emberböl ki-tisztit. Régi hurutot ki-szaggatt. Tüdöjében való köveket el-ront. A' kinek torka meg-sebessedik, meg-gyógyittya. Száraz köszveny ellen igen hasznal. A' kinek mellye faj, meg-gyógyittya; estve és reggel kell innya.

286 *Bethonica viz hasznai.* Meg-fözvén a' gyökerét igen erössen, és jó vártatva, mint egy tizen két óráig ne egyek. Annakutanna igyék egy jó italt benne, az ember vizelletit-meg-indittya, követ a' gyomrában el-rontya. Hus között való sárt és vizet meg-gyogyit. Szemet meg-vilagosittya. Fül fajast meg-könnyebbiti. Az hurutot, mind az nagy lelegzettel eddgyütt el-veszti. A' köny-hullatást meg-állittya, és mellyedet meg-lagyittya.

287 *Málywa hasznai.* Ha valaki meg-fözendi vizben, és meg-iszsza, gyermekes aszszonynak tejét meg-böviti.

288 *Artemisia, fekete üröm.* A' melly aszszonyi-allatban meg-hal a' gyermek, és nem szülhetne, avagy uj korsag vagyon rajta, és ha ugyan meg-allott volna-is, tehát a' levelét avagy a' viragát meg-kell borban fözni, és meg-kell ittatni véle, és ottan ki veti a' gyermeket, es meg-tisztittya.*

289 *Pápa fürül.* Ha az ember meg-eszi a' papa füvet, minden feje fajdalmát el-mulattya. Tüdöjenek és májának hasznal. Scorpio ellen-is jó. Hallást szerez embernek a' füleben. Elméjét élesiti. Ha valamelly embernek a' feje meg-fordul, helyere hozza. Feje velejét épiti. Szeme fényét meg-világosittya.

Dicsösség Istennek!

VÉGE

Mutato táblácskája

e' könnyvecskének

A.

Ad clarificandum visum.
Ad clarissime videndum.
Ad recuperandum visum remedium optimum.
Ágyéknak fajdalma ellen.
Agyvelönek erössitese.
Agyvelönek tisztitasa.
A' kinek veres a' szeme.
A' ki sokat pök.
Albuginis oculorum recepta.
Allium.
Alom hozó orvossag.
Aluszékonysag ellen.
Apró bojtorjan hasznai.
Apró malyva hasznai.
Aqua nobilis pro oculis.
Arany szin téntát csinalni.
Aristolochia.
Artemisia.
Arva csalán hasznai.
Aszszony ember tejenek szaporodása.

B.

Bab levelü fü hasznai.
Bak fü hasznai.
Barba hirci.
Béka hogy meg ne marja az embert.
Bél-poklosság ellen.
Bethonica hasznai.
Beteg ha nem alhatik.
Bolondulás ellen.
Bolhák ellen.
Bort a' ki ki-hánnya.
Bort hogy meg-utallya, és soha ne igyék valaki.
Bort keveset a' ki akar innya.
Bors fü hasznai.
Bujasag ellen.
Büdös szaj ellen.

C.

Calamentum.
Capitis dolor.
Cariophyllum.
Cepe.
Chelidonia fü hasznai.
Conceptio facilis.
Contra surditatem.
Cser-fa gyöngy hasznai.
Csorgó sulyról.
Czyprus fanak szaporitasarol.

D.

Dagadásról közonseges orvossag.
Darasnak marasa ellen.
Derek fájásrol.
Disznó labat hideggé tenni.
Dohos szaj ellen.
Dühös eb marásarol.

E.

Eges ellen való orvosság.
Elmenek élesitéseröl.
Euphrasia hasznai.

Ebulus.
Egér fark hasznai.
Emesztesre való orvossag.
Enni a' kinek nem kell.
Erlelö ir.
Etetesröl valo orvossag.
Eunuchus ut sit homo.

F.

Fabaria.
Fakadas ellen.
Fakasztó ir.
Farkas alma hasznai.
Fejer liliom hasznai.
Fekete gyopar hasznai.
Fekete ürom hasznai.
Feledékenységröl.
Fenyö mag hasznai.
Ficzamlas ellen.
Fog-fajas ellen.
Fog-hagyma hasznai.
Fö fajás miatt a' kinek szeme fáj.
Fö fajasrol valo orvossagok.
Földi bodzanak hasznai.
Földi mogyoró hasznai.
Forro betegség ellen.
Fönek el-fordulásáról.
Fönek micsoda vizek hasznalnak.
Frantzu ellen.
Fülnek fájdalma ellen.

G.

Giliszta ellen.
Gjermeke a' kinek igen siró.
Gyermek hasa fájasáról.
Gyermeknek az hasa ha igen mégjen.
Gyermek rettenesröl.
Gyik hogy meg ne marja az embert.
Gyomor dagadas ellen.
Gyomor erössitése.
Gyomor ferge ellen.
Gyomor hösége ellen.
Gyomor tisztitásáról.
Görts ellen.

H.

Hagymáz ellen.
Haja a' kinek igen mégyen.
Hajat mint kell sokasitani.
Haj koppasztásról.
Hallást szerezni ember fülében.
Hályogról való szerszám.
Hályogról való viz.
Hályogos és pecsenyés szemröl.
Halyogos szemre való szerszam.
Homalyos szemröl.
Has fajasrol.
Hasnak könnyebbitése.
Hideg-lelés ellen.
Holt gyermeknek ki viteleröl annya meheböl.
Hoszszu csalan viznek hasznai.
Hurut ellen.
Hus között való sár ellen.
Hydropisis cura.

I.

Ingó fogról.
Inyben való izetlen büdössegröl.
Isópnak hasznai.
Izzasztó orvosság.

K.

Kelevény ellen.
Kelis ellen.
Kelis érlelesröl.
Kendermagnak hasznai.
Kéznek meg-sugorodása ellen.
Kigyó hogy meg ne marja az embert.
Kigyó marás ellen.
Kigyót emberböl ki-üzni.
Kigyó-trang fünek hasznai.
Kö ellen való orvosság.
Kömeny magnak hasznai.
Könnyü gyermek szüles.
Könyvezö szemnek orvossága.
Köszveny ellen.
Kórság ellen.
Koszos fej ellen.

L.

Lábaknak dagadásarol.
Lábnak meg-sugorodasa ellen.
Légy hogy ne legyen az hazban.
Légy hogy ne bantsa testedet.
Lelegzetet a' ki nem vehet.
Lepnek fajdalma ellen.
Levisticum.
Ló halyog ellen.
Lugot fej mosasra hasznosat csinalni.

M.

Magas helyröl való eses miatt törött vérnek könnyü orvossaga.
Májnak undoksaga ellen.
Majnak tisztitasaról.
Majorana viznek hasznai.
Mellyben valo keleveny ellen.
Mellyben embernek rutsaga és nedvessege ellen.
Mellyednek lagyitasarol.
Mellynek fajdalma ellen.
Mellynek tisztitasarol.
Méh marás ellen.
Menta fünek hasznai.
Mereg ellen.
Merges allat hogy meg ne marjon.
Merevet ellen hamar jarastól és munkatol.
Mindenféle sebre való ir.
Malyva fünek hasznai.
Minden sebre való orvosság.
Mirigy ellen.
Moly hogy a' könyvet és egyebet ne bantsa
Momordicanak hasznai.
Monya szcki a' kinek meg-dagadt.

N.

Natha ellen.
Negyed napi hideg-leles ellen.
Nehezség ellen.
Nyers sebre való orvossag.
Nyillalasról.

O.

Oculi lachrymosi.
Oculi lippientes.
Oculi sangvinei.
Oculorum caligo.
Oculorum claritas.
Oculorum defluxus.
Oculorum dolor.
Oculorum maculae.
Oculorum mundificatio.
Oculorum pruritus ex sanguine recepto.
Okadás ellen.
Ökör nyelvü fü viznek hasznai.
Oldal fájdalom ellen.
Orbántz ellen.
Orczának dagadásáról.
Origanum.
Orra vérének megállitása.

P.

Pápa fünek hasznai.
Pecsenyés szemröl.
Pili ut in oculis non crescant.
Phlegma ellen.
Piretrum.
Plantago.
Poklossag ellen.
Pokol varr ellen.
Pro visu optimum experimentum.

Q.

Qui non bene videt optimum experimentum.

R.

Rantzos orczanak orvossaga.
Reszegség ellen.
Reszketö kezeknek orvossaga.
Rosanak hasznai.
Rosa olajt mint kell csinalni.

Rothat kilisek ellen.
Rutának hasznai.
Rüh ellen.

S.

Safranynak tartasaról.
Sajtot esztendeig vesztes nélkül tartani.
Sallya fünek hasznai.
Sár ellen.
Sárfünek hasznai.
Sárnak ki-hanyasarol.
Sargasag ellen.
Scorpio marasa elen.
Sebben való fereg ellen.
Sebes szemnek kivül való ir.
Sebnek hamarsaggal valo gyógyitasarol.
Sebre való ir.
Seb tisztitó viz.
Sérés ellen.
Serpentina.
Siketsegröl.
Suly ellen.
Szakadas ellen.
Szakál növesröl.
Szaraz köszvény ellen.
Szapora fü hasznai.
Szeg-fü hasznai.
Szeg-fü olajt mint kell csinálni.
Szeme a' kinek fö fajas miatt fáj.
Szem fajasrol való leg-job orvossag.
Szemnek dagadása ellen.
Szemnek vilagossagarol.
Szemröl valo orvossagok.
Szemröl valo viz.
Sziv fogásrol.
Szonak hangosságárol.
Szölö veszszonek hasznai.
Szömörgös orczarol.
Szomorcsö ellen.
Ször feregröl.
Ször koppasztasról.
Ször nevelésre való orvossag.
Szülesben kinlodo aszszonynak orvossaga.

T.

Tarkonynak hasznai.
Tarkonyt esztendö altal tartani.
Tetü ellen valo orvosság.
Torok fajasrol.
Törött tagoknak orvossaga.
Törött vérnek tisztitasaról.
Turós-lábról.
Tudönek tisztitasarol.

U.

Uj korsag ellen valo orvosság.
Ungventum contra rubedinem oculorum.
Uti fünek hasznai.
Uti jarasban hogy el ne faradgy.
Uton-járónak könnyebsége.
Ürömnek hasznai.

V.

Varaknak el-távoztatasa ellen.
Varas fejnek orvossaga.
Velönek epitese.
Verbena.
Veres hagymanak hasznai.
Vér hasrol.
Veres szemnek valo viz.
Veréteknek való orvossag.
Vér korság ellen.
Vernek meg-tisztitasaról.
Verrel való vizelles ellen.
Vesenek tisztitasarol.
Vizketeg ellen.
Viz korsag ellen.
Vizelleti ha kinek fel-akad.
Vizi mentanak hasznai.

Vége ezen könyvecskének.

O.A.M.D.G.

MEGPRÓBÁLT DOLGOK

1607—1758

1 *Szemnek veressege es dagadasa ellen. Item halyok ellen.* Harom avagy negy tyukmony feyieret ved az talban, tegy egy darab timsot bele, ves egy kis megh szitalt vereb ganetis bele, es az tyukmon feyieret mind addigh habard mégh megh kel, es ha megh kel, annak levet tölcz a szemben, az tarajat kösd felyül reaja, megh gyogul, ha egy nehanszor elsz vele.

2 *[Halyogos es veres szem.]* Az tyukmonyat melegen mihelt az tyuk toyia, ted erös etzetben egy czuporban es tarczad abban tizen eötöd napigh. Az tyukmonynak külsö kemeny hea megh emesztodik az etzetben, az belsö hartyaja megh marad, a' szeki megh kemenyedik, az feyeiere vizze valik. Ennek azert az hartyajat fogkaszd megh, es az feyieret ved üvegben es azt boczatkasd az halyogos es veres szemben.

3 *Az kinek szeme be ragad.* Messe vekonyon a' szalonna szöldit, öntözze megh rosa vizzel avagy borral, es azt kösse a' szemre lagan, hogy pilloghasson alatta.

4 *[Halyogh.]* Zür hay, ha vastagh az halyogh, ha vegkony, feyier lud hayiat boczasgas bele.

5 *Contra albuginem.* Alumen usti ossis sepiae sacchari candi albi granum 1 misce, fiat pulvis subtiliss ex quo singulis diebus per canales insuffletur in oculos. Probatum.*

6 *Contra lippitudinem.* Saccharum candiae, vitriolum album Romanum et aqua putealis.*

7 *Contra obstructionem ventuli.* Ut alvus laxetur et ex intestinis feces jam diu subsistentes, atque corpus aggravantes expellantur opus omnino est humectatione, ideoque vesperi eo tempore, quo eundum erit cubitum, bibendum est oleum olivarum mixtum optimae cerevisiae calefactae. Mane autem sequentis diei ex officinae pharmacopaei petenda erit placentula, una atque altera de succo rosarum in rotulis post cuius receptionem et esum abstinendum est a cibis ad horas tres vel quatuor. Probatum Vitebergae Anno 1607.*

8 *De febri quartana.* Az szenanak az porabul czinaly förödöt es haromszor förözd megh az beteget benne, ackor mikoron az hidegh rea akar jöni. Probatum.*

9 *Pro hepatis calidioris refrigeratione.* Accipe radices cichorij et impone in vinum album mansuetum vel tenue duas uncias in mediam mensarum bibe sive a prandio, sive ante juvabit. Probatum.*

10 *Az kinek az fogat iz eszi.* Vegyen 15 szem buzat es 15 rost, 15 borsot, 15 szem szekfüvet, egy kis timsotis. Ezeket mind öszve kel törni es mezben megh kel fözni, mellyel minek elötte az inakat, fogakat megh akarna valaki kenni, az

elött igen ki töröllye az veret az inyenek s ugy ellyen vele egy nap haromszoris. Probatum.

11 *Ha azt akarod, hogy az fejer caposta plantad jo legyen, ezt czeleködgyed.* Nagy hetben, mikoron az földet megh asod avagy megh capalod, minek elötte el vetned, szitaly hamvat az megh kapalt földre, vesd el, boronald el, es annak utannais szitaly ⟨fely⟩ fellyül rea hamvat, es sem balha, sem hernyo megh nem eszi. Probatum.

12 ⟨Ve⟩ *Aszszony ember ver folyasa ellen.* Az czerfanak az hejat, mely belsö hartyajanak mondatik, fözd megh fejer borban kenyer hey alat, es azt igya, megh gyogyul. Probatum.

13 *Ez illyen aszszont az verfolyas utan czoklas szokta követni.* Azert vegy fekete üröm gyökeret, kemeny gyökeret avagy levelet, es az fejer ürömnek levelet törd egyben es mezben fözd megh, ad megh innya, megh gyogyul. Probatum.

14 *Gelesztat ki üz.* Az uaradicz levelet fözd megh borban avagy teyben, ad innya, a galisztat ki uzi. Probalt dologh.

15 *Oltvart megh gyogyt.* Megh szürt fenyö viaszt, oh hajat, vajat, kenesöt, ⟨timsot⟩ crispant, galics követ, szerecsen diot föz egyben erössen, es vele kenyed, megh gyogyul. Probatum.

16 *Verul nincs job.* Lorom, azaz edes lapu. Mint tiszta buza lisztet, mezet, temsot, az loramnak az maghvat megh szitalni, oszve timporalni, porcsint, de ugy, hogy az lorammat az tuznel megh kel szutni mind korostul, az maghvat ki kel szepen veni, megh kel szitalni, oszve kel ez ot felet habarni, de ugy kel osztan fanyasot [!] neki csinalni, lapossan faraghni, rea kel osztan az tesztajat haytogatni, az tuznel szepen megh kel szutni, de csernaval kel rea tekerni, szurun, hogy ki ne szakagyon.

17 *Ver hasrul.* Az porczint fözd megh ⟨vizben⟩ mizben, [. .] ostan megh ismet az tört timszoval tolcze megh az ködöket ⟨tol⟩ az mizben tör porczinnal kosse be mind az egisz hassat.

18 *Az nyilallasrul.* Tyuk mony fejereben habard bele az görögh szappant s iget borban es egy potur ara temejent, azokat tymporad oszve, s közd az nyilallasra, utraque sut probata.

19 *Sajfajasrul valo orvossagh.* Borsot, crispant ⟨tis⟩, timsot mizben együtt kavarni kell, de töbnek kell a borsnak lenni, s ved a szadban, tarcz rajta, s pokd ki az utan, hogy szokaigh rajta tartod, megh gyogyul, ha a fajos szajjad rajta tartod. Probalt dologh igazan.

20 *Pthrücsök ellen valo orvossagh, kinek füleben bujik.* Hal epejet, gaczi [?] epejet, lud epejet csinald eget borban, eczetben (boczasd orraban, füleben civen), kilencz szem borszott, fogh hagymatis annyit. Igaz probalt dologh.

21 *Korszagh ellen valo orvossagh.* Harszfa viragh vizet vegy, tölcz egy palaczkban, ismet kerti rutat, egy uy födön tüznel aszald megh, s törd megh jol, ugy hogy porrá legyen. Megh törven ted az palaczkban, avagy üvegben a megh tört aszszu rutat, zavard megh, ad innya, es az orra lyukaiban tegy nyers rutat, ezt probald haromszor vagy tobször, el hadgya. Probalt dologh nyilvan.

22 *Vini foetidi et corrupti emendatio.* Vinum foetidum et corruptum emendatur, si pro vasis magnitudine justa portio mundi tritici ex sacculo in eo suspendatur, et exinde retrahatur. Quae quicquid erit foetoris ad se alliciet, ac ita vinum syncerum et clarum redect Author Mezaldus. Probatum.*

23 *Vinum citissime vertitur in acetum.* Si statim velis vinum convertere in acetum, projice in illud sal cum pipere et fermento sub acido confusum et id celerrime praestabit.*

24 Si properantius perfici velis, laterem aut calybis partem ignitam semel atque iterum in vas demerge, aut raphani radices vel inmatura alespila, corna plora et prunula. Idem praestabit Caryophilata Mezeldus.*

25 *Ut vinum palato arrideat.* Vinum palato arridebit et cum odore, colore placebit, si malum medicum, sive Cytrium, Caryophilas nude in compunctam [et ar] ita in dolio suspendatur, ne vino attingat. Sic nullum saporem vapidum aut mucidum contrahit. Mezaldus.

26 *Gyomor dagadasrul.* Az bor üromnek viragat szed megh, bor szeprüben gyömberezd megh, vess mizet bele, kend megh a gyomrat mizzel, közd rea, had legyen rajta harmad napigh. Probatum.

27 *Follyo orbanczrul.* Len magott törd megh egy rez mosarban, az listit keverd fa olajban, kend ruhara, közd rea.

28 *Item.* Tejfelben keverd jo fele szafranyban ⟨közd⟩ kennyed tolluval. Probata sunt. etc. etc.

29 *Si infanti dormienti paris* [!] *longitudinis.* Cucurbita vel etiam cucumis in lectulo adiungatur et febricitaverit, mox a febri liber erit. Semen ⟨....⟩ cucurbitae urinae acrimoniam contemperat et eandem mediocriter provocat.*

30 *Raphani* radicula tusa Lunosis imposita prodest, sigillata tollit et contra viperarum morsus auxiliatur.*

31 *Cardus benedictusnak hasznai.* Dicitur alias Atractylis. Calefaciens et resiccans [....?] secundo et simul expurgans ac aperiens. Venenis omnibus resistit et pestilentibus morbis auxiliatur si tempestive propinatur. Curat et quartanas ac inveteratas et diuturnas alias febres. Viscera, hepar ac ventrem [?] ab obstructionibus liberat, ventriculo quembilis infestat, confert eiusque dolores praesertim vitio ventriculi supervenientes sepit, ventris lumbricos interemit ac expellit, tormina sedat, sudores movet, urinam cit restriticis ac calculosis prodest Lenum ac laterum dolores mitigat.*

32 *Csengü fü olajt igy csinald.* Ved a' csengöfunek tetejen valo viragat, es gyenge levelet, mikor erni akar, vagy harom markot, vagy kettöt, az mennyit akars csinalni. Vesd a' csengö füvet, szagos jo borban kettös fazekban, sajat be dugvan, erossen fozd megh, egy vas fazekban tolcz vizet, egy mazos korsoban vagy peleh fazekban, vagy szelenczeben ted bele az csengö füvet, dugd be a' szajat vagy kovet tegy rea, hogy fel ne vesse az viz. Lassu szennel forrald fel, de elöször harmad napigh asztasd az borban az csengö füvett, hogy megh fozod, faczard ki, ves uy csengö füvet bele megh annyit, az mint elöször, aztasd ismet azon borban harmad napigh. Fözd megh kettös fazekban es szaporicz megh az harmadik forrasaban az bort, azt az harmad fozest igy miveld: tölcz uy csengö viragot bele, ha bortis szaporicz az utan, ves harom dragmanyi terpentinat, az az 18 magyar nyomoni szep terpentinat, ves fa olajt, righi ti[. ?]at hat unciat, fel meszellyel, mint harom tyukmon hej⟨jal⟩ban mennyi ferne, ves törött safrant bele negy penz nyomonit, fozd megh együtt kettos fazekban, elly vele. Haszna: Jo korszagot vele kenni, emesztetlenseget, hidegh gyomrot gyogyit, agyeknak, hojaghnak, köldoknek fajasat lagyittya, vizeletet indit, ha kenik vele.

33 *Ruta olajj.* Az rutat meteld megh, tord megh, vesd egy peleh szelenczeben, tolcz fa olayt rea, egy vas fazekban tegy vizet, ted ebben az szelencze rutat, be fed egy küvel nyomtasd az vas fazek vizben az szelenczet, lassu szennel fözd, hogy fel for, faczard ki, ves uy rutat ezen olajban, ismet ezt haromszor miveld, faczard ki az rutat, tolcz üvegben vagy peleh palaczkban, ted a' napra, elly vele. Haszna. Igen jo vele colicat, haszfajast, tekerö csömört, inak szaka-

dasatt, le esett kezeket megh gyogyit, aszszonny ember hasatt kend, a' ki szült, a' matrajat megh gyogyittya.
Jo cristellt ebbul csinalni, fozd megh a' silva leben a' figet, szekfüvet, lu heret, ezt faczard ki, tölcz ruta olajt bele, az christelben ad fel neki hatul.
Majoranna olajt igy csinald . . . .*

Utószó

A szegedi *Adattár XVI–XVIII. századi szellemi mozgalmainak történetéhez* című sorozat jelen kötetével azt a hagyományt kívántuk folytatni amelynek célja visszavonult vagy már nem élő kutatók gyűjtésének megmentése, több évtizedes fáradságos munkájának hozzáférhetővé tétele. Herepei Jánost, Jenei Ferencet, Veress Endrét és Iványi Bélát követően ezúttal báró Radvánszky Béla hagyatékának egy töredékéből kísérlünk meg a magyar szellemi örökség fontos részét képező területről, a népi orvoslás tudományából egy töredéket közreadni.

Radvánszky Bélának e század elején tervezett kiadásra szánt gyűjtése (ill. kiadástervezete) közel egy évszázadig porosodott érintetlenül a Magyar Országos Levéltárban (OL, P 566. Radvánszky család sajókazai lt., 97. cs. XIV. cs.), míg Jankovics József rá nem bukkant kutatásai során, s fel nem hívta e sorozat szerkesztőjének, s e kötet sajtó alá rendezőinek figyelmét eme elfeledett becses gyűjteményre. Az utószóban elsősorban a kiadás körülményeiről, céljáról, a kötet felépítéséről, a kiadási elvekről szeretnénk röviden szólni, hiszen nem lehetett célunk az itt publikált orvoslókönyvek értékelése, helyük kijelölése az orvostörténeti irodalomban, egymáshoz való viszonyuk részletes elemzése.

Először néhány szót a Radvánszky-féle tervezetről. Az Országos Levéltár Radvánszky család levéltára hagyatékban a *Régi magyar orvosságos könyvek másolatai* című kötegben a feljegyzések között találunk egy lapot TARTALOMTERVEZET megjelöléssel, az alábbi sorokkal: „Régi magyar orvosságos könyvek vagy Házi patika könyveknél a bevezetés csak a kéziratok leírására, kormeghatározására, ha írójuk ismeretes, azokról adatokra szorítkozik, azután indokolva, miért szükséges ezeket kiadni. – A nyomtatással egyidejűleg megírni külön: Házi gyógyítás és babona a XVI. és XVII. században." Egy másik lapon: Házi Történelmünk Emlékei

Közli
Br Radvánszky Béla

⟨Harmadik Osztály
Leltárak és Hagyomány jegyzékek⟩

Negyedik Osztály

⟨Házi Orvosságos és Régi magyar Orvosságos könyvek
könyvek⟩ Részletes Tartalomtervezet

Ez utóbbi tervezetnek nyoma sincs. Egy elkezdett tartalomtervezetet, illetve sorrendet találunk az egyik lapon, részletes ismertetés azonban nem szerepel a feljegyzések között.

Ez: IV. Osztály.

1. Házi Orvoskönyv XVI. századból (146 fol. lap)
2. Lóorvoskönyv XVI. századból (5 fol. lap.)
3. Lóorvoskönyv írta Máriássy János 1614. (34 fol. lap)
4. Lóorvoskönyv írta Révay István (47 fol. lap)
5. Néhány ráolvasás.

Hogy pontosan hogyan kívánta ezt a kötetet felépíteni, nem dönthető el. Megfigyelhetünk olyan törekvést is, mintha a lóorvoskönyveket külön fejezetbe szánta volna, s még számtalan szórványreceptet is összegyűjtött. A feljegyzések között rábukkanunk még különböző orvoskönyvek címére is. Hogy ezek közül tervezett-e még másokat is az itt szerepelteken kívül közzétenni, nem tudjuk. Annyi bizonyos, hogy a Radvánszky Béla által leírt vagy leíratott kéziratokon nem mindenütt találjuk az összeolvasás tényét jelző szignatúrát. Már az összeolvasó munka is abbamaradt, mint ahogy a bevezetés sem készült el, és a tervezet is csak tervezet maradt. Hogy a majdnem kész kötetterv miért maradt kéziratban, nem tudhatjuk. Minden bizonnyal Radvánszky halála (1906) hiúsította meg e munka megjelenését, hiszen a kötettervezet egyes fejezetein 1905-ös összeolvasási dátum is látható. Mint ahogy nem tudhatjuk azt sem, hogy Radvánszky hű segítője, R. Kiss István, aki a kiadástervezetről hírt ad (ItK, 1903. 85.), s részt vett az átíró, illetve összeolvasó munkálatokban, a későbbiekben miért nem folytatta mestere munkáját.

Radvánszky Béla több évtizedes kutató-, gyűjtő- és kiadói munkájának fontos része e tervezet. Szorosan beletartozik a *Magyar családélet és háztartás a XVI–XVII. században* című kötetek családjába. Kultúrtörténeti, orvos- és gyógyszertörténeti szempontból is egyedülálló volt e vállalkozása, hiszen ilyen nagyszabású törekvésre nemigen találunk példát az elmúlt évtizedekből. Közel húsz önálló, illetve valamely Herbáriumhoz kötött, hozzátoldott receptgyűjteményt szedett össze. Talán azért is hangsúlyoznunk kell Radvánszky Béla válogatásának fontosságát, mert ezek a kéziratos orvoslókönyvek nem tudós szakkönyvek a szó szoros értelmében. Többségük másolat (az egyéni alkotást sem zárva ki), hiszen olyan könyvek is szerepelnek e gyűjteményben, amelyek láthatóan több helyről másoltattak, állíttattak össze, s több év vagy évtized munkáját, keze nyomát viselik, örökítik meg. A másolatok zömmel XVII. századiak.

Az orvoslókönyvek leírása nem mind Radvánszky Bélától származik, az összeolvasás, jegyzetelés az ő keze nyomát őrzik. Az összeolvasás dátumát, ahol ez megtörtént, mindenütt megtaláljuk. A legelső 1888-ból, a legutolsó 1905-ből való, a legtöbb a kilencszázas évek első éveiből. A kéziratban felfigyelhetünk Radvánszky néhány utasítására, amelyeket a majdani nyomdásznak szánt, így például a Lóorvoskönyv a XVI. századból című fejezet előtt a következő utasítást olvashatjuk: Tájékoztatásul az itteni kéziratból egy ⟨lap⟩ egészen beírott lap körülbelül egy nyomtatott lapot ad ritkított garmond ant. betűvel, olyan alakban, mint *Magyar családélet és háztartás* című munkám.

Kérdezhetnénk, miért nem a Radvánszky által tervezett címek egyikét (Régi magyar orvosságos könyvek vagy Házi patika könyvek) választottuk kötetünk címéül. Úgy gondoltuk, találóbb és szemléletesebb, ha a kötet közel egyötödét kitevő egyik „könyv" címét emeljük ki. (E kiemelés közvetve Radvánszkytól ered.) Az alcím pedig többé-kevésbé magában foglalja Radvánszky Béla címtervezetét. „Könyv" értelemben itt és a továbbiakban az egyes orvoslókönyvek értendők, amelyekből kötetünk tizenhat különböző kéztől származó kéziratot tartalmaz.

Hogy Radvánszky miért éppen ezeket az orvosságos könyveket választotta, ma már kideríthetetlen. Mai szemmel nézve talán nem lenne mindegyik közlésre érde-

mes, nagyon kevés – különösen betűhív – szövegkiadás áll a kutatók rendelkezésére. Az ilyen típusú könyvek kiadása még csak meg sem közelíti a régi magyar szakácskönyvek kiadási divatját, holott nem kevésbé értékesek, holott kultúránk fontos része, hozzátartozott – mint ahogy ma is hozzátartozik – mindennapi életünkhöz. Egy nép kultúrájának, kulturáltságának, fejlettségi fokának hű tükörképe és mutatója a test, a lélek egészségének megőrzése és ápolása, a természethez (növények, állatok, természetfeletti erők), környezetéhez való viszonya.

Megtartottuk a Radvánszky-féle kiadástervezetet, nem akarván egyik vagy másik „könyvet" (ha kevésbé értékes is) önkényesen félretenni, tiszteletben tartván Radvánszky elképzelését. S talán éppen azért, mert az itt közölt könyvek színvonala hullámzó, jellemző képet alkothatunk, hű keresztmetszetet kaphatunk a XVII. századi házi orvoslásról, az akkori idők mindennapi gyógymódjairól. Hiszen a szegényeknek szánt receptektől kezdve akadnak a lajstromban fejedelemasszonynak, nemesasszonynak leírt, összeállított receptúrák, sőt könyvek is szép számmal.

A kéziratak, hangsúlyoznunk kell, nem az egyetemet járt orvosdoktorok munkái, bár iskolázott, latinos műveltségű szerzőket találunk köztük (ez a nyelvezetben, a receptek színvonalában is jól megfigyelhető, nyomon követhető), mint ahogy primitívebb nyelvezettel és írásképpel is találkozunk. A könyvek többsége tehát – bár egyes receptjeik humanista hagyományokon is alapulhatnak – leginkább a házi mindeneskönyvek kategóriájába tartozik.

Az egyes recepteskönyvek felépítése is eltérő. Zömmel orvosságos recepteket tartalmaznak, bár tisztán orvosságos könyv nincs közöttük, ha nem is rendszerezetten, itt-ott rábukkanunk az állattartás és növénytermesztés, kertészeti ismeretek mellett kozmetikai, fodrászati és egyéb szépségápolási javallatokra is. A könyvek típusukat tekintve is többfélék. ABC-be rendezettek, rendezetlenek, fejezetekre bontottak, tartalommutatóval ellátottak, s anélküliek. Vannak főként emberorvosló, s főként állatorvosló (főleg lovakról szóló) könyvek. De az embert gyógyító receptek között is előfordulnak elszórva állatgyógyászati, kertészeti és más „vények".

A receptek vagy javallatok a gyógyítás mellett felölelik a háztartás, valamint a ház körüli munkák szinte valamennyi területét. Évszázados tapasztalatok halmozódtak fel bennük, öröklődtek, hagyományozódtak nemzedékről nemzedékre. Olvashatunk mezőgazdasági, kertészeti tanácsokat, mikor, melyik évszakban, sőt napszakban érdemes valamit elvetni, hogy bőven teremjen. Ezek a tanácsok gyakran csillagászati megfigyeléseken is alapulnak; s az akkori gazdaembereket termesztési, metszési, állattenyésztési, fagy és mindenféle kártevők elleni hasznos útmutatókkal is ellátták. De nem hiányoznak a háziasszonyoknak szóló befőzési tanácsok, a gyümölcsök téli tárolására vonatkozó megszívlelendő utasítások, mint ahogy nem maradhatnak ki a vadászembereknek-katonáknak fegyverük karbantartását, a méhészeknek méheik helyes gondozását javalló ajánlások, de a borászkodókat is ellátják ezek a receptek néhány hasznos tudnivalóval, hogyan ne ecetesedjék meg a bor, hogyan lehet a hordót tisztán tartani, a bort festeni, ha nem eléggé vörös színű, hogyan hasznosítható a borseprő stb. (Gyakori gyógyászati alapanyag volt!) Egyéb praktikus tanácsok, mint például a tintakészítés, bolhaűzés és mindenféle csodás szerek sem hiányoznak. Nem szabad megfeledkeznünk az akkori kor egyik legbecsesebb állatának, a lovaknak orvoslásáról sem. Az emberorvosló receptek mellett ezek foglalják el a gyógyításban a legfontosabb helyet.

Figyelemre méltó az a szemléletmód, amit az egyes kéziratokban a népnek a babonához (mert nem kevés azoknak a recepteknek a száma, amelyek kizárólag babonás elemeket, ráolvasásokat tartalmaznak), növényekhez, állatokhoz, a természethez való viszonyában láthatunk. A pogány elemekből álló, babonás ráolvasástól, hiedel-

mektől kezdve a tudományos jellegű, klasszikus szerzőktől eredő (Galenus, Plinius, Avicenna, Dioszkoridesz, Magnus Albertus stb.), középkori közvetítéssel átvett tudásanyagot őrző receptekig széles a skála. Igaz, például Vesalius, Paracelsus nevét hiába keressük. Tisztán herbáriumos könyv sem szerepel ebben a válogatásban, bár egyes növényeket itt-ott botanikai pontossággal írnak le.

Az e könyvekben szereplő növények közül természetesen sok a hatástalan, sőt olykor mérgező is, ugyanakkor sokuk ma is elismert gyógyászati alapanyag. Egyes növények gyógyító hatása mélyen az emberi tudatba ivódott több évszázados megfigyelésen és tapasztaláson nyugodott.

E receptek kipróbálását magától értetődően nem javasoljuk (annak ellenére, hogy egyesek ma is élnek a népi gyógyászatban), olvastukkor gyakran beleborzongunk, hogy a gyógyítás címszava alatt az akkori emberek milyen „pirulákat" nyeltek le, milyen kínokat állhattak ki e különféle kenetként, írként, flastromként alkalmazott gyógyszerektől. A lógyógyászati tanácsok is olykor inkább kínzásnak, semmint gyógyításnak tűnnek. Holott ezek a sokat próbált orvosságok (egyesek szentül állítják, hogy sokan meggyógyultak tőle) akkor modernnek tűnhettek, s évszázados tapasztalatokon alapulóknak számítottak, még ha minden bizonnyal sokszor többet árthattak, mint használhattak. Bár lehetséges, hogy a beteg mindennek ellenére meggyógyult, vagy, akárcsak ma, a gyógyszerbevétel tudata is segítőleg hathatott.

Az Országos Levéltárban őrzött Radvánszky-féle átirat nem betűhív, a századeleji helyesírás szerinti az átírás. Az Adattár szövegkiadásainak hagyományához híven a betűhívség mellett döntöttünk. A szöveghűség megtartásához fel kellett kutatnunk az eredeti kéziratokat, ami olykor közel sem volt könnyű feladat, hiszen a jelzetek részben megváltoztak, néhány kézirat máshová került, mint amit Radvánszky forrásként megjelölt. Az azonosítás kivétel nélkül megtörtént. A könyvek nagy része ismert, de kiadatlan, vagy csak szemelvényeket közöltek belőlük. Egy kéziratot nem sikerült megtalálnunk, ez (I könyv) Apafi Anna orvosságos könyve, amely minden valószínűség szerint a II. világháborúban megsemmisült. (Feltehetően azon a szerelvényen volt, melyen Herepei János próbált megmenteni kéziratokat, de a vonatot bombatalálat érte.) Esetleg még abban reménykedhetünk, hogy a könyvecske lappang valahol. A másik könyv, mely Becskereki Váradi Szabó György munkája (K könyv), határainkon kívül van, és jelenleg hozzáférhetetlen. E két kézirat esetében a Radvánszky-féle olvasatot adjuk, a központozást és a közékezést modernizálva csupán.

E kötet három részre tagolódik. Az I. rész azokat a „könyveket" tartalmazza, amelyek keletkezését, illetve másolási időpontját a bennük előforduló évszámok alapján pontosabban behatárolhattuk. A II. részbe azokat soroltuk, amelyek pontosan nem datálhatók. Az utolsó (P) könyv, amely több kéz írása, a XVIII. század második feléből is tartalmaz recepteket, azonban mi is csak azokat közöljük itt, amelyeket Radvánszky Béla kiadni szánt. A III. részben jegyzetek, szómutató szerepelnek. A jegyzetek a legszükségesebb információkat tartalmazzák: a lelőhelyet, az esetleges szövegközlést (a részletes irodalom megadásától helyszűke miatt el kellett tekintenünk), a latin nyelvű receptek fordítását.

A jegyzeteknél a betűjel melletti szám az oldalszámot jelöli, a második szám pedig a receptszámot.

Az egyes könyveket betűjellel láttuk el (A-tól P-ig), s a használhatóság megkönnyítésére a recepteket beszámoztuk, megkíséreltük „vényekre" bontani. Minden könyvnek önálló számozása van. Egy receptnek tekintettünk egy betegségre vonatkozó minden egyes eljárást. Mivel a receptek jellege rendkívüli módon eltérő, nem mindenütt sikerült következetesen egységes szempont szerint a receptre tagolás. Ez

különösen abban az esetben volt nehéz, amikor az eredeti kézirat nem állt rendelkezésünkre.

A tárgymutatóban minden lényeges szót feltüntettünk. A mutató az egyes könyvek tárgyszóit tartalmazza. Tárgyszónak tekintettünk minden betegségnevet, eljárást, ezek alkotóelemeit, növény-, anyag- és állatneveket, a receptek összetevőit, mértékegységeket. A tárgyszók előfordulását receptenként tüntettük fel, nem oldalanként. Például a B15. jelenti a B könyv 15. receptjét. A visszakeresés megkönnyítésére az egyes könyvek betűjele fejlécként minden oldalon szerepel. Néhány esetben, ahol hosszabb szövegrészlet, bevezető fordul elő, amely nem tartalmaz receptet, a betűjel mellett az oldalszámot adtuk meg, például 1296. p. Az igéket fölvettük ugyan a mutatóba, azonban (hacsak nem betegséget jelöltek), sajnos, terjedelmi okok miatt le kellett mondanunk a receptszámok feltüntetéséről, holott adatbankunkban ez is megvan. Az igék alapalakját szerepeltetjük, zárójelben feltüntetve az igekötős változatokat. Ha egy igealak több jelentésben fordult elő, az eltérő jelentéseket megadtuk, ugyanígy az igék régies alakjánál.

A növényneveket, betegségneveket tudatosan nem azonosítottuk a maival, hiszen ez az orvostörténészek feladata. A mutatót adatbanknak, kézikönyvnek (kézirat gyanánt) szántuk, amely megkönnyíti a kutatást. Legtöbbször a szavak eltorzított alakját is meghagytuk, nem kísérelve meg a helyesbítést, s gyakran a hasonló alakokat nem vontuk össze egy címszó alá, mert tévedésekhez vezetett volna. Bizonyos szavaknál még a szövegkörnyezetből sem volt mindig kideríthető, a szónak mely jelentése értendő az adott esetben, így például gondot okozott a bors és borsó, szegfű és székfű, vagy a méz és mész stb. alakok elkülönítése. A jelzős szerkezetek, illetve kifejezések, szókapcsolatok az alapalaknál keresendők. Például a különböző mályvafajtákat a mályva címszó alatt találjuk, ugyanígy a belőlük készült gyógyszeralapanyagokat is, pl. mályva vize, olaja stb.; s itt keresendők az egyes növények részei is, tehát pl. mályva levele, szára stb. A jelzős szerkezeteket hátravetve, vesszővel különítettük el. Ugyanez vonatkozik az állatnevek, állatok betegsége, s testrészeik nevére is. Például a varasbéka, zöld béka, béka tojása, béka epéje, aszú béka stb. a béka címszó alatt keresendők. Akárcsak a különféle borfajták (fehér, meleg, mézes, savanyú, vörös stb.) a bor címszó alatt stb. Az egyes szavaknál ( )-ben tüntettük fel a leggyakrabban előforduló alakváltozatokat, ' ' között a mi magyarázatunk szerepel. (?) vagy '?' bizonytalan olvasatot vagy értelmezést jelent. A mutatóban előforduló rövidítések: átv. = átvitt értelemben, fn = főnév, i = ige, konkr. = konkrét értelemben, me = mérték, mennyiség, tr = testrész.

Szerettünk volna két részletes receptcímjegyzéket (egyet sorrendben, egyet ábécérendben) a kötethez csatolni, ugyancsak terjedelmi okok miatt nem tehettük.

A szövegeket *betűhíven közöljük*, a ma már nem használatos, s nyomdatechnikailag amúgy is kivitelezhetetlen betűket írtuk át mai alakjukra. Így ȯ = ö, ů = ü, ẘ = ü, v̇ = ü. Ha a w v-értékű, megtartottuk, u és ü hangértékben átírtuk; y = ii, vagy ij; ß = sz, ſ = s, ʒ = z, s nem jelöltük a latin szavak magánhangzóinak hosszúságjeleit. Az ö, ü betűk az RMKT kiadási szabályait követve rövidek, mivel hosszúságjelük nem eldönthető. Nem avatkoztunk bele a szöveg autonómiájába, az egybe- és különírás terén is megtartottuk az eredeti írásmódot. Egyedül a központozást próbáltuk a maihoz közelíteni valamint a kis- és nagybetűk írását. A rövidítéseket jelöletlenül feloldottuk, s átírtuk a mértékegységek régies jelölését mai számalakjukra. A szövegben előforduló zárójelek és egyéb jelölések a következők: ( ) a szerzők saját zárójele; ⟨ ⟩ = áthúzott szövegrész; ⟨... ?⟩ = olvashatatlan törlés; [?] = bizonytalan olvasat; [!] = így!; .... = sérült vagy hiányzó szövegrész; * = az adott recepthez jegyzet tartozik.

Még egyszer hangsúlyoznánk, nem tekintettük az utószó feladatának az egyes kéziratok részletes bemutatását, értékelő tanulmány írását. A több mint 7000 receptet tartalmazó kötetet adatbázisnak szánjuk, mert úgy gondoljuk, fontos ismereteket nyújtanak nemcsak a szűkebb szakma: az orvos- és gyógyszertörténet, botanika, néprajz, életmódvizsgálat, kultúrtörténet, nyelvtörténet-kutatók számára, hanem a régi gyógyászat iránt érdeklődőknek is hasznos, tanulságos, sőt olykor szórakoztató olvasmányt nyújtanak ezek a réges-régi orvosságos receptek. Kultúránk, régi magyar szellemi örökségünk egy dokumentumtípusát, eddig elhanyagolt emlékét szeretnénk itt közkinccsé tenni.

Itt szeretnénk köszönetet mondani mindazoknak, akik segítségünkre voltak e kötet megvalósításában, megjelentetésében. Mindenekelőtt a szegedi József Attila Tudományegyetem I. sz. Magyar Irodalomtörténeti Tanszékének és Keserű Bálintnak a szerkesztéshez, az MTA Irodalomtudományi Intézetének és a Medicina Kiadónak a megjelentetéshez nyújtott segítségért; s azoknak, akik hasznos tanácsaikkal és észrevételeikkel e vállalkozás fölött bábáskodtak, amelynek elindítója és türelmes irányítója Jankovics József volt, ki Grynaeus Tamással – akit szakmai tanácsaiért külön köszönet illet – egyetemben a kötet fáradságot nem kímélő lektora is volt egyúttal, és e munka patrónusa; Kőszeghy Péternek, aki a megjelentetés áldozatos mentora volt; s azoknak, akik a tárgymutató számítógépes feldolgozását végezték vagy abban oly sokat segítettek: elsősorban Gál Györgynek, valamint dr. phil. Heinz Christennek (Basel) és Kokas Károlynak.

H. G.

Jegyzetek

A

Lelőhely: Bp. EK. RMK I/2. 16. Méliusz Péter Herbáriumához kötött lapok (Kolozsvár, 1598). Néhány levél hiányzik. Szövege magyar, latin. Sok helyütt szakadozott. Latin szövege gyakran hibás. A XVI. század végén, a XVII. század elején keletkezhetett. A Herbárium első lapjain is vannak szórványreceptek. Valószínűleg másolat. Több kéz írása.

A12. 1. Radvánszky Béla másolatában egy levélnyi szövegrész szerepel, mely ma hiányzik: Invento novo orbe ab Hispanis, novusque. [...] regionis eos pervasit, incolis tam familiaris [...] est scrabies, qui ex contagione verum ad [...] Ab his bello Neapolitanio ad Gallos [...] vulgo dicitur, aetatur monumentum occup [...] Gallis mirabile celeritate regni Neapolitani, [...] cum tyrannidem suam crudelissima in miserat [...] exercerat eo vehementius, quod morbe incognito [...] conveniens adhibere medici ignorerant. Hispanus [...] eodem malo inflectus, dignus profecto, cuius nomen litte [rarum] monumentis consecratum esset. E morbi Natali loco [...] quoque remedium petendum ingeniose collegit. Eo quod naturam non novercum, sed pientissimam matrem singulis malis efficacissimam antidote praeferre a philosophis andivissent. In Americam ergo navigans et morbi curationem obtinuit et remedium [...]e ligno Guauaco nostris hominibus commonstravit.

Eximia est virtus praestare silentia rebus.
At contra gravis est culpa latenda bonis.

Eximia est virtus praestare silentia rebus.
Quos credis fides, hos cave, tutus eras.

Pudicitia in signis imperiosas facit matronas si totam domum ei commiseris serviendum erit illi. Si quid [...] tus arbitrio reservaveris, fidem sese adhibere non [...] nec cum amicis tuto poteris conversari Alterius amicorum odium sui suspicatur.

Fidere non nimium iubet amata inventus.
Virginibus pulchris foenicueoque choro.

Verba puellarum foliis leviora feruntur.
Optima iura novit fallere si qua virum est, Hoc doceo male preceptor delusus ab illis, Dum mihi vix foelix, dumque diebus [...]

A12. 2. A Doboka vármegyei Manik Izbégi János és Komjáti Gáspár próbálta ki, és találta hatásosnak.

A12. 6. Eddig Radvánszky olvasatát adjuk.

A13. 8. Más kézzel.

A13. 9. Ismét az előző kéz; sérült lapszél.

A14. 15. Keserű uborkának nevezik a földi tököt, a legkeserűbb fűfajtát, ami ha-

sonló a zsázsához. Hints sót rá, és kösd a veséjére a köldök alatt, így megindítja a vizeletét annak, akinek megállt.

A14. 18. Daganat ellen. Emberi ürülék megégetve és porrá törve, ezenkívül ugyanannyi törött bors. Ezeket összekeverve a daganatra kell tenni, többet ér minden gyógyszernél.

A14. 22. Keresd azt a füvet, melyet iszalagnak hívnak, és gyökerestül főzd meg, csinálj fürdőt belőle. Kétség nélkül meggyógyul, ugyanis sokszor próbált gyógyszer.

A14. 24. Az aranynál is jobb, nagyon próbált. Gyűjtsd az ökörfarkfű virágát, mikor sok van belőle, és tölts meg vele néhány üvegedényt. Tölts meg egy teknőt homokkal, tedd ki a napfényre, hogy megmelegedjen, tedd rá az üvegedényeket (de ugyan le kell fektetni az üveget), végül a nap melegétől vízzé és olajjá válik. Ezt az anyagot kell az ínára kenni. Igen próbált.

A14. 27. Szemfájásra. Ürmöt nyersen törj össze egy mozsárban, hogy leve legyen, és ezzel a lével keverj össze egy tojásfehérjét, hintsd meg annyi sóval, amennyire szükség van, mikor a tojást enni szoktad. Tedd szösz csepűre, és két vászon között kösd a szemére. Meggyógyul.

A14. 28. Szemfájásra lónak. Cseppents a ló szemébe vérehulló fű levét kétszer, háromszor vagy négyszer. Hasonlóképpen petrezselyem gyökeret tojásfehérjével kösd a szemére. Próbált.

A14. 30. Szemfájásra. Sebfű gyökerét forrald vízben 3 óráig, ebből a vízből tégy a szemébe, vagy összetört levelét tedd a homlokára. Elmúlik a szemfájás.

A14. 31. Szem tisztítására. Vérállató füvet tégy fehér borba, forrald el kétharmad részét, tedd lépes mézbe, és ismét forrald fel. Ezzel kend a szemedet késő este, mikor aludni mész.

A14. 32. Véres szemre. Üröm levét, olyan asszony tejét, aki fiút szoptat, és rózsavizet keverj össze, flastromként tedd a fájó szemre. Meggyógyul.

A15. 33. Könnyező szemre. Sebfüvet és kömény gyökerét főzd meg vízben. Visszatartja a könnyezést, ha ezzel mossák a szemet.

A15. 34. Szemfájásra. A petrezselyem megmosott levelét tedd fehér borba és vízbe, és tedd a vak szemre.

A15. 35. Fehér ürmöt törj össze tojásfehérjével és grispánnal, csepegtesd a szemébe. Meggyógyul.

A15. 36. Cseresznyelevelet törj össze és tedd a vakszemre.

A15. 37. Lencsepűt főzd két óráig erős ecetben, vedd ki, törd össze, sózd meg jól és tedd a vakszemre. Ha többször így cselekszel, meggyógyul.

A15. 38. Végy szaporafű vizet, rózsavízzel összekevert timsót, szűrd jól át ezeket tiszta posztón. Homlokát, halántékát, feje tetejét, szeme külsejét nedvesítsd meg az átitatott posztóval. A jól megnedvesített posztódarabot tedd 3 éjszakára a szemére. Meggyógyul.

A15. 39. Véres szemre. Kökényfa mohát tedd meleg vízbe, tartsd a kezeid között, és szíjak között kösd a szemére kétszer vagy háromszor. Meggyógyul.

A15. 40. Szaporafű levelét és tojásfehérjét jól keverd össze, ezután tedd a szemére. Elmúlik a véresség.

A15. 41. Mindenféle szemfájásra. Kömény, ruta, ökörnyelvfű, szaporafű, vérehullófű, pimpó, vadkömény [?] gyökerét tedd vörös rózsa gyökér ecetébe, boglárka és majoranna és összetört sebfű levét. Ezeket tedd egybe, s második nap egy rossz lány vizeletébe. Ezt csöpögtesd egy lombikba, s az első folyadék úgy használ, mint az arany; a második mint az ezüst, a harmadik mint a természetes balzsam.

A15. 42. A szem szúró fájdalma ellen. Végy friss sovány ökörhúst, vágd darabokra,

és tedd lehűtve a becsukott szemre. Elmúlik a szúró fájdalom. Ha pedig mindennapos lenne, gyakrabban cselekedj így.

A15. 43. Szemféj fájdalma ellen. A borostyán bogyóját és gyömbért törj össze, és keverd össze egy kevés mézzel és tésztával. Nedvesítsd meg, és tedd a beteg lecsukott szemére. Kétszer vagy háromszor ismételd meg a kezelést és meggyógyul.

A15. 44. Szemhéjon ha tetvek vannak. Friss, sózatlan disznózsírral itass át egy selyemdarabot és tedd a beteg orrára. Tartsd rajta egy óráig, s a tetvek átmennek a zsíros selyemre.

A15. 45. Szem homályossága ellen. Ha valaki rókanyelvet visel a gyűrűjében vagy ingvállában, nem homályosodik el a szeme. (Plinius 28. könyv.)

A15. 46. Ha a szempillák kihullanak. Kend meg nyúlszőrrel, kinő és nem hullik ki.

A15. 47. Hályog ellen. A görögdinnyét takard be tésztával és süsd meg kemencében, majd préseld ki a levét, és ezt hidegen csepegtesd a szemébe. Ha gyakran megismételed a kezelést, meggyógyul. Ugyanez a lé, ha a beteg megissza, használ rászt ellen is.

A15. 48. Szent György és Pünkösd napja között gyűjts új puszpángot, amelyet ezidőtájt találsz. Törd meg erősen, és tedd tiszta üvegbe. Ha nem tisztul le gyorsan, tedd egy másik üvegbe. Végül csöpögtesd a beteg szemébe. Ha 40 éves a hályog, akkor is meggyógyul.

A15. 50. Ugyanez a hatása a csukaepének is.

A16. 51. . . . Ebszőlőt tölts meg ezzel az anyaggal, és kenyérben süsd meg. Mikor észreveszed, hogy kisült a kenyér, vess ki belőle. Az üvegben tiszta illatos folyadékot találsz; ha ebből reggel és este 4–5 cseppet cseppentesz a beteg szemébe, biztos, hogy meggyógyul. Próbált orvosság.

A16. 53. Herék fájdalmának csillapítására. Székfüvet árpaliszttel főzz meg, csinálj flastromot és kösd rá.

A16. 54. Főzd meg mézzel a csépelt örvényt. Meggyógyítja a herék legsúlyosabb fekélyét is.

A16. 55. A só nélkül főtt borsót ha gyakran rákötik, meggyógyítja a herék dagadását.

A16. 56. Végy szederfa szárított levelét, törd porrá, szórd a herékre. Ha gyakran így teszel, meggyógyul.

A16. 57. Végy szurkot viasszal együtt, tűz fölött főzd össze. Csinálj flastromot belőle, és minél melegebben eltűrheti, tedd rá. Meggyógyul.

A16. 58. Oltatlan meszet áztass olivaolajban. Csinálj flastromot belőle, tedd rá, meggyógyul.

A16. 59. Vizeletet indít. A fehér mályvát megfőzve fehér borban vagy ecetben, igya reggel.

A16. 60. Terjéket erős borban add inni.

A16. 61. Fehér peszercét reggel főzz meg vízben, és a beteg igya meg, rögtön vizelnie kell. Egyébként kenyérhéj alatt kell főzni.

A16. 62. Ugyanezt teszi a fehér borban megfőzött vérállató fű, és a vízben főzött kömény is.

A16. 63. Főzd meg a szaporafüvet fehér borban kenyérhéj alatt, hogy ne gőzölögjön. Egye meg a beteg és meggyógyul.

A16. 64. Az összetört szaporafű gyökerét ha borban vagy méhsörben megissza, megindítja a vizeletet; a homokot és követ kihajtja.

A16. 65. Láz ellen. A szaporafüvet gyökerestül főzd meg borban kenyérhéj alatt, és igya meg a beteg.

A16. 66. Ha a beteg a láz emelkedése előtt mustármagot eszik, megszűnik a hosszantartó láz.

A16. 67. Negyednapi láz ellen. A csertrang fű levele hasonló a cserfáéhoz, de ha gyengén megfőzik borban, a megivása után rögtön használ.

A16. 69. Süketség ellen. Hangyatojást törj össze juhbőrben [?], ezután tedd a fülébe. Dugd be a fülét dióval, és feküdjön a másik fülén éjfélig. Ezután vegy ki a diót, és ítélje meg a gyógyszer hatását.

A16. 72. Főzz mézet jó borban bikaepével együtt, majd tedd egy üvegbe. Mikor szükség lesz rá, egy kicsit melegítsd meg, és öntsd a fülébe.

A17. 73. Fekete holló epéje a fülbe cseppentve megszünteti a süketséget.

A17. 74. Fehér mákot törj össze, és az olaját csepegesd a fülbe.

A17. 75. A vereshagymát metéld apró darabokra, tedd egy serpenyőbe, melyben vaj van. Addig süsd, míg fekete nem lesz a hagyma. Végül a langyos vajat tedd a fülbe éjszakára.

A17. 76. A jól megszárított sáfrányt kösd egy fonalra, tedd a fülbe éjszakára.

A17. 77. Fülcsengés ellen. Ruta levét fiúgyermeket szoptató asszony tejével összekeverve csepegtessék a fülbe. Meggyógyul.

A17. 78. Süketség ellen. Menyhal máját tedd egy nyers tojás héjába, tedd a tűzhöz. Mikor megsült, folyadékot találsz a tojáshéjban. Ezzel itass át egy posztódarabot, és tedd a fülbe.

A17. 79. Kisfiú még meleg vizelete a fül váladékát kiszárítja, és gyorsan meggyógyítja.

A17. 82. A tormát reszeld meg alaposan, majd tedd egy fazékba, hogy megmelegedjen, végül gyúrd össze. Kösd körül vele a fájó helyet és meggyógyul.

A17. 83. A retket reszeld meg, mint a tormát, de ne melegítsd meg. A többit ugyanúgy csináld, mint a tormával.

A17. 84. Zsályát, izsópot, petrezselymet, fokhagymát, mézet jól keverj össze, kösd rá és meggyógyul.

A17. 87. Főtt kölest tégy ecetbe, és kösd a fájó helyre.

A17. 88. Gyűjts fehér liliom virágának sárgáját és szekfű bimbóját. Tedd egy üvegbe, önts olivaolajat rá. Mikor a torkodban ilyen betegséged van, rögtön kend be vele. Isten segítségével meggyógyul.

A17. 89. Fogfájás csillapítására. Timsó, ugyanannyi só, tömjén, bors, kevés sáfrány, ugyanennyi méz. Főzd kenyérhéj alatt ezeket, s minél melegebben eltűrheti a beteg, tartsa a szájában és mossa vele. Még az ínyből is kihajtja a férgeket ez a szer.

A17. 90. Vérehulló füvet törj össze és tedd a fogra.

A17. 91. Kevés mézzel kevert ecetet tégy a tűzre, jól melegítsd meg, de ne forrjon. Mikor ezzel öblögetsz, próbáld ki, férgeket találsz benne.

A18. 93. Menta vizét, ha ruta vizével együtt iszod, csodálatosan meggyógyít. Igen próbált szer.

A18. 94. Ha beléndfű gyökerét ecetben megfőzöd, és ezzel mosod a fogad, csillapítja a fájdalmat.

A18. 95. Imely fű porát, ha megfőzöd ecetben, és azt a szádban tartod, csillapítja a fájdalmat.

A18. 96. Fog zsibbadásának csillapítására. Meleg bort sokáig tartson a szájában a fogain, vagy főzött sót, vagy főtt mogyorót. Mindezek rövid idő alatt felmelegítik a fogakat.

A18. 97. Fogak fehérítésére. A fagyalfa belső héját főzd vízben addig, míg az egyharmada elpárolog. Ezzel a lével kend a fogaidat, s egy hét alatt kifehérednek.

A18. 99. Rossz szájszag ellen.
A18. 103. Beteg hólyag ellen, és aki nem tudja visszatartani a vizeletét. Apróbojtorjánt óborban főzd egész addig, míg egyharmad része elpárolog, egy kicsit sózd meg, és vegye be a beteg.
A18. 104. Egy falat kenyeret itass át erős ecetben, nyeld le nyugodtan, igyál rá egy korty újbort, és sétálj egy kicsit.
A18. 105. Véres vizelés gyógyítására. Hat gerezd fokhagymát összetörve igyon meg vízben.
A18. 106. Ágybavizelés gyógyítása. Meggyógyul, ha fekete gyopárt fahéjjal [?] jó borban megfőzi és megissza.
A18. 107. Porrá tört kecskehólyag használ, ha megissza.
A18. 108. Salátamag borban bevéve használ.
A18. 111. Mérgezés ellen. Borban kenyérhaj alatt megfőzött és egy üvegben félretett egérfarkfű, ha gyakran issza, megóvja az embert a méregtől és a bénulástól. Aki fél a méregtől, minden hónapban egyszer igyon ebből a szerből.
A18. 112. Forraljon olajat és igya meg a beteg.
A18. 113. Tiszta vizet forralj, tégy bele egy kevés olajat. Igya melegen és megmenekül a szenvedéstől. Az elkövetkezendő mérgezés ellen is használ.
A18. 114. Nyúlnak és szarvasnak a zsírját, amely a szeme sarkában van, és fekete nadály füvet törj össze, keverd össze olajjal. A beteg tűznél kenje meg vele magát, és meggyógyul.
A18. 115. Fene seb ellen lábon. Popiliumot, gálickövet, timsót, tojásfehérjét, kevés faolajat kösd rá.
A19. 116. Bors és vízi csiga, pápafű, ezeket törd porrá és használd. Meggyógyít.
A19. 117. Földfüstje füvét árnyas helyen meg kell szárítani, majd porrá törni. Előbb mézzel kell bekenni a sebhelyet, majd a port rászórni.
A19. 118. Pimpót száríts meg, törj össze. A sebet kend be közben mézzel, és szórd rá a port. Nem terjed tovább.
A19. 119. A pimpó gyökerét ha megeszik, lázat csillapít.
A19. 120. Farkasbordát törj össze, és ezzel hintsd be.
A19. 121. Pápafű vagy aranyvirág.
A19. 122. Végy egérfarkfű, petrezselyem és útifű leveléből egyforma mennyiséget, hozzáadva egy kis borsot, törd össze ezeket egy mozsárban s kösd a sebre.
A19. 123–124. Szent Antal tüzének enyhítésére.
A19. 125. Édes tejet forralj meg és tedd langyos helyre, hogy megaludjon. Ezután vedd le a fölét és kend ezzel. Felül pedig hintsd meg szárított és összetört csigával. Így tégy három alkalommal.
A19. 126. Szent Antal tüzének enyhítésére. Rozslisztet, meszet és mézet keverj össze, tedd a tűzre. Kend meg vele és lecsillapítja.
A19. 128. Azt a füzet, melyet földfüstjének hívnak, törd porrá, hintsd meg vele, de előbb kend meg mézzel.
A19. 129. A tormát törd össze alaposan, a levéhez tégy timsót, és kend meg vele a fájó részt.
A19. 130. Erős ecetet önts egy mozsárba, majd végy kemencében megégett földet és szitáld meg, tedd ecetbe, majd jól összetört üveget és timsót tégy hozzá, sót is tegyél bele és erősen keverd. Fél óra múlva fekete lesz a lé, az alján pedig sár marad vissza. A lével mosd, a sárral kend a beteg helyet. Próbált orvosság.
A19. 131. Egy vagy két tojásfehérjét sózz meg jól, majd végy porrá tört Szent János füvet. Keverd össze a tojássárgájával és tedd a fájós helyre.

A19. 132. Mézet sóval és Szent János füvével főzz össze tűzön, kend ezzel és meggyógyul.
A19. 135. Aki nem tud aludni.
A20. 136. Búzalisztet és mákot tégy egy hússzeletbe, és gyakran egye reggel és este a beteg.
A20. 137. Apróbojtorjánt tegyen a fejére, és nem ébred fel, míg le nem veszik róla.
A20. 138. Salátamagot és mákot törj össze vízben, és ezzel mossad a homlokodat.
A20. 139. Kakaszsírral kenje meg a beteg a homlokát.
A20. 140. Aki nem tud aludni, főzzön meg ürmöt borban vagy vízben, igya melegen és elalszik.
A20. 141. Gyermeksírás ellen. Szarvasvelővel kend a gyermek homlokát.
A20. 142. Az emésztés javítására. A cserepet, melyre már sok eső esett, törd össze jól tojássárgájával együtt. Tégy hozzá egy kis mézet, és főzd meg jól, majd ezt a flastromot kösd a testére. Ha felül nem tud emészteni, akkor a köldöke fölé, ha alul, akkor a köldöke alá kösd.
A20. 143. Aki nem tud aludni. Disznótejet, búzalisztet keverd össze, csinálj belőlük hamu alatt kis lapocskákat. Próbált dolog.
A20. 144. A beteg tudta nélkül a feje alá tett üröm ugyanezt teszi.
A20. 145. Akinek férfisága csökkent. Ökörfarkfű gyökerének külső héját szárítsd meg, és azt add neki megenni.
A20. 146. Aki az ételt kihányja. Sebfüvet kecsketejben főzz meg, és igya meg a beteg
A20. 147. Aki az ételt és a bort nem tudja magában tartani. Földi tömjént és egérfarkfüvet törj össze, és langyos borban add neki meginni.
A20. 148. Kömény gyökerét vagy levét igya,
A20. 149. Akinek étvágya nincs. Vérállató füvet főzd meg ecetben, és két napig igya melegen reggel és este, négy részre osztva. A veséket gyógyítja, a szomjat oltja, a mellkast tisztítja, a gyomrot csodálatosan meggyógyítja.
A20. 150. Aki nem hagyja abba a hányást. Vörös [?] bort oszd kétfelé, és rögtön tedd a gyomrára. Abbahagyja.
A20. 151. Gyomor ápolása. A Boldog Szűz fehér mentája bőven nő a kertekben. Ennek gyökerét régi zsírral mozsárban összetörve, ha flastromként a gyomorra teszik, meggyógyít mindenkit, akinek nem jó az emésztése, és senki nem hányja ki a megevett ételt.
A20. 152. Aki vért köp és hány. Tisztítsd meg a retket, tedd mézbe, és add megenni a betegnek
A20. 153. Petrezselymet mézzel és kecsketejjel jól főzze meg és igya.
A20. 154–161. Fejfájás ellen.
A20. 157. Levendula levelét és tojásfehérjét keverj egy tálban addig, míg habos nem lesz, és kösd a homlokodra.
A20. 158. Legjobb orvosság: a földi tök gyökerét, régi zsírt, olivaolajat vagy tiszta bort, viaszt és sót törj össze, és tedd a tűzre főni, hogy legyen belőlük kenet. Kend meg vele a fájós részt. Megállítja az orrvérzést is. Második haszna: a láb és kéz köszvényét meggyógyítja 5 nap alatt kétségtelenül, ha fürdés után ezzel a kenettel kenik. Próbált szer.
A21. 159. Ha az útifű gyökerét a nyakra teszik, enyhíti a fejfájást.
A21. 160. Kakukkfű összetörve és megfőzve ecetben és rózsaolajban. Ezt flastromként kell a fejre tenni.
A21. 161. Olivaolajban megfőzött kapormag használ, ha ezzel kened a fejed.

A21. 162. Szédülés ellen. Törj össze zsályát és idd ezt három hónapig, s közben böjtölj.

A21. 163. A fej hagymáza ellen. Ürmöt és fekete ürmöt erős ecetben főzd meg. Ezzel itass át egy posztódarabot, és melegen mosd vele a fejed.

A21. 164. Keverd össze a rutát rózsaolajjal, és ezzel kend a homlokod. Elmúlik a fájdalom.

A21. 174. Hátfájás ellen. Óhájat főzz olivaolajban és ezzel kend a beteg hátát három vagy négy alkalommal, s meggyógyul.

A21. 175. Oldal és hát szaggató fájdalma ellen. A lenmagot törd össze alaposan, és annyi tojást, amennyit akarsz, meleg vízzel keverd össze. Kösd a fájdalom helyére.

A21. 177. A kölest tedd meleg ecetbe, kösd a fájós helyre, és meggyógyul.

A21. 181. A szőrös nyúlbőrt kend meg mézzel, jól sózd meg és kösd a fájós helyre.

A22. 183. Végy egyenlő mennyiségű grispánt, timsót, tömjént, és főzd meg tiszta vízben. Ebben a vízben nedvesíts meg egy tiszta bőrdarabot [?], és azzal mossad. [. . .] Ezt a receptet az az ember mondta el, aki ennek segítségével gyógyult meg.

A22. 184. A lósóskát törd össze és ezzel kend.

A22. 185. A tormát vágd össze apró darabokra, tedd jó szorosan egy edénybe, önts rá fehér bort, és hagyd állni egy nap és egy éjszaka. Az üveget jól zárd be. Ezután használd.

A22. 187. Rókavért keverj összc jó borral, és langyosan add inni a betegnek. Biztos szer.

A22. 188. Próbált orvosság: egy kláris, egy szem friss sárga gyanta, ezeket míg frissek, törd össze, és a port tedd tiszta borba. A beteg éhgyomorra igya, és a kövek kimennek a hólyagjából. Váradon próbálták ki.

A22. 190. Köhögés ellen. Két közepes kanálnyi mézet, öt fügét, egy maroknyi aszú szőlőt tégy egy fazékba, önts rá egy pint vizet. Főzd el a felét, és éhgyomorra idd melegen vagy langyosan reggel.

A22. 191. Káposzta és ruta magot törj porrá, és mézzel keverve add a betegnek.

A22. 192. Köhögés ellen.

A22. 193. Orr bedugulása ellen. . . . és kifolynak a gonosz nedvek az orrodból.

A22. 198. Nyilallás ellen. Törd meg jól a tormát, tedd egy fazékba a tűzre, hogy egy kicsit megmelegedjen. Ezután tedd egy kendőbe, és a fájós helyet kösd körül.

A22. 199. Torokfájásra. Tiszta bort [?] főzz meg ecetben, és kösd a torkára.

A22. 200. Friss lóürüléket áztass meg vízben, majd kipréselt levét idd meg, s egy óra múlva meggyógyulsz.

A22. 201. Rüh és viszketés ellen. A peszercét főzd meg vízben, s mosd vele a testedet. Mindenféle rühöt és viszketést meggyógyít.

A23. 204. Három vereshagymát süss meg jól lassú tűzön, hántsd le a felső héját, tegyél bécsi szappant közé. Jól törd meg mozsárban, adj hozzá annyi olivaolajat, hogy feloldódjon benne. Főzd erősen, míg feketévé nem válik, közben kavargasd, hogy ne forrjon fel. Ebből csinálj flastromot, és tedd a sebre, fekélyre vagy daganatra.

A23. 206. Seb gyógyítására. A csengőfüvet szárítsd meg, virágát tedd olivaolajba, három vagy több napig törd, és kend a sebre, vagy a gyengeség helyére és környékére. Próbált.

A23. 207. Vérzés elállítására. Útifű gyökeret főzz fehér borban kenyérhéj alatt, és éhgyomorra idd.

A23. 208. Orrvérzés elállítására. Varadics levelét, ha az orrába dugod, elállítja a vérzést, vagy ha a karodra kötöd.

A23. 209. Meleg disznótrágyát tégy az orrodba, és megáll a vérzés.

A23. 211. Vérhasat gyógyít. Az édes tejet melegítsd meg annyira, hogy még meg tudd inni, tégy bele fél tojásnyi timsót...

A23. 212. Főzz kölest erős ecetben, és a beteg azt igya, míg meg nem gyógyul. Mást ne igyon.

A23. 214. Giliszta ellen. A farkasalmának a hajját főzd meg erősen, és melegen kösd körül kétszer a gyomrát. Próbált.

A23. 215. Ökörepével kend kívülről a gyomrát.

A23. 217. Emésztést javító szer.

A23. 219. Először fehér kenyeret kell pirítani, majd rá kell önteni könnyű bort. Adj hozzá timsót bőven, majd oszd három részre. Az egyik részt az egyik, a másik részt a másik, a harmadikat a harmadik reggel edd meg éhgyomorra.

A23. 220. Sülyről az alfelen. Fekete peszercét törj össze hájjal, és tedd az alfelére. Meggyógyul.

A24. 222. Bármelyik állat marását meggyógyítja.

A24. 232. Menyülésről lábon vagy kézen. Egyenlő mennyiségű árpalisztet, mézet, sót, jó ecetet melegíts együtt, tedd a lábára. Kötés nélkül legyen ott három napig.

A25. 240. Kardszúrásra.

A25. 242. Mérgezés ellen. Medvetalpfű kiszárított gyökerét törd össze jól, és egy kanálnyit ebből a porból tégy jó meleg borba. Ezután jól takard be a beteget, hogy izzadjon.

A25. 243. Mérgezés ellen. Gyűjts Szent János füve virágának bogyóját – űzd el az ördögöt, mielőtt gyűjtöd –, tedd olivaolajba, és tedd ki a meleg napra. Így skorpióolaj lesz. Miután meggyógyítja a betegséget, a veszedelmes kórt oda irányítod, ahová akarod, abba az olajba áztatott ártó posztódarabbal.

A25. 244. Égett testrész gyógyítására. Tojásfehérjét, olivaolajat, görög fehért, tejfelt kenj rá, és meggyógyul.

A25. 247. ..., önts rá olivaolajat, keverj bele timsót és tojásfehérjét, tedd a sebre, és megáll a folyása.

A25. 251. Ként, fokhagymát, ecetet, sót főzz együtt. Annyi ecetben, amelyben a többi anyag feloldódik.

A25. 252. Egy nagy élő pontyot pikkelyezz le, és a pikkelyeket kályhában égesd szénné. A pikkelyek hamuját keverd hájba, ezzel kend és meggyógyul.

A26. 257. Egyenlő mennyiségű zsályát és rutát, timsót és borostyán gyümölcsét főzd egybe, és ezzel mosd a szád.

A26. 269. Fekete ürmöt főzz kecsketejben kenyérhéj alatt, s mikor megfőtt, vedd ki. Minél melegebben idd meg éhgyomorra, újra és újra, kitisztít.

A26. 270. Aki nem üríthet. Egy diónyi összevágott timsót tégy hideg vízbe, s mikor feloldódik igya meg a beteg.

A27. 279. Antonius kiváló doktortól hallottam.

A27. 280. Egy fehér almát vágj ketté késsel, és kerekítsd ki a magva körül, majd jóféle összetört tömjént tégy az alma közepébe. Húzd nyársra, süsd meg jól, éhgyomorra edd meg.

A27. 286. A jól megmosott zsályát főzd meg vajban, és azt igya a beteg.

A27. 287. Hang erősítésére. A bodza virágát szárítsd a napon – vigyázz, nehogy eső jöjjön! –, majd forrás- vagy esővízzel és borral keverd össze, és reggel igyad.

A27. 290. Ecet felhasználása. A somfát vágd fel kis rudakra, ezeket áztasd egy edény borban három napig, majd vedd ki, és szárítsd ki minél jobban meleg he-

lyen. Ezután önts rá egy mérő erős ecetet, majd dugd be az edény száját, s négy napig maradjon így. Mindegyik napon tölts bele egy kis bort. Így olyan eceted lesz – ha egy kis borsot teszel hozzá –, mely a rózsánál is illatosabb.

A28. 291. Más. Utazónak. Ha útközben valahol nincs ecet, egy üveget tölcs meg borral, tedd egy fazékba. A fazekat tedd a tűzre, hogy jól forrjon, s így, miután kevered, az üvegben ecetet találsz.

A28. 292. Gyomorerősítő. Fenyőmagot vagy egész borsot nyelj le este lefekvés előtt, s gyakran tedd ezt. Utána azonban ne igyál.

A28. 295. Ezerjófű gyökere. Sebre téve kihúzza a vasat, s a halott gyermeket.

A28. 303. Egérfark gyökerét törd össze egy mozsárban, tedd egy új fazékba, főzd meg jól fedő alatt, és szórd borba, melegtísd meg. Végül csinálj kenyérbélből egy lép nagyságú korongot, s kösd rá a megfőzött gyökeret.

A28. 304. Továbbá. Idd három napig a szilfa nedvét éhgyomorra.

A28. 305. Vagy. A cserfa belső héját főzd meg fehér borban kenyérhéj alatt egy új fazékban, negyed részét főzd el, és idd néhányszor.

A29. 309. Méz, viasz, ecet, csinálj belőle flastromot, és tedd a sebre. Meggyógyul.

A29. 314. ... Nagyon próbált gyógyszer, a kezelést nem egyszer, hanem kétszer, háromszor, négyszer stb. kell végezni.

A29. 317. Vakondok főtt máját egye, és meggyógyul. Sőt, soha többé nem fog ettől a betegségtől szenvedni.

A29. 318. A rutát törd addig olivaolajban, míg ki nem szárad, és ezzel kend a tűzhelynél a beteget.

A29. 319. Hányás. Törd egybe a fokhagymát aszú szőlővel, és add meginni a betegnek. Rögtön kihányja, amit lenyelt. Próbált szer.

A38. 496. Fekete üröm. Egy óráig főzve borban vagy ecetben, és azután melegen vászondarabbal a fejre kötve meggyógyítja a fejfájást.

A38. 497. Vagy. Ha valaki a láz emelkedése közben ezt (fekete üröm) esetben megfőzve melegen megissza, rögtön elmúlik a láza.

A38. 498. Halott gyermek ellen. A fekete üröm borban vagy sörben, vagy vízben megfőtt gyökerét ha valaki megissza, rögtön kihozza a halott gyermeket.

A38. 499. Ha valaki az előbbi szert issza, használ nehéz vizelésre is, mert összehúzza a hólyagcsövet.

A38. 500. Ha valaki ételben vagy italban annak gyökerét beveszi, semmiféle méreg vagy mérgező állat nem árthat neki.

A38. 501. Ha valaki a fekete üröm gyökerét nyakában tartja, semmiféle állat nem árthat neki.

A38. 502. Aki a fekete ürmöt mustba teszi és megissza, az nagyon jól kitisztítja – de éhgyomorra igya –, gyomrát megerősíti, mellkasát kitisztítja, és jó étvágyat kelt.

A38. 503. Zsálya. Ha valaki a zsályát vízben megmossa, megsózza, és reggel borral megeszi, mindenféle szúró fájdalmat, vulgo meredeket enyhít.

A38. 504. Ha valaki jó borban összetöri és reggel megissza, a belső szerveket megerősíti és jót tesz.

A38. 505. Ha valaki megsózott levével megmossa a fejét, hajat növeszt.

A39. 506. Borban megfőzve kígyómarásra és veszett kutya harapására téve rögtön használ.

A39. 507. Ruta. Ha valaki reggel sóval és borral megeszi, a szív minden betegségét elűzi.

A39. 508. Ha valaki gyakran eszi, megtisztítja és erősíti az agyvelőt.

A39. 509. Ha valaki a levét issza, a köhögést csillapítja.

A39. 510. Ha valaki borban megfőzi és reggel issza, elűzi a lázat.

A39. 511. Üröm. Ha valaki a levét borban issza, élesíti a látást.
A39. 512. Ha valaki borban megfőzi és reggel issza, a magas lázat gyógyítja.
A39. 513. Borban és tojásfehérjében összteröve, ezzel egy posztódarabot átítatva és a sebre téve csodálatosan gyógyít.
A39. 514. Borban összetörve és sebre kötve a vadhúst nem engedi növekedni.
A39. 515. Izsóp. Ha valaki vízben megfőzi és reggel issza, kitisztítja a gyomrot és a hangot tisztává teszi.
A39. 516. Borban megfőzve és mézzel összekeverve csillapítja a köhögést.
A39. 517. Borban megfőzve és a fülbe téve meggyógyítja a fülfájást.
A39. 518. Ha valaki vízben megfőzi, és három napig issza, előzi a mindennapos lázat.
A39. 520. Aki nyitott szemmel nem lát. Kakukkfüvet főzzön meg vízben, és azzal mossa gyakran a szemét, meggyógyul.
A39. 521. Fogféreg ellen. Vedd a beléndfű magvát, és tedd parázs fölé. Vezesd a szádba a füstjét, s ha vannak ott férgek, rögtön elpusztulnak.
A39. 522. Vérzés ellen.
A40. 535. Ha azt akarod, hogy fehér folt legyen az állaton. Végy vakondot, főzd meg vízben, s hagyd benne állni három napig. Ezután tedd az állatnak arra a részére, melyet fehéríteni akarsz. Gyakran tégy így.
A40. 536. Hogy emlékezz arra, amit olvastál. Végy tiszta fehér tömjént, amennyit akarsz, törd porrá, és vízzel melegen add meginni hetente egyszer vagy kétszer napfelkeltekor és délben. Mindig éhgyomorra idd, és meglesz, amire vágysz.
A40. 537. Fodormenta. Ha sajtba teszik, nem engedi megrothadni, és férgesedni.
A40. 538. Borban megfőzve kitisztítja a belső szerveket.
A40. 539. Reggel rágcsálva előzi a rossz szájszagot.
A40. 540. A férfiak szerelemvágyát csökkenti.
A40. 541. A nők bátorságát növeli, agyukat megtisztítja.
A40. 542. Kakukkfű. Olivaolajban és borban összetörve, posztóra téve mindenféle kígyómarást és veszett kutya marását meggyógyítja.
A40. 543. Forrásvízben összetörve és a fejre kötve csökkenti a fejfájást.
A40. 544. Fogfájás ellen. Végy árva csalánt, és főzd meg jól erős ecetben. A beteg ezzel mossa a fogát, de ne nyelje le, majd kösse az arcára.
A40. 545. Süly ellen. Végy Szentiván virága nevű füvet, főzd meg jól fehér borban kenyérhéj alatt. Néhányszor igya a beteg, és meggyógyul.
A40. 546. Végy fekete ökörfark nevű füvet, ennek a felső részén vannak a magvai. Ezt kösse a gyenge hely köré a beteg, meggyógyul.
A40. 547. Fogak tisztítására. Végy egérfarkfüvet, és törd össze jól borssal, majd tedd mézbe. Tedd a fájós fogadra, mikor alszol, és az összes váladékot kitisztítja.
A40. 548. Fogfájás ellen. Végy galagonya gyökeret és főzd meg erős ecetben kenyérhéj alatt, majd vedd a szádba úgy, ahogyan a rothadás elleni orvosságot szokás, és tartsd a fájós fogadon. Meggyógyul.
A40. 549. Borostyán. 7 vagy 11 borostyán termésből kipréselt nedv csodálatosan összehúzza az összegyűlt hólyagkövet, s kihajtja őket a vizelettel együtt. Biztos szer.
A40. 550. Fejfájás elllen. Borostyánfüvet rózsaolajjal, valamint a nedvét ha borral keverik, és a halántékra és a homlokra kenik, megszünteti a fájdalmat.
A40. 551. Büzlő orra. Borostyánfű nedvét kell az orrba csöpögtetni.
A41. 552. Fülbetegség ellen. A borostyánfű tiszta, csillogó nedve borral meggyógyítja.
A41. 553. Útifű. A nedve csípásságot és fülfájást gyógyít, ha belecsepegtetik.
A41. 554. Ha gyökerét megmossák és megeszik, a fogfájást csillapítja.

A41. 555. Köszvénynek az izmoknak és a száj mindenféle fájdalmának jót tesz, ha levelét összetörve ,megsütve, és egy kicsit megsózva rateszik.

A41. 556. Ha valakinek a sok járástól megdagad a lába, az összetört és ecetbe tett útifű megszünteti a dagadást.

A41. 557. Hunyor. A magzatot a méhben megöli, a fekete hunyor a fekete kolerát meggyógyítja, a fehér hányást idéz elő, nem jó inni.

A41. 558. Kapotnyakfű. Ha párlúgban áztatják, és onnan kivéve a fejre kötik, nagyon megerősíti az agyvelőt.

A41. 559. A kapotnyakfű leve, vagy a víz, amelyben megfőzték, az élő és a halott magzatot egyaránt elhajtja, tehát terhes asszonynak nem szabad adni.

A41. 560. Ha valaki összetöri és megissza, vérzésnek, szúrásnak, vágásnak elejét veszi.

A41. 561. Kígyómárásra kell kenni.

A41. 562. Úgy vélik, akkora ereje van a betonikának, hogyha kígyókat vonnak körül vele, azok gyötrődnek.

A41. 563. Azt a házat, amelyben van, minden ártó szándék elkerüli.

A41. 564. Összetörve, és a fej vágott sebére téve csodálatos gyorsasággal összeforrasztja és meggyógyítja azt. Még jobb a hatása, ha három napig gyakran cseréled a seben.

A41. 565. Szemfájás orvoslására jó a betonika gyökere, ha megfőzöd úgy, hogy egyharmadát elfője, és ezzel a lével kezeled a szemedet, a levelét pedig a homlokodra és a szemedre teszed.

A41. 566. Ha a betonika gyökerét levelével együtt vízben főzik úgy, hogy harmadát elfője, s a levelét összetörik és rákenik, csodás módon meggyógyítja a köszvényt és erősít.

A41. 567. Fimus terrae vagy petrezselyem. Nedve élesíti a látást, és megállítja a könnyezést.

A41. 568. Szaporafű. A szaporafű gyökerét ha összetörik, és közben a fejre teszik, megszünteti a fejfájást.

A41. 569. ... harapásra, melyeket ... hívják, használ a borban megfőzött és összetört ágacskája a szaporafűnek. Ezután tegye ..., és nyersen mézzel összetörve tedd bátran a felnyitott sebre korán. A szerző azt mondja, hogy biztosan meggyógyul. Ugyanúgy kell eljárni a kígyómarás gyógyítására ...

A41. 570. Tudni vélik erről a fűről, hogyha valaki a ruhájában viseli, azt mindenki gyűlölni fogja.

A46. 664. Valamilyen fiatal állat máját főzd meg jól, és tedd melegen az arcára, meggyógyul.

A46. 665. Halfogásra. Keress hályog magot, törd porrá, tedd kenyérbélbe, vesd a tóba, valamely hal megeszi, hassal feldől.

A46. 666. Titkot így lehet megtudni. A nyúl faggyúját, mely a szíve körül van, tedd az alvó ember mellkasára, és elmondja minden titkát.

A47. 683. Hogy ne lássanak. Azt a követ, melyet a banka fészkében találsz, tartsd magadnál.

A48. 698. Olivaolaj, májusban készült vaj, retek. Ezeket főzd össze, kend a fejedre, és sok hajad lesz.

A48. 704. Hántsd le a kőrösfa héját, és vedd a belső héját. Tedd fehér borba, főzd jól kenyérhéj alatt. Reggel éhgyomorra idd és meggyógyulsz.

A48. 705. Bokafájás ellen. Vedd a fekete üröm levelét vagy gyökerét, egérfarkfüvet, útifüvet, óhájat. Ezeket törd jól egybe, tedd a fájós bokára – vagy más testrészre –, és meggyógyul.

A48. 706. Végy fehér ürmöt, fekete ürmöt, napraforgót, egérfarkfüvet, útifüvet, tömjént, jó bort, tégy hozzá egy kis szarvaszsírt vagy disznózsírt, ha más nincs. Kend ezzel a tűznél, meggyógyul.

A48. 707. Emésztés javítására. Végy két rész imély füvet, és egy rész gyömbért. Törd porrá őket, evés után nagyon könnyen fogsz emészteni.

A49. 710. Kelevény ellen. Fokhagyma, olivaolaj, bors, torma, fenyőmag, fehér ruta, fehér üröm, dió, mind egyenlő súlyú. Törd egybe őket, és kösd a kelevényre, meggyógyul.

A49. 711. Mindennapos láz ellen. Vedd gyökerestül a napraforgót, darabold fel, és főzd meg erős ecetben. Reggel és este add a betegnek, de előbb melegítsd meg.

A49. 715. Süly ellen. A háton és minden más testrészen használ, ha momortika olajjal meghintik a fájó helyet. Kétségkívül meggyógyul.

A49. 716. Aki vért vizel. Egyen ecetben jól megfőzött egérfarkfüvet melegen, meggyógyul.

A49. 717. Tiszta víz, szem homályossága ellen.

A49. 724–725. Hiányzik 2 levél.

A50. 743. Hiányzik 2 levél.

A51. 754. Kolera elleni purgáció.

B

Lelőhely: MOL, Radvánszky cs. lt. P 566, 77. cs., XIV. cs., Máriássy János emlékkönyv. Öt ívnyi, 16rét, misekönyvhártyába kötött gyógyszerkönyv. Lapjai nincsenek beszámozva. A kézírást Radvánszky Béla Máriássy János fiának, Györgynek tulajdonította, holott az egyik recept utalása alapján a szerző, ill. másoló M. János: "magam Janónak". (B. 121.) Egy kéz írása, de nem egyidejű, a tinta színe is változó. A kézirat keletkezési dátuma 1618–1635 u. közötti időszak. Radvnászky a könyvecskét kettéválasztotta, állatorvosló részét külön fejezetben akarta közölni, Egy néhány rendbeli lóorvosságok ill. Egy néhány rendbeli orvosságok cím alatt.

Szemelvények: Jankovics József: XVI–XVII. századi ráolvasások Máriássy János lógyógyászati kéziratában. (Acta Historiae Litterarum Hungaricarum, Tomus XXI. Szeged, 1985. 55–61. p.)

A borító belső részén az alábbi recept olvasható: Ló kormire valo kenet. Recipe: 1. Szarvas haj. 2. Fejér viasz. 3. Len mag olaj. 4. Terpentin. 5. Csont vellö. M. Mindenikbül 1/4 font. Misce. Egy jo marék veres hadgyma hejal és egy új fazékban öszve olvasztván szord meg tiszta kendöcske által új csuprocskaban. Ezen kenet sebreis igen hasznos.

B55. 23. Bizonytalan olvasat: eleo szó javítva, olvasható egik, eleo, eleseo-nek is.

B62. 107. Ha az ló nem tud vizelni. Végy faolajat, és kend meg a kezedet vele. Dugd be a kezedet a ló végbélnyílásába, vagyis alfelébe, addig, míg elérsz a keresztcsontjáig. Itt van a ló húgyhólyagja. A középső ujjaddal nyomd meg ezt, és ezután rögtön tud vizelni. Próbált dolog.

B62. 108–110. E három tanács négy üres lap után következik.

B64. 131. Háromnapos rossz eső ellen.

B65. 133. Pestis elleni gyógyszer. Végy három rutalevelet, két csepp fügelét és egy diót. Ezeket igen hasznos kora reggel éhgyomorra megenni. Próbált dolog.

B65. 135. Hogy a sertések el ne pusztuljanak.

B65. 140. A kólika gyötrelme ellen.

B66. 146. Próbált általam a házam táján.

B67. 152. Hideg köszvény ellen. Dohányfű porát főzd meg fehér borban, és kösd a fájó helyre. Néhány óra múlva elmúlik a fájdalom, de megdagad a hely, ahol a fájdalom volt. Mégis gyakran rá kell tenni a fenti gyógyszert, míg a dagadás ki nem fejlődik.

Az inak megdagadása után jól összetört és zúzott sóból – melyhez olajat kell tenni –, csinálj kenőcsöt. A dohányfű olaját és nedvét, nárdus olaját keverd összse, és ezzel a kenőccsel kend a lábadat ott, ahol észreveszed az inak gyengeségét. Köss rá először szövetből készült lábbelit, majd nyúl vagy más állat szőrét, hogy melegen tartsa a lábad. Mindennap így tégy, mikor aludni mész. Ez a recept adatott Pozsonyban, 1635. november 5-én. (Bár Jankovics József szerint ez utóbbi dátum elírás, és a recept keletkezése 1535. lenne. i. m.)

B68. 163. Paraszti gyógyszer pestis ellen. Révay Ferenc 1570. Végy három tormát, ugyanennyi retket, három legyet, három egyforma pókot, három szem borsot, három szem fenyőmagot. Ezeket törd össze mozsárban, kend lenszöszre, és így tedd a fekélyre. Próbálta Révay Ferenc úr, 1570-ben.

B68. 164. ... Csodálatos titok hirdettetett ki ma; ember istenné lett, ami volt, megmaradt, ami nem volt, felvette; az összekeverést nem tűrte el, sem a szétosztást értünk, bűnösökért a kereszten + Názáreti Jézus, a zsidók királya + E dicső név védjen meg téged, teremtményét minden rossztól; Szent Isten, Szent erő, könyörülj, gyógyítsd ki ezt a szolgádat (Andrea Magdolnát) ebből a gyengeségből, az Atya, Fiú, Szentlélek nevében, ámen. +

B68. 173. Ha azt akarod, hogy a férgek ne rágják a káposztát. A palánta magvát, melyet el akarsz vetni, előbb tedd szentelt vízbe, és hagyd állni benne fél óráig. Ezután vedd ki, és tedd a napra, hogy megszáradjon. Ezután kell a földre szórnod, és amikor palántázod, a férgek gyengék lesznek ahhoz, hogy megrágják a káposztát.

B70. 174. Végy vérehulló füvet – ne szárítsd meg –, törd össze jól, és fogd fel a levét. Ezután ugyanakkora súlyú faolajjal keverd össze. Egy kanállal a juhok szájába kell öntened, és kijönnek a férgek. Alaposan próbált dolog.

B70. 175. Hogy a méhek el ne menjenek. Kend be a méhkast mályva levével, és egy se megy el. Próbált dolog.

B70. 176. Mikor el akarnak menni a méhek. Méhek, maradjatok + emlékezzetek Krisztusra, aki a borjúlábfű ágát kivirágoztatta, így titeket is térítsen vissza. Az Atya + Fiú + Szentlélek nevében + Amen.

B70. 177. Akinek vérzik az orra. Írja le a következő szavakat saját vérével, új tollal, és kösse a nyakára, és rögtön megáll a vérzés + Barbara + barta + byra.

B70. 178. Ha a méhek el akarnak menni. Ezt mondd nekik:

B70. 181. Ágypoloska ellen. Végy tisztítószert, az ágy réseit tapaszd be vele; rögtön eltűnnek. Próbált dolog.

B70. 182. A bolhák szobából és ágyneműből való kiűzésére. Végy coriandermagot vagy a zöld füvét, és főzd meg vízben. Ezt a vizet hintsd szét a szobában, vagy szórd be vele az ágyneműt; elmenekülnek. A zöld füvének igen büdös a szaga, a magva azonban kellemes illatú.

B70. 183. Altatószer. Végy kecskeszarvat, és tedd a feje alá. Megszűnteti az álmatlanságot. Próbált dolog.

B70. 184. Gyógyszer. Aki pestises időben szaporafűlevelet rág – mivel annak a levét rágás közben lenyeli –, egészséges lesz, és mentes a pestistől. Lehet a pestises-

nek adni étkezéskor egy kevés szaporafű levet borban vagy az orvosságban. Próbált dolog; egykor az ördöngösök fedezték fel.

B71. 185. Jó segítség, ... Végy mézet, szűrd le, és főzd meg egy tálkában sóval, és öntsd rá egy kőre, hogy kihűljön. Formáld ujj alakúra, és törd porrá egér ürülékkel együtt, és tedd bele valami zsiradékba vagy olajba. Dugd be az alfelébe reggel és máskor is. Rögtön megkönnyebbül a gyomra.

B71. 187. Betonika. Magyarul: ... Szlovákul: ... Veszett kutya harapása ellen. Végy bakfüvet, rázd fel borban, tedd a sebre.

B71. 188. Hogy a férgek a káposztát ne egyék. Vedd a cékla nevű fű levelét, törd össze erősen, fogd fel a levét. Mikor palántázni akarod a káposztát, a palántákat mártsd bele ebbe a lébe, és azután ültesd el. Egyébként, mikor már megnő a káposzta, és az előbb említett férgek rágni kezdik, akkor vedd az előbb mondott cékla magvát, törd meg erősen, keverd vízbe. Mikor ezzel a vízzel meghinted a káposztát, rögtön elpusztulnak a férgek.

B71. 191. Hagymáz és gyengeség ellen. Vedd a sárga liliomnak a gyökerét, mely a mocsárban nő, tisztítsd meg alaposan, vágd apróra, törd össze jól mozsárban, mint a tormát. Tedd egy csészébe, és tíz vagy több tojásfehérjével keverd össze, hogy olyan legyen, mint a kenőcs. Ezután két len- vagy más nagyon puha vászon között tedd mindkét térde fölé. Hagyd ott állni néhány óráig; ezt tedd két-három napig. Próbált dolog. Ezt reggel és este kell csinálni.

B71. 196. Az Atya tekintélye a Fiú bölcsessége, és a Szentlélek igaz volta miatt; és az Atya, Fiú, Szentlélek nevében hagyjon el téged, N. N., az egy-, két- és háromnapi hideglelés +. +. + és a négynapi:

B72. 199. Legyek ellen. Főzd meg a szaporafüvet, és a levével hintsd meg a falat, az ablakot és az ajtót; mindegyik elmegy.

B72. 200. Aréna ellen jól próbált orvosság, leíratott 1618-ban.

B73. 211. Akinek vérzik az orra. A következő szavakat írd le egy új tollal saját véreddel, és kösd a nyakadba; rögtön elál a vérzés. + Barbara + Barta + Biira +.

B73. 214. Minden módon próbált. + Az Atya hatalma + bölcsességed [!] a Szentlélek ereje szabadítson meg téged mindenféle hidegleléstől: mindennapostól, kétnapostól, háromnapostól, négynapostól. Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében.

B73. 216. Orrvérzés megállítására igen jó gyógyszer. Vér, maradj magadban, Mint Krisztus Magában, Vér, maradj az érben, Mint Krisztus a büntetésben, Vér maradj veszteg, Mint ahogyan KRISZTUS egykor keresztre szegetett volt. Háromszor kell ráolvasni imádkozva, a kezet az orrvérzésben szenvedő ember feje fölé kell tenni, és fel kell olvasni. Át kell fúrni a tölgyet, három vagy több vércseppet kell belecseppenteni, ezután be kell dugni a lyukat fából készült dugóval. Ez is jól próbált gyógymód. A sorsot nem uraljuk, de Jupiter azt is, minket is ural.

B74. 233. Feljegyzések következnek 1614–1717-ből: Anno 1617. 11. Maj. Ogroczon maraztottam megh Troczanj Lazlo
Vramat, per omnia azon fezetesre, mind az eleobbenj eztendeoken. Batizon attam neki R.4.
Anno 1616 [solutum ...] Annis dedi ad praesentem anum [...] a troczani f. 350. Az eoczemnek kutem f. 3.
Aladfinak aranjath No. 1
Batizfaluan f. 7
Batizon f. 11 dr. 40 et sic erre az eztendeoreis solutum.

–

Anno 1614 a 1. Januarii Isten keves segitseghebul koth magam keotseghen szolghakoth tartanom Zepes Varaba laktomba.

Anno 1614 10 Martii zeogeotem meg Troczani Lazlo Vrammal ezetendeo szamra adok nekj louas legenjseghre fl. No 32, etele, itala tizteseghes, louanak szena, abrak.

–

Biczen sokadalomkor nadragra fl. 1.
Baczonban attam fl. 2.
[. . . ?]
Biczen attam de. 50.
Biczen attam fl. 3.
Biczen attam fl. 6 d. 30. ⟨. . .⟩

–

Anno 1614 26 Aprillis Maraztatuk megh Troczani Lazlot azon fizetesre.
10 Augusti Biczen araniath attam No. 3.
1616 3 Januarii Biczen No. fl. 8
8 Februarii Biczen No. fl. 1
Pallosert [. . .]izarnak No. de. 81.
Laczkonak de 50.
Zijartonak adosagerth attam de 60
Attam Biczen f 6
Baczon attam f2
Batizfaluan f 1

Anno 1614 26 Martii Zeogeotem megh Liptaj Nagj Ferenczet louazul, eztendeo szamra adok neki kez, penzt fl No 7.

Minden ruhaja moruaj, menteje ala beles, ket keobeol ros, kett keobeol arpa. Cziszmath, az menieth el neoheth, etele, itala tizteseghes.

–

Azoniom Aniam adoth az felesegenek Batizfaluan fl 2. Item ugian akor arpath cub. 2. Azoniom adoth felesegenek f. 2.

Mentejeth belesestul, Biczen megh [. . .] megh attam, per omnia solotumo.

–

Anno 1615 26 Martii Liptai Nagj Ferencznek azon [. . .] ki szeogeotseghe.
Biczen attam beteghseghebe fl 1
Batizfaluan attam fl 2
Biczen hagj mar nadragiat fl 1
Nadragh megh attam.
mentejeth, beleseth fl 3
Item Biczen attam fl 2
Rozath arpajath megh attak Azzoniom Ania adoth neki fl 2.
29 Maj anno 1616 ruhazatra attam neki fl 4
Batizfaluan attam fl 3
Leoczen attam de 25.
Mentejeth, beleseth meghattam
Item fl. 3 [. . .] confutando solutum.

–

Anno 1614 1 Januarii szeogeotem megh Beharoczi Nagy Georgiel louazul, eztendeo szamra adok neki kez penzt fl. No 5.

Minden ruhaja moruai, menteje ala beles, czismath az mentieth el neoheth, etele, itala tizteseghes.

Zepes Varaba attam neki fl 1
Zepes Varaba megh Batizfaluan kesre attam de 42.
Mentejeth megh attam.
Biczen ingre, kesre de 32.
Dolmaniath Biczen attam fizeteseketh nadragert fl 3 de 31.
B74.234. Üres lapok után folytatódnak a receptek.

C

Lelőhely: MOL, Radvnászky cs. sajókazai lt. P 568, 15. cs. A kézirat Jankovich Miklós tulajdona volt, majd a Magyar Történelmi Társulat gyűjteményéből – a másolás után maradhatott Radvánszkynál –, s kerülhetett jelenlegi helyére. Elfeledett kézirat. A kötés nem korabeli, a cím sem a kézirat szerzőjétől származik: 1650 ORVOS ÉS SZAKÁTS KÖNYV nem külömben Kertész Mesterségről és Lovak orvoslásáról Magyaról, Bibliotheca Jankowichiana. A borítón: Orvos kertész és főzőkönyv a XVII. század elejéről. Az 1650-es dátum nem tudni, honnan származik, hiszen 1619-ből találunk évszámbejegyzést, a kézirat szerzőjének öregkori kezével. A másolást jóval korábban kezdhette, erre nemcsak a terjedelem, a szép írás enged következtetni, hanem a receptekben előforduló személyek neve is, akik a XVI. sz. második felében éltek. (Csúzi Pál vagy Rosemberg Kristóf) Az íráskép alapján is a XVI. század végére tehetjük a másolás kezdetét. A szerzőnek saját oldalszámozása van. Az Orvoslókönyv rész 127 oldalból áll, itt megjegyzés következik: pag. 127 vége. Azonban a címoldal, 1., 15., 78. lap hiányzik, a 39. oldal után ugrik a számozás 41-re. A könyv kiegészítésekkel 111 lap. A 81/82, 86/87, 91/92, 108/109, 110/111 üres betoldás. A 77–79b levéltári számozású lapon: Incipiuntur optimae procurationes horti. Közölte Radvánszky Béla: Magyar családélet... III. 50–54, a szerző saját számozásával: II. pag. 1.; a 83–85. levéltári számozású oldalon Lóorvoskönyv, ezt Radvánszky ebben a válogatásban akarta kiadni, de különválasztva. Hiányos, külön oldalszámozása lehetett. A 88–97. levéltári lapon: Köuetkeznek Szakaczsaghhaz ualo mesteörsegeök. Az első lap hiányzik. Közölte RB: Magyar családélet III. 37–50. A 98–107b lapon Index Medicinare. Az utolsó lap sérült. Nem egyenletes az íráskép, a tinta színe is változó. A mutatónak is önálló számozása volt. A margójegyzetek kötéskor sérülhettek meg.

A kézirat szerzője vagy másolója Török János (C122.810), személyéről közelebbit nem sikerült kideríteni. Több helyről másolhatta, ahogy ezt a receptek eltérő leírásmódja, és a tipikus másolási hibák (szóismétlés, áthúzott címek stb.) is mutatják. Több egyezést mutat Lencsés György könyvével, az Ars Medicaval, ami nem jelenti feltétlenül a könyv ismeretét, hanem azonos forrásfelhasználásra is utalhat. Ugyanakkor szintén egyezéseket mutat vele a Radvánszky Béla által Zathureczky család kódexeként emlegetett kézirattal (OSZK, Oct. Hung. 636. jelzet alatt: Szakácsmesterségnek rövid le-írása, mely a 17. sz. végén, a 18. sz. elején keletkezhetett.)

A saját indexszámozást elhagytuk, mert az eredeti folioszámozást nem tartottuk meg.

C78. 1. A tartalomjegyzék alapján a hiányzó első oldal receptjei: Bekarol, Fülbeli ferögröl, Haliagrol, Szömfaiasrol, Verokadas, Verhasrol.

A 2. oldal receptjei: Giermök korsagrol, Haliagrol, Köröl, Moly ellen, nehezen szülesreöl, Reszögseg ellen, Szaynak faidalma,

C79. 22. Fogfájás ellen. Végy tárkonyt, zeller- és fehér tömjén magvát, amennyit akarsz. Törd össze, és főzd meg ezeket igen erős ecetben. Ezt a beteg tartsa a fogán.

C79. 29. Későbbi kézzel narancz hei . . .

C82. 74. Útifüvet főzz meg fehér borban kenyér héj alatt, és igya reggel és este egyszer vagy többször.

C83. 88. Utólag a margóra írva.

C84. 107. A margón: Tuberenda.

C87. 151. A recept a margón.

C87. 154. Őrszó: Veöreös. A 15. nap hiányzik. A 15. p. jegyzéke: Agiek faiasrol, Giomor faiasrol, Ikrendözesröl, Purgatio, Szömfaiasrol, Ver okadas, Vizellesreöl, Veörös olay. A 16. p. jegyzéke: Dagadasrol, Dög halalrol, Giomor faiasrol, Ikrendözesröl, Köröl, Kigio marasrol, Orbanczrol, Seresreöl, Scorpio marasrol, Zöld flastrom.

C87. 164. Kiegészítés a margón: Tiszta iuegbe . . .

C88. 184. Az erősen sérült recept a margón.

C89. 187. Későbbi kézzel a lap alján: Ez vtifü uizeuel . . .

C89. 191. Későbbi kézzel: öklelest tauoztat.

C89. 192. A margón: Haliogrol.

C89. 193. A margón: Haliogrol.

C89. 194. Utólagos kiegészítés: sziuet erösset . . .

C90. 203. A margón: Turos labrol.

C90. 206. Flastrom sebben lévő rothadt hús gyógyítására. Végy 1 lat viaszt, 1 lat grispánt, égetett timsóval keverd össze a viaszt, végül fél lat faolajba tedd bele a grispánt, s kész a flastrom.

C90. 207. Régi sebre való por. A tölgyfa levele, melyet ősszel, Mária mennybemenetele ünnepe körül szoktak bevinni a tornácra, és a templomba, vagy pedig az erdőben szoktak felkötni – megszárad, és por lesz belőle. Mikor fel akarod használni ezt a port, mosd le előbb a sebet, majd tedd rá a port. Teljesen begyógyul, és a sebhely is szép lesz.

C90. 213. Mikor víz csöpög a szemből. Szekernyét és tojásfehérjét, amennyire szükség van, és egy kevés lisztet keverj össze.

C91. 214. Ugyanaz. A zöld szekernyét jól törd össze, keverd össze ecettel. Rákötve a szemre rögtön megállítja.

C91. 216. Szem tisztítására. Kömény, vérehulló fű, szaporafű, zeller, ruta megtisztított nedvéből, mindegyikből egyenlő mértékkel 1 uncia; leszűrt mézből 1 uncia. Főzzék egy kicsit czeket együtt, tegyék félre egy üvegben; ha valaki akarja, használja.

C91. 217. Véres szemről. Egy galambpár fiókáját vedd, szúrd meg varrótűvel a bal vagy a jobb szárnyának középső erét. Három csepp vért cseppents a szemébe; így tégy kétszer vagy háromszor. Visszatartja a szem vérét.

C91. 223. Rózsavíz, fahéj, gyömbér, timsó, szegfűszeg egyenlő mértékben. Törd egybe ezeket, és tedd a száj fájó helyére.

C91 224. Seb gyógyítására való flastrom, nem engedi, hogy rothadt hús nőjön benne. Faolaj 6 lat, 4 lat glet, 4 lat ecet, 1 lat bolus armenus, 1 lat viasz. Ezeket főzd össze, hogy színük legyen. Csinálj kis golyócskákat, majd mielőtt megfőne a kenet negyedikként grispánport tegyél bele; tedd félre, míg ki nem hűl.

C91. 225. Kard vagy más vágás ellen való flastrom. 4 lat tömjén, 2 lat mirrha, ugyanennyi szekernye, hal zsírja, amennyi tetszik, 1 lat kámfor, 3 lat viasz. Ol-

vasszátok meg először a viaszt, majd a többit, utoljára a kámfort. 1 lat mágneskövet melegíts egy óráig. Figyelj, nehogy megégjen.

C91. 226. Régi sebre való flastrom, és könnyezés elleni víz. 2 lat fehér tömjén, 2 lat tömjén, 2 lat fehér mirha, 2 lat vörös mirha, 1 lat sáfrány, 1 lat kámfor, 1 lat aleopatikum, 2 lat bolus armenus, négy tojásfehérje, rózsaolaj, faolaj. A tojásfehérjét keverjétek össze az olajjal, és egy mozsárban mindegyik szert törjétek össze; így lesz jó.

C92. 241. Hogy meghal-e a beteg vagy nem. Végy a kezedbe szaporafüvet úgy, hogy a beteg ne tudja, és menj oda hozzá. Kérdezd meg: Hogy van? ha azt mondja, jól – meggyógyul, ha pedig azt mondja: rosszul – meghal.

C93. 255. Hogy fogaid fehérek legyenek, szád pedig jó illatú. Fehér só, tajtékkő, fekete gyopár két nehezék, kék liliom gyökere 1 nehezék, illatos sás virága 5 nehezék. Ezeket miután összetöröd és összekevered, dörzsöld és mosd vele fogadat.

C93. 266. A kihúzás nem egyértelmű.

C98. 316. latin ... viasz 6 nehezék, egy lat rózsaolaj, 5 lat kámfor, olvasztott viasz. Adj hozzá 8 lat terpentint, és törd erősen porrá, mindennap jó orvosság.

C102. 409. Közvény ellen. Végy fülfüvet (barba Iovis), amely sziklán terem, törd meg óhájjal együtt egy mozsárban. Főzd meg jól, és csavard ki zsíros vászon által, végül kend azzal a kenettel. Csakhamar izzadni fog, és a tisztátalanság kijön a testéből.

C102. 412. Fogak feketesége ellen. Végy rózsapogácsát, főzd meg ecetben vagy borban, és gyakran mosd vele a fogad; fehérek lesznek a fogaid.

C105. 445. A recept a margón.

C105. 449. Végy zöld pimpóniát és főzd meg lúgban, és mosd meg a fejed. Ezután a főtt füvet tedd a homlokodra jó melegen, és kétségkívül meggyógyulsz.

C105. 456. A recept a margón.

C117. 627. A margón: Szörferögről.

C120. 734. A margón későbbi kézzel.

C126. 927. A margón: Verhas.

C130. 1064. A margón: Niluass.

C130. 1068. A margón: Niluass.

C131. 1118. Ha kígyó van az emberben. Végy fehér ürmöt és fekete ürmöt, főzd meg igen erős ecetben, és idd meg. Rögtön elpusztul az emberben.

C132. 1138. Raszt ellen. Végy retket és szeld fel, ahogy szokták. Egy kis tálba tedd, sózd meg, és hagyd így állni egy óráig vagy tovább; egészen addig, míg folyadék nem lesz a sóból. Ezután vedd ki a léből a retket, levelével és egy kis rozslisztel együtt törd össze mozsárban. A lével kend meg a hasát, ahol fáj; majd az összetört retket kösd a gyomrára jó melegen, amilyen melegen eltűrheti, és meggyógyul.

C133. 1139. Őrszó: ki kis. Hiányzik egy lap. A 78. p. receptjei: Boszorkanirol, Dög halalrol, Has faiasrol, Mirigről; Pokol uarrol, Sargasagrol. A 79. p. receptjei: A' meli giermököt feirre akarsz nevelni, Feier orczarol, Okadasrol, Szörferögről, Turos szarrol.

C134. 1161. Sérült oldaljegyzet: [...] kurvafi hazugsagodat [...].

C 134. 1162. Olvashatatlan margójegyzet.

C136. 1172. Tolvaj felismerésére. Végy mercuriumot összekeverve bakkecske vérével, és fesd be vele az ablakot vagy a falat, ahol akarod, és akaszd fel a kulcsot az ablakba. Rögtön felkiált, mikor a tolvaj visszateszi.

C136. 1173. Más. Írd fel egy cédulára: Ábrahám feloldott téged + Izsák visszatartott + Jákob hazavezetett + Ezután tégy egy cédulát a kapu külső, egy másí-

kat a kapu belső küszöbe alá. Ha a tolvaj itt átmegy a lopott holmival, úgy fog kiáltozni a fájdalomtól, hogy kénytelen visszaadni.

C137. 1199. A lap alja levágva.

C139. 1238., C140. 1249. Egy folt hatására, mely feltehetően vér eredetű, a szöveg elmosódott.

C1249. Galenus receptje pestis ellen. Megjegyzendők.

C150. 1360. A margón: Hangos szorol.

C153. 1413. Az áthúzás nem egyértelmű.

C156. 1439. A lap alja hiányzik, kötéskor vághatták le.

C157. 1456. Más kézzel.

C157. 1457. Késői kézzel.

C159. 1495. A számozás folyamatos, mégis két lap betéve.

C161. 1520. A címnél a lap teteje levágva.

C161. 1527. A lap alján: pag 127. vége. Innen új kéz, korábban előforduló recept másolata. Sérült lap.

C162. 1545. A lap széle hiányzik.

C163. 1549. Hiányzik a Lóorvoskönyv eleje. A lapszámozás újra kezdődött.

C164. 1571. Először a jobb, majd a bal lábára írd rá ezeket a szavakat: Phisongyon, Tygris, Euphrates. Rögtön vizelni fog.

C165. 1585. Más kézzel, ugyanaz, mint 1528–1544-ig.

D

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 500. Testi orvosságok könyve. 17. sz. eleje. Egykorú kézirat, későbbi kiegészítésekkel. 8of. Kötése egykorú, bőrre ragasztott kódexlappal. Kötésbélése 15. sz.-i latin kézirat.
(Ism.: Schultheisz Emil, Communicationes BHMH. 12. k. 1959. 186–198. p.)
Szemelvények: Szlatky Mária: Minden doktorságot csak ebből késértek. Bp., 1983. Magvető. (Magyar Hírmondó) 270–285. p.; Schram Ferenc: Népi nőgyógyászati tanácsok a 17–18. századból. Communicationes 1973. 69–70. k., 253–279. p.
A belső borítón: Anno domini 1619. Mendszent hauanak harmadig napian szeredan estve napnugotkor szinte . . . A többi olvashatatlan.
Más kézzel: Testi orvosságok könyve.

D176. 1–9. Más kézzel.

D177. 10. Innen Szentgyörgyi János keze. Hiányozhat egy lap.

D180. 45. Oldalt más kézzel: Mirha, Aloes, sasafra Lignum sanbtum, Bolus Armenus, Butirum, Antimonium cum sal nyitri.

D181. 58. Oldalt más kézzel: Tikmon Fejere, Aloes, Eufrasia viz.

D183. 75. Oldalt más kézzel: Ecetet, Mezet, kékkövet.

D183. 82. Oldalt más kézzel: Szapan, Lilium Gyöker, Spicinard olay.

D185. 93. Mellette halványan ismét más kézzel: Zajzon Laszlo tiz sustakot Batzion mondam költöt cultra [?].

D191. 170. A lap szélén más kézzel: Kontra morbum galikum.

D198. 254. A margón olvashatatlan szöveg.

D204. 349. Későbbi kézzel: Tekintetes nemes és nemzetes Horvat Uramnak.

D207. 380. Más kézzel.

D207. 381. Ismét más kézzel.

D208. 393. Ugyanaz a kéz, melytől a lapszéli jegyzetek származnak. Majd bejegyzések következnek:

16025 Eztendöben vetem harom hatarba egegi földet. Vettem egiket hat hat forintan. Az keözep mezöben az sent petteri ⟨utan⟩ uton az elsö laba pelepuen felso rendin oluasuan adok 20 hold, kimenuen az kozepin auege az kire tazit. Esmegh az elso laba hazafelle vallo rendin öttödik uet foldiem.

–

Külön lapon: Tintura eleksir praeparativa.
Sirupus, persicorum pulvis jalapa salnitri.

–

16018 Eztendöben husuet nap uttan ket hetuel eskutem meg az en dazdam azional, ⟨szüllettetet⟩ esö germekem szullettetet szenmihal nap ⟨hauanak⟩ utana ket hetuel. Seredan negi orataion estuefelle, ertekemnek idein 17 forintom uolt, meg halla szenmarthon nap utani egi hetuel uguan szereda ⟨na⟩ nap reguel hainalkor, Uduar hellet, neue iudit.

16019 ⟨azon eztendoben⟩ Szentmarthon nap utan egy hetuel szombathon reguel hat s het ora taion szüllettetet massik germekem anna, erttekemnek 33 forint taian.

161022 Hus hagio ked ellot ualo ceotortokön szullthetet harmadik germekem, neue petterke, killencz ora taion, ertekemnek szasz hatuan forint idein, meg halla pünkest utan ket hetuel, serreda nap sinte uiradkor, uduar ⟨tel⟩ hellen az sokadalomba azon eoztendöben.

D208–209. 395–397. Tartalma majdnem szó szerint megegyezik a 252–256. receptekkel, ezért nem adjuk a szó szerinti fordítást. Mindkét szöveg zavaros.

D209. 399. A recept után alig olvasható bejegyzés: Sum possesor hujus libri Antonius Illyes. A. [...] en Batyam. Az Kultra költöt Tiz sustakot eged bor [...]

E

Lelőhely: OSZK, Duod. Hung. 66. Váradi Vásárhelyi István: "Orvosság os Kis Keönjueczyk e Melyben Hamarsagal mindenfele oussagot fel talalzz az emberen valo belseö és küelseö, mindenféle niaualiaknak ellene. Az melliot Meltan kis Patikanak neuezhetz. Iratot 1628 esztendőben." Eredeti kézirat, 64 f. (26 üres p.). Poss.: f. 1. "Találtatott Gömör Vármegyében, Kraszna Horka Várbeli régi írásai közt, 1803-ik esztendőben." RB jegyzetei között olvasható: .... a herceg Esterházy család könyvtárában.

Szemelvények: Schram F.: i. m.

A gerincen: MS. KIS PATIKA

A címnegyed későbbi kéztől származik. A cím a 3. levélen kezdődik, az első két levél hiányzik.

4r–9r: Elöljáró beszéd.
10r–41v: Receptek.
42r–46v: Üres.
47r: 3 sor bejegyzés.
47v: Üres.
48r–58c: Receptek.
59r–64v: Üres.

Egy kéz írása, az íráskép, a tinta színe nem egyenletes.

E218. 46. A margón: Babona.

E220. 75. Jó étvágyat csinál (?).

E22. 117. Néhány szinte olvashatatlan szó, majd üres lapok következnek.

F

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 485. Házi patika. Hasznos receptek gyűjteménye. (1663) Eredeti kézirat. 52. f. Egykorú bőrkötés.
Szemelvények: Schram F.: i. m.; Szlatky M.: i. m. 307–314. p.
A házi mindeneskönyvek családjába tartozik.

F228. 1. Az első oldalon alig olvasható szöveg: Probalt Atyanak es Fiunak es Szent Lelek neviben legyenek hasznossak az [oruossagok]. Contra vim Mortis non crescem [...] Auritium [...]
2. oldal: Hac si bene serves in longo Tempore cives. Si ubi Deficiant Medici, Medici tibi fiant. Adde potum piro, Nux est medicina veneno. Disce Lubens quid dubcius e quam discere multa, Lectio lecta placet Decies repetita placebit. Az alábbi bejegyzés sem a másolótól ered: Házi patika 1663.
Alatta: Anno 1663. Die 1 Augusti. Pozoni Varmegye es Magyar ország szilin lakozo katonák, Uyváriakkal együtt, alkalmos Urakis ott lévén sok fü emberekkel, Párkány alá mentenek a Török ellen, melly vitezeknek nagyobb risze ott veszett a' pogány által, és vadak, madarak által lett temetesek nékik.
F228. 3. Más kézzel.
F229. 11. Nem egyértelmű az aludgyál szó áthúzása.
F229. 17. Ugyanaz a kéz, mint a 3. recepé, későbbi kiegészítés.
F234. 108. A margón későbbi kézzel halvány, olvashatatlan bejegyzés.
F235. 126–127. Hiányzik egy lap.
F237. 156. előtt: Így, ti méhek, nem magatoknak készítitek a mézet. Így, ti juhok, nem magatoknak hordjátok a gyapjút. Így, ti ökrök, nem magatoknak húzzátok az ekét. Így, ti madarak, nem magatoknak építitek a fészket.
F237. 158. Az őrszó: Hogy. Ugyanakkor az eredeti lapszámozás folyamatos.
F238. 170. 174. Egészen halvány tintával átsatírozva. Nem egyértelmű, hogy ez áthúzás vagy ráírás.
F241. 202. Ugyanaz, mint 170.
F242. 205. Ugyanaz, mint 170.
F242. 210. Későbbi kézzel, halványan: N.B. Probalt.
F246. 262. A túloldalon olvashatatlan szavak: [... Domine ... facit ...]

G

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 87. Két nagyjából egykorú kéziratot tartalmaz. 79 f. Az Orvossaghos Könjveczke 1665k. keletkezhetett. (Ez a kolligátum második tagja, az évszám miatt került előrébb.) A Mindenféle Orvosságoknak Rend szedésse is a XVII. sz. második felére tehető.
Szemelvények: Schram F.: i. m.; Szlatky M.: i. m. 303–307. p.
Az ABC-be tagolás az eredeti kéziratban szerepel, ezért tartottuk meg.

G262. 193. Másolási hiba. A 185. recept egy részét írta le még egyszer.
G266. 269. A Boldog Megváltó áldása a ferences reformátorok kertjéből [!], az Atyaisten hatalma, Isten fiának bölcsessége, a Szentlélek erénye szabadítson meg téged minden háromnapos, négynapos és tartós hidegleléstől, és Boldog Megváltónk, érted, szolgájáért (szolgálólányáért) való könyörgésére, Urunk téged (név) áldjon meg, és gyengeségtől, és minden rossztól védjen meg téged mindig. Ámen!

H

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 763. Próbálos Bizonyos Orvosságok, Mellyeket Néhai Révay István Uram ő Nagysaga Constantinapolban az Török Császár Fényes Portáján lévén, Fő-Lovász Mestere kenyvébül írt le Anno 1668 8 May. Magyar, latin. Másolta Georgius Pekler, Anno 1693. 22. May.

A másolat apró betűs, rendkívül hibás, gyakran érthetetlen, nehezen olvasható kézirat. Sok az üresen hagyott rész, ezt mi kipontozással jelöltük, Pekler nem tudta az eredeti kéziratot elolvasni, de magyarul sem tudhatott jól, innen a sok értelmetlen szó. Ha megkíséreltük volna helyreállítani az eredeti szöveget, egy teljesen új kézirat jött volna létre, s az eltorzított szavak értelmét nem mindenütt tudtuk kikövetkeztetni. A szakértők számára azért reméljük, egy fontos forrást bocsájtunk közre, s az értelmezés, értékelés feladata rájuk hárul. Peklernek van egy saját tételszámozása, amely nem egyezik a receptek számával. Ezt a számozást nem tartottuk meg, mert feltehetően kötéskor a lapok, ívek teljesen összecserélődtek. Mi megpróbáltuk az eredeti sorrendet helyreállítani.

H269. Bevezető:

Nem fekszik puha ágyon a szent, akit tisztelni kell.

A vízcsepp a követ nem erejével, hanem gyakori esésével vájja ki.

Így lesz tudós az ember is: nem erővel, hanem sok olvasással.

A felolvasás tetszik, a tízszeri ismétlés tetszeni fog.

Ahogyan a tavasz virágot ad, a virág gyümölcsöt, a gyümölcs illatot, úgy ad a tanulás erkölcsöt, az erkölcs érzéket, az érzék megbecsülést.

Sokat kérdezzetek, a választ tartsátok meg, a megtartott választ tanítsátok; e három dolog teszi azt, hogy a tanuló túlszárnyalja tanárát.

Kérdezd, tedd félre, tartsd meg, olvasd gyakran újra; így minden kulcsot kezedbe ad a helyes bölcsesség.

Keveset akar beszélni, saját szavait akarja mondani az előrelátó ember, aki ehhez szokik, nagy megbecsüléstől övezve öregszik meg.

Aki jól akar beszélni, annak előtte kell gondolkodnia.

Ritkán híres az az ember, aki mindent elmond, amit csak tud.

Cselekedj jól, beszélj keveset, ha azt akarod, hogy híres légy.

Cselekedj rosszul, beszélj sokat, ha azt akarod, hogy ostoba légy.

H272. 76. Továbbá. Végy egy növendék madarat, és kösd a ló nyakára.

H274. 111–112. Itt több lap hiányzik, Pekler saját receptszámozása szerint 29–44-ig. Ettől kezdve az ívek teljesen fel vannak cserélve.

H277. 159. Hiányzik a cím. Arra nem utal semmi jel, hogy egy lap kimaradt volna. Lehet másolási vagy olvasati hiba.

H280. 234. Ló körmére való kenet, hogy a patája puha legyen. 4 lat közönséges méz, 4 lat olivaolaj, resnice terpentin 4 lat, vagy (. . .), epe 4 lat, viasz (?) 4 lat. Ezeket keverd össze, és egy edényben vagy más hasonló eszközben olvaszd meg, majd forrald tovább, amíg csak folyékony nem lesz. Ezután vedd le a tűzről, tedd nagyon hidegre.

H290. 396. Ezt nem adom el, amíg élek. Halálom után nem tudom kié lesz.

H294. 451. Aki lefesti a virágot, nem festi meg az illatát.

Ezt nem adom el míg élek,
Halálom után nem tudom kié lesz.

I

Lelőhely: Másolat: MOL, Radvánszky cs. sajókazai lt., P566. 97. cs. Eredetijének hollétéről nem tudunk. 1940-ben még egykori lelőhelyén volt. Azóta vagy elkallódott, vagy a II. világháborúban megsemmisült, ugyanis feltehetően azok között az anyagok közt volt, melyek megmentésére Herepei János tett kísérletet, de a szállítmányt bombatalálat érte. A kéziratot Debreczy Sándor ismertette (Apafi Anna orvosságos könyve, Erdélyi Múzeum, 1940. 322–324). Radvánszky így ír a kéziratról: Eredetije préselt fekete bőr házikötésben, 4rét alakban a Székely Nemzeti Múzeumban Sepsiszentgyörgyön 27/884 e jelzés alatt. (Sambler Domokos ajándéka) Debreczytől tudjuk, hogy 139 eredeti számozású lapból állt a kézirat, a 125. lapon VÉGE alatt rajzolt záródísz, majd két recept következik más kézzel, s a "Mutató Tábla". Innen rekonstruálhatjuk a hiányzó lapok tartalmát. Ezek: 1. l. fele, 31–32., 45–46., 53–56. Debreczy a tartalomjegyzéket is csonkának véli. Mivel az eredeti kéziratot nem ismerjük, megtartottuk a folioszámozást.

Ebben az esetben is a Radvánszky Béla-féle átírást adjuk, csupán a közékezést és a központozást modernizáltuk. A jegyzetek is Radvánszky megjegyzései. A hiányzó lapok tartalmát a tartalomjegyzék alapján adjuk.

I296. 1. A többi hiányzik, mivel a lap kettészakíttatott.

I296. 4. A következő lap kezdete: „kában hordozza". A többi recept is Himlő ellen való.

I297. 21. A zingiberis szó olvasata nem egyértelmű.

Folia senis fél uncia, vízben főzzék meg 3 font, adj hozzá zingiberist. Addig főzzék, míg fele elfogy, azután használják fel. Ezután vegyenek 25 aszalt szilvát, másik vízben főzzék, míg összezsugorodik, majd szórják meg egy kis cukorral. Ebből kell enni, és a levéből 3 kanálnyit reggeli előtt éhgyomorra meg kell inni; így jól emészt.

I298. 26. Az alchermets szó javítva, olvasata nem egyértelmű.

I304. 116. Hiányzik a 31–32. lap. A hiányzó receptek: 31.: Pestis ellen, Sárrul. 32.: Fekete üröm vizének hasznai.

I307. 147. Őrszó: Gyomorfájás ellen. Hiányzik a 45–46. lap. Tartalmuk: 45.: Flastrom mindenféle kelésnek kifokasztására. Juhok mikor mételyesek. Kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom. Mindenféle kelésnek kifokasztására való hasznos flastrom. 46.: Bisalma lictarium. Giliszta ellen.

I307. 152. Kétszer írva: meg meginnya.

I308. 174. Hiányzik két levél, az 53–56. lapig. Tartalomjegyzékük: 53.: Az mely asszonynak elvész az teje. Az kinek az száját az íz eszi. Az kinek az oldala fáj s hurut. Hogy az asszonynak sok teje légyen. Íz ellen. Oldalfájás ellen. Szemnek világosítására. 54.: Az mely ember az ágyban vizellik. Kólyikárul. Levesticumvíz. Sebre való ír. 55.: Az mely ember nem emészthet, hanem csak hány. Kopaszság ellen. Koszos főrül. Torokgyék ellen. 56.: Az mely embernek foga húsa fáj avagy a pofája dagad. Békák, hogy hallgassanak, ha akarod. Foga húsa az kinek fáj, avagy az pofája dagad. Ha azt akarod, hogy a békák hallgassanak. Okádásrul. Pofának dagadásárul. Szónak tisztulásárul.

I314. 258. Eltévesztette a számozást.

I315. 262. Eltévesztette a számozást.

I315. 264. A lap szélén: Hurut ellen orvosság.

I316. 277. A lap szélén: Fogfájás ellen.

I321. 395. Egy szó helye piros vonallal kihúzva.
I326. 459. Más kézzel innen a mutató tábláig.** A zárójelbe tett rész más írással.
I327. levél: * A számok a kódex lapszámára utalnak.
I330. G 29.)* Későbbi betoldás.

J

Lelőhely: OSZK, Quart. Hung. 280. Próbált Orvosságok le írva. Anno 1684 Die 18 May. Eredeti kézirat. 5. f. Poss. Illésházi József 1735.
Az üresen hagyott helyek, melyet pontozással jelöltünk, jelzik, hogy a kézirat másolat.
Szövegközlés: Kőszegi Mihály, Communicationes. 1964. 30. k. 127.
J336. 7. Kimaradt egy szó.
J337. 11. Kimaradt egy-egy szó.

K

Lelőhely: Székelyudvarhelyi Könyvtár Kézirattára. Nr. 5295. (Ism. Spielmann József: Orvosi Hetilap, 1982. 123. évf. 1748–1751.)
Az eredeti kézirat jelenleg hozzáférhetetlen, így ebben az esetben a Radvánszky-féle átiratot közöljük, a közékezést és az interpunkciót modernizáltuk. A jegyzetek is Radvánszky megjegyzésein alapulnak. Spielmann József ismertetéséből tudjuk, a kézirat rossz állapotban van. Váradi Szabó személyéről sem tudunk közelebbit, latinos műveltségű borbély-chirurgus volt, 1668–1703 között tevékenykedett Baconban. A kézirat egyes részei különböző időben keletkeztek, s egyik fő forrása Pápai Páriz Pax Corporisa. Nehéz volt a receptre tagolás, mivel nem tudni, hogy a receptek leírásában teljesen az eredetit követte-e Radvánszky Béla; vagy egy sajátos szempont alapján írták le. A betűhívséget nem tartotta meg. S nem tudni, hogy a kiemelés kitől származik. Mivel jelenleg Magyarországon ez az egyetlen átirat, s eredeti kézirat híján nem nyúltunk bele a szövegbe, csupán a könnyebb kezelhetőség miatt próbáltuk több-kevesebb sikerrel receptekre bontani. Váradi ízes székelységgel írta ezt az orvosságos könyvet.

K342. 4. A lap szélén: Aszalva, törve . . . után hintve.
K342. 5. A margón: agrimonia.
K342. 7. A lap szélén: és az orrodon és szájadban.
K342. 8. RB megjegyzése: vallott = bevált (probatum est).
K342. 9. A lap szélén: Nincs emberben nagyobb kár, mint az kába balgatag tulajdonság. Az kába, balgatag P: ember olyan, mint az mely czigány mondja volt a búzaszóró embernek, hogy azért néz az felvetett búza után, hogy nem hiszi, hogy leesik az búza az csűr földére maga. Koránt sem oda Buda!
K343. 22. A lap szélén: Ha nem tudod; tudod jól, hiába való.
K343. 26. Burokfű javítva szurokfűből.
K344. 29. A kéziratban ezután két oldalon következik: Sidó, igaz historikusból való Jerusálem retinetes veszedelméről való notatio stb." (Kiadta R. Kiss István, ItK, 1903. 85–89.)
A tartalomjegyzék csak a III. rész mutatója.; 101. Eredetileg így jelöli e számokat: 1001 stb.

K348. 132. p. A lap szélén: Sperma muris.
Itt véget ér az utólagosan beiktatott tartalomjegyzék.
K348. 32. A lap szélén: székfüvet.
K348. 37. A lap szélén: De disznóbab három levelével törd. – Vedd ki az fokhagyma gerezdinek belső csíkait, valamennyi vagyon egy fokhagymában, azt törd öszve 3 disznóbab leveleivel.
K349. 45. Betoldás.
K349. 47. Utólagos kiegészítés: Ez a kakukkfű, székfű, azért kakukkfű, és hogy alig ismered, penig az ebkapor ital.
K350. 64. Utólagos kiegészítés: tisztítja az . . .
K351. 69. Eredetileg: hold fogy folytán.
K351. 72. RB szerint "ásd" helyett "aszald" szónak kellene szerepelnie.
K351. 75. A tölcs szó kétszer szerepet.
K351. 77. Eredetileg: folyásásanak el lelni; valamint: ha ho hosas talal lenni.
K354. 102. Későbbi kiegészítés.
K354. 105. A lapszélén: Az mit az gyomrában találsz, vedd ki, elegyíts asszonyember tejében, úgy ereszd az szemben.
K355. 123. Eredetileg: Boldogasszony napján.
K355. 124. Oldalt: 100, 20.
K356. 129. Oldalt: Üszögös Péter is . . .
K356. 135. Tejébe [!], RB szerint talán: tejéből.
K357. 138. A margón: Mindszent havában, ha az zabot megfőzöd, melegen az tyúkoknak adod, sokat tojnak tőle.
K357. 148. Ezután következik egy vers 1699-ből, melyet R. Kiss István kiadott. (ItK, 1903. 87–89.)
K359. 168. [!] RB-től származik
K359. 169. Későbbi megjegyzés: Hagymáz ellen.
K359. 171 A másoló az agármónium szót agármonyra javítja.
K360. 175. Későbbi megjegyzés: Hagymáz ellen.
K361 196. Későbbi kiegészítés: Ennek szarvának, gyártott bőrinek sok haszna.
K361. 197. (palaczkos = poloskás)
K361. 200. Későbbi oldaljegyzet: Egy éjjel ázzék benne.
K361. 207. Későbbi oldaljegyzet.
K362. 219. Oldaljegyzet.
K362. 228. Későbbi kiegészítés: Csak gáliczköves meleg bor kell neki kenni.
K363. 247. Későbbi oldaljegyzet: Jó az pápafüvet borban megfőzöd, s azt béadod innya egynéhányszor.
K363. 255. Későbbi feljegyzés: égett rák pora.
K364. 274. Oldaljegyzet: Lencsével, útifűvel öszvetört, főtt útifűnek.
K365. 297. Későbbi beszúrás.
K366. 301. Közbeszúrva: muztika.
K366. 322. Kétszer írva: azt.
K367. 328. Későbbi betoldások: Ez a legjobb, csakhogy drágább az szegénynek, nem teheti szerit.; ótt varról több is vagyon orvosság, csakhogy restebbek.
K367. 329. Kétszer írva: vagy.
K368. 350. Későbbi utójegyzet: fájását . . .
K368. 355. Valószínű RB kiegészítése: ⟨Ismét az szakadt tökösröl való remedium⟩
K369. 361. Kétszer írva: tehénhús levében.
K369. 361. Kétszer írva: törd.
K369. 364. A lap szélén: Ugyanezen fű . . .

K369. 374. Törzsölöd helyett törso szerepel.
K370. 386. Homályos és zavaros az írás.
K371. 398. Kétszer írva: kevéssé megfőzik .
K371. 410. Kolcs = hónalj hajtás (kacs).
K371. 411. Kétszer írva: penig.
K371. 412. Későbbi beszúrás: fül.
K371. 413. A lap szélén: 5ször vettem czetet be újban. Én, Váradi, B. ki Szabó György, anno 1702, 1 Octobris.
K372. 422. Későbbi jegyzet: Fejér peszerce, nyírfa lével vízben főzni, innya. – Fekélyfű, seprűfű mindegy, ördögharapta . . .
K372. 423. A lap szélén: kecshében.
K372. 426. Kiegészítés: ezt add meg – enni.
K372. 428. A lap szélén: Ez könyv eddig elő 19 doctorokból szedegetett; azonban az Tökölyi Imre borbélya könyve egészlen. (Személyét még nem sikerült azonosítani.)
K373. 435. Törd apróra azt ⟨azt az orrában hadd szíjja⟩ Az áthúzás RB-től ered, nem tudni, szerepel-e az eredeti kéziratban.
K373. 450 Kétszer írva: mind hívösít.
K373. 452. Kétszer írva: melyet.
K374. 462. Kétszer írva: főzz.
K375. 477. Kétszer írva: elegyíts.
K375. 485. Ezután olvasható: Baczonban N.B. N.B. Georgius Varadi, alias Szabó.
K376. 487. Kétszer írva: ezekre.
K378. 494. Kétszer írva: az fazékban.
K380. 537. Kiegészítés – igen jó: meg az tövét is nyakad . . .
K382. 561. Hiányzik egy levél, 29. 30. jelzett lapszám.
K382. 562. Kétszer írva: szapora.
K382. 565. Készer írva: mind.
K386. 642. A lap szélén: Azaz atraczél vagy apiom cinoglósa. Ebnyelvű fű, czinoglosa franczu ellen is igen jó.
K387. 663. Kétszer írva: éjomra.
K387. 667. A lap szélén: De az temején ki ne maradjon.
K388. 695. RB magyarázata: Ih = ioh = gyomor. Ih feje = gyomor szája.
K389. 706. A lap szélén: N.B. Ez olyan orvosság, hogy hozzászíja az sárt az gyomorban, oszton kiviszi magával.
K390. 714. A lap szélén: N.B. Kehes lónak való jó. Nyírfagyöngyöt, örménygyükeret, angyelika gyükeret törd öszve mind őket, főzd meg borban, tedd az torkában.
Az eves rút fokadékok ellen való orvosság. Az szalonnát égesd meg, jól törd meg tejfelben, keverd jól öszve, temjént is törj köziben, crispánt, kevés gáliczkövet is, és tyúkmonyfejérit, és avval kend egynehányszor.
K390. 717. Kiegészítés: Tudni illik az útifüvet vagy úti laput.
K391. 735. Kétszer írva: kend.
K391. 739. RB a reggel reggel szavakat másolási hibának minősíti, holott jelentésük: reggelente.
K391. 744. A lap szélén: Köszvény ellen is jó. Igen jó erre a békatojás vize – el ezt bár; azaz hidd meg bár.
K391. 747. A lap szélén: Babérolaj – borostyánolaj.
K393. 773. A lap szélén: Az lóköröm is igen jó füstölni véle, az juhgané is, az szamárgané is.

K393. 783. Szeder ina = szederinda.
K386. 839. A lap szélén: Régi sódort és annak levében főzd meg az ért sajtot, hogy olyan legyen, mint az pép, avval ragaszd az csomót, de megfőzd elsőben az sódort.
K399. 882. A lap szélén: Meg ugyanannak gyükerét főzz meg vízben kenyérhaj alatt, azt igyad.
K400. 891. A lap szélén: Verd az torkában az kórságosnak.
K400. 899. A lap szélén: Hogyha hat szem borsot, hat szem hagymamagot öszvetöröd, egy pohárban megadod innya, eleget szelel tőle.
K402. 930. A lap szélén: Az vereshagyma rojtját főzz faolajban, kenjed vele, az rojtját kösd az sülyre.
K403. 945. A 165. lapszámot átugrotta.
K403. 951. Kiegészítés: kösd, avagy . . . az vér menten;.
K404. 974. A lap alján: Betcskereki vagy Váradi Szabó György Baczonban.
K405. 980. A lap alján: 1698, májusban. én, Váradi Szabó György munkája vagyok mindvégig.
K406. 995. A föld szó zöldnek is olvasható.
K407. 1026. A 30 nehezék valószínű tollhiba.
K408. 1043. A 201. lapot átugrotta. A lap szélén: Alvés = kecskeszarvú fű.
K408. 1047. Nem egyértelmű, mire vonatkozik ez a recept.
K409. 1064. Ismétli a 207. és 208. lapszámot.
K410. 1073. A lap szélén: Vérehulló fű gyükere ezekkel főtt.
K412. 1104. Balhafűmag javítva bal fű magra. (RB javítása.)
K413. 1118. A lap szélén: Ez a 143. levélhez tartozó.
K413. 1127. A lap szélén: Köszvényre is igen jó.
K414. 1131. Szegény bor = gyenge bor.
K416. 1157. Az Atya, Fiú, Szentlélek nevében. Mikor + Jézus Krisztus + megszületett + minden + betegséget + és hideglelést elűzött. Menj hát + Isten + e szolgájától + mindennapi + és kétnapi + hideglelés + Az Atya + Fiú + Szentlélek nevében.
K418. 1186. Későbbi írás a sorok között: azaz lenlevelű fű vagy . . .
K418. 1189. A lap szélén: Ez sárga virágú hamis konkoly.
K418. 1197. Ettől kezdve a lapszámozást egykorúan betoldott ívek szakítják meg.
K419. 1211. Fölébe írva: Váradi Szabó György.
K421. 1242. Alul: Váradi Szabó György munkája.
K422. 1265. A lap alján: Becskereki vagy Váradi Szabó György Baczonban laktomban.
K423. 1280. Ezután 4 oldalon egy vers vagyon. "Nóta: Mikor Sénnakerib, óh magyar nemzetség beh kemény az szíved . . .", melyet R. Kiss István közölt. i. h.
K423. 1286. Rebegő = hebegő.
K430. 1939. A lap szélén: nádmézzel jobb.
A 274. és 275. levél hiányzik.

L

Lelőhely: MTAK K. 96. Gyógyszerek II. nyolcadrét alakú, egy kéz írása, néhány levél hiányzik belőle. A kézirat 17. századi. Az első lapon a következő bejegyzés: 232 a SztK Vett. jul. 27. 1842. Gyógyszerek. XVI. d. századbeli KI. A m. t. társág kézirattárába ajándékozta Lugossy József. (Toldy Ferenc kezével)

Két részből áll. Másolat, hibás olvasattal.
Szemelvények: Szlatky M.: i. m. 291–296.

L436. 1. 1 lap hiányzik.
L436. 7. Hiányzik a 3. lap. Őrszó: Okadas ellen.
L437. 17. Az áthúzás nem egyértelmű.
L437. 18. A 6. lap hiányzik.
L437. 24. A 8. lap hiányzik.
L440. 55. Az áthúzás nem egyértelmű.
L440. 59. A cím fölött primitívebb írással: Kö ellen valo.
L444. 125. Hiányzik egy lap. Őrszó: Okadas ellen.

M

Lelőhely: MTAK K. 95., Gyógyszerek I., nyolcadrét alakú, több kéz írása. 17. századi kézirat, feltehetően az első feléből. Első lapján: Gyógyszerek. Házi patika. A' tekintetes Magyar Tudós Társaság' kéziratgyűjteményének ajánlja Martius 1-jén 1842 Lugossy József.
Néhány levél hiányzik.
Szemelvények: Szlatky M.: i. m. 285–290.

M449. 14. Hiányzik a cím vagy egy levél. Más kézzel.
M450. 34. Halványabb tinta, olvasata bizonytalan.
M450. 35. Más kézzel, sötétebb tintával.
M451. 49. Őrszó: t első.
M454. 94–95. Más kézzel.
M454. 96. Ismét az első kéz.
M455. 110. Ugyanaz a kéz, mint 94.
M456. 116. Őrszó: Giapias ir.
M457. 129. Bezgha, nehezek szavak olvasata nem egyértelmű.

N

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 87. Gróf Illésházy József: 1. Mindenféle Orvosságoknak Rend szedése. Két egykorú kézirat kolligátuma. (A 2. kéziratot l. G könyv) Egy kéz írása. A másoló 173 tételre bontotta a recepteket, ezt nem tartottuk meg. A címben a mindenféle szó más kéztől ered.
Szemelvények: Szlatky M.: i. m. 297–303.; Schram Ferenc: i. m.

N460. 8. A lap tetején: Comitis Josephi Illeshazi. Cath. ins. A. 1735.
N462. 36. A 38. folio hiányzik.
N472. 232. Őrszó: Inak. Ezután következik az Orvosságos könyvecske.

O

Lelőhely: OSZK, Oct. Hung. 636.; A Szakács-Mesterségnek rövid le-írása című házi mindeneskönyv orvosi vonatkozású részét adjuk e kötetben. A kézirat 1711 előtti. Magyar, latin. Több kéz írása. 81 f. Egykorú pergamenkötés.

ff. 1–13. "A Szakács-Mesterségnek rövid leírása."
ff. 13–43. "Orvos-könyv."
ff. 43–53. "Némely Füveknek Hasznairól."
ff. 53–60. "Mutató Táblácskája a könyvecskének."
ff. 61–79. "Medicinae Culinares."

Ez utóbbi szakácskönyv Zrínyi szakácskönyvével mutat rokonságot, annak rövidített, kivonatolt másolata. Orvoskönyv része sok helyütt egyezik a Török János másolta Orvoskönyvvel (l. C könyv). Radvánszky Béla a Zathureczky család kódexeként emlegeti a kéziratot. A borító belső oldalán: Contra vim Mortis non est Medicamen in hortis. A másolónak (mert feltehetően nem eredeti alkotásról van szó) saját oldalszámozása van. A kézirat utolsó lapjain szlovák nyelvű receptek olvashatók.

O474. 1. Jó tanács annak, aki hajlamos a tüdőbajra és a vízkórságra. Annyiban szükséges az étkezésre figyelni, hogy ételeiben egyen sok fokhagymát, és legyen gondja arra hogy ételeit tengeri vöröshagyma-ecettel fűszerezzék. Ez ugyanis kihajtja a vizeletet. Leginkább arra ügyelj, hogy ne legyen lázas, és inkább száraz, mint főtt ételeket egyen.

O474. 2. Továbbá. Ételei olajból, mézből, csípős zöldségekből, fügéből készüljenek. Jó és híres bort igyon, melyben mindig legyen üröm, borsfű, fekete gyopárfű, bodzafa középső héja és földi bodza gyökere. Egyen gyakran retket, a halevéstől, amennyire lehet, tartózkodjon. Teste mindig telt és nyílt [!] legyen, és ezért gyakran vegyen be golyócskákat vagy legalább folia senist. Egyen néha este, lefekvéskor egy kis terjéket, és ha lehet, sokat izzadjon. Gyakran vegyen be – ha van –, egy kanál tengeri vöröshagymából, mézből és ecetből készített italt. Így, az isteni kegyelem segítségével a fenyegető bajoktól megmenekül.

O474. 6. Más. Vedd a menyhal máját, darabold fel, tedd egy üvegbe. Amikor kenyeret sütnek, fedd be kenyértésztával az üveget, tedd a kemencébe, és süsd meg. Az üvegben folyadék lesz, ezt a folyadékot csepegtesd a szembe, és elmúlik a hályog a szemről.

O474. 7. Ugyanarra. Keress nadályférget, és tedd egy kis üvegbe. Dugd be jól az üveg száját, és ezután fedd be az üveget kenyértésztával, és vesd a kemencébe. A nadályféregből folyadék lesz. Végül abból a folyadékból csepegtess a szembe, és elmúlik a hályog.

O474. 8. Más ugyanarra. Végy napraforgóvirágot, ezt kora reggel gyűjtsd, és töltsd meg vele egy üveget, ezután az üveg száját jól dugd be, és tedd egy hangyabolyba úgy, hogy ne látszódjon ki. Hagyd ott állni négy hétig, s amikor kiveszed, ruhán szűrd át, ismét töltsd az üvegbe, és tedd ki a napra egy hétig. Azt is meggyógyítja, akinek már hét éve van a szemén hályog.

O475. 9. Ugyanarra. Végy hangyatojást, és törd meg fehér borban, és tedd félre, hogy letisztuljon. Ezután csepegtesd a szembe, és a hároméves hályog is elmúlik tőle.

O475. 21. Ugyanarra. Végy köményt, szaporafüvet, rózsát, rutát és vérehulló füvet. Mindezt tedd egyszerre rózsavízbe, és többet használ, mint a balzsam. Kömény, rózsa, szaporafű egyenlő mennyiségben legyen, ruta, vérehulló fű feleannyi.

O476. 25. Aki nem lát jól. Végy kakukkfüvet, és főzd meg vízben. Ezután azzal a vízzel mossa egy hétig vagy tovább a szemét. Jól és tisztán fog látni.

O476. 26. Ugyanarra kikísérletezett orvosság. Vedd egy nyúlnak, egy kakasnak, egy sasnak az epéjét, és keverd össze ezeket igen tiszta vízben, és tedd egy arany- vagy üvegedénybe. Ezzel mosd naponta a szemedet kívülről, és jól fogsz látni.

O476. 27. A látás visszanyerésére a legjobb, kipróbált orvosság. Ezt IV. Ince pápa állíttatta össze a szem fényének visszanyerésére, és elküldte a pisai Abbas Petrusiusnak. Ő száz éves volt, és részben életkora, részben gyengesége miatt elveszítette a látását. A pápa által küldött gyógyszertől visszanyerte látását. Az orvosság ilyen volt: Végy 2 font köménymagot, 1 font vadköményt, 1 uncia zellermagot, kaprot, petrezselyemmagot egyaránt 3 fontot. Ezeket törd össze jól leszűrt – a habjától a tűz körül megtisztított és leszűrt – mézzel. Végül reggel és este, evés és ivás után, mikor feküdni akarsz menni, egyél a fentebb leírt gyógyszerből, és gyorsan visszanyered az elvesztett látásodat Isten segítségével.

O476. 28. Hogy ne nőjenek szőrszálak a szemen. Denevér vére a szemhéj fölé kenve nem engedi növekedni a szőrszálakat. Mint ahogyan mondja Constanus Medicus – s talán ezeket –, mivel hidegségével elzárja a pórusokat, nem növekednek újra a szőrszálak. A denevérek ugyanis hideg természetűek.

O476. 29. Ugyanarra. Végy egyenlő mennyiségű borostyánlevelet és reteklevelet, keverd össze őket. Tépd ki a szőrszálakat, majd rögtön kend be a kitépett szőrszálak helyét az említett folyadékkal, és nem nőnek ki újra.

O476. 30. Ugyanarra. Égess meg szarvasagancsot, és törd össze. Miután kitéped a szőrszálakat, ezzel a porral szórd be a helyüket.

O476. 31. Látásra való kipróbált orvosság. Végy jó fehér mustot, mely még nem forr, és tégy bele kellő mennyiségű eufráziát szárastól, virágostól, levelestől. Végül az edény száját zárd el jól, és tedd ki a napra addig, míg eltűnnek a buborékok a mustból. Ezután minden nap reggel és este igyál egy keveset ebből a borból. Nem a legpróbáltabb gyógyszer.

O476. 32. Ugyanarra. Végy eufráziát és törd porrá. Ezzel a porral élj reggel és este; megtisztítja látásodat. Teheted ételbe is.

O476. 33. Más. A kömény mindennapos használata megőrzi és élesíti a látást. A magvát gyakran kell a szájban tartani, levelét pedig enni.

O470. 34. Csípás szemre. Végy timsót, mézet, tojásfehérjét, és törd egybe ezeket. Ezután flastromként tedd a szemre, és meggyógyul.

O476. 35. M. Petrus Hispanus találmánya mindenféle szembaj ellen, és a látás élesítésére. Végy köményt, szaporafüvet, rutát, rózsát, eufráziát, sebfüvet, vérehulló füvet, árvalányhajat, egyenlő mennyiségben. Törd össze őket, és tedd egy napra fehér borba. Ezután szűrd le, és a folyadékot, mely először lecsöpög, tartsd ezüstként, amely másodszorra, aranyként, amely harmadszorra, balzsamként; ezért három üvegben tartsd.

O476. 36. A szem megtisztításáról és a látás megőrzéséről. Végy annyi jó bort, amennyit akarsz, és préseld ki a vérehulló fű, ruta, fekete üröm, eufrázia és kömény levét, ugyanannyit mindegyikből. Ezeket keverd össze. Kívülről kend be vele a szemet, néha – de ritkán –, tégy egy keveset a szembe is.

O477. 37. Könnyes szemre. Végy ki galambtrágyát a fészekből, és törd össze jól egy mozsárban, és ezután elegyítsd borkővel jól. Tojásfehérjét olajjal kend a feje lágyára, és az említett porral szórd be alaposan. Ezután az ujjaddal keverj össze két tojás sárgáját sóval, és ezt kend kócra, mintegy flastromként, és kösd a beteg fejére késő este, mikor aludni megy. Ezt csináld kétszer-háromszor, és meggyógyul.

O477. 38. A látás és a szem tisztaságára. Vedd az epéjét valamilyen ragadozó állatnak, keverd össze mézzel és tedd a szemre. A látásra mindenek felett hasznos orvosság. Ugyanis azt mondja Hypocras, hogy valamilyen ragadozó állat epéje mindennél hasznosabb a látás élesítésére. Még azt is mondja, hogy ha valakinek igen gyenge a látása, és kilenc napon át nyúl- vagy sasepét tesz a szemére méz-

zel keverve, akkor annyira éles lesz a látása, hogy délben is látja majd a csillagokat az égen.

O477. 39. Szemfájás ellen. Végy köményt, szaporafüvet, rózsát, vérehulló füvet, rutát és eufráziát. Préseld ki levüket, és keverd össze. Végül ezt a folyadékot tedd a fáradt szembe.

O477. 40. Könnyező szem ellen. Végy köményt, amely még nem érett, és törd össze jól egy rézmozsárban, tedd három napra nedves helyre. Vedd levét, tedd egy üvegbe, és 40 napra tedd ki a napra; az üveg száját viasszal dugd be. 40 nap után a viaszba tűvel szúrj egy lyukat, és csepegtess a folyadékból a szembe. Kétségkívül meggyógyul, és attól fogva nem könnyezik majd a szeme.

O477. 41. A szem homályossága ellen. Vedd a kömény gyökerét mézzel összetörve, és ezzel kend a szemet kívülről; meggyógyul.

O477. 42. Könnyező szem ellen.

O477. 43. Ugyanarra. Végy virágzó szaporafüvet gyökerestől, és tedd egy egypintes fazékba. Tölts rá fehér bort, és főzd meg jól, hogy csak egy pohárnyi maradjon vissza. Ezt töltsd bele egy üvegbe, és ezzel kend a szemedet, és tartsd rajta, mikor este aludni mész, egy hétig vagy tovább. Míg kened, a megfőtt füvet mindig kösd a halántékodra, és minden szemgyengeséget meggyógyít.

O477. 44. Viszketésről, és véres szem gyógyításáról. Végy aloet, és törd porrá. Ezt a port tedd fehér borba, és hagyd állni egy éjszakára. Reggel szűrd át tiszta ruhán, és a folyadékból tégy a szembe, és meggyógyulsz.

O477. 45. Szemre való kiváló víz. Végy 25 szegfűszeget, 15 babér, 4 vagy 5 gyömbérgyökeret, és törd porrá. Ezeket tedd folyóvízbe, és hagyd állni öt napig. Ezután végy egy diónyi közönséges grispánt, egy kicsit kevesebb kámfort, és tedd az előbb mondott anyagok közé. Tedd ki egy napra vagy meleg kemencébe, kiváló gyógyító vized lesz a szemedre.

O477. 46. Továbbá. Rózsapor ecettel összedörzsölve, és tojásfehérjével keverve a szem fájdalmát elmúlatja, és a rossz nedvek folyását megállítja.

O478. 47. A látás élesítésére. Végy nyúlepét mézzel keverve, és kend vele a szemed kilenc napon át.

O478. 48. Vagy. Vedd a köménynek, rózsának és rutának a levét, keverd össze őket. Végy egy tiszta lenvászon darabot, mártsd a folyadékba, és tedd a szemre.

O478. 49. Véres szemre. Vedd a vérehulló fű levelét, törd össze, és préselj ki belőle kellő mennyiségű levet. Ezután végy mézet, és egy csuporban tedd a tűz mellé forrni, és minden piszkot végy ki belőle. Amennyi a vérehulló fű leve, harmadannyi legyen a méz. Később vedd el a tűztől a mézet, hűtsd le, keverd össze a vérehulló fű levével, töltsd egy üvegbe. Ezután a szemhéjakat kívülről kend be vele.

O480. 88. Szem vörösségére való ír, melyet kívülről kell kenni, és amely élesíti a látást. Végy egyenlő mennyiségű kámfort, tuciát és patikaolajat, ugyanannyi igen tiszta viaszt és rózsaolajat.

O480. 89. Hályogos szemre való kipróbált recept.

O480. 90. Ugyanarra más, igen próbált, bár hasonló gyógyszer. . . . Külön-külön törd össze, és tedd az előbb mondott összetört anyagokat szaporafűnek, eufráziának, rózsának, köménynek levébe, és egy ideig tartsd a napon.

O481. 98. A lap szélén: Anno 1711. Bartphe. M. Hodony.

O481. 111. Fejfájás ellen. A fekete ürömnek, mely a füvek mestere, megvan az a tulajdonsága, hogyha fáj az ember feje, akkor ki kell ásni, jól megmosni, és darabokra vágni. Borban vagy ecetben kell főzni egy óráig gyökerével együtt, és vászonra kell tenni. Ezzel kell a fejet mosni – minél melegebben lehet –, és a

vászonnal körbekötni a fejet. Le kell feküdni egy órára, míg megszárad a kötés, és folytatni a kúrát három vagy négy napig; meggyógyul.

O481. 117. Ugyanarra. Végy timsót, tömjént, ként, grispánt, törd össze őket, és törd porrá. Ezután hájjal és faolajjal törd össze, és ezzel kend a fejet és meggyógyul.

O482. 128. Hogy a férfi terméketlen legyen. Végy Szent Iván bogarát, és akinek inni adod ⟨nem képes kielégülni.⟩

O482. 129. Teknősbékát vagy csigát végy, és két elhullatott szarvat. Ezeket törd összse és add megenni.

O487. 239. Süketség ellen. Fehér ürmöt bikaepével összedörzsölve, és a fülbe téve megoldja a süketséget, a hallást megerősíti és megjavítja.

O487. 245. A margón: Kelevény. Méregfakadás, Szőr-féreg, Rüh, Var, Kosz.

O488. 246. A margón: Kopitnik. Feledékenység.

O488. 247. A margón: Seb hamar gyógyul. Fog fajas. Törött vér. Gyermek fogantatás.

O488. 252., 253., 255., 256. A margón: szlovák bejegyzés.

O489. 261. A zsálya rutával együtt biztos poharat ad neked.

O489. 262. A ruta a férfiak szerelmét csökkenti, a nőkét növeli.

O489. 266. A margón szlovák bejegyzés.

O489. 268. A margón: Tüdö és máj tisztulása. Vizellet. Höség. Oldal-fájás.

O490. 269. A margón: Köszvény. Vér-kórság.

O490. 270. A margón: Fö-fájás. Víz-korság.

O490. 271. A margón: Korság. Szem-Fájás. Mereg. Negyed napi hideg-lelés.

O490. 272. A margón: Hideg-lelés.

O490. 273. Fog-fájás. Szem-fájás. Seb-tisztitas. Vér-korsag. Fő-fájas. Büdös szaj.

O491. 282., 288. A margón szlovák bejegyzés.

P

Lelőhely: Evangélikus Országos Könyvtár, Bp., R 536.

Mélius Péter Herbáriumához kötött lapok. A kötet elején, valamint az orvosságos receptek között szakácsreceptek is vannak. Radvánszky az orvosságos receptek egy részét vette bele kötettervébe, majd hozzátéve, innen 18. századi az írás, a további közlést abbahagyta. Eredeti elképzelésünk szerint szerettük volna mégis e kötetben szerepeltetni, ha fotómásolatban közzétehettük volna. Ez sajnos technikai okok miatt meghiúsult. Holott hallatlanul izgalmas, orvos- és gyógyszertörténeti szempontból rendkívül érdekes és értékes e receptgyűjtemény. Az egyes alkotóelemeknek sajátos jelrendszere van, a receptek majd titkosírásként hatnak. Feltétlen figyelmet érdemelnek.

P498. 5. Hályog ellen. Egy csipetnyi timsót, megégett szépiacsontot, és tiszta fehér cukrot keverj össze. Igen finom por lesz belőle. Ebből minden nap fújj egy csövecskén keresztül a szemedbe. Próbált.

P498. 6. Csipásság ellen. Tiszta cukor, fehér római gálic, kútvíz.

P498. 7. Gyomorgörcs ellen. (Szél megrekedése ellen.) Hogy a gyomor megkönnyebbüljön, és a belekből a megrekedt széklet, mely a testet elnehezíti, eltávozzék, általában áztatásra van szükség. Ezért este, mikor a beteg aludni megy, jó minőségű meleg sörbe kevert olivaolajat kell innia. Másnap reggel a patikustól hozni kell egy-két kerek, rózsaolajjal készített lepénykét. Ennek bevétele és megevése után 3–4 óráig nem szabad enni. Wittenbergben próbálták ki, 1607-ben.

P498. 8. Negyednapos láz ellen.

P498. 9. A meleg máj lehűtése. Végy katángkóró gyökeret, és tedd közönséges vagy könnyű fehér borba. A déli étkezéskor igyál belőle két unciányit, akár ebéd után, akár előtte. Próbált.

P499. 22. Büdös és romlott bor megjavítására. A büdös és romlott bor megjavul, ha az edény nagyságának megfelelő mennyiségű tiszta búzát zacskóba téve belelógatnak, majd kivesznek. Ez minden büdösséget magába szív, és így tiszta és áttetsző lesz a bor. Mezaldus találta fel. Próbált.

P499. 23. Bor igen gyors megecetesítése. Ha rögtön meg akarod ecetesíteni a bort, tégy bele sót és borsot, és tégy fölé savanyú kovászt. Igen gyorsan használ.

P499. 24. Ha gyorsabban akarod véghez vinni, téglát vagy egy darab tüzes acélt egyszer-kétszer márts az edénybe, vagy káposztagyökeret, vagy éretlen (. . .), kökényt, (. . .) és szilvát. Ugyanezt teszi a szegfűgyökér is. Mezaldus.

P500. 25. Hogy jóízű legyen a bor. A bor ízleni fog, és illata, íze tetszeni fog ha gyógyító almát, másnéven citromot, tisztított szekfűt úgy lógatják bele a hordóba, hogy ne érjen le a borig. Így a bor semmiféle rossz vagy dohos szagot nem vesz fel. Mezaldus.

P500. 29. Ha a gyermek rövid ideig alszik. Tököt vagy inkább uborkát tegyenek az ágyába. Belázasodik, majd nemsokára lecsillapodik a láza. A tök magja a maró vizelést enyhíti, és kissé kihajtja a vizeletet.

P500. 30. Káposztagyökér megtörve a holdkórosra [?] helyezve használ, az anyajegyeket [?] eltávolítja, kígyómarás esetén használ.

P500. 31. Bogáncskóró hasznai. Hívják még atractylisnek is. Megmelegítve és megaszalva kedvezően hat, kitisztít és megkönnyebbít. Mindenféle méregnek ellenáll, és ragályos betegség esetén használ, ha idejében isszák. Meggyógyítja a negyednapos, a makacs és más hosszú ideig tartó lázat. A beleket, májat és a gyomrot [?] a görcsöktől megszabadítja bármi is támadja meg a gyomrot, használ. A gyomrot rögtön megóvja az ártalmas fájdalmaktól, a bélgilisztákat elpusztítja és kihajtja, a görcsre [?] és hólyagkőre használ, az ágyék és a hát fájdalmát csillapítja.

P500. 33. RB megjegyzése: Innen 18. századi írás következik.

Mutató

abak fű gyökerestül I347
Ábelvére (sárkányvér) K1043, 1195
ablak A428, B199, 230 C1172, 1471, F97
ablakkereszt, szúette D299
Ábrahám B105, C1173
abrak (abrag) A313–314, 323, B37, 65, 98, C1570, 1574, G21, 78, 143, 261, 263, 270, H17, 45, 47, 49, 53–54, 56, 86, 94, 99, 107, 146, 148, 183–184, 213–214, 235, 247, 257, 302, 311, 381–382, 422, 450
ábrázat, rút K1210
abroncs I135
abrosz K70
=, vető G265
abrotanum (Istenfája) C1125 l. még Istenfája
acél I180
=, tüzes K773, 780, 1374, P24
=, új műben nem volt D32
acsalapu l. lapu
aczaka l. éjszaka
ad (be-, el-, hozzá-, ki-, meg-, meg- enni, meg- inni, neki-, nem-, vissza-)
ad (ki-) 'megszül' F86
aegiptiacum veres ír l. ír
aer K486
Aesculapius E214. p.
Aesopusz E213. p.
Afrika K486
ág C1547, G74
=, almafa I340
agár I449
= kölyke I67
agaricum B147
agármony (agrimonia?) K171
ágasfa K1156
agg D282
agrimonia (apró bojtorján, párlófű) D132, 165, K5, 128, 169, 1080, 1174, l. még bojtorján
ágy B120, 142, 151, 164, 181, E114, P29
=, meleg C1421
agya kiján K1343
= veleje (cerebrum) l. agyvelő
agyag A2, B95, 114, C1176, 1312, K327
= közé gyúr B95
=, égett F257
=, fehér D233, H270, 411, 436
=, házról való I244
=, megégett D9
=, sikeres C1420
=, száraz F229
=, száraz régi F253
=, tapasz A2
=, tiszta I438
agyag (?) K1331
ágyék A408, 708, B200, 202, C110, 704, 884, 1361, D338, 359, E105–106, 135, 156, G1, I128, 357, 431, K96, 415, 773, 781, 795, 873, 877, 878, 883, 1045, 1313, 1361, L76, M82, O248, 255
= ér lenyomása N112
= fájás C269, 276, 568, 701–709, F80, I128, 266, N113, P31–32
agykoponya 'emberi' D323
ágynemű B182
agyvelő (agya veleje) A241, 508, 541, 558, C1258, D287, I106, 111, 281, N112, O279
= megveszik C194
ajak C713, 912, F89, H68, I312, K273, O197 l. még száj
= meghasad C713–714
= a cserepezése K272–273
= ér C549
= fájás C629, K398
ájol l. ájul
ajtó B199, 227, G49, K1093
= fele 'ajtófélfa?' F97
= fölött C1471
= küszöb M71
ájul (elájol) C1482
ájulás K77, 1108
akác B48
akad (tövis =) 'beleszúródik'
akaszt (fel-)
akasztalás A226
=, száraz A226
akasztott ember kötele F193
akó 'me' J5
alabástrom (alabástrum) A430, K155 l. még Szent György-kő
= kő H378, K1205

alani ‚aludni'
aláspot ‚külső, kinézet' H1
alaszik (nem =) ‚alvad'
alattomban ‚titokban' A645, F124
albae linguae D111
Albert mester M30 l. még Magnus Albertus
album graecum B165, M32, N63
alchezmet I26
áld (meg-)
áldás (meg-) B129, 162
áldoz B131
aleopaticum (alipatica, aliopaticom, alopaticum, areopatica) A223, C27, 117, 226, 415, 1223, 1344, 1364, 1506, D101, 159, 204, O89
alespila (?) P24
Alexander ‚Nagy Sándor' F246
alfacium olaj C270
alfél ‚tyúknak', tiszta C526
= betegsége C17
= dagadása L58
= nyavalyája C17
alfele ‚tr' (culus) A220, 296–297, 322, B146, 153, 172, 185, 225, C686, 1112, 1114, 1116, D128, H258, K77, 369, 733, 762, 850, 899–900, 920, 933, 1065, 1240
= lyuka A522
= n sűlyös ér K77
alges mirha L3
alhat (el-) A140, 386, 580, 611, N95, 100, O267
=, nehezen C1037
=, nem A140, 580, 585, 611, C1, 15, 228, 272, 580, 1256, 1436, 1457, 1518, F137, G171–173, I242, K502, 1042, 1134, 1387, M99, N95–101, O165–166, 197–199, 260, 267
alibani alubam M34
alina húsa, sült K911
alios M2
alja ‚alom' H106
alkimista (alchimista) E16
áll ‚érlel, érlelődik'
= ‚i, kr'
= ‚ülepszik'
= (bele-, benne =, el-, helyére-, meg-, rajta-, rá-, = vmiben)
= (el-, meg-) ‚abbamarad, eláll, megszűnik'
= (ellene =) ‚nem engedi kifejlődni'
= (meg-, meg nem-)
= (rajta =) ‚rajtamarad'
= ‚fn, tr' A491, K492, 516–517, O137
= alatt K209
allaja ‚hasa alja' H320
állás A246–259, 650
= ‚álldogálás' C1250
= ‚állvány' F188
= (álás) ‚állás, istálló' H20, 107, 289
állasza magát ‚csendes, fáradt' H404
állat (el-, meg-, meg nem =) ‚i, állít, elállít, megállít, megszüntet'
= (meg-) ‚i, kr; odaállít' l. még állít
állat (animal) ‚fn' A501, 535, F246, K1394
= ‚összetevő' C175, O94
= feje, mérges O172
= mája, fiatal A664
=, aszú ‚összetevő' C1146
=, dühös B130, N10
=, egyébféle ‚féreg' C774
=, éltető K486
=, emésztő ‚növény tulajdonsága' C1352, L22, N153
=, erős M93
=, fekete A380
=, hidegítő ‚növény tulajdonsága' C1274, 1277
=, kövér A601
=, melegítő ‚növény tulajdonsága' A609, C1256, 1266, 1280, D354
=, mérges C1107–1109, D285, K1225, M96, O196, 265
=, mérges (= illat) H158
=, mérgező A500
=, mindenféle ‚féreg' C694
=, nedves ‚növény tulajdonsága' C1277, O255
=, oktalan G37
=, száraztó ‚növény tulajdonsága' C1280
állatás A389, 395, 526, L34
állatszőr B152
állít (el-, meg-) ‚eltűri'
= (meg-, megállat)
allium l. fokhagyma
állja, nem ‚nem tűri'
alma C1033, 1507, D67, 278, 302, I355, M66 l. még narancsalma
= közepe A280
= lágya D278
= bele, édes I160
= kásás bele, sült K597
= leve, rothadt K432
= teteje, édes I158, 160
= tövestül, kövi C79
=, édes C418, 1347, D354, O97
=, fehér (popum album) A280
=, fenyő K723
=, gyógyító P25
=, hámozott K277
=, metélt édes A127
=, rothadt I458
=, sült C1113, 1156, D250
=, üveg A51
=, vad A354, 354, E148
= bor, vad A354
= fa, édes I393
= faág I340
almányi ‚me' B56
álmatlanság B183, I238, 312
=, hosszas (alotlanság) K77
=, nyughatatlan (= állatlanság) K83
álmodik
aloe l. aloes
aloes (aloe, alue, alues) A526, C29, 208, 290, 331, 1127, 1295, 1307, 1379, 1408, D7, 34,

45, 52, 58, 78, 108, 243, 251, 293, 332, 334, 366, K168, 313, 315, 551, 1043, 1110, 1167, 1364, L1, 19, 24, 45, M24, 52, 80, 98, N197, O53.
= fa (adocs! =, alucs =) C728, 1504
= pora O44
= pora, sárga O55
álom C15, 274, 1256, 1457, D370, G42, I314, K427, O165, 182, 198, 217
=, gonosz C1279
=, nagy K83
= hozó K169
= szerszám K1155
aloszik (el-) ‚elájul' D371
alsó fele, asszonyiállat C1243
alsó rész fájdalma C561, 599
alszik (el-) O166, 197, 260
= (el-, meg-, nem =)
= (meg-) I144
=, nem C902–914, D19, 122, 281
általkodottság, vakmerő K1331
altatószer B183
altea C1398 l. még dialtea
aludni megy O37, 43
aludni nem akar (alani = =) H368
alue patikum l. aleopaticum
alues l. aloes
aluszékony O182
aluszik (egybe-, meg-)
= (el-) I364, 420, K1386
=, halálra C668–674
alutlanság A289
alvas ‚olvas'
alvás A386, C1037–1038, N96
alvás, kevés A281
Amerika K486
amphora (ampolna) D321
Andrea Magdolna B164
angelika(fű) (angyalfű, angyelika, méregvonó fű) B148, D165, 167, F45, I50, K63, 67, 82, 129, 169, 1331
= gyökere (= gyükér, angyelika =) B122, I50, 395, K15, 57, 63, 80, 714, 1360, 1409
= mester gyökér C1373
angyalfű l. angelika
angyelika l. angelika
ánizs (anisom, anys) C915, 1031, 1035, E4, 68, 124, G20, 124, K1217, 1409
= mag B147, J5
antimoniom (piskolc) K545, 1019, 1362
Antonius doktor A279
anya B155, E137, I29
= csecse A465
= teje A582, E16, I186, K787
anyag, A24, 51, 251
anyaméh C735, E136, 149
= kijő E149–150
= megfordul E149–150
anys l. ánizs
apáca éra J10
apad (el-, meg-)
apadás (el-) E70
Apafi Anna ‚Apafi Mihály fejedelem nővére' I296p.
apaszt (el-, meg-) ‚elfő'
apatika [!] N202
apiom l. apium
apium (apiom, opium) A371, 372, 385, 408, 424, 470, 602, 708, C120, 123, 341, 452, 468, 633, 966, 1029, 1050, 1377, 1400, 1403, 1424, D6, 23, 101, 104, 157, 167, 261, 374, 197, 295, 415, K1024, 1367, N17, 75, 115, 150, 176, 217, O211–212, 214, 230
apiumfű C380, K736
= (apiom-, atracél) K129, 812
= gyökere (apiom gyükere) C823, 1375, I293, 415
= levele (apiom =) C88, 719, 1240, 1311, D109, 263, I93, 169, 417
= levele pora D108, 263
= levelestül A601
= magva (apiom =) A604, 659, C468, 695, 712, 823, 951, D175, G20, 54, O229
= virága (apiom =) D175
= vize (apiom =) C43, 254, 939, D31, L73, M26, N10, 17, 217
Apolló ‚ókori görög isten' E214p.
apopanis D94
apostolicum N167
apostolikom flastrom l. flastrom
appal narancsalma héja L22 l. még nanancsalma
appopanice (oppoponice) D176
appopanikum M116
április C611, G165, K44, 66, 948, 1392, 1398
aprít (egyben =, meg-, öszve-)
apró mályva l. mályva
apróbojtorján l. botjorján
aprócsalán l. csalán
aprólék A700
aprón tör K167, 362, 367, 383, 447, 448
apránként ‚apránként' E20, 127
apróra aprít G270
= tör K69, 208, 435, 474
= vagdal G259, K238
aqua vitae E18, K465
aquila epéje K1358
= monya K1358
ár ‚vminek ára' F243, I438
arábiai guba C133
= gumi l. gumi
= orvosság E9
arabium N163
arabok E46
arannyal versengő K1385
= levele K41, 1121
= virága A9
=, legkisebbik (celidonium minus, legkisebbik fecskefű) K129
arany (aurum) A24, 41, 599, C1328, 1499, D243, E213p., 78, 134, J11–12, O35
= forint ‚me' A614
= glet l. glet

= nyomónyi ‚me' A14, 614
=, tiszta A763, E26
= forint nyomó ‚me' D11
= forintra térne ‚me' M50
= gyökér M60–61
= gyűrű C1179, E34
= nyomó(nyi) ‚me' D373, I28, 257, N192
= aranynyomtányi ‚me' E25
= színű C1178–1179
= virág (tanacetum) A121
= víz I9, 64, 395, K1331 l. még víz
aranyas edény l. edény
= törjék l. terjék
arányoz ‚méretez'
= (meg-) ‚időt' C1326
arasznyi ‚me' G79, K140
=, élő ‚me' D212
arat (ki-)
arc (facies) A153, 544, 664 l. még orca
=, fonnyadt D352
=, rút D352
arccal ‚szemben' C1581
arcul ‚arcot' K1076
= fótos K126
= sárgul K614, 945
= szeplős K126
aréna ‚betegség' B171, 200–202, D376–377, E105–108, G1, 3, I59, 234, J1–3, K96, 856, 857–861, 863–866, 869, 870, 873–876, 878–879, 1233, 1318, N176, O147
aresina L53 l. még resina
Arex B197
aristolochia (arisztologia, farkasalma) C524, O256, l. még farkasalma
= lang (aristologia =) D355, 357
Arisztotelész E213p.
árkus B121
armoniacum (armoniakum, armonikum) C1141–1442, M111, 116
= bedelsium M111
=, sal C1364
armonika C535
árnyék A400, K917
aromatom C113
Áron vesszeje B178
árpa B13, 116, C466, 601, 634, 1457, H49, 278, 442, I1, K67, 1416, N118, 169, 185
= ‚szemen' I243
= vize A376, C308, 660, 997, 1314, 1374, 1457
=, tiszta E109
=, új K195
= dara K1212
= kása K561
= kása leve K561
= liszt (farina hordeum) A53, 232, 605, 658, C118, 293, 642, 648, 681, 1095, 1143, 1306, 1398, 1418, 1462, 1585, D155, 285, E11, 38, H240, I82, 118, K288, 290, 294, 743, 825, 969, 987, 1004, 1076, 1314, 1378, M129, N128
= szitálva C336
= láng K431
árpaszem C1183
= nyomó ‚me' K843, 855
= nyi ‚me' G120, K552
arsellian C66
árt (meg-, nem =)
ártalmas O66
ártalom A171, E74
= nélkül K1134, 1138, 1155
ártány ‚állat' I115, 233, 396
= hája A21, D182, I396
= új hája I233
artemisia (fekete üröm) O288 l. még üröm
Artifex B197
árul ‚elad'
árva csalán l. csalán
árva csollian l. csalán
árvahús N121
árvalányhaj (árvaleányhaj) K169, 296, O35
= fű C80
ás (be-, fel, föl-, földbe-, ki-, meg-)
= (meg-) ‚kiás'
ásás P11
aspium G260
= gyökere G261
assumptio A329
Asszony (aszol) ‚Szűz Mária' H419
asszony A534, 645, C633, 725, 729, 736, 1413, D275, 356, F20, 127, G4, 163, I93–94, 118, 168, 189, 214, K46, 332, 468, 1000, 1282, 1307, 1347, 1348, N106–108, P13 l. még asszonyállat, asszonyember, asszonyiállat, asszonyiember
= emlője C1440
= fiat szoptat A241
= ganélása, szülő K196
= gyomra I408
= haja, szobéli F202
= havi betegsége I170
= kebele, bő tejű K84
= köldöke K11
= leányt szoptat A241
= megsérti magát, terhes I135–136
= melle (mellye) L66
= nem szülhet A619, K1196
= szeméremteste K1307
= teje (lac mulieris) A32, 241, F19, G4, 201, K84, N106–107
=, kinek fia van K37
= nem volna C21
=, gyermekes O287
=, jámbor C1439
=, más C729
=, szoptató A77
asszony vékonya G3
= vizelete C231
= vizelete, szülő K196
=, gyermekágyas F205
=, gyermekszülő I407, K156, 1143–1145
=, megélemedett K123
=, mezítelen D383
=, nehezes K94, 1104, 1287

=, nehézkes C1184, O284
=, szoptatós K127, 1095, 1192
=, szülő K196
=, terhes A559
asszonyállat A534, D217, 285, 336, 355, F1, 85–86, 214, N50, 110–111, 125, 132
= nem szülhet D275
= szála H415
= teje A575, N50
= titkos helye D285
asszonyember B9, F31 110–11, 14, 19, 27, 58, 91, 102, 135, 150–151, 229, 271, K357, 888, 1120, 1236, 1238, N104, 108, 110, P12
= állott vére K422
= állott vérét indítja K1291
= bele leszáll M78
= betegsége I45–46
= csecse K1203
= csecsi kilyukadása K371
= fiúgyermeke K135
= fona K134
= gyermekágyban I229
= gyermeket szül I257
= hasa P33
= haviszáma K132
= húgya H284
= leesett mátrája K332
= mádrája rothad K126
= méhe fájása K422
= méhe rothad K126
= nehezen szül M91
= nyavalyája K1209
= teje A697, I314, 445, 447, K35, 105, 135, 1142, N60–61, O79
= teje elvész N106
= ura K134
= vére K1230
= vérfolyása P12
=, viselős I149, 151
= szőre K134
= nek való zsír I226
asszonyi rend C1414
asszonyiállat C184, 231, 564, 578, 717, 1262, E144, I111, 279, 407, L20, O247, 257, 280, 288
= mádrája ‚méhe' I411
= magva D355
= melle (mellye) L66
= teje D217, L131, O58, 60, 198
= vére L57
=, nehézkes I154
= nak teje nincs L113
asszonyember D85, 357
asszonynak teje elvész M104
aszal(meg-)
asztag B179–180
asztal A268
= láb szege ‚fn' F62, I206
átalag ‚me, általag' G45
atrabilis D379
atracél I292, K812
= (ápium) K129
= (cinoglosum) K424
= gyökere K424, 480, 913, 1285
= gyökere vize K425
= levele B150
= töve K257
= tövestül C1309
= vize K425
= vize levelestül K425
= fű K169
= fű gyökere B150
atractylis (bogáncskóró) P31 l. még bogáncskóró
atramentum C1552
Atya ‚imában' B55, 97, 164, 176, 178, F195, H317, 419, I55–56
= hatalma B214
= nevében (in nomine Patris) K895, 1157
= tekintélye B196
= Úristen B129
=, Fiú, Szentlélek Isten nevében B129, 197
Atya, Fiú, Szentlélek nevében B196, 214
Atya, Fiú, Szentlélek Úristen nevében B164
Atyaisten B129, F158
= hatalma G269
Atyámfia K491
Atyának szent neve B20
augusztus K59
= holdtölte K61
Auissenna l. Avicenna
aurea bacca l. laurea bacca
auricula muris K1123
auripigmentom D171
authore tradita D352
Ave Maria B31, 40, E27
Averroesz (Auerhoes) ‚orvos' E312p.
Avicenna 980–1037; perzsa származású arab orvos C755, 819, D352, E213p., 18
ázik (benne =, meg-) ‚áztat'
Ázsia K486
áztat (le-, meg-)

bab C922, 1046, 1369, H72, I19, N184 l. még disznóbab
= második leve K714
= olaja L408
bába K329
= szalagja K1263
= szalagja belső haja K1263
= kalácsa (carlina) K82, 777
= kalácsa leve K1271
babér (babír, laurusfa gyümölcse) B148, G95, 220, K49, 88, 1104, 1415, 767, O45, 76, 89 l. még laurus
= olaja (babir =, laurus olaj) E1, 19, 56, 66, K183
=, törött K1416
babfű F148
= magva H292
bablevelű fű C52, 1325, K377, 484, 928
= (fabaria) O248
= tövestül A298, K920

babliszt C86, D85, 88, 155, K1076, 1175, 154, 643, 835, L23, M45, O238
babnyi ‚me' C1006, E82
babonaság, bűnös bajos M86
babszalma B16
babszem (babszöm) C1413
= nyi ‚me' babszemnyi ‚me' (babszömnyi) C251, E8, 29, 32
babuk feje F118
= mája F207
= szíve F207
= tüdeje F207
babuk l. még büdösbanka
Bacon ‚helynév, ma RNK' K1265, 1392, 974
bagolyborsó A735, I287
= leve K772
bagoly feje A653
= lába A749
bagto fű A8
bágyaczat ‚bágyadtság' H272
bágyad (el-)
bágyaszt (el-)
bajfű C73, 135, 498, 538, 799, 852, 891, 900, 904, 930, 1104
= leve C777
= magva C1475, H71, 218, 226, 228, N120, O17
= magva, földi C46
= olaja C498
= pora C891, 1104
= törve szitálva C73
= vize C629
bajlás K1369
bajuszfű N97
bak bele C836
= epéje C769
= faggya C646
= húgya C769
= mája C836
= monya C836
= szíve C1549
= tüdeje C836, 903
= vére D95, 160
= veséje C836
=, fekete D160
baker H46
bakfű A445, 512–514, B187, C81, 246, 371, 413, G43, 227, M27 l. még betonica, sebfű
= (barba hirci) O82, 264
= tövestől C1485
= vize O52, 98
bakkecske vére C1172
bal felől K1066
bal kéz karja l. kéz
Balai uram B111, 141
balgatagság A612
balha l. bolha
balhafű l. bolhafű
baloldal I55
balsocos (hónalj alatti ér) C554
baltrionvíz I251
balzsam (balsamom) C1328, O21, 35
= fű K168
=, természetes (balsamum naturale) A41, 41
bánat (melanchólia) C566
bánatos ‚betegség' E23
bánik vkivel, vmivel
banka orra A730 l. még babuk, büdösbanka
bánkódó ember K1173
banom ‚?' M116
bánt (meg-, nem =)
barack bele C53, 530, 532
= enyve K395, 397
= gumija K395, 397
= levele (baroc =) C691, D167, K370, 1419, N120, 197
= levele leve C775, K1419
= levele vize C690
= magva A9, 210, 621, C51, 393, 418, 1229, 1305, 1347, D25, 38, 145, 250, G171, I63, K39, M23, 99, N99, O91, 166, 1033
= = bele A452, C1348
= = bele, veres E37
= = bele fehére O10
= = belső széke O112
= = fehére O112
= = leve A210, C51
= = olaja C696
= =, tengeri F55, I195
= virága K395
=, fáján megszáradott C53
= fa enyve K335
= fa levele C1198, G224
= virág szín (együgyű) K491
bárány G151, K1415 l. még kos
= agyaveleje, kos K516
= epéje I153
= faggya A202, 227, 376, 493, C1, 26, 83, 98, 145, 175, 200, 284, 308, 406, 488, 492, 1152, 1222, 1287, 1309, 1325, 1404, D123, 150, 186, 195, 223, 294, 300, E50, F135, 141, G89, I248, 450, H20, 36, 129, 135, 140, 309, 361, 431, K1013, 1018, L9, 35, 41, 110, M120, N85–86, 163, 167
= =, arany H294
= =, tavaszi G235
= =, új C59, 215
= ganéja A85
= hája C1309, N232
= húsa C580
= pirító D79
= = héja C1255
= tüdeje C898
= üröm l. üröm
= vére G151
= zöld C1314
= bőrből való ceratum l. cerátum
barát A775, F124
barázda (borázda), szántóföldi C1186
= (borozda) F159, K166
barázdánbillegető madár L75
= madárfi L75
barba hirci (bakfű) O264
Barbara B177, 211

barbeli l. borbély
Barbély Antal marusi C56
barbely l. borbély
Bárczi István B198, 233
Bari Kovács Balázsné B105
baroc l. barack
barom B94, H267, 431
= ‚állat' C1161, 1439, L113
= dög H267
= faggya K937
= ganéja H267
= koszt K188
= nyaka, nyűves G179
= szíve B180
= halál C1161
barona l. borona
bársony B164
=, fekete I438
=, veres E128
bársonyszínű ér l. ér
bársonyvirág (bárszony-) K168, 451
barta B177, 211
basai rusa l. bazsarózsa
Basilica (basalica) ‚ér' C591, 593, 596, 600
= (epatica) ‚ér' C559
basilicum l. bazsalikom
basonika C52
baszar szem ‚nyakába köt vele' B206
Báthori István, somlyai ‚1533–1586, erdélyi fejedelem, lengyel király' I21
bátorság (animus) A541
bazsalikom (barsalicum) A13, C52, D101
= gyökere (basilicum gyüker) I62
= levele C697
= vize I64
bazsarózsa K168, 890 l. még rózsa
= gyökere (= gyükere) I33, K266, 391, 89
= magva K39, 461, 1118, 1120
= töve C76, K501, 89, 1118
= vize K1120, 263
bécsi kömény l. kömény
= sáfrány l. sáfrány
= szappan l. szappan
Becskereki Váradi Szabó György ‚XVII–XVIII. sz.' K974, 1265, 1392
becsül (meg-)
bedellium M111
bedelsium galbanum M116
begre l. még bögre
=, mázas M93
=, tiszta új M535
béka ‚állat' A467, 699, D284, 382, F43, 126, O227, 265,
= van vkiben ‚képzelt betegség' C179, 199, 462, 485, 1209, 1219, 1406, 1430–1432, D153, 280, F154, G12, 32, I292, K345, 746, M32, 103, N63, 116–117, 145,
= ‚ló lábán' H360, 395, 399
= bal oldala, katona K1345
= epéje G200, O260
= feje, varas K1412
= hátulsó lába, varas K1106
= héja G101
= nyelv alatt C1209, M32
= pora O247
= szája K1106
= szeme K1106
= szíve K1345
= tüdeje K1345
= zöld nyála I455
=, aszú K1106, 81
=, aszú varas K14, 19
=, eleven varas K1412
=, eleven zöld N111
=, katona K1345
= ja, királyné asszony N111
=, kis N205
=, levelen ülő zöld A642
=, varas H371, K81
=, zöld K235, 295
= bunga K640, 1174
= fű magva H295
= kő (-ku) B87
békalencse K212, 284, 825
= fű C389, K614, 945
békanyál H158
békatekenő A455, G101, K387, L132
= pora A455
békatojás (sperma ranarum) K124, 748, 827–829, 1352, 1394, 1395
= vize K744, 827
békavar ‚betegség' B45, 60, 84, G30–31, H439
békót lehullat K129
bél (viscera) A294, 433, 582, F153, K354, 355, 749, 1313, N45, P7, 31
= ‚ember-' F23, I283
= alászáll C1460, I95, 177, M82
= alatt való ér C572
= balogra hajol C564
= ereszkedése C568
= kiesik D96
= között való rútság F82
= leszakad C178
= leszáll C1128
= ben való rútság C195
bele (?) L56
= kiesik K970–971
= leszáll M78, N159–160
= monyába száll N45
bélen való ér C561, 554
belénd (belind) C232, K169
= gyökere C1274, N22
= leve K75
= levele K53
= = vize A4
= magva (belind =) C1274, K40, 144, 180, 499
= magva olaja K161
= olaja K340
= töve K580
= vize C1274
= zöld levele C1274

=, fehér magvú C1274
beléndfű (belenfű, belindfű, belincsfű, belenkfű) A94, 135, 227, 345, 521, B149, 207, C1550, 657, 662, 910, 912, 1325, 1384, G242, H78, I230, 312, 365, K284, 338, 339, 853, N87, 98, O93, 197
= gyökere A94, 348, K615, O165
= = haja K1162, 1253
= = lehántott haja K594
= gyökerestül A486, 601, J30
= leve K597
= levele (belind-) B207, C1384, I230, K339, 1389
= = aszú C1438
= = nyersen C1438
= magva (belind-, belljncz-) A25, 521, C268, 853, 911, 1384, 1403, G143, I447, K177
= = füstje C853
= = olaja K896
= magvastól K340
= olaja C273
= virága K339
= virágostól K340
= vize C1384, N55
=, nyers K1079
=, törött N55
=, zöld D372
béles ‚rétes' I245
belet megerősít C566
bélfájás C276, 568, 1264, D284, K378
belincsfű l. beléndfű
belind l. beléndfű
bélpoklos K1210 l. még poklosság
bélpoklosság (poklosság) C187, 189, 197, 563, 1258, F89, I104, 276, O248, 255–256
bélrágás C270
belső betegség C191, 350, 594, 597, 1257, F80, 149, H50–55, I266 l. még betegség
belső rész C565, K83
= fájdalma C560
belső szakadás l. szakadás
bélszakadás C1003–1006
benedicta K4
bénulás A11
berbécs bőre K1156
berbécs faggya, kövér K805
bereked (belől =) D394
berekedés G998–1002
= hidegségből C1002
beretvál l. borotvál
Beryllus kő E35
beteg vizelete K469 l. még vizelet
=, nehéz K89
=, súlyos K83
betegeskedik
betegség A88, 317, 740–741, D316
= kiront K1132
= miatt C668–674
=, belső I266, K413
=, minden K1157
=, nagy K1118
=, nehéz G162–166, K318
=, ragályos P31
=, rothadt K1248
=, száraz G210–212
betegséges, nagy K89
betonica (betonica) A512–514, 561–566, B187, D101, 165–167, 333, K506, L26, M46, N45 l. még bakfű, sebfű
= (sebfű) K149, 168, O11
= (sebfű, bakfű) C81, 1351, 1514
= ereje A562
= fű (betolica) G43, 150, N212
= gyökere A565–566, C1328, N212, O286
= levele A565–566
= tövestől C1486, D74
= vize I261, O286
=, borban főtt C417
=, törött C97
betű C1174–1175
betunia K172
betunika K510, 705 l. még betonica
bézgus gyökér M129
bidelium C535
Biira B211
bika epéje (felis tauri) A72, C735, O239
bilcezamen ‚gyógyszer' H102
bimbó M88
= leve C501
=, pilihes A522
=, sárga A454
bin korka (?) H423
bíró, hamis B93, 102
birsalma (bisalma) B128, C469, 750, 1203, 1280, 1540, D171, 285, 289, I148, K1011, L47–48, 88
= ága D289
= leve C1022, D72
= levele C1443, G223, 253, J29, K740, 868
= lictarium I394
= virága D289
=, aszú (bisalma) I183
birstorta (bistorta) K82
bisalma l. birsalma
babka F125, H213, I45–46
boborcsolska ‚ló fülében' H418
bocsát ‚rajt ereszt' F195
= (alá-, be-, bele-, benne-, hozzá-, össze =) ‚beletesz, enged, ereszt'
= (bele-) ‚belecsepegtet, beletesz'
= (föl-, ki-, meg-, szabadon)
= vmibe ‚tesz, önt, enged'
bocskor G109
bodza (bozza) D167
= (ebulus), földi O277
= bele, fai A649
= belső héja, fás O94
= belső zöld haja, nagy K1351
= bimbója, földi gyalog K380
= felső héja, fai B119
= gombája K147
= gyenge gyökere K1118, 1223
= gyenge levele, földi K834
= gyenge töve, földi K848

= gyenge töve, nagy K848
= gyermekdede felső haja A429
= gyökere C1117, 1251
= gyökere, földi (= borza gyükere) A747, B50, C526, 850, 933, 1186–1187, 1325, 1327, 1383, 1388, D181, 282, E72, 80, 125, F5, G133, 141, H147, 427, I92, 168, J30, K213, 670, 1044, 1252, N4, 36, O2, 277
= gyökere leve, földi O208
= gyökerestül, földi A702, K838
= gyümölcse, fai B160
= gyümölcse, földi O124
= haja, fai A649
= héja D219
= jövése K65
= leve M14, N36
= leve, földi C1367
= levele C646
= levele gyökerestül, földi A227
= levele, fekete N157
= levele, földi A100, 227–228, C1093, 1326, K1102
= levele, földi gyalog K380
= levele, nyers K833
= levele, zöld K912
= levelestül, földi A702
= magva, földi A754, C1383, K851
= töve nyers, földi C304
= töve, fekete N157
= töve, földi A302, 374, C391, 528, D163, K808, L36, M14, O94
= virág, mint (bocsa) N25
= virága (flore sambuci) A287, C1366, K26, 85, 540, 637, 688, 1405, N129
= virága leve, földi K743
= virága szárastól, nagy K1317
= virága vize K545, 549, 1362
= virága, fai (borza) A648, C1475
= virága, fekete N157
= virága, földi A388, 450, 1405, K862
= virága, nyers K833
= vize K1111
= vize, földi A732, O277
= zöld héja, fai B119
=, fai B135
=, földi (= borza) B225, C1186, D167, E73, I73, 373, K168
bodzafa (bocza-, borza-, bozzafa) B6, 134, C1572, F24, 185, G262, I302, 347
= belső héja C931, D326, O195
= belső zöld haja K11, 159, 581, 849
= fekete gombája, vén K549
= felső héja F24, L66
= gombája (boczfa) C253, F19, I166, K608
= gombja ‚teteje' C1473
= gyenge gyökere K718
= gyenge töve K1119
= gyümölcse K59
= héja G141
= jövése K31, 1085
= középső héja O2
= külső fekete haja I302
= lapicska l. lapicska
= levele K923
= virága K923
= zöld héja L66
= zöld húsa I96
= zöldje D326, F24
=, sövény között F262
= án növő gomba G199
= fű, földi E80
bogács l. bogáncs
bogácskóró l. bogáncskóró
bogáncs gyökere, földi D372
= levele (bogacsi-) E110
= tövestül C414
= vize K1293
bogáncskóró (bogácskóró, pogacskoró, cardus benedictus) C265, D167, G150, J30–31, K168, N152, P31
= férge G70
= gyökere J30, K352
= kupája vize K337
= leve I161, 360
= levele J30, K256, 331
= levele leve K331
= levele, tarka levelű (carduus Mariae) K1172
= levelestől (bogacsi-) E145
= töve A355
bogár B18, F235, I114–115
= fülben K183
boglárka (pallageniae gallitrici) A41
bojtorján levele, apró C127, 1443, H41, K122, 160, 315, 639, 1064, 1237 1336
= magva, apró D160
= pora, apró L130
=, apró C116, 250, 534, 709, 944, 1077, 1169, 1424, 1426, D101, 158, 167, 246, E116, F143, G224, 240, H257, 435, 446, I47, K5, 169, 375, 1080, 1335, 1374, L1, 137, M46, O80, 174, 245
=, apró (agrimonia, párlófű) A103, 137, K128, 1174,
=, földi C1465
= fű, apró C627, 1106
boka (boga) H359, 408
= alatt való ér C578, 597
=, alsó C597
=, varas H58–70, 400
= fájás (dolorem cruris) A705
bokor E1, H305, I181
= ‚me' I178
Boldogasszony B23, I48, 230
= bogara (= bugara) H179
= hét szent igéje B105
= szent igéje B103
= mentája l. menta
= nap között, két K61, 123
= napja F6, I257, K1037
= rózsája töve I48 l. még rózsa
= tenyere J14
= tövisei K168
=, Gyümölcsoltó F157

bolha (balha) B124–125, 182, C159–160, 125, G8, 194, K344, L109–110, N183, O126–127, 260, P11
=, földi K68, 1399
bolhafű (balhafű) K168–169, 423, 438
= (bohafű, hidropipen) H353
= levelestül, mezei jószagú K1188
= virágostul, mezei jószagú K1188
=, jószagú K622
=, mezei jószagú K884, 1188
= magva K1104
bolhavirág K168
bolond C908, 911, K491
bolondfű I234, N106
= levele I230
bolondító betegség (meg- phrenesis) C541, 595
bolondító fű levele H360
bolondító seb, meg (phrenesis) C574
bolondozófű B207
bolondság C902–914, E34
bolondul (meg-) C194, G150, I326, N139, O252
bolondulás L117, O175
bolt (bot) A13
bolus armenus (bonus armenus, bonus alminus, bonus arminus) A256, 401, C117, 224, 226, 509, 513, 536, 1226, 1310, 1343, 1373, 1378, D5, 20, 22, 48, 51, 61, 68, 76, 201, 210, 214, 297, 345, H257, 329, K673, L54, M38, 43, 45, 89, 126, N15, 30, 34–35, 127, 163, 223, O95
boly B126
bombocska B30
bomlik (meg-) ‚megbolondul' O252
bont (fel nem =)
bonus armenus l. bolus armenus
bonus arminus l. bolus armenus
bor (vinum) A8, 12, 14, 64–65, 67, 86, 92, 102, 108–109, 111, 140, 147, 150, 154, 171, 179, 189, 194, 216, 225, 255, 271, 273, 277, 279, 287, 290–291, 299, 303, 311, 341, 361, 371–372, 380, 386–389, 393–394, 398, 409, 426, 433, 451–452, 454, 464, 479, 483, 492, 495–496, 498, 503, 506–507, 510–514, 517, 532, 538, 542, 550, 552, 569, 571–572, 604, 608, 610, 617–618, 620, 623, 639, 647, 679, 706, 713, 727, 729, 734, 740, 744, 751–753, 757–759, 766, 770, 776, B26, 28, 32, 39, 79, 86, 119, 122, 131–132, 137, 150, 166–167, 170–171, 184, 187, 189, 208–209, C4, 12, 18, 25, 36, 71, 81, 88, 106, 120, 123, 129, 134, 149, 167, 174, 184, 204, 210, 230, 237, 239, 248, 253, 257–258, 267–268, 275, 279, 287, 354, 359, 362–363, 367, 376, 380, 383, 385, 390–391, 393, 410, 412, 425, 429, 446–448, 450, 455, 457, 462, 470, 473, 480, 495, 511, 533, 536, 619, 621–622, 624–627, 638–639, 641, 692, 702, 740, 750, 760, 787–789, 797, 807, 821, 823, 826, 829–830, 835, 842–843, 851–852, 874, 878, 888–890, 913–914, 946, 949, 955, 957–958, 984, 994–995, 1012, 1019, 1025, 1051–1054, 1057, 1079, 1084–1085, 1089, 1093, 1099, 1105, 1127, 1129, 1133, 1146, 1157, 1176, 1180, 1187, 1211, 1218, 1223, 1225, 1235–1236, 1240, 1256, 1259, 1262, 1264, 1266–1272, 1275–1276, 1278–1281, 1293–1294, 1301, 1307, 1324, 1327, 1337, 1339, 1344, 1357, 1360, 1363, 1365, 1383, 1389, 1394–1395, 1423, 1426, 1431, 1448, 1453, 1456, 1469, 1473–1474, 1480, 1483–1484, 1504, 1509, 1525, 1530, 1540, 1555, D6, 18, 35, 37, 40, 43, 49, 51, 55, 61, 69–72, 96, 101, 110, 121, 132, 140–141, 146, 152, 154, 157–158, 164–167, 202, 216, 227, 240, 257, 261, 275, 277, 284–285, 288, 291, 293, 301, 323, 326, 333–334, 338, 354–357, 363, 365, 371–372, 375–376, 388–389, 393, E2, 5, 8, 12, 25–26, 35, 63, 66, 70, 78–79, 82, 89, 96–98, 102, 106–107, 112–113, 116, 123, 134, 140–141, 145, 149, 151, 155, 226, F1, 4, 16, 19, 24–29, 31, 42, 45, 48, 53, 55, 66, 84, 86, 102, 108–111, 123–124, 129, 143–144, 146, 155, 238, G10, 33, 44–45, 75, 85–86, 94, 105, 111, 120, 125, 130, 145, 163, 165, 175, 191, 193, 210, 212, 220, 228, 231, 246, 251, 258, 259, H34–35, 40–41, 47, 68, 71, 103, 105, 108, 110, 149, 170, 205, 232–233, 243, 246, 248–249, 268, 271–272, 292, 302, 412, 424, 427, I14, 20, 27, 52, 55, 74, 82, 85, 88, 96, 98–99, 101, 124, 130–131, 134, 150, 164, 166, 168, 170, 180–181, 183, 188, 193, 195, 204, 211, 223, 225, 228, 270, 272–273, 280, 300, 306, 308, 310, 333, 335–336, 340, 353–354, 359, 361–362, 367, 369, 378, 380, 382, 395, 411, 417, 444–446, 460, J5, 10, 13, 31, K5, 19, 22, 25, 27, 30, 33, 53, 64, 71, 73, 81, 88, 101, 111, 116, 121–122, 127, 144–145, 148, 150–151, 157, 175, 212, 238–239, 243, 246–247, 269, 276, 281, 308, 313, 315, 329–330, 332–334, 345–346, 357, 360, 375–376, 378, 380–381, 395, 400, 407, 412, 422, 424, 429, 438, 451, 454, 467, 476, 478, 480, 484, 499, 517, 536, 547, 589, 611, 613, 616, 627, 629, 632, 647, 649, 660, 662–663, 665, 669–670, 673–674, 681–682, 690, 694, 698–699, 704, 714–715, 717–718, 723, 725, 734, 745, 754, 766–767, 769, 772, 781, 789, 792, 801, 810, 824, 835, 852–854, 856, 858, 860, 862, 865, 870, 881, 889, 891, 893, 898, 919, 931, 954, 970, 973, 974, 1007, 1021–1022, 1026, 1039, 1041, 1044, 1051, 1054, 1057, 1061, 1064, 1071, 1074–1076, 1092, 1095, 1106, 1116, 1119, 1144, 1149, 1159, 1163, 1169, 1185, 1187–1188, 1190, 1192, 1201, 1208–1209, 1211, 1214, 1216–1217, 1219, 1222–1223, 1227, 1233, 1236, 1238, 1243, 1245–1246, 1248, 1269, 1282, 1288, 1291–1292, 1302, 1304, 1310, 1318, 1323–1324, 1333, 1335–1336, 1346, 1348, 1350, 1365, 1373, 1382, 1384, 1396, 1402, 1408, L7–8, 11–12, 40, 45, 57, 75, 77, 83, 101, 103, 107–108, 115, 117, 121, 124, 132–133, 137, 152–153, 157, M2, 24,

38, 40, 47, 49, 54–55, 69, 87, 91, 94, 115, 129, N1, 26, 32, 34–35, 37, 40, 42, 51, 106, 108, 112, 120, 127, 137, 139, 142–143, 147, 151, 168, 179, 181, 184, 186–187, 190, 193–195, 201, 205, 209, 215, O3, 22, 31, 56, 59, 61–62, 71, 87, 92, 94, 111, 119, 121, 139, 143, 148, 174, 180–181, 185, 190, 199, 201, 203–204, 206, 209–210, 223–226, 230, 242, 245, 247, 254, 260–264, 266, 268, 270–271, 278, 280–282, 288, P3, 14, 23, 25
= illata P25
= íze P25
= keserűsége C1505
= megecctesítése P23–24
= meleg, érett C1193
= nem árthat C1256
= seprőstül G39
=, büdös P22
=, büdös rút színű C1435
=, csapalja G39, H109
=, ecetes H328
=, édes C912, E6, I312, N45, O197
=, égett (égetett =, igett =) A7, 13–14, 19, 167, 197, 249, 278, 302, 392, 416, 432, 456, 493, 627, 637, 640, 681, 743, 753, 774, 777, B14, 71, 113–114, 127, 138, 144, 148, 168, C31, 48, 52, 55, 57, 76, 79, 94, 112–113, 151, 208, 219, 222, 227, 232, 260, 263, 303, 372, 386, 392, 399, 406, 419, 450, 465, 477, 482, 492, 500, 503, 516, 528, 1117, 1120, 1125, 1193, 1197, 1201, 1206–1207, 1222, 1242, 1244, 1298, 1302, 1311–1312, 1330, 1340–1343, 1348, 1367, 1386, 1388, 1404, 1441, 1451, 1575, 1582, D25, 28, 60, 62, 78, 80, 100–102, 128, 136, 171, 173, 181–182, 203, 217, 231, 298, 306, 310, 315, 331, 342, 373, E59, 62, F142, 252, G83, 104, 106, 113, 142, 153–154, 195, 207, 236, H37, 88, 154, 195, 276, 320, 329, 432, I89, 91, 116, 120–121, 156, 229, 252, 255, 315, 376, 387–388, 405, 410, J7, K139, 173, 174, 193, 200, 266, 325, 430, 448, 495, 498, 544, 568, 572, 574, 576, 578, 683, 701, 728, 813, 815, 817, 826, 830, 833, 835–836, 988, 993, 1052, 1063, 1083, 1103, 1130–1131, 1167, 1169, 1170, 1204, 1267, 1270, 1345, 1415, L18, 26, 39, 52, 82–84, 88, 119, 152, M1, 4, 12, 14, 25, 41, 47, 98, 110, N25, 28, 30, 36, 73, 113, 175, 191, 193, O10–11, 95, 112, 120, 149, 250, 259, P18, 20
=, erős A60, 441, 473, B28, 41, 56, 113, 119, C72, 149, 170, 181, 198, 269, 358, 1263, E23, 93, G197, H187, 321, 346, 441, 443, 445, I39, 42, 71, 254, 434, J12, K26, 42, 310, 692, 841, 842, 1037, 1131, N214
=, erős égett D308, E76–77, F17, I51, J25, K146, 231, 839, 840, 1163
=, erőtlen B119
=, fahéjas B113
=, fahéjas meleg K240
=, faolajos K1078, 1148
=, fehér (fejér =, vinum album) A31, 34, 59, 62–63, 180, 182, 185, 196, 207, 217, 238, 246, 297, 300, 305, 355, 359, 362, 367, 375, 378, 411–412, 424, 467, 470, 472, 486, 490, 528, 545, 584, 628, 660, 671, 687–688, 704, B152, C24, 40–43, 47, 56, 61, 74, 84, 90, 136, 236, 290, 295, 305–306, 360, 442, 456, 468, 520, 620, 933, 940, 1002, 1165, 1200, 1203, 1229, 1269, 1323, 1328, 1331, 1351–1352, 1382, 1419, 1432, 1434, 1443, 1450, 1485–1486, 1507, 1527, 1554, D1, 15, 20, 23, 46, 52, 62, 104, 106–107, 120, 131, 133, 159, 161–163, 167, 178, 193, 198, 205, 223, 267–268, 280, 336–337, 373, 391, E104, 107, 117, G121, 186, 217, H166, 207, 209, 264, I41–42, 286, 290, 349, 440–441, K29, 539, 695, 798, 844, 880, 943, 959, 976, 989, 1024, 1058, 1065, 1073, 1075, 1117, 1122, 1125, 1367, L22, 73, 81, 86, 90, 102, M22, 26 46, 52, 115, N4, 41, 83, 97, 117, 153, 165–166, 198, O9, 11, 35, 43–44, 89, 113, 118, 122, 141, 147, 192, 211, 283, P9, 12
=, fehér erős K540
=, fehér tiszta D38, 235
=, fehér tiszta jó I395
=, fenyőmagos K1269
=, forró B56, F61, 65
=, forró vajas I204
=, főtt E8, M115
=, fű B114
=, grispános égett K1084
=, gyenge K866
=, hideg D74
=, hordó ‚hordónyi' C1435
=, idős B113
=, írós vajas I41
=, jó A13, 72, 106, 187, 504, 587, B147, C165, 220, 243, 413, 699, 813, 918, 1202, 1237, 1250–1251, 1257–1258, 1260, 1431, K510, L3, 100, O2, 36
=, jóízű P25
=, kámforos égett K1163
=, könnyű A219
=, közönséges P9
=, lágy C580
=, lángolt E62
=, lángolt égett E62
=, lejárt égett K82
=, meleg A96, 242, 272, 661, B142, 193, C139, 834, 1311, 1386, 1459, D109, 241, 263, 355, 392, E5, 130, F11, G124, L20, 36, 87, K228, 253, 255, 280, 309, 312, 315, 509, 680, 719, 764–765, 768, 779, 803, 857, 1089, 1248, M104, N219
=, meleg sós G174
=, mézes C13, 759, D354, E31, 81, K350, 607, 1215, 1377, N107
=, nádmézes K711
=, nyers B144, K1132
=, ó A103, 692, B220, C250, 876, 1526
=, örményes K1269
=, piros A775
=, romlott P22

=, sáfrányos K240, 1108
=, savanyú D354
=, savanyú veres K605, 773
=, szagos P32
=, szegény K1131
=, tiszta A158, 188, 199, C97, 317, 735, 1256, G148, 93, J10, K950, P22
=, tiszta fehér A406
=, tiszta savanyú H80
=, tiszta veres K1015
=, új A104
=, ürmös (irmös =) D284
=, üveg (iveg =) D390
=, vajas C1583, H33, K156
=, vékony K110, 1171, 143, 1046
=, vékony fehér K661
=, veres (vörös) A774–775, B134, 204, C311, 1136, D59, 246, 351, 375, 399, F6, G19, 199, K11, 95, 358, 414, 416–417, 740, 777, M46, N111, 130, 165
=, vizes C1262, K160, 271, 904, 1237
=, zsályás C988, K8
= szag J10
= t kövel (?) H68
= t megutál G190–191
= t ne igyék C429, D257
borágo (borrago) K463, N34
= gyökere I299
borágo fü N16
= vize N16
borány l. bárány
borázda l. barázda
borbély (barbeli, barbely) C1171, D102, E155
= fü K129
= kéz K1168
= szerszámhoz füvek K172
borecet B51, 216, E47, L15 l. még ecet
=, erős B14
borít (be-) ‚betakar'
= (be-, el-, le-, össze-, reá-)
= (reá-) ‚rátesz'
borital I335
borjú epéje (bornyú-) I153
= hája N232
= hólyag vize (bornyu-) I59
= húsa, nyers I22
= lába K830
= mája (bornyu-) F78, I260
= száracsontja veleje K292
= vére (bornyu =) H96
borjúlábfü K168
= ága B176
borkő A418, 630, 746, C119, 156, 467, 1350, 1448, D187, 196, 379, E6, 89, G100, 183, 259, K361, 697, 1160, L33, N225–226, O37
=, fehér O192
bornemissza C149
bornyú l. borjú
borona (barona) F117, N106
boronál (el-)
boronca féreg G9
borongat ‚beborít, borogat'
borostyán C110, 1154, 1513, D120, F16, G115, I164,
= bogyója (laureabacca) A43
= gyökerének héja C889
= gyümölcse A257, C637, 682
= leve C855, K1271, O29, 99
= leve, földi K1101
= levél leve N189, O105
= levele C1015, 1084, 1298, 1443, O118
= levelének vize C974
= magva C1298, G124
= olaja C667, 986, E56, K183
= termése A549
= vize C861
= vize, földi K694
=, földi A176, C49, I75, 172
borostyánfa bimbója E43
= levele E21, 66
= n termő gomba H47
borostyánfü (hedera) A550
borotva I358, K278
borotvál (el-) ‚leborotvál'
= (meg-, megberetvál)
borozda l. barázda
borrago l. borágo
bors (piper) A89, 116, 122, 197, 229, 250, 253, 271, 281, 290, 325, 402, 410, 461, 547, 602, 621, 626, 631, 637, 710, 768, B2, 5, 28, 36, 66, 113, 121, 163, 165, 168–170, C58, 82, 86, 89–90, 106, 161, 201, 222, 249, 251–252, 335, 341, 370, 387, 392, 403, 488, 497, 517, 624, 867, 876, 947, 1002, 1028, 1182, 1209, 1230, 1254, 1256, 1267, 1299, 1313, 1419, 1423–1424, 1432, 1587, D44, 88, 101, 170, 72, 214, 221–222, 251, 254, 281, 294, 299, 343, E23, 32, 75–77, 147, F142, G31, 220, H25, 83, 169, 276, 304, 322, 324, 340, 366, 384, 418, 425, 433, 444, I36, 39, 131, 252, 328, 372, 383, 386, K20, 24, 88, 529, 626, 699–701, 712, 899, 966, 975, 988, 1020, 1026, 1028, 1118, 1224, 1227, L29, 37, 116, 139, M23, 32, N63, 213, 216, 218–219, O12, 160, 231, P10, 19–20, 23 l. még borsó
= nedve A550–552
=, egész A292
=, eleven E22
=, fehér C1401, K1341
=, hosszú C1315, D101, 355
=, szitált B167, K88
=, törött A18, 285, 460, 600, 773, C504, E33, G78, H190, 372, K88, 598, 207, 232, 569, 612, 946, 1199, L30
=, törött (?) B71
borseprő (borsepre, borseprü) A267, C656, 676, D387, G208, 45, H197, I69, 410, J5, 7, K363, L150, P26
=, égett A315
=, tiszta K993
borsfü C36, K168, 347, 763, L139, N18, O2, 131, 246,
borsó C1548, M45, l. még bagolyborsó, bors
= (?) D221

= leve D394
= szalmája, csicseri G1, 223
=, aszalt K187
=, fehér K1342
=, főtt (pisum) A55
=, hosszú D28
=, veres bogácsa I45–46
= nyi (-szömnyi) ‚me' C155, 1495–1496, E16, 81, 146, I15–16, 378, K33, 861, L83 O119
= nyi ‚me' (?) N179
= szalma J31
= szem I419
borsol (be-, meg-, megborsoz) B95, G84, D340, E69, 127, F256, I393, K807, 1133, 1145
borsoló szegfű I451
borsszem N195
borstörő B168
borul (reá-)
borz bőre C743, 1533
= hája C528, D90, E17–18, 32, 50, 101, G153, H37, K8, 88, 236, 1150, N88
= vére, disznó C998
borza l. bodza
borzongat B198
botolófa C499
botránkozás H87–89
böfög (fel-) K706
bögre (pögre, pökre) C259, 340, 442, 1137, 1199, D69, K511, O76
=, kis C444, 486, 1206
=, mázos (pögre) C1201
=, új (begre, göbre) E5, G148
bögrécske C1243
Böjtelő hó B237, C611
böjtközép K189
Böjtmás hava K165, 828, 1423
böjtöl
bölcsek D283, 355
bölcsesség B214
böltelő K188
bőr (beor, bur, bür) B92–93, 203, H92, 98, 164, 287, 351, 359
= alatt K458
= darab A183
= e húsa közötti nedvesség K44
= e között B68
= feketítő G14
bőlevonás I144
börök l. bürök
bőrön belül C1578, K83
= kívül K83
bőröstül (büröstül) F36
börsei fű K168
bőrt nevel ‚= növel' M111
bővít (meg-)
bővön ‚bőven'
brasiliom (?) K168
brecva (?) G118, 233
bú K44
buborék O31
Budai István B150
Budai Tamásné D373
budiz (?) H424
buga A341
buglosa K463, 676
bujaság K1190, O282
= ot megolt ‚kiolt' O282
bújik (ki-, meg-)
bújtat (által-)
bukucsa, veres I395
burít (be-) ‚beborít, letakar'
burok C1262, I204
búsít (meg-)
búsúlás, hosszas K77
bútat ‚bújtat'
búvik (be-) ‚bújik'
búza A360, B110–111, 131, 157, 162, C294, 634, 1439, D46, 387, F114–115, 224, G266, H123, 128, 243, K165, 210, L129, M23
= szárában indult K759
= szemen szedett J17
=, bő K197
=, csírázott I262
=, fehér H165
=, kikeleti H278
=, tiszta J7, K539, N100, P22
=, új K70
=, üszögös A641, G265–266
=, vetésnek való B157
=, vető G151
=, zöld I200
= kalász F254
búzakorpa B146, 159, C620, H109, 116, I194, K66, 960, 972, 1189, 1369
=, tiszta E126
búzaliszt A136, 143, 580, D222, H53, 397, K279, 339, 546, N95
= héjával A600
=, tarr C1565, 1569
=, tiszta P16
= láng A600, K758
= láng, tiszta K666, 1388
= ser I7
= szem C1413, F210
= szemnyi ‚me' A109
= virág, kék H161, K171
buzgó forró A328
büdösbabuk fészke M30
büdösbanka nyelve K1384
= szíve K1384 l. még babuk, banka
büdöskő (büdes kü) G18, 114, 136, 139, 155, H272, 431, I16, 446, 449–450, K109, 137, 214, 225, 260, 309, 362, 855, 909, 903, 937, 1101, 1153, 1164, 1266, 1267, N182
= pora K753
=, aprón tört I437, K113, 244
=, ízetlen O159–160
=, száj E47 l. még száj
büdösül (meg-)
bükkfa levele K341
= odva vize K992
= vize, odvas K342
bükkmakk olaja K71
bűn K1331

bűnös B164
büntetés B216, K1331
bűr l. bőr
bürök (börök) C1273, F61
= levele C1273, E84, I401
= levele, vajas K437
= magva (börök =) C1437, D229, K735
= magva, vajas K170
=, apró fekete K170
=, büdös K1148
=, nyers A350, K212
= fű (?), aszú K26
= kök K170
bűven ‚bőven'
bűzhödik (meg nem =) ‚büdösödik'
byra ‚babonában' B177

caban caromate D101
calafonia D220, 244
calamentum (vízi menta) O249 l. még menta
calami aromatia D242
calaris fű K169
caléndula fülemülefű K1196
calmus B148
camedris fű A570
camfor l. kámfor
camphor l. kámfor
Cancellarius orvossága G159 l. még Pázmány ~
candelabrom C1164
candidum succarum l. kandiscukor
canfor l. kámfor
canteriom K890
carabini C524
cardamonium I395
cardia (torma?) O89
carduus benedictum K1246
= vize I30
carduus magva I57
carduus Mariae K1172
careya fű C1398
carias H415
cariophylum (szegfű) O251
carlina (bábakalácsa) K82
Caspar Comjathi de Kovath l. Komjáthi
cassia C322
castorem D355
castoriom dió C40 l. még dió
castorium C1403, D351
catharus J20
cédula B164, C1173–1174, M76
cédulácska C1414
cégla l. cékla
cékla (cégla) C527, 1277, 1354, K169, N120
= leve K508, 1399
= levele C322, D73, K293
= levele leve C870
= levele, veres K800
= magva B188
= nevű fű levele B188
= = leve B188
=, veres (= cikla) K508, 703
ceklicetővis vize M97
cél F200–201, 203
celidonia A262, 615, 646, 678, 756, B49, 53, D131, K322, 525, 541, 1385, L26, N188 l. még fecskefű
= (= minus, legkisebbik fecskefű, arannyal versengő) K1385
= (fecskefű) C1246, 1272
= (vérehullófű) O11, 21
= gyökere (cinadonia) C843, 1272, 1328
= leve C963
= levele D131, O67
= teje O125
= töve K938
= virágostól L2
= vize A262, 403, 615, B49, D103, 142, I25, 346, 344, K524, 525, O14
celidoniafű (chelidonia) O253
= vize C1272, I280, O253
celidonium minus (legkisebbik fecskefű) K129, 938
célnak fog ‚célba vesz' F203
cenk fű (csenk?) K172
centaurea (földepéje) A170–171, 375, 579, C174, 179, 182, 305, 485, 789–790, 949, 1218, 1271, 1307, 1321, 1566, D18, 75, 101, 165, 272, 333–334, F154, L101, M24, N8, 102, O232 l. még földepéje
= folia K1038
= fű (centvara =) H148
= porul C1271
= vize O68
centauria K1041, 1080, 1161
= (föld epéje) K785
=, veres virágú K785
centaurium (ezerjófű) I85
= leve I85
cep. l. csepp
cepa (vereshagyma) O278 l. még vereshagyma
cephalika ér C570, 584
= főbeli ér C557
cera alba C212
cerabam M127
cerátum, bárányból E85
=, kosból E85
cenetar ‚?' M2
oérna (cserna) B164, 197, C438, D343, G184, K58, 542, 1424, P16
=, viaszos G45
cerusa C524
cerusina C102
chasia (?) D379
chierenza (?) N39
cholera l. kolera
Chrison ‚folyó' B91
chrispan l. grispán
Christus I55
= Urunk B23
Chrysolthus kő E34
chynnar (?) D101
cibre K25
=, ecetes K93, 693, 1356
cikória B166, K1059, 1062, 1080, O94
= (apró katáng) K128

= (katáng) K1174
= fű G56
= fű töve G56
= gyökere I1
= levele vize A169
= virága O20
= vize I103
cikorom kandi l. kandicukor
cimbanflastrom l. flastrom
cinadonia 76, 81, I105 l. még celidonia
= fű H26, 32, 34, 117
= fű gyökere H34
= gyökere C843
= vize C193
cinamonium E75
cinobrium (cinobriom) A373, C66, 75, 93, 1221, 1296, K1036, 1426
=, vörös C92
cinoglosum (cinoglosa) K424, 642, 1174
cinterem B134–135
cipelus talp (cipő =) H246
cipó I42, 70, 315
= bele A708, 768
= felsö haja ‚héja' I42
=, meleg F102
=, vajas I42
=, zsemle E77
cipóbél K821
=, fehér K1108
cipros l. ciprus
ciprus (cipros) A102, D1, 4, 61, 101, 106, 120, 164, 282, 306, E2, 49, 66, F24, 100, G145, I96, 101, 228, 308, 367, J38, K673, 1126, L108, N180
= virága D306, L152, O120
= vize D306, I413, O176
ciprusfa D235, 388
= ága, török
= gyökere O240
= levele (cipros-) E138
= szaporítása O240
ciprusfű leve (cipros =) C202
circulus ‚kör' C1163, F186
= t tisz ‚kört ír le' F186
ciroborium (?) L63
cissura (?) N174
citriom l. citrium
citrium (citriom) A449, C98, 1145, 1153, 1282, 1299, 1302, D124, 247, 344, N166
= nyers, fehér C1300–1301
= ruha módjára A420
=, fehér (fejér =) C319–320, 1229, D211, 260, 328, L27 46, M127
=, mint egy ‚citriumszerűen' C444, 486, 536, L66
=, nyers L64, M129
=, szárasztó C283
=, szürke (citrum) D99
=, zöld C1144, L49
= módra A377, C1286
citrom A420, J35, K942, P25
= bele I60
= haja I60
= leve J35
= lictárium I60 l. még lictárium
=, mint egy ‚=citrium' N74
= formán J8
claris l. kláris
cobium K1149
colera l. kolera
colericus természetű K486
coliander l. coriander
colika l. kólika
colofina (colophonia) D174, N174
comb B71, I407
= dagadása K1239
comportál (egyben =)
computál
confrejt I3, N110
conna (‚apiummag?') G20
conservál
conspergál F173, 184
Constanus medicus O28
conualium virága C151
coriander (coriandrum) K33, 510, 575, 1149
= magva (coriandria =, coriandrom =) B182, 193, C717, 951, 1036, N110
= zöld füve B182
coriándrom fű K168
coriandrum l. coriander
corijandrom l. coriander
cornu cervi l. szarva szarvas
cövek A721, G79
cövekel (egybe-)
Crato K405
Credo B129, I56
crispán l. grispán
cristal l. kristály
cristenium l. kristérium
cromaticos D327
cromeglat csitvar C1373
cubeb I395
cubiom K510
cucar l. cukor
cucumer gyökere, sárga I412
cukkar, E77, 151
cukkarum kandi ‚kandiscukor' E4
cukor (cucar, csukor) F3, K125, O89
= candia l. cukorkandia
=, fehér P5
=, tiszta P6
=, veres J16
cukorkandia I6, O90
=, fehér I6
=, veres I6
culus (alfél) A299 l. még alfele
cural ‚kúrál'
cyprus l. ciprus
Czibak flastrom (szibak =) D84, 170, 254 l. még flastrom
czipor l. csupor

Csabaire (Jaba =) D11, 101, K82, 1331
= (pimpinella) C83, 534, 732, 934, 1072 l. még pimpinella

Csabaíre tövestül C1486
Csabaüröm K171
= tövestül C1485
csafar (meg-) ‚facsar'
csal (nem =)
csalán (csilány, csolan, czialan, cziollian) C651, 187, D101, 167, E103, H245, K66, 168, 556, 790, 797, 1102, N136
= gyökere C1064, G169, K72, 423, 438, 557, 595, 1073, 1258
= gyökere, árva G141
= gyökere, égető I436
= gyökere, fekete K201
= gyökere, nagy K330, 469
= gyökerestül, fekete A343, 343
= kifacsart leve K406
= leve K546, 556, 558, 778, 1115
= leve, nagy K439
= levele (csanal =) C651, K953, 1328, L112
= levele, ára O266
= levele, gyenge K781
= levele, nyers K1136
= magva (csollyan =) C1053, 1554, H33, 35, 264, K41, 220, 1121, M33
= magva, árva (csolán =) N155
= magva, hosszú C1281
= magva, nagy K865
= pora, árva A334, K1241
= töve K559, 1151
= töve, árva A390, D192
= töve, nagy A578
= tövestől, nagy D74
= tövestől, vad C1485–1486
= virága, árva C204
= virágostul, árva A490
= vize C176, 303, 925
= vize, árva A381, C333, 1488, G216, I161, K1240
= vize, hosszú C186, 1281, O285
=, apró B49, C140, 247, H142, K184, 968
=, apró árva (= = csolán) H352
=, árva (urtica minor, = csilyán) A296, 334, 400, 544, 767, C26, 84, 256, 397, 626, 1196, 1467, 1472, 1488, F15, 103, 141, G122, 218, 239, H25, 437, 444, I47, 318, K21, 293, 917, 1241, 1390, O244, 266
=, fekete C85, D107
=, fekete (sülfű) A343
=, fekete (varjú mogyoró) K201, 202
=, hosszú C1281
=, nagy A578, K230
=, öreg K1400
csalatkozik (meg-)
csanal l. csalán
csáp ‚fn, kúp' A268, 598, B26, H258, K762, M74
= ‚fn?' I210
= (csapot csinál) C119, 1141, 1402, D176, 187, 356
= formán K850, 920
= ról él vele ‚csapként használ' C1449
= (be-) ‚i'
= (el-) ‚elront'
= (el-, meg-) hasat ‚elront' C1125, 1385
csapasulás (meg-) D293
csapkod
Császár urunk B152
császármadár B147
= gyomra, I10, 261
Császárné, ifjú G128
csatorna K1415
csavar (ki-) ‚i'
cseber A774, K1390 l. még csöbör
= ‚me' K927
csecs (csöcs) A659, C468, E118, I118, K634, 648, 650, 1175, L20 l. még mell, csöcs
= fáj K636, 640
= ki akar fakadni K637
= kifakad C329
= kifakadása L127
= kövesedik K643
= megdagad C1270, 1272, 1274, K636
= megkeményedik K643
= megvesz C468
= szederjesedik K642
=, asszonyállat C1270, 1272, 1274
=, fájós K635, 646
=, leány C1273
= bimbó kel K641
= e megdagad D85
= fájás C1123, K634, 635, 644–646
= i megdagadoz E118–123
= i megkél K154
= i megkövesedik K154
= szopó gyermek húgya l. húgy
= szopó gyermek nem emészthet C251
csecstej K106, 262
= apasztani K1347
csehek orvossága C1570
cselekszik
csendesedik (el-)
csendesít (meg-) ‚enyhít'
csengő levél L28
csengőfű (csöngőfű) A206, 603, C81, 534, 1247 E122, K129, 172, 423, 438, 784, 904, 906, 1049, 1410, L152
= gyenge levele P32
= levele K315
= olaja (csöngőfű =) C269–270, 1253, N169, P32
= teteje I340
= tövestől C1485–1486
= virága A206, 227, C105, 269, 311, D77, 279, I395, K1015, 1280, L59, P32
= virága bimbójával C1253
= virága porul D94
csengőfüves orvosság K760
csengőkóró K198, 1068
= levele K751
= virága K751
csepeg (ki-)
csepeget (bele-) ‚csepegtet'
csepegő kő ki vízből leszen ‚cseppkő' M89

csepesse ‚csepegtet'
csepest ‚cseppent'
csepp (cep) ‚me' A51, 213, 230, 576, 581, 623, B70, 133, C217, D98, 169, 311, 366, 373–374, E3, 41, F134, G9, 53, 59, 164, 198, 19, 58, 144, 240, 250, 411, K100, 103, 107, 532, 548, O5, 13, 224, M94
cseppen (ki-)
cseppenként ‚me' B222
cseppent (bele-)
csepű (csöpü) A453, 463, 760, C155, F50, G62, H121, I377, K626, N38 l. még lencsepű
=, vizes C1252, K17, 419
=, vizes len I427
= szösz A27
cser levele A687
csere levele D375
cserebuga l. guba
cserefa belső veres haja K1159
= levele K1232
cseremakk K343, 415
= bele K415
cserép (tegula) A142, 355, C771, G136, K626, 1406, M72, 93
=, tiszta I399
=, új O157
cseresznye levele (folia cerasus) A36
= vize, fekete G162, G463
= fa enyve K333
= fa gyökere, vad K238
= fa levele O84
= fa mézgája G86, K292
= fán termett gomba B16
= mag E37
= mag bele E107
cserfa A67
= ágának hegyecskéje A614
= alsó héja F25
= belső hártyája P12
= belső héja A305, 409, 446, D54, 330, 342, N31, 229
= belső veres haja K589
= gyenge jövése K725
= haja H151, 309, K356, 854, O215 l. még héja
= hamva A266, C103
= héja A446, 651, C260, 491, 619, 1220, D153, 335, 367, O215, 237, P12
= jövése vize, gyenge K778
= külső héja O237
= levele C619, K740, 774
= levele vize A529, C883
= levele, aszú K773
= moha A473
= pora C134, O215
= szene A238, 441
cserfagyöngy A277, C293, 1244, K356 O280
= fája C1165
= fájának zöldje C1165
= héja O280
= levele N156, O280
= levestől C810
cserfalevelű fű K168, 1187
cseri (?) H322, 405
csertrángfű levele A66
csésze B191, K1046, 1065, 1086, 1346
= ‚me' K406, 841–842, 844–845
csibairom M115 l. még Csabaüröm
csicseri borsó l. borsó
csiga C995, 1365, 1417, D89, J20, K297, L22, N153, O129
= csigája D276
= fehér széke, vízi D276
= fekete héja, vízi C1555
= felső héja N164
= hajából kimászott K1129
= hajastul K311
= hamva K224
= héja L37
= pora, vízi, F237
= tekenője A455, C326
=, apró A523, I376
=, borsos D33
=, Duna mellett termő C108
=, erdei F23, I174, 95, 174
=, mezőben termő C1352
=, összetört A125
=, szárított A125
=, szőlőben termő C1352
=, tiszta C1555
=, vízi A116, 116, B81, C402, 1555, D276, F237, H341, 393
= háza, vízi H341
csíkja lónak C1578
csiklandó ér C561
csikó F248, G116
csikorgat ‚i, pl. fogat'
csillag O38
=, kis B1
csillapít (le-, meg-)
csimasz C139, N6
csinadonia G212 l. még cinadonia
csinál ‚cselekszik, készít, tesz, tölt'
= (be-) ‚beletesz, becsuk, bedug, betakar, betapaszt, elzár'
= (egybe-, együvé =, meg-, össze-) ‚összekever'
= (föl-, reá-) ‚rátesz'
csíp (meg-) H90–91, 156–158
csíp (meg-, meg nem =)
csípásság A553, P6
csípdes
csipe fa H269
csípe l. csípő
csiperék K1204, 1353
csípés l. még kígyócsípés
csipetnyi ‚me' P5
csipke J5
= bimbója C447–448
= gubája, mezőn való C149
= gyümölcse A406, K858
= gyümölcse magva K858
= magostól J5
= magva C210, N227

= magva, veres K1318
= szúrója, veres K1318
=, mezei A192
=, veres K1318
csipkebokor A341, F204
= szőrös buga A341
= vidlás növése G72
csipkefa A342
= gyümölcse J16
= hajastul A342
= szőrös bimbója D362
= n termő bojtos csomó G65
csipkerózsa magva C393
= töve vize K1146
= fa töve K1161
csípő (csípe) B27
= csontja fáj K385, 1337
csípője fáj (csípeje =) I91
csíra A327
csírázik (ki-, meg-)
csirke K1406 l. még tik, tyúk
csitfor gyökér B148
csiuba fű A709
csiv l. cső
csizma szára F216
csoka l. csuka
csoklás l. csuklás
csoklik l. csuklik
csolán l. csalán
csollyán l. csalán
csombor (csiombor, csombord,) A361, 424, 672, C32, 34, 279, 1262, 1333, 1377, D23, 104, 120, 275, K168, 517, 664, 695, 719, 763, 1131, L8, O92, 211
= gyökere C1262
= leve C1262
= pora C1262
= tövestől D74
= vize C1236, K1329
= fű G125, 148, I27
= fű (polinfű) C229, 1262
csomó F169, 222, H287–288, K839
csomóra köt (csomura =) B164
csomósodik (meg-)
csomózik (meg-) ‚in' C1583
csomu l. csomó
csont A133, B92–93, F180, H86, 101, 250, 257, 343, O259
= füle között H7
= iránt ‚irányában' I146
= szem alatt H6
=, kis A534
=, megszegett A527
=, oldal C511, I196
=, szár B48
=, törött I148, K1205, 1292
= fornasztó, törött K1292
= gyökér fű I214
= fájdalma C571
= szabású dagadás B56 l. még dagadás
= törés M89
= velő A310
csoppin, temérdek (?csepű) H263
csordul (nem =)
csorgat
csorog (el-) ‚folyik'
cső (civ csev, csu) B233, C176, P20
= (cső, bodzafa) F185
=, koró F185
=, réz (csu) D8
csöcs N124–125 l. csecs, mell
= fakadás N124
= tej kinek fia vagyon K105
csöcsöltet gyermeket ‚szoptat' C932
csökkent
csömör A200, 670, C122, 420, K706, 942, 1333
=, köldök G124–126
=, tekerő (csimer) D324, L8, P33
csömörlés C31
csömörlik (meg-) I430, K77
csöndesít ‚enyhít'
csöngőfű l. csengőfű
csöpög (kicsöpök, le-)
csöpöget (be-, meg-) ‚csepegtet'
csöpp ‚me' C164, 171, 932, 1328, 355, H342, J20, N202 l. még csepp
csöppent
csöppnyi ‚me' C1490
csöpü l. csepű
csövecske P5
csövet csinál C211
ostronka fa (?) G160
csu l. cső
csuda B23, 99
csudafa levele K1201, L20
csudafű levele I169
csudál
csudálkozik (el-)
csuka (csoka =) D360
= álla A491, C1049, D291, K27, 686
= álla csontja K682
= epéje A50, K568, 572, 1170
= epéje, eleven I444
= faggya C106, 403
= feje F190
= feje nyers F192
= feje száraz F192
= foga A253, 461, 729, C131, 458, 1350, D277, G121, I208, 223, 256, M110, O160
= gyomra A127
= hája F104–105, 237, H192, I68, 323
= héja B53, 81, G244
= ikrája F242, G117, 232
= keresztje H26
= mája A127
= szája D360, H393
= szeme I257, 442
= teteme C1049
csukar (cukor, csukkar) A581, C1423, L82
csuklás (csoklás) A261, 311, G36, K407, 713, 715, 1310, C19, 1011–1013, N121, 186, P13
csuklik (csoklik) C1267, K77, 150, M81
csukló ‚ló-ja' H11, 116–117, 349
= (?) B30, 90

=, rövid? B1
csukor kandli l. kandiscukor
csukrkandli J13
csukros ‚csokros' K1317
csupka J13
csupor (czipor) A312, 421, 434, B133, 166, C1243, 1297, 1363, D248, 297, 301, 319, 322, 326, H313, I150–151, K30, 64, 809, 934, 970–971, 973, 1021–1022, 1053, O49, 154, P2
= szája C1243
=, kis D258, L20, M106
=, mázas (mázos =) B113, D143, 298, J16–17, K26, L3, 36
=, tiszta L9, 100
=, új E68, D313, K115, 180
csuporka A7, 768, B198, D129
=, tiszta B142
csuprocska, mázos A414, 430, 448
csuszög ‚csöpög'
csúz (csus) J21–24, K1412
Csúzi Pál (Chuzi Pál) C1414, 1437–1439, 1584
csügged (meg-)
csütörtök C1166, G150

dagad (föl-, meg-, meg ne dagadjon)
= (meg-, megdagadoz) A114, 606, 756, B50, 75, 77, 83, 152, C6, 238, 967, 1091, 1274, 1564, 1583, 1588, L33, 66, 69, 137, O71, 238, 255, 259
= (nem = meg) O170
dagadás (dagadozás) A55, 168, 227–228, 230–231, 233, 237, 267, 481, 556, 605, B152, C38, 115, 117–118, 274, 332, 480, 526, 570, 573, 577, 599, 1060, 1093–1095, 1120, 1262, 1273–1274, 1277, 1289–1290, 1325–1326, D24, 48, 68, 87, 123, 167, 230, 285, 295, E27, F253, G50, H19, 224–225, 321, 363, 370–371, 373, 411, I147, 244, 333, K25, 77, 279–283, 294, 341, 344, 422, 428, 607, 987, 1102, 1158, 1181, 1186, 1219, 1249, 1300, 1323, 1377, 1378, L58, 68, 139, M38, 44, 46, 48–50, N127–130 l. még testrészek nevénél
= elapad C526
= fültövön K23
= kézen I146
= lábon I146
= seben N24
= szájban K74
=, kemény K292, 293, 295
=, szín K284, 285–290
=, tüzes K284, 345, 1004, 1326
= ról emplastrom D48 l. még emplastrom
= ról víz D24 l. még víz
= t lágyít K1299
dagadozás l. dagadás
dagadozott láb C187
dagadt hely lépen I42
daganat (cancer) A18, 204, 222, C1093, F252, G25, 104, 122, 236, 238, H365, 411, I144–146, 307, L69, 139, O247
=, mérges F236
=, szemfájás F89
=, tüzes L36
dagaszt (meg-)
dajka teje C1279, I186 l. még tej
darab ‚darabonként' C1175, 1395, D177, 251
= ‚me' B86, 90, E45, 119, 121, I5–7, 29, 133, 154, 156, 175, 187, 191, 228, 446, L79, M67, N33–34, 162, 216
darabol (fel-)
darabosa ‚eredmény' C46
darázs K250
= fullánkja K250
= marás K250–252, O168–171 l. még marás
deakorium C314–315, L9
= paraszt, fehér C288
= paraszt, fekete C289
=, fehér (diakorium) C316, D91, 93, 238, 398, L43, N171
=, fekete C221, 469, 471, D125, 188, 239, L44, M122
=, meggyszínű C522
=, szeder N172
= szederjes D92, 130, 215, M119
=, szürke C94, 96, D185, L42, M112, 113
=, veres (= diakorium, vörös =) C312, D199, 237, L32, M123
=, zöld C313, 1148, 1228, D174, 236, M118
deakuillum ‚deaquillum' L5
deákul ‚latinul' B166, C820, K124, 128, 887, 1174
Debreceni Tamás B167
december C611, G49
decoquatur in aqua ‚vízben főzve' I21
dél ‚égtáj' F195
= (délig, délben; napszak) A11, 536, 604, B63, C1135, 1237, E18, 30, 49, F167–168, 170, K71, 857, 1255, 1350, L9, M3, O38, P9
= előtt A11, C1581, K44
= est (deliest) A281, C1581
= után A11, K44
Demokritusz E213p.
denevér F209, 212
= feje N9
= szárnya F208
= vére O28
dentes L124 l. még fog
denye l. dinnye
deptim gyökere, fehér C1373
dér, száraz K51
deragant (dragantum?) C524
dere (vízi torma) K261 l. még torma
derecse K640
derék ‚fn, tr' A7 529, C450, 1168, 1395, E135, H107, I51, 129, 234, 426, K186, 897, 899, 963, M12, N222
=, gömbölyű H1
= fájás I50–51, K77, 83, O135
dermeszt (ki = a világból) D250
deszka D358, F178, 182, K1318, O240
= közé K1205
=, gyalult cserfa K931
deszkácska G189

=, tiszta I143
deszno l. disznó
dézsa K1, 899, 1029, L24
diakorium ír, fekete K1014
diakorium l. deakorium
dialdia I412
dialta kenőcs G77
dialthea D255
dicsér
dicsir ‚dicsér'
dicsőséges méregölő fű K172
dictalmus fű (dictánum fű) K168, 983
= gyökere K122, 754, 1064
dictalmus, krétai K1331
dictamus (dipthamus) C4, 52, D61, 101, 165, 173, 356, l. még diptalmus, dictalmus
= fű C364
= töve C220, N165
dictanum l. dictalmus
diffentéria L105
diflál ‚pl. seb' C498
dihesség l. dühösség
dinnye (denye) A328, K212, 716
= magva C1457, I287, K1138, 1155
=, hamarérő A328
= levelű fű K700
dió A69, 621, 710, B133, C164, 392, 1039, 1117, 1356, D25, 205, 265, F122, 142, 257, G259, I63, 423–424, K211, 444, 976, O187
= bele A229, 382, B210, C82, 232, 334, K20, 22, 253, 288, 729, 966, 1331, M31
= belső bele C950, O19
= belső vékony héja O19
= haja ‚héj' A754, I284
= héja C740, 1530, N53
= levele E83, N120
= olaja C76, 739, 1529, N24
= olaja, tizedévi A444, C142
= zsírja D245
=, ázott I423, 424
=, castorium C40 l. még castorium
=, mint egy ‚me' A654, C1550, D10, H19, 78, 85, 92, 101, 187, 245–246
=, tizedévi A444
= ban mennyi mérne ‚me' L82
= bél közin való kereszt M33
diócska O4
= fa berkéje G35
= fa gyökere, fiatal C424
= fa levele M79
= fa odva (= udva) A764
= fa töve, fiatal C424
= fa virága F48, I34, 181, K779
= fa, odvas G150
= hajba mennyi tér H313, K468, 1248
= hajnyi ‚me' C1171, E13, J13
= haj, öreg E10, 101
= héjnyi (dióhinnyi) A689, L83 l. még dió-hajnyi
dióhinnyi l. dióhéjnyi
= héjba férne ‚me' C128, 1126, 1363, D128
= nyi ‚me' A270, 449, 525, 693, 764, B32, 148, C1148, 1310, D223, 236, 265, E17, 20, 24, 28, 32, 38–39, 45, 50–51, 57, 67, 69–70, 87–89, 93, 101, 132, G89, 107, H334, 339, 424, J20, K544, 771, 1103, L77, N134, O45, 76
Dioscoridesz O104
diptamus fű gyökere D262
diptamus gyökere (dictamus) A295, 370, C298, 1285, D246
diptamus l. még ezerjófű
= pora C28
= virága C105
dissenteria ‚hasmenés' A14
disznó A651, B136, 219, G42, K49, 57, 63, 67, 1380, 1409
= csontja H26, 32, 192
= dögi A343, 718–719
= epéje C763, 1081, I456
= férge K1394
= ganajlatja l. még = ganéja
= ganéja (desznó =) C385, D229, F256, G112, H120, 182, 269, 287, K177, 152, M74 l. még disznószar
= ganéja, új K554
= hája A376, 598, C147, 307–308, 528, 1314, F117, K345, 355, 457, 994, 1181, 1250, M1, 60, N193, O135
= =, erdei C1171, O161
= =, ó C324, K484
= =, olvasztott C292, I412
= =, sajtalan D35, 167
= =, új C1454, K96, 1266, 1267
= húsa C580, 1269
= itala K63
= jobb része H190
= kövére H242 l. még hája
= olaja N232
= szőne (= szure) H82
= vályúja K63
= zsírja A706
= zsírja, friss A44
=, kisded H273
disznóalomból szalma I194 l. még szalma
disznóbab K142, 198, 571, 1100, 1278
= kórója K1374
= = hamva K847
= levele K135
disznóborz l. még borz
disznóosont G244
disznóhalál C1162, 1455
disznókékfű K168
disznókékfű vize I177, 180
disznókömény l. kömény
= ól G42
= sörte C587
= szar A650, I459, K1027, N48 l. még disznó ganéja
= szar, erdei C989
= tej A143
= tök leve K505
= zöld C1276
dobog
Doboka vármegye A2

dobronica K1123
dohányfű nedve B152
= olaja B152
= pora B152
dohosság N137
dolmány (doloman) D386
= gallérja F197
döbön ‚méh-' F191–192 l. még bödön
dög C167–168, D17
= szájban K1213
=, minden K1309
= halál A587, C168, D14, 110, K1407
döglik (meg-)
dögös idő K1360
dől (eldul, fel-)
dönt (le-) ‚lefektet'
dördül (meg-)
dörgöl (alá-, le-, meg-, vele =)
dörgöl (el-) ‚elmorzsol'
dörzsöl (megtörsöl, össze-)
drachma (dragma) ‚me' C212, 316, 332, 335, 339, 1146, D251, L7, O55, P32 l. még nehezék
dragantum (tragantum) C1147, M62, 117, 125, N169
dragma l. drachma
drece K1174
dug (be-, fel-, le-, ki-, tug)
dugdos (beli-)
dugó B216, E45
dul l. dől
Duna C108
= vize D206
dunna tolla F65
dutka = feje F118
= mája F207
= szíve F207
= tüdeje F207
dühödik (meg-) I97, K1024
dühös eb harapása G37, K257, 1328
dühös eb marása D286, K253, 408–409, 959, 985–986, 1056, 1326, 1414, 1417, 1421 l. még harapás, marás
dühös eb mardosása K1349
dühös farkas l. farkas
dühösség (dihesség, melancholia) C566, D371 l. még melancholia

eb B204, 219, F223, G51–52, H339, I57, 340, 342, 420, 449–451, K1349, 1404, 1425 l. még kutya
= csontja B11, 27, H125, 178, 249
= epéje I420
= fehér aszú ganéja K623 l. még eb ganéja
= feje N56
= feje koponyája A625
= fejecsontja K435, N84, 1205
= ganéja H136, L144 l. még ebszar
= ganéja, fehér A285, 718, C533
= hája H114, 122
= lába G51
= ne forogjon C1584
= ne kölykezzen C1584
= vére A750, B78, C1098, F223, H57, 401
= zsírja H73
=, dühös ‚veszett' A470, 486, 604, 748, G37, I117, 316
=, fekete nőstény F223
=, rühes I437
ebagy K278
ebcsillag K56
ebcsontbeli velő A595, C148
ebéd (= előtt, ebid =) B119, C880, I438, J13, K1160, 1169, N47, P9
eben való légy L78
ébenfa köve (ebenus fa) E78, 134, 155
= pora E78, 134, 155
ebenusfa l. ébenfa
ebfa belső haja I449
= belső sárga haja K1346
= belső sárga haja, büdös K366
= levele K365
= zöld alsó haja I449
ebhal fejében való kő C1205
ebharapás C115, 1100 l. még marás, ebmarás
=, dühös C345–346
ebid l. ebéd
ebkapor A176, B39, C49, 426–427, 1430, F176–177, I385, K168, N7, 145, 158
= ital K47
= törve C336
ebkölyök A465
= bele A465, 582
= feje A465
= háta A465
= vére I214
= vére, harmadnapi C652
= zsírja (= köske) H330
=, harmadnapi C652
=, hím A582, I214
=, kövér C1421
ebmarás C1096, I297, K667
=, dühös (dihös =) C43, 158, 254, 380, 452, 629, 1098, 1101, 1356, 1426–1429, I330, L73, 90, O212, 261, 266 l. még marás, ebharapás
ebnyelvű fű (cinoglosa) K129, 172, 642, 1174
ébred (fel nem =)
ébreszt (föl-)
ébrít (meg-) ‚ébreszt'
ebszar B72, C783, H330, K626, O162 l. még eb ganéja
=, fehér A86, B165, C61, 89, 91, 258, 266, 315, 398, 1209, I377, 419
ebszár ‚növény?' I288
ebszár vize I288
ebszőlő C49, 1325, D167, G122, I230, K75, 212, 284, 502, 563, 1102, 1137, 1140, O142
= gyökere K1233
= leve K222, 505, 593, 1137
= leve, megtört C291
= levele 513
= sonkolya L76
= vize I357, L76

= zöld bimbója D167
=, nyers K1079
=, veres (vörös =) A51, C355, O5
= szem leve C976
ebtej A300, 647, C136, K40, 169, 285, N158, O123, 187
= fű A487
= gyökere D149
= gyökere, apró C1126
= gyökerestől D13
= leve K590
= töve A393
= töve héja K122, 1064
= töve külső haja K696
= töve, apró K696
= kóró, öreg K293
ebulus (földi bodza) O277 l. még bodza
ecet (acetum etszet, eczet) A14, 59, 87, 91, 94–95, 101, 110, 149, 154, 160, 195, 197, 199, 233, 251, 255–256, 273–274, 277, 279, 284, 291, 309, 312, 325–326, 348, 352, 383, 386, 390, 416, 421, 439, 447, 451–452, 478, 496–497, 525, 527, 532, 556, 606, 618–619, 621, 626, 652, 657–658, 677, 679–680, 684–685, 694, 699, 716, 722, 731, B5, 32, 43, 46, 53, 57, 59, 65, 71, 85, 122, 139, C30, 37–38, 58, 79, 94, 99, 101, 111–112, 138, 141, 161–162, 169, 214, 224, 229, 281, 297, 303, 309, 331, 342, 344, 352, 381, 387, 397, 407, 412, 420, 425, 444, 460, 478, 483, 485, 495, 504, 509, 529, 621, 626, 643, 650, 657, 659, 660, 665, 672, 679, 681, 684, 690, 703, 722, 744–746, 752, 770, 779, 845, 849–850, 856, 861–863, 865, 873, 878, 884, 896, 906, 913, 919, 926, 985, 1010, 1014–1015, 1041, 1076, 1092, 1095, 1103, 1115, 1117, 1131–1132, 1141, 1146, 1149, 1189, 1204, 1214, 1217, 1220, 1225, 1232, 1241, 1243, 1250, 1258–1259, 1261–1263, 1274, 1277, 1279, 1290, 1311–1312, 1317, 1333, 1343, 1366, 1399, 1411, 1430, 1449, 1452, 1463, 1524, 1534, 1536, 1542, 1580, D5, 12, 20, 29, 40, 75, 92, 101, 119, 130, 140, 154–156, 162, 176, 189, 197, 206, 215, 217, 227, 229–230, 233, 235, 250, 258, 262, 264–265, 272–273, 282, 295, 322, 325, 330, 339, 350, 354, 359, 364, E13, 31, 37, 45, 53, 60–61, 75, 83–84, 89, 95, 119, 131, F12, 69, 71, 84, 88, 101, 107, 132, 152, 232, 253, 257, G15, 22, 25, 44–45, 56, 77, 108, 133, 140, 143, 156, 161, 168, 170, 174, 182, 187, 215, 245, 251, H32–22, 48, 53, 55, 66, 68, 79, 84, 88, 108, 116–117, 119–120, 138, 147, 153, 178, 186–187, 203–204, 223, 263, 270, 278, 303, 318–319, 329, 349, 370, 396, 402, 404, 406, 424, 426, I73, 118, 129, 144, 222, 224, 244, 248, 270–271, 273, 287, 319, 340, 373, 404, 418, 425, 447, 460, J33, 38, K18, 25, 31, 45, 65, 84, 102, 117, 127, 130, 139, 142, 144, 147, 152, 216, 254, 292, 294, 318, 329, 335, 338, 345, 370, 387, 397, 402–403, 415, 417, 496–497, 499, 503, 506, 515, 526, 580, 583, 585, 588, 592, 594, 603, 610, 615, 620–621, 640, 647, 655, 691, 696, 707, 720–721, 746, 747, 755, 788, 793, 814, 824, 868, 903, 933, 935, 937, 942, 951, 953, 960, 969, 972, 1017, 1040, 1044, 1059, 1077, 1085, 1099–1100, 1126, 1128, 1162, 1164–1165, 1188–1189, 1203, 1213, 1219, 1238, 1244, 1254, 1266, 1277, 1300, 1305, 1308–1309, 1320, 1347, 1369, 1386, L12, 46, 48, 50, 112, 117–118, 122–124, 149, M1, 7, 15, 42–43, 49, 62, 68, 73, 89, 95, 98, 109–110, 113, 115, 125, N11, 24, 31, 34, 48, 62–64, 67, 71, 82, 86, 99, 114, 122, 130, 136, 145, 148, 162, 167, 169, 180, 189, 193, 206–208, 210, 226, O2, 46, 81, 91, 95, 100, 105, 107–108, 110–111, 114–115, 152, 154, 166, 169–170, 182, 186, 193, 199, 216, 222, 231, 237, 246, 266, 273, 275, P20
=, bor E47, K387 l. még borecet
=, desztillált E18
=, erős A7, 37, 99, 163, 202, 210, 290, 364, 409, 416, 437, 446, 455, 544, 548, 711, 737, 768–769, B15, 17, 52, 66–67, 96, 139, 169, 233, C22, 29, 51, 64, 122, 179, 243, 280, 291, 301, 379, 414, 423, 516, 522, 873, 918, 929, 944, 1077, 1116, 1118, 1124, 1154, 1178, 1183, 1186, 1191, 1199, 1215, 1262, 1293, 1295, 1442, 1582, D9, 47–48, 137, 190, 192, 220, 251, 270, 296–299, 304, 346, 358, E43, 70, 91, 148, F106, 154, 229–230, G12, 28, 45, 54, 76, 78, 107, 147, 171, 180, 225, 229, 246, H25, 50, 83, 150, 152, 178, 181, 240, 246, 257, 310, 313, 326, 349, 354, 372, 384, 411, 413, I145, 240, 253, 327, 347, 351, 375, 402, K229, 494, 554, 567, 601, 670, 884, 887, 940, 941, 996, 1003, 1009–1010, 1016, 1052, 1152, 1207, 1392, 1415, L1, 19, 26, 62, 68, 141, 148, M25, 39, 53, 63, 96, 100, N148, 210, 216, P2
=, erős bor J37
=, fehér D22
=, fő A649
=, forró A7, C34, 450, 1387, F65, K437
=, főtt E43
=, hetedévi C199
=, hév A737, I26
=, himszer J34
=, jó A232, 347
=, lágy I221
=, meleg A177, 673, C711, D47, 304, F56, 71, I13, 196, K286, 433, 656, 710, 795
=, mézes K290, L57
=, mézes vizes E119
=, ser K389
=, sós A670, H436
=, tikmonyos B65
=, tiszta A420, C401
ecetes ,fn, pl. étel' C901
ecetesedik (meg-) C1567
ecsetke, lapu gyökér J30
edény (edin) A185, 290, B233, C65, 270, 310, 377, 429, F108, 110–111, G264, H29, 234, I227, 233, K235, 384, 539, 563, 810, 829–

830, 1129, 1152, M84, N24, 129, O75, P22–24
= (gyen)? J10
= szája A290, K542, 1163, N129, O31
=, arany O26
=, aranyas I68
=, ecetes B233
=, mázos K1388
=, ón O275
=, pintes B119
=, szoros szájú K389
=, tejes B233
=, tiszta C275, 332, 439, 1157, G20, J11, 14, K126, 1163, L110, M77–78
=, tiszta mázos K542, 727
=, üveg C276, O26
=, viasz K1106
edényecske I264, 425
édes gyökér E4, 23, G119, K92, 169, 1268
=, erdei K904
édes lapu l. lapu
édesanyja vkinek C53
édesfa C470
édesít E151, F21
= (meg-) C1464, I75, 82, 171
édességet ad ‚megédesít' C517
ég ‚fn' B129, O38
= megdördül K197
= (meg-) H61, K450
= (meg-, meg nem =)
=, meg nem C65, 95, 133, 221, 272, 322, 1141, 1182, 1193, 1242, 1325
egér B179, 227, C751, 1256, 1541, F42, G48–49, 254, I83, K349
= ‚lóban' H236
= epéje C770
= farka B67
= feje C741, 1531
= gyomrában tej C1192
egér szára, új C1061
= ürüléke B185
= vére C1073
= vére, mezei G164
eger levele gyermekded C617
egerfa C1422, O235
= bimbója C1125, 1385
= haja H149
= levele C617, K344, M79, O150
egérfark ‚növény' C534, 1299, 1447, D23, 101, 104, 167, 224, E7, G197, N82, O173, 211, 269
egérfark ágai A720
= gyökere A303, C472, 1051
= gyökere, fehér I151
= leve C311
= levele, apró D305
= magostul A364, C280
= nyersen C1052
= porul D94
= virága C437, 1522
= virágostul I149
= virágostul, fehér I151
= vize C303, L91
=, apró D305
egénfarkfű (millefolium) A111, 122, 147, 272, 337, 424, 547, 573, 705–706, 716, C367, 1060, F146, K79, 168, 406, 914, L133
= leve K439, 778
= levele C370, K79
= magvastól K782
= virága K79, O132, 205
egérfű C1066
egérfülfű K168, 774, 1123
= (auricula muris, tálmosó fű, equisetum, millissa, erdei vadméhfű, dobronica) K1123
= gyökere K1185
= levele K1185
=, szőrös K1185
egérhús E115
egérpimpó K389
egérszár ‚növény, ?' C723, 745, 752, 1535, 1542
égés A245, 493, B68, C200, 337, 373, 1195–1196, 1208, 1276, 1378, D195, 226, F135, H351, K119, 155, 159, 227, 957, 961, 1196, L114, N21, 43–44, 57, O157–158
egesseget szolgálhat C581
éget (által-, egybe-, ki-, keresztül =, körül =, meg-, össze-)
éget (meg-) C1164, 1183, 1250, 1549–1550, 1555
= (meg-?) (?) L33, 63, 114, 132
égetés K1228, 1241
égetett bor l. bor
égető csalán l. csalán
égett bor l. bor
égett föld l. föld
égett tímsó l. tímsó
egres E6, 148
égszín (józan elme) K491
egyaránt ‚egyenlő mértékkel, egyformán'
egyelet ‚elegyít'
egyelít (egyben-, meg-, összve-) ‚elegyít'
egyét (össze-) ‚elegyít'
együgyű K491
egyvelít (egybe-, össze-) ‚elegyít'
éhend (meg-) C278
ehendik ‚eszik'
ehet (nem =) H186, 191, I77, 86
éhezik
éheztet H213
éhgyomor (éhgyomora) A188, 190, 207, 219, 260, 280, 304, 502, B133, 227, F154, I15, 86, 110, 240, 302, 332, 406, 423–424, 429, J3
l. még éhom
éhjom l. éhom
éhom (éhora, éhera, éhjom, éhomra, éjom, ihom) ‚éhgyomorra' A127, 170, 180, 273, 293–294, 325–326, 405, 426, 429, 524, 594, 604, 617, 623, 752, 755, 768, 773, B102–103, 118, 147, C21, 80, 86, 123, 176, 243, 280, 435, 447, 470, 489, 512, 518, 624, 627, 698, 848, 874, 876, 882, 907, 1041, 1053, 1126, 1205, 1219, 1241–1242, 1251, 1256–1257, 1331, 1335, 1355, 1382, 1401, 1430, 1432,

1520–1521, D14, 16, 55, 66, 75–76, 88, 173, 218, 252, 256, 265, 267, 296, 343, 379, E28, 69–70, 75–78, F167–168, 170, G86, 183, 217, I152, 404, J16, K33, 43–44, 47, 61, 122, 210, 418, 613, 655, 658, 660, 662–665, 668, 671–674, 693, 705, 716, 728–729, 734, 739, 790, 797, 851, 920, 941, 943, 1046, 1065, 1069, 1071, 1074, 1077, 1092, 1095, 1101, 1116, 1119–1120, 1125, 1192, 1356, 1365, 1373, 1382, 1393, L11, 116, M103, N37, 40–41, 47, 70, 106, 145, 147, 151, 178, 196, 202, 218, O22, 87, 175, 245, 261–263, 269, 276, 279–280, 282
éhség J11
éjendik ‚eszik'
éjfél A69
éjjel A101, 482, 494, B75, 136, C170, 878, 1032, 1071, 1149, 1168, 1174, 1269, 1368, 1442, D37, 46, 60, 176, 336, E54, 75, G109, I233, K72, 90, 146, 160, 163, 173, 200, 544, 611, 723, 833, 1103, 1151, 1163, 1237, 1360, M64, 69, 93, N143 l. még éjszaka
éjjel-nappal A717, D176, 273, K616
éjom l. éhom
éjszaka (aczaka) A38, 75–76, 185, C172, E22, 39, J16, K70, 185, 545, 817, 981, 1266, 1267, O44
ejtel ‚me' D295, 350, 373, I16, 210, 233, K122, 786, 801, 1064, 1160, 1354
eke G32
= akadály K168
= fa F120
= vas G32
ékes személy K1210
ékesít (meg-)
él vele, vmivel ‚használ, alkalmaz'
electuarium M88
eledgyül (meg-) ‚összekeveredik'
elefánt teteme K1165
eleget tiszen ‚megsebez' F220
elegyít (egyben =, el-, hozzá-, közé =, közében =, meg-, össze-, vmibe =; egyelet, egyvelit, egyét)
elejét veszi vminek K506, M5, 101
elementom, négy K486
élés K139
élesít
élesztő K46, 112
élet D352, F196
= ‚éltet'
= (élte) C624, O23
= estje K491
=, hosszas C581
= kor O27
elevenedik (meg-)
elhalás K1108
elixir K82
elixir aliatum K82
éljen vele ‚egyen; használja'
ellenáll (pl. méreg)
ellenség K34
ellik (meg-) K1415
elme A610, D352, O289, l. még esze
= álmélkodása C546
= el nem távozása C541
= eltávozása C580
= fogyatkozása C580
= tisztulása E23
= vidulása E23
=, józan K44, 491
= tompító K169
elmés legyen vki K1382
elmét élesít K44, O289
elmét erősít K1246
elmét segít K1247, 1315
elmét tisztít C581
élni akar C612
élni nincs mivel (ilni = =) ‚nincs ételük' F180
elnyő inget ‚kinő, elnyű' I33
élőfű H86
élő víz D61, 101 l. még víz
eltel ‚me' A9, 322
ember B198, 225, K129 l. még testrésznevek
= ‚ált' K165
= (?) L22, 41, 69, 80, 95
= agyveleje I281
= bele I174, 268,
= dereka A7
= édesanyja C54
= feje A465
= fejekoponyája D241
= füle I178
= ganéja A427, G78, H58, 63, 97, 200, 203, 218, 295, 306, 322, 336, 365, 400, 420
= ganéja aszalva K324
= gyomra A7, 171, C397, I329
= hasa A527, I277, 331
= hévségben lévő I446
= hurut I188
= istenné lett B164
= keze A7
= köldöke A358
= koponyája I403
= lába A7, 640, H358
= lépe I276, 278
= mája I171
= mellkasa A666
= monya ‚here' C124
= négyféle állapota K486
= oldalcsontja C511
= orcája I268
= orra C162
= orra vére A597
= szeme C185, I280
= szíve hóhértól G268
= teste A231, 294, 310, I162, 456
= teteje ‚fejebúbja' C461
= tüdeje I171, 265,
= vére I276 l. még vér
= viszketős szeme I179
= vizelete A223, H87, 200–201, 345, I372, 429 l. még vizelet
=, dagadozott A168
=, eleget evő K44

=, eleget ivó K44
=, feje fájó C1511
=, fiatal B143
=, fogfájó G60
=, fövenyes J4–9
=, golyvás I429
=, gutaütött A490
=, gyönge C1269
=, kicsiny ‚alacsony' M10
=, kígyómarta K248
=, koros (?) K123
=, kövér K44
=, lopó F189
=, megélemedett K123
=, megsérült I169
=, mellefájó A469
=, minden K34
=, nagy ‚magas' M10
=, öreg A614, B143, C1269, F49, 53, 56, I58, 181, 189, 196, 209, 229, 240, 408, 443
=, ösztövér K44
=, részegen F108–110, I335
=, sangvonus K487
=, süket A468
=, szántó F120
=, szegény A353, I429, K769
=, szélütötte K435
=, szemefájó I250, 345
=, túros D97
=, úton járó K44
=, vastag természetű C1269
=, vén C1269, D354
=, vízkórságbeli A732
= i állat D352
= i mag D352, 353–355
= i ürülék (stercus humanum) A18
embör l. ember
emel (fel-, föl-)
émelyeg, gyomra (imelyeg) I10
émelygés (imölygés) C619, E8
emészkedik rajta L36
emészt ‚gyomor' C1270, 1552
= (meg-) I81, 107, O76, 265
= (meg-) ‚elpusztít'
=, könnyen A707
= (nem =, nem emészthet) A142, 405, C42, 72–73, 150, 452, 1022–1032, 1256, D166, 315, E69, G161, I81, 120, K713, 1254, L86, M80, N120, O213–214
emésztés (emisztis) A151, 272, 405, 411, 660, C32, 306, 416–417, 1135, D47, 76, 116, K719
emésztetlenség C555, P32
emészthet, gyermek C251
emésztő, könnyű D354
emésztődik (el-) ‚elfő'
emiszt (meg-) ‚megemészt'
emisztis l. emésztés
emle l. emlő
emlékezet, jó C545
emlékezetet ad C581
emlékezik
említ
emlő (emle) E124–125 l. még asszony, csecs, mell
= dagadása (emle-) C719–723
= kifakad C1440
emplastrom (emplastrum) A527, C1398–1399, 1419, D48, 176–177, 222, L50–52, 54, N174
= módra E18
=, fekete C102
=, kenő C336
=, mint egy ‚emplastromként' C240, 1248
=, szürke L53
emplastrum l. emplastrom
enciána B148
encsum fű gyökere H450
endivia K1080
= vize N19, 223
enged (nem =)
engedelem K491
engesztel (meg-) ‚enyhít'
enni ad
enyhít (meg-)
enyészt (el nem =)
enyü l. enyv
enyv (enyü) C642, D131, G253
=, fán termő D252
epasticom C1295
epatica ér l. még basilica
epatika l. még hepatika
epe A52, B229, C980, H234, K429, 915, 918 l. még állatok neve
= kifolyása C576
eper gyökere K438, 471, 1068
= levele (epör =) C141, D167, F101, 123, K1374, M46, N43
= = gyökerestül G85
= vize C1503, D31, 66, G1, J3, K958
=, erdei C431
= fa levele K62
eperfű (epör-) C1054, 1424, D338
eperj A624, I150 l. még eper
= levele A443, I311
= levele leve I311
= olaja A624
= vize I320
ephinera (ephynera) C582, 584–585, 587–588
ephynera hideglelésféle betegség C583
ephynera pleurisis C589
epicom M110
épít (meg-) ‚meggyógyít'
epkór [!] gyökere K423
epör l. eper
equa mensura A626
equisetum K1123
ér (el-) ‚i'
= (ne írje) ‚ne érintse'
= (reá-) ‚rájön vmi betegség'
= C570, N20
= ‚fn, tr' B12, 18, 212, 216, D7, 245, 325, H17, 124, 250, 253, I426, K951, 1012, L38
= dagadása C569, 691

= egybevonása C569
= erőtlen volta C602
= gyúlása C580
= homlokban füle közt H256
=, középső és gyűrűviselő ujj között két C575
= megmérgesedése N170
= megmetszése C607
= megnyitása C605
= megvágása D7
= összevonódása C1186
= vére A526
= vérrel nak C607
=, ágyék N112
=, áll alatt való C552
=, alsó C578
=, bársonyszínű C560
=, bél alatt való C562
=, bélen való C561
=, boka alatt való C578, 597
=, bokában hajló H109
=, bokán belől A135
=, bokán való A289
=, comb B41, 171, H346
=, csiklandó C561
=, farcsikról folyó C569
=, farok H259
=, fül H308, 377
=, hátulsó láb H257
=, heverő H237
=, homlok H308
=, karon való A135
=, külső C577
=, lábon való C579
=, megvágattatott C547, 554
=, mell H228, 401
=, mellen B8
=, nagy K83
=, nyak B11
=, nyelv alatt való A490, H91
=, sarkantyú H54, 103, 213, 231, 235, 291, 450
=, száron belüli H251
=, szem H377
=, szem melletti H308
=, szeme közötti H256
=, szív
=, szív (szű =) B41, H346
=, szűgy C1582, H57, 257, 303, 329, 402
=, tenyér felett való A289
=, torok B57, H259, 271, 402, 450
=, vak H74
erdei csiga l. csiga
erdei disznó l. disznó
erdei eper l. eper
Erdély K172
erdő A10, C207, F164, 222, K1404
erdőn járás C1250
ered (meg-) ‚felfort, kifut'
ereje vminek A458, B113, K89
érel ‚megérik'
ereszkedés C549, 551, 573, 588
ereszkedik ‚folyik'
ereszt ‚méhraj' F159–160, 162–165, 173–176, 178
= (bele-, benne-, egyben =, együvé-, el-, fel-, hozzá, ki-, közibe, össze-, szembe =, vissza-)
= (be-, bele-, hozzá-) ‚beletesz, beleenged, belecsöpögtet'
= (fel-, meg-) ‚felhigít, felönt'
= (hozzá-, össze-) ‚hozzáönt'
= (nem =) ‚pl. vért; betegséget lokalizál'
= (össze-) ‚beletesz'
eret megújít C275
eret vág (= vágat) D7, 245, G23–24, 186, 213, 263, H54, 259, 291, 329, K44, 122, 176, 507, 1012, 1109, M5, N211 l. még érvágás
érez (meg-, nem =) ‚pl. szájszag; érződik'
erezget ‚eresztget'
erezik (meg-)
érik (egyben =, meg-)
érlel (meg-)
érlelő ‚flastrom' C1409
= ‚orvosság' D176–177, 248, 314, K282, 453,
= ír O183
erő I361, K70, 77, L9
eroganto (?) N169
erőltet (meg-)
erőltetés B146
=, alól való K369
erősít (meg-)
erőtlen C616
erőtlenség C587, 614
ért (meg-) ‚konkr'
értet véle ‚érint'
érvágás C541–570, 580–581, 612–615, I426, K44, 279, N170 l. még eret vág
érvágó vas C1582
érvas B71
érvétel C585
érzékenységet megélesít C581
érzi magán B202
esés A238, 441, C779, 1262
= magas helyről K240
esett ember K149
esik ‚hullik, lezuhan, szétesik'
= (el-, le-, ki-, nem = el)
= (ki-) ‚fog' C1234
esik (reá-) pl. ‚betegség'
esmer (meg-) ‚ismer'
esmérszik (meg-) ‚megismerni'
esmir (nem =) ‚ismer'
eső A142, 287, F229
= után K411
= víz l. víz
esseget ‚i'
este (estve, estvéiglen) A31, 51–52, 98, 149, 292, 475, 483, 579, 603, 654, 694, 700, 711, 768–769, B63, 99, 120, 150, 153, 191, 222, C4, 41, 46, 81, 123, 183, 185, 187, 195, 198, 202, 352, 355, 414, 521, 787, 1050, 1121, 1128, 1142, 1165, 1235, 1237, D38, 207, 392, G20, 65, 119, 145, 256, 259, E3, 18, 38–40, 49, 57, F16–17, 26, 41, 52–53, 82–83, 87, 89–90, 99, 155, H309, 339, 342,

450, J8, 19–20, 27, I39, 53, 73, 129–130, 185, 340, 418, 438, K71, 87, 92, 493, 612, 736, 764, 766, 768, 812, 843, 857, 861, 864, 867, 1178, 1198, 1223, 1255, 1350, 1359, 1382, 1416, L79, 97, M50, 102, O2, 5, 17, 27, 31–32, 37, 43, 52, 81, 94, 147, 177, 179, 232, 250, 255–256, 285, P7
estve l. este
estve és reggel D10, N97, 131
estve holval D138
estve-reggel I35, 39, 160, 164, 188, 269, 274, 276–277, 307, 322, 325, 337, 433, 436
ész, esze E22 l. még elme
= eltávozik C9
= elvész C162, 546
= megjő C9
= nélkül beszél K83
= be tart C1250
= be vesz B23, 72, C1281, D102, F183, G47, 109, 116, 123, H100, 122, 250–253, 281, K43, 50, 123, 1063, 1173, 1346, 1369, 1415
észak (éjszak) ‚égtáj' F195
eszik (= benne ‚belőle', meg-, nem =)
eszik (ehendik, ejendik, enni ad, eszik benne, meg-, megad enni)
eszköz B71, 167, F182, I50, J1, 1159, 1365, 1382, 277, 989, M86
=, érlelő K291
=, prüszkölő K1108
esztendő A288, 329, 581, C164, 1253, 1424, 1548, F122, 175, 238, G20, 32, 74, 79, 116, 258, 265, H159, I177, 438, J30, K44, 828, 1394, O247, 275, 280, 282
= által K63, 67
= négy része K486
=, jövendő K197
=, szűk K1407
esztendős A230
eszterág ‚gólya' C 1398
= fészke (esztrág =) A165, L74
= fészkében lévő kő C45, 474
= fészkében tűzkövecske (isztrag =) C1484
= fi A133, 462
= fi csonja A462
= fi lába A133
= fi szíve háján való hártya A728
= fiai I354
= fiainak erős ganéja I354
= ganéja (esztrag)A757, C708, 1394
= gyomra C40, D205
= szíve (esztarag szüve) A467
= tollastul I126, 398
= zsírja I402
esztergólya szíve ‚gólyaszív' C798
Eszterhas Pál B117
esztrág l. eszterág
esztrág monya D205
esztri füstös szalmája F173
état ‚itat'
étatás ‚itatás'
étedben B40
étek ‚étel' A13, 102, C580, 1277, 1441, D353, 354, I19
=, fenyőmagos K772
=, gyenge B147
=, hideg B143
=, szerecsendióvirágos I80
=, túros G183
ételké (-lév, -lew) E90, K461, 1196
étel (étek, ítel) A98, 147, 151, 393, 426, 456, 500, B230, C202, 1250, D35, 284, E69, I77, 408, F22, 34, 124, J11, 38, K772, 878, 1067, 1211, 1225, N119, 220, O1–2, 32, 232, 275, 281 l. még étek
= előtt I272, K697, 838
= emésztése C581
= kihányása K713
= kívánsága ‚étvágy' D272
= után ‚evés =' C554, 567, G20, K44
=, főtt O1
=, hideg K77
=, mustáros K1111
=, száraz O1
=, zsályás K1111
= t nem emészthet E69
= t nem kíván G245, I173, 77, K77, 700, 706
étet (megítet, meg-) A2, B98, D296, H296, 381, 450
étetés A127, 393, 438, 487, 728, 750, 752, C40, 126, 184, 364–365, 435, 452, 1124, 1188, D123, 149, 205, G47, I220, 217, 369, 425–428, K246–247, 276, 364, 428, 976, 1212, 1249, L137–138, O196, 212, 268
étetett ember L137
= ember dagadása C366, 1391
étkezés O1
étlenség C584–585
étvágy, jó A502
euforbium C307
eufrasia (euphrasia) A403, 617, C410, 623, 1136, 1424, D167, O11, 20, 32, 35, 254
= fű (szemgyógyító fű, tisztító fű) K128
= fű C624, K168, O22
= gyökere C1328
= levele C1128, O31
= pora C1136
= szára O31
= virága C1128, O31
= vize A617, C1329, 1364, D34, 41, 45, 49, 58, 65, 142, 329, I25, 105, K543, 545, L72, M67, O24, 36, 39, 55, 77, 90
euphrasia l. eufrasia
Euphratesz ‚folyó' B91, C1571
Európa K486
év O8, 27
eveg l. üveg
eves H373
evés után A707, O27
eves var l. var
evetköpés C1398–1399
ezerjófű (ezör-) C641, 687, 689, 1063, 1085, 1100, 1103, E7, 110, K168, 171, N46 l. még dictamnus
= (centauria) I85, 298

= (dictamus) D173
= gyökere (diptamus =) A295, 614, D173
= leve I85
= levele C737, 1016
= töve (dictamus) C220
ezerlevelű fű C1448, D101, K315
ezüst (argentum) A41, C1328, M116, O35
= glet l. glet
= szint mutat C1179
=, mint egy C1328
ezüstfenyő (?) C1171
ezüstgyűrű C1179
ezüstszín (uraság) K491
ezüstszínű írás C1178–1179
ezüstvíz K1331 l. még víz

fa (fadarab) B34, 50, 65, 109, 225, 232, C4, 147, F156, 162, G74, 245, H316, 319, 328, 373, I144, 175, 223, K1015, M12, 93, O4
= ‚keverő' D259
= ‚lábban' A442, 593
= gyermekdad ága B236
= héja C72, 90, 335, 866
= ki nem terem gyümölcsöt C1175
= moha A362
= nyírfácska B172
= szálkája, mennykőütötte K141
= szegik lábba C157
= verme C1439
=, hegyes G227
=, kis K1063
=, menykőütötte D382, F43, 200, I175
=, szérű közepén C1439
= ág F222
= mozsár l. mozsár
fabaria (bablevelű fű) O248 l. még bablevelű fű
facsap G102
facsar (által-, bele-, együtt =, ki-, köziben =, meg-, oda-, össze-, rá-)
=, (meg-) ‚kifacsar'
fácska B30, 70, G17, 25, H289
= ‚keverő' C175
=, bodza C1572
=, vékony D358
facskandó l. fecskendő
faedény C1122 l. még edény
faggyú A692„ G88, L17 l. még bárány, berbécs, csuka, farkas, szarvas
= leve A417
=, száraz H127
fagy (meg-)
fagyal levele C90, D189
=, köz L109
= féreg C43, L73, 90
= féreg, zöld M26
fagyalfa D301
= belső haja (=héja) A97, I351
= férge K959
= gallyacskája levelestül B151
= haja (=héja) C1297, I239
= levele A367, C37, 1297, D301, 318, I239
= virága K1308
fagyökerű fű C1561, K46, 169
fagyöngy E108, K442
fagyuk C4
fahaj ‚fahéj' A14, 367, 773, B113–114, 116, C223, 1254–1255, 1408, D262, 327, I20, 39, 394–395, J12–13, 34–35, K122, 168, 516, 768, 1064, 1072, M9, N33, 118, 226
= felső haja A429
= leve E50
= olaja E50
= pora A14
= vize B113–114, I54, 129, J38, K1107
= vize, erős 1K107
=, aprón tört K765
=, édes D355
=, tört K59
=, vagdalt K763
faház K142
fahéj l. fahaj
fai bodza l. bodza
fáj vmi (fájdal) A182, 266, 288, 453, 462, 464, 744, C459, 1091, 1171
fájás ‚fn' A403, J6, M83
= helye A715, K823
fájdalmas ‚fn, beteg' E4
= ember ‚beteg' C131, I50
fájdalmat enyhít K450
fájdalom A94–95, 164, 175, 301–302, 528, 550, 571, 669, B121, 152, 202, C1, 275, 602, 715, 778, 1115, 1173, 1259, 1519, 1583, E141, 151, F137, H190, 241, 357, I27, 258, J4, 9, K445, 500, 839, 1129, L39, 50, 55, 57, 81, 139, M12, O169, 247, 271
= helye (az hol fáj) C130, 1217, D152
= vonó K954
=, belső K1317
=, kínos K339
=, minden C147, 352
=, mindenféle D253
=, nagy K83, 628, 632
=, szülés utáni E141
=, szúró A42, 503
=, testben széjjel futó K77
=, tüzes K825
=, szenvedhetetlen K1079
= enyhítő K85, 169, 284, 798, 807, 896
fájlal (nem =)
fájó fog l. fog
fájó hely l. hely
fájó test l. test
fájó torok l. torok
fájós fele K813
fájós rész A129, 158, K829
fakad (ki nem =) C329, I124
= (ki-) C253, 256, 602, 1588, L67, 127
= (ki-, nem = meg-)
= (meg-) C327–328
= fülben N157
=, nem G123
fakadás D258, M83
=, belső F82

=, gonosz O245
fakadék B209, G25, 245, I108, 391, N134
fakadoz I145, N166
= (föl-) C336
fakanál C292
fakaszt (el-, ki-, meg-, reá-)
fakasztó ír O183 l. még ír
fal ‚fn' B199, C1172, G62, H19, 92, 411
falapocska (falapicska) I227, K887, N24, 129
falastrom l. flastrom
falat = ‚me' A104, B148, C243, 1126, H331, I421
falatocska M80
faliszt E11, 92 l. még liszt
falka ‚me' K9, 114, 149, 185, 306, 327, 829, 874, 1077, 1102
falkáig ‚me' A127, 581
falra folyó fű E129
falu B106
famoh K329
fanyárs (fanyas) P16
faolaj A7, 115, 124, 155, 167, 227, 294, 302, 333, 374, 404, 416, 431, 433, 462, 482, 493, 571, 582, 597, 625, 627, 668, 694, 721, 725, B14–15, 18, 47, 71, 74, 83, 96, 107, 169, 174, 192, 200, 224, 226, C12, 15, 30, 35, 48, 62, 76, 92, 95–96, 98, 113, 119, 133, 145, 147, 150, 154, 178, 206, 211, 221, 224, 226, 240, 264, 269, 272, 275–276, 283–284, 288, 292–293, 301, 304, 311–312, 319, 322, 325, 335, 345, 365, 372, 398, 400, 441, 443, 453, 469, 490, 492–493, 496–497, 506, 508–509, 527, 529, 1120, 1144–1146, 1149, 1151–1153, 1155, 1181, 1216, 1234, 1238–1239, 1253, 1276, 1291, 1299–1300, 1302, 1325, 1333, 1338, 1345, 1370, 1402–1404, 1408, 1410–1411, 1433, 1516–1517, 1575, 1578, 1580, 1582, 1588, D30, 73, 79, 91, 93–94, 101, 130, 148, 155, 168, 171, 185, 188, 197, 199, 211, 213, 225, 232, 247–248, 255, 259, 279, 307, 319, 333, 354, 391, 394, E17, F36, 57, 153, G3, 75, 79, 83, 115, 134, 142, 146, 154, 234, 235–236, H37, 59, 68, 115, 135, 141, 150, 152–153, 177, 179, 198, 234, 271, 274, 279, 287, 310, 313, 320, 327, 390, 394, I54, 100, 128, 144, 186, 190, 198, 229, 259, 383, 402, 412, J20, 33, 37, K28, 71, 88, 96, 193, 226, 232, 277, 295, 340, 362, 427, 462, 470, 483, 495, 535, 564, 565, 576, 597, 635, 637–638, 641, 644, 799, 802, 807, 813, 879, 910, 930, 965, 978, 1006, 1015–1016, 1066, 1078, 1176, 1218, 1235, 1241, 1275, 1332, 1412, L5, 7, 12, 18, 21, 25, 27, 36, 41, 44, 49–51, 55, 59, 61, 66, 88, 98, 119, 151, 155, M1, 14, 21, 35, 45, 58, 78, 85, 89, 93, 106, 116, 122–124, 128, N25, 32, 36–37, 74, 84, 149, 162–163, 166–167, 178, 193, 200, 231, O51, 117, 185, 258–259, 266, 274, P27, 32
=, ecetes I178
=, euistel D377
=, forró F257
=, tiszta A230, C437, 530, G204
=, új H115, 135, J19
far ‚fn, tr' H414
=, széles B1
farától fogva lábai alá felé K887
fára folyó fű virága B222
fárad (el-, el nem =, meg-, nem =)
fáradékonyság C1433
fáradtig ‚me' A680
fáradtság C6, 1263, K344, 1380, O167
farag (bele-, el-, ki-, le-, meg-)
= (bele-, meg-) ‚vmiből beletesz vmibe'
faragás (ki-) B54
farana hordos ‚?' M34
farancu l francu
farcsík ereszkedése C572
farcsík fájdalma C568–569, 1271
farcsíkról folyó ér C569
farka csepeg D38
= hegye G23
= megdagad, ember A606, C1274
= megvész A257, 418–419, 597, C208, D117, 159, 195, L33, 40 l. még tök
= töve B3, 88
= töve (sarka?) H368
= töve, ló C1550–1551
=, ló C1550
farka l. még farok
farkas A470, B103–104
= bele D378, I258, K798
= bordája (costa lupi) A120
= csontja C369, 1392, F147, K436
= faggya D152
= foga O130
= gégéje I259
= gyomra C994
= körme (hátsó jobb láb) C1476
= lába G249
= mája I330
= szár (?) C818, 822
= tüdeje A357, C278, I329
=, hím B105
=, nöstény B105
farkasalma (aristolochia) A765, C168, 1267, 1282, D355, E68, F24, 138, I90, 96, K50, 129, 172, 1355, M116, N86, O256
= gyökere K315, 350, 1213, 1214, 1215, 1309, 1310
= gyökere pora K1216
= haja A214
= leve H43
= levele A8, 335, C177, H43
= levele vize C171, F134
= magva K1310
= pora C3, K1214
= töve D134
= virágában való szék D179
= vize C5–6, 189, F92, I279, K1216, O256
farkasbőr E14
= bőrből csinált holmi C803
= fog D167
= fog ‚növény' A227
= fog, zöld ‚növény' C1325

= fű C1267, H140
= hályog C57
= hárs töve A273
= héjszag K172
= hézaggyökér (farkas hejszakgyökér) K129
= marás, dühös (dihes) C452 l. még marás
farkasseb A117–119, 443–444, C60, 84, 141–142, 368, 407, 463, 574, 724, 1349, D33, 147, I305, K1050, L37
= belül C368
= kívül C368
farkasvar C565
farok ‚tr' C208, D38, 86, 117, 159, 195, H4, 275, 305, 357, 420, 428 l. még farka, ló farka
= lika D196
= nevelése G232–233
= töve H78
farzsába G68, K381, 427, 756, 1127–1130, 1304, 1313, N161
faszén D61
fatörő C215
fátyol, fehér B105
fázás I426
fazék (fazak, fazik, fazok) A82, 124, 173, 190, 198, 224, 233, 291, 299, 370, 386–387, 425, 427, 434, 456, 473, 578, 582, B19, 111–112, C76, 163, 175, 198, 205, 209, 278, 434, 461, 643, 765, 927, 1149, 1154, 1189, 1285, 1395, 1413, 1445, 1513, 1567, D9, 13, 128, 177, 233, 293, 295, 300, F141, G17, 210, H52, 67, 87, 143, 198, 246, 281, 286, 298, 332, 344, 368, 405, 411, 431, I39, 50, 239, 292, 358–359, 395, 398, 438, K494, 516, 748, 828, 940, 1029, 1038, 1340, 1394, 1408, 1414, L15, 26, 48, 97, M115, N38, 71, 183, 186, 221–222, O43, 274
= (fazik) ‚me' J11, 31
= cserepe I114
= feneke A601, D90, K1055
= feneke, mázos K235
= feneke, mázos új C1420
= feneke, új H330
= fölső karimája C1420
= oldala K801
= pora, réz C1410
= szája G210, P32
=, égető B113
=, erős C1444
=, fehér I70
=, hév D273
=, hitvány zsíros I114
=, iccés I69
=, kettős C269, 275, P32
=, kis (fazok) C1135, 1181, D80, 379, I93, 169, M39, N92,
=, lyukas A601
=, mázos (mázas) A581, 601, 734, B115, D90, 275, 279, 336, 358, I228, K226, 1160, L24, N87, O89
=, mázos pintes C536
=, meleg M68
=, mosott A708
=, öreg ‚nagy' C438, D289
=, öreg mázos K1415
=, paraszt K763
=, pléh P32
=, réz B116, I130
=, szép tiszta mázos I97
=, tiszta A279, 572, 582, 621, 655, C150, 516, 624, 1291, D45, 49, H410, I137, 229, 231, 400, K819, O22, 42
=, tiszta mázos (mázas) A436, C401, J6, K1015, 1024, 1037, 1367, N223
=, új A303, 305, 357, 642, B63, 81, C26, 83, 100, 428, 834, 1146, 1190, 1403, 1412, 1582, D90, 183, 341, F114, 190–191, 237, 245, G62, 65, H146, 222, 238, 273, 278, 330, 393, 410, K90, 253, 628, 801, 891, 916, 954, 993, 1048, L67, 109, 141, M39, O78, 127
=, új mázos A717, B44, 56, 147, C1420, H321, K1055
=, új pintesnyi C470
=, új tiszta C1422
=, új tiszta mázas N205
=, új vas H447
=,vas C936, 1416, 1435, 1444, F70, J12, O67, P32–33
fazekacska A293, H359, 383
=, vas K192
fazekas I438
= katlana K1415
fazik l. fazék
fázik (meg ne =)
fázlal (el-) B168–169
fázlaltatni kezd B167
fazok l. fazék
februarius C611
fecske (fecsike) A700, C1272, K104, 1034, 1359, O226
= égetett hamva K623
= fészke A613, C504, 1272, E121, I13, K104, 631, M49, O106
= fészkében talált kő C800
= fia A700, C786, 1272
= fia hamva C786
= ganéja A748
= hamva K1359
= szeme C1272
= tolla O226
= fi, pelyhes I240
= fiban kis kő K1401
= fonal (feczike fanal) E36, 123
fecskefű (celidonia) C1272 l. még celidonia
= gyökere K1234
=, kisebbik K169
=, legkisebbik K1385
=, legkisebbik (celidonium minus, arannyal versengő) K129
fecskekő ‚képzelt babonás dolog' E15
fecskeszar C985
fecskend ‚fecskendezik'
fecskendez
fecskendő (facskando, ficskando, föcsköndő) C238, 260, H356, K1010, L33–34

fed (be-)
fedél ‚fedő' B113, I40 l. még fedő
=, réz B115
fedez (be-) ‚sebet beköt'
fedő B44, I137, 406, 438, K1048
= alatt A303, B115, K529
= lyuka K1048
=, új B147, G148, I48
= kő D273
fegyver C1171, F196, O247
fehér
= betegség J25–31
= bőr K1210
= bor l. bor
= bors l. bors
= borsó l. borsó
= citrium l. citrium
= deakorium l. deakorium
= diakorium l. deakorium
= egérfark l. egérfark
= grecom C92, 98, 532
= gyökér K 168
= gyopár l. gyopár
= hunyor l. hunyor
= ír l. ír
= iröm l. üröm
= köles l. köles
= lesz C500
= liliom l. liliom
= mák l. mák
= mályva l. mályva
= menta l. menta
= mustármag l. mustármag
= öröm l. üröm
= peszerkegomba l. peszerkegomba
= retek l. retek
= rózsa l. rózsa
= szín (szüzesség) K491
= szőrű K448
= temjén l. tömjén
= timsó l. timsó
= tisztulás ‚folyás' I151
= tömjén l. tömjén
= üröm l. üröm
= viasz l. viasz
= víz l. víz
fehéredik (ki-, meg-) A97, 380, 731, D220, 248, 280, H210,
fehérít A535
fehérpecsenye C172
fehérré változik C494
fehérség (fejérség) I164, F16, 40?
fehérül (meg-) C1149, 1214, 1290
fej (ki-, meg-) ‚i'
= ‚fn, tr' (fő, fu, fű) A17, 23, 137, 154, 160–161, 163, 281, 331, 344, 349, 496, 505, 543, 558, 568, 607, 618, 636, 698, B59, 70–71, 79, 120, 183, 216, C1, 5, 9, 15, 81, 342, 344, 372, 382, 418, 449, 547, 602, 621, 633, 738, 751–752, 765, 856, 863, 865, 903, 1034, 1358–1259, 1264, 1278, 1281, 1347, 1467, 1512–1513, 1528, 1541, D119–120, 151, 153, 229, 250, 269, 285, 313, 316, 370, 381, E27, 45, 55–56, F35, 73, 76–77, 84, 103, 136–137, G19, 61, 63, 132, 139, 229, J9, H165, 194, 248, 275, 404, I48, 110, 129, 241, 246, 249, 304, 318, 363–365, 389, 426, K44, 89, 121, 175, 261, 308, 309, 331, 393, 427, 496, 498–501, 506, 512, 515, 517, 887, 943, 939, 1030, 1110–1114, 1117, 1122, 1131, 1141, 1177, 1183, 1191, 1398, L118, 122, M5, 59, 61, N9, 20, 81, 86, 98, 101,, 115, 152, 187, 205, O37, 93–96, 98, 100–101, 105, 107–114, 213, 246–247, 260, 262, 264, 284, 289 l. még fő
= (fő) ‚me, db' C339, 361, 1224, 1241, 1252 1376, 1388, I120, 124, 181, L5, 98, 116
= fájdalma (fő =, fű =) C188, 195–196, 541, 546, 556–557, 570, 576, 1231, O249, 251, 289 l. még főfájás, fejfájás
= hátulsó része E33
= hősége N60, O93
= megdagadozott C185
= megfordul O289
= nedvessége C553
= nyomorúsága C870
= reszketése C543
= utolsó része ‚hátsó része' E22
= utolsó részén való ér C546
= vágott sebe A564
= zúgása C190
=, aszú B1
=, beretvált C1397
=, beteg B39
=, fájó F84, 137, I292, K653
=, fájós K495
=, forró I197
=, gerentes ‚kosz, korpa' C1515
=, hegyes H1, 7
=, hideg K1310
=, kicsíny H1, 7
=, kopasz C1516, K1325
=, korpás G130
=, koszos C65, 428, 538, 738–755, 1234, 1278, 1517, 1528–1532, G139, O245
=, megégett C1276
=, rühes C627, O245
=, serkés I247
=, száraz H1
=, szédelgő K1246, 1247, 1315
=, tar C911
=, tetves G130, I247
=, varas C244, 382, 428, 550, 627, H77, I246, L134, O115–117, 245
=, vörös C344
= beli féreg C541–542, K498
= ben bontakozás van C906
= ből eredő ér (cephalika) C570
= ből futó rútság C551, 553
= e alá A144, C908, 1035, 1169, 1174, 1236
= e cseng E52
= e csontja M6, N13
= e helyén ‚átv' C1493

= e lágya A608, C1366, E45, F50, 54, I182, 192, 299, J20, K1132, O37
= e meghiul K516–517
= e sebe M6
= e teteje A38, E1, F1, K492, 513, 516–517, 619
= e teteje nyilallik K492
= e vékonya fáj K83
= e veleje O252, 289
= e zúg E52
= ébe megy ‚pl. káposzta fejesedik'
fejecske, hegyes H8
= et fájdal N81
= ét veszi F198
= ét veszik embernek B194
= fájás (főfájás, fő fájdalma, fájó fej, feje fáj) A159, 496, 543, 568, B59, C1, 34, 58, 161, 270, 342, 372, 418, 449, 580, 632, 855–865, 1132, 1258, 1261, 1264, 1347–1348, 1366, 1511–1514, 1518, D250, E1–2, G61, I107, 249, 268, 270, 277–278, 282, K64, 121, 174, 1177 l. még főfájás
= fájás naptól C864
= mosás (főmosás) C1250, K308
= nek álomhozó kórsága C550
= seb N13
= zúgás (fő-) E2, G63
= vesztés alatt B145
Fejér Andrásné (Gönc) B143
fejér háj l. háj
fejér l. fehér
fejlődés (ki-) B152
fejlődik (ki- nem) B152
fejős tehén l. tehén
fejsze A342, B98, F115
= foka O15
= nyele F115
= vasa G58
fejt (meg-) ‚lefejt, leszed'
fék szára B90
fekély (fekil, fökély) A54, 204, B92, 163, C1073, 1079, G38, 70, H75–76, 275–276, 305–307, K432
= csomó G5
= tüdőben I162
= vize G71
=, ló C1574, 1578
=, rút undok B92
=, undok rút B93
fekélyfű K171, 420
fekélyes (fökeles) H269
= (ló) H275–276
fekenni megy (feküdni =) D135
feket ‚fektet'
fekete
= bársony l. bársony
= bodza l. bodza
= bőr K1210
= csalán l. csalán
= deakorium l. deakorium
= emplastrom l. emplastrom
= flastrom l. flastrom
= fű (nadály fű) H346
= gyökér N112
= gyopár l. gyopár
= ír l. ír
= leszen B134, L25, 85, M111
= menta l. menta
= nád l. nád
= nadály l. nadály
= nadályfű l. nadályfű
= olaj l. olaj
= ón l. ón
= retek l. retek
= sár l. sár
= szín H92
= szín (halál) K491
= tehén l. tehén
= tobozviasz l. viasz
= üröm l. üröm
= víz l. víz
feketedik (meg-) C873, 882, 1403
feketeség M6, N13
feketít H449
feketül (meg-, meg nem =) A454, C97
fekhet (nem =)
fekil l. fekély
fekszik (le-)
fekszik (le-) ‚pl. ló betegség miatt' H79, 175, 211, 258, 293
fektet (le-)
feküvő hely B219
fél ‚i'
feledékenység O246
felejt (el-)
félelem K77
felestökömkor ‚reggelikor' D13
felhő B129
=, gonosz B129
felleg, gonosz B131
félt (nem =)
felüti magát ‚kifut?'
fene ‚betegség' A370, 410, 454, C298, 369–370, 425, 1203, 1285, 1307, 1312–1313, 1384, 1392, D214, 227, F147, K220–223, 364, 436, 642, 1003, 1008, 1019, 1023, 1063, 1229, 1265, 1299, L94, M2, 52, N67
feneseb A115–116, 120–122, 488, C370, 1384, K1323
=, rothasztó K1264
=, új K1172
fenevadak szája B103
feniculum C1324
fenum grecum l. foenum graecum
fenyő (fenyü) H207
= fástul gyökerestul, termő B221, 232
= gyermekdede ‚hajtás' C52
= gyökere, termő B232
= leve K401
= moha K1005
=, lefűrészelebetett K384
= ág I27
= ág magostól, éretlen C1443
= ág, gyenge K1055

= deszka csomója G179
= dió K1337 l. még dió
= dió, földi K385
fenyőfa (fenyű-) C849, K386, 485
= ága M86
= belső héja H40
= haja, gyermekded K401, 990
= héja C875
= héja, apró C1114
= levele E139, 142
= mag bora A353
= pora K384
= szíja H40
=, földi K384
fenyőmag A179, 197, 229, 279, 292, 353, 372, 392, 416, 621, 681, 710, B163, C52, 82, 123, 140, 175, 232, 247, 336–337, 392, 465, 492, 1004, 1094, 1133, 1193, 1197, 1217, 1288, 1361, 1388, D101, 110, 136, 164, 171, 265, 331, 354, 366, 376, F53, 70, 132, 142, G135, H450, I73, 188, 410, 422, 425, K20, 32, 47, 110, 146, 173, 200, 360, 430, 677–678, 701, 815, 817, 838–839, 841, 966, 987, 1046, 1130–1331, 1378, 1418, L88, 101, M3, 15, 23, 114, N92, 113, 195, 206, O279
= leve A179
= olaja C523, 539, 639, D126, 311, I410–411, 425, K260, 887
=, darabos K237
=, régi D6
fenyőszorok l. fenyőszurok
fenyőszurok (fenyőszorok) A5, 236, 686, C59, 83, 91–92, 98, 137, 499, 982, 1146, 1284, 1398, 1442, 1561, D236, 245, G136, H20, 48, 135, I248, 450, K962, M12, 111
= fehére C1308, K962
=, consolida M13
=, fehér C62, 1239, K474
=, szűrt K308
fenyőtoboz A449, C284, 288, 300, 313–315, 321, 335, 522, 525, 529–530, 1228–1229, 1238, 1287, 1517, D151, 172, 294, 398, K1027–1028, 1032, L25, 27, 30, M118, 124–125, N169, 200
= fehére D220
fenyőtövis K1374
= hamva K847
fenyőviasz A402, C398, D102, 124, 300, 304, 313, 347, E9, I433, K945, L9, 17, 29, 151, M116, O182, P15
=, fehér K14
fenyű l. fenyő
feolandiva C1212
fér (bele-, hozzá-)
feredés K278, 459, 763
feredik ‚fürdik'
feredő A10, 599, 656, D32, 337, 352, K44, 114, 213, 270, 278, 373, 384, 458, 460, 763, 774, 837–838, 923, 1049, 1076, 1137, 1189 l. még fürdő
= leve K1189
=, gőz K176
=, izzasztó K44, 1408
=, meleg D161, 215
= víz I33
féreg (fireg, férög) A89, 91, 224, 398–399, 521, 690, 701, B66, 68, 85, 95, 102, 173–174, 188, C1550–1551, F71, 259, G55, 114, 178, 225–226, H19, 78–83, 90–99, 101–102, 303, 351, 384, I178, 222, 305, K197, 312, 1394, O266
= ‚emberben' C630, 764, 771, 775, D146, 153, K744, 745, 828, 1178, 1394, N120, 145
= ‚lóban' G168
= bélben K749
= feje K278
= fogban K1167
= fülben D140, K747–748, 1327, N10
= fülben, apró K183
= gyomorban B66
= hatalma B145
= helye C1550
= lóban G22
= marhában K745, 1394
= mászása, ártalmas D285
= orra K278
= pókhálóban N22
=, apró A341
=, apró ‚fogféreg' K178
=, apró fehér C1584
=, büdös N122
=, farkas H84–85
=, gonosz C1260, D286
=, guba C149
=, gyomor H80–83
=, has H80–82, 100
=, hosszú I382
=, mérges K57
=, nagy hosszú C1167
=, rozs C1579–1580, H103–105, 429
=, rút K1183
=, szár H102
=, térd között H101
=, vazora H92–99
=, vér C1549
féregölő K124
ferences reformátorok kertje G269
fereszt (meg-) ‚fürészt'
feresztés A26, K458
férfi A540, C180, 231, 633, G163, K1307, N105, O262
= rend C1414
= szeméremteste K1307 l. még farka, monya, töke
= vizelete C231
=, jeles D311
=, terméketlen O128–129
férfiban magot nevel K1288
férfisága megholt K347
= megveszett K883
= nincs C1439, K882
férfiú (firfiu) A241, D352, F1, I59, 91, 213 l. még férfi
= monya A312

férfiúság elvész G66–67
= megáll D391
= ot indít L139
= ot nevel ‚növel' L139
férgecske B159
férges H18
férgesedik A537
férgesül (meg-) C1412
férje A534
férög l. féreg
fertály ‚negyed, időegység' B90, C1419, 1432, 1468, D38, I7, 145, 438, N232
ferton ‚me, egy márkának negyed része, egy magyar forint' C1354, 1432
fertot ‚me' H257
fest ‚színt ad'
fest (be-, meg-)
festék D358
=, kék (= fustek) H144
=, sárga varga G196
festel (meg-) ‚fest'
fésű szaru, csontból D378
fésül (el-, meg-)
fészek (fiszek) F182, O37
feszül
fia A241
= leszen C1184
=, áldott B31
ficskandó l. fecskendő
ficus libra D101
fiet unguentum N232
fige l. füge
figgeszt l. függeszt
figyel (meg-)
fil. l. fül
filemile l. fülemüle
Filii B131
fillér ára (füllér =) ‚me' A221, C46, D12, O17
fingás A644
fingik A644
fiola, kis I338
firkál (el-)
Fison l. Pison
fistula N173
fittyenés O247
fiú A32, 79, C1413, F195, H317, 419, N105
Fiú ‚imában' B53, 97, 129, 164, 176, 178, 196–197, 214, I55–56
= bölcsessége B196
= nevében (in nomine Filii) K895, 1157
= szent nevében B20
Fiú Úristen B129
fiúgyermek A77
Fiúisten F158
fizet (meg-)
flagma K706 l. még flegma
= felszaggatása, enyve K1356
= felszaggatása, sükeres K1356
= tisztító K718
flastrom (fallastrom, flaistrom, flajtrom, flastrum, flaustrom, frajstrom) A32, 53, 57–58, 142, 151, 160, 309, B229, C206, 224–226, 240, 488, 1141, D259, 297, 304, F23, 233, G46, 227, 250, H27, 284, 355, 451, I42, 50, 53, 69–70, 95, 124, 144, 146–147, 432–434, 447, J20, 32–34, 36–38, K10, 16, 31, 41, 238, 515, 852, 1020, 1032, 1121, 1360, 1371, L26, 30, 77, 85, M12, 45, 89, N35, 163, 197, 232, O34, 37
= formán K41, 76, 79, 262, 279, 283, 308, 591, 597, 1108, 1115, 1118, 1121
= módjára C1436, I155, 266, 421, 459, J23, N121, 221
= törésre D297
=, apostolikom M116
=, cimban ‚Cibak L35
=, Czibak C497, 1408
=, fekete M111
=, Kata M13
=, mint a N211
=, öklelő C1150
=, sárga D294
=, sztató K544, 1103, 1118
=, veres D351
=, vízi C1410
=, vörös C1147, 1411, M117, N169
=, zöld C287, 321, 335, 1227, 1230, D249, L29, M126
flastromol ‚flastromként' C1460
flastrum l. flastrom
flaustrom l. flastrom
flegma (flagma) A609, K699 l. még flagma
=, enyves K92–93
=, erös K92
=, mellben való I436
=, nedves K92
=, sós K92
=, sült K92–93
floren sulfuris N202
fluxus ‚folyás' I15
fodor peszerce l. peszerce
fodorka C1408
fodormenta l. menta
foenum graecum (fenegrecom, fenum grecum) D124, 248, 255, 259, 261, 300, C441, 492, 496, 530–532, 535, 538, 540, 1287, 1291, 1398, H45, 213, K172, L5, 49, M9, 45, N33, 176
= liszti C293
= M13, 46
= porul D85
fog ‚i'
= (el-) ‚pl. fejfájás'
= (el-, fel-, föl-, hozzá-, ki-, meg-) ‚i'
= (meg nem =) ‚meg nem sebesít' F196–197, 220
fog rajta ‚igézet' F216
= ‚fn, tr' A90, 94, 96–97, 253–254, 288, 348, 544, 610, B122, 225, C10, 22, 222, 521, 840, 842–843, 846, 848, 1137, 1349–1350, 1463, D57, 210, 270, 339, E64, F25, 39–40, 107, G53, H304, I82, 239, 256, 311, 328, 386, K40, 141, 178, 316,

474, 485, 579, 580, 584, 590, 603, L4, 96, 100, 123–125, 1184, 1213, 1234, 1323, N14–15, 226–227, 229, O118, 159–160, 193, 247, P10 l. még dentes
= fehérítése C255, I82
= helyének fájdalma C550, 552
= hullik C234
= húsa C1262
= íz A98, P10
= íz étel A460–461
= kelő fájdalma C551
= kelő helye C549
= kivonása K475
= környéke I36–37
= külső részének fájdalma C552
= környéke M68
=, új C1420
= odva (= udva) C1215, 841, F101, K427, 586, 1167
= odva, fájó A691
=, alsó B2
=, fájdalmas K316, 588, 596, 599, 600, 1159
=, fájó C387, 1131, 1163, 1274, I38, 348, K115, 180, 1167, N14
=, fehér C412, 1462–1463
=, fekete A731, C412, 1214, K585
=, felső B2
=, holt ember N3
=, ingó O193
=, mozgó D339, L123
=, odvas C847, 1215
=, rossz K1168
= a fájó ember nyaka C233
= a helye D57
= a közé K887
= a, ló odvas G116
= at csikorgat K36
= at íz eszi C106, K601, 603
fogfájás (fog fájdalma, fájó fog, foga fáj) A347–348, 413, 547–548, 554, 626, 631, 647, 691, B121–122, 165, 225, 230, C10, 22, 222, 233–234, 270, 387, 423–424, 458, 550–551, 625, 629, 840–854, 1131, 1163, 1232, 1261, 1272, 1278, D270, 375, E5, F79, 90, 101, 107, G53–60, I36–38, 265, 311, 328, 347–348, K13, 40, 44, 75, 141, 178, 338, 364, 386, 412, 485, 549, 579–584, 587, 588–590, 592–594, 597, 600, 1159, 1178, 1213, 1234, 1244, 1253, 1298, 1309, 1320, L96, 100, 125, 128, O118, 130, 273
=, nagy K76
=, odvas K586
fogféreg, apró K180
foghús A288, F39, K604, 605, 606
= bontakozása K1354
fogingás fájdalma O263
fogvonás K1168
fogad ‚fogan' O247, 257
= (föl-) ‚megfogad' C53
=, szűzen ‚fogan' C1581
fogadás B230
fogadhat, nem ‚fogan' O257
fogan, hamar C725, 727
Fogaras I296p.
fogat ‚i'
fogdos (meg-) ‚i'
fogik (meg-) ‚megreked'
foglalkozik vkivel
fogó C1182
fogolymadár epéje K568, 1170
= tolla K888, 1120
fogság A464, 682, K1385
fogy (el-)
fogy (el-) ‚párolog'
fogyaszt
fogyat (el-, meg-)
fogyat (el-) ‚elpusztít'
fogyatkozás (meg-)
fojt (meg-)
fok ‚me' K82, 1340
fokadás A659, K1299
=, pattant K962
=, tüzes K1228
fokadék K432
=, apró K277
=, eves rút K714
fokaszt ‚fakaszt'
fokhagyma (allium) A84, 98, 105, 186, 229. 251, 319, 325, 416, 610, 684, 710, 776, B2, 5, 14, 57, 71, 79, 162, 168, 197, C161, 168, 249, 152, 256, 341, 361, 387, 781, 854, 1101, 1177, 1187, 1224, 1235, 1241, 1250, 1356, 1376, 1388, 1429, 1524, 1573, 1580, D38, 49, 101, 141, 281, 286–287, 364, E32, F14, 131, 198, G5, 26, 31, 53, 78, 80, 84, 87, 170, 182, 186, 195, 252 H37, 103, 114, 139, 141, 153–154, 169, 182, 191, 194–195, 217, 259, 269, 304, 313, 338, 372, 402, 412, I36, 73, 125, 372, 423, 425, K20, 24, 69, 82, 102, 117, 152, 403, 587, 619, 630, 654, 667, 699–700, 706, 750, 786, 870, 955, 966, 975, 1225, 1234, 1340, 1421, L104, 116, 136, M15, N113, 148, 206, 208, O1, 104, 134, 200, 276, P20
= ártása D287
= belső csikaja K135
= belső haja K706
= csírája K106
= feje C837
= feje vize M23
= gerezd (= görözd) B168, 197, C860, O104
= gerezd leve O104
= görözd l. fokhagyma gerezd
= haja I322, K1234
= héja C1468
= hozom H383
= kicsírázott végei K37
= koszorú G150
= külső haja K699, 706
= leve C860
= szára B16, M108
= szára, nyers K922
= szára, zöld K761

=, büdös D287
=, zöld H97
fokhagymás szaru (?) H368
fokhagymaszagú fű K171
fokhagymáz (meg-) K153
folia senis I19, 21, 391, J13, O2
folio ‚levél'
foliosena D322
folium seni B147
folt, fehér (= fot) A535, H447
foltat ‚folyat'
folyadék A41, 78, C1138, O6–7, 29, 35, 39–40, 44, 48
folyam, csergő E214 p.
folyás A128–132, F151
= van vkin K44
= a, asszony új D357
= a, havíság E148
= a, orra vére E44–46
folyik (alá-, be-, ki-)
folyó nép víz K486
folyófű C391, 1187, D101, I230, K168
= levele I230
folyosó ‚betegség' A350, 417, 434, 447, C30, 37, 1278, D29, 189, 197, 233, 299, I49, 224, 419, K940, M42–43, 100, N152
=, tüzes C103, G238
folyosoról víz M42–43
folyóvíz neve B91
fon ‚in'
fon vessző móda C1168
fona H415
=, asszonyember B9
fonal A76, B180, C1168, D359, H156
=, arany A484, G230, K977
=, mosatlan H289
=, új H238
fonnyaszt (meg-)
font ‚me' (funt) B19, 74–75, 167, C102, 135, 146, 221, 297, 300, 311–313, 495, 528, 536, 540, 991, 1146–1147, 1149, 1151–1153, 1171, 1217, 1284, 1291, 1370, 1410, 1445, 1454, D12, 91, 102, 112, 199, 213, 215, 237, 248, 255, 259–260, 328, 345, 351, 399, E9, 18, 21, 113, G20, H67, 73, 106, 114, 241, 257, 298, 377, 390, I21, 143, 148, 226, 233, K164, 384, 1147, 1173, L1, 5, 7, 24, 32, 35, 50, M1, 110, 121, 123–125, N127, 171, 192–193
for (?) H321
for l. bor
fordít ‚változtat'
= (alá-) ‚lefelé ='
= (föl-, ki = belőle, meg-)
= (le-) ‚konkr. pl. poharat'
fordul (meg-) ‚pl. betegség'
= (fel-, meg-, vissza-)
fordulo olim (sülyfű, kígyótránga) A299
forgács C1175, F156
forgat (meg-)
forint B73
forma ‚öntőforma' F220
formál
forr (el-, fel-, föl-, ki-, ki nem =, meg-, nem =)
forrad (meg-, össze nem =)
forradás A527
forral (egybe-, el-, fel-, föl-, meg-, össze-)
forraltat (meg-)
forrás ‚víz forrása' A9, 225
forraszt (egybe-, meg-, össze-)
= (meg-) ‚forral'
= (meg-) ‚pl. sebet'
forráz (meg-)
forró hideg I202
forróság ‚láz' C451, 461, I220, 235, K1334
forrósága, beteg O284
fosás (fosik) B11, H49, 74
fosik (ki-)
foszt (alá-, le-, meg-)
fota ‚fogyta'
fő (be-) ‚elfő'
= (el-, ki-, meg-) ‚i'
= ‚fn, tr' D24, K1222 l. még fej
= (fű) ‚fej'? H248–249
= (fű) ‚me' A13, 186, D38, 248, 255, H169, 402, 412, K321, 697, 700, 714, 870, O134, 200 l. még fej
= fájdalma l. fejfájás
=, hámló koszos K1321
=, kopasz F36–37
=, koszos D269, F35
=, serkés (serkis) F76, K1030
=, tetves F76, K1030
=, varas A202, 625, F75
= beli ér (cephalika) C584–585 l. még cephalika
= ben kél F96
= dagadás K1327
főfájás (fű-, fűfájdalom) A344, 450–451, 600, 616, 677, D119–120, 154, F77, 82, 90, 93, K77, 144, 193, 364, 412, 427, 44, 493, 496, 497, 499, 500, 507, 511, 512–513, 515, 813, 1178, 1246, 1314, L6, 118–119, 121–122, N187–190, O56, 91–97, 99–114, 257, 270, 273, 284 l. még fejfájás
=, belső K501
=, külső K506
=, nagy K494, 502–505, 1308
=, régi K427
=, szédelgő K1247
főfájó ember K193
föcsköndő l. fecskendő
föd (be-, befüd)
födő A299, 357, 642, C278, 492, 1422, M53, 65, N71 l. még fedő
=, új P21
födöz (be-) ‚betakar'
főkaponya I257
főkély l. fekély
föl l. fül
föld (füd, füld) A11, 15, 193, 601, B44, 97, 129, 131, 236, C57, 736, 1319, 1396, 1420, 1439, D90, 273, 289, 386, E46, F114,

158–159, 189, 199, 213, G32, 131, 143, H14, 164, 185, 202, 330, I346–347, K70, 166, 206, 393, 411, 532, 1055, 1278, 1363, 1401, L87, M95, O182, 240–241, P11
= hangya fészkében, veres I212
= színe K1055
= tál l. tál
= temérdeksége B145
=, égett A130, 222, 256, C115, 303, 399, 1226, D5, 203, K737, 940, N28
=, fövenyes K748, 828, 1394
=, gyepes F190
=, küszöb alatt való I26
=, madaras K165, 166, 167
=, megkapált P11
=, nedves K70
=, szántó F116–117
=, tiszta C1163 G222
földepéje (centaurea) C174, 179, 182, 485, 789, 949, 1566, K761, 758, 1161 l. még centaurea
földet ér B70
földforma K486
földfüsti C23
= levele C1443
= vize C303, D31
= fű vize K995
földfüstje fű (fumus terrae) A117, 126
földi
= bajfű l. bajfű
= bodza l. bodza
= bojtorján l. bojtorján
= bolha l. bolha
= borostyán l. borostyán
= borza l. bodza
földi epe (földi epe) K122, 169, 293, 308, 423, 438, 818, 1064, 1072, 1080
= geleszta l. giliszta
= giliszta l. giliszta
= hernyó l. hernyó
= tök l. tök
földönfutó, kék verhenyes virágú K149
földre szór B173
föle vminek A125, C1443
fördő G1, 50, J29–30, L95, N144, 146, 175 l. feredő, fürdő
förödés l. fürdés
förödik (meg-)
förödő A 735, O217, 247, P8 l. még fürdő
föröszt ‚füröszt'
föst l. füst
föstöl (meg) ‚füstöl'
főszédelgés E33, K33, 77, 427, 508–510, 1149 l. még fej
főszédülés F73
főtt ‚étel' D354
föveny (füveny) ‚emberben' D337–338, 376–377, E103–104, F10, 17, J4–8, K866, 1396
= ‚homok' O247
= ‚homok?' I337
=, tiszta K956
= t ront K1282
fövés ‚vmi fő'
föves leszen ‚pl. káposzta fejet hoz' 1082
fűz (egyné-, egynén =, el-, reá-, meg-, össze-)
főzelék ‚főzete vminek' E51, 96, 144–145, K384
=, leves ‚főzet' I355
főzés ‚főzet' B116, M43
francu (farancu) A300, 341, 590, C39, 66–67, 75, 208, 498, 675–680, 1146, 1315, 1454, D28, 30, 35, 219, 312, K379, 425, 993–994, 1315, 1330, O148, 247 l. még francus
= belől C1454
= beteg M1
= indul vkin C64
= köszvény C135–136
= var A376, 432, C134, 308, 675, 1314
francus M1, N191–193
= ember K993
= nak víz M98
frigius lapis D45, 49
frikál ‚i'
fú ‚i; fúj'
fu ‚i; fúj'; fn: fű, fej
fúj (be-, bele-, benne =, fel-, meg-) ‚i'
fullad (meg-)
= (meg-) ‚fulladozik'
fulladás (fulladozás) E28, G64–65, I436, K77, 143, 378, 382, 657–660, 662, 756, 1171, 1263, 1282, 1297, 1310, 1313, 1333
=, tikkasztó K71
funt l. font
fur ‚forr'
fúr (bé-, által-, át-, meg-)
fúrás C1422, 1563
furdal (meg-)
furdos (meg-)
fúró (fúrú) K126
=, kis K1257
fut (el nem =) ‚el nem terjed'
= (el-, ki-, ki nem =)
futa ‚növény' H243
futás C1257, H7, 11, 15, 308
futó, jó H2
futosó nyilallás l. nyilallás
futtat (meg-)
fuvalkodás (föl-) C598
fuvalkodott (föl-) ‚fölfújodott' C563, 582
fúvat (belé =)
fü l. fej
fű (fu, füvek) ‚ált' A227, 434, 458, 682, 700, 707, 742, B137, C9, 116, 120, 219, 331, 534, 907, 1141, 1357, 1513, D37, 82, 167, 283, 285, 353, 386–387, E66, 68, 70, 138, 147, 156, G19, H280, I53, 85, 111, 147, 201, 211, 228–229, 401, 408, 418, J38, K82, 123, 128, 212, 237, 502, 517, 741, 763, 1174, M10, 46, 59, 92, 115, N120, 190
= hamva K846

= jó erejében van K123
=, apró D31
=, borona alatt növő N106
=, első zöld K1423
=, főtt E2
=, harmad ‚ló életkora' F248
=, hatod ‚ló életkora' F248
=, melyet a macskák szeretik C1357
=, orvosságnak való K61
=, ötöd ‚ló életkora' F248
=, roncsolt K540
=, szarkahozta D385–386
=, tört K26
fűfajta, legkeserűbb A15
fűfájás, fejfájás
füge (fige) A190, 372, C123, 535, 702, 792, 991, 1043, 1143, 1194, 1355, 1409, 1429, D261, 265, 354, E146, F46, G145, 181, I176, 423, 434, K565, 595, O2, P33
=, aszú C1095, 1265
= fa levele (fige- =) C753, 1543, E21
= lé B133
függ (le-) ‚lelóg'
függeszt (fel-, függeszt, fölfüggeszt)
fűgyökér vize C124
fühevülés I365
fül (fül) A69–70, 72–78, 468, 517, 552, 701, 721, 725, B70, C20, 235, 318, 325, 381, 439, 625, 760–761, 767–769, 771, 773–775, 777–780, 912, 1265, 1278, 1319–1320, 1518, D2, 140, 216, 279, 374, E2, 42–43, 52, F71, 96, 130, G53, 59, 200–206, 213, H8, 71, 206, 351, 386, 390, 418, I178, 222, 296, 319, 326, 366, K77, 183, 271, 345, 350, 401, 434, 454, 562–563, 566–567, 569, 570–578, 583, 587, 747–748, 990, 1170, 1185, 1215, 1262, 1300, 1327, 1343, L46, 98, 143, M85, N11–12, 29, 59, 81, 157, O104, 205, 233, 239, 260, 263, 289, P20
= ellen való erek C545
= fájó része E2
= folyása K1215
= hallását mértékli C581
= kifakad L98
= kifakadása K271
= kijárása K271
= megnyilamlik C1231
= orvosságin való ér C543
= rothadása K1239
= váladéka A79
= zöngése C543, 772
= zúgása C274, 766
=, fájó K787 l. még fülfájás
=, hegyes B1
=, hidegvette K99, 404
=, hosszú H17
=, mindkét C860
=, zúgó K787
= be bújik vmi C770
= be facsaró G194
= be való víz C325
= ben aludt vér C779–780
= ben eresztő fű L59
= ben féreg A71–76, C234, 381, 419, 775–776, 1265, 1274 l. még féreg
= ben kel D2
= ben kelés A81
= ben undokság C714
= csengés (füle cseng) E52
= daganat C756
= e csorog ‚file folyik' I178
= e fáj C542, 1274
= e kikél K1343
= e közepe B3
= e között B12, 20
= e között hegyes csont (föle =) H7
= e lika C381
= e lyuka A81
= e töve K544, 592, 1103, 1117, 1122
= e vége B70
fülecske, kis H9
fülemüle epéje (filemile =) G173, K1387
fülemülefű K168 l. még caléndula
fület hideg megvesz K949
fület kettévágnak L46
fülfájás (fül fájdalma) A80, 517, 553, D216, 374, E2, I15, 296, 319, 366, K412, 427, 1186, 1215, 1239, O248, 286
=, belső K563
fülfű A13, I178, K16, 75, 212, 284, 618, 1079, 1105, 1166, 1372
= leve K16, 221, 505, 593, 905, 1259
= levele K513
= vékony haja K618
=, sziklán termő C409
füllér l. fillér
fülön súlyos ér K77
fültő K23
fültődagadás K564, 565
fülvájó ujj C588
fülvége, ebnek I453
fülzúgás (füle zúg) E52, F79, 91, I265, 278, K566–576, 1170, 1186
fűmag C247, H381
fürdés (fördés) A158, C1250
fürdik (fördik)
fürdik (meg-) B126, 201
fürdő (fördő, förödő) A21, 168, B164, 221, 232, C25, 77–79, 149, 230, 268, 640, 834, 1186, 1219, 1362, 1406, 1431, 1482, G129, 141, 223, 253
=, meleg (ferdő) C149, 1158, F70
fürj K532, 1363
= hája (für =) A576, H159, 163
= zsírja K532, 1363
fürödik (meg-)
fürészt (meg-, förészt)
fürésztés K44
füst (föst, füstje vminek, füzt) A281, 521, C75, 323, 855, D183, 285, 356, 029, 42, F185, 215, H82, 155, 183, 383, I203, J22, K115, 180, 577, 1110 N90, O186
füstfű, földi K169

füsti kígyó l. kígyó
füstike, kék (?) H144
füstöl (meg-) B16, 120, F66, 177, 183, H235, 269, 282, K178, 180, M107, N3, 207
füstre tart C323, 892
füsül ‚fésül'
fűszerez O1
fűszerszám A768, E151 l. még fű
fűt (be-)
füvek l. még fű
= anyja K168
= ereje E213 p., 2, K846, 1370, M10
= gyökere E213 p.
= hamva K1370, 1375
= haszna K1178
= leve C76
= levele E213 p.
= neme K168
= neve K168
= orvosságra valók K190
= sava K846, 1370, 1375
= sonkolya C79
= szedése K123
= teteje E213 p.
= virága E213 p.
= virtusa ‚haszna' E213 p.
=, mezei K171
=, orvosló K169
füveny J18
fűz ‚főz'
fűz levele K212
fűz levele, fehér K9
fűz vize, fehér K482
fűzág levelestül, fehér K513
füzes gyökere, fehér B159
füzes, fehér B159
fűzfa A366, I230, K1227
= belső héja D369
= berkéje K130, O188
= gyökere B236
= haja K130, 229, 720
= hamva (= hamma) E1, K310, O183
= héja C984, 1019, 1076
= karó B236
= leve C984, K130
= levele B100, C374, 461, E108, K1227, 1283–1284
= levele succusa K1338
= levele vize A71, 363, C296
= levele, fehér D167
= lyuka B236
= succusa K1284
= szene A365
= zöld héja D369
= rehve, (= rev) K23
fűzgomba K7

gabona F116–117, G151, I135
gácsér epéje (gacsi-) P20
gafor ‚kámfor?' G189
galagonya C876
= gyökere A548
= virága vize K359
= fa moha K634
galamb F118–121, I431
= ganéja A284, C1398, E24, 82, G155, H187, 383, K260, 288, 623, 1118 l. még galambszar
= ganéja, vad C1397
= húsa, meleg I431
= jobb szárnya K38
vére C217
= vére jobb szárnya alól K38
= fi ‚galambfióka' G81, I23
= fi tolla I23
= ház F118, 121
= mony D384
= pár fiókája C217
= = jobb szárnya ere C217
= = bal szárnya ere C217
= szar C666, 684, 821, 884, 1095, M48 l. még galamb ganéja
= trágya O37
galanga ‚ázsiai fűszernövény' E23
galbanum (galbanom) C102, 287, 1141, 1254, 1442, M111
Galenus ‚kb. 130–200, görög származású római orvos' C17, 580, 602, 786, 870, 911, 1249, E213p., 14, 47, O261
= orvossága E47
= titka E14
galgamus C531
galganema G7
galganium melilotum N120
galganom C96, D101, 175
galganum fű N137
galganum gyökere N137
gálic, fehér római P6
gálickő A115, 202, 205, 222–224, 255–256, 262, 315, 365, 383, 397, 417, 420, 434, 437, 439, 446–447, 525, 581, 654, 685, 692, 717, B32–33, 43, 53, C27, 29–30, 35, 37, 39, 46, 64, 70, 99, 114–115, 138, 205, 281, 286, 301, 335, 401, 407, 415, 425, 444, 478–479, 486, 497, 523, 978, 1146, 1225–1227, 1230, 1289, 1293, 1315–1317, 1343, 1379, 1423, 1555, 1582, D5, 10, 26–27, 29, 40, 81, 112, 117, 126, 140, 170, 189–190, 197, 204, 222, 227, 230, 249, 254, 273, 304, 309, 350, 373, E3, 45, F42, G18, 139, 159, H126, 167, 204, 212, 284, 286, 334, 341, 354, 366, 410, 424, 431, I83, 145, 178, 387, K164, 228, 328, 387, 525, 545, 714, 937, 940, 951, 971, 973, 988, 993–994, 996, 1010, 1012, 1014, 1017, 1020, 1022, 1032, 1052, 1153, L1, 19, 24, 26, 34–35, 38, 48, 62–65, 68–69, 93, 148, M36–37, 42–43, 53, 63, 68, 70, 74, 90, 98, 114, N30, 71–72, 85, 130, 134, 149, 203, 226, O17, 53, 75–76, P15
= pora G170
=, égetett K100, 543, 548
=, fehér K1362, O57
=, fehér égetett K542
=, szitált O78

galies kő (?) H119
galiszta D201
galiumkő C1328
galles ‚gubacs' C208, D327, K76, 316, 474, 588, 591, 605, 931, L19
gallias király K1330
galunga pora N196
galunni C532
gané gömbölygető bogár K929
ganéj A422, 746–747, B162, D13, 25, 153, H130, 252, 421, I201
=, aszú K854
=, aszú ember K2
=, büdös K1240
=, ember B4, 34, 70
=, meleg G247
= ja megáll D13, 73, M22
= ja, maga B22
= füst F177
ganéjlás C1449, D187, 354, K196
ganéjolhat B185
=, ló nem G175–176
=, nem A713–714, C119, 1110–1116, 1552, 1569, H183, 243–244, 417, L135, 151
ganéjozhat, nem F128, N103
ganéllik (ganallik) H104, 136
garas ára H114, 195, 273
garganium I395
gargarizál C1281
garmada ‚me' G266
gatya A604
= kötele L10
= kötő N154
gaz G150
gaz ‚szemben' K1401
gazdaember B162
gazdasszony lába köze G52
geang C1372
gége l. kakas-
gége megszárad C271
gek l. gyík
geleztás l. gilisztás
gelisztа l. giliszta
gelisztás l. gilisztás
gelyeta olaj K460
gelyva K201, 204–208, 426 l. még golyva
gém hája K909
gém kövére K192
gemana gyökér M7
= porul N138
gemini ‚csillagkép' 581
genisztafű hamva K847
gennyedség ‚genny' H21, 140, 222, 248, 373
gennyesség, seb N23
gennyetség A418, N149
gentiana D296
= major K255
= minor K887
geramium fű N133
gerbölődik (nem = meg) H357
gereblye B179
gereblyél (meg-) B179
gerenda D212
gereszt, apró (giliszta?) H342
gerezd (gereszt, görözd) ‚me' A105, 776, B162, 197, C387, 854, E32, F198, G31, 53, 182, H322, J19, K135, 587, 699, 706, 729, 1234
gerjeszt (meg-)
gerlice
= jobb lába, eleven O13
= jobb lába, szárnyas D98
= nevetlen ujja D98
= nevetlen ujja, eleven O13
= eleven O15
=, szárnyas eleven D98
= madár vére G73
gerom ‚görény' G48
gesztenye C885, I117–118
giliszta (geleszta) ‚állat' A247–248, 377, 523, H215, K1275
= (geliszta) ‚emberben' A485, 527, 758–759, 773, B189, C100, 175, 185, 310–311, 464, 625–626, 686–701, 1218, 1256, 1270, 1278, 1461, D106, 228, 367, E8, 71, F18, 32, 60–61, I3, 78, 152, 165, 204, 284–285, 341, 457, K357, 370, 744, 750–755, 757–762, 1178, 1211, 1225, 1270, 1419, M11, 90, 106, N66, 135–136, 231, O133, 195, 280, P14
= (geleszta) ‚lóban' B61, 80, C1556, G78
= gyermekben K755
= olaja C261, 523, D94
= pora D94
= pora, földi N66
= porul K1090
=, apró K762
=, apró földi E127
=, bél P31
=, belől való (gelezta) E36
=, földi (gelezta, geliszta) B212, C773, 847, 1171, 1201, 1286, 1446, E113, M11, N66
gilisztás (geleztás) E36, K753
= gyermek I88, K1419
= ló C1556
Girinczi István B212
glet (gelet, glit) ‚edénymáznak való ólomoxid, ólomsalak' A221, 249, C62, 67, 91, 94–96, 99, 111–112, 221, 224, 287, 315, 335, 398, 469, 508, 535, 540, 1216, 1223, 1230, 1238–1239, 1293, 1296, 1316–1317, 1346, 1410, D12, 42, 54, 92–93, 125, 177, 185–188, 206, 208, 215, 225, 248, 257, 298, 348, 350, I402, K994, 1014, 1016, 1128, L5, 25, N63, 172, 232, M98, 111, 113, 120, 122, 124
= (un-), ón C525
= pora C491
= víz D258, M39
=, arany (glit) C30, 66, 97, 288–289, 293, 312, 522, 524–525, 531, 537, 1123, 1291, 1300, 1344, 1402, D78, 130, 150, 159, 182, 184, 197, 199, 217, 237–239, K1154, L32, 40, 43–44, 50–51, 53, M1, 39, 100, 119, 123–124, 26, N162, 169, 192–193
=, ezüst C1147, 1149, 1409, 1411, L51, M117, 125

=, ón L12, 53
glicirhiza I395
glit l. glet
glorie C1442
glyzeriza E4
golobis, ón G90
gólya l. még eszterág, esztergólya
= ganéja C708, O203
= gyomra K976
= mája K976
= zúza belső hártyája C1188
= fia K1408
= fia hája K1408
= hús belső hártyája kövestül N116
golyóbis (globis) C323, 1304, E37, F197, 201, 220, G184, H188–189, K861
=, *mint egy* C222
=, puska H176
=, tarack H87
golyócska C224, O2
golyva (gelyva) C53, I438, K946
golyvás ember I429
gomba N139
= bele C841
= bodzafán I345
= leve, fehér peszerke I158
= szőlőtövön I335
= tölgyfa tövén K742
= töve L14
=, fehér peszerke (fejér =) I158
=, szarvas O119
=, *szőlőtőkén termett* D257
=, szőlőtőkén termő C429
=, tölgyfán termő C653
=, úr I116
=, veres K1404
gombától megbolondul C1276
gombolyag I128
gombolygat (össze-)
gombos tő A11
gond A748, F105
gondja legyen O1
gondol (nem = vele)
gondolkodó ‚a beteg' K77
gonosz ember szemei B20
gonosz hús ‚romlott'? C978–979
gonoszság O262, 266
gonoszság ‚betegség' G114
gonosztevő A243
gorelka J19
goromba K491
göbre l. högre
gömbörget ‚gömbölyget' B121
Gönc B143
gönyettség C325, 765
=, rút C571
görbeségen való ér C566
göres C5, 573, 629, 1420–1421, E50, I122, K427, 947, 1210, 1333, P31
görcsösök K1310
görény (gerom) G48
görög fehér (= fejér) A244, C67, 89, 112, 132, 146, 203, 288, 291, 297, 307, 319, 335, 337, 469, 493, 497, 508–509, 522–523, 525, 530, 535, 537, 1123, 1144–1146, 1209, 1229, 1292, 1340, 1346, 1370, 1405, 1454, D84, 91, 100, 150, 170, 217, 225, 232, 238, 254, 260, 348, 358, 398, E25, 149, G21, I355, 458, K625, 627, 909, 994, 1018, 1266, L25, 27, 29, 43, 52–53, 94, M111–112, 121, N24, 164, 175, 191, 232
= pora H184
=, aprón tört K831
=, testszínű C509
görög orvosság E8
görög, zöld B68, C1549–1550, 1554, G178, H63, 78–79, 85
görögdinnye A47
görögdinnye magva C360, L80
görögpapfű (?) I363
görözd l. gerezd
gőze vminek C485, G234
gőzöl
gőzölődik
grádics H117
grajcár l. krajcár
Gratia Dei M115
Grepaldus O167
greta l. kréta
grispán (csripán, chrispan, crispán, krispán) ‚vitriol, kénsav' A21, 35, 183, 205, 224, 236, 258, 370, 418, 423, 432, 686, 692, B19, 26, 45, 49, 60, 68, 84, 90, C29, 62, 64, 70, 89, 45, 49, 60, 68, 84, 90, C29, 62, 64, 70, 89, 94, 99, 137, 205–206, 211, 227, 281, 285, 287, 479, 482, 497, 505, 534, 1148, 1227–1228, 1238–1239, 1248, 1284–1285, 1287, 1289, 1302, 1307, 1341, 1370, 1379, 1405, 1408, 1582, D27, 29–30, 34,–35, 65, 86, 92, 121, 129, 170, 174, 176, 182, 190, 196, 215, 227, 236, 244, 254, 304, 346, 373, F259, G30–31, 113, 139, 142, 225, 247, H19, 60, 69, 93, 98, 115, 119, 213, 246, 284, 301, 325, 344, 351–352, 354, 395, 400, 425, 439, I437, K164, 260, 328, 387, 551, 606, 714, 747, 939, 971, 988, 993–994, 996, 1010, 1020, 1023, 1032, 1039, 1063, 1354, 1364, L1, 12, 26, 33–35, 49–50, 62, 68–69, 83, 148, M42–43, 51, 53, 63, 90, 110, 113, 116–118, N134, 149, 167, O16, 51, 117, P15, 19
= levél (krispán) I18
= pora C224, K1206
= virága H185
=, égett H171
=, közönséges O45
guba ‚gubacs' C1088, E93
= férge C149
= pora C1092
=, nyers csere E89
=, zöld csere E96
gubacs, csipkefán termő szőrős C1584
gubia rubeum (?) L1
gumi (gummi) A525, C64, 71, 208, 510, D176, H354, M116, N163

= arabicum (arábiai =) C221, 425, 532, D168, 242 K1154, M35
=, indiai C23
Gut C1494
guta A3, C385–386, K1411
= ütés A3, 318, 490, B143, F63, G73, I263, K44, 90, 1109–1111, 1300
= ütött ‚ember' K1107, 1111–1112, 1408, M93
Guttauay ‚babonában' C1494
gür (össze-) ‚összegyúr'

gyakhat C204
gyaláz (meg-)
gyanakodik
gyanta (gyonta) C1558, K90, 414, 768, 887, 1110–1112, 1197
= olaja (gyontaolaj) K266, 1110
=, sárga A188, C1470, I301, 379
gyantár (gyantor) C126
=, sárga A438, D363, O121
gyantároz C126
gyantor l. gyantár
gyapár l. gyopár
gyapja, ruha C860
gyapjú A571, C737, 785, 921, 1088, I53, O104
=, fürtes mosatlan K281
=, juh nyakán I53
=, nedves C956
gyapot B212, C1164, 1210, E45, 146, 148, I132, K553, 932, 1167, O60
=, tépett K281
gyász szín (halál) K491
gyenge ‚ápolt' F16
gyenge gyökér K173, 269, 774, 817
gyengeség B152, 164, 191, O27
gyeplőcske B70
gyermek (gyermök) A294, 350, 359, 534, 742, B149, 164, 167, 186, C234, 795, 1054, 1269, D274, 277, E37, F2, 5, 48, 52, 54, 58, 85–86, 104–105, 205, G165, I1–5, 7, 27, 29–30, 58, 92, 111, 131, 134, 137, 154, 181, 185–187, 18,–194, 197, 199, 208, 229, 240, 248, 253, 258, 261–262, 264, 273, 284, 299, 323–325, 339, 408, 411, 443, K123, 264, 278, 390, 459–460, 755, 1131–1132, 1419, M91, N104, O217, 247, 280, 288
= ágyéka kipárlik K456
= alvása P29
= burok, férfi F196
= burokja C730
= ebagya K278, 458,
= édesanyja C53
= elhal K1347
= feje fáj K514
= golyvája (gelyva) C53
= gyomra I262
= hasa L105
= hasa fájása O217
= hasa megyen O216
= hátra szegné magát I190
= homloka A141
= igézeti forrósága K1131
= ijedez K1132
= ina K456
= köldöke A733, I411
= köldökének elmetszése C436
= lába köze kipárlik K456
= ló H99, 422
= mássa ‚méhlepény?' I19
= megindul ‚szüléskor' I137, 440
= monyaszéke megdagad C430
= nem alhat K1042, 1134
= orrocskája I284
= összenőtt oldala csontja I196
= rettegése K1210
= rettenése O130
= szája D380
= szülése D336
= talpa I323
= tenyere I323
= vizelete A414, D143, I192
=, apró C700, I251
=, éretlen C184
=, férfi C1496, O79
=, gilisztás I88
=, heted ‚hetedik' G68
=, holt (faetum mortuum) A295, 498, 619, C735, 737, I273, K158, 357, 1188, 1209, 1236, 1238
=, kicsiny A453, 614, K1002
=, kis F55, 216, I203, 457, K64, 934, 1042, 1134, 1212
=, megholt F86
=, mezítelen A350
=, mint a K390
=, oltvar K328
=, potrohos K461
=, síró O194
=, szűz C1425
=, kis K1332
= ágy ‚betegség, állapot' E139, I226
= ágyas asszony J11
= burok K1201
= e leszen C726
= en hurut O177–178
= et csöcsöltet C332
= et fogad A534
= fogadó hely ‚méh' C564, 597
= feje forró I197
= hasa dagad I189
= hasa fáj C812
= hasa megyen C1459
= hasa nem megyen I194, 324
= hasacskáját fájdalom rágja I258
= mellében kék vagyon I325
= oldala csontja I193
= popja I284
= száját íz eszi I208
= torka fáj I191
= torkában kél I192
= szülés I407

gyermekség ‚gyermekkor' C1439
gyermök l. gyermek
gyertya (gyortya) A700, K728
=, bele D383
=, viasz N56
gyertyánfa K1288
= gyümölcse K665, 1288, 1373
= levele K665, 1288, 1373
= magva K665
= oldala K1257
= vize K1151, 1257
gyík A19, E27
= teje, zöld O172
= olaj (gek =) D307, 314
= pora, sárga C1190
=, földi D371
=, sárga A391, C1190, D191, I350
=, zöld D307, E27, O265
gyilok K152, 452
gyógyít (meg-)
gyógymód B216
gyolcs l. len-
gyolcs, fehér E15
gyomor (stomachus) A7, 149–151, 214–215, 294, 502, 515, 700, 769, B66, 185, 207, C72, 185, 190, 306, 397, 573, 629–630, 980, 1013, 1029, 1134, 1138, 1257, 1387, 1395, D251, 311, 341, 379, E66, 70, 73, F12, 34, 51, 87, 99, G47, 76, H80–83, 384, I14, 39, 110, 120, 123, 187, 240, 245, 307, 329, 356, 408, 411, 457, J9, 38, K429, 698, 704, 707, 710, 713, 1144, 1208, 1225, 1254, 1255, 1310, L81, 85, N131, 136–137, 186, 194, 197–200, 216, 222, O266–267, 275, 279, 286, P7, 26, 31
= bántása C1030
= betegsége K122
= erőtlensége K706, N120
= fájdalma C276, 571, K122
= feje ‚gyomorszáj' E79
= forrósága C1165, O279
= hévsége C186, 192, 1023, F91, I278 O268
= hidegsége C1395
= hősége l. hévsége
= kívül K704
= kül K732
= megerősítése E77
= meghidegül C72
= meghűl A7, F51
= megszorul A197
= minden betegsége K705
= romlása K484
= szomjúhozik C1026
= telisége K715
= tüzessége C1231
=, acélerejű E73
=, asszony I408
=, dagadott I107, O251
=, dagadozott C197, F93, I282, M13, 19
=, ember C397
=, felháborodott K1210
=, gonosz C1258
=, hideg K1281, P32
=, meghevült C270
=, meghidegült E69, F34
=, meghűlt I80
=, vaserejű E73
= ból nyálat kitisztít K1245
= dagadás E78–79, P26
= émelygés E71
= emésztés K695
= erőltetés N216
= fájás (gyomorfájdalom, gyomra fáj) A7, 197, 726, 768–771, C1022–1032, 1387, D133, 390, E9, F12, 72, G75–76, I14, 60, 148, 225, 329, 411, K698, 701, 707–712, 716, 732, 1208, 1212, M8, N194, 198–199, P31
= féreg (lóban) G78
= ra kívül C416
= rágás N216
= sár K696
= száj K698
= tisztító K699
gyomra aránt C1458
gyomrot erősít K1180
gyomrot helyére állít C1256
gyomrot meg nem nehezít C580
gyomrot megerősít C183, 1256, 1261
gyomrot tisztít C581, G183
gyonta l. gyanta
gyopár
= leve, fekete C424
= levele, fekete G240
= tövestől, fekete K1183
= vaja, fehér A324
= virága, fekete C521
= virágostól, fekete K1183
= vize, fekete K602, 1183
=, fehér N165
=, fekete C106, 248, 255, 403, 423, 917, 1202, G19, K78, 156, 171, 581, 1124, 1126, L100
=, fekete (origanum) A106
= fekete (origanum, szufű, szurokfű, varga majoránt, sokhasznú fű) K1124
=, fekete májgyógyító K128
=, sárga A687
= fű gyökere C940
= fű levele C940
= fű vize C1237
= fű, fekete C362, F144
= fű, fekete (origanum) O2, 201
gyökér, gyökere vminek (gyükér, gyuker) A1, 303, B108, D144, 297, H248, I358, K82, 123, L57–58 l. még a gyenge gyökér
= hajacska B198
=, törött B41
gyökerecske (gyükerecske) I134
győlöl
gyömbér (gyumber, zinziber) A43, 127, 300, 370, 410–411, 437, 464, 581, 654, 660, 689, 707, 768, 770–771, B28, 112, 115,

148, C32–34, 36, 46, 72–73, 86, 89–90, 128, 136, 201, 203, 223, 251, 289, 306, 335, 475, 480, 489, 497, 512, 517–518, 1199, 1242, 1285, 1350, 1395, 1408, 1419, 1423, 1432, 1555, 1576, D10, 47, 56–57, 84, 88, 101, 127, 129, 131, 170, 227, 251, 254, 327, 336, 354, 373, E8, 10, 23, 75–76, 79, 92, G54, 146, 220, H20, 25, 106, 226, 248, 292, 322, 341, 346, 418, 432, I19, 39, 116, 252, K2, 168, 324, 492, 526, 551, 695, 697, 712, 719, 728, 730, 735, 1267, 1364, L16, 29, 52, 85, 97, 101, M8, 80, 87, 126, N14, 62, 165, 178, 199–200, 216, 218–219, 225, 228, O17, 75–76, 231
= csinálása M8
= gyökere C1012, 1363, D144, I261, K1038, O45
= virága O179
=, eleven A369, B112, C286, E76, K168, 713
=, fehér C624, H160, 209, K518, O22
=, mint a C533
=, törött A278–279, 358, 495, 657, 769, C450, 1126, 1576, D296, 302, 324, 343, G102, K100, 147, 548, 610
gyömbérez (meg-) E47, 69, I216
gyömbérnyi ‚me' C512
gyöngy I442, K392, O57
= galmai (?) N174
=, jóféle I257
=, tölgyfán termett H323
= fű tövestől D74
= szem A311
gyöngyvirág C55, O120
= (pivenka) I255, 395
= ecet J9
= pora K1144
= szépe J12
= vize (gyöngyvíz) C1489, 1491, 1503, I62, 413, K263, 887, 1120, L71
= víz olaja K465
gyöngyvíz l. gyöngyvirág
gyötrelem B140, K491
gyötrettetik C594
gyötrődik
gyug ‚dug'
gyujt ‚gyűjt'
gyújt (meg-)
gyuker l. gyökér
gyúkotvas C349
gyullad
gyun (ki-) ‚kijön'
gyúr (egyben =, meg-, össze-)
gyútokvány C182
gyűjt (egyben-)
gyükerecske l. gyökerecske
gyükerezik (meg-)
gyűl (meg-, össze-)
= (meg-) ‚fekélyesedik'
= (meg-) ‚leüllepszik'
gyűlik (együvé =, oda-)
gyűlöl
gyümölcs A281, B134–135, 237, C1030
= teremjen G74
=, apró C580
=, leves B147
= fa B236
= fa nem terem G79
Gyümölcsoltó Boldogasszony l. Boldogasszony
gyümölcsök orovosságra valók K190
gyün ‚jön'
gyür (ezve-) ‚összegyúr'
gyűrű (anulus) A45, 733, D384, E35
= vessző héja H82
=, arany B162, E34
=, ezüst B162
gyűrűfa jövése, veres B98
= levele, fekete O42
= magva K1287
gyűrűsvirág K168
gyűrűsujj és fülvájó ujj között C592
gyűt ‚gyűjt'
gyüt (meg-) ‚meggyújt'
gyűvirág (mezei pápafű) K128

habar (bele-, benne, egybe-, együvé =, el-, hozzá-, közé-, köziben =, meg-, össze-)
habarnyica, főtt I81
habarnyica, sült I81
habaró pálca (habaru pacz) H321
habarófa B56
háborgat (meg nem =)
háború B129
habozó K491
had ‚fn' B104
hadru gyökere, földi H316
haec illis dic B178
hág ‚lép'
hagy (benne-, el-, kinn =)
hagy (el-) ‚betegség elhagyja'
hagyja magát (meg-) ‚megnyugszik'
hagyma A310, B27, C460, 1033, F176, H184, 245, K745 l. még fokhagyma, vereshagyma, kígyóhagyma
= fehér virága vize, kígyó A259
= leve C757, 779, 859, O103
= leve, pár C975
=, keserű G252
=, kicsírázott I262
=, pár ‚pór?' C899, 1010
= mag K899
hagymáz (hajmáz) A12, 474, 655, 776, B191, 208, C1121–1122, 1177, 1388–1389, 1441, 1457, 1470, D363–365, E62, G80–82, I71–73, 162, 221, 254, 301, 374, 379, K9, 64, 162, 331, 336, 360, 427, 1097, 1164–1166, 1314, L140, M15, 107, N206–209, O121, 165
=, bolond K1138–1142
= at F13–14, 69–70
= beli ember haja N207
= os ember K36, 1142

= os ember, mezítelen K9
haj ‚fn, tr' A6, 220, 252, 465, 505, 698, B90, C39, 51, 340, 477, 501, 635–636, 644, 703, 708, 742, 991, 1007, 1009, 1068, 1088, 1293, 1295, 1532, 1562, 1573, D37, 112, 167, 181, 317, E19, 21, F36–37, 191, G13, 132, H112, 279, 301, 315, 372–373, I119, 385, 388, K162, 198, 234, 257, 303, 306, 311, 366, 388–389, 920, 938–939, 954, 1018, 1020, 1281, L35, 55, 58, N4, 23, O190, 284
= ‚szőr' H317
= kopasztása O151–152
haj l. még háj, héj
= nevelése, sárga ‚növesztés' I318
= nő K1325, 1398
= veszett töve K308
=, elhullott E19
=, fodor N4
=, gesztenyeszínű K1191, N5
=, nyírlő K1312
=, sárga F103
=, szűz lány H282
=, vörös színű N5
haja elmegy ‚hullik' C267, 1281
= füstje C673
= füstje, asszonyállat C669
= hull C1278
= leszen C750, 1417, 1467
= nem kel ‚nem nő' C1276
=, aluvó ember O182
hajacska, gyenge B198
= at elnyír ‚lenyír' C909
= at hoz ‚növel' C742, 1533–1544
= at nevel (hajnevelés) A505, C1276, 1417, 1467, 1516, D286, E19–20, F103, K261, 296–307, 311, L155, M58
= fürt A349, 459
= gyökér E20
= nevelés l. hajat nevel
= nevelő M58, 61
= nevelő fű K168
= növés A698
= szín (harag) K491
háj (haj) O117, 220–221, 235
= héjastul C421
=, avas K726
=, fehér N205
=, fekete ó A581
=, megszűrt I233
=, megtört I389
=, mosott C324
=, ó A6, 25, 166–167, 174, 310, 322, 456, 473, 595, 668, 692, 705, 736, 777, B56, 228, C31, 48, 76, 148, 175, 409, 372, 382, 430, 464, 1066, 1119, 1121, 1388, 1417, 1446, 1553, 1560, 1582, D83, 139, 171, 264, 312, 316, 362, E17, 59, F23, 102, 233, G5, 40, 80, 110, 112, 135, 142, 149, 154, 207–208, 235–236, 246, 250, H63–64, 69, 77, 102, 114, 124, 130, 134, 225, 268, 272, 287, 320, 344–345, 367, 373, 400, 438, I8, 31, 50, 69, 73–74, 95, 125, 155–156, 174, 254, 315, 317, 389, 433, 449, 450, K108, 114, 199, 206, 209, 211, 224, 227, 283, 291, 293, 328, 349, 441–444, 450, 452–453, 623, 628, 687, 695, 808, 1252, 1280, 1303, 1383, L88, 99, 119, M15, 45, N25, 37, 46, 113, 134, 182, 206, 211, O136, 183–184, 259, P15
=, olvasztott C338, E59, H115, K1295
=, olvasztott ó K231
=, régi ó A656, C1186, 1338
=, sajtalan A590, C67, 1146
=, sótalan B90, H129, 294, 361
=, tiszta C54
=, új C495, 705, J14, K921, 1032, N192
hajít (hozzá-)
hajlamos vmire O1–2
hajmáz l. hagymáz
hajnal B126, C1363, D15, K776, 841
hajol (le-)
hajt ‚hajít, hajt'
= (alá-, ki-, meg-)
= (ki-) ‚betegséget kihoz'
hajtogat (be-, egyben-, reá-)
hál ‚alszik'
hal (meg-) B61, 80, 218, C241
hal (meg-) ‚elpusztul'
hal ‚fn' A281, 648, 665–666, C395, 1146, D354, G263, F226–227, H235, I399, K192
= csontja B195
= epéje O55, P20
= kövérsége, folyóvízi C959, O63
= lépének hája ‚héj, hártya' I399
= zsírja C225
=, fehér H183
=, hasával fölfordult C395
=, kövi C580
halacska F110–111
hála, nagy D14
halad (el-, meg-)
halál A52, C570, H396, 451
= ra való I364
= t szenved ‚okoz' C1171
halánték A38, 550, O43
halastó D276
halászás (halászász) F225, K192
halevés 02
halfogás C395–396, F226–227,
halfogás kézzel K192
Hali ‚orvos' E213. p.
halig l. hályog
hall (meg-, ne hallja)
hallás C547, O239, 289
= elveszett C773
=, nehéz K177
=, nehezen K577
= t épít K1246
= t jobbít G200
hallév O42
hallgat

háló F226
= ‚halász =' C396
hálófű levele, fehér H117
hálófű, fehér H117
hályagfa F221
= gyöngye F221
= héja F241
= magva F227
hályog (halig, hályag, holyak) A29, 47–52, 262, 414–415, 427, 484, 576, 581, 624, 678, 700, B38, 63, 82, C46, 164, 193, 355, 410, 576, 622–623, 960, 969, 1176, 1192, 1268, 1272, 1364, 1425, 1505, 1509, 1521, D98, 103, 105, 142, 373, G116, 237, H164, 179–180, 211, 326–327, 341–343, 364, 369, 375–376, 432–433, I346, 399, K1, 518, 528–529, 532, 958, 1193, L13, 84, M18, 64, N93, 203–205, O3, 6–11, 13–15, 17–21, 64, 68, 72–73, 75, 89, 253, P1, 4–5, l. még szem
= lovon G96–102 l. még ló
= szemen I280
=, 16 esztendős A415, N204
=, aprólékos H366
=, gyenge F81
=, három esztendei C1176
=, hetedévi C205
=, ló O12
=, négy esztendős K1363
=, negyven esztendős A48, K532
=, nyúlos L84
=, régi K103
=, új K37, 542–543, 545, 1362
=, vastag P4
=, vékony C192, F81, K136, P4
= mag A665, C395
= os szem l. szem
= os szemű ember K529
hamar gyógyító ír l. ír
hamis B102
hamisra fordít B93
hámol
hámol (föl-) (?)
hámoz (le-, meg-)
hamu ‚hamva vminek' A143, 213, B82, 112, 158, C834, 847, 1532, 1544, D183, 222, E6, 45, G108, 174, 222, H32, 156, 245, 274, 340, 343, 423, I6, 158, 203, J31, K68, 149, 174, 229, 500, 930, 1029, 1077, 1295, 1374–1375, 1399, 1403, 1406, N152, O152, P11
=, két karácsony között való C1167
=, meleg por B139
=, pár C31
=, parázs C1132, N4
=, por G110
=, szitált K278
=, tiszta L48
= szín (ostoba) K491
= vá csinál C1537
= vá tesz C747, E94
hamvaz (meg-)
hán (bé-) ‚bedob'
hán l. hány
hang A515
hangosít (meg-) ‚pl. szavat, hangot ad'
hangoskodó ember K1173
hangossá tesz D286
hangya C1521, 1546, F156
= fészkestül C1124
= haszna ‚tojás' E20
= határ H52
= mony vize I212
= monya (ova formicarum) A69, 415, 468, 644, 725, C439, 767, 773, 1320, F96, G204, O151
= monya, öreg ‚nagy' C1176, I212, 296, L13
=, fekete F156
=, öreg B126
=, veres F156
= boly A468, C1124, 1546, D389, E20, O8
= fészek A228, 624, 629, C170, 431, 1124, 1320, 1326, 1425, 1521, 1526, I212
= kő D389
= tojás K573, O9
hánkódik ‚hánykódik'
hánt (le-, meg-)
hántat ‚hánytat'
hány ‚beletesz, dob'
= (be-, bele) ‚beledob, beletesz vmit'
= (el- ‚eldob'
= (ki-) ‚konkr' C1262, 1397
= (okádik) I81, 120, 123, 187
=, vért N150
hányás B198, E72–74, I14, 54, 81, K713–714, 1254, 1357
= erőltetése K83
=, fehér (albus vomitum) A557
hányat (ki-) ‚hánytat' B96
hanyatt fekszik (hanyotta) B139, D302, E101, K71
hanyattá fektet K1046, O76
hányhat, nem A151, E72–73
hapaticum L40
harag D287, K491
= ból indult betegség K1243
haragoskodik
haragszik (meg-)
harangszó K1390
harangvirág levele, aszú K604
harap (keresztül =, ketté-, meg-)
harapás A569, B187, C345, 1356, H190, K253, 409, 667
harapás l. még eb-, ebmarás, kígyó-, kígyómarás
=, mérges C629, 1267, O279
harasztalja fű gyökere C501
hárbál fű' H56
harmat A624
harmatoz (meg-) A273
háromlevelű fű C869, K168
háromszínű virág C1509

hárs, meghántolt K227
hársfa A333, 742, B83
= levele (hasfa =) D26
= levele, égett D195
= szene A394, C114
= virága (hasfa =) A742, C1380, I395, K1411
= virága vize A316, 742, C1489, D115, 316, I58, 102, 381, 442, K267, 466, 1411, P21
= vize C1497, 1502
=, szín H394
Hartai Gábor (?) B144
hártya C68, I233
= szemen, vékony I267
=, veres B171
hártyácska B171
has A268, 293, 306, 453, 464–465, 477, B98, 127, 137, 142, 148–150, C229, 475, 699–700, 703–706, 716, 812, 814, 816, 821, 1024, 1030, 1138, 1367, 1465, 1492, D47, 251, 284, 324, 341, 363, 378, E99, F18, 57, 60, 90, 227, G257, H17, 80–82, 374, 394, 412, I76, 88, 128, 165, 172, 186, 189, 194, 198, 204, 264, 324, 331, 338, 397, K462, 731, 733, 740, 749, 753, 761, 799, 802–804, 806, 852–853, 855, 1313, L8, 141, M78, N109, 193, 221, O133, 139–140, 215, 217, 273, P17 l. még asszony -a, gyermek-, ló-
= dagadása C1281
= erőtlensége K1243
= hévsége C1261
= keménysége C274
=, anya I137
=, fuvalkodott C1375, I415, K736, 812
=, hideg K1281
=, széltől felfuvalkodott K855
= a alja H5, 238–240
= ellenében köt K1225
= feszül K809
= megyen A293, C1263, 1279, I264, M80
= nem korog C427
hasacska I194, 258, K64
hasad (le-, meg-) ‚i'
hasadás G136
hasadoz (ki-)
hasas (hosas) ‚állapotos' K77
= kévénsága, undok K410
hasat (meg-) ‚-hasít'
hasat állít I132
= elcsap C1125, 1385, K1195
= elereszt D284
= lágyít K876
= megindít E73, K330, 424, 480
= megkönnyebbít C188
= meglágyít C1277
hascsikarás P31
hasdagadás K1250, N221
hasét ‚hasít'
has, hasfa l. hársfa
hasfájás (hasa fáj, hasat fájdal) A464, 472, 495, 668, 695–697, 729, C33, 189, 275–276, 390, 426, 475, 619, 629, 701–708, 811–822, 1126–1127, 1256, 1267, 1415, D252, 285, 341, 369, F57, 149, I10, 279, 416, K364, 410, 723, 734, 1243, 1333, L102, 139, 141, N217–220, O139–140, 215, 256, 258, P33
=, belső K422
hasidék ‚hasíték' B236
hasindító K169
= fű K169
hasiromdagadás M34
hasít (el-, fel-, föl-, keresztül-, kétfelé-, ketté-, le-, meg-, négyfelé =)
hasítás B56
haskórság C427
hasmenés (hasa megyen) D56, 327, I197, K737, 739, O216
hasnak megállása I357
hasogat (aprón =, el-, ketté-, meg-)
hasra a gyomor aránt C371
hasrágás B137, 148, 195, C229, E10, 97–100, I186, 258, L77, 79
hastekerés K724, 735
haszörgés C427
használ (nem =)
használat, mindennapos O33
használ veszi vminek F199
haszon D283–284, 286
hat (által-) ‚átvilágít, átéget' ‚i'
= (fel-)
= (ki-) ‚pl. zsír keletkezik'
= (meg-) ‚felold?'
hát (dorsum) ‚fn, tr' A174, 465, 715, B14, 62, 207, D63, H192, 246, 250, 411, 420, 440, 446, I317, K458, N140,
= fájdalma P31
= felkelése B62
= a bordája C461
= a csontgerendje M73
= a megett ‚= mögött' F222
= a orja C492
= t megtöri L130
= gerinc (hárgirinc) K881
hatalmat nem vehet F195
hatalmazik (el-, el nem =) ‚elhatalmasodik'
hatalmot visz ‚felülkerekedik' F182
hatalom B129, H317
határ B131
határ ‚vidék' F195
hatodfű G116
hátra néz G70
hátra szegi magát (gyermek) I193
havi betegség C184, 237, F20, I94, 170, 173, N108 l. még havi kórság, asszony havi betegsége, asszony nyavalyája
havi kórság C569, 716–718, K158, 1238, 1282
haviság E144
= felettébb való folyása E148
= megszűnik E144
= ot megindít E146

ház A563, B111, 145, 151, 162, 207, 227, C160, 1122, 1471, D363, G97, 205, 213, G8, 48–49, 51–52, 62, 194, 265, H63, 431, 436, I149, 422, 425, K327, 344, 446, 1390, L111, O126, 218–219
= (?) H438
= fala B151
= fara G150
= oldala A2
= szege K327
= tapasztalás K197
= teteje F188, H38
=, füstös G150
=, hév D35
=, meleg B200, 203, K766, 772, N88
=, palackos K197
=, sötét C461
házacska M1, N193
hazai só l. só
házánál tart C1280
házasság N2
házi menta l. menta
hazugság K160
hea vminek ‚híja vminek' C1198
hegy B145
hegyes útifű l. útifű
hegyes lapu l. lapu
héj L36
héja köröm, mint A340
héja mája E12
hely A175, 299, B48, 152, 179, 219, D313, F156–157, 162, 164, 185, 191, 199, 261, H30, 42, 79, 86, 113, 156, 164, 179, 202, 272, 293, 305, 364, 373, 400, 431, I438, O18, 29–30, 184–185, 223, 240
=, árnyas A117
=, beteg A130–131
=, fájdalmas G128
=, fájó A82, 87, 177, 181, 198, B152, E122, K628, 814, 840, 954
=, gyenge A546
=, hideg C1143
=, híves (hivös) C1128, 1136, D167, 399
=, langyos A125
=, ligetes A3
=, magas O247
=, meleg A290, 382, C147, 270, 334, 420, 1073, 1171, E54, 75, I51, 70, K105, 327, O247
=, minden I358
=, nedves O40
=, tiszta A266, I438, K539
=, világos K887, 1029
=, vizes mocsáros K1423
= e, fájás C1123, 1138 l. még fájás helye
helyére épül B143
helyheztet ‚helyeztet'
helyrehoz O289
henyélő ember K44
hepatika (epatika) ‚ér' C559, 573, 594, 602
herc C1153
here dagadása A55
here fájdalma (testis) A53–56
hereg holyaja sosz (? hering) H331
herél K426
herélés (herilis) H356–357
hering hólyagja C1456
hermet fia (?) G109
hernyó (hernyu, hirnyó) B124, 156, C1545–1548, F125, G95, 194, K1390, 1409, P11
=, földi D228, I382
= féreg C433
= féreg, megaszalt C433
= t elűz K52
hervad (el-)
hét ‚me = 7 nap, hetente, héten, ... hétig' A97, 362, 536, 599, 633, 773, B98, 114, C295, 1257, 1409, 1454, D32, 358, F182, 228, H215, 218, 271, 332, 362, 409, 437, I233, K50, 200, 206, 310, 539, 1029, 1068, 1263, 1415–1416, L67, M85, O8, 25, 43, 186
hetedfű G116
hétfő (hétfu) B126
heuz l. hiúz
hévbetegség K44
heved (be-) ‚betakar?'
hever ‚beteg' G78
hever (nem =)
heverője van (lónak) C1159
heverű ‚betegség' H236–237, 420, 430
hevít (meg-)
hévség K74, 500, 830, M39, N223
hévség (hévsig) ‚láz' A406, C461, 1456, 1489, G108, 145, H17, I16–17, 138–139, 145, 235, 237–238, 430, J35
= bántja C1372
=, minden K64
=, nagy I177, 238, K1133, 1158
hévsig l. hévség
hevül (meg-)
hí ‚hív'
hideg ‚hideglelés' C555, 934, F68, 122, O154–156, 280 l. még hideglelés
= ‚fn' B167, L47
= ‚idő' A640, K77
= ‚levegő' C1171
= áll bele I91, 134, 161, 235, 272
= leli K43
= meg nem veszi C318
= természetűe K486
=, forró I74, 205
=, gyújtó C270, 272
=, gyújtovány F59
=, hagymáz K1088–1089
= betegség, belső K1212
hidegedik (meg-) L48
hidegelis (hideglelés?) H266
hidegít (meg-)
hideglelés (hideg lel vkit) A170, 325–326, 345–346, 375, 455, 616, 620, 637, 652, B132, 167–169, 196, 207, 214, C14, 24, 189, 197, 305, 413–414, 576, 580, 1222, 1262–1263, 1280, 1365, D18, 69, 323, F4,

45, 67–68, 89, 92–93, 122, G269, 92–94, K31, 44, 46, 364, 400–401, 429, 1081–1085, 1090–1094, 1121, 1157, 1248, 1366, I74, 85, 107, 134, 220, 235, 253, 271, 276, 279, 282, 298, 336, 444, L78, 132, 142, 156, M92, N212–216, O251, 255–256, 264, 272
=, egynapi B196
=, forró C74, K83
=, harmadnapi C591, 935–942, K174, 1080, 1093, 1094, 1193
=, háromnapos B196, 214, G269
=, hosszú C14
=, kétnapi K1157
=, kétnapos B196, 214
=, másodnapi K1093, 139
=, minden C187, 574, 1480
=, mindenféle K125, 1402, 1403
=, mindennapi C590, 930–934, G269, K1086, 1093, 1157, 1210
=, negyednapi (hideg, =) C592, 629, 631, 943–952, 1448, 1131, K405, 1087, 1093–1094, 1187, 1193, L133, O271, P8, 31
=, négynapos B214, G269
=, nehéz C593
=, nem gyújtogató C275
= ötödnapi K1093
=, tartós G269
=, tüzes C593
hideglelős ember I43, K41, 991
hideglelt ember C182
hidegség C585, K486, N120, O28
hidegszik (meg-)
hidegül (meg-)
hidropipen (bolhafű) H353 l. még bolhafű
híg ne legyen C1524
higad (meg-)
higan (meg-)
hígan süt ‚tojást'
higany N116
higgadtja vminek K1074
hígít (meg-)
hígja vminek L12
hígul (meg-)
hileris montani (hegyi) A41
hím ebkölyök I217 l. még ebkölyök
hímló ganéja D63
hímlő I1–5, 57, 116, 458, K83, 977
= kicsiny gyermeken K1002
= nem akar kiütni I1
hímlőzés előljáró postái K83
hímlőzés jele K83
hímlőzik (meg-) I5, K83
hímpók F255–257, G83–84, H181–182, 321–323, 372, 405, 426–427
hímpók, hólyagos C1586–1589
hínár K168
hint (avval =, azzal =, be-, bele-, el-, meg-, oda-, össze-, reá-, szét-, vele-)
hiredettet (ki-)
hirnyó l. hernyó
hisop l. izsóp
Hispanus Petrus M. O35
hisz (el-)
Hiszek egy Istenben . . . B164
hiúz körme (hiúz =) C1500
hív ‚nevez'
hivelk l. hüvelyk
hívesít (meg-) ‚hűvösít, hűsít, hűt'
hívesítő ír l. ír
hívesítő víz l. víz
hívösít J35
hívül (meg-) ‚kihűl'
hívülni hagy ‚hűlni hagy'
hívüt (meg-) ‚lehűt'
hízhat (nem-) H45–48
hízik (meg-) B85, C1585, G187
hízik (nem =) G11, 21–23
hízlal (meg-)
hó ‚hónap' K1406, 1413, 1414 l. még hónap, hónapnevek
hó esik K60
hód epe olaja I32
hód epéje I17
= hája D68
hod l. hold
hód monya spermatice D351, G220
hóhér (hohar) G166, 268
hold (a ló szőrén) H447
= (hod) ‚me' B111, G131
= 20. napja K123
= 30. napja K123
= állása C603
= bika jegyében K44
= egyes jelekben C605
= első negyede K123
= folyása C608–609
= fotta l. holdfogyta
= földi jelekben C605
= hal jegyében K44
= hanmadik negyede K123
= járása C603
= járása jó jelben C604
= jeleknek közepén C581
= jó jelben C609
= kettős jegyben K44
= kos jegyében K44
= lövőben K44
= második negyede K123
= mérték jegyében K44 = mértékben K44
= megtelése ‚telihold' C604, 1454
= negyedik negyede K123
= nevekedése C605, K58, 1424, 1384
= pénteke, új F238
= rák jegyében K44
= skorpió jegyében K44
= tüzes jelekben C605
= új hete F220
= újulása C604, 613,
= vízi jelekben C605
= vízöntőben K44
=, teli I240

= fogyta (hodfotta, holdfotta) C605, 1548, G74, I438, K55, 69, 190, 401, 446, 1118–1120, 1201
= kóros (?) P30
= tölte C1548, K55, 191
= újság (holt ujság) G74, H363, K69
= világ K107
holló A52
= agya veleje C375, G103
= epéje A52, K103
= epéje, fekete A73
= feje A52, 663
= fészke K891
= fia K891
= ganéja M85
= monya nyersen C808
= szíve G172
= fiak pora K318
holna l. hónalj
holna, bal ‚hónalj' A653
holnap l. hónap
holt ember = agyakoponyája B213
= csontja F9, 49
= koponyája B161, K203
= száracsontja B47, K321
holt hús K284
holt ló csontja B68
holt szene (?) C1565
holttetem (hotetem, hottetem) B47–48, G88–91, 116, H170–178, 274, 284, 301, M16, N141
holval ‚me' A579
hólyag A188, B17–18, G106–107, 116, K592, M10 l. még hólyog, szem
= betegsége C569
= fájdalma C568, 1266, P32
= sárvízzel teli K544, K1103
= szemen I267
= ban alvadt vér K868
= cső A499, 549
= hoz szerkesztetve ‚méh helye' C564
= kő K866, P31
hólyagocska A612
hólyagos C1588
holyak l. hólyag
homály ‚szem' O253, 284 l. még szem
homályodik (meg nem =) C624, O23
homályosít (meg-)
homlok (frons, homlak) A30, 38, 101, 135, 138–139, 157, 164, 362–363, 550, 565, 598, 608, B12, 20, C9, 51, 272, 295–296, 449, 461, 502, 670–671, 906, 921, 925, 929, 1281, 1310–1311, 1436, 1518, D19, 364, E1, 38, 45, 56, G171, H186, 275, I63, K144, 193, 317, 475, 493–494, 502, 507, 513, 533, 536, 546, 558, 582, 653, 813, 1099, 1100, 1136–1137, 1139, 1140, 1142, M83, 99, N99, 121, O91–92, 106, 165–166
= ere A210, G213
= közepén való ér C541, 586, 595
= teteje C1572
=, bal G230
=, jobb G230
=, széles B1
homok (arena) ‚emberben' A24, 64
homos bokor (csipkefán) H269
hónal l. hónalj
hónalj (holna, holnalj) G47, I369, K162, 1097
= alatt (holna =) I431
= alatt való ér (hónal = = =) C554
hónap (holnap) A111, C41, 219, G116, H450, K354, 748, 1160, 1394, 1397–1398, 1400, 1402, 1405, 1408–1409, 1411–1412, 1418 l. még hó
horcz M115
=, fehér M116
hord ‚mézet gyűjt" F184, 186, 198
= (reá-)
hordat B110
hordó A353–354, 639, B123, C1435, 1585, I135, 410–411, O192, P25
= alatt C1574
= feneke C1435
= szája C1435
=, boros G100
=, fenekes C1574
=, feneketlen K993
hordoz F158, 196, 207
= ‚visel, magával hord'
= (meg-) ‚pl. lovat hajt' B15, 20, 41, 72, 96
= (nála =) ‚magánál tart, magával visz'
= magánál O167, 222
horgasan menő ember C556
horol (meg-) O241
horot l. hurut
horut l. hurut
horutas D261
Horvát Péter flastroma K1032
hosas l. hasas
hosszú borsó l. borsó
hosszú csalán l. csalán
hószám ‚menstruáció' I11, 153, N111 l. még havi betegség, asszony =
= folyása, rendes K77
= megállás K376, 451, 455, 763–772
= rekedés K775
= rekedése jele K77
= rekedése oka K77
=, megállott K1230, 1422
= ot megindít K357, 1209
hot ‚holt'
hottetem l. holttetem
hoz (el-, ki-)
= (ki-) ‚meggyógyít'
= ‚szül'
hozatja (el-) ‚méhből gyermeket'
hörböl ‚hörpöl'
hörcsög zsírja (hürcseg) = H448
Hörcsök Balázs (Radvány) B162
hörpöget (föl-)
hőség (hűség) ‚láz?' L80

húgy C257, H58, 410, O162, 175 l. még vizelet
=, asszonyember H284 l. még asszony =
=, kisgyermek K832 l. még gyermek =
=, tehén H279–280, 444 l. még tehén =
húgya, beteg C1185
=, csecsszopó gyermek C235
=, gyermek C1424
=, ló C1158 l. még ló =
=, szamár C1219 l. még szamár =
húgyhat, ló nem, C1571–1572
húgyhat (nem =) C101, L41
húgyhólyag B107
húgyik A645, D49
=, alája C1202, K414, 1197
=, vért C1224
húgyos fű K169
hugyozik B219, C1439, G16, K1340, O162
= (ki-) C254
= (meg ne =) F171
= (meg-) C1334–1335, 1523, D352, 360
hugyozza magát (el -a magát, meg-) A645, G202
hull (el-) ‚leszárad, elmúlik, kihullik'
= (el-, ki-, ki nem =, le-, nem =)
= (le-) ‚leesik'
hulladék, borról levakart K68
hullat (le-)
hullik (ki-)
hunyor N94
= (zászpa) K1425
= gyökere D253, H58, K1409, 1425
= leve, tarkalevelű K739
= levele H178, K594, 1162, 1253
=, apró K327
=, fehér (helleborus albus) A557, C677, K168, 349, 1030
=, fekete (helleborus nigra) A557
=, tarkalevelű K710–711, 739, 931
hur ‚bőr?' H430
huracska (?) H173
hurkol
hurkolás B197
hurut (horot, hurot, hurud) A203, 278–279, 372, 379, 406, 426, 489, 671, 722, 751, B73, C41, 123, 185, 190, 330, 376, 446–448, 470, 625–626, 630, 1039–1045, 1142, 1194, 1278, 1280, 1336–1339, 1468, D6, F26–27, 44, 46, 52–53, 79, 87, 104, G85–87, H265, 273, 386, 389, I4, 6–8, 84, 158–160, 176, 185, 265, 274, 276, 293, 299, 322–323, 332, J15–17, K47, 77, 87, 92, 101, 110, 325, 333, 652, 654, 656, 668, 687, 693–694, 1046–1047, 1178, 1180, 1210, 1222, 1224, 1263, 1268–1269, 1282, 1297, 1313, 1332, L82, 101, 104, 139, 157 N177–178, 201–202, O255, 261–263, 266, 285–286
= gyermeken O177–178, K1332
=, agg vég D286
=, csecsszopó gyermek K483
=, fojtó A671
=, fojtogató K1393, 655
=, fullasztó K661
=, hideg I436
=, hideg miatt I160
=, megfullasztó K111
=, nedves C187
=, nedvességes F89
=, régi C186, F88, G86, I275, 435, N202
=, sok ideig való C1039
=, száraz K380, 1324
hurutás E28, 57–61
hurutos G24, K659, 1310
= ember C339
= ló C1566 l. még ló
hurutt, ló C1570
hurutto C1275
hús A133, B68, C53, 1146, G8, H17, 440, 446
= ‚sebhús' C1063, K1043
=, gonosz ‚vad-' C978–979
=, rothad K1010
=, rothadt C206, 224, D9, K1063
=, sótalan N193
=, veres D354
= a, gyermekded állat C580
húshagyó kedd B179
husit (meg-) ‚meghasít'
hússzelet A136
húst nevel ‚seben' L50, K1216, 1355
húsvét A85
= napja B111, N47
= tájban K188
húz (ki-, ki nem =, össze-)
huzogat
huzomra B147, 167
hű ‚hív' C633
hűl (el-, ki-, meg-)
hűl (meg-) ‚kihűl, lehűl'
hűség ‚hőség?' N19, 97
hüség l. hőség
hűt (le-, meg-)
hüvelyk N53
= és mutató ujj közötti erek C576
=, mint egy G71
= re jövő ér (hivelk) C563
= re terjeszkedő ér, láb C598
hűvesít
hűvös A680
Hyppokrátész (Hypocras, Hypocrates) ‚ie. 460–377. görög orvos' E213p., 16, O38
= titkos orvossága E16

ibolya (ivolya) K168
= vize, kék (ivolya) C1500
icce (écce) ‚me' A374, 717, B32, 36, 57, 71, 208, C219, 238, 304, 528, 1344, 1371, 1403, 1582, D73, 394, 399, E17–18, 23, 33, 60, 75–76, 82, F20, 251, G14, 208, 252, H271–272, 334, 402, 443, I16, 143, 151, K1017, L36, 40, 83, M10, 40, 47, 115–116
iccés, három B147

iddogál
ideig ‚me' D258
idesét (meg-) ‚édesít' J13
idétlen ‚torzszülött, koraszülött' E128–130
idéz (el-)
idő B21, 171
=, alkalmas ‚vérvételhez' C611
=, dögös K82
=, falkányi C1339
=, hév G11
=, közönséges C581, 612
=, mérges K82
=, tiszta K44
= közben B119
= t néz vérvételhez C603–604
ifjú ‚ember' C605, 607, K1210
ifjúdik (meg-) C1266
igaz B102
ige ‚szó' B23, 92, 907, 102–103, 105–106, 130, 153, 164, C1161, 1174, 1414, 1494 K895
=, hét szent B23
igett ‚égett'
igéz (megégesz) B20, H282
igézet (igizet) F216, H72, I29
iglice B200
= tövis G150, 223
=, vajas K172
= fű, vajas K129
igyék (ne-)
igyenesen ‚egyenesen'
iha feje (gyomorszáj) K695, 719
iharfa levele C1096
ihat (meg-, nem =)
ijedés I30
ikra, ember (ékra) H344
illat (odor) B182, C170, H451, O75, 226
illatoz ‚szagol' C1035
illatozik (nem =)
illed (meg-) ‚feléled'
iltet ‚ültet'
imádand ‚Istent' C1250
imádkozik B216
imádság B129, 164, H419
imelyeg l. émelyeg
imelyfű pora (pulveris piretrii) A95, 707
imölygés l. émelygés
imperatoria K82
impok B56 l. még himpok
ín A24, 377, 702, B21, 23–24, 29, 31, 88, 90, C10, 79, 981–987, 1122, 1186, 1583, G106, 109, 153–154, H120–124, 312–315, 388, 406–408, 419, 423, K388, 1110 l. még íny
= lágyul K1369
= megszakad C310, 1280, 1286, 1443
= megütése H120–124
= megzsugorodik A702
= összevonódása C1186
=, első láb B31
=, erős K1369
=, fájdalmas C274, K1351
=, keményült K1189
=, két K887
=, megkeményült K972, 1335
=, meglankadt K1189
=, megvonódott K375, 1237
=, nyilalló K1351
=, széles B1
=, ütött B23, 88
=, vonodó K1351
=, zsugorodott K171, 238, 375, 1335
ina fáj I89–90
= hajlása I374
= ütés (= ütis) F256, G109–113
=, ló C1560, 1562, 1575 l. még ló ina
=, ló első láb C1581
inak betegsége C986
= erőtlensége A5
= fájása K1219
= gyengesége B152
= keménysége C983
= megdagadása B152
= meglágyítása K987, 1378
= vonódása K1186, 1219
= szakadása P33
= zsugorodása K234, 1186, 1219
inaszakadt K1408
inat erősít C269
Ince pápa, III. G20
= IV. O27
índagadás C1564, 1583
indít (el-, meg-, nem = =) ‚(vizelet, vér, bélsár stb.)
indul ‚kezdődik'
= (el-, ki-, meg-)
= (meg-) ‚keletkezik'
inegkötő ‚ingkötő' C1547
ínereszték K960
ínfájás C10, D331
ing I29, 36, 208, 256
= visszája, alsó F174
=, alsó B157
ingat ‚mozgat'
inge, gyermek belső I33
inge, öreg ember I209–210
ingváll A45
innep l. ünnep
inni ad
inivaló (innyavaló) K391
int (meg-) ‚megetet'
ínvíz D335, H125–126, L28, 34
íny (in) A89, 224, C653–655, K604–607, 615, 1199, 1309, 1377, N227, O159–160, P10 l. még íny
= bontakozás K1354
= megfeketül C656
= megrothad C656, K1323
=, öreg ember I209
= be nyom I209–210
= vére P10
= veszése K1323
ipít (meg-) ‚rendbehoz'
ír (ér) ‚fn, gyógyszer' A21–23, 402, 449,

462, 473, 590, C76, 79, 83, 133, 203, 214, 1141, D223, 226, 250, 254, F3, I49, 89, 100, 144, 156–157, 325, 412, H114–115, 190, 196, 212, 246, 272, 359, K159, 164, 193, 315, 495, 511, 813, 1020, 1028, 1221, L41, N25–26, O51, 88, 161–162, 179, 183, 259
=, aegiptiacum veres M51
=, citrium C1153
=, comor (?) N164
=, Czobor C524
=, égésre A493
=, érlelő A235–236, C529, 535, 1291, O183
=, fakasztó O183
=, fehér D230, 298, 310, 348, C132, 215, 294, 477, 499–500, 1151, 1229, 1290, 1454, K932, L18, 39, N148
=, fehér kőszínű K1018
=, fehér paraszt C307
=, fekete A370, C146, 298, 1230, 1285–1286, D186, K1013, M121, N162
=, gyógyító K971
=, hamar gyógyító C1445, M35
=, híg K277
=, hívesítő N164
=, kemény C62, 1147
=, kemény való D37
=, kemény zöld C1238–1239, M120
=, kenő C67, 147, 324, 338, 492, 501, 1288, 1443, D180, L55
=, köszvény A21, C477, 492, 495, 528, 1293, 1295
=, lágy zöld D244
=, mint egy ‚írszerű' C327, 620, 1171, 1203, D285
=, nagy szürke D150
=, nehéz K1016, M1
=, öklelő C523, 539–540, 1292
=, öklődő M114
=, oxicrucium C1442
=, párolni J15
=, poros D305
=, sárga C145, 284, 1287, 1404, D123, 300, L17
=, sebtisztító C404
=, sufa K1017
=, szárasztó A366, C282, 479
=, szárasztó fehér C340, 1149
=, szederjes (szödörjes) C300, 1284, 1446, D30
=, szemnek való C54
=, szürke C203, 291, 487, 508, 525, 531–532, 537, 1152, 1402–1403, D53, 208, 213, 225, 242, M124, N165
=, veres (vörös) A373, C29, 281, 92–93, 441, 496, 1255, 1289, 1379, D79–80, 102, 162, 246, 399, L68, M125
=, vigasztó D168
=, zöld C96, 285, 505, K164
íret csinál C1120
írnek módjára C601
irányít
ír (fel-, le-, meg-, reá-) ‚i'
= (nem =) ‚nem ér, nem használ'
írás B164, K895, 1157
=, ezüstszínű C1178–1179
irha K238, 544, 1103, 1118
irinkezik ‚érint'
író ‚folyadék' J10
iröm l. üröm
irom virág porul M13
írós vaj l. vaj
irt
irtózik
iskatulya B112, G44, I332, J19
ismer (meg-)
ismétel (meg-)
isop l. izsóp
ispikinárd K851, 1131 l. még spikinárd
= vize K1111
ispoly (ispot?) L30
ispondia K271, 690, 793, 795, 904, 951
=, pergelt (ispongya) K205
ispot C150, 291, 327, 436, 1209, 1445, D168
istálló B14, 69, H106, 272
Isten B38, 162, 167, D222, 228, 352, E213 p.,, G14, 20, 53, 83, 140, 148, 164, 219, 223, 237–238, 253, 269, I28–29, 50, 70, 129, 220, 223, K160, 200, 815–816, 1157, 1300, 1331, 1382, 1424, N2
= akaratja A11, B171, D227
= ereje F195
= fiának bölcsessége G269
= hatalma F195
= hírével B162
= igéje I326
= kegyelméből A490
= neve D16
= ostora K1331
= segítsége A88, O27
Isten seprőinek füve M96
= szent igéje B103, 106
= szent országa B102
= szent parancsolatja B103
= színe elé B102
Isten tölcsére B222
Istenfája (abrotanum) B85, C457, 754, 979, 1088, 1124–1125, 1280, 1385, 1544, E2, 49, 54, 66, D393, G22, 168, H84, 105, 303, 429, I96, 226, 228, J37, K168, 299, 310, 671, 761, 1179, 1230, 1333, L8, M96, N120, O136
= hamva C754, O185
= magva C1005
= pora K1325
= tövestül A458
= vize K1230, 1333
=, nöstény K168
=, nyers G187
isteni kegyelem O2
Istenkenyere K169
Istenszakálla fű K168
Istentehene B18, C1427, 1588, G37, 107, H327

= bogár C1426
= feje 1427
Istenünceje (-inceje, = ünöje) C43, D83, 139, 307, I97, K959, 978, L73, 90, M21, 26, l. még Istentehene
iszalag C77
= vize D329
iszik (benne =, el-, inni ad, be ad inni, meg-, megad inni, ne igyék nem =, reá-, róla-)
= (el-) ‚beisza'
iszóp K579
isztrág l. eszterág
ital A353–354, 393, 734, 742, 500, B119, 220, 230, C511, 628, 734, 1002, 1012, 1454, 1470, D11, 35, 69, 73, 95, 257, 284, 322, 327, 338, 398, E8, 14, 71, 109, 151, 156, F34, 46, 63–64, 124, 127, G210, I103, 136, 154, 176–177, 301, 316, 335, 379–380, 408, 426–429, 446, K57, 67, 116, 393, 464, 479, 559, 684, 723, 729–730, 772, 818, 834, 842, 872, 917, 931, 1067, 1146, 1160, 1211, 1271, 1409, M7, N19, 220, O2, 94, 286
=, részegség' C1255
=, acélos K1146
=, hideg K77
=, hűvösítő K91
=, mustáros K1111
=, örménygyökeres K772
=, víz I86
=, zsályás K1111
italka B148
itat (át-, be-, fel-, meg-, megétat)
itatás B63, H317, K246, 276
itatni akar B58
ítél (meg-)
itel l. étel
itelem ‚me' H329
itodban ‚italodban' B40
iusquianum levele C1443
ivás A67, C414, O27
iveg l. üveg
ivolya l. ibolya
íz A253–254, 288, 369, 594, 693–694, B93, 123, E6, I208, 239, 351, 386–387, 409, K602–603, 612, L4, 97, N225–232
= ‚izület' C79, 90, 156, 219, 298, 492, 516–517, 521, 1121, 1285? 1527
=, íznyi ‚me' B166, D36
= (eszi száját) C1129–1130, D21, 301, 318, 338, F25, K1199, 1207
= eszi ‚fogat, száját' C458, 1199, 1261, 1349–1350, K1184
= étel A367, 370, C1191
= fájdalma C274
= e nincs ételnek J38
= e vminek B92, K63
= en való ereszkedés C549
= fájás C661–667
ízlés E54
ízlése elvész E54
izmok fájdalma A555
izoba l. izsóp
ízről ízre C199
ízvíz A246–250, 387, 397, 409, B27, C70–71, 104, 199, 260, 483, 490–491, 514, 1201, 1302, D20, 54, 59–60, 228, 335, 367, H125–126, M106
= állatás D342, 344–345, M90
izzad (meg-, megézzad) A242, 655, B20, 44, C409, H253, 272, 309, N209, 214, O2
izzaszt (meg-) B14, G13, K364
= (meg-) ‚izzít' D32
izzasztó orvosság K209
Izsák B105, C1173
izsóp (hisop, isop, izoba) A80, 84, 156, 191, 254, 279, 372, 583, 766, B118, C36, 52, 77, 123, 238, 252, 470, 625, 788, 792, 988, 1043, 1191, 1257, 1265, 1297, 1307, 1336, 1351–1352, 1360, 1431, 1512, D6, 59, 101, 120, 138, 216, 261, 293, 334, 392–393, E2, 49, F24, 39, 41, 99, G87, 145, H214, 368, I37, 96, 228–229, 304, 307, K47, 73, 110, 383, 517, 601, 611, 613, 630, 652, 663, 669, 674, 744, 890, 955, 1046, 1048, 1125, 1178, 1207, 1269, L96, 101, 153, M2, 24, O92, 96, 148, 263
= leve A80
= teteje I340
= vize C190, 535, 778, 785, F79, I265, K143, 661, 694, 1171, 1178, O263
=, törött C1409
izsópfű K168
= vize K1365

Jaba íre l. Csaba íre
Jákob C1173
Janó l. Máriássy János B121
János király D250
január K62, 187
jár (által-, be-, ki-, le-, nem =, rajta =)
= (el-) ‚holdkóros' C902–913
= (ki-) ‚folyik'
= (ki-) ‚kiáll belőle'
= (ki-) ‚pl. ín'
= alá s föl
=, vidáman G261
járás B51, 78, H113, 115, 335, 398–399, K77
= miatt C1564
=, hamar O261
járhat, nem N140
járna egy helyről másra az hasában I128
jártat ‚járat'
jártat (le-) ‚desztilláláskor'
jáspiskő C831
jászol B40
javít (meg-)
jávor H412
= vad E111
= vad körme E112
javul (meg-) ‚megerősödik'
jegenye N161

= bimbója C52, D37, 167, M61
jegenyefa K1304
= bimbója C98, 105, D124
= levele ágastul G18
jegyez (meg-)
jel B1, H1, I426, K50
jeles víz l. víz
jerabina gyümölcse B147–148
Jeruzsálem E3, 46
Jézus C1581, E213 p.
Jézus Christus B92–93, 97, 129, D14
= széke B93
= ostora D14
= szent áldozata B153, F195, K1157
Jézus, szűzen szült B131
jó fű (?) K168
jó illatú fű K168
jobb kéz karja l. kéz
jobbít ‚javít'
joh D72
Jónás K1331
Jorda vize B92, 129
jószága ‚haszna' C1231
jovít (meg-) ‚megjavít'
jovul (meg-) ‚megjavul'
jő (ki-) ‚kifolyik'
jön (ki-, kijű, reá-, kijün, vissza-)
= (ki-) ‚féreg'
= (ki-) ‚folyik'
= (meg-) ‚pl. szemevilága; tej'
= (reá-, reá nem =) ‚betegség kitör'
ju ‚jön'
juh (ju) B174, C1071, D284, F228, 261, G35, 114, 159, I112–115, K49, 137, 1415–1416, 1423
= bőre C1071
= epéje G114, I113
= férge K1394
= ganéja C1073, G17, K286, 638, 721, 1361 l. még juhszar
= hája I89
= mája K62
= nyakán lévő gyapjú I53
= orra G114
= torka G114
= tüdeje K62
= vaj I226, 229, 459
=, egészséges K62
=, himlőző K1352
=, mételyes A1–2, K62
=, nem egészséges K62
juhok betegsége K1415
juhos ember K62
juhszar C657 l. még juh ganéja
juhtej C710, 1440, D391
juha feje ‚gyomorszáj' A404
= émelyeg ‚gyomorszáj' C1262
juharfa gyökere K476
julep ‚szirup' I138, 142–143
=, szederjes viola I138
=, veres rózsa I142
július K81
jun ‚jön'
június A3, B108, C611, K1412–1413
június K129
Jupiter B216
jut
jű ‚jön'

kabola húgya L67
kacsa D90
kád C78–79, D31, 338, K384
= feneke C149
káka gyökere F5, I31
káka, pintér G45
kakas D287, F180, 226
= epéje O26
= taréja vére K810
= tolla F226
= zsírja A139
=, ülő C371
= farkú fű K817
kakukk K1402
kakukk-terjék (?) K168
kakukkfű A154, 160, 379, 434, 520, C32, 330, 856, 905, 914, 917, 1017, D76, 120, E47, 100, H28, I300, 380, J38, K47, 110, 168, 171, 763, 856, 1046, 1131, 1269, L89, M47, N41, 97, 165, 190, O25, 100
= gyökere (= gyükere) I92
= leve L89
= madár F166
= székfű K656
= töve A632
= virága A632, I300, 380, L83, N41
= virágostul C1469, I380, K12, L154
= vize A674, K520, L120, O98
kalafonia (calafonia, kalaphonia, calafonium) C313, 335, 441, 496, 505, 524, 537, 539, 1141, 1150, 1152–1153, 1228, 1292, 1408, 1445, L35, M112, 126
kalakocsfa F221
= gyöngye F221
kalamos D327
kalán ‚eszköz' A637, 647, D162, E4, 26, 60, 78, 98, F17, 38, 80–81, 87, 89, 91–92, G4, 59, 75, J13, K87, 518, N104
= (kalánnyi) ‚me; kanálnyi' A188, 230, 242, 279, 293, 311, 475, 572, 634, 740, B51, 118, 132, 167, 171, 222, C72, 175, 183, 187, 450, 533, 735, 793–794, 834, 1096, 1111, 1193, 1211, 1231, 1363, 1424, 1478, 1503, D259, 323, 355, 388, 394, E24, 38, 40, 60, 76, 131–132, G108, 221, 258–259, H99, 271 ‚318, 450, I2, 57, 89, 102, 121, 129, 142, 144, 146, 152, 177, 216, 219, 223–224, 263, 267, 274, 276, 278–279, 301, 359, 413, 427, 460, J3, 7–8, 19, 23, 37, K192, 483, 509, 519, 556, 627, 657–658, 718, 739, 755, 764, 766, 768, 790, 801, 970, 977, 996, 1042, 1069, 1119, 1134, 1160, 1180, 1332, 1414, M54, O2, 121, 279

= nyi, kis (kalánnyi) ‚me'
kalánacska, kalánocska D316, N131
kalánka ‚kanálka' B231, I54, J11, K82
=, ‚me' K135
kalán, kis ‚me' C1470, D16, I127
=, öreg ‚nagy' E25, 64
=, vas G99, H364, I16
kalaris l. kláris
kalinca, vad K169
kalmár B121, C1182, F125, H92, 248
Kálnai Ferenc B164
kályha A252
kamandrom C648
kamatszvirág I395
kámfor (camfor, camphor, canfor, ganfor, kamphor) A373, 717, B120, C62, 67, 92–96, 113, 203, 208, 212, 225–226, 288, 290, 297, 307, 312, 316, 419, 487, 493, 497, 523–524, 530–532, 536, 1145, 1150, 1229, 1239, 1287, 1290, 1292, 1300, 1315, 1364, 1372, 1402, 1408, 1411, 1506, D22, 28, 39, 45, 52–53, 82, 91, 100–101, 108, 123, 126, 150, 162, 170, 182, 185, 199, 208, 213, 215, 232, 237–238, 242–243, 266, 328, 350, J10, 21–22, 33–37, K1026, 1154, 1163, 1167, L7, 24–25, 27, 32, 39, 42–43, 52, 71, 93, M38, 65, 112–114, 123–124, 127, N127, 142, 169, 171, 192, 209, 223, O16, 45, 57, 75, 88–90
= főzése K1154
=, törött O78
kamomilla D275 l. még székfű
kana (?) G62
kana korpája G62
kana leve G62
kanál l. kalán
kanca záracsontja veleje I91
kanca teje F240
kandiscukor (cikorom kandi, csukor kandli, succarum candidum) C1364, L2, 71
kanfog K1165
kanna B113, C155, I395
=, kis D363
=, ón B113, I395
=, öreg ón B114
=, szegletes D380
kánya O196
= nyelve K1392
kapa F115
= nyele F115
kapálás P11
kapca A407
kapcsol (össze-)
kapiszta l. káposzta
kapor A486, 739, C15–18, 20, 322, 801, 965, 1029, 1088, D353, E109, G10, H205, I249, K168, 763, 923, 976, 1131, N186, O27 l. még ebkapor
= gyökere C246, O82
= leve C764
= levele N187
= levele, nyers K369
= magva A161, 330, B156, 173, 188, C19, 1011, K646, 732, 902, 907, 916
= olaja C228, 274, I53, K1108
= virága K854
=, aszú C644
=, olasz I130, K55
=, vad I388, K128, 1406
káposzta C580, 648–649, 896, 1116, 1269, 1547, G95, 194, I135, K55, 1390
= gyökere P24, 30
= hamva K1266
= hamva, nyers A10
= hernyó K1390
= köze C1546
= leve C1062, E17, G17, H332, 368, K697, 811, M10
= leve, kék K672
= leve, savanyú H199
= leve, sós C1212, L23
= leve, veres K658
= levele A123, C515, 981, 1161, F2, K154, 194, 288, 293, 643, 1175
= levele, nyers C645, K544, 1103, 1139
= levele, savanyú H199
= levele, veres H141
= levele, vörös C178
= magva (kápiszta) A191, C376, 694
= szőlő gyökere K1233
= torzsája G222
= törzsökének hamva, aszú C1003
=, fejes C1548
=, kék K566, 672
= ja, királyasszony H157
= ja, királynéasszony G137
=, nyers A10, C1099, N176
=, nyúl K31, 1085
=, olasz K69
=, sós A429, I302, 454
=, veres C178, D288, F153, K658, M78
=, zöld C893
= palánta, fehér P11
= torzsa hamva K500
kapotnyak (kopotnyak) A193, C528, 1513, D59, E110, 145, G61, 132, I336, K169, 679, O92
= gyökere (copotnyak =, kopotnyak =) C1443, K122, 699, 818, 1064, 1082, 1344
= levele C1269, K679
= töve K1344
=, zöld I19
= fű C1269
= fű gyökere, kerek levelű C356
= fű leve A559, C1269
kappan F180
= csontja J11
= hája E20, 31, 62, I7–8, 32
= hája, kövér ‚herélt kakas' C481
= húsa J11
= kövére H428
= lév J11
= vére H95
=, vén J11

kapta tetem (?) H409
kapu C1109
= belső küszöbe C1173
= külső küszöbe C1173
kar ‚fn, tr' A208, B131, C573, 854, I407, K140, 458, 773, 1205
= hajlása, bal E15
= közepén, kézi C571
= vége, kézi C573
=, bal C591, E128
=, jobb C582, 589, 591
=, jobb kéz felőli C589
Karácsony – böjti F156
= éjjel F158, 168, 170
= este (= esti) B236, C1168, F156
= hava C611
= napja F170, 175, 224
=, kis B203
=, ó C1167
=, új C1167
kárász háta, eleven G191
kárász vére G191
karcsú B1
kard B194, F196–197
= hegye B194
kardvágás C225
karda fű (?) H400
kárdus F152 l. még carduus
= vize J38
karmazsin B164
karó C1168, 1396, H374
= vége C1396
karok erei C554, 556, 584
kárókatona epéje C1505
kárt nem tesz K165
kártyácska H289
kas (kaz) F166–174, 177–178, 185, 190–191, 195
= alja C1167
= csücski F182
= lyuka B241
= szája F186
= teteje F184
=, méh F180, 185–186
=, régi tapasztott F172
kása A433, G128, H29, I50, 342, J32
=, mint egy ‚kásaszerűen' C1527, K1415
= szem ‚me' I145
kasia K168
kassai vászon l. vászon
kastorium fű C638
kaszakő H283
katáng D156, K172, 1174
= töve (kotáng =) K181
=, apró K128, 169
katángkóró (cikória) A531, K501, 1080
= gyökere A577, B166, L86, P9
= levele K182
= töve (cikória) A196, K1059, 1062
katona B104
katonabéka l. béka
kavar, kavargat
Kávási Balázs B156
kaz l. kas
kebel K371 l. még csecs, mell
kebzes ‚képzel, gondol'
kecsege epéje (kecsige =) C768
kecske C907
= epéje, erdei C960, O64
= foga N56
= ganéja C644, 722, K294, 1019 l. még -szar
= körme C733
= kövére C992
= savó K1147
= szara? C327
= szarva B183, C733
= szarva füstje C668
= szőr K1110
= szőrének füstje C668
= teje A146, 153, 269, 755, B140, 233, C121, 357, 371, 697, 710, 1090, 1278, D32, 354, 361, E21, G211, 260, 264, H240, I50, 180, 295, K851, 1070, 1298, N44, 75, O219
= =, forralt I185
= bak faggya G185
= bak húgya K98
= fej bőröstől szőröstől E86
= hólyag A107
kecskerágófa A670, C1359, D290
= bimbója L60
= gyümölcse B171
= leve D290
= levele K607, 1377
kecskeszakáll fű C1448
kecskeszar C660, 665, 724, 746, 864, O108, l. még kecske ganéja
kecskeszarv K1110
=, új E42
kecskeszarvú fű K168, 172
kedd B126, G150
kegyelem K491
kegyó l. kígyó
keh (köh) B15, 96, G133, H145–153, 193–195, 381–383, 442, K199, 1324
=, folyó A314
=, régi H309
=, száraz F238, G215, H154–155, 271–273, 277–280, 310, 377, 450
kehes (köhes) B74, H152, 310–311, 339, 381, 390, 410
= ló C1561, 1577 l. még ló
kék ibolya l. ibolya
kék liliom l. liliom
kék papiros l. papiros
kék posztó l. posztó
kék szín O94
kék szín (kétség) K491
kék vagyon az mellében I325
kék viola virága l. viola
kékkáposzta l. káposzta
kék víz l. víz
kékkő (kikkű) D75, H366, K993, 994

kel ‚kelés, daganat' B134, D278, G123, L20, 92, N59, 157
= ‚keletkezik' F28, 54, 92, 96
= (felkil, meg-, nem =)
= mellében ‚kelés' C1327
kelés (kelis) A235–236, 686, C137, 506–507, 1080, 1082, H85, J32, K421, 334, 1290, L88, O132, 183 l. még kelevény
= asszony mellében I171–172
= érlelése O164
= fakasztása K1231
= fülben D2
=, belől való K687
=, halálra való I274
=, mérges (= halis) J32
=, rothadt O279
=, rút O279
=, tüdőben I278
kelevény A719, B64, 176, 228–229, C7–8, 13, 231–232, 256–257, 391–392, 552, 602, 627, 1187, 1251–1252, 1276, 1278, 1325–1326, D248, F28, 139–140, G122–123, H85, 392, I98, 118, 124, 218, 391, K1175–1176, 1202, 1228, 1322, O245
= csecsen megkeményedik K1175
= csecsen tüzesedik K1175
= ereszkedik C1252–1253
= fakasztása C7
= fül mellett K1300
= lovon C1549
= megkövesedik K1175
= mellben C13, O256
= mérge O261
= nyelv alatt C1263
= osztás ‚oszlás' C482
=, belől való K688
=, gonosz A227, 391, 667, D191
=, halálos K1180
=, halálra való C183, F87
=, halálravaló N131
=, kemény C11, F139–140
=, mérges D141, K1060
=, pestis K142
=, pokol D279
=, tüdő F88
= tüzes K364
kelevényes viszketeg L146
kelis l. kelés
kemence A2, 47, 130, 248, 415, 600, B18, 158, 162, C355, 421, 1013, 1508, D9, 194, 228, E76, F228, G51, 210, H70, 278, 424, I33, 42, 112, 137, J13, K197, 798, 892, 1048, 1415, N12, O5–7, 208, 244
= háta K1145
= szája, sütő B95
= szanatja ‚?' A420
= teteje K112
=, hév, hő K226, 891, L13
=, meleg F4, I334, O45
=, ó H411
=, sütő A642, D321, K253
kémény I203
kemény zöld ír l. ír
keményedik (meg-)
keményen süt ‚nagyon meg-, pl. tojást'
keményít (meg-)
keményítő K40, 308, 590, 1351
ken (azzal =, be-, meg-, reá-, vele =)
kén (sulfur) A251
kender A17, 612, H117
= levele, vad K1326
= levele vize, zöld K1327
= levele, zöld K1327
= levelestül, vad A661
= magvastul, vad A661
= olaja A625
= polyvája K1416
= vize, vad O53
=, nyers C245
=, réti K168
=, vad A669, C327, 1245, D154, 167, K1326, 1417, N108
= csepű (-csöp) A86, H48
= fonal, nyers F236
= mag A9, 313, 447, 452, 625, 628, 680, B24, 36, C47, 72, 299, 349, 459, 1186, 1283, D40, 295, 299, 314, F5, H38, 57, 155, 221, I71, 92, K115, 387, 389, 974, 996, 999, 1026, 1220, L149, N83, O267
= mag olaja I162, 229, 437, K853, N84
= mag polyvája A9
= mag sufa I365
= mag, nyers A449
= szem H211
= szösz (-szüsz) A285, H24, 30, 144, 219, K527
kenderas (zöld bogaracska) H114
kendő A198, K773
keneget (el-)
kenegetés K30
kenés K1368
= ‚kenet' H344
kéneső (kineső) ‚higany' A21, 645, C39, 134, 292, 490, 495, 1221, 1293, 1295, 1323, 1454, D35, 46, 79, 112, 182, 219, 317, 320, G209, H145, 196, I16, K292, 328, 994, 1018, 1036, 1426, L99, M1, N192–193, P15
=, büdös C1154
=, eleven (= kineső) A376, 399, 480, 590, B46, C54, 227, 301, 308, 477, 1155, 1178, 1314, D264, F132, 232, H273, 398, K1051, N148, 182, O51, 186, 221–222
kenet ‚gyógyír' A158, 658, C125, 224, 409, E30, 32, 50, 89, I144, K88, 161, 853, 896, 1046, 1199 l. még ír
=, lágy K853
kénkő (kenkü, kinkő, kinkű) A29, 202, 315, 382, 684, B76, C59, 125, 231, 260, 262, 282, 334, 382, 405, 538, 647, 1107, 1187, 1201, 1221, 1302, 1444, 1524, 1550, 1553, D54, 60, 273, 317, 342, 345, 367, 380, E57, F16, 42, H24, 59–60, 63, 69, 77, 79, 200, 229, 311, 339, 344–345, 392, 400,

I83, 127, 164, 204, K938, 1036, 1409, 1426, L148, M31, 68, N30, 71, 85, 192, 230
= füsti, eleven O171
= füstje C669
=, büdös H115
=, sárga E28
=, törött C1115
=, zöld E29
kénköves gyökér K171
kenő ‚kenet' K375, 425, 1335 l. még kenet, ír
= emplastrom l. emplastrom
= ír l. ír
=, híg K604
kenőcs A158, B152, 191, H234
kenőszerszám C105
kenyér A51, 104, 210, 278, 302, 408, 600, 737, B130, 223, C51, 243, 395, 433, 450, 955, 1033, 1093, 1126, 1128, 1183, 1250, 1280, 1348, 1521, D47, 55, 234, 250, 284, 296, E28, 57 F8, 225, 252, G28, 37, 104, 106, 155, 161, H42, 288, 327, I42, 112, 262, 292, 340, 425, K33, 70, 728, 1048, 1195, L11, N216, O5–6, 59, 112
= alatt G7, K898
= bele C719, 1407, 1507, O56
= bele, fehér C972
= bele, rozs G26
= falat I425
= feneke C229
= módjára C1565
= pirítás K343
= sütés K522
= szelet C443, 1128, 1183, I310, 340, 405, O181
=, árpa G23
=, aszú A634
=, borban ázott C967, O71
=, égett boros pirítós K265
=, fehér A219, C955, O59
=, igaz áldott F195
=, leves I88
=, mártott E77
=, meleg C780, 1013, L13, N12
=, pirítós K459
=, pirított (parotott =) B77, C34, 433, 512, 619, 1047, D47, 311, 322, F56, G161, I196, K187, 713, 735, L59, 121
=, pirított boros I120
=, rozs A263, G26, H174, K497, O216 l. még rozs
=, sült búza C580
=, tészta A600
= bél A303, 463, 665, 768, B212, F227, 241, K253, 289
= bél, fehér J32, K240, 595
= bél, mézes K278
= haj A7, 217, 240, 271, 279, 297, 347, 660, B115, C1162, D27, 69, G170, H278, 367, 445, N41, 103, 143, 229
= haj alatt (kinyér = ‚-héj) A61, 63, 65, 74, 89, 111, 207, 269, 305, 362, 397, 406, 409, 411, 433, 464, 473, 528, 545, 548, 584, 688, 704, 713, 717, 734, 768, B119, 122, 166, 170, 198, C40, 42, 81, 106, 182, 208, 237, 242, 257, 367, 397, 403, 410, 442, 447, 456, 485, 513, 1165, 1189, 1294, 1297, 1324, 1331, 1351, 1423, 1486, D13, 18, 61, 163–164, 205, 267, 275, 293, 301, 322, 334, 367, 375, E2, 5, 8, F20, 25, 53, 100, 146, 151, G12, 65, 87, 217, 220, 228, 252, I19, 27, 39, 47, 94, 101, 130, 150, 154, 170, 188, 287, 290, 308, 340, 349, 400, H268, 427, J16–17, K71, 97, 101, 150, 330, 407, 494, 613, 616, 673, 882, 919, 943, 976, 989, 1037, 1092, 1125, 1126, 1233, L100–101, 135, M24, N180, 76, 118, 213, P12
= haj, égett A370, C298, 1285
= héj l. kenyérhaj
= nyi tészta B18
= sütés O244
= tészta D321, H337, 342, 416, I42, O6
= virág I226, 395
kenyeret pirít K510, 1149, 1246
= süt K70
= szakaszt O5
kép ‚arc' F176
kepül (meg-, össze-)
kér (= benne, el-)
kérd ‚kérdez'
kerda fű (?) H344
kerekít (ki-) ‚kiváj kenyeret'
= (ki-, meg-)
kereklevelű = kapotnyak l. kapotnyak
= kapotnyakfű l. kapotnyakfű
= útifű l. útifű
kerekut ‚kerekít'
keres (fel-, meg-)
keres (meg-) ‚végy'
kereszt B164, H42, I200
keresztcsont (körestcsont) C1559, G105, H106, I54, 89, 227
= (keresztkonyt?) H236, 430
= fájdalma K1304, N161
=, nagy I128
keresztelkedik (meg-) B92, 129
Keresztelő Szent János B92
keresztény ember E213 p.
keresztet vet F164, H275
keresztfa B129, I55
keresztforma szabású ér B70
keresztfű K168, 172, 181
= (soktérdű fű) K128
keresztető ‚tr., keresztcsont' B107
keresztféltető ‚tr., keresztcsont' I50
keresztül szegez B216
kerget
kérő A210, C221, 260–261, 1201, D229, 292, 344, K553, 920, 984, N230
= t csinál C51, 67, 1304, 1407
kert A3, B156, 234, C1168, F156, 163, 189, 192, G188

= (?) G141
kertbéli szömörcsökszabású fű l. szömörcsökszabású fű
kertbelitráng C83 l. még kígyótrang
kerti sárga liliom l. liliom
kerti tök l. tök
kerül (meg-)
kés (kis) A81, 280, 754, B161, C1163, 1559, G11, 45, 59, 69, 134, H20, 164, 275, M86
=, éles C1550, H93
=, életlen G27
=, fa D144
keselyűfű K168
késértett dolog ‚próbált'
keserű gyökér K168
keserűfű H39, K68
= leve K68, 1399
= levele A288, H39
keserűség A376, I130
késhegy B70, 118, 132, 229, E33, 61, F4, I137, 438
= nyi (késhegyen, késhegyin) ‚me' G53, 163, 198, 259, I43, 144, 261, K509, 801, 857, 1120
keszeg ‚fn' F111
=, friss F110
készít (elő-)
keszkenő A306, 477, 739, C450, 621, F84, I425, K121, O172
= vége (= vigi) F222
keszőce N47
keszt ‚test?' H202–203
készül (meg-)
kétség K491
kéván (nem =) ‚kíván'
kéve H114
kever (bele-, benne el-, egyben =, együvé =, el-, fel-, köziben =, meg-, öszve-)
keverget
keverőfa L27
keverten kever ‚keverget'
kevesebbít (meg-)
kevesít
kéz (kezi) A7, 39, 158, 314, 473, 599, 681, 700, B23, 107, 129, 153, 216, C103, 241, 451, 461, 526, 575–576, 641, 801, 1010, 1157, 1182, 1442, 1581, D212, 220, 368, E153–154, F106, 112, 117, 176, 186, 210, 214, G62, 129, 174, 230, I56, 110, 211, 233, 236, K192, 388, 714, 1109, 1140, 1390, L108, M5, 15, 28, 93, N20, 34, 206, O75, 156, 234, 244, 277
= ere, bal (salvatella) C592
= karja, bal C582
= karja, jobb C596
= megszegése A239
= menyülése A466
= ne fázzon K1381
= reszketése A523, K1408
= zsugorodottsága K234
=, bal C558, 594, 607, G59
=, dagadt I146
=, elesett K72, 88
=, elesni akaró K469
=, elszáradt K231
=, fokadékos K1422
=, hájas F186
=, hidegvette K99, 404
=, jobb C594, 606, 674, F62, I206
=, két K41
=, koszon K1422
=, lcesett P33
=, megmarjult I147
=, megütött I147
=, mezítelen C1190
=, reszketeges K1194
=, reszkető I110
=, rühes K1422
=, törött I146
=, zsíros F186
=, zsugorodott K972, 1237
keze elesett E49, K1257
= elesik H218, K8, 808, 1151–1252
= feje N121
= fejényi ‚me' A425
= felzsugorodik K980, 1368
= helyén C1493
= kimenyül C1204
= között C245, 430
= megrühesül C1007
= összezsugorodik C1186
= törik K1205
kézen áll B200
kézi kar l. kar
kézreszketés C629, 1257, 1525
kezd
kezdődik (elközdődik)
kiált (fel-)
kiáltást elhagy I175
kiáltoz
kielégülni (nem képes =) O128
kígyó van vkiben ‚emberben' A398–399, 479–480, 749, C180–181, 199, 462, 485, 1118, 1157–1158, 1220, 1260, 1430–1432, D146, 153, 198, 212, 288, F155, I292, 404, K345, 745, 1051, L74–75, M96, N143–146, O172, 265
= (serpens, kégyó) ‚állat' A562, C1266, 1280, D285, F83, 126, 131, 236, G137, I269, K158, N159, 205
= bőre K948, 997
= csontja K248, 1087
= feje F198, K248, N205
= fullánkja F243–244
= haj ‚kígyóbőr?' C402
= hája K48, N88, 205, O207
= haja ‚levedlett bőre' F197
= hája, nagy K48
= héja ‚-bőre' C439, 1234
= külső héja H199
= megcsíp C1280
= szeme N159

=, füsti K1230
=, mérges parlagi O172
= bőr C747, 1068, 1100, 1233, 1537, E135, K158, 1144
= csípés G137, H156–158
= fű K396 l. még kígyótráng
kígyófű gyökere (kégyófű =) K67, 153
kígyóhagyma A259, 416, 595, C148, 181, F155, G243, K1066 l. még hagyma
= fehér virága A575
= fehér virága vize L87
= veres virága A675
= feje vize K521
= virága vize K521
= vize A675, K521, L143
kígyóharapás C245, 1097, G138, K1228, 1230, 1307, O250
= marás (kígyó megmar) A483, 628, 506, 542, 561, C47, 196, 245, 526, 1096, 1099, 1180, 1259, 1278, D111, 198, 286, 288, I108, K118, 153, 248–249, 1007, 1420–1421, N82–83, O172–173, 261–262, 265, 267, P30
= marás helye C1180
= nyelvű fű K1181
= tárkony D101
kígyótráng (kegyotrang) C83, 90, D198, I290, K168
= (sepentaria, sárkánygyökér, kígyófű) K128, O265
= (sülyfű, fordulo olim) A172, 240, 299, 367
= fű N89
= gyökere A172
= gyökerestül C50
= levele A172
= levestül C50
kik ‚kék'
kikelet F122, 157, 159, 178, 181, 186, G189, K65, O240
kikelet ‚ih' C1166
kikerics (kükörcs) C1337
= gyökere (kukurcs =) B154
= szárastól, sárga C1415
= virágostól, sárga C1415
=, sárga aszú C1415
=, sárga nyers C1415
kikircsfű virága, szederjes homokon kelő O3
kikkő l. kékkő
kikürcs l. kikerics
kimerülés G169
kín E133, K801, 807
=, nem halálos K340
kineső l. kéneső
kinkü l. kénkő
kínlódik
kínos rész K826, 1169
kínoz (ne=)
kínzódik
kinyér l. kenyér
királyasszony káposztája l. káposzta
királyíre (-íra) C256, G84
királynéasszony békája l. béka
királynéasszony káposztája l. káposzta
királypor K1043
királyszín (méltóság) K491
kirti K168
kis l. kés
Kisasszony böjt K34
Kisasszony hava K129, 1415
Kisasszony napjai között K196
kisgyermek G92, K514 l. még gyermek
= alótlansága K262
= feje kiomlása K259–260
= forrósága K1334–1337
Kismarton ‚város' E214 p.
Kismartoni porkoláb B118
kisujj első íze ‚me' K391
kiszit (meg-) ‚készít'
kíván (meg-)
kívánságot indít G86
kláris (claris) ‚gyöngy' A188, 712, C236
= olvasó C805
= olvasószem C804, 815, 1020
= ‚fehér ‚gyöngy' I257
=, kis (kaláris) D72
=, veres (vörös claris) A311, I257, 361, 441–442, M107, N174
= gyöngy C1499
kóc G45, O37
kockaforma F17
kocsi tengelye H139
kocsor töve K938
kocsord, édes gyökerű K169
kokaslábfű (senetiae) K128
kolbász C836
= nyi ‚me' A524
koldus pálcája F119–120
kolera (cholera, colera) A754–755, D379, O94
=, fekete A557
koliandrum füve (coliandrum =) C159
koliandrum magva C159
kólika (colica, kólyika) A378, 388, 680, B140, 142, 148, 171, 219, 224, 226, 231–232, C239–240, 1363, D322, 368, E17, 101–102, F57, G33–34, I198, 201, K330, 343, 361, 798–811, 1227, 1252, 1344, L70, M10, P33
kólikás D352
kólikásul (meg-) A733
kollancs l. kullancs
kolo (?) B52
kolocér H114
kolomáz F201
kólyika l. kólika
Komjáthi Kovács Gáspár A2
komló C1200, E140, H349, K42, 1057, M44, 54, O218
= jövése K65
= leve, sere A454
= levele, sere A454
= pora, sere A454
= tövestül, sere A454
= vesszeje G141

= virága A774
=, aszú K596
=, sere (sánta =) A454
komor kedvű természetű K486
konkoly B111, 202, C725, 1439, G24, 131, H277, 433, K960, 1189, M22
= gyökerestül B111
= leve C872
= levele K1189
= lisztje C1143
= magva K972, 1189
=, hamis K171, 1335
=, magzó K1369
=, virágzó K1369
konkolyos B111
konkolyos (nem =) F224
konyha B158
kopad (le-)
kopasz K997, 1398, O185
= ember C1190
= fő L155, M58
= fű ‚fej' I350 l. még fej
kopaszság A331, G132, I119, K296–307, 997
kopaszul (meg-) D352, F190–191, I385
kopik (el-)
kopik (el-) ‚kihull pl. szőr haj'
kopja G59, I55
koponya, ember I403
koponyája, megölt ember feje C1434
kopotnyak l. kapotnyak
kopotnyik (kapotnyak?) F4
koppad (el-)
kór A243
korallus kő E154
koralusz C1292
korbács F243–244
kord szipród (?) H438
korec ‚me'? J5
koriandrom (sobrak bors) C936
kóró C853, F185, I155
= gyökerestül I155
korom, fényes K675
korom, szitált H313
korong A303
korosként rajta tart C202
korpa A314, 343, B43, 51, C527, 707, 1354, 1412, D73, 341, G114, H48, 184, 201, 253, 263, 350, 416, I70, K839, 1114
= cibre K1266–1267
= keszölce A630, 746
=, ecetes H244, 335, K597
=, közönséges K852
=, tiszta búza C1387
= víz H257
kórság A20, 274–277, 317, 332, 356–357, 465, 614, 732, 740–743, 757, B206, C5, 55, 152–153, 166, 277–278, 434, 570, 629, 795–810, 1243–1244, 1267, 1393–1394, 1414, 1434, 1453, 1488, D32, 115, 276, E9, 14, 16, F38, I58, 121, 240, 326, 354, K169, 390, 427, 885–895, 1119–1120, 1305, L103, O202–205, 248, 261, 271, 277, 280–281, 288, P21, 32 l. még nehézség
= elüti C166
=, aszú C191, 448, 992–997, K470, 995, 1245
=, elesett C80
=, nagy E12, 16, K884
=, száraz C1281, K470
=, tüzes (Szent Antal tüze) C1261
kórságos A465, C800, K58, 89, 889, 1188
= ember C797
= ember szája C1488
=, aszú K1235
kórságtól felszabadult K887
korsó D117, I240, N24, 129, O274
korsócska, mázos M93
korty A104, E75, O147
kos K1415 l. még bárány
= epéje G201, 206
= faggya O127
= foga N183
kosár F118
koslat
kóstol
kosz ‚fejen'; betegségnév C498, 747, 1537, D151, I389, K169, 308–310, 342, 351, 937–939, 1294, 1295, 1299, 1312, 1328, N86
koszorú A636
=, fokhagyma H383
koszos ‚fejen' C742, 1533–1544
= ember M62
= fő M59–60, N84–86
koszosodik
koszvar A692, C1309
kotor (el-, ki-)
kotang l. katáng
kovács G41, H101, 360, 422, K925
= szar A603, D43
= kő, hév K239, 741, 903
kovász I384, 433, 451–452, J20, 33, K10, 16, 70, 79–81, 102, 112, 403, 1371, O17
= vajjal I384, 391
=, égett boros K1132
=, ó E147
=, savanyú K15, 18, 283, 288, 291, 453, 504, 544, 707, 771, 1078, 1103, 1254, P23
kő ‚konkr' B185, K1029, P32–33
= (kű) ‚emberben' A64, 165, 185–189, 359, 408, 572–573, 667, 700, 708–709, 723, 734, C45, 68, 80, 109–110, 124, 129, 149, 164, 197, 210, 268, 393, 474, 578, 628, 631, 823–839, 1481–1487, D3, 11, 66, 74, 95, 160, 267–268, 277, 337–338, 352, 394, E15, 103–104, F93, G2, 86, 119–121, I107, 282, 286–289, 359, L41, 57, 59, 74, 95, M7, 17, 30, 97, N138, O141–147, 248, 251, 255, 285–286
= banka fészkében A683
= eszterág fészkében C45, 474, 1484
= galambmonyban D384

= moha E83
=, alabástrom K119
=, apró K115
=, ebmarta C736
=, éles G24
=, fehér K1401
=, harminckét esztendei D160
=, hév K389
=, hideg C923, N162
=, lapos C1442
=, magnita D126
=, meleg E65
=, mennyekből leesett F63
=, merő A425
=, ó D372
=, tüzes K70, 115
=, ugatos D356
=, veres A239, 598, 700, K980, 1401
=, vesék között F87
=, vörös C407
kőasszonyember B94
kőasztal B94
ködök l. köldök
kőfal A588, B134–135
kőgyermek B94
köh l. keh
köhög (kehög, köhek) B86, H206, 271, 403, 441–443, 445
köhögés A509, 516
kőkar B94
kökény P24
= gyermekdedkorban C514
= virága I334
= virága vize C1500, I334
kökényfa gyökere (küheny =) J29
= gyökere haja K601, 1207
= moha A39, 362, C295, 1386, K275, 550, 863, 871, 1003, M28, O85
= tövise K1003
kökénytövis gyökere C1199
= gyökere héja C 1199
= gyapja (kükin = =) L122
= moha O242
= virága O242
kökörcsin (kükürcsin) I389
= vize D329
köldök (ködök, umbilicus) A15, 142, 358, 453, 495, 733, 760–761, B137–138, 141, C150, 229, 240, 686–687, 691, 696, 700, 730, 1438, D47, 251, 324, E9–10, 36, 68, 89, 101, 138, 145, 150, F7, 51, G126, I55, 116, 123, 128–129, 132, 153, 324, 411, 421, 454, K95, 274, 370, 468, 724, 751, 753, 809, 1143, 1145, 1270, 1419, L77, N120, O179, 195, 216, P17
= kidagad K11
= kikelése K274
= körül K158
= tája K94, 760, 1143
=, elmetszett C819
=, gyermek I411
=, tüzes K275
= csömör E10, I421, 454, 459
= fájás C1469, I300, 380, P32
köldökfű I386, K478, 484
= gyökerestül K484
= levelestül K484
= virágostul K484
= vize K484
köles A87, 177, 212, 339, C1416, H21, 297, K512, 803, 839, 1114
= gyökere I31
= szár (?) E67
=, fehér D268, I440
=, madár D357
=, törött C877
= kása K842
költ (fel-)
költ (ki-) ‚pl. tojást'
kömecel (meg-) B10
kömell B93
kömény (kömin, cuminum) A62, 182, 659, 671, 676, 678, 714, C76, 216, 359, 419, 601, 812, 846, 1154, 1266, D101, 392, E66, 98, 109, F41, G197, H132, I375, 445, K72, 168, 469, 506, 541, 763, 1131, 1149, 1151, 1217, L91, O11, 21, 27, 33, 35, 268
= gyökere (= gyükere, kemeny-, radicis feniculi) A33, 41, 148, 708, 722, C969, 1266, 1328, 1375, D135, 145, F27, 46, G119, I176, 415, K812, 941, 1009, L99, M27, O41, 73, P13
= gyökere pora, disznó K427
= gyökere succusa, disznó K427
= gyökere, disznó K427
= gyökere vize C1266, K864, O52
= gyökerestül K111
= gyökerestül levelestül C1339
= kórója I343
= leve O48
= levele A708, K282, O33
= levelestül K111
= olaja E50
= olaja, mezei I411
= szára, mezei I411
= töve D157, K736
= töve vize M102
= virága K854
= vize A659, C192, 290, 438, 964, 1329, 1364, 1371, D34, 39, 41, 45, 67, 108, 142, I250, 267, 343, K498, 524, 543, 545, 549, 1362, M64, N80, O24, 36, 39, 48, 53, 55, 57, 69, 89–90, 177–178, 268
=, bécsi E68 K1217
=, erdei vad K128, 171, 181
=, éretlen O40
=, kis I374
=, lengyel C306
=, mézes I408
=, nyers I343
=, olasz (olosz =) K168
=, szelíd G20
=, új K649

=, vad G20, O27
=, vízi F81
= fű A483, 734
köménymag A766, C624, 1025, 1474, F31, G124, I251, K122, 127, 462, 510, 575, 646, 647, 669, 674, 709, 855, 1064, 1208, L153, O22, 33
= olaja I132
= törve L28
= vize C1266
=, aprón tört K852, 873
=, vad K1149
kényolaj, mezei I411
kömin l. kömény
könkely (?) H167
könnyebbedik (meg-)
könnyebbét (meg-) ‚megkönnyebbít, enyhít'
könnyebbít (meg-) ‚pl. fájdalmat'
könnyebbül (meg-, meg nem =)
könnyezés A33, 567, C226
könnyezik, nem O40
könnyfű C52
könnyhullatás O286
könyök K162, M15, N206
könyörül
könyv K62, 124, O260
könyvecske E213 p.
könyvez ‚könnyezik' O82, 86
könyvezés ‚könnyezés' O52, 248
könyvezik, szeme N55
kőolaj I284, K88, 149, 1118
köpöly E68, K176, N232
=, száraz K467, 809, 840
köpölyözés K44
köpölyt vet E68
köppöl ‚köpöly'
köpü szája G158
kőrisfa K1374 l. még kőrösfa
= ága hegye tęteje levelestől K1294
= bogara G37
= férge K959, 1024, 1367
= haja K351, 1051, 1295
= hamva K847
= levele K1051
= sava K843
=, nyers K574
kőrisféreg K544, 1103
= feje K544, 1103
= lába K544, 1103
körmöt nevel B19
kőről ital D95
kőről víz D66
köröm A210, 218, 488, B1, 19, 22, 91, C42, 444, 486, 1476, G26, 98, 236, H20, 22–24, 119, 127–144, 234, 257, 294–295, 298, 358–362, 391, 397, 399, 409, 421–422, 437–438, K41, 68, 214, 626, 1093, 1121, 1127, 1260, L85, 145, N121, O213
= (korom?) D229
= nem nő B19
= ló lába elején G248
= meghasadása H131
= nyavalyája H127–130
=, fehér B1
=, fekete B1
=, hiúz B10
=, jávor E112
=, porhanyó B1, G185
=, porhanyós H296
=, száraz G185
=, szívós H296
=, temérdek B1
=, töredező H296
=, új C1277
=, utolsó láb B31
= ház B33, H143, 336–337
= méreg I384, K1258
kőrontó K98, 880
= orvosság K862
= fű C830, 1050, K171
kőrös bogár I316 l. még kőris
kőrös féreg I317
kőrösfa H114
= ága B136
= belső héja A704
= bogár G37
= féreg I97, L90
= haja L81
= hamva I114
= héja (kőris =) A226, 398, 479, 704, C462, D133, 146, 390, G12, N198
= levele A398, 479, 690, C462, D146
= magva D146
= vize B44, C1340, F231, H65
=, aszú B44
körte l. körtvély
körtvély ‚körte' I232, K419
= levele D72
= levele, kerti K332
= levele, vad K332
= lictárium, muskotály I232
= magva K419
= magva helye K419
Körtvélyesi Bálint (= Valent) B157–158
körtvélyfa – belső héja H162
= gyöngye C1497, K1144
= levele K150, 407, 715
kősó (kűsó) C353, F75, G24, H321–322, 340, 364, I131, 246, K137, 1415
=, fekete A599
=, törött C1583
köszvény A21–23, 26, 158, 462, 555, 566, 570, 582, 601, 669, 706, 720, B126, 152, 154, C66–67, 75–79, 189, 219, 293, 301, 409, 572, 600, 629, 638–652, 1119, 1146, 1217, 1231, 1298, 1360, 1526–1527, D90, 112, 182, 253, E18, F91, 150, G127–129, 141, I125–126, 211, 278–279, 363, 398, K122, 124, 128, 146, 173, 193, 200, 384, 495, 744, 813–840, 1127, 1210, 1327, 1408, N87–88, O206–208, 268–269, 280
= fájdalma K122, 146, 339, M46
= kézen I211

= lábon C5, 351, I211
=, hév C1273–1274, 1277
=, hideg B152
=, száraz A24, 416, C186, 196, 1420–1421, D152, F83, I108, 269, O250, 285
köszvényes C186, 219, 501, 528, 639, 1293, 1526, K818, 837, 1251
= ember K1169
= hely I125
köszvényfű K838
köszvényhagyma B154
köszvényseb D266
köt (be-, fel-, keresztül =, meg-, öszve-, reá-, vele =)
kötél (kutil) H259
=, akasztott ember F193
=, hárs (?) H414
kötés ‚fn' A4, 7, 232, 445, B21, 197, 1447, E9, H121, 372, 427, I50, 125, 129, 146–147, 155, 418, 434, K964, 1063, O111
=, harmad D269, M59
kötő ‚sérvkötő' K354
kötöz (be-, vmivel) kövecs C774
kövecske C1435, I212, K104
kövér ‚háj, zsír' C532, 735, 1421 l. még háj, zsír
köver (össze-) ‚összekever'
kövérfű I228–229
követ morzsál K876
követront C621, I282, K343, 364, 876, 1282, 1297, O248, 251, 255, 285–286
kövi hal l. hal
közfagyal l. fagyal
közolaj H67, 73, 247 l. még olaj
=, tiszta E71
közösül A534, K134
krajcár ára ‚me' H114, 195
kréta (creta) C478–479, 506, 693
=, fehér (= gréta) A759, B144, D277, G121, 156, J21–22
=, új K755
=, veres A599
krispán levél l. grispán
kristály módra C270
kristályom C1423
kristályüveg l. üveg
kristély (klyster) D394, K906, P33
kristélyozás D70
kristeriom C322, 1354
Krisztus B176, 216, K491
kucorodik (reá-)
kukuros l. kikerics
kullag ‚i, kullog'
kulcs C1172
kullancs (kollancs) K1380
kúra O111
kút vize, ásott A717
kútból invit fű (? hárbál) H56
kutil l. kötél
kutya A653, F171, I57
= epéje I58
= harapása, veszett A506 l. ebharapás
= marása K666
= marása, veszett A542
=, nöstény I58
=, veszett B187
= cseresznye középső héja K112
= csillag K56
= fa külső haja K1346
= kölyök A332
= kölyök epéje A332
= kölyök, apró K804, 831
kű l. kő
kükin l. kökény
kükörcs l. kikerics
kükörcs, sárga K168
kükürcsin l. kökörcsin
küld (el-)
kürtő K1340
kűsó l. kősó
küszöb G52, K390
=, szoba C1168
küt (föl-) ‚fölköt'
kymfa olaja D298

láb A7, 9, 133, 158, 232, 264–265, 442, 593, 599, 756, C6, 47, 451, 526, 577–578, 617, 641, 647, 1163, 1369, 1433, 1468, D212, 221, E27, 131, F106, 150, 213, G63, 103, 222, I7, 89, 91, 146, 211, 236, 322, 400, J15, K44, 192, 763, 969, 974, 1029, 1102, 1109, 1205, 1379, L47, M5, 14–15, 47, 93, N20, 36, 169, 210, O227, 262, 277
= fájdalma (fájó =) C352, 374, 569 l. még szár
= fáradtsága C1433
= hidegvevés C317–318
= ina H130–131
= kicsiny ujja C579
= megszegése A239
= megveszése hidegtől G103, L47
= ne fázzon K1381
= összezsugorodik C1186
= sebessége A439
= sértése A351
= ujja K823
= varassága (= varasodik) A57, 321
= zsugorodottsága K234
=, bal C1571
=, dagadt (dagadott, dagadozott) A168, 556, B50, 76, C187, I146, K969, M47
=, elesett K72, K88
=, elesni akaró K469
=, első (elő =) B23, 31, 70
=, elszáradt K231
=, erőtelen K22
=, fájdalmas H419
=, fakadozó C1216
=, fakadozott D12, 97
=, felfuvalkodott A658, 661
=, hátulsó H10–11
=, hideg M47
=, hidegvette K404, 99

=, hólyagos C1573
=, jobb C1571, F189 199, 213
=, kék M47
=, köszvényes D231, F150
=, ló B22, 31–33, 45–46, 50–52, 56–78, 84, 99–100, 152, C1560, 1562, 1564, 1575, 1581, 1583, 1586–1589, D62, F229–230, 257, H7, 20, 48, 84–85, 115–116, 119, 123, 178, 222, 253–254, 258, 263, 284, 286, 297, 316, 333–338, 349, 360, 368, 387–388, 391, 395, 397–399, 406, 408, 419, 424, 426–427, 439, 444 l. még ló
=, megmarjult I147
=, megütött I147
=, négy B13, 54, 105
=, orbáncos K212
=, régi sebes L9
=, régi túros A449, D304, L52, 145
=, rühes H340
=, sántító H114
=, sebes L24
=, száras B1
=, tetves H400, 429
=, törött I147, K45
=, túros A183, 183, 366, 396, C203, 291, 299, 441, 488, 496, 508, 537, 1147, 1227–1228, 1282–1283, 1290, 1402–1403, 1419, D225, 249, F132, K967, 989, 1020, L26, 30, M125, N169, 171, O227–228
=, túros sebes K39
=, új túros D51
=, utolsó B31, H414
=, utolsó ‚hátsó' C1581
=, varas L150
=, zsugorodott K972, 1237
= a dagad G236, K1025, 1102
= elesett E49, K1257
= elesik K8, 808, 1151, 1252
= felzsugorodik K980, 1368
= helye a földön C1493
= kisujja N140
= köze K7, 927, 993
= szára fáj I91
= törik K1205
= ujja, bal G230
= ujja, jobb G230
lábából ér jár ki B73
= i dagadoznak viselősnek E131–132
= at fájlal D283
= hideg megveszi C107–108, 375, K950
= hideg megvette K1011
= kérő általjár C259
= vér folyja meg C259
= baj B71
= beli szövetből B152
= dagadás C374, 657, 1306, 1368–1369, H113, O150
= fájás K50
= fejen át C579
= fokadozás A221
= hegy C1163
= köszvény C632, 642
= menyülés A466, 606, 703
= mosófű M82
= nyom F189
= on béke H296
= hólyag B17
= lyuk K1055
= való erek C567, 569
= szár H312
= szegés D201
= törés C464, 1446
= ujj C492
= ujj, nagy C1476
= víz K763, 797, 1102
= zsír L17
laboda, vízi K373
lábbeli, szövet B152
lábbo (felül =) ‚úszkáló' C1421
labdafű C726
lacsnak fű H245
lágy hús K1175
lágya vkinek K266, 619, 1118, 1132–1133, 1145, 1334
lágyék (ladék) G148, F10
lágyít (meglagyet, meg-) ‚pl. fájdalmat, hurutot felold'
lágyító K282
lágyult (el-, meg-)
lakás F164
lakat A642, D385, K1385
= nyílás K1385
lakatos K1160
lakatot lehullat K129
lakhat
lakodalom C1256
lameum urtica (macskapóré) K25
lánc K1385
=, arany J11
= ot megold K129
landanemen D356
láng B95, I446
lángszín (tétovázó) K491
lankaszt (meg-)
lanuia bacha (laurea bacca?) D45
lány vizelete, rossz A41 l. még vizelet
lapát K1029
=, sütő B62
lapicska, bodzafából (borza fából) E62
lapis calamináris (= caliminaris, = claminárís, = kalamaris) C203, 1147, 1364, 1402, D45, 52, 99, 208, K1154, L42, 51–52, M112, 117, 124, O89
=, vörös N169
lapis claminárís l. lapis calamináris
lapis kalamináris l. lapis calamináris
lapít (el-)
lapocka B71, 113
lapocska ‚keverő' A143, G185, H114, 284, 320, 329, 344 l. még fa =
= kerületi C1582
=, kis I157
lapogat (el-, meg-)

laposít (el-, meg-)
lapotka, tiszta K539
lappad (meg-)
lappaszt (meg-)
lapu K168
= fű gyökere C842
= füve, édes C219
= gyökere C825, 1478, G119, I219
= =, acsa K837
= =, édes J30
= =, keserű A740, G209, K162, 360, 738, 889, 1169
= =, nagy B143, C501, K409, 986, 1056
= =, vörös C1009
= gyökerestül, öreg keserű I155
= haja, széles A301
= külső fele, tarka I339
= külső része, keserű F2
= leve, keserű A336
= =, marti K264
= =, édes (?) J29
= =, keserű A336, H192
= =, nagy B143
= =, széles O140
= magva, nagy K1191
= =, széles O140
= =, tarka G220
= töve, acsa K109
= =, fehér C528
= =, keserű A656, 740
= vize, keserű A20, C1489
= =, marti K264, 694, 1365
= =, nagy anya A359
= =, parti K1315
= =, széles C153
= =, tarka I339
=, acsa K128
=, agg C817
=, édes C219, K109, 128, 171, P16
=, hegyes K169
=, keserű A336, B143, G239, H192, K168, 179, 1033
=, marti K660, 1048
=, nagy B143, K128, 1191
=, öreg keserű I155
=, parti K168, 429, 939
=, tarka I325
= ja, Boldogasszony K168
lassít (meg-)
lassódik (meg-)
lásson, senki ne M30
lat (latt lot, lóth, lott) ‚me' A11, 258, 436, 581, 594, 717, B134, 147, C39, 62, 89, 96, 102, 113, 132–133, 156, 203, 206, 221, 224–226, 285, 291–293, 300, 307, 311, 313, 316, 335, 492, 495, 497–498, 508, 522–525, 531–532, 535–537, 539–540, 1140–1141, 1144–1145, 1147–1148, 1150, 1152–1153, 1223, 1227, 1229, 1239, 1248, 1284, 1291–1292, 1315, 1344, 1370, 1372–1373, 1402–1403, 1408–1411, 1442, 1445, 1454, 1582, D24, 28, 30, 35, 39, 45, 49, 52–53, 68, 87, 91–93, 99–102, 121, 125–126, 130, 150, 159, 168, 170, 172, 174, 176, 180, 182, 208, 213, 219, 225, 236, 242, 247, 249, 254, 260, 326–328, 332, 336, 345, 347–348, 351, 355, 399, E19, 33, 37, 50, 75–76, 104, G20, 113, 128, H71, 106, 115, 127, 213, 246, 280, 354, 402, 450, I139–140, 145, 226–227, 333, 395, 418, J10, 13, 21–22, 33, 37, K88, 142, 164, 516–517, 605–606, 611, 697, 853, 932, 941, 994, 1009, 1018, 1028, 1100, 1154, 1160, 1163, 1354, L1, 19, 27, 29–30, 40, 42, 51–54, 71–72, M8, 35, 38–41, 47, 111–112, 115–118, 125–126, 128–129, N24, 27, 67, 120, 134, 164, 169, 175, 191–193, 199, 210, O27, 51, 55, 57, 75, 90, 159
=, bécsi ‚me' B171
lát (hozzá-) ‚hozzákezd'
lát F123, 159, 164, 180, 222
= (meg-, ne lásson)
= (nem = jól) O25–26
= (senki ne lásson, nem =) D384
= (nem =) C485, 629, K188, 222, 239, G20, K135
látás A511,567, O27, 31–33
= élesítése O33, 35, 38, 47–48, 88
= fényesítése C544
= megnyitása C544
= megőrzése O36
= tisztasága O38
= visszanyerése O27
=, éles O38
=, gyenge O38
látat ‚megjelenés, külső' H1
láthat, nem M41
latjrál (meg-) B113
látszódik (ki nem =) O8
laurea bacca (aurea bacca, laurea baccha) A21, 255, C64, 89, 209, 239, 441, 496, 530–532, 1140, 1145, 1225, 1229, 1254, 1364, D52, 150, 182, 259, 338, L1, 15, 26, 39, M127, N130, 142
Laurea corona E213 p.
laureabakka l. laurea bacca
laurus olaja C1442, H114, I132, K88, N192 l. még babér olaja
laurusfa gyümölcse (babér) K49, 88
lavendula l. levendula
láz A119, 497, 510, P29 l. még hévség
= emelkedése A66, 497
=, hosszantartó A66
=, magas A512
=, mindennapos A519
lazariom, kék C438
lázas O1
lé, leve ‚főzet, leve vminek, gyógyszer' A27, 97, 129, 200, 327, 357, 362, 383, 452, 457–458, 509, 565, 628, 655, 680, 708, 714, 721–722, 744, 756, B79, 100, 143, 174, C47, 81, 219, 278, 291, 293, 295, 303, 324, 390–392, 422–423, 439, 446, 461,

470, 480, 527, 617, 760, 793, 816, 873, 957, 979, 992, 1015, 1099–1100, 1134, 1137, 1189, 1198, 1201, 1237, 1252, 1256–1257, 1276, 1359, 1367, 1451, 1474, 1513, 1561, D73, 202, 270, 302, 322, 373, 391, E2–3, 63, 66, 70, 90, 100, 138, 140–141, 156, F20, 22, 24, 31, 44, 101, 142, 149, G82, 144, 197, 239, 240, 242, H186, 412, 427, I6, 94, 96, 142–143, 161, 178, 201, 224, 227, 250, 254, 306, 338, 358, 373, 391, 393, 412, 427, 445, J8, 15–17, K16, 25, 37, 47, 50, 68, 74, 91–92, 100, 133, 149–150, 160, 182, 200, 206, 212, 227, 235, 256, 284, 287, 327, 329, 348, 357, 360, 381, 389, 396, 447, 481, 506, 508, 540, 542, 548, 562, 567, 571, 573, 606, 634, 671, 717, 718, 725, 747, 750, 778, 817, 839, 841, 848, 853–854, 866, 869–870, 904, 906, 925, 929, 990, 1001, 1007, 1042, 1046, 1057, 1073, 1079, 1083, 1105, 1118, 1134, 1148, 1166, 1172, 1190, 1216, 1232, 1237, 1294, 1315, 1343, 1369, 1372, 1375, 1393, 1399, 1403, L67, 89, 98, 106, M10, 24, 82, N132, P1
=, egyéb más (liv) J11
=, első ‚vminek leve' I1
=, fekete A130
=, kifacsart E49, 139
=, megsózott A505
=, olajos K226
=, sűrű K97
=, tiszta fehér M84
=, veres K769
leány A241, 645, C633, 1414, I150, 214, K46, N105
= rend C1414
=, ifjú K123
= a legyen ‚szülessen' C436, 1184
leányka, szűz C1168
lefekvés előtt A292
lefekvéskor D134, O2
legarium (?) N24
legény G78
=, ifjú K123
légy ‚fn' A602, B163, 199, C82, 341, 1180, 1187, D141, 281, F234, G224, H300, 373, I372, 383–384, 419, K306, 349, 1404, 1425, L111, O218–219, 260
= csípése G144
leh l. lehelés
lehel (be-)
lehelés O176
=, nehéz ‚lélegzet' C3, 378, 556, 559, 1275, 1280, K77
lehelet D229, O229
=, büdös C919
lel ‚pl. kórság leli'
lel (el-) ‚kitör vmi betegség rajta'
lélegzet D8, K715, O286 l. még lehelés
=, nehéz K1263
= lélegzet, nehezen K36
= et nehezen vesz C792, 794, 1143, H247
= et nem vehet O122
= vétel, nagy K83
lelket vesz ‚lélegzik' C793
lelki dolgok
len C1154
= füve, vad K1219
= magvastul, vad K1335
= pogácsa D201
= sonkolya H372
= virágostul, vad K1335
=, vad K169, 1186
= csepű (-csöp) A6, 37, B21, 35, 77, C31, 150, D222, F54, H116, 181, 224, 312, 337, 398, I158, 160, 182, 185, K274, 322, 354, 598, 823, N59, 69 l. még csepü
= gyolcs E39
lenlevelű fű D280, K169, M103, N117
= (linária, fagyökerű fű) K46
= gyökere K46, 1081
= sárga virága K921
= virágostul (linária) K853
lenmag A175, 235, B75, 202, C464, 535, 540, 720, 1291, 1409, 1560, D177, 248, 255, 314, 356, E118, F16, 106, G41, 110, 185, H284, 314, 391, I50, 52, 146, 164, 327, 412, K85, 238, 282, 291, 346, 388, 453–454, 624, 659, 688, 907, 979, 1047, 1224, 1316, L139, O164, P27
= lisztje C293, 983, 1398, L5, P27
= olaja A696, B231, C300, 1284, 1370, 1568, D30, 99, 312, E36, 50, 54, G18, 170, 235, H30, 59, 216, 431, I229, J23, 36, K71, 161, 279, 394, 853, 896, 1097, L140, M10, 111, N162
= olaja sarjával K292
= pogácsa C75, 1446, D297, K383, 536
= pora D259, N177
= porul M13, 19
= törve L139
=, törött D24, 87, I53
=, vad K972, 1058, 1186, 1219
lenolaj H122, K929
lenruha E4, K1052 l. még ruha
=, gyenge K823
lenszösz (-szüsz) B163, E68, H295, I190, 192, 251 l. még szösz
lenvászon B191, H128, O48 l. még vászon
lénája (lónak =) H319
lencse C201, 1548, E118, G256, H90, 214, 306, I1, 309, 406, 408, K277, 320, 355
= leve I309, 406
= második leve K714
= pora J36
=, égetett B26
=, vad K168
=, vízi I230
= mag, tejben főtt I50
= szemnyi ‚me' C1500, F38, I121
lengyel kömény l. kömény
lep (be-, el-)
lép ‚i'
lép ‚fn, tr' C1167, 1231, F91, I40–43, 52–

53, 124, 235, 278, 355, J37, K44, 1066, 1148, 1187, M73, N211 l. még állatok neveinél
= betegsége C630
= dagadása I42, K1077, 1148
= ere N211
= fájdalma C187, O255
= nagyságú A303
= nyavalyája K1067
=, dagadt I43
=, gyermek I42
=, hal I399
=, nyers C293
=, ökör M84
= e rothad K126
= et tisztít K1297
= fájás G140, I40–41, 52–53, K1210, N211
lepedő A776, B208, C180, 461, 1389, 1551, D365, G141, H79, 102, 107, K104, 899, 927, 933 1369
= alatt B120
=, boros E62
=, magvető B162
lependék, kicsiny F182
lepény, kerek P7
lépesméz A31, B21, M35 l. még méz
les (meg-)
Lesestian úr G128
Léva C1439
levél, levele vminek B225, H117, K55, 429, L57, 67, M92 l. még növényneveknél
=, fekete I11
levelecske I150
levelibéka l. béka
levendula C948, E49, 66, F24, G19, I96, 228, K168, N34, 97
= (spikinárd) K775
= leve A157
= virága (lavendula =) A627, I255, 395, J12
= virága (spikinárd) K770
= vize (lavendula =) A261, C386, 1301, 1477, D331, 367, G36, I129, 213, 418, O176
leves ‚fn' N193
=, vajas N193
levesticum (levestikom, levescikom, listicum) A13, C52, 1455, D101, 316, 365, E62, F14, G82, I227, K168, M83, N209, O259
= gyökér levele I74
= gyökere A182, B208, C76, 1119–1122, 1131, 1455, F14, 69, G207, I71, 73–74, 221, M15, N206, O259
= levele C451, 1121, 1452, F69, I221, 228
= levelestül A474
= levelestül gyökerestül C1455
= magva C21, D357
= töve A655, C492
= virága G115
= vize A20, 182, C1489, I104
levesül (meg-) ‚i'
levigrecom C324
libone olaj C1291
libra, libras ‚me' H246, M114–115 l. még font
lictárium l. lictárium
lictárium A754, B117, G259, I332, 393, N177
=, birsalma I394
=, bodzafa gyümölcse K59
=, meggy I231–232, 392
=, mint egy D118, L79
=, muskotály körtvély I232
=, nyers veres rózsa I140–141
=, szederjes viola I139
=, szilva I143
liggat (meglikat)
lik H21, 375 l. még lyuk
= ‚seb' C67
= golyóbistól C1304
=, kis N205
liktárium l. lictárium
liliom (lilium) C1276, 1399
= conualium virága A743
= foka, fehér A7
= gyökere C1276, 1293, 1389, D82, K961
= = olaja E49
= = leve, kék K1065
= =, fehér A227, C309, 1325, D35, E62, G82, I124, 434, K283, 291, 453, 564, 688, L5
= =, kék A457, 766, C255, 535, D332, F22, I77, 173, 332, K92, 674, 764, 1065, 1268, L153
= =, kerti sárga I374
= =, mezei kék K1213, 1216
= =, mezei sárga K1213, 1216
= =, sárga B191, C238
= =, vad C512
= =, vad fehér C512
= =, vad vörös C512
= leve, fehér M109
= levele C1276
= levele, fehér I230
= nyers töve, kék K766
= olaja C1142, E49
= olaja, fehér C276, 1409, I32, K932
= sárga széke, fehér K1196
= sárga virága, fehér D275, O250
= sárgája, fehér B192
= töve K669
= töve leve, kék K766, 844
= töve, fehér A279, 433, 776, B140, C54, 76, D178, K85, 565, 687, 873, 1196, N97
= töve, kék C340, 473, D134, K764, 844, N1
= töve, sárga M105
= virága C151
= virága közepe, fehér K1196
= virága sárgája, fehér A88
= virága, fehér A230, 482, C276, I395, L21
= virágában lévő sárga, fehér C734
= vize C938

= vize, fehér C196, I28, 108, 381, O250
=, fehér (fejér lilium) D70, F83, I269, O250
=, kék C1134
=, kerti sárga I374
=, sárga vízi K168
lilium l. liliom
linária K853 l. még lenlevelűfű
lip ‚lép'
liquericia E4
liquiricium B147
liquiritia N118
lisbor (?) H248
listicum (listiciom) K4, 157, 168, 1339
= gyökere K116, 162, 1089
= leve K157
= magva K435
= tövestül K511
liszt A314, 351, 368, 395, 448, 634, 652, B132, 171, C201, 213, 302, 404, 722, 1520, 1560, D256, 324, E118, F42, 211, G53, 110, 266, H48, 263, 314, 424, I83, 135, 213, 421, K371, 1311, 1317, M45, N166, 218, O187,
=, árpa F40
=, búza C1282
=, fehér B115, G136
=, mint a K461
=, mint egy C127, 468, 1126, 1369, 1477, D222
=, rozs F5, 7 l. még rozs
=, tiszta C878
= láng C1527, E126, I397, K210, 1115
lisztül tör D362
littargiri auri D176
liv l. lé
ló A314, 320–321, 644, B1–102, 107, C180, 1439, 1549–1590, F229–232, 233, 236, 241–246, 248, 254, 260–262, G1–41, 78, 137, 144, 156, 184–186, 213–214, 232, 245, 261, 263, 267, H1–451, I201, K1, 233, L130, O18
= alfele B13, 107
= álla G5
= állása G116
= békája K139
= belső nyavalyája G270
= betegsége G270
= bőre (= bíre) B68, F249, 257, 259, G178
= csitkója G116
ló csontja A595, F259, G178, H31, 89, 98, 100, 175, 202, 351, 435
= csontja veleje K1066
= csontja, holt B80, H182
= csuklója B52, D63, G116
= dög H71, 318–319
= epéje C1496
= ere G28
= fara G116
= farka F242, G69, 70, 72, 116–118, 233
= feje G5, 116, 234
= férge K1394
= foga F248, G116
= foga odvas F248
= füle B74, G16, 24, 116, 143, 184
= ganéja C173, F163, G138, H270, I201, 205, K629, O133, 176 l. még lószar
= = leve, meleg K1070
= = leve, új K438
= =, fekete I457
= =, hév A459
= =, mén K628, 954
= gerince G116
= hája H114
= hasa B83, G11, 116
= háta A765, G241
= = feldagad G104
= = megdagad F252–253
= = sebes F237
= = törődött F236
= hátulja C1572
= heréje K426
= heverője G105
= holtteteme B61, 80, F250, K321
= homloka G15
= húsa F259, G178
= húsa ‚körömágy' G134
= ina B21, G27–28, 77, 113, 115, 142
= ina ütése K388
= ina zsugorodik G115
= indulatja ‚tulajdonsága' F248, G116
= járása G116
= koncában való velő C140
= körme A625, G107, 116, 134, 170, 193, K1361, N84
= = elvész G135
= = meghasad G136
= = szorul G138
= =, holt G48
= lába B44, 60, 72, 77, 99, F257, G30–31, 38–41, 77, 94, 110, 116, 152, 174, 250
= = dagadott F229–230
= = megsérül G174
= = megtetvesül F231–232
= = megvarasul F231–232
= = tetves G246–249
= = tövises F233
= lábának görcse G77
= lapocka G142
= leesése G143
= megfárad G177
= melle B79
= mellén erek B78
= monya G116
= monya dagad G156–157
= nem hízik G167–168
= nyaka B80, F250, G116, 177, K1
= nyavalyája G21–23
= nyelve G24, 26
= nyírja B75
= oldala G16, 193
= orra B96, G10, 15, 116, 234
= patkolása K139

= pofája G116
= sarka G116
= sarusa G41
= sebe B43, 81
= sörénye (= serénye, = serinye) F242, 247, G69, 70, 72, 116–118
= szája G71, 116, 234, 245, K389
= szárából velő I91
= szeme A28, F239, 245, G24, 29, 96–97, 99, 100–102, 116, K1, O12
= szeme hályogos F245, 323
= szeme veres F240
= szemehaja ‚szemhéj' G98
= szőre F242, 246, 257, G5 116, 134, 232
= szűgy ere G142
= szűgye G116
= tajtékja N146
= talpa B42, G41, 135, 138, K139
= teste G17, 116
= talpáról leesett sár B156
= teste G17, 116
= teteje A459
= tompora F244
= törése B82
= torka B28, 39, 41, 57, 73, G10, 13–14, 22, 25, 78, 133, 168, 186–187, 195–196, 215, 234, 245, 251
= torka dagad G245
= torok ere G23
= túrja A334–340
= üstöke A428, C1471, G69, 72
= vazarája B79–80
= végbélnyílása B107
= vékonya G16, 78, 116
= vére G28, 142, N67
= verítéke N144
= verítéke vaszarájából N184
= vérrel vizelik G251–252
= vizelete F244 l. még vizelet
= vizelete megáll G262, K134
= vizelete, mén K746
= vizelete, monyas K746
=, beteges G11
=, bojtos farkú F248
=, bojtos sörényű F248
=, deres F246
=, egyszínű F246
=, egyszőrű F246
=, érrel rakott testű F246
=, fakó B40, F246
=, fehér C180, 1581, F246
=, fekélyes B92, G69–72, K1, 320
=, fekete B92–93
=, fekete szemű F248
=, fekete szőrű F246
=, férges B28
=, fodor farkú F248
=, fodorszabású sörényű F248
=, gilisztás B61, 80, F250–251
=, gyenge nyakú F248
=, gyermek C1585
=, hamar ‚gyors' H7, 9
=, hosszú hátgerincű F248
=, hosszú vékony nyelvű F246
=, jobbra hajlott szűgyű F248
=, karcsú marjú F248
=, kehes A313, 322–323, B15, 36, 74, 96, C1561, G133, K133, 389, 714
=, kék B94, C1581
=, kék színű F246
=, kicsiny rövid fejű F248
=, kisded G116
=, mén F247
=, monyas C1157, K426
=, nem félelmes F248
=, nem rettegő F248
=, nem szép orrú F248
=, rest (rost =) G193
=, rühes A315, 662–663
=, rühes (rihes =) G17–18
=, sebes B53, G224–227, H300
=, sebes ‚sebesült' F235
=, sokféle színű F246
=, száraz kehes K199
=, széles farú K248
=, széles hátú F248
=, széles körmű F248
=, széles nyakú F246
=, szélütötte K435
=, szopornyicás G234
=, szürke F246
=, túros C2, 1565, G224, 239–244, K322, 401, 991
=, veres pej F246
=, vidám H13
=, vircse F246
=, zabált B40
lob (?) D380
lobogó ‚zászló' G59
lócsont veleje A310, C148, 247
lóding O222
lóganégömbölygető bogár K929
lohad (meg-) ‚apad'
lóhagyma G167 l. még hagyma
= fű H45
lohaszt (meg-) ‚apaszt'
lóhere (luhere) D167, P33
= fű C429
lóhúgy G139
lóhurut F258
lóláb száradása G235
lombik A41, K82, 833
=, kis K827
lómenta l. menta
lomgam (?) N42
lónak egere van B64
lónak heverője van B3
Longinusz ‚itt zsidó vitézként említik' I55
lop (el-)
lopás F192
lopó F189–192
lopott holmi C1173
lorum (loram) P16

= gyökere I448
= felső haja I449
= kóróstul P16
= maga P16
= töve (lorom =) A390, K938
lósóska A184, K168
lószar (lóürülék) A180, 200, 650, C122, 420 l. még ló ganéja
= leve, meleg C1451
=, meleg C1451
lószőr lábon G112
lot l. lat
lótetem H79, 170
lótetű A346
lóth l. lat
lotum M49
lovat festeni G62
lő (be-, bele-, meg-, vele =; pl. sebet)
lő (ki-, meglő, nem =)
lőre B123, M87
löstököm A776
lövés C1201
= (lövis) ‚seb' D260, F207, 223
=, puska F211–212
lövő víz D266, 350
lövöldöz (meg-)
lúd A582, G151
= bele A582
= bele, kövér K237
= belső zsírja C975
= epéje (= eperje?) L103, P20
= hája C749, 755, 758, 762, 1539, E50, H278, 287, I229, J32, K8, 560, 1250 l. még lúd kövére
= hája, fehér K1422, P4
= hasa K237
= kövére A582, C11, 1278
= tolla C1222
= vére G151
= zsírja C755, I338 K224
= zsírja, kövér K269
= bőr K680
= fiak ganéja K1074
= mony (-tojás) C1582, I69, 73
= mony haja A697
= mony héjba fér ‚me' D119
= monynyi ‚me' A693, D255, K1263
= szar G180
= talp H285, 363
= tojal ‚mint egy ‚-tojás' J10
= tojás H271
= tojásban térő ‚me' K29
= toll H354
lúg A418, B112, C65, 116, 382, 449, 478, 527, 754, 1511–1512, 1544, D177, 196, F76, 103, G61, 63, 132, H126, 449, I247, 304, 318, 333, 363, 389, K98, 298, 299, 300, 301, 307, 440, 845, 1029–1030, 1177, 1191, 1374, L33, 65, N5, 86, 152, O249, 257, 284 l. még párlúg
= tajtékja A124
=, erős A124, C103, 1345, 1564, 1568, D295, 297, E1, M17, N52
=, pár C71, 1574, F254
=, tiszta erős I147, 247
=, zöld K261

lukat (meg-) ‚kilyukaszt'
lunona zöldje H183
lunosis(?) P30
lupony (?) G141
luzanonio, kék (?) H340
lü ‚ló'
lű l. ló
lükhet (nem-) ‚impotens' C204

lyuggat (meg-)
lyuk (lik) B44, 216, G79, 102, L33, 67, O40 l. még lik
lyukacska B96, 101, F162
lyukaszt (meg-)

macerál A774
macska C1357, K897, 1404, 1425 l. még vadmacska
= farkahegye vére K1091
= feje, eleven C1436
= füle C1574
= füle hasadékja C1574
= hája, erdei D90
= mádra I226, 288, J14
= mádrafű I130
= mézelke töve N88
= szőre K901
= töke bőröstől, kan K1
= veleje C1436
= vére, kan K1
=, fekete C1574
=, kan K1
= fark pilihes bimbója A522
= fű C1357, I391, K897
= méz C1357, D167
= póré (lameum urtica) K25
= tövis C1432, H268, K129, 172
madár A360, B180, 218, D387, F112, G151, H382, K165, L129
= ak szava K1391, 1392
= fogás C294, D387
= járás helye C294
= köles l. köles
= növendék H76
= nyelv K1391
mádra ‚méh, ttr; betegségnév' I128–129, 227, 327 l. még asszony'
= fájdalma I130, K468
= kiindul helyéből I128
= kimozdul K468
=, asszonyiállat I411
mádrafű I254, J14
=, téli zöld G146
madragfű N120
madunica fű gyökere H355
madunica gyökere H27
madunica koren (fekete nadály) H451 l. még nadály

madzag F117, I356
mag B171, 239, C774, F112, 115, G131, H173, 267, K69 166, 167
= ‚magzat' D355–356
= kifolyása szeméromtestből K424
=, holt ‚magzat' D356
magasul (meg-)
magasztal (fel-) ‚pl. fejet feltámaszt'
magburok D356
= megrothadása D356
magbúza B110, 157–158, 162 l. még búza
mágneskő C225, 728, E81, 153, K94
magnita C1292
Magnus Albertus D352
magocska B171
magot próbál K56
magot vet K165
magragahály K168
magtalan C1413
= asszony C1175, 1413
magtalanság C1175, 1412
magyar aranynyi ‚me' C269
magyar nemzet E214p.
magyar nyomónyi ‚pénz' P32
magyar terjék l. terjék
magyarul C174, 1171, K128
magzat A557, E16, 133, 151 l. még mag
= kivétele, megholt E137
= nemzése C542, 578
= nemzésére részek C542
=, élő A559
=, halott A559
=, megholt E137
= ot könnyen hoz E151
= ot nehezen hoz ‚szül' E133
magzik (meg-)
máj A294, 617, C192, 564–565, 573, 889–895, 1257, F21, 81, I171, 267, 355, J33, K44, 182, 429, 1059, 1187, O261, 268, 279, 289, P31 l. még állatnevek
= betegsége C630
= dagadása K1160
= fájdalma C191, 559, F80, I266, K1243
= hévsége C596, K1160–1161, P9
= leomlása K1183
= megrekedt K1041
= megrothad C1213
= megvész C894, 1257, 1464–1465, K1041
= nyilallása I103
= romlása K484
= rothadása K429, 1397
= undoksága O254
= veszése I75
=, bárány I22
=, heves J33
=, mint egy D352
= a fáj K476, 1059, 1310
= hevül K182
= rothad K126
= szarad K1066
= t tisztít K1297
májgyógyító (rókafark fű) K128
=, fekete gyopár szabású K168
májon való ér C591
majoranna (majoránt) A41, C52, E2, 21, 49, F78, I19, 226–227, 254, 260, 395, J14, K26, 156, 168, 174, 237, 239, 271, 310, 360, 506, 508, 540, 763, 854, 1114, 1131, 1152
= olaja P33
= polyvája A772
= vize O257
=, ezidei G228
=, száraz I422
=, tavalyi G228
=, varga K1124, 1183
majoránt l. majoranna
májszakadás A169
Majtisi Péter diák B153
május B108, C611, J10, K44, 802, 1400–1402
= 7. K56
= fotta ‚vége' K125
= holdtölte K61
mák A136, 138, 289, 580, 611, C16, 1037, F113, H68, 80, 196, 274, I63, K169, 447, N95, O217
= feje C1027
= feje, vad O91
= fejestől C1518
= köpüstül C461
= leve C871
= levele C661, 1443, I230, O93
= magostól C1518
= magva, fehér I313, K90, 1112, O198
= olaja C228, 1518, G221, K161, 896
= olaja, fehér A74, C272–273
= rózsája vize, veres K537
= sufa A289
= töve, veres K537
= virága vize O98
= virágostól C1518
= vize C997
= vize, vad K1042, 1134, 1138, 1155
=, fehér (papver albi) A74, C272, 1457, D19, I364, K502, N19
=, fekete K171
=, törött fekete (makk) E127
=, tört fehér K262
=, vad K1042
=, veres K479, 1200
= fej, nyers K1079
= örlő A680
makamatra D101
makula ‚szeplő' C684 l. még szeplő
malac – bele, gyenge ‚fiatal' A449
= gyomra K105
= vére H95
=, anyja szopó K105
mali factor F215
malom K70, 1416
= pora C1527, K1004

= szalmája (?) G222
malosa l. mazsola
málva l. mályva
mályva C271, 817, 1354, 1428, I52, 357, K470, 601, 761, 1076, 1195, 1207, L76, 113, N162, O287
= felső héja, fehér B89
= fű K168
= gyökere A713, C535, 540, 1291, 1409, D85, 255, 259, I154, K282, 643–644, 1047, 1175–1176, 1217, M13
= = héja, fehér K632
= = vize, fehér K1250
= =, apró D207
= =, fehér A227, B89, C7, 484, 636, 791, 982, 1129, 1325, D297, F139, K71, 85, 97, 152, 283, 291, 443, 453, 564, 635, 651, 659, 688, 822, 824, 854, 868, 1231, 1243, 1244, 1250, 1320, L5, N162, O144
= =, fehér mezei K378
= =, nagy E129
= =, vad I189
= = veres K1321–1322
= gyökerestől, apró D13
= leve B175, C293
= levele C322, 1102, K282, 1217
= =, fehér K799
= =, veres K1321–1322
= magva C8, E107, F140
= =, fehér C12
= pora M45–46, N35, 200
= töve A390, C242, 293, 1463, D177, F151, K873, L135
= =, fehér C11, 328, D248, K565, M10, N103
= =, fehér aprón tört K154
= =, öreg I53
= virága A375
= =, fehér mezei K378
= =, veres A775, K1323
= vize O168, 170
= =, fehér A475, C10
= zöld magva, fehér K374
=, apró C116, 527, D73, I52, 414, M46, N176, O94, 272
=, aszú I256
=, fehér A59, C7, 13, 816, 828, K108, 868, 907, 923, 1001, 1006, 1047, 1049, 1243, L77, M46
=, köz K923
= fű B175, L67
mályvák K1235, 1323
= vize K1323
mályvaliszt N221
mályvarózsa C1235, D43, K282, 632, 1217, L59
= gyökere D246, K1424
= =, fehér G152
= =, kerti K1324
= kifacsart vize, veres K413
= levele K907
= levele, apró D167
= =, kerti K1324
= magva, kerti K1324
= töve A13, D192, K58
= virága C305, D43, K907
= =, veres I352
= vize C14
=, kerti magas veres virágú K1324
=, veres I208, 352
mamortika l. momortika
mandula (mandola =, mondola =) C882, D25, I63, N169
= olaja C713, 824, 858, 1034, D180, E30, 56, G64, I217, 233, O102
= =, keserű G205
=, édes C1130
=, keserű C696
=, mint egy ‚mandulányi' C735
= bél (mondola-) K1138, 1155
= mag (mondola =) D250, L7, 71, N19
= nyi (mondolany) ‚me' A293
= tej C1418, K1138, 1155
mánia E34
Manik Izbégi János (Johann Izbegi de Manik) A2
mar (meg-,) A730, I117, 269, 330, N10, 89, O172
= (meg-, nem =) F83, 131, 234
marad (benne-, meg-, meg nem =, vissza-)
= (meg-) ‚ottmarad'
= bikivel ‚nyugton marad'
maradás ‚nyugalom' F164
maradt (meg-)
marás A470, 486, 604, 748 l. még dühös eb, ebmarás stb.
március, március hava B204, F30, G165, H239, K65, 105, 126, 318, 891, 1145, 1396, 1397
marha ‚állat' B95, 97, 102–106, C1456, G43, H318, K129, 745
= döglik G155
= epéje K312, 367
= epéjében levő kő K319, 326
= héja, erdei D252
= húsa, nyúzott K136
= mája, meleg K107
= száracsontja veleje K236, 295, 1329
= vére, meleg K107
=, dögletes G43
=, szélütötte K435
=, tetves G160
= t öl K107, 136
Mária mennybemenetele ünnepe C207
Mária napja A329
Marinovszki Vaclav B148
marjul (ki) I146
marjulás E71–72, G152–154, K3, 368, 433
marobium album K1069
marok (fél =, marog, öszve-) ‚me, marok-nyi' A9, 13, 99, 190, 213, 268, 571, B20, 71, 85, 119, 123, 126, 147, 210, 234, C178, 300, 322, 470, 527, 1199–1200, 1217, 1284, 1354, 1435, 1468, 1560,

D265, 282, E1, 4, 6, 8–9, 11, 19–21, 23–25, 33, 43, 67, 70, 72, 83, 89, 106, 113, 116, 118, 126–127, 144, 150, F46, 153, G22, 110, 150, 168, 187, H80, 97, 126, 184, 208, 227, 281, 303, 313–314, 318, 368, 424, 429, 450, I1, 19, 63, 69, 146, 153, 179, 227, 264, 287, 322, 408, 412, K67, 115, 142, 369, 389, 517, 539, 624, 697, 853, 1026, 1029, 1054, 1086, 1100, 1350–1351, L67, 83, M10, 46–47, 54, 64, 93, 115, N143, O92, 118, P32
Mars C609
márt (be-, bele-, beléje-, meg-)
marti lapu l. lapu
martix K1357
mártogat (bele-, föl-)
marunka G146, I226–229
= fű I129, 418
márványkő K358
masozto (?) N232
mastix (maxtix) A21, 590, C36, 62, 71, 89, 94, 96–97, 102, 117, 162, 203, 221, 288, 301, 307, 311, 313, 320, 335, 337, 441, 469, 493, 495–497, 523–524, 530, 532, 534, 536–537, 1140–1141, 1145, 1147, 1152–1153, 1228–1229, 1238–1239, 1287, 1290, 1292, 1300, 1315, 1345, 1370, 1402, 1408, 1410–1411, 1442, 1445, 1454, D28, 68, 91, 93–94, 99, 130, 150, 176, 182, 208, 213, 215, 219 232, 238, 242, 254, 259–260, 264, 266, 328, 376, I15, K159, 164, 606, 1018, 1154, 1163, 1354, L4, 16, 19, 23, 25, 27, 29, 39, 42–43, 52, 54, M1, 38, 47, 55, 110, 112–115, 117, 124–125, 128–129, N27, 112, 127, 149,171, 192–193
= magva G54
= olaja I14, 262
matéria B148, 171, K818
=, éles ‚éles eszköz' O185
mátka H289
mátra ‚tr; betegségnév' K158, 357, 1188, 1209, 1238, P33 l. még mádra, asszony =
= leesés K377
= romlása K484
=, leszállott K332
= fű (füvek anyja) K168
mátrix O247
máz (masz) H436, K208
mázol (be-) ‚beken'
mazsola (malosa, maloza) C1364, J18, N23, 34
= szőlő (malozsa-) K92
meddő asszonyiállat C727
medence A446, 449, C52, 71, 322–323, 337, 477, 482, 492, 500–501, 504, 529, 534, 1144, 1208, 1228, 1411–1442, 1454, D46, 64, 220, 234, 255, 264, 310, 312, 317, 320, 399, G62, 142, 202, I393, 412, K1262, L25, 27, 59, M1, 8, 10, 17, 36, 113, 116, 118, N5, 34, 134, 148, 193, 199, O50, 75
= karéja C536
=, kis M12
=, réz C1110, 1442, I227, K1154, M64, N21
=, tiszta L83
=, tiszta réz K29, 539
mediana (szűbeli ér) C558, 571, 582, 590
medunica gyökere I31
medve K329
= epéje C1495, G214, H53, I362, 368, O204
= =, hím G163
= =, nőstény G163
= hája C147, 651, 738, 744, 751, 755, 1171, 1528, 1534, 1541, D90, E17–18, 101, F186–187, G130, 158, I89, K8, 1150, L55, N81
= hája, olvasztott I412
= húsa C943
= vére E18
= zsírja C755, 1410
medvetalpfű gyökere A242
megdühödik vki K1367
meggy I231, 392–393, K620
= gyökere J29
= gyökerestül, vad I371
= leve C300, 1284
= lictarium I231–232, 392
= magva, vad K1383
= fa N160
= fa levele A770
= fagyöngy E108
= szín (szívfélelem) K491
meggyszínű deakorium l. deakorium
meghal ‚elpusztul'
megmerevedés K269–270, 454
megrekedés (vér miatt) E139
megszakadtak K1310
megtartja magát ‚megtartóztatja' C1125, 1385
Megváltó áldása, boldog G269
megveszés ‚veszettség' C1344–1345
megy (alá-) ‚alászáll, merül'
= (alá-, által nem =, be-, bele-, el-, el nem =, fel-, ki-, ki nem =, reá-, utána =, vissza nem =)
= (el-) ‚kihullik'
= (el-) ‚lelappad pl. daganat'
megyen ‚hullik pl. haj'
megyen (alá-)
méh ‚fn, tr' A557, C1581, E137, 149–150, K1209, 1236, O257 l. még asszony
= fájdalma K1291
méh (mih) ‚rovar' A730, B175–176, 178, 241, C1167–1168, F156–158, 160–167, 169, 171–177, 181–194, 198, G96, 158, H215, 376, K60, O184
= hamva O184
= tagadta fű O143
= tagadta fű virága O210
=, bő F195
=, égett K304

=, gazdag F168–170, 182, 195
=, más ember G158
=, or 185–188
=, szegény F178–180
= anya C1475, F162, G146–149, I32, 54–55, 227
= csípés C1102
= ek likai ‚kas nyílása' G189
= fullánk C1065
= ház F156, 191
= kas B175, K60
= marás O168–171
= raj B178, 241
= ser (meser) A14, K259, 757, 863, 871
= ser, timsós K633
méhfű A12, E48, 110, 145, 149, K168, 252, 563
= vize, kerti K466
= vize, mezei K466
=, aszú K467
=, erdei vad K1123
=, kerti K692
=, mezei K692
=, vad K169, 1188
melancholia (dihösség megbolondító betegség) C566, 595, E23
melancholicus K486, 1146–1147
meleg O10, 176
= ‚= hely' L83
= ‚láz' C584, l. még hévség, hőség, láz
= természetű K486
melegedik (meg-)
melegen O94, 111, 118
= tart B152
meleget (meg =) ‚megmelegít'
melegít (egyben-, fel-, meg-, össze-, reá-)
melegítő B120, K88, N231
= ‚edény' M106
= ‚szer' K1107
= fű K169
melegség A9, K486
= ‚láz?' N120
=, természet ellen való C565
melegül (meg-)
melenget
melilotum N176, 200
mell A26, 167, 230, 609, C3, 339, 379, 451, 629, 631, 793, 818, 891, 1142–1143, 1177, 1193, 1325, 1398–1399, D4, 156, E58–59, F28, 92, I7–8, 98, 110, 168, 235, 279, 325, 436, K71, 92, 162, 467, 654, 656, 659, 1097, L66, 104, N120, O248, 263, 276, 278–279, 285–286 l. még csecs, csöcs, kebel
= ‚mellkas' H401
= hurutása K1243
= túrha K1223
=, asszony I93, 168
=, meghidegült C18
mellben kelevény O256
= kel C185, 189, 1327
= nedvesség O249
= rútság C1262, O249
= való flegma I436
melleszt (meg-, megmellyeszt) ‚megnyúz'
mellet tisztít K364, 1178
mellfájás (fájó mell, fájdalmas =, -fájdalom, -e fáj) A469, 531, 672–673, C41, 183, 186, 271, 276, 377, 379, 481, 552, 1193, 1278, 1280, 1374, D155, 162, 178, 180, F87, G145, K656, 664–665, 1180, 1222, 1288, 1298, 1301, 1373, L57, 126
mellkas A149, 502, 666
mellyeszt l. melleszt
méltóság K491
mélyföld C1171
memoriale I10–11, 234
menekül (el-, meg-)
mennykő F211, I178
= pora F211
= ütötte fa F43, 200
Mennyország F164
ment (meg-)
menta A135, 532, 537–541, C731, 788, 812–814, 862, 1029, 1133, 1270, 1395, D101, 282, E141, I295, 422, K704, 713, 740, 1190, L85, N222, O107, 139, 165, 282
= gyenge teteje, házi E141
= leve C759, 813
= =, fodor K707, 1254
= levele, vízi O113
= magva O282
= olaja, fodor I32, K888
= szálai, házi E141
= teteje, fodor I154, 340–341
= töve, fodor O135
= virága, vízi O113
= vize A93, C630, I109, 263, K498, O98, 176
= =, fodor A667, 773, I10, 137, K888
= =, kerti K685
= =, mezei K685
= =, vízi C195, I268, O249
=, apró C345
=, aszú fodor I123
=, fehér L8
=, fekete I226
=, fodor B137, 141, C52, 306, 416, D101, E79, F78, I226–228, 254, 260, 408, 416, 460, J14, K168, 175, 252, 454, 643, 698, 707, 1175, 1208, 1254, L8, 102, M10, N119–120, 186, 197, 200, 120
=, fodor apróntört K154
=, fodor aszú F51
=, ló I227, K169
=, mocsár I226
=, mocsári A723, B141
=, nagy A483
=, szelíd I263
=, vízi (calamentum) A752, C163, F81, I228, K169, L95, O249
= ja gyökere, Boldog Szűz fehér A151
= levele, Boldogasszony J38
= vize, Boldogasszony B124

=, Boldog Szűz fehér A151
=, Boldogasszony C346, 1525, D167, E2, 156, F77, I226, 228, 249, J38
menyasszony H289, N2
menyét (mönyet) C643 l. még mérjet
= hamva C643
menyhal haja K1274
= zsírja K1274
menyhal héja K934
menyhal mája A78, O6
menyhal zsírja K934
menyit (ki-) ‚kificamít' B52
menyül (ki-) ‚kificamodik' H349
menyülés A466
mer ‚merít'
mér (egybe-, ki-, meg-)
mer (össze-)
mera M114, 116
mérce (mecze?) G151
mérce (?) G266
mercurium (mercuriom, merkoriom) A432, C35, 39, 203, 208, 503, 1172, 1206, 1407, D128, 325, L52, 84, M21, 98, N175, 191, 232
= vize C113, 503
Mercurius E214 p.
meredek ‚betegség' A177–182, 316, 392, 407, 503, 616, 621, 656, C465, 573, 988–991, 1133, 1197, D136, 173, 179, H242, I101, 361–362, K1127–1130, 1304, L152, O249, 261, 280
méreg (mireg) A111, 171, 500, 530, 612, 616, 623, B77, D75, 141, 163, 284, F81, H71, 225, 246, 388, 408, I109, 267–268, K57, 254, 364, 408, 428–429, 445, 985, 1060, 1106, 1247, 1249, 1282, 1294, 1297, 1315, 1395, N82, 169, O245, 248, 262, 266–267, 271, 279, P31
= (?) G182
= ártalma D288
= emberben C185, 192, 195, 245, 254, 627, 629, 854, 1180, 1258, 1267, 1373, 1427
=, halálos D285
=, kígyó O172–173, 265
=, kígyómarás C526
=, *minden* G227, K129
= fog N82
méregje (lónak) H187
méreglye ‚méhlepény?" C436
méregölő K128
méregvonó K1061, 1196
méregvonófű K169
mérges állat F236, K1230, 1420
= harapása K1228, 1307
= marása K1312
mérges féreg csípése K1421
mérgesedik (el-) ‚pl. seb'
mérget kitisztít C1258
mérget megiszik C1103–1106
mérget nemz C580
mérgezés A113
meridgy l. mirigy
meristruma D357
merít (alá =, meg-)
mérjet ‚menyét' H278
merkuriom l. mercurium
mérő ‚me' A290, H234
mérték szerint ‚azonos mértékben'
mérték után
mértékletesség K44
merül (alá-)
mesest (meg-) (?)
mesterség (nem =) ‚nem nagy dolog' F216
mestrum D357
Mesue ‚orvos' E213 p.
mész ‚fn' A126, 262, C100, 140, 475, 1146, 1587, D30, F42, H14, 24, 31, 182–183, 245, 257, 344–345, 410, 421, 424, K327, L1, 16, N44 l. még méz
=, aludt C130
=, érintetlen H448
=, oltatlan A58, C65, 438, 1178, 1586, D148, G107, 134, 170, 241, 246, H29, 44, 123, 181, 276, 284, 323, 426, K208, 442, 832, L9
=, tiszta H44
= (?) K969
mészáros B180
mészárszék G8
mészcsap C1353
meszely (meszol, meszelynyi) ‚me' A279, 600, 655, B56, 85, 147, 166, 169, 198, 209, C208, 297, 300, 1284, 1363–1364, 1423, 1582, D28, 47, 121, G22, 196, 215, H73, 277, 309, 321, 329, 354, 441, I52, 73, 139–140, 145, 157, 333, K670, 697, 1026, 1044, 1163, L68, M10, 47, 94, 96, N97, 121, O76, 89, P32
meszol l. meszely
mesztelen hús ‚csupasz bőr' C803
metathesis C589
metél (apróra =, bele-, egyben =, el-, ki-, le-, meg-)
metélés (metilis) H257
métely (mitely) C1167, F182–183, 228, G159, I112
mételyesedik (meg nem =) F181–182
mételyesedik (meg-) F184
mételyez (meg-) B174
metsz (el-, fel-, ketté-, ki-, le-, meg-, reá-)
metszés I343
méz (miz) A153, 181, 190–191, 232, 516, 547, 569, B22, 32, 35, 42, 59, 141, 170, 185, 210, 309, C3, 29, 32, 42–43, 50, 59–61, 82, 86, 90, 100, 106, 114, 118, 125, 127–128, 138, 141, 143, 156, 229, 247, 252, 258, 281, 297, 302, 309, 320, 372–373, 376, 403–405, 432–433, 450, 458, 466, 470, 488, 504, 510, 513, 515, 521, 527, 620, 625, 654, 675, 681, 686–688, 710, 720, 724, 749, 752, 758, 782, 786, 793, 882, 892, 917, 953, 963–964, 966, 968. 982, 985, 996, 999, 1006, 1044, 1065, 1074, 1082, 1086, 1101, 1123, 1127, 1135, 1143,

1151, 1153, 1187, 1251, 1254, 1256, 1261–1263, 1265–1267, 1272, 1275, 1277–1278, 1281–1282, 1285, 1289, 1306, 1309–1310, 1313, 1322, 1336–1337, 1349, 1358, 1363, 1379, 1403, 1406, 1419, 1423–1424, 1428, 1446, 1449, 1462, 1479, 1515, 1539, 1542, 1575, D20, 26, 43, 48, 56, 71, 75, 88, 118, 127, 129, 137, 143, 166, 172, 187, 190, 211, 215, 221, 233, 262, 269, 285, 305, 314, 318, 324, 328, 340, 343, 347, 354–356, E4, 6–7, 10, 21–23, 32–33, 37, 51, 61, 63, 79, 88, 110, 140–142, 147, 151, F2, 33, 37, 39–40, 50–51, 53, 94, 132–133, 156, 166–167, 173, 182, 186, 255, G112, 127, 142, 158, 170, 174, 182, 185, 187, 198, 220, 222, 225, 235, 238, 246, 257, 267, I39, 79, 82–83, 100, 117, 119, 157, 182, 188, 191, 194, 216, 229, 231, 251–252, 256, 291, 305, 339, 346, 386–387, 393–394, 397, 409, 419, 421, 434, H22, 73, 118–119, 122, 169, 190, 208, 216, 220, 234, 241, 246, 276, 284, 309, 313, 322, 337–338, 424, 434, J23, K10, 14–16, 21, 24–26, 30, 32, 40, 64, 80–81, 83, 93, 98, 101, 110–111, 145, 179, 184, 192–193, 210, 258, 289, 294, 330, 345, 353, 365, 380, 398, 408, 420, 477, 478–479, 484, 495, 525, 530–531, 561, 568, 572, 612, 623, 626, 630 639, 645, 652, 658, 669, 671, 674, 677–679, 705, 724, 732, 735, 738, 744, 753, 756, 770, 813, 868, 900–901, 944, 947, 955, 968, 971, 975, 982, 985, 987, 1019–1020, 1028, 1031, 1038, 1053, 1077, 1080, 1105, 1110, 1116, 1126, 1170, 1178, 1199–1200, 1205, 1212–1213, 1222, 1224, 1256, 1258, 1259 1272, 1293, 1306, 1309, 1311–1312, 1318, 1325, 1333, 1356, 1360, 1371–1372, 1378, 1391, L4, 68, 85, 94, 105, 115, 119, 139, 144, 146–147, 151–153, M20, 25, 45, 49, 51, 54, 59, 63, 65, 128, N3, 18, 49, 52, 58, 67, 72–73, 84, 92, 97, 121, 123, 128, 150, 172–173, 221, 224, 226, 229, P10, 13, 16–17, 19, 26 l. még mész, nádméz
= habja O27
= tajtékja I231
=, bontott J32
=, eresztett D247
=, fehér E24, 70
=, fel (?) H122
=, forró I216, 231
=, főtt (?) B112
=, ikrás E127
=, karácsonyi G221
=, lépes C133, 698, D168, H120, 130, 160, 212, 312, L79
=, leszűrt C216, O27
=, megtisztult G6, 20
=, meleg C893, 1587, F7
=, melegvizes K1341
=, mint a K910
=, raj D347
=, rózsás K425
=, sárga E25
=, sós C463, D147, H348, I251
=, szép tiszta I35
=, szín A629, 768, C1521, K92, 604, L79
=, tiszta A621, C130, 168, 259, 266, 971, 1586, D16, 21, 222, G219, 241, I409, J16–17, K727
=, tiszta szín K730, 1268
=, új C432
=, vajas K762
= csinálás C1164
mezei – bolhafű l. bolhafű
= kéklíliom l. liliom
= kömény l. kömény
= méhfű l. méhfű
= menta l. menta
= ökörnyelv l. ökörnyelv
= öröm l. üröm
= rózsa l. rózsa
= saláta l. saláta
= sárga liliom l. liliom
= üröm l. üröm
mézel (meg-) E47, K147, 157, 400, 406, 439, 610, 778, 790, 1393
mézelke K169
mézes forró (?) A328
mézes víz l. víz
mézga, meggyfa ‚= mézkoja' M95
mezítelen ember K1156
mézko l. mézga
mező (mezu A3, B105, 111, C1352, 1526, F164, 222, G133, H215, K57, 1183, 1391–1392, L22, N153
mézser, mézsör C129, O209
Mi Atyánk . . . ‚imádság' B20, 38, 40, 92–93, 102–103, 129, 153, 164, 202, H275, I56, N213
midi D45
migyen ‚megyen'
migyen (el-) ‚kihullik'
mih l. méh
milésza vize J28
milissa K1123
mille (mill) A293, D53, 213 l. még millye só
=, lágy A626
millefolium (millefoliom) K79, 705
= levelestől K18
= virágostól K18
millye só (millie =) C332, 1213, 1287, E10, K529
=, aprón tört E131
= só, lágy K29, 88
minden fűnek anyja (fekete üröm) D283
mindengyógyító fű (csengőfű) K129, 172
Mindszent hava B236, K138
minium (miniom) C62, 66, 289, 312, 441, 496, 1140, 1239, 1295, 1315, 1407, 1411, D28, 150, 199, 237, K1014, L25, 32, M111
mireg l. méreg
mirha (mira, mirra, myrha) A16, 575, C58,

61, 67, 69, 208, 225, 238, 307, 311, 441, 496, 536–537, 786, 868, 1058, 1140–1141, 1243, 1267, 1292, 1364, 1442, D44, 78, 86, 93–94, 176, 243, 259, 332, 355, G150, I131, 333, K255, 313, 315, 763, 1104, 1163, 1355, L19, 24, 42, 54, M38, 47, 52, 80, 112, N24, 108, 127, 129, 132, 142, 173–174, 192, O79, 89
=, fehér C226
=, törött szitált B167
=, vörös C226, 1152
mirigy (merigy, meridgy) A204, 229, 374, 588, 627, C82, 171, 274, 304, 367, 383, 421, 630, 1315, D314, F24, 82, 134, 146, I23, 96, 431–432, K14–15, 17–20, 23, 79–81, 966, 1106, 1202, L36, 144, M23, O183
= fájdalma O279
= mérge K19, 79, 81, 1106
=, halálos F129
=, mérges K1360
=, új I431
mirigyes C383, K1106
= idő K1360
mirigyhalál C1117, K1407
mirtusz olaja (myrtus) C748, 1538, O184
miskuál (köziben =)
miskuálódik
miskurál (össze-)
mitely l. métely
mitz fű J14
mível (miel) ‚csinál, művel, tesz'
miz l. méz
Mizald Antal (Mezaldus) P22, 24–25
Mizald Antal könyve (Mizold =) K384
mocsár B191
mocsári menta l. menta
mogyaro, ratot (?) A7
mogyoró (avellana) A96, C40, 742, 1039, 1532, D205, G70, H84, 93, 102, 216, K976
= bele D252
= fehére, vér C971
= gyöekre, földi K538
= hamva C742
= külső héja, vörös C393
= töve, varjú K206
= virága, varjú O210
= vize, varjú K202
=, édes O177
=, földi O281
=, varjú K201
mogyoróbél (magyero-) B210, F37, I119, K479, 1200
=, égett K417
=, tisztított K874
=, veres K686
mogyorófa C1171, F257, G89, H173, 180, 216, 321, 423, K321, 390
= apró gyökere K528
= bimbója E19
= gyökere A49
= gyökere leve A49, K528
= gyöngye C1498
= levele O150
= olaja G58
= rügye A314, 323
= töve K390
= pálca B56
mogyoróhagyma D19, H191, 339, I12, 229 l. még hagyma
= leve I12
mogyorónyi (magyarónyi) ‚me' B119, C208, E3, 10, 32, 77, 89, G7, I35, 112, 332, 446, J10, K764, 1023, 1111
=, öreg ‚me' I427
mogyorópálca F126
mogyorótrank (magyaro-) D167
mogyoróvessző, veres B235
moh B213, C1171, I66
= fű K168
=, zöld zsindelyen termő F58
=, zsindely F167
moha, kő E83
moly A533, C1256, K1190, O260, 282
momia (munia?) D130
momortica (momortika) A384, C440, 476, O247
= gyümölose O247
= levele (mamortika =) C87, I390, N91, O247
= = pora O247
= = vize O247
= olaja A715, D312, C421, 617, 1303, 1340, L61, O247
= pora C1303, I390
mond (el-, meg-, nem = meg)
mond magában B164
mondás B23
mondola l. mandula
monia (?) C1254, 1292
mony ‚here, emberi' C124, N45 l. még tök
= ‚ló' H19, 230, 289
= dagadása C17
=, húros D359–361
= a fáj C17
= a köze ‚lóé' C1157
= a megvesz C64, 1223
= a széke O238
= ban kő van C1205
= on tajték C1157
mora B171
morin, nagy K108, 117, 152, 279–283, 1005–1006
morva A168
morzsáz
morzsol (bele-, el-, köziben =, meg-, össze-)
mos (azzal =, el-, ki-, le-, meg-, vele =)
mosás H60, 352, 424–425
mosdás I29
mosdik (nem =)
moslék A651, 718–719, B135
=, disznó G38
=, korpás C1455
mosódik

mosogat (meg-) ‚mos'
mosogat ‚pl. sebet'
moz ‚mos'
mozdít (meg nem =)
mozsár (masar, massar, mázár, mosár, musar) A3, 9, 27, 122, 130, 134, 151, 182, 204, 222, 227, 258, 302–303, 439, 449, 476, 702, 740, B41, 85, 132, 143, 163, 191, 217, C73, 76, 115, 138, 226, 234, 303, 339–340, 409, 439, 479, 532, 1138, 1146, 1325, 1407, 1429, 1443, 1478, 1560, D167, 230–231, 295, 298–299, 309, 342, 344, 373, F24, 42, 233, 249, G22, 110, 168–169, 227, 231, 250, H38, 61, 284, 303, 346, I96, 141–142, 178, 219, 224, 227, 374, K21, 142, 184–185, 544, 968, 974, 982, 1036, 1100, 1103, 1415, 1426, L2, 6, 45–46, 99, M88, 101, 106, N112, 145, 172, 221, 223, 231, O10–11, 37, 51, 208, 226
=, fa A474, J11, N88
=, kis M116
=, öreg réz H329
=, réz A311, 523, 717, B171, C259, 622, 1110, 1217, 1221, 1290, 1424, D167, 389, I74, K1031, 1053, 1136, N19, 223, O3, 40, P27
=, tiszta L39, O112
= törő C1454, I144
muharca K417
mulat (el-) ‚idősebb lesz'
mulat (el-) ‚megszüntet, elmulaszt'
mulatság F110, O224
múlik (el-)
munia C1150, 1403, N108
munka H1, 4, 11, 15, O261
=, hiábavaló F166
munkálkodás C1257
murok – répa l. répa
=, földben telelt K936, 1278
=, nyers sárga K1334
mus ‚fn, ér' C570–571
muscat A319
= virága E10 l. még szerecsendió
muscati flores C1364
muskotály körtvély lictárium l. lictárium, körtvély
must A225, 502, C390, D202, I306, K1282
=, édes A774
=, fehér O31
=, forrott A774
mustár A400, C707, 862, K73, 88, 168, 347, 430, 1061, O107
= gyökere, fehér K1292
= olaja H401
= succusa K1293
= vize K1293
=, erős K1110
=, tört K232
=, veres virágú K1222
= fű gyökere C233
mustármag (semen sinapis) A66, C166, 672, 1199, E22, 33, 55, 61, H19, 110, 228, K88, 288, 448, 743, 1007, 1118, 1311–1312
= olaja B8, 78
=, fehér C1373, I211, 395, K1292
=, tört K218
musztika (?) A703
mutat (föl-)
mutat vmilyen színt
muztika leve K302
műben nem volt B63, M93
műben vesz v. tesz D102, 399
myrha l. mirha

nád B233, C853, F181
= gyökere K982, 1031
= =, fekete I92
= kalásza gyökere H333
= = levele H333
= töve K1031, L125
nadály K930, O152
= feje K930
= gyökere (fekete fű) H346
= =, fekete (fokete nadan =) C1325, D376, F5, G152, H451, K445, N38
= levele, fekete N38
= töve L79
= =, fekete K317, 582
=, fekete A114, 239, C154, 175, 408, 1171, K475, 980, 989, 1368
=, köves K168
=, vízi B172
= féreg O7
nadályfű (simphitum) A560, 736, C464, 1446, D201, K168, 1040
= gyökere C1301, D297, L57
= =, fekete B41, I147, K101, 1301–1303
= töve L56
= =, fekete C76, K101
= virága K168
=, fekete A599, B41, C366, 1391, I149, K1181, 1301, L58, 138, N38, 211
=, sásfekete K168
nadár l. nadály
nádcse l. nádcső
nádcső (nádcse, nadcsiv, nádcsű) A395, H432–433, K2, 323, 625, N91
nádméz (nádmiz) A300, 369, 372, 438, 609, 654, 687, B112–113, 117–118, C126, 136, 286, 290, 517, 790, 1254–1255, 1350, 1464, 1520, D10, 71, 131–132, 256, 302, 321, 327, 354, E4, 66, F21, 46, H20, 132, 166, I19, 24, 123, 130, 138–139, 141–143, 148, 152, 171, 176, 197, 250, 332, 392, J8, 17, 20, K92, 97, 405, 518, 543, 547, 551, 657, 672, 778, 844, 876, 1054, 1069, 1075, 1101, 1287, 1364, 1391, L7, 71, 83, 97, 131, 142, M8, 88, N62, 199, 228, O16, 76
=, olvasztott I60
nádmézel (meg-) K739, 869, 1041, 1086
nádszál B233, N204, O12
nadragulya (natragulya) K169, 880

= gyökere C501
= hímberkéje K880
= magva C501
= töve (natragulya =) A216, K880
nagy betegség J11, K884, 1411, M101 l. még betegség
nagy lapu l. lapu
nagy mályva l. mályva
nagy menta l. menta
Nagyboldogasszony napja A328
nagyyfű töve K880
nagyhasznú fű (fekete üröm) K169
Nagyhét P11
nagylábujjra terjeszkedő ér C598
nagyobbik fű K255
Nagypéntek F157, G151, 188
nap (egész-, napig, napra, napiglan, napjában, nappal, másnap, ... nap, minden-) A4, 11, 41, 149, 158, 162, 185–186, 228, 232, 273, 279, 290, 304, 316, 325, 362, 376, 380, 403, 421, 448, 457, 465, 473, 494, 518, 535, 564, 572, 576, 579, 581, 587, 590, 599, 616, 623–624, 629–630, 670, 694, 700, 734–735, 774, B21, 24, 29, 36, 63, 85, 89–90, 100, 102, 109, 112–113, 118, 120, 143, 152–153, 164, C57, 164, 168, 170, 205, 211, 269–270, 275–276, 295, 301, 308, 311, 324, 336, 431, 450, 518, 523, 540, 585, 593, 620, 622, 793, 816, 833, 837, 878, 907, 976, 1071, 1092, 1124, 1146, 1158, 1171, 1186, 1205, 1215, 1222, 1291, 1293, 1304, 1314, 1319, 1325, 1328, 1330, 1412, 1424–1425, 1432, 1435, 1438, 1442, 1447, 1454, 1457–1458, 1464, 1515, 1521, 1526, 1548–1549, 569, 1583, 1585, 1588, D14, 16, 25, 32, 35, 37, 46, 64, 75, 110, 142, 160, 176, 222, 248, 252, 255, 257, 265, 292, 304, 341, 347, 373, 376, 384, 387, 389, 399, E22, 31–32, 42–43, 51, 62, 75, 84, 89, 101, F5, 7–8, 18, 21–22, 33, 59, 69–70, 72, 157, 185, 196, 224, 242, G41, 66, 67, 70, 74, 77, 84, 90, 106, 111–112, 115, 119, 134, 148–149, 152, 156, 168, 174, 185, 193, 196, 206, 208, 217, 230, 232, 246, 251, 265, H20, 24, 48, 51, 85, 112–113, 115–116, 119–122, 124, 143, 171, 176, 178, 181, 184, 190, 209, 211, 213, 222, 232, 238, 240, 257, 263, 271–272, 284, 286, 300, 309, 312–313, 322, 338, 343, 360, 372, 404, 406, 408, 425, 436, 438, I92, 146, 151, 155, 157, 180, 221, 224, 451, J6, 11–13, 26, K1, 29, 33, 44, 64, 103, 105, 116, 122, 125, 130, 143, 186, 191, 256, 306, 354–355, 361, 388, 406, 471, 518, 526, 532, 539–540, 544, 570, 611, 613, 615, 649, 655, 657–658, 663, 669–670, 672, 700, 723, 728, 730, 774, 776, 801–802, 808, 811, 818, 838, 841, 857, 878, 891, 896, 903, 913, 930, 941, 943, 946, 956, 963–964, 969, 983–984, 1029, 1034, 1037, 1040, 1043–1044, 1054, 1068, 1075, 1101, 1103, 1125, 1160, 1163, 1190, 1237, 1282, 1333, 1337, 1340, 1346, 1348, 1360, 1363, 1382, 1391–1392, 1400, L9–11, 56, 59, 83, M1, 3, 49, 65, 68–69, 82, 85, 93, 95, N100, 148, 152, 154, 193, O3, 10, 18, 31, 35, 38, 40, 45, 47, 50–51, 75–76, 111, 147, 231–233, 247, 271, 274, 282, P2, 5, 10, 26, 32
= ‚égitest' A287, F203, H185, O8, 31, 40, 45, 90, P33
= fel nem kel B126
= felkél F203
= fénye H271
= melege A24, 587
= oroszlánban van K58
nap után járó fű B166, C864, 1515, D269, I297, 414, M59, O109
= gyökere D69
= levele C432
= virága C202, 1425
= virága vize C202
nap ‚napfény' E46
=, meleg A243
napest (napestig, napestve) D215, G94, J38, K696, 1390
napfeljötte K123, 129, 165
= előtt K1410
napfelkelte A536, B111, G188
napfény A24, E3, K518, O75
napkelet B23, 31, C1581, F195, H275
= előtt (napkelte =) B111, 153, C936
= re arcul C1163
napmelege K374, 1388
napnyugat (napnyugot) F195
= tájban K153
napra tesz B173
napraforduló K270
napraforgó (solsequium) A706
= gyökerestül A711
= virága O8
napsugár F203
narancs J13, N225
= béle I60
= haja ‚héj' C29, 513, 1254–1255, 1294, 1352, D61, 132, 240, G7, I208–209, 256, 341, M110
= haja pora I210
= magva M101
narancsalma felső héja D2
= haja A597
= héja C36, 336, 1199, 1202, 1379, D210, 293, 301, K616, N15, 153, 225–226 l. még appal
nárdus olaja B152, E19, 30, 66
naspolya magva (nospolya =) A361, C279
nátha A280–281, 767, C323, 548, 550–551, 629, 866–872, 1265, F66, I215, 293, 377, K145, 1112–1117, 1122, 1222, L115, N90, O236
=, nedves E55–56
=, nehéz K90
=, száraz E55–56
Názáreti Jézus, a zsidók királya B164

nedv A549, C216
nedv, gonosz A193
nedvek folyása, rossz O46
nedves természetű K486
nedvesít (meg-)
nedvesség I276, K486, N55
= ‚kelésben' C1368
= ‚testnedv' C613
= ‚vize vminek' C278
= ürülése C581
=, egyébféle K486
=, fekete sár K486
=, flagmás K1065
=, gonosz A357, 607, C274, 602, O150, 265, 276
=, nyálas K1065
=, poshadt, K1065
=, rossz K508, 697, 844
=, rothadt K1065
negyedfű G116
negyednapi hideg l. hideg, hideglelés
négylevelű fű K1296
nehéz beteg K1424
nehéz betegség B164, I33 l. még betegség
nehéz ir l. ír
nehéz nyavalya I420
nehezék (nehezik) ‚me' A223, 581, B167, C27, 132, 156, 203, 238, 255, 290, 292, 311, 316, 415, 418, 443, 509, 534, 1227, 1248, 1293, 1295, 1347, 1364, D204, 243, 252, 254, 336, I131, K398, 697, 1026, L35, 42, M129, N171, 173–174, 232, O51, 55, 57, 76, 89–90
nehezes ‚állapotos' I10–11 l. még asszony
= asszony N111
= = teje N105
nehézkes I154
nehézség ‚betegség' C1476–1478, 1488, 1491–1498, 1500–1501, 1503, D276, E54, G165–166, 268, I18, 212–214, 219, 381, 443, K58, 64, 1223, 1411, O250
nehezül (meg-)
nem nő naggyá C1273
némaság A286
német répa l. répa
Németország K668
németül C1171
nemez C1553, K691
= szőre, nyeregalatti F65
némul (meg-) I414
nemz C542
név B164, M76
nevekedik ‚nő'
nevekedni nem hagy O262
nevel (fel-, meg-) ‚növel, növeszt'
= (ki-)
nevelés, sárga haj ‚növesztés' I318
nevelkedik (fel-)
nevén szólít K887
neveszt (meg-) ‚növeszt'
nevetlen ujj l. ujj
néz (meg-, megniz, ne nézzen)
nicza gyökerestül J30
nigella E54
nihili O89
nil O90
nil (?) C1364
nis ‚néz'
nistrom C1256, 1277
niz ‚néz'
nomine ‚nevében'
november C611
nő ‚fn' A541, O262
= (alá-) ‚i; alul nő'
= (fel-, meg-, nem =, öszve-) ‚i'
= (fel-) ‚i; felül nő'
nőszik (meg-) C1439
nőszőfű K171
nőtelen L67
növekedik
növel
nuces D101

nyak A159, 346, 501, B11, 61, 73, 103, 164, 177, 206, 211, C53, 461, 800, 805, 929, 1177, 1494, E34, F196, G60, 172, 230, 269, H76, 237, 257, I65, 187, 205, 426, K58, 89, 162, 209, 317, 475, 514, 537, 582, 714, 977, 1118, 1424, M76, N101, O130, 222
=, hosszú H9
=, ló C1552, 1556 l. még ló
=, nyavalyás ember B164
=, rövid H16
=, vékony H9
= (csigolyája) csigája A3, B143, L121
= fáj C187
= ban visel (nyakán =) B164, K890
= on való erek C553
= seb C269
nyakú, temérdek B1
nyal (fel-)
nyál D138, K210, 228, 471, L5, O94
= ‚tajték' D255
= gyomorban K1310
=, enyves K1297
=, undok F46, I176
= folyás N193
nyálasodik (meg-)
nyalogat
nyár (nyárban) ‚nyáron' A182, 227, 276, 624, 633, 740, B192, C582, 591, 594, 1171, 1325, 1455, F72, 181–182, J30, K51, 152, 212, 261, 486, 727, 826, 1129, M1, N193, O93, 275
nyárasodik (meg-) ‚nyálasodik?' B123
nyaratszaka ‚nyáron' C1253
nyárfa G102, K1304
= bimbója K353, 1293, 1306
= haja F221
= haja, fehér K1304
= magva, fekete K1305
nyargal (meg-)
nyargalás H420

nyári idő C606
nyárközép F234
nyárs A280, C1194, H371, I439, K237, 1152, 1156, M84,
nyársacska F180
nyársol (meg-) K1412
nyársra köt K1156
nyársra von A127, C1194
nyasz (meg-) ‚megnyal?'
nyavalya (navolia) A11, 332, 350, B164, 171, C485, D357, F9, 30, 70, G15–16, 114, 116, 143, 166, H129, 186, 272, I56, 240, K51, 160, 176, 463, 628, 881, 887, 1108–1109, 1152, N8 l. még nagy betegség
= kiront, nagy K393
= kitörése K83, 1201
= kitörése, nagy K390
=, belső G13, K1333, 1397
=, félelmes E133
=, hosszas K87
=, ló belső G21–23
=, minden K122, 350
=, nagy K318, 326, 392, 1201
=, nagy kínos K340
=, nagyobb J11
=, nehéz F64, I420
=, régi K1369
=, rekett E139
=, súlyos E215 p., 51
=, terhes K1300
=, véres E139
= ja, asszonyállatoknak E118 l. még asszony
= k ‚betegségek' K77
= rontás, nagy K263–268
nyavalyás hely K22
nyavalyatörő ‚ember' K393
nyaz J13
nyel (alá-, el-, le-, meg-) ‚lenyel'
nyeldeklő K625
nyeleget
nyelet (el-) ‚i'
nyelv C625, H190, I139, 426, K617, 618, 887, 1009, 1108, 1300, 1323, 1391–1392, M32
= alatt való erek A490, C551
= békája K78, 147, 608–610
= dagadása K78
= eltekeredik C715
= kisebesedik K617
= megfeketedik K617
= megvész C709–712
=, elesett K72
=, rebegő K1286, 1300
nyelvcsap K602, 1311
= leesik C1281
= leszállása K1183, 1311
= rothad K611
nyelve elesik K73
nyelvfájás C1127
nyer ‚szerez'
nyer (meg nem =) ‚nem találja el'
nyereg A765, B62, F254, G104, H30, 192, L130
nyers ‚friss'
= citrium l. citrium
= veres rózsa lictárium l. lictárium
nyíl ‚fn' A638, C4, 1064, 1068–1069, H188–189
= (ki nem =) ‚i'
nyilall, nyilallik
nyilallás A82–83, 198, 456, 727, 766, 777, B194, C271, 457, 589, 1193, D306, E67, I278, 446, K430, 669, 687, 689–691, 1179, 1294, 1263, 1282, 1317, 1353, L153, O122, P18
=, erős K674
=, futosó E67–68
nyilallik (?) D63, 235
nyilaz (meg-) H20–25
nyilazás G169–170, H297
nyílvas A442, 593, C4, 1064, 1068, H188, K982–983, 1031
= vonás K982–983
nyír (el-, meg-) ‚lenyír'
nyírfa H375, J1, K1289
= abroncs héja J22
= darab C1422
= ezidei termése J1
= gomba K924
= gyöngye K714
= levele C422, K438, 1289
= oldala K126
= teteje J1
= vessző olaja K722
= vize G9, K126, 1376, 1397
=, karvastagságú K140
nyírfán termő gyöngy G258
nyit (föl-) ‚ki-'
= (meg-) ‚elindít'
= (meg-) ‚pl. eret, sebet'
nyitogat (meg-)
nyitrai katona G270
nyom (be-, el-, ki-, meg-) ‚i'
nyomás H119, 244
nyomaszt (meg-)
nyomat ‚masszíroz'
nyomít (meg-) ‚nyom'
nyomó ‚pénz = ‚me' I138, 141–142, K97
nyomódik (nem = ki)
nyomogat (be-, bele-, meg-)
nyomtat (meg-) ‚i'
nyoszt (le-) ‚i'
= (meg-) ‚fonnyaszt'
nyől ‚i, nő'
nyughatatlanság I364
nyughatik (nem =)
nyugszik (nem =)
nyújt (el-, fel-)
nyúl ‚i, nő'
= ‚fn' A572, B204, 234, C748, 835, 1538, F6, K165, 1389, L138
= agya veleje C1057, K881

= bőre C1444, G227, H109, 120
= bőre, szőrös A181
= bőre, fehér C908
= csontja I257
= epéje A386, 484, C913, 968, D383, F33, G203, I79, K568, 572, 1170, 1386, N115, O26, 38, 47, 72, 199, 219
= faggyúja szíve körül A666
= farka húsostul I62
= feje C744, 1534
= feje bőröstül I359
= foga G177
= füle M75
= fülén levő szőr M75
= ganéja E88 l. még nyúlszar
= gyomra K263, 894
= gyomraoltója K318
= hája A442, 593, C507, F112, 233, G227, 250, H189, I8, J24, K165, O161
= kisfiának gyomra C251
= kövére C157, 1391
= lába térdében C1139
= mája C894
= márciusban fogott ‚fn' I133
= oltója K263, 894 l. még gyomra =
= szeme K1145
= szeme melletti kövér C366, 1391
= szeme, márciusi K1145
= szőre A46, B152, C928, E44, 68, K901
= = hamva E44
= szőrös füle H313
= teje C809
= tüdeje K1389
= vére C351, 683, 832, F150, G165, O206
= vére bőröstül C834
= veséje C829
= zsírja A114
nyulacska pora I137
nyúlárnyék kórója O141
nyúlárnyék levele A472, O141
nyúlfi ‚kisnyúl' I286
nyúlkáposzta l. káposzta
nyúlláb fű K168
nyúloltó K263
nyúlsüldő I137
nyúlszar C1006 l. még nyúl ganéja
nyúz (meg-)
nyű (niv, nyűveg) B97, 102, 106, G178–179
nyűféreg B106
nyűl (nem = meg) ‚?'
nyűvecske H269
nyűves B97

ó háj l. háj
ó sendely l. zsindely
ó ser l. ser
ó tök l. tök
okád (ki-) C371, 485, 1431
=, vérrel C45, 128, 1322, 1418, I295
okádás A358, 404, 760–761, C16, 371, 630, 1046–1047, 1266, D55, 72, 262, 315, F148, I293, K1357, M80, O261, 277
okádhat A404
= (nem-) C1261
okádik I261 l. még hány
= (ki nem =) D127, 352
=, vért K792, N75
okádtat ‚hánytat' C1261
okosság F216
= elvesztése C546
ól K67
ol l. ül
olaj A24, 112–114, 230, 236, 243, 245, 373, 377, 391, 396, 601, 625, 676, 686, 701, 738, B152, 185, C58, 82, 91–94, 102, 135, 137, 146, 282, 287, 289, 297, 303, 307, 310, 315, 406, 534–535, 540, 641, 678, 682, 721, 740, 773, 778, 785, 861, 891, 945, 991, 1003, 1022, 1026, 1091, 1148, 1195–1196, 1230, 1261, 1264, 1276, 1280, 1286, 1301–1302, 1309, 1343, 1354, 1446, 1518, 1521, 1530, D42, 70, 73, 80, 87, 92, 134, 140, 150–151, 162, 167, 177, 181, 184–186, 191, 215, 234, 237, 239, 377, G107, 137, 209, H21, 127, 145, 157, 173, 222, 241, 297, 314, 362, K65, 119, 164, 258, 297, 308, 311, 408, 652, 816, 906, 956–957, 960, 972, 985, 1013–1014, 1039, 1055, 1178, 1189, 1219, 1273, 1297, 1322, 1351, 1369, 1379, L32, 77, M11, 35, 94, 113–114, 116, 119, 121, N57, 66, 148, 167, 171–172, 190, O2, 37, 89, 105, 155, 220, 228, 247
=, axtan J20
=, fekete C309, M11, N66, O75
=, kis B121
=, köz H205 l. még közolaj
=, meleg D99
=, paraszt H123
=, patika O18, 88
=, tiszta ‚maga az olaj' C311, 1445
=, veres D50, 279, F28, G203, 205, I98, 100, 365, K1015, L59
= a leszen K194, K140
= a vminek C1508, K522, 574, 826, 1331, 1351, 1412, N87
olaját veszi O75, 247
olajjá változik C154, 1366
olasz – kapor l. kapor
= káposzta l. káposzta
= virág, sokszínű K168
old (el-, le-, le nem =)
= (meg-) ‚eloldoz'
oldal A26, 299, 383, 712, B180, 197, 207, C989–991, I190, 339, J23, K687–688, 691, 1313, M12, 73
= bal kéz felől C589
= jobb kéz felől C589
=, bal K182, 476, 1077
=, balfelől K1148
=, fájó K86, 690
=, jobb C891, K1066, 1160
=, két I251
=, sérült F2

= a nyilall K86
= at belepi ‚me' K691
= csont C511, K1066
= csont törik K1205
= fájás (oldalfájdalom, phrenesis) A616, 712, C191–192, 571–572, 589, 988, 1266, F80–81, I266–267, K85, 1310, O268
= nyilallás K87, 672, 675
oldalacska ‚tr' I193
oldódik (fel-)
oldoz .(meg-)
olibanum C102, 1147, 1445, D126, M117
olivaolaj (oleo olivae) A58, 88, 158, 161, 174, 204, 206, 243–244, 247, 318, 542, 698, 719, P7
ólom F211
olt (bele-, meg-) ‚lehűt'
= (el-) ‚elmulaszt'
= (ki-, meg-)
= (meg-) ‚csillapít, elolt'
=, fát C1548
oltalmaz ‚óvatosan bánik vele'
= (meg-)
oltanivaló fa B236
oltása vminek ‚enyhítése vminek'
oltat ‚meszet'
oltó G9, K777
oltó kötele I187
oltóág B234, 236
oltvány (otouan) B234
olvad (el-, meg-)
olvas (fel-, meg-)
= (megalvas) ‚megszámol'
= (reá-) B31, 92–93, 97, 102, 106, 153
olvasószemnyi ‚me' A712
olvaszt (be-, bele-, egybe-, el-, köziben =, meg-, össze-)
= (meg-) ‚felold'
omán gyökere F26
omlik (le-) ‚meghal, lábáról leesik'
ón – glet l. glet
=, fekete D358, K292
=, fekete égett C291
=, lapis C1175
= kanna l. kanna
= tál l. tál
onjeh gyökér (?) G114
ont ‚önt'
operál
operatio D353
opiom K932, M20, O70
opium l. apium
óra (óráig, órában, óráiglan, órán, . . . =) ‚me' A30, 37, 44, 130, 200, 266, 281, 436, 496, 629, 655, 657, 697, 717, B58, 70–71, 116, 120, 147, 152, 171, 191, C146, 150, 225, 305, 354, 381, 423, 492, 534, 540, 617, 621, 1012, 1126, 1138, 1243, 1291–1293, 1298, 1326, 1363, 1382, 1423, 1425, 1437, 1443, 1447, 1454, 1468, D24, 37–38, 161, 247, 279, 384, E3, 10, 76, 101, F17, G70–71, 128, 161, 256, H95, 107, 246, 257, 377, 411, I152, 369, 438, J9, 13, K29, 697, 728, 801, 838, 1160, 1169, 1173, 1336, L24, 54, M93, 121, N215, O10, 87, 111, 161, 286, P7
= ‚szülés órája' E224 p., 151–153
orbánc A255, 679–680, B209, C618, 1225–1226, 1342–1343, D5, 40, I145–146, 402, K4, 30, 212, 345, 387, 973, 996, 1021–1022, 1326, 1339, 1417, L15, 93, 149, M36–37, 39, 100, N18, O131 l. még Szent Antal tüze
= fájdalma K212
= kisebesedése K974
= tüze K212
=, folyó P27–28
=, leves L62
=, puffant A680
=, síró M79
= os seb K5, 39
orbáncosodik, nem C1287
orbáncozás A352, 436–437
orca A193, 471, C195, 318, 394, 683, 921, 926, 1250, F69, 82, G86, I109, 221, 248, 304, K23, 209, 316, 474, 591, 593, 595–598, M41, O249 l. még arc
= dagadása K23, O149
= fájdalma C552
= hámol D340
= makulája C545, 631
= megdagad M41
= részeinek fájdalma C552
= tisztasága O153
=, dagadt K83, 316–317
=, fehér C1154
=, fogtól dagadt K474–475, 591–599
=, piros K83
=, ráncos K1210, O123–125
=, sima K1210
=, sömörgös K346, O123–125
=, sömörös C1276
=, szeplős C12, 1256, 1276, K944
orcán kelevény C550
= sinnyedeg C545, 550
origanum (fekete gyopár) K1124, O270 l. *még* gyopár
origentali boni N223
Orlai István szolgája B145
orlickóvirág I395
oroszlánhaj (?) C1171
oroszlánban van a nap K1424
orr (naris) A44, 193, 208–210, 281, 386, 551, C87, 162, 176, 323, 802, 855, 859, 866, 870, 928, 974, 977–980, 1518, D114, 229, 271, 322, 352, 356, E45, H82, 100, 155, 169, 193–195, 205, 248–249, 252, 260, 309, 339, 346, 377, I111, 107, 312, 314, K77, 90, 177, 352, 435, 508, 555–556, 592, 887, 1048, 1108, 1110, 1112–1144, L46, M75, 80, 107, N90–91, 207, O99, 103, 182, 197–198, 262, P20
= alá C855, 1262
= büdössége C552

= csíkja H75
= hegyén való ér C548
= megvarasodik K560–561
= porcogója B69, H237, 254, 260, 347, 385
=, ló B11, 69–70, 177, 211, 213, C1496, 1572, 1578 l. még ló
= a cimpája, eb L453
= lika C51, 333, 587, 806, 861, 922, 924, 926–927, 976, 1281, E45, 54, H13, 145, 150, 310, 441, M70, 72, 74, N189
= lika megvész C974–980
= lika mellett való ér C547
= lyuka A381, 459, 619, B15, 96, 213, K553, O105, P21
= vére A349, 381, 389, 395, 458–459, 613, 636, 650, B216, C1281, E46, I111, N70, 91, O262 l. még vér
= = folyása (= = jár, = = indul) C51, 333, 502, 573, 629, 921–929, 1210, 1240, 1262, 1396, D109, 114, 263, 313, E44, I417, K329, 553–559
= = fut F62
= = meg nem áll C87–88, 1310–1311, D229, 271, M70–76
= = megyen I205, 208–210
orrát hideg megveszi K949
orrocska I284
orron sűlyös ér K77
orrvérzés A158, B216
Országh János B153
orvosdoktorok E213–214 p.
orvoslás, külső K1237
orvosok K329
= seregi M89
orvosol (meg-)
orvossságos tudomány E213 p.
os ‚önts'
ostoba K491
ostorményfa K400, 431
= belső zöld haja K400
= külső haja K400
= virága keresztje K431
ostya A273, 495, C624, 1126, 1330, D251, 327, M80–81, O22, 187
oszlat (el-) ‚fájdalmat, megszüntet'
oszlató erő K245
oszol (el-, nem =) ‚feloldódik, oszlik'
oszt (el-) ‚fájdalmat'
= (háromfelé =)
= (meg-) ‚eloszt'
osztás (szét-)
ótvar (oltvar) A476, K120, 1273–1280, 198, 328, 394, 402, 434, 934–937, N148, P15
óv (meg-)
oveg l. üveg
Ovidiusz F194
Ozvai ember B108

öblít (meg-)
öblöget
öklel (által-) ‚szúr' I55
öklelés B194, D126, K64, 1282, L34
= ‚hányás' C191, 1236, 1257, 1351, I216, 334, 413
öklelet (öklölet) ‚hányás' F2, 55–56, 105, G46, 219, I195–196, 339, 413, J23
öklődő ír l. ír
ökölni I144
ökör H283, C1439
= epéje A215, 360, C160, 294, L129
= epéjében kis kövecske C1483
= epéjének köve O145
= farka H283
= ganéja I305
= lába köze H283
= lépe M84
= lépének leve M84
= szára veleje K1078
= zsírja C1410
ökörfark ‚növény' A24, 266, G223, 253
= gyökere B198, K899
= =, sárga I435
= kórója tövestül C77
= levele K603, 908, 925, 1184
= töve C391, K899, L10, N29
= virága K826, 908, 910, 921, L83
= = olaja K853
= = vize K523
= vize D329, L72, M67
=, fekete D110, 282
ökörfarkfű (tormentilla) C388, 820, 1377 l. még tormentilla
= gyökere A145
= levele K915
= succusa D368
= töve C25
= virága A24, C25
=, fekete A546
ökörfarkkóró K923
= gyökere, fehér H302
= levele K733, 886, 967
= = leve K886
= töve N154
= virága K733
= = olaja K1169
ökörgúsz K168
ökörhús, sovány A42
ökörláb zsírja C1410
ökörnyelv – virága I395
= vize C194
=, mezei K169
=, vad K169
ökörnyelvfű (eufrasia) A41
= virága, igaz K1094
= vize I30, 106, 281
= magva, mezei K1095, 1192
= virága K1193
= =, kétféle K1096
= =, mezei K1095, 1192
= vize K463, 676, O252
=, mezei K1192
= vize K1194
ökörszem M104

= tolla ‚madár' N107
ökörszemfű K169
öl (el-) ‚pl. mérget'
= (meg-) ‚elpusztít, felold, kiöl'
= (meg-, meg nem =)
ölet (meg-)
ölgyít (el-, közé-, meg-, össze-) ‚elegyít'
öly fű K168
önt (be-, bele-, benne =, hozzá-, ki-, közé-, meg-, oda-, reá-; ünt)
öntöz (meg-)
ördög A243, B129
= gyökere B115
= tövisének töve C1324
ördögborda gyökere K446
ördöghamapta fű K171, 420, 422, 1331
= gyökere K422, 1291
= levele K422, 1291
=, nyers K1290
=, zöld K421
ördögség F185
ördöngös B184
öreg ‚nagy'
öreg ember l. ember
öreg keserű lapu l. lapu
öregember K1110
öregen süt ‚keményen, nagyon =, pl. tojást'
őriz (meg-)
örmény (cörmen) J14, K109, 214 l. még örvény
= levele K381, 756, 1281
= töve K938
=, csépelt (?) A54
örménygyökér K87, 109, 114, 120, 168, 308, 310, 660, 714, 1281–1282, 1268, 1279, 1307, 1415
= gyökere K1307
= levele K1307
őröl (meg-, össze-)
örvényfű C268, 787, 848, 1007, 1078–1079
= gyökere C699, 701, 706
= levele C701
örvénygyökér C292, F26, G23, 270, H62, 325, I226, M60, 94, O94 l. még örmény
= levele I230
= fű C1570
őrzi magát ‚óvja magát'
ösmér (meg-) ‚felismer, megismer'
ősz, ősszel B171, 234, C207, 304, 1548, H99, K44, 486
östök l. üstök
östör levele, vörös C442
őszi idő C607
ösztövérit (meg-)
őszül (meg-) D352, 355
ötlevelű fű F95
ötödfű G116
öttet (fel-) ‚felüti'
ötvös (ötves) D380, E78, 134, 155, K545, 1362
öv ‚tr' E147
= E14, F165
= (?) D358
=, szarvasbőr K196
övedz (által =)
övedző ‚derék, tr' K384
övez (által =)
őzfaggyú E50

pacsirta hája H159
padlás C1456
pajzs C126
= gyártó A438
pakórúd gyökere H94
palacféreg K327, 446
palack B113, K1037, P21
= szája, ón J11
=, ón B113–114, 116, J11
=, pléh P33 =, tágas szájú E76
palánta (plánta) A330, B124, 188, G194, K68, 1399
= mag B173, C1548, F125, G95, 194
palántál (plántál) B173, 188, 236
palazka l. poloska
Pálffi Miklós orvossága G70
pampinea fű magva C202
pamuk F257
pamut G58
pánt H358
pápafű (cardus benedictum) A116, 121, 294, 371–372, C120, 123, 169, 257, 383, 470, 1170, 1307, 1351, 1424, 1453, D6, 33, 101, 164–165, 261, 333–334, 367, F28, 152, G145, I98, 101, 373, K160, 168, 246, 364, 463, 1237, 1245–1246, 1331, L37, 101, M2, 24, N32, O289
= főtt vize füvestül K1264
= főtt vize gyökerestül K1264
= gyökere K1246
= leve K428
= levele K376, 1228–1229, 1245–1246, 1265, N37
= = pora K1246, 1265
= magva K1350
= pora K428, 1229, 1248–1249
= succusa K428, 1249, 1319
= teteje I395
= vize I217, 428, K364, 428, 675, 843, 855, 1087, 1089, 1164, 1246, 1249, 1264–1265, 1319
= =, erős K82
=, mezei K1319
=, mezei (gyűvirág) K128
=, zöld K509, 1149
paperszénye fű K212
papír (papyrus) E29
papiros B145, 167, C502, 1080, 1182, D177, 184, 264, F208, G219, H61, 451, I143, J13, K555, L25
= bele B167
=, égett C1182
=, kék F66, G221, 257, I215, J23, 33–34, 36, 38
=, szürke K1077, 1374

=, tiszta B121, E45, G53
pápista I200
paplan (paplon) B120
papmacska F125
papmonya (paponya) A189, C109, 1055, 1316, D337, I96, K396
= gyümölcse K417
= széke C1361
= veres gyümölcse K860
= fű (papa monya fű) A734, C1055, 1186, F10, 24, G55, 145, N176
papsat H233, L67
= fehér magva H233
= leve H233
= sonkolya H233
= fa levele I41
pára, párája vminek A455, 650, B113, 147, C765, 1243, E2, G229, I48, 438, K741, 878, 899, 902–903, 907–908, 927, 931, 1048, 1369, N205
=, ecet C766
=, meleg F130, K570, 583
parabuntur B130
Paracelsus ‚Bombastus (1493–1541), német orvos, vegyész' E213 p.
parához (meg-) ‚megpárol'
paralysis E49
parancsol
parányi ‚me' A525
paraszt olaj H123
paraszt orvosság B29, 169
parázna F247
parázs A521, 685, 721, C1252, D373, E11, K113, 369, 419, 913, N59, 77
= alatt K17
= hamu L98
=, hév K388, 529
=, tűz ‚forró' C1560
=, tüzes K1285
paré, parêj I357, N185, O142
= módra L76
= olaja C399
=, barát K169
=, mint egy C1263
paretarium fű D3
párhamu G237, l. még hamu
parlag A3, I150, K1335
parlagi kígyó l. kígyó
parlagi rózsa l. rózsa
párlás K271, 506, 540, 733, 1369
párlik (ki-, le-)
párlófű (agrimonia, apró bojtorján) K128, 169
párlúg A233, 264, 306, 321, 437, 477, 558, 606, B99, D266, 295, 302, G112, 222, H60, 68–69, 334, 340, 344, 425, I147, 375, K261, 278, 310, 458, 500, 731, 846, 1077, 1266, 1321, 1370, M77, N168
= borból C71
= tisztája M77
=, ecetes K440, 452
=, erős A265, D214, H66, 196, 201, K322, 1063, L93, M36
=, gyenge K296
parmentella (?) D351
párol (meg-, vmivel =)
párolog (el-)
parti lapu l. lapu
partifű levele C1091
partingus keresetlen (?) G150
paspenum alisi D53
pastorium dió (?) D205
pasul (meg-) ‚vizelete megindul?' H416
pata, puha H234
patak H281, 341, K1029
= kő, tüzes K1029
Pater noster E17
paticum (?) D44
patiens passim
patika (apatika) B147, D268, E213 p., G71, 77, 205, H92, 102, 245, 248, 285, 341, 450, I3, 154, 325, 412, O94,
= szerszám E213 p.
patikárosok D102
patkány (potkány) A380, B145, 227, F42, G48–49, I83, N94
= égetett pora K202
= nyaka, eleven B145
patkó B77, H21, 114, 142, 219, 222, 297, 398, 438
= szegestül B206
=, gengen H359
=, homorú G138, H360, 438
=, oblus H359
patkócska H358
patkol B54, H363
patkolás, patkoltatás G184, H285, 363, 422
patkoltat (meg-, nem =) H296, 346, 359, 42, 462
patkószabású B156
patkószeg H368
Patris B131
pattan (ki ne -jon)
pattanás A229, B228, C384, 1308, D274, M56
pattog (el-, ki-)
pattogdogál (fel-)
páva ganéja I214, L117
=, hím I214
=, nöstény I214
Pazabi György diák B102–103
Pázmány (Péter) orvossága G64
pázsit A588, K117, 152, 1027
= szín (reménység) K491
pecse olaj C399, 1378, D203
pecsenyét süt, mintha K1156
pecsolaj K470, 1235
pej, – fehér F246
=, kék F246
=, veres F246
pemetfű C435
= vize C435
pemetin F191
= szalmás vége F191

= vékony vége F191
pendely visszája F174
pendely, asszonyember haviszámos K133
penész holt ember koponyájában C1171
penete K993
pengető ér C562
péntek (pintek) C1523, F220, E130, G94
pénz C1492, I438
= ára (pinz ára) ‚me' A7, 9, 21, 127, 221–222, 273, 383, 402, 425, 437, 524–525, 634, 693, 717, 768, B57, 71, 90, 138, 168, C46, 57, 115, 134–135, 156, 300, 323, 339, 492, 516, 536, 1146, 1178, 1199, 1209, 1284, 1363, 1374, 1441, 1577, D12, 24, 87, 102, 118–119, 251, 264, 299, F125, G95, 113, 264, I42, 116, 239, H120, 286, 320, 410, K328, L12, 14, 82–83, 99, M12, 32, 64, N121, 191, 201, O17, 56, 179
= nyomó ‚me, pénznyomónyi' C290, 701, 1104, 1106, 1315, D14, K161, 896, 1263, 1304, M7, N138, 161, 169, P32
pép A580, 611, I193, K564, 624
= formán K644, 1176, 1196
=, mint az C292, K95, 154, 186, 206, 238, 290, 317, 355, 370, 475, 582, 632, 638, 643, 687, 821–822, 824, 839, 873, 879, 1061, 1079, 1108, 1175
péppel ‚péppé' C1274
perdül (ki-)
perec B130
pergel (meg-, porgál)
pergelődik (meg-) ‚pörkölődik'
perje N92, 154
= fű C692, K169, 759
= gyökere B189, C827, 1048, G40, H449
perzsiai orvosság E17
pestis B134, 184, C1249–1253, D14, 265, 282, F142, G182, I127, 373, 422, 426, K1331, 1407, 1412
= hideglelés C1373 l. még hideglelés
=, juh G35
pestises idő B184
peszerce A282, 583, K169
= gyökere, fekete C520
= vize C378
=, aszú C1268
=, fehér A61, K438
=, fodor E47
peszercefű (pöszerce) C163, 347, 794, 990, 1045, I283
= gyökerestül levelestül C793
= leve C1105
= leve (marobium album) K1069
= vize C1268
peszerkegomba, fehér I159
petasilis distallmus K82
pete olaj C1208, 1210
Péter uram patikárius C1457
peterce D82
petrezselyem (petreseliom, petresoliom, petrezilem, petrisolium, petrosolium) A84, 122, 153, 189, 265, 329, 424, 631, 671, 708, 723, 734, C81, 252, 1126, 1377, D23, 104, 160, 338, E66, 105, 140, F176, G1, I191, 228–229, 287, J7, 30, K630, 955, 1050, L95, M22, 114, N176, O211
= gyökere A28, 419, 722, C109, 1361, 1548, D21, 38, 337, G119, 223, I45, J4, K655, O225, 230, 238
= gyökerestül K111
= gyökerestül levelestül C1339
= gyökerével I328
= levele A34, 122, 460, C370, 430, 432, 1361, D32, 337, G223, I129, K215, 612, 650, 883, 1199
= levele leve G75, K219
= levelestől tövestől D359
= levelestül K111
= magva B240, C210, 1334, G20, 131, K462, 584, O27
= szál I287
= teteje F225
= petrezselyem töve A433, K876, 1382, 1393
= vize (nedve) A408, 567, C1335, D169, G1, I337, K875, O53
= zöldje (= zülgye) J7
=, törött A460
=, zöld G223, I418
petronilom olaja C1164
petrosolium l. petrezselyem
Petrusius pisai Abbas O27
petyelődik (meg-)
pézsma F38, I121, K1104
Phison C1571
phlegma E71, O94 l. még flagma, flegma
phlegmatikusok K486
phrenesis (megbolondító betegség) C541, 585, 595
= (megbolondító seb) C574
= (oldalak fájdalma) C572
pikkely A252
= hamuja A252
pikkelyez (le-)
pillog ‚pislog' P3
pilula K861, O94
pimpinella A709, K128, 181, 1331, 1406
= (Csaba íre) C1072, 1334
= gyökere C1373
= levele C935
= fű (Csaba íre) C732, 934
= fű vize C937
pimpo A41, 118
pimpo gyökere A119
pimponia C60, 449, 1332
= pora C60
=, zöld C449
pinata ‚fazék' B115
pince A740, I233, K1129
=, nedves K542, 829, 1395
pinkösd l. pünkösd
pint, pintes (pént) ‚me' A190, C407, 1217,

1291, 1376, 1419, 1432, 1526, D32, 87, 101, 282, H80, 126, 246, 332, 368, 424, I240, 287, L24, M38, 46, 94, N24, 129, O43
pintek l. péntek
pióca F109
piom gyökere (apium?) G60
pipacs vize F74, I242–243, 362
pipe K49, 1406
= ganéja K423, 438
pipehúr I228
= tollastul B37
piretum (tárkony) O275
pirít (meg-)
pirító D399
= fű D246
pirított kenyér l. kenyér
piros szín (szerelem) K491
pirosan tart M6
pirosító gyökér K243
pirosodik (meg-)
pirosol (meg-) ‚pirosodik' L3
pirul (meg-, megbirol)
pisitek madár H382
piskolc (antimoniom) K545, 1362
pislen (tyúkmonyhéjban) A308
Pison (Fizon) ‚az Édenkert egyik folyója' B91
piszok O49
pisztilic gomba K1276
pisztráng K418
= foga I257
pitvar C1168
pivenka magva (pivonka =) I396
= virága I395
= vize I30
pivonka l. pivenka
planéta C603, 609
plantago (útifű) O255 l. még útifű
Platón E213p., F246
pléh (peleh) D358
pleurisis (nyilallás) C589 l. még nyilallás
Plinius (Caius Secundus) A636, 750, C741, 750, 787, 910, 956, 1531, 1540, K393, 411, O60
plora (?) P24
podag D372
poenium virág l. még bazsarózsa
= vize (bazsarózsa) C1490
pofa B70
=, dagadott F39
=, sebes F39
=, széles H16
pogácsa A213, B115, C1520, H131, 240, K349, 1285, N77, 95, 218
= ‚étel' D256, 324
=, pogácsányi ‚me' A760, G126, I50, 123, 264, 387, K492, 913, L147
= formán K1132
= módra C1242, 1401
=, apró ‚me' E91
=, búzaláng C1568
=, mint egy ‚me' C1560, D19, 222, F51, G53, 110
pogácsárul C464, 518
pogacskóró l. bogáncskóró
pogány bölcsek E213 p.
pohár A180, 355, B233, C108, 457, 701, 1263, E8, 26, F29, 108–109, G221, H51, I99, K899, 1094, 1193, L157, N35, 215, O43, 147, 176, 261
= ‚eszköz' D4, 322, 337, 374
= ‚me, pohárnyi' A332, 386, 426, 359, C919, E72, G119
=, ezüst E26
=, fekete C874
=, kis C492
=, kis ‚me' D15
=, tiszta I130
=, új A600
=, viasz A763
pohárka B167
= ‚me' E71, K1223
pók A374, 602, B163, C104, 249, 304, D141, 281, G31, I372
= harapása K1230
=, eleven G182, L36
pókháló A410, C82, 341, 445, 1187, F182, I149, 383, 419, K724
= kökényfán N22
pókhálón néznél, mintha K545
poklia ‚me, posztó v. ruha' E138
poklosság C569, F93, I107, 282, O262 l. még bélpoklos
pókmarás D141
pokolfakadék I373
pokolvar A204–205, 530, 602, 634, C29, 99, 249, 340, 1080–1088, 1293, 1315–1318, 1379, D190, 274, 281, G180–181, H263, I383, 456, K10, 16, 21, 24, 184, 211, 421, 444–445, 968, 975, 1105, 1290, 1371, L148, M56–57, 63, O247
= kerülete K16, 1105, 1372
=, új C541
pokróc B14, 20, 41, G234, H97, 289
= darab, vastag K691
pokrócoz (be-) G78
polaj B141
= virága (pole =) L85, N120
polc moha D264
polie l. polye
poligonum K1239
polinfű (csombor) C229 l. még csombor
polipodium levele M92
= töve M92
= fű M92
poloska (palazka) B151
=, ágyi B181
=, eleven B142
poltura ára (potura =) ‚me' K137, 328, P18
poltura nyomó K174, 543, 768, 777, 789
polye E99 I123, K26, 456, 540, 583
=, forró E147
polyponatum K172
polyx (?) K168
pomagránát I2, K605

= haja ‚héja' A525, G57, I37
= leve I2
= magva I2
= vastag magva E90
pomen vize D103
pomponia K181, 1062
ponty (carponum) A252
pontyának való fejében kő H288
papanicsi (?) M116
popiom l. popium
popium (popiom) A115, C52, D37, 167, 309, I146, 230, K911, 1136, 1139, L1, 55, 69, N193
= levele L20
popja, gyermek I284
por, pora vminek A14, 117–118, 188, 242, 299, 383–384, 455, 642, 572–573, B53, 63, 68, 81, 99, C2, 80, 84, 318, 373, 491, 1150, 1152, 1209, 1282, 1370, 1378, 1515–1516, D84, 109, 139, 183, 251, 373, 380–383, E16, 29, 37, 98, G44, 218, 238, 258, 263, H45, 79, 86, 89, 166, 271, 278, 341, 351, 411, 435, I43, 261, 299, 358, 387, 390, 417, 438, K5, 90, 253, 255, 555, 764, 890–891, 900, 949, 993–994, 1075, 1118, 1149, L3, 37, 60, 63, 79, 139, M11, 21, 26, 32, 58, 80–81, 90, 92, N18, 30, 45, 56, 63, 129, 163, 199, O16, 22–23, 30, 32, 37, 75, 89, 97, 236, P5, 21
= ‚ált' F161
= ‚gyógyszer' C91, 207, 1551, 1555, J13, 36
=, arany J9
=, fekete K1036, 1426
=, füstölő C66
=, köszvény C1296
=, mint a K1033
=, mint egy C393, 1305
=, prüszköltető K887
=, szárasztó C326
=, szürke D309
=, veres K801, L51
=, vörös C29
=, zöld H100–102
porcfil vize J4
porcsfű G149, I55, K168, 1233
porcsin K212, L10, P16–17
= gyökere A758
= levele K1314
= magva K1314
= törve K209
= vize K1239
=, fehér virágú A719
=, kövér K169, 212, 284, 377, 484, 928
=, közönséges K287
= fű (parcsi fű) A68, 636, 719, C1567, D353, G140, K1239
porít (meg-)
poroz (be-, meg-, reá-)
= (meg-) ‚megszór'
porrá csinál G244
= éget G210, 254, K1402
K1197
= *ront* E29, 32, 55, 81, G6, 44, 55, 161,
= tesz (= tör, porul =) A18, 56, 107, 116–117, 128, 131, 133, 172, 191, 193, 288, 299, 357, 527, 536, 597, 665, 748–749, B53, 153, 185, C17, 50, 63–64, 66, 71, 80, 100, 125–126, 130–131, 204, 210, 278, 316, 383, 389, 434, 519, 624, 636, 686, 689, 693, 748, 751, 807, 811, 835, 847, 873, 887, 894, 927, 1171, 1188, 1233, 1247, 1262, 1267, 1275, 1282, 1309, 1357, 1402–1403, 1417, 1422, 1434, 1477, 1497, 1499, 1538, 1541, 1550, 1552, 1565, 1568, D11, 21, 33, 43, 54, 83, 116–117, 221–222, 257, 271, 273, 332, 378, E3, 10, 21, 25, 28, 37, 75, 88, 90, 93–94, 107, 113, 130, F4, G33–34, 120, 162–163, 178, H43–44, 99, J18, 38, K14–15, 25, 76, 81, 214, 220, 255, 323, 314, 343, 414, 591, 614, 705, 711, 742, 754, 764, 768, 770, 776, 793, 798, 802, 851, 861, 880, 890, 897, 916, 922, 945, 1081–1082, 1118, 1120, 1165, 1184–1185, 1216, 1245–1246, 1263, 1302, 1360, 1365, 1382, 1384, 1408, 1414, L47, 57, 132, 155, M50, 64, 72, N56, 70, O22, 247
porrá tör l. porrá tesz
porul tör l. porrá tesz
porul vesz K356
pórus O28
pórhagyma héjastól N77
poshad (meg-, megpossad)
possaszt
posztó A38, 42, 78, 163, 523, 648, C1133, 1320, E138, G38, H287, L48, M62
=, aba K845
=, fekete baraszlai K529
=, gránát B47
=, karazia B63
=, kék B63, C459, D64, F50, 54, I182, 192, 262, K529, 1063
=, *tiszta* A38, K1160
=, veres G69, I32, 452, K389, 1002
=, zöld G46, N9
posztónyiredék C1420
posztószél A598, K887, O222
potika hal C1363
potkány l. patkány
potosfű D167
potura l. poltura
pozdorja B162
pózna F188
Pozsony B152
pöfeteg (püfeteg) C108, 510, G238
pögre l. bögre
pök (ki-) ‚kiköp'
pökdös vki K77
pörgöl (meg-, -perkül)
pörgölődik (meg-)
pörköl (meg-)
pörzsöl (meg-)
pöszerce l. peszerce
pöszönt ‚böfög, prüsszög?'

pözsdöl (meg-) ‚pezsdül'
praeccepta ‚előírás, összetevő'
praeparatum zuthamera C1506
praestantissum E75
pranilafű I409
= virága I409
prása ‚parázs?' I454
prásol (egyben =) ‚présel'
prasol (meg-)
prédikáció K1390
présel (ki-)
preternynik fű J14
pro appetitu ‚étvágyról' E75
próbál
prókátor, hamis F164
prókátorok lelke B155
prunella l. szilvafű
prüszög G261
prustwurz gyökere B148
prüszkölés K83
prüszköltető eszköz K1110
puffad (meg-)
puffadozik
puffant ‚dagadt' A680
pulykatoll K7
pulzus J35, K31, 41, 58, 1085, 1121, 1140, 1173, 1424, N223, O156
= hévsége J35
pupa levél vére (?) K1060
purgál (meg-) F11, I3, 141, K64, 176, 1064, 1297, N216
purgáló K160
purgatio A269, 271, 273, 294, 300, B147, C136, 397, 1271, 1454, D32, 326, 378, F11, G13, 75, 183, K7, 234, 699, 1237, 1336, M87
puska F196–199, 202–206, 210, 213–219, 222–223, K401, 990, L23
= agya F202, 216
= fája F216
= fia F208, 221
= gyufó lyuka F215
= pattanás ‚durranás' F222
= vasa F216, 219
= vége F214–215
=, olajos A333
=, rozsdás A333
= golyóbis A633, D292, H176, K984
puskalövés C515, 1212, D62, 234, F211–212, M3, N73–74
= lika C515
puskapor B228, C75, F209, 211–212, 216, G155, H61, 66, N182
= méreg C130
puskavessző F221
Puskás János B104
puskás, okos F216
puskatisztítás A333
puskával meglő C130, 211
puskázás (puskásás) F214
puskázni F214, 223
puszpáng A48, K673
= levelestül N5
= magostul N5
= olaja K896
=, új A48
pusztul (el-, el nem =)
püfeteg l. pöfeteg
püffedez C532
Pünkösd hó, Pünkösd hava (pinkösd =, ponkez =) A85, B18, C5, 611, 832, 1427, H158, 179 327, I212, K57, 62, 104, 117, 159, 917, 1185, 1370, 1401, O4, 138
= hava tölti K123
= napja (pinkösd) A48, 172, C50, 164

quiatus curia H415
quint ‚me' C1171, 1372, 1445, D398, M116

rab F126
rabot szabadít K129
Radvány B162
rág (meg-)
ragad (bele-, hozzá-, meg-, oda-, össze ne = jon, reá-, nem =)
ragadozó állat epéje O38
rágás I331, 411
ragaszt (be-, reá-, vele =)
rágcsál
rágdos
ragya ‚gabonabetegség' F115
= ‚vesszőn' F169
raj B155, F158–165, 173–176, 193, 195, G188–189
=, eresztett F177
= lép K394, 1273
= méh B155
= viasz l. viasz
rak (be-, bele-, ki-, környül =, körül-, meg-, reá-)
rák A442, 476, 593, C157, 1217, D276, H196, 225, I228, K223, 227, 253, 910, 1105, 1166, 1259
= fejében fehér kő C1139
= hamva K224
= leve K220, 1259
= =, eleven K16
= =, nyers K254
= pora, égett K255, 408
= szeme D277, G121
= zsírja I228
=, eleven A13, 478, B208, D231, F233, G82, 231, 250, K16, 1172, 1372
=, eleven folyóvízi K1414
=, folyóvízi C888, 1069, E130
=, holt F121
=, sült F194
rakás ‚me' B171, G45
rakáska B171
rakat ‚i'
rakgat (reá-) ‚rakni'
ráki szappan l. szappan
rakonca H420
rákörmény l. rákörvény

rákörvény (rákörmény, rakürvén) A325, 592, 729, C210, H288, K27, 245, 682, 857, 861, 1165
= gyökér D291
rákseb (?) (cancrum) A18
rákszem F260, I257
=, preparált J4
ranoculus l. torokgyíkfű
ránt (egyben =) ‚összefőz'
= (ki-, meg-)
= (meg-) ‚megpirít'
rántás H357
= ‚tépés = mozdulata'
rántotta (rátota) B127
= tyúkmonyból I86, 252
ranunculus (sárga virág) O156
ráolvas B216
rászt A47, 176, 303, 475, 494, 652, 704, 738–739, C49, 177, 265, 1014, 1138, 1332–1333, 1367, 1481, I253, 262, K1310
rásztos ember C1015
rátota, rátotta l. rántotta
ráz (fel-, ki-, le-, meg-, nem =)
réce C1420
= bal szárnyának vére I62
= bele D90, C1420
= =, hím D90
= =, kövér K237
= =, kövér házi K1152
= hája C1374, K8
= hasa K237, 1152
= vére K247
= zsírja D90, K1152
=, eleven K806
=, házi kövér K88
=, hím D90, F1
=, kövér házi K1152
=, nöstény F2
=, vékony I41
recezacskó l. zacskó
reconcilium C790, 1001
= levele C791
regál (rajta =)
reggel (minden =, másnap stb.) ‚me' A51–52, 59, 61, 98, 149, 190, 219, 287, 293, 475, 485, 503–504, 507, 510, 512, 515, 519, 539, 603, 616, 654, 694, 711, 727, 752, 757, 768, B99, 120, 150, 153, 185, 191, 207, 222, C1, 4, 46, 81, 183, 185, 187, 190–191, 194–195, 355, 383, 414, 521, 625, 787, 876, 919, 1050, 1128, 1135, 1154, 1165, 1211, 1213, 1235, 1237, 1257–1258, 1351, 1360, 1442, D14, 38, 66, 207, 218, 354, 392, G259, E3, 18, 30, 40, 49, 57, 69–70, 76, 87–88, 92, 117, 151, F4, 16–17, 26, 41, 52–53, 72–73, 79–83, 87, 89, 93, 99, 167, 199, 203, G65, 85, 119, 145, 155, 211, 217, H231, 235, 291, 309, 342, 450, I30, 53, 223, 267, 281–282, 332, 336, 340, 423–424, 438, J3, 8, 19–20, 27, 31, K33, 47, 70–71, 82, 87, 92, 424, 508, 612, 736, 764, 766, 801, 812, 844–845, 849, 857, 861, 864–865, 867, 1065, 1069, 1073, 1086, 1116, 1169, 1178, 1190, 1198, 1223, 1255, 1266, 1267, 1350, 1410, L10, 13–14, 79, 97, 115, M50, N100, 126, 193, O5, 8, 17, 27, 31–32, 44, 52, 147, 177, 179, 232, 234, 249–251, 255–256, 261–262, 271, 273, 279, 282, 285, P7
reggeltől estig I292
= reggel ‚reggelente' K739, 941, 1041, 1046
= s estve A136, C74, I103, 108–109, 129, 146, 150, 164, 261, 266, 268, 399, N98, 126, 137 l. még este
=, kora B133
regula C541–579, 604, O261
rejt (el-)
reked (benn-)
= (nem = be) ‚torok'
= (meg nem =) ‚nem gyűlik meg'
rekedés, rekedezés A583, K83, 395, 694, 1178, 1269, 1313, 1365, L57
rekeszt (ki-)
rekettyefa N57
remedium (remediom, remidium) K17, 21, 116, 160, 181, 263, 277, 368, 497, 518, 570, 579, 750–751, 758, 815, 865, 984, 1074, 1119, 1122, 1125, 1135, 1138, 1164, 1197, 1335, 1356, 1368
reménység K491
remes hurka ‚végbél' E93–96
remese lejár K931–932
rendet tart K44
répa C198, 645, 704, K55, 69, 92, 99, 404–405, 655, 1342, 1393
= belső része K226
= első leve K405
= haja K99, 404, 1342
= leve K92
= levele K64
= magva B125, I4, 57
= vize K948, 998
=, aszú C1304, D292, K399, K984
=, karó K92
=, murok N176
=, nagy K226
=, német I8
=, nyers H399
=, öreg vad K1409
=, sárga H359
=, zöld H172
= mag, karó K977
= mag, másféle K977
repcsén K168
reped (nem = meg)
repedés F249
repül (el-)
rés B181
resina C97, 202, 524, 1445, L54, N148
=, fehér C1144, D176
resnice H234
részeg ember G190–191
részegedik (meg-) A532

részeges ‚ember' D257, 284 l. még ember
részegség C629, 895–901, K1034–1035, 1358–1359
részegül (meg-) D387
= (nem = meg) C1256, K1190, O282
reszel (meg-)
reszel porrá E5
reszelő, torma G3
reszket
reszketegség I161
reszketés ‚K83, 1310
rét B108, 159, K1335
=, széna A454
rétbeli sárga virág H161
retek (raffanum) A70, 83, 152, 176, 302, 327, 358, 602, 671, 689, 724, 745, B39, 163, 230, 239, C40, 49, 128, 175, 198, 256–257, 895, 1040, 1046, 1117, 1138, 1187, 1322, 1349, 1367, 1382, D127, 161, 200, 205, 337, G10, 270, H205, 248, I287, 373, J8, K20, 55, 69, 434, 657, 703, 966, 976, 1102, 1420, L16, M20, N150, 176, O2, 233
= bele ‚belseje' C57
= =, fekete A11, C1319, I346
= csikaja, fekete A11
= csírája, fekete I346
= elvetése C1166
= felső héja, C198
= = héja, fekete D2
= gyökerestül K111
= = levelestül C1339
= hajastul, fekete I40
= leve A70, C1367, J8, K434, 657, O29, 233
= =, fekete I43
= levele A176, C49, 663, K411
= =, fekete E22
= levelestül K111
= magva A327
= nagyobb legyen K411
= pilise, fekete C1319
= teteje C57
= =, fehér M65
= torzsája K411
= vize C631, 756, 1481, I337
= =, fehér C80
= =, fekete I356, N78
=, fehér M65, O147
=, fekete A11, 483, C1319, D338, E126, G3, 47, I43, 127, 346, 369, K515, M22, 65, N78, O147
=, mint egy C446
=, öreg C57
rétü kender l. kender
rethorica ‚növény' L101
retteg, gyermek C1489
rettegés C1489–1490, 1499–1500, 1503, I61, K83
=, gyermek K1210
rettegős ijedős gyermek I44
Révay Tamás B117
Reveriusz doktor K706
révhely K115
réz I451
Rezeghi Bernát B155
rézfazék l. fazék
rézmedence l. medence
rézmozsár l. mozsár
rézpor C1152, E82
risül ‚résszerűen'
rizskása B17, D354, H326
rohan (ne = jon) ‚terjed'
rohaszt (ki-)
róka A572, C640
= faggya O127
= foga N183
= hája (ruka =) C761, 772, 839, G139, 247, H32, K88, 318
= mája aszalva K893
= monya O146
= nyelve A45
= zsírja K88
= vére A187, C165, 833, 838
rókafark K168
= fű (májgyógyító) K128
rokenvirág vize I413
rokkan (meg-) B14
= (meg-) ‚ló' C1582
rokkanás K240–245
rokkanik (meg-)
rokkant ló H106, 329
rökkentve megéget
romanum N174
romlik (meg-) ‚szétfő'
romlott ember K149
romol (el- benne, ki-, meg-)
roncsol (el-, meg-, össze-) ‚tör'
roncsolódott ember K149
rongyol (meg-)
ront ‚felold'
= (el-) ‚összetör apróra; elmulaszt vmit pl. követ'
= (el-, meg-) ‚összetör'
= (meg-) ‚eloszlat; megsért, összetör'
= (meg-, össze-) ‚tör'
rontode C524
rontófű A424, 435, C1325, G122, K212, O211
= gyökere G119
= levele C1443, K1303, L58
=, zöld A227
ropog
röpülhet (el nem =)
rosarum electarium C322
Rosemberg Kristóf (Rosomberg) ‚Tata kapitánya 1575–1585' C1171
roshad (el-, meg-)
Rosomberg l. Rosemberg
rost ‚rest'
rosta A328, B171
rostély C1438
röstölő, öreg A9
roszkodink I229

rothad (el-, meg-)
rothadás A234, 354, 548, C114, 211, 311, 466–467, 1200, 1267, D26–27, 42, 44, 214, 332–334, K988, 1039, 1057, 1181, L3, 19, M24–25, 52
= széle L3
rothadni nem hagy D8
rothadt hús ‚seb' A224, C1259
rozmaring (rozmarin, rozmarint, ruszmorint) E6, 49, 100, 1226, J12, 38, K156, 168, 237, 772
= hamva E6
=, aszú (= ruzmorin) K1131
rozonyék 1226
rozs (ros) B13, C1579, H277, K759, 901, N135, P10
= gyökere H188
= fej A263
= féreg B98, G186–187, 195–196
= fű N143
= kalász G222
= kenyér héja G170
= kenyér vize N76
= korpa O157
= liszt A4, 123, 126, 239, 245, 599, 736, 738, B114, C300, 373, 408, 464, 1138, 1284, 1378, 1401, 1438, 1446, 1583, D155, 201, 222, G142, 186, H111, 178, 257, 329, I31, 50, 92, 124, 264, 387, 434, J21–22, K516, 824, 980, 1368, L85, 105, 147, 150, M51, 62, N77, 166, 221 l. még liszt
= liszt lángja A4
= pogácsa K950
= szalma C114, D26, K1206
= szalma, égett A365
= tészta C1278, 1318
= virág O233
=, főtt G234
=, tiszta B25, K472
=, új K70
rózsa (rosa, rusa, ruza) A23, 290, B215, C105, 270, 318–320, 661, 760, 1024, 1028, 1246–1247, 1261, D377, G54, J30, K212, 949, 1413, M127, N118, 126, O11, 21, 35, 273
= csipke G230
= gyökér ecete, vörös A41
= gyökere C1328, I227
= =, biosi (?) K1132
= =, kő G220
= íre I233–238, 396
= közepén álló virág C656
= levele B215, C653, D80, N197
= =, fehér I233, J6
= =, piros C1261
= =, száraz E89
= lictárium M88, N196
= magva B124
= =, bazsa (basal-) C1489 l. még bazsarózsa
= =, kő G220
= =, mezei N151
= méz K606, 618, 1354
= méz (máz?) D21, 377, 380
= méz, salétromos K617
= olaja (rúzsa =) A23, 154, 160, 164, 550, C20, 67, 89, 97, 132, 212, 226, 270–271, 274, 285, 291, 316, 320, 505, 530, 537, 632, 755, 840, 857, 863, 911, 941, 1030, 1110, 1112, 1147, 1255, 1258, 1261, 1265, 1276, 1291, 1346, 1390, D62, 68, 85–86, 94, 96, 348, 374, 377, 398, E52, 104, 120, 131, I32, 333, J36, K260, 281, 494, 504, 931, 1141–1142, L6, 28, 45, 52, M4, 117, N73, 163, 210, 232, O101, 108, 184, 274, P7
= popilium C105
= pora C1261, N35, O46
= pora, aszalt E132
= tövе A390
= virága bimbócska J15
= = C519, I395, J12, 15, K965, O274
= =, asztalt E93
= =, mezei G67
= vize A32, 38, 258, 416, 418, 423, 432, 574, 627, 678, B146, 190, 222, C188, 218, 223, 290, 337, 438, 451, 487, 530, 532, 958, 972, 1023, 1047, 1205, 1229, 1248, 1261, 1301, 1311, 1364, 1506, D19, 22, 39, 41, 45, 49, 51, 64–65, 67, 86, 100, 103, 108, 119, 141, 196, 211, 213, 232, 260, 278, 298, 302, 310, 315, 321, 330, E31, 39, 118, 124, F38, 68, 90, G53, 237, I4, 89, 121, 140, 152, 190, 194, 197, 220, 233, 250, 277, 319, 408, J6, 10, K163, 468, 494, 504, 511, 524, 527, 543, 551, 598, 829, 859, 887, 1039, 1135, 1141, 1267, 1334, 1364, L6, 19, 33, 39, 60, 71–72, 84, M8–9, 64, 66–67, 83, 109, 129, N19, 31, 33, 35, 51, 142, 199, 219, 223, O21, 39, 48, 50, 53, 57, 62, 78, 89–90, 97, 237, 273, P3
= =, ecetes K831
= =, fehér C1177, J27
=, aszú veres K1112
=, aszú C955, 957, 1294, 1387, K931, O59, 61
=, aszú fehér K763
=, aszú veres K90
=, bazsa (basalrózsa, poenium virág) C1490 l. még bazsarózsa
=, erdei C738, 1528
= fehér D101, I395, J5
=, maua (mályva?) D393
=, mezei D393
=, nyúl D101
=, pari K168
=, parlagi M88
=, parlagon termő sárga K1335
=, réten termő sárga K1335
=, sárga mezei K171
=, száraz K398
=, száraz veres K412
=, vad K191

=, veres C324, D101, I177, 233, 321, 396, K310, 606, 854, 1099, 1354, O189
= ecet E39, 52, 104 H190, J37, K336, 427, 594, 823, 1113 1141, 1253, L6, N197, 223, O120
= ecet, vörös A41
= méz A367, L6
= pogácsa ‚me' A731, C36, 259, 262, 317–318, 331, 412, 513, 1200, 1214, D71, 240, 293, I414, K280, 494, 585, 616, 1053, L65, 124, 152
rózsaszín (engedelem) K491
rozsda E93
rozsdásodik (meg-)
rubia K769
Rudolphus császár orvossága B148
ruha (ruhán, ruhára, = által, = között)
‚anyag, tépés' A570, 628, 680, 708, 717, 721, 736, B51, 65, 128, 143, 197, C47, 63, 73, 103, 175, 180, 187, 200, 259, 295, 299, 353, 381, 403, 421, 460, 480, 498, 501, 516, 533, 620, 674, 703–704, 781, 816, 860, 865, 929, 973, 989, 1092, 1131, 1171, 1190, 1203, 1207, 1248, 1259, 1262, 1274, 1312, 1327, 1367, 1371, 1386, 1419, 1425–1426, 1431, 1436, 1460, 1472, 1478, 1506–1507, 1515, 1555, 1583, D19, 46, 67, 81, 96, 118, 123, 131, 164, 196, 226, 236, 249–250, 269, 273–274, 278, 282, 285, 297, 302, 309, 313, 373, E1, 138, F5–7, 15, 23, 74, 96, 135, 204 215, 217, 223, G3, 15, 22, 75, 88, 165, 181, 187, 208, 229, 245, H180, 186, 194, 217, 223, 274, 295, 319, 322, 338, 374, 405, 408, 429, I13, 19, 49, 69–70, 92, 95, 138, 146–147, 151, 155, 157, 163, 186, 189, 194–195, 197, 203, 211, 219, 224, 226–227, 229, 239, 243, 296, 331, 407, 421, 434, 455, 459, J6, 32, K14, 15, 31, 41, 72, 75–76, 80, 90, 96, 142, 154, 182, 199, 208, 240, 256, 264, 278–279, 317, 331, 359, 361, 383, 386, 437, 443, 447, 457, 469, 474–475, 485, 492, 500, 506, 527, 544, 546, 550, 573, 582, 591, 593, 595, 597, 623–624, 631–632, 643–644, 666–667, 687–688, 695, 704, 707, 710, 714, 731, 749, 751, 814, 821, 824, 826, 828, 831, 846, 852, 854–855, 873, 912, 929–930, 1028–1029, 1053, 1079, 1100, 1103, 1108, 1121, 1127, 1136–1137, 1141, 1148, 1151, 1175–1176, 1190, 1205, 1208, 1254, 1270, 1360–1361, 1370, 1374, 1394, 1412, L2, 33–35, 51, 72, 82, 149–150, 152, M6, 13, 28, 47, 56, 59, 66, N13, 34, 44, 54, 61–62, 83, 121, 142, 197, 209–210, O8, 56, 83, 85, 97, 104, 110, 133, 173, 213, 235, 282, P27
= ‚öltözék' C1155, 1256
= égett hamva K952
= hamustól I203
= módjára A420
=, asszonyállat nem viselte C1171
=, békatojás vizes K753
=, boros L12
=, ecetes H350, L69, M80
=, égett boros meleg K593, 596
=, egyszer C290
=, éles K1108
=, erős C1310, K135, 206, 234, 308, 799, 996, 1105, 1267
=, erős vékony K100
=, fehér C1157
=, gyenge K26, 89, 284, 540, 827, 832–833, 852, 887, 902, 1169
=, gyenge lágy K690
=, gyenge vékony K48
=, gyolcs M11, O258
=, íres C67, D7, 223, K371, L12, 46, M57
=, keskeny K887
=, lágy K231, 820, 829, 908, 1395, M24
=, lágy len A769
=, lágymeleg K440
=, len C1259, D302–303, E4
=, meleg I7, 122, 187, K887, 1111
=, patikában árult C1555
=, rózsavizes K527
=, sűrű K308
=, száraz F216, K763
=, széles hosszú C1438
=, szép F137
=, tépett K312
=, tésztás K1048
=, tiszta C140, 155, 247, 622, 1143, 1146, 1150, 1171, 1395, 1430, 1440, 1442, 1447, 1555, D10, 119, 172, 220, 231, 350, 399, G205, H38, 318, 341, I133, 201, 233, 250, 393, J20, K149, 525, 545, 548, 845, 963, L30, 98, M64, 67, 89, N11, 19, 130, 145, 222, 03, 44, 50, 54, 78, 192, 273
=, tiszta gyolcs J11
=, tiszta len B209
=, tiszta tépett K545
=, tiszta vékony B204, I333
=, új D304
=, új len D304
=, vánkos C202, 1310
=, vastag lágy K1114
=, vékony B146
=, veres B204
=, véres (vires =) F6
=, vizes I207, K879, N209
ruhácska A423, 459, B70, 113, C1, 127, G17, 89, H328, 355, I20
=, fehér vékony I71
=, kis J25
ruhamoh C70–71, 218, 1200–1201, 1210, 1212, 1302, D36, 44, 60, 312, 325, 333–334, L3, 7, 27, 34, 38, M24, N112
ruhazacskó K512
=, gyenge K454
ruptus ‚tökös' D362
rusika C303, 399, 1283, 1295, N28
rút színű ‚a beteg' K77
ruta A41, 84, 155, 164, 229, 257, 271, 294, 318, 469, 701, C9, 44, 77, 162, 168, 216,

222, 232, 235, 238, 252, 331, 354, 377, 391–392, 419, 466, 470, 485, 513, 638, 648, 664, 675, 702, 770, 906, 964, 1029, 1042, 1070, 1117, 1203, 1246, 1257–1258, 1307, 1399, 1424, 1433, 1455, 1512, D1, 32, 59, 101, 120, 138, 265, 333–334, 392, E2, 49, 54, 66, 144, 149, F41, 76, 78, 142, G125, 155, 175, 197, 260, H207, 243, 318, 445, I105, 128, 226, 247, 260, H207, 243, 318, 445, I105, 128, 226, 247, 260, 292, 295, 319, 373, 383, J14, K168, 269, 336, 462, 517, 541, 604, 606, 611, 616, 630, 673, 887, 955, 1025, 1104, 1354, 1379, L91, 101, 106, M2, 20, 24, N49, 75, 120, 123, 150, 170, O11, 21, 35, 54, 87, 92, 155, 196, 220, 261–262, P33
= füstje seprő D285
= gyökere C1328
= gyökere, fehér K1424
= leve C806, 924, 954, 977, K670, 1025
= levele A77, 725, B133, C697, 773, 924, 1455, I423, K15, 1044, 1360
= levelestül K1313
= magva A191 C376, 1256
= magvastul K1313
= olaja P33
= pora I424
= töve K58, N49
= vize A93, 574, C143, 185, 953, 1155, D114, F88, 133, G251, H232, I111, 250, 275, K1366, N49, 182, O24, 36, 39, 48, 58, 69, 98, 262
= vize, seprő D285
=, aszú K855
=, eb G12
=, fehér A710, C1431, D110, I54, K67
=, fekete A655, C1431
=, keresztes D282
=, kerti P21
=, megtört aszú K890
=, nyers P21
=, seprő D285
=, zöld G205
rútság B64, C12, 1259, D272, F83, I269, K544, N136
= bélben I268
= ember béle között F82
= hévséggel való K546
= mellben I109
= minden C397, 793
=, szemnek ártalmas K1103
ruzmorint l. rozmaring
ruza, ruzsa l. rózsa
rüh (rih, réh, röh) A201, C227, D320, 336, H325, 332, 345, I283, 403, 448–450, K109, 112–114, 213, 342, 362, 432, 447, 1328
=, száraz K215–218, 448, 449
=, utálatos K1394
rühes H196–200, 332 344–345, 367–368, K112, 992
= ló C1567–1568 l. még ló
rüheskedik H201, 431
rühesség C1007–1010

sabina I19
saccarum saturni E16
saf ‚me, dézsa' C1435
sáfrány (crocum, saphran) A6, 23, 89, 192, 379, 426, 453, 481, 602, 634, 650, 721, C38, 73, 106, 156, 226, 269, 275, 330, 332, 339, 341, 384, 400, 443, 475, 492, 966, 1123, 1141, 1178, 1194, 1315, 1363, 1374, 1403, 1441–1442, 1445, 1450, 1510, 1577, D24, 28, 40, 50, 76–77, 85, 87, 94, 101, 119, 141, 162, 176, 243, 247, 250–251, 265, 274, 299, 336, 355, 370, E23, 77, F50, 52, 55, 240, G4, 128, 146, 181, 220, 221, H280, I4, 6, 116, 124, 130, 158, 182, 188, 193, 195, 252, 383, J33–35, K24, 26, 168, 284, 419, 423, 438, 540, 564–565, 593, 597, 764, 765, 768, 821, 826, 975, 1072–1073, 1169, L157, M23, 38, 47, 57, 129, N127, 201, 218, 225, O56, 70, 95, 179, 186, P28
= gyökere J37
= tartása O241
=, bécsi (= saphran) A268, 768, K697, 1020, M9, 12, N33, 38, 223
=, egész F53
=, szárított A76
=, töretlen J11
=, törött A463, 680, B28, O175, P32
=, vad D97, G225, I211, J21–22
= szál I186
sáfrányoz (meg-) E40, K395, 766, 911, 1135, 1141
sajt (caseus) A493, 537, C580, F42, G9, 29, K762, O192, 282
= karizmája, kemény K727
=, ért K839
=, lágy N3, 224
=, sós F239
sajtház G114
sajttal főzött ‚étel' C580
sak gyökere (?) D275
sák l. zsák
sal armoniacum O89–90
salak K567
salamia (salaminak) D65, K1126, 1204
Salamon ‚bibliai személy' E213 p.
Salamon pecsété (gyenge gyökér) K774, 817
= gyökerestül K774
= levelestül K774
saláta A429, C452, 962, 1279, I302, K74, 182, 212, 262, 284, 470, 502, 1004, O66, 212, 214
= formán K65
= leve K1142, 1158
= levele I228, 230, O93
= magva (semina lactucae) A108, C363, 1279, F145
= virág, mezei I395
= vize K1138, 1155, N79, O98

=, erdei K168, 169
=, mint a K181 1062
=, mint egy ‚salátaszerűen' C1332
=, téli K1080
=, vad K169
=, veres J35
salátául K1235
salétrom (salétrum salitrom) C642, 647, 678, 782, 1074, 1137, D350, 380, E28, 53, 146, 148, H210, 431, I446, K367, 440, 559, 855, 1191
= oltása L23
= pogácsa I16
=, híg H196
=, tiszta K545, 1166, 1362
sallia l. zsálya
salvatella ér (bal kéz ere) C564–565, 592
salvum honorem K132
sálya l. zsálya
sanabitur ‚használ'
sandalm (?) N33
sandalom M9
sandlifa C1171
sanguis draconis N112
sangvineus természetű K486
sántál ‚sántít' B77
santtalp (sandalm?) H32
sántul H24
saphran l. sáfrány
sapiom D82
sár ‚konkr' A299, 630, B99, 206, D90, 273, H408, K167, L116
= ‚bélsár' A269, 273, 429, C174, 186, 579, 1126, 1269, 1271, 1355, D284, 379, E8, 70, F88, I275, K7, 697, 702, 703, N37, 151, O187, 192, 249, 283, 285
= ‚tapasz' M93
=, üledéke vminek' A256, 130, C1226, G38
= hús között O286
=, fekete C1262, F82, I109, 268
=, nyálas K1064
=, poshadt K160
=, posztó nyiredékes K1055
=, rossz nyálas K699
=, rút senyvedt K122
=, senyvedt K160
saratnik ‚zsarátnok?' H406
sarcacolla O89
sárfű O283
sárfűmag F11, M87
= felső haja F11
sárga – betegség K125, 1403
= bogaracska H305
= cucumer l. cucumer
= haj nevelése l. haj-
= ír l. ír
= leszen M36
= liliom l. liliom
= ökörfark l. ökörfark
= szín O94
= szín (bolond) K491
= viasz l. viasz
= viola l. viola
= virág I152
= = (ranunculus) O156
= = apró levecskéje I152
= = kórója, réten termő M16, N141
= víz l. víz
= a vízi liliom l. liliom
sárgadinnye magva N19
sárgalábfű, nagy (?) K919
sárgarépa K54 l. még répa
sárgaság B218, C1458, F1, 58, G228–230, I47–48, 66, 199–200, 342, 382, K169, 418–419, 423, 438, 1068–1076, 1188, 1289, 1346
sárgul (el-)
sárgulás C1120
sarka kolla (?) C1364
sarkantyú helye G193
sarkantyúér G263
sarkantyútaréj K168
sárkánygyökér K168 l. még kígyótráng
sárkányujj K168
sárkányujj fű K1117
sárkányvér K1043, 1195, N192
sárkelepfű K169
sárkelep levele K873
sarló, tüzes G27
sármag, apró K169
sarmoniakom (?) (sarmoniakomlo) M64
sarok ‚fn, tr' N149
=, bal mezítelen E46
=, jobb ‚tr' B172, F161
= ér G186
sárrá tesz O106
saru A68, G92, K1390
= égett talpa G174
= szára G185, 193, H360, 438
= talpa A338, G244, H199, 380
=, égett N33
sarucsa ‚sarucska' H359
sárvíz ‚emberben' A294, C1583, K544, 1103, M33, 87, O230
= bőr alatt K1288
=, rút K1103
= et tisztít K160
sas epéje K1035, O26, 38
sas monya K1035
sás virága, illatos C255
sása fű K168
sáska, zöld O184
= hamva, zöld O184
saskeselyű köve E128, 133
saskő D355–356, K94
satang (?) D101
satisfoan M56
Saturnus C609
savó E21
=, sós F239, G29
scarlát (scallat) ‚vörös ruhadarab' M9, N33–34
scbiosa D393
scolopendria M50

scordium – fű D14–17, G192
= levele D17
= pora D14, 16
scorpió C1588, O289
scrupulusnyi ‚me' C269, 275
seb A171, 204, 206, 225–226, 247, 263, 266, 295, 309, 320, 373, 377, 402, 418, 420, 430, 513–514, 525, 564, 569, 597, 633, 638, 689, 765, B26, 43, 49, 77, 81, 95, 102, 187, 212, 217, C4, 63, 67, 71, 84, 100, 127, 157–158, 206, 224, 299, 302, 348, 384, 388–389, 498, 526, 627, 1058–1070, 1072, 1085, 1101, 1171, 1196, 1198, 1200–1201, 1212, 1233, 1259–1261, 1268, 1271, 1287, 1299, 1307, 1352, 1378, 1407, 1419, 1428, 1519, 1550, D8, 36, 54, 60, 78, 80–81, 83, 94, 117–118, 137, 196, 201, 211, 214, 221–224, 245, 249, 273, 286, 304–305, 309, 332–334, 347, 350, E86, F83, 93, 131, 233, 237, G134, 170, 174, 222, 226–227, 242–243, 250, H33, 35–36, 38, 78–79, 101, 112–113, 188–189, 200, 204, 264, 287, 350, 355, 393, 398, 435, 440, 446, 451, I100, 108, 144, 269, 305, J25–26, 30, K44, 148, 249, 256, 329, 334, 951, 982–983, 1010, 1013, 1018, 1043, 1063, 1181, 1185, 1216, 1242, 1296, 1355, 1395, 1412, L7, 12, 22, 27–28, 33, 50, 58, 67, 112, 145, M2, 11, 35, 52, 55, 68, 89–90, 98, 106, 124, N22–24, 32, 71–72, 83, 153, 162, 167–168, 170, 172, 230–231, O161, 172–173, 235, 245, 247, 264, 266, 273
= avasodik D211
= berekedése N23
= dagadása K1239
= etető D100
= fájdalma D224
= folyása A247
= forrasztani K1221, 1232
= helye C207, 384
= helye, gyógyult M33
= környéke C1290, M100
= lika A633, M33
= ló orrában C1578
= megáll K1043
= megbüdösül C143
= mérge C1519
= rothad K1010
= rothadása K1239
= rútsága D224
= vére D273
= = folyása M69
= = meg nem áll K951–953, M68
= = megállítása C348
= veresedik D211
= víz D121, 240
=, agg D184, N174
=, állott K1026
=, belöl D196
=, büdös B49, F90, 133, H264, I277, N123
=, büdös állapodott M129
=, csapos C483
=, dagadott N25, 129
=, dagadt, H316
=, dühös C197, I107, O251
=, dühös ‚lóé' C1554
=, égett O158
=, elveszekedett A402
=, elvetekezett D148
=, fegyver miatt C1171
=, férges C1198
=, gyógyíthatatlan C571, 1182
=, hártyás C500
=, hernyós (hermias?) C500
=, hidegvette N210
=, lovon C1551, 1557, 1568
=, minden C83, 93, 314–315, 1292, 1442, L51, M111
=, mindenféle K164, 1055
=, nedves C1263
=, ó C91, 98, 523, 1062, 1229–1230, 1271, 1291, D99, 102, 124, L24, 26, 41, 48, M119, N39, 163, 165–166
=, orbáncos A9
=, régi C207, 226, 299, 1182–1283, D121, 172, F138, K345, 365, 1028–1029, 1242, L7, N39
=, régi rothadt C2
=, régi veszekedett A436–437
=, rothadó A525
=, rothadt A365, F138, K42, 1214, N172
=, rothadt fene A446
=, rothasztó fene K364
=, rút D350
=, rútságos C196, O250
=, szín C326
=, túros A9, 134
=, új A225, C92, 390, 523, 1060, 1062, 1067, 1153, 1271, 1286, 1291, 1303, 1445 1447, D202, 247, 260, 300, I306, K383, 1182, 1221, 1303, L27, 45, 58, M11, N66
=, vörös C1059
sebben féreg K312–314
sebe nincs C70, L69
sebe van C70
sebérlelő C327–328
sebes ‚sérült' C1171
= ember B212, 217
= láb viszket C138
= megnehezedik C56
= test (része) reszket C56
sebesedik (meg-) A454, O285
sebesít (meg nem =) C755
= (meg-) C755, 1476
sebet forraszt K345, 399, 1185
sebet lőni M54–55
sebet vigasztal C100, 406
sebféreg C389
sebforrasztás K1303
sebforrasztó K148, 484
sebfű (betonica, betunika) A33, 146, K149, 168, 506, 510, O35

sebfű (betonika, bakfű) C81 l. még betonika, bakfű
= gyökere A30
= hamva, tolvaj K1370
= leve A41
= levele (folia betonicae) A30
=, tolvaj K53, 1370
sebhely A117
sebhús nevelő K1355
sebhús növése K1043
sebindító C1299
sebnek való víz C112, 390
sebnevelő ír l. ír
sebre való por C91, 398
sebtisztítás A368
sebtisztulás D224
secundina ‚méhlepény?' E139
segg C1353, G175, K879, N27
= vége A299
=, meztelen C1113
=, tik C526
seggi remeseti N27
seggvéghurka lejár K358
segít (meg-) ‚gyógyít'
segítség B185
segítségül hív
sellie szene (?) D326
selyem I65
=, sárga G230
=, veres G69, 230, H305, I407, K390
=, zsíros A44
semer l. sömör
semmivé lesz, tesz B56, 129, 153, M56
sen l. szén
sendelica D102
senedek l. sennyedeg
senetiae l. kokaslábfű
sennyedeg (senedek, sinnyedeg) C292, 555, 572, 1008, K109, L99 l. még sinnyedeg
senyv K844
senyvedés, minden C1267
seper (meg-)
seprő D373
seprő ruta l. ruta
seprű kötele I187
seprű, új K1390
seprűfű I69, 336, K171, 420
= magva (söprö =) F2,1, G208, 219, I69, 336, 339, L150
ser A734, D126, F1, H272, 360, K663, 723, 725, 772, 1169, 1408 l. még sör
= csap alja ‚seprő' G77
= verece G233
= vericse (?) G118
=, árpa G185
=, búza I7
=, ó ‚sör' I101
=, régi G243
serapinium C535
serekomló l. komló
sérelem ‚sérülés' C450, O279
sérelmes ember teste A4
serény l. ló sörénye
sérés (sérvés, siris) A4, 7, 166–167, 173, 529, 724, 736–737, B207, C48, 271, 336, 450, 620, 1119, 1237, 1257, D181, 246, F5, 50, 102, G207–209, H205, I31–32, 50, 69, 92, 155–157, 228–229, 315, J36, K128, 172, 179, 181, 186, 363, 372–373, 437, 963, 1062, 1272, L58, M89, N7, 25, 38, O259
= helye C175, 177
=, belső C175
=, benn való K101
=, régi K185
sérésfű I228
seris l. sérés
serít l. sörét
seriny l. ló sörénye
serke F76, K1030 l. még fej
serken (fel-, fel nem =)
serkentő eszköz K1110
sérődik (meg-) F2, G227
serpentaria l. kígyótráng
serpentina (kígyótráng) O265, l. még kígyótráng
= fű C1260
= virága C1260
serpenyő B71, 74, 167, C31, 1435, D226, F18, I86, 165, 322, 412, 446, K293, 308, 468, 512, 698, 704, 730, 799, 839, 877, 1208
= (sartagine?) A75
= (serpeni, sörpenő) G89, H180, 364, 390
=, vas K1110
serpenyőcske I40
serseprő (serseprü) I410
sérszik (meg-) ‚megsérül' K981
sérti (meg-) ‚konkr'
= (meg-) ‚megsérül'
sérteget (meg-) B108
sertés A352
= (disznó?) B135
= orbáncozása A352
= marha ganéja B29
= trágya A209
sérti magát (meg-) ‚megsérül' O247
sérülés I182
sérült (meg-)
sérvés l. sérés
sétál
setétedik (meg-) ‚sötétedik'
siatica G223
sigillata (anyajegy?) P30
sigillata praepanatta C1373
sigillata terra C1373, 1500, 1502
sigja (meg-)
sikárló fű I289
sikárol (bele-, meg-)
siket ‚fn' C767–768
= ember füle M84
=, régi G204
siketség C20, 439, 773, 777, E42, M84–85, O233, 239, 260

=, új C543
= et megold O239
siketül (meg-) A642
siler montanum gyökere C1328 l. még vadkömény
silicion (?) L58
simphitum (nadályfű) A560 l. még nadályfű
Sínai hegy teteje B105
sindely l. zsindely
sindöly l. zsindely
sing, singnyi ‚me' A484, D118, 294, G72, O222
singvas I180
sinnyedeg D317, K432, 1394 l. még sennyedeg
síp alászáll ‚torok' D131–132
sipkafa héja H275
sipkafa vesszője H275
sir l. zsír
sirat (meg-)
siris l. sérés
sirop l. szirup
sirt (meg-) ‚megsért'
siskamadár F245
= porta F245
skarlát I65
=, veres I5, 65, J9, 34
=, vörös N223
= fű K168
skorpió F131
= harapása K1228, 1230
= mérge D285
= olaja A243, D314, K204
= kígyó csípése (?) K364
= marás K1420
= olaj E105
só (sal) A2, 9, 15, 55, 89, 96, 99, 132, 158, 182, 222, 232–233, 251, 254, 256, 268, 301, 430, 457, 494, 507, 606, 658, 692, 727, 773, B56, 82, 185, C78, 115, 118, 135, 140, 163, 178, 239–240, 247, 372, 381, 397, 500, 516, 527, 626, 647–648, 707, 766, 970, 983, 987, 999, 1064, 1087, 1138, 1146, 1217, 1257–1258, 1262–1263, 1306, 1311, 1363, 1449, 1462, 1524, D73, 140, 158, 187, 284–285, 377, 389, 394, E10, F22, 40, 107, 153, 178, 228, G17, 26, 35, 53, 89, 99, 102, 114, 126, 134, 156, 159, 170, 174, 256, H42, 48, 64, 68, 87, 95, 116, 126, 133, 180, 225, 274, 281, 339, 356, 368, 375, 405, 418, 425, 432, 444, I111–114, 117, 156–157, 173, 180, 322, 383, K31, 41, 67, 79 230, 409, 515, 855, 927, 930, 969, 986, 1085, 1110, 1121, 1132, 1328, 1340, 1406, 1416, L83 M10, 25, 65, 96, N11, 14, 136, 167, 204, O12, 37, 74, 118, 174, 262, 266, 278, P23
= helyébe ‚só helyett' C1437
= nélkül C1438
=, apró K512, 1114, 1127
=, égetetlen K137
=, fehér C255
=, hazai M37
=, házi D304, K1153
=, kő B56
=, közönséges K440
=, lágy C292, 1207, 1319, 1349, K323, 539, 823, 830, 1056, 1129
=, lágy millye K877
=, millye K79 l. még millye
=, mint egy ‚sószerűen' C393
=, nem földes F178
=, paraszt D233
=, sziligy K112, 1010, 1153
= ‚szitált millye B167
=, tiszta C79, 211, D181
=, törött B71, H319, 332, 343
=, törött zúzott B152
=, tüzes K927
sobrák bors (koriandrom) C936 l. még koriandrom
sódar (sodor) B111
=, régi K839
sodor (egybe-, meg-) ‚kever'
sodor l. sódar
sodrófa C332
sokasít (meg-)
sokhasznú fű K1124
sokság ‚tömeg' C1250
sokterdű fű K168, 172, 181
= (keresztfű) K128
sólyom J18–19
= bele J18
som E63, K481, 1098, 1226
= ága hegye K334
= levele K334
= virága K334
=, aszú K252, E63
=, myers E63
=, száraz B210
somfa A290
= nyárs I394
somkóró K690, 763, 838, 854, 873, 908, 923
= levele K691
= virága K440, 691
sonkoly A474, 717, C392, F142, 182, 190, H212, 300, K878
=, ebszőlő I357
=, viasz C1204
sophena ér (láb alsó bokája alatt) C597
=, belső ‚ér' C599–600
=, külső ‚ér' C577
sorlófa ‚sorolófa' A679
sorol (össze-)
sors B216
sós káposzta l. káposzta
sós víz l. víz
sóska C1479, F94, I291, K169, 212, 1080, 1331
= gyökere, mezei K91
= levele C1326
= töve, mezei K91
= vize C1489–1500, I2, 30, 430, M9, N33
sótalan M84

soto J11
sotol (be-) B116, J11
= (ki nc =) B116
sóz (meg-, meg nem =) A37, 70, 103, 131, 173, 181, 222, 530, B138, 148, C346, 352–353, 1138, 1430, 1559, 1562, D231, E28, 92, F54, 143, 180, 230, 241, G39, 78, 104, 178–181, 238, H190, 236–237, 322, 434, I192, 251, 433, J30, K114, 153, L14, O5, 83, 154, 216, 233, 261
sömör (somor) A184, 251–252, 390, 684, C292, 1206, 1359, 1524, D290, 340, J30, N134, 158
=, vad (semer) C35, 1221, M95
sömörög I12, 384, K228
=, vad K1027, 1036, 1426
=, veres K1267
=, veres tarjagos K1266
söpör (meg-) ‚le-' C1242
söprű (söprő) G34
söprűfű levele B228
söprűfű virága B228
söprűvirág N119
sör A498, N132 l. még ser
=, meleg N202, P7
sörény G233
= nevelése (serény-) G232–233
sörét (serít, srét) F211, 220
sövény F262, G188, 262
spárga kórója O141
spárga levele O141
sperma ranarum (békatojás) K124
spikinárd I228, K168, 506, 770 l. még ispikinárd
= fű N200
= lúg K297
= olaja D62, 82, 319, 366, E30, M4, N73, 200, 232
= virága I395, K775
spikinátos virága J11
Spiritus Sancti B131 l. még Szentlélek
spiritusz M94
spongya A233, 606, 685, E89, 95, 119, I53, 375
= égetett pora K202
=, új I438
squartesz I395
srét l. sörét
staphistagma C307
stercum diabole G71
sternadel madár B218
stóla, oltár E152
storaxi liquida N232
storius D355
strucc tolla H94
sublimatum D100
succusa vminek D350, 372 l. még lé
sufa C459, D40
=, mint egy C299, 1283
súg
súg fülébe I326
sugarat ereszt ‚nap' F203
sugoroz ‚zsugorodik'
suhog
súly B174
suly l. süly
superfluitas A609
supha l. sufa
súrol (meg-)
susták nyomó ‚me' K255, 414, 461, 606, 675, 699, 768, 776, 798, 851, 1075, 1082, 1087, 1089, 1118, 1160, 1163, 1354
sutul (be-)
süket ember füle K401, 990, 1262
süketség A73, 468, C1319–1320, G200–206, K577–578, L143, N80–81
sül (ki-, meg-, meg nem =, megsöl) ‚i'
sül l. süly
süldisznó l. sündisznó
sülfű (sülyfű, fordulo olim, kígyótráng) A299
= gyökerestül A343
sült (sut) ‚étel' B205, C1125, D354
süly (sül, suly, szün) A220, 296–297, 299, 384–385, 400, 482, 545–546, 578, 589, 688, 715, B153, C25–26, 63, 84, 125, 202, 209, 440, 476, 1357–1358, D83, 128, 139, F141, G217–218, H165, 217, I358, K28, 161, 364, 377, 436, 472–473, 710, 896–897, 925–926, 930– 1229, 1240, 1265, 1285, 1323, L10–11, M21, N29, 56, 154–155, O136, 281
= alfelében K899–900, 1240
= alfelében belől K920
= áll alatt K209
= belől K913
= fakasztani K929
= gyökere A299, K917
= =, barna B153
= =, fekete B153
= =, tök B153
= helye A589, C85
= nyakon K209
= orcán K209
= vállon K209
=, apró K209
=, barna B153
=, belső C63, 440, 476, 1358, K924
=, csorgó O244
=, dagadó K28, 904–911
=, derék K897, 899
=, fekete B153
=, fenés K396
=, folyó K471
=, hetvenhétféle B153
=, külső C26, 64, 440, 476, 1358, D83, F141
=, sebes K928
=, tök B153
=, vérfolyó K901
sülydisznó l. sündisznó
sülyfű (szülfű) K441, 928
= fejes gyökere K452
sülyös ‚ember' C25, K1285
= ér K77

sündisznó (sülydisznó) A299, D183, I358, K1262
= bele D183
= epéje I443
= hája (szüldisznó =) C147
= hája (tövises-) L55
= húgya K1262
sűrít (meg-)
sűrűdik (meg-) ‚sűrűsödik'
sűrűszik (meg-) ‚sűrűsödik'
süt (be-, keményen =, meg-, öregen =, össze-)
= (meg-) ‚megéget, sebes lesz'
süt (söt) ‚i'
süttes ‚pirított' G23
süveg G138, H20, K90, 1111–1112
= ‚me' D179
= fencke A7
=, magyar G147
süvegtalp H421
sytian (?) D314

szabadít (meg-)
szabadítás F126
szabadul (meg-) ‚vmitől'
szabadulás A682
szabál l. zabál
szabina fű H450
szablya (zablya) B194 D389
= általverés nyilallása K1044
szabnyi csap (?) H258
szacskó l. zacskó
szag A432, B182, F121, K890, O176, 229
= ereje D370
=, dohos P25
=, gonosz C1435
szaggat ‚fölszakít, tép'
= (apróra =, bele-, el-, fel-, ki-, meg-, meg nem =)
= (ki-) ‚meggyógyít'
= (meg-) ‚leszakít'
szaglás E54
szaglásképpen K890
száguld
szái (oris, zai, zaj) A95–96, 99–100, 257, 281, 348, 367, 369, 521, 608, 626, 687, 693–694, 740–741, B55, 70, 88, 105, 113–114, 122, 166, 230, 233–234, C10, 36, 55, 166, 171, 248, 423, 653, 698, 709–710, 712, 774, 796, 844–845, 849–852, 914–915, 918, 998, 1127, 1129–1130, 1137, 1199, 1281, 1294, 1478, D17, 129, 132, 212, 229, 270, 301, 318, 389, E4, 48, F25, 39, 90, 94, 107, 134, G56, 229, H106, 319, 383, 420, I36, 208, 219, 291, 312, 340, 347, 351, 386–387, 409, K9, 73, 74, 77, 115, 178, 180, 199, 338, 386, 471, 485, 508, 555, 557, 581, 589, 594, 596, 601, 603, 605, 607, 615–616, 887–888, 1009, 1048, 1110, 1113, 1126, 1166, 1178, 1199, 1207, 1213, 1244, 1253, 1286, 1309, 1320, 1323, 1376, 1377, L97, M93, 110, N1, 20, 47, 115, 137, 227, O33, 197, 205, 273, P19
= doha A608, 610, O282
= eltekeredik C715
= fájdalma (szájfájás) A555, C121, E4, K549, 1162–1163, 1239, P19
= fájó helye C223
= kiomlott C458
= kiveszés N47
= megvesz C36, 248, 357–360, 709–712, 1261, 1263, 1293, 1479, G231
= rothadása K1239, 1323
= száradása C1165
= veszése K1323
=, belől fakadozott C513
=, büdös A102, 691, C188, 630, 914–920, D311, E47, F90, G6–7, K613, 941–943, 1009, 1125–1126, N1, O273
=, dohos, O229, 279
=, erős H6
=, fogfájó G54
=, jó B1
=, jóillatú C255
=, leomlott K1184
=, nehéz szagú E48
=, veszett E47
=, vonitos H5
= a felfőtt K616
= a íze J11
= a rothad K126, 1376
= at íz eszi K601
= ban ereszkedés C549
= ban forgat C1263
= ban tart C1261
= ból folyó vér K329
= on sűlyös ér K77
= szag A539
= víz K73
szak ‚fn' (?) L114
szaka K203–207, 452,
szakad (el-, ki-, meg-)
= (le-) pl. veríték
szakadás A172, 676, C50, E83–88, F143, K1333, L57–58
=, belső C195, 1109, 268, O249
= fű A276
= fű vize A275
szakadoz. (el-)
szakadt ‚fn' K1301, L57
szakadtak (meg-) ‚sérvl' K484
szakadtság K956
szakáll F191, O137–138
= nevelése A324
= a nincs K948, 998
szakaszt (el-, ketté-, ki-, le-, meg-)
= (le-) ‚letép; pl. tésztát'
szál ‚fn, me' A453, B9, 88, D283, E8, 56, 64, 69, 79, I130, 287, 340–341, K1206
száll (le-, méhe le-) E149
szalad ‚szalag búzából' J7
szalagszíj, veres I407

szalamia, szalamiák C438, K143, 147–148, 204, 216, 295, 545, 610, 661, 1171, 1362
szalaszt (el-)
száldokfa belső fehér haja (szádokfa . . .) K964
száll (alá-, le-) ‚leüllepedik'
= (le-) pl. giliszta
= (meg-) ‚leszáll, leüllepedik'
szállás H30
szállít (le-)
szalma B162, F185, G42
=, disznóalomból I191, 194
=, füstös G150
=, régi K52
= szál C1164
szalon leve F4
szalonna B86, G29, 157, H61, 138, I115, K617, 714
= kövére D234, F254, H403, M3, N20, 134
= kövére, ó régi L134
= kövéri, ó O116
= kövérsége, ó C244
= ösztövére C321
= zöldje C1552, P3
= zöldje, ó A320
=, avas A9
=, égett H61
=, kövér A662
=, ó N81
szalvaszer víz H285
szamár K1210
= bőre K1210
= füle vére K1210
= ganéja I207, K796, 1361
= hája K1210
= lépe K1210
= mája K1210
= nyaka N101
= szőre N101
= ganéj porа I207
szamártej C1406, K1210
szamártövis A699, K129, 172
= vize O234
szamara ‚gyógyszer' H92
számlál
szanat A352
szándék, ártó A563
szánt ‚i'
szántóföld B108, K348, 882
szaporafű (verbena) A63, 361, 375, 434 489, 568–569, 573, 585–586, 616, 734, B199, C84, 169, 216, 241, 279, 305, 1246, 1361, 1424, D110, 338, F152, G92, K171, 345, 501, 562, 570, 885, M115, N3, 93, 94, 224, O21, 35, 271
= (veresvirágú mustár) K1222
= ágacskája A569
= gyökere A64, 568, C129, 520, 970, K116, 151, O209
= gyökerestül A65, I349
= leve B184, 199, C218, K885, 1261, O39, 90
= levele A40–41 B184, C970, O74
= levele leve B184
= magva L111
= tövestől C1485–1486, D113
= virága A648
= virágzó gyökere O43
= vize A38, 616, D209, I105, K345, M18, N93, O271
=, nyers K504
szaporít (meg-)
szaporodik (meg-)
szappan A223, 351, C27, 65, 103, 119, 415, 1449, 1575, D82, 187, 204, 343, G83, 112, 133, 153, 175, 236, H110, 147, 289, 340, I156, 421, K440, 624, 840, 1027, 1110, L151, N113, 221
=, bécsi A167, 204, B13, C48, 471, 1186, 1222, 1353, 1367, 1582, D171, 181, 319, G13–14, 46, H153, I51, 190, 193, L88, M1, 22, N25, 193
=, görög P18
=, ráki C1186, 1222
=, új H315, K238, 362, 1251
=, venecei C1564
=, velencei H106
= főző lúg C65
szappanoz (meg-)
szapul (meg-) B110
szár K887, L98
= ‚láb' C730, 818, K853, 855, 1102
=, hosszú H12
=, láb H1–2, 102
=, túros A58, 223, C5, 27, 89, 97, 415, 488, D204, K964–965, L12
szára vminek K55, 69
szárad (be-, egybe-, el-, meg- reá-)
= (el-) ‚elapad'
száradás H330
szárak fájdalma ‚lábfájás' C568
száraszt ‚szárít'
= (el-, ki-, meg-, meg nem =)
szárasztás A432
szárasztó K1297
= ‚eszköz' D248, 312
= fű K168
szárat felvetend ‚szárat vet, pl. káposzta'
száraz betegség F78, I260, 329, J11, K1048–1049, 1101, 1210 l. még betegség
száraz természetű K486
szárazság K486
szárcsa K1336
= gyökere K160, 1237
szárcsa(fű) K168
szárcsont H321
szárcsonton való erek C567
szargombolygató bogár A633
szarhatik (nehezen =) C1275
= (nem =) C1353–1354, 1383, K1217
szárít (ki-, meg-, meg nem =)
szarka A682, B203, D385
= agya veleje A109, F29
= feje B203
= = veleje F30, G120, I99

= fészke A682, D386
= kola (?) D52
= lába, öreg A688
= nyelve D223
szarkafű A678
= virága A751
szarkaláb – virága L83
= vize K524, O57
szarkalábfű K168, M64
= virága C56, O122
=, öreg A297
származik (alá-) ‚alászáll'
= (ki-)
szárnyasegér feje C674
szarv elhányása K189
szarv, égett M9
szarvas K189
= agancsa O30
= faggya A373, C92–93, 95–96, 98, 147, 203, 283–284, 313, 319, 441, 469, 496, 532, 539, 1145, 1148, 1151, 1171, 1238, 1402, 1410, 1582, D124, 130, 185, 208, 236, 242, 264, 300, 320, H241, K225, 292, 1014, 1154, L25, 27, 42, 49, 52, 55, M12, 119, 120, N27, 165, 167
= gyártott bőre K196
= hája D347
= jobb lába C1109
= lövése K196
= pora H384
= reszelt pora K464
= szara (?) N64
= száraz csontja G66
= szarva (cornu cervi) A92, C344, 686, 807, 887, 1108, 1373, 1461, 1477, E5, 17, 94, 102, F32, 35, I78, 213, 257, K196, 684, 794, O115 l. még unicornis szarva
= = csontja K1331
= = elhullott O129
= = hamva G130
= = pora C1477, K752
= = pora, égetett C688, K1271
= = reszelt pora K684
= = veleje F35
= szeme körüli kenet L138
= = melletti kövér C366, 1381
= szíve A534
= = csontja C942, K1331
= = csontja, vén K681, 1165
= tüdeje C892, 944
= vére C866, E18
= zsírja A114, 706
szarvasgomba A412, C1236, 1477, D162, 193, I213, 378, N179
= pora I28, 213
szarvasnyelvű fű K171, 455, 1054, 1077
= levele O148
= porul K1067
szarvasvelő A141
szava megindul A3
szavar (el-) ‚kever'
szavat erősít C581 l. még szó
= hangosít D286, K1178, 1365
= hangossá tesz C581
= megindít C625
= tisztít C190, 565, 631, 1360
százlevelű fű I404
szed (be-, fel-, le-, ki-, meg-)
= (el-) ‚leszed'
= (fel =) ‚ló nehezen emeli a lábát'
= (fel-) ‚konkr'
= (meg-) ‚leszed'
szédeleg F73, I241
szédelgés G19
szeder K398
= diakorium l. deakorium
= leve K1158
szederfa haja szederj- =) ‚= héj' E147
= nedvessége K399
szederfa levele A56
szederin K783, 867, 882
= gyökere K882
= töve K882
szederj K74, 289
= gyökere K348
= fű (szödönj) C1237, D353
szederjes – deakorium l. deakorium
= viola l. viola
= viola julep l. julep
= viola lictárium l. lictárium
= szín (siralom, szívbeli fájdalom) K491
szederjesedik (meg-)
szederjesül (meg-)
szédül (el-) C230
szeg (ketté-) ‚kettévág'
= (le-, meg-)
= ‚fn' F200, H114, K105
=, asztalláb ‚fn' I206
=, vas C1493
szegény ember B117
szegez (földbe-)
szegezés (szegezis, szegzés) F65, I26, 56, 101, N42, 77,
szegfű I20, J12, 14, 37, P10, 25, 55 l. még székfű, szökfű
=, borsoló I395
=, ételekben való C1513, I19
=, szellő F51, 56
=, törött A773, I120, 215, N33
=, vad I150
=, veres I395
szegfűgyökér (cariophilata) P24
szegfűszeg C223, O45
=, ételekbe való E32
szegfűvez (megszekfüvez) E47, 69
szék ‚fn' A578, B93, K878
=, lyukas K741, 902
=, könnyű ‚széklet' D284
széke ‚vöröshagyma' C1252
székely K279
szekér – kereke K167
=, útonjáró K167
= kenő F201, 218, H123
= rúd F187

szekerce O237
szekernye C213, 225
=, zöld C214
székfű (cariophylum, szegfű, szekfű, zekfu) A13, 53, 102, 156, 253, 281, 283, 370, 422, 434, 608, 673, 693, 768, B59, 127, 201, D32, 47, 59, 71, 82, 131, 170, 241, 249, 251, 254, 259, 275, 346, 361, E7–8, 10, 22, 56, 64, 66, 69, 75–76, 92, F57, G6, 19, 97, 146, I19, 52–53, 123, 198, 226, 227, 252, 332, 394, 418, J34–35, K32, 47, 72, 168–169, 271, 375, 469, 492, 506, 563 569, 613, 690–691, 815–816, 838, 854, 856, 923, 943, 987, 1020, 1032, 1125–1126, 1151, 1335, 1378, L8, 29, 35, 52, 77, 85, 95, M5, 8–10, 126, N20, 89, 121, 128, 176, 192, 200, 218, 226, O92, 96, 236, 251 l. még szegfű, szökfű
= bimbója A88, B192
= bimbója (?) L21
= feje virágostul A605
= levele K688
= olaja A178, D68, I32, 132, 187, 331, N192, O258
= pora M49, N35, 119
= sárga virágcsája A274
= törve K101
= virága A367, B200, 202, K85, 282, 440, 708, 873, 902, 907–908, 1086, 1255, M13, 19, 46, N186, O238, 258
= virága vize I282, O251
= virággal K825
= vize F73, 93, I107, 241, O98
=, mezei H404
=, sárga K168
=, törött E9, 62, F51, 66, H432, I196, K100
széki leszen ‚széklete lesz' C1113
széki megáll ‚székrekedés' B185, C242, L76
széki megindul B226
széklet, megrekedt P7
székre ül B146, 171
szekrényben tart ‚füvet' C1256
szel (fel-) ‚vág'
szél (zél) ‚konkr' C65, F184, G214, K51, M1
= ne érje C65, 1164, 1171
=, hideg K77
=, hideg ‚hidegrázás' K887
= ‚bélgörcs' B12, C1264, G213, H213, 308, J13, K809, 855
= megrekedése P7
szeldel ‚szeletel'
szelel ‚szellent'
szelence A227, C996, 1325, 1443, 1445, D223, 236, 242, 300, I412, L27, O51
=, kis C1122
=, pléh D399, P32–33
=, réz C1424
=, tiszta L39
szelencsécske K192
széles lapu l. lapu
szelet ‚me, db' A737, C1047, 1128, 1183, D56, 235, F252, G28, 104, 161, I22, 310, 340, 405, K33, 212, 533, 728, 898, 1135, 1420, L11, O112, 147, 181
szelíd – kömény l. kömény
= menta l. menta
= zsálya l. zsálya
szellő H272, K54
szem (szöm) ‚me, db' A188, 621, 631, 637, 773, C222, 236, 387, 876, 936, 947, 1414, 1489, 1558, D10, 46, 299, E7, 32, 63, 76, 148, G31, 255, H169, 211, 277, I19, 257, 328, 419, K392, 529, 626, 699–700, 899, 1287, J12, L116, N20, 213, O231, 283, P10, 20
= (oculus, szöm, zem) ‚fn, tr' A27, 30–31, 33, 35, 38–40, 45, 47–49, 51–52, 362, 403, 520, 565, 574, 581, 607, 615, 624, 678, 700, B16, 82 105, 168, 215, C23, 46, 54, 57, 69, 127, 185, 192–193, 205, 213–214, 218, 273–274, 290, 295–296, 353, 355, 410–411, 431–432, 437, 485, 487, 622–623, 953, 955, 957–959, 962, 965–969, 971, 973, 1018, 1176, 1207, 1256, 1268, 1329, 1386, 1423–1424, 1504–1506, 1509–1510, 1521, D10, 25, 39, 41, 44, 52–53, 64, 67, 98, 105, 108, 145, 169, 192, 213, 278, 288, 302–303, 352, 373, E3, 40–41, 77, F3, 33, 47, 73, 77, 81, G20, 237, H159, 161, 163–168, 206, 208–210, 324, 341–343, 366, 369, 375–376, 386, 404, 418, 432–433, I23, 79, 159, 243, 249, 267, 312, 314, 342, K6, 26, 38, 44, 48, 53, 100, 103, 106–107, 135–136, 163, 176, 518, 520–521, 523–527, 529–535, 539–540, 542, 544–546, 548–549, 932, 1103, 1261, 1389, L2, 13, 72, 83–84, 87, 91, 120, M5, 18, 27, 64, 66–67, 77, 83, N3, 49, 51, 54–55, 60–62, 93, 188, 203, 224, O3–11, 17, 19–20, 23–30, 36, 38, 40–48, 50–56, 62–63, 67–73, 76, 81–93, 85–86, 198, 242, 253, 255, 271, 279, 286, P1, 3, 5
= allatti csont H6
= bántása C544
= böntakozása C1425
= csípázik K514
= daganatja I276, 303
= dagadása P1
= előtt F164
= ereszkedése C541
= fénye C172, O289
= fluxusa C548, 570, 576
= folyása C544
= gyengesége O43
= gyökere H212
= hévsége C1507
= homályossága A615, G197, K337
= környéke G197
= makulája C544
= megtisztítása O36
= szögletén való erek C544
= tisztasága O38
= tisztítása C216

= újítása G20
= vápája O76
= vérben áll K550
= világosítása G197, I79, 179
= világossága A617, O87, 254, 284
= viszket K1329
= vörössége O88, P1
=, árpás F74
=, csípás B215, C960–961, E39, I321, N126, O34, 64–65
=, csukott A42–43
=, dagadott fájó C1274
=, dagadt K482, 1058, 1219, 1284
=, fájdalmas (fájó =) A629, C1266, 1272, 1280, 1508, G199, K29, 53, 100, 519, 522, 539, 541, 547, 550, 1329, L131, O18, 58–59, 61, 75, 79–80, 243, 273
=, fáradt O39
=, folyó E39
=, gyermek I4, 276
=, hályogos A700, C164, I399, K37, 103, 105, 528, N3, 205, 224, O4–5, 10, 13, 15–16, 89–90, P2 l. még hályog
=, homályos C580, 624, 629, 1246, 1268, 1279, E41, K48, 353, 537–538, 545, 1306, O22–23, 41
=, kinnülő B1
=, könnyes (könnyező =, könyvező =, szeme könnyez) A16, B59, C69, 213–214, 246, 290, 411, 542, 576, 629, 1248, 1372, 1506, H404, K83, 543, M27, O37, 40, 42–43, 52, 86
=, könnyhulló A575
=, künn ülő K51
=, ló C1555, 1576, 1578 l. még ló
=, nagy H13
=, pecsenyés A16, 258, C65, 437, 1273, 1386, D143, K29, 551, M18, N93, O16, 78
=, rossz ‚ártó' F214
=, sebes O51
=, széles H16
=, új hályogos D303
=, veres A362–363, 575, 657, C68, 217, 290, 295–296, 576, 970, 973, 1371–1372, 1390, 1507, 1510, D58, 144, 278, 303, H211–212, K364, 482, 526, 1284, 1319, L91, M66–67, 77, N3, 224, O44, 49, 74, 77–80, 85, 248, P2
=, veres dagadt K1338
=, vérmes D321, E38, K540, 1389
=, vérpecsenyés K1364
=, viszketeges F47, K364
=, viszkető I179, K1319
= baj O35
= be ereszt G198
= ben vadhús A654
= ben vér K521
= dagadás C187, 273
= e beragad P3
= e csípázik K531
= felé B70
= fénye visszanyerése O27
= fénylik K83
= haja alászáll ‚szemhéj' M83
= kettőzik E40
= könyvez ‚= könnyez'
= között B1
= külseje A38
= láttára F178
= pillog E40
= reszket E40
= sarka A114
= világa C1424, K44
szemébe fúj A427
szemében sző vagyon M17
szemehaja reszket K136
személy, három isteni I56
szemen hályog K1362
=, ló C1555
szemen sárvíz K1103
szemen szösz H3
szemen vér van M28
szeménvaló D142, F241, H324, 418
szemérem ‚tr' E140–141, 144, 147–148, 150
= nem szolgál K347
szeméremtest E146, K424
= dagadása K1239, 1307
= felfuvalkodik K854
= tökössége L58
szeménme közé K879
szemérmestest C839, 1245, G91, M44
= ereszkedése C577
= sebe C300
= vara C1089–1092
=, férfi C833
szemet homályosít D287
szemet világosít G86, K1306
=, sötét K1293
szemevilága elvész K107
szemfájás (szeme fáj) A27, 30, 32, 259–260, 423, 574, 565, 586, 674–675, B222, C23, 154, 172, 290, 352–353, 431–432, 576, 953–973, 1207, 1328–1329, 1422, 1504–1505, 1508, 1521, D142, 145, 194, 302, E3, F3, 98, G198–199, 237, I25, 105, 250–251, 303, 343, K51, 53, 77, 91, 135, 142, 163, 518–525, 527, 530, 541, 548, 1098, 1261, 1389, 1401, L2, 71–72, 87, 120, 131, M77, 83, N49–51, 60–62, O39, 46, 53–54, 56–76, 81–84, 242–243, 268, 283 l. még szem, fájdalmas
= daganatja F89
=, hályogos D302
=, régi I344
szemgyógyító fű (eufrásia fű, tisztító fű) K128, 168
szemhéj (szemhaj) C1507, E39, H208, O28, 49, 76
szemhez oldalt B70
szemkönnyezés K533–536
szemnek kék víz M64
szemnek való por C1422
szemnek víz C438, 1423–1425, D25, 34, 39,

40, 45–46, 52, 64–65, 67, 108, 169, 329, M65, 77
szemölcs (szömöcz, szömölcső, szömölcsü) C1159–1160, 1522–1523, G94, K130–132, 140, 335, 397, 720–722, M86
=, orron függő K352
szemöldök (szemöldek) D313, M83
= alatti főfájás K1246
szempilla kihullása A46
szemvilág K48, 528, 537–538
szemvilágosítás F33
szemvilágosító C354
szemvilágosságot élesít C581
szén (szénen, szénnél, széhez szén mellett, zen stb.) ‚parázs, tűz' A81, 173, 225, 229, 233, 248, 254–255, 293, 606, 768, B132, C48, 132, 138, 209, 292–293, 332, 390, 405, 416, 490, 529, 536, 1222, 1225, 1230, 1243, 1349, 1403, 1422, D90, 116, 131, 150, 202, 255, 399, H257, I306, K193, 268, 495, 626, 628, 813, L30, M72, 100, 115–116, N24, 70, 129
= (?) D26
=, eleven (= szin) ‚parázs' A281, 717, 776, B217, C108, 209, E29, 56, F7, H155, I438, K7, 90, 180, 435, 577, 763, 773, 931, 993, L27, O149
=, holt K68, 393
=, jó A9, 299, 449
=, kovács D380
=, közép L54
=, lassú A7, 772, C320, 478, 493, 534, 536, 1238–1239, D30, 350, K1154, L53, M45, 71, 112, 120, 126, P32–33
=, parázs C453
=, rekettyefa N57
=, sebes C62, 1147, K916
=, sellie D326
=, sütő A167
=, tiszta C221
=, törött B84
széna C1585, H12
='perje D79
= polyva N185
= pora A168, 237, P8
= mag, görög K291, 453
szenet tör B83
szénné éget A252
Szent Ambrus napja C570
Szent András füve C1424
= hava C611
Szent Antal sebe C399–401
= tüze A133, 452, C303, 454, 632, 1261, D203, K1008, 1264, 1299, 1405, N28
l. még orbánc
Szent bagátné asszony füve A26
Szent Balázs agara B103
= = napja C612
Szent Benedek füve C632, H38
Szent Bertalan napja C612
szent erő B164
Szent Fülöp napja C612
Szent Gergely napja F157
Szent György B18
= füve D43, K1020
= füve virágostul C41
= hava A448, 601, C611, K306
= = első napja C573
= = másod napja C570
= köve C430, 464, 1446
= napja A48, B114, C164, F198, H327, K159, N159, O4
= virága K168, 683, 1132, L107
= virága gyökere K592
Szent Ilona asszony füve C1482
Szent Isten B164
Szent István hava K1404
= napja F175
Szent Iván B239–240
= bogara O128
= füve A132, F47
= hava C611, H148, K1408, 1425
= napja K1410
= virága A227, C399 1325, K898, N28
= virága fű A545
= virága pora C303
Szent Jakab B241
= hava K58, 194, 1037, 1424
= napja D11, K1037
Szent János fű leve N190
= virága bogyója A243
= virága porul D94
Szent János füve A131, F47, I113, 167, N190
= füve, nyers I113
= füve, száraz I113
= füve, virágos I179
= gyökere K171
= hava D167
= kenyere D101, K129, 172
= olaja D94
= szőlője I393
= születése napja C1253
= túrja B106
= virága D203
Szent Jób B97
szent keresztfa B178
szent korozmán ‚karizmán' B92
Szent Lampert B235
Szent László füve gyökere K82
= füve gyökere (nagyobbik fű) K255
= füve, kék virágú K887
= füve, kisebbik K268
= király füve gyökerestül C1331
= virága, kék virágú K1120
Szent Lélek Isten H317, 419
Szent Márk I200
Szent Márton napja C612, K1416
Szent Mihály hava C571, 611, K197, 44
= napja A330, B162, 171, K1416
Szent Nikáziusz B227
= napja G49
Szent Pál (?) K129
Szent Péter (?) K129

= apostol K103
= napja A646, K129, 1385
= napja, vasas K129
Szent Philep B241
Szent Simon hete A641
szent test B131
Szentegyház F158
szentegyházon való kő C150
szentel (meg-)
Szentföld E215 p.
Szentgyörgyi Johannes D351
Szentháromság Isten B103
Szentírás K1331
Szentlélek B129, 176, 196–197, 214, 155–56
= ereje B214
= erénye G269
= igaz volta B196
= Isten B20, 55, 97, 153, 178, F158, 195
= nevében (in nomine Spiritus Sancti) K895, 1157
= Úristen B129, 164
szenved (el-)
szenvedés A113, C557
szenvedő ember B216
szenvedteti magát (meg-) C1213
szeny l. szén
Szepesvár B114
szépiacsont P5
szépít (meg-) C12, 195
szépítő eszköz K1388
szeplő (szeple) A471, 664, C681–685, G216, I360
=, fehér K374
szeplős K126
= orca A643, C112, 394
szeptember C611, K1416, 1418, 1422
szer ‚gyógyszer' A89, 93, 111, 187, 227, 241, 499, K33, 763
szerecsendió A197, 370, 418, 594, 597, 606, 681, B115, 127, C34, 72, 78, 106, 136, 298, 306, 335, 402–403, 411, 479, 879, 916, 1242, 1285, 1356, 1363, 1403, 1408, 1423, 1520, D20–21, 56, 71, 89, 101, 196, 218, 254, 256, 331, 336, E47, 66, 69, 77, 92, 143, 148, F7, G6, 146, 161, 257, H318, I36–37, 39, 159, 194, 208–210, 252, 256, 264, 395, J7, 12, 19, 30, 35, 37, K168, 436, 468, 510, 516, 604, 701, 735, 740, 1020, 1032, 1209, 1224, 1236, 1348, L4, 11, 29, 33, 139, M110, N195, O181, P15 l. még muscat
= anyja I129
= pora G161, I184
= virága A768, B115, C32, 73, 89, 237, 306, 497, 518, 1227, 1363,–1364, 1403, D55, 175, 259, 336, E8, 47, 62, 77, 92, 143, F20, 34, G6, 146, H281, I20, 80, 94, 130, 170, 186, 395, 418, J11–12, 37, K33, 168, 436, 492, 510, 763–765, 1149, L85, M8, N199–200, O89
= virágostul C489, 513, 517, 1254–1255, E75, K101, 890, L97
szerelem K491
szerelem (?) C170
szerelemvágy A540
szerelme, férfiak O262
szerelme, nők O262
szerelmet elnyom N137
szerencse F205, 214, 219
= ‚újszülött' E128
=, jó F156, 196, 198, 202, 205, 207, 213–214, 220–221, 225
szerencsés F223, 226, 243
szeret (nem =)
szerez (egyben =) ‚beletesz, csinál, tölt'
szerezz ‚végy'
szerit nem teheti
szerszám ‚fűszer, gyógyszer összetevő' A9, 127, 241, 370, 582, B86, C70, 77–79, 133, 240, 293, 298, 301, 331, 382, 441, 444, 486, 497, 530, 532, 534, 536, 1149, 1151–1153, 1209, 1285, 1310, 1370, 1402–1403, 1407, 1409, 1411, 1421, 1442, D176, 185, 201, 236, 249, 251, 259, 299–300, 313, 317, 355–356, H107–111, 141, 223, 257, 269, I129, K1026, 1154, L17, 27, 35, 60, 66–67, 69, 71, M35, 62, 111, 116, 118, 125, 129, N112, 167, 169, 172
=, kenő D134, 171
=, lágy D337–338
=, megszűrt D177
=, olvasztott D236
=, por ‚összetevő' C1445, D249
=, szárasztó C1346
=, törött A581
szent tesz
szérű C1439
szerv, belső (inferiora hominis) A504, 538
szerzeni ‚tenni'
szí (fel-, ki-) ‚szív, i)
szig (ki-) ‚kiszív'
szíj (széj, szi, trapella) A39, H101, 122, 408, O172
=, jávorvad bőréből E111
szilfa héja C679
= levele K45
= nedve A304
szilva I143, 338, N118, P24
= lév, leve D326, F179, I336, K1101, 1313, P33
= =, aszú D322
= =, húsos K1344
= =, besztercei (pesztercei =) D70
= lictárium l. lictárium
= magva, besztercei H440
= magva, főtt G255
= szárastul I143
= vize K1381
=, aszú B147, D322, K325
=, besztercei H440
=, hámozott I143
=, húsos K811
szilvafa belső haja K1218
= enyve K402, 935, 1277

= levele K1218
= mézga K292
szilvafű (prunella) K128
szín B123
színek magyarázata K491
színéről elvesz ‚melegséget' C565
színét adja vminek L51
színt mutat ‚vmilyen színben játszik' M30
szirup (sirop) C336, 1342, D48, 155, M89, N121
szirupot csinál (siropet =) L57
szít ‚i'
szita A449, B208, D314, G96, K59, 277, 405, 974, 1029, O192
=, borsszitáló B167
=, ritka G62, I146
=, sűrű (sörö =) H446, J13
szitál (által =, meg-, megszétál, hozzá-)
szitán látnál, mintha K545
szítat ‚pl. hólyagot'
szív (fel-, hozzá-, ‚magába-', ki-, meg-) ‚i'
= (ki-) ‚pl. mérget'
= (cor, szí, szu, sző, szűv) ‚fn, tr' A194–195, 240, 314, 316, 507, 744, B12, 134, 204, C573, 1257–1258, 1450, 1503, E12, 63–65, G219, H256, 308, I20, 55, 103, J9, 34–35, K64, 240, 429, 467, 676, 1096, 1108, 1192, M9, N33–34, 76, 223, O262
= aránt C1416, K465
= ere C264, 589–590
= fogyatkozása C580
= hévsége J35
= hősége N223
= rothadása K429
=, dobogó K692, 1345
=, ember G166
=, félelmes K1350
=, gonoszt gondoló K1350
=, háborodott K1350
=, ijedt K1345, 1350
=, rettegő K1350
=, rettent K1345
szivalkodik ‚megszívja magát'
szivárogdogál
szivárvány K491
szívben rút vér K1096, 1192
szívdobogás (szíve dobog) B12, G213, H256, 308, I20, J34, K463–467, 676, 681–682, 692, 1188
szíve fog K673
szíve nyilallik M9
szíve tája K467
szíven át K1173
szíven való ér (mediana) C558, 582 l. még mediana
szíven való lantornyácska H262
szívér (szűér) A394
szívére esik C173, 264
szívére nyilallik D235
szívére vér foly C176
szívére vér ötlik C1257
szívére vér száll A316, C1351, 1380
szívet erőssít C194, 1258, K1331
szívfájás (szív fájdalma, szívfájdalom, szűfájás) A194–196, 412, 528, 577, 592, 596, 727, C131, 163, 220, 236, 405, 457, 562, 571, 1416, 1450–1452, D162, 193, E63–65, I56, 109, 242, 367, J34, K663, 680, 1178, 1222, L108, M9, N16, 33
szívfélelem K491
szívfogás (szűfogás, szüve fog) A491, C472, 1501–1502, D291, 366, E67, F100, G219–220, I9, 290, 308, 387, 442, K27, N35, 179–180, O119–120
szívnyilallás (szű-) I103, K32, 663, 677–679, 683–686, L107
szívnyilamlás N33
szívódik ‚keletkezik pl. hólyag'
szívszorítás G221
szó B177, 211, 227 C1571, F164, 195, 208, M76, N137 l. még szavat
= ‚hang' O263, 279
= fogyatkozása C551
= kórsága C550
= nehézsége C550
= tisztulás F41
= vétke C551
=, hangos D388, 392, F99, I307
=, tiszta F41
szoba B182
=, hév C1293, 1454
=, meleg C1146, 1186, 1582
szokás szerint B111
szokik ‚odaszokik'
Szokoli praedikátor B126
szól ‚i' B164
=, nem G32
=, rekedezve C272
=, semmit se I438
szólal (meg-)
szólatlan ‚szó nélkül' E65
szolga B164, G269
szolgálóleány G269
szolgál (el-)
szólhat, nem C272, 1352, L22, N153
szóllani ‚szólni'
szólni fog ‚gutaütés után' G73
szólván, semmit nem E65
szombat F220, K1390
szomj A149
szomjúhozik C450, 1031, D352, N118
szomjúhozó beteg K552
szomjúhoztat (meg-)
szomjúság (szumujuság) C1489, I16–17, 142, K855, 999, 1220, L57, M94
= enyhítő K552
=, éjjeli (szoméság) C1165
=, nappali C1165
szomorú ‚a beteg' K77
szomorúság C1500
szontetház ‚szentegyház?' H146
szophat, nem I192
szopik A465, C774
szopornyicás H150, 207, 213–214, 338

szoptat A32, 241, C932, I1, O79
szór (be-, rá-)
szorít (által-, egybe-, meg-)
szorítkozik (meg nem =)
szorok l. szurok
szorongat
szorul (meg-)
szorulás (conspiratio) F151
szög, apró C1252
szögez (be-, föl-)
szökfű C32–34, 76, 89, 156, 201, 203, 229, 248, 251, 266, 268, 298, 322–323, 497, 504, 517, 527, 620, 920, 1133, 1254, 1264, 1285, 1294, 1313, 1354, 1403, 1408, 1423–1424, 1512, J20, K146, 173, 200, 360, 405, 517, 548, 577, 586, 677, 678, 890, 1357, L85, M87 l. még székfű, szegfű
= olaja C275
= vesszeje hamva C343
= virága C90, 275, 335
= vize C197
= zöld korában C1264
=, aszú C1264
szöld ‚zöld'
szőlő C52, D152, 167, L22, N46, 153
= ‚szőlőskert' C1352
= (ebszőlő?) A176, 227, 408, 687
= bora A639
= bora, muskotály A639
= fája hamva K500
= kolcsa K410
= levele C461, D167, E151, I245, K212, O284
= = succusa K410
= = vize K410
= levével együtt I224
= venyige égetett hamva K449
= = hamva K845
= virága, vad K503
= vize A408, F67, I220, O284
=, aszú A190, 319
=, fekete A774
=, száraz G145
=, tengeri C535, 867, 1409, F46
=, veres D194, K522
=, vörös C1508
szőlőfő levele C1511
szőlőmag G44, K95
szőlőszem C222
=, fekete A774
szőlőtőke C1230, F108
szőlőtövén gomba l. gomba
szőlővessző B112, H340, 425, O284
= hamva O284
szöm l. szem
szömölcs K229–230, 1328 l. még szemölcs
szömörcsö O162–163
szömörcsökszabású fű, kertbéli I34
szőr (szer, szur, szür) B9, 31, 88, 95, 105, E14, 21, G117, H11, 21, 102, 114, 119, 173, 177, 215–216, 257, 275, 284, 314, 320, 322, 411, 419, 428, O151–152, 217
= kel ‚= nő' C1190
= nem nő G235
= szemben N52
=, ló C1550
= féreg A125, 134, 263–267, 309, C127, 140, 247, 617, 627, 724, D137, 221–222, G114, 222, K278, 458, 1029, M3, O235, 245
szőrmentiben G77
szőrnevelés (szőrnövelés) E20, O184–185
szőrös fű K168
szőrösödik (meg-) D352
szőrszál A331, O28–30
Szőr Mihály B122
szőnyeg C461
szösz (szüsz) B114, C1560, 1583, G25, 30, 110, 237, H38, M73 l. még lenszösz
=, fára tekert G245
szöszös fű K168
szú ‚fn' D299
szu l. szív
szúfű K237, 239, 271, 1124, 1131, 1183
szugoltat ‚szagoltat'
szugy ‚lélegzet?' H248
szuld (meg-) (?)
szúliszt I223
szúnyog A428, C1256, 1471, F97, I302
szúr
szúrás A560
szurok (szorok) A57, C743, 1442, 1533, D174, 186, F132, H139, 263, K108, 207, 1013, 1118, N174
=, fehér L41
=, fekete C119, 523, 1141, 1449, D187
=, lágy K316
=, szűrt K591
=, új G136
=, varga C502, K3, N53, 207
szurokfű K454, 583, 609, 1124, 1152, N120
=, aszú K540
szű l. szív
szűdobogás l. szívdobogás
szűfájás l. szívfájás
szűgy (szugy) B57, 71, C1582, H114, 320, K153
szűkölködik
szükség B171, I146
szül (meg-, szul) ‚i' A534, B23, 31, 40, C436, 728–734, D209, 275, F85, G4, H419, I29, 287, M91, N105–106, O284, P33
=, fiat C633–634
=, könnyen C169, 728, 736, D355–356
=, leányt C633–634
=, nehezen I27
=, szűzen C1581
szüldisznó l. sündisznó
szülés C578, D357, E133, I27–28, 102, 271, 407, K11, N132
= ideje K158
= órája D355
= utáni fájdalom C635, E141, K156–157
=, boldog E133–136

=, könnyű E133–136
=, nehéz C169, 629, 1262, F152
születéskor meginduló vér C230
születés E16
születik B92, E16
= véle ‚veleszületett' I438
=, világra F196
szülhet, nem A619, D209, 275, F85, G4, I271, K158, 1000, 1196, O247, 280, 288
szülő asszony fájdalma C276
szün l. süly
szűnik (meg-)
szüntet (meg-)
szűr (át-, által-, el-, el- róla, együvé =, ki-, le-, meg-, össze-, reá-)
= (el-) ‚leszűr'
= (össze-) ‚kever'
=, törlő G112
szüret ‚szerez'
szüret (szüret) B123, D284
szürke deakorium l. deakorium
= emplastrom l. emplastrom
= ír l. ír
= kola D49 l. még szarka kola
= lesz vmi C1151
= pola D45
= szín C288
szürke szín (goromba) K491
szűrögetés hallatszik fülben C381
szürüse lónak (?) H328
szűz leány haja H284
Szűz Mária B23, 31, 40, C1581, H419
= méhe I326
szűzen születés H419
szüzesség K491, M34

tabak K600
= hamva K600
= levele, nyers K1148
= fű levele (tobák-) I230
Tabel ‚babona' C1494
tag ‚fn, tr' A234, B93, 120, F140, H322, I146, 237, K30, 1189, O157, 185, 261
= elesik K1151
= szárad K1066
=, belől megromlott C1257
=, elesett K88, 1152–1153
=, elesni akaró K469
=, elszáradt K231
=, erőtlen A5
=, fájdalmas D231, E49, I147, K824, 1251
=, gyenge K1151
=, hidegvette K99
=, köszvényes K1283
=, külső A299
=, megromlott A6
=, nyavalyás K384
=, reszketeges K1150
=, száradt K460
=, törött D297
tagok fájdalma C273, 571
tajték ‚hab' C1272, E53, G236
tajtékkő C255
tajtékja vminek G20, I235, K1069
tajtékozik L72
takar (be nem =) ‚nem gyűjt'
= (be-, bele-, le-, össze-, reá-)
takarít (ki-)
= (meg-) ‚spórol'
takarodik (be-) ‚betakaródzik'
takarodik (ki =) ‚eltávozik'
takony K1297
=, mint a H183
tál A157, 241, 423, 680, 737, 753, B194, C130 1241, 1415, 1519, D243, 251, 324, G151, 76, I50, 70, 88–89, 129, 144, J37, K468, 755, 1317, 1404, 1415, L82, O179, 187, 195, P1
=, cserép B121
=, föld ‚agyagedény' E36
=, kis C601, 1138
=, mázos K1388
=, ón B121, I227, J6, K883
tálacska A423, B216, 233, C1222, I11
talál (benne =, meg-) ‚van'
tálka B185
tallér I264
= nyi ‚me' E33, I55, K1103
tallia l. tályog
tálmosó sikar C63, 1358
tálmosófű (equisetum) A10, K740, 774, 783, 867, 931, 1045, 1123
= leve K1045
=, nyens K445
talp A13, 68, 203, 345, 407, 776, B77, C79, 257, 352, 461, 672, 1263, 1338, 1582, D364, 371, F14, 104, G80, 87, 92, 212, H21, 113–114, 130, 141, 218–222, 285, 295, 348, 360, 362–363, 421–422, 434, I7, 71, 238, 322–323, 407, K162, 262, 515, 654, 1097, 1102, 1140, N208, O81
= gyermeké I6
=, bal C1581
=, húsos H285
=, törött H220–221, 348
talpa elesik H218
talpa hasadoz K224, 226
talpat (meg-) (megtalpal?)
talpon szemölcsszerű vmi C1276
talyiga K166
talyigakerék K166
tályog (tallia) A435, H202–203, 365, 370–371, 436, K108, 117, 152, 279–283, N48 l. még nagy morin, gyilok
=, hideg K291, 440–443, 452
= (nem =) K284
támad (fel-) ‚feljő, pl. csillag'
tamariszkusz – héja K1375
= porul K1067
= vize K1077
= fa gyökere haja K1237, 1336
= fa héja K160
= fa olaja I40
= fa vize K1374

tanács, jó O1–2
tanál ‚talál'
tanít
tanol ‚tanul'
tanulhat
tányér (tangier, tanyir) B171, C432, D278, 305, 309, 318, F11, 178, G53, K586, 1145, L79, M66
=, tiszta B202
=, vizes M8, N199
tanyizra l. tanisznya
tapaszt ‚tapaszték' F184
=, régi ‚tapaszték' F172
= (be-, föl-, reá-) ‚i'
táplál
tapogat (meg-)
tárgy F200–201
tanisznya (taniszra, tanyizra, taristra) G234, H450, K166
tarka lapu l. lapu
tarkafű L125
tarkalevelű hunyor l. hunyor
tárkony (piretum A12, 347, B208, C22, 1107, D370, G54, K25, 78, 93, 168, 609, 693, 1356, O193, 275
= gyökere C638, 845, 1215, D339, I38, K173, 817, 1111, L123
= kórója C1191
= levele C1191, O275
= töve K73, N97
= tövestől K580
=, kerti A528
=, polyx? K168
tárkony, vad K168
Tarpai György B104
tart ‚állatot =; ápol; fog; karbantart; táplál'
= (alá-, benne-, könnyen =, meg-, meg nem =, nyitva =, ott =, rajta =, reá-, vissza-, = vmit vhol)
= (meg-) ‚megőriz'
tarthat (meg-)
tartja magát vmitől ‚megtartóztatja'
tartja magát, melegen C1454
tartózkodik vmitől
tartóztatja magát vmitől (meg- =)
táska L8
táskafű A3
=, öregféle A3
tavasz, tavasszal C1168, K51, 130, 158, 426, 429, 486, 742, 748, 827, 1074, 1147, 1257
tavaszfű K168
tavaszi idő C606
távoz (el-)
távozik (el-) ‚pl. betegség'
távoztat (el-) ‚meggyógyít, megszüntet'
tégla (tigla) A14, 299, C201, 336, 408, 475, D218, E150, G157, H370, 442, I216, 408, K899, P24
= ollaja K465, M93
= pora A760
=, égetett M93
=, égett K939
=, hév C518, G55, K1113
=, kő O236
=, meleg E65, I216
=, nyers K814
=, tiszta A213
=, tüzes K899
=, új A7, C489, D116, G229, H413, K506, 872, 933, L8, M93
=, új hév K691
=, veres A306–307, 333, 477, K731
téglán zöld moh C874
tehén F251 K131
= bornya, fekete I59
= csontveleje H241
= epéje C160, F18, I165, 284, N122
= ganéja C264, F57, 230, G129, 139, H97, 222, I198, K802, 855, L147, O158, 169
l. még tehénszar
= = vize A260, K519
= =, húgyos K131
= =, lágy E18
= =, meleg K251
= =, udvaron való száraz I422
= húgya H279–280, 444
= húsa A222, C327, 771, G253
= húsa, agg C422, 1561
= lába H133
= = föle L49
= = velője L9
= lépe K372
= szarva C927
= teje F251
= tüdeje C671
=, fejős E18
=, öreg K1400
= hús lé leve K851
tehénhús leve B118, C771, 1126, G64, I45, J11, K361, 800
=, borkővel savanyított K461
tehénlábú fű C98
tehénszar C91, 398, 659 l. még tehén ganéja
teherben esik F127
tej A14, 85, 293, 379, 425, 434, 611, 759, B233, C44, 327–328, 330, 580, 618, 693, 1049, 1211, 1353, 1474, 1577, D111, 374, 377, F4, 31, 124, G152, 264, I50, 134, 189, 204, 262, 336, 408, 445, K23, 75, 227, 239, 349, 357, 562, 564, 570, 581, 696, 716, 718, 733, 750, 757, 822, 825, 902, 907, 908, 915, 999, 1079, 1119, 1231, 1256, 1276 1324, 1339, 1404, 1425, L56, N221, O178, P14
= állapotjában K1027
= elvész, asszony teje I166–167
= meggyűlt K1203
= megkeményül a mellben ‚csomós' C1270
= megtorlása E118–123
= megtorodzott K1203
= tej veszése E118–123
= anya E16, 118–127
=, asszony C21, F19, N49, 59–60, 100, 102–103

=, asszonyállat A16, C69, 757, 902, 911, 932, 953, 956, 1185
=, asszonyember C1390, 1510, O79
=, asszonyiállat O58, 60, 198
=, dajka I186
=, édes A125, 211, 322, G157, I448, 455, K4, 11, 112, 153, 282–283, 355, 383, 456, 477, 563, 593, 780, 819, 821, 964, 1220, 1332, 1405, O218
=, fehér G128
=, fokhagymás meleg K118
=, forralt D212
=, forralt édes K483
=, forralt kecske I185
=, gyermekes asszony O287
=, kanca F240
=, kecske A755, C907, E21, F52, 148, I50, 180, 295, O219
=, más asszony E132
=, meleg D96, K820
=, mint a K874
=, nehézkes asszony C1184
=, sáfrányos K85, 565, 595, 624, 631–632, 688
=, szamár C1219
=, tehén F251
=, új K186, 635, 667, 963
teje – elapad C253
= elvész C1473
= elvész, asszony M104
= kevés E126–127
= legyen, asszonynak F31
= leszen C1474, K647, 649–651, 1001
= megaluszik E124–125
= nincs K127, 647, 1001
= szaporodik K648, 1095, 1192
= torlik K1347
tejet ad ‚teje lesz' C1262
=, sok K1400
tejet fej C1111
tejet kiszáraszt C1273
tejfel (tejföl) A244, B89, C130, D124, G221, I451, K227, 450, 714, 996, P28
=, édes B220, I23
tekenősbéka l. teknősbéka
teker (be-, meg-, össze-, reá-)
= (meg-) ‚beköt'
tekerő csömör (= csemer) L8
tekint (be-, bele nem =, fel s alá =, meg-)
tekintet, haragos (= tökintet) H1
teknő (tekenő) A24, H406
teknősbéka (tekenősbéka) C1422, G202, K67, O129
= epéje C802
= húgya G202
= mája C152, 434
= szíve G162
= tekenője C463, D147
= vére C670
teknőscsiga felső héja B132
teknőscsiga héja B132
tél, télben ‚télen' A182, 227, 276, 740, B234, C25, 582, 591, 594, 1121, 1171, 1186, 1325, 1455, 1582, F14, 156–157, 179–180, K51, 234, 261, 486, 727, 1100, M1, N193, O240, 275
telel (ki-, ki nem =)
telérnyi ‚me?' K544
teli (meg-) ‚elleli, telíti'
téli idő C607, F180
téli saláta l. saláta
téli torma l. torma
telihold I244 l. még hold
telik ‚dagad, hízik'
temérdek csöppin H263
temérdek fa H223, 229
temet (alá-, be-)
temet (el-) ‚elás'
temetés helye L67
temjén l. tömjén
temondádfű gyökere K122, 866, 1064
temperál (egyben =, együtt =, együvé =, össze-) ‚kever'
templom C207
temsó l. timsó
tengely F218
tengeri barackmag l. barack
tengeriszőlő (töngöri =) A372, B116, D1, H124, I1, 160, 176, 287
= halva D354
=, apró B147
tengerszín (habozó) K491
ténta K553 l. még tinta
tenyér (tenir) A474, 776, C79, 1177, D3, 364, 371, F104, 112, 124, G87, I7, 71, 238, 323, K162, 165, 592, 654, 1097
= hasadoz K224, 226
tenyéren kívül A135
tenyérnyi ‚me' B63, E77, G193
tenyészik
tép (ki-)
tér (belé-) ‚belefér'
= (vissza-) ‚visszamegy'
térd (tirgy) B27, 90, 191, C660, H85, 101, 116–117, I7, M15, 109, N36, 210
= alatt való ér C568
= =, jobb C567
= hajlása A474
= dagadás C657, 659–660
térden állva B164
térdhajlás C1177
Terebesi Török Ferenc B106
terem (meg-, nem =) ‚i; nő'
teremt
teremtmény B164
terhes asszony l. asszony
terhes asszonyiállat E151
terhesül (meg-) D352
terít (alá-, le-, reá-)
térít (vissza-)
terjed (nem =)
terjék (tergyék, törjék) A60, 438, C126, 155, 1209, 1253, 680, 881, 1252, 1423, 1431,

D243, 347, F238, H106, 412, I217–218, 423, 427–429, J35, K15, 429, 576, 713, 1108, 1111, N34, 197, O2
=, aranyos (= törjék) D243, M32
=, kovász (?) K1360
=, magyar K82
= csinálás C1254
terjeszkedik
terjeszt (el-) ‚kinyújt'
= (ki-)
termentilla l. tormentilla
természet elmúlik J26
természet, különb ‚tulajdonság' C126
természetet megerősít C581
természeti hasonlatosság K486
természetnek javai E213 p.
természetű, – aszú ‚vmely növény száraz természetű' C1261, 1267
=, hideg ‚vmely növény' C1261
=, meleg ‚vmely növény' C1267
=, nyálas C270
termet, szép B1
terpentin (terpentina, terpina) A241, 373, 377, 396, 446, B19, C35, 62, 67, 93–98, 134, 145–146, 150, 203, 221, 269, 284–285, 287–289, 292, 301, 310–313, 316, 319–320, 335, 441, 469, 471, 485, 490, 494, 496–497, 500, 505, 508, 522–523, 525, 531–532, 534–535, 1141, 1144–1145, 1147–1148, 1150–1151, 1153, 1228–1229, 1239, 1254, 1286–1287, 1292, 1300–1301, 1370, 1402, 1408, 1411, 1445, D80, 91, 94, 99, 111, 123–126, 134, 150, 174, 177, 182, 185–186, 188, 199, 208, 211, 213, 215, 225, 234, 236–239, 242, 244, 247, 254–255, 259–260, 264, 328, 376, 398, H36, 111, 127, 234, 257, 298, 329, K306, 425, 861, 1013–1014, 1039, 1154, 1250, L9, 17, 25–27, 32, 43–44, 46, 52–54, 64, M1, 12, 112–115, 117–118, 121–128, N134, 147, 163, 165, 167, 169, 171, 173, 192–193, 200, 232, O228, P32
= olaj K315
=, viaszos H141
=t fehérré tesz C494
terra sigillata ‚tokaji föld' D315, I217–218
terül (ne = jön) ‚ne terjedjen'
terül (széjjel-)
test (corpus) A23, 124, 142, 201, 230, 474, 595, 655, 684, B71, 92, 208, C347, 409, 613, 1055, 1064, 1155, 1519, E14, H1, 9, 90, I74, 146, 165, 358, K44, 77, 359, 1108, 1110, 1173, 1299, L89, 106, 140, M33, N209, O2, 155, 185, 191, 220–221, 247, 259–260, 262, 266, P7
= ‚alfele' C1110
= ‚testrész' F13–14, 69, G82, H92–99
= dagadása C13, 271, 273
= dagadoz K1037
= jobb kéz felől való része ‚jobb oldal' C565
= lankadtsága K77
= megdagad D319
= megnehezedése C602
= megrühesül C1007
= minden részének fájdalma C568
= mindkét oldalán való erek C555
= nehézsége K77
= puffadoz K1037
= rothadása G192
= törése O277
= valami részének köszvénye C569
=, asszony C635
=, asszonyállat C637, 737
=, büdös D352
=, egyéb ‚tr' C6, 796, 1010, 1258, M49–50, 82, 93
=, ember ‚férfi' C4, 1068
=, emberi K486
=, erős B1
=, fájó C130
=, férfi ‚szemérmes-' C1092
=, hidegvette K1341–1342
=, minden ‚tr' C1388, D35
=, nyavalyás K384
=, orbáncos K996
=, száraz rühes K449
=, törött K149, 1292
=, tüzes ‚lázas' C1277
=, varas D352
testben megröstül C602
testben való gyűlés C275
teste megasz ‚tr' C148
teste reszket C185
testet vér elfolyja K1053
testétől fogva talpáig K360
testi dolgok E213p.
testrész A705, 715
testszín (gyötrelem) K491
tesz (alá-, be-, bele-, egyben =, együvé-, el-, félre-, hozzá-, ki-, köziben =, le- reá, oda-, össze-, porrá-, vissza-)
tészta (tiszta) A43, 47, 213, 248, 415, 524, 708, B113, 147, C104, 521, 1378, 1508, D194, 228, E87, G62, 210, H44, 342, 408, K70, 210, 279, 371, 558, 1115, 1285, M13–14, N205, O112, 208, P16
=, fehér G53
=, kenyér C154, 355, 421, 1509, 1521
=, lágy K546
=, mint a K529
=, mint egy G171
=, tenkel H131
= kenyér B18 l. még kenyértészta
tésztát csinál E87
tésztává tesz C1527
tetejétül talpig I73, 224
tetem B92–93, H268
=, holt ló C1550, 1556
tetive nélkül való fű J14
tető, fej C461
tetőtől fogvást az aljáig F186
tetőtől talpig A13, 474, 655, B143, C1293, E62, F69, K1131

tétovázó K491
tetszik (nem =)
tetű (tetö) A44, B7, 186, C1155–1156, F76, 219, G248, H227, 230, K349, 1030, L106, N182, O126, 220–222
= csípés K1156
=, öreg H290
tetves B186
= ember K1156
= marha G249
tetvesség B186
tetvesül (meg-) B44, 46, F231–232
tévelyedik (el-)
Theophrastus K123
Thököly Imre K1393
= borbélya K1393
Thurzó orvossága G120
thus album C66
tigla l. tégla
Tigris ‚folyó' C1571
tik ‚tyúk' C73, D287 l. még tyúk
= epéje, agg C1008
= ganéja H368, 383
= hája C140, 247, 339, 539, 762, 1374
= leve C73
= mája C394, 1159
= tolla füstje D356
= zúza bőre H369
=, agg C873
=, eleven C526
= fi C1097
tikhaszon – fehére, új (= fejéri) ‚tojás' E3, 38, 40
= veritéki E41
=, új E11, 28, 41
tikhús leve D394
tikmony B42, 65–66, 86, 96, 115, 127, 208, C38, 63, 68, 70, 139, 353, 373, 384, 482, 489, 512, 873, 878, 1044, 1136, 1181, 1188, 1225, 1241–1242, 1358, 1438, 1560, 1562, 1582, D10, 22, 36, 76, 144, 175, 179, 217–218, 226, 256, 343–344, 373, F5, G25, 181, 186, 198, H50, 116, 150–151, 154–155, 195, 207, 220–221, 223, 257, 259, 314, 329, 348, 384, 389, 403, 407, 434, K492, 920, L10, 15, N130, 154–155, 203, 218, 230 l. még tyúkmony, tikhaszon
= belső hártyája C68, D271
= benne valója G198
= fehére (= fejére) B15, 35, 46, 71, 73, 82, C42, 48, 71, 99, 111–112, 117, 132, 134, 158, 211, 215, 283, 297, 303, 342, 353, 381, 400, 408, 464, 498, 500, 509, 530, 532, 536, 921, 928, 956, 958, 1145, 1170, 1179, 1208, 1222, 1229, 1242, 1248, 1290, 1299, 1301, 1311, 1317, 1340–1341, 1343, 1345–1346, 1367, 1371, 1390, 1423, 1441, 1446, 1519–1520, 1565, 1575, 1583, D34, 50, 58, 65, 67, 77–78, 116, 119, 144, 155, 171, 201, 222, 224, 256, 260, 298–299, 310, 324, 344, 346, 350, 373–374, G83, 102, 136, 174, 193, H22, 29–30, 106, 131, 150, 181, 193, 219, 224, 239, 241, 265, 310, 320, 337, 343, 374, 389, 396–397, 424, K493, L6, 39, 69, 72, 88, 118, N3, 11, 21, 25, 50–51, 60–62, 69, 168, 171, 203, 210, 224
= = megfőtt L34
= =, megsült C966
= =, nyers D47
= =, timsós C1519
= =, új D7, 303
= fehéréstül C201, 227, 332, 336
= haja H83, 88, 95, 210, 310, 313, 432
= hajba ki térne ‚tojáshéjnyi' E107
= héja G198, 215, L104
= hígan L14
= olaja C523, 539, 1340, D86, M114
= sárgája H70
= széke B15, 45, 60, 82, 84, C38, 150, 200, 229, 322, 384, 518, 527, 635, 873, 998, 1242, 1282, 1363, 1378, D10, 144, 211, 230, 274, 343–344, 377, F132, 135, G30, 128, H168, 210, 310, 339, 343, 395, 432, 439, L38, 64, 105, N203
= =, nyers C1056
= székestül C201, 227, 332, 336
=, híg C393, 1580, 936, 1437, 1453
=, hígansült B118, D354
=, keményensült C70
=, öreg új E92
=, sült N116
=, törött G78
=, új D303, G99, 134
= ba ki fér D73, 282
= héjban férne ‚me' C124
= héjnyi ‚me' C1241
= nyi (tikmonyné) ‚me' C115, 146, 237, 339, 407, 1302, 1560–1561, 1582, D259, F20, N6
= sültig ‚me' C423, 1135, E70, G16, 237
=t keményen főzzenek ‚me, ih' C1370
tikszar C101
tikszemfű H324
tikzúzán való hártya N220
tilt (meg-) ‚elállít hányást'
tímár K68
tímjen l. tömjén
tímporál (egyben =, meg-, össze-) ‚összekever'
timsó (alumen, temsó) A7, 23, 38, 89, 99, 115, 129, 167, 183, 205, 211, 213, 219, 221–224, 247, 253, 255–258, 262, 270, 297, 365, 367, 369, 376, 383, 387, 417, 430, 434, 436–437, 439, 447, 452, 463, 488, 525, 581, 594, 597, 654, 657, 678–679, 687–688, 692–694, B26, 32–33, C27, 29–30, 35, 37, 39, 48, 54, 62, 64, 67, 70–71, 79, 90, 99, 108, 111–112, 114–115, 117, 133, 136, 138, 156, 201, 203, 205, 223, 227, 248, 260, 281–282, 286, 289, 297, 301, 307–309, 317, 321, 331, 335, 353, 382, 401–403, 407, 411, 415, 423, 425, 441, 458, 477–479, 488, 496–

497, 508, 513, 515, 517–518, 530, 532, 534, 636, 655, 675, 741, 1086, 1111, 1125, 1140, 1144–1146, 1152, 1199, 1200–1201, 1209, 1222, 1225–1226, 1230, 1239, 1248, 1285, 1289–1290, 1293–1295, 1302, 1307, 1312, 1314–1317, 1340, 1343–1345, 1350, 1367, 1372, 1379, 1385, 1388, 1405, 1408, 1419, 1423, 1519, 1531, D5, 10, 12, 20–22, 24, 26, 29, 34–35, 41, 52, 57–59, 65, 67, 71, 80, 84, 89, 97, 112, 129, 131–132, 144, 152, 170, 181–182, 189–190, 196–197, 204, 206, 210, 214, 217–219, 249, 254, 258, 264, 293, 295, 304, 333–335, 342, 345, 347, 373, 393, E3, 39, 45, 148, F25, 39, 50, 75, 132, G6–7, 83, 88, 113–114, 139, 170, 241, 247, 255, 264, H77, 168, 208, 224, 246, 272, 320, 334, 352, 354, 374, 389, 424, 431–432, I36–37, 49 86, 100, 146, 178, 182, 184, 209, 229, 239, 246, 250, 387, 405, J36–37, K30, 42, 76, 108, 112, 146, 164, 173, 200, 316, 328, 379, 387, 440, 474, 525–527, 531, 591, 601, 603–606, 611, 616, 621, 743, 815, 827, 919, 940–941, 950, 971, 973, 988, 993–996, 1009–1010, 1020, 1021–1023, 1026, 1032, 1036, 1052, 1057, 1153, 1163, 1207, 1315, 1323, 1354, 1426, L1, 4, 12, 14–15, 18, 23–24, 26, 29, 31, 33–34, 39–41, 63, 65, 68–69, 72, 97, M24–25, 32, 36–43, 51, 53–55, 63, 65, 67, 89–90, 98, 100, 110, N15, 24, 30, 32, 54, 61–63, 127, 129–130, 134, 149, 168, 192, 203, 225–226, 228–229, O16–17, 24, 34, 53, 75–77, 83, 89, 95, 117, 159–160, P1, 5, 10, 16–17, 19

=, égetlen D303

=, égett (égetett =, igett tömsö) A21, C206, 314, 495, 522, 1402, D39, 87, 100, 225, E89, F3, G198, 237, H87, 119, I210, K543, 551, 1016, 1018, 1039, 1063, 1364, L27, 52, 71, M47, 112, N162, 175

=, fehér M77

=, szitált C1329–1330

=, töretlen C103

=, törött A130, 293, C422, 500, 1191, 1297, 1330, D305, G62, I144, 146, K916, 947, N69

tinta (ténta) C1256, O260/

=, arany színü (ténta) O186

= por C1552, H183

tirgy l. térd

tiszafa A389

tiszta l. tészta

tiszta hely l. hely

tisztátalanság C409, E74

tisztává tesz

tisztesfü A246, C76, K1182

= (vasur) K1221

tisztít (el-, ki-, le-, meg-)

tisztító fü (szemgyógyító fü, eufrásia fü) K128, 168

tisztítószer B181

tisztogat (meg-)

tisztul (el-, ki-, ki nem =, le-, meg-, nem = meg)

tisztulás K77

=, fehér I149

titkol (el-)

titkos hely ‚szeméremtest' D285

titok A666, B164

tíz parancsolat B23, K895

tó A665, D382, G32

tobákfü l. tabakfü

toboz C533, 1147, 1410, D30, 68, K1020, M117, 120, N163 l. még fenyö

=, fehér C523

= szurok M62

tobzódás D354

tofan D247

tojás (ovum) A27, 175 l. tyúkhaszon, tikmony, tyúkmony

= fecskefészekből K104

=, megaludt K104

= fehérje (albuginem ovi) A27–28, 35, 40, 116, 131, 157, 244, 247, 513, B191, C213, 226

= héj A78

= nyi ‚me' A211

= sárgája (vitellus) A131, 142

tojik (nem =) F171

tojik hamarébb K195

tojik, sokat K138

tokaji föld (terra sigillata) I217–218 l. még terra sigillata

tol ‚i'

tolás ‚lovon, kelésféle?' H270

toll H229, O12, 233

= (tollu) A245

= ‚fn, írószer' B177, 211

=, ökörszem N107

=, véres F215

tollacska A721

tollszál C1521, H224, O75

= belső része H416

tollszár A629

tollu P28

=, gyenge K272, 368, 830, 1339

tolluszár K1351

tolvaj C1172–1173, F189–192

= felismerése C1172–1174

tolvaj sebfü l. sebfü

toly fa vize (?) H69

tompor F213

= fájása C269

topogat (meg-) ‚megtapogat'

torha C629

torlás (meg-, tej =) E118–123, 207

torlik ‚pl. tej'.

torma (nasturcium A82–83, 129, 185, 198, 229, 302, 358, 413, 457, 464, 483, 587, 710, 723–724, 738, B163, 191, C82, 167, 256, 267, 1018, 1117, 1187, 1278, 1318, 1367, D221, 270, E22, 55, F22, G3, 59, 78, 93, 127, I77, 151, 168, 173, 348, 373,

448, K20, 24, 185, 290, 382, 966, 975, 979, 981, 1297–1298, 1300, 1316, L77, N67, O191
= gyökere A494, G23, 59, K1297
= leve D270, K979, 1008
= levele C268, O190
= magva C1278, K1286, 1300
= tövestől L95
= vize I337, K1298–1300, L146
=, erős F17
=, meleg L128
=, metélt F17
=, mint egy C1327
=, téli H144
=, tyúk G155
=, vízi (dere) K261, 300, 307, 640, 1174
= reszelő A82, B128
tormenta G7
tormentilla (termentilla) C399, 441, 496, 1140, 1404, D101, 123, 203, 399, K82, L26, N28, O174 l. még ökörfarkfű
= gyökere C97, 1373, D116, I183, 294, N70
= levele N70
= pora C303
= fű N70
= fű (ökörfark) C820 l. még ökörfark
tornác C207
torok (guttur) A86, 88, 199, 285, 322, 463, 663, B64–65, 67, 71, 83, 85–86, 192, C120, 258, 266, 459, 533, 785, 1472, 1561, 1577, D131–132, 296, 330, F15, 50, 54, 238, 241, 251, 258, 260, G175, H46, 50–51, 71, 80–84, 91, 95–97, 103, 105–106, 110, 147, 149, 151–154, 193, 195, 205, 223, 226, 232, 242–244, 248–249, 254, 259, 261, 263, 265, 272–273, 277–281, 288, 292, 303, 309, 318–319, 339, 346, 377, 384, 387, 389, 394, 402–403, 417, 429, 441, 443, 445, I13, 124, 140, 163, 182, 191–192, 259, 378, 426, 455, 459, K12, 133, 403, 483, 611, 619–622, 624, 626, 631–632, 702, 706, 714, 884–887, 889, 1206, 1323, 1386, L92, N19, 31, O237, 280, 285
= alatt K714
= eldagadt C533
= kisebesedett C186
= kórsága C550
= körül B143
= megdagad B65
= nyavalyája K1323
=, megsebesedett I275
=, sebes D71, F88
= ban ereszkedik N156
= ban való erek C550
= ban való mirigy C551
= dagadás (= megdagadt) C781–786, I434, 455, K395, 398, 1311
= fájás (torka fáj, fájó =, fájdalmas =) A283–284, 371, C120, 266, 402–403, D71, 89, 330, 393, F50, I182, 434, 459, K102, 403, 619, 620, 623, 955, 1163, N31, O237
torokgyék l. torokgyík
torokgyík (torokgyék) A84–88, 440, 463, 591, 632, B87, 192, C144, 252, 258, 459–460, 473, 504, 533, 781–787, 1256, 1472, D307, E24, F15, I163, K12, 356, 398, 619, 621–622, 624–632, 1188, 1206, L21, 154, N41
= megfakad K633
= fű (ranoculus) K128
torokkelés I193
torokmag D322
torongya kiesett K1015
torongya kiesik D183
torzsája vminek K55
tödő l. tüdő
tök ‚tr, here' B216, C430, H223–225, I375, K879
= A5, D353, E45, 136, I187, K212, O168, P29
= bele, nyakas G147
= =, sár K1270
= =, földi A158, C372, L119, O126
= gyökere, kerti öreg E136
= =, vízi C446
= ina F128
= leve, disznó K473
= levele A245, F234, G144, O93
= =, disznó K513
= =, földi H299
= =, nyakas K84, 648, 1203, 1347
= =, vízi G50
= magva, disznó K716
= =, földi C1368
= =, sár K1270
= virága, nyakas K694, 1269, 1365
= vize, földi K193, 495, 813
=, disznó K1135
=, fehér földi A331
=, földi C1308, D167, K39, 186, 259, 836, 838, 963, N58, O153
=, földi (cucurbita terrae, keserű uborka, coloquintida) A15
=, ó I191, 194
=, reszelt földi K459, 1078
=, sári K169
=, vízi D353, K212
= dinnye magva C360
= mag K1138, 1155, P29
tökös D362, K1185, 1303, N160
= gyermek lába köze K484
= nyaka N159
=, szakadt K354, 355, 377, 1040, 1045
tökösség K1303, L56–58, N46
tökvirág vize, nyakas K6
tölcsér (tőzsér, töczer) E29, G55, K562–563, 570, 577, 1048
tölgy B216
= fa csutka vize K229
= gyöngy C293, K1118
= levele C207, K1120, 1132
= = pora C207, K890
= haja F249

= hamva K278, 458
= héja A416
= levele C230, K868, 926, O241
= = vize I413
= moha C483
= tövén szőlőszemforma gomba K742
= szén K242
tölgymakk I35, K926
= tokja K605, 931,
tölt (alá-, be-, bele-, egybe-, fel-, hozzá-, ki-, közé =, közibe-, le-, meg-, reá-, össze-, tele-, tült)
tölt (fel-) ‚felitat'
töltés (töltis) B20, F216
töményes víz l. víz
tömjén (temején, temen, temjen, temni, thus, timjen, timin, tömni) A7, 9, 21, 89, 183, 189, 223, 250, 255, 280, 366, 434, 437, 452, 526, 590, 597, 773, B73, 209, C27, 39, 54, 58–59, 62, 66, 71, 91–92, 96, 98, 109, 112, 133–134, 155, 161, 203, 225–226, 281, 288–289, 291, 299–301, 311, 315, 320–321, 323, 335, 337, 398, 401, 415, 418, 469, 477, 481, 487, 495, 497, 508, 523, 531, 534, 536–537, 726, 1059, 1123, 1145–1147, 1153, 1177, 1225, 1227, 1229–1230, 1239, 1283–1284, 1289–1290, 1292–1293, 1295, 1302, 1315, 1345, 1347, 1370, 1402, 1405, 1408, 1423, 1442, 188, 196, 204, 206, 208, 217, 219, 225, 123–125, 130, 134, 159, 170, 182, 186, 1454, D28, 78, 80, 84, 91–94, 97, 99, 112, 230, 233, 239, 249, 254, 260, 266, 328, 350, E56, F50, 75, 258, G53, 136, H37, 193, 246, 265, I131, 182, 246, K30, 33, 90, 142, 159, 210, 273–274, 328, 354, 414, 531, 535, 590, 606, 667, 714, 973, 994, 996, 1013–1014, 1018, 1020–1022, 1026, 1032, 1036, 1052, 1100, 1112, 1163, 1197, 1354–1355, 1426, L12, 15–16, 18, 23–27, 33, 39, 41, 44, 52, 64, M1–2, 36, 38, 40, 42, 47, 55, 112, 114, 116–117, 122, 124–125, 129, N24, 112, 127, 129–130, 149, 164, 168–169, 171, 173–174, 178, 192–193, 200, O117, P18
= pora O97
= tisztája I253
= vize, földi C358
=, fehér A376, 436, 536, B167, C22, 30, 113, 145, 221, 308, 470, 493, 532, 1141, 1223, 1300, 1314, 1344, D30, 35, 197, 242, 250, G139, 171, 247, I158, K163–164, 1154, L40, M99, N99, 113, 167, O166 l. még mastix
=, földi A147
=, mindenféle C1152
=, szentelt F183, G150
=, szoros D7
=, tiszta D168, M35
=, törött D310, K1003
tömlő (temlo) D73
tör (aprón =, apróra-, bele-, egyben-, el-, el nem =, erősen =, fel-, hozzá-, közé-, köziben-, meg-, össze-)
= (fölül =) ‚föltör'
tőr általverés nyílallása K1044
=, hegyes (= ter) H26–32
törés B81, C215, 297, 408, D155, 164–165, 297, K1210, N58
=, minden C1442
= e, ló vmi C1557
törik (el-, meg-, nem =)
törjék ‚fn' l. terjék
törlőszűr H406
törődik (meg-)
törőfa C320, 336, 339, 530, 1374, M111–112, 114, N148
török ciprusfa ága l. ciprusfa
Török János (Teöreök János) ‚XVI. sz. vége, a C könyv másolója' C810
töröl (alá-, el-, meg-, vele =)
törölget
törött hely, kék veres K1312
törsöl l. dörzsöl
történik
törül (meg-)
törzsök (udvaron való =) C433
törzsöl ‚dörzsöl'
töve vminek K55
tövis (tövés) A11, B50, F233, G250, H116–117, 316, 340, 373, K359
tövises disznó bőre (= bűr) I34 l. még sündisznó
tövises disznó hája (sün-) L55
töviskes disznó füle pora H273
tragantum l. dragantum
trutia praeparata (?) L52
tuca por ‚tucia = ?' J10
tucia N39, O88–89
tucia praeparata (turcina-) C203, 212, 290, 487, 1227, 1364, 1372, D39, 45, 53, 150, 182, O55, 57, 90
tud (meg-, nem =)
tudakoz (nem =)
tudatlanság C570
tudja (ne =) észrevétlen C822, O176
tudomány B145
tudósok K1166
tudta nélkül A144
tug ‚dug'
tulok – faggya, harmadfű O51
= kövérsége C877
veséje, harmadfű O51
túr (be-) ‚beletesz'
= ‚fn' C1305 l. még túros
=, minden K991
= ban féreg K312–314
túraja vminek P1
turbolya C628, K705, 1272, 1374
= vize C628, 1487, K241
turcia C524
tures albi L42
turha, – enyves K1247
=, enyves rút K1315

=, nyálas K1247
=, rút K1247
túrja, ló C1565
túró, avas K726
túró, mint a C1519
túros H26–32, 353–355, 435, 451 l. még ló
= ember K401
= láb l. láb
túrosodik (meg nem =) D248
tű, fokatlan F189
tücsök (ptrücsök) P20
tüdő A617, C185, 190–192, 1257, F21, 79–81, 88. I160. [illegible] L57, O261, 268, 279, 289
= fájdalma C556, K1243, 1310
= megrekedt K1041, 1054
= megrothad C1213
= megvész C996, 1257, 1464–1465
= megveszett K1041, 1054,
= nyálassága K1263
= rothadása H56–57, K126, 1324, 1397
= szakadása A169
= turhássága K1263
= baj O1–2
= ben kő O285
= ben való kelevény C186
= ér megvágása D32
= fekély I160
= kelevény I275
= nyilallás I103
= t tisztít K364, I301
= től kezdetik C571
= veszés I75
tükör C715
=, acél C715
tűnik (el-)
tünz ‚sebféle' H393
tűr (el-, meg-) ‚elvisel'
= (össze-) ‚összehajt'
tűrhet (el-, meg, nem =)
tűrteti magát (meg-) ‚megtartóztatja, tűrtőzteti'
tüsszög (ki-) G114
tűz ‚láz' D22, 50, 77, 233 l. még hévség
= (tűzön, tűzbe, tűzhöz, tűzre, tűznél, = mellett, töz, tuz stb.) ‚tűz, parázs' A7, 9, 57, 78, 91, 114, 126, 132, 158, 198, 203, 291, 455, 645, 655–656, 670, 672, 679, 702, 728, B19, 56, 63, 82, 111, 113, 143, 147, 200, 229, C52, 92, 122, 125, 175, 205, 366, 434, 516, 853, 1075, 1119, 1141, 1171, 1188, 1201, 1338, 1359, 1367, 1391, 1402, 1435, 1438, 1445, 1454, 1516, 1555, D127, 220, 222, 253, 258, 290, 298, 300, 304, E9, 24, 40, 84, 119, F59, 105, 133, 135, 185, 215, G17, 20, 62, 80, 102, 128, 148, 204, 263–264, H44, 122, 160, 180, 234, 272, 278, 298, 321, 330, 341, 343, 383, I6, 142, 178, 202, 362, 406, 427, 438–439, 446, J11, K88, 115, 137, 140, 235, 316, 323, 497, 574, 855, 899, 927, 934, 1016–1017, 1029, 1053, 1055, 1118, 1152, 1156, 1163, 1343, L25–27, 36, 48, 66, 104, 138, M36, 39, 58, 93, 111, N90, 113, 130, 142, 205, O27, 42, 49, 89, 181, 259, P16, 21
= lángja K179
=, eleven C873, 1177–1178, G241
=, erős C1420
=, fekete H306
=, gyenge K234
=, gyönge C291
=, lassú A204, B44, C203, 1272, 1402, I226, 399, L68
=, lassu kivont M45
=, meleg D231, E49
=, sebes C1186
=, sütő K1351
=, sütős lángoló A655
tűzégés C632
tüzesedik (meg-)
tüzesít (meg-)
tüzesség D350, I236, 333, K154, 284, 643
= ‚láz, forróság' C1289, L69
tüzet gerjeszt B162
tüzet szít C1188
tűzhely A318
=, hév C434, K529
=, tüzes C1242
tűzkő C165
tűztermészet K486
Tygris ‚folyó' B91
Tyrocumester A15

tyúk F171, G151, 210, K66, 138, 195, 249, 253, 1396, P2 l. még tik
= bal szeme K34
= epéje, fekete K158, 1143
= ganéja B16, 99, C618, 1312, G155, H271, I191, 457
= gyökere, vízi H114
= hája E50, 58, K17, 86, 272, 911
= húsa C580, D354, I87, N193
= kövéri K933
= tojjon K187
= tolla F226
= vére G151, K930
= zúzája belső héja O12
= zúzán sárga bőröcske I14
=, fekete F226, G150, I370
=, földi H271
tyúkfi A457, F22, I77, 173
= leve I77, 173
tyúkhaszon ‚tyúktojás' E3, 17 l. még tikmony, tyúkmony
= széke, új ‚tojássárgája' E3, 11, 92
=, hígan sült E57
= nyi ‚me, tojásnyi' E17
tyúkhúr A110, C1459
= füve K636
= fű K168
tyúkláb bőre C1075
tyúkmony (tikmony) A7, 245, 254–255, 293, 307–308, 400–401, 421, 423, 524, 604,

654, 657, 724, 728, E120, F12, 48, 102, G110, 146–147, 149, 234, 237, 245, I24, 31–32, 49–50, 86, 88–89, 92, 94, 145, 181, 223, 240, 252, 315, 340, 352, 374–375, 397, 439, J30, K100, 468, 529, 542, 548, 619, 714, 730, 996, 1017, 1067, 1133, 1317, L31, 34, M10, 92, 121, O16, 18, 23, 51, 75, 83, 95, 154, P2
= belső hártyája P2
= fehére (tikmony =, = fejére) A23, 123, 167, 218, 239, 254, 258, 411, 423, 436–437, 447, 488, 526, 581, 597, 599, 659–660, 679, 768, F50, 232, 255, 258, G108, 112, I24, 100, 144, 146, 156, 182, 190, 197, 229, 251, 313, 316, 387, 432–433, 447, J36–37, K100, 142, 273–274, 323, 354, 389, 518, 527, 529, 531, 548, 598, 646, 695, 714, 719, 823, 859, 940, 980, 988, 1016, 1023, 1100, 1127, 1141, 1357, 1368, M29, 38–42, 48, 55, 67, 73, 89, 100, N54, O16, 18, 34, 37, 46, 53–54, 60, 62, 77, 80, 114, 198, 213 P1–2, 18
= fehére, új I250
= haja A293, 307, 395, 431, G237, I50, K529, 797, 861, 1396
= haja, égett K416
= hajastul A401, 581, E91, G207
= hajastul, új I224
= hártyája H75
= héja K555, 776
= külső héja P2
= megsült fehére O70, 75, 83
= pogácsa K957
= pora O18
= sárgája G237
= széke (tikmony =, = széki) A213, 234, 241, 254, 446, 463, 481, 530, 753, F54, 240, G126, I184, 192, K10, 16, 100, 210–211, 227, 262, 306, 308, 315, 323, 371, 444, 450, 477, 529, 542, 548, 666, 755, 821, 853, 911, 1099, 1256, 1371, M12, 37, 56, 129, O16, 37, 179, 280, P2
= székestül A680
= tollastul G210
= verítéke O163
=, hígan sült K356, 614, 851, 897, 917, 945, 1246
=, keményen sült K731
=, mint egy ‚me' K115
=, új K526
= ban mennyi fér K543
= ban mennyi tér K1315
= hajba ki térne ‚me' I201
= hajba mennyi tér K429, 1247, P32
= nyi ‚me' A9, 222, I16, 170, N54
= pirosító gyökér (rubia) K423, 438, 769, 1071
= sültig K529
tyúkszar A453, N68 l. még tyúk ganéja, tik ganéja
= fehére N139
tyúkszem (körömméreg) I456, K1258–1269
tyúkszemfű K368, 433
= leve K368
tyúktorma l. torma
tyúkzúza hártyája E117, K857

uborka P29 l. még ugorka
= magva C902
=, keserű (földi tök, coloquintida) A15
udvar B162, C53, 433, 1109
ugat
ugorka A8, K533, 716, O168
= húsostól K1388
= leve K1388
= magostól K1388
= töve, havasi K850
ugrik (beli-) ‚beleszúródik'
ugrik (meg-)
új seb l. seb
Ujfalusi Gergelyné B113
Ujhelyi István I296p.
újhold C1548
= napja H296
újít ‚kötést kicserél'
újít (meg-)
ujj A453, 733, C573, 795, D73, 384, 394, G62, 108, I459, K702, 887, O37
ujj alakú B185
= között tér ‚me' K29
=, fülvájó C588
=, kis A522
=, középső B107
=, nevetlen ‚gyűrűsujj' A459, 522, C1491, E3, 27, G59
= hoz ragad C293
= nyi ‚me' A600, B70, 147, G45, 245, H180, 223, 263, K539, 670, 1044
ujjod volna, mint ‚ujjnyi' C933
ujjon szemölcs C1276
újság ‚holdújság, újhold' C53, 1548, I438, K44
= előtt (hold-) B109
újul (meg-)
újulás (meg-) ‚hónap' C571
uloznik J14
uncia ‚me' C212, 216, 269, 275, I21, 226, K429, O27, P9, 32
undokság A273, 617, B28, 50, C13, 683, D8, F26, O241
=, véres F44
ungventum N173
unicornis – szarva ‚szarvas =' B167, C1503, I131, 257
= bőre K196
= csontja G220
= veleje C1501
Úr H317
úr ‚férj' O247
Úr napja estjén B240
urál
uralkodik ‚rajta van'
uralkodik (nem = rajta)
uraság K491

Úristen B23, 55, 153, 178, E225 p., I55–56
Úrjézus Christus H419
úsztat (meg-)
út, hosszú D283
utál (meg-) ‚megundorodik' C1255, N184
utálás ‚undorodás' C1256
útfél F112
úti járás O167
útifű (Plantago) A225, 375, 553–556, 659, 705–706, 749, C52, 74, 81, 83, 158, 305, 348, 350, 390, 468, 534, 717, 852, 930, 987, 1124, 1263, 1129, 1480, 1561, D167, 202, F149, G87, H55, I134, 229, 276, 292, 306, K31, 67, 84, 168, 175, 212, 272, 275, 355, 406, 457, 477, 534, 563, 606, 613, 645, 734, 740, 774, 931, 943, 1039, 1085, 1099, 1125, 1256, 1347, 1354, L26, M46, 69, N26, 106, 115, 125, 213, O174, 255
= (?) K479
= gyökere (redicem plantaginis) A159, 207, 554, H99, 266, K514, N40
= gyökere succusa H266
= gyökerestül B170
= leve C993, 1083, K78, 272, 439, 457, 534, 778, 788, 906, 1271
= levele (folia plantaginis) A122, 555, C370, 705, 1090, K41, 1121, 1203, O132
= magva C455, 1067, 1189, 1355, D175, F8, K145, 646, 789, 1116, L115, N26, O180
= nedve A553
= régi gyökere C946
= töve C456
= töve vize C961
= tövestül A367, C90, K1083
= virága O132
= vize A596, C187, 303, 880, D44, F89, I276, 433, K543, 584, 716–717, 742, 774, 776, 790, 794–995, 1361, L156, M9, N213, O57, 65, 86, 255
=, hegyes I210
=, hosszú levelű I230
=, kerek levelű I230
=, nyers C658
útközben A291
úton van B90
útonjárás A321
útonjáró O262
utt (meg-) ‚megüt'
. . . úttal ‚. . . szor'

üdő ‚idő'
üdvözlet H275
ügyel ‚vigyáz'
ül (bele-, fel-, fürdőben =, le- reá-,; ol, öl)
ülepedik (meg-)
ülhet (nem =)
ültet (el-, ki-)
ünnep (innep) C612, F158
=, szent F156
űnő faggya D134
űnő vaja A368, D312, I459
üresít (ki-)
üröm (absynthium, irem öröm, ürüm) A27, 140, 144, 485, B168, C184, 256, 382, 601, 765, 782, 1030, 1133, 1275, 1381, 1551, 1573, D120, 241, H46, 60, 69, 77, 82, 144, 152, 207, 299, 373, 421, I364, 422, K67, 552, 562, 570, 621, 698, 704, 713, 740, 1331, 1399, N120, 186, 197, 208, O2, 161, 260
= ága, fehér F173
= bokor, fehér E1
= csírája, fekete E156
= férge, fekete G69
= fű, fehér K1211
= fű, fekete G217, I39
= gyenge levele K363
= = zöld levele, fehér F98
= gyökere (iröm =) C1275
= =, fehér L1
= =, fekete (radix artemisiae) A498, 500–502, 705, B205, C621, 1124, F86, I39, 272, J29, K1092, 1238, O111, P13
= gyökerestől, fekete J30
= kórója, fekete G69, H305
= leve A32, 511, C218, 1551, H79, K125
= =, fehér C776, F129
= =, fekete K158, O36
= levele virágostul C33
= =, fehér A173, C1, 1195, D284, F137, O243, P13
= =, fekete (folia artemisiae) A705, C635, O288
= levele, száraz K1416
= magva, fehér K1211
= nyersen, fehér C1256
= só K855
= teteje, fehér I340
= töve, fekete K496
= virága K363, 733
= = porul M18
= =, bor P26
= =, fehér B141, D284, 294, I70, K276, 1037, L85
= =, fekete B202, K1352, O288
= =, száraz K1416
= vize A71, C690, K125, 855, L142, O161, 260
= =, fehér C1256, 1464, F21, I75, 171, K1212
= =, fekete C183, 941, 943, D283, F87, I28, 274, K1180, 1198, N131, O138
= zöld levele, fehér I303
=, aszú I225, 408
=, bárány (juh üröm) A726, B117, 123, C1132, D353, 391, K160, 423, 438, 1086, 1161, 1237, 1336, L77
=, fehér (absinthyum album) A35, 195, 229, 271, 283, 344, 404–405, 471, 495, 643, 706, 710, B139, C24, 76, 161, 179, 306, 325, 329, 354, 379, 392, 416, 439, 527, 620, 844, 865, 1035, 1117–1118, 1387, 1513, D101, 282, 284, 381, E1, 8, 43, 52,

70, F18, 60, 76, 130, 136, 142, 153, G15, 76, 200, H186, 272, I165, 204, 247, 284, 373, K71, 169, 298, 662, 670, 761, 801, 944, 1037, 1044, 1054, 1080, 1208, 1212, 1403, L101, 127–128, 141, N122, 124, 194, O87, 110, 239, 282
=, fekete (artemisia) A496–502, 706, 755, B186, 200, C76, 82, 179, 621, 703, 716, 730, 811, 826, 865, 1054, 1118, 1132, 1395, D32, 283, E51, 137, 147, F84–85, 153, G63, I19, 28, 39, 270–274, 293, 404, J30, K43, 121, 158, 358, 375, 763, 1000, 1054, 1144, 1180, 1335, N109, 170, 222, O110–111, 167, 288
=, fekete (nagyhasznú fű) K169
=, gyenge F72, I225
=, juh K1237
=, mezei N200
=, nyers A326, I225
=, zöld B148
ürömlőfű K156
ürömszál teteje B168
ürülék, emberi (stercus humanum) A18
üst A720, 723, B126, D37, I371
=, nagy D31, I371
üstök (östek, östök) H104, 275, 305
üszketeg I109
üszög F116–117, G266
üszögös B110
Üszögös Péter napja K129
üt B145, C1581, F218, G42, H342, K929, 1379
= ‚feltör, tesz'
= (által-, bele-, ki-, le-, meg-, reá-, öt)
= bele-) ‚méhet a kasba' F174, 177
= (bele-) ‚pl. tojást'
= (el-, nem üti el) ‚pl. kórság'
= (ki-) ‚betegség'
=, kétfelé ‚tüzet'
ütés (ütis) H214, 312, 366, 370–371, 406–408
=, szemen I22–24, 146
ütközet (ötkezét ‚ütközés' H212, 233
ütközik
üti ‚feltörni'
üveg (eveg, iveg, öveg, vitrum) ‚edény' A24, 51, 72, 88, 111, 185, 228, 230, 241, 247–248, 262, 291, 374, 415, 423, 587, 624, 627, 629, 654, 678, 717, B18, C23, 41, 55, 104, 113, 154, 167, 170–171, 216, 219, 290, 304, 310–311, 355, 367, 421, 431–432, 437–438, 503, 523, 622, 1178, 1217, 1261, 1298, 1326, 1328, 1366, 1372, 1423, 1506, 1508–1509, 1521, 1526, D10, 25, 64, 128, 194, 228, 306–308, 389, F33, 134, 146, G115, 193, 204, 225, H179, 327, 446, I39, 60, 79, 141, 143, 259, 392–393, 395, 399, J6, 12, 19, K100, 163, 432, 522, 525, 532, 670, 1163, 1318, 1363, L13, 21, 71, 83, 103, M14, 84–85, N36, 87, 215, O3, 5–8, 10, 16, 18, 20, 35, 40, 43, 49–50, 55, 76, 79, 89, 120, 186, 208, 258, P2, 21, 33
= szája A423, 587, C167, 170, 290, 421, 438, 1425, 1521, D228, H327, K826, O7–8, 40
=, kristály (crisztal =, christali-) C1179, F255, H166, 323, 433, K108
=, nagy szájú O274–275
=, öreg ‚nagy =' J7
=, szép tiszta I233
=, szoros szájú H342, K826
=, szoros szájú kis E3
=, tiszta A48, 581, 717, B192, C154, 164, D279, M65, O78
=, törött A130
=, új C1253, 1425
=, világos kristály M77
üvegedény (vasa vitrum) A24, B113, 200
üvegnyi ‚me' B71
üvegpalack E75
üvegpohár, kis ‚me' D100, 161
üvegtál D144
űz (el-, ki-)
űz (ki-) ‚pl. kígyót emberből'

vacsora (vocsora) B119
= előtt I53, J13, K1160, 1169
= után C880, I438, J31
vad ‚fn' B105, F223
= alma l. alma
= csalán l. csalán
= hirti fű haja H166
= kapor l. kapor
= kender l. kender
= kömény l. kömény
= körtvély l. körtvély
= len l. len
= liliom l. liliom
= fehér liliom l. liliom
= vörös liliom l. liliom
= mák l. mák
= mályva l. mályva
= meggy l. meggy
= méhfű l. méhfű
= menta l. menta
= ökörnyelv l. ökörnyelv
= rózsa l. rózsa
= sáfrány l. sáfrány
= saláta l. saláta
= semer l. sömör
= sömör l. sömör
= székfű l. székfű
= szőlő l. szőlő
= tárkony l. tárkony
= venics l. venics
= zsálya l. zsálya
vadászik F213–214
vadászmester K1330
vadgalamb l. galamb
vadhús ‚kinövés' A383, 514, 654, B26, 49, C1268, G170, 174, H33–44, 264, 352, L63, M53, N72, 167
= rothadása N167
= a, ló C1554
= os seb C343
vadít (el-)

vadkan – agyara D105, O15
= = pora D105
= hólyaga K318, 892
vadmacska C1420
= hája C1420, K88, 236, 1150
vadul (el-)
vág (darabokra =, el-, fel-, ketté-, ki-, le-, meg-, össze-)
=, eret meg (megvágattatik) C541–543, 545, 548–549, 551–553, 555, 557–558, 560, 562–574, 577–579, 582, 584, 586, 598, l. még ér, eret vág, vérvétel
=, meg nem ‚eret' C542, 571, 573, 575
vágás A559, B71, C1351, K383
vágat (ki-, meg-)
vagdal (apróra =, bele-, egyben =, köziben =, meg-, öszve-)
vagdalás ‚hasíték' G193
vaj (butirum) A75, 81, 225, 280, 382, 402, 453, 456, 476, 494, 523, 588, B30, 57, 71, C40, 56, 59, 116, 135, 200, 215, 240, 244, 318, 334, 336, 390, 499, 530, 538, 654, 769, 996, 1143, 1180, 1288, 1299, 1399, 1561, D172, 223, 226, 230, 259, E9–10, 63, 106, 110, 140–141, 147, 151, F8, 10, 54, 75, 135, 256, G56, 77, 146–147, 181, H84, 120, 128, 180, 239, 277, 377, 402, 405, 423, I49, 93, 169, 192–193, 246, 252, 306, 362, 384, 407, 421, J10, 13, K10, 16–17, 22, 71, 96, 120, 127, 198, 227, 283, 383, 437, 449, 468, 639, 647, 652, 659, 799, 834–835, 938, 949, 1005, 1028, 1047, 1178, 1195, 1279, 1317, 1371, 1400, 1405, L20, 30, 35, 134, 157, M31, 44, N23, 81, 148, 201, O116, 164, P15
=, édes írós J30
=, eresztelen H134
=, erős H215, 298, 328
=, forró F61
=, írós A227, B19, 29, 90, C52, 98, 221, 428, 481, 488, 1148, 1229, 1255, 1290, 1325, 1410, D37, 79, 124, 167, 246, 310, 399, G139, 148, 152, H70, 179, 315, 325, 339, 437, I7, 41, 144, 146, 227–228, 324, 331, 377, 384, 412, J6, 10, 14, K272, 511, 876, 932, L18, 39, 66, M61, 118
=, juh I459
=, lágy H160, 215
=, májusi A698, G157
=, megolvasztott I459
=, mosatlan G18
=, nádmézes K668
=, ó A692, C404, E25, 32
=, olvasztott H359
=, pünkösdi E132
=, sajtalan C388
=, sótalan E24, 70, K159, 1278
=, sótalan írós G113
=, tehén C339, G142, N81
=, tiszta G206, H115, 379
=, új C116, D180, K590, 921
=, új sótalan D351, K405
=, űnő A368, C302, D312, I459
vajacska B212
vajas – cipó l. cipó
= labda vize A741
= leves N193
vajaz (meg-) E142, F8, I342
váj (ki-, le-, meg-)
= (meg-) ‚kiváj'
vajfű mag? H295
vajúdó asszony C734
vak F114
vakar (bele-, le-, meg-) ‚kapar'
= (bele-, fel-, ki-, le-)
vakaró G187, 234, H339, 417, 423, 425, 429
vakköröm C1189, 1277, 1359, D291, K978–789, 1316
vakondok (vakandok, vakondak) A535, C1309, 1516, F36, H447, K303, L155, M58, O137
= epéje C454
= hamva K303
= mája (vakundok) A317, 356, C277, 1393, L70, O202
= pora C1516, F36, M58
= szíve F64, I44
= = pora I43
= =, eleven I61
= túrása F160, G188
= vére O224
= zsírja H447
vakszarvakon való erek C542
vakszem (= szöm) ‚halánték' A34, 36–37, 135, 210, 289, 474, 776, C51, 228, 923, 1132, 1170, 1310, 1348, 1518, D67, 371, E1, 45, 51, 56, I238, 241, 345, 447, K142, 144, 162, 193, 262, 331, 336, 497, 502, 511, 513, 546, 653–654, 813, 1097, 1099–1100, 1115, 1135, 1139, 1142, 1314, 1383, L6, N223, O84, 92, 112, 194
= melletti főfájás K1246
vakul (meg-)
váladék (fogon) A547
választ (el-)
Valent l. Körtvélyesi Bálint
válik (el- csontja húsától) ‚puha' C873
= meg-)
váll K162, 209
=, elszáradt K231
válla köze K458
vállaközi fájása K77
vállától fogva alá K1369
vállától fogva talpig K1378
válogat (ki-)
válol (meg-) ‚szül' E133, 136
változik
változtat
Vámos Benedek C1548
vánkos C306, 1460, D273, F23, I95, 129, L38
= alá C461, 910
= tolla F65
vánkoska I408
vánkosruha C416, D229, M70, 74, N71

vánszorog
vapor ‚gőz, nedvesség' C278, 485
var ‚seb, heg' C116, 185, 572, 678, 739, 1080–1081, 1083–1088, 1278, 1529, D63, H58–70, 345, 400, I248, 388–389, K328, 335, 351, 366, 397, 420, 425, 1294–1295, 1299, 1328, 1412, N64, O115, 247, 262
= pokla C194
= széle C1553
=, belől való C309
=, egyéb C292, 1073
=, eves C116
=, gonosz O280
=, karsai K1052
=, leves K425
=, minden C344, 1081, 1083
=, pattogó I248
=, undok K425
=, undok leves K1218
Várad A188
Váradi Szabó György K491, 980, 1211, 1242
Váradi Vásárhelyi István ‚pap az Esterházyak udvarában a XVII. sz. elején' E214 p.
varadics A440, 584, 591, I400, K172, 622, 1236, 1348
= levele A208, K357, P14
= tövéről csöpögő víz C124
= virága I88
=, aszú A378
varadicsfű C144, D267, I88
= levele D267
= virága H82
=, vad K168
varadicskóró A134, 639, I228, K278
= levele K1209
= levelestül K278, 460
= magva K757, 761, 1209
= virága K761, 1209
= virágostul K278, 460
varas K992
= fő N64
= ló C1553
varasbéka l. béka
varasodik (meg-) C1583
varasul (meg-) F231–232
varat elszáraszt C1088
varazik (meg nem) ‚varasodik' B99
vardi(fű) H63
varga G14
varga majoranna l. majoranna
varjú B180
= agyaveleje O194
varjúmogyoró l. mogyoró
varjútöviske fájának belső héja C453
varjútöviske fájának sárgája C453
varjútüviske l. varjútövis
varpoklosság I281 l. még poklosság
varr (be-, bele-, föl-, meg-, reá-, vele) ‚i'
varrótű C217
vas (ferrum) A295, 638, C157, 1182, 1209, D8, 118, E93, F259, G30, 106, H358
= olaja C1182
= szegik lábba C157
=, apró M32
=, érvágó C1582, G142
=, hév C1578, H21, 100, 102, 301
=, hig H171, 239
=, meleg G55, H20
=, sín B71
=, sótalanító H23
=, tüzes B76, C1549, G30, H42, 85, 392, K116, 151, 160, 605, 737, 925, 1237, 1374
vásár F243
vasárnap F203, K167
= reggel K1390
vasat kivon K1299
vasfazék l. fazék
vaspor B66, G78, H83, 88, K1160
vasrozsda B93
vasszar K567
vasszeg l. szeg
vaşta nyeredek (?) H32
vastagodik
vasur K1182, 1221
vászon A27, 496, C240, 488, D294, M53, O111
=, kassai A382, M53
=, kemény L26
=, puha B191
=, új K724
=, vékony B202
=, zsíros C409
vásznat sárgára fest C422
vazana (vasara, vacsora, vaszara, vaszora, vazara, vazora) B6–7, 9–10, G176, H15, 92–99, 102, 229–230, 239, 289–290, 356, 412–413, 415, K134
vecsernye előtt K1390
végbél B172, K1110
végez (el-)
véghurka K933, 1015
= kijött fele ‚végbél?' E93
= lejár K367–368, 931–932
vegyít (meg-)
vehemlő C1496
vékonya ‚tr' A179, 392, C465, 1197, D136, E104–105, 133, 154, K179, 185, 981
=, széles H12
vékonyán való ér C561
vékonyul (meg-)
velencei poris M91
velencei szeppan l. szappan
velő O262
=, sült K516
=, száraz B203
vemh, kacsola C1496
vemhezik (meg-) C1496
vén ‚ember' C605, 607, 614, D355, K1210
vendég ‚magzat' E136
vendégség H339
vénhütt (meg-) ‚öreg, fn' C614–615
venics virága, vad C623
ventose C572
ventositatem, contra ‚szél ellen' C563

Vénuszköldöke (Vénuszkődöke) K168
venyige, vad A10
= levele, vad K1242
= virága, vad O20
venyigevessző (vinike-) J31
ver ‚üt'
= (által =) ‚átszűr'
= (be-) ‚bedug; beken; beletesz; pl. szöget'
= (el-)
= (fel-) ‚fejfájáskor'
= (ki-) ‚meggyógyít'
= (le-) ‚leszed, levesz'
= (meg-, meg nem =)
vér (vir) A165, 238, 240, 259, 401, 441, B3, 18, 69–70, 131, 177, 204, 211–213, 216–217, 236, C510–512, 518, 591, 716, 796, 879–880, 922, 926, 1257, 1396, 1507, 1510, D8, 49, 81, 98, 127, 142, 175, 200, 210, 245, 252, 273, F1, 6, 62, 90, 141, H20, 54, 84, 91, 114, 179, 206, 213, 237, 251, I55, 106, 133, 205, 256, 277, 309–310, 352, 390, 405, 453, K53, 77, 83, 901, 1053, 1109, 1173, 1210, 1271, 1423, L31, M69, 72, 92, N8, 15, 22, 53, 71, 92, 109, 111–112, 132, 137, 150, O13, 54, 94, 185, 252, 266, 273, P16
= folyik C188
= hidegsége K77
= megbomol C1257
= máshová takarodása K77
= nagy bősége K77
= nyálassága K77
= sós évő ereje K780
= sűrűsége K77
= száll mellére D4
= vagyon rajta C172, 433, L87
=, állott K1291
=, aludt C1368
=, barom C797
=, bélben aludt C630
=, bőséges C581–582
=, fehér B141, C512
=, fekete K486
=, fekete nöstény eb F223
=, galambtollban I23
=, gerlice D98
=, gonosz C581, N137
=, görnyedtséges C602
=, gyermekágyban való E139
=, ló C1574
=, megállott K1236
=, megbévült C1257
=, megtolyult K507
=, meleg K1182, 1221
=, mérges K1260
=, mindenféle ‚betegség' C881
=, négyféle K486
=, nyálas K486
=, nyúl F150
=, orr F62
=, összegyűlt C1139
=, rothadt C581
=, rusnya K930
=, rút K676, 1096, 1192
=, sárga K486
=, sebből kifolyó K484
=, sült törött C1139
=, sűrű C571
=, taknyos K486
=, tiszta K486
=, törött D247, 274
=, veréb F215
=, vörös C512
vérállatás (vért állat) A420, 429, 448, 685, C444–445, 486, 717, 1444, D57, 81, 245, 325, 349, L38, 112, N22, 30, 69
vérállató fű (centaurum mitte) A31, 62, 140
vérállító K1012
vérben vétek van C564
verbena (szaporafű) A568–569, O271
vércsepp B216
verdüng H122, 126–127, 241
vére csorog – ‚folyik' I453
vére jár ‚folyik' C26
vére meg nem áll D21, L45
vére megy B30, C1476
vére nem jár C26
vére, ér A526
vére, orra A312, 381, 598
veréb F114
= fia F114
= ganéja G33, P1
= vére F215
=, sárga B218
Verebély Mihály B145
vérehulló fű (celidonia) A41, 90, B174, K530, 1102, O11, 21, 35 l. még celidonia
= gyökere K423, 438
= leve A28, K217
= levele O49
= levele leve O49
= vize K1362, O14, 36, 39
= gyökere K300
= vize K545
verejtez A173
verem M71, O240
=, kis C634
véres állapotú ember jelei K487
veres – állat E44
= barack l. barack
= bimbó M88
= bogácsa borsó l. borsó
= bukucsa l. bukucsa
= cláris l. kláris
= deakorium l. deakorium
= gyökér D351
= ír l. ír
= káposzta l. káposzta
= kréta l. kréta
= legyen L59
= mák l. mák
= mályva l. mályva
= mályvarózsa l. mályvarózsa
= olaj l. olaj

= posztó l. posztó
= rózsa l. rózsa
= saláta l. saláta
= selyem l. selyem
= skarlát l. skarlát
= szalagszíj l. szalagszíj
= szekfű l. szekfű
= szín (harag) K491
= virágú mustár l. mustár
= szőlő l. szőlő
vereség (veresség?) D164–165
veresedik (fel-, meg-)
= (meg nem =) M32
veresfű vize M29
vereshagyma A6, 75, 204, 283, 638, 721, 769, B29–30, 101, 238, D248, 255, F256, G46, 112, 146, 159, 176, 180, 181, 208, 252, H108, 120, 137, 182, 287, 289, 362, I6, 69, 178, 421, 427, 434, 449, 459, K17, 55, 69, 82, 96, 109, 210, 302, 321, 697, 714, 786, 808, 870, 878, 1252, 1398, L5, 98, M57, O278 l. még vöröshagyma
= belső szikecskéje B101
= csírája B101, I193
= fehére K668
= fej, öreg E9
= hártyája G176
= közepe A6
= leve K569, 572–573, 576, 948
= magva K54
= rétei K113, 879
= rojtja K28, 930
= szára K370
= töve D177
=, aprón sült I433
=, fehér K869
=, metélt I157
=, nagy L98
=, sült K211, 288, 444, 915, 918
veresít (meg nem =)
vereskő K1368
veresség (szem-) A40
= fejen 'I304
veresül (meg-) L68
vérét veszi A572, H113, 206, 254, 260, 347, 377, 385–386
verétezik ‚izzad' O255
vérfolyás K406, 439, 773–774, 776–781, 789, 794–797, 1361, N53, 109–110
=, asszony P13 l. még asszony
=, belső K329
vérhályog K38
vérhányás (vért hány) G260, I205–207, M20
vérhas A8, 14, 211–213, 219, 306–308, 364, 421, 424, 477–478, 524, 529, 603, 635, 753, B127, 141, 144, 149–150, 160, 203–204, 210, 223, 233, C86, 201, 280, 433, 455–456, 489, 632, 717, 873–888, 927, 1125, 1134, 1136, 1181, 1211, 1241–1242, 1331, 1360, 1385, 1400–1401, 1437–1438, 1520, D1, 43, 88, 107, 241, 256, 284, 343, E9, 90–92, F6–8, 48–49, G76, 253–258, H235, I34, 86, 133, 180–181, 183–184, 223, 340, 355, 439, K170, 377, 410, 424, 477–481, 484, 725–731, 733, 737, 740–742, 1200, 1210, 1226, 1243, 1256, L11, 14, 57, N17, 26, 40, 70, 181, O179–181, 188–189, 247, 280, P17
= lovon G263–264
=, fehér C1136, 1520
= gyermeknek I34–35
=, tiszta C1136
= fájás K738, 743
veríték C180, K44
veríték, büdös (bidös =) C1222
verítékezik F69
=, vérrel H308
verítezik (meg-) ‚verejtékezik' C187, 450, 1157, 1454
vérkelés K210, 444, 445
vérkő K774
= (Plutstan) C1171
vérköpés (vérpökés, vért pök) C629, 1033–1034, 1321, 1397, K410, 784–785, 788, 790, 793, 1227, 1282, 1301, L57
vérkórság C1330, D218, I252, K782, 1211, 1361, L147, O269, 273
vermecske E46
vérmogyoró l. mogyoró
vérmozgás K1109
vernek vkit C1071
verőfény A230, 383, 627, 629, B113, 192, C55, 164, 304, 311, 324, 523, 1253, 1261, 1298, 1366, 1506, 1521, 1582, D248, G115, H63, 70, 87, 165, I141, 233, 255, 393, J12, 19, L21, M88, N169, O258, 274
=, sütő C219
verőfénykötő bogár K305
= hamva K305
vérokádás A492, 489, 745, I295
veronika K660, 1365
= fű K1331
= levele pora K1263
= levele, kék virágú K429
= levele, kétféle K1315
= vize (marti lapu) K694, 1263, 1315
=, kék virágú K429
=, kétféle K1330
=, sárga virágú K429
veronikák vize K1247
vérontófű D104
véroszlatás C1247
vérpökés l. vérköpés
vérpokolság I106
vérré változik C1171
vért – bocsát B94, C587, 594
= eloszlat, összegyűlt K422
= eloszlat, törött K422
= ereszt C593, 600
= húgyik D49
= megállat K1221
= megtisztít C194
= nem ereszt ‚nem vág meg eret' C542

= okádik D127, 200, L16, N75 l. még vérokádás
= sűrít K780
= tisztít K64, 1247, 1315
= vizellik L136
vérvétel (vért vesz) C588–589, 592, 595–596, 599, 602, 604–606, 609, 611–614, 616, 909, 1397
= ideje C608
= után C580, 601
vérzés A560, B177, 211
=, orr A208–209
vese (renes) A15, 149, 708, B202, C565, 1257, E104–105, 136, 1103, 234, J33, K1343, L57, O51
= balogra hajol C564
= fájdalma (vese fáj) C559, 1266, K1302, L57
= körüli kő I274
= között való kő C183, F87, K881
=, heves J33
=, temérdek (?) H1
vesefaggyú K108
vesekő K866, N131
vesekövetront K1180
vesenyilallás I103
vesét tisztít K1297
vessző F167, 169–170, G136, 202
= módra C1168
vesszőcske K542
vestés (?) K1340
vesz (be-, egybe =, egyben =, el-, ki-)
= (el-) ‚megbetegszik, meggyógyít'
= (el-) ‚megszűnik, eltűnik, megszüntet betegséget'
= (el-, elő-, fel-, ki-, le-, meg-)
= (föl-) ‚konkr'
= (hozzá-) bevesz'
= (ki-, ki- belől) ‚betegség, embertől, elpusztul, kipusztul, kiszed vhonnan vmit'
= (körül- ‚maga körül forgat'
= (le-) ‚pl. kötést'
= (meg-) ‚megvész'
= (össze-) ‚egybeönt'
= (reá-) ‚vezet'
=, vet ‚tesz'
vész ‚tej veszése, elapadása' E118
= (el-) ‚elapad, elszárad, pl. haj kihullik'
= (el-, ki-) ‚elpusztul'
= (el-, ki-, meg-)
= (esze meg-) ‚megbolondul' E22
veszedelem C571
veszett száj l. száj
veszettség A6
veszik (el-) ‚megbetegszik'
= (meg-) ‚megromlik pl. étel'
veszít (el-)
veszt (el-) ‚elpusztít, megszüntet'
= (el-, ki-) ‚meggyógyít'
= (ki-) ‚elpusztít, eltávolít'
veszteg ‚nyugton' K529
= heverő ember K44
veszteget (el nem =) ‚el nem veszít'
= (el-, meg-) ‚megbabonáz' F199, 206, 214–219, 222
= (meg nem =) F203, 213, 222
vesztés K431
vet ‚dob; magot-; pl. csomót köt; tölt'
= (bé-, belé-, benne =, el-, fel-, hozzája =, ki-, közé =, köziben =, reá-) ‚beledob, dob, beletesz'
= (el-) ‚konkr, pl. magot'
= (el-) ‚megszüntet'
= (fel-) ‚tesz vhova'
= (ki-) ‚kidob'
= (ki-, ki nem =) ‚kihány'
= (le-) ‚pl. ruhát'
= (meg-) ‚pl. almot'
vét (elnem =) ‚téveszt'
vétek ‚hiba' D287
vétel (ki-) ‚kivevés'
vetés (vetis) F112
=, böjti F159
=, őszi B162
Vetési István B154
vetet (ki-)
vétkes fél ‚magtalanságban' C1412
vetkezik (le-)
vetkeztet (le-)
vetni megy G265
vető ‚ember' G131
viasz (cera) A5, 57, 158, 236, 309, 377, 402, 466, 493, 524, 686, B223, C35, 76, 89, 91–98, 105, 130, 134, 137, 145–147, 203, 206, 221, 224–225, 244, 287, 289, 292–293, 300–301, 310, 312–313, 315–316, 319, 321, 323–324, 335, 337, 372, 398, 406, 441, 469, 488, 496–497, 522, 531–532, 642, 715, 750, 1091, 1120, 1141, 1144–1145, 1147–1148, 1150, 1153, 1216, 1227–1228, 1230, 1239, 1286, 1301, 1402, 1404, 1410–1411, 1442, 1517, 1540, D42, 68, 79, 93, 123–125, 134, 137, 151, 172, 184–186, 188–189, 199, 202, 208, 219, 223, 232, 236, 239, 242, 249, 255, 259, 294, 348, E50, F75, G55, 107, 136, H36, 67, 117–118, 198, 229, 234, 359, 431, I49, 246, 248, 406–407, 439, K88, 161, 193, 281, 418, 495, 584, 813, 853, 1013–1014, 1020, 1028, 1032, 1093, 1118, L10, 25–26, 29–30, 32, 35, 41, 44, 55, 119, 134, M12–13, 111–113, 116–118, 121, 123, 125, 128, N148, 154, 159, 163, 165, 172, 200, 232, O40, 116, 259
=, fehér A294, C132, 283, 288, 291, 297, 316, 320, 339, 471, 487, 493, 505, 508, 523–524, 539, 1292, 1300, 1374, D91, 100, 150, 225, 238, 244, 247, 260, 398, E50, K641, L42–53, 52, M115, O228
=, fehér raj H298, L27
=, fekete toboz M114
=, lágy C1425, H114
=, olvasztott C316
=, raj D304, 313, E24, 32, I439
=, régi L66

=, sárga B19, C284–285, 1284, D99, 300, E20, 124, G256, I116, 331, 406, 433, K511, 1154, L17, 54
=, sárga raj H298
=, spanyol G70
=, tiszta A294, C62, 83, 111, 282, 314, 1287, D102, K896, M126, O88
=, új C1443, 1445, D126, 174, 176, H59, 130, L49
=, veres D53
viasza, meghalt méh C1171
viaszsonkoly A466, 703, K301
=, új G111
Vicenna l. Avicenna
vidámul (meg-)
vigaszik (meg-) ‚meggyógyul, enyhül'
vigaszol (meg-)
vigasztal (meg-) ‚enyhít, meggyógyít'
vigyáz ‚figyel'
= (meg-)
világ K486
világosít (meg-) ‚pl. szemet'
világosodik
világosságot ad F47
világra hoz I29
villa (?) D352
vinyi ‚me, újnyi?" H48
vinyike l. venyige
viola A451, C795, 798, 1231, 1243, 1259, I138, K168, 212, N118, 132
= csomó, szederjes K64
= gyökere B148, C650, 1014, I45–46, 136, 154, 395, J37, K92, 461, N132
= julep, szederjes I138
= levele K85, 283, 688, 761, 873, 1079
= lictárium, szederjes I139
= magva, fürtös K1349
= olaja A241, C791, 97, 271, 319, 487, 700, 911, 990, 1112, 1374, D86, 266, E104, M6, N13, 27
= virága, kék I255
= virága, sárga I395
= virága, szederjes I395
= vize C1000, 1231, 1259, F91, I54, 278, K263
= vize, szederjes I139
=, aszú C851
=, sárga J12
=, szederjes I138, 395, K64
= mag, fürtös K314
= szín (mord kedv) K491
vir l. vér
virág H451, L57
=, borban megázott I395
=, roncsolt K540
=, sárga I150
virágok orvosságra valók K190
virágok tört pora K26
virágok virtusa ‚haszna' E213–214 p.
virágoztat (ki-)
virágzik
virga C238
virradta K468
virradtig ‚me' A769
virtus ‚tulajdonság, haszon' E214 p.
visel ‚hord'
= (nála =) ‚magán'
= ruhát I203
= magát B184
viselős ‚állapotos' E131–132
= asszonyállat E128
visszamarad (víza) ‚fejlődésben' D352
visz (be-) ‚bebocsát'
= (el- róla) ‚pl. hályogot'
= (el) ‚ált; ellop; megállít, meggyógyít'
= (ki-)
viszket C1368, I385, N54
viszketeg A282, 382, C59, 195, 334, 347, 453, 631, I268, 283, 388, K1299, L89, O191
= szőr alatt K218
viszketeges F47, 82
viszketegség M30
viszketés A201, 439, C552, O44
vitet ‚tetet'
vitéz C1171
vitézfű K171
vitriololaj M94
vitriolum M51, N174
= romanum C1364, O89–90
=, fehér C1152
vitrom antimoni (?) N215
víz (véz) A14, 24, 30, 33–34, 52, 61–62, 105, 138, 140, 186, 190, 200–201, 245, 255, 265–266, 279, 282, 302, 344, 354, 358–359, 380, 387, 393, 397, 433–434, 438, 452, 464, 468, 494, 498, 503, 515, 518–520, 525, 535–536, 559, 566, 579, 581, 583, 648, 670, 680, 690, 702, 717, 734, 742, 748, 756, 764, 766, B25, 55, 71, 77, 100, 115–116, 119, 131, 136–137, 145, 164, 182, 186, 188, 194–195, 215, C1, 23, 37, 72, 78–79, 108, 112, 126, 149, 151, 159, 163, 177, 182, 221, 246, 265, 290, 322, 324, 329, 347–348, 354, 361, 365, 374, 395, 424, 426, 438, 447–448, 455, 457, 470, 527, 533, 621, 625, 627, 635, 640, 647, 704, 709, 717, 723, 730, 790, 792, 794–795, 798–799, 812, 815, 817, 869, 873, 875, 931–932, 935, 992, 1017, 1020, 1027, 1029, 1037, 1040, 1043, 1048, 1050, 1072, 1094, 1124, 1146, 1157, 1164, 1184, 1201, 1206, 1224–1225, 1236, 1243, 1245, 1247, 1266, 1280, 1291, 1327, 1333, 1336, 1354, 1360–1362, 1369, 1375–1376, 1381, 1409, 1421, 1456, 1461, 1468, 1479, 1484, 1495–1496, 1514, 1563, 1567, 1585, D43, 70, 73, 80, 89, 122, 128, 132, 135, 149, 200, 215, 217, 272, 285, 324, 337, 343, 349, 356, 375–377, 380, F27, 32, 39, 43, 46, 65, 86, 95, 99, 111, 114, 125, 137, 191, 225, 242, 248–249, G8, 11, 32–33, 37, 41, 51, 56, 65, 86, 87, 112, 114, 116–117, 119–120, 145, 163, 165, 185–186,

188, 193, 214, 232, 243, 252, 254, H17, 61, 70, 102, 107, 113, 117, 119, 143, 192, 204, 217, 253, 267–268, 278, 281, 302, 309, 311, 317–318, 323, 332, 398, 440, I14, 16, 24, 30–31, 37, 55, 70, 72, 78, 127, 137–139, 142–143, 150, 159, 164, 175–176, 180, 200, 210, 212, 233, 239–240, 250, 260, 263, 291, 294, 304, 321–322, 336, 343, 346, 355, 371, 385, 395, 410, 412, 415–416, 438, 444, 446, J6, 11, 15, 26, 30, K1, 5, 25, 43, 53, 64, 69, 70, 97, 116, 151, 154, 175, 178, 192, 250, 384, 386, 428, 438, 485, 538, 555, 566, 571, 579, 586, 605, 611, 643, 669, 674, 703, 723, 729, 736, 784–786, 812, 842, 867, 876, 882, 912, 914, 927, 1026, 1048, 1055, 1072, 1086, 1161, 1169, 1175, 1178, 1190, 1195, 1231, 1232, 1238, 1249, 1302, 1311, 1345, 1390, 1414, L9, 13, 24, 28, 34, 48, 57, 75, 83, 89, 91–92, 96, 111, 136, 139, 149, 153, M25, 27, 54, 79–80, 83, N8, 24, 33, 105, 118, 124–126, 129, 132, 170, 181, 186, 193, 212, 225, 230, O25–26, 42, 76, 82, 87, 94, 96, 126, 152–153, 188–189, 232, 245, 263–264, 272, 277, 281, 284, 287, P32–33

= ‚vizet vminek, vizét veszi vminek' B43, 113, 222, C104, 317, 325, 353, 461, 473, 514, 528, 793, 842, 969, 1217, 1257–1259, 1265, 1274, 1278, 1281, 1293, 1319, 1328, 1364, 1380, 1384, 1400, 1424, 1430–1431, 1442, 1481, 1487–1488, 1509, 1525, D2–3, 58, 66, 121, 152, 228, 290, 321, G259, F16, 47, 78, H197, K6, 54, 180, 193, 373, 401, 420, 429, 524–526, 541, 545, 748, 990–991, 1129, 1163, 1192, 1223, 1229, 1362, 1403, L34, N100, 185, O5, 11, 16–17, 24, 45–46, 50, 52–53, 55, 57, 73, 76–77, 83, 98, 150, 205, 247, 284

= egyben gyűl bőr alatt C569

= ellenében ‚árral szemben?' G70

= francusról N191

= gyen (? J10

= hévségre N216, 223

= hívesíteni N142

= ló szájából K233

= mellett járás C1250

= nélkül K516

= sebet lőni N32, 168

= színe ‚teteje' C395

=, mézes K1297

=, acélos K414, 416–417, 740, 845, 848, 906, 1197, 1375

=, álló O77

=, arany I9, 64, 395, J12

=, árvacsalános K1390

=, bécsi szappanos C1583

=, boros K481, 642, 1226

=, oristerium C527

=, ecetes K275, 285, 287, 440, 447, 596, 606, 761, 1354

=, ecetes mézes K78

=, cső A405, 726, C1256, 1371, D121, 377, F33, I360, K481, 1226

=, faolajas K873

=, fehér A436–437, C1371–1372, D295, M40, N175

=, fekete C64, 114, 425, D227, K1010, L19, 65

=, folyó A9, 100, 124, 250, B147, C46, 99, 238, 1142, 1317, D24, 87, 206, 360, E105, F216, G70, 230, K494, O45, 78

=, forrás A287, 543, K147, 708, 777, 783, 874, 1255, M94

=, forró A135, 176, 739, B116, 138, 202, C49, 132, 1472, F15, I163, 401, 410–411, K99, 181, 404, 450

=, forró meleg B151, K1342

=, főtt C1457, E4, K559, 1068

=, főtt ‚ír' K1038

=, főtt (?) K115

=, főzött J1

=, friss H97

=, ganajos tócsa K54

=, használatos C309

=, hév K104, 622

=, hév forró K550

=, hideg A268, 270, C324, 529, 877, 897, 926, D220, 223, 224, G223, J1, K714, L51, O242

=, hideg kút C1171

=, hús között való O286

=, jeges K727

=, jeles L71

=, kék D64, 373, M64

=, kemény való D331

=, kormos H328

=, korpás H250

=, köszvény C1294, 1287

=, kovács K925

=, kút E4, K930, P6

=, lágy K1021

=, lágymeleg K702

=, listicumos K9

=, lisztlángos K760

=, ló szájából C1160

=, megfőtt C536

=, meleg A38, 175, 263, 440, 450, 591, 597, B137, 150, 207, 224, 226, C144, 324, 430, 934, 947–948, 951, 1026, 1028, 1032, 1222, 1332, 1415, D75, 255, 347, 358, E71, 114, I264, 345, 348, K44, 65, 1062, L51, 116, N7, O85

=, meleg vajas K883

=, mézes B112, C731, 811, D376, E118, 137, F173, 185, I90, K382, 609, 1243, 1301, 1323, L57

=, mézes B112, C731, B11, D376, E118, 137, F173, 185, I90, K382, 609, 1243, 1301, 1323, L57

=, mézes vajas E144

=, mosdó K1388

=, nyálas C1291

=, nyers C1039

=, patak J1
=, pohár ‚me' E72
=, ráki szappanos C1583
=, rossz K850
=, sárga C331–332, D28, M36–37
=, seblövő D239, 350
=, sós A203, E125, F173, H185, I115
=, sós meleg K284
=, sósgya E104
=, szappanos A599, G175, H244, 254, 261, 387, 417
=, szárasztó C299, 1283
=, szentelt B173, F206
=, szürke A680
=, tiszta A99, 113, 183, 224, 246, 285, 418, 436, B20, 75, 112, C260, 262, 494, 540, 930, 1137, 1213, 1297, 1321, 1427, 1435, 1545, D4, 13, 29–30, 97, 102, 131, 196, 213, 234, 258, 335, 350, 367, 380, F47, 77, 94, 260, G95, 233, 256, H28, 64, 161, 211, 257, 288, 353, I179, 208, 233, 249, 396, J17, K508, 557, 737, 758, 807, 818, 849, 872, 899, 1038, 1160, 1289, 1374, L14, 33, 97, M13, 44, N99, 102, 135, 223, O187
=, tiszta folyó M39, 42
=, tiszta forrás K608, 684
=, tiszta hideg C1309, G62
=, tiszta kút G108
=, tömjénes C111, D206
=, új K405
=, ürmös H81, 319
=, vajas E156, I457, K634, 636, 1144
=, vastagon folyó E53, 81, 106, 109–110, 121, 134, 139, 150
=, veres M38
=, vörös C536, N127
=, zárasztó fehér C478
=, zavaros K748, 828, 1394
=, zöld D29, I70, K26, 29, 539
=, zöld lövő D346
=, zsályás D32
vizez (meg-)
viza haja D349
viza hólyagja G253, I353, N181
viza szíve A261, G36
vizel B78, 101, 107, C1571, E114, F262, G66, H415, I11, N92
=, ágyba C362–363, E114, F144–145, O201
=, alája K856
=, gyermek sokat C1057
=, ló C1571
=, nehezen (=vizelés) A499, C787–791, 824, 828, 1048–1058
=, véreset I231–232
=, vérrel (=vizelés) A165, C361, 443, 474, 1376, K783, 786, 791, 867, O134, 200
vizelés A361
=, maró P29
vizelet (urina) A64, 338, 388, 424, 518, 549, 622, 765, B5, 80, 91, 100, C192, 243, 629, 1266, 1275, 1280, D13, 23, 31, 104, 113, 157–158, 204, 337, E42, 111–113, F29, 81, 87, 93, 95, 128, 143, 151, 184, 217, 244, G123, H62, 126, 226–230, 288–291, 292–293, 331, 412–416, I67, 107, 202, 274, 282–283, 342, 373, 440, K196, 1065, 1321, L1, 48, N6, 78–79, 131, 144, 146, O1, 174, 211, 248, 251, 268, 286, P29
= bontakozása K856
= csepegése K424
= lassan megy D31
= meg nem áll C250
= megáll C442, 1134, 1323–1324, 1361, 1456, I356, 400
= nehézsége A109–110
= uta megvesz C1055–1056
= útait tágít K876
=, állat K1321
=, beteg ember K35
=, csepegő K1188, 1304
=, ember C27, 183, 415, 1553, H87, 200–201, 345
=, fekete K36
=, férfi C231
=, fiúgyermek K787
=, gyermek F54, I192, K855
=, kicsin gyermek C973
=, ló G176
=, meleg A79
=, nehéz K1247, 1315
=, nehézkes asszonyiállat C634
=, ökör L1
vizelete – alá megyen D158
= csepeg M105
= megáll A15, D13, 23, 113, 157, F95, 244, H228–230, 288–291, 293, 331, 413–416, K877, M22
= megindul K877
= nem mehet D104
=, beteg K72, 1151
=, gyermek A414
=, ló F244
=, maga C1021, F59, 229, K251
vizeletet – indít I283, K1180, 1198, 1288, 1297, 1333, P32
= kihajt O1, P31
= meg nem tarthat N78–79
= megindít 29, 81, 87, 93, 128, 151, O211, 248, 251, 268, 286
= nem tarthat F143, O174
= vesz C1412
vizeletlenség A431
vizelhet A61, 361, 388
=, ló nem C1558, 1563, G175–176
= (nem =) A584, C129, 139, 238, 243, 279, 376, 484, 519–520, 1134, 1235, 1245, 1377, 1381–1382, D135, 161, 207, 267–268, E109, F29, 128, 260–262, H283, 401, 412, I99, 294, 320, 440–441, K856, 866–867, 871–872, 1198, 1217, M102, N68, O144, 209–211
vizeltet A355, C1413
vízi – csiga l. csiga
= ereszkedés C555

= flastrom l. flastrom
= kórság K77, 116, 151
= kórságos K552
= kömény l. kömény
= lencse l. lencse
= menta l. menta
= nadály l. nadály
= torma l. torma
= tyúk l. tyúk
= tök l. tök
vízibetegség B117–118, 205, C198, E80–82, G259, K125, 1403, N185 l. még vízkórság
vízital I86
vízkereszt napja B203
vízkórság A10, K841–853, 1223, 1294, O1–2, 270, 283
vízkórságos A10–11, K850, 1065, 1220, 1287, 1374
vízpart A455
vizsgál (meg-)
vízzé válik P2
vízzé változik, fehér C431
vocsora l. vacsora
von ‚húz, pl. nyársra, ráhúz, tesz, rak'
= (alá-, által =, be, el-, hozzá-, ki-, le-, össze-)
= (fel-) ‚nyársra húz'
= (föl-) ‚fölemel'
= (ki-) ‚kihúz, pl. tövist, mérget, vasat'
=(le-) ‚ledönt, lehúz'
= (meg-) ‚kiázik'
= vmire ‚rátesz'
vonás F244, H308
vonat (ki-) ‚kihúzat'
vonít (meg-) ‚megránt' B62, H414
vonogat (meg-)
vonsz (ki-)
vonsza (el- róla) ‚elvon'
= (ki-) ‚kihúzza'
vontat (alá-) ‚kiveszi a fájdalmat'
vornitorium, szitató K1099
vőlegény N2
völgy B145
völgye, kelés C507
vörös l. még veres
= deakorium l. deakorium
= ebszőlő l. ebszőlő
= flastrom l. flastrom
= gyökér C311
= ír l. ír
= lapu l. lapu
= mirha l. mirha
= olaj C311, M125
= östör l. östör
= por l. por
= rózsa l. rózsa
vöröshagyma C339, 428, 535, 784, 1252, N59 l. még vereshagyma
= ecet, tengeri O1
= leve C1367
= taréja C1252
=, öreg N221
vöröshagymafej C155
=, tengeri O2
= belső része C155
vöröskáposzta l. káposzta
vörössé tesz C93
vörössé változik C996
vörösül (meg-) C1171, 1209
vulva O247

Wittenberg P7

zab (szab) A166, 456, 662, B54, C1362, 1369, 1566, E65, 150, G24, 167, H72, 82, 184, 227, 296, K138, 803, 839, 877
= szalmástul J2
=, asztalt K187
=, zekeda K7
zabál G213
= (meg nem =) B54
= (meg-, megszabál) B12–13, 40–41, 57, 69, 71, H250–253, 402
= árpától (meg- H258–259
= ételtül (meg-) H254–255, 257, 387
= futásban (meg-) H386
= italtul (meg-) H257, 260–261, 385
= rozstul (meg-) H258–259
= széltül (meg-) H256
zabálás H296
=, esztendei B70–71
zabált H281, 346–347
zabkéve D338
zabla G71, 116
zabliszt A611, O97
zabola B4, G267, H16, 190, 194, 217, 252, 420, K199
zabszalma A735, 762, G1, 223, H152, L48
= füstje G114
zabszem H227
zacskó (sacskó, sacziko, szacskó, szatko) B202, C1115, 1387, D300, 341, E67, 150, I408, J30–31, K11, 122, 540, 740, 733, 803, 839, 926, 1064, 1076, 1129, 1409, M70, N119–120, P22
=, apró K26
=, karmazsin szín K890
=, kicsiny M70
=, kis B47, C492
=, rece I41
=, ruha C1416
=, tenyernyi B146
=, vászon G148
Zakariás (Zachariás) ‚próféta, bibliai személy' E213 p.
zanikor (sanicor) C83, K1177, 1309
= (mezei kék v. sárga liliom) K1213, 1216
= gyökere K1213
=, szakadt K1216
zanot (zonát) K168
= tövestől C77
zanoviczi pallag G141
zár (be-, el-)
zarabia B130

zarabita B130
zaro B130
zászpa K109, 114, 168, 578, 1425
= gyökere K213–214
= levele K1253
= levele, kisebbik K599, 1168
= magva K177
zavar (meg-)
zavarosodik (nem = meg)
zedoaria K82
zegfu l. székfű, v. szegfűszeg
zél l. szél
zeller C216
zeller magva C22, O27
zisholz B147
zöld
= béke l. béka
= bogaracska (kenderas) H114
= citrium l. citrium
= deakorium l. deakorium
= flastrom l. flastrom
= gyökér H264
= olaj C534, 1302
= sáska l. sáska
= szín (kegyelem) K491
zöldell (meg-) ‚kihajt'
zöldít (meg-, megződít) C1287, D167, 346, K164
zöldség, csípős O2
zöldül (meg-) K539
zománc (zamanc) J11
zonad magja (zanovica) G141
zonát l. zanot
Zoroljani Kovács István B110
zúgás H262
zúza l. tyúk
zür (!) háj P4

zsák (sák) B110, 162, C492, 1546, F116, G265, H146
= (sak?) D352
=, párló K26
=, üres F117
zsálya (sallia, salya) A84, 102, 162, 192, 194, 257, 286, 367, 372, 411, 492, 503, 660, 727, 744, 761, B118, C9, 36, 40, 58, 76–77, 81–82, 123, 161, 232, 238, 252, 331, 342, 391, 419, 470, 513, 638–639, 948, 1002, 1089, 1257, 1307, 1351, 1447, 1512, D6, 32, 59–61, 101, 120, 138, 165, 205, 261, 293, 301, 333–334, 353, 357, 392–393, E66, F41, 44, 53, G145, 209, 260, H207, 449, I84, 110, 188, 383, J14, K8, 25, 33, 72–73, 93, 127, 168, 237, 239, 269, 469, 510, 517, 604, 606, 611, 613, 616, 630, 647, 693, 695, 698, 704, 719, 772, 792, 838, 943, 955, 959, 976, 1117, 1122, 1125–1126, 1151, 1152, 1208, 1354, 1356, L90, 92, 101–102, 118, 152, M2, 20, 24, N97, 120, 150, O92, 114, 167, 216
= gyökere H170
= gyökere felső haja H170
= leve A194, 254
= leve, erdei vad K379
= levele A461, C1135, 1137, 1213, D179, I11, O231
= magva D122, O50
= magva, vad C890
= pora C1255
= tövestül C90
= virága D308, I255, J12
= vize C191, 1257, D308, F80, I84, 110, 266, M64, O98
= vize, erdei K1315
=, aszú K234, 1114
=, dicsőséges méregölő erdei K429
=, erdei K128, 172
=, erdei vad K379
=, fehér A217, O213
=, nyers K234, 814
=, széleslevelű J26
=, szelíd (szilid =) C42
=, vad A217, C42, 306, 890, K429, M50, O213
zsályafű O261
= vize O261
zsarátnak (sartnak) C155, 1276, 1560, K879, 951
zsázsa (nasturcium) A15
zsemlebél G128, J34
zsemlecipó szelet, fehér E77
zsendely, zöld I199
zsidó vitéz l. Longinusz
zsindely (sindel) F58
= moha F107
= vasszeg F189
=, ó I66
zsindelyen való moh C1232
zsinór (sinyor) H85
zsír (sir) B44, G149, I120, 145, 227–229, 254, 399, H63, 114, 133, K799, 936
=, asszonyembernek való I226
=, forró K450
=, megszűrt C501
=, mint a H359
=, réce (sir) D90
=, régi A151, 158
=, zöld J14
zsiradék B185
Zsirai hegy teteje (?) B94
zsírja vminek C1122, 1420, 1560, K206, 237, 830
zsoltár C396
zsugorodik (meg-, nem =)
=, alfele C1262
zsugorodott in (össze-) C79
zsugorodottság K234

533
1990
SZÉKI-SVOBODA

Széchenyi Nyomda, Győr 88. K–1062
Felelős nyomdavezető: Nagy Iván igazgató
Felelős szerkesztő: Dr. Nagy Enikő
Műszaki vezető: Orlai Márton
Műszaki szerkesztő: Windberg László
A borítót tervezte: Kucsera András
Terjedelem: 60,4 (A/5) ív